5
—
2

14
33 Q
14 +

C.A.t. 359 R 20

III. 16.1
F. 7.

Claudii Puteani.

CLEMENTIS Alexandrini uiri longe doctiſsimi, qui Panteni quidem martyris fuit diſcipulus, præceptor uerò Origenis, omnia quæ quidem extant opera, à paucis iam annis inuenta, & nunc denuò accuratius excuſa, Gentiano Herueto Aureliano interprete.

Addita ſunt in fine ſcholia, obſcuriora quædam loca illuſtrantia, cum rerum toto opere memorabilium Indice ſatis locuplete.

Librorum nomenclaturam & ordinem, ſequens pagella indicabit.

BASILEAE

M. D. LVI.

Liber adhortatorius aduerſus Gentes, qui Protrepticus inſcribitur.

Pædagogi libri tres.

Stromatum ſiue Cõmentariorum de uaria multiplicicꝗ literatura, ad inſtituendum Chriſtianum philoſophum, libri octo.

RODOLPHO CARPENSI SANCTAE RO-
MANAE ECCLESIAE TIT. SANCTAE MA-
riæ Tranſtiberinæ ampliſſimo Cardinali,
Gentianus Heruetus
S. D. P.

CVM nihil ſit pulchrius, nihil præclarius, nihil ad laudem & gloriã illuſtrius, quàm vitam ita inſtituere, vt ad publicam vtilitatem omnes rationes, omnia conſilia, & omnes deniq; actiones conferantur: nulli certè mihi reipublicæ magis uidentur prodeſſe, iis qui egregia veterum monimenta, qui virtute & doctrina cæteris antecelluere, è tenebris eruta in claram lucem proferũt. Qui meo quidem iudicio longè in hoc cæteros ſua ſuperant beneficentia, quòd quantumuis magna ſint aliorũ beneficia, illis certè de iis tantùm qui viuunt bene merentur: horum verò inſignia merita, ſibi non ſolùm viuos, ſed eos etiam qui è viuis exceſſere deuinciunt. Nam & apud veteres qui hanc vitam reliquere ſcriptores, magna initur gratia, cùm quæ ad publicam vtilitatem diuinè ſcripſerunt, communicantur omnibus, & qui ſunt ſtudioſi, ex eorum lucubrationibus magnum fructum percipientes, tum ipſis autoribus, tum iis quoq; quorum opera autores in lucem prodierunt, agnoſcunt ſe debere plurimum. Quòd ſi vllus vnquam ſcriptor antiquus diu planè ſepultus tandem exiit in lucem, à quo maxima in publicum redundauit vtilitas, Clemens certè Alexandrinus, qui fuit Pantæni Martyris diſcipulus, & Magiſter Origenis, propter admirabilem eius eruditionẽ, ſit neceſſe eſt omnibus longè vtiliſſimus. Ac de eius quidem inſigni doctrina, cùm Euſebii Cæſarienſis, Theodoriti Epiſcopi Cyrenſis, Diui Hieronymi Stridonenſis, & aliquot aliorum virorum illuſtrium poſſim proferre teſtimonia, mihi in præſentia vnus ſuffecerit Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, qui de eo ita ſcribit aduerſus Iulianum: Ἔφη δὲ καὶ Κλήμης, ἀνὴρ ἐλλόγιμος, καὶ μέν τοι καὶ πολυΐστωρ, περί τε θεῶν καὶ ναῶν ὡδί. οὐ γὰρ οὐδὲ τοῦτο σιωπήσομεν, πρὸς δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐλέγξομεν ναοὺς μὲν εὐφήμως ὀνομαζομένους τάφους δὲ γενομένους τούτους, καὶ τάφους ναοὺς ἐπικεκλημένους. *quod eſt: De Diis autem & templis ſic dixit Clemens vir diſertus, & plurimarũ rerum cognitione præditus. Neq; enim hoc celabimus, atque adeo hoc conuincemus, ſpecioſo quidem nomine dici templa, fuiſſe autem ſepulchra ea quæ templa ſunt appellata. Et rurſus:* ταύτης τῆς ἰδίᾳ μέμνηται ἱστορίας ἐν τοῖς στρωματεῦσι ὁ Κλήμης, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ φιλομαθής, καὶ ἀναγνωσμάτων ἑλληνικῶν πολυπραγμονήσας βάθος, ὡς ὀλίγοι τάχα που τῶν πρὸ αὐτοῦ. *Huius, inquit, hiſtoriæ ſeparatim meminit Clemens in Stromatibus, vir diſertus & in primis ſtudioſus, & qui eorum quæ apud Græcos leguntur altitudinem ea cura ac ſtudio perſcrutatus eſt, quo pauci vtiq; ex iis qui eum præceſſere. Quàm ii autem ſit vtilis futurus, hinc poteſt euidenter perſpici. Sunt'ne aliqui, qui priſcis & ex alto petitis delectantur hiſtoriis? hi legant Clementem, qui omnes antiquas ita tenuit hiſtorias, ut nihil eorum quæ in vniuerſo terrarum orbe geſta ſunt, eum latuiſſe uideatur. Sunt qui veterum Poëtarum carmina perinde venerantur ac quædam diuina oraculorum reſponſa? hi Clementem magnifaciant neceſſe eſt, qui plurimorũ Poëtarum citat teſtimonia, quorum opera hodie funditus interiere. Sunt qui priſcos in deorum ſacrificiis velint ſcire ritus & ceremonias? hi adeant Clementem, qui omnia veterum deorum orgia & nefanda myſteria ita aperit, ut ſi quis adhuc inter Chriſtianos* ἑλληνίζει, *& veteres Gentium mores & inſtituta laudat & admiratur (atqui vtinam nullus eſſet) is lecto Clemente, ſi non ſit vel lapide ſtupidior, omnem de falſis diis falſam abiiciat opinionem, & eorum*

qui olim deos colebant, amentiæ eum pudeat neceſſe eſt. Sunt qui veterum Philoſophorum velint decreta cognoſcere? hi videant Clementē, qui Philoſophiæ totius originem, Philoſophorum omnium familias, ſectas, ſucceſſiones & ſcita, ita tradit & deſcribit, vt cùm vir tam inſigniter doctus Chriſtianā philoſophiam omnibus prætulerit, eam eſſe planè diuinam, & à Deo reuera inſpiratam & promulgatam, quantumuis increduli, vel inuiti fateantur oportet. Sunt qui veterum hæreticorum, qui Dei eccleſiam in eius naſcentis initio perturbarunt, dogmata cupiunt cognoſcere? hi ea à Clemente explicata audient & confutata. Sunt qui aduerſus noſtri temporis hæreticos deſiderant veterum autoritates? eos quoq; ſuo teſtimonio pulchrè inſtructos in plurimis dimittet Clemens. Sunt qui prauos ac corruptos mores corrigi cupiunt? at nemo eſt qui vitia acrius inſectetur, nemo qui ad virtutes melius adhortetur, nemo qui rectè inſtituendæ vitæ viam melius demonſtret. Sunt qui optant in integrū lapſam reſtitui diſciplinā? hi cùm Clementis doctrinam & vitæ ſanctitatem, vt par eſt, laudauerint, qui cùm eſſet ſolummodo presbyter, talis fuit, quales ſi eſſent permulti noſtris temporibus Epiſcopi, præclarè ageretur cum Chriſtiana republica: hi inquā Chriſtum rogabunt, vt ijs qui hodie ſibi cōmiſſo gregi præſunt, ſancto ſuo Spiritu ſanctam mentē inſpiret. Cùm itaq; reipub. Chriſtianæ tam vtilis ſit futurus Clemens Alexandrinus, ijs plurimum deberi agnoſcatur, magnæq; gratiæ habeantur & agantur æquum eſt, quorum opera effectum eſt, vt vir tantus in publicum exiret. Cuius Stromata quidem & Pædagogus ex Medicea bibliotheca, ea ſuppeditante clariſſimo virtutisq; & doctrinæ amantiſſimo Principe, COSMO Florentiæ duce, in apertum prodiere. A te autem ampliſſime Cardinalis, benignè eſt ſuppeditatus is liber qui dicitur προτρεπτικός. Is eſt autem oratio, qua dehortatur Gentes à cultu ſimulachrorū, & ad veram hortatur religionem. Qui cùm nuper editus eſſet, & aliquot meis amicis viſum eſſet facturum me operæpretium ſi eum latinè verterem, eam ego prouinciam eò ſuſcepi confidentius, quòd à tuo exemplari antiquiſſimo, & permultis in eo adiectis ſcholijs illuſtrato, adiutus ſim. Quo nomine cùm & ego & hi qui ex meo labore aliquā accipient vtilitatem, tibi multum debeant, & his meis ad te literis teſtatū relinquere, & hoc Clementis opuſculum quidem, ſed varia & multiplici doctrina refertū, tibi dedicare & offerre conſtitui. Quod vt grato animo accipias, te etiam atq; etiam oratum velim. Vale Cardinalis ampliſſime. Romæ, Pridie Cal. Ianuar. 1550.

CLEMENTIS ALE XANDRINI ADHORTATORIA

AD GRÆCOS, SEV AD GENTES.

A AMPHION Thebanus, & Arion Methymnæus, fuerunt quidem
ambo arte canendi præditi, Græcorum aũt in choro: & fabula & can
ticum de ambobus hucuſq; canitur, quòd hic quidem piſcem ineſca
uerit, ille uerò Thebas ædificauerit. Thracius autem alius Sophiſta
(alia eſt hæc Græca fabula) ſolo cantu feras reddebat manſuetas:
quinetiã & cæteras arbores, & fagos, ſuis locis motas muſica tranſ-
plantabat. Poſſum tibi aliam quoq; narrare fabulam, huic nõ minus
quàm fratri frater eſt ſimilis, ſimilem, & Cantorem Eunomum Lo-
crenſem, & Cicadam Pythicam. Dies feſtus maximo Græcorum conuentu Pythone cele-
brabatur propter Draconem mortuũ, Eunomo canente ſerpentis epitaphium, neſcio an
hymnus an lamentatio ſerpentis eſſet canticũ. Erat autem certamen conſtitutũ, & æſtus
tempore cithara canebat Eunomus, quando cicadę quę ſole incaleſcebant, ſub ramis cane
bant in montibus. Canebant aũt non Draconi mortuo, ſed Deo ſapientiſsimo uerè liberũ
canticum, modis Eunomi præſtantius. Locro chorda rumpitur, in citharæ iugum aduolat
cicada, & ſuper inſtrumentũ tanquam ſuper ramum perſonat, & citharæ cantico apta har
monia conueniens citharœdus, chordam ſuppleuit deficientẽ. Cicada ergo Eunomi can-
tu ducitur, vt vult fabula, quæ æneum Eunomũ in Pythone poſuit cum ipſa cithara, & Lo-
cri ſocium certaminis. Ea autem & ſua ſponte aduolat, & ſua ſponte canit: Græcis autem
viſus eſt fuiſſe hiſtrio & imitator muſicæ. Quanam ergo ratione credidiſtis inanibus fabu
lis, exiſtimantes animantia demulceri muſica: lætus autem ac ſpecioſus vultus veritatis,
B ſolus, ut eſt uériſimile, uidetur uobis eſſe ſimulatus, & infidelitatis oculis ſubijcitur? Cithæ
ron autem, & Helicon, & Odryſij montes, & Thracum quæ errori initiant myſteria, diui-
nis honoribus affecta, hymniſq; & laudibus ſunt celebrata. Ego quidem, etſi mera ſit fabu
la, ægrefero tot & tantas quæ à tragœdis referuntur calamitates. Vobis autem malorum
quoq; deſcriptiones actus Poëtarũ euaſerunt. Sed actus quidem, & Lenæum celebrantes,
& iam planè debacchantes Poëtas, hedera vtiq; redimitos, myſterijs Bacchicis præter mo
dum deſipientes, cum ipſis Satyris, & inſanó Thyaſo, & alio choro dæmonũ, in Helicone
& Cythærone qui conſenuerunt includamus: ſupernè aũt è cœlis deducamus ueritatem,
vnà cum clariſsima prudentia, in montẽ Dei ſanctum, & ſanctum chorum propheticũ. Illa
autem uel longè clariſsima luce emicans vndiquaq; illuminet eos qui uolutantur in tene
bris, & homines liberet ab errore, ſupernam dexterã, nempe intelligentiam, porrigens ad
ſalutem. Ij verò ad ſe reuerſi, Heliconem quidem & Cithæronẽ renuentes deſerant, Sion
autem habitẽt. Ex Sion enim egredietur Lex, & Verbum Domini ex Hieruſalem. Verbum Eſa. 2.
cœleſte, vetus germanuſq; decertator, qui in totius mundi theatro coronatur. Canit autẽ
meus quidem certè Eunomus, non Terpandri modum, neq; modum Capitonis, ſed neq;
Phrygium, vel Lydium, vel Dorium, ſed nouæ harmoniæ æternum modum, qui à Deo ac-
cipit denominationem, Canticum nouum, Leuiticum,

> Luctu iraq; carens, grauiumq; obliuia ducens Hom. Od.
> Cunctorum.

Iucundum quoddam & verum perſuaſionis medicamen-
tum eſt cantico contemperatum. Mihi itaq; videntur & Thracius ille Orpheus, & Theba
C nus, & Methymnæus, viri quidam, non uiri, fuiſſe deceptores, qui prætextu muſicæ vitæ
perniciem afferentes, artificioſis quibuſdam præſtigijs ad corruptelas dæmoniacè incitan
tes, probra orgijs celebrantes, luctus in deorũ cantica traducentes, primi deduxere homi-
nes ad ſimulachra, atque adeo lapidibus & lignis, hoc eſt, imaginibus & adumbrationibus,
agreſtem gentis excitauere conſuetudinẽ: illam verè pulchram libertatem, eorum qui ſub
cœlo vitam egerunt, canticis & carminibus in extremã redigentes ſeruitutem. Sed non
talis eſt meus cantor, ſed venit paulò pòſt diſſoluturus acerbam ſeruitutem dæmonum ty
rannidem obtinentiũ: ad ſuaue autem & benignum religionis & pietatis in Deum iugum
nos traducens, in cœlum rurſus euocat eos qui humi ſunt abiecti. Solus quidem certè ex
ijs qui unquã fuerunt, difficillimas feras, homines manſuefecit. Volucres quidem, eos qui
ex ipſis ſunt leues: ſerpentes uerò, eos qui deceptores: & leones, eos qui ſunt animoſi &
ad iram concitati: ſues autem, eos qui ſunt voluptati dediti: lupos autem, eos qui ſunt rapa
ces: lapides autem & ligna, ſunt inſipientes. Præterea autẽ lapidibus quoq; eſt inſenſilior
homo qui eſt tinctus ignorantia. Teſtis nobis accedat vox prophetica, veritati concinens,
quæ miſeretur eorum qui ſunt contriti in ignorantia & amentia. Potens eſt enim Deus ex

Match.3. his lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ,qui miſeratus multam inſcitiam & cordis duritiem D
eorum qui lapiduerunt aduerſus ueritatem, excitauit ſemen pietatis in Deum, virtutem
ſentiens ex lapidibus illis,nempe Gentibus quæ crediderũt lapidibus. Rurſus ergo quoſ-
Luc.3. dam virulentos impoſtoresq́; ac ſimulatores,iuſtitiæ inſidiantes,appellauit genimina vi-
perarum . Sed horum quoq; ſerpentũ ſi quis pœnitentia ductus fuerit, Verbum lubens ac
Match.7. ſua ſponte ſequens,homo Dei efficitur. Alios autem allegoricè dicit lupos pellibus ouiũ
indutos, eos innuens,qui in forma hominum ſunt rapaces . Has ergo omnes immaniſsi-
mas feras & tales lapides, ipſe cœleſtis cantus in manſuetos homines transformauit. Era
Ad Tit.3. mus enim,eramus nos quoq; aliquãdo inſipientes, inobedientes,errantes,ſeruientes vo-
luptatibus & cupiditatibus varijs, in malitia & inuidia degentes, odibiles, nos inuicem
odio habentes,ut ait ſcriptura apoſtolica. Quando autem benignitas & humanitas appa-
ruit Seruatoris noſtri Dei,nõ ex operibus in iuſtitia quæ fecimus nos,ſed ſecundum ſuam
miſericordiam nos ſaluos fecit. Vide quantum potuerit nouum Canticum:homines ex la
pidibus,& homines fecit ex feris. Hi aũt qui erant alioqui vt mortui,qui eius quæ uerè eſt
vita non erant participes,poſtquam cantici ſolùm fuerunt auditores,reuixerunt. Hoc tibi
& vniuerſum numeroſe concinneq́; exornauit, & elementorũ diſſenſionem in ordinem
redegit conſonantiæ, vt ei totus mundus fieret harmonia. & mare quidem dimiſit ſolu-
tum,ei autem vt terram inuaderet prohibuit: terram autem rurſus ſtabilem & ſolidam ef-
fecit,quæ ferebatur, & ei mare terminum præfixit. Iam verò ignis quoq; uehementiã aëre
emollijt,veluti Doricam harmoniam Lydia attemperans, & ſæuam aëris frigiditatem ig-
nis amplexu lenijt,hos extremos vniuerſorum ſonos numeroſe & concinnè contempe- E
rans. Atq; incorruptũ quidem hoc canticum,vniuerſorum firmamentũ, & harmonia om-
nium, à medijs ad fines,& ab extremis extenſum ad media, concinnauit hoc vniuerſum,
Gen. 4. non ex muſica Thracia,quæ eſt Tubal muſicæ ſimilis,ſed ex paterna Dei voluntate,quam
Dauid admiratus eſt. Qui autem ex Dauid ortus eſt,& ante ipſum fuit,Dei verbum,lyram
quidem & citharã inſtrumenta inanima deſpiciens,cùm hunc mundum, atq; etiam paruũ
mundum, nempe hominem, & eius animam corpus ſancto ſpiritu concinnaſſet, pſallit
Deo per inſtrumentũ multarum vocum,& huic inſtrumento,nempe homini,canit: Tu e-
nim es cithara,& tibia,& templum meum : cithara propter harmoniam,tibia propter ſpi-
ritum,templum propter verbum,vt illa quidem reſonet,hæc verò inſpirent,templum au-
tem cõtineat Dominum. Dauid certè Rex citharœdus,cuius paulò antè meminimus, qui
adhortabatur ad veritatẽ,dehortabatur autem ab idolis, longè quidem aberat vt ipſe lau-
1.Regum 8. daret dæmones,qui vera muſica ab ipſo expellebantur,qua Saule à dæmone vexato,ille ſo
[illegible] lummodo canens, eum curauit . Pulchrũ ſpirans inſtrumentũ Dominus,hominẽ fecit ad
Cautè le- ſuam imaginem. Certè ipſe quoq; eſt Dei concinnũ & aptum inſtrumentũ & ſanctum, ſa-
gendum. pientia ſupermundana, verbum cœleſte. Quidnam ergo vult inſtrumentũ,Dei verbũ,Do-
minus,& nouum canticũ? Patefacere oculos cæcorũ,& aperire aures ſurdorũ,& qui pedi-
bus claudicant vel errant,ad iuſtitiã deducere,Deum inſipientibus hominibus oſtendere,
interitum compeſcere,mortẽ vincere,inobedientes filios patri reconciliare. Benignũ Dei
inſtrumentũ Dominus, miſeretur,caſtigat,hortatur,admonet,cõſeruat,cuſtodit,& doctri
næ mercedem ex redundanti quadam copia, nobis regnũ cœlorũ promittit, hunc ſolum F
fructũ percipiẽs ex nobis,quòd ſalui ſumus. Vitiũ enim hominũ paſcitur interitu : veritas
aũt,ſicut apis,nulli ex ijs quę ſunt detrimentũ afferens,propter ſolam ſalutẽ hominũ exul
tat. Habes ergo promiſsionẽ,habes benignitatẽ,euade gratiæ particeps,& meum ſalutare
canticũ ne ita exiſtimes eſſe nouũ,vt vas, uel domum:erat enim ante Luciferũ,& in princi
Ioan.1. pio erat verbum,& verbũ erat apud Deũ, & Deus erat verbũ. Eſt aũt vetus,error : res noua
verò apparet veritas . Siue ergo veteres Phryges docent fabuloſæ capræ : ſiue rurſus Arca-
Herodotus. des,qui eos ante Lunã fuiſſe deſcribũt poëtæ, ſiue rurſus Aegyptios, hi qui hanc primã ap
paruiſſe terrã,Deosq́; & homines ſomniant:ſed nullus eorũ fuit ante hunc mundum: nos
aũt ſumus ante mundi conſtitutionẽ, qui eò quòd eſſe oporteret,in ipſo prius Deo ſumus
geniti. Dei verbi ſumus nos figmenta ratione prędita,per quẽ priſci ſumus,quoniã in prin
cipio erat verbum. Sed quoniam Verbum quidem erat ab alto petita origine,diuinum v-
niuerſorum principium & fuit & eſt . Quia autem nunc nomen accepit olim ſanctificatũ,
poteſtate dignum,Chriſtus,nouum mihi vocatum eſt canticum. Hic ergo Verbum Chri-
ſtus,& vt nos olim eſſemus, erat enim in Deo,& ut bene eſſemus,cauſa fuit. Nunc autẽ ap
paruit hominibus hic ipſe Verbum,qui ſolus eſt ambo,Deus & homo : & eſt nobis omniũ
cauſa bonorum,à quo edocti rectè viuere, ad vitam æternam tranſmittimur. Nam vt ait di
uinus ille Domini Apoſtolus,Gratia Dei ſalutaris omnibus hominibus apparuit,docens
Ad Tit.2. nos,ut abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, moderatè & iuſtè & piè viuamus in
hoc ſeculo,expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei, & ſeruatoris noſtri
Ieſu Chriſti. Hoc eſt canticum nouum,aduentus qui nunc refulſit in nobis, Verbi qui erat
in principio,& prius fuit. Apparuit autem nuper,qui prius erat Seruator: apparuit qui eſt,

in eo

A in eo qui eſt,quoniã Verbum qui erat apud Deum,Doctor apparuit,per quẽ omnia ſunt fa
bricata.Verbũ,qui cum eo quod finxit,vitã ſimul præbuit in principio,vt opifex, bene vi-
uere docuit,cùm appatuiſſet vt magiſter,vt poſtea ſemper viuere ſuppeditaret vt Deus. Il-
le aũt non nunc quidem primùm miſertus eſt noſtri erroris, ſed ab ipſo altè petito princi-
pio:nunc autẽ cùm iam peritemus, apparens cõſeruauit.Maligna enim & ſerpens bellua,
oculos præſtringens redigit in ſeruitutem,& in hodiernũ vſq; diem homines affligit,bar-
barorũ ritu (vt mihi videtur) puniens, qui dicuntur cadaueribus alligare captiuos, donec
cum ipſis quoq; putreſcãt.Hic ergo malus tyrannus &draco,quoſcunq; ab ortu ſibi potue
rit vendicare,lapidibus & lignis & imaginibus,& aliquibus eiuſmodi ſimulachris,miſero
ſuperſtitionis vinculo,viuos (vt dicitur) adducens,vnà cum eis ſepelit,donec vnà cum eis
interierint.Quamobrẽ,vnus enim eſt ſeductor,qui ab initio quidem Euam,nunc aũt alios
quoq; iam homines ad mortẽ adducit, vnus & idem eſt nobis adiutor & opitulator Domi
nus,à principio quidem prophe•icè præſignificãs,nunc aũt iam etiam apertè ad ſalutẽ ad-
hortãs.Fugiamus ergo,pręcepto parentes apoſtolico,principem poteſtatis aëris,ſpiritus, Epheſ.2.
qui nunc operatur in filijs diffidentiæ,& ad ſeruatorem Dominũ accurramus,qui & nunc ἀπειθείας,
& ſemper adhortatur ad ſalutem,per prodigia & ſigna,in Aegypto,in deſerto,& per rubũ, increduli-
& per eam,quę humanitatis gratia Hebræos ancillę inſtar ſequebarur,nubẽ.Atq; hoc qui- tatis.
dem metu adhortabarur eos qui erant duro corde. Iam uerò etiã per Moſem omnibus ſa-
pientiæ numeris abſolurũ,& veri amatorem Eſaiam,& omnem chorũ propheticũ, magis
ex ratione, ad rationẽ ſeu Verbum cõuertit eos qui habent aures,& alicubi quidem male-
B dictis inceſsit,alicubi uerò etiã minatur, & nõnullos quidem deflet homines,nõnullis ve
rò canit,quemadmodũ bonus medicus corporum ægrotantiũ,alia quidem effingens cata
plaſmatibus,alia verò leuigans, alia aũt exhauriens, alia aũt ferro quoq; diuidens,alia aũt
urens,& nõnunquã etiam ſecans, ſi qua ratione fieri poſsit, vt præter partem vel membrũ
poſsit homo ſanari . Multiplices quidẽ habet Seruator uoces & modos ad ſalutẽ hominũ:
minãs admonet,maledicens cõuertit, deflens miſererur, pſallens per tubũ loquitur,quo-
niã illi ſignis egebãt & prodigijs : & igne terret homines,ex columnã flammã accendens,
quod eſt ſimul gratię &timoris indiciũ:ſi obedieris,lucem,ſi nõ obedieris,ignem.Quoniã
autem & columna & tubo caro eſt pretioſior, Prophetæ poſt illa loquuntur . Ipſe eſt Do-
minus loquens in Eſaia, ipſe in Helia,ipſe in ore Prophetarum.Quòd ſi tu nõ credis Pro-
phetis, fabulam autem eſſe exiſtimas & viros, & ignem, ipſe tibi loquetur Dominus.Qui
cùm in forma Dei eſſet,non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo: ſeipſum autẽ exina Ad Philip.2.
nijt miſericors Dominus,hominem ſeruare cupiens.& ipſe iam tibi Verbum euidenter lo
quitur,ægreferens incredulitatẽ.Ego certè loquor,Dei Verbum factus homo, ut tu quoq;
diſcas ab homine,quanã tandem ratione homo efficiatur Deus.Deinde,an nõ abſurdum,
ô amici,Deum quidem ſemper nos adhortari ad virtutem,nos autem recuſare vtilitatẽ,&
differre ſalutem?An non Ioannes quoq; adhortatur ad ſalutẽ,& eſt vniuerſum vox exhor-
tatoria?Eum ergo rogemus,quiſnã tu es ex hominibus? Heliam quidem ſe non eſſe dicet,
Chriſtum aũt eſſe negabit, vocem autem eſſe fatebitur clamantẽ in deſerto . Quis eſt ergo
Ioannes?Vt eum vtcunq; exprimã,liceat dicere,vox Verbi adhortatoria,clamans in deſer-
C to. Quid clamas ô vox? dic nobis quoq; : Rectas facite vias Domini,præcurſor Ioannes:& Eſa.40.
vox Verbum præcurrit,vox adhortatoria,præparans ad ſalutem,vox adhortãs ad hæredi- Ioan.1.
tatem cœlorũ, per quam ſterilis & deſerta nõ eſt amplius infertilis.Hanc mihi fœtus con-
ceptionem prædixit vox angeli. Illa quoq; vox præcurrebat Dominũ,ſterilem annunciãs
mulierem,vt Ioannes deſertam.Per hanc ergo Verbi vocem, ſterilis multos habet filios,&
deſerta fert fructum.Hæ duæ voces Dominum præcurrentes,angeli & Ioannis,mihi qui-
dem ſignificant ſalutem repoſitã, nempe quòd cùm hoc Verbum apparuerit, bonæ prolis
fructum recepturi ſimus,vitam æternã. Has ambas itaq; voces ſimul Scriptura colligens,
totũ aperit:Audiat quæ non parit,erumpat vocem quę non parturit,quòd ſunt plures filij Eſa.54
deſertæ,quàm eius quæ habet virũ. Virum nobis annunciabat angelus,nos adhortabatur
Ioannes vt agricolam cogitaremus,virum quæreremus.Eſt enim hic vnus & idem,vir ſte-
rilis mulieris,agricola deſertæ, qui diuina impleuit virtute & ſterilem & deſertam. Quia
enim ingenuæ multi ſunt filij,carebat autem liberis propter incredulitatem,quæ multos
ab initio habuit filios,mulier Hebræa : ſterilis accipit virum,& deſerta agricolam.Deinde
illa quidem,fructuũ,hæc verò fidelium,ambæ autem matres per Verbum. Infidelibus aũt
in hodiernum vſq; diem & ſterilis & deſerta relinquitur.Ioannes quidem præco Verbi,ea
vtiq; ratione adhortabatur,paratos eſſe ad Dei Chriſti aduentum: & id erat quod tacitè ſi-
gnificabat Zachariæ ſilentium,expectans fructum Chriſti pręcurſorem,vt Verbum lux ue Luc.1.
ritatis,Propheticorũ ænigmatum myſticum abſoluat ſilentium,factus Euangeliũ.Tu au-
tem ſi Deum uerè uidere deſideras, ſis particeps piaculorum quæ Deo conueniunt, non
ramorum lauri,& quorundam ſertorum factorũ ex lana & purpura,ſed iuſtitia redimitus,
& continentiæ folijs contectus,ſedulò Chriſtum quæras. Ego,inquit, ſum oſtium. quod Ioan.10.

diſcere oportet ijs qui uoluerint Deum intelligere, vt nobis omnes ſimul portas cœlorũ D
aperiat. Sunt enim rationales rationis ſeu Verbi portæ, quæ aperiuntur claue fidei. Deum
Matth.11. nemo nouit niſi filius, & cui filius reuelauerit. Bene autem ſcio, quòd qui clauſam portam
tunc aperit, reuelat poſtea ea quæ ſunt intus, & oſtendit éa quæ nec prius poterant cogno
ſci, niſi ab ijs qui per Chriſtum ambulaſſent, per quem ſolum Deus cernitur. Impia ergo
adyta ne inueſtigetis, nec barathrotum ora præſtigijs plena, aut Lebeten Theſprotæum,
aut tripodem Cirrhæum, aut æs Dodonæum. Gerandryon autem arenis deſertis honora-
tum, & quod illic eſt oraculum, quod cum ipſa quercu emarcuit, anilibus fabulis relinqua
tis. Silentio quidem certè mandatus eſt fons Caſtalius, & alius fons Colophonis, & alia
ſimiliter perierunt fluenta diuinatoria, quę certè faſtu plena, ſerò quidem, tandem tamen
cóuicta ſunt, vt quæ vnà cum ſuis effluxere fabulis. Narra nobis alius quoq; diuinationis,
uel inſanæ potius vanitatis oracula, Clarium, Pythium, Didymeum, Amphiaraũ, Apolli-
nem Amphilochum. Quòd ſi velis, & monſtrorũ inſpectores, augures, & aruſpices, & ſom
niorum coniectores vnà cum eis conſecra. Ad Pythium autem adductos ſimul ſtatue aleu
romantes & crithomantes, & eos qui adhuc apud multos ſunt in honore, uentriloquos.
Iam verò adyta Aegyptiorũ, & necromantiæ Hetruſcorum, demandentur tenebris. Sunt
hæc verè inſana hominũ infidelium cómenta. Ad harum præſtigiarũ mercaturæ ſocieta-
tem adducuntur capræ, quæ ſunt ad diuinationem exercitatæ: & corui, qui ab hominibus
docentur dare reſponſa. Quid tibi recenſeam myſteria? Non propalabo quidem, vt aiunt
olim Alcibiadem, ſed per Verbum ueritatis, præſtigias quæ in eis latent rectè aperiam, &
eos qui veſtri dij vocantur, quorum ſunt ſacra myſtica, tanquã in vitę ſcena, veritatis con- E
templatoribus in medium proferam & euoluã. Dionyſum Mænolen orgiis Bacchi cele-
brant, crudarũ carnium eſu ſacram agentes inſaniam, & cæſarũ carnium peragunt diuiſio
nem, coronati ſerpentibus, vlulantes Euam, Euam illam per quam error eſt conſecutus: &
ſignum Bacchicorũ orgiorum eſt ſerpens myſterijs initiatus. Iam uerò ſi accuratè uox ſpe
ctetur Hebraica, nomen Heuia aſpiratum, exponitur ſerpens fœmina. Ceres autem & filia
Proſerpina iam in ſcena actus factę ſunt, erroremq; & raptum, & earum luctum Eleuſis il-
luſtrat facibus. Mihi autem videtur oportere dare etymologiam horum uocabulorũ, Or-
gia, & myſteria. Orgia quidem dicuntur ἀπὸ τῆς ὀργῆς, hoc eſt, ab ira Cereris in Iouẽ. Myſteria
autem ἀπὸ τοῦ μύσους, hoc eſt, ab execratione & abominatione quæ accidit circa Dionyſum.
Quòd ſi etiam à Mæonte quodam Attico, quẽ dicit Apollodorus interijſſe in venatione,
nulla eſt inuidia ueſtra myſteria ſepulchri honore eſſe affecta. Poſſunt autem aliter quoq;
intelligi μυστήρια quaſi μυθήρια, literis ex aduerſo ſibi reſpondentibus: θηρῶσιν, id eſt, venantur
enim, ſi vllæ alię, huiuſmodi quoq; fabulę, ex Thracibus, maximè barbaros: ex Phrygibus,
amentiſsimos: ex Græcis ſuperſtitioſos. Pereat ergo qui huius fraudis fuit princeps & au-
tor hominibus, ſiue Dardanus, qui matris deorũ oſtendit myſteria: ſiue Eetion, qui Samo-
thracũ ſuggeſsit Orgia & ſacra myſtica: ſiue Phryx ille Midas, qui didicit ab Odryſo, dein-
de ijs qui eius parebant ditioni, fraudem tradidit artificioſam. Non enim Cyprius inſula-
laris Cinyras mihi vnquam perſuaſerit, libidinoſa quæ circa Venerem fiebant orgia, auſus
ex nocte diei tradere, dum meretricem ciuem vellet in deos referre. Melampodem autem
filium Amythaonis, alij dicunt ex Aegypto in Græciã tranſtuliſſe feſtum Cereris, luctum F
qui laudibus celebratur. Hos ego dixerim fuiſſe principes & autores impiarũ fabularum,
& patres pernicioſæ ſuperſtitionis, qui vitij & corruptelæ ſemen in vita ſeminarunt, my-
ſteria. Iam verò (tempus enim eſt) conuincam hæc veſtra orgia eſſe plena fraude & præ-
ſtigijs, & ſi myſterijs eſtis initiati, has veſtras fabulas quæ in honore habentur magis ride-
bitis. Apertè autem dico quæ ſunt occulta, non erubeſcens dicere ea, quæ non pudet vos
Cinyras fuit rex Cypri. adorare. Quæ ergo ex ſpuma & in Cypro eſt genita, Cinyrę amica, Venerem dico, quæ φιλο
μμειδὴς dicitur, quòd exorta ſit ἐκ μηδέων, hoc eſt, ex genitalibus, ex ſalacibus inquam illis geni
talibus quæ Cœlo abſciſſa ſunt, quæ poſt abſciſsionem fluctui vim attulerunt, tanquã libi-
Veneris myſteria. dinoſis veſtris partibus dignus, fructus ſit Venus in ſacris myſticis. Marinæ huius volupta
tis generationis indicium, ſalis pugillus & Phallus traditur, ijs qui in hac mœchandi arte
ſunt initiati. Nummũ autem ei offerunt ij qui initiantur, vt amicæ amatores. Cereris autẽ
myſteria, ſunt Iouis cum matre venerei congreſſus, & ira, neſcio quid deinceps dicam, ma
tris an vxoris Cereris, qua de cauſa dicitur appellata eſſe Brimo, Iouis preces, & potus bi-
lis, & cordis euulſiones, & dictu nefandæ operationes. Hæc myſtica ſacra peragunt Phry-
ges Atthidi, & Cybelæ, & Corybantibus. Hoc quoq; iactarunt, quòd cùm Iupiter ab arie-
te geminos euulſiſſet coleos, iecit in medium ſinum Cereris, de violento cógreſſu falſum
pendens ſuppliciũ, ut qui ſeipſum vtiq; excidiſſet. Hæc ſymbola huius initiationis ſatis ſu
perq; adaucta, ſatis ſcio vobis riſum eſſe motura, etiam ſi vobis non veniat in mentem ride
re, eò quòd refellamini. Ex tympano comedi, ex cymbalo bibi, temperarum attuli, ingreſ-
ſa ſum thalamum, an non probra ſunt hæc ſymbola? non ridicula myſteria? Quid autem ſi
etiam reliqua adiecerim? Vterum quidem gerit Ceres, nutritur autem Proſerpina. Ruſus
autem

A autem hic Iupiter qui genuit,coit cum Proſerpina ſua filia poſt matrem Cererem, oblitus prioris ſceleris. Pater & corruptor puellæ Iupiter,& coit factus draco,conuictus quiſnam eſſet.Sabaziorum certè myſteriorũ ſignum eſt ijs qui iuitiantur,Deus qui ſinum peruadit. Eſt autem ijs draco qui extrahitur à ſinu eorum qui initiantur, euidens argumenrum Iouis incoutinentiæ. Parit autem Proſerpina quoq; filium taurina ſpecie. Certè,ait quidam Poëta cultui idolorũ deditus, Taurus paret draconis,& pater tauri draco. In monte occultum bubulcus ſtimulum. Bubulci,vt exiſtimo,ſtimulum,ferulam illam pulchrá efficiens, quam Bacchi circumagunt.Vis etiam tibi narrem,quomodo flores collegerit Proſerpina, eiusq; calathum,& raprũ à Plutoue,& hiatum terræ,& ſues Eubulei quæ deuoratæ fuerũt à deabus?propter quam cauſam,in Theſmophorijs ſacrificantes,expellunt porcos.Huius fabulæ diem feſtum mulieres variè concelebrant,Theſmophoria,Scirophoria,multis modis raprum Proſerpinę tragicè decantanres.Dionyſi enim myſteria ſunt planè inhumana, quem cùm eſſet adhuc puer, motu qui fit in armis, Curetibus choteam ducentibus, dolo autem ſubeunribus Titanibus,puerilibus quibuſdam ludis deceprum hi decerpſerunt Titanes,cùm adhuc eſſer infans,vt myſterij poëta dicit Orpheus Thracius: ἀδωνιακό. μεγαρίζοντε.

Pinea nux,trochus,& qui flectunt membra mouentq;
Ludi,& quæ Heſperides miſeruut aurea mâla.

Inutilia autem huius myſterij ſymbola,nõ fuerit inutile ad ea condemnanda adducere,talus,ſphæra,nux pinea,mâla,trochus,ſpeculum,uellus. Atq; Minerua quidem quæ Dionyſi cor ſuſtulit,appellata eſt Pallas, ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id eſt,à vibrando ſeu torqnendo,eò quòd cor
B vibret ac torqueat.Titanes autem qui ipſum etiam diſcerpſerunt,cùm quendam lebetem tripodi impoſuiſſent, Dionyſi membra inijcienres, ea prius coxerunt, deinde confixa verubus Vulcano impoſta tenebant.Iupiter autem cùm poſtea apparuiſſet,ſiquidem deus erat, ut qui aſſarum carnium nidorem fortè ſenſiſſet, cuius præmij ſe eſſe participes veſtri dij confitentur, Titanes punit fulmine,& membra Dionyſi, filio Apollini ſepelire præcipit. Ille autem,non fuit enim Ioui inobediens,deferens in Parnaſſum,deponit illic cadauer lacerum. Quòd ſi etiam Corybanrum velis Orgia conſiderare,hi cùm tertiũ fratrem occidiſſent,caput mortui purpura contexerunt,& coronatum ſepelierunt,ferentes in clypeo æueo ad radicem moutis Olympi. Et hæc ſunt,vt iu ſumma dicam,myſteria, cædes, & ſepulchta. Horum autem ſacerdotes,quos Anactoteleſtas vocant ij quibus vocare curæ eſt,ad calamitatẽ quædam monſtra afferunt, prohibentes,apium cum totis radicibus in menſa apponere:putant enim ex Corybantico qui effluxit ſanguine,enatũ eſſe apium. Sicut certè mulieres etiam quæ Theſmophoria celebrant, à mâli Punici granorum eſu ſe abſtinent,exiſtimantes ex guttis ſanguinis Dionyſi germinaſſe mâla Punica. Cabeiros autem appellantes Corybanres,mortem quoq; Cabiricam annunciant. Hi euim duo fratricidæ, cùm ciſtam ſuſtuliſſent in qua repoſirum erat pudendum Dionyſi,eam vexerunt in Hetruriam, egregiarum mercinm mercatores, & ibi habitarunt cùm eſſent exules, venetabilem pietatis doctriná, pudenda & ciſtam colendam cõmeudantes Hetruſcis. Propter quam cauſam non improbabiliter uolunt nonnulli Dionyſum uocari Atim,vt qui ſit priuatus pudendis. Et quid mirũ ſi Hetruſci barbari in tam turpes incidant affectiones, cùm
C etiam Athenienſibus & alijs Græciæ (pudet me vel dicere) probro ac dedecore plena ſit Cereris fabula? Cùm enim erraret Ceres ad quærendam filiam Proſerpinam,circa Eleuſinem(is eſt autem locus Atticæ)defarigatur,& mœrore affecta ſedet ſuper puteum. Hoc in hodiernũ vſq; diem prohibetur ijs qui initiantur, ne uideantur ij qui ſnnt initiati myſterijs,imitati eam quę lugebat.Tunc autem habitabant Eleuſinẽ Terrigenæ,ſeu Terræ filij. Eorum nomina ſunt,Baubo & Dyſaules & Triptolemus,præterea autẽ Eumolpus & Eubuleus. Triptolemus erat bubulcus, paſtor autem Eumolpus, vpilio autem Eubuleus,à quibus Eumolpidarum, & hoc ſacra enuncians præconum genus,Athenis effloruit.Baubo autem(neq; enim me continebo quin dicam) cùm Cererem hoſpitio excepiſſet,ei confectum potum porrigit. Cùm ea autem recuſaret accipere,& non vellet bibere,vt quæ lugeret,ægreferens Baubo,vt quæ fuiſſet deſpecta,pudenda aperit,&ea deæ oſtendit.Ceres autem delectatur viſione,& vix tandem potum accipit,exhilarata ſpectaculo.Hæc ſunt arcana Athenienſium myſteria:hęc etiam deſcribit Orpheus.Adducam autem tibi ipſos verſus Orphei,vt habeas illum ipſum myſtagogum teſtem impudentiæ:

Sic dixit,veſtes tollens,omnemq; figuram
Corporis oſtendit turpem,puerilią; Iacchus
Tunc ætate fuit,gremio à quo eſt dextera Baubus
Ridente immiſſa,ipſa hilari ſed tunc dea mente
Subriſit,varium vas quod potumq; tenebat
In ciſta accepit.

Eleuſiniorum myſteriorũ ſignum eſt, Ieiunaui, potum confectũ bibi,ex ciſta accepi:poſtquam feci,depoſui in calathũ,& ex calatho in ciſtam.Pulchra quidem hæc ſunt ſpectacu-

la,& deæ conuenientia. Digna quidem certè nocte myſteria, & igna,& qui magno,uel po D
tius vano eſt animo,populo Erechthidarũ,atq; etiam alijs Græcis, quos quidem vita fun-
ctos ea manent,quę ne ſperant quidem.His quidem vaticinatur Heraclitus Epheſius,his,
inquam,noctiuagis,Magis,Bacchis,myſtis,his poſt mortem minatur,his ignem vaticina-
tur.Iis enim quæ ex hominum ſententia myſteria exiſtimantur,prophanè initiantur:ſunt
enim ea,lex vana & opinio,& ſunt draconis myſteria,fraus quædam, quæ verè prophana
colit ſacra,& ad execranda ſacramenta,adulterina exhortatur religione.Quales autẽ ſunt
ciſtæ eorum myſticæ? Oportet enim ſancta eorum reuelare, & arcana enunciare. An non
ea ſunt ſeſamides & pyramides,& lana bene laborata, libaq; multis diſtincta vmbilicis, ſa
lisq; pugilli,& draco orgium Dionyſi Baſſari?An non mala Punica, atq; etiam corda,feru-
læ,& hederæ,& præterea placentæ & papauera? Hæc ſunt eorum ſancta.Quinetiam The
midis arcana ſymbola,origanũ,lucerna,enſis, pecten muliebris, quem honeſtè & myſticè
licet dicere,pudendum muliebre. O euidenrem impudentiam. Olim quidem moderatis
hominibus voluptaris integumentũ erat nox ſilens : nunc autem ijs qui initiantur,eſt in-
continentiæ ſacra nox loqueus:& ignis qui lucet in facibus,vitia & animi perturbationes
arguit.Extingue ignem ô ſacerdos,reuerere lampades ô tu qui faces geris,tuum Iacchum
lux arguit.Conuertere,cela nocte myſteria,& orgia honorentur tenebris.Ignis non diſsi-
mulat,& arguit,& punit quæ iubetur.Hæc ſunt impiorum,& qui ſuut planè ſine Deo,my
ſteria.Impios autem eos & ſine Deo iure voco,qui eum quidem qui eſt verè Deus ignora-
uerunt,puerum autem qui diſcerpitur à Titanibus, & lugentẽ mulierculam, & partes re-
uera prę pudore minimè dicendas impudenter colunt,duplicíq; tenentur impietate:prio E
re quidem,qua eum qui eſt Deus ignorant,eum qui verè eſt Deus non agnoſcentes: altera
& ſecunda,qua per eum errorem eos qui nõ ſunt,ut qui ſint exiſtimant,&eos deos nomi-
nant qui verè non ſuut,imò verò qui ne ſunt quidem,ſed ſolum nomeu obtinent.Propte-
Ephe.2. rea certè nos quoq; arguit Apoſtolus : Et eratis,dicens, alieni à teſtamentis promiſsionis,
ſpem non habentes,& ſine Deo in mundo.Multa bona Regi Scytharũ eueniant,quicunq;
fuerit Anacharſis. Is ciuem ſuum,qui Matris deorum ſacra quæ fiunt apud Cyzicenos, in
Scythia imitabatur,& tympanum perſtrepens,& cymbalum reſonans,vt Menagyrtes ali-
quis, collo appenſum habebat, ſagittis confodit, vt qui & ipſe effœminatus euaſiſſet a-
pud Græcos, & fœmininũ morbũ alios Græcos doceret. Qua de cauſa (nullo enim modo
celandum eſt) venit mihi in mentem admirari, quonam modo Euemerũ Agrigentinũ, &
Nicanorem Cyprium,& Diagoram,& Hipponem Melium,& illum poſt hos Cyrenæum,
cui nomen erat Theodorus, & multos alios, qui moderatè ac continenter vixerunt,& re-
liquis hominibus acrius hunc de dijs iſtis errorem perſpexerunt, impios & ἀθέους, hoc eſt,
abſq; Deo,cognominarunt,etiamſi veritatẽ ipſam nou conſiderauerint, ſed errorem qui-
dem certè ſuſpicati ſint : quod quidem non paruum exoritur ſemen ad excitandam ſcin-
tillam intelligentiæ veritatis. Ex quibus vnus quidem præcipit Aegyptijs : Si exiſtimatia
deos,ne ipſos lugeatis,neq; plangatis:ſi autem lugeris,ne eos deos eſſe puteris.Alter uerò
cùm Herculem ex ligno cepiſſet efformarũ (aliquid autem domi fortè coquebat,vt eſt ve-
riſimile) agè ô Hercules, inquit,nunc iam tempus eſt, vt ſicut Euriſtheo, nobis quoq; in
hoc tertiodecimo decertando certamine inſeruias,idq; Diagorę pares,& ipſum tanquam F
lignum in iguem iniecit. Extrema itaq; ignorantię ſunt,impietas & ſuperſtitio,extra quę
Deut.23. ſtudendum eſt manere.Non vides Moſem,ſacrum veritatis interpretẽ,iubentem,vt Eunu
chus,& cui ſunt execta virilia,non ingrediatur in eccleſiam?& præterea is qui natus eſt ex
meretrice? Significat autem per priores quidem,mores impios, diuina virtute & genitali
priuatos:per reliquũ autem tertiũ,eum qui pro vno ſolo,qui eſt Deus,multos falſo nomi-
ne deos ſibi adſcribit,ſicut is qui natus eſt ex meretrice, multos adſcribit ſibi patres,pro-
pter veri patris ignorarionem.Erat autem quædam antiqua,naturaliter hominibus inge-
nerata,cum cœlo ſocietas,ignoratione quidem obſcurata,ſed quæ tameu repentè ex tene
bris exilit & emicat,vt illud ab aliquo dictum eſt:

Hunc'ne uides qui ſupra infinitum æthera,
Vlnis ſuis terram humidisq; continet,
Cui terra currus,& edes terreſtria?
Quiſiiam tu ſis conijcere eſt difficile.

Et quæcunq; huiuſmodi alia canunt Poëtæ. Peruerſæ autem ſententiæ,& quæ declinarũt
à recta, verè perniciosæ,hominem,qui eſt planta cœleſtis,diuerterunt à cœleſti videndi ra-
tione,& humi proſtrauerũt,perſuadentes humanis figmentis attendere. Alij enim ſtatim
in cœlo contemplando decepti, & ſoli viſui credentes, motus aſtrorum contemplantes,
admirati ſunt,& deos eſſe cenſuerunt,aſtra deos,nempe θεοὺς ἀπὸ τοῦ θεῖν, hoc eſt,à curſu nomi-
nantes,& Solem adorarunt,vt Indi:& Lunam,vt Phryges.Alij autem,eorum quę ex terris
naſcuntur mites fructus carpentes, Cererem frumentũ,ut Athenienſes : & Dionyſium vi-
tem,vt Thebani,appellauerunt. Alij cùm conſideraſſent vitij pœnas,eas in deos referunt,
adoran-

A adorãtes pœnas & calamitates. Hinc Furias & Eumenidas, & quos παλαμναίους & προστροπαίους
vocant, ceu auerruncatores & malorum depulſores, & præterea ἀλάστορας, id eſt, cacodæ-
mones ſeu malos genios, finxerunt Poëtæ ſcenici. Iam verò quidam ex philoſophis, ipſi
quoq; poſt Poëticos, earum qoę ſunt in nobis affectionũ, figuras & ſimolachra conſtitu-
unt, nempe metum, & amorem, & gaudium, & ſpem: ſicut certè priſcus qooq; Epimeni-
des, qoi Cõtumeliæ & Impudentiæ Athenis erexit altaria. Alij aurem ex iiſdẽ rebus im-
pulſi, ab hominibus in deos referuntur, & inſtar corporis effinguntur, Iuſtiria quædam,
& Clotho, & Lacheſis, & Atropos, & Parca, & Aoxo, & Thallo, Atticæ. Sextus eſt mo- αὔξω, ab augendo.
dus introduceodæ & acquirendæ deorum deceptionis, quo deos numerant duodecim.
Qoorum etiam Theogoniã, ſeu deorũ ortum, canit Heſiodus, & quęcunq; de dijs theo- θάλλω, à germinando.
logicè diſſerit Homerus. Reſtat poſtremus (ſunt enim hi omnes ſeptem modi) qui profi
ciſcitur à diuino in homines beneficio. Nam cùm beneficio afficientem Deom non intel
ligerent, effinxerunt qooſdam Seruatores, Caſtorem & Pollucem, & Herculem ἀλεξίκακον,
id eſt, in malis adiutorem, & medicum Æſculapium. Hæ quidem ſunt lobricæ & exitio-
ſæ à veritate digreſsiones, quæ hominem à cœlo detrahunt, & in baratbrum peſſundant.
Volo aotem vobis, quales eſſent ipſi dij, & quinã eſſent, ad viuum oſtendere, vt tandem
ab errore ceſſetis, rurſos autem in cœlum reoertamini. Eramos enim nos qooq; aliquan- Epheſ.2.
do filij irę, ſicut etiã reliqoi: Deus aotẽ cùm diues eſſet in miſericordia, per multam ſuam
dilectionem qoa dilexit nos, cùm iam eſſemos mortui delictis, com Chriſto conuiuifica-
uit. Viuens enim Verbom, & vnà cum Chriſto ſepultum, vnà com Deo extollitur. Qui au
B tem adhuc ſunt infideles, iræ filij nominantur, vt qui ira notriantur. Nos noo ſumus am-
plius iræ alumni, qui ſumos auulſi ab errore, tendimus aũt ad veritatem. Ea ratione noa
qui aliquãdo fuimus filij iniquitatis, per Verbi clementiã ounc facti ſumus filij Dei. Voa
autem veſter quoq; inceſsit poëta Agrigentinus Empedocles:

Difficilis nam quos cruciat ſceleratąq; vita,
Non erit à miſero vobis ceſſare dolore.

Ac plurima quidem vobis de dijs ficta & fabuloſe ſunt tradita. Quæcunq; aotẽ facta eſſe
reputatum eſt, ea de hominibus rurpibos, & qui perulanter ac flagirioſe vixerunt, ſcripta
ſunt. Com faſtu quodã & furore incediris, & recta via relicta, per ſpinas & vepres abitis.

Cur erratis? ab humanis deſiſtite rebus,
Et miſsis noctis tenebris, apprendite lucem.

Hæc vobis præcipit prophetica & poëtica Sibylla: præcipit etiam Veritas, quæ harũ ter-
ribilium & ſtuporem incotientium perſonarum, aperit deorum turbam, falſò ſuſceptas
opiniones ſynonymis arguens. Ac ſunt quidem qui tres dicuot eſſe Iooes, vnũ quidem
Ætheris filium in Arcadia, reliqoos aũt filios Saturni. Eorum autem vnum quidẽ in Cre
ra, alterum verò rurſus in Arcadia. Sunt aotem qui ponunt quinq; Mineruas, vnam qui-
dem Vulcani filiam, Athenienſem: alterã verò Nili, Ægyptiam: tertiam Saturni, belli in-
uentricem: quartam Iouis, quam Meſſenij Coryphaſiam à matre cognominarunt. Poſtre
mam filiam Pallantis & Titanidis filię Oceani, quę patre impiè ab ipſa ſacrificato, orna-
C ta fuir patris pelle, tanquam vellere. Iam verò Apollineſ Ariſtoteles quidem primõ Vul
cani & Mineruæ (non eſt hic amplius virgo Minerua) ſecundũ in Creta, filiũ Coryban-
tis, tertiom Iouis, & qoartum Arcadem, Sileni. Is apod Arcadas appellatus eſt Nomius.
Poſt hos recenſet Libyn Ammonis. Didymus aotem Grammaticus ſextum his ſubiun-
git, filium Magnetis. Quot autem nunc quoq; ſunt Apollines innomerabiles, mortales
homines, opem ferentes, qoi ſimilirer vocati ſunt atq; illi prædicti? Qoid autẽ ſi tibi mol
ros dixerim Æſculapios, vel qoi enumerantur Mercurios, vel Vulcanos qoi traduntur in
fabulis? Num ſuperflua qoædã vobis afferre videbor, qui aures veſtras his moltis nomi-
nibus obruam? Sed ipſos qoidem, patriæ, & artes, & vitæ, & præterea ſepulchra, eos ho-
mines fuiſſe conuincunt. Mars qoidem certè, qui à Poëtis fuit, vt potuit, honoratus,

Mars Mars pernicies hominum, qui mœnia qoaſſas. Iliad.5

Hic transfuga, qui nunc has, nunc illas partes ſequitur, & inſurgit in hoſtes, vt dicit qui- ἀλλοπρόσαλ-
dem Epicharmus, erat Spartanus. Sophocles aotem eum nouit eſſe Thracem: alij autem λος ἀΐδηλος
Arcadem. Hunc autem Homerus dicit fuiſſe vinctum tredecim menſibus:

Et Mars ſuſtinuit, cùm Otus fortiſq; Epialtes Iliad.5
Hunc nati rigido uinxerunt vinculo Aloi.
Menſibus is dolio terdenis vinctus aheoo eſt.

Multis aogeaotur bonis Cares, qui canes ei ſacrificant. Scythæ autem nõ ceſſent macta-
re aſinos, vt dicir Apollodorus & Callimachus,

Phœbus hyperboreis aſino placatur in oris.

Idem autem alibi:

Phœbum mactati cædes delectat aſelli.

Vulcanus autem quem iecit Iupiter ex Olympo à limine dio, cùm in Lemnũ cecidiſſet,

fuit faber æris,vt qui mutilatus eſſet pedibus. D

Graciles illi tibiæq; fluebant.

Habes etiam Medicum, non ſolùm æris fabrum inter Deos : Medicus autẽ erat auarus,
nomen eſt ei Æſculapius. Tibi autem tuum adducam poëtam Bœotium Pindarum:

Illum quoque ſubuertit præclara mercede,
Aurum quod in manibus apparuit.
Manus autem Saturnius iaculatus per ambas,
Reſpirationem pectoris abſtulit ocyus.
Ardens autem fulmen illi mortem attulit.   Et Euripides:
Nam Iupiter meum peremit filium,
Cui roſsit ignem in pectus,Æſculapium.

Hic ergo ictus fulmine iacet in finibus Cynoſuridis. Philochorus autem dicit Medicum
Tenos,una ex Cycladibus. in Teno coli Neptunum, Saturnum autem ſitum eſſe in Sicilia, & eum illic fuiſſe ſepul-
rum. Patrocles Thurius & iunior Sophocles ſcribunt de Caſtore & Polluce, eos fuiſſe
quoſdam homines morti fatisq; obnoxios. Quòd ſi cui poſsit fidem facere Homerus,au
diatur quod ſcriptum eſt:

Iliad.γ Hos autem gremio iam terra tenebat
In Lacedæmone,eis quæ chara eſt patria tellus.

Accedat autem is quoque qui ſcripſit poëmata Cypriaca:

Mortalis Caſtor,mortemq; huic fata pararunt:
Immortalis erat ſed Pollux,Martia proles.

Hoc quidem effinxit poëticè. Homerus autẽ eſt eo fide dignior,qui dixit de vtroq; ,Ca- E
ſtore & Polluce,& qui præterea Herculem arguit eſſe hominem:

Odyſſ.γ Nanque virum Alcidem qui inſignia facta ſciebat.

Herculèm ergo ipſe quoque Homerus nouit mortalem hominem. Hieronymus autem
philoſophus ipſius quoq; corporis narrat habitum,paruum,criſpo capillo,bona firmaq;
valetudine. Dicæarchus aũt [d] gracilem, neruoſum,nigrum, naſo aquilino,oculis ſublæ-
tis,fuſo capillo. Hic ergo Hercules cùm duos & quinquaginta annos vixiſſet, è vita ex-
ceſsit, per eam quæ fuit in Oeta pyram,iuſtis illi factis exequijs. Muſæ autẽ,quas Alcan-
der ait genus ducere à Ioue & Memoria,& reliqui poëtę & ſcriptores vt Deas eas habent
& colunt,quin & totæ ciuitates Muſis muſæa extruũt,eas cùm eſſent ſeruæ,emit Mega-
cle filia Macaris. Macar aũt erat quidem Rex Lesbiorum : ſemper aũt contendebat cum
vxore. Matris autem vicẽ dolebat Megaclo. Quid ni enim doleret? & Muſas has ancillas
tot emit numero,& Myſas vocat lingua Æolica. Has docuit canere, & vetera facta nume
roſe ad citharã cantare. Illæ verò cùm cithara aſsiduè ſonarent, & pulchrè incantarent,
Macara demulcebant, & eius iram ſedabant. Qua de cauſa Megaclo, vt pro matre eis re-
ferret gratias, poſuit columnas æneas, & per omnia iuſsit ſacra honorari. Et ſunt Muſæ
quidẽ tales. Eſt aũt hiſtoria apud Myrſilum Lesbiũ. Audite ergo eorum qui ſunt apud
vos deorum amores, & quæ ſunt præter fidẽ fabulas intemperantiæ, & eorum vulnera,
& vincula,& riſus,& pugnas,& præterea ſeruitutes,& conuiuia,& rurſus complexus,&
lachrymas,& affectiones,& impudicas voluptates . Voca mihi Neptunũ, & chorum qui F
fuit ab ipſo corruptus, Amphitritem, Amymonẽ, Alopen, Melanippem, Alcyonem, Hip
pothoëm,Chionem,& alias innumerabiles,in quibus quidem cùm tot eſſent,veſtri Ne-
ptuni affectiones in arctũ cogebantur. Voca mihi etiam Apollinem. Is eſt Phœbus, & va-
Legitur Aethuſa. tes caſtus,& bonus cõſiliarius. Sed non hæc dicit Sterope,nec Arethuſa,nec Arſinoë,nec
Zeuxippe, nec Prothoë, nec Marpiſſa, nec Hypſipyle. Effugit eñ ſola Daphne & vatem
& vitium. Et poſt omnes veniat ipſe Iupiter, veſtra ſententia hominum pater atque deo-
rum,qui in Venerem adeò fuit profuſus,vt omnes quidem deſideraret,ſuam autẽ in om-
nes expleret libidinem. Explebatur itaque mulieribus, non minus quàm hircus Thmui
tarum capris. Atque tua quidem ô Homere admiror poëmata:

Iliad.α Amauit & cilijs glaucis Saturnius ipſe,
Fuſiq; ambroſij Regis fluxere capilli
Vertice de ſacro,magnum & tremefecit Olympum.

Grauem ac venerabilem ô Homere effingis Iouẽ,& ei nutũ tribuis honorandũ. Sed ſi ſo
lum ei ceſtũ ô homo oſtenderis,& Iupiter arguitur, & coma dedecore afficitur. In quan-
tam libidinẽ proceſsit ille Iupiter,qui tot noctes cũ Alcumena tranſegit in delirijs? Neq;
enim nouem noctes longæ ſunt intẽperanti. Rurſus aũt vniuerſa vita erat breuis intem-
perantiæ,vt illum nobis malorũ propulſatorem ferret,Iouis filius Hercules,verè Iouis,
qui ex longa nocte gignitur, qui duodecim quidem certamina longo tempore fortiter
ſuſtinuit,quinquaginta autem filias Theſtię vna nocte viriauit, vt qui ſimul & adulter &
ſponſus fuerit tot virginum. Non abs re ergo eum vocant poëtæ miſerum & αἰνοέργον,id
eſt,perpetratorem rerum nefariarum. Longum autẽ fuerit eius omnis generis adulteria
&ſtu-

A & ſtupra pueris illata tecenſere.Nam nec à pueris quidem dij veſtri abſtinuere,vnus qui-
dem Hylam,alius verò Hyacinthum,alius Pelopem,alius Chryſippū,alius autem Gany-
medem,amantes.Hos deos veſtræ vxores adorent,tales autem ſuos eſſe maritos vota fa-
ciant,adeò temperãtes,vt ſint dijs ſimiles,ſimilia cõſectantes. Tales filij veſtri conſueſcãt
colere, vt etiam viri fiant, ſacrã fornicationis imaginẽ, Deos accipientes. Sed ex dijs for-
tè quidem ſoli maſculi feruntur in Venerem:Deæ autem fœminæ domi quęlibet harum,
ait Homerus,erubeſcentes Deæ propter honeſtatẽ videre Venerem adulteratam. Illę au-
tem ſe gerunt impudicè,in adulterio vehemẽtius implicitæ. Aurora propter Tithonum,
Luna Endymionẽ,Nereis propter Aeacum, & propter Peleum Thetis,propter Iaſonẽ au
tem Ceres, & propter Adonidem Proſerpina, Venus verò propter Martem eſt probro &
dedecore affecta : tranſijt ad Cinyram,& nupſit Anchiſæ, & Phaëthonti parauit inſidias;
& amauit Adonidem,cõtẽdit autem cum Iunone quę βοῶπις dicitur, hoc eſt,bouinis ocu
lis: & eùm ſe propter mãlum Deæ veſtibus exuiſſent, ſe permiſerunt paſtori, iudicaturo
quænam eſſet ex eis pulchra. Agè verò paucis quoq; obeamus certamina,& panegyri-
cos illos ſepulchrales conuentus diſſoluamus,Iſthmia, & Nemea,& Pythia,& quę ea ſe
quuntur Olympia.In Pythone quidẽ Pythius Draco colitur, & frequens ſerpentis con-
uentus appellatur Pythia.In Iſthmo miſerabile excrementum mare expuit, & Melicer-
tam deflent Iſthmia.Nemeę alij puero Archemoro iuſta facta ſunt, & funebris pueri ora-
tio appellator Nemea.Piſa autem vobis,ô Græci,eſt ſepulchrum aurigæ Phrygis,& Pelo
pis interiæ.Olympia ſibi vẽdicat Iupiter Phidiæ.Erant ergo myſteria,vt videtur, certami λόγια
B na,quæ ſuſcipiebantur propter mortuos, ſicut etiam oraculi reſponſa:& facta ſunt ambo
publica.Sed quæ ſunt quidem in Sagra myſteria,& quæ in Alimunte Atticæ,circumſcri-
pta ſunt Athenis,mundi autem ſunt probrum ac dedecus:& certamina & Phalli Dionyſo
conſecrati, qui vitam malè occuparunt. Dionyſus enim cùm cuperet deſcendere ad in
feros,viam ignorabat. Pollicetur autem ſe ei eſſe dicturum quidam Proſymnus nomine,
ſed non ſine mercede.Merces autem non pulchra, ſed pulchra Dionyſo.erat autem vene
rea gratia,merces quã poſtulabatur Dionyſus.A Deo autem volente hoc poſtulatum eſt,
idq; ei daturum pollicetur,ſi redierit,iureiurando promiſſo confirmato.Cùm viam didi-
ciſſet,abijt,rurſus redijt,non offendit Proſymnum,erat enim mortuus. Amatori iuſta fa-
ciens Dionyſus,proficiſcitur ad monimentũ, & muliebria patiendi vehementi tenetur
deſiderio.Cùm ergo ficus ramum vt contigit,excidiſſet, inſtar virilis membri eum effor-
mat,& ei inſidet ramo,faciens promiſſum mortuo.Myſticum huius quod accidit moni-
mentum,per vrbes Phalli excitantur Dionyſo. Niſi enim pompam facerent Dyoniſo, &
canticũ canerent,pudendis, inquit Heraclitus,fierent impudentiſsima. Hic eſt autẽ Or-
cus,& Dionyſus ſeu Bacchus cui inſaniunt,& cui bacchantur,non tantùm propter ebrie
tatem corporis(vt opinor)quàm propter probroſam ſacrorum libidinis interpretationẽ.
Sunt ergo iurè veſtri dij tales, qui ſerui fuere vitiorum : quinetiam eorum qui Ilotes vo-
cantur à Lacedæmonijs. Iugum ſeruile ſubijt Apollo Admeto Phæris.Hercules Sardi-
bus Omphalæ.Laomedonti autẽ fuit mercenarius Neptunus & Apollo, ſicut ſeruus in-
utilis,qui nec libertatem quidem potuit conſequi à priori domino. Tunc etiam muros
Troiæ Phrygi ædificarunt. Non pudet autem Homerum dicere Mineruam Vlyſsi pręlu
C xiſſe,aureum lychnum tenentẽ in manibus.Legimus autem Venerẽ,tanquã immodeſtã
aliquã ancillulam,lecticam Helenæ appoſuiſſe ex aduerſo adulteri,vt eum induceret ad
coitum.Panyaſsis autem,ptæter hos,alios quoq; plurimos Deos refert ſetoijſſe homini-
bus,ſic ſcribens:

Paſſa Ceres,paſſusq; inſignis Mulciber,eſtq;
Paſſus Neptunus,paſſusq; eſt Phœbus Apollo
Mortali ipſe ſuas operas mercede locare.
Paſſus Marsq; ferox,irato à patre coactus. Et quæ deinceps ſequuntur.

Eſt ergo his meritò conſequens, hos veſtros Deos, qui & amore languent,& animi ve-
xantur perturbationibus,omnino inducere obnoxios humanis affectionib⁹:nam morta
le illis eſt corpus.Rectè autem admodum conijcit Homerus,introducens Venerem pro-
pter vulnus acuta & magna voce clamantem,& narrans bellicoſiſsimũ Martem fuiſſe à
Diomede in ventre ſauciatum.Polemo autem dicit etiam Mineruam fuiſſe vulneratã ab
Ornyto.Quinetiam dicit Homerus Plutonem fuiſſe vulneratũ ab Hercule, & Eleum Au
geam.Iam verò Iunonem qooq; coniugalem,refert idem Panyaſsis, fuiſſe vulneratam ab
eodem Hercule in Pylo arenoſo.Soſibius autem dicit etiam Herculem fuiſſe in manu ſau
ciatum ab Hippocoontidis.Quòd ſi ſunt vulnera, eſt etiam ſanguis.Sanies verò poëtica
quam ἰχῶρα vocant,eſt etiam ſanguiue turpior.Putrefactio enim ſanguinis ſanies intelligi
tur.Et curationes ergo & nutrimenta quibus indigent,eis neceſſe eſt inducere. Quare &
menſæ,& ebrietates,& riſus,& coitus,vtpote quòd homines venereis rebus non vteren-
tur,nec darent operã liberis,ſed nec dormituri eſſent,ſi eſſent immortales,nullius egeni,

& expertes ſenij.Fuit autem humanæ quoq; menſæ particeps apud Aethiopes: inhuma- D
næ autem & nefariæ,conuiuio à Lycaone exceptus ipſe Iupiter,humania certè carnibus
impletus non lubens. Neſciebat enim deus,quòd Lycaon Arcas eum conuiuio excipie-
bat,interfectum ſuũ filium ei epulandũ apponeret:Nyctimo ei nomẽ erat. Egregius verò
Iuppiter, qui eſt diuinator,hoſpitalis,ſupplices exaudiẽs,clemens, panomphęus ſeu vo-
ces ac linguas omniũ excipiens,depulſor & auerſor malorũ: potius autem iniuſtus, ſce-
leratus,iniquus,impius,inhumanus,violẽtus,ſtuprator,adulter,amator. Sed tunc quidẽ
fuit cùm eſſet talis,nempe quando erat homo: nunc autẽ mihi videntur vobis quoq; con
ſenuiſſe fabulæ.Iupiter non eſt amplius draco,non cygnus,non aquila,non homo amori
deditus,non volat deus,puerorum amore non tenetur,non oſculatur,non affert vim, etſi
adhuc multæ ſint pulchræ mulieres, & Leda venuſtiores, & Semele formoſiores: adole-
ſcentes autem ſpecioſiores & ciuiliores Phryge bubulco. Vbi nunc eſt illa aquila,vbi verò
cygnus, vbi aũt ipſe Iupiter? vnà cum penna conſenuit. Non enim quòd amoribus ope-
ram dederit,eum pœnitet,nec docetur eſſe moderatus & temperans. Vobis autem fabula
aperitur,mortua eſt Leda,mortuus eſt cygnus,mortua eſt aquila. Quęre tuum Iouem, ne
ſcruteris cœlum,ſed terram. Narrabit tibi Cretenſis, apud quẽ eſt ſepultus. Callimachus
in hymnis:Sepulchrum enim,inquit,tuum ô rex,Cretes ſunt fabricati. Mortuus eſt enim
Iupiter,ne ęgreferas, vt Leda, vt cygnus, vt aquila, vt homo amori deditus,vt draco. Iam
verò videntur ipſi quoq; qui praua imbuti ſunt ſuperſtitione,inuiti quidem, ſed tamen
de dijs errorem intelligere: E

> Annoſa haud geniti ſunt ex quercúue petráue,
> Sed ſunt ex genere hominum.

Paulò pòſt autem inuenientur eſſe & quer-
cus & petræ. Agamemnonem certè quendam Iouẽ in Sparta coli refert Staphylus. Phano
cles autem, in pulchris colebat heroibus Agamemnonem Gręcorum regem. Argynnæ
ſtare templum Veneris propter Argennum dilectũ. Dianam quæ vocatur ἀπαγχομένη, hoc
eſt,ſuffocata,colunt Arcades,vt inquit Callimachus in Cauſis. Culta eſt etiã in Methym-
na alia Diana Condylitis, ſic appellata à pugno. Eſt etiam Podagrę alterius Dianæ tem-
plum in Laconica,vt ait Soſibius. Polemo autem nouit imaginẽ hiantis Apollinis, & ob-
ſonatoris rurſus Apollinis,aliam quæ colitur in Elide. Hic Elei Ioui ἀπομυίῳ ſacrificant. Ro
mani autem ſacrificant ἀπομυίῳ Herculi, id eſt, muſcarũ depulſori, & Febri & Pauori, quos
ipſos quoq; adſcribunt in numerum eorum qui erant cum Hercule. Mitto autem Argi-
uos,qui colunt Venerem τυμβωρύχον, id eſt, quæ ſepulchra effodit. Argiui & Lacones,& etiã
Spartani,Dianam colunt Chelytidem, quoniam tuſsire ab eis vocatur χελύττειν. Vnde nam
putas hæc tibi adſcripta ſunt? Afferuntur ea quæ adducuntur à vobis:ne tuos quidem vi-
deris agnoſcere ſcriptores,quos ego teſtes cito ad tuam incredulitatem? O miſeri, qui o-
mnem veſtram vitam reuera minimè vitalem, impia impleuiſtis ludificatione. An non
caluus quidem Iupiter Argis,alius autem vltor, honorati ſunt in Cypro? An non Veneri
quidem περιβασοῖ,Argiui: ἑταίρᾳ autem,id eſt, amicæ ſeu meretrici,Athenienſes: καλλιπύγῳ au-
tem,id eſt, pulchras habenti nates,ſacrificant Syracuſani, quam Nicander Poëta alicubi
vocauit καλλίγλουτον, id eſt,pulchris clunibus? Dionyſum autem iam taceo χοιροψάλαν, id eſt,
cunni contrectatorem. Eum adorant Sicyonij, Dionyſum præficiẽtes membris muliebri
bus,vt curam gerat turpitudinis,colentes eum qui eſt autor & princeps probri ac petu- F
lantiæ. Tales quidem ſunt ipſis dei: tales autem ſunt ipſi quoq;, in dijs ludentes,vel po-
tius ſeipſos ludificantes,probroq; & ignominia ſeipſos afficientes. Et quanto melius Ae-
gyptij,qui vicatim & per oppida,bruta coluerunt animantia,quàm Græci,qui tales deos
adorant: illa enim, etſi ſint feræ,non ſunt tamen adultera,nec ſtupro ac fornicationi de-
dita:hi autem quales ſint,quid opus eſt amplius dicere,cùm ſatis eos conuicerimus? Por-
rò autem Aegyptij, quorum nunc feci mentionem,diſperſi ſunt in varios cultus ac reli-
giones. Ex his, Euenitæ quidem colunt piſcem Phagrum. Mæoten autem (eſt verò hic
quoq; alius piſcis) colunt qui habitant Elephantinam. Oxyrinchitæ autem piſcem ſimi-
liter,à quo eorum denominatur regio. Præterea autem Ichneumonem Heracleopolitæ:
Saitæ autem & Thebani,ouem:Lupum autem Lycopolitani, Canem verò Cynopolita-
ni,Apim Memphitani,Hircum Mendeſij. Vos autem qui eſtis Aegyptijs omnino melio-
res,vereor autem dicere deteriores,qui nõ ceſſatis Aegyptios ridere quotidie, quales vos
quoq; eſtis in bruta animantia? Ex vobis quidem ciconias honore affecerunt Theſſali,
propter conſuetudinem. Thebani autem muſtelas, propter ortum Herculis. Quid verò,
Theſſali rurſus dicuntur colere formicas, quoniam didicerunt Iouem aſsimilatum for-
micæ,coijſſe cum Eurymeduſa filia Cletoris, & genuiſſe Myrmidonem? Polemo autem
refert eos qui habitant circa Troadem,colere mures qui ſunt in his regionibus, quos ipſi
appellant σμίνθους,quoniam arrodebant chordas arcuum bellicorum,& Sminthium Apolli
nem ab illis muribus appellarunt. Heraclides autem dicit in ędificationibus templorum
in Arcanania,vbi eſt Actium promontorium, & templum Actij Apollinis, bouem prius
ſacrifi-

A ſacrificari muſcis. Neq; verò obliuiſcar Samiorum, qui ouem colunt, vt dicit Euphorion. Sed nec eorum qui colunt Phœniciam Syrorum, quorum alij quidem columbas, alij verò piſces tam impenſe colunt, quàm Elei Iouem. Agè verò, quoniam non ſunt dij quos colitis, mihi rurſus videtur conſiderandum, an ſint reuera dæmones, relati in hunc ſecundũ ordinem, vt vos dicitis. Si ſunt itaq; dęmones, liguritores & ſcelerati, poſſunt etiam apertè inueniri in ciuitatibus dęmones indigenæ, qui honores decerpſerũt: apud Cythnios quidem Edemus, apud Tenios Calliſtagoras, apud Eleos autem Anius, apud Lacones Aſtrabacus. Colitur autem quidam quoq; heros Phalereis in puppi. Et Pythia conſtituit, vt ſacrificarent Platæenſibus Androcrati, & Democrati, & Cyclæo, & Leuconi, cùm vel maximè tunc vigerent Medica certamina. Poſſunt alij quoq; permulti cerni dæmones, ei qui poteſt vel parum perſpicere. Cythnos vna ex inſulis cycladibus.

Dæmonium decies ter habet nam millia tellus
Immortalia, quis hominum cuſtodia ceſſa eſt. Heſiodus.

Quinam ſunt hi cuſtodes? O Bœotie, non te pigeat dicere. Num clarum eſt quòd hi ſunt, & qui ſunt his honoratiores, magni dæmones, Apollo, Diana, Latona, Ceres, Proſerpina, Pluto, Hercules, ipſe Iupiter? Sed ne fugiamus nos cuſtodiunt ô Aſcræe, ne fortaſſe peccemus, qui peccatis non ſunt vtiq; affines. Hic licet eloqui id quod habet inſtar prouerbij, Pater qui non poteſt corrigi, corrigit filium. Si autẽ ſunt hi quoq; cuſtodes, non ſunt propter eam qua ſunt in nos affecti beneuolentiam, ſed noſtrum vrgentes exitiũ, inſtar adulatorum adhęreſcunt vitę, fumo ineſcati. Ipſi certè dęmones fatentur ſuam ingluuiẽ libaminis

B & nidoris, vt qui dicant, ſortiti ſumus hoc munus. Quámnam aliam vocem ederẽt, ſi vocẽ acciperent dij Aegyptiorũ, nempe feles & muſtelæ, quàm Homericã & Poëticam, cui placet nidor & condimentũ obſoniorum? Tales quidẽ ſunt apud vos & dæmones & dei, & ſi qui ſemidei, tanquã ſemiaſini muli vocati ſunt. Neq; enim eſt vobis nominũ egeſtas ad impietatis compoſitiones. Agè verò hoc quoq; adijciamus, quòd inhumani & homines odio habentes dæmones ſunt veſtri dij, & non ſolùm lætitiam ex eo capiũt quòd hominum mentes offendant, ſed etiam ex hominũ cęde fruuntur voluptate, nunc quidẽ armatas in ſtadijs contentiones, nunc autem innumerabiles de laude in bellis decertationes, ſibi præbentes materiam voluptatis, vt vel maximè poſsint humanis affatim expleri cędibus. Iam verò cùm ciuitates & gentes, tanquã peſtes inuaſiſſent, ſæua poſtularunt libamina. Et Ariſtomenes quidẽ Meſſenius, Ithomete Ioui trecentos mactauit, ſe tot & tales hecatombas ritè ſacrificare exiſtimans, in quibus etiã Theopompus rex Lacedæmoniorum, erat pręclara victima. Tauri autẽ populi qui habitant circa Tauricam Cherſoneſum, quoſcunq; hoſpites apud ſe ceperint, ex ijs qui mari aberrarũt, Dianę Tauricę eos ſtatim ſacrificant. Hęc tua ſacrificia Euripides in ſcena tragicè decantat. Monimus autem in Collectione rerum mirabilium, refert in Pella Theſſaliæ Achæum hominẽ ſacrificari Peleo & Chironi. Lycios autẽ (ſunt hi verò gens Cretenſiũ) pronunciat itidem Antiekides in reditibus, Ioui mactare homines: & Leſbios Dionyſo ſimile offerre ſacrificiũ dicit Doſidas. Phocenſes autem (neq; enim eos præteribo) eos ſcribit Pythocles in tertio de Concordia, hominem holocauſtũ offerre Dianæ Tauricæ. Erechtheus autem Atticus, & Ma

C rius Romanus ſacrificarunt ſuas filias, quorum ille quidem Perſephone, vt Demaratus in primo Rerum tragicarum, hic autem, nempe Marius, dijs Auerruncanis ſeu malorũ depulſoribus, vt Dorotheus ſcribit in quarto Rerum Italicarum. Hominibus quidem bene velle ex his rebus oſtenduntur dæmones. Quomodo ergo nõ ſunt ſancti, qui ſunt cultui dæmonũ ac ſuperſtitioni dediti? alij quidem dæmones vt ſeruatores bonis verbis proſequentes, alij verò petentes ſalutem à ſalutis inſidiatoribus. Dum ergo exiſtimant ſe eis ritè ſacrificare, nõ animaduertunt ſe homines occidere. Non enim ex loco fit cędes hoſtia: neq; ſi quis Dianę & Ioui in ſacro loco, magis quàm irę & auaritię & alijs ſimilibus dęmonibus in altaribus vel in vijs hominem occiderit, ſacram appellans hoſtiã, id ſacrũ eſt, ſed eſt cædes & homicidiũ tale ſacrificium. Quid ergo, ô homines aliorum hominum ſapientiſsimi, alias quidẽ feras fugimus, & ſicubi in vrſum vel leonẽ inciderimus, diuertimus?

Improuiſum aſpris veluti qui ſentibus anguem,
Preſsit humi nitens, trepidusq; repente refugit. Iliad.3. Verg.2.

Perniciòſos autem & exitiales, inſidiatores, hominumq; hoſtes & prædones, cùm dæmones eſſe prius ſenſeritis & intelligatis, non declinatis, non auerſamini? Quidnã autẽ veri dixerint improbi, vel quidnam attulerint vtilitatẽ? Iam ego poſſum tibi oſtendere hominem veſtris iſtis dijs, nempe dæmonibus, meliorem: Apolline vate, Cyrum & Solonẽ. Munera diligit veſter Phœbus, non homines. Prodidit Crœſum amicum, & mercedis oblitus, adeò erat gloriæ cupidus, Crœſum ad rogum deduxit per Halym. Sic amãtes dęmones deducunt ad ignem. Sed tu ô homo, qui es Apolline hominum amantior & verior, miſerere eius qui eſt vinctus ſupra pyram. Et tu quidem Solon vaticinare veritatem. Tu autẽ Cyre iube pyram extingui. Tu poſtremò ô Crœſe fac vt ſapias, cùm tuo malo id didiceris.

Eſt ingratus is quem adoras:capit mercedem,& auro accepto mentitur.O Solon vide tur D ſus finem:nunquid nō dæmon,ſed bomo tibi dicit? Non obliqua vaticinatur Solon,eum bene intelliges: verum ſolùm ô Barbare reſponſum hoc in pyra experieris. Vnde mihi venit in mentem admirari,quibuſnam tandem viſis abducti homines qui ſunt decepti, ſuperſtitionem & dæmonum cultum annunciarunt hominibus,ſceleratos dæmones co lere lege lata iubentes,ſeu fuerit ille Phoroneus,ſeu Merops,ſeu aliquis alius, qui eis po- ſuerunt templa & altaria,& preterea ſacrificia eis primi obtuliſſe fabuloſe dicti ſunt:nam poſterioribus quidē certè temporibus, finxerunt deos quos adorarent.Hunc certè Amo tem vel Cupidinem,qui dicitur eſſe inter deos antiquiſsimos,nemo prius colebat,quàm adoleſcentulus quiſpiam Cbarmam ceperit, & aram elegantiorem poſuerit in Acade- mia,poſtquam fuit expleta cupiditas,& morbi intemperantiá appellarunt Amorem, in- temperantem cupiditatem in deorum numetum refereutes. Atheniēſes autem nec quis eſſet quidem Pan nouerant,priuſquam eis diceret Philippides. Meritò ergo dęmonū cul tus,cùm alicunde cœpiſſet principium, fons fuit ſtolidi vitij. Deinde cùm non fuiſſet re- ſciſſus,ſed accepiſſet augmentum,& magno fluxiſſet alueo,multos dæmones conſtituit, ſacrificans hecatombas,& cōuentus celebrans,& imagines erigens, & templa ædificans. Quæ quidem nec ipſa ſilentio pręternittam,atq; adeò ipſa conuincam ſpecioſo quidem nomine nominari templa, fuiſſe autē ſepulcbra, hoc eſt, ſepulchra vocata fuiſſe templa. Vos autem vel nunc ſaltem dęmonum cultus & ſuperſtitionis obliuiſcamini, ſepulchra colere erubeſcentes.In templo Mineruæ,Lariſſæ,in arce eſt ſepulchrum Acriſij. Athenis autem in arce,Cecropis,vt ait Antiochus in nono Hiſtoriarum.Quid verò Erichthonius, E non fuit ſepultus in templo Poliadis? Immarus autem filius Eumolpi & Dairæ, non fuit ſepultus in ambitu Eleuſinij,quod eſt ſub arce?Filiæ autē Celei,non ſunt ſepultæ in Eleu ſine? Quid tibi enumerem vxores Hyperboreorum?Hyperoche & Laodice ſepultæ ſunt in Artemiſio in Delo.Id autem eſt in templo Delij Apollinis. Leandrius autē dicit Clear- chum fuiſſe Mileti ſepultum in Didymæo.Hic Leucophrynes monimentum par eſt non prætermittere,ſequendo Zenonem Myndium,quæ in templo Dianæ ſepulta eſt,Magne ſiæ.Sed neq; Apollinis aram quæ eſt in Thelmeſſo,quam ipſam quoq; ſcribunt eſſe mo- nimentum Thelmiſsis vatis.Ptolemæus autem filius Ageſarchæ, in primo eorum quos ſcribit de Philopatre,dicit in Papho,in templo Veneris ſepultum eſſe Cyniram &eius ne potes.Sed mihi quidem perſequenti ſepulchra quæ adorantur, ne vniuerſum quidē tem pus ſuffecerit.Vos autem,ſi non eorum quæ auderis aliquis vos pudor ſubeat, planè mor tui,verè mortuis credentes circumcurſatis. O miſeri cur nam hoc malum toleratis?nocte quidē capita vobis ſunt inuoluta.Quòd ſi præter hæc ipſas vobis imagines ſubiecero cō- ſiderandas,verè perſequentes,inuenietis nugas eſſe conſuetudinem,vt qui manuum ho- minū opera colatis inſenſibilia.Et Scythæ quidem antiquitus adorabant acinacem: Ara- bes autem lapidem: Perſæ verò fluuiū: & ex alijs hominibus,ij qui erant adhuc antiquio res,ligna erigebant inſignia,& columnas ponebant ex lapidibus: quæ etiam appellaban tur ξόανα,eò quòd eraderentur & expolirentur ex materia.In Icaro certè, imago Dianæ li- gnū erat non laboratū:& Cithæroniæ,Iunonis Theſpię truncus exciſus: & Samiæ Iuno- nis, vt ait Aethlius, prius quidē erat aſſer, poſtea autē cùm eſſet Archon Procleus, effecta F eſt in formā ſtatuæ. Poſtquā autē cœperunt ſtatuæ formari hominibus,βρέτη, quod idem eſt quod ſtatuæ,cœperunt denominationē ἀπὸ τῶν βροτῶν,id eſt,ex hominibus.Romę autem an- tiquitus ſtatuam Martis fuiſſe baſtam dicit ſcriptor Varro,cùm nondum perueniſſent ar- tifices ad hoc ſpecioſum quidē,ſed improbū artificium.Poſtquam autē ars floruit, auctus eſt error.Quòd itaq; lapides & ligna,& vt ſemel dicam, materiā fecerint imagines homi- nibus ſimiles,quibus pietatis formam præ vobis fertis,calumniantes veritatē,iam quidē ex hoc patet.Verumenimuero cùm locus indigeat aliqua demonſtratione, non eſt id re- cuſandum.Ac Iouem quidem Olympicū,& Poliadem Athenis, ex auro & ebore effeciſſe Phidiam,cuiuis eſt euidens.Iunonis autem Samię ſtatuā factam eſſe Euclidis cælo, refert Olympicus in Samiacis.Ne ergo dubitetis,ſi Sçuerarū quę Athenis vocantur dearū, duas quidem fecit Scopas,ex lapide qui vocatur λυχνίτης. Calos autem eam quā narrantur babe- re mediam, Polemonem oſtendere in quarto eorum quæ ſcripſit ad Timęū: nec eas quæ ſunt in Pataris Lyciæ ſtatuas, Iouis & Apollinis, quas rurſus Phidias imagines, ſicut leo- nes qui cum eis dedicatæ ſunt, effecit. Quòd ſi, vt nonnulli dicunt, erat ars Bryaxis, non contendo,habes eum quoq; ſtatuarium, vtrum eorum velis adſcribe. Quin etiam Teleſij Athenienſis,vt ait Philochorus,opus ſunt imagines in Neapecha, Neptuni & Amphitri- tes,quæ adorantur Teni.Demetrius autem in ſecundo Argolicorum,ſtatuæ Iunonis Ti- rynthiæ,& materiam,pirum,& effectorē fuiſſe ſcribit Argum.Multi autem fortaſſe admi- rabuntur ſi didicerint Palladiū quod appellatur Diopetes,vt quod à Ioue deuolarit,quod Diomedes quidē & Vlyſſes feruntur Troia abſtuliſſe, depoſuiſſe autē apud Demophoon tem,fuiſſe conſtitutū ex oſsibus Pelopis,quemadmodū Olympiū ex alijs oſsibus belluæ Indicæ.

Theſpiæ locus in Bœotia ſacer Iunoni.

Locus hic eſt corruptus.

Quaſi diceret, ſiue fuerit ars Bryaxis, ſiue Phidiæ.

A Indicę. Atqui adduco Dionyſium hæc referentem in quinta parte circuli. Apellas autem
in Delphicis dicit duo fuiſſe Palladia, ambo autē fabricata eſſe ab hominibus. Sed ne quis
exiſtimet me propter ignorationem prętermiſiſſe, hæc quoq; adducam: Morychi Dionyſi
ſtatuam fuiſſe quidem factam ex lapide qui vocatur Phellata, eſſe autem opus Siconis co-
gnomine Eupalami, vt dicit Polemo in quadam epiſtola. Fuerunt autē etiam quidē duo
alij, Cretenſes, vt arbitror, ſtatuarij, Ecyles & Dipœnus hi nominabantur. Fecerunt autem
imagines Caſtoris & Pollucis quæ ſunt Argis, & effigiem Herculis quæ eſt Tyrinthe, &
ſtatuam Dianæ Munichię in Sicyone. Et quid in his immoror, cùm liceat vobis magnum
illum dæmonem oſtendere quiſnam fuerit, quem per excellentiam audimus cultu & ve-
neratione dignum ab omnibus eſſe habitum? Eum non eſſe manu factum auſi ſunt dice-
re, Aegyptium Sarapim. Alij enim ſcribunt eum fuiſſe munus miſſum à Sinopenſibus ad
Ptolemæum Philadelphum, qui eos fame laborantes miſſo ex Aegypto frumento recrea
uit: eſſe autem hanc ſtatuam effigiem Plutonis, qui acceptam ſtatuam poſuit in promon-
torio quod nunc appellant Racotim, vbi etiam eſt honore affectum templum Serapidis.
eſt autem prædium locis vicinum. Bliſtichem autem pellicem mortuam Canopi, transla-
tam Ptolemęus ſepelijt ſub prius dicto templo. Alij autem Ponticā imaginem dicunt eſſe
Sarapim, tranſlatam autem fuiſſe honorificè Alexandriā à frequenti hominum conuen-
tu. Iſidotus ſolus, à Seleucenſibus, qui ſunt propter Antiochiā, ſtatuam fuiſſe traductam,
qui ipſi quoq; penuria frumenti laborauerant, & nutriti fuerant à Ptolemæo. Cæterùm
Athenodorus quidem filius Sandonis, cùm vellet Sarapidis oſtendere antiquitatem, ne-
B ſcio quomodo eò lapſus eſt, vt eum argueret factam fuiſſe ſtatuam. Seſoſtrim dicit regem
Aegyptiū, cùm plurimas Græcorum gentes ſibi ſubiunxiſſet, reuerſum in Aegyptū, mul-
tos adduxiſſe artifices. Oſirim itaq; à quo genus duxerat, iuſsit magnificè affabreq́; varia-
tum effingi. Eum autem conſtruit Bryaxes opifex, non Athenienſis, ſed aliquis alius qui
eodē appellabatur nomine quo Bryaxes, qui ad opus faciendum mixta & varia vſus eſt
materia. Habebat enim rameutum auri, & argenti, & æris, & ferri, & plumbi, nec ei vllus
lapis deerat Aegyptius, nec Sapphiri & Hęmatitis fragmenta, ſed nec Smaragdi & Topa-
zij. Hæc ergo omnia leuigata tritaq́; ac commixta illiuit colore cœruleo. Qua de cauſa ni
grior eſt color imaginis. Et cùm pharmaco relicto ex ſepultura Oſiridis & Apis, omnia
permiſcuiſſet, duplicauit Sarapim, cuius nomen quoq; ſignificat & funeris ſocietatem, &
opus quod factum eſt ex ſepultura, vt quod compoſitum ex Oſiride & Api, factum ſit Oſi-
rapis. Nouum autem alium in Aegypto, & qui vel ab ipſis propémodum colitur Græcis,
retulit in numerum deorū, Imperator Romanorum, dilectum, & qui fuit formoſiſsimus,
Antinoum: quem ita conſecrauit, vt Ganymedem Iupiter. Non enim facilè arcetur cupi-
ditas quæ caret metu. Et ſacras Antinoi noctes nunc adorant homines, quas turpes ſcie-
bat amator qui ſimul vigilauerat. Quid mihi refers in numerum deorum, eum qui ſtupro
fuit honoratus? Quid verò iuſsiſti etiam lugeri tanquam filium? Quid verò eius quoq; nar
ras pulchritudinem? Turpis eſt pulchritudo, quæ per contumeliā & probrum emarcuit.
Ne tyrannidem exerceas ô homo in pulchritudinem, ne probrum afferas florenti adole-
ſcenti. Ipſam mundam conſerua, vt ſit pulchra. Pulchritudinis rex efficere, non tyrannus,
C liber maneat. Tunc tuam agnoſcam pulchritudinem, quoniam mundam conſeruaſti ima
ginem: tunc verām adorabo pulchritudinem, quæ eſt exemplar pulchrorum. Iam verò di
lecti ſepulchrum, eſt templum Antinoi & oppidum. Sicut autem templa, ita etiam ſepul-
chra habētur in admiratione, Pyramides, & Mauſolea, & labyrinthi, alia tēpla mortuorū,
vt illa ſepulchra deorum. Vobis autem magiſtram adducam vatem Sibyllam:

> Non ſunt reſponſa hęc Phœbi mendacia, ſtulti
> Quenq; deum dixere homines, falſoq́; vocarunt
> Vatem: ſed vox iſta Dei, ſimilem ſimulachris,
> Quem haud fecere manus hominum, ſermonis egenis.

Hæc quidem tibi prædicit ruinas templorum, ſignificans quidem fore, vt templum Dia-
næ Epheſiæ terræ hiatibus & motibus abſorbeatur, hia verbis:

> Abiecta autem Epheſus triſtisq́; in littore flebit,
> Et templum quærens, quod tunc non incolet vllus.

Templum autem Iſidis & Sarapidis in Aegypto diruendum dicit, & exurendum:

> Iſi dea in Nili tu vndis infauſta manebis
> Sola, & voce carens, Mænasq́; Acherontis arenis. Deinde ſubijcit:
> Tuq́; Sarapi erecta ingens cui ſaxea moles,
> Magnus in Aegypto miſera impendet tibi caſus.

Sed ſi tu non audis prophetiſſam, at tuum audi philoſophum Heraclitum Epheſium,
quòd ſint inſenſiles, exprobrantem imaginibus. Et his vota faciunt imaginibus, perin-
de ac ſi quis loquatur cum ædibus. An non enim ſunt prodigioſi qui lapides adorant?
Deinde verò eos etiam ſtatuentes ante fores, perinde ac viuos ac efficaces? Mercurium

Morychus vnū ex Bacchi cognominibus.

tanquam Deum adorant,eum etiam ἀγυιεὺς, hoc eſt, viæ viciniæúe præfectum, ianitorem D
ſtatuentes.Si enim tanquã inſenſiles iniuria afficiunt,cur adorant vt deos? Si verò exiſti-
mant eos eſſe ſenſus participes,cur eos ianitores conſtituunt?Romani autem qui res ma
ximas & præclarè geſtas Fortunæ attribuunt,& eam eſſe deam maximam exiſtimant,po
ſuerunt eam in ſterquilinio:dignum deæ templum,ſeceſſum tribuentes. Verumenimue
ro inſenſili lapidi & ligno &diuiti auro nihil penitus curæ eſt,nec nidor,nec ſanguis,nec
fumus,quo dum honorantur & ſuffumigantur, nigreſcunt: ſed neq; honori nec iniuria.
Sunt autem hæ imagines quouis animali viliores. Et quomodo quæ ſunt inſenſilia, di-
uino ſint honore affecta, mihi venit in mentem dubitare, & errantium, vtpote miſero-
rum,miſereri amentię.Nam ſi quædam animalia non habent omnes ſenſus,vt vermes &
erucæ,& quęcunq; ſtatim à primo ortu manca & mutila apparent, ſicut talpæ & mus ara
[illegible] neus,quam dicit Nicander cæcam & ſurdam, ſunt tamen meliores his ſtatuis & imagi-
nibus quæ ſunt ſurdæ penitus: habent enim vnum quidem certè ſenſum,verbi gratia,au
ditum vel tactum, vel qui habet proportionem ac conuenientiam cum odoratu vel gu-
ſtu: ſimulachra autem nullum ſenſum participant.Sunt autem multa animantia quę nec
viſum habent, nec auditum,neq; vocem,cuiuſmodi eſt genus oſtreorum,viuunt tamẽ &
augentur,& præterea vnà cum Luna afficiuntur.Statuæ autem ocioſæ,inefficaces,inuti-
les & inſenſiles, alligantur, & clauis cõfiguntur,& compinguntur,funduntur,limãtur,ſe
cantur,eraduntur,cælantur.Surdam quidem terram vexant & contumelioſe tractant ſta
tuarij,eam à natura propria arte dimouentes,& adorare perſuadentes. Adorant autem ij
qui Deos faciunt, non Deos & dæmones, mea quidem ſententia, ſed terram & artem, E
quod quidem eſt imagines. Verè eſt imago,mortua materia formata manu artificis. No-
bis autem non eſt ſenſilis,imago materiæ ſenſilis,ſed quæ percipitur intelligentia. Deus
qui ſolus verè eſt Deus,intelligentia percipitur,non ſenſu. Ac rurſus cùm in ipſis caſibus
& infortunijs te ipſa didicerint ſuperſtitioſi lapidum adoratores,inſenſilem non colere
materiam,ab ipſo vſu victi pereunt præ ſuperſtitione:& tamen ſimulachra contemnen-
tes,nec volentes omnino videri contemnere, ab ipſis dijs conuincuntur,quibus ſunt de
dicatæ imagines. Dionyſius enim tyrannus iunior cùm auream veſtem Ioui abſtuliſſet
in Sicilia,iuſsit eum indui lanea,facetè dicens eam eſſe aurea meliorẽ,vt quę eſſet & ęſta-
te leuior,& hyeme calidior. Antiochus autem Cyzicenus cùm egeret pecunijs,Iouis au-
ream ſtatuam,quæ erat magnitudinis quindecim cubitorum,fundi iuſsit, & ex alia vilio
ri materia ſtatuam illi ſimilem, laminis inauratam, rurſus reponi. Hirundines autem, &
multæ aues ſæpe aduolantes,inquinant imagines,nullam curam gerentes nec Olympij
Epidaurus eſt oppidum Argorum ſacrũ Apollini Iouis,nec Aeſculapij Epidaurij : ſed nec Mineruæ Poliadis,vel Sarapidis Aegyptij,à qui-
bus nec ipſas quidem imagines eſſe inſenſiles diſcitis. Sed ſunt quidem improbi aliqui
prædones,vel hoſtes,qui facta irruptione,turpis lucri gratia,ſacra ſunt depopulati,& di-
ripuere donaria,vel ipſas etiam fuderunt ſtatuas. Et ſi Cambyſes aliquis, vel Darius, vel
alius inſaniens,quædam eiuſmodi fecerit,& ſi Aegyptiũ quis Apim occiderit,rideo qui-
dem quòd deum ipſorum occiderit:indignor autem,ſi propter lucrum peccauit. Lubens
autem obliuiſcar huius maleficij auaritiam, non idolorum imbecillitatem conuinci exi
ſtimans. Sed non ignis nec terribiles terræmotus pertimeſcunt aut reuerentur dæmo- F
nes aut imagines,nõ magis quàm calculos qui ſunt ad littora accumulati fluctibus. Scio
ego ignẽ poſſe conuincere,& mederi ſuperſtitioni, ſi velis ceſſare ab amentia. Ignis te ad
lucem deducet. Hic ignis,& templũ quod erat Argis,combuſsit vnà cum ſacerdote Chry
ſide,& id quod erat Epheſi,Dianæ,ſecundum poſt Amazones,& Romæ ſæpe depopula-
tus eſt Capitolium. Sed nec abſtinuit à templo Sarapidis Alexandriæ. Liberalis autem
Dionyſi Athenis templum diruit : & templum Delphici prius rapuit procella, deinde
ignis ſapiens temperansq; deleuit. Hoc tibi oſtenditur procemiũ eorum quæ pollicetur
ignis. Qui autem fabricantur ſtatuas,nónne eos admonent qui ex vobis ſapiunt,vt mate
riam contemnatis? Athenienſis quidem Phidias, qui ſcripſit in Iouis Olympij digito,
παντάρκης καλὸς,Pulcher omnes adiuuans. Non erat enim ei pulcher Iupiter,ſed is qui ab eo
amabatur. Praxiteles autem,vt declarat Poſidippus in libro de Cnidio, Veneris Cnidiæ
Quidam dicunt hoc feciſſe Phidiã. conſtruens imaginem,fecit eam formæ ſimilem Cratinę quam amabat, vt adorarent mi
ſeri amicam Praxitelis. Cùm floreret autem Phryne meretrix Theſpiaca,pictores omnes
imitabantur Veneris imagines ad Phrynes pulchritudinem : ſicut rurſus lapicidę quoq;
Mercurios effingebant Athenis ad Alcibiadem. Reſtat nunc tuum adhibere iudicium, ſi
velis etiam adorare meretrices. Hinc puto moti Reges veteres,has fabulas deſpicientes,
liberè,propterea quòd ab hominibus nullum impendêret periculum, ſeipſos deos pro-
nunciarunt:ea ratione docentes, illos quoq; per gloriam factos eſſe immortales. Ceyx
quidem filius Aeoli,appellatur Iupiter ab vxore Alcyone. Rurſus autem Alcyone, Iuno
appellatur à marito. Ptolemæus autem quartus vocabatur Dionyſus, & Mithridates
Ponticus ipſe quoq; Dionyſus. Volebat autem Alexander quoq; videri filius eſſe Am-
monis,

A monis,& cornutus effingi à ſtatuarijs,pulchrum hominis vultum cornu ſtudens ignomi
nia probroq; afficere. Neque verò ſolùm reges,ſed etiam priuati,ſe iactant de diuinis ap
pellationibus: vt Menecrates Medicus, qui fuit cognominatus Iupiter. Quid opus eſt
vt referam Alexarchum? Is cùm fuiſſet ſcientia Grammaticus, vt ſcribit Ariſtus Sala-
minius, ſeipſum effinxit in Solis effigiem. Quid opus eſt etiam meminiſſe Nicagoræ?
Erat Zelites genere, natus tempore Alexandri, Mercurius appellabatur Nicagoras, &
vſus eſt Mercurij veſte: cùm etiam integræ gentes, & cum ipſis viris vrbes, adulatione
vtentes, de dijs fabulas viles & contemptas reddant, homines ſeipſos efficientes, dijs
æquales,inflati à gloria, ſibi qui modum ſuperant honores decernentes, nunc quidem
Macedonem Pellæum,Amyntoris filium Philippum in Cynoſarge adorandum decer- Cynoſarges
nentes, cui & fractus erat iugulus, & fracta tibia,cui fuerat exectus oculus: & rurſus De- Atticę gym-
metrium ipſum quoq; Deum vocantes, & vbi ex equo quidem deſcendit Athenas in- naſium.
grediens, eſt templum Demetrij καταιβάτου, hoc eſt, Deſcenſoris. Vbique autem aræ & nu-
ptiæ Mineruæ ei parabantur ab Athenienſibus. Ille autem Deum quidem deſpiciebat,
cùm non poſſet nubere imagini: habens autem Lamiam meretricem aſcendit in ar-
cem,& in Mineruę thalamo volutabatur, veteri virgini,meretricis iuuenis figuras & ha-
bitus oſtendens.Neq; eſt ergo Hipponi inuidendum mortem ſuam efficienti immorta-
lem:is enim Hippo iuſsit ſuo inſcribi monimento hunc verſum elegiacum:

Hic eſt Hipponis tumulus,quem lumine caſſum
Aeternis fecit Parca parem eſſe deis.

B Rectè quidem,ô Hippo,humanum errorem nobis oſtendis.Si enim tibi vel loquenti nõ
crediderũt,fiant mortui diſcipuli.Hoc eſt oraculum Hipponis,ipſum intelligamus. Qui
à vobis adorantur,cùm fuerint aliquando homines, deinde quidem mortem obierunt.
Affecit autem ipſos honore & fabula & tempus.Solent enim,neſcio quomodo, ea qui-
dem quæ ſunt præſentia, deſpici,propter conſuetudinem: quæ autem ſunt præterita, ſe
parata ab ea quę tunc erat præſens probatione,propter incertitudinem temporis, in ho
nore eſſe propter figmentum: & alia quidẽ non credi, alia verò etiam haberi in admira-
tione. Iam verò veteres mortui longo erroris tempore ſe venditantes, à poſteris exiſti-
mantur eſſe dij. Harum rerum fidem vobis faciunt veſtra myſteria, celebres conuentus,
vincula & vulnera,& dij lachrymantes.

Hei mihi,quòd qui hominum eſt mihi vel chariſsimus vnus, Iliad.π.
A Patroclo ſtatuunt Sarpedona fata domari.

Superata eſt Iouis voluntas,& vobis victus Iupiter luget propter Sarpedonem.Meritò er
go vos ipſi idola & dæmones eos vocatis,cùm & Mineruam ipſam & alios deos, qui eos
improbè honorauit,Homerus,appellauit dæmones.

Illa aſt conſcendit Olympum,
Ad Iouis Aegiferi,aliosq; ad dæmonas,ædes.

Quomodo ergo ſunt adhuc dij ſimulachra & dæmones, verè abominandi & immundi
ſpiritus,quos fatentur omnes eſſe terrenos & lutulentos, qui circa ſepulchra & moni-
menta ipſo pondere depreſsi verſantur & volutantur? circa quæ etiam exiliter & euani-
C dè apparẽt ſpectra vmbris ſimilia.Hi ſunt veſtri dij,ſimulachra,vmbrę,& præter hos clau
dæ illæ & rugoſæ & ſtrabis oculis litæ,quæ ſunt potius filię Therſitis quàm Iouis.Quare Iliad.ι.
mihi videtur Dion facetè dixiſſe,quomodo homines bonam prolem iure petierint à Io-
ue,quam ipſe ſibi præbere non potuit? O impietatem puram: ab interitu alienam eſſen
tiam,quoad eius à vobis fieri poteſt, defoditis, & id quod eſt intemeratum & ſanctum,
eius quæ verè eſt eſſentię,obruiſtis,Deũ deprędantes.Quid ergo ijs qui non ſunt dij mu-
nera tribuiſtis?Cur verò relicto cœlo,terrã honoraſtis?Quid eſt autẽ aliud aurũ vel argen
tum,vel adamas,vel ferrum,vel ęs,vel ebur,vel lapides precioſi? an non terra, & ex terra?
An non autem vnius matris terrę ſunt fœtus hęc cuncta quæ vides?Cur ergo, ô ſtolidi &
inanium rerum dediti cogitationi(rurſus enim reuertar ad inſtitutum)cœleſtem locum
maledictis inceſſentes,pietatem ac religionem in ſolum detraxiſtis? terreſtres deos vo-
bis fingentes,& hęc genita ante Deum ingenitum perſequentes, in profundiorem inci-
diſtis caliginem? Pulcher eſt lapis Parius,ſed nõdum eſt Neptunus.Pulchrũ eſt ebur, ſed Lapis Parius,
nondum eſt Olympius.Materia ſemper arte indiget.Deus autẽ eſt nullius indigus. Prę- eſt mirum in
ceſsit ars,adiecta eſt figura.Materia,& eſſentię opes,ad lucrum quidem deducũt,ſola au- modũ albus.
tem ſunt figura venerandę. Aurum eſt tua ſtatua, eſt lignum, eſt lapis, eſt terra, quæ ſi ab
initio conſideraueris, formam accepit ab artifice. Ego autem terram calcare didici, non
adorare. Non eſt enim mihi fas vnquam rebus inanimatis credere ſpes animę. Eundum
eſt ergo quamproximè fieri poteſt ad imagines. Nam qui eſt proprius earum error, vel
ex aſpectu conuincitur. Dęmonum enim affectionem imagines vel apertiſsimè expri-
munt. Si quis ergo picturas & imagines obiens contempletur, ex turpibus ignomi-
niaque ac dedecore plenis figuris, veſtros Deos ſtatim agnoſcet, Dionyſum ex amictu,

Vulcanum ex arte, Cererem ex calamitate, Inò ex vitta, Neptunum ex tridente, Iouem ex D
cygno, Herculem autem oſtendit pyra: & ſi quis nudam viderit depictã mulierem, aureã
Venerem intelligit. Sic Pygmalion ille Cyprius eburneam amauit ſtatuam: erat ea ſimu-
lachrum Veneris, & erat nudum. Vincitur figura Cyprius, & coit cum imagine. Id autem
ſcribit Philoſtephanus. Venus autem alia in Cnido erat lapis, & erat pulchra: alius eam a-
mauit, & cum lapide Veneris habet conſuetudinem, vt refert Poſidippus: prior quidem in
opere de Cypro, alter verò in opere de Cnido. Tantum ars valuit ad decipiendũ, quæ ho-
mines amori deditos illexit in barathrum. Vim quidem efficacem habet ars opificis: ſed
eum qui eſt ratione præditus, non poteſt decipere, nec eos qui vixerunt ex ratione. Per pi
cturam enim, propter adumbratam ſimilitudinem, columbi aduolarunt ad columbas, &
equabus rectè pictis, equi adhinnierunt. Adoleſcentem aiunt amaſſe imaginem, & pul-
chrum iuuenem ſimulachrum Cnidium: ſed ſpectatorũ viſum ars deceperat. Neq; enim
cum dea congreſſus eſſet aliquis, neq; eſſet aliquis ſepultus cum mortua, neq; dæmonem
amaſſet & lapidem aliquis, qui fuiſſet ſanæ mentis. Vos autem ars decipit alijs præſtigijs,
etiamſi non inducens ad amandum, verùm ad colendum & adorandum ſimulachra & pi
cturas. Similis quidem eſt pictura: laudetur ars, non decipiat autem hominem, ac ſi eſſet ve
ritas. Quietè ſtetit equus, columba minimè eſt perturbata, & penna ſtetit otioſa. Vacca Dę
dali, quæ ex ligno confecta fuerat, cepit taurum agreſtem, & coëgit beſtiam ars, quæ eam
deceperat, amantem inire mulierem. Tantum œſtrum artes quæ improbo vtuntur artifi-
cio, attulerunt inſipientibus. Sed qui ſimias quidẽ nutriunt & exercent, quòd nec cereæ,
nec luteę, nec virginalium mundorum ſimilitudines, eas aliquid fallant, mirantur. Vos au E
tem vel ſimijs euadetis deteriores, dum lapideis, & ligneis, & aureis. & eburneis imagun-
culis & picturis animum adhibetis. Tot vobis pernicioſorum ludibriorum opifices, lapi-
cidæ, & ſtatuarij, pictoresq;, & fabri, & Poëtæ, multam & talem turbam inducunt: in agris
quidem Satyros, per ſyluas autem nymphas Oreades, & Hamadryades: quinetiam in a-
quis & fluuijs & fontibus Naiades, & in mari Nereides. Magi autem ſe iam ſuę impietatis
gloriantur miniſtros habere dæmones, vt qui eos in ſuorum famulorũ numerũ adſcripſe
rint, & neceſſitate adactos ſeruos fecerint ſuis carminibus. Deorum itaq; nuptiæ, & libe-
rorum procreationes, & puerperia, & adulteria quæ canuntur, & conuiuia quę à Comicis
recitantur, & riſus qui in potu inducuntur, incitant me vt vociferer, etſi velim tacere. O im
pietatem, ſcenam cœlum feciſtis, & Deus vobis factus eſt actus, & quod ſanctum eſt, dęmo
σατυρίζοντες niorum perſonis in Comœdia ludificati eſtis, verum Dei cultum ac religionem, dæmonũ
ſuperſtitione, libidinoſe & obſcœnè inquinantes.

Sed pulſans citharam pulchrè is præludere cœpit.

Cane nobis, ô Homere, pulchram aliquam cantilenam.

ὀδυσ. θ Furtiuum pulchræ Venerisq; & Martis amorem.
Vulcani in tecto vt fuerit congreſſus amantum
Primùm, & per multa inceſtarit dona cubile,
Vulcani regis.

Deſine canticum ô Homere, non eſt pulchrum, docet adulterium. Nos autẽ ne autes qui-
dem ſtupris ac fornicationibus inquinare volumus. Sumus enim nos, ſumus, qui Dei ima F
ginem circumferimus, in hoc viuo, & quod mouetur, ſimulachro, homine, ſimul habitan-
tem imaginem, conſulentem, colloquentem, contubernalem, & quæ noſtris mouetur af-
fectionibus, & eſt affectionibus omnibus ſuperior. Nos Deo donati & dedicati ſumus pro
1. Pet. 2. Chriſto. Nos genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus peculiaris, qui ali-
Exod. 9. quando non populus, nunc autem populus Dei, qui, vt ait Ioannes, non ſumus ex ijs qui
Ioan. 6. ſunt inferius, ſed ab eo qui venit supernè vniuerſum didicimus, qui Dei œconomiam ſeu
carnis ſuſceptæ diſpenſationem mente comprehendimus, qui vt in vitæ nouitate ambu-
laremus nos exercuimus. Sed hæc non cogitat vulgi magna pars, ſed pudore & metu om-
παρχυσια- ni abiecto, domi depingunt turpes dæmonum in Venerem pruritus & titillationes. Depi
σμὸς ctis enim quibuſdam tabellis ſublimè appenſis, mentem adhibentes, thalamos ornarunt
impudicitia, intemperantiam exiſtimantes pietatem: & in cubili decumbentes, in ipſis
amplexibus Venerem illam nudam reſpiciunt, quæ vincta eſt propter complexus: & ad
Ledam aduolantem auem, quòd ſit mulierum amans, probantes & admittentes, in annu
li palla imprimunt picturam, vtentes ſignaculo conueniente Iouis impudicitiæ. Hęc ſunt
mollis & delicatæ vitæ veſtrę exemplaria. Hę ſunt theologię probri & petulantię plenę.
Hæ ſunt doctrinæ deorum, qui vnà vobiſcum fornicantur. Nam quod quilibet vult, hoc
etiam putat, vt ait orator Athenienſis. Cuiuſmodi autem ſunt alię quoq; vobis imagines?
Paniſci quidam, & nudæ puellæ, & ebrij Satyri, & membrorum erectiones, quæ pictu-
ris nudantur, conuictę proficiſci ab intemperantia. Iam verò totius libidinis & impudi-
citię figuras apertè deſcriptas publicè intuentes, non erubeſcitis, ſed potius poſitas ere-
ctasque cuſtoditis, perinde ac ſi Deorum veſtrorum imagines impudentiæ columnas
domi

A domi conſecraueritis, figuras geſtusq; Philænidis æquè depingentes, atq; certamina Herculis. Horum non ſolùm vſus, ſed etiam aſpectus & auditus deponendam eſſe memoriã vobis annunciamus. Scortatæ ſunt aures veſtræ, fornicati ſunt oculi, & quod eſt magis nouum, ante complexum veſtri adulterium admiſerunt aſpectus. O qui homini vim attuliſtis, & diuinitatem figmenti confutatione conuelliſtis, omnino increduli eſtis, vt veſtras ſequentes animi perturbationes, vacetis delitijs, & creditis quidem ſimulachris, eorum quærentes intemperantiam: Deo aurem non creditis, moderationẽ non ferentes & continentiã: & quæ ſunt quidem præſtantiora, odio habuiſtis: quæ verò deteriora, honore affeciſtis, vt qui virtutis quidem ſitis effecti contemplatores, vitij autem decertatores. Beati ergo vno, vt ſemel dicam, conſenſu ſunt ſoli illi ex Sibillæ ſententia, quicunq; Græcè ita puto legendũ, [illegible]

A ſe viſa deûm qui omnino templa negabunt,
Surdorum & lapidum quæ ſunt altaria, ſedes:
Ex lapide & manibus ſimulachra effecta virorum,
Cæſorum quæ ſunt animato infecta cruore,
Quadrupedum, bipedum, volucrumq;, & cæde ferarum.

Nobis enim eſt apertè vetitum artem fallacem exercere. Non facies enim, inquit Propheta, cuiuſuis rei ſimilitudinem, eorũ quæ ſunt in cœlo, & quæcunq; ſunt in terra infrà. Exod. 20. Reuera enim Cererẽ Praxitelis, & Proſerpinam, & Iacchũ myſticũ deos exiſtimaremus, vel Lyſippi artes, vel manus Apellis, quę diuinę exiſtimationis figurã prębuere materię. Sed vos quidẽ vt ſtatua fabricetur quàm pulcherrima valde adlaboratis, ne aurẽ propter inſen-

B ſilitatem efficiamini imaginibus ſimiles, non curatis. Valde certè dilucidè & breuiter arguit Propheticus ſermo conſuetudinem, dicens, quòd omnes dij gentium ſunt idola dæmoniorum: Deus autem cœlos fecit, & ea quæ ſunt in cœlo. Hinc itaq; factum eſt, vt quidam errantes neſcio quomodo, diuinam quidem artem, ſed non Deum adorent, Solem & Lunam, & alium chorum aſtrorum, eos præter rationem deos exiſtimantes, cùm ſint inſtrumenta temporis. Verbo enim eius firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Pſalm. 32. Sed ars quidem humana, & domos, & naues, & vrbes, & picturas fabricatur, Deus autem quomodo dixerim quæcunq; facit? Vide vniuerſum mundum. Illius eſt opus & cœlum & Sol, & angeli & homines ſunt opera digitorum eius. Quanta eſt autem Dei potentia? Ipſius Dei ſolùm voluntas, eſt mundi creatio. Solus enim Deus fecit, quoniã ipſe quoq; eſt ſolus verè Deus. Sola voluntate operatur, & eius ſolum velle, factum eſſe conſequitur. Hinc euertitur chorus Philoſophorum, qui factum quidem eſſe hominem ad cœlum contemplandum pulcherrimè confitentur, ſed quæ in cœlo cernuntur & viſu comprehenduntur adorant. Etſi enim humana opera non ſunt ea quę ſunt in cœlo, at hominibus tamen ſunt fabricata. Nec adoret quis veſtrûm Solem, ſed Solis effectorem deſideret: neq; mundum Deum eſſe cenſeat, & vt Deum colat, ſed mundi quærat opificem. Ei ergo qui ad portas venturus eſt ſalutares, ſolũ reſtat, vt videtur, refugiũ diuina ſapientia. Hinc tanquam ex ſacro aliquo aſylo, nullus homo poteſt amplius educi, qui magno ſtudio cõtendit ad ſalutem. Perſequamur autem, ſi velis, ſententias quoq; Philoſophorum, quas de dijs iactitant, ſi fortè ipſam quoq; inuenerimus philoſophiam, propter inanem gloriam,

C ex materia idola conſtituentem, ſi etiam dæmonia quędam diuino honore afficientẽ, perſequẽdo oſtendere poſsimus ſomniare veritatem. Principia itaq; à ſe laudata reliquerũt, Thales Mileſius aquam, & Anaximenes, qui ipſe quoq; fuit Mileſius, aërem, quem Diogenes Apolloniates eſt poſtea conſecutus. Parmenides autem Eleates introduxit Deos ignem & terram. Ex his autẽ alterũ ſolum Deum exiſtimarunt ignẽ, Hippaſus Metapontinus, & Epheſius Heraclitus. Empedocles autem Agrigentinus, cùm incidiſſet in multitudinem, pręter hæc quatuor elementa, contentionem enumerat & amicitiã. Sunt aũt hi quoq; impij, qui inſipida quadam ſapientia adorarunt materiam: & lapides quidem vel ligna non honorarunt, terram autem eorum matrem vt Deam eſſe colendam putarunt: & Neptunum quidem non effingunt, ipſam autem aquam colunt. Quid eſt enim aliud Neptunus, quàm humida quędam ſubſtantia, quę ἀπὸ τοῦ πίνειν, hoc eſt, à potu, græcè vocata ποσειδῶν, ſicut certè Mars bellicus ἄρης gręcè dictus eſt ἀπὸ τοῦ αἴρειν καὶ ἀναιρεῖν, id eſt, ab inſurrectione & interfectione. Qua ratione mihi videntur quoq; valde multi, cùm ſolũ enſem fixerint, tanquam Marti ſacrificare. Eſt autem hoc Scytharum, ſicut dicit Eudoxus in ſecundo de ambitu. Ex Scythis autẽ Sarmatæ, vt dicit Iceſiua in opere de Myſterijs, adorãt acinacem. Hoc etiam vſu venit Heraclito & eius ſectatoribus, qui ignem colunt tanquam ortus rerum principium. Hunc enim ignem alij nominarunt ἥφαιστον, id eſt, Vulcanum. Perſarum autem Magi ignem coluerunt, & multi ex ijs qui Aſiam incolunt. Quinetiam Macedones, vt ait Diogenes in primo Perſicorum. Quid mihi opus eſt recenſere Sarmatas, quos refert Nymphodorus, in libro de Legibus Barbaricis, ignem colere, aut Perſas & Medos & Magos? Hos autem dicit Dinon ſacrificare ſub dio, ſolas Deorum imagines ignem & aquam eſſe putantes. Neque verò eorum celauerim inſcitiam: nam etſi

ſe maximè exiſtimāc fugere ab errore, in alium tamen labuntur errorem. Deorum quidē D
imagines ligna & lapides non exiſtimarunt, vt Græci. Sed nec Ichneumonas & Ibides, vt
Aegyptij, ſed ignem & aquam, vt philoſophi. Multis tamen poſtea decurſis annorum cur
Hic Beroſus fuit Sibyllæ pater, vt refert Iuſtinus Martyr. riculis, eos imagines hominum formæ ſimiles coluiſſe oſtendit Beroſus in tertio Chal-
daicorum, cùm hoc introduxiſſet Artaxerxes Darij filij Ochi filius, qui cùm primus Vene
ris Tanaidis imaginem erexiſſet Babylone, & Suſis, & Ecbatanis, & Perſis, & Bactris, &
Damaſco, & Sardibus, eam oſtendit eſſe colendam. Fateantur ergo philoſophi ſuos ma-
giſtros fuiſſe Perſas, vel Sarmatas, vel Magos, à quibus didicerunt impietatem venerabi-
lium ſibi principiorum, principem omnium effectorem & ipſorum principiorum opifi-
Gal. 4. cem ignorantes, Deum, qui caret principio: hęc autem egena & infirma, vt ait Apoſtolus,
quæ ad vſum hominum miniſteriumq; facta ſunt elementa adorantes. Ex alijs autē phi-
loſophis, qui elementis prętéritis, quid excelſius & præſtantius indagarunt: alij quidē ex
ipſis laudarunt infinitum, ex quibus fuit Anaximander Mileſius, & Anaxagoras Clazome
nius, & Athenienſis Archelaus. Atq; hi quidem ambo pręfecerunt mentē infinitati. Leu-
cippus autē Mileſius & Chius Metrodorus, ipſi quoq;, vt videtur, duplicia reliquere prin-
cipia, plenum & inane. His autem duobus aſſumpta adiecit ſimulachra, ſeu rerū ſpecies,
Democritus Abderitanus. Alcmęon verò Crotoniata, aſtra deos eſſe putabat, vt quę ſint
animata. Sed nec eorum ſilebo impudētiam. Xenocrates (fuit hic Carthaginēſis) ſeptem
quidem deos Planetas, octauum verò, qui ex his omnibus conſtat, mundum tacitè ſignifi
cat. Sed nec prætermittam Stoicos, qui omnem quantumuis vilem & abiectam materiā
dicunt Deum peruadere, qui apertè ſuam philoſophiam afficiunt dedecore. Sed nec mo- E
leſtū fuerit, vt arbitror, cùm ad hunc locū peruenerim, meminiſſe etiā Peripateticorū. Et
qui eſt quidem pater huius hæreſis, cùm non intellexiſſet patrem, eum qui vocatur ſupre
mus, putat eſſe animam vniuerſi, hoc eſt, mundi animam Deum eſſe exiſtimans, ipſe à ſe-
ipſo cōfoditur. Qui enim vſq; ad Lunam eius definit prouidentiam, deinde mundū Deū
eſſe exiſtimat, euertitur, vt qui eum qui eſt Dei expers, Deum eſſe arbitretur. Ereſius autē
ille Theophraſtus, familiaris Ariſtotelis, alicubi quidem cœlum, alicubi verò ſpiritū, Deū
eſſe exiſtimat. Nam Epicuri quidem ſolius vel lubens obliuiſcar, qui Deo dicit non eſſe
curæ res humanas, impiè ſe gerens per omnia. Quid verò Heraclides Ponticus? non ipſe
quoq; alicubi detrahitur ad ſimulachra? Magna mihi affluit huiuſmodi turba, inducens
veluti quādam laruā dæmoniorū, abſurdas exterorū fabulas, nugis anilibus adumbratas.
Longè abeſt vt viris permittamus audire eiuſmodi fabulas, qui ne lachrymātes quidem,
vt dicitur, filios narrando fabulas ſolari aſſueſcimus, timentes ne vnà cum eis nutriamus
impietatem, quæ annunciatur quidem ab his qui ſibi videntur ſapientes: qui quidem ve-
ritatem non magis nouerunt quàm pueri. Quid enim, ô per veritatem, eos qui tibi credi
derunt, fluxui & interitui grauibus & inordinatis efficis obnoxios? Cur verò mihi vitam
reples ſimulachris, vel ventos, vel aërem, vel ignem, vel terram, vel lapides, vel ligna, vel
hunc mundum Deos effingens? & de dijs etiam ſtellis errantibus, hominibus qui verè ab
errauerunt, per hanc vulgò iactatam aſtrologiam, non aſtronomiam, ſublimè loquens &
nugans? Deſidero Dominum ſpirituum, Dominum ignis, mundi opificem Deum quæ
ro, qui præbet Soli lumen, non autem Dei opera. Quémnam autem à te inquiſitionis ac- F
Plato in Timæo. cipiam adiutorem? Non enim Platonem, ſi velis, omnino repudiamus. Quânam ergo ra-
tione eſt Deus perſcrutandus, ô Plato? Vniuerſi enim huius patrem & effectorem & inue-
nire eſt difficile, & cùm inueneris, fieri non poteſt vt eum enuncies. Cur nam verò ô per
Per ipſum, videlicet Deū, dic ô Plato. ipſum? Nequaquam enim eſt dicendus. Rectè ô Plato attigiſti veritatem, ſed ne te pigeat
laboris, vnà mecum ſuſcipe boni inquiſitionē. Omnibus enim, vt ſemel dicam, homini-
bus, maximè autem ijs qui verſantur in doctrina & literis, inſtillatus eſt quidam diuinus
influxus. Qua de cauſa vel inuiti fatentur quidem vnum eſſe Deum, ab interitu alienū &
ingenitum, eumq; in cœli vertice, in ſua propria ſpecula verè ſemper eſſe. Dic autē, quiſnā
Deus eſt mihi cogitandus?

Qui cuncta ceruit, ipſe ſed non cernitur,

Ait Euripides. Mihi ergo videtur Menander erraſſe, cùm dicit:

O ſol, Deorum nam te adorare decet
Primum, Dei per quem videntur cæteri.

Neq; enim Sol vnquam oſtendet verum Deum, neq; verum Verbum, qui eſt Sol animæ,
quem, ſi ſolùm intus ſit exortus, in profundo mentis, ipſius quoq; mentis illuſtratur ocu
lus. Vnde non improbabiliter Democritus ait, paucos ex doctis hominibus manus ſuſtu
liſſe: hic quē nunc Græci vocamus aërē, totū oppleri fabulis, q, ipſe omnia norit, & det, &
auferat, & is ſit rex omnium. Hac ergo ratione Plato quoq; de Deo cogitans, regē omniū
ſignificat, & eſt ille cauſa omnium bonorū. Quiſnam ergo rex eſt Deus vniuerſorum? Eo-
rum quæ ſunt menſura veritatis. Sicut enim ea in quæ cadit dimenſio, menſura comprę-
henduntur: ita etiam eò quòd Deum cogitemus, venit in dimenſionem & comprehen-

dicitur

A ditur veritas. Verè autem ſacer Moſes: Non erit, inquit, in tuo marſupio ſtatera magna vel parua, ſed ſtatera vera & æqua. ſtateram & menſuram & numerum omnium Deum eſſe exiſtimans. Iniuſta enim & iniqua ſimulachra, domi in marſupio, & in ſordida, vt ſemel dicam, anima ſunt abſconſa. Quæ eſt autem ſola iuſta menſura? qui ſolus eſt verè Deus, ſemper æqualis, & ſemper eodem modo ſe habens, omnia metitur & ponderat tanquam trutina iuſtitia, vniuerſorum naturam in ęquilibrio continens & ſuſtinens. Deus quidē certè, ſicut vetus eſt oratio, omniū quæ ſunt, principium & finem & media continens, rectà ſemper ſecundum naturam circumcirca ingreditur. Illum autem ſemper conſequitur iuſtitia, quæ de eis pœnas ſumit, qui à lege diuina deficiunt. Vndenam ô Plato, veritatē côijcis? Vndenam abundè ſuppeditata rationum copia, pietatem & verum Dei cultum vaticinatur? His, inquit, ſunt ſapientiora barbarorum genera. Noui tuos magiſtros, etſi eos celare velis. Geometriā diſcis ab Aegyptijs, Aſtronomiam à Babylonijs, rectas & ſanas incantationes accipis à Thracibus. Te etiam multa docuerūt Aſſyrij. Leges autē quæcunq; verę ſunt, & de Deo opinio, ſuppeditata tibi ſunt ab Hebręis, qui non vanis erroribus, nec hominum opera aurea, ænea & argentea, eburnea, lignea & lapidea hominum qui mortui ſunt adorant ſimulachra, quæ inani conſilio adorantur ab hominibus, ſed ſanctas vlnans tollunt ad cœlum, manè à cubili ſemper corpus aquis mundantes, & immortalem qui ſemper regnat colunt. Nec mihi ô Philoſophia vnum hunc Platonem, ſed multos etiā alios cura vt in mediū adducas, qui vnum verè Deum, ſolum loquuntur Deum, ſicubi per

[illegible]

B eius inſpirationem veritatē apprehenderint. Antiſthenes enim nō hoc quidē Cynicum cogitauit, ſed vt qui eſſet Socratis familiaris, dicit Deum nulli eſſe ſimilem: quare nemo eum poteſt diſcere ex imagine. Xenophon autē Athenienſis ipſe quoq; apertè ſcribit de veritate, teſtimonium dicturus vt Socrates, niſi ipſe timuiſſet pharmacum: ſed nihilo ſecius tacitè ſignificat: Qui, inquit, omnia mouet & quieta efficit, magnus quidem eſt & apertè potens: ſed cuiuſmodi nam ſit forma, non apparet. Sed nec Sol, qui omni ex parte videtur eſſe lucidus & conſpicuus, ipſe ſeipſum videre permittit: ſed ſi quis ipſum impudenter fuerit contemplatus, viſu oculorum priuatur. Vndenam igitur eruditur Grylli filius? num ab Hebræorum propheti ſſa ſcilicet, quæ hoc modo vaticinatur?

Xenoph. de memor. dict. & fac. Soc.

Quæ caro cœleſtem poterit verumq; tueri?
Humanæ ſortis qui expers in vertice cœli
Eſt Deus. Aduerſos radios neq; cernere Solis
Mortales poſſunt homines, lucemq; micantem.

Cleanthes autem Piſadeus, Stoicus philoſophus, qui non poëticam theogoniam, ſed veram oſtendit theologiam, non celauit quidnam de Deo ſentiret. Si bonum quale ſit me rogas, audi: ordinatum, iuſtum, ſanctum, pium, ſeipſum continens, pulchrum, decorum, ſeuerum, conſtans, ſemper conferens, metus, curæ & doloris expers, iucundum, tutum, amicum, honoratum, quod omnes fatentur glorioſum, à faſtu alienum, curam gerens, moderatum, vehemens, diuturnum, reprehenſioni minimè affine, ſemper permanens. Is eſt ſordidus & illiberalis, quiſquis reſpicit ad opinionem, tanquam ab illa quid boni conſecuturus. Hic, vt exiſtimo, apertè docet qualiſnam ſit Deus, & quòd communis opinio & conſuetudo, eos qui ipſas ſequuntur, ſed non eos qui Deum quærunt, in ſeruitutem redi-

C gunt. Nec eſt ſilendus Pythagoras, qui dicit: Deus quidem eſt vnus. Is autem non eſt, vt quidam exiſtimant, extra mundi adminiſtrationem, ſed eſt totus in ipſa, in toto circulo ſpeculator totius generationis, vniuerſorum contemperatio, qui ſemper eſt, & ſuas facultates deducit ad opus, omnium operum in cœlo illuſtrator, pater omniū, mens & animatio toti circulo, omnium motus. Atq; hæc quidem ſufficiunt ad Dei agnitionem, quæ ab ipſis quidem Deo inſpirante ſcripta, à nobis autem ſelecta ſunt ei, qui vel parū poteſt perſpicere veritatem. Accedat autem, non ſufficit enim philoſophia, ipſa quoq; poëtica, quæ eſt quidem omnino in falſo occupata, ſed vix tandem aliquando teſtatur veritatē, vel potius Deo confitetur fabuloſam digreſsionem. Accedat autem quicunq; velit poëta. Ac primus quidem Aratus intelligit Dei poteſtatem omnia peruadere:

Atq; vt ſint omnia firma,
Primo & poſtremo præbent huic ſacra precesq;.
O mirande pater, ſalue, valde vtilis orbi.

Aſcręus quoq; Heſiodus Deum itidem tacitè ſignificat:

Ipſe ſuo regno ditioneq; continet omnes.
Nec tenet imperium hoc ex immortalibus vllus.

Iam verò in ſcena quoq; veritatem aperiunt. Vnus quidem,

In ætherem & cœlum cùm tu ſuſpexeris,
Eum vide, tu cenſeas eſſe Deum. Ait Euripides.

Sophilli verò filius Sophocles:

In veritate eſt vnus, eſt vnus Deus,

Qui machinam cœli ſoliq; condidit, D
Lætos mariſq; fluctus,& vehementiam
Ventorum:aberrantes lucro nos homines
Sed recreantes qui incidunt caſus graues,
Imagines & æneas & ligneas
Et lapideas poſuimus atq; eburneas:
Dijſq; ſacra offerentes,& feſtos dies
His celebrantes,eſſe dicimus pios.

Hic quidem tam audacter & tam confidenter veritatem auditoribus introduxit in ſcenam. Thracius autem ſacrorum ſimul interpres & poëta, Oeagri filius Orpheus, poſtquã Orgiorum ſacra fuit effatus, & ſimulachrorum expoſuit theologiam, veritatis inducit recantationem,verè ſacram,ſed ſerò tamen canens orationem:

Effabor quis fas eſt,aures claude prophane
Quiſquis es,illuſtri Muſę ſed edite Luna,
Audi,vera loquar,nec quæ olim viſa fuere
Pectoribus,charæ te priuent lumine vitæ.
Verbum aſt aſpiciens diuinum,aſsiſtere nunquam
Huic ceſſat,mentemq; tuam & cor dirige,recta
Atq; via ingredere,mundi autem reſpice Regem,
Solum immortalem.

Deinde inferius ſubiungens,dicit dilucidè: E

Ex ſe vnus genitus,genita & ſunt omnia ab vno.
Verſaturq; in eis ipſe,ex mortalibus vllus
Nec videt hunc,contrà ſed cunctos aſpicit ipſe.

Sic quidem Orpheus,& cùm aberraſſet,tandem intellexit:

Aſt homo conſilio ne tu cunctare ſagaci,
Sed propera placare Deum,mox ipſe reuerſus.

Si enim cùm vel maximè Græci quaſdam verbi diuini accepiſſent illuminationes,veritatis pauca quædam ſunt elocuti,atteſtantur quidem eius vim non occultam,ſeipſos autem arguunt,vt qui imbecilli finem non attigerint.Iam enim exiſtimo cuiuis euaſiſſe manifeſtum, quòd qui abſq; Verbo veritatis operantur aliquid vel loquuntur, ſunt ſimiles ijs qui conantur ingredi abſq; pedibus.Te quoq; pudore quodam moueant ad ſalutem, Deorum veſtrorum reprehenſiones,quibus à veritate coacti Poëtę veſtri,eos inſectantur in Comœdijs.Menander certè Comicus in Auriga,in actu qui dicitur Suppoſititius:

Nullus,inquit,mihi placet Deus foris ambulans
Cum vetula,neq; in domos ingrediens
In tabula Metragyrtes.

Tales enim erant Metragyrtæ. Vnde eis medicantibus meritò dicebat Antiſthenes: Non alo matrem Deorum quam dij alunt.Rurſus autem idem Comicus in actu qui dicitur Sacerdos,ęgrefereus conſuetudinem,impiam erroris arrogantiam conatur refellere, ſapienter eloquens:

Nam ſi trahit Deum F
Ad quod cupit quiſquam homo cymbalis,
Hoc qui facit,certè is Deo eſt potentior.
Audaciæ ſed vitæq; hæc reperta ſunt
Hominibus inſtrumenta.

Neq; verò ſolus Menander,ſed etiam Homerus & Euripides,& alij permulti poëtę Deos veſtros arguunt,nec eos verentur inſequi maledictis vel tantillum.Iam Mineruã κυνομυῖαν, id eſt,muſcam caninam,& Vulcanum ἀμφιγυῆ,id eſt, vtroq; pede claudum appellant. Veneri autem dicit Helena:

Atq; tuis pedibus reditus tibi non ſit Olympo.

De Dionyſo autem ſeu Baccho apertè dicit Homerus:

Et qui nutrices Bacchi quandoq; furentis.
In dium immiſit Dionyſum,quæ ſimul omnes
Thyrſum iecerunt ſæuo impellente Lycurgo.

Socratica ſchola verè dignus eſt Euripides,reſpiciens ad veritatem, & ſpectatores deſpiciens,aliquando quidem Apollinem, qui medias habitat ſedes,in os apertiſsimè reſpondens hominibus,arguens:

Parens ei,ſuam parentem cecidit,
Eum putate vos impium & occidite.
Peccauit ille,non ego,minus ſciens
Eram qui honeſti & ipſius iuſtitię.

A Aliquando autem Herculem inducens furioſum,& alicubi ebrium & inſatiabilem.Quo-
modo enim non erat eiuſmodi,qui in conuiuio virides ficus comedebat cum carnibus,
latrans tam ineptè,vt id ſciret vel barbarus?Iam verò in actu cui nomen eſt Ion,capite nu-
do deos theatro aperit.

Aequum eſſe quî poteſt,dediſtis qui hominibus
Leges,rei vt vos ſitis iniuſtitiæ?
Quòd ſi(nam erit nunquam id,& abſq; re loquor)
Supplicium ob raptas luatis fœminas,
Neptune tu, & cœlum tenet qui Iupiter,
Scelera luendo,templa exinanibitis.

Tempus eſt itaq; alijs prius ordine peractis,venire ad ſcripturas propheticas. Propheta-
rum enim reſponſa,materiam nobis apertè præbentia ad Dei cultum & religionem,veri
tati fundamentum ſubijciunt.Diuinæ autem ſcripturæ,honeſtæq; & moderatæ vitę inſti
tutiones,quæ ſunt vię compendioſæ,nudæ à verborum fucis & ornamentis blanditijsq;
& illecebris,exigunt hominem qui ſuffocatur à vitio, caſus eorum quæ ad victum perti-
nent contemnentes, vna & eadem voce multa remedia afferētes,à damnoſa quidem frau
de nos dehortantes,ad præuiſam autem ſalutem apertè adhortantes. Prophetiſſa itaq; Si
bylla nobis prima canat canticum ſalutare.

Omnino en clarus,nulloq; errore vagatur.
Dimiſsis tandem nebulis tenebriſq; venite,
B Solis lux grata aſpectu clariſsima fulget,
Figatutq; animis præſtans ſapientia veſtris.
Eſt mittens imbres Deus vnus,fulgura,motus,
Fulmina,peſtes atq; fames,& triſtia cuncta,
Et glaciem,atq; niues.Quid opus tibi ſingula dicam?
Eſt cœli princeps,Dominus terræ,is quoq; verè eſt.

Diuinè profectò errorem quidem tenebris aſsimilans,Soli autem & Dei luci,cognitionē.
Vtrunq; autem adducens in comparationē,docet electionē.Falſum enim non per ſolā ve
ri allationem exterminatur,ſed per vſum veritatis per vim eiectū fugatur.Hieremias au-
tem Propheta ſapiētiſsimus,vel in Hieremia potius ſanctus Spiritus, Deū oſtendit: Deus Cap.23.
appropinquans ego ſum,inquit,& non Deus procul. Si fuerit homo aliquis in occulto,
& ego non videbo ipſum? An non cœlum & terram ego impleo? dicit Dominus.Rurſum
autem per Eſaiam : Quis metietur, inquit, cœlum palmo, & terram omnē pugillo ? Vide Cap.40.
Dei magnitudinem,& admirare.Eum adoremus de quo dicit Propheta:A facie tua mon- Ibidem 64.
tes liqueſcent,ſicut cera à facie ignis.Is eſt,inquit,Deus,cuius cœlum eſt thronus,terra au Ibidem 66.
tem ſcabellum pedum eius,qui ſi cœlum aperuerit,te terror apprehendet. Vis autem etiā
audire quid hic Propheta dicat de ſimulachris? Traducentur,inquit,coram Sole,& erunt
eorum morticinia eſcæ volucribus cœli & beſtijs terrę, & putreſient à Sole & Luna. Ipſi
amauerunt ea quibus ipſi etiam ſeruierunt,& ciuitas eorum incendetur.Dicit autem fo-
re,vt etiam elementa & mundus cum eis pereant: Terra,inquit,veteraſcet,& cœlum prę-
C teribit,verbum autem Domini manet in ęternū.Quid verò quando Deus rurſus voluerit
ſeipſum per Moſen oſtēdere?Videte videte quòd ego ſum,& nō eſt alius Deus pręter me. Deut.32.
Ego occidam & viuere faciam,percutiam & ego medebor, & nō eſt qui eripiet è meis ma
nibus. Sed vis'ne adhuc audire alium reſponſa dantem ? Habes vniuerſum chorum Pro-
pheticum,eos qui vnà cum Moſe cōcinunt.Quid eis dicit Spiritus ſanctus ? Non verebor
dicere per Oſee Prophetam : Ecce ego firmans tonitru,& creans ſpiritū,cuius manus cœ-
li quoq; fundarunt militiam.Pręterea autem per Eſaiam hanc quoq; tibi vocem redigam
in memoriā : Ego ſum,inquit,Dominus,ego ſum qui loquor iuſtitiam,& annuncio veri-
tatem,congregamini & venite.Simul conſultate qui ſeruamini à Gentibus. Non cogno- Eſa.45.
uerunt qui tollunt lignum,ſculpturam eorum,& deos orantes qui eos non ſeruabunt.De
inde paulò inferius: Ego,inquit,Deus, & non eſt præter me iuſtus,& ſeruator nō eſt exce
pto me.Conuertimini ad me,& ſalui eſtote qui eſtis ex finib⁹ terræ: Ego ſum Deus, & nō
eſt alius,per meipſum iuro.Idololatris autē indignatur dicens:Cui aſsimilaſtis Dominū, Eſa.40.
aut cui ſimilitudini aſsimilaſtis ipſum ? Num imaginem fecit faber, aut aurifex auro fuſo
ipſum auro illiuit? & quæ deinceps cōſequuntur.Non amplius ego,ô vos idololatræ,ſed
nunc quoq; minas cauete.Eiulabunt enim ſculptilia, & quæ manu facta ſunt, vel hi po-
tius qui fiduciam in eis habuerunt : eſt enim materia inſenſilis. Præterea, inquit, Domi-
nus concutiet vrbes quæ habitantur,& manu comprehendet vniuerſum orbem terrę tan
quam nidum.Quid tibi annunciem ſapientiæ myſteria & verba,ex erudito quodam He-
bræo? Dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua.&,Dominus dat ſapien Prouerb.8.
tiam,& à facie eius cognitio & intelligentia.Quouſq; piger iaces? quando autem ex ſom
no excitaberis ? Sin autem fueris impiger,veniet tanquam fons meſsis tua, verbū pater-

num,bonus lychnus, Dominus qui inducit lucē, fidem omnibus & ſalutē. Dominus e- D
Cap.27. nim qui fecit terram in virtute ſua, vt ait Hieremias, erexit orbem terræ in ſapienria ſua.
Nos enim qui procideramus ad ſimulachra,ſapientia,quæ eſt Verbum eius,erigit ad veri
tatem. & hæc eſt prima à lapſu reſurrectio. Vude ab omoi idololatria dehortaus diuiuus
Deut.6. Moſes,pulcherrimè clamauit: Audi Iſraël,Dominus Deus tuus,Dominus vnus eſt, & Do
Matth.4. minum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Nunc ô homines intelligite, ex ſeoten-
Pſal.2. tia beati illius Pſalmographi Dauid,apprehendite diſciplinā,ne aliquando iraſcatur Do-
minus,& peraris de via iuſta,quando exarſerit velociter furor eios.Beati omnes qui con
fidunt in ipſo.Iam verò noſtri mirandum in modum miſerensDominus,nobis tradit mo
dum ſalutarem,veluri oomerum quem vocāt [illegible], quòd horretur ad ingrediendum:
Ibid.4. Filij hominum vſquequo graui corde? Vt quid diligitis vanitatem & queritis mendaciū?
Quænam eſt ergo vanitas,& quid eſt mendacium,ſanctus Domini Apoſtolus Grçcos re-
Rom.1. prehendens,tibi exponet,quòd cùm Deum cognouiſſent,non vt Deū glorificaoerūt, aut
gratias egerunt,ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & mutauetunt gloriam Dei io ſi-
militudinem carois corruptibilis hominis,& ſeruietunt creaturæ porius quàm creatori.
Atqui hic eſt Deus qui in principio fecit cœlum & terram. Tu autem Deum qoidem non
intelligis,cœlum autem adoras,& quomodo non te impiè geris? Audi turſos Propheram
qui dicit: Deficiet quidem ſol, & cœlom obſcurabitur, reſplendebit autem omnipotens
in æternū,& mouebuntur cœlorum virtutes, & cœli conuoluentur vt pellis, vt qui exten
dātur & cōtrahanrur(hæ enim ſunt voces propheticæ)&terra fugiet à facie Domini.Poſ-
ſim ribi ſcripruras afferre innumerabiles,quarum ne apex quidemvnus prçteribit,qui nō
Heb.12. euaſerit perfectus.Os enim Domini,Spiritus ſanctus, ea eſt elocutum: Ne amplius ergo, E
inquit,fili mi oegligas diſciplinam Domini, neq; defatigeris cùm ab eo corriperis. O in-
ſignem humanitatem: non vt magiſter diſcipulos, neque vt miniſtros Dominos, nec vt
homines Deus, ſed vt pater,quàm benignè admonet filios? Deinde fatetur quidem Mo-
ſes,ſe timere ac tremere cùm de verbo audiret. Tu autem verbum diuinum aodiens, non
times? non es anxius? non ſimul & reuereris & ſtudes diſcere? hoc eſt,feſtinas ad ſalutem,
timens iram,diligens gratiam,ſpem amplectens & admirans,vt declines indicium? Veni-
te venite ô meorum iuuenum cœtus: niſi enim efficiamini rurſus vt pueri,& regeneremi
ni,vt ait Scriprura,eum qui verè eſt pater non recipieris, neq; vnquā in regnū cœlorū in-
trabitis.Quomodo enim hoſpiti permiſſum eſt ingredi? Sed quando, vt puto, inſcriptus
fuerit, & ciuis effectus, & patrem acceperit,tunc erit in numero filiorū patris,tūc dignus
habebitur qui ſit hæres,tunc germano & dilecto regnū paternō impertiet. Hæc eſt enim
primogenita eccleſia,quæ conſtat ex multis bonis pueris.Hi ſunt primogeniti,qui deſcri
pti ſunt in cœlis,& vnà cum tot angelorū millibos diem feſtō celebrant. Primogeniri ao-
tem nos filij,qui ſumus Dei alumni, qui primogeniti ſumus germani amici, qui primi ex
alijs hominibus Deum intelleximus,qui primi à peccaris auulſi, qui à diabolo primi ſu-
mus ſeparati.Nunc autem ſunt tanto quidam magis impij,quanto eſt benignior Deos ac
humanior.Deus enim ex ſeruis vult nos fieri filios,illi autem etiam filij effici contempſe-
runt. O magnam arrogantiā: Dominum pudore afficitis. Liberratem pollicetur, vos aūt
aufugitis in ſeruitutem.Salutem gratis largitur,vos autem ad hominem deſcenditis.Vitā
donat æternā,vos autem ſupplicium expectatis,& ignem præſtolamini,quē parauit Do- F
Ephs.4. minus diabolo & angelis eius.Propterea beatus Apoſtolus: Teſtor, inquit, in Domino,
ne amplius ambuleris ſicut & Gentes ambulant in vanitate menris ſuç,obſcurati cogita-
tione,& alienati à vita Dei,propter ignoranriam quæ eſt io ipſis, propter cæcitatem cor-
dis ipſorum:qui quidem ſeipſos tradiderunt,indurari impudicitię,ad operationē omnis
immuo ditiæ & auaritię.Tali teſte refellente hominum ignorantiam, & Deum iouocan-
te,quidnam reſtat aliud incredulis quàm iudicium & condemnatio? Non negligit autē
Dominos,ſuadens,terrens,adhortans,excitans, admonens. A ſomno quidem cerrè exci-
Ibid.5. tat, & ab ipſis tenebris eos qui aberrauerunt facit ſurgere: Expergiſcere,inquit,qui dor-
mis,& exurge à morruis,& illuminabit te Chriſtus Dominos,Sol reſurrectionis,qui ante
Luciferum gignitur,qui largitus eſt vitam proprijs radijs. Ne quis ergo Verbū deſpiciat,
Pſal.84. ne ſeipſum imprudens deſpicetur.Dicit enim alicubi Scriptura:Hodie ſi vocē eius audie-
ritis,nolite obdurare corda veſtra,ſicut in exacerbatione ſecundū diem tentationis in de-
ſerro,vbi teotauerunt me parres veſtri in probatione.Quænam eſt autē probatio? Si velis
diſcere,exponet tibi ſanctus Spiritus: Et viderunt, inquit,opera mea quadraginta annis.
Quare proximus fui generationi huic,& dixi,ſemper errant corde. Ipſi verò oon cogno-
uerunt vias meas,ſicut iuraui in ira mea,ſi introibunt in requiem meam. Videte mioas,vi
dete adhortationē,videte honorē.Cur ergo gratiā adhuc motamus in iram, & non paten
tibus auribus Verbum ſuſcipientes,in caſtis animis Deum hoſpitio excipimns? Eſt enim
magna graria eius promiſsionis,ſi hodie vocē eius audierimus.Illud autē,hodie,augetur
in vnoquoq; eius die,dooec nominatur hodie. Vſque ad conſummatioo ē & hodie & do-

A ctrina permanet,& tunc quæ verè eſt hodie, quæ non deficit dies Dei,vnà cum ſeculis ex-
tenditur.Semper ergo audiamus vocem Verbi diuini. Hodie enim eſt imago æterni ſecu-
li,lucis verò ſignum ac ſymbolum eſt dies. Lux verò eſt Verbũ hominibus, per quod Deũ
contemplamur. Meritò ergo ijs qui crediderunt & obediũt,ſuperabundauit gratia. Ijs au
tem qui non crediderunt & errãt corde,& vias Domini non cognouerunt,quas rectas fa-
cere &parare iuſsit Ioannes,ijs proximus fuit Dominus & minatur.Atq; minarum quoq;
finẽ acceperunt ænigmaticè veteres Hebræorũ errones. Non dicuntur enim ingredi in re
quiem,propter infidelitatem,priuſquã ipſi Moſis ſucceſſorem conſecuti,ſerò tandem di-
cant ſe non poſſe aliter eſſe ſaluos,quàm ſi Ieſu crediderint.Dominus autem cùm ſit benī
gnus,adhortatur omnes homines ad agnitionẽ veritatis, qui mittit paracletũ. Quænam
eſt ergo agnitio?pietas ac Dei cultus.Eſt autẽ pietas ad omnia vtilis ex Pauli ſententia,ha 1.Tim.4.
bens promiſsionẽ vitæ præſentis & futuræ.Quanti ô homines profiteremini vos eſſe em
pturos,ſi ſalus æterna venderetur?Ne ſi Pactolum quidẽ,qui totus aureo, vt eſt in fabulis,
fluit fluento,quis dederit,pro ſalute iuſtum pretium numerauerit. Ne vos ergo laboraſſe
pigeat:licet vobis,ſi velitis,pretioſiſsimã ſalutem emere proprio theſauro, charitate & fi-
de vitæ,quod quidem eſt iuſtum pretium.Hoc pretium Deus lubenter accipit. Sperauí-
mus enim in Deo viuo,qoi eſt ſeruator omniom hominum,maximè autem fidelium.Alij
autem homines qui mundo adhæſerunt,vt piſciculi quidam qui vocantur φυκια petris ma
rinis,contemnunt immortalitatem:ſicut ſenex Ithacenſis,qui non veritatem & cœleſtem
patriam,&eam etiam quę verè eſt lucem,deſiderabat,ſed fumum.Pietas autem,quæ Deo
hominem quoad eius fieri poteſt aſsimilat,conuenientem ſibi magiſtrum adſcribit, nem
B pe Deum,qui vel ſolus poteſt pro dignitate hominem Deo aſsimilare. Hanc doctrinam
Apoſtolus cùm ſciret verè eſſe diuinam,Tu autem,inquit, ô Timothee,ab infantia ſacras 2.Tim.3.
literas noſti,quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem, per fidem in Chriſtom. Sunt enim verè
ſacræ literæ,quæ ſacros faciunt & deificant.Ex quibus literis &ſacris ſyllabis compoſitas
ſcripturas & opera,idem conſequenter Apoſtolus appellat diuinitus inſpiratas, vt quæ
ſint vtiles ad docendum,ad arguendũ, ad corripiendũ, ad inſtruendũ in iuſtitia, vt perfe-
ctus ſit homo Dei,ad omne bonum opus inſtructus.Non adeò aũt admirabitur quiſpiam
aliorum ſanctorum adhortationes,vt ipſum Dominũ,qui eſt benignus ac humanus. Nul
lum enim aliud eſt ei præterquàm hoc ſolum opus,vt homo ſaluus fiat.Clamat ergo ipſe
vrgens ad ſalutem:Appropinquauit regnum cœlorum.Conuertit homines timori appro
pinquantes.Ea ratione Apoſtolus quoq; Domini adhortans Macedones,fit diuinæ vocis
interpres,dicens: Appropinquauit Dominus,caoere ne deprehendamur vacui. Vos autẽ Phil.4.
qui eſtis adeò egeni,vel potius increduli,neq; ipſi Domino credentes,neq; Paulo, & ma-
ximè roganti pro Chriſto,guſtate & videte quòd Chriſtus eſt Deus,fides introducet,expe
rientia docebit,Scriptura inſtituet:Venite,dicens,ô filij,audite me,timorem Domini do- Pſal.33.
cebo vos.Deinde vt ijs qui iam crediderũt,breuiter ſubiungit:Quis eſt homo qui vult vi-
tam,diligit dies videre bonos?Nos ſumus,inquiemus,qui ſumus boni adoratores,qui bo
norum æmulatores ac ſectatores. Audire ergo qui eſtis longè,audite qui propè.Nullis ce-
latũ eſt Verbum,lux eſt cõmunis,omnibus illuceſcit hominibus.Nullus eſt in Verbo Cim
merius,feſtinemus ad ſalotem,ad regenerationẽ.Multi in vnam cogi dilectionẽ, per mo-
C nadicæ eſſentiæ vnionem,feſtinemus.Beneficio affecti,conuenienter perſequamur vnio
nem,bonam exquirentes vnitatem.Quæ eſt aũt ex multis vnio? cùm ex vocum multitu-
dine & diſperſione diuinam ceperit harmoniã, fit vnus concentus, vnum chori ducẽ ſe-
quens & magiſtrum Verbũ,in eadem acquieſcens veritate,dicẽs, Abba pater. Hanc Deus
verã vocẽ amplectitur,eam primã à ſuis filijs percipiens. At,inquitis, nõ eſt fas nobis euer
tere conſuetudinẽ traditã à patribus. Quid verò,an non primo alimento lacte vtimur,cui
certè in lucẽ editos nutrices nos aſſuefecere?Cur verò paternas facultates augemus aut
diminuimus,& non æquales,vt accepimus,conſeruamus?Cur autem nõ amplius in ſinu
paterno ſingultimus,vel etiam alia quæ dum vt infantes faceremus,& aleremur à matri-
bus,riſum mouimus,non amplius facimus? ſed nos ipſos, etiam ſi pædagogos minimè
habuimus, correximus.Deinde in affectionibus quidem exceſſus,etſi ſint damnoſi & pe-
riculoſi,dulces tamen excidunt: in vita autem,non improbã relinquentes conſuetudinẽ
vitioſamq; & impiã,etſi patres ægrè ferant,declinabimus ad veritatẽ,& eum qui verè Pa-
ter eſt inquiremus,tanq̃ letifero aliquo veneno reiecta cõſuetudine? Hoc ipſum enim eſt
pulcherrimũ argumentũ,ad vobis oſtendendũ,quod ex inſania & hac lõgè infeliciſsima con
ſuetudine odio habita eſt pietas & Dei cultus.Nunq̃ enim eſſet odio habitũ vel prohibi-
tum tantũ bonũ,quo generi hominũ nullũ à Deo datũ eſt præſtantius, niſi abrepti à con
ſuetudine, deinde nobis occluſis auribus, vt equi duræ ceruicis habenas detrectantes,&
ore frænũ mordentes,fugeretis rationes,veſtræ quidẽ vitæ aurigas nos excutere cupien-
tes,ſed vos ipſos pre inſcitia præcipites dantes in exitium,ſanctũ Dei Verbum ducitis exe
crandum.Veſtræ itaq; electionis vos conſequuntur præmia,ex Sophoclis ſententia:

Mens vana,inuriles aures,curæ irritæ. D
Et neſcitis hoc eſſe longè omnium veriſsimum, quòd boni quidem & pij bouam conſe-
quentur remunerationem,vt qui bonum honorarint: qui autem contrà ſunt mali,ſuppli
cium conueniens.Ac etiam vitij principi imminet ſupplicium? Ei certè minatur Zacha-
Zacha.3. rias fore vt puniatur:In te eſt qui elegit Hieruſalē,non ecce hoc eſt torris euulſus ex igne?
Quænam ergo adhuc ineſt hominibus appetitio mortis voluntariæ?Cur verò ad mortife
rum hunc torrem confugerunt, cum quo comburentur, cùm liceat rectè ex Deo viuere,
non ex conſuetudine?Deus enim vitam largitur. Mala autem conſuetudo poſt exceſſum
Heſiodus. ex hac vita,vanam pœnitentiam affert cum ſupplicio. Paſſus nouit quoque ſtultus, quòd
perdit dæmonū ſuperſtitio, & ſalutem dat verus Dei cultus. Videat veſtrûm aliquis eoa
qui adorant ſimulachra, ſordida coma, veſte ſenta & lacera deformatos, à lauacris qui-
dem omnino abſtinentes,excreſcentibus autem vnguibus efferatos,& multos etiam pu-
dendis priuatos,re ipſa oſtendentes,templa idolorum eſſe quædam ſepulcbra vel carce-
res.Hi certè mibi videntur lugere,non deos colere,vt qui ea paſsi ſint,quę ſunt potius mi
ſericordia digna,quàm Dei cultu ac religione.Et hæc videntes vos adhuc cæcuritis,& ad
vniuerſorum Dominum non reſpicietis? Non autē ex ijs qui hîc ſunt carceribus fugien-
tes,confugietis ad eam quæ eſt ex cœlis miſericordiam?Deus enim ex multa benignitate
& clementia hominē retinet & complectitur,ſicut cùm pullus è nido excidit, mater auis
è nido aduolat.Si quando autem ſerpens pullo deuoraturus inhiet, mater circumuolat,
natos chariſsima pignora deflens.Deus autem pater & ſuum quęrit figmentū,& ei quod
lapſum eſt medetur,& feram perſequitur,& pullum rurſus in nidum recipit, vt rurſus ad
uolet incitans.Deinde canes quidem qui iam aberrauerunt ſagacib⁹ naribus quęrentes, E
Eſa.1. Dominum inueſtigant: Nouit autem,inquit,bos poſſeſſorem ſuū,& aſinus præſepe Do-
miui ſui,Iſraël autem me non cognouit.Quid ergo Dominus? Iniuriæ acceptæ obliuiſci
tur,adhuc miſeretur,adhuc poſtulat pœnitentiam.Volo autem vos rogare, an non vobia
videtur abſurdū,vos ipſos qui eſtis Dei figmentū,& ab ipſo animam accepiſtis, & omni-
no Dei eſtis,alij ſeruire Domino,& præterea colere quidem pro rege tyrannum, pro bo-
no autem malum? Quis enim,ô per veritatem,ſanæ mentis,bonum relinquens verſatur
cum vitio? Quis eſt autem qui Deum fugiens,viuit vnà cum dæmonijs? Quis autē cùm
poſsit eſſe Dei filius,delectatur ſeruitute? Aut quis cùm cœli poſsit eſſe ciuis, erebum per
ſequitur,cùm ei liceat colere paradiſum,&cœlum circumcirca obire,vitaliſq; & puri eſſe
fontis particeps,per lucidam illam in aëre ſuis veſtigijs ambulando nebulam,& contem
3.Reg.17. plando, vt Helias, ſalutarem pluuiā? Illi autem,inſtar vermium, in cœno & voraginibus
nempe voluptatis fluentis volutati,inutilibus & ſtultis paſcuntur delitijs, ſuilli quidam
homines.Sues enim,inquit,cœno magis delectantur,quàm aqua munda: & in congeſtæ
ὑπὸ φορυτῷ μαρ γαίνει. paleæ verſari cumulo,eſt quædam inſana eis delectatio,vt ait Democritus.Ne ergo,ne e-
uadamus mancipia, neq; porcis efficiamur ſimiles, ſed vt germani filij lucis, intueamur
lucem & ſurſum aſpiciamus,ne nos eſſe adulterinos deprehendat Dominus, quēadmo-
dum ſol aquilas.Ducamur ergo pœnitenria,& ex ignorarione traducamur ad ſcientiā,ex
imprudentia ad prudentiam,ex intemperantia ad temperātiam, ex iniuſtitia ad iuſtitiā,
ex impietate & nulla religione,ad Deum.Pulchrum eſt periculum ad Deum transfuge-
re.Multa alia poſſumus bona conſequi nos iuſtitiæ amatores, qui æternam ſalutem per- F
ſequimur.Quinetiam eorum quæ Deus ipſe tacitè ſignificat loquens per Eſaiam, eſt hæ-
reditas ijs qui colunt Dominum.Eſt pulchra quidem certè & amabilis hæreditas, nō au-
rum,non argentum,non veſtis, in qua ſunt tineæ:nec res terrenæ quas ſubit latro in diui
tijs terreſtribus cęcutiens,ſed theſaurus ille ſalutis,ad quem oportet eos contendere qui
φιλόλογοι. Verbi fuerint amatores.Hinc autem nobiſcum abeunt bona opera,& veritatis pennis ſi-
mul euolant.Hanc nobis hæreditatem æternum Dei tradit teſtamentum, donum æter-
num ſuppeditans.Hic autem amore noſtri pręditus noſter pater,verè pater,nō ceſſat ad-
hortari,admonere,docere,diligere.Neq; enim ceſſat dare ſalutē. Conſulit autem ea quæ
Eſa.55. ſunt optima: Efficiamini iuſti,ait Dominus. Qui ſititis,ite ad aquam:& quicunq; non ha
betis pecuniam,ite & emite,& bibite abſq; pecunia. Adhortatur ad lauacrum, ad ſalutē,
ad illuminationem, propémodum clamans & dicens: Do tibi,ô fili, terram, & mare, &
cœlum,& quæ in eis ſunt tibi omnia largior animantia. Solummodo ô fili patrem ſitias,
Deus tibi gratis oſtendetur.Nō cauponatur veritas,dat tibi &volucria & natatilia & ter-
εὐχαρίστως τρο φὰς restria animantia. Hæc tuis cum gratiarum actione ſumendis nutrimenris pater eſt fa-
bricatus,quæ pecunia quidem emet qui eſt adulterinus, & filius perditionis, cuius inſti
tutum eſt ſeruire mammonæ : tibi autē tua permittit. Germano dicit filio,qui amat pa-
trem,per quem adhuc operatur, cui etiam ſoli promittir, dicens : Et extendetur terra ad
confirmationem. Interitui enim ſeu corruptioni non confirmatur. Mea eſt enim vniuer
ſa terra : ea autem tua quoq; eſt, ſi Deum receperis. Vnde ijs qui crediderunt meritò an-
nunciat Scriptura: Sancti autem Domini erunt hæredes Dei glorię & potentię.Quęnam
eſt,

A eſt, dic mihi ô beate, gloria? Quam oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis Eſa.64.
aſcendit, & lætabuntur in regno Domini ſui in æternũ, Amen. Habetis ô homines diuinã 1.Corin.2.
gratiæ promiſsionẽ: audiuiſtis etiam alias ſupplicij minas, per quæ dat ſalutẽ Dominus,
& gratia & metu hominẽ inſtituens. Quid cunctamor? cur non ſuppliciũ effugimus? Cur
non donũ ſuſcipimus? Cur non eligimus ea quæ ſunt pręſtantiora, Deum malo, & idolola
triæ præferentes ſapientiam, & vitã morte cõmutantes? Ecce, inquit, ante faciem veſtram Eccleſi.15.
poſui mortem & vitam: tentat te Dominus vt vitã eligas. Conſulit tibi vt pater, Deo obe-
dite. Si enim me, inquit, audieritis & volueritis, bona terræ comedetis. Obedientiæ eſt Eſa.1.
gratia. Sin autẽ mihi nõ obedieritis, neq; volueritis, gladius vos & ignis deuorabit. Inobe
dientiæ autem eſt iudiciũ. Os enim Domini hæc locutũ eſt, lex veritatis, Verbũ Domini.
Vultis ego ſim vobis bonus conſiliarius? Sed vos quidẽ audite, ego autẽ, ſi fieri poſsit, o-
ſtendam. Vos quidẽ oportebat, ô homines, de ipſo bono cogitantes, teſtem à natura inge
neratũ & eum fide dignũ adducere, nempe fidem, quæ ex ſe & ex ſua domo apertè eligit id
quod eſt optimum ac præſtantiſsimum, nec quærere aut laborare an ea ſit perſequenda.
Etenim an aliquẽ inebriari oporteat, verbi gratia, dubitare oportet? Vos autẽ inebriami-
ni, priuſquam conſideraueritis. Et an iniuria ſit facienda, nõ valde eſtis ſoliciti, ſed quam-
primùm iniuriam facitis. Solùm autẽ an Deus ſit colendus quæritis: & an ſapiens, hoc eſt,
Deus & Chriſtus ſit ſequendus, hoc conſultandum & conſiderandũ eſſe cenſetis. Credite
nobis, ſi vos inuaſerit ebrietas, vt ſobrij & moderati ſitis. Credite, ſi affecti eſtis iniuria, vt vi
uatis. Si autem vultis credere, euidentẽ virtutũ fidẽ ſuſpicientes, ex redundanti quadam
copia vobis adducam de Verbo perſuaſionẽ. Vos autem (patrij enim mores adhuc vos pr̨
B occupatos abducũt à veritate) iam audieritis quomodo ſe habet id quod ſequitur. Neq; ve
rò vos huius nominis pudor occupet, qui viris affert damnũ maximũ. In veritatis ergo ſta- Qui pudor
dio nos apertè exuentes, germanè ac legitimè certemus, deſignatore quidem Verbo ſan- ſcilicet, eos
cto, certamen autem ac præmium certaminis agonotheta proponente Domino vniuerſo qui ſunt ma-
rũ. Non proponitur enim nobis paruũ certaminis præmiũ immortalitas. Nõ curetis ergo, gno & forti
nec ſi vobis detrahant quidã forenſiũ rabularũ quiſquiliæ, dæmonũ ſuperſtitionis impiũ animo, ſolet
ducentes chorũ, amentia & inſania in ipſum deturbati barathrum, ſimulachrorũ factores, valde l̨edere
& adoratores lapidũ. Illi enim auſi ſunt homines in deos referre, tertiũdecimũ Macedonẽ tales enim vi
Alexandrũ in deorũ numerũ adſcribentes, quem Babylon arguit mortuũ. Diuinũ itaq; ad ros appellat.
miror Sophiſtam, ei nomen erat Theocritus. Irridens is Theocritus vanas hominũ opinio
nes quas de dijs habebant, dixit ad ciues: O viri, inquit, bono eſtote animo, donec videtis
deos mori ante homines. Hos autem deos qui ſub aſpectũ cadunt, & horũ qui ſunt geniti
promiſcuam qui adorat colluuiẽ, eiſq; aſſectatur, is eſt dæmonibus illis longè infelicior.
Deus enim nullo modo eſt iniuſtus vt d̨emones, ſed quàm fieri poteſt iuſtiſsimus: neq; eſt
illi quicquã ſimilius, quàm qui ex nobis fuerit quam iuſtiſsimus. Ite in viam omnes qui il-
liberalẽ manuum artem exercent, populus qui Mineruam Iouis filiam Gorgopin & Erga
tin ſtatutis ventilabris colitis: ſtulti lapidũ opifices ijdemq; adoratores veniant, Phidias
veſter & Polycletus, & rurſus Praxiteles & Apelles, & quicunq; illiberales & ſordidas tra
ctant artes, qui ſunt terreni terræ operarij. Tunc enim, inquit quædã prophetia, res hic ſe
habebunt infeliciter, quando crediderint ſtatuis. Veniant ergo rurſus (non enim deſinã vo
C care) viles abiectiq; artifices: nullus vtiq; ex his ſpirantem fabricatus eſt imaginẽ, ſed neq; μικροτέχναι.
ex terra mollem carnem effecit. Quis liquefecit medullam? aut quis fecit vt oſſa concreſce
rent? quis neruos diſtendit? quis venas inflauit? quis in ipſis ſanguinẽ infudit? aut quis cu
tem extendit? vbinam autem quis eorum oculos fecit videntes? quis inſpirauit animam?
quis donauit iuſtitiam? quis promiſit immortalitatem? Solus vniuerſorum opifex Pater,
cuius eſt ars longè optima ac præſtantiſsima. Talem animatam imaginẽ, nos, nempe ho-
minem fecit. Olympus autem veſter, imago imaginis longè à veritate diſcrepans, eſt ſur-
dum opus manuum Atticarum. Eſt enim Dei imago eius Verbũ & filius, mentis germanũ
diuinum illud Verbũ, lucis lux exemplaris & archetypa. Verbi autem imago eſt homo,
vera mens quæ eſt in homine, qui ad Dei imaginem & ſimilitudinẽ propterea factus eſſe
dicitur, prudẽtia quæ eſt in corde, diuino Verbo aſsimilatus, & ea ratione Verbi rationiſq;
particeps. Hominis autem terrigenæ, qui videtur, terrena imago, ſunt quæ viri ſimilitudi
nem referunt effigies. Procul à veritate cernitur id quod eſt ad tempus expreſſum ac effor-
matum. Nihil ergo mihi videtur fuiſſe aliud vita niſi furore plena, quæ tanto ſtudio verſa
batur in materia. Permiſſa eſt autem à vana opinione conſuetudo, quæ nos quidem fecit
guſtare ſeruitutẽ, curamq; ſuperuacaneã & à ratione alienã. Legũ autem iniquarum & fal
lacium imitationũ cauſa eſt ignoratio, quę quidẽ hominũ generi comparata, cùm Parcarũ ἀναπλάσεων.
exitialiũ & abominandorum ſimulachrorum d̨emonũ multas formas excogitaſſet, ijs qui
eam ſequuntur longæ mortis impreſsit maculam. Rationalem ergo aquam ſeu Verbi ac-
cipite. Lauamini qui eſtis polluti. Vos veris aſpergite guttis & emundate à conſuetudi-
ne. Mundos homines cœlum oportet conſcendere. Homo es, quære id quod eſt maximè
cõmune, eum qui te eſt fabricatus. Filius es, id quod eſt maximè proprium, agnoſce patrẽ

Tu autẽ adhuc permanes in peccatis,extabeſcens & liqueſcens voluptatibus. Cui loque- D
tur Dominus ? Veſtrũ eſt regnũ cœlorũ,ſi velitis,qui liberam animi voluntatẽ ad Deũ di-
rexeritis. Veſtrũ eſt,ſi tantũ volueritis credere,& compendiũ ſequi prædicationis. Quam
Matth.7. cùm exaudijſſent Nineuitæ,expectatá euerſioné,per germanam & ſynceram pœnitentiá,
egregia ſalute cómutauere. Quomodo ergo, inquit,cœlos conſcendam? Via eſt Dominus,
anguſta quidẽ,ſed ex cœlis:anguſta quidẽ,ſed quę mittit ad cœlos:anguſta,quę deſpicitur
in terra : lata,quæ adoratur in cœlis. Deinde qui Verbum quidem nó accepit auditione,ei
venia datur propter ignorantiá. Qui autẽ haurit auribus,& animæ ſua ſponte infert incre
dulitatem,quo videbitur quidem eſſe prudentior,eò maiori eo malo fuerit:quoniá accuſa
trice vſus eſt prudentia,id quod eſt optimũ non eligens. Eſt enim alioqui homini à natura
ingeneratũ,vt ei quædam intercedat cum Deo coniunctio. Quemadmodum ergo equum
non cogimus arare,neq; taurũ venari,ad id autem quod natura aptum eſt animal vnum-
quodq; trahimus:ſic certè hominẽ qui natus eſt ad cœli contemplationẽ,& verè eſt planta
cœleſtis,adhortamur ad Dei cognitionem,id quod eſt eius propriũ, eximiũ, & peculiare
comprehendentes,vt ſufficiens ſeculorũ viaticũ, pietatem & Dei cultũ comparet, conſu-
lentes. Terram cole,dicimus,ſi es agricola:ſed coguoſce Deum,terram colens: & nauiga,
qui teneris amore nauigationis,ſed cœleſtem aſſumens gubernatorem. Te militantẽ de-
prehendit cognitio,audi Imperatorẽ qui tibi iuſta ſignificat. Vt qui ergo ſitis crapula gra-
uati & ebrietate,redite ad ſobrietatem,& cùm parum perſpexeritis,cum animis veſtris co
gitate quidnam ſibi velint qui à vobis adorantur lapides,& quæ vano ſtudio in materiam
expenditis. In ignoratione & facultates & opes,ſicut etiam veſtrá vitá, in morte conſumi-
tis,cùm vanæ veſtræ ſpei hunc ſolũ finẽ inueueritis,nec veſtrûm poſsitis miſereri. Sed nec E
vt ijs qui miſcentur veſtri erroris apti eſtis vt credatis,mancipati malæ cóſuetudini,à qua
Ioan.3. dependentes,veſtra ſponte vſq; ad extremũ ſpiritũ paſſum itis ad interitum. Lux enim ve
nit in mundum,& dilexerunt homines magis tenebras quàm lucẽ,cùm liceat ea amoue-
re quę ſaluti impedimentũ afferunt,faſtum,diuitias,& timorẽ,proferendo hoc poëticum:
Hom.in.Od. Quò fero hanc magnam vim pecuniæ? vbinam autẽ ipſe quoq; aberro? Si vultis ergo, his
inanibus abiectis viſis ac phantaſijs,renunciare ipſi conſuetudini,dic vanę gloriæ, falſa va
lete ſomnia,eratis ergo nihil. Quid enim,ô homines, exiſtimàtis Typhonem, & Andoci-
ἀμύντορ dem,& Mercurium,& Amyetum? num eſt cuilibet vtiq; manifeſtum eos eſſe lapides ſicut
ἄλως. etiam Mercuriũ? Vt autẽ non eſt Deus area,& vt non eſt Deus iris,ſed ſunt aërum & nubiũ
quædam affectiones : & quemadmodũ dies non eſt Deus,neq; menſis,nec annus: ſic neq;
Sol,nec Luna,quibus definitur vnumquodq; eorũ quę prædicta ſunt. Quis itaq; ſanæ men
tis,pœnam,ſupplicium,iuſtitiá & Nemeſin Deos eſſe putauerit? Nam neq; Furiæ,nec Par-
cæ,nec fatũ,quoniá nec reſpub.nec gloria,nec Plutus,id eſt,diuitiæ,quẽ vel pictores cæcũ
depingunt. Si aũt Verecundiá & Amorẽ & Venerẽ in deos refertis,eos cóſequantur pudor
& appetitio,& pulchritudo,& coitus. Non ergo amplius iurè apud dij vos Gemelli exiſti-
mabuntur,ſomnus & mors,cùm ea ſint affectiones quę naturaliter animalib⁹ eueniát. Sed
neq; Fatũ nec Parcas,deos meritò dicetis. Si aũt lis & pugna nó ſunt dij,nec deus eſt Mars,
nec Enyo. Pręterea aũt fulgura & fulmina & imbres nó ſunt dij,quomodo ſunt dij ignis &
aqua? Quomodo aũt quæ διάττοντα, hoc eſt,aërẽ percurrentes dicuntur,& Cometæ,qui pro
uenerunt ex affectione aëris? Qui deá aũt dicit Fortuná,deam quoq; dicat actionẽ. Si ergo F
nullum ex his cenſetur eſſe Deus, ſed nec ex illis inſenſilibus & manu factis figmentis:cer
nitur aũt quædá in nos diuinæ potentiæ prouidentia : reſtat vt nihil aliud q̃ hoc confitea-
mur,quòd ſolus verè ſit & conſiſtit,qui verè eſt ſolus Deus. Verumenimuero hominibus
Demoſtheni qui mandragorá,vel aliquod aliud pharmacũ biberunt,ſtulti euaſere ſimiles. Deus aũt vo-
nicum. bis concedat vt ex hoc ſomno aliquando excitemini,& Deũ intelligatis,neq; aurũ, vel la-
pidẽ,vel arborẽ,vel actionẽ,vel affectionẽ,vel morbũ,vel timorem, vt Deũ affingatis. Verè
Ex Heſiodo. enim ſunt in alma terra tres dæmonum myriades, nó immortalium, ſed neq; mortalium:
nam neq; ſunt ſenſu præditi,vt mortis ſint quoq; participes,ſed lapidei & lignei hominũ
domini,qui vitam hominum violant & iniuria afficiunt per conſuetudinẽ. Domini autẽ,
inquit,eſt terra & plenitudo eius. Deinde,cur in ijs quæ ſunt Domini,voluptati & delitijs
indulgens,audes ignorare Dominum? Relinque meam terram,inquiet tibi Dominus, ne
tangas aquam quam tibi dono,ne ſis particeps fructuum quos ego colo. Alimẽta ô homo
refer Deo accepta, agnoſce tuũ Dominum,proprium es Dei figmentum. Quod autem eſt
eius propriũ,quomodo iurè fiat alienum? Quod eſt enim abalienatum, cùm priuetur pro-
prietate,priuatur veritate. An nó enim quodámodo vt Niobe, vel vt magis myſticè ad vos
loquar,inſtar vxoris viri Hebræi (eum Loth appellabant veteres) euaſiſtis omni ſenſu va-
cui? Hanc mulierem accepimus effectam eſſe lapidem, propterea quòd amaret Sodoma.
Sodomitæ autem impij,& qui verſabantur adhuc in impietate, duro erant corde & ſtoli-
di. Has tibi exiſtima voces dici diuinitus. Ne exiſtimes enim lapides quidẽ eſſe ſacra & li-
gna & aues & ſerpẽtes,non aũt homines:ſed contrà,verè quidẽ ſacros homines exiſtima,
feras autẽ & lapides id quod ſunt. Miſeri enim & infelices homines per coruum quidẽ &
gra-

A graculũ exiſtimant Deum clamare,per hominẽ autẽ tacere: & honore quidem affecerunt
coruũ vt Dei nunciũ:Dei aũt hominẽ perſequuntur,non crocitantẽ,nec glocitantem,ſed,
proh dolor,è ratione loquentem,benigniſq; & humanis vocibus reſonando inſtituẽtem, κατηχοῦντα
inhumanè conantur occidere,dum vocat ad iuſtitiã:neq; quæ ſupernè deſcendit gratiam
excipientes,neq; ſuppliciũ declinantes.Deo enim non credunt, neq; eius ediſcunt poten
tiam. Cuius autẽ eſt humanitas quę uerbis dici nõ poteſt, eius eſt improbitatis odiũ quod
capi non poteſt.Alit autẽ ira quidem ſuppliciũ propter peccatũ:bene facit aũt humanitas
propter pœnitentiam.Dei autẽ priuari auxilio eſt longè miſerrimũ.Oculorum quidem or
bitas,& auriũ ſurditas,maiori dolore afficiunt, quàm cætera maligni cõmoda. Illa enim
aſpectu cœleſti eſt priuata:hęc verò orbata eſt cœleſti doctrina. Vos autem,qui quod ad ve Aſpectu cœleſti, id eſt, ſpectaculo diuinæ pulchritudinis.
ritatẽ quidem attinet,eſtis manci,&mente quidẽ cæci,ſurdi aũt intelligentia, nõ doletis,
non ægtè fertis,non cœlum videre & cœli effectorẽ deſideraſtis, nec vniuerſorum opificẽ
& patrem audire & diſcere quæſijſtis,inſtitutũ & liberam animi voluntatem ſaluti con-
iungentes?Nullum enim obſiſtit impedimentũ ei qui contendit ad Dei cognitionem, nõ
liberorũ orbitas,non paupertas,non ignominia,non egeſtas poſſeſsionũ. Nemo eam quę Bonũ doctrinæ præfert cuiuis alij bono.
vera verè eſt,ſapientiã optat excindere, & ære ferróue cõmutare. Id enim elegit potius,q̃
quiduis aliud.Chriſtus eſt vbiq; ſalutaris.Qui enim iuſti eſt æmulator,vt qui eſt amator e-
ius qui nullius eſt egenus,paucis indiget,vt qui non in aliquo alio,q̃ in ipſo & Deo,beati- In ipſo bono ſcilicet doctrinæ.
tudinis theſaurum repoſuerit,vbi non eſt tinea,non fur,nõ pirata,ſed bonorũ æternus da-
tor.Meritò ergo aſsimilati eſtis illis ſerpentibus,qui clauſas habent aures incantatoribus.
Ira enim eis,inquit Scriptura, eſt ad ſimilitudinẽ ſerpentis, tanquã ſurdæ aſpidis & aures
B ſuas obturantis,quæ non exaudiet vocem incantantium. Sed vos quidem reueremini ſan
ctitatem,miteq; noſtrum verbũ ſuſcipite,& virus letale expuite,vt vobis quoq; interitum,
ſicut illis ſenium exuere concedatur.Audite me,nec aures obſtruite, nec auditũ obſepite,
ſed menti ea quæ dicuntur imprimite.Immortalitatis pulchrũ eſt medicamentũ, reptiles
ac ſerpentinas tandem conuerſiones ſiſtite. Inimici enim Domini terram lingent, inquit
Scriptura:à terra in ætherem extollamini,reſpicite in cœlum,admiremini,deſinite inſidia
ri calcaneo iuſtorum,& viam veritatis impedire.Eſtote prudentes & innoxij, fortaſſe Do-
minus vtiq; vobis dabit pennã ſimplicitatis(vult pennis induere terrigenas)vt relictis lu-
ſtris cœlos habiteris,ſolummodo ex toto corde ducamur pœnitentia, vt poſsimus capere
Dominũ ex toto corde.Sperate in ipſum,inquit, tota populi cõgregatio, effundite coram
ipſo omnia corda veſtra:ijs dicit,qui ſunt recentes ab improbitate,miſeretur,& implet iu-
ſtitia.Crede homo homini & Deo.Crede homo Deo viuẽti,qui paſſus eſt & adoratur. Cre
dite ſerui mortuo,omnes homines credite ei qui ſolus eſt Deus ex omnibus hominibus.
Credite,& mercedem accipite ſalutem.Quærite Deum,& viuet anima veſtra. Qui quærit
Deum,eſt de propria ſalute ſolicitus.Inueniſti Deum,habes vitam. Quæramus ergo, vt e-
tiam viuamus.Merces inuentionis,vita eſt apud Deum. Exultent & lætentur in te omnes
qui te quærunt,&dicãt perpetuò,magnificetur Deus.Pulcher hymnus Dei homo immor-
talis,qui iuſtitia ædificatur,in quo ſunt inſculpta eloquia veritatis. Vbi enim eſt alibi in-
ſcribenda iuſtitia,q̃ in anima temperanti ac moderata?vbi charitas? vbi autẽ pudor? & vbi
manſuetudo?Oportet,vt exiſtimo,vt qui his diuinis ſunt ſcripturis obſignari, exiſtiment
C eas eſſe optimos carceres à quibus emittatur ſapientia,ad quamcunq; vitæ partẽ ij conuer
uerſi fuerint:& eundem ſalutis portum nullis agitatum fluctibus, putent ſapientiam, per
quam ſunt quidem boni patres filiorum,qui ad patrem confugerunt:boni autẽ ſunt filij in
parentes,qui filium intellexerunt : boni aũt mariti vxorum,qui ſponſi meminerunt : boni
aũt ſunt famulorũ Domini,qui ſunt ab extrema ſeruitute liberati. O errore qui eſt in ho-
minibus beſtię beatiores,quæ poſsident quidem vt vos ignorationem,veritatẽ autem ne-
quaquam falſo imitantur ac ſimulant.Non ſunt apud eas genera adulatorũ. Piſces nequa-
quam dæmones colunt ſuperſtitioſe,aues non adorant ſimulachra. Vnum cœlum ſolũ ſtu
pent,quoniam Deũ non poſſunt intelligentia apprehendere,vt quibus non ſit conceſſa ra
tio.Deinde non erubeſcitis, quòd vos ipſos feceritis piſcibus minus participes rationis,
qui per tot ætates cõtriti eſtis in impietate?Fuiſtis infantes,deinde pueri,deinde puberes,
deinde viri,boni aũt nunquã.Senectutẽ ſaltem reueremini.Cùm in vitæ ſitis occaſu,reſipi
ſcite,moderatiq; ac temperantes euadite, vel in fine vitę Deum agnoſcite,vt vobis vitæ fi-
nis ſuſcipiat initiũ ſalutis.Conſenuiſtis in falſa dæmonum religione, venite iuuenes ac re
centes ad Dei cultum veramq; religionem,vos referet Deus in numerum puerorũ ſimpli-
cium.Leges quidem Solonis ſequatur Athenienſis, & Argiuus leges Phoronei, & Sparta-
nus Lycurgi.Si autem teipſum Deo aſcribis,cœlum quidem tibi eſt patria,Deus autem le-
giſlator. Quænam autem ſunt leges?Non occides,adulterium non committes, puero ſtu
prum non inferes, non furaberis, non dices falſum teſtimonium. Diliges Dominũ Deum
tuum. Horum autem ſunt etiam implementa leges rationales, & verba ſancta, ſi in ipſis
inſcribantur cordibus : Diliges proximum tuum ſicut teipſum. &,tibi percutienti maxil-
lam,prębe etiam alteram. Non concupiſces:ſola enim concupiſcentia admiſiſti adulteriũ.

Quanto eſt melius hominibus,ab initio ea quæ nõ oportet nolle cõcupiſcere,q̃ aſſequi ea D
quæ coocupieris?Sed vos quidẽ noo poteſtis ſuſtinere ſalutis acrimoniã. Quemadmodũ
aũt cibis dulcibus delectamur,eos pluris facientes propter leuitatẽvoluptatis:nos aũt cu
rant & ſanãt amara,quę ſeuſum exaſperãt:ſed eos qui ſunt imbecillo ſtomacho confirmat
medicamentorũ acrimonia,ſic delectat & iocundo quidẽ ſenſu titillat cõſuetudo. Sed illa
quidẽ in barathrũ deturbat cõſuetudo,in cœlũ aũt deducit veritas,qoę aſpera quidẽ primũ
eſt,ſed bona puerorũ educatrix: & hooeſtus quidẽ ac veoerãdus eſt mulierũ cœtus,prudẽs
aũt moderatusq́; ſenatus.Neq; verò ea eſt aditu difficilis, neq; eiuſmodi vt ſit eã accipere
difficilè,ſed eſt ꝓximè in noſtris domibus,vt dicit racitè ſignificãs Moſes longè ſapientiſsĩ
mus,in tribus noſtris degẽs partibꝰ,manib. ore,&corde.Hoc quidẽ verũ eſt ac germanõ ſi
gnũ veritatis,quæ in ſumma tribus cõpletur,conſilio,& actione,& verbo.Neq; verò verea
ris,ne multa eaq́; iucunda,te viſis pulſum ac phantaſijs abducãt à ſapientia, tranſiliet ipſe
lubens nugas cõſuetudinis,ſicut etiã pueri, cùm ad virilẽ ætatẽ peruenerint, abijciunt lo-
dicra.Celeritare qoidẽ inexuperabili,& quę facilẽ aditũ prębet beneuolentia, diuina quę
terrę illuxit potentia,impleuit vnioerſum ſalutari ſemine.Nõ enim tantũ opus in tam par
uo tempore abſq; diuina cura & prouidentia perfecit Dominus, qui viſu eſt deſpectus,re-
ipſa aũt adoratur,qui exporgans,& ſalutaris,benignosq́; & clemens eſt,Verbũ diuinũ qui
reuera eſt Deus manifeſtiſsimus,qui eſt vniuerſorũ domino exæquatus : quooiã erat eius
filios,& verbũ erat in Deo, oeq; quãdo eſt primũ prędicatus nõ creditus, neq; quãdo ſuſce
pit perſonã hominis,nec quaudo carne effictus egit ſalutarẽ actũ humanitatis ignoratus.
Fuit enim verus ac germanus decertator,& ſui figmẽti ꝓpugnator. Celerrimè aũt omnib.
nominib.traditos,cũ Sole celerius ortꝰ eſſet ex ipſa paterna volũtate,facillimè fecit vt Deꝰ E
nobis illuceſceret,vodenã ipſe eſſet,& quis eſſet,per ea quæ docuit & demonſtrauit,oſten
dens,fœderis initor & recõciliator,& Seruator noſter,Verbũ,fons viuificus, pacificus, qui
per vniuerſam terrę faciẽ diffuoditur,per quẽ,vt ſemel dicã,effecta ſunt omnia,pelagus bo
norũ.Parũper aũt ſi velis ab alto repetens,intuere diuinũ beneficiũ . Primus homo quãdo
in Paradiſo erat,ludebat ſolutus,quoniã erat Dei puer:qoãdo aũt ſubiecit ſe voluptati(Ser
pens allegoricè dicitur voluptas,ſuper ventrẽ repens,vitio terreno innutrita materijs) il-
lectus eſt puer cupiditatibus,vir effectus per inobedientiã,& cùm patrẽ nõ audijſſet, Deũ
affecit ignominia.Quantũ viriũ habet voluptas?Homo qui erat ſolutus propter ſimplici-
tatẽ,inuentus eſt alligatus peccatis.Eum voluit rurſos Dominus ſoluere à vinculis & car-
ne illigatus. O diuinũ myſteriũ.hũc ſerpenrẽ ſubegit,& tyrannõ redegit in ſeruitutẽ,nẽpe
morte,& quod eſt maximè præter opiniooẽ,illũ hominẽ qui ſedoctus fuerat à voluptate,
Extenſis manibus in cruce.
qui alligatus erat interitui &corruptioni,extenſis manibus oſtendit ſolutũ.O myſticõ mi
raculũ.Inclinatus quidẽ eſt Dominus,homo autẽ ſurrexit,& qui cecidit ex paradiſo, ma-
ius obedientiæ pręmiũ cœlos accipit.Quamobrẽ,vt mihi videtur,quoniã ipſum verbõ ad
nos venit cœlitus,nõ eſt oobis amplius euodũ ad humanã doctrinã,Athenas, & aliã Græ-
ciam,qoinetiã Ioniã,quęrẽdo curioſe. Si eſt enim nobis ille magiſter,qui impleuit omnia
ſanctis poteſtatibus,opificio,ſalute,beneficio,legislatione, prophetia, doctrina, magiſter
omnia nũc reſonat,& vniuerſom iam Athenæ & Græcia factũ eſt Verbo.Non enim poëti-
cæ quidẽ fabulæ credidiſtis,quę Minoëm ſcribit Cretenſem vſum eſſe familiari Iouis con
ſuetudine:nobis autẽ nõ credetis qui Dei fuimus diſcipuli,qui eam philoſophiã quę reue F
ra,vera eſt,ſuſcepimus?Quã autẽ ſummi tantõ obſcurè ſignificarunt Philoſophi,Chriſti e-
tiam cõprehendère & prædicauere diſcipuli.Atq; vniuerſus quidẽ,vt ſemel dicã,Chriſtus
non diuiditur.Neq; eſt Barbarus,nec Iudæus,nec Græcus, nec maſculus, nec fœmina : eſt
autẽ nouus homo Dei ſancto Spiritu transformatus.Deinde alia quidẽ conſilia & admo-
nitiones,& moleſta ſunt,& ſunt de ijs quæ ſunt ſingularia,an ducenda ſit vxor, an ſit ge-
renda reſpublica,an procreandi filij.Generalis aũt ſola adhortatio,& quæ ad totã ſcilicer
vitã in omni tẽpore,in omni euentu,vitã dirigit ad id quod eſt pręcipuũ, eſt pietas ac Dei
cultus.Qua ratione ſolũ quoq; viuere neceſſe eſt,vt ſemper viuamus. Philoſophia autẽ, vt
dicunt veteres,eſt diuturnũ Sapientiæ conſiliũ,quod æternũ ambit amorẽ.Pręceptõ autẽ
Domini lucidũ illuminans oculos.Suſcipe Chriſtũ,ſuſcipe viſum,ſuſcipe lucẽ,vt rectè co-
gnoſcas Deumq́; virumq́;,dulce Verbũ,quod nos illuminauit:ſuper aurũ & lapidẽ pretio-
ſum eſt, deſiderabile ſuper mel & fauũ. Quomodo enim nõ eſt deſiderabile,quod mentẽ
in tenebris defoſſam,operantẽ effecerit & efficacem,& animæ luciferos acuerit oculos?
Quemadmodũ enim ſi ſol non eſſet,quod ad alia quidem aſtra attinet, nox eſſent omnia:
ita niſi Verbũ cognouiſſemus,&eo illuminati eſſemus,nibil differremus ab auibus quę pa
ſcuntur,vt qui pinguefiamus in tenebris,& morte nutriamur. Capiamus lucẽ, vt Deũ ca-
piamus.Capiamus lucem,vt ſimus Domini diſcipoli.Hoc certè Patri quoq; eſt pollicitus.
Narrabo nomẽ tuõ fratribus meis,in medio eccleſię laudabo te.Lauda,& narrabo tibi pa-
trem tuũ Deum.Saluum ſaciunt tuæ narratiooes.Docebit me canticum,qoòd hucuſq; er
raui quærens Deũ.Quooiã aotem ad lucem me deducis Domine,& Deum inuenio per te
& Patrem accipio abs te,ſio tuus cohæres,quoniã fratris te non puduit. Auſeramus ergo,
aufera-

A auferamus obliuionem veritatis, ignorantia amota & tenebris, quæ ſunt impedimento
oculis perinde ac caligo: eum qui verè eſt Deus contemplemur, hanc ei primùm vocem
in hymno acclamantes: Salue lux, quoniam lux nobis è cœlo exorta eſt, qui defoſsi era-
mus in tenebris, & incluſi in vmbra mortis: lux, inquam, ſole purior, & vita quæ hîc eſt iu
cundior. Illa lux vita eſt æterna, & viuunt quæcunq; eam participant. Nox autem veretur
lucem, & propter timorē occidens, cedit diei Domini. Fiunt omnia lux quæ ſopiri nō po
teſt, & occaſus credidit orienti. hoc noua voluit creatura. Qui omnia enim obequitat ſol
iuſtitiæ, ęquè obit humanitatē, imitans patrē qui ęquè ſuper omnes facit oriri ſolem ſuū,
& rorem inſtillat veritatis. Is occaſum traduxit in orientem, & mortē in vitā cruci affixit:
ab exitio autem abreptum hominē, in æthere ſuſpendit, tranſplantaos interitum & cor-
ruptionem, in interitus & corruptionis vacuitatem: & terram mutat in cœlum Dei agri-
cola, dextra ſignificans: populos autem ad bonū opus excitans, veram vitam in memoriā
redigens, & verè magnam, & diuinā, & quæ auferri nō poteſt nobis hæreditatē largiens,
cœleſti doctrina hominem Deum faciens, dans legem in mentem ipſorū, & eas ſcribens
in corde. Qualnam ſcribit leges? Quòd omnes ſcient Deum à magno vſq; ad paruū. Et
propitius, inquit Deus, ero ipſis, & peccatorum eorū nō recordabor. Suſcipiamus leges
vitæ, pareamus Deo exhortanti. Diſcamus ipſum, vt ſit propitius. Reddamus illi licet nō
egenti gratam mercedem, affectus bene compoſitos: & veluti inhabitatæ domus merce-
dem, pro noſtra quæ eſt hîc inhabitatione, demus Deo pietatem ac eius cultum. Aes pro
auro, pondusq; nouem, pro pondere centum taurorum. Pro modica fide dat tibi tantam
terram quam colas: aquam, vt bibas, & aliam, vt nauiges: aërem, vt reſpires: ignem, vt
B opereris: mundū, vt inhabites. Hinc tibi conceſsit in cœlos mittere coloniam. Hęc tot &
tam magna opera & mooera modica fide locauit. Deinde qui crediderunt quidem pręſti Locauit, id
giatoribus, amuleta & incantatiooes accipiunt vt ſalotares: Vos aūt ne ipſum qoidē, Ver- eſt, tradidit
bum cœleſte, qui eſt ſeruator, alligare vobis vultis, & Dei credentes incantationi, liberari largitus.
quidem à vitijs & perturbationibus, quæ ſunt morbi animi: auelli autem à peccato. Eſt
enim peccatum mors æterna. Eſtis planè edentuli & cæci ſicut talpæ, & nihil aliud quàm
comedentes, degitis in tenebris, circumfluentes interitu & corruptione. Sed eſt veritas
quæ clamat: Ex tenebris lux lucebit. Luceat ergo lux in occulto hominis, nempe in cor-
de, & exoriantur radij cognitionis, eum qui intus eſt occultus, hominem manifeſtantes
& illuſtrantes, diſcipulum lucis, qui eſt Chriſti familiaris & cohæres: maximè quando
pio & bono filio, maximè honorandum & colendum boni Patris nomen venerit ad co-
gnitionem, imperantis lenia, & filio iubentis ea quæ ſunt ſalutaria. Qui autem ei paret,
in omnibus magna commoda percipit, ſequitur Deum, paret Patri, ſe errare cognoſcit,
Deū diligit, diligit proximū, implet mandatum, quęrit pręmiū, poſtulat promiſſum. Deo
autem ſemper eſt propoſitum ſeruare gregem hominum, & ideo Paſtorem bonum, bo-
nus miſit Deus. Verbum autem explicata veritate, oſtendit hominibus altitudinem ſalu-
tis, vt vel ſalui fierent ducti pœnitentia, vel iudicarentur, ſi non obedijſſent. Hæc eſt præ-
dicatio iuſtitiæ, ijs quidem qui parent, euangelium, ſeu bonus nuncius: ijs autem qui nō
obedierint, iudiciū. Sed terrifica quidem tuba claſsicum canens, congregauit milites, &
bellum denunciauit. Chriſtus autem qui pacificum modum in fines terræ inſpirauit, nō
C congregabit ſuos milites pacificos? Collegit quidem ô homo, ſanguine & Verbo incruen
tum exercitum, & regnum cœlorum eis tradidit. Tuba eſt Chriſti, eius Euangeliū. Is qui-
dem tuba cecinit, nos autem audiuimus. Armemur pacificè, induentes thoracem iuſtitię
& fidei clypeum aſſumentes, & galeam ſalutaris imponentes, & acuamus gladium ſpiri-
tus, quod eſt Verbum Dei. Ita nos Apoſtolus ordinat pacificè. Hæc ſunt arma noſtra in-
uulnerabilia. His armati, confligamus inſtructa acie aduerſus malum, ignita mali iacula
extinguamus aqueis à Verbo tinctis cuſpidibus, beneficia remunerantes gratis benedi-
ctionibus, & Deum verbo diuino honorantes. Adhuc enim loquente te, dicet, inquit: Ec Eſa.58.
ce adſum. O ſanctam & beatam hanc potentiam, per quam Deus verſatur vnà cum homi-
nibus. Melius eſt ergo & præſtantius imitatorem ſimul fieri & cultorem optimæ ac præ-
ſtantiſsimæ eorum quæ ſunt eſſentię. Non poterit enim quis Deum imitari, niſi eo quòd
ſanctè colat: neq; colere ac venerari, niſi eum imitetur. Qui eſt enim cœleſtis amor & ve-
rè diuinus, hac ratione accedit hominibus, quando in ipſa anima id quod verè eſt hone-
ſtum, à Verbo diuino excitatum, potuerit effulgere. Et quod eſt maximū, cum germana
ac ſyncera voluntate vnà concurrit ſalus, ſimul, vt ſemel dicam, cōiugatis libera animi ele Coniugatis,
ctione & vita. Proinde hæc ſola veritatis adhortatio aſsimilata eſt fideliſsimis amicis, per id eſt, cōue
manens vſq; ad extremū ſpiritū, & bona dux ac comes toto ac perfecto ſpiritu animę, ijs nientibus.
qui tendunt ad cœlū. Quid aūt te adhortor? Vrgeo vt ſaluus fias. Hoc vult Chriſtus, vno
uerbo tibi vitam largitur. Et quodnam eſt hoc? Diſce paucis. Verbum veritatis, Verbum
incorruptionis, qui hominem regenerat, ipſum reducens ad veritatem, ſtimulus ſalutis,
qui abigit interitum, qui mortem perſequitur, qui ædificauit templum in hominibus vt

in hominibus Deum collocet.Fac vt templum ſit caſtum ac mundũ,& voluptates & deli- D
tias,tanquã caducum & breuẽ florem,relinque vento & igni.Temperantię autẽ ac mode
rationis ſapienter fructus cole, & Deo teipſum conſecra primitias,vt nõ ſolũ ſit opus, ſed
etiam Dei gratia.Decet aũt vtrunq;, & Chriſto familiarẽ videri, & dignũ regno,& regno
eſſe dignatum.Fugiamus ergo conſuetudinẽ,fugiamus tanquã ſcopulũ difficilẽ, aut Cha
rybdis minas, aut fabuloſas Sitenes: ſuffocat hominẽ, à veritate auertit,abducit à vita,eſt
laqueus,eſt barathrum,eſt malum ventilabrum conſuetudo.Ait quidem ille:

Hom.in Od. Nauem intet fumum ſæuum fluctumq; coërce.

Fugiamus,fugiamus ô ſocij,hæc vnda ignem eructat,mala eſt inſula, accumulata oſsibus
Circẽ innuit & cadauerib⁹.In ea aũt canit formoſa meretricula,voluptas,quę publica oblectaꝫ muſica.

Sirenes hæc dicũt Vlyſsi. Gloria Græcorum veni,agè huc illuſtris Vlyſſes,
Siſte ratem,diuina audire vt carmina poſsis.

Laudat te ô nauta,& celebrem te dicit & illuſtrem, & Græcorum gloriam ſibi vendicat
meretrix.Sine eam poſsidere cadauera,fert tibi opem diuinus ſpiritus.Prætergredere,vo
luptatem abige:

Heſiodus. Atq; caue meretrix te fœmina fallere compta
Poſsit,dulce loquens,quærens te euertere nido.

Prætemauiga canticum,mortem operatur.Si ſolùm velis,viciſti interitum,&ligno alliga
tus,eris ſolutus ab omni exitio. Gubernabit te Verbũ Dei, & ad portũ cœlorũ te adducet
Spiritus ſanctus.Tunc meum Deum intueberis,& ſanctis illis initiabere myſterijs,&frue
ris ijs quę ſunt occulta in cœlis,quæ mihi ſunt ſeruata,quę neque auris audiuit,nec in cor
alicuius aſcenderunt.Soles mihi duos videre en videor, & duplices Thebas,dicebat qui- E
dam bacchans idolis,mera ebrius ignorantia.Ego verò eius miſertus fuerim debacchan-
ris,& eum qui ſic deſipit, adhortatus fuerim ad moderatam temperãtemq; ſalutem, quo-
niam Dominus quoq; pœnitentiam peccatoris & non mortem deſiderat. Veni ô veſane,
non thyrſo innixus, neque hædera redimitus. Abijce mitram, abijce nebridem, ſis tem-
perans ac moderatus.Oſtendam tibi Verbum, & Verbi myſteria narrans cõuenienter tuę
ſimilitudini.Hic eſt mons Deo dilectus,qui non tragœdijs ſubijcitur,vt Cythęron:ſed eſt
dedicatus veritatis actibus,mons ſobrius, caſtis vmbroſus materijs.In eo autem bacchan
tur,non fulmine ictæ Semeles ſorores , Mænades, quæ in inceſta viſceratione carnium
initiantur,ſed Dei filiæ,pulchræ agnę,quę veneranda Verbi orgia concelebrant, chorum
moderatum congregantes.Chorus ſunt iuſti.Canticum eſt hymnus Regis omnium,pſal
lunt puellę,gloria afficiunt Angeli,Prophetę loquuntur,editur ſonus muſicæ,curſu Thia
ſum perſequuntur,magno ſtudio feſtinant qui ſunt vocati,patrẽ cupientes recipere.Veni
tu quoq; mihi ô ſenex relictis Athenis, & diuinatione abiecta & arte Bacchica,deducere
ad veritatem. Ecce do tibi lignum quo innitaris. Feſtina Tireſia, crede. Chriſtus illumi-
nabit viſum ſole ſplendidius, per quem cæcorum oculi reſpiciunt, nox te fugiet, ignis
perterrebitur, mors peribit. Videbis cœlos ô ſenex, qui Thebas non aſpicis. O verè ſan-
cta myſteria. O puram lucem, præferuntur mihi faces,cùm cœlos & Deum aſpexero, ſan
ctus fio initiatus. Sacrorum autem interpres eſt Dominus, & myſtam obſignat illumi-
nans,& Patri commendat eum qui credidit, qui ſeruatur ſeculis. Hæ ſunt debacchatio-
nes meorum myſteriorum.Si velis tu quoq;,initiare,& chorum duces cum Angelis circa F
eum qui eſt ingenitus, & ab interitu alienus, & qui ſolus eſt verè Deus,vnà hymnum no-
biſcum canente Deo Verbo. Aeternus hic eſt Ieſus vnus, qui magnus pontifex & vnius
Dei,qui idem quoq; eſt pater,orat pro hominib⁹,& hortatur homines. Audite gentes in-
numerabiles,vel potius quicunq; ex hominibus eſtis ratione prædit, & Barbari & Græ-
ci,voco omne genus hominum, quorum ego ſum opifex voluntate Patris. Venite ad me
ſub vno Deo collocandi, & vno Dei Verbo,nec ſola ratione ſuperare expertia rationis a-
nimantia,ſed etiam ex vniuerſis mortalibus do fruendam vobis immortalitatem. Volo
enim,volo vos hac quoq; impertiri gratia,plenum & integrum præbens beneficium. In-
teritus ac corruptionis vacuitatem,& rationẽ ſeu Verbum vobis largior, Dei cognitionẽ,
perfectum meipſum largior.Hoc ſum ego,hoc vult Deus.Hoc eſt conſenſio, hoc eſt con-
centus & harmonia Patris.Hoc Filius,hoc Chriſtus,hoc Verbũ Dei,brachiũ Domini, po-
teſtas vniuerſorũ,voluntas Patris.Quorum olim quidẽ imagines,ſed non omnes ſimiles.
Volo vos corrigere ad exemplar,vt ſitis mihi quoq; ſimiles:vngam vos vnguẽto fidei,per
quod interitum exuitis & corruptionem:& iuſtitiæ nudam oſtendã figurã, per quam ad
Matth.11. Deum aſcenditis.Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.
Tollite iugum meum ſuper vos,& diſcite à me,quòd ego ſum mitis & humilis corde, &
inuenietis requiẽ animab.veſtris.Iugũ enim meũ eſt ſuaue,&onus meũ leue.Feſtinemus,
curramus ô religioſe,& Dei verbi ſimiles, ô homines, imagines, feſtinemus: curramus,
tollamus iugũ eius,ſubeamus incorruptionẽ.Pulchrũ aurigam hominũ Chriſtum diliga
mus.Pullum cum veteri duxit ſub idem iugum,& iuncta hominum biga, currũ dirigit ad
immor-

A immortalitaté,contendens ad Deū vt euidenter impleat quod tacitè ſignificauerat,prius quidem in Hieruſalem,nunc autem agens in cœlos.Pulcherrimum eſt Patri ſpectaculum filius æternus,victor.Magno ergo ſtudio & contentione feramur ad honeſta, & efficiamur homines pij ac religioſi, & maxima eorum quæ ſunt aliena ab affectionibus & perturbationibus,Deum & vitá acquiramus.Eſt autem Verbum adiutor:bono animo ſimus, & in eo ponamus fiduciam.Nec nos vnquam tantum auri & argenti & gloriæ ſubeat deſiderium,quantum ipſius Verbi veritatis.Neq; enim Deo gratum eſt, ſi nos ea quidem quę ſunt maximi pretij,minimi facimus:amentias autem,& ignorantias, & ſocordias, ac voluptates,& cultus ſimulachrorum, manifeſta probra ac dedecora, & impietatem extremam pluris faciamus.Non abs re enim philoſophi, quæcunq; ſtulti faciunt, ea impiè gerere,& impios eſſe exiſtimant.Quinetiam ipſam præterea ignorantiam inſanię genus deſcribentes,nihil aliud quàm multos fatentur inſanire.Non eſt ergo dubitandum, inquiet Verbum,vtrum ſit eorum melius, ſapere ac moderatum eſſe, an inſanire. Oportet autem veritati fortiter adhærentes, Deum ſequi totis viribus,moderatè ſe gerentes, & exiſtimare omnia eius eſſe ſicut ſunt.pręterea auté nos quoq;,cùm didicerimus eſſe rem pulcherrimam eius poſſeſsionem,ſeipſos Deo permittere, Dominū Deum diligentes,& hoc noſtrum eſſe munus per totam vitam exiſtimantes.Si autem ſunt communia ea quæ ſunt amicorum : eſt autem homo religioſus,&Dei amicus Verbo intercedente : fiunt itaq; omnia hominis,quia ſunt Dei omnia,&ſunt omnia amborum amicorum communia,Dei & hominis.Nobis ergo hoc nunc reſtat,vt dicamus,eum ſolū qui eſt pius ac religioſus , eſſe Chriſtianum,& diuitem,& temperantem,& generoſum, & ea ratione Dei imaginé cum

B ſimilitudine,& dicere & credere iuſtum eſt & ſanctum,vt qui à Chriſto Ieſu factus ſit cum prudentia, atqueadeo iam quoq; Deo ſimilis. Non celat itaq; Propheta gratiā,dicés: Ego dixi dij eſtis,& filij excelſi omnes. Pſal. 81. Nos enim,nos adoptauit,&noſter tantùm vult eſſe pater,non eorum qui fidem non habent.Res ergo noſtræ ita ſe habent,qui ſumus Dei miniſtri.Qualia autem ſunt conſilia,tales quoq; ſunt ſermones : quales autem ſunt ſermones, tales etiam actiones:& qualia ſunt opera,vita talis. Bona eſt vniuerſa hominum vita, qui Chriſtum cognouerunt.Satis,vt puto, verborum fecimus,etiam ſi longius proceſsi, propter humanitatem & beneuolentiam,quod de Deo habui effundens,vtpote qui ad maximum omnium bonorum hortarer,nempe ſalutem. De ea enim vita quæ nullum habet finem & intermiſsioné,nec volunt quidem vnquam intermitti orationes, ſacra enunciantes. Vobis autem adhuc hic reſtat finis, vt eligamus id quod eſt vtile, vel iudicium, vel gratiam. Nam ego ne puto quidem eſſe dubitandum,vtrū eorum ſit melius : ſed nec fas eſt comparare vitam cum interitu.

ORATIONIS ADHORTATORIAE AD GENTES FINIS.

ILLVSTRI AC REVERENDO IOANNI AB HANGESTO NOVIODVNENSI

Epiſcopo & Comiti, regni Franciæ Pari, Gentianus Heruetus S. P. D.

CVM Clementis Alexandrini Pædagogus, nuper à me Latinè verſus, eſſet in lucem exiturus, diuq́ apud me cogitaſſem, quémnam ex omnib. potiſſimũ deligerem, cuius felicibus auſpicijs fretus, tutò poſſet multiplex ac varium doctorum virorum ſubire iudicium, tu mihi in primis occurriſti, ad quem & ipſe Clemens meritò mitti magnoperè cuperet, & à quo eum benignè excipiendum, amanter amplectendum, fortiterq́ defendendum, ego iuſtis, vt exiſtimo, de cauſis mihi perſuaderem. Cùm enim ad conciliandam retinendamq́ amicitiam plurimùm valeat eorundem morum ac ſtudiorũ ſimilitudo: Clementis autem tanta ſit doctrina, tam inſignis & propè incredibilis rerum variarum cognitio, vt vir longè doctiſſimus Theodoretus eum virum ſacrum, & maxima rerũ experientia & doctrina præditum, in ſuo de Diuinis dogmatibus libello, vocare minimè dubitarit: ad quem potius fuerit is mittẽdus, quàm ad eum qui in omni literarum genere eſt ita verſatus, vt in ſingulis excellat? Neq́ verò vereor, ne aliquo adulandi ſtudio adductus, plura tibi quàm par ſit tribuere exiſtimer, cùm ſit mihi magis pertimeſcendum, ne viri docti, qui & antea in Gallia, & nunc in Italia pro ſumma tua humanitate te familiariter vſi ſunt, & in dies vtuntur, me nimis eſſe in laudando parcũ, & malignũ arguant, quàm metuendum, ne in tuis laudibus modum exceſſiſſe videar. Quas quidem ego fuſè ac prolixè in præſentia perſequerer, niſi mihi interim eſſet habenda ratio tuæ verecundiæ, qui cùm ſis ab omnibus longè celebrari digniſſimus, à nullo tamen lubenter in os laudari pateris. Hoc tantùm dicam, quod mihi Clementem ad te mittenti quodammodo neceſſe eſt, & te Clementem, & Clemente te eſſe digniſſimum. Nec dubito quin, vbi familiaris aliqua inter vos interceſſerit conſuetudo, vtriq́, nempe vt & tu illum, & ille te viciſſim admiretur, vſu ſit venturum. Nam cùm præter ſacrarum literarum peritiam, in quibus eius præcipua laborauit induſtria, omnium bonarum artium totiusq́ humanitatis, maximè autem philoſophiæ, & in primis Platonicæ, qua tu, quòd à Chriſtiana in permultis non ita multum diſſidere videatur, admodum delectaris, nõ dubito quin vir magnus & maximè ſuſpiciendus à te ſit exiſtimandus. Sed cùm ille hæc omnia eſſe tibi ſecum communia intellexerit, tibi autẽ hoc præterea accedere cognouerit, quod ille pulcherrimam quidem illam, ſed vnam tamẽ tantùm linguam, nempe Græcam, teneat: tu autem Græcam, Latinam, Hebræam, Chaldæam, vt omittam Arabicam, quam ſatis feliciter attigiſti, & Gallicam, quam ab infantia, & Italicam, quam adoleſcens obiter didiciſti, pulchrè calleas, & liberalibus omnibus diſciplinis Philoſophiæq́ ac medicinæ cognitioni, Iuris Ciuilis ac Pontificij ſcientiam adiunxeris, adminiſtrandæq́ Reipub. iurisq́ dicendi rationem tam diuturno rerum vſu & experientia, quàm veterum exemplorum & monimentorum recordatione comparatam comprehenderis, non dubito quin ille tibi ſumma ſit omnia tributurus, & quòd ad tantum virum miſſus ſit, magnas gratias acturus. Sed quid ago, qui contrà ac ſtatueram in tuas laudes excurram? cùm mihi magis laborandũ ſit vt tu Clementem clementer accipias, quàm committendum, vt dum vtrunq́ inter ſe confero, alteri fortaſſe videar nimium detrahere. Ut eum autem tibi gratũ futurum

mihi

A *mihi perſuadeam, tua facit humanitas, ad quē cùm viris omnibus doctis facilis pateat aditus, multum abeſt vt virum longè doctiſsimum & optimum à te putem excludendum. Qui quidem cùm græcè & latinè nunc in luce exeat, ſi natiua eius lingua te magis delectet, poteris eum græcè perlegere. Sin autem velis eum quandoq; audire loquentem paulò familiarius, Latino eum ſermone non tam ornato quidem illo & eleganti, ſed qui tamen eius cogitata fideliter exprimat, differentem audies. Interpretis enim fidem, ſi nihil aliud, me ſatis præſtitiſſe exiſtimo. Quod cùm tu, vt ſpero, facile animaduerteris, reſtabit vt à te petam ac poſtulem, vt cùm hunc Pædagogum grata manu acceperis, me, imò verò noſtrum Clementem tuo patrocinio à malignorum & improborum hominum calumnijs defendas: qui cùm ipſi nullam Chriſtianæ Reipu. vtilem nauent operam, in hoc tamen ſibi valde placent, ſi ſecurè alioris detrahant laboribus. Quorum ego maledicta me poſſe facile repellere, imò verò deſpicere, exiſtimo, ſi tu eum qua ſpero beneuolentia exceperis, & ſumma tui nominis autoritate defenderis. Uale, & me in clientulorum tuorum numerum digneris adſcribere. Bononiæ. U I. Idus Iul.*

B *M. D. XLIX.*

CAPITA PRIMI LIBRI.

Quid profitetur Pædagogus. Cap. I.
Quòd propter peccata noſtra nos moderetur Pædagogus. Cap. 2.
Quòd ſit benignus & hominum amator Pædagogus. Cap. 3.
Quòd ex æquo virorum & mulierum Pædagogus ſit ſermo. Cap. 4.
Quòd omnes qui in veritate verſantur ſint apud Deum pueri. Cap. 5.
Aduerſus eos qui exiſtimant puerorum & infantiũ appellationem ſignificare primarum diſciplinarum doctrinam. Cap. 6.
Quis ſit Pædagogus, & de eius Pædagogia. Cap. 7.
Aduerſus eos qui exiſtimant, non eſſe bonum, quod iuſtum eſt. Cap. 8.
Quòd eiuſdem ſit poteſtatis & benefacere, & iuſtè punire. In quo etiam dicitur, quis ſit modus Verbi Pædagogiæ. Cap. 9.
Quòd idem Deus per idem verbum & à peccatis arceat minans, & humanæ naturæ det ſalutem adhortans. Cap. 10.
Quòd per Legem & Prophetas Verbũ fungeretur Pædagogi officio. Cap. 11.
Quòd Pædagogus conuenienter paternæ affectionis ſeueritate & benignitate vſus ſit. Cap. 12.
Quòd quemadmodum id quod rectè & ex virtute geritur fit ex recta ratione, ita rurſus peccatũ fit præter rectam rationem. Cap. 13.

CLEMENTIS ALEXANDRINI PAEDAGOGVS.

C

LIBER PRIMVS.

Quid profitetur Pædagogus. Cap. I.

COnſtituta eſt baſis veritatis, ô vos pueri, nobis ipſis ſancti templi magni Dei, infractum fundamentum cognitionis, pulchra adhortatio per obedientiam vitæ rationi conſentaneæ, æterna appetitio deiecta in prædium intelligens. Cùm hæc quidem certè tria ſint in homine, mores, actiones, animiq; affectiones ſeu perturbationes: mores ſortitus eſt ſermo exhortatorius, pietatis dux ac religionis, qui inſtar carinæ ſubiectus eſt ad fidei ędificationem: quo quidem nos valde exultantes, & opiniones veteres abiurantes, ad ſalutem capeſſendam iuuenes alacresq; reddimur, cum pſallente prophetia concinentes: Quàm bonus Iſraël Deus ijs, qui recto ſunt corde. Omnibus verò actionibus præeſt ſermo qui verſatur in tradendis præceptis: animi autem motibus ac perturbationibus medetur ſermo conſolatorius. Hic ipſe idem quiuis ſermo, cùm vnus ſit, à mundana, in qua eductus & coalitus eſt, conſuetudine hominem abripiens, & in ſimplici vniuſq; modi fidei in Deum ſalute inſtituens, dux ſcilicet cœleſtis ſermo, quando ad ſalutem quidē adhortatus eſt, ei impoſitum eſt nomen exhortatorij. & hic ſermo propriè incitatorius, ex parte ſcilicet totũ, appellatus eſt. Eſt enim exhortatoria vniuerſa religio piusq; Dei cultus, vt qui & vitæ hic rectè degendæ, & futuræ deſiderium menti cognatæ ingeneret.

Pſal. 72.

Nunc autem cùm & in medendo & in præceptis tradendis verſetur,& ad vtrunq; ſimul, D
eum quem admonet,ipſe ſeipſum ſequens,adhortetur,qui in nobis ſunt animi morbo-
rum curationem in ſumma promittens,hic à nobis appoſitè vno appelletur nomine,Pæ
dagogus: cùm in actione,non in accuratè tradenda diſciplinæ ratione, verſetur Pædago
gus:quatenus eius quoq; finis eſt, animam meliorem reddere,non docere: & in vita mo
derata ac temperata,non quæ ſit ſcientia prædira,inſtituere. Quanquam hic ipſe quoq;
ſermo ad docendum aptus eſt,ſed eo in præſentia non vtitur. Qui enim quę ad dogma-
ta pertinenr declarat & reuelar, is ſermo eſt qui in docendo verſatur. Cùm autem in a-
ctione verſetur Pædagogus,poſtquam ad cōponendos mores prius adhortatus eſt, tum
ed ea quæ oportet agenda adhortatur, pura ac ſyncera præcepta tradens, & eorum quæ
prius admiſſa ſunr, errarorū imagines ac ſimilitudines poſteris oſtendens. Sunt autem
ambo vtiliſsima:Adhortatorium quidem genus,ad parendum.Quod autem inſtar ima-
ginis ac ſimilitudinis aſſumitur,quod eſt ipſum quoq; duplex,ſicut prior cōiugatio:par
tim quidem in eo conſiſtit, vt bonum eligentes imitemur: partim antem, vt malum re-
pudiantes auerſemur.Morborum itaq; animi hinc curatio ſequitur, cùm adhibitis ima-
ginum ac ſimilitudinum ſolatijs, animos confirmat Pædagogus humanis præceptis,
tanquam lenibus medicamentis,ad perfectam veritatis cognitionem eos qui laborant
deducens.Inter ſanitatem autem & cognitionem permultum intereſt : nam hæc quidē
diſciplina,illa verò curatione comparatur.Qui itaq; laborat,non prius aliquid eorū quę
ad doctrinam pertinent didicerit,quàm perfectè ſanus fuerit. Neq; enim diſcentibus ac
laborantibus vnumquodq; præceptum ſimiliter traditur,ſed illis quidem ad cognitio-
nem, his verò ad medelam. Quemadmodum ergo, quorum corpus ægrotat, ijs me- E
dico opus eſt:ita quorū æger eſt animus,ij pædagogo opus habent, vt animi noſtri mor
bis medeatur:deinde verò doctore,qui puram deducat animam ad cognirionis aptitu-
dinem,vt poſsit reuelationem ſermonis percipere.Portò autem dum gradu ſalutari no-
bis conuenienti in efficaci diſciplina nos ſtudet perfectos & conſummatos reddere, pul
chra vtitur œconomia,omnī ex parte benignus & hominum amans Verbum,è ſupernis
adhortans,deinde fungens Pædagogi officio in omnibus,& nos edocens.

Quòd propter peccata noſtra nos moderetur Pædagogus. Cap. II.

PAedagogus autē noſter,ô vos pueri,eſt Deo Patri ſuo ſimilis, cuius eſt filius,
Christus Deus in figura hominis. in quem nullum omnino cadit peccatum,eſtq; nulli reprehenſioni affinis,&
animo imparibilis : Deus in figura hominis, impollutus, paternæ voluntati
ſeruiens, Deus verbum, qui eſt in patre, qui eſt à dextris patris,& cum figura
Deus eſt.Hic nobis eſt imago in qua nulla eſt macula.Ei omnibus viribus tentādum eſt
animam ſimilem efficere.Sed illę quidem liber eſt ab omnibus humanis animi pertur-
Ioan.5. bationibus.Propterea enim vel ſolus eſt iudex, quòd ſolus ſir in quem peccatum nō ca-
2.Pet.2. dit:nos autē conemur quoad eius fieri poterit, vt quamminimū peccemus. Nihil enim
maiori curæ ac ſtudio eſſe debet,quàm vt ab animi perturbationibus morbiſq; primùm
liberemur: deinde verò, vt prohibeamus nos in peccatorum conſuetudinem facilè prola
bamur.Atq; optimum quidem eſt nullo modo peccare penitus, quod quidem Dei eſſe
dicimus.Secundum autē, nullum ex voluntarijs attingere maleficijs, quod eſt propriū F
ſapientis,& in inuoluntariorum non adeò multa incidere.Tertium autē, quod eſt pro-
prium eorum qui bene educti & à Pędagogo rectè inſtituri fuere,in peccaris non diutiſ-
ſimè immorari,vltimo loco ponatur.Sed ei quoq; ſalutare fuerir,ſi ijs qui vocant ad pœ-
nitentiam,minimè repugnauerit.Atq; mihi quidem per Moſen videtur pulcherrimè di
Num.6. cere Pædagogus:Si quis in eo fuerir repentè mortuus, ſtatim polluetur caput voti eius,
& radetur:peccatum inuoluntarium,mortem repentinam appellans.Eam autem dicit
polluere,vt quę animam macula reſpergat:& ideo quamcitiſsimè ei adhibet medicinā,
conſulens vt ſtatim ei caput radatur,nempe ignorantiæ comas,quę vmbram rationi of-
fundunt,amouere & abſtergere ſuadens,vt à denſa vitij materia nuda relicta ratio(ea aūt
ſedem ſuam collocat in cerebro)quamocyſsimè redeat ad pœnitentiā. Deinde cùm pau
ca adieciſſet,ſubiungit:Priores autem dies irrarionales. Per quæ clarum eſt ſignificarī
peccata quæ non facta ſunr per rationem.Et inuoluntarium quidem appellauit repenti-
num,peccare autem, irrationale.Quamobrem ſermo Pędagogus ſortitus eſt moderario
nem,ad prohibendum irrationale peccarum.Id autem hinc ex Scriptura conſidera:Pro-
pterea hęc dicir Dominus. quòd prius fuerit peccatū,arguendo oſtenditur per ſequen-
tem dictionem,Propterea,quod iuſtum iudicium ſequitur.Idq; per Prophetas apertè o-
Eſaiæ 66. ſtenditur,dum dicunt:Si non peccaſſes,nō hęc eſſet minatus.& propterea ſic dicit Domi
Hiere.7. nus.Propterea quòd hos ſermones non audiſtis,ideo hæc dicit Dominus. &: Ecce pro-
Ezech.33. prerea dicit Dominus.Propterea enim eſt Prophetia,propter obedientiam ſcilicet & in
obedientiam.Propter illam quidem,vt ſeruemur: propter hanc autē, vt caſtigemur. Eſt

A autẽ Pędagogus noſter Verbũ, qui pręternaturales animæ affectiones curat per admoni
tiones.Morborũ enim corporis auxiliũ, propriè vocatur Medicina, quę docetur huma-
na ſapientia.Verbum autem paternum, ſolus eſt humanarũ ægritudinũ Pæonius me-
dicus,& ſanctus ægrotæ animæ incantator.Saluum fac ſeruũ tuũ,inquit, Deus meus ſpe Pſal.85.
rantem in te.Miſerere mei Domine,quia ad te clamabo toto die. Medicina enim,vt ait
Democritus,medetur morbis corporis, ſapientia autem liberat animam à perturbatio-
nibus.Bonus autem pædagogus,qui eſt ſapientia, qui Verbum Patris,qui fabricatus eſt
cœlum, vniuerſi figmenti curam gerit, eiuſq; corpori & animæ medetur, qui eſt omni
ex parte ſufficiens medicus humanæ naturæ,ſeruator, Surge, inquit paralytico, & ſub- Marc.2.
lato in quo iaces grabato,vade domum.&qui prius erat infirmus,extemplò ſanus & fir-
mus euaſit. Et mortuo, Lazare, dixit, egredere. Ille verò mortuus, ex ſepulchro exijt Ioan.11.
qualis erat antequam moreretur,meditatus reſurrectionem. Quinetiam ipſi quoq; me-
detur animæ præceptis doniſq; ac gratijs. Sed pręceptis quidem ac monitis id facere
vtiq; differt: donis autem ac gratijs diues, Dimittuntur tibi peccata tua,nobis dicit pec-
catoribus. Nos autem ſimulac ipſe cogitauit, facti ſumus infantes, optimum ac ſtabiliſ-
ſimum locum ab optima & præclarè ordinata eius moderatione adepti:quæ primũ qui-
dem in mundi & cœli ſoliq; ambitibus circumagitur,in cæterorumq; aſtrorum motibus
verſatur, propter homiuem: deinde verò in ipſo homine, in quem omne eius ſtudium
confertur:eumq; maximum ac pulcherrimum eſſe opus exiſtimans, prudentia quidem
ac moderatione & temperantia animam eius direxit:corpus verò pulchritudine iuſtaq;
& cõmoderata membrorũ proportione temperauit:in humanę autẽ naturæ actionibus
B quod in eis rectè & ex virtute gerĩ,pulchrũq; qui eſt in eis ordinẽ, ex ſuo eis inſpirauit.

Quòd ſit benignus & hominum amans Pædagogus. Cap. III.

IN omnibus prodeſt,& in omnibus iuuat Dominus,& tanquam homo,& tan
quam Deus:peccata quidem remittens,vt Deus:ne peccemus autem, Pæda-
gogi ritu inſtituens, vt homo. Iurè ergo homo eſt Deo charus,quoniam eius
figmentum homo eſt.Et alia quidem ſolo iuſſu fecit: hominem autem per ſe
manu fabricatus eſt,& quid ei proprium,inſpirauit.Quod ergo ab ipſo & ad eius imagi Gen.2.
nem factum eſt,vel tanquam propter ſe Deo eligendum,ab ipſo Deo fabricatum eſt, vel
tanquam propter aliud eligendum effictum eſt.Si ergo homo eſt propter ſe res eligenda
cùm bonus ſit,bonum amauit.& inrus eſt in homine id amatorium,quod Dei inſpiratio
ſeu inſufflatio dicitur.Si autem homo res propter alias eligenda factus eſt,non alia fuit
Deo cauſa cur hunc faceret, quàm quòd abſq; eo neq; Deus poterat eſſe bonus opifex,
neq; homo peruenire ad Dei cognitionem.Non enim aliter id cuius cauſa homo factus
eſt Deus feciſſet,ſi nõ homo factus eſſet:& quã habuit abſconſam volendo potentiã, per
externã impleuit faciendi poteſtatẽ Deus ab homine acceptã,qui fecit hominẽ: & vidit
quem habuit,&factũ eſt quod voluit.nihil eſt aũt quod Deus nõ poſsit.Homo ergo quẽ
fecit Deus,res eſt per ſe eligenda.Quæ res aũt per ſe eſt eligenda,ei eſt propria ac familia
ris,cui per ſe eſt eligenda.Ea autẽ res eſt expetenda &diligenda. Sed & ſi quid eſt diligẽ-
dum,nõ poteſt id ab ipſo nõ diligi.Diligendũ aũt eſſe hominẽ oſtenſum eſt.Homo ergo
à Deo diligitur. Qui enim fieri poteſt vt non diligatur, propter quem vnigenitus ex ſinu
patris demittitur,Verbũ fidei,fides ex ſuperabundantia, ipſe Dñs?qui apertè cõfitetur &
C dicit:Ipſe enim pater vos diligit, quia vos me dilexiſtis.Et ipſe rurſus: Et dilexiſti ipſos, Ioan.16.
quemadmodum me dilexiſti.Quidnam ergo vult Pædagogus,& quid profitetur,& quo Idem.17.
modo & factis & dictis affectus ſit,& in ijs quæ ſunt agenda præcipiendis, & prohiben-
dis ijs quę ſunt contraria,iam vtique clarum eſt.Manifeſtum eſt autem eſſe alterũ genus
ſermonis,cuius eſt inſtitutum docere,quod quidem eſt ſubtile & ſpiritale, & accuratam
tractandi rationem ſequitur, & in arcanis cõtemplandis myſterijs verſatur.Id autem in
præſentia differatur.Par eſt autem eum nos redamare,qui pro ſuo in nos amore dux eſt
nobis vitę optimæ degendæ:ex eius autem voluutatis iuſsis viuere, non ea ſolùm quæ
iubentur exequentes,vel quæ prohibentur cauentes,ſed etiã has quidẽ imagines auer-
ſantes,illas verò,quoad eius fieri poterir, imitantes:Pædagogi factorũ ſimilitudinẽ ope
rando referre,vt impleat id quod dictum eſt,Ad imaginem & ſimilitudinẽ.In vita enim
tanquam in profundis errantes tenebris,optimo,& qui nunquã aberret ac offendat du-
ce opus habemus.Optimus autem dux eſt,non cæcua,vt dicit Scriptura,cęcos in foueas Matth.15.
duces,ſed Verbũ,cuius eſt viſus perſpicaciſsimus,& qui cordis intima peruidet.Quem-
admodum ergo non eſt lux quæ non illuminat,neq; mouens quod non mouet, ita nec
diligens quod non diligit,nec bonum quod non prodeſt,& ad ſalutem deducit. Facia-
mus ergo præcepta per opera & facta Domini. Verbum enim ipſum apertè caro factum Ioan.1.
eſt,eandem ſimul virtutem actiuam &contemplatiuã oſtendens.atqueadeo eius ſermo
nem,præcepta & monita legem exiſtimantes,cognoſcamus quæ ſunt breues & directę

viç ad æternitatem.Perſuaſione enim ſunt plena præcepta, non timore. D

Quòd ex æquo virorum & mulierum Pædagogus ſermo ſit. Cap. IIII.

HAnc ergo bonam obedientiam magis magiſq; amplectentes, nos ipſos Do-
mino tradamus, firmiſsimum eius fidei rudentem appendentes, cogitantes
Gal.3. eandem eſſe virtutem viri & mulieris.Si enim vtriſq; vnus Deus eſt, vtriſque
etiam vnus eſt Pædagogus,vna eccleſia, vna moderatio ac temperantia, vna
verecundia,alimentum commune,coniugales nuptiæ, reſpiratio,viſus,auditus, cogni-
tio,ſpes,obedientia,charitas, omnia ſimilia. Quorum autem eſt vita quidem cõmunis,
cõmunis autem gratia,& ſalus cõmunis,eorum quoq; cõmunis eſt dilectio & educatio.
Matth.22. In hoc enim,inquit,ſeculo vxores ducunt & nubunt, in quo ſolo fœmininum à maſculo
Luc.20. diſcernitur: in illo autem non amplius,vbi ſocialis & ſanctæ huius vitæ, quę ex coniun-
ctione proficiſcitur,præmia nõ maſculo ac fœminę,ſed homini proponuntur, cùm eum
qui eſt ſeparatus ſeiungat cupiditas.Viris itaq; & mulieribus commune nomen homo
eſt.Ea ratione mihi videntur Attici παιδάριον communiter non ſolùm maſculum,ſed etiã
fœminã vocaſſe,ſi cui fide dignus videtur eſſe Comicus Mænander in Rapizomena, qui
ſic dicit:Filiola mea,admodum enim natura humanum eſt ac benignum παιδάριον.Iam ve
rò ἄρνες quoq;,quod agnos ſignificat,eſt epicœnum nomen ſimplicitatis, animalis maſcu
lini & fœminini.Ipſe autem Dominus nos paſcit in ſecula ſeculorum.Amen.Sine paſto-
re autem,nec oues,nec quicquam poteſt aliud viuere:neq; pueri ſine pædagogo, nec mi
niſtri ſine Domino.

Quòd omnes qui in veritate verſantur,ſint apud Deum pueri. Cap. V. E

QVòd itaq; Pædagogia quidem ſit παίδων ἀγωγή,hoc eſt,puerorũ eductio,ex ipſo
nomine clarum eſt.Reſtat autem vt pueros quos Scriptura ſignificat conſide
remus,deinde Pædagogum eis præficiamus. Nos pueri ſumus.Multifariam
autem nos celebrat,multiſq; modis varijs nominibus allegoricè vtitur Scri-
ptura,ſimplicitatem fidei diuerſis rationibus immutans.In Euangelio itaq;:Cùm in lit-
Ioan.vlt. tore,inquit,ſtetiſſet Dominus,diſcipulos(erant autem piſcantes)alloquutus eſt: Puelli,
Matt.19. nunquid obſonium habetis? eos pueros appellans,quos vſu & diuturna conſuetudine
Marc.10. habebat familiares.Et adduxerunt ei,inquit,pueros ad impoſitionem manuum benedi
Matth.18. ctionis.Cùm aũt eius noti ac familiares prohiberẽt,dixit Ieſus:Sinite puellos,& ne pro-
hibete eos venire ad me : talium enim eſt regnũ cœlorum.Quid autem ſibi vult quod di
ctum eſt,ipſe declarabit Dominus,dicẽs:Niſi cõuerſi fueritis,& efficiamini ſicut hi puel
li,non intrabitis in regnum cœlorũ. non regenerationem allegoricè hic ſignificans,ſed
quæ in pueris ineſt ſimplicitatem,vt eius ſimilitudinem referamus,commendans. Pue-
Matth.21. ros quoq; nos eligit ſpiritus Propheticus.Cùm carpſiſſent,inquit, pueri ramos oleæ vel
palmarum,exierunt obuiam Domino,&clamarunt dicentes:Oſanna filio Dauid,bene-
dictus qui venit in nomine Domini : Lux & gloria & laus cum ſupplicatione Domino.
hoc enim ſignificat Oſanna, ſi Latinè explicetur.Mihi autẽ videtur Scriptura,hanc pro-
phetiam proferens,tacitè eam quæ prædicta fuerat probri loco obijcere.Nunquam legi
Pſal.8. ſtis,Ex ore infantium & lactantiũ perfeciſti laudem? Hac itidem ratione Dominus ſuos F
familiares ſtimulat,vt ipſum diligenter attenderent incitans,vt qui iam ad patrem pro-
peraret:auditores,vt maiore deſiderio eum audirent præparans,fore vt paulò pòſt abeſ-
ſet pręſignificans: oportere eos veritate vberius ac profuſius frui innuens, cùm Verbum
Ioan.13. mox ſe in cœlum reciperet. Rurſus ergo eos vocat puellos. Ait enim : Puelli adhuc
Matt.11. modicum ſum vobiſcum.Et rurſus aſsimilat regnum cœlorũ puellis in foro ſedentibus,
& dicentibus : Tibia vobis cecinimus, & non ſaltaſtis : lamentati ſumus, & non plan-
xiſtis.& quęcunq; alia ſubiunxit his conſentanea.Neq; verò ita ſolùm ſentit Euangeliũ,
Pſal.112. ſed prophetia quoq; eſt eiuſdem ſententię.Dicit itaq; Dauid:Laudate pueri Dominum,
Eſa.8. laudate nomen Domini.Porrò autem dicit etiam per Eſaiam:Ecce ego & pueri quos de
dit mihi Deus.Miraris,dum audis viros qui ſunt in Gentibus à Domino vocari pueros:
non mihi vocem videris audire Atticam,à qua diſci poteſt,eas,quæ ſunt elegantes & ſpe
cioſæ adoleſcentulæ, & præterea ingenuæ, appellari παιδίσκας, ancillas autem παιδισκάρια,
& ipſas adoleſcentulas propter ætatis puerilis vigorem diminutiuè puellarum nomine
Mat.25. honorari.Iam verò cùm dicit,Agnelli ſtent à dextris,ſimplices pueros ſignificat, tanquã
agni & oues ſint genere,non viri. Agnellos autem priuilegio dignos cenſuit, eam quæ
eſt in hominibus facilitatem ac teneritudinem morumq; ſimplicitatem & animi inno-
Hiere.46. centiam præferens.Et rurſus quando dicit,Tanquam vituli lactantes,nos rurſus allego
Deute.14. ricè ſignificat.Et quando,Tanquam columbam ſimplicem & felle carentem.Et cùm rur
Numer.6. ſus nos iubet per Moſen duos pullos columbarum vel par turturũ pro peccato offerre,
eorum quę ſunt tenera,nullã quæ eis ineſt cum peccato affinitatẽ,pullorumq; innocen-

tiam

A tiam,& acceptæ iniuriæ nullam recordationem dicens eſſe Deo acceptam, & ſimile ſi-
mili expiari exponens. Quineriam turturum timiditas,quę ne peccetur adhibenda eſt,
cautionem ſignificat. Quòd autem nos pullos dicat, teſtis eſt Scriptura: Quemadmo- Mat.23.
dum gallina congregat pullos ſub alis ſuis. Ita nos ſumus pulli Domini, ſanequàm ad-
admirabiliter & myſticè animæ ſimplicitatem ex puerili ætate deſcribente ſermone. Ali [illegible]
cubi enim nos vocat pueros,alicubi verò pullos,nonnunq̃ autẽ infantes, alicubi autem νήπια
filiolos,& ſæpe filios,& populũ recentem,& populũ nouũ. Seruis autẽ meis,inquit, im- Eſa.56. & 65.
ponetur nomen nouũ. Nomen nouũ dicit,quod eſt recens,æternum,impollutum, ſim-
plex,& infantile,& verum,quod benedicetur in terra. Per allegoriam aũt nos rurſus pul πῶλον
los vocat,qui vitij iugum non ſubimus, qui ab improbitate minimè domiti ſumus, ſed Pullus equi-
ſumus ſimplices,& ad ipſum ſolum Patrem exilimus: non equos ſubiugales,qui ad pro- nus.
pinquorũ vxores hinniunt,& fœminarũ inſano amore tenentur,ſed liberos, & recenter
genitos: qui propter fidem exultant: qui celeriter currunt ad veritatẽ: qui ſunt veloces ad
ſalutem: qui mundana proterunt & conculcant. Lætare valde filia Sion, annuncia filia Zach.9.
Hieruſalem: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, manſuetus,& ſeruans, & ipſe mitis, & qui Matth.21.
aſcendit ſubiugalem & pullum nouũ. Non ſatis habuit ſolũ dixiſſe pullũ, ſed etiã nouũ
ei adiecit,humanitatis quæ in Chriſto vnita eſt nouitatẽ,& ſenij expertem cum ſimplici
tate æternitatẽ oſtendẽs. Tales aũt nos nouos pullos qui infantes ſumus,diuinus noſter
alit pullorũ domitor. Quòd ſi aſinus quoq; nouus eſt in Scriptura, pullus tamen eſt hic
quoq; aſinus. Et pullũ,inquit,alligauit vineæ. hunc ſimplicẽ & infantem populũ ſermo- Geneſ. 49.
ni alligans,quẽ vocat allegoricè vitem. Fert enim vinũ vitis, ſicut Verbum ſanguinẽ. Eſt
aũt vtrunq; poculentum hominibus ad ſalutẽ: vinũ quidẽ corpori,ſanguis verò ſpiritui.
B Quòd aũt nos quoq; agnos dicit,fide dignus teſtis eſt ſpiritus loquens per Eſaiam: Sicut Eſa.40.
paſtor paſcet gregem ſuum, & brachio ſuo colliget agnos: per id quod eſt in ouibus te-
nerrimum,agnos ſcilicet,ſimplicitatẽ allegoricè ſignificans. Atque adeo nos quidẽ certè
earũ quæ ſunt in vita longè pulcherrimas & perfectiſsimas poſſeſsiones appellatione
puerili honorantes,diſciplinã Græcè παιδείαν & παιδαγωγίαν vocauimus. Pædagogiam au-
tem eſſe confitemur bonam à pueris in virtute inſtitutionẽ. Nobis itaq; Dominus aper-
tius ac euidentius reuelans quid ex appellatione puerorũ ſignificet,cùm orta eſſet quæ-
ſtio inter Apoſtolos,quiſnã ex eis maior eſſet,ſtatuit Ieſus puellũ in medio, dicens: Qui Matth.18.
ſe humiliauerit vt hic puellus,is maior eſt in regno cœlorũ. Non ergo puerorũ appellatiu
ne vſus eſt,tanq̃ qui per ætatẽ eſſent inconſiderati,& ratione minimè vti poſſent, quẽad-
modũ nonnulli ſenſere: neq; ſi dixerit,niſi fueritis ſicut hi puelli,non intrabitis in regnũ
Dei,id ineruditè accipiendũ eſt. Qui itaq; infantes ſumus,humi nõ amplius volutamur:
neq; vt antea ſerpentũ more in terra ſerpimus,toto corpore in ſtultis cupiditatibus pro-
uoluti,ſed mente ſurſum erecti, mundoq; & peccatis renunciantes, ſuſpenſo pede eate-
nus terram tangentes,quatenus in mundo eſſe videamur, ſanctam perſequimur ſapien-
tiam. Hæc aũt videtur eſſe ſtultitia ijs, qui ſe ad calliditatem & verſutiã exacuerunt. Iurè
ergo ſunt pueri, qui Deum ſolũ patrẽ nouerunt,ſimplices,infantes, integri ac innocen-
tes,qui ſunt vnicorniũ cornuũ amatores. Iis itaq; qui in ſermone proceſſerunt,hanc vo-
cem annunciauit,rerum ac negotiorũ quæ hic ſunt iubens curam abijcere,& ſuadens ſo
lum patrem attendere,puellos imitantes. Et ideo dicit in ijs quæ conſequuntur: Ne ſitis
ſolliciti de craſtino, ſufficit enim diei malitia ſua. Ita curis de victu depoſitis, ſoli Patri Matth.6.
C adhærere præcipit. Qui autem hoc implet præceptum,reuera infans ac puer Deo eſt &
mundo: huic quidem,tanquam ſeductus ac errabundus: illi verò,tanquam dilectus. Iam
verò ſi vnus eſt,vt dicit Scriptura,magiſter in cœlis: in confeſſo eſt,qui in terra ſunt om-
nes appellari diſcipulos. Ita enim habet veritas,id quidem quod eſt perfectum,eſſe apud Matth.23.
Dominum qui ſemper docet: quod puerile autem eſt & infantile, apud nos, qui ſemper
diſcimus. Porrò aũt itidem Prophetia id quod perfectũ eſt honorauit viri appellatione.
Et per Dauid quidem,de diabolo: Virum,inquit,ſanguinum abominatur Dominus. Vi- Pſal.6.
rum vocat,vt qui ſit perfectus in vitio. Dicitur vir quoq; Dominus,vt qui ſit perfectus in
iuſtitia. Iam enim Apoſtolus ad Corinthios ſcribens,dicit: Deſpondi enim vos vni viro 2.Cor.11.
virginem caſtam exhibere Chriſto: ſiue tanquã infantes & ſanctos, veruntamen ſoli Do
mino. Ad Epheſios autem ſcribens,apertiſsimè reuelauit quod quæritur,dicens hoc mo
do: Donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Dei, in virum perfectum, Ephe.4.
in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti,vt non ſimus amplius infantes qui fluctibus a-
gitemur & circunferamur omni vento doctrinæ, in pręſtigijs hominum, in verſutia ad
inſidias erroris: vera autem dicentes in dilectione,augeamus in ipſum omnia. Hæc di-
cens ad ædificationẽ corporis Chriſti,qui eſt caput & vir,qui ſolus in iuſtitia perfectus:
nos autem infantes,qui ad inflationem perflantes, hæreſum ventos vitantes, & ijs non
fidem habentes qui nos aliter docent quàm patres, tunc perfecti efficimur quandu ſu-
mus eccleſia,capite,Chriſto ſcilicet, recepto. Hic autem par eſt attendere, appellatio-

nem huius vocabuli νήπιος, quod infantem ſignificat, vt intelligatur τὸ νήπιος nō dici de in- D
ſipientib. Qui eſt enim inſipiēs, dicirut νηπύτιος. νήπιος aūt, qui eſt νέηπιος, vt ἤπιος qui eſt len
ac molli animo. Quo fit, vt is dicat̄ νήπιος, qoi moribus mitis ac manſuetus recenter eua-
1. Theſſ. 2. ſit. Hoc autem manifeſtiſsimè ſignificauit beatus Paulus, dicens: Cùm poſſemus oneri
eſſe ſicut Chriſti Apoſtoli, fuimus mites in medio veſtri, ſicut outrix fouet filios ſuos. Mi
tis ergo ac mãſuetus eſt infaos, nempe νήπιος, & ea ratione magis tener ac mollis. & tener
mollisq́; eſt, qui eſt ſimplex, doli ac fraudis expers, & remotus à ſimulatione, rectoq́; &
Eſa. 66. erecto animo. Hoc eſt aūt fundamentū ſimplicitatis & veritatis. Super quē enim, inquit,
reſpiciā, niſi ſuper manſuetū & quietū? Talis enim eſt ſermo virginalis, tener ac mollis,
& fictioni non affinis. Vnde etiā virginem teneram ſponſam, & puerū ἀπαλόφρονα, hoc eſt,
ἁπαλοὶ ἁπαλοὶ teneri ac mollis animi, vocare conſueuimus. Sumus autem nos teneri ac molles, qui
perſuaſioni noo reluctamor, & à bonitate non difficiliter colimur, bileq́; vacui, & mali-
tia & peruerſitate minimè permixti ſumus. Vetus enim generatio peruerſa eſt & duro
corde. Chorus autem infantium, nos inquam, qui ſumus nouus populus, mollis eſt &
delicatus vt puer. Propter ſimplicium autem & innocentum corda, fatetur ſe gaudere
Apoſtolus in epiſtola ad Romanos, & quandam, vt ita dicam, infantium definitionem
Rom. vlt. tradit, dicens: Volo autem vos ſapientes quidem eſſe ad bonum, ſimplices autem ad ma
lum. Neq; enim nomē τοῦ νηπίου à nobis intelligitur per priuationē, quoniam à Grammati-
cis ſtatuitur νὴ eſſe priuatiuam particulam. Si qui enim infantiam inſectantur, nos vocāt
inſipientesi, vdete quomodo Dominum blaſphemijs & maledictis impetunt, dum eos
exiſtimant inſipientes qui ad Deum confugerunt. Sin autem, quod magis quoq; audien
dum eſt, ipſi de ſimplicibus infantes acceperint, gaudemus appellatione. Infantes enim E
ſunt mentes nouæ in veteri inſipientia, quæ nuper prudentes, quæ in Nouo Teſtamen-
Matt. 11. to exortę ſunt. Nuper certè Deus per Chriſti aduentū fuit cognitus. Deū enim nemo no
Luc. 10. uit niſi Filius, & cui Filius reuelauerit. Iuuenes ergo populos nouus, vt diſtinguatur à ve
teri populo, ij ſunt qui noua bona didicerunt: & eſt nobis vber ætatis ipſa iuuentus ex-
pers ſenij, in qua ſemper vigemus ad intelligentiā & mentis agitationē, ſemper iuuenes,
& ſemper manſueti, & ſemper recētes ac noui. Oportet enim nouos eſſe ſermones, qui
noui verbi fuerunt participes. Quod autem fuit æternitatis particeps, ei quod eſt ab in-
teritu alienum ſolet aſsimilari, vt puerilis ætatis appellatio, ſit nobis ver totius vitę, pro-
pterea quòd ſit ſenij expers, qoæ eſt in nobis veritas, & mores noſtri, qui ſunt veritate
perfuſi. Sapientia autem ſemper germinans, quæ ſemper ſimiliter & eodem modo ſe ha-
Eſa. 49. & 66. bet, & nunquam mutatur, Püelli, inquit, eorum ſuper humeros tollentur, & ſuper ge-
nua couſolationem accipient. perinde ac ſi mater aliquem conſoletur, ita ego quoq; vos
conſolabor. Mater quidem ad ſe pueros adducit: & nos matrem quærimus eccleſiam.
Quicquid itaq; eſt imbecillum & tenerum, vt quod propter imbecillitatem auxilio e-
geat, gratum eſt, iucundum & delectabile, animoſa animæ parte ei quod eſt tantillum au
xilium ferente. Quemadmodum enim patres & matres lubentius vident, equorum qui-
dem pullos, boum verò paruos vitulos, & leouum leunculum, & cerui hinnulum, & ho
minis puellum: ita etiam vniuerſorum Pater eos qui ad ipſum confugiunt recipit, & in
filiorum adoptionem ſpiritu regeneratos nouit manſuetos, & eos ſolos diligit, eiſq́; fert
Geneſ. 26. auxilium, & pro eis pugnat, eoſq́; defendit: & ideo puellum nominat. Ego verò Iſaac F
quoq; ad puerum refero. Iſaac, riſus exponitur. Eum vidit ludentem cum vxore & auxi-
liatrice Rebecca rex curioſus. Rex autem, cui nomen erat Abimelech, mihi videtur eſſe
quædam ſupramundana ſapientia, quæ puerilis ludi ac diſciplinæ conſiderat myſteriū.
παιδιά Interpretantur autem Rebeccam, tolerantiam. O prudentem ludum ac diſciplinam. Ri-
ſus & à tolerantia adiuuatur, & Rex, qui ea attendit, ſtopet & admiratur ſpiritum eorum
qui ſuut puelli in Chriſto, qui in tolerantia vitam agunt. Et hic eſt diuinns ludus ac diſci
plina. Talem ludum ludere ſuum Iouem dicit Heraclitus. Quid enim aliud viro ſapienti
& perfecto magis conuenit, quàm ludere & collætari? per honeſtarum rerum toleran-
tiam, & bonorum adminiſtrationem, dies feſtos cum Deo celebrantem. Poteſt etiam ali
ter accipi quod à prophetia ſignificatur, nos ſcilicet lętari & ridere propter ſalutē, quem-
admodum Iſaac. Riſit autem ille quoq; à morte ſolutus, ludens & exoltans cum ſponſa,
quę noſtra eſt ad ſalutem auxiliatrix Eccleſia, cui firmum ac ſolidum nomen impoſitum
eſt, Tolerantia: vel quoniam ea manet in ſecula, ſemper gaudens: vel quòd conſtet ex to-
lerantia credentium, qui ſumus membra Chriſti, & eorum qui ad finem ſuſtinuetunt te-
ſtimonium, & quæ fit propterea gratiarum actio. Hic eſt ludus & diſciplina myſtica, &
ſalus quæ cum graui ac hooeſto ſolatio fert auxilium. Rex itaq; Chriſtus è ſuperis riſum
noſtrum ſpeculatur, & cum è feneſtra, vt dicit Scriptura, proſpexiſſet gratiarum actionē,
& benedictionem, exultationem & lætitiam, & ſimul etiam cum ijs operantem tole-
rantiam, & eorum coniunctionem, ſolam ſuam reſpicit eccleſiam, oſtendens faciem
ſuam quæ deerat eccleſiæ, quæ regali capite perfecta efficitur. Vbi erat autem feneſtra
per

A per quam oſtendebatur Dominus? Caro, per quam fuit manifeſtatus. Ipſe eſt Iſaac (aliter
enim accipere poſſumus) qui eſt typus ac figura Domini. Puer quidem vt filius: erat e-
nim filius Abrahæ, quemadmodum Chriſtus Dei: hoſtia autem ſicut Dominus, ſed non
oblatus eſt vt Dominus. Ligna ſolùm ſacrificij portauit Iſaac, vt lignum Dominus. My-
ſticè autem riſit, prædicens fore, vt Dominus nos riſu impleret, qui ſanguine Domini ab
interitu & corruptione redempti ſumus. Solummodo autem iurè Iſaac non paſſus eſt,
qui primas paſsionis partes Verbo ceſſerit. Quinetiam ſignificat Domini diuinitatem,
dum non fuit occiſus. Surrexit enim poſt iuſta facta funeris Ieſus: non paſſus, quemad-
modum Iſaac dimiſſus eſt è ſacrificio. Porrò autem ad eius quod propoſitum eſt defen-
ſionem, maximum quoq; aliud afferam. Ipſum Dominū puellū nominat, id per Eſaiam
prædicens ſpiritus: Ecce puellus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius principa Eſa.9.
tus ſuper humerum eius, & vocatum eſt nomen eius, magni conſilij Angelus. Quid eſt
ergo puellus? Infans, ad cuius imaginem nos infantes ſumus. Per eundem Prophetam
narrat eius magnitudinem: Admirabilis conſiliarius, Deus potens, pater æternus, prin-
ceps pacis. eò quòd ludum ac diſciplinam impleat: Et pacis eius non eſt finis. O ma-
gnum Deum. O perfectum puerum. Filius in Patre, & Pater in Filio. Et quomodo nō eſt
perfecta huius pueri puerilis diſciplina & inſtitutio, quæ nos omnes pueros peruadit,
Pædagogi ritu nos inſtituens, qui ſumus eius infantes? Is manus in nos expandit, quæ
apertè & euidenter fuere creditæ. De hoc puello fert quoque teſtimonium Ioannes, qui
eſt maior Propheta inter natos mulierum: Ecce agnus Dei. Quoniam enim Scriptura Ioan.1.
pueros ac infantes agnos nominat, Deum qui eſt Verbum, qui propter nos homo fa-
B ctus eſt, qui nobis in omnibus aſsimilari volebat, vocauit agnum Dei, filium Dei, in-
fantem Patris.

Aduerſus eos qui exiſtimant puerorum & infantium appellationem ſignificare primarum diſciplinarum doctrinam. Cap. VI.

LIcet autem nobis veluti ex quadam redundanti copia eos aggredi, qui in re-
prehendendis alijs delectantur. Non enim nos pueri & infantes appellari ſu
mus, quòd ſit puerilis & contemnenda noſtra diſciplina, vt nos calumniati
ſunt, qui ſunt inflati ſcientia. Statim itaq; regenerati recepimus perfectionē,
cuius cauſa feſtinabamus. Fuimus enim illuminati: id autem eſt, Deum agnoſcere. Non
eſt ergo imperfectus, qui quod perfectum eſt cognouit: nec me reprehenderitis, quòd fa
tear me Deum noſſe. Verbo enim ita dicere viſum eſt: Is verò liber eſt. Iam enim dum tin Matth.3.
geretur Dominus, vox è cœlis teſtis dilecti reſonuit: Tu es filius meus dilectus, ego ho- Marc.1.
die genui te. Sapientes ergo rogemus: Chriſtus hodie regeneratus, iám ne eſt perfectus, Luc.3.
an, quod eſt abſurdiſsimum, ei aliquid deeſt? Sed ſi ita eſt, vt aliquid diſceret opus fuit:
ſed eum cùm Deus eſſet, nihil didiciſſe fuit conſentaneum. Neq; enim quis Verbo ma-
ior fuerit. Sed neq; magiſter ac doctor eſt eius qui ſolus eſt magiſter. An non ergo vel in-
uiti fatebuntur, Verbum perfectū ex perfecto Patre natū, ex œconomica præordinatione
eſſe perfectè regeneratū? Et ſi erat perfectus, cur qui erat perfectus tingebatur? Oportebat,
C inquiunt, implere humanā profeſsionē. Pulcherrimè. Ita enim dico. Simulac ergo à Io-
anne tingitur, fit perfectus, ſcilicet. Nihil ergo ab eo didicit? nequaq̄. Solo autem lauacro
perficit, & ſpiritus aduentu ſanctificatur. Ita habet. Hoc ipſum nobis quoq; euenit quo-
rum fuit exemplar Dominus. Tincti illuminamur: illuminati, in filios adoptamur: ado-
ptati perficimur: perfecti, immortales reddimur. Ego, inquit, dixi dij eſtis, & filij excelſi Pſal.81.
omnes. Multis autē modis vocatur hoc opus, gratia, illuminatio, perfectum, & lauacrū.
Lauacrum quidem, per quod peccata abſtergimus. Gratia autem, qua remittūtur pœnæ
quæ peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam ſanctam illam & ſalutarem lucem
intuemur, hoc eſt, per quam id quod eſt diuinum perſpicimus. Perfectum autē dicimus,
cui nihil deeſt. Quid enim ei deſit qui Deum nouit? Eſt enim reuera abſurdum, Dei vo-
cari gratiam, quæ non ſit perfecta & vndequaq; plena. Qui eſt autem perfectus, perfecta
vtiq; largietur. Quemadmodum autem ſimulac ipſe iuſsit fiunt omnia, ita ſequitur vt eo
quòd ſolum gratificari voluerit, plena fuerit gratia. Quod enim futurum eſt temporis, id
per voluntatem potentiæ anticipatur. Accedit ijs, quòd liberatio à malis eſt initium ſa-
lutis. Soli ergo qui primùm vitę fines attigimus, iam perfecti ſumus. Iam autē viuimus,
qui ſumus à morte ſeparati. Chriſtum ergo ſequi ſalus eſt. Quod enim factum eſt, in ipſo Ioan.1.
vita eſt. Amen amen dico vobis, inquit, qui ſermones meos audit, & credit ei qui me mi Ibidem.
ſit, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, ſed tranſijt à morte ad vitam. Ita ſo-
lum crediđiſſe & regeneratum eſſe, eſt in vita perfectio. Nunquam eſt enim Deus imbe-
cillus. Quemadmodū enim eius volūtas eſt opus, & id Mundus nominatur: ita etiā eius
voluntas eſt hominum ſalus, & ea vocata eſt Eccleſia. Nouit ergo quos vocauit, quos Rom.8.

ſeruauit:ſimul autem vocauit,& ſeruauit. Ipſi enim vos, inquit Apoſtolus, à Deo docti D
eſtis.Nefas eſt ergo imperfectum ſentire,quod ab ipſo docetur. Quod autem ab eo diſci
tur,eſt ęterni Seruatoris ęterna ſalus.Cui gratia in ſecula ſeculorum,amen.Et qui eſt ſo-
lummodo regeneratus, quemadmodum etiam illuminatus dicitur: illumioatus quidē
protinus à teuebris liberatur,& ab eo tempore lucem accepit. Quemadmodũ ergo qui
ſomnum excuſſerunt,ab eo tempore protinus intus vigilant: vel potiua quemadmodũ
qui oculorum ſuffuſionem conanrur amouere,non extrinſecus eis lucem ſuppedirant
quam non habent, ſed quod oculis impedimentum afferebat depelleotes, liberam re-
linquunt pupillam:ita etiam qui tingimur,abſterſis peccatis, quæ diuino ſpiritui inſtar
caliginis tenebras offundebant,liberum,ab omniq; impedimento vacuum, & lucidum
habemus ſpiritus oculum:quo quidem ſolo quod diuinũ eſt intuemur, cœlitus influen-
re nobis ſancto ſpiritu.Hæc eſt æterna ſplendoris temperarura, qui videre poteſt ęternā
lucem:quandoquidem quod ſimile eſt,eſt amicum ſimili.Quod ſanctum eſt autem,ami
Ephe.4. cum eſt ei ex quo ſanctum eſt,quod lux propriè appellatum eſt. Eratis enim aliquando
tenebræ,nonc autem lux in Domino.Hinc puto ab antiquis Græcis hominem vocatũ
eſſe φῶτα,id eſt,lucem.At nondum,inquiunt,perfectum donum accepit.Ego quoq; aſſen
tior:ſed eſt in luce,& tenebræ ipſum non comprehendunt. Ioter lucem autem & tene-
bras nihil eſt intermedium.In reſurrectione autem credeorium,fiois eſt repoſitus. Is au
tem non eſt aliquid aliud adipiſci,quàm promiſſum prius conuenrũ aſſequi. Non enim
eodem tempore ambo ſimul conſiſtere dicimus,nempe & acceſſum ad finem, & acceſ-
αἰών ſus anticipationem.Non eſt enim idem, æuum,& tempus. Sed neq; idem eſt appetitio,
qua ad aliquid impellimur, & finis ad quem tendimus . Circa vnum autem ambo, & E
vnus circa ambo verſatur.Eſt autem, vt ita dicam,incitans quidem appetitio, fides quæ
in tempore generatur:finis promiſſum autem aſſequi,qui eſt firmus ac ſtabilis in ſecula.
Ioan.8. Ipſe autem Dominus ſaluris æqualitatē apertiſsimè reuelauit,cùm dixit: Hæc eſt enim
voluntas patris mei,vt omnis qui contemplatur filium,& credit in ipſum, habeat vitam
æternam,& reſuſcitabo ipſum in nouiſsimo die.Quatenus ergo fieri poteſt,in hoc mun
do,quem per nouiſsimũ diem ſignificauit,qui eouſq; ſeruatur dum ceſſauerit,nos perfe
Ibidem 3. ctos factos eſſe credimus.Fides enim eſt doctrinæ perfectio. Et ideo dicit: Qui credit in
filium,habet vitam æternam.Si ergo qui credidimus,habemus vitam æternam,quid re-
liqui eſt vltra vitæ æternæ poſſeſsionem?Fidei autem quæ ex ſe perfecta & plena eſt,ni-
hil deeſt. Sin autem ei aliquid deeſt, non eſt vndequaq; perfecta. neq; fides eſt in vlla re
claudicans:neq; poſtquā ex hoc loco exceſſerint,expectat eos qui crediderũt,cùm abſq;
vllo diſcrimine hic arrham acceperint. Sed cùm illud quod futurum eſt credere pręcepe
rimus,poſt reſurrectionem quod factum eſt recipimus: vt illud impleatur quod dictum
Matth.9. eſt: Fiat ſecundum fidem tuam. Vbi autem fides,hic promiſsio. Promiſsionis autē per-
fectio eſt requies.Quapropter cognitio quidem eſt in illuminatione: finis autē cognitio
nis,requies,quod quidem extremum experendum intelligitur. Quemadmodum ergo
imperitia,peritia ſoluitur,& inuenta certa via,dubitatio:ita illuminatione tenebras de-
leri neceſſe eſt.Tenebræ autem ſunt ignoratio,per quam in peccata incidimus,circa ve-
ritatem hallucinantes.Cognitio ergo eſt illuminatio,quæ delet ignorationem,& perſpi
cacem videndi facultatem inſerit.Quin etiam eorum quæ ſunt deteriora reiectio,eſt me
liorum reuelatio.Quæ enim male colligauit ignoratio,ea pulchrè reſoluit agnitio.Hæc
autem vincula quamcelerrimè remittuntur, humana quidē fide,diuina verò gratia,cùm F
remittuntur peccata vno medicamento pæonio,nempe verbali baptiſmo. Omnia ergo
peccata eluimus,&euestigio mali nõ ſumus amplius.Vna eſt hæc gratia illuminationis,
λογικῷ βαπτί- quòd nõ ſint ijdem mores,qui erant antequā lauaremur.Quoniam autem cognitio vnà
σματι oritur cum illuminatione circa mentem refulgens, & qui prius rudes & ignari eramus,
protinus vocamur diſcipuli:vtrúm ne id factum eſt cùm aliquando aduentaſſet diſcipli-
na?non enim poteris tempus dicere. Catecheſis enim, ſeu quæ per auditũ ſuſcipitur in-
ſtitutio,ad fidē deducit.Fides autē ſimul cum baptiſmo docetur à diuino ſpiritu. Quòd
enim fides vna ſit vniuerſa ſalus humanæ naturæ, eadem ſit autem iuſti & benigni Dei
erga omnes æqualitas & communicatio, Paulus manifeſtiſsimè expoſuit, ſic dicens:
Gal.3. Priuſquàm autem veniret fides,cuſtodiebamur ſub lege, concluſi ſub fide quę erat reue-
landa.Quare lex fuit noſter pædagogus in Chriſto,vt ex fide iuſtificemur. Poſtquam au
tem venit fides,nõ ſumus amplius ſub pędagogo. Non auditis nos non eſſe amplius ſub
illa lege quę erat cũ timore,ſed ſub Verbo qui eſt pędagogus liberi arbitrij? Deiode ſub-
Ibidem. iunxit vocem quę eſt remota ab omni perſonatũ acceptione: Omnes enim filij eſtis per
fidem Dei in Chriſto Ieſu.Quicunq; enim in Chriſtũ baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.
Non eſt Iudæus nec Gręcus,non eſt ſeruus nec liber,nõ eſt maſculus & fœmina. Omnes
enim vos vnus eſtis in Chriſto Ieſu.Non ergo hi quidem ſunt cognitione prædití,hi au-
tem animales in eodē verbo:ſed omnes qui concupiſcentias carnales depoſuerũt, ſunt
æquales

A æquales & ſpiritales apud Dominum. Et rurſus alibi ſcribit: Etenim vno ſpiritu omnes 1. Corinth. 12
nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Græci, ſiue ſerui, ſiue liberi: & omnes ex vno poculo bibimus. Neq; verò abſurdum fuerit illorum quoq; ipſorũ, vnà cum eis, verbis vti, qui ſpiritus quidem percolationem dicunt eſſe meliorum memoriã. Percolationem autem intelligunt, quæ ex meliorum fit recordatione, eorum quæ peiora ſunt ſeparationem. Ei itaq; qui meliora reuocauit in memoriam, neceſſariò ſequitur pœnitentia propter deteriora. Ipſum ergo ſpiritum pœnitentia adductum recurriſſe fatentur. Eodem modo nos quoq; noſtrorum peccatorum moti pœnitentia, ipſorum detrimentis renunciantes, baptiſmo percolati ad æternam quoq; lucem recurrimus, filij ad
patrem. Exultans itaq; in ſpiritu Ieſus, Confiteor tibi pater, inquit, Deus cœli & terræ, Matth. 11.
quòd abſcondiſti hæc à ſapientibus & intelligentibus, & reuelaſti ea paruulis. Infantes nos ac paruulos pædagogus & magiſter appellans, qui ſapientibus qui ſunt in mundo, ſumus aptiores ad ſalutem, qui ſapientes ſeipſos exiſtimãtes, ſuperbia inflati ſunt: & exclamat exultans & mirandum in modum lætus, tanquã vnà cum infantibus balbutiens. Næ ô pater, quia ſic complacuit ante te. Propterea quæ abſconſa ſunt à ſapientibus & intelligentibus huius quod nunc eſt ſeculi, reuelata ſunt infantib. Meritò ergo Dei pueri, qui veterẽ quidẽ hominẽ depoſuerunt, & vitij tunicã exuerunt, Dei autem incorruptionem induerunt, vt nouus facti populus ſanctus, regenerari impollutũ hominem cuſtodiamus. & infans quidẽ eſt, tanquam Dei puellus, qui à fornicatione & improbitate eſt expurgatus. Manifeſtiſsimè itaq; beatus Paulus nos ab hac quęſtione liberauit in priore
epiſtola ad Corinthios, ſic ſcribens: Fratres ne pueri efficiamini mentibus, ſed ſitis vitio Cap. 14.
B infantes, mentibus autem eſte perfecti. Illud autem: Quando eram paruulus, cogitabam 1. Corinth. 13
vt paruulus, loquebar vt paruulus: quam ſub lege egit vitam ſignificat, in qua nõ vt iam ſimplex, ſed vt adbuc inſipiens, puerilia quidem animo agitans, perſequebatur: puerilia autem loquens, blaſphemijs & maledictis Verbum inceſſebat. Duo enim ſignificat τὸ νήπιον, infantem videlicet & ſtultum. Poſtquam factus ſum, inquit, vir (rurſus dicit Paulus) feci vt ceſſarent ea quæ erant infantis. Non ætatis imperfectam magnitudinem, ſed nec temporis præfinitam menſuram, neq; virilium & perfectiorum diſciplinas: arcanas ſcilicet alias doctrinas ſignificat, infantia extra fines amandans, qui ſe eam annunciare profitetur Apoſtolus. Sed infantes quidem dicit eos qui ſunt in lege, qui non ſecus ac laruis pueri, timore perturbantur. Viros autem, qui Verbo paremus, noſtriq; ſumus iuris & arbitrij, vocauit, qui credidimus, ſpontanea electione ſeruati, ſapienter, nõ inſipienter metu territi. De hac re teſtimoniũ feret ipſe Apoſtolus, Iudæos ſecundum prius teſtamentũ
dicens hæredes, nos autem ſecundum promiſsionem. Dico autem, inquit, quandiu hæ- Gal. 4.
res eſt infans, nihil differt à ſeruo, cùm ſit dominus omnium, ſed eſt ſub tutoribus & curatoribus vſq; ad patris præfinitum tempus: ita & nos quando eramus redacti in ſeruitutem ſub elementis mundi. Quando autem venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuũ factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui erant ſub lege redimeret, vt adoptionem filiorũ per ipſum reciperemus. Vide quomodo confeſſus eſt eſſe infantes, qui timori & peccatis ſubiecti ſunt: eos autem qui ſub fide ſunt filios vocans, viros effecit, tanquã
vt eos diſtingueret ab infantibus qui ſunt in lege. Non es enim, inquit, amplius ſeruus, Ibidem.
C ſed filius. Sin autẽ filius, & hæres per Deũ. Quid ergo filio deeſt poſt hęreditatẽ? Eleganter ergo ſic exponi poteſt illud, Quando eram infans: hoc eſt, quando eram Iudæus (erat enim à prima ſua origine Hebræus) cogitabam vt infans, quoniã ſequebar legẽ: poſtquã autem factus ſum vir, non amplius quę ſunt infantis, hoc eſt, quæ ſunt legis, ſed quę ſunt viri cogito, hoc eſt, quæ ſunt Chriſti, quem ſolum virũ Scriptura vocat, vt antè diximus: ceſſare feci quæ ſunt infantis. Quæ eſt autẽ in Chriſto infantia, eſt perfectio, ſi cum lege conferatur. Cùm hic ſumus, ſuſcipienda eſt defenſio infantiæ. Eſt præterea interpretan-
dum id quoq; quod ab Apoſtolo dictum eſt: Lac vobis potũ dedi tanquam infantibus in 1. Corinth. 3.
Chriſto, non cibũ: nondũ enim poteratis, ſed neq; adhuc nunc poteſtis. Non enim mihi videtur dictũ Iudaicè accipiendũ quod dicit. Nam illã quoq; ſcripturã ei ex hoc aduerſo
adducã. Inducam vos in terrã bonã lacte & melle fluentem. Exoritur itaq; maxima dubi- Exod. 3.
tatio in harum ſcripturarum collatione cogitantibus. Si enim fidei in Chriſtum principium eſt quæ per lac deſignatur infantia: ea autẽ tanquã puerilis & imperfecta vilipenditur: quomodo eius quod eſt perfectum, & ſcientia præditũ, poſt cibũ requies, infantili rurſus lacte honorata eſt? Nunquid ergo hoc, quod veluti quandam ſimilitudinem indicat, tale quid ſignificat? & eſt vtique hoc dictum ita legendum: Lac vobis potum dedi in Chriſto. & paruo interiecto ſpatio ſubiungamus, Tanquam infantibus. vt per lectionis diſtinctionem talem ſenſum accipiamus. Catechizaui vos, hoc eſt, per auditum in Chriſto inſtitui, ſimplici verò & ex ſe naturali alimento ſpiritali. Talis eſt enim lactis, quæ eſt altrix animalium, ſubſtantia, ex amantibus vberibus ſcaturiens: ita vt vniuerſum ſic intelligatur. Quemadmodum nutrices recenter natos infantes lacte nu-

triũt,ita ego Chriſti lacte,nempe vobis ſpiritale nutrimentũ inſtillans. Ita ergo perfectũ D
eſt alimentum lac perfectum,& ad finem qui nunquam ceſſaturus eſt deducit.Quocirca
in quiete quoq; idem ipſum lac & mel promittitur.Iurè enim rurſus iuſtis lac Dominus
pollicetur,vt apertè Verbum eſſe vtrunq; oſtendatur,Alpha & ω,principium & finis: Ver
bum inquam,quod lac allegoricè dicitur.Tale quid Homerus vel inuitus diuinat,iuſtos
homines γαλακτοφάγοι,hoc eſt,qui lacte veſcuntur,appellans.Poteſt etiam ita Scriptura ac
1. Corioth.3. cipi.Et ego,fratres,non potui loqui vobis tanquam ſpiritalibus,ſed tanquam carnalib',
tanquam infantibus in Chriſto: vt poſsint carnales intelligi qui recenter inſtituebãtur,
erãtq; catechumeni,&adhuc infantes in Chriſto.Spiritales enim eos qui ſancto ſpiritui
νεοκατήχητα iam crediderunt,appellauit.Carnalea autem, eos qui per auditionem recenter inſtituti
ſunt,nec adhuc ſunt expurgati:quos meritò adhuc carnales dicit,vt qui æquè ac Gentes
1.Corinth. 3. ea quæ erant carnis cogitabant. Vbi enim inter vos æmulatio & lis, an nõ carnales eſtis,
& ſecundum hominem ambularis?Quocirca dicit etiam,Lac vobis,inquit,potum dedi:
cognitionem dicens vobis infudi,quę ex catecheſi,id eſt, per auditum inſtitutione data
eſt,quæ nutrit in vitam ęternam.Quineriam hoc verbum,Potum dedi,eſt ſymbolum ac
ſignũ perfectæ participationis. Qui enim perfecti ſunt,dicuntur bibere,infantes autem
ſugere. Sanguis enim meus,inquit Dominus,verus eſt potus.Nunquid ergo cùm dixit
Lac potũ dedi,ſignificauit perfectã in verbo Lacte lętitiam,veritatis ſcilicet cognitionẽ?
Quod autem deinceps ſubiungitur, Non cibum, nondum enim poteraris, euidentem
quæ erit in futuro ſeculo reuelationem,inſtar cibi,facie ad faciẽ,poteſt ſignificare.Vide-
mus enim nunc tanquã per ſpeculum,dicit idem Apoſtolus, tunc autem facie ad faciẽ.
Quocirca illud quoq; ſubiunxit: Sed neq; nunc poteſtis, adhuc enim canales eſtis, quæ E
ſunt carnis cogitantes,concupiſcentes,amantes,æmulantes,iraſcẽtes,inuidentes. Non
enim in carne amplius ſumus,vt quidam exiſtimarunt: cum ea enim,faciem Angelis ę-
qualem habentes,promiſſum facie ad faciem videbimus.Quomodo autem,ſi verè eſt il-
1. Corinth.2. lud promiſſum poſtquam hinc exceſſerimus, quod oculus non vidit, neq; in mentem
hominia aſcendit,ſe id nouiſſe dicunt, cùm ſpiritu non intellexerint, ſed ex diſciplina
2.Corinth.12 acceperint,quod auris nunquam audiuit, præterquam illa ſola quæ in tertium cœlum
rapta eſt,ſed illud quoq; arcano ſilentio obtegere iuſſus eſt? Sin autẽ humana ſapientia,
quod quidem reſtat,poteſt intelligi,eſt cognitionis gloriatio.Audi legem ſcripturæ: Ne
Hierem.9. glorietur ſapiens in ſapientia ſua:& non glorietur fortia in fortitudine ſua,ſed qui glo-
1. Corinth.1. riatur,in Domino glorietur.Nos autem à Deo docti ſumus,& in Chriſti nomine gloria-
mur.Quomodo ergo nõ eſt exiſtimandũ, Apoſtolũ hoc modo intelligere lac infantiũ,
ſi quidẽ paſtores ſumus qui eccleſijs præſumus ad imaginẽ boni paſtoria, vos aũt oues?
an non eum qui lac quoq; gregis dicit Dominũ ſeruare conſequentiã,vtentẽ allegoria?
Iam verò dictũ rurſus menti eſt applicandũ, Lac vobis potũ dedi,non cibũ,nondũ enim
poteratis: non aliquid aliud quàm lac cibũ exiſtimantes, ſed idem ſubſtantia. Similiter
enim idem ipſum quoq; Verbum vel eſt remiſſum laxumq; &mite,vt lac:vel concretum
& coactum,vt cibus. Verumenimuero ſi ſic acceperimus,poteſt à nobis lac intelligi prę-
dicatio,quæ plurimùm diffuſa eſt.Cibus autem,fides,quæ à catecheſi in fundamentum
coacta & conuerſa eſt:quæ cùm ſit auditione ſolidior,cibo aſsimilatur in ipſa anima cor
pus effecta.Tale alimentum alibi quoq; Dominus in Euangelio ſecundum Ioannem ali
Ioan.6. ter per ſymbola ac ſigna expoſuit cùm dixit:Comedite carnes meas,& bibite meum ſan
guinem: euidenter fidei & promiſsionis quod eſt, eſculentum & poculentum dicens, F
allegoricè,per quæ eccleſia,tanq̃ homo,ex multis cõſtans membris irrigatur &augetur,
& ex vtriſq; conflatur & coaleſcit, corpore quidem,fide, anima verò, ſpe, quemadmodũ
Dominus quoque ex carne & ſanguine. Reuera enim ſanguis fidei eſt ſpes, in qua con-
tinetur,quemadmodũ fidea ab anima.cùm aũt ſpes expirauerit,perinde ac ſi ſanguis ef-
fluxerit,vitalia fidei facultas diſſoluitur.Quòd ſi velint nonnulli cõtendere, dicentes lac
primas ſignificare diſciplinas tanq̃ prima nutrimẽta,cibũ aũt ſpiritales cognitiones, ad
quas ſeipſos propter ſcientiã erigunt, ſciant q, cùm vtiq; cibum dicant nutrimentũ ſoli-
dum,& carnem & ſanguinem Ieſu gloriabunda ſua ſapientia deducunt ad verã ſimplici
tatem.Sanguis enim inuenitur primùm genitus in homine, quem nonnulli dicere auſi
ſunt ſubſtantiã animæ.Hic aũt ſanguis naturali conuerſus concoctione, poſtquã mater
concepit &vterũ gerit,charitate conſentiente & vnà quodãmodo patiente,effloreſcit &
ſeneſcit,vt ſit infans abſq; metu: & quod carnis quidẽ eſt humidius,eſt ſanguis,vt qui ſit
veluti quędã caro humida:ſanguinis aũt lac eſt id quod eſt iucundius & ſubtilius. Siue
enim eſt ſanguis qui fœtui qui eſt in vtero ſuppeditatur, & per maternũ prius vmbilicũ
mittit:ſiue ipſa menſtrua à proprio motu excluſa,naturali diffuſione ab almo & genera-
tionis autore Deo ad vbera iam turgentia ſe conferre iubentur,ſanguis mutatus infan-
ti efficitur iucundum & ſuaue nutrimentũ:ex omnibus enim membris maximũ habens
conſenſum vbera cum matrice.Vbi enim in partu vas abſciſſum fuerit per q̃d ſanguis ad
fœtum

A fœtum deferebatur,obſtruitur quidem meatus,ſanguis autẽ ad vbera impellitur,& cum
illuc permultum defluxerit, extenduntur, & ſanguis in lac mutatur, non ſecus ac mu-
tatur ſanguis in pus in vlceratione: ſiue à venis apertis, quæ ſitæ ſunt in mamillis, per
fœtus diſtenſiones,in naturales mamillarum cauernas ſanguis transfunditur, ei autem
commixtus qui ex vicinis arterijs emittitur ſpiritus,manente integra quæ ſubijcitur ſan
guinis ſubſtantia,vndę inſtar agitatus albeſcit, & tali interruptione ritu ſpumę mutatur
affectione quadam ei quæ mari euenit non abſimili,quod quidem Poëtæ dicunt vento-
rum concitum inſultibus ſalis quiſquilias expuere.Veruntamen adhuc habet ſanguinis ἁλὸς ἄχνην
ſubſtantiam. Eodem modo fluuij quoq; dum magno feruntur impetu, circunfuſi aëris
interceptione lancinati ſpumam cum murmure exprimunt:& quod in ore noſtro eſt hu
midum,ſpiritu exalbeſcit.Quàm eſt ergo abſurdum non fateri,ſanguinem in eum fulgo
rem eamq; albedinem à ſpiritu conuerti,eamq; ſuſcipere mutationem in qualitate, non
autem in ſubſtantia?Nihil certè quod melius nutriat,neq; quod ſit dulcius,nec lacte can
didius inueneris.Eſt id itaq; omni ex parte ſpiritali nutrimento ſimile,q̃d eſt quidẽ dul-
ce propter gratiam,nutriens autem tanquam vita, candidum autem vt dies Chriſti, &
ſanguinem Verbi oſtenſum eſt eſſe tanquam lac.Ea ergo ratione in puerperio diſpenſa-
tum lac infanti ſubminiſtratur,& vbera quæ intarim rectà vitũ reſpiciebant,iam ad puel
lum inclinantur,quod à natura elaboratum eſt nutrimentum,vt ad capiendũ facilè exhi
beant edocta,ad ſalutis educationẽ.Non enim tanquam fontes ſunt vbera influente pa-
rato lacte plena, ſed alimentum mutantia, lac in ſeipſis efficiunt, & exhalant. Alimentũ
autem quod eſt ipſum conueniens ac vtile puello recenter compacto & nato, à Deo al-
B tore & Patre eorũ qui generantur & regenerantur, elaboratur, quemadmodũ veteribus
Hebræis manna cœlitus defluebat, ſupercœleſte Angelorum nutrimentum.Certè nunc Exod.16.
quoq; nutrices id lactis quod primũ ad potum effunditur,eodem quo illud nutrimentũ Deut.8.
nomine manna appellauerunt.Cæterùm mulieres quidem prægnantes,cùm matres fa-
ctæ fuerint,lac emittunt.Dominus autem Chriſtus fructus Virginis,non beata duxit v-
bera fœminea,nec ea ad nutrimentum delegit:ſed cùm amans & benignus Pater Verbũ
impluiſſet,ipſum iam ſpiritale alimentũ factũ eſt bonis & moderatis hominibus. O mi-
raculum myſticum.Vnus quidem eſt vniuerſorum pater.Vnum eſt etiam Verbũ vniuer-
ſorum,& Spiritus ſanctus vnus,& ipſe eſt vbiq;.Vna autem ſola eſt mater virgo:mihi aũt
placat eam vocare eccleſiam.Lac non habuit mater hæc ſola,quoniam ſola non fuit mu
lier.Virgu eſt autem ſimul & mater,integra quidem & inuiolata,vt virgo:amans autem,
vt mater:& ſuos accerſens infantulus,ſancto lacte, nempe verbo infantili enutrit. Ideo
autem lac non habuit,quòd lac eſſet hic infantulus pulcher & appoſitus, ſcilicet corpus
Chriſti,nouum cœtum verbo nutriens,quẽ ipſe Dominus carnali labore peperit: quem
ipſe faſcijs alligauit Dominus,precioſo ſanguine.O ſanctas ſecundinas & partum ſan-
ctum, ô ſanctas faſcias.Verbum eſt omnia infanti,& pater,& mater,& pædagogus,& al-
tor.Comedite,inquit, meam carnem,& bibite meum ſanguinem.Hæc appoſita & con- Ioan.6.
uenientia alimenta nobis ſuppeditat Dominus, & carnem præbet, & effundit ſangui-
nem,& ad incrementum nihil deeſt infantulis. O admirabile myſterium. Veterem &
carnalem nos iubet exuere corruptiunem,quemadmodum & vetus nutrimentum:allus
C autem nouæ Chriſti diætæ effectos participes,illum,ſi fieri poſsit,recipiẽtes,in nobis i-
pſis reponere,& ſeruatorem intra pectus comprehendere,vt carnis noſtrę affectiones in
tegras perfectasq; reddamus.At nõ vis ſic intelligere,ſed fortaſſe cõmunius. Hoc quoq;
modo audias:Carnem nobis allegoricè ſanctus ſignificat Spiritus: ab ipſo enim caro fa-
bricata eſt.Sanguis Verbum nubis deſignat:tanquam enim diues ſanguis, Verbum vitæ
infuſum eſt. Amburum autem eſt temperatura Dominus.Alimentum infantiũ eſt Do-
minus,qui eſt ſpiritus & Verbum. Alimentum,id eſt Dominus Ieſus,hoc eſt,Verbũ Dei,
eſt ſpiritus incarnatus,caro cœleſtis ſanctificata. Nutrimentum eſt lac Patris, quo ſolo
aluntur infantuli. Ipſe itaque qui eſt dilectus & altor noſter, Verbum, effudit pro nobis
ſuum ſanguinem, ſalutem humanæ naturæ afferens, per quem qui in Deum credidi-
mus, ad mamillam Patris, quæ curarum obliuionem inducit, nempe Verbum, confu-
gimus.Ille autem ſolus,vt eſt conſentaneum, nobis lac dilectiunis infantibus ſuppedi-
tat. Iiq; ſunt verè beati, qui hanc lactant mamillam.Et ideo Petrus quoque dicit: Depo- 1.Pet.2.
ſito ergo omni vitio, & umni dolo, & ſimulatione, & inuidia, & detractione, tanquam
nuper nati infantes verbale lac cuncupijſtis, vt in ipſo creſcatis in ſalutem, ſi guſtaſtis
quòd Chriſtus Dominus. Quòd ſi quiſpiam etiam eis conceſſerit cibum aliquid aliud
eſſe præter lac,deinde quomudo non à ſeipſis configentur, vt qui naturam non conſide
rauerint? Etenim alimentum, cum condenſans hyems continet, & intus concluſo ca-
lido non præbet exitum, concoctum & in ſanguinem verſum fluit in venas. Illæ autẽ
cùm eis non detur perſpiratio,implerę maximè intenduntur,& pulſant.Quocirca nutri
ces quoq; lacte tunc maximè plenę ſunt.A nobis autẽ paulò antè oſtenſum eſt,ſanguinẽ

prægnantibus,in lac deduci,mutatum quidem, ſed nequaquam conuerſa ſubſtãtia, quē D
admodum ſcilicet ſeneſcentibus pili flaui mutantur in canos. Aeſtate autem rurſus cor-
pus,cùm ſit rarius,vt alimentum facilius differatur efficit: & lac minimè abundat, quo-
niam neq; ſanguis,neq; vniuerſum continetur nutrimentum.Si ergo cibi quidem con-
fectio ſanguificatur,ſanguis verò lacteſcit,ſanguis eſt lactis præparatio,ſicut ſanguis ho-
minis,& acinus vineæ. Lacte ergo,dominico ſcilicet nutrimento, ſtatim quidem poſt-
quam editi ſumus,alimur:ſimulac autem regenerati fuimus, honore affecti ſumus,dum
ſpes quietis annunciatur, ſuperna Hieruſalem, in qua & mel & lac pluere ſcriptum eſt,
dum per materiale ſanctum nobis alimentum deſpondetur. Cibi enim, ſicut ait Apo-
1.Cor.6. ſtolus,abolentur.Quod per lac autem eſt nutrimentum,deducit in cœlos, ciues cœlorũ
& cum Angelis choreas ducturos enutriens.Quoniam autem Verbum eſt fons vitæ ſca-
turiens,& flumen olei dictum eſt,meritò Paulus allegoricè loquens,& ipſum lac nomi-
Ibidem.3. nans,ſubiungit: Potum dedi.Verbũ enim bibitur alimentũ veritatis. Certè potus quoq;
vocatur humidum nutrimentum.Poteſt autem res eadem eſſe & cibus, ſi aliquo modo
affecta ſit,& potus,ſi alio & alio modo conſideretur.quemadmodum caſeus quoq; eſt la
ctis concretio, vel lac concretum:neq; enim dictiones aucupari mihi in præſentia curæ
eſt,prærerquàm quòd vtrunq; nutrimentum vna ſubminiſtrat ſubſtantia.Cæterum pue
Ioan.4. ris quoq; lactantibus lac ſolum ſufficit,vt ſit & potus & alimentum. Ego,inquit Domi-
nus,habeo manducare cibum quem vos neſcitis. Cibus meus eſt vt faciã voluntatẽ eius
qui miſit me. Videte alium cibum,qui quemadmodum lac allegoricè dictus eſt, nempe
Mat.20.& 26 voluntas Dei.Quinetiam propriæ paſsionis complementum abuſiuè poculum appel-
lauit,quando eam ebibere ac exhaurire & perficere ipſum ſolum oportebat. Ita Chriſto E
μαστὸν à μα- quidem nutrimentum erat paternæ voluntatis adimpletio: Nobis autem ipſe Chri-
στὶν, quod ſi- ſtus infantibus eſt alimentum,qui Verbum cœlorum exugimus.Hinc quęrere Græcè di
gnificat ma- citur μαστὸν,quòd infantibus qui Verbum quærunt,paterna benignitatis vbera lac ſup-
millam. peditant. Prȩterea autem ſeipſum quoq; panem cœlorũ Verbum fatetur. Non enim Mo
Ioan.6. ſes,inquit,dedit vobis panẽ de cœlo, ſed Pater meus dat vobis panem de cœlo verũ: pa-
nis enim ex Deo eſt qui de cœlo deſcendit,&vitam dat mundo,& panis quem ego dabo
caro mea eſt,quam ego dabo pro mundi vita.Hîc panis notandum eſt myſterium, quòd
ipſum dicat carnem, vt quæ per ignem reſurgat, quemadmodum ex corruptione & ſa-
tione frumentum reſurgit,atqueadeo quæ etiam per ignem conſiſtat, in gaudium eccle
ſiæ,vt panis qui pinſitur. Sed hoc rurſus à nobis dicetur apertius in libro de reſurrectio-
ne.Quoniam autem dixit,Et panis quem ego dabo,caro mea eſt: caro autem ſanguine
irrigatur:ſanguis autem vinum allegoricè dicitur:ſciendum eſt q, panis in vinũ tempera
tum minutatim coniectus, vinũ arripit, quod eſt aqueũ autẽ relinquit:ita etiã caro Do-
mini quæ eſt panis cœlorum,ebibit ſanguinem:eos qui ex hominibus ſunt cœleſtes, ad
incorruptionem enutriens, ſolas autem illas carnales cupiditates ad corruptionem re-
linquens.Ita Verbum multis modis allegoricè dicitur,& cibus,&caro,& nutrimentum,
& panis,& ſanguis,& lac.Omnia eſt Dominus,vt nos eo fruamur qui in ipſum credidi-
mus.Nequis verò alienum exiſtimet,quòd nos ſanguinem Domini lac allegoricè dica-
Geneſ.49. mus, an non enim vinum quoq; allegoricè dicitur? Qui lauat, inquit, in vino veſtẽ ſuã,
& in ſanguine vuæ indumentum ſuum. In ſpiritu ſuo dicit ſe ornaturum corpus Verbi, F
quemadmodum ſcilicet ſuo ſpiritu enutriet eos qui Verbum eſuriunt. Quòd autem ſan
Ibidem.4. guis ſit Verbum,Abel iuſti ſanguis fert teſtimoniũ,qui Deum interpellat. Sanguis enim
vocem nunquã emittet, niſi ſanguis Verbũ intelligatur. Verus enim iuſtus,typus eſt no
ui iuſti: & ſanguis vetus qui interpellat, pro nouo ſanguine interpellat. Deũ aũt alloqui
tur ſanguis qui eſt Verbũ,quoniã ſignificauit Verbũ qui erat paſſurus. Cęterũ caro quoq;
ipſa, & ſanguis qui eſt in ipſa,veluti per quandã remunerationẽ, lacte irrigatur & auge-
tur.Porrò autem eius quod conceptũ eſt formatio,fit ſemine cõmixto ac contemperato
cum puro,q̃d relictũ eſt excremẽto menſtruæ purgationis.Quæ eſt enim in eo facultas,
ſanguinis naturam conglobans,quemadmodũ coagulũ facit lac concreſcere,formatio
nis efficit ſubſtantiam.Facilè enim producit bona temperatura : quæ autem ſunt extre-
ma,propenſa ſunt ad filiorũ ſterilitatem.Iam enim in ipſa terra, quòd nimijs imbribus
inundatur,ſemen abſtrahitur,propter humoris autem ſiccitatem deſiccatur. Qui eſt au-
tem viſcoſus ſuccus,ſemen continet & producit. Iam verò nonnulli quoq; animalis ſe-
men ſtatuunt eſſe ſpumam ſanguinis in ſubſtantia,qui innato maſculi calore in coniun
ctione turbatus,ventilatus ſpumeſcit,& deponitur in venis ſeminarijs. Hinc Diogenes
ἀφροδίσια Ve- Apolloniates vult Venerem Græcè eſſe dictam ἀφροδίσια.Ex his omnibus clarũ eſt ſangui
nus aut coi- nem eſſe humani corporis ſubſtantiam.Quinetiam qui eſt in vtero,primùm quidem eſt
tus ἀπὸ τοῦ ἀφρῶ lactea humidi coagulatio:deinde hæc coagulatio in ſanguinem conuerſa caro efficitur:
concreta autẽ in vtero à naturali & calido ſpiritu,à quo effingitur fœtus, viuificatur.Sed
etiam poſtquam eſt in lucem editus puellus,eodem ſanguine alitur. Natura enim ſan-

guinis

A guinis eſt fluxus lactis,& fons nutrimenti lac eſt, quo etiam mulier oſtenditur & ve-
rè peperiſſe,& eſſe mater: per quod etiam beneuolentiæ amatorium accipit. Propterea
ergo qui in Apoſtolo erat Sanctus ſpiritus, Domini voce vtens, dicit myſticè: Lac vobis 1.Cor.3.
potum dedi.Si enim in Chriſto regenerati ſumus,qui nos regenerauit, proprio lacte nu
trit,nempe Verbo.Quicquid enim generauit,ei quod generatur protinus alimentũ prę
bere,eſt conſentaneum.Quemadmodum autem regeneratio cõuenienter,ita etiam nu-
trimentum fuit homini ſpiritale.Omni ergo ratione nos in omnibus Chriſto coniongi-
mur,& familiares reddimur, & in cognatione, per ſanguioẽ eius quo redimimur: & in
conſenſione,per nutritionẽ quę ex verbo efficitur:& in incorruptiooe,per eius ipſius in
ſtitutionem,& vitæ agendæ rationem.Aluiſſe autem,inter homines ſæpe affert plura a-
moris incitameota,quàm procreaſſe liberos. Idem ergo ſanguis & lac,eſt ſymbolum ac
ſignum paſsionis & doctrinę.Vnicuiq; ergo noſtrûm,qui iofantes ſumus,licet Domino
gloriari,& eloqui:Patre bono,æquè bono me ſanguine glorior eſſe. Quòd autem lac ex Ibidem.3.
ſanguine fiat per mutatiooem,iam quidem clarum eſt: verùm id etiam & ex pecoribus 2.Cor.10.
& ex bobos licet cognoſcere.Hęc enim animalia tempore anni quod ver vocamus,cùm
ſit id quod ambit humidius,herbæq; & paſcua ſint melioris ſucci & magis roſcida, ſan-
guioe prius implentur,vt ex venarum quę incuruantur vaſorum extenſione licet cogno
ſcere:ex ſanguine aotem lac funditur vberius.cootrà autem æſtate,ab æſtu aduſtus & a-
refactus ſiſtit ſanguis mutationem,& ideo minus mulgentur.Quinetiam lac quoque ha
bet maximè naturalem cum aqua cognationẽ,quemadmodum ſcilicet cum nutrimen-
to ſpiritali lauacrum ſpiritale.Qui itaq; in prædicto lacte frigidę aquæ patum exorbent,
B ſtatim iuuantur: noo ſinit enim lac aceſcere, quæ eſt illi cum aqua ſocietas,dum non per
repugnantiam aliquam,ſed per coniunctam illi affectionem maturatur. Et quam habet
verbum cum baptiſmo ſocietatem, eandem habet lac cum aqua conuentiooem: hoc e-
nim ſolum ex humidis ſuſcipit cum aqua mixtionem,recipiens expurgationem,quem-
admodum baptiſmus propter remiſsionem peccatorum. Aptè etiam & appoſitè melle
miſcetur,idq; rurſus propter purgationem, cum dulci nutrimeoto. Verbum enim beni-
gnitate commixtum,ſimul & animi medetur affectionibus,& expurgat peccata.Illudq;,
melle dulcior emanat ſermo,mihi videtur dictum eſſe de Verbo, qoi eſt mel.Multis autẽ
in locis Prophetia eum extollit ſuper mel & fauum. Porrò autem miſcetur quoq; lac vi- Pſal.18.
no dulci:eſt autem vtilis mixtio,veluti contemperata affectiooe ad incorruptionẽ. Lac
enim à vino ſereſcit,& finditur,& quicquid eſt eius adulterinum,id tanquam per aquæ-
ductum educitur.Eodem autem modo ſpiritalis fidei ſocietas ſe habet in hominem pa-
tibilem.Sereſcere enim faciens carnales concupiſcentias,hominem ad æternitatẽ con-
trahit, diuinis immortalem efficiens. Sed & multi adipe lactis, quod butyrum vocant,
vtuntur ad lucernam,multiplicem Verbi miſericordiam per hoc ænigma apertè ſignifi- Alluſio eſt in
caotes,vt quod ſolum iurè nutriat,& augeat,& infantes illuminet.Propterea enim Scri- ἔλαιον & ἔλεος
ptura quoq; dicit de Domino:Cibarunt eos germina agrorum:ſuxerunt mel de petra,& Deut.32.
oleum ex petra ſolida:butyrum boum & lac ouium,cum adipe agnorũ, & quæ ſequon-
tur,dedit eis.Quinetiam prædicens Propheta pueri generationem:Butyrum, inquit, &
mel comedet. Mihi autem venit etiam in mentem admirari,quomodo audent quidam
ſeipſos vocare perfectos & gnoſticos,hoc eſt,cognitione præditos,plus de ſe quàm Apo
C ſtolus ſentientes, inflati,& exultantes,cùm ipſe Paulus de ſe fateatur: Non quòd iam cœ Philip.3.
pi,vel iam perfectus ſum:perſequor autem ſi etiam comprehendã,propter quod & com-
prehenſus ſum à Chriſto.Fratres, ego meipſum nondum exiſtimo cõprehendiſſe. Vnũ
autem,eorum quę retro ſunt obliuiſcens, ad ea autem quæ antè ſunt me exteodens, ſe-
cundum ſcopum perſequor brauium ſupernę vocationis in Chriſto Ieſu.Et ſeipſum quĩ
dem perfectum exiſtimat,quòd à priore vita liberatus ſit: meliorem autem perſequitur,
non tanquam in cognitione perfectus, ſed tanquam id quod eſt perfectum deſiderans.
Et ideo ſubiungit:Quicunq; ergo perfecti,hoc ſentimus:perfectionem ſcilicet dicens re
nunciaſſe peccatis, & io fidem eius qui eſt perfectus,eſſe regeneratos, poſteriorum pec-
catorum oblitos.

Quis eſt Pædagogus,& de eius Pædagogia. Cap. VII.

QVoniam ergo oſtendimus, pueros nos omnes qui à Scriptura vocamur, nec
id ſolum,ſed etiam qui Chriſtum ſecuti ſumus,nos infantes dictos eſſe alle-
goricè:ſolum autem eſſe perfectum Patrem vniuerſorũ: in ipſo enim Filius,
& in Filio Pater:reſtat vt nos ordinem ſequentes,dicamus quis ſit noſter Pæ-
dagogus.Vocatur autem Ieſus. Nonnuoquã ergo ſeipſum paſtorem vocat,& dicit, Ego Ioan.10.
ſum paſtor bonus,per metaphoram ſumptam à paſtoribus,qui ducũt oues. Qui puellos
ducit intellectus pædagogus,qui eſt paſtor curam gerens infantium.Infantes enim, ſim
plices tanquam oues dicuntur allegoricè.Et erunt,inquit,omnes vnus grex,& vnus pa- Ibidem.

ſtor.Pędagogus ergo iute Verbum dicitur, qui pueros nos ducit ad ſalutem.Euidentiſsi D
Præceptor græcè παιδαγωγός, & eſt alluſio ad & παῖδας ἄγειν
mè ergo Verbum dicit de ſeipſo per Oſeam:Ego autem ſum præceptor veſter. Pædago-
gia autem eſt diuina religio, quæ eſt doctrina diuini cultus,& eruditio ad aſſequendam
veritatis agnitionem,& recta inſtitutio,vitæq; agendæ ratio,quæ in cœlum deducit.Pę-
dagogia autem multis modis appellatur.Eſt enim pædagogia eius qui ducitur & diſcit:
& pædagogia eius qui ducit & docet:& tertiò pædagogia eſt ipſa deductio & inſtitutio:
& quartò pædagogia eſt ea quæ docentur,vt præcepta.Eſt autem quæ eſt ex Deo pæda-
gogia,veritatis directio ad Dei contemplationem,& ſanctarum actionum aperta ac eui-
dens deſcriptio in æterna perſeuerantia. Quemadmodum ergo phalangem dirigit dux
exercitus,militum ſalutis curam gerens:& gubernator nauis clauum regit,volens ſerua
re vectores: ita etiam pædagogus ducit pueros ad ſalutarem vitæ agendæ rationem, vt
noſtri ipſorũ curã gerat.Et in ſumma,quæcunq; à Deo rectè nobis fieri petierimus,ea no
bis aderunt ſi Pædagogo paruerimus.Quemadmodum ergo gubernator non ſemper ce
dit ventis,ſed contrà proram obuertens,vniuerſis reſiſtit tempeſtatibus: ita pædagogus
legibus quæ ſunt in hoc mundo nunquam cedit,nec eis puellum,tanquam cymbam, in
beluinam & libidinoſam viuendi rationem impellere permittit: ſed ſolo ſecundo veri-
tatis ſpiritu in altum ſublatus,clauum pueri,aures inquam,fortiter tenet, donec inoffen
ſum puellum in portum cœlorum perduxerit.Patrius enim qui ab eis vocatur mos,mo-
mento temporis præterit.Diuina autem vitæ inſtitutio eſt in æternum permanens poſ-
ſeſsio.Achillis quidem pædagogum dicunt fuiſſe Phœnicem,& Crœſi filiorũ Adraſtum,
Alexandri autem Leonidem, & Philippi Nauſithoon. Sed Phœnix quidem inſano mu-
lierum amore tenebatur: erat autẽ exul Adraſtus: Leonides verò Macedonis faſtum nõ E
Pellæus Philippus,à Pella vrbe Macedoniæ.
reſecuit:nec Nauſithous ebrietatis Pellæi curauit vitium.Neq; verò Alcibiadis ſcortatio
nem Thrax Zopyrus reprimere potuit.Sed erat emptitiũ mancipium Zopyrus: & The-
miſtoclis liberorum pædagogus Sicinnus fuit ignauus famulus. Eum dicunt ſaltaſſe,&
genus ſaltationis, quod Sicinnis græcè dicitur, inueniſſe. Non nos latuerunt qui apud
Perſas Regij vocantur pædagogi, quos numero quatuor ex omnibus Perſis optimatim
deligentes reges Perſarum,ſuis pręficiebant liberis.Sed ſolam ſagittandi artem diſcunt
eorum filij:poſtquam autem ad pubertatẽ peruenerint,cum ſororibus & matribus,mu-
lieribusq; tam vxoribus quàm concubinis innumerabilibus coëunt, tanquam capri ad
venereum congreſſum exercitati.Noſter autem pædagogus ſanctus Deus Ieſus, qui eſt
dux omnis humanę naturę,Verbum,ipſe benignus & clemens Deus,eſt pędagogus.De
Deut.32.
ipſo quidem alicubi dicit Spiritus ſanctus in cantico: Populo in deſerto ſufficienter ſup
peditauit in ſiti æſtus,in inaquoſo ipſum circundedit,& eum erudijt & cuſtodijt tanquã
pupillam oculi,ſicut aquila protegit nidum ſuum,& in pullis ſuis deſiderauit: expanſis
alis ſuſcepit ipſos, & ſuper dorſum eos recepit: Dominus ſolus duxit ipſos, & non erat
cum eis deus alienus. Apertè,vt mihi quidem videtur, Scriptura oſtendit pædagogum,
eius ductum enarrans.Rurſus autem quando dicit,per propriam perſonam,ſeipſum fa-
Mich.6.
tetur pędagogũ. Ego Dominus Deus tuus,qui eduxi te de terra Aegypti.Quis ergo ha-
Geneſ.17.
bet poteſtatẽ inducendi & educẽdi?an nõ pædagogus?Is apparuit Abrahę,& dixit: Ego
ἀρεστὸς
ſum Deus tuus,gratus eſto coram me. Eum autem tanquam optimus pædagogus, vt ſit
fidelis puer, inſtruit dicens:Et ſis irreprehenſibilis. Et ponam teſtamentũ inter me & te F
& ſemen tuum. Amicitiæ quæ præeſt & curam gerit, hic eſt ſocietas & communicatio.
Ibid.28.
Iacob autem pædagogus videtur eſſe euidentiſsimè.Ei itaq; dicit:Ecce ego tecum,cuſto
diens te in vniuerſa via quocunq; ambulaueris,& reducam te in terram hanc,quoniam
non te derelinquam donec fecerim quæcunq; locutus ſum tibi. Cum eo autem colluctа
Ibid.32.
ri quoq; dicitur.Remanſit autem,inquit,Iacob ſolus,& luctabatur cum eo homo,nempe
pædagogus,vſq; ad matutinum.Hic erat homo qui agebat & ferebat,qui vnà exerceba-
tur,& exercitatorem Iacob aduerſum malignum inungebat.Quòd autem Verbum eſſet
qui erat vnà cùm Iacob aliptes & inunctor, & pædagogus humanæ naturæ, ex hoc ſciri
Ibidem.
poteſt:Interrogauit,inquit,ipſum,& dixit ei: Enuncia mihi quod ſit nomen tuum. Et di
xit:Cur interrogas nomen meum?Nomen enim nouum nouo populo reſeruabat,nem-
pe infanti.Adhuc autem erat innominatus Deus Dominus,vt qui nondum homo factus
εἶδος θεοῦ
fuerat. Vocauit tamen Iacob nomen loci illius,Speciem Dei.Aſpexi enim,inquit,Deum
Ibidem.
facie ad faciem,& ſalua facta eſt anima mea.Facies autem Dei, eſt Verbum, quo Deus il-
luminatur & cognoſcitur. Tunc etiam nominatus eſt Iſraël,quando vidit Deum Domi-
num.Hic eſt Deus,qui eſt Verbum,qui pædagogus,qui ei poſtea rurſus dixit: Ne timeas
Ibid.46.
deſcendere in Aegyptum.Vide quomodo iuſtum ſequitur pędagogus,& quomodo eum
qui exercetur inungit,docens ſupplantare aduerſariũ. Hic ipſe Moſen quoq; docet fun-
Exod.32.
gi pædagogi officio.Dicit enim Dominus: Si quis peccauit coram me, deleo eum de li-
bro meo:nunc autem vade,& deduc populum hunc in locum quem dixi tibi.Hoc in lo-
co eſt magiſter pædagogiæ. Reuera enim erat Dominus per Moſen pædagogus veteris
populi

A populi,per ſeipſum autem,populi noui dux,facie ad faciem.Ecce enim dixit Moſi : An- Ibidem.
gelus meus præcedit te: euangelicam & principalem Verbi poteſtatē repręſentans.Do-
minicam autem autoritatem ac dignitatem conſeruans : Quo die,inquit,viſitauero,in-
ducam ſuper ipſos peccatum ipſorum. hoc eſt: Quo die iudex fuero conſtitutus, reddā
quæ eorum peccatis reſpondeant.Idem enim pædagogus & iudex,eos qui non obedie-
runt iudicat. Eorum autem peccatum benignum Verbum nequaquam ſilentio præte-
rit.Arguit autem,vt ducantur pœnitentia.Mauult enim Dominus pœnitentiam pecca- Ezech.18.
toris quàm mortem.Nos autem, cùm tanquam infantes aliorū peccata auditione acce-
perimus,minarum metu ne ſimilia patiamur, ab eiuſmodi delictis abſtinemus. Quidnā
fuit ergo quod peccarunt? Quòd in ira ſua homines occiderunt, & ſua cupiditate tauro
neruos præciderunt, execranda eſt ira ipſorū.Quis ergo nos eo benignius & humanius
erudierit?Prius itaq; veteri populo vetus erat teſtamentum,& Lex cum metu populum Rom.8.
erudiebat,& Verbum erat Angelus: nouo autem & recenti populo nouum ac recens te-
ſtamentum datum eſt, & Verbum fuit genitum,& metus in dilectionem conuerſus eſt,
& myſticus ille Angelus Ieſus paritur.Hic enim ipſe pædagogus,tunc quidem,Dominū Deut.6.
Deum timebis,dicebat:nobis autem per hoc ſuaſit,Diliges Dominum Deum tuum : & Matth.22.
nobis præcipit,Ceſſate ab operibus veſtris peccatorum veterum,diſcite benefacere:De- Eſa.1.
clina à malo,& fac bonum:Dilexiſti iuſtitiam, odio habuiſti iniquitatem.Hoc eſt meum Pſal.36.
nouum teſtamentum veteri litera impreſſum.Non eſt ergo exprobranda Verbi nouitas. Ibid.44.
Sed Dominus quoque dicit in Hieremia : Ne dicas quòd ſum iunior. Antequam te for- Hier.1.
marim in vtero noui te, & antequā egredereris è matrice ſanctificaui te. Hæc apud nos
B poteſt prophetia ſignificare eos, qui ante mundi conſtitutionem Deo ad fidem ſunt co-
gniti, nomine autem ſunt infantes propter impletam nuper Dei voluntatem, quatenus
ad vocationem & ſalutem recenter nati ſumus.Quocirca etiam ſubiungit : Prophetā ad Ibidem.
gentes poſui te:dicēs eum oportere pręcidere,non videri eſſe probro recentioris appe-
lationem ijs qui videntur infantes. Lex autem eſt vetus gratia per Moſen à Verbo data.
Quocirca dicit quoq; ſcriptura, Lex per Moſen data eſt: non à Moſe, ſed à Verbo quidē, Ioan.1.
verùm per Moſen ſeruum ſuum : & ideo fuit ad tempus.Aeterna autem gratia & veritas
per Ieſum Chriſtum facta eſt. Videte verba ſcripturę.De lege quidem,data eſt,inquit,tan
tùm:Veritas autē,quæ eſt gratia Patris,eſt ęternum Verbi opus:& nō dicitur dari,ſed per
Ieſum fieri,ſine quo factum eſt nihil.Iam verò Moſes propheticè perfecto cedens pæda-
gogo,nempe Verbo,& nomen & pædagogiam prædicit,& populo cōmendat pædago-
gum,præceptis ei obedientiæ traditis:Prophetam vobis ſuſcitabit, inquit, Deus tanquā Deut.18.
me de fratribus veſtris: per Ieſum naue filium, Ieſum Dei ſignificans:nomen enim Ieſu,
quod in lege prędicabatur,erat adumbratio Domini.Subiungit itaq;,quod populo vtile
futurum erat conſulens:Ipſum audietis,dicens. Et homo qui non audierit Prophetam
hunc,ei minatur.Tale nobis prædicit nomen ſalutaris pædagogi, propterea ei virgā ad-
iungit prophetia,virgam diſciplinæ,imperij,& poteſtatis:vt quibus Verbum ſuadens &
admouens non medetur,eis minæ medeantur.Quibus autem non medentur minæ, eis
virga medebitur.Quibus verò virga non medetur,eos ignis depaſcit.Egredietur,inquit, Eſa.11.
virga de radice Ieſſe. Vide pædagogi curam,ſapientiam, & poteſtatem. Non ſecundum
opinionē,inquit,iudicabit,neq; ſecundum loquelam arguet, ſed iudicabit humili iudi-
C ciū,& arguet peccatores terræ.Et per Dauid:Caſtigans caſtigauit me Dominus, & mor- Pſal.117.
ti non tradidit me.A Domino enim caſtigari,& tanquā à pędagogo erudiri,eſt à morte li
berari.Et dicit per eundem prophetam:In virga ferrea paſces eos.Ea quoq; motus Apo- Ibid.2.
ſtolus in epiſtola ad Corinthios: Quid vultis,inquit, in virga veniam ad vos, an in dile- 1.Cor.4.
ctione & ſpiritu lenitatis ? Sed etiam, virgam potentiæ emittet Dominus ex Sion, dicit Pſal.119.
per alium prophetam. Pædagogica autē hęc virga tua & baculus tuus me cōſolata ſunt, Ibid.22.
dixit aliquis alius.Hæc eſt pædagogi poteſtas,venerāda & grauis,cōſolatoria, ſalutaris.

Aduerſus eos qui exiſtimant non eſſe bonum eum qui iuſtus eſt. Cap. VIII.

HIc exoriuntur aliqui,qui dicunt non eſſe bonum Dominum,propter virgam
& minas,& timorem:neq; ſcripturam audientes quæ ſic dicit: Et qui timet Eccleſ.21.
Dominum,conuertetur ad cor ſuum. & obliti, quod eſt maximum, eius be-
nignitatis, quòd propter nos homo factus ſit. Atqui propheta eum familia-
rius precatur per hæc verba:Memento noſtri,quoniam puluis ſumus. hoc eſt, Miſerere Iob.10.
noſtri, quoniam carnis imbecillitatē tu ipſe eam paſſus, expertus es. Ea ergo ratione o- Pſal.102.
primus,& nulli reprehenſioni obnoxius pædagogus eſt Dominus, qui propter inſignē
benignitatē & clementiā vniuſcuiuſq; hominū naturę miſeretur.Nihil enim eſſet,quod Sap.11.
odio habet Dominus:non enim aliquid quidē odit,vult autē id eſſe quod odit. Neq; ve
rò vult aliquid non eſſe,eſt autem cauſa vt ſit id quod vult non eſſe.Sed neque non vult

quidẽ aliquid nõ eſſe,id verò eſt.Si quid ergo odio habet Verbum,id vult non eſſe. Nihil D
eſt autẽ,cuius non cauſam Deus, quod id ſit,præbeat. Nihil ergo odio habet Deus. Sed
Ioan.1. neq; Verbum:vtrunq; enim vnum eſt,nempe Deus.Dixit enim:In principio erat Verbũ,
&Verbum erat in Deo,& Deus erat Verbum.Quod ſi nihil odio habet eorũ quæ ab ipſo
facta ſunt,reſtat vt id diligat.Longè autem plus quàm alia iurè hominem diliget, qui eſt
pulcherrimum animal eorum quæ ab ipſo effecta ſunt,pietateq; ac religione præditum.
Hominem ergo diligit Deus,ergo Verbum etiã hominẽ diligit. Qui autẽ aliquid amat,
ei vult prodeſſe.Quod autem prodeſt,eo quod non prodeſt vtiq; fuerit præſtantius. Præ
ſtantius aũt bono nihil eſt,prodeſt ergo quod bonũ eſt.Deum aũt eſſe bonũ in confeſſo
eſt,Deus ergo prodeſt.Bonum autem quatenus bonum eſt, nihil aliud facit quàm pro-
deſt,Deus ergo prodeſt in omnibus.Et non homini quidem in aliqua re prodeſt?nõ au-
tem eius curam gerit?Neq; curam quidem eius gerit?non autẽ eſt etiã de eo ſolicitus?Eſt
enim pręſtantius quod ſua ſponte prodeſt,quàm quod non ſua ſponte.Deo autem nihil
eſt præſtantius.Nec eſt aliud ſua ſponte prodeſſe,quàm eſſe de homine ſolicitum. Deus
Matth.6. ergo curam gerit hominis, & de eo eſt ſolicitus, Id aũt reipſa oſtendit, cùm Verbo eum
erudiat, qui eſt vetus ac germanus coadiutor Dei in homines beneuolentiæ.Bonum aũt
eſſe dicitur,non eò quòd virtutẽ habeat:quandoquidẽ iuſtitia quoq; bonum eſſe dicitur,
non quòd habeat virtutem,ipſa enim eſt virtus,ſed quòd ipſa ex ſe & per ſe bona ſit. Di-
citur etiam alio modo bonum,id quod eſt vtile,non eò quòd delectet, ſed eò quòd pro-
ſit.Quæ quidem omnia eſt iuſtitia,& vt virtus,& vt per ſe eligenda bonũ, & vt quæ non
delectet.Non enim iudicat ad gratiam,ſed pro vniuſcuiuſq; meritis diſtribuit.Id autem
quod eſt vtile,ſequitur id quod prodeſt.Per omnes ergo partes per quas bonum dijudi- E
catur,iuſtitia quoq; boni figuram ac characterem ſuſcipit: ſunt inter ſe æqualia & ſimi-
lia.Bonum eſt ergo iuſtitia.Quomodo ergo inquiũt,ſi Dominus homines diligit,& bo-
nus eſt,iraſcitur,& punit? Neceſſe eſt ergo de ijs quàm fieri poterit breuiſsimè diſſerere:
eſt enim hæc tractatio aliqua ex parte conducibilis, ad rectam puerorum eductionẽ ne-
ceſſarij auxilij locum tenens. Multæ enim animi affectiones curantur ſupplicio,& præ-
ceptorum acerbiorum iuſſu,atq; etiam per doctrinam nonnullarum ſpeculationum.Eſt
Abſceſſus græcè eſt ἀπόστασις,hoc eſt apoſtema, ſiue humorũ abſceſſus. autem reprehenſio veluti quædam chirurgia affectionum animæ.Abſceſſus autem,veri-
tatis affectiones, quas ſectione diuidentem oportet coarguere. Medicamentorum autẽ
potioni aut applicationi eſt ſimilis probri inſimulatio,quæ reſoluit affectiones quæ iam
occalluerunt,impudicæq; & libidinoſæ vitæ ſordes expurgat, ſaſtuſq; ac ſuperbiæ car-
nes quæ excreuerunt, exæquat, ſanum ac verum hominem reparans ac reſtituens. Iam
verò admonitio eſt veluti quædam diæta ægrotantis animæ, quæ ſunt ſumenda conſu-
lit,& quæ non ſunt,prohibet.Hæc autem omnia tendunt ad ſalutem & ſanitatem æter-
nam.Quinetiam dux exercitus,cùm in eos qui maleficium admiſerunt,& mulctis pecu-
niarijs,& pœnis quæ cum vinculis & extrema ignominia ad corpus vſq; peruadunt, ani
maduertit,& nonnullos etiam nonnunquã morte punit, finẽ habet id quod bonũ eſt, vt
qui eius imperio parent duces admoneantur.Ita etiam magnus ille Imperator vniuerſo-
rum dux Verbum,eos qui præter ſuam legem effrenatiori impetu efferuntur, & aurigæ
non parent,vt à ſeruitute & errore,& ab aduerſarij captiuitate liberentur, vt animi per-
turbationes coërceant admonens,ad ſacram reipublicæ concordiam eos pacificè dedu-
cit.Quemadmodum ergo orationi ſuaſoriæ adiunctum eſt genus exhortatoriũ & conſo F
latorium,ita etiam laudatorio vituperatorium & exprobratoriũ. Eſt autẽ hoc genus ars
Heb.12. quædam abſterſoria.Beneuolentię autem,non odij ſignũ eſt,reprehendere.Ambo enim
probrũ obijciunt,&amicus & inimicus:ſed inimicus quidem irridens, amicus autẽ be-
ne volens.Non ergo propter odium Dominus homines maledictis inceſsit, quos cùm
propter noſtra ipſorum ſcelera licuiſſet perdere,ipſe pro nobis paſſus eſt. Pædagogus e-
nim,vt qui ſit bonus,admodum artificioſe vel per maledictũ ad vituperandũ irrepit,ma-
ledicto tanq̃ flagello mentis ſocordiã excitans.Rurſus autem eoſdem viciſsim conatur
adhortari. Quos enim laus non mouit, eos incitauit vituperatio : & quos tanq̃ mortuos
vituperatio non excitauit ad ſalutem, eos ad veritatem expergefacit maledictum. Fla-
Eccle.22. gella enim & maledicta in omni tempore ſapientiæ.Qui reſtam conglutinat, & ſtultum
docet,ad ſenſum,inquit,terram ducit,& eum qui eſt deſperatus acuit ad prudentiã.Pro-
pterea apertè ſubiunxit:Excitans dormientem è profundo ſomno,qui eſt ex alijs maxi-
mè morti ſimilis.Porrò autem ipſe de ſeipſo apertiſsimè exponit,multiplicem multiſq;
Ioan.15. modis vtilem culturam allegoricè ſignificans, quando dixit:Ego ſum vitis vera,& Pater
meus agricola eſt.Deinde rurſus ſubiunxit:Omnis palmes in me non ferens fructũ,tol-
lit ipſum,& quicquid fructum fert expurgat,vt amplius fructus ferat. Syluеſcit enim vi-
tis niſi putetur:ita etiam homo.Luxuriantes autem adnataſq; propagines,Verbum, qui
eſt gladius,expurgat,cogens appetitiones ne fructũ ferre deſiderent. Eorũ aũt qui pec-
cant increpatio habet ſcopum ſalutẽ, Verbo ſe concinnè applicante pro proprijs vniuſ-
cuiuſq;

A cuiuſq; moribus,& alicubi quidem vehementi ac intenſo, alicubi autẽ laxo ac remiſſo.
Apertiſsimè itaq; per Moſen dictum eſt:Bono eſte animo,vt vos tentet acceſsit Deus, vt Deut.8.
ſit timor eius in vobis,vt nõ peccetis.Hinc pulchrè quoq; Plato cùm didiciſſet: Omnibꝰ
enim,inquit,reuera bene fit qui dant pœnas:iuuantur enim dum eis punitis melior eua
dit anima.Si qui aũt corrigunẽ,ijs à iuſto bene fit.etiã ex ſentẽtia Platonis in confeſſo eſt
bonũ eſſe quod iuſtũ eſt.Ipſe ergo timor prodeſt,& vt hominibꝰ bono eſſet inuentus eſt:
q̃m ſpiritus timens Dñm viuet.Spes enim eſt in eum qui ipſos ſaluos facit.Hic ipſe autẽ,
Verbum inquam,qui pœnas imponit,eſt iudex.De quo dicit etiam Eſaias: Dominus tra Eſa.43.
didit ipſum peccatis noſtris,peccatorum ſcilicet correctorem & directorem: & ideo ſo-
lus hic poteſt peccata remittere,noſter à Patre vniuerſorum conſtitutus Pædagogus,qui
ſolus ab obedientia poteſt diſcernere inobedientiam.Qui autem minatur,apertè oſten-
dit ſe nihil mali velle facere,neq; ea quæ minatur exequi, ſed incuſſo timore impetũ ad
peccata reprimit,& ſuam in homines beneuolentiã oſtendit,adhuc differens, & oſten-
dens qualia ſunt paſſuri ſi peccatores permaneant.Non autem ſicut ſerpens ſtatim infi-
xus momordit. Bonus eſt ergo Deus. Atq; ipſe quidem Dominus ſermone ante factum
ſæpe vtitur.Sagittę,inquit,meę conficient ipſos,cõſumpti fame & morſu auium,& ner Deut.32.
uorum in ceruicem conuulſio immedicabilis.Dentes beluarum immittam in ipſos cum
ira ſerpentium ſuper terrã,foris filijs eos orbabit gladius,&ex promptuarijs metus.Non
enim Deus iraſcitur,vt nonullis viſum eſt,ſed per ſuam in homines beneuolentiã à plu-
rimis quidem abſtinere hortatus eſt,omnia autem quæ ſunt agenda indicauit. Bona au-
rem eſt hęc ars,terrere ne peccemus. Timor enim Domini peccata extrudit.Qui eſt aũt Eccleſ.2.
B ſine timore,nõ poterit iuſtificari,inquit Scriptura.Deus autem non ex ira irrogat ſuppli
cium,ſed quod iuſtũ eſt conſiderat,nempe quòd propter nos expediat prętermitti quod
iuſtum.Vnuſquiſq; autem noſtrûm ſupplicium eligit, cùm ſpontè peccat. culpa eſt autẽ
eius qui eligit:in Deum autem culpa conferri nequit. Si autem iniuſtitia noſtra Dei iu- Rom.3.
ſtitiam commendat,quid dicemus?Nunquid eſt Deus iniuſtus qui infert iram?Abſit. Di
cit itaq; minans: Acuam gladium meum, & apprehendet iudicium manus mea, & ipſe Deu.32.
retribuam ius inimicis,& ijs qui oderunt me retribuam. Inebriabo ſagittas meas ſangui
ne,& gladius meus comedet carnes à ſanguine vulneratorum.Hîc ergo apertũ eſt,quòd
qui non ſunt inimici veritati,neq; Verbum oderunt,ſuam ipſorum ſalutem odio nõ ha-
buerint,inimicitiarum autem pœnas effugerint.Corona itaq; ſapientiæ,inquit Sapien-
tia,timor Domini.Apertiſsimè autem per Amos prophetam ſui conſilij rationem Verbũ Eccl.1.
ſignificauit:Euerti vos, dicens, ſicut Deus euertit Sodomam & Gomorrã,& fuiſtis ſicut Amos.4.
torris extractus ab igne,& ne ſic quidẽ ad me conuerſi eſtis,dicit Dominus. Videte quo-
modo Deus propter ſuam bonitatem requirit pœnitentiam: & in ipſa minarum inten-
tione tacitè oſtendit ſuam in homines beneuolentiam:Auertam, inquit, faciem meã ab
ipſis,& oſtendam quid erit ipſis.Vbi enim Domini facies reſpicit, illic eſt pax & exulta-
tio.Vbi autem faciem auertit,ingreditur vitiũ.Non vult ergo mala intueri: bonus enim
eſt:ſed cùm ipſe oculos auertit, ſua ſponte propter humanã infidelitatem ortum habet
vitium.Vide ergo, inquit Paulus,bonitatem & ſeueritatem Dei.In eos quidem qui ceci- Rom.11.
derunt,ſeueritatem: in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate, hoc eſt, fide in
Chriſtum.Eum autem qui bonus eſt,quatenus bonus eſt,ſequitur odium vitij.Et ideo fa
C tebor quidem eum caſtigare infideles.Caſtigatio enim eſt bono & vtilitati eius qui ca-
ſtigatur. eſt enim eius qui reſiſtit correctio:vlciſci autem non vult. Eſt autem vltio, retri τιμωρεῖσθαι
butio mali quod emittitur ad vtilitatem eius quod vlciſcitur.Vlciſci autem nõ deſidera-
uerit,qui pro ijs qui nobis faciunt iniuriã nos orare docuit. Atqui quòd bonus ſit Deus Matth.5.
omnes confitentur.Quòd autem idem quoq; Deus iuſtus ſit, non eſt mihi pluribus ver-
bis opus,ſi euangelicã Domini vocẽ adduxero.Vnũ quidẽ ipſum dicit: Vt omnes vnum Ioan.17.
ſint,ſicut tu Pater in me,& ego in te,vt & ipſi in nobis vnũ ſint: vt etiã mũdus credat q, tu
me miſeris.Et ego gloriã quã dediſti mihi,dedi eis,vt vnũ ſint, ſicut nos vnũ ſumus: ego
in ipſis,& tu in me, vt ſint perfecti in vnum. Vnum autẽ eſt Deus,& vltra vnum, & ſupra
ipſam vnitatem.Et ideo particula illa,Tu,demonſtratiuam habens emphaſim, eum qui
verè ſolus eſt,qui fuit,& eſt,& erit,Deum oſtendit.In quibus tribus temporibus ponitur
vnum nomen,nempe Ens. Quod autem is ipſe qui ſolus Deus eſt, ipſe quoq; ſolus & ve ὤν
rè iuſtus ſit,in ipſo teſtabitur Dominus euangelio,dicens:Pater, quos dediſti mihi, volo Ibidem.
vt vbi ego ſum,illi quoq; mecum ſint,vt cõtemplentur gloriam meã quam dediſti mihi,
quòd dilexiſti me ante conſtitutionem mundi.Pater iuſte, & mundus te non cognouit,
ego autem te cognoui,& illi cognouerunt,quòd tu me miſeris,& notum eis feci nomen
tuum,& notum faciam.Hic eſt qui reddit peccata patrum in filios ijs qui oderunt, & fa- Exod.20.
ciens miſericordiam ijs qui diligunt.Qui enim hos quidem ſtatuit à dextris, illos verò à
ſiniſtris,quatenus quidem Pater qui bonus eſt mente concipitur, id ſolum quod eſt bo-
nus appellatus eſt:quatenus verò qui Filius eſt verbũ eius in Patre eſt, iuſtus appellatur

ex mutua quæ eſt inter ſe relatione & habitudine, vt ſit dilectionis ęqualitate dimenſum D
Prouer.31. nomen potentiæ: Virum inquit, ſecundum opera ſua iudicabit, cùm bonæ ſtatere iuſti-
Sapien.6. tiæ faciem Deus nobis Ieſum notum fecerit, per quem, tanquā ex æquali trutina, Deum
Eccle.5.18. cognouimus. De eo quoq; apertè dicit Sapientia: Miſericordia enim & ira cum ipſo. Do-
minus enim his vtriſq; ſolus eſt potens, iram effundens ad propitiationē ex magna ſua
miſericordia. Ita etiā eius reprehēſio: miſericordiæ enim & reprehenſionis ſcopus ſalus
eſt eorū qui reprehenduntur. Iam verò quòd bonus ſit idem Deus & Pater Domini no-
ſtri Ieſu Chriſti, idem Verbum rurſus confitebitur, dicens eum eſſe bonum in ingratos &
Matth.5. in improbos: & pręterea dum dicit: Eſtote miſericordes, ſicut Pater veſter eſt miſericors.
Mar.10. quin etiā quando apertè dicit: Nemo bonus niſi Pater meus qui eſt in cœlis. Deinde rur-
Matth.5. ſus: Pater, inquit, ſolem ſuum ſplendere facit ſuper omnes. hîc notandum eſt, quòd Pa-
trem ſuum qui bonus eſt, opificem quoq; & creatorem eſſe fatetur. Quòd autē iuſtus ſit
Ibidem. creator nulla eſt controuerſia. Et rurſus: Pater meus, inquit, pluit ſuper iuſtos & iniuſtos
& quatenus quidem pluit, eſt aquarū & nubium opifex: quatenus autem ſuper omnes,
iuſtè eſt & cum virtute eius æquilibrium. Tanquā bonus autem, ſuper iuſtos & iniuſtos.
ſimiliter. Apertiſsimè ergo vnum & eundem eſſe Deum ratiocinatione colligimus, hoc
Pſal.8. modo: Videbo cœlos opera digitorum tuorum: &, Qui creauit cœlos, in cœlis habitat: &,
Ibid. 2. Cœlum ſedes tua, Spiritus ſanctus cecinit. Dominus autem dicit in precatione: Pater no
Ibi. 10. ſter qui es in cœlis. Cœli autem ſunt eius qui mundum creauit. Contradici ergo non po
Ibi.102. teſt, quin Dominus ſit filius opificis. Quòd ſi apud omnea in confeſſo eſt iuſtum eſſe crea
Eſa. 62. torem: opificis autē filius eſt Dominus, eius ergo qui eſt iuſtus, filius eſt Dominus. Quo-
Matt.6.
Rom.3. circa Paulus quoq; dicit: Nunc autē ſine lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt. Et rurſus vt ma- E
gis Deū cenſeas: Iuſtitia aūt Dei per fidē Ieſu Chriſti in omnes credētes. Non eſt enim di-
ſtinctio. Et præterea ferens teſtimonium veritati paulò pòſt ſubiungit: Intolerantia Dei
ad oſtenſionem quòd ſit idem iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide, Ieſus. Quod aūt iu
Ibid. 7. ſtum eſt id bonum eſſe, noſſe videtur qui dicit: Quare lex quidem ſancta, & præceptū ſan
ctum, & iuſtum, & bonum: in eadem poteſtate vtrunq; nomē collocans. Atqui nullus eſt
etiā bonus niſi Pater eius. Idem eſt ergo Pater eius, qui cùm vnum ſit, multis ſignificatur
Matt.11. poteſtatibus. Et hoc ſibi volebat illud: Nemo nouit Patrem, qui quidem erat ipſe omnia
priuſquā veniret Filius: vt ſit veritate apertum, quòd qui eſt vniuerſorum Deus, vnus ſo-
lus ſit bonus, iuſtus, opifex, Filius in Patre, cui gloria in ſecula ſeculorū, amen. Sed neq;
à ſalutari verbo eſt alienum, dum cura aliquorum ab eo geritur: maledicere etenim, hoc
quoq; eſt medicamentū diuinę benignitatis, ex quo efflореſcit rubor pudoris, & ad pec-
candum ſubit verecundia. Si enim oportet vituperare, oportet etiā maledicere. Quo in
loco animam, quæ dolere deſijt, tempus eſt non letaliter ſauciare, ſed ſalubriter exiguo
dolore lucrantem à morte æterna liberationem. In pædagogia autem eius magna eſt ſa-
pientia, & varia eſt eius adminiſtrationis ratio ad ſalutem. Bonis enim fert teſtimonium
pædagogus. Vocatos autem ad meliora euocat, & eos qui ad iniuriam faciendam prope
rant, ab impetu auertit: iubet autem ad vitam meliorem traduci. Non eſt enim alterum,
quod eſt abſq; teſtimonio, ab eo cui fertur teſtimonium: & gratia eſt maxima, quæ profi-
ciſcitur ex teſtimonio. Porrò autē iræ quoq; affectio, ſi ira vocanda ſit eius admonitio, eſt
benignitatis & beneuolentiæ in homines, cùm Deus ad affectiones deſcendat propter
hominem, propter quem Verbum Dei homo factus eſt. F

Quòd eiuſdem eſt poteſtatis & benefacere, & iuſte punire. In quo etiam dicitur quis ſit modus Verbi Pædagogiæ. Cap. IX.

OMnibus ergo viribus, humanæ naturæ pędagogus, diuinum noſtrum Verbū
vtens omnibus ſapientiæ machinis, infantes conſeruare aggreſſus eſt, admo
nens, reprehendens, increpans, arguens, minans, ſanans, promittens, gratifi-
cans, multis quiquſdam veluti fręnis à ratione alienas humanæ naturę appe
titiones alligans. Vt ergo paucis dicam, in nos ita ſe gerit Dominus, vt nos in noſtros fi-
Sap.7. lios. Sunt tibi filij, caſtiga eos, ſuadet ſapientia, & inflecte eos à iuuētute ſua. Sunt tibi fi-
liæ, attende corpori earum, & ne vultum tuū apud eas exhilaraueris. Atqui liberos no-
ſtros, filios & filias, valde & ſupra quodcunq; aliud amamos. Quoniam autem qui ad gra
tiam quidem loquuntur, parum diligunt id quòd moleſtia non afficiunt: qui autem ad
vtilitatem acerbi ſunt, etſi in præſentia moleſti ſint, in futurum poſtea ſeculum benefi-
cio afficiunt. non præſentem voluptatem Dominus, ſed futuram ſpectauit delectationē.
Benignè autem eius pædagogiæ modum perſequamur cum prophetico teſtimonio. Eſt
ergo admonitio, curam gerens vituperatio, mentem inſerens. Talis eſt pædagogus ad-
Matt.23. monitor, vt quando dicit in euangelio: Quoties volui congregare filios tuos, ſicut galli-
Hier.3.32. na congregat pullos ſuos, & noluiſtis. Et rurſus ſcriptura admonet: Et mœchati ſunt, di-
cens, in lignum & lapidem, & ſuffumigarunt Baal. Maximum autem ſignum eſt eius be
nignitatis,

A nignitatis, q, licet apertè ſciret impudentiam populi qui recalcitrabat & reſiliebat, apertè
tamẽ adhortarut ad pœnitentiã, & dicit per Ezechiel: Fili hominis in medio ſcorpiorũ tu Cap.2.
habitas: veruntamen loquere ipſis ſi fortè audierint. Quinetiam Moſi dicit: Vade & dic Exod.3.
Pharaoni vt emittat populum: ego autem noui quòd non emittet ipſos. Vtrunque enim
apertè oſtendit, & Deum præſciuiſſe futurum, & eius benignitatem libero animi arbi-
trio largiri occaſionem pœnitentiæ. Admonet etiam per Eſaiam, populi curam gerens,
quando dicit: Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Hoc eſt Cap.29.
vituperatio arguens: Fruſtra autem me colunt, docentes doctrinas mandata hominum. Mat.15.
Hic curatio, quæ peccatum manifeſtauit, eadem ratione ſalutem oſtendit. Increpatio au
tem eſt propter turpia vituperatio, ijs quæ ſunt honeſta coniungens. Hoc oſtenditur
per Hieremiam: Equi in fœminas inſanientes facti ſunt: vnuſquiſque ad vxorem proxi- Cap.5.
mi ſui hinniebat. Nunquid propter hæc non viſitabo, dicit Dominus, vel in populo ta-
li non vindicabit anima mea? Coniungit autem vbique timorem, quòd timor Domini
ſit principium ſenſus. Et rurſus per Oſee: Non viſitabo, inquit, ipſos? quoniam ipſi cap.4.
cum meretricibus commiſcebantur, & cum initiatis ſacrificabant, & populus qui in-
telligebat coniungebatur cum meretrice. Eorum peccatum oſtendit apertius, eos intel-
ligere profitens, vt qui ſua ſponte & conſultò peccarent. Intelligentia autem eſt animæ
oculus, & ideo Iſraël eſt qui Deum videt: hoc eſt, qui Deum intelligit. Querela autẽ eſt
vituperatio, vtpote eorum qui contemnunt vel negligunt. Hoc modo pædagogiæ vſus
eſt per Eſaiam, dicens: Audi cœlum & auſculta terra, quoniam Dominus locutus eſt. Fi- Cap.1.
lios genui, & extuli, ipſi verò me nihili duxerunt: Nouit bos poſſeſſorem, & aſinus præ-
B ſepe Domini ſui, Iſraël aũt me nõ cognouit. Quomodo enim non eſt indignum, ſi qui no
uit Deum, non cognoſcat Dominum? ſed bos quidem & aſinus, quæ ſunt inertia & ſtul-
ta animalia, nouerint eum qui ipſa alit, Iſraël aũt ijs à ratione alienior inueniat? Et cùm
per Hieremiã pluribus de populo queſtus eſſet, ſubiungit: Et me reliquerunt, dicit Do- Hier.1.& 2.
minus. Inſectatio autem eſt inuectiua increpatio, vel inuehens vituperatio. Hoc etiã me
dicamento vſus eſt pædagogus per Eſaiam, dicens: Væ filij defectores. Hæc dicit Domi- Eſa.30.
nus: Feciſtis conſilium non per me, & pacta conuenta non per ſpiritum meum. Acerbiſſi
mo autem conſtipamento in ſingulis vtitur, nempe metu, per ipſum ſimul aperiens &
conuertens populum ad ſalutem: quemadmodum lanę quoq; quę tinguntur ſolent con
ſtringi ac conſtipari, dum parantur, vt colorem melius ſuſcipiant. Redargutio autẽ eſt
peccati prolatio, id in medium afferens. Eo tãq̃ maximè neceſſario pædagogiæ modo
vtitur, propterea quòd eneruata, & ſoluta ſit permultorum fides. Dicit enim per Eſaiam:
Dereliquiſtis Dominum, & ad indignationem concitauiſtis ſanctum Iſraëlis. Dicit etiã Eſa.30. & 63.
per Hieremiam: Stupuit cœlum propter hoc, & terra multò magis horruit: quoniã duo Hier.2.
mala fecit hic populus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt lacus contri-
tos qui aquam continere non poterunt. Et rurſus per eundem: Peccatum peccauit Hie-
ruſalem, propterea in commotionem facta eſt. Omnes qui glorificabant eam, ſpreuerũt
ipſam, quoniam viderunt eius turpitudinem. Redargutionis autem acerbitatem & ve-
hementiam per Solomonem conſolans, dixit, tacitè ſignificans pædagogiæ in filios a-
morem: Fili mi, diſciplinam Domini ne deſpicias, neq; ægreferas cum ab ipſo corripe- Prouerb.3.
ris. Quem enim diligit Dominus caſtigat: flagellat autem omnem filium quem recipit:
C quoniam homo peccator fugit reprehenſionem. Conſequenter ergo dicit ſcriptura: In- Pſa.140.
crepet me iuſtus, & caſtiget, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Ca-
ſtigatio autem eſt vituperatio, quæ affert intelligentiã. Nec ab hoc quidem pædagogię
modo abſtinuit, ſed dicit per Hieremiam: Quouſq; clamabo, & non exaudient? ecce au- Cap.11.
res incircunciſæ eorum. O beatam tolerantiam. Et rurſus per eundem: Incircunciſæ om Cap.9.
nes gentes: hic autem populus eſt incircunciſus corde, quoniam populus eſt inobediẽs:
filij, inquit, quibus non eſt fides. Viſitatio autem eſt vehemens redargutio. Vſa eſt hoc
genere in euangelio: Hieruſalem, Hieruſalẽ quæ occidit prophetas, & lapidat eos qui ad Matth.23.
ipſam miſsi ſunt. Nominis autem conduplicatio effecit vt eſſet grauis reprehenſio. Qui
enim Deum nouit, quomodo Dei miniſtros perſequitur? Propterea, inquit, relinquitur Ibidem.
domus veſtra deſerta. Dico enim vobis: Deinceps non videbitis me donec dixeritis, Be-
nedictus qui venit in nomine Domini. Si enim non ſuſcipitis benignitatem, cognoſce-
tis potentiam. Maledictum autem eſt intenſa & vehemens oratio. Pro medicamento au
tem vſa eſt maledicto, dicens per Eſaiam: Væ gens peccatrix, filij iniqui, populus plenus Eſa.1.
iniquitatibus, ſemen malum. Et in euangelio per Ioannem: Serpentes, inquit, genimina Matt.3.
viperarum. Accuſatio autem eſt vituperatio eorum qui faciunt iniuriam. Hac pædago-
giæ ratione per Dauid vſus eſt, dicens: Populus quem non cognoui ſeruijt mihi, & in au Pſal.17.
ditu auris obedijt mihi. Filij alieni mentiti ſunt mihi, & claudicauerunt à vijs ſuis. Et per Hier.3.
Hieremiam: Et dedi ei libellũ repudij, & nõ timuit incompoſitus Iuda. Et rurſus: Et me Ibid.2.8.
nihili fecit domus Iſraël, & domus Iudæ mentita eſt Domino. Expoſtulatio autẽ eſt, quę

artificiali auxilio clam fit vituperatio, quæ ipſa quoq; ſaluti prouidet ſub integumento. D
Thren. 1. Ea aũt vſa eſt per Hieremiá. Quomodo ſedit ſola ciuitas, quæ fuerat plena populis, facta
eſt tanquam vidua: quæ imperabat regionibus, facta eſt ſub tributo. flens fleuit in nocte.
Obtrectatio autẽ eſt obtrectans vituperatio. Et eo vſus eſt auxilio diuinus pædagogos,
Hier. 3. dicens per Hieremiam: Fuit tibi aſpectus meretricis, impudens fuiſti erga omnes, & non
in domum vocauiſti me & patrem & principem virginitatis tuæ, & pulchra meretrix &
iucunda, dux venenorum. Artificioſe admodum cùm virgini ſub nomine meretricio in-
ſultaſſet, rurſus ad honeſtatem eam adhortans euocat. Indignatio autem eſt legitima in-
crepatio, ſeu increpatio filiorum qui plus quàm oportet extolluntur. Ea pædagogia per
Deut. 32. Moſen vtitur, dicens: Filij reprehenſibiles, generatio praua & peruerſa: hæc Domino re-
tribuitis? Hic populus ſtultus & nõ ſapiens: oon hic ipſe Pater poſſedit te? Et per Eſaiam
Eſa. 1. dicit: Priocipes tui oon obediunt, ſocij furum, diligentes mooera, perſequentes retribu-
tionem, orphanis oon iudicantes. Et vt in ſumma dicam, eius in incutieodo timore arti-
ficium, eſt fons ſalutis. Boni eſt autem, dare ſalutem. Miſericordia antem Domini eſt ſo-
per omnem carnem, dum arguit, caſtigat & docet, ſicut paſtor gregem ſuum. Eorum qui
diſciplinã ſuſcipiunt miſeretur, & eos qui ſunt ardenti ſtudio ſibi conglutinat: & hac du-
cendi ratione ſexcenta millia peditum, qui coacti erant, in ea quam habebant cordis du-
ritie flagellans, miſerás, verberans, medens, in miſeratione & diſciplina cuſtodijt. Prout
enim eius eſt multa miſericordia, ita etiam eius reprehenſio. Pulchrum enim quidẽ cer-
tè eſt non peccare: bonum eſt etiam vt & qui peccat ducatur pœnitentia: quemadmodũ
optimum quidem eſt ſemper eſſe ſanum: bonũ autem eſt etiam à morbo conualeſcere.
Prouer. 23. Hac etiam ratione per Solomonem præcipit: Tu quidem virga percute filiũ tuũ, animã E
autem eius à morte libera. Et rurſus: Ne parſeris caſtigare puerum: virga autẽ ipſum cor-
rige, non enim morietur. Reprehenſio enim & increpatio, ſicut vel ipſum grẹcum nomẽ
ἐπίπληξις à πλήσσω, quod eſt percutio. nempe ἐπίπληξις ſignificat, ſunt ipſi ictus animẹ, qui peccata caſtigant, & mortẽ prohibent:
ad moderationẽ aũt & temperantiá deducunt eos qui feruntur ad intemperantiam. Hac
quidem certè ratione Plato cùm ſciret reprehenſionem maximas eſſe vires correctionis,
& præcipuam purgationem, conuenienter ei quod dictum eſt, eum qui eſt maximè im-
purus, vult ineruditum & turpem euaſiſſe, propterea quòd reprehendi non poſſet: quem
admodum puriſsimum & pulcherrimum eum eſſe cõueniebat, qui futurus eſſet beatus.
Rom. 13. Si enim Magiſtratus ac principes non ſunt timori bono operi, quomodo qui natura bo-
Ibidem. nus eſt Deus, ei qui non peccat erit timori? Si autem malum facias, time, vt dicit Apoſto-
lus. Et ideo ipſe quoq; Apoſtolus ad ſimilitudinem Domini ſigillarim eccleſias peracri-
ter inceſsit, ſuæ conſcius libertatis, & imbecillitatis eorum qui audiebant. Galatis itaq;
Gal. 4. dicit: Inimicus factus ſum, vera vobis dicens? Quemadmodum autem qui ſani ſunt non
opus habent medico, quatenus ſunt valentes: qui autem ẹgrotant, arte indigent: ita nos
quoq; qui in vita laboramus probroſis cupiditatibus, vituperandisq; intemperantijs, ac
libidinibus aliorumq; vitiorum inflammationibus, Seruatore opus habemus. Is autem
non ſolùm lenia ac mitia adhibet medicamenta, ſed etiam acria. Peccatorum quidẽ cer-
tè proſerpentes corroſiones ſiſtunt amaræ metus radices. Quamobrem ſalutaris eſt me-
tus, licet amarus. Iurè ergo qui ægrotamus, Seruatore opus habemus: qui autem aberra-
uimus, eo qui nos eſt deducturus: & qui cæci ſumus, eo qui nos ad lucem deducat: & qui
ſitimus, fonte vitali, cuius qui ſunt participes, non amplius ſitient: & qui mortui ſumus, F
vita egemus: & qui oues, paſtore: & qui pueri, pædagogo. quinetiá vniuerſa humana na-
tura, Ieſu: ne qui ioſolentes & peccatores ſumus, iucidamus in finem condemnationis: à
paleis autem ſegregemur, & in apothecá paterná recondamur. Veotilabrũ enim in ma-
Matth. 3. nu Domini, quo palea quæ igni debetur, à frumento ſecernit. Licet aũt, ſi vultis, ſanctiſsi
Luc. 3. mi paſtoris & pædagogi, omnipotentis & paterni Verbi ſummá nobis ſapientiá ediſce-
re, vbi allegoria vtitur, ſeipſum dicens paſtorẽ ouiũ. eſt aũt pædagogus infantiũ. Dicit er
Ezec. 34. go per Ezechielem, orationem dirigens ad presbyteros, & eis quandam ſalutarem iuſtæ
ſolicitudinis deſcriptionem exponens: Et quod claudum eſt alligabo, & quod ẹgrum eſt
curabo, & quod aberrat, reducá: & paſcá ipſos ego ad montẽ ſanctũ meũ. Hæc ſuot prẹce
pta boni paſtoris. Paſce nos infantes ſicut oues. Etiá Dñe imple tuis iuſtitiæ paſcuis: etiá
pædagoge paſce nos ad ſanctũ tuũ montẽ, ad eccleſiá, quæ in alto eſt, quẹ ſuperat nubes,
Ibidem. quẹ cœlos taogit. Et ero, inquit, paſtor ipſorũ, & ero prope ipſos, ſicut tunica prope cor-
pus ipſorũ. Vult carni meæ dare ſalutẽ, me tunica incorruptionis induẽs, & corpus meũ
Zach. 13. inunxit: Vocabunt me, inquit, & dicá, Ecce adſum. Celerius exandijſti, q̃ ego expectaoi
Eſa. 58. Dñe. Et ſi traijciant, nõ cadet, dicit Dominus. Non cademus enim in corruptionẽ, qni ad
incorruptionẽ traijcimus: quoniá ipſe nos tenebit. Dixit enim ipſe, & voluit ipſe. Talis
Matt. 20. eſt noſter pædagogus, optimo iure bonus: Non veni, inqnit, vt mihi miniſtraretur, ſed vt
Ioan. 4. ipſe miniſtrarem. Propterea in euangelio feſſus introducitur, qui pro nobis defatiga-
tur, & ſuam ipſius animam pretiũ redemptionis pro multis dare pollicens. Hunc enim
ſolum

A ſolum eſſe fatetur bonum paſtorem. Liberalis ergo eſt ac magnificus, qui quod maximũ
eſt ſuam pro nobis dat animam. Valdeq; eſt hominibus vtilis, & in eos benignus, quòd
homo voluit eſſe frater, cum poſſet eſſe Domiuus. Ille verò etiam vſqueadeo bonus fuit
vt pro oobis moreretur. Quinetiam eius clamauit iuſtitia: Si recti ad me veniatis, & ego Hier. 7.17.18.
rectus ad vos: Si obliqui ambuletis, & ego obliquus, dicit Dominus exercituum: pecca- Mal.2.
torum increpationes per vias obliquas ſignificans. Recta enim & ſecundũ naturam, quę
per Ieſu I literam ſignificatur, eſt eius bonitas, quæ erga eos qoi ex auditu crediderunt
firma eſt & immobilis: Quoniam vocaui, & non exaudiſtis, dicit Dominus, ſed mea irri- Prouerb.1.
ta feciſtis conſilia: meas autem reprehenſiooes non attendiſtis. Ita eſt maximè vtilis Do
mini reprehenſio. De his Dauid quoq; dicit: Geoeratio peruerſa & exacerbans, genera- Pſal.77.
tio quæ non direxit cor ſuum, & noo fuit fidelis cum Deo ſpiritus eius, & Dei teſtamen-
tum noo cuſtodierunt, & in lege eius ooluerunt ambulare. Hę ſunt cauſæ exacerbatio-
nis, propter qoas venit Iudex pœnas irrogaturus ijs qui bonã vitam noluerunt eligere:
& ideo cum eis paulò hic egit craſsius, ſi ab eo quo ad mortem feruntur impetu, aliquo
modo eos retardauerit. Dicit itaq; per Dauid minatum cauſam apertiſsimam: Non cre- Ibidem.
diderunt in mirabilibus eius. Quando occidebat ipſos, requirebant ipſum, & conuerte-
bantur, & mane ad Deum vigilabant, & recordati ſuot quòd Deus eſt adiutor eorum, &
Deus altiſsimus redemptor eorum eſt. Ita cognouit eos conuerti propter metum, con-
tempſiſſe autem eius benignitatem. Bonum enim, vt quod ſit ſemper beneficum, genera
liter contemnitur: colitur autem qui beneuolo iuſtitiæ metu admonet. Duplex eſt autẽ
genus metus: quorum alterum quidem eſt cum pudore, quo vtuntur ciues erga bonos
B Principes, & oos erga Deum: quemadmodum vtuntur boni ac moderati filij in parẽtes.
Equus enim, inquit, indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadit petulans. Aliud au Eccleſ.30.
tem metus genus eſt cum odio, quo ſerui vtũtur erga Dominos difficiles: & Hebræi, qui
Deum, Dominum fecere, non patrem. Multum autẽ atqueadeo omnino differt id quod
eſt ſpontaneum, liberum, ac voluntarium, ab eo quod fit per neceſsitatem, quod ad reli-
gionem & pietatem attinet. Ipſe enim, inquit, eſt miſericors, medebitur peccatis eorum Pſal.84.
& non perdet, & implebit vt auertat iram ſuam, & non incendet omnem indignationem Oſeæ.14.
ſuam. Vide quomodo pædagogi quod iuſtum eſt, oſtenditur in increpationibus, & Dei
quod bonum eſt, in miſerationibus. Quocirca Dauid, hoc eſt, Spiritus qui per eum loqui
tur, vtrunq; complectens de eodem Deo pſallit: Iuſtitia & iudició præparatio ſedis tuæ. Pſal.88.
Miſericordia & veritas præcedent ante faciem tuã. Fatetur eſſe eiuſdem poteſtatis & iu-
dicare & benefacere: ſimul enim eſt vtrorunq; poteſtas, iudicium iuſti quod diſcernit, &
idem iuſtus & boous qui eſt verè Deus: qui eſt ipſe omnia, & omnia ipſe: quoniam ipſe
Deos, qui eſt ſolus Deus. Quemadmodũ enim ſpeculum nõ eſt malũ deformi, eò quòd
ipſum oſtendat qualis ſit: & quemadmodum medicus non eſt ægrotanti malus, quòd ei
febrem annunciet: non enim medicus febris cauſa eſt, ſed ipſe febrem arguit: ita oec is
qui reprehẽdit, ei male vult qui laborat animo: oeq; enim ei delicta adiungit, ſed ea quæ
adſunt peccata oſtendit, ad hoc vt auertat ab eiuſmodi ſtudijs. Quamobrem Deus quidẽ
boous eſt per ſeipſum, iuſtus autem propter nos, & ideo etiam bonus. Quod iuſtum eſt
autem, nobis per ſuũ ipſius Verbũ oſtendit illinc è ſuperis vnde ipſe fuit Pater. Priuſquã
C enim eſſet creator, Deus erat, bonos erat: & propterea & opifex eſſe & Pater voloit: & il-
lius amoris habitudo ac relatio fuit iuſtitiæ priocipium, cùm & ſolem ſuum lucere face
ret, & filium ſuum mitteret. Iſq; primus è cœlis bonam aonunciauit iuſtitiam, cùm dice
ret: Nemo nouit Filium niſi Pater, neq; Patrem niſi Filius. Hæc reciproca quæ ex æquo Matth.14.
rependitur cognitio, eſt antiquæ iuſtitiæ ſymbolum. Deinde ad homines deſceodit iu-
ſtitia, & ſcripto & corpore, Verbo & lege, humanam naturam ad ſalutarem vrgens pœ-
nitentiam: bona enim erat. At Deo non obedis? Eius rei culpam tibi adſcribe, qui iu-
dicem attrahas.

Quòd idem Deus per idem Verbum & à peccatis arcet minans, & humanæ naturæ dat ſalutem adhortans. Cap. X.

SI itaq; quæ in aſtringenda humana natura verſatur adminiſtrationẽ, bonam
eſſe & ſalutarem, & à Verbo neceſſario aſſumi oſtendimus vſq; & ad pœniten
tiam, & ad peccatorum prohibitionem accõmodata fuerit, conſideranda de-
inceps foerit Verbi manſuetudo & lenitas. Eum enim iuſtum eſſe oſtenſum
eſt. Proprias autem exponit ſententias quæ ad ſalutẽ hortantur, per quas id quod bonũ
eſt & conducibile, vult ex paterna voluntate ſignificare. Hæc autem conſidera. Honeſtũ
quidem, eſt encomiaſtici. Vtile verò, ſuaſorij. Enimuero ſuaſorij quidẽ relatio & habitu-
do, eſt hortatoriũ & dehortatoriũ: encomiaſtici verò, laudatoriũ & vituperatoriũ. Aliquo
enim modo affecta ſenteotia ſuaſoria, efficitur hortatoria, & aliquo modo dehortatoria.
Similiter etiam genus encomiaſticũ, aliquo quidẽ modo affectum, eſt vituperatorium:

aliquo verò, laudatorium, in quibus maximè verſatur iuſtus pædagogus, qui quod no- D
bis eſt vtile, ſibi tanquam ſcopum propoſuit. Verumenimuero genus quidem vitupera-
torium & dehortatorium nobis prius oſtenſum eſt: nunc autem hortatorium & laudato
rium rurſus nobis aggrediendum eſt, & tanquam in trutina in æquilibrio ſtantes iuſti
lances expendamus. Ad ea ergo quę ſunt vtilia, adhortatione vtitur pædagogus hoc mo
Prouer. 4. 5. do per Solomonem: Ego vos, ô homines, adhortor, & meam vocem edo filijs hominum,
audite me: præclara enim dicam. & quæ ſequuntur. Quæ ſunt autem ſalutaria conſulit:
quoniam conſilium ad eligendum & vitandum aptum eſt, quemadmodum facit per Da
Pſal. 1. uid, dicens: Beatus vir qui non ambulauit in conſilio impiorum, & in via peccatorũ non
ſtetit, & ſupra cathedram peſtilentiarum non ſedit: ſed in lege Domini voluntas eius.
Conſilij autem dandi tres ſunt partes. Vna quidem, quę ſumit exempla ex tempore prę-
terito: vt, verbi gratia, quid Hebræis euenerit, qui aurum per idololatriæ crimen adora-
Exod. 32. runt in vitulo, & quid paſsi ſunt cùm fornicati eſſent, & quæ ſunt ſimilia. Altera verò quę
ex præſenti tempore intelligitur, vt quę ſenſu comprehendatur, ſicut illud quod dictum
Matth. 11. eſt ijs qui Dominum rogarunt: An ipſe es Chriſtus, aliúm ne expectamus? Abite & dicite
Ioanni, cæci vident, ſurdi audiunt, leproſi mundãtur, mortui reſurgunt, & beatus qui nõ
Pſal. 47. fuerit ſcandalizatus in me. Hoc ergo fuit quod prædicens dicebat Dauid: Sicut audiui-
mus, ita & vidimus. Ex futuris autem conſtat tertia pars dandi conſilij, qua quę ſunt e-
Matth. 8. 22. uentura iubet caueri, quemadmodum illud quoq; dictum eſt: Qui autem in peccata in-
Luc. 13. ciderint, eijcientur in tenebras exteriores, illic erit fletus & ſtridor dentium, & quę ſunt
ſimilia: adeò vt ex his omnibus clarum ſit Dominum per omnem medendi rationẽ pro-
cedentem, humanam naturam euocare ad ſalutem. Conſolatione autem peccata ſolatur E
minuens quidem cupiditatem, ſimul autem ſpem prębens ad ſalutem. Dicit enim per
Ezech. 18. Ezechielem: Si conuerſi fueritis ex toto corde veſtro, & dixeritis Pater, audiam vos tan-
Matth. 11. quam populum ſanctum. Et rurſus dicit. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati e-
ſtis, & ego reficiam vos: & ea quę ſequuntur ex ſua perſona dicit Dominus. Apertiſsimè
Prouerb. 3. autem ad bonitatem vocat per Solomonem, dicens: Beatus homo qui inuenit ſapientiã,
& mortalis qui inuenit prudentiam. Quod bonum eſt enim à quęrente inuenitur, & ſo-
Hier. 31. let videri ab eo qui inuenit. Iam verò per Hieremiam quoq; enarrat prudentiam: Beati
ſumus Iſraël, dicẽs, quòd quæ Deo grata ſunt à nobis cognoſci poſsint. Cognoſci autem
Verbũ λόγος ratio. poſſunt per Verbum, per quem ſumus beati & prudentes. Prudentia enim & cognitio ſi
gnificatur per eundem prophetam dicentẽ: Audi Iſraël mandata vitę, auſculta vt cogno-
Hier. 11. Baruch. 3. ſcas prudentiam. Per Moſen autem propter ſuam in homines beneuolentiã donũ quoq;
Luc. 11. pollicetur ijs qui contendunt ad ſalutem. Dicit enim: Et introducã vos in terram bonã,
Deut. 4. 8. quã iurauit Dominus patribus veſtris. Et pręterea: Introducã vos in montẽ ſanctum, &
Eſa. 56. vos lætitia afficiam, dicit per Eſaiam. Iam verò eſt aliud quoque genus pędagogię, nem
Pſal. 1. pe beatificatio: Beatus ille eſt, per Dauid dicit, qui non peccauit: & erit tanquam lignũ
quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo,
& folium eius non defluet. Per hoc etiam tacitè ſignificauit reſurrectionem: Et omnia
quęcunque faciet, ei rectè ſuccedent. Nos vult eſſe tales vt ſimus beati. Rurſus autem
oſtendens id quod ex aduerſo reſpondet iuſtitię trutinę: At non ſic impij, inquit, non
ſic, ſed tanquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ. Cùm peccatorum pœnas, &
facilem & tanquam ventis perflabilem eorum diſsipationem oſtendiſſet pędagogus, F
per pœnam à cauſa dehortatus eſt: & cùm ſupplicium pro meritis intentaſſet, benefi-
centię ſuę benignitatem oſtendit, vt bona nobis paremus, ijsque fruamur, per eam ſum-
mo nos artificio excitans. Quinetiam ad cognitionem nos per Hieremiam hortatur, di-
Hier. 6. cens: Via Dei ſi ambulaſſes, habitaſſes in pace in ſeculum. Cognitionis enim eis merce-
dem oſtendens, prudentes ad eius amorem excitat. Et ei qui aberrauit dans veniam,
Ibidem. Conuertere, conuertere enim, inquit, ſicut qui vindemiat ad caniſtrum ſuum. Vides bo-
num iuſtitię, quę conſulit moueri pœnitentia. Pręterea per Hieremiam illuminat eos
Ibidem. qui à veritate aberrant. Hęc autem dicit Dominus: State in vijs, & videte, & rogate ſemi
tas Domini ęternas, quęnam eſt ſemita bona, & ambulate in ea, & inuenietis ſanctifica-
tionem animabus veſtris. Ducit autem ad pœnitentiam cauſa ſalutis noſtrę. Propterea
Hier. 18. dicit: Si te pœnituerit, expurgabit Dominus cor tuum, & cor ſeminis tui. Poteram quidẽ
Ezec. 18. 33. 36. ad huius quęſtionis defenſionem adducere Philoſophos, qui dicunt eum ſolum qui eſt
perfectus, eſſe laudabilem: qui malus eſt autem, vituperabilem. Sed quoniam nonnulli
quod beatum eſt calumniantur, vt quod neque ipſum aliquid negocij habeat, neque a-
lij exhibeat, cùm beneuolentiam in homines non intelligant, propter hos, & propter
eos etiam qui bono quod iuſtum eſt nõ tribuunt, id quod à nobis dictũ fuit, adiectũ eſt.
Conſequens enim eſſet vt diceremus, increpatorium ac vituperatorium pędagogię ge-
nus conuenire hominibus, quoniã omnes homines ſtultos dicit: ſapiens aũt ſolus Deus
eſt, à quo ſapientia: & perfectus ſolus, & ideo ſolus quoq; laudabilis. Sed hac oratione nõ

A vtor.Dico ergo,laudem & vituperationem, vel quod laudi & vituperationi eſt aſsimile, eſſe medicamēta hominibus maximè neceſſaria.Qui ſunt itaq; curatu difficiles,ab igne, malleo,incude, hoc eſt,minis,reprehenſione,increpatione,tanquā ferrum aguntur.Qui autem ipſam fidem attendunt,tanquam per ſe docti,& libero animi arbitrio impulſi,lau de augentur. Laudata enim virtus non ſecus ac arbor creſcit.Hoc cùm intelligeret,mihi videtur Samius præcepiſſe Pythagoras:

Quæ mala ſunt faciens reprehendere,ſed bona,gaude.

Reprehendere aūt dicitur etiam admonere,quod græcè eſt νουθετεῖν. Admonitionis autem, quæ græcè eſt νουθέτησις,etymologia eſt τὸ ἐντιθέναι τὸν νοῦν,hoc eſt,mentis immiſsio, quòd ſit increpatorium genus quod mentem pariat.Cęterum alia innumerabilia inueniri poſſunt præcepta de parandis bonis,& malis fugiendis:Non eſt pax impijs dicit Dominus.Propterea per Solomonem præcipit infantibus:Fili, ne te in errorem abducant peccatores, neq; in vijs cum eis ambulaueris,ſi te hortati fuerint,dicentes:Veni nobiſcum,ſis ſocius innocentis ſanguinis:in terra autem virum iuſtum iniuſtè abſcondamus,de medio eum tollamus,ſicut infernus viuentem.Hoc itaq; de Domini quoq; paſsione prædicitur. Porrò per Ezechielem etiam vita nobis mandata ſuppeditat. Anima quæ peccat, morietur: homo autem erit iuſtus, qui facit iuſtitiam. Non comedet in montibus,& oculos ſuos non coniecit in cogitata domus Iſraël,& vxorem proximi ſui non polluerit, & ad mulierem quæ eſt in puerperio non appropinquabit, & hominem potentia non opprimet, & pignus debitoris reddet,& rapinam non rapiet,panem ſuum dabit eſurienti, & nudum induet.Pecuniam ſuam non dabit ad vſuram,& commodum non accipiet, & ab iniqui-

B tate auertet manum ſuam,& iuſtum iudicium faciet inter virum &inter proximū ſuum. In pręceptis meis ambulauit,&iuſtificationes meas ſeruauit vt faceret eas.Iuſtus hic eſt, vita viuet,dicit Dominus.Hæc continent deſcriptionem inſtitutionis vitæ Chriſtianorum,& conuenientem adhortationem ad beatam vitam,pręmium vitæ,vitam ęternam.

Eſa.48. Prouerb.2. Ezech.18.

Quòd per legem & Prophetas Verbum fungeretur Pædagogi officio. Cap. XI.

EIus quidē in homines beneuolentię & pędagogię modus,vt à nobis geri potuit,oſtenſus eſt.Quocirca ipſe ſeipſum pulcherrimè exponēs,grano ſinapis aſsimilauit:& verbi quod ſeminat,quod in eo ineſt ſpiritale, naturamq; multiplicem,verbaliſq; ſeu rationalis poteſtatis magnificentiam ſimul & ſanctitatem,& præterea reprehenſionis mordacitatem, & repurgandi facultatem,eſſe vtilem propter acrimoniam ſignificans.Per exiguum itaq; granū, quod allegoricè dicitur, vniuerſæ humanæ naturæ plurimam ſalutē largitur.Atq; mel quidem, cum ſit dulciſsimū, bilem generat:quemadmodum quod bonum eſt, contemptum:quod quidem cauſa eſt peccandi.Sinapi autem & bilem diminuit,hoc eſt,iram:& flegma excindit, hoc eſt,faſtū ac ſuperbiā.Ex quo verbo vera animæ ſanitas æternaq; bona temperatura accedit.Olim itaq; per Moſen,Verbum pędagogi fungebatur officio.Deinde etiam per Prophetas.Eſt

C autem Moſes quoq; Propheta.Eſt enim Lex pędagogia puerorum inſolentium, qui habenis non facile retinentur.Saturati ergo,inquit,ſurrexerunt ludere.Saturari autem gręcè eſt χορτασθῆναι,quaſi dicas,fœno repleri,nempe qui à ratione alienam alimenti plenitudinem χόρτασμα,hoc eſt,fœni repletionem, non autē cibum dixerit. Quoniam autē abſq; ratione ſatiati,abſq; ratione ludebant,propterea ipſos & Lex & timor ſequebatur, vt & peccata reſcinderet, & ad res honeſtas rectè & ex virtute gerendas adhortaretur, aures præparens vt vero pædagogo obedirent, qui eſt vnum & idem Verbum,legi quę vrgebat conueniens: datum enim dicit Paulus pædagogum ad Chriſtum, adeò vt ex hoc apertum ſit,vnum ſolum,verum,bonum,iuſtum,ad imaginem &ſimilitudinem Patris filium,Ieſum,Verbum Dei,eſſe noſtrum pędagogum,cui nos tradidit Deus tanquam Pater beneuolus,vero &germano pędagogo committens & commendans filios,vt qui nobis dilucidè pręceperit: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Fide dignus eſt diuinus pędagogus,tribus rebus pulcherrimis ornatus,ſcientia,beneuolentia,dicendi libertate.Scientia quidem,quoniam eſt paterna ſapientia.Omnis enim ſapientia eſt à Domino,& cum eo eſt in æuum. Dicendi autem fiducia,quoniam Deus eſt & opifex. Omnia enim per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil.Beneuolentia autem, quoniam ſolus pro nobis ſeipſum hoſtiam tradidit.Bonus enim paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis,atque adeo eam poſuit.Beneuolentia autem nihil eſt alud,quàm voluntas boni proximi ſui, propter illum.

Matth.13. λογικῆς δυνάμεως. Exod.32. 1. Corint.10. Gal.3. Matth.17. Epheſ.5. Ioan.10.

Quòd Pædagogus conuenienter paternæ affectionis ſeueritate & benignitate vſus ſit. Cap. XII. D

HIs iam peractis, conſequens fuerit, vt Pædagogus noſter Ieſus vitam nobis ve-
ram deſcribat, & qui in Chriſto eſt hominem inſtituat. Eſt autem forma eius
ac character neq; admodum difficilis, nec præ benignitate vſqueadeo diſſo-
lutus. Simul aũt mãdat, & mandatorũ characteres ita imprimit, vt ea poſsint
perficere. Atq; mihi quidẽ is ipſe videtur hominẽ finxiſſe ex puluere: aqua autẽ regene-
[illegible] raſſe: ſpiritu verò auxiſſe: Verbo autem, pædagogi inſtar inſtituiſſe, ad filiorum adoptio-
nem & ſalutẽ ſanctis præceptis dirigens, vt cùm terra genitũ in ſanctã & ſupercœleſtem
Geneſ. 1. hominem ſuo aduentu transformaſſet, diuinam illam vocem maximè impleret: Facia-
mus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Atque fuit quidem Chriſtus
hoc plenum quod dixit Deus. Alius autem homo intelligitur per ſolam imaginem. Nos
autem, ô boni Patris filij, alumni boni Pædagogi, Patris voluntatem impleamus, Verbũ
audiamus, & verè ſalutarẽ Seruatoris noſtri vitam exprimamus, hic iam meditantes cœ-
leſtem vitæ agendæ formam, per quam effecti dij, ſemper germinante lætitiæ & incor-
rupto boni odoris vnguento inungamur, euidens incorruptionis indiciũ habentes vitæ
Domini formam, & Dei veſtigia perſequentes: cui ſoli conuenit conſiderare, atqueadeo
cui curę eſt, quomodo & quanam ratione futura ſit vita hominum ſanior. Quinetiam ad
hoc vt victu facilè cõtenti ſimus, & quæ ſunt ſuperuacanea negligamus, accinctiq; & ex-
pediti & ad bonæ vitæ æternitatem parati ſimus, nos præparat, vnunquenq; noſtrũ eſſe
Matth. 6. ipſum ſuipſius penum docens. Ne ſoliciti enim, inquit, ſitis de craſtino: dicens oportere E
eum qui in Chriſti numerum relatus eſt, ſua ſorte contentum, ſibi per ſe ſeruientem, &
cui in diem ſatis ſit victum deligere. Non enim in bello, ſed in pace inſtituimur. Ac bello
quidem magno apparatu opus eſt, magnoq; & profuſo ſumptu egent delitiæ: pax autẽ
& dilectio, ſimplices & quæ lites ac negotia fugiunt ſorores, non armis, neq; profuſo ap
paratu indigent. Nutrimentum eis Verbum eſt: Verbum autem is eſt cui & demonſtran-
di & docendi principatus obtigit, à quo frugalitatem, ſimplicitatem, à faſtuq; alienatio-
nem, libertatis amorem, benignitatem & honeſti ſtudium ediſcimus. Id, etſi vno Verbo
cum virtutis coniunctione Deo ſimiles reddimur, non ad ſocordiam ac negligentiã o-
portet traducere, ſed elabora, & ne defatigeris, eris enim qualis nõ ſperas, neq; verò con
ijcere potueris. Quemadmodum autẽ Philoſophorũ quidem eſt alia viuendi ratio, alia
verò oratorum, alia autem luctatorum: ita eſt generoſa ac liberalis affectio, liberæ animi
voluntati quæ honeſti eſt ſtudioſa, cõueniens, quæ acceſsit ex Chriſti Pædagogia, & qui
operari docti ſunt, honeſti & graues, inceſſus & accubitus, nutritio & ſomnus, cubituſq;
& viuendi ratio, & reliqua diſciplina. Non eſt enim nimis intenſa ac vehemens eiuſmo-
di Verbi eductio, ſed moderata, & quæ iuſto ac recto tenore conſiſtat. Hac etiam ratione
Seruator Verbum dictus eſt, qui hæc hominibus verbalia & rationalia medicamenta ad
ſalutem, vt bono ac integro ſenſu prędita eſſemus, inuenit, opportunitatem quidem ob-
ſeruans, detrimentum autem & offenſionem arguens, & affectionum animi cauſas expo
nens, & à ratione alienarum cupiditatum radices excindens, à quibus quidem abſtinere
oporteat præcipiens, omnia autem ſalutis antidota ægrotantibus exhibens. Hoc eſt e-
nim maximum, & maximè regium Dei opus, humanam ſeruare naturã. At medico qui- F
dem, qui nihil quod ad ſalutẽ faciat conſulit, ægroti ſuccenſent: diuino autem Pædago-
go, quomodo non maximas ſe habere gratias fatebuntur, qui minimè taceat, nec animi
penetralibus contineat minas quę ferunt ad exitium? ſed & eas arguat, & quæ ad eas
tendunt appetitiones excindat, & quæ ad rectam reipub. adminiſtrationem pertinent
edoceat. Magnæ ergo illi ſunt agendæ gratiæ. Ratione enim præditum animal, hominẽ
inquam, aliquid ne aliud dicimus quàm oportere id quod eſt diuinum cõtemplari? Por-
rò autem humanam quoq; naturam dico eum oportere conſiderare, & ita viuere, vt iu-
bet & dictat veritas, & ipſum Pædagogum & eius præcepta mirandum in modum admi
rantes, vt quæ inter ſe congruant & conueniant. Cui conuenienter imagini ac ſimilitu-
dini oportet nos quoq;, cùm nos ipſos Pędagogo adaptauerimus, ita viuere, vt factis ora
tio reuera conueniat.

Quòd quemadmodum id quod recte & ex virtute geritur, fit ex recta ratione, ita rurſus peccatum præter rationem. Cap. XIII.

QVicquid eſt præter rectam rationem, id eſt peccatum. Iam enim generales a-
nimi affectiones ſeu perturbationes hoc modo definiendas cenſent Philoſo
phi. Cupiditatem quidem, appetitionem quæ non paret rationi: Metum au
tem, diſſolutionem quæ non paret rationi: Voluptatem autem, elationem a-
nimæ quæ non paret rationi. Si ergo quę in rationem eſt inobedientia peccatũ generat

quomodo

A quomodo non neceſſariò rationis obedientia, quam quidẽ finem dicimus, parit ac procreat id quod vocatur honeſtum ac decorũ? Ipſa enim virtus, eſt animæ concinna & congrua affectio, quæ rationi ſubijcitur per totam vitam. Quinetiam, quod eſt ſupremum omnium, ipſam Philoſophiam definiunt, ſtudium rectè rationis, adeò vt ſit neceſſariò delictum, quicquid fit propter errorem rationis, & meritò græcè vocetur ἁμάρτημα, hoc eſt, erratum, quod etiam peccatum ſignificat. Iam enim, quando primus homo peccauit, & Deo non obedit: Et iumentis, inquit, aſsimilatus eſt homo, qui pręter rationẽ aberraſſet, meritò rationis expers exiſtimatus cõparatur iumentis. Hinc etiã dicit Sapientia: Equus ad coitũ, libidinoſus, & adulter irrationali iumento aſsimilatus. Et ideo ſubiungit: Quocunque ſuper eum ſedente hinnit. Non amplius, inquit, homo loquitur. Non eſt enim amplius particeps rationis, qui peccat præter rationem: eſt autem expers rationis belua, dedita cupiditatibus, cui omnes voluptates inſident. Quod ex rationis autem obedientia rectè & ex virtute geritur, προσῆκον & καθῆκον, hoc eſt, quod congruit & conuenit, nempe officium, vocant Stoici. Quod itaq; decet & congruit, nempe officium, id etiam conuenit. Obedientia autem fundatur mandatis. Eę autem monitionibus, quæ cùm ſint eædem, veritatem ſibi ſcopum proponentes, ad extremum expetendum, quod finis intelligitur, inſtituunt. Pietatis autem ac religionis finis eſt æterna in Deo requies. Aeui autem ſeu æternitatis principium, eſt noſter finis. Quod eſt itaq; pietatis honeſtum rectéq; & ex virtute factum, id quod decet ac conuenit, nempe officium, operibus efficit. Vnde officia meritò conſiſtunt in actionibus, non autem in dictionibus. Et eſt Chriſtiani quidẽ actio, rationalis animę operatio, ex ſyncero ac prudenti iudicio & appetitione veritatis,

B quæ per coniunctum auxiliumq; ſimul ferens corpus peragitur. Quod decet autem ac conuenit, officiũ inquam, eſt quæ in vita Deum & Chriſtum ſequitur voluntas vna, quæ ſe propter vitam ęternam rectè & ex virtute gerit. Etenim Chriſtianorũ vita quam nunc inſtituimus, eſt quidam conuentus ac congregatio actionũ rationalium: hoc eſt, eorum quæ à ratione docentur, quæ non labitur operatio, quam quidem fidem appellauimus. Conuentus autem ac congregatio, mandata Domini, quæ cùm ſint diuinæ ſententiæ, monita ſpiritalia, nobis ipſis ſcriptæ ſunt, vt quæ & nobis ipſis & proximis bene poſsint quadrare. Quinetiam ipſæ quoq; ad nos reuertuntur, ſicut globus qui propter repercuſſionem ad eum qui iacit recurrit. Vnde etiam ſunt ea quæ decent ac conueniunt, nempe officia ad diuinam pædagogiam neceſſaria, vt quæ à Deo præcepta & ad ſalutem tradita ſunt. Et quoniam eorum quæ ſunt neceſſaria, alia quidem ſolùm ad vitam hîc agendam pertinent, alia verò hîc vt illic bene viuamus erigunt & extollunt: conuenienter quoque officiorũ, hęc quidem ad viuendum, illa verò ad rectè viuendum ordinantur. Quæcunq; ergo ad gentiliter viuendum præcipiuntur, ea vulgò apud multos publicata ſunt.

Quæ autem ad bene viuendũ conueniunt, ex quibus æterna illa
vita acquiritur, ea hîc veluti adumbrata ex ipſis
ſcripturis colligentibus lice-
bit conſiderare.

λόγ☉ ratio pro filio Dei hoc in loco neceſſariò vertitur.

Hier. 5.

Hæc inſunt in ſecundo libro Pædagogi.

Quomodo in alimentis verſari oporteat. Cap. 1.
Quomodo oporteat ſe in potu gerere. Cap. 2.
Quòd non oportet ſumptuoſæ ac magnificę ſuppellectilis ſtudio teneri. Cap. 3.
Quomodo in cõuiuijs ſit relaxandus animus. Ca. 4
De riſu. Cap. 5.
De turpiloquio. Cap. 6.
Quænam obſeruare oporteat eos qui vrbanè ac ciuiliter vnà viuunt. Cap. 7.
An vnguentis & coronis ſit vtendum. Cap. 8.
Quomodo ſe in ſomno gerere oporteat Cap. 9.
Quęnam de liberorum procreatione tractanda ſint. Cap. 10.
De calceamentis. Cap. 11.
Quòd gemmas & mundum aureum non magnipendere & admirari oporteat. Cap. 12.

CLEMENTIS PAEDA- D
GOGI LIBER SECVNDVS.

Quomodo in alimentis verſari oporteat. Cap. I.

PRopoſitum itaq; inſtitutum ac ſcopum ſequentibus, & ſcripturas ad eam
pædagogiæ partem, quæ vitę vtilis futura eſt deligentibus, qualem eſſe in
tota vita eum qui Chriſtianus dicitur, oporteat, ſummatim deſcribendum
eſt. Nobis igitur à nobis ipſis incipiendum eſt, & qnomodo nos compone
re ac moderari oporteat. Compoſiti itaq; proportionem & commodera-
tionem coniectantibus, quemadmodũ vnumquenq; noſtrûm ſe in ſuum corpus gerere,
vel potius quomodo id dirigere oporteat, dicendnm eſt. Quando enim quis à rebus ex-
ternis, & ab ipſa pręterea eductione corporis ad mentem à ratione deductus, eorum quę
in homine ſecundum naturam eueniunt contemplationem accuratè perfecteq; didice-
rit, ſciet non eſſe ſtudium in res externas conferendum: hominis autem eſſe proprium,
animæ expurgare oculum, caſtamq; & ſanctam carnem ſuam tueri. Qui enim ab illis pu
rè emundatus exolutusq; fuerit per quæ eſt adhuc puluis, quidnam aliud ſeipſo habue-
rit conducibilius ad hoc, vt recta via ingrediatur ad Dei comprehenſionem? Atq; alij qui
dem homines viuunt vt comedant, quod certè etiã rationis expertibus euenit animan-
tibus, quibus nihil aliud quàm venter vita eſt: nobis autẽ pædagogus præcipit comeſſe
vt viuamus. neq; enim noſtrum nutritio munus eſt, neq; inſtitutum ſcopúsue noſter vo- E
luptas: ſed ea nutritio eſt propter noſtram hîc manſionem, quam ad incorruptionem ra-
tio inſtituit: et ideo ſecernitur ac ſeligitur alimentum. Eſt autem ipſum ſimplex, & non
nimio ſtudio comparanda nimíſue curioſa, ſed ſimplicibus & minimè curioſis puellis
apta & appoſita veritas, vtpote quod ad viuendum, non ad lautitias deliriasq; aptum ſit.
Ipſum autem viuere, ex duobus, ſanitate ſcilicet & viribus, conſtituitur, quibus maximè
conuenit alimenti facilitas, vt quod & ad digeſtionem & corporis leuitatem ſit vtile: ex
quibus incrementum, ſanitas, & iuſtæ vires: non autem iniuſtæ, lubricæ & miſeræ, qna-
les ſuut quæ Athletis ex illa ſua edendi neceſsitate obueniunt. Sunt itaque multiplices
qualitates reſpuendę, quæ varia detrimenta pariunt, malas corporum habitudines, ſto-
machorũ ſubuerſiones, cùm corruptus & conſtupratus ſit guſtus, miſera & infauſta qua-
dam condiendi arte, & inani in faciendis bellarijs artificio. Audent enim appellare nu-
tritionem, delitiarum exercitationem, quæ in noxias voluptates dilabitur. Antiphanes
autem Delius medicus vel vnam hanc dixit eſſe morborum cauſam, ciborum varietatẽ:
cùm qui veritatem ægreferant, multiplici neſcio qua vana gloria frugalem & modera-
tum victum abiurent, & tranſmarinas eſcas anxiè perquirunt. Ac mihi quidem venit in
m entem eorum morbi miſereri: ipſos autem nõ pudet ſuas decantare delitias, cumq; in
freto ſunt Siculo, muręnas anxio & ſolicito animo perquirant, & Mæandri anguillas, &
qui in Melo ſunt hœdos, & qui in Sciatho mugiles, Pelori conchas, & Abydena oſtrea,
nec mænas quæ ſunt in Lipara prætermittant, nec bolum Mantinicum, nec betas quæ
ſunt apud Aſcræos, & pectines exquirant Methymnæos, & pſettas Atticas, & turdos Da-
phnios, & caricas Chelidonias, propter quas in Gręciam cum quinquies mille millibus F
infelix Perſa profectus eſt: Phaſidis aues præterea coëmant, attagenas Aegyptias, Medi-
cum pauonem. Hęc condimentis immutantes, ij qui ſunt gulæ dediti, obſonijs inhiant,
quæcunq; tellus, & profunda Ponti, immenſaq; alit latitudo aëris, ingluuiei ea ſuę com
parantes. Videntur reuera hi inſatiabiles, & ſoliciti ac anxij ciborum indagatores, ad de-
litias ac voluptates ſuas mundum irretire, ſibilantibus ſartaginibus vndiq; circunſtre-
pentes, & circa cochlear & mortarium totam vitam ſuã conſumentes, edaces atqueadeo
omniuori homines, materiam ignis inſtar apprehendentes. Qui etiam facilem & para-
bilem cibum, nempe panẽ effœminant, quod frumenti eſt nutriẽs excribrantes, vt quod
eſt alimenti neceſſarium, ſit probrum voluptatis. Apud homines autem nullum habet
terminum delicata ingluuies. In liba enim placentas & bellaria prouecta eſt, merendarũ
& cœnæ appendicum multitudinem inueniens, omnes qualitates aucupans. At mihi
quidem videtur homo qui eſt eiuſmodi, nihil eſſe aliud quàm bucca aut maxilla. Ne de-
ſideres autem, inquit Scriptura, cibos diuitum: ij enim vitæ non veræ & turpi coniuncti
ſunt. Illi enim dant operam obſonijs quæ ſimus paulò pòſt excipit: nobis autem cibum
cœleſtem venantibus neceſſe eſt ventri qui eſt ſub cœlo imperare, & multò magis ijs quę
ei amica & grata ſunt: Quæ Deus abolebit, inquit Apoſtolus, voraces gulæ cupiditates
iure execrans. Eſcæ enim ventri, ex quibus hæc carnalis, & quæ interitum affert, vita de-
pendet, quam audent nonnulli vocare charitatem, effręnata lingua vtentes, nempe quę-
dam prandiola nidorem & ius redolentia, pulchro & ſalutari Verbi opere appellantes,
ſanctifica-

ἀναγκοφαγία

ψῆτται ἀττικαὶ piſcis genus, de quibus vide Athenæũ & Ariſtotelẽ

Prouerb. 23.

1. Corint. 6.

Vocabãt Clementis tempore nonnulli prandia ac conuiuia, ἀγάπας, hoc eſt, charitates.

A ſanctificatam charitatem ollulis & iuris fluento iniuria afficientes, potuq; delitijs & fu-
mo illud nomen maledicto perſequẽtes: falluntur exiſtimarione, vt qui Dei promiſſum
prandiolis ſe poſſe emere expectauerint. Quæ enim lætitiæ cauſa fiunt congregationes,
ipſi quoq; recenſentes & cœnulas, & prandia, & epulas, hunc cœtum iure vocauerimus,
rationem ſequentes. Has autẽ epulas ἀγάπας, id eſt, charitates, non vocauit Dominus. Di-
cit itaq; alicubi quidem: Quando fueris inuitatus ad nuptias, ne primo loco accumbas, Luc.14.
ſed quando vocatus fueris, accumbe in vltimo loco. alicubi autem: Quando feceris pran
dium aut cœnã. Et rurſus: Sed quando feceris epulum, voca mendicos, propter quod cœ-
na maximè facienda eſt. Et præterea: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit Ibidem.
multos. Sed ſentio vndénam effluxerit ſpecioſa cœnarum appellatio: nempe ex gutturi-
bus. Inſaniæ merendarum venditator, ait Comicus. Reuera enim multis multa ſunt cœ-
næ gratia: nondum enim didicerunt Deum paraſſe ſuo opificio, homini inquam, cibum
& potum, vt conſeruetur, non autem vt voluptate afficiatur. Nam nec corporibus quidẽ
natura inſitum eſt, vt ex multiplici ciborũ varietate iuuentur. Contrà enim omnino qui
eſcis vtuntur viliſsimis, ſunt robuſtiores, ſaniores, & generoſiores: vt famuli Dominis, &
agricolæ poſſeſſoribus: & non ſolùm fortiores, ſed etiam prudentiores, vt Philoſophi di
uitibus. Neq; enim mentem nutrimentis obruerunt, neq; ipſam voluptatibus decepe-
runt. Charitas autem reuera eſt cœleſte nutrimẽtum, rationale epulũm: omnia ſuſtinet, 1.Cor 13.
omnia ſuffert, omnia ſperat, charitas nunq̃ excidit. Beatus qui comedit prandium in re-
gno Dei. Caſus eſt aũt omniũ grauiſsimus, ſi quę charitas non poteſt excidere, supernè è
cœlis ad iuſcula humi abijciatur. Et tu me eam exiſtimas putare cœnã quę aboletur? Si fa
B cultates inquit, meas diſtribuero, charitatem aũt non habeã, nihil ſum. Ab vniuerſa hac Ibidem.
charitate dependet Lex & Verbum, ſi Dominum Deum tuum & proximum dilexeris. In Matth.22.
cœlis aũt eſt hoc cœleſte conuiuium, quod à bona ſeſsione εὐωχία græcè dicitur. Terreſtre
aũt, cœna dictum eſt, vt ex ſcriptura oſtenſum eſt. & fit quidem cœna propter charitatem:
ſed non eſt cœna charitas, verùm ſocialis beneuolentię, & quę ſua lubenter impertit, in-
dicium. Ne quod ergo noſtrũ bonũ eſt, maledictis laceſſatur. Non eſt enim regnum Dei Rom.14.
eſca & potus, dicit Apoſtolus, vt fluxum & momentaneum prandium intelligatur: ſed
iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. De hoc qui prandio comederit, is eorũ quæ
ſunt, optimum, nempe regnum Dei poſsidebit, ſanctum charitatis conuentum hîc me-
ditatus, nempe cœleſtem eccleſiam. Charitas ergo res eſt pura & Deo digna: officiũ verò
eius eſt communicatio. Cura autem diſciplinæ eſt charitas, quam dicit Sapientia: Chari Sapien.6.
tas verò obſeruatio legum eius. Hæ autem lætitiæ habent quoddã charitatis incitamen-
tum ex nutrimento publico, quod ad æternam aſſuefacit oblectationem. Charitas ergo
cœna non eſt: epulum autem à charitate pendeat. Diſcant enim, inquit, filij tui quos di-
lexiſti Domine, quòd non generationes fructuum nutriant hominem, ſed verbum tuum Deut.6.
eos qui tibi credunt conſeruat: non enim in pane viuet iuſtus. Sed ſit nobis cœna tenuis
& expedita, apta ad vigilias, impermixta diuerſis qualitatibus, & quæ à pædagogi diſci-
plina minimè ſit aliena. Bona enim nutrix ad ſocietatem & cõmunicationem eſt chari-
tas, quæ copioſum habet viaticum, nempe ſufficientiam, quę quidẽ dimenſo iuſta quan-
titate alimento præfecta, ſalubriter corpus adminiſtrans, etiam proximis ex eo aliquid
C diſtribuit. Victus autẽ qui inundat & obruit ſufficientiam, homini multũ officit, animã
quidem ſegnem & inertem reddit, corpus verò valetudinariũ, & quod in morbos facilè
prolabitur, efficiens. Quinetiam voluptates quæ in aromatibus conditis dijudicandis
dapibus ſunt anxiæ & difficiles, probra & maledicta inurunt: vtpote ligutitionem, inglu
uiem, edacitatem, voracitatem, inſatiabilitatem, & huiuſmodi alia. Muſcæ quoq; ijs no-
minibus aptiſsimè reſpondẽtes, & viuerræ, & adulatores, & gladiatores, & immane ge
nus paraſitorum, ventris voluptate: hi quidem rationem, illi verò amicitiam, alij autem
vitã ipſam vendentes, ſuper ventrẽ ſerpẽtes, beluę hominibus ſimiles, ad imaginẽ patris
ſui, edacis voracisq; beluæ, & qui eos prodigos, quod græcè eſt ἀσώτους, appellarunt, bene
mihi videntur eorum finem ſignificaſſe: vt qui eos ἀσώτους, hoc eſt, à ſalute alienos, per eli-
ſionem elementi σ, intellexerint. An non enim ſunt eiuſmodi qui in ollis verſantur, mul
tiplicibusq; exquiſitorũ condimentorũ varietatibus, qui ſunt humilis & abiecti animi,
terræ planè filij, qui victum in dies perſequuntur perinde ac nõ victuri? Eos miſeros pro-
nunciat per Eſaiam ſanctus Spiritus, cùm nomen Charitatis ſenſim neſcio quomodo ab
eis ſuſtuliſſet, quoniam non erat epulum rationi conſentaneum: Ipſi autem fecerunt lę Eſa.22.
titiam, occidentes vitulos, & oues ſacrificantes, dicentes: Comedamus & bibamus, cras
enim morimur. Et quòd eiuſmodi delitias peccatum exiſtimet, ſubiungit: Et non dimit-
tetur hoc veſtrum peccatum, donec mortui fueritis. Non dicens peccati remiſsionem
mortem inſenſilem, ſed retributionem peccati, quę quidem mors eſt, à ſalute ſecernens.
Ne lęteris autem propter execrandas delitias, dicit Sapientia. Hic autem de idolothytis Prouer.4.20. Eccl.2.
quoq;, hoc eſt, de ijs quæ idolis immolantur, mentio facienda eſt, quonam modo præ-

cipiat ab ijs eſſe abſtinendum. Illa mihi videntur execranda & abominanda, quorum ſan D
guinem ſuperuolant. Subter ſunt erebum quæ animæ hoc nunc lumine caſſæ. Nolo
1.Cor.10. enim vos fieri participes dæmoniorum, dicit Apoſtolus. Eorum enim qui ſeruantur, &
eorum qui pereunt, ſeparata ſunt nutrimenta. Ab his ergo abſtinendum eſt, non quòd
pertimeſcamus, non eſt enim in eis aliqua potentia, ſed quòd propter noſtram conſcien
tiam, quæ ſancta eſt, ea propter dæmonum odium, quibus illa ſunt dedicata, auerſemur:
& præterea, propter eorum qui multa procliuiter diſcernunt, ac verentur imbecillita-
1.Corin.8. tem, quibus infirma polluitur conſcientia: Cibus enim nos non commendabit Deo:
Matth.15. neq; quæ intrant coinquinant hominem, ſed quæ ex ore, inquit, exeunt. Vſus enim nu-
1.Corin.8. trimenti eſt indifferens: Neq; enim ſi comedamus, inquit, plus habemus: nec ſi non co-
medamus, deficimus. Sed non eſt conſentaneum vt ſint menſæ dæmoniorum partici-
Ibid.9. pes, qui diuino ac ſpiritali nutrimento digni ſumus habiti. An non habemus poteſtatẽ
comedendi & bibendi, dicit Apoſtolus, & mulieres circunducendi? ſed voluptatibus,
Ibid.8 ſcilicet, impetantes, arcemus cupiditates. Videte ergo ne hæc noſtra poteſtas offenſio-
nem afferat imbecillis. Non oportet ergo nos veluti prodigè & profuſe viuentes, quem-
Luc.15. admodum eſt in Euangelio ſimilitudo filij diuitis, abuti donis patris, ſed eis vti, vt qui
ipſis conſtanter imperemus: vt in cibos enim regnum & nominatum obtineamus, non
vt eis ſeruiamus, ordinati fuimus. Res eſt ergo præclara & maximè expetenda, id quod
verum eſt ſuſpicientes, ſupernum alimentum perſequi, & eius quod verè eſt inexplebi-
li ſpectaculo impleri, firma, ſtabili, & pura voluptate fruentes. Hanc enim charitatem
oportere nos ſuſcipere oſtendit cibus Chriſti. Eſt autem valde à ratione alienum & inu-
tile, & nequaquam humanum, pecudum more pinguefactum, morti nutriri, deorſum E
iu terram reſpicientes, & è terra ſemper in menſas procumbentes, lautam ac delicatam
vitam perſequentes, id quod bonum eſt, hîc vtiq; in vita quæ non eſt futura infodien-
tes, ſoli cibi deuorationi blandientes, propter quam in maiori pretio ſint coqui quàm
agricolæ. Non enim ferculorum circumlationem tollimus, ſed conſuetudinis prola-
pſionem, tanquam calamitatem, ſuſpectam habemus. Quocirca vitandus eſt luxus, pau
1.Cor.10. ca quædam & quæ ſunt neceſſaria ſumentibus: & ſi quis nos inuitat infidelium, & acce-
dere ſtatuamus (bonũ eſt enim cum inſolentibus hominibus nõ verſari) quicquid appo-
nitur iubet nos comedere, uihil interrogantes propter conſcientiam. Similiter autem
iuſsit nos ea quæ ſunt in macello citra vllum ſcrupulum vllámue curioſam indagatio-
nem emere. Non eſt ergo omnino à varijs cibis abſtinendum, ſed in eis non eſt ſtudium
ponendum. Ea autem quæ apponuntur ſumenda ſunt, vt decet Chriſtianum, eum qui-
dem qui nos inuitauit honorantes, innoxia & quæ ſatietatem non afferat ſermonis &
congreſsionis ſocietate: ſumptuoſas quæ inferuntur dapes indifferentes eſſe exiſtiman
Rom.14. tes, obſonia deſpicientes, vt quæ non ſint paulò pòſt. Qui comedit, eum qui non co-
medit non ſpernat. Qui autem non comedit, eum qui comedit non iudicet. Cùm au-
tem parum fuerit progreſſus, præcepti quoq; cauſam exponet. Qui comedit, inquiens,
Domino comedit, & Deo agit gratias: & qui non comedit, Domino non comedit, &
Deo agit gratias: vt ſit iuſtum nutrimentum gratiarum actio. Porrò autem qui ſemper
agit gratias, is in voluptatibus non verſatur. Quòd ſi etiam propter virtutem conuiuas
aliquot inuitemus, eo magis à lautis & delicatis his cibis abſtinendum eſt, euidens vir-
tutis exemplar nos ipſos exhibentes, ſicut ipſi Chriſtum exemplar habuimus. Si quid F
1.Cor.8. enim eiuſmodi ciborum fratrem offendit, non comedam, inquit, in æternum, ne fra-
trem meum offendam. Exigua continentia hominem lucrifacio. An non habemus po-
Ibid.9. teſtatem comedendi & bibendi? Et veritatem cognouimus, inquit, quòd nihil eſt ſimu-
Ibid.8. lachrum in mundo, ſed ſolus reuera & vnus noſter Deus, ex quo omnia, & vnus Domi-
nus Ieſus. Sed tua, inquit, cognitione perit frater imbecillus, propter quem Chriſtus
mortuus eſt. Qui autem imbecillorum fratrum conſcientiã verberant, in Chriſtum pec-
cant. Hac quidem certè ratione Apoſtolus de nobis cautionem adhibens, cœnas diſcer-
Ibid.5. nit: non commiſceri iubens, ſi quis frater inueniatur qui dicitur eſſe fornicator, vel ad-
ulter, vel idololatra, cum eo nec comedere quidem, vel ſermonem, vel obſonium, quod
illinc procedit inquinamentum habens ſuſpectum, quemadmodum etiam menſas dæ-
moniorum. Bonum ergo eſſe nec carnem comedere, nec vinum bibere, & ipſe fatetur,
& Pythagorici: hoc enim eſt potius feræ: & quæ ex eis aſcendit exhalatio, cùm ſit craſ-
ſior & turbidior, offundit animæ tenebras. Quòd ſi quis ea quoq; ſumat, non peccat, mo
dò ea moderatè ac temperatè ſumat, non eis nimium deditus, neq; ab eis dependens, ne
Rom.14. que obſonia deuorans ac deglutiens. Ei enim vox perſonabit, dicens: Ne cibi gratia diſ-
ſolue opus Dei. Eſt enim inſipientis, ea quæ publicis epulis apponuntur, valde mirari ac
ſtupere, poſtquam quæ ex verbo percipiuntur delitias ſenſeris: multò eſt autem inſi-
pientius viſum, ſeruire pulmentis, adeò vt eorum, vt ita dicam, intemperantia vnà cum
eis feratur à miniſtris. Quomodo autem non eſt inutile è ſedibus ſurgere, propémo-
dum

A dum faciem in ollas inijcientes,è ſedibus tanquam è nido proſpicientes,vt quod vulgo
dicitur,vaporem errantem excipiant per reſpirationem? Quomodo autem non eſt à ra-
tione alienum,manus condimentis immiſcere, vel perpetuò ad obſonium extendere,
non guſtantium ritu,ſed rapientium, ſe immoderatè & indecorè implentes? Licet enim
videre eos qui ſunt eiuſmodi,ſuibus vel canibus propter voracitatem aſsimilari, po-
tius quàm hominibus: qui adeò feſtinant vt ſaturentur, vt ambæ maxillæ ſimul inflen-
tur, elatis vaſis quæ ſunt in facie: quinetiam ſudorem præterea diffundi, dum propter
inſatiabilitatē arctè comprimuntur, & propter intemperantiam anhelant, feſtinatione
indecora,& ab honeſta conſuetudine aliena, intruſo in ventrem nutrimento, & tan-
quam ad viaticum,non ad digeſtionem, edulia reponunt. Atq; cùm ſemper malum ſit
immoderatio, ea in nutrimentis maximè reprobatur. Ingluuies itaque, quæ græcè
ὀψοφαγία dicitur, nihil eſt aliud quàm in obſonij vſu immoderatio. Dicitur etiam λαιμαργία,
quæ quidem eſt circa guttur inſania: & γαστριμαργία, quæ eſt in alimento intemperantia,&
vt ipſum nomen indicat, in ventrem inſania. Inſanus enim græcè μάργος dicitur. Eos itaq;
qui in epulis iniuriam facere meditabantur Apoſtolus increpans, dicit: Vnuſquiſque 1.Cor 11.
enim propriam cœnam præoccupat in comedendo: & alius quidem eſurit, alius verò
eſt ebrius. An non domos habetis ad comedendum & bibendum? aut Dei eccleſiam
contemnitis, & pudore afficitis eos qui non habent? Apud eos autem qui habent, in-
ſatiabiles qui citra vllum pudorem comedunt, ſeipſos dedecore afficiunt. Ambo au-
tem male faciunt,hi quidem qui eos qui non habebant grauarunt: illi verò qui ſuam in-
temperantiam apud eos qui habent aperuerunt. Neceſſariò ergo aduerſus eos qui pu-
B dorem exuerunt & inſatiabiles, quibus nihil ſufficit, cœnis impudentius vtentes,ſecun
dò rurſus Apoſtolus in vocem erupit indignantem: Quamobrem fratres mei conue- Ibidem.
nientes ad comedendum,alter alterum expectate. Si quis autem eſurit, domi comedat,
ne in iudicium conueniatis. Ab omni ergo ſeruili & illiberali actione & intemperantia
abſtinendum eſt, quæ apponuntur honeſtè tangendo, & manum, & lectum,& barbam
ſeruando impollutam, faciei decorem immobilem, & non ſe huc & illuc verſantem cu-
ſtodiendo, nec inter comedendum ſe indecorè gerendo, ſed manum quidem ordinatè
certis interuallis adhibitis porrigendo. Eſt etiam cauendum ne inter comedendum lo
quaris, fit enim vox indecora, & non ſatis expreſſa ac ſignificans, vt quæ plenis maxillis
in anguſtum coërcetur: & lingua quæ nutrimento premitur, à naturali operatione præ-
pedita, oppreſſam edit prolationem. Sed nec ſimul edere & bibere conuenit: eſt enim
maximè intemperantiæ tempora confundere, quorum vſus non ſimul conueniunt. Et
ſiue comeditis,inquit, ſiue bibitis,omnia in gloriam Dei facite,veram frugalitatē ac te- 1.Cor.10.
nuitatem tanquam ſcopum proponentes. quam mihi Dominus quoq; videtur ſignifi- Ioan.vlt.
caſſe, cùm panes benedixit & aſſos piſces, cum quib9 ſuos diſcipulos conuiuio excepit,
cibi non nimis exquiſiti pulchrum exemplar inducens. Ille itaq; piſcis,quem (cùm iuſ- Matth.17.
ſiſſet Dominus) Petrus cepit, ipſe quoque facile, diuinitus donatum, frugaleq; ac mo-
deratum alimentum ſignificat. Per eos autem qui ex aqua aſcendunt ad eſcam iuſtitiæ,
mouet auferre luxuriam & auaritiam,tanquam piſcis numiſma, vt ſeparet vanam glo-
riam, & dato ſtatere publicanis, redditis Cæſari quæ ſunt Cæſaris, Deo ſeruet quæ Dei
C ſunt. Habet autem ſtater alias quoque ſolutiones quæ minimè ignorantur: ſed ea tra-
ctare non eſt huius temporis: ſufficit autem admonitio,ea nobis ad præſens inſtitutum
vtentibus, cùm à Verbi floribus minimè diſcrepet, quod quidem iam ſæpe fecimus, ad
eam de qua agitur quęſtionem,fontem longè vtiliſsimum attrahentes,vt irrigentur quę
à Verbo plantantur. Etſi enim omnium mihi licet eſſe particeps, non omnia tamen ex- 1.Cor.10.
pediunt: citò enim adducuntur vt ea faciant quę non licet,qui faciunt omnia quæ licet.
Quemadmodum autem non aduenit iuſtitia per auaritiam & plura habendi cupidita-
tem, neq; temperantia per intemperantiam: ita nec victus Chriſtiani ratio lautitijs pa-
ratur & delitijs. A cibis enim titillantibus & ad venerem incitantibus, procul eſt menſa
veritatis. Etſi enim maximè propter homines omnia facta ſunt, non tamen omnibus
vti bonum eſt, ſed neq; ſemper: nam tempus, occaſio, modus, & ad aliquid relatio,non
paruum ei qui inſtituitur momentum afferunt ad id,quod ſibi eſt vtile. Atq; hoc quidem
aptum eſt,& magnam vim habet ad abolendam vitam quæ eſt ventri dedita, ad quam Diuitiæ πλοῦ-
quidem diuitiæ incitant,non eæ quæ ſunt acribus oculis, ſed nimiæ quæ circa gulæ in- τος, Plutus
ſaniam cęcutiunt copiæ. Nemo autem ad res neceſſarias pauper eſt,neq; homo vnquam autem cæcus
deſpicitur. Qui enim & pennata & natatilia,& vt ſemel dicam,à ratione aliena nutrit a- fingitur.
nimantia,vnus eſt Deus. eis autem nihil deeſt, etſi nullam de victu curam gerant. Nos Matth.6.
autem eis ſumus eò præſtantiores, quòd & Domini: & Deo eò familiariores, quòd &
temperantiores. Facti autem ſumus non vt comedamus & bibamus, ſed facti ſumus vt
eſſemus ad Dei agnitionem: Iuſtus enim, inquit, comedens, impletur animo: ventres au- Prouer.13.
tem impiorum egeni, vt qui nunquam ceſſaturas cupedias appetant. Magnificentia au-

tem non ad ſolum vſum,ſed etiam ad ſocialem communicationem apta eſt: quocirca ij D
cibi cauendi ſunt,qui non eſurientes nos cogunt comedere,appetitiones noſtras veluti
quibuſdam præſtigijs fallentes.An nõ eſt enim vel in moderata frugalitate multiplex ci
borum varietas?bulbi,oliuæ,aliquot olera,lac,caſeus,fructus,& quæcunq; abſq; iure co-
Luc.24. quuntur:& ſi aſſa carne vel elixa opus fuerit,ea eſt quoq; impertiẽda.Habetis hic aliquid
eſculentum?dixit Dominus diſcipulis poſt reſurrectionem.Illi verò,vt qui frugalitatem
exercere ab eo didicerãt,ei aſsi piſcis partem dederunt.Et cùm coram eis comediſſet,di-
xit eis,inquit Lucas,quæcunq; dixit. Adhæc autem ne bellariorum quidem, nempe fa-
uorum,expertes eſſe oportet eos qui rationi conuenienter cœnant.Ex cibis enim ij ſunt
aptiſsimi,quibus ex ſe vti licet abſq; igne, quoniam ſunt paratiores: ſecundi autem,qui
ſunt frugaliores ac viliores,vt antè diximus.Iis autem qui ad luxum menſarum propen-
ſi ſunt,& ſuos ſibi morbos enutriunt,præeſt dæmon helluo maximus,quem ego non ve
rebor appellare Ventridæmonem,dæmonũ omniũ peſsimum & pernicioſiſsimũ.Is au-
Græcè eſt alluſio in δαίμονα καὶ εὐδαίμονα tem eſt reuera ſimilis ei qui dicitur ventriloquus.Melius eſt autem eſſe felicem,q̃ habere
cohabitantẽ dęmonẽ.In vſu autem virtutis eſſe cenſetur felicitas. Matthæus itaq; Apo-
ſtolus ſeminibus, baccis & oleribus abſq; carnibus vtebatur. Ioannes autem continen-
Matth.3. tiam vlterius extendens,locuſtas & mel agreſte comedebat. Porrò autem Petrus quoq;
abſtinebat à ſuibus.Sed ei perſuaſit quæ in eum cæcidit ecſtaſis, vt in Actibus Apoſtolo-
Actuum 10. rum ſcriptum eſt:Et videt cœlum apertum,& vas quoddam quatuor initijs alligatum ſu
per terram,omnes quadrupedes,& ſerpentes terrę,& volucres cœli in ipſo.Et vox ad ip-
ſum facta eſt:Surge,& occide,& comede.Petrus autem dixit:Nequaquam Domine, quo
niam omne commune & immundum nunquam comedi.Et vox rurſus ad eum ſecundò E
facta eſt:Quæ Deus mundauit ne communia dixeris.Ergo nobis quoq; vſus eſt indiffe-
rens:Non enim quæ intrant in os coinquinant hominẽ,ſed in intemperantia inanis ex-
Geneſ.1. & 9. ercitatio.Deus enim qui finxit hominem:Omnia vobis,inquit,erunt in cibum.Olera au
tem cum charitate meliora,quàm vitulus cum fraude.Hoc nobis rectè in memoriam re-
uocat id quod antè dictum eſt,quòd non ſunt olera charitas,ſed ſecundę ſunt cœnæ cum
charitate,in quibus bona quidem eſt media conſtitutio, in omnibus quidem, ſed vel ma
ximè in apparatu conuiuij.Nam ſunt extrema quidem periculoſa: media aũt bona ſunt:
medium eſt autem quicquid non eget rebus neceſſarijs. Quæ ſunt enim ſecundum na-
turam appetitiones,circunſcribuntur ſufficientia.Porrò autẽ Iudæis per legem ſummo
conſilio annunciatur frugalitas.Innumerabilium quippe rerum vſum per Moſen abſtu-
lit pædagogus,cauſas illis adiungens,occultas quidem,quę erant ſpiritales: apertas au-
tem,quæ carnales,quibus etiam crediderunt: ijs quidem, quòd vngulam non habeant
Leuit.11. bifidam:illis verò, quòd cibum non rumineut: alijs verò, quòd ex aquatilibus ſola ſqua-
mas non habeant,adeò vt eis omnino pauca reſtarent apta ad alimentum.Quæ autẽ per
miſit tangere,eorum rurſus prohibuit morticinia, & quę ſimulachris immolata, & quę
ſuffocata fuerant:nanq; ne hęc quidem licet tractare.Quoniam enim fieri non poteſt, vt
qui iucundis vtitur,ab eis ſuſcipiendis abſtineat, ei contrariam vitæ rationem oppoſuit,
donec qui ex more proficiſcitur ad voluptatem ac delectationem imperum diſſolueret.
Hominibus aũt ſępenumero quidẽ damnũ & moleſtiã procreauit voluptas: graues autẽ
affectiones,& obliuionẽ,& inſipientiã,in anima parit nimia alimenti copia.Iam verò di-
cunt etiã puerorum corpora rectè creſcere in longitudinem,ſi deſit nutrimentum: neq; F
enim prohibetur ſpiritus recurrens ad incrementũ, cùm cõmodam curſus reſpirationẽ
multum nutrimentum obſepiat.Vnde luxurioſam delitijsq; affluentem vitam qui ſecta
tus eſt,veritatem Philoſophorum Plato ſcintillam Hebraicæ veritatis ſuſcitans:Mihi au
tem,inquit,cùm veniſſem,quæ illic beata vita dicitur,Italicis & Syracuſanis menſis ple-
na,nullo modo placuit. Bis die ſaturum viuere, & noctu nunquam ſolum dormire, &
quæcunq; ſtudia hanc vitam conſequuntur.Ex his enim nullus homo ex ijs qui ſunt ſub
cœlo poteſt eſſe prudens,qui hæc à iuuentute exercet,nec ſic admirabilis natura ſupera-
bitur.Neq; enim Plato de Dauide non audierat, qui in ſua ciuitate in medio tabernacu-
lo ſanctam arcam collocans,facta omnibus qui eius ditioni parebant lætitia,coram Do-
1.Para.16. mino diſtribuit omnibus Iſraëlis copijs,à viro vſq; ad mulierem, vnicuiq; tortam panis,
& ſubcineritium panem,& laganum ex ſartagine.Hoc eſt ſufficiens nutrimentũ & Iſraë-
liticum: gentile autem quod eſt,ſuperuacaneum.Qui autem eo vtitur,nunquam vt ſit ſa
piens laborauerit,vt qui mentem in ventre infoderit, admodum ſimilis piſci qui græcè
ὄνος,hoc eſt,aſinus dicitur:quem quidem dicit Ariſtoteles ſolum ex alijs animalibus ha-
bere cor in ventre.Hunc Epicharmus comicus vocat ἐκτραπελογάστορα hoc eſt,qui à commu-
ni ventris conſuetudine diſcedit.Tales ſunt ij homines,qui in ventrẽ crediderunt. Quo
Philip.3. rum Deus venter eſt,& gloria in ignominia ipſorum,qui ea quę ſunt terrena
cogitant, eis non bona prædixit Apoſtolus,dicens:Quorum
finis eſt interitus.

Quomodo

A *Quomodo in potu ſe gerere oporteat. Cap. II.*

Vino autem modico vtere, aquam bibenti Timotheo, propter ſtomachum tuũ, 1.Tim.5.
dicit Apoſtolus, pulchrè admodũ ęgrotanti & languenti corpori conueniens,
quod ipſum confirmet ac corroboret auxilium adhibens: modicum autem id
decernens, ne eum latêret, hoc auxilium propter multitudinem alia egere cu
ratione. Naturalis itaq; & ſobrius potus ſitientibus neceſſarius, eſt aqua. Eam ex præru-
pta petra manantem, veteribus Hebræis vnicum ac ſimplicem temperantiæ potum ſup Exod.17.
peditauit Dominus. Oportebat autem eos vtpote errantes eſſe maximè ſobrios: poſtea Num.20.
ſancta vitis botrum germinauit propheticum. Hoc ſignum eſt ijs qui ad quietem ex er-
rore inſtituti ſunt, magnus botrus, nempe Verbum pro nobis expreſſum, cùm ſanguis
vuæ, Verbum ſcilicet, aqua temperari voluerit. Sic etiam ſanguis eius ſalute temperatur.
Duplex eſt autem ſanguis Domini: alter enim eſt carnalis, quo redempti ſumus ab inte
ritu: alter verò ſpiritalis, quo ſcilicet vncti ſumus. Et hoc eſt, bibere Ieſu ſanguinem, eſſe
participem incorruptionis Domini. Verbi autem virtus eſt ſpiritus, quemadmodum ſan
guis carnis. Commoderata itaq; proportione & conuenientia, vinum quidem aquæ, ho
mini verò ſpiritus admiſcetur. Ac temperatum quidem vinum ad fidem conuiuio exci-
pit, Spiritus autem deducit ad incorruptionem. Amborum autem temperatura, potus
ſcilicet & verbi, dicitur Euchariſtia, quæ & laudatur, & bona eſt gratia: cuius qui per fidẽ
ſunt participes, ſanctificantur & corpore & anima, cùm diuinum temperamentũ, homi-
nem ſcilicet, diuina voluntas Spiritu & Verbo myſticè contemperauerit. Etenim verè
B quidem ſpiritus animæ quæ ab ipſo fertur, coniungitur & familiaris efficitur: caro autẽ
Verbo, propter quam Verbum caro factum eſt. Eos itaq; laudo & admiror qui vitam au-
ſteram delegerunt, & moderatæ vitæ medicamentũ aquam appetunt: vinum aũt tanquã
ignis minas, quamlongiſsimè fugiunt. Placet ergo vt pueri & puellę ab hoc medicamen
to plurimum abſtineant. Non enim feruenti ætati, quod eſt omnium humidorũ calidiſ-
ſimum, vinũ infundere conuenit, perinde ac ſi quis ignem in ignem deriuet, ex quo agre
ſtes immanesq́; appetitiones, ardentesq́; cupiditates, & mores ignei incenduntur: exca
lefacti autem intus adoleſcentes euadunt propenſi ad libidines, adeò vt præuiſum eorũ
damnum per corpus comprobetur, celerius quàm oportuit maturatis membris cupidi-
tatis. Vino itaq; efferueſcente, luxuriant ac intumeſcunt vbera & pudenda, fornicatio-
nis imaginem iam prænunciantia: & corpus cogit vulnus animæ inflammari, & pulſus
impudentes anxiam ſuperuacaneam perſequuntur diligentiam, temperantiam ac mo-
derationem ad iniquitatem prouocantes: hinc autem fit, vt muſtum iuuentutis, fines pu
doris tranſiliat. Oportet autẽ quammaximè fieri poteſt iuuenũ appetitiones conari ex-
tinguere, minarum quidem bacchicum fomitem auferentes, feruori autem contrarium
medicamentum infundentes, quod etiam ardentem animã cohibebit, & membra intu-
meſcentia retinebit, & quę iam agitatur cupiditatis incitamentũ ſopiet. Qui autem ſunt
in ipſo flore ac vigore ætatis, cùm interdiu quidem prandiũ ſumpſerint quibus conue-
nit prandiñ, pane ſolo guſtato à potu omnino abſtineant, vt ebibatur eorũ ſuperflua hu-
miditas, aridorũ eſu veluti quadam ſpongia exhauſta. Aſsiduè enim ſpuere & emungi, &
ad excernendum properare, ſunt ſignum intemperantię ex immoderata exhibitione hu
C midorũ, quæ plus quàm par ſit in corpus infunduntur. Quòd ſi etiam ſitis acceſſerit, cu-
retur aqua non multa hæc affectio. Neq; enim aqua nimium profuſe impleri conuenit,
ne obruatur nutrimentum: comminuatur autem ad faciendam concoctionem, dum ci-
bi quidem aſſurgunt in molem: pauca ſunt autem quæ ad excretionẽ procedant. Quan-
quam etiã alioqui cõuenit diuinis cogitationibus vino minimè grauari. Perpauca nam
cogit, ſicut ait Comicus, merũ comprehendere, tantũ abeſt vt temperantẽ eum poſsit ef-
ficere. Veſpere autẽ tempore cœnæ vino vtendũ eſt: quoniã enim paulò magis ſobrijs ac
ſerijs lectionibus nõ amplius operã damus, tunc fit frigidius quod ambit interdiu, vt in-
troducto calore fouẽdus ſit tepor innatus qui deficit. Sed hic quoq; vino eſt exiguo vten
dum: neq; enim vſq; ad contumeliæ crateras accedendũ eſt. Iis autẽ qui iam ſunt proue-
ctioris ætatis, hilarius potu vti permittendũ eſt, ætatis refrigeratione, quę tempore quo
dammodo emarceſcit, vitis medicamento citra noxam ſuſcitantes. Neq; enim ſeniorũ
appetitiones circa ebrietates naufragia amplius magna ex parte fluctuãt. Ratione enim
ac tempore, veluti quibuſdam anchoris, in portu fundari, cupiditatũ tempeſtatẽ, quę ex
ebrietate excitatur, ferunt facilius. quibus etiã in cõuiuijs licet aliquid vrbanè dicere ac
lepidè. Cæterùm ijs quoq; ſit potationis eouſq; terminus, dum & illabefactatã rationẽ,
& ſuo officio fungentem memoriam, corpusq́; vino immotum & inconcuſſum conſer-
uent. ἀκροθώρακα, hoc eſt, qui ſuum pectus vino inſigniter armauit, vocant qui ſunt eorũ pe
riti. Melius eſt ergo ne labaris, antea deſinere. Artorius autem quidã in libro de longa vi
ta, ſic enim commemini, exiſtimat oportere eouſq; potũ ſolũmodo præbere, donec cibi

humectentur,vt nobis vitam paremus longiorem.Conuenit ergo vt vinum alij quidem D
loco medicinę propter ſolam ſanitatem adhibeant,alij verò vt ſe relaxent & exhilarent.
Vinum enim primùm quidem facit eum,qui plua quàm antè bibit,ipſum eſſe ſibijpſi æ-
quum & clementē,& conuiuis ſuauē, & famulis mitiorem, & amicis iucundiorem: con
tumelia autē affectum par pari refert.Cùm enim ſit calidum,& habet ſuaues ſuccos mo-
deratè temperatos,turpia quidem excrementa liquefacit caliditate,acres autē &malos
Pſal.103. ſuccos bono odore contemperat.Illud ergo benedictum eſt:Exultatio animæ & cordis,
Ecclef.13. vinum creatum eſt ab initio,ſi quantum ſatis eſt bibatur. Optimum eſt antem aqua plu-
rima vinum miſcere,& non ipſum tanquam aquam requirere, hebesq; & obtuſum red-
dere ad temulentiā:neq; tanquam aquam infundere propter vinoſitatē. Sunt enim am-
bo Dei opera,& ea ratione conducit ad ſanitatem vtriuſq; mixtura,aquæ ſcilicet & vini:
quoniam ex eo quod eſt neceſſariū, & eo quod eſt vtile, vita conſiſtit.Ei itaque qnod eſt
neceſſarium,nempe aquæ plurimæ, ex vtili etiam aliquid immiſcendum eſt. Vino autē
immodico lingua quidem præpeditur,labra verò ſoluuntur, oculi autem detorquentur
ac diuertuntur,cùm prę humiditatis mulritudine viſus tanquā in piſcina natitet,& men
tiri coacti exiſtimant quidem omnia in orbem circumagi, numerare autem nō poſſunt,
quæ procul ſunt tanquam ſint vnica. Atqui duos ſoles videre mi videor, ebrius dicebat
Thebanus ſenex.Motus enim viſus à vini caliditate,ſæpius eius qnod vnū eſt, mulripli-
cem apprehendit ſubſtanriam. nihil autem differt an viſum moueat,an id qnod videtur:
idem enim viſui ex vtriſq; accidit,qui propter fluctuarionem non poteſt ſubiectum per-
fectè comprehendere.Iam verò greſſus tanquā fluctu impellente ſubſidunt, nec poſſunt
locum tenere:ructusq; ac ſingultus, vomitusq; & deſipienciæ pro ludo & delectamento E
ſubeunt.Quiſquis enim eſt temulentus,vt dicit tragœdia,

Eum ira vincit,caret ſapientia.
Soletq;,,lingua cùm permulta fuderit,
Inuitus audire quæ volens dixit malè.

Prouer.1. Atq; ante tragœdiam quidem clamauit Sapientia:Vinum quod bibitur multum, in irri-
Eccl. 19.& 31. tatione,& omni lapſu replet. Quocirca plurimi quidem dicunt oportere in conniuio ſe
relaxare,& quæ ſunt ſeria in auroram differre. Ego autem tunc maximè cenſeo rationē
eſſe in conuiuium vnà introducendam,qnæ inſtar pædagogi corrigat temulenriam, ne
nobis imprudentibus conuiuium dilabatur ad ebrietatē. Quemadmodum enim nemo
qui ſapit,æquum cenſuerit claudere oculos,priuſquā eat dormitū : ita nec rationem ab-
eſſe à cōuiuio quis rectè voluerit,neq; ante res gerendas eam præſopire rectè inſtituerit.
Sed neq; poterit vnquam ratio à ſuo munere deſiſtere,nec ſi dormiamus quidē : ea enim
ad ſomnum eſt inuitanda.Perfecta enim ſapienria,quæ eſt diuinatū & humanarum rerū
ſcientia,quæ vniuerſa complectitur ac continet,quatenus gregis hominū curā gerit, ara
vitæ efficitur, & ea ratione quandiu viuimus ſimul adeſt perpetuò,propriū ſemper mu-
nus,nempe bonam vitam,obiens.Miſeri autē qui è conuiuio temperantiā exigunt, quæ
in compotationibus verſatur intemperantiam,vitam eſſe beatam exiſtimant. Quorum
vita quidem nihil eſt aliud quàm comeſſatio,crapula,balnea, temetum, matulę, otium,
potus.Videre ergo licet aliquos eorum ſemimortuos,ceſpitantes, in collis coronaa ha-
bentes,non ſecus ac amphoras inter ſe inuicem metum fundentes ſub nomine beneuo- F
lentiæ:alios autem plenos crapula,ſordidatos,in vultu pallentes & liuidos, & heſternæ
temulentię adhuc aliā infundētes temulentiā.Bonū,bonū eſt,ò amici,vt cùm hanc ima-
ginē ſimul ridiculā & miſerabilē quālongiſsimè ab ea didicerimus,nos ipſos ad id quod
eſt melius cōponamus &effingamus,timentes ne fortè nos quoq; alij s ſimile ſpectaculū
ſiamus,& ridiculi euadamus.Lepidè profectò dictū eſt : Fornacē quidē interringendum
probare ferri aciem,vinū aūt cor ſuperborū.Et eſt quidē ebrietas, vſus vini vehemētior:
debacchatio verò,quæ gręcè eſt παροινία,quod ex huius vſu pręter decorum loquendo, ſu
ſcipitur dedecus.Crapula autem,quæ propter ebrietatem accipitur moleſtia &faſtidiū,
quæ κραιπάλη græcè dicta eſt,eò quòd caput vibret & exagitet. Hanc vitam (ſi quidem vita
eſt appellanda,quæ eſt ignaua & otioſa,libidini & voluptati dedita,temulentiam admi-
Prouer.23. rans & ſuſpiciens)diuina deſpiciens Sapientia, præcipit ſuis filijs : Ne ſis vini potor, nec
Ecclef.19. ſtipem extendas ad emptiones carniū.Omnis enim ebrioſus & fornicator mendicabit,
& induetur laceris & pannoſis omnis ſomnolentus.Somnolentus enim eſt quiſquis ad
ſapientiā nō vigilat,ſed ab ebrietate in ſomnū demergit.Et laceris,inquit,induet debac-
chator,& per ebrietatē pudore afficietur,propter eos qui aſpiciūt.Peccatoris enim fora-
mina ſunt ea,quę ex veſte carnali ſunt lacerata,perforata libidinibus,per quę dedecus in
tra animā cernitur,nempe peccatū,propter quod non facilè ſeruabitur veſtis,quæ vndi-
cunq; diuulſa eſt & dilaniata,multis marceſcēs cupiditatib⁹,à ſalute ſeparata ac diſciſſa.
Ibid.23. Et ea ratione admonendū aptiſsimè ſubiungit:Cui væ,cui tumultus,cui iudicia,cui inin
cundæ loquelę,cui contritiones ſuperuacuæ ? Videte vinoſum totum dilaceratum, qui
ipſam

A ipſam quidem rationem deſpicit,ſeipſum autem tradidit & permiſit ebrietati, & quot
& quanta ei Scriptura minata eſt.Minis autem rurſus ſubiungit: Cuius ſunt liuidi oculi?
an oon eorum qui in vioís tempus cooſumunt? an non eorum qui inueſtigant vbi fiant
potationes?Hîc quidem eum qui potu nimio delectatur, vel iam rationi mortuum eſſe
oſtendit per liuentes oculos,quod eſt ſignum mortuis,eam quę eſt in Domino mortem
ei annunciás.Obliuio enim eorum quæ ad veram vitam pertinent, vergit ad interitum.
Iurè ergo pædagogus vehementiſsimè prohibet,noſtrę ſalutis curam gerens:Ne bibite, Prouerb.23.
inquit,vioum propter ebrietatem.Quamobrem,rogabis? Quoniam,inquit, os tuũ tunc Eſa.28.
loquetur peruerſa.Iaces autem taoquam in corde maris,& tanquam gubernator in mul
tis fluctibus.Ex hoc loco etiam adiuta dicit Poëtica:

Vinum hominum veniens,velut ignis corda furore
Pellit,ceu Libyci fluctuat vnda maris,
Quam Notus aut Boreas agitant. Et rurſus: —Arcanaq́; cuocta
Vinum errans aperit,temulentis ooxia,vinum.

Vinum quod mentes fallit. & quæ ſequuntur. Videtis naufragij periculum. Cor
quidem multo potu obruitur.vioi autem temulentiæ maris mioís comparauit, in qua
corpus taoquam nauis demerſum, turpitudinis profundum ſubijt ac dedecoris, decu-
manis vini fluctibus obrutum. Gubernator autem,mens ſcilicet humana,ſupereminen-
tis ebrietatis fluctu circumagitur,& in mari verſans caligat,&propter procellę tenebras
à portu veritatis aberrat,donec in ſaxa mari latentia irruens, ſeipſum in voluptates im-
pactum perdiderit.Meritò ergo Apoſtolus quoq; præcipit: Ne inebriemini vino,in quo
B eſt multa luxuria.Luxuria autem græcè eſt ἀσωτία: non poſſe ſeruari ebrietatẽ, per ἀσωτίας Ephe.5.
ſignificans. Nam etſi aquam vinũ io nuptijs fecerit,ooo tamen permiſit inebriari: quod Alluſio eſt in
erat autem aqueum ſenſus legis viuificauit, operatorem ſcilicet ex Adam, cùm vniuer- ἄσωτος & ἀσώ-
ſum mundum repleuit ſanguine,& potum vitis veritatis,temperamentum veteris legis τος.
& Verbi noui,ad præſtituti temporis complementum,pietati ac Dei cultui præbuit.My Ioan.2.
ſticum ergo ſignum ſancti ſaoguinis vinum ſcriptura nominauit. Temulentię autem in
commoda reprehendeos:Intemperans,inquit,res eſt vinũ,& iniurioſa res ebrietas. Pla-
cet ergo rectę rationi,hyeme quidem propter rigorem eouſq; bibere dum non rigeas,ijs Prouerb.20.
qui ſunt ad rigorem procliues:alio autem tempore propter medelã inteſtinorũ. Quem-
admodum enim cibo, vt non eſurias, ita etiam potu ne ſitias, vtendũ eſt, diligenter ca-
uendo ne labamur(res eſt enim admodum lubrica &periculoſa vini ingreſſus)ita autem
fuerit anima noſtra pura, ſicca, & luminoſa. Ipſa autem ſicca anima, eſt ſapientiſsima
& optima:ea autem ratione etiam contemplatiua,nec ex ijs quæ ex vino aſcendunt ex-
halationibus madefacta,inſtar nubis in molem corpoream coacta eſt.Noo eſt ergo vinũ
Chium magna cura requirendum,ſi abſit:nec Arethuſium,ſi nõ adſit. Sitis enim eſt alicu
ius indigentiæ affectio, & ad eam explendam quærit conueniens auxilium,non autem
vinum ardens ac fumoſum.Langueſceotis autem & imbecillę propter intemperantiam
appetitionis ſunt tranſmarinę vini importationes,deſipiente in deſiderijs aoimo vel an
te ebrietatem.Nam & Thaſium odoriferum, & bene ſpirans Lesbium, & quoddã ſuaue
Creticum,& dulce Syracuſium,& Mendeſium quoddã Aegyptiacũ,& inſulare Naxium,
& aliquod aliud flagrans ex Italia. Multa quidẽ hæc nomina. Moderato cooiuiæ vinũ
C vnũ,quod ex vnius Dei agricultura prouenit.Quid enim, an non vinũ in ſua patria natũ
cuiq; ſufficit ad ſuã explendã cupiditatẽ? Niſi fortè etiam aquã ſunt importaturi, quem-
admodum ſtulti reges.Choaſpes qui ſic dicitur, eſt fluuius Indiæ, cuius eſt ad potum o-
ptima aqua Choaſpia. Quemadmodum autem vinum vinoſos, ita quæ inuehitur aqua Hoc de regi-
diuites miſeros efficit in delitijs. Et hic ſpiritus ſanctus per Amos elocutus: Qui bibunt bus Perſarũ
vinũ percolatum,& ſuper lectum,inquit,ſedent eburneum: & quæcunq; ea conſequun- ſcribit Hero-
tur,probri loco ſubiunxit. Decoris autem cura eſt maximè gerenda,cuius etiam Miner- dotus & mul
uam, quæcunq; ea fuerit,curã gerentem dicit fabula,tibiarum abieciſſe delectationem, ti alij. Amos.6.
propterea quòd id eſſet aſpectu indecorum:vtpote vt vultu ſtabili, nec ſe huc & illuc fle- Ibid.7.
ctente bibamus,noo nimis auidè attrahentes,nec antequam biberimus, oculos indecõ
rè ſe gerere cogentes, præ intemperantia inconuenienter haurientes, vt mentum non
conſpergamus,oec veſtem madefaciamus,dum potus ſimul totus infunditur, faciẽ nõ-
ſtram phialis proluentes, atque adeo propémodũ obruentes. Etenim ſuſurrus,dum po-
tus magno impetu fertur, & plurimo ſpiritu attrahitur,perinde ac ſi in vas fictile infun-
datur, gurtur autem reſonat propter rapidam iogurgitationem,turpe eſt,& indecorum
intemperantiæ ſpectaculum.Accedit his,quòd ei quoque eſt damnoſum,qui illo vtitur,
potus ſtudium. Ne ad id quod tibi damoum affert, ô amice, feſtinaueris. A te non rapi-
tur potus,tibi datus eſt,& te expectat: ne diſrumpi feſtinaueris,ingenti hiatu attrahens.
Impletur tua ſitis etſi tardius biberis, honeſtè ac decorè te gerens, dum potus vt decet,
per partes diuiditur.Non enim tempore aufertur,quod præripitur ab intemperantia.In

Eccleſ.31. vino,inquit,ne te virum fortem præbeas.Multos enim vinum reddidit inutiles. Ebrie- D
Eſa.5. tate autem maximè vtuntur Scythę,Celtæ,Iberi & Thraces,quę vniuerſę ſunt bellicoſę
gentes:pulchrumq́; ac beatum vitę ſtudium ſe exercere putant. Nos autē qui ſumus ge-
nus pacificum,ad uſum,non ad petulantiam & contumeliam conuiuantes, ſobrijs hau-
ſtibus amicitię ergò bibimus,vt vero & conuenienti nomine appellentur pocula amici-
tię.Quomodo Dominū bibiſſe exiſtimatis, quādo propter nos homo factus eſt?adeóne
impudenter vt nos?an non honeſtè ac temperatè?an non conſideratè?Rectè enim,ſcito-
Matth.26. te,ipſe quoq; vino vſus eſt:nam ipſe quoq; homo,& vinum benedixit,cùm dixit:Accipi
te,bibite,hoc eſt ſanguis meus,ſanguis vitis:Verbum, quod pro multis effunditur in re-
miſsionem peccatorū,ſanctū lętitię fluentū allegoricè ſignificat.Et quòd ſobriū quidem
ac moderatum eſſe oportet eum qui bibit, per ea quæ in conuiuijs docuit apertè oſten-
dit: neq; enim ebrius docuit.Quòd autem vinum eſſet quod benedictū eſt, oſtendit rur-
Ibidem. ſus, dicens diſcipulis : Non bibam ex fructu vitis huius, donec bibero ipſum vobiſcū in
regno patris mei.Cęterum quòd vinum quidem eſſet quod bibebatur à Domino,rurſus
ipſe de ſeipſo dicit,Iudæorum cordis duritiem exprobrans:Venit enim,inquit,filius ho
Luc.7. minis,& dicunt:Ecce homo vorax,& potor vini,publicanorum amicus. Hæc quidē no-
bis firma & fixa ſint aduerſus eos qui dicuntur Encratitæ. Porrò autē mulieres, id quod
honeſtum eſt ac decorum vtiq; ſuſcipientes,ne labra latis calicibus diffundentes,dilata-
to ore diſrumpantur,admodum anguſtis in ore alabaſtris indecorè bibentes,capita qui-
dem reflectunt,colla aūt non,vt mihi quidē videtur,honeſtè denudant, & iugulū exten-
dentes potum ingurgitant,conuiuis ea quæ poſſunt veluti denudantes:virileſq́; eructa-
tiones vel potius ſeruiles attrahentes,in luxu & in delitijs tempus conſumunt. Nihil e- E
nim quod probrum affert & vituperationē,viro,qui ratione eſt pręditus,conuenit,mul-
tò autem minus mulieri, cui vel ipſum tantum ſcire ipſam quænam ſit,ei affert pudorē.
Eccle.26. Ira autē,inquit,magna eſt mulier ebria:tanquam ira Dei mulier temulenta. Quamobrē?
quoniam ſuam non celat turpitudinem. Facilè enim mulier ad inhoneſtè ſe gerendum
attrahitur,ſi liberam ſuam animi electionem voluptatibus ſolummodo permiſerit.Neq;
verò alabaſtris bibere prohibuerimus,ſed ſtudere in ijs ſolùm bibere,vt ſuperbum & ar-
rogans reſecamus:eis quæ inciderint, citra vllam animi affectionē vti illis conſulentes,
ad quas prolabuntur appetitiones eis longè antè eminus reſecantes. Iam verò aëris im-
pulſus, qui redeunte quadā fluctuatione incitat ad eructandum,eſt ſenſim tranſmitten-
dus.Nullo aūt modo permittendū eſt mulieribus,vt appareát aliquid corporis denudan
tes,ne ambo prolabantur:hi quidem,vt qui ad videndū incitentur:illæ verò,vt quæ in ſe
virorum intuitum attrahant. Semper autem, tanquam præſente Domino, honeſtè ver-
1.Corint.11. ſandum eſt,ne nobis quoq; ſicut Corinthijs ſuccenſens dicat Apoſtolus:Conuenientib'
vobis nō licet Dominicam cœnā comedere. Mihi videtur is qui à Mathematicis dicitur
Acephalus,qui ante ſtellam errantem enumeratur,capite in pectus compreſſo,ſignifica-
re helluones homines,& voluptuarios,& ad ebrietatem propenſos.Nam in his quoque
ratiocinandi facultas,non in capite,ſed in inteſtinis collocatur,iræ & cupiditati ſeruiēs.
Quamobrem quemadmodum Elpenor fregit calcaneum, cùm cecidiſſet propter ebrie-
tatem:ita eorum cerebrum præ ebrietate caligine offuſum,ad cor & iecur,hoc eſt,ad vo-
luptatem & iram maiori caſu decidit,quàm dicunt Poëtæ Vulcanū cœlitus à Ioue in ter- F
ram fuiſſe deiectum.Labor autem,vigiliæ,inquit, & bilis, & tormentum eſt cum homi-
Geneſ.9. ne inſatiabili.Quocirca Noë quoq; indecora vinolentia ſcripta eſt, vt ebrietatem quàm
maximè vitemus,manifeſtam ſcriptiſq́; mandatam lapſus imaginem habentes: propter
quam qui ebrietatis texerunt turpitudinem,benedicuntur à Domino. Breuiſsimè itaq;
comprehendens Scriptura, vno verbo omnia dixit, quod homini erudito ſatis eſt vinū,
& in eius cubili requieſcet.

Quòd in ſumptuoſam vaſorum ſupellectilem non ſit ſtudium conferendum. Cap. III.

ARgenteorum itaque & aureorum gemmeorumq́; poculorum irritus & inu-
tilis eſt vſus, vt qui ſit viſus ſolùm deceptio. Nam ſiue eis calidum mixtum li
quorem infuderis, excalefactorum vaſorum moleſta eſt tractatio : ſiue rur-
ſus frigidum infuderis, qualitatem materia transfundit, liquorem corrum-
pens,& eſt damnoſus diues potus. Valeant ergo Therîdei calices,Antigonides,canthari
De his Athenæus lib.11. Labronij, & Lepaſtæ, & poculorū genera innumerabilia, trullæ præterea & pſycteres,
& œnochoæ. Aurū enim & argentū, & priuatim & publicè eſt inuidioſa,vt ſemel dicam,
poſſeſsio,ſi vſum exceſſerit: rara ad acquirendū, difficilis ad cuſtodiendum, & non apta
ad vtendum.Quinetiam curioſa ac ſuperflua tornatorū in vitro vana gloria,ad frangen-
dum propter artem paratior,quæ ſimul docet & timere & bibere,eſt à bonis noſtris inſti
tutis & legibus exterminanda.Sellę aūt argenteæ,pelues & acetabula, ſcutellæ & catini
&

A & præterea vaſa aurea & argentea,nonnulla quidem ad ciborum miniſterium, alia verò ad alios vſus quos me pudet dicere,ex ſectili cedro,thuris virgulto,ebenoq; & ebore inſtructi tripodes,lectiq; argentei pedes & ex ebore cõpacti,auroq; interſperſę & teſtudine variatæ cubilis valuæ,& ſtragulæ veſtes purpureę,& aliorum colorũ paratu difficilium, inſolentũ delitiarũ argumenta,inuidiæ mollisq; ignauiæ inſidioſa cõmoda,ſunt omnia amandanda,vt quę nihil habeant propter quod ſit iurè in eis multum ſtudij ponendum:
Tempus enim contractum eſt,vt dicit Apoſtolus. Hoc ergo reſtat ne habitũ ac figuram 1.Cor.7.
qnampiam prę nobis ridiculè feramus:quemadmodũ in pompis videntur nonnulli extrinſecus ita vncti & obliti ad grauitatem, vt ſtuporem & admirationem afferant, intus
autem ſunt planè miſeri.Hoc itaq; explicans accuratius ſubiunxit: Reliquũ eſt,vt & qui Ibidem.
habent vxores,ſint tanquam non habentes,& qui emunt, tanq̃ non poſsidentes. Quòd
ſi hæc dixit in coniugio,in quo dixit Deus,Creſcite & multiplicemini, quomodo puta- Gene.1.
tis arrogantiam ac ſuperbiam nõ eſſe ex autoritate Domini exterminandam?Quocirca
dicit etiam Dominus : Vende quæ habes, & da pauperibus, & huc me ſequere. Sequere Matth.19.
Deum nudus ab arrogantia,nudus à pompa momentanea, quod tuũ eſt,quod bonũ eſt, Mar.10.
quod anferri nõ poteſt,in Deũ fidẽ,in paſſum confeſsionẽ,beneficentiã in homines poſſidens: quod quidẽ eſt poſſeſsio precioſiſsima.Ego aũt admitto etiã Platonẽ,qui lege lata apertè decernit,quòd neq; vt opes aureas & argenteas habeas laborare oportet, neq; vas inutile,quod non cum vſu neceſſario moderatũ quoq; ſit,vt ſit idem ad multa accommodatũ:multiplex aũt & varia poſſeſsio expurgetur. Pulcherrimè itaq; alicubi dicit di-
uina Scriptura,ad eos qui ſunt ſui amãtes & arrogantes verba dirigens: Vbi ſunt qui gen Baruch.3.
B tibus imperabant,& qui dominabantur feris,quæ ſunt ſuper terram ? qui in cœli auibus illudebant,qui argenti & auri theſauros congregabant,in quibus homines habebant fiduciã,& nõ eſt finis acquiſitionis eorum?qui aurum & argentũ fabricabantur,& erant ſoliciti?Non eſt inuentio verborum eorum:euanuerunt, & ad inferos deſcenderunt. Hæc eſt merces arrogantis ſuperbiæ.Si nobis enim agrum colentibus,ligone & aratro opus eſt:ligonem autem argenteum,falcemq; anream nemo fuerit fabricatus:& materia quæ apta ſit ad opus faciundnm,non quæ ſit diues in agricultura,vtimur:quid vetat quo minus in vaſis quoq; domeſticis idem ſentiant,qui quod eſt ſimile conſiderant?quorũ modus ſit vſus,non ſumptus ac magnificentia.Quid enim, dic quęſo, qui in menſa ponitur gladiolus,ſi clauos nõ habnerit argenteos,vel nõ fuerit factus ex ebore capulus,nõ ſcindit?An ad carnẽ diuidendã indicũ ferrũ nobis fabricandũ eſt,auxilium veluti qooddam euocantibns?Quid verò ſi fuerit pelnis fictilis,an ablotarũ manuũ ſordes nõ excipiet? & vas fictile quo pedes lauamus,pedũ ſordes?Ergo ne etiã indignabitur menſa, quę eſt pedibus eburneis inſtructa,ſi panẽ vnius oboli portauerit?neq; verò lumen lucerna miniſtrabit,ꝙ ſit figuli opus,non aurificis?Ego aũt dico vel humile grabatũ nihilo meliorem præbere accubitũ,q̃ lectum eburneũ.Cùm aũt ad ſubſternendũ ſit ſatis ouinarũ caprinarũmue pellium,adeò vt purpureis aut pnniceis nõ ſit opus,propter primarum,quę exitium attulerunt,delitiarũ ſtultitiã,nihilo ſecius condemnate frugalitatẽ,quis tantus error & vana honeſti pulchriq; perſuaſio ? Videte,Chriſtus in vili catino cibum ſumpſit, &
fecit diſcipulos ſuper herba accumbere, & pedes eorũ lauit linteo accinctus. Deus à fa- [illegible]
ſtu alienus,& Dominus omnium,nunquid argenteum lauacrũ è cœlo deferens? Et à Sa- Matth.14.
C maritana potum petijt,quę aquã vaſe fictili hauriebat è puteo,aurũ regale nõ reqnirens, Mar.6.
ſitim autem docens facilè extinguere.Scopum enim conſtituebat vſum, non nimiam & Ioan.13.
inutilem magnificentiam. In conuiuijs autem comedebat & bibebat, non terrę metalla Ibid.4.
effodiens,neq; auri & argenti,hoc eſt,rubiginem redolentibus vaſculis vtens:quodammodo enim ſpirat incenſæ rubigo materię.In ſumma enim,& alimenta,& veſtes,vaſa & ſupellectilem,& quęcunq; in domo ſunt,atq; ipſam,vt ſemel dicã,vitã,oportet eſſe conſentaneam rectæ Chriſtiani hominis inſtitutioni, prout conducibile fuerit accõmodatam,perſonæ,ætati,ſtudio,ac tempori. Cùm enim ſimus vnius Dei miniſtri, oportet & poſſeſsiones,& quę eſt in eis ſupellectilem,vnius honeſtę vitę ſigna oſtendere,& vnumquenq; hominem indiſtincta & non differenti fide, huic vniformi inſtitutioni ea quę conſequuntur conſentanea & conuenientia,per hanc vnicã affectionẽ videri facere. Quę autẽ nec difficiliter acquirimus,& eis facilè vtimur,laudamus,& facilè cuſtodimus,& facilè cõmunicamus: meliora autem ſunt quę vtilia. Quę viliora autẽ ſunt ac frugaliora, ſunt meliora diuitibus. In ſumma,diuitię quę non rectè adminiſtrantur,ſunt arx vitij ac ſceleris, in quibus multi cęcutientes,cœlorum regnum nunquã ingredi poterunt, in rebus quidẽ mundanis ægrotantes,ſuperbè autẽ & arroganter propter delitias viuentes. Oportet autẽ eos,qui contendunt ad ſalutẽ,hoc animo antea anticipaſſe,quòd vſus quidem cauſa,nobis ſit vniuerſa poſſeſsio : ſufficientię autem gratia,poſſeſsio, quam etiam ex paucis quiſpiã parauerit. Vani autem ſunt, qui propter inſatiabilitatẽ repoſitis rebus precioſis delectantur. Qui autem cogit,inquit,mercedes,coëgit in nodum perforatum.

Is autem eſt qui cogit, & ſementem excludit, & detrimento afficitur, qui nulli imperti- D
tur. Res eſt autem planè ridicula, & digna maximè quæ ludibrio habeatur, argentea vri-
næ receptacula, & vitreas matulas viros inferre, quemadmodnm ſuos introducunt con-
ſiliarios: & has, quæ ſine ratione ſunt, diuites mulieres, ex auro excrementorum facere
rèceptaculá, vt ne egerere quidem eis liceat abſq; ſuperbia. Vellem quidẽ eos per totam
vitam autum ſtercora exiſtimare. Nunc autẽ arx vitij inuenta eſt pecuniæ cupiditas, quá
1. Timoth. 6. Apoſtolus dicit eſſe radicem omnium malorum: quam quidam appetentes, à fide aber-
rarunt, & ſeipſos confixerunt mulris doloribus. Veræ autem diuitiæ ſunt, paupertas cu-
piditatum: & vera animi magnitudo eſt, nõ propter diuitias ſibi placere, & magnos ſpi-
ritus ſumere, ſed eas deſpicere. De ſupellectile autẽ & vaſis ſe iactare eſt perquàm turpe:
non enim in eis ſtudium ſuũ ponere æquũ eſt, quę volenti licet vel è foro emere. Sapien-
tia autem emi non poteſt terreno numiſmate, nec in foro, ſed in cœlo venditur: & iuſto
nummo venditur, nempe Verbo immortali, regali aureo.

Quomodo in conuiuijs ſe recreare oporteat. Cap. IIII.

Conuiuio autem rationali abſit comeſſatio & laſciuia iuuenilis: qninetiam
κῶμος inanes vigiliæ, quæ de petulantia & turpibus conuicijs & maledictis ſibi pla
cent. Eſt enim hæc comeſſatio tibia inebrians, extemporalis amatorij pon-
tis impotentiæ catena. Amor autem & ebrietas, & quæ ratione carent affe-
παροινία ctiones, a noſtro choro procul amandentur. Vnà autem cum petulantia in comeſſatione
verſatur cantilena: in potu verò vigiliæ ebrietatem accerſunt, & excitant libidinem, quę
ſunt rebus turpibus faciendis dedita audacia. Sin autem in tibijs, & pſalterijs, choris & E
ſaltationibus, & plauſibus Aegyptiorum, & diſſolutis eiuſmodi ocijs ſtudioſe verſentur,
immodeſti, inſolenter, valdeq; à bona diſciplina alieni euaſerint, vtpote quos cymbala &
tympana circunſonent, & fraudis inſtrumenta circunſtrepant. Reuera enim, vt mihi vi-
Rom. 13. detur, eiuſmodi conuiuium eſt ebrietatis theatrum. Cùm enim tenebrarum opera exue
rimus, induere arma lucis vult Apoſtolus, vt in die decorè ambulantes, non in comeſſa-
tionibus & ebrietatibus, non in cubilibus & in impudicitijs verſantes. Fiſtula itaq; tri-
buatur paſtoribus: tibia autem ſuperſtitioſis hominibus, qui ad cultum idolorum con-
tendunt. Reuera enim hæc inſtrumenta ſunt à ſobrio conuiuio amandanda, quæ magis
beſtijs quàm hominibus conueniunt, & ijs hominibus qui à ratione ſunt alieniores. Cer
uas enim fiſtulis demulceri accepimus, & in laqueos inter venandum cantu duci à vena
toribus. Equis autem coëuntibus, veluti quidam hymenæus, tibia carmen canitur: id au
tem ab incitandis equis Muſici appellarunt ἱππόθορον. Omne autem turpe ſpectaculũ, om
nemq; turpem auditionem, & vt ſemel dicam, turpem omnem ſenſum intemperantiæ,
quod quidem eſt vera ſenſus priuatio, maximè oportet nos excindere, quæ in oculis &
in auribus titillat & effœminat, voluptatem cauentes: fractorum enim cantuum, & fle-
bilium Caricæ Muſæ modorum varia veneficia, intemperanti & prauo muſicæ artificio
mores corrumpunt, ad huius comeſſationis affectionem trahentes. Diuinum autem mi
Pſal. 150. niſteriũ ſeparans pſallit ſpiritus: Laudate eum in ſono tubæ. In ſono enim tubæ ſuſcita-
bit mortuos. Laudate eum in pſalterio, quoniam lingua eſt pſalterium Domini. Et in ci-
thara laudate eum. Per citharam os intelligatur, quod ſpiritu tanquam plectro pulſatur.
In tympano & choro laudate eum. Dicit Eccleſiam quæ meditata eſt carnis reſurrectio- F
nem in pelle reſonante. In chordis & organo laudate eum. Organũ dicit corpus noſtrũ,
& chordas eius neruos, per quos numeroſe & concinnè intenditur, & ſpiritu pulſatum,
voces edit humanas. Laudate eum in cymbalis iubilationis. Oris cymbalum dicit lin-
guam, quæ pulſatis labris reſonat. Et ideo humanæ naturæ acclamauit: Omnis ſpiritus
laudet Dominum: quoniam omnis ſpiritus quem fecit, curam geſsit. Verè enim pacifi-
cum inſtrumentum homo eſt. Alia autem ſi quis curioſius inquirat, inueniet inſtrumen-
ta bellica ad cupiditatis inflammantia, vel amores incendentia, vel animum iramq; irri-
tantia. In bellis itaq; ſuis tuba vtuntur Hetruſci, fiſtula Arcades, Siculi autem inſtrumen-
ris quæ appellant πηκτίδας, Cretenſes lyra, Lacedæmonij tibia, cornu Thraces, tympano
Aegyptij, & Arabes cymbalo. Vno ergo inſtrumẽto, Verbo ſolo pacifico nos vtimur, quo
Deũ honoramus, non amplius veteri pſalterio, & tuba, & tympano, & tibia, quibus mos
erat ijs qui in bello ſe exercebant, Deiq; metũ contempſerunt, & ſimul congregatis con
cionibus in choris vti, vt per eiuſmodi modos ſolutus ac deiectus excitaretur animus.
Duplex autẽ ſit noſtra in potu beneuolentiæ ergò inuitatio, ex lege. Si enim diliges Do-
minum Deum tuum, deinde proximum tuum. Prior quidẽ, quæ eſt in Deum beneuola
inuitatio, fiat per gratiarum actionem & pſalmodiam: ſecunda autem, quæ eſt in proxi-
Coloſſ. 3. mum, per honeſtam vitæ conſuetudinem. Verbum enim Domini inhabitet in vobis co-
pioſe, dicit Apoſtolus. Hoc autem verbum ſe accommodat & reddit conforme tempori-
bus, perſonis, locis, atque adeo nunc quoq; in cõuiuio verſatur. Rurſus enim ſubiungit
Apo-

A Apoſtolus:In omni ſapientia docentes,& admonentes vos ipſos pſalmis,hymnis,& can Ibidem.
ticis ſpiritalibus,in gratia canentes in corde veſtro Deo.Et rurſus:Quicquid feceritis vel
in ſermone vel in opere,omnia in nomine Domini Ieſu,gratias agentes Deo & Patri e-
ius.Hæc eſt gratioſa ac iucunda noſtra comeſſatio. Et ſi ad lyram vel citharam canere &
pſallere noueris, nulla in te cadet reprehenſio. Hebræum iuſtum regem imitaberis, qui
Deo eſt gratus &acceptus:Exultate iuſti in Domino, rectos decet laudatio(dicit prophe Pſal.32.
tia) Confitemini Domino in cithara,in pſalterio decachordo ei pſallite.Cantate ei canti
cum nouum. Nunquid autem decachordum pſalterium Verbum Ieſum ſignificat, qui
manifeſtatur elemento decadis?Quemadmodum autem antequam ſumamus alimentū Litera I decē
laudare nos conuenit factorem vniuerſorum: ita etiā in potu nos ei decet pſallere, cùm apud Græcos
eius creaturarum efficimur participes.Eſt enim pſalmus numeroſa &modeſta laudatio. ſignificat.
Canticum ſpiritale pſalmum dixit Apoſtolus. Poſtremò autem antequam nos ſomnus Ad Coloſſ.3.
innadat,pium & ſanctum eſt Deo gratias agere,vt qui eius benignitatem &gratiam fue-
rimus conſecuti,ita vt cum diuino quodam afflatu nos ad ſomnum conferamus:& con-
fiteri ei, inquit, in canticis labiorum, quòd in eius iuſſu fiat quicquid ei viſum eſt, & ad
eius ſalutare nihil eſt neque mancum neq; diminutum. Cæterùm apud Græcos quoque Pſal.62.& 118
veteres,in conuiuijs ad compotandum comparatis, & diſtillantibus poculis,ad Hebrai-
corum pſalmorum ſimilitudinem,canticum quod appellabatur σκολιὸν, id eſt,obliquum,
canebatur,communiter omnibus voce ſimul pæana clamantibus, & nonnunquā etiam
per cantici vices propinationem circumagentibus. Qui autem erant ex eis muſicæ pau-
lò periciores, etiam ad lyram canebant. verùm amatoria quidem procul abſint cantica.
B Sint autem cantica, Dei laudes : Laudent, inquit, nomen eius in choro, in tympano, & Ibid.149.
pſalterio pſallant ei.Et quis eſt chorus qui pſallit?Ipſe tibi narrabit ſpiritus: Laudatio e-
ius in eccleſia ſanctorum.Exultent propter regem ipſorum.Et rurſus ſubiungit:Quoniā
beneplacitū eſt Domino in populo ſuo.Sunt enim admittendæ modeſtæ & pudicæ har
moniæ,à forti & neruoſa noſtra cogitatione verè molles & eneruatas harmonias aman-
dando quamlongiſsimè, quæ improbo flexuum vocis artificio vtentes, ad delicatam &
ignauam vitæ agendæ rationem deducunt.Graues autem,& quæ ad temperantiā perti-
nent modulationes,ebrietati,proteruię valedicunt.Chromaticę igitur harmonię, impu
denti in vino proteruiæ,floribusq; redimitæ & meretriciæ muſicæ,ſunt relinquendę.

De riſu. Cap. V.

RErum autem ridicularū vel ridendarū potius actionum imitatores,exigen-
di ſunt à noſtra republica.Cùm enim verba omnia à cogitatione & moribus
emanent,fieri non poteſt vt verba aliqua emittantur ridicula, quæ non pro-
cedant à moribus ridiculis. Illud enim:Non eſt arbor bona quæ facit fructus Matth.7.
malos, neq; arbor mala quæ facit fructus bonos, hîc quoq; applicandū eſt. Sermo enim
fructus eſt cogitationis. Si ergo qui riſum mouēt ſunt exterminandi à noſtra republica,
longè abeſt vt nobis permittat riſum mouere. Abſurdum enim eſſet, quorum auditores
eſſe prohibitum eſt,inueniri eorum imitatores. Multò autem eſſet abſurdius, ſtudere vt
ipſe ſis ridiculus,hoc eſt,probris inceſſendus &irridendus.Si enim ridiculam figuram ſu
ſcipere, quemadmodum in pompis videntur nonnulli, in animum minimè induxeri-
C mus:quomodo internum hominem magis ridiculā ſuſtinere figurā iure paſsi fuerimus?
& ſi perſonam noſtram non noſtra quidem ſponte in magis ridiculoſam vnquā conuer-
terimus,quomodo in verbis ſtuduerimus eſſe & videri ridiculi,id quod eſt omnium quę
ſunt in homine longè precioſiſsimum, nempe ſermonem ac rationem ludibrio haben-
tes?Ridiculum eſt ergo hæc exercere, quandoquidem nec huiuſmodi ridiculorū homi-
num oratio digna eſt quæ audiatur:per hæc nomina ad turpia facta conſuefaciens.Vrba
nè ergo & lepidè loquendum eſt, non riſus autem mouendus : quinetiam ipſe riſus eſt
comprimendus.Nam ipſe quoq;, ſi quo modo oporter proferatur, præ ſe fert decorē &
honeſtatem:ſin aliter prodeat,indicat intemperantiam.Nam,vt ſemel dicam,quæcunq;
ſunt naturalia hominibus,ea ab illis minimè tollenda ſunt,ſed eis potius modus &con-
ueniens tempus adhibendum eſt.Non enim quoniam homo eſt animal vi ridendi præ
ditum, ideo perpetuò ridendum eſt, quandoquidem nec equus,cuius eſt proprius hin-
nitus,ſemper hinnit.Tanquam autem animalia ratione prædita,oportet nos temperatè
componere,ſtudij noſtri acrimoniam & nimium intenſam vehementiam moderatè re-
mittentes,non autem inconcinnè diſſoluentes. Quæ vultus enim tanquam alicuius in-
ſtrumenti fit per harmoniā decora remiſsio,appellata eſt gręcè μειδίαμα, hoc eſt, ſubriſio.
Ita appellata eſt diffuſio,& exhilaratio,& riſus eorū in quorum vultu reſidet modeſtia.
Immoderata autem & inconcinna vultus diſſolutio,ſi ſit quidem in mulieribus, appella
tur græcè κιχλισμὸς, hoc eſt,riſus immodeſtus & laſciuus : is eſt autem riſus meretricius. ſi
autem in viris,καγχασμὸς, hoc eſt, cachinnatio. Eſt autem hic procorum riſus inſolens &

Eccl.21. proteruus. Stultus autem in riſu extollit vocem ſuam, inquit Scriptura: Vir autem aſtu- D
tus vix ſenſim ſubridebit. Aſtutum autem nunc dicit prudentem, qui contrario modo q̃
ſtultus affectus eſt. Sed neq; rurſus oportet eſſe triſtem, ſed grauem & cogitantem: illum
enim magis admitto ſubridentẽ, qui ſeuera viſus eſt facie ſubridere, quàm qui non ſeue-
ra: minus enim fuerit riſns ille irridendus. Oportet autem ipſum quoq; ſubriſum doceri
& caſtigari, & ſi de rebus quidẽ turpibus fuerit, erubeſcere potius videri quàm ſubridere,
ne videamur per conſenſum collætari: ſi autem de rebus moleſtis, conuenit potius tri-
ſtiores videri, quàm lætari. Illud enim eſt conſiderationis humanę indicium, hoc antem
exhibet crudelitatis exiſtimationem. Neq; enim eſt ſemper ridendum: eſt enim immo-
deratum: neq; ſi adſint ſeniores, vel aliqui quos æquum eſt reuereri: niſi fortè ipſi quoq;
vt nos exhilarent, vrbanè aliquid & lepidè dixerint. Sed neq; apud quoslibet rideodum
eſt, neq; in omni loco, ſed neq; omnibus, neq; propter omnia. Maximè enim adoleſcen-
tulis & mulieribus riſus eſt procliuis ad calumniam. Terribile autem aliquid & rigidum
prę ſe ferte eminus, eos qui circunſtant expellit. Poteſt enim vel ſolo aſpectu grauitas, pe
tulantiæ irruptiones frangere ac reprimere.

Omnes autem ſtultos, vt vno verbo dicam, vinum
Et ridere iubet molle, & ſaltare lubenter,

mores effœminatos conuertens ad mollitiem. Eſt antẽ conſiderandum, quomodo hinc
profecta dicendi licentia, turpitudiuem vſqueadeó auget & amplificat, vt eam deducat
ad turpiloquium.

Edidit, & qood erat melios non dicere, verbum.

Improborum itaq; hominum mores in vino maximè perſpici contingit, vt qui ſint om- E
ni ſimulstione nudati, propter illiberalem vini petulantię in dicendo licentiam, per quã
ſopitur quidem ratio, quę in ipſa anima ebrietate oppreſſa eſt & grauata: agreſtes autem
& omni vrbanitate carentes excitantur affectiones, quæ in animi imbecillitatem facilè
dominatum occupant.

De turpiloquio. Cap. VI.

A Turpiloquio autem & nos omnino abſtinere oportet, & eis qui illo vtuntur
os obſtruere, & aſpectu ſeueriore, & vultus auerſione, & ea quæ vocatur, ſub-
Matth.15 ſannatione, & ſæpe etiã aſperiori oratione. Quę enim, inquit, ex ore exeunt,
Coinquinãt, coinquinant hominem. Communem, & gentilem, & indoctum, intemperan
grecè κοινοῖ, id temq; & petulantem eum oſtendunt: non aotem proprium, modeſtum, honeſtũ, & tem
eſt, commu- perantem. Cùm autem turpia æquè in audiendo verſentur & in ſpectando, diuinus pæ-
nem reddũt. dagogus eadem ratione pueris luctantibus, ne aures eorum offendantur, pudicos & mo
deſtos ſermones, veluti quædam aurium munimenta adhibet, ne poſsit ad frangendam
animam peruadere pulſatio fornicarionis: oculos autem dirigit ad rerum honeſtarũ ſpe
ctaculum, melius eſſe dicens labi pedibus quàm oculis. Hoc turpiloquium propulſans
Ephe.4. Apoſtolus: Omnis, inquit, malus ſermo ex ore veſtro non procedat, ſed ſi quis bonus. Et
Ibid.5. rurſus: Sicut decet ſanctos, non nominetur in vobis turpitudo, & ſtultiloquinm, vel ſcur
rilis vrbanitas, quæ ad rem non pertinent: ſed potius gratiarum actio. Si aotem qui ſtul-
Matth.5. tum dixit fratrem, obnoxius eſt iudicio, quid de eo qui ſtulta loquitur pronunciabimus? F
Ibid.12. An nõ etiam de eo ſcriptum eſt: Qui locutus verbum fuerit ocioſum, reddet rationẽ Do
Ibidem. mino in die iudicij? Et rurſus: Ex ſermone tuo iuſtificaberis, inquit, & ex ſermone tuo
condemnaberis. Quænam ſunt ergo ſalutares aurium defenſiones, & quænam ſunt lu-
bricorum oculorum diſciplinæ? Quæ cum iuſtis ſunt conuerſationes, aureſq́; præoccu-
pant, & eis prius obſtruunt, qui volunt abducere à veritate. Bonos mores perdunt malæ
Rom.12. conſuetudines, inquit Poëtica. Præclarius autem Apoſtolus: Eſtote, ioquit, odio haben-
tes malum, adhærentes bono. Qui enim cum ſanctis verſatur, ſanctificabitur. Omnino
ergo abſtineudum eſt à turpibus auditiooibns, & verbis, & ſpectaculis: ſed multò magis
à factis turpibus mundos eſſe oportet: partim quidem in oſtendendis & nudandis aliqui
bus partibus corporis quas nõ decet: partim autem in contemplandis ſecretioribus par
Geneſ.9. tibus. Neq; enim turpem iuſti denudationem in animum induxit aſpicere modeſtus fi-
lius: ſed texit modeſtia, quod nudarat ebrietas, ſpectandum lapſnm inſcientiæ. Mundos
autem nihilo ſecius eſſe oportet & à vocum prolationibus, quibus nullum eſſe oportet
aditum ad aures eorum qui in Chriſto crediderunt. Hac ratione mihi videtur pæda-
gogus nihil quod ſit indecorum & inhoneſtum nobis loqui permittere, longè antè nos
præmuniens aduerſus incontinentiam. Præclarè enim & mira arte ſolet vitiorum radi-
Exod.20. ces excindere: quemadmodum, Non mœchaberis, per illud: Non concupiſces. Adulte-
Matth.5. rium enim fructus eſt concupiſcentiæ, quæ quidem eſt mala radix. Similiter ergo hic
quoq; pædagogus ſecuram nominum licentiam, tanquam vſum reprehendit, ſecuram
intemperantiæ congreſsionem amputans: ſe enim in nominibus inſolenter gerere, fa-

A eit vt meditemor inhoneſtè facere. In voce autē eſſe modeſtum, eſt ſeipſom exercere ad
fortiter ſuſtinendā libidinis impreſsionē. Profundiori aūt oratione tractauimus, q; neq;
in nominibus, ſed neq; in partibus ad coitū pertinenribus, & nuptiali congreſsione, in
quibus impoſita ſunt nomina quæ vſu minimè trita ſunt, eius quod verè turpe eſt poni-
rur appellatio. Nam neq; genu & ribia, & huiuſmodi membra, & quæ eis impoſita ſunt
nomina, ſuut turpia, nec quæ per ea fir actio: membra aūt & hominis verēda, verecundia
quidē plena, non aōr turpia cenſenda ſunr. Turpis aūt res eſt, qoæ fit præter leges eorum
operario, ideoq; probro digna & ſopplicio. Turpe enim ſolū reuera eſt vitiū, & quæ per
ipſum aguntur. His ergo conſequenter iurè vocetur turpiloquiū, quę de vitioſis factis ha
betur orario, cuiuſmodi eſt, ſi de adulrerio vel de puerorum amore diſſeratur, & quę ſunt
huiuſmodi. Quanquā ineptæ quoq; nugę ſonr ſilentio pręrermittendæ. Ex multiloqoio Prouerb. 10.
enim, ioquit, nō effugies peccatū. Loet ergo pœnas liogue vitiū. Eſt enim tacēs qui inue- Eccl. 10.
nitur ſapiens, & eſt qui odio habetur propter multā loquacitatē. Quinetiā ipſe nugator
affert ſibijpſi faſtidiū ac ſarietatem. Qui enim multiplicat ſermonē, odit animam ſuam. Ibid. 10.

Quænam obſeruare oporteat eos qui honeſte ſimul viuunt. Cap. VII.

A Nobis autē abſit quoq; irridere, à quo primū incipit contumelia, ex quibus li
tes, pugnæ & inimicitiæ erumpunt. Diximus aūt contumeliā eſſe ebrietatis
miniſtrā. Non ex ſolis aūt factis, ſed etiā ex verbis homo iudicatur. Io conoi- Ibidem 31.
uio aūt, inquit, ne argueris proximū, & ei opprobrij ſermonem ne dixeris. Si
enim vel maximè cum ſanctis couerſari præcipiē, ſanctū irridere peccatū eſt. Ex ore enim
B inſipientiū, inquit Scriptura, baculus cōtumeliȩ: baculum dicens, fundamentū cōtume- Prouerb. 10.
liȩ, cui innititur & ſuper quam requieſcit contumelia. Vnde admiror Apoſtolum, qoi hic Ephe. 5.
qooq; ſoader, neq; ſcurrilia, neq; quę nihil ad rem pertinēt, verba effundere. Si enim pro
pter charitatē conuenitur ad conuiuia: conuiuij autem finis eſt, in eos qoi ſimul ſunt be-
neuolentia: charitatē autē conſequuntur cibus & potus, quomodo nō eſt vt ratio poſtu
lar conoerſandū, & nec propter charitatē dubitandū? Si enim conuenimus, vt quæ inter
nos eſt beneuolentiā augeamus, quomodo inimicitias irridēdo prouocamus? Sarius eſt
tacere q̄ contradicere, peccatū peccato adducentes. Beatus reuera vir ille eſt, qui nō eſt la Eccl. 14.
pſus in ore ſuo, vel nō compunctus eſt in moleſtia peccati, vel ductus pœnitētia propter
ea quæ locutus peccauit: vel ideo quòd locotus oeminē moleſtia affecerit. In ſumma er-
go adoleſcentes & adoleſcentulæ ab eiuſmodi conuiuijs omnino abſtineant, ne labant
in ijs qoę non conueniebant. Inuſitatæ enim audiriones, & indecora ſpectacula, dum in
eis adhuc fides fluctuat, mentē eorū euentilant: ætatis aūt inſtabilitas eas adiuuat, vt ad
cupiditates ferantur præcipites. Quinetiā nonnunq̄ alijs cauſæ ſunt offenſionō, dum flo
rem ætatis, qui eſt maximè lubricus & periculoſus, oſtentanr. Rectè enim videtur præci-
pere Sapienria: Cum muliere quæ viro ſubiecta eſt ne omnioo ſedeas, & ne ſuper cubitū Ibid. 9.
cum ea accubueris: hoc eſt, ne cum ea frequentius cœoes, oeq; cum ea comedas. Et ideo
ſubiungit: Neq; cum ea in vino cōgrediaris, nequādo incliner cor tuū in ipſam, & ſangui
ne tuo labetur ad inreritū. Lubrica eoim res eſt, qoæ eſt in vino libertas, quę poteſt efflo-
reſcere. Viro aōr ſubiectā nominauit, q; maius ſit periculū ei qui vitæ ſocieratis vinculum
conatur diſſoluere. qoòd ſi aliqua neceſsitas euenerit quę eas iubeat accedere, illę quidē
C exterius amictu pulchrè tegantur, intus autē pudore. Qoęconq; aotē non ſunr viro ſobie
ctę, ijs eſt extremū probrū intereſſe conoiuio virorū, idq; vinolentorū. Qui in tabernacu-
lum autē oculos fixerint, immobiles, innixi cubitis adſinr ſolis auribus. Quòd ſi etiā ſede
rint, ne pedes ſæpe permutent, nec alrerō fœmur alteri ſuperponāt, nec manū mento ſu-
ſtentent. Illiberale enim eſt & indecorū, ſeipſom nō ferre, idq; datur vitio adoleſcenti. Sę
pe aūt moueri, habirūq; & figurā mutare, ſignō eſt leuitatis. Iam verò modeſti eſt & hone
ſti, & in cibo & in poto qood minus eſt eligere, idq; tardius & nō procliuius, tam in ptin
cipio q̄ etiā in interuallis. Quinetiā priorem deſinere, & ab affectione ſe alienū oſtende-
re: Comede, inquit, vt homo, qoæ appoouutur: ceſſa autē primus diſciplinæ gratia. Et ſi Eccl. 31.
in medio pluriom ſederis, ne ante ipſos manom porrigas. Non eſt ergo vnquā proſilien-
dum ab ingluuie perſoaſis? ſed nec quamuis cupientes non niſi aliquanto pòſt porrigere
oportet, longa mora intemperantiā fatētes. Sed neq; inrerim videri tanquā feras cibo hę
rere, eumq; auidè arripere. Porrò aōt nec obſonij multū ingerendū eſt: neq; enim vt ob-
ſoniū deoorer, ſed vt frumento veſcatur homini innatū eſt. Ante multos autē ſurgere, &
conuiuio excedere, eſt valde modeſti hominis. Cùm eſt, inquit, tempus ſurgendi, ne ſis
poſtremus, & reoertere in domō tuā. Quineriā dicebant duodecim, cùm euocaſſent di-
ſcipulorū multitudinē: Non eſt bonū nos relicto verbo Dei, miniſtrare menſis. Quòd ſi Actuum 6.
hoc diligenter caoerunt, multò magis vitabant ingluuiem. Hi aotē ipſi Apoſtoli ſcriben
tes fratribus qui erant in Antiochia, Syria & Cilicia: Viſum eſt, dixerūt, ſpiritui ſancto & Actuum 15.
nobis, nullum vobis maius onus imponere, præterquā neceſsitatē abſtinendi ab immo-

latis & ſanguine,& ſuffocatis & fornicatione, à quibus vos ipſos cuſtodientes, rectè fa- D
cietis.Oportet autẽ in vino petulantiã non ſecus fugere q̃ cicutam: ambo enim ad mor-
tem attrahunt. Oportet verò & profuſum riſum arcere, & immodicas lachrymas : ſæpe
enim temulenti cùm maximũ cachinnũ ſuſtulerint, deinde rurſus neſcio qua perſuaſi vi
ni inſolentia,deſcendunt ad lachrymas.A ratione enim alienũ eſt, & eſſe effœminatũ, &
eſſe petulantẽ. Senes aũt adoleſcentes tanq̃ filios reſpicientes, rariſsimè quidẽ, ſed ali-
quando tamen cum eis luſerint,ſalſum aliquod dictũ in eos torqueõtes,quod eos deco-
rum doceat.Cum taciturno &verecundo facetè & vrbanè poteſt hoc modo agere:Meus
aũt filius(de eo loquens qui tacet)non ceſſat loqui.Adoleſcentis enim verecundiam au-
get talis ludificatio,lepidè oſtendens bona quæ in eo inſunt,per falſam inſimulationem
malorum quæ ei nõ inſunt.Eſt enim hæc quędã magiſtri docentis inuentio,per id quod
nõ adeſt,id quod adeſt confirmans. Certè tale quid etiã facere conſtituit,qui eum qui a-
quã bibit,& eſt ſobrius ac temperans,temulentũ dicit eſſe & petulantẽ. Quòd ſi ſint etiã
nonnulli qui alios lubenter irrideant, nobis quidẽ tacendum eſt,& verba ſuperflua ſunt
tanq̃ plena pocula à nobis tranſmittenda. Lubricus enim & periculoſus eſt eiuſmodi lu
dus:Os autem temerarij appropinquat cõtritioni. Non ſuſcipies aũt inanem auditionẽ:
neq; vnà cum iniuſto ſedebis vt ſis falſus teſtis,neq; in calumnijs, neq; in maledictis, ſed
neq; in improbitate.Atq; ego quidẽ mihi videor modeſtorũ voci poſſe modũ imponere,
quibus permittitur,vt is qui cum alio diſſerit loquatur.Silentiũ enim eſt virtus mulierũ:
à periculo aũt remotũ adoleſcentũ munus eſt:probata aũt iam ætate bona eſt oratio. Se-
nior loquere in conuiuio,te enim decet:ſed citra impedimentum loquere, & in perfecta
Eccl.32. ſcientia.Adoleſcẽs,tibi quoq; permittit Sapiẽtia,loquere,ſi te opus ſit,vix cùm bis inter E
rogatus fueris.Sermonẽ aũt tuũ paucis in ſummã redige. Vterq; aũt qui diſſerit, vocẽ ſuã
metiatur iuſta proportione & cõmoderatione.Elatus enim clamor pronunciationis,eſt
res inſaniſsima : cum proximis autẽ ita loqui vt non audiaris,eius eſt qui nullo eſt ſenſu
præditus,neq; enim audient:& eſt hoc quidem puſilli & abiecti animi indiciũ,illud verò
arrogantię.Abſit etiã vehemens cõtentio pro inani verborũ victoria:nobis enim finis eſt
eſſe à tumultu & perturbatione alienos.&hoc ſibi vult illud:Pax tibi.Priuſquã aũ audie
ris,ne verbũ reſponde.Iam verò vox quoq; fracta & eneruata eſt fœminę: modeſti aũt eſt
in voce moderatio,à magnitudine ſimul & prolixitate celeritateq; & multitudine arcen
tis ſuã orationẽ.Neq; enim prolixo eſt vnquã ſermone vtendũ, neq; multũ loquendum,
nec nugandum:ſed neq; volubiliter & præcipitanter colloquendũ eſt. Ipſi enim voci (vt
ita dicam, ius ſuum tribuendum eſt, importuniſque vociferatoribus & exclamatoribus
ora ſunt obſtruenda.Ea enim de cauſa Therſitem plagis caſtigauit moderatus Vlyſſes:

Immodicis verbis turbabat nam omnia ſolus.
Plurima mente ſua temerè is confuſa tenebat,
Sed certo nihil ordine.

Terribilis enim in interitu ſuo vir linguoſus.Nugatorũ ita-
que,non ſecus ac veterũ calceorũ,alia quidem vitio detrita ſunt:ſola autẽ lingua reliqua
Ibidem. eſt ad damnũ.Ea de cauſa quę ſunt vitæ vtiliſsima præcipit Sapientia:Ne nugeris in mul
titudine ſeniorũ.Quinetiã nugas noſtras radicitus excindens,à Deo incipiens, & vt mo
Ibid.7. deratè nos geramus cõſtituẽs,dicit: Sermonẽ ne iteraueris in oratione tua. Poppyſmata
autẽ,& ſibili,& digitis expreſsi ſoni,quibus accerſuntur famuli,cùm ſint rationis exper-
tes ſignificationes,ratione prędìtis hominibus vitandi ſunt.Frequenter etiam ſpuere,& F
violentius excreare,& etiam emungere in conuiuio,vitandum eſt.Conuiuarũ enim ha-
benda eſt vtiq; ratio,ne præ nauſea talem auerſentur turpitudinem, quæ arguit intem-
perantiam.Non enim ſicut bobus & aſinis ſimul eſt præſepe & ſterquiliniũ : multi enim
eodem tempore ſe emungunt,ſpuunt,& cœnant.Sternutatio autem ſi cui euenerit,ſicut
etiam ructus, non oportebit ſono proximos ciere, qui de mala educatione ferant teſti-
monium:ſed ructus quidem cum expirato aëre eſt tranſmittendus,ore decorè compoſi-
to,nec inſtar perſonarum tragicarum diducto & hiante. Sternutationis autem qui con-
turbat ſtrepitus, reſpiratione leniter repreſſa ac retenta auferendus eſt. Hac enim ratio-
ne, quàm honeſtiſsimè fieri poterit,conglobatæ ſpiritus minæ intus ſunt extinguendæ,
prouidendo vt ita tranſeat,vt etiam cæteros latêre conetur, ſi vi expreſſus aër aliquod ſe
cum excrementum eduxerit.Arrogantiæ autem & inſolentiæ ſignum eſt, ipſis velle ſo-
nis aliquid addere,non autem detrahere. Iam verò qui dentes ſcalpunt, & vlcera cruen-
tant,tum ſibijpſis moleſti ſunt,& tum inuiſi proximis. Porrò autem aurium quoq; frica-
tiones,& ſternutamentorum irritationes,ſunt ſuilli pruritus & confricationes, quæ in-
temperantem meditantur fornicationem.Fugiendæ quoque ſunt turpitudines quæ ſub
aſpectum cadunt, & turpes qui de eis fiunt ſermones. Sit autem grauis quoque
aſpectus, colliq; conuerſio ac motus honeſtus & decorus,& manuum
quoque in loquendo geſtus.In ſumma enim,quies,pax,&
tranquillitas,eſt Chriſtiani propria.

An

A *An vnguentis & coronis vtendum ſit. Cap. VIII.*

COronarum autem & vnguentorũ vſus non eſt nobis neceſſarius: ad libidines
enim & voluptates impellunt, maximè cùm nox propè eſt. Scio quòd cùm vn
guenti alabaſtrũ ad ſanctã cœnã mulier attuliſſet, vnxit pedes Domini, & eum Luc.7.
delectauit. Scio etiam veteres Hebræorum reges auro & lapide precioſo orna
ta geſtaſſe diademata. Sed mulier quidem Verbi nondum fuerat particeps: erat enim ad-
huc peccatrix. eo autem quod apud ſe eſſe pulcherrimũ exiſtimabat, nempe vnguento,
honorauit Dominum, atq; etiam ornamento corporis, nempe capillis ſuis, abſterſit vn-
guentum quod redundabat, libans Domino lachrymas pœnitentię: propterea eius pec-
cata remiſſa ſunt. Poteſt autem hoc eſſe ſignũ ac ſymbolum doctrinæ Dominicæ & eius
paſsionis: pedes enim qui vnguntur vnguento odorifero, doctrinam diuinã ſignificant,
quæ cum inſigni gloria orbem terræ peruadit. Exijt enim ſonus eorũ in fines terræ. atq; Pſal.18.
adeò, ſi non nimium importunus videor, pedes Domini ſunt Apoſtoli prophetia delibu Rom.10.
ti, qui ſuaueolentis vngueoti, ſcilicet ſancti ſunt ſpiritus participes. Itaque Apoſtoli, qui
vniuerſum orbem terræ obierunt, & Euangelium prædicarunt, per allegoriam dicuntur
pedes Domini, de quibus per Pſalmographũ quoq; prædicit Dominus: Adoremos in lo Pſal.131.
co vbi ſteterunt pedes eius. hoc eſt, quò pedes eius peruenerunt, Apoſtoli, per quos prę
dicatus venit ad fines terræ. Lachrymæ autẽ ſunt pœnitẽtia: & ſoluti capilli prędicabant
liberationem à nimio amore ſuperflui ornatus, & quę cum prędicatione propter Domi-
num ſuſcipienda erat, afflictionem in tolerantia, veteri illa per nouam fidem ſoluta vana
B gloria. Quinetiam ſignificat paſsionẽ Domini. Myſticè ſic intelligentibus, oleũ eſt ipſe
Dominus, à quo ad nos peruenit miſericordia. Vnguentum autẽ, adulterioum inquam
oleum, eſt Iudas proditor, quo pedes vnctus eſt Dominus, dum à conuerſatiooe in mun
do liberabatur: vnguntur enim mortui. Lachrymæ autem ſumus peccatores, qui in ip-
ſum credidimus, quibus peccata remiſit. Et capilli ſoluti, flens eſt Hieruſalem, quæ inun
cta fuerat, propter quam propheticæ fuerunt lamentationes. Nos autẽ docebit ipſe Do-
minus Iudam eſſe falſum & adulterionm: Qui intinxerit mecum, dicens, in catinum, hic Matth.26.
me tradet. Vides conuiuam doloſum. Hic ipſe Iudas oſculo prodidit Dominũ: fuit enim
idem hypocrita & ſimulator, fraudulentumq; ac doloſum habens oſculum, alium vete-
rem imitans hypocritam, & populom illum argueos propter quẽ dictũ eſt: Hic populus Eſa.19.
labijs me honorat, cor autem eorũ longè eſt à me. Eſt ergo ſatis probabile, eum quidem
oleum ſignificare, vt diſcipulum qui conſecutus fuit miſericordiam. Fraudulentum autẽ
vtpote proditorem, oleum infectũ ac venenatũ. Hoc ergo erat quod prædicebant pedes
vnguento delibuti, Iudę nempe proditionẽ, cùm Dominus pergeret ad paſsiooẽ. Quin-
etiã ipſe Seruator lauans pedes diſcipulorũ, mittens ipſos ad honeſtas actiones, eorũ in-
greſſum ad beoeficia gentiũ ſignificauit, quæ decora & pura erant propria poteſtate præ
parans. ijs fragrauit vnguentũ, & ſuauis odoris opus ad omnes perueniens ab ijs celebra
tum eſt. Domini enim paſsio oos quidem bono odore repleuit, Hebræos verò peccato.
Hoc apertiſsimè oſtendit Apoſtolus, dicens: Deo graria, qui nos ſemper facit triumpha- 2.Cor.2.
re in Chiſto, & odorem ſuæ cognitionis per nos mauifeſtat in omni loco, qooniam Do-
mini bonus odor ſumus Deo in ijs qui ſalui fiunt, & in ijs qui pereunt: his quidẽ odor ex
morte io mortem, illis verò odor ex vita in vitam. Porrò autem reges Iudæorum auro &
C gemmis & compoſita ac varia corona vtentes, chriſti, Chriſtum in capite ſymbolicè ge-
ſtantes, imprudentes capite Domini ornabantur. Lapis quidem certè precioſus vel mar
garita vel Smaragdus, ipſum Verbum ſignificat. Aurũ aũt rurſus eſt ipſum Verbum ab in-
teritu alienum, qui corruptionis virus minimè recipit. Atq; ipſi quidem nato aurum ob Matth.2.
tulerunt Magi, quod eſt regoi ſymbolum. manet aũt hęc corona immortalis ad imaginẽ
Domini: non enim veluti flos flaceſcit. Iam verò noui etiam Ariſtippũ Cyrenæũ. Molli
ac luxurioſæ vitæ erat deditus Ariſtippus: is eiuſmodi ſophiſticã proponebat orationẽ:
Eqous qui vngueoto vngitur, in viri virtute nõ læditur, nec vnctus canis in virtute canis.
Subiunxit, ergo nec homo: & ita concluſit ſyllogiſmũ. Atqui eqoo quidem & cani nolla
eſt ad vnguentum cognoſceodum ratio: quibus aũt ſenſus eſt ratione magis prędiitus, ijs
illorũ vſus eſt magis vituperandus, vt qui pueriles odores exhibeant. Horũ aũt vnguen-
torum ſunt infinitæ differentiæ: Brenthiũ, Metalliũ, & Regiũ, Plangoniũ, & Pſagdæ Ae-
gyptiæ. Simonides aũt in Iambis non veretur dicere: Vngebar vnguentis & thymiamati
bus, & baocari: nam quidam mercator aderat. Porrò aũt vtuntur etiã vnguẽto ex lilijs, &
vnguento Cyprio, & Nardus apud eos eſt in maximo precio: vnguentũ quoq; ex roſis, &
alia quibus vtuntur mulieres, & homida, & ſicca, & qoæ aſperguntur vnguenta, & quib⁹
fiunt ſuffitus: indies enim ab eis noua excogitantur, vt inexplebilem cupiditatẽ boni o-
doris inſatiabilitate expleant: quocirca nimiã quandam decori pulchriq; curã redolent. [illegible]
Atq; eæ quidem & ſua veſtimeota, & veſtes ſtragulas, domosq; ſuas ſuffumigant & aſper

gunt,atqueadeo vel ipſas propémodũ matulas olere cogunt vnguẽti delitię.Quamobrẽ D
rectè mihi videnť nõnulli,cùm ægreferrẽt tantũ ſtudij in vnguẽta cõferri,vt vel virilitatẽ
ipſam effœminatent,& eorũ artifices,nẽpe vnguentarios,à ciuitatib.quæ bonis legib⁹ &
inſtitutis reguntur expellere,atqueadeo ipſos etiã floridarũ lanarũ infectores. Nefas eſt
enim veſtes doloſas & vnguenta in ciuitatem veritatis iugredi.Oportet aũt viros in pri-
mis apud nos vnguenta nõ olere,ſed vitæ probitatẽ.Spiret aũt fœmina Chriſtum,qui eſt
regalis vnctio,nõ vnguenta & diapaſmata: diuina aũt ſemper vngatur pudicitiæ vnctio-
ne,ſancto delectata vnguẽto,nempe ſpiritu.Hanc ſuauis odoris vnctiouẽ hominibus no
tis ſuis Chriſtus comparat,ex aromatib⁹ cœleſtibus hoc vnguentũ componens.Hoc aũt
Pſal.44. vnguento ipſe quoq; Dominus vngiť,ſicut per Dauid meminit:Propterea vnxit te Deus
Deus tuus oleo lætitię præ participib⁹ tuis.Myrrha,& ſtacte,& caſia à veſtimẽtis tuis.Cę
terum ne fortè ſicut vultures vnguenta abhorreamus, aut ſicut ſcarabæi ; hos enim roſa-
ceo vnguento delibutos mori inquiunt,pauca quædam ex his vngueutis ſunt eligenda
fœminis,quæ virũ minimè torpefaciunt. Nimiæ enim vnguentorũ vnctiones,iuſta quæ
fiunt mortuis,potius q̃ familiarẽ vitæ conſuetudinem redoleut. Quanquã ipſum quoq;
oleum apibus & inſectis eſt inimicũ,verùm id prodeſt nonnullis hominibus,nonnullos
aũt ad pugnã excitat,&qui prius erant amici,id vnctos in ſtadijs eò deducit,vt omni con
tentioue omnibusq; viribus iu certamine depugnent:vngueutũ aũt,cùm molle ſit oleũ,
non exiſtimatis generoſos mores poſſe effœminare? Quemadmodũ aũt delitias à guſtu
amouimus,ita certè à viſu & odoratu ſenſus titillantẽ voluptatẽ amandamus, ne quã fu- E
gauimus intemperantiã, per ſenſus,tanq̃ per portas quibus deſunt cuſtodes, ei in animã
aditum patefaciamus.Quòd ſi ſuauis odoris ſuffitũ,pontificem magnũ,nempe Dominũ
dicant Deo offerre,ne id eiſe ſacrificium &ſuauis odoris ſuffitum intelligant,ſed gratam
& acceptã charitatẽ,ſpiritalem ſcilicet odoris ſuauitatẽ,Dominũ altari offerre accipiãt.
Sufficit itaq; ipſum oleum &ad ſuperficiem cutis pinguefaciendã,neruosq; relaxandos,
& ad corporis grauiorem reprimendũ odorẽ,ſi etiam oleo ad hoc opus habeamus. Sua-
uis autem odoris ſtudium,eſt eſca ocij & mollitiei,quæ ad libidinoſam & intemperantẽ
cupiditatem paulatim attrahit. Qui eſt enim intemperans, vndiquaq; ducitur ac trahi-
tur,& à cibo,& à ſtrato,& à conuerſatione,& ab oculis,& ab auribus,& à maxillis,atque
adeò etiã à naribus.Et ſicut boues annulis & funibus, ita etiã intemperans ſuffitibus, &
vnguentis,&ſuaue olentibus coronarũ odoribus trahitur.Quoniã aũt voluptati nihil lo
ci tribuimus,quæ ad nullum vſum qui vitæ conferat fuerit compoſita, agè hic quoq; eas
diſtinguamus,id quod eſt vtile eligentes.Sunt enim ſuaues quidam odores,qui neq; tor
porem afferunt,neq; ad amores impellunt,neq; impudicam coniuuctionem ac meretri-
cium contuberniũ redolent,ſed ſunt vnà cum temperantia ſalubres, & cerebrũ quidem
alunt quando malè affectũ fuerit,&ventriculũ corroborant.Multùm ergo abeſt vt opor-
teat refrigerare floribus,quando quis vult neruos leues agilesq; reddere. Non eſt enim
vſus eorum omnino ablegandus,ſed vnguento tanquã medicamento & auxilio vtendũ
eſt,& ad uires languentes excitandas,& ad catarrhos,& ad refrigerationes,&ad faſtidiũ.
Quemadmodũ alicubi quoq; dicit Comicus : Vnguentis manus ungitur, quod eſt pars
ſanitatis maxima,ut cerebri bonos odores faciat.Quinetiam pedum, per eorum quæ ca
lefaciunt aut refrigerant unctionem,fricatio exercetur utilitatis gratia: ut ſcilicet ijs qui F
ſunt repleti in capite,fiat quædã attractio & diuerſio ad corporis partes quæ ſunt minus
principales. Voluptas autem, cui nulla accedit utilitas,meretriciorum eſt morũ oppro-
briũ,& medicamentũ ad prouocandũ.Omnino autem multùm differt μυραλοιφεῖν,hoc eſt,
eſſe unguento delibutũ,ab eo quod eſt ungi unguento:illud enim eſt effœminatum: un-
guento aũt ungi nonnunq̃ eſt utile.Ariſtippus itaq; Philoſophus cùm unguento unctus
eſſet,dicebat,malos malè perdendos eſſe cinędos, qui ut ungueuti utilitas malè audiret
Eccl.38. effecerant.Honora aũt medicũ propter eius utilitatẽ,inquit Scriptura:ipſum enim crea-
uit altiſsimus.A Domino aũt eſt medicina. Deinde ſubiungit:Et unguentarius faciet mi
xtionẽ. videlicet quòd data eſſent unguenta ad utilitatẽ,non aũt ad ſuauẽ ſenſuũ titilla-
tionẽ.In unguentorũ enim incitamentis nequaq̃ ponendum eſt ſtudiũ,ſed eſt id quod
eſt in eis utile eligeudum,cùm etiam Deus hominibus oleum naſci permiſerit ad leuan
dos labores.Deſipientes autem mulieres,quæ canos quidem tingunt, capillos autẽ un-
gunt,celerius caneſcunt propter aromata deſiccatoria. Quocirca ſunt etiam qui ungun-
tur ſicciores:facit autẽ ſiccitas caniores.Siue enim canicies eſt pilorum exiccatio,ſiue ca
lidi defectus,ſiccitate propriũ pilorũ nutrimentũ ebibente humidum, & efficiente ca-
nos,quomodo unguẽta adhuc amauerimus propter quæ cani fiunt,qui canos fugimus?
Quemadmodum autẽ qui naribus ſunt ſagacibus canes, feras odore inueſtigant : ita ex
nimis curioſa unguentorum fragrantia,qui moderati ſunt & temperantes,uenantur in-
temperantes.Porrò aũt talis quoq; uſus coronarum ad comeſſationem & in uino proter
uiam cõparatus effluxit.Ne caput mihi corona cinxeris, Ver eſt.In roſcidis pratis & mol

libus

A libus varijsq; germinantibus floribus degere pulchrũ eſt,natiua & ſyncera odoris ſuaui-
tate apum ritu fruentes.Ex puro aũt prato contextá coroná pro ornamẽto domi circun-
ferre,non eſt moderatorũ hominũ.Non enim roſarũ baccis,vel violis,vel lilijs,vel aliqui
bus alijs eiuſmodi floribus comá quæ ſe parat ad vinolentá petulantiam, eam herbis ac
floribus variegantes,contegere conuenit.Alioqui enim etiá comá refrigerat circumpoſi
ta corona,tum propter humiditaté,tum propter frigiditaté. Ea de cauſa medici cùm ce-
rebrum eſſe frigidũ per diligenté naturæ contemplationé cognoſcant, pectora eſſe vn-
genda ſentiunt & ſupremas naſi partes,vt ſenſim tranſiens calida exhalatio,eius frigidi-
taté poſsit rectè fouere.Longè ergo abeſt vt is ſit floribꝰ refrigerandus. Accedit his,quòd
florũ quoq; delectationé perdunt ij qui ſunt coronati.Viſu enim non fruuntur qui habẽt
coroná ſupra oculos reuinctam.Sed neq; odoris ſuauitate, cùm inſtrumentis reſpirato-
rijs ſint flores eis ſuperiores. Cùm enim odor ſecundũ naturá ſurſum emittat̃ & exhalet̃,
ſupra caput reſpiratio nulla delectatione fruitur,cùm ſuauitas odoris abripiat̃. Sicut er-
go pulchritudo,ita etiá flos delectat dum videtur,& oportet nos eorũ quæ pulchra ſunt
aſpectu fruentes,laude & gloria afficere opificé.Vſus aũt eorũ eſt noxius,& celeriter præ
terit,pœnitentiæ ſupplicio affectus.Starim aũt probatur eorũ vitæ breuitas : ambo enim
flaceſcuut,&flos,& pulchritudo.Cęterũ eos quidẽ qui ea contrectant,ille quidẽ refrige
rat,hæc verò incendit & inflammat. Vt vno aũt verbo abſoluá,qui præter aſpectũ vſus eo
rum fruendo percipitur, petulantia eſt & iniuria,non aũt delectatio. Oblectare auté nos
honeſtè oportet tanq̃ in paradiſo, Scripturá verè ſequentes.Mulieris quidem corona vir 1.Cor.11.
B eſt exiſtimandus,viri auté,matrimoniũ,matrimonij auté flores,amborũ liberi, quos qui
dem carnaliũ pratorũ diuinus colligit agricola. Senũ auté coronæ ſunt filiorũ filij : filijs
autem gloria,inquit,ſunt patres.Nobis auté Pater vniuerſorũ & vniuerſæ eccleſiæ coro Prouer.17.
na Chriſtus eſt.Quemadmodũ auté radices & herbæ,ita etiá flores proprias habent qua Matth.23.
litates:& has quidẽ vtiles,illas verò noxias,alias autem periculoſas.Hedera itaq; refrige
rat:nux autem emittit ſpiritũ qui torporé & veternũ immittit, vt vel ipſa oſtendit nomi Nux κάρυα
nis etymologia.Narciſſus verò flos eſt grauis odoris: id auté arguit nominis appellatio, græcè, ἀπὸ τ
vt qui neruis νάρκην,hoc eſt,torporé afferat.Roſarum auté & violarũ qui emittuntur odo- κάρου, hoc eſt
res,cùm ſint modicè frigidi,grauedines capitis comprimunt,& coërcent. Nobis autem à torpore aut
nullo modo non ſolùm vnà inebriari,ſed ne mero quidem vti permiſſum eſt. Quinetiá grauedine.
crocus & flos liguſtri in ſomnũ minimè moleſtum deducunt.Porrò aũt multa ex ijs cere οἰνάνθαι
brum quod eſt natura frigidum ſuis fouent odoribus, dum excrementa cerebri ſubtilia ῥόδον ἀπὸ τ
& minuta efficiunt.Hinc etiá dicunt roſam græcè ῥόδον fuiſſe nominatá,quòd odoris plu ῥοῦ ὀδωδῆς,
rimũ fluxum emittat,& ideo citò marceſcit. Cæterũ nec apud antiquos quidem Græcos hoc eſt à flu-
fuit vllus adhuc coronarum vſus. Neque enim proci, nec qui luxurioſam vitam agebant xu odoris.
Phæaces eis vſi ſunt.In certaminibus auté primò fuit donũ Athletarũ,ſecundò aũt plau- δόσις
ſus & excitatio,tertiò foliorum coniectio,vltimò autem fuit corona, cùm Græciæ poſt ἐπικρότησις
tẽpora Medica,magna ad delitias facta eſſet acceſsio. Qui à Verbo itaq; ſeu ratione inſti- φυλλοβολία
tuuntur,à coronis arcentur,nec exiſtimant rationem eſſe à ſe alligandam quę in cerebro
ſita eſt: nõ quòd conuiuialis per vinum petulantiæ ſit corona ſymbolum, ſed quòd ea ſit
dedicata ſimulachris.Sophocles certè Narciſſum antiquam magnorũ deorum coronam
C appellauit,id dicens de terreſtribus:Sappho auté coronat muſas roſa.Non es roſarũ Pie-
riarum particeps.Iunonem auté dicunt delectari lilio,& Dianam myrſine.Etſi enim flo-
res quidem maximè propter hominem facti ſunt,eos tamen cùm ſtulti accepiſſent, non
ad propriũ vſum,quo grato animo vti poterant, ſed in ingratum dæmonum miniſteriũ
abuſi ſunt.Ab eis ergo abſtinendum eſt propter conſcientiam.A turba autem & negotio
remotæ ſegnitiæ corona ſignũ eſt.Qua de cauſa mortuos quoq; coronant, quo nomine
re ipſa ſuo teſtimonio idola mortua eſſe aſſerunt:qui enim bacchantur,nec abſq;coronis
orgia ſua celebrant:poſtquá autem flores circumpoſuerint,poſtremò mirandũ in modũ
incenduntur.Cum dæmonibus nullo modo cõmunicandum eſt.Sed nec viua Dei ima- 2.Cor.6.
go mortuorum ſimulachrorũ ritu eſt coronanda.Pulchra enim amaranti corona ei eſt re ἀμάραντον &
poſita qui ſe rectè geſſerit.Hunc florem terra ferre non poteſt : cœlum ſolummodo eum amarantum
poteſt producere.Accedit his,quòd à ratione alienũ eſt,vt qui audierimus Dominũ ſpi- florem,& im
nis fuiſſe coronatũ,ipſi venerabili Domini paſsioni per ludũ inſultantes,habeamus capi marceſsibilé
ta redimita floribus.Dñi enim corona nos prophericè ſignificabat,qui fuimus aliquãdo ſignificat.
infrugiferi,qui circa illũ poſiti fuimus per eccleſiá,cuius ipſe eſt caput. Quinetiam eſt ty Matth.27.
pus fidei.Vitę quidẽ,propter ligni ſubſtantiá:lętitię aũt,propter coronę appellarioné:pe
riculi verò, propter ſpiná:neq; enim citra ſanguiné licet ad Verbũ accedere. Cõtexta aũt
corona marceſcit,& prauitatis perplexũ ſertũ diſſoluit̃,& flos exiccatur.Marceſcit enim
gloria eorum qui Domino minimè crediderunt.In altum autem elatum Ieſum corona-
uerunt,ſuam teſtantes inſcitiam.Hac enim ipſa de cauſa cùm duro corde ſint, ſapienter
prolatá non intelligunt propheciá,quá ipſi appellant Domini probrũ & contumeliam.

Non cognouit Dominũ populus qui aberrauit: ratione ac conſideratione minimè fuit D
circunciſus: nó fuerunt eius illuminatæ tenebræ: non nouit Deum: negauit Dominum: verum eſſe Iſraëlem perdidit: Deũ perſecutus eſt: Verbũ ſperauit afficere contumelia: & quẽ tanq̃ maleficũ crucifixit, tanq̃ regẽ coronauit. Quapropter in quẽ hominẽ non crediderunt, eum benignũ Deũ Dominũ agnoſcent, & iuſtũ. Quem exacerbauerunt vt ſe Dominũ oſtenderet, hoc de eo in altũ ſublato teſtati ſunt, diadema iuſtitiæ ei ſuper omne nomẽ exaltato tribuẽtes, per ſpinã ſemper florentẽ. Hoc diadema eſt inimicũ ijs qui inſidiantur: ijs aũt qui in eccleſia ſimul verſantur, amicũ, eos circunſepſit ac munijt. Hęc corona flos eſt eorũ qui crediderũt in eum qui glorificatus eſt, cruentat autẽ & caſtigat eos qui nó crediderunt. Porrò aũt hoc quoq; ſignũ eſt rei à Domino bene geſtæ, cùm ipſe ſuo capite & principali parte corporis omnia mala noſtra portauerit, propter quæ pungebamur. Cùm ipſe enim ab offenſionibus & peccatis, & eiuſmodi ſpinis, nos propria paſsione
Heb.2. ne liberaſſet, diabolumq; infirmaſſet & aboleuiſſet, orans meritò dixit: Vbi tuus ò mors
1.Cor.15. ſtimulus? Atq; nos quidẽ vuas ex ſpinis colligimus, & ficus ex rubis: illi aũt cóſauciantur ac laniantur, ad quos manus extendit, nempe ad populũ infidelẽ & infrugiferũ. Poſſem aliud quoq; tibi myſticũ dicere. Nam cùm omnipotẽs vniuerſorũ Dominus, quando cœ
Exod.3. pit per Verbũ legem ferre, & Moſi ſuã potentiã voluit manifeſtare, ei diuina viſio oſtendi
Lucis, græcè eſt φωτὸς, quod & lux eſt & homo tur formatæ lucis in rubo ardente. Spinoſa aũt planta eſt rubus. Poſtquã Verbũ legẽ ferre & cum hominibus conuerſari deſijt, myſticè rurſus Dominus corona coronatur, hinc illuc vnde deſcenderat abiens, veteris deſcenſus principiũ inſtaurans, ac de integro veluti
* ἀνακεφαλαιούμενος. * in ſummã redigens, vt quod primũ per rubũ Verbũ viſum fuerat, per ſpinã rurſus aſſumptũ oſtenderet omnia eſſe vnius potentię, cùm ſit vnus, & Patris qui vnus eſt, Filius, principiũ & finis ſeculi. Sed digreſſus ſum à ſpecie pædagogica ad genus orationis quod verſatur in docendis dogmatibus: rurſus ergo reuertor ad propoſitũ. Quòd ergo loco medicamenti, curationis gratia, & nonnunq̃ etiã moderatę recreationis, nó ſit reijcienda quę ex floribus ſentitur oblectatio, & quæ ex vnguentis & ſuffitibus accipitur vtilitas, oſtendimus. Quòd ſi dixerint aliqui, quænã eſt ergo amplius florũ gratia ijs qui eis non vtuntur? Sciant ex eis quoq; cóponi vnguenta, eaq; eſſe admodũ vtilia. Suſinũ quidẽ cóponitũ ex lilijs & lirinis. Eſt aũt calefaciens, aperiens, attrahẽs, humefaciens, abſtergẽs, ſubtiliũ tenuiumq; partiũ, bilẽ mouens, molliens. Narciſsinũ autẽ, quod cóponitur ex Narciſſo,
μύρσινος æquè iuuat ac Suſinũ. Myrſinũ verò, quod ex myrtis & myrſine conſtat, eſt cóſtipans: qui ex corpore aũt emittũtur odores, coërcet ac cótinet. Quod eſt ex roſis aũt, eſt refrigerãs.
Eccl.39. In ſumma enim, vt eis bene vtamur ea fabricata ſunt. Exaudite me, inquit, & tanquã roſa plantata in fluentis aquarũ germinate. Tanq̃ libanus ſuauẽ odorẽ emittite, & benedicite Dñm ſuper opera eius. De his autẽ multa dici poſſent, cùm nos flores & aromata ad neceſſarias vtilitates, non ad delitiarũ inſolentiã facta eſſe dicamus. Quòd ſi eſt etiã aliquid concedendũ, odore florũ vti ſufficit: nequaq̃ autẽ coronentũ. Hominis enim curã gerit Pa-
Ibidem. ter, & ei ſoli ſuã prębet artẽ propriã. Dicit itaq; Scriptura: Aqua & ignis, & ferrũ, & lac, ſimila frumenti, & mel, ſanguis vuæ, & oleum, & veſtis, hæc omnia pijs ad bona ſunt.

Quomodo ſe in ſomno gerere oporteat. Cap. IX.

QVomodo autem deinceps nos ad ſomnum conferemus modeſtiæ præcepto- F
rum memores, iam dicendũ eſt. Poſtquam enim finito conuiuio Deo benedixerimus, eumq; laudauerimus, quòd quæ erant noſtro vſui neceſſaria ſuppeditauerit, & eum diem tranſmitteremus conceſſerit, nobis conuertenda eſt ad
* ſomnum oratio: ſtratorum magnificentiam, puluinos auro intertextos, auroq; variega-
ξυστίδας γαυνάκας ῥήγεα tas glabras veſtes, ſtragulas, puniceaſq; xyſtidas, & precioſiſsimos gaunacas, & qoërica purpurea Rhegea, veſteſq; supernè molles ac delicatas, & cubilia vel ipſo ſomno molliora valere iubentibus. Nam præterquàm quòd vituperanda eſt hęc mollis & ſenſum titillans voluptas, in lanuginoſis plumis dormire eſt noxium, corporibus tanquam in vaſtum quendam hiatum cadentibus, propter ſtratorum mollitiem. Neq; enim eos, qui in eis verſantes dormiunt, continent, propterea quòd ex vtraq; parte corporis, cubile aggeris inſtar aſſurgat: nèq; vt cibi concoquantur permittũt, ſed potius incendunt: quod quidem nutrimentum corrumpit. In planis autem & ęquatis cubilibus decubitus, qui ſunt ſomni veluti naturale gymnaſium, ad nutrimentum digerendum conferunt. Qui autem poſſunt in alijs volutari cubilibus, ſomni veluti naturale hoc habentes gymnaſium, alimenta facilius digerunt, & ſe ad omnes caſus aptiores efficiunt. Præterea aũt lectice quę pedes habent argenteos, magnã arrogantiã arguunt: & ebur quod eſt in lectulis, cùm elephanti corpus reliquit anima, non eſt vſqueadeo licitũ ſanctis hominibus, vt quod iners & ignauũ ſit quietis artificiũ. nó eſt ergo ſtudiũ in ea cóferendũ: nó eſt enim poſſeſſoribꝰ eorũ vſus prohibitus, ſed q̃d in eis ponitur ſtudiũ eſt prohibitũ: nó eſt enim ſita in eis felicitas. Rurſus aũt eſt vanę glorię Cynicæ, ad dormiendũ quemadmodũ Diomedes ſe exercere

A cere, Agreſtiſq; bouis cõſtrarat tergora ſubtus, niſi fortè cogat caſus aliquis. Vlyſſes aũt
quod lecti ſponſę claudicabat, ſuppoſito lapide corrigebat: tanta frugalitas, & natiua, nec
extrinſecus petita operis ſimplicitas, nõ ſolũ apud priuatos, ſed etiã apud veterũ Gręco-
rum præfectos exercebat. Quanquã quid de ijs mihi dicere opus eſt? Iacob humi dormie Geneſ.28.
bat, & lapis erat ei puluinus: atq; quidẽ viſum videre dignus eſt habitus, q̃d captũ homi
nis ſuperabat. Nobis autẽ vt rationi conuenit, ſimplici cubili & frugali vtendũ eſt, quod
habeat id quod nos iuuet cõmoderatum & conueniens: ſi æſtus ſit, quod protegat: ſi ſit
frigus, quod foueat. Sit aũt lectus non affabrè & curioſe factus, pedeſq; habeat planos ac
lęues: nimis enim curioſę & exquiſitæ tornaturæ, ſunt ſępe reptiliũ ſemitę animantium,
dum in inciſuris artis circumaguntur, & minimè dilabuntur. In primis aũt cubilis molli
tiem cõmoderatè & conuenienter virilem eſſe oportet & maſculam: non oportet enim
ſomnũ eſſe perfectã corporis ſolutionẽ, ſed tantùm remiſsionem. Et ideo eum dico eſſe
aſſumendũ non ad ociũ & ſocordiam, ſed ad negotiorũ & actionũ quietem. Ita ergo dor-
mitandũ eſt, vt facilè excitemur. Sint enim, inquit, veſtri lumbi præcincti, & lucernæ ar- Luc.12.
dentes, & vos ſimiles hominibus dominũ ſuũ expectantibus, quando redibit à nuptijs,
vt cùm venerit & pulſauerit, ſtatim illi aperiãt. Beati ſerui illi quos veniẽs Dñs inuenerit
vigilantes: dormientis enim hominis nullus vſus, quemadmodũ nec mortui. Quocirca
ſæpe etiam noctu è lecto ſurgendũ eſt, Deuſq; eſt laudandus: beati enim qui in ipſum vi-
gilarũt, ſeipſos aſsimilantes Angelis, quos nos ἐγρηγόρους, hoc eſt, vigilantes vocamus. Dor-
miens aũt homo nullus vllius eſt precij, non magis q̃ qui nõ viuit. Qui aũt lucem habet,
vigilat, & tenebræ eum non comprehendunt: nec itaq; ſomnus, quoniã non tenebrę. Ad
B Deũ ergo vigilauit qui fuit illuminatus. Qui aũt talis eſt, viuit. Quod enim factum eſt in Ioan.1.
ipſo, vita erat. Beatus homo, inquit Sapientia, qui me audiet, & homo qui vias meas cu- Prouer.8.
ſtodit, vigilans in foribus meis, interdiu obſeruans ſtationẽ mei ingreſſus. Ne ergo dor-
miamus vt cæteri, ſed vigilemus, & ſobrij ſimus. Qui enim dormiunt, noctu dormiũt: & 1. ad Theſ. 5.
qui ebrij ſunt, noctu ebrij ſunt: hoc eſt, in tenebris ignorantiæ. Nos aũt qui diei ſumus, ſo
brij ſimus: omnes enim vos eſtis filij lucis, & filij diei. Non ſumus noctis, nec tenebrarũ,
ſed qui vt verè viuamus, recteq; ac ſyncerè ſentiamus, noſtri maximè curã gerit, plurimo
tẽpore vigilauit, id ſolũ ſibi reſeruans q̃d erat ad ſuã ſanitatẽ vtile. Id autẽ nõ vſqueadeo
eſt vſitatum, ſed exercitationis meditatio perpetuas vigilias gignit ex laboribus. Ne cibi
ergo nos grauent, ſed alleuent, vt quammaximè fieri poterit ſomno minimè lædamur,
vt grauantur natantes quibus appenduntur onera. Rurſus autem veluti ex abyſſo infer-
nè nos alleuabit ſobrietas ad paratam vigiliæ ſtationẽ: eſt enim ſomnus qui nos depri-
mit morti ſimilis, eò deducens per ignorationem vt ſenſu caremus, & clauſis à cilijs o-
culis lucem abſcindit. Hanc ergo lucem, qui ſumus veræ lucis filij, ne foras excludamus:
intus aũt ad nos conuerſi, abſconſi hominis viſum illuminantes, & ipſam veritatem con
templantes, & eius fluxionum effecti participes, vera ſomnia euidenter prudenterq; re-
uelemus. Eorũ autẽ qui crapula grauantur, ructus, & eorum qui nimio cibo onuſti ſunt
oſcitationes, ſtraguliſq; inuolutum ſtertere, ventrumq; in arctum compreſſorũ murmu-
ra, oculum animæ perſpicacẽ obruunt, impleta cogitatione varijs viſionibus. Cauſa autẽ
eſt alimentũ ſuperuacaneũ, quod ratiocinatiuã animæ facultatem eò trahit, vt ſenſu pri-
uetur penitus. Immodicus enim ſomnus, nec corporibus nec animis noſtris vllam affert
C vtilitatem, nec ijs quæ circa veritatem verſantur omnino conuenit actionibus, etſi ſit ſe-
cundum naturam. Loth autẽ iuſtus (regenerationis enim œconomiæ in pręſentia mitto Geneſ.19.
expoſitionẽ) nõ ad illum nefariũ inductus eſſet coitum, niſi inebriatus fuiſſet à filiabus,
ſomnoq; oppreſſus & grauatus. Si ergo cauſas quæ ad multũ ac profundum ſomnũ nos
impellunt præciderimus, magis ſobriè dormiemus: non enim oportet eos, qui inhabi-
tantem & vigilantẽ intus habent rationẽ, tota nocte dormire. Noctu aũt maximè exper
giſcendum eſt quando dies definunt, & huic quidem danda eſt opera literis, illi verò ars
ſua eſt inchoanda: fœminas autem oportet aggredi lanificium. Nobis autẽ, vt ſemel dicã,
omnibus aduerſus ſomnum decertandum eſt, nos paulatim acceſsione facta aſſuefacien
tibus, vt maiori parte temporis per vigiliã ſimus vitæ participes. Somnus enim, non ſe-
cus ac publicanus, dimidium vitæ tempus nobiſcum diuidit. Longè autem abeſt vt per-
mittatur interdiu dormire ijs, qui maximam noctis partem ad vigilias reſecant. Tædia
autẽ & dormitationes, pandiculationes, & oſcitationes, ſunt inſtabilia animæ faſtidia.
Poſtremò autẽ hoc ſciendum eſt, non eſſe animam quę ſomno indiget: ipſa enim eſt ſem
per mobilis: ſed corpus, q̃d quieti traditur, reſoluitur, dum anima nõ amplius corporali-
ter operatur, ſed per ſeipſam mente verſat: quo fit vt quæ ſunt vera ſomnia, rectè reputãti
ſint ſobriæ animæ cogitata, vt quæ ad corporis affectiones per conſenſum non trahatur,
& ipſa ſibijpſi quæ ſunt optima conſulat. animę autẽ eſt interitus, ſi ipſa apud ſe omnino
quieſcat: & ideo Deũ mente ſemper verſans, per continuã conſuetudinẽ corpori vigiliã
inſerẽs, exęquat hominẽ angelicę gratię: vitę ęternitatẽ ex meditatione vigilię ſuſcipiẽs.

Quænam de procreatione liberorum tractanda ſint. Cap. X. D

TEmpus autem couiunctionis conſiderandum ijs ſolis relinquitur, qui iuncti
ſunt matrimonio: qui autem matrimonio ioncti ſunt, ijs ſcopus eſt & inſtitu-
tum, liberorum ſuſceptio: finis aotem, vt boni ſint liberi: quemadmodũ agri-
colæ ſeminis quidem deiectionis cauſa eſt, quòd nutrimeoti habeodi curam
gerat: ei autem agriculturæ finis eſt, fructuum perceptio. Multò autem melior eſt agrico
la, qui terram colit animatam: ille enim ad tempus alimeutum expetens, hic verò vt vni-
uerſum petmaneat curam gerens, agricolæ officio fungitur: & ille quidẽ propter ſe, hic
Geneſ.1. verò ptopter Deum plantat ac ſeminat. Dixit enim: Creſcire & multiplicemini. & ſub-
aodiendum eſt: Et ea ratione fit homo Dei imago, quateous homo cooperatur ad geue-
rationem hominis. Non eſt quælibet terra apta ad ſuſcipienda ſemina: quòd ſi etiam ſit
quælibet, noo tamen eidem agricolæ. Neq; verò ſeminandom eſt ſupra petram, oeq; ſe-
meo eſt iniuria afficiendum, quod quidem dux eſt & princeps generationis, eſtq; ſub-
ſtantia quæ ſimul habet inſitas naturæ rationes. Quæ ſunt autem ſecundum naturam ra
tiones, abſque ratione pręternaturalibus mandando meatibus, ignominia & probro affi
cere, valde eſt nefariũ & impium. Videte itaq; quomodo ſapientiſsimus Moſes infrugi-
Leuit.11. feram aliqoando ſationẽ ſymbolicè repulit: Non comedes, inquiens, leporem, nec hyæ-
Deut.14. nam. Non vult homines eſſe qualitatis eorum participes, neq; eis æqualem guſtare libi-
dinem: hæc enim animalia ad explendum coitum venereum, ferunrur inſano quodam
ſtopore. Ac lepotem quidem dicunt quotannis moltiplicare venerem, pto numero an-
norum quos vixit habentem foramina: & ea ratione dum lepotis eſum prohibet, ſignifi- E
cat ſe dehortari puerorum amorem. Hyænam autem viciſsim ſiogulis annis maſculinũ
ſexum mutare in fœmininum: ſignificare autem non eſſe ad adulteria prorumpeodum,
eum qui ab hyęna abſtinet. Sed non oportere quidem his aſsimilari animalibus, per pro
poſitam prohibitionem ſapientiſsimum Moſen citra vllam dubitationem ſignificare,
ego quoq; aſſentior: noo tamen eorum quę ſymbolicè dicta ſunt expoſitioni conſentio:
nuoquam enim naturæ vis poteſt afferri vt mutetur: quod autem ſemel in ipſa effictum
eſt, nefas eſt affectione in coutrariũ refingi: affectio enim eſt, non oatura. Eius enim quod
ſormatum eſt adulterare charactêrem, oon autem ipſam formã poteſt transformare affe
ctio. Etſi enim multæ aues dicuntur temporum vicibus mutare & vocem & colorem:
κόττυφος quemadmodum metula ex nigra quidem flaua, ex ea autem quæ ſuauiter canebat, ob-
ſtrepera & turbulentum ſonum edens fieri dicitur: itidem etiam luſcinia & colorem &
vocem, cùm Solis fiunt conuerſioues, mutare aſſeritur: cæterùm noo mutant ipſam na-
turam, vt figura mutata fiat mas ex fœmina, ſed recens quidem pennarum productio, no
næ veſtis inſtar, quandam pennarũ tincturam, ranquã flores emittit: ſed ea paulò pòſt mi
nis hybernis exhalarur, ſicut flos, dum color flacceſcit, ipſa quoque vox ſimiliter frigore
malè vexata, marceſcit. Cùm enim exterior cutis ab aëre ambiente deoſatur, quæ in col-
lo ſunt arteriæ compreſſæ & cõſtiparę, ſpititũ quoq; cõprimunt: is aũt in arctũ valde coa
ctus, ſuffoçatũ & oppteſſum edit ſonũ. Rurſus itaq; ambienti aëri aſsimilatur, & vere re-
laxatus ex anguſtijs liberatur ſpititus, qui fertur pet dilatatas, quæ tunc clauſæ erant, ar-
terias. Noo profert itaque amplius cantũ flaccidum & languidum, ſed iam emittit cano
rum: etiam vox eorũ latius diffunditur: etiã auiũ vocis exiſtit canrus, ver. Nequaquã ergo F
credendum eſt hyænam vnquã mutare naturã: idem enim animal nou haber ſimul am-
bo pudenda maſculini & fœminini, ſicut noonulli exiſtimarunt, Hermaphroditos pro-
digioſe narrantes, & inter maſculũ & fœminã, hanc ex viro & fœmina conſtantem natu-
ram innouantes. Valde aũt falluntur, vt qui nou animaduerterint q̃ ſit filiorũ amans om-
niũ marer & geoitrix natura. Quooiã eoim hoc animal, hyęna inquã, eſt ſalaciſsimũ, ſub
cauda ante excrementi meatũ, adoatum eſt ei quoddam carneum tuberculum, fœmini-
no pudendo figuta perſimile. Nullum aũt meatũ habet hæc figura carnis in vllum vſum
deſineos, vel in matricem ioquam, vel in rectum inteſtinum: ſolam autem habet multã
concauiratem, quæ inanem excipiat libidinẽ, quando auerſi fuerint meatus, qui in con-
cipiendo fœtu occupati ſunt. Hoc ipſum aũt & maſculo & fœminæ hyænę adnatum eſt,
quòd ſit inſigniter parhica: maſculus enim viciſsim & agit & patitur, vnde etiam ratiſsi-
mè inueniri poteſt hyæna fœmina. Non enim frequenter cõcipit hoc animal, cùm in eis
tutò redundet ſatio præter narurã. Hac etiã ratione mihi videtur Plato io Phędro, amorẽ
puerorũ repellens, eum appellare beſtiã, q. frænum mordentes, qui ſe voluptatibua de-
dunt, libidinoſi, quadrupedũ more ingrediuntur, & filios ſeminare conantur. Impios au
Rom.1. tem tradidit Deus, vt ait Apoſtolus, in paſsiones ignominię: oam & fœminę eorum mu-
tauerunt naturalem vſum, in eum qui eſt præter naturam: ſimiliter autem & maſculi eo-
rum, relicto vſu naturali, exarſerunt in deſiderio ſui inter ſe inuicẽ, maſculi in maſculos
turpitudinẽ operantes, & mercedem quã oportuit erroris ſui in ſe recipientes. Atqoi ne
libidi-

A libidinoſiſsimis quidem animantibus conceſsit natura excrementi meatum ſuperfluũ: [illegible]
vrina enim in veſicam excernitur,humefactum alimentum in ventrem, lachryma verò
in oculum,ſanguis in venas, ſordes in aures, mucus in nares defertur: recti autem inte-
ſtini fimi ſedes cohæret,per quam excrementa expuuntur. Sola ergo varia in hyęnis na-
tura,ſuperfluo coitui ſuperfluam hanc partem excogitauit, & ideo eſt etiam aliquanti-
ſper concauum,vt prurientibus partibus inſeruiat,exinde autem excæcatur concauitas:
non fuit enim fabricata ad generationē. Hinc nobis manifeſtum atqueadeo in confeſſo
eſt,vitandos eſſe cum maſculis concubitus, & infrugiferas ſationes, & venerem præpo-
ſteram,& quæ natura cohęrere non poſſunt, androginorum, id eſt,qui viri ſunt ſimul &
mulieres, coniunctiones,ipſam naturam ſequentibus, quæ per partium prohibet con-
ſtitutionem,vt quæ maſculum non ad ſemen ſuſcipiendum,ſed ad id effundendum virũ
fecerit.Hieremias autē quando dicit,hoc eſt,per ipſum loquens Spiritus:Spelunca hyę- Cap.12.
næ facta eſt domus mea,quod erat ex mortuis corporibus alimentum abhorreus:ſapien
ti allegoria reprehendit cultũ ſimulachrorũ:verè enim oportet ab idolis eſſe puram do-
mum Dei viuẽtis.Ruſus Moſes lepore quoq; veſci prohibet. Omni enim tempore coit
lepus,& ſalit aſsidente fœmina eam à tergo aggrediēs:eſt enim ex ijs quæ retro inſiliũt.
Concipit aũt ſingulis menſibus,& ſuperfœtat:init aũt & parit.Poſtquã autē peperit, ſta-
tim initur in quocunq; fuerit leporatio:neq; enim vno contenta eſt matrimonio: & rur-
ſus concipit adhuc lactens,habet enim matricē cui ſunt duo ſinus,&non vnus ſolus ma-
tricis vacuus ſinus,eſt ei ſufficiens ſedes ad receptaculũ coitus:quicquid enim eſt vacuũ,
deſiderat repleri.Accidit autē vt cùm vterum gerunt,altera pars matricis deſiderio tenea
B tur,& libidine furiat,quocirca fiunt eis ſuperfœtationes. A vehementibus ergo appeti-
tionibus,mutuisq; congreſsionibus,& cum prægnantibus fœminis coniunctionibus,al
ternisq; initibus,puerorumq; ſtupris,adulterijs,& libidine abſtinere,huius nos ęnigma
tis prohibitio adhortata eſt.Idcirco apertè & non per ænigmata Moſes adhuc nudo ca-
pite prohibuit:Non fornicaberis,non mœchaberis,pueris ſtuprũ non afferes, inquiens. Exod.20.
Verbi itaq; iuſſus,eſt omni ratione obſeruandus,neq; quicquam contra leges vllo modo
faciendum eſt,neq; ſunt mandata infirmanda. Malæ enim cupiditati nomen eſt, petu-
lans iniuria. & equum cupiditatis petulantem ac inſolentē vocauit Plato, cùm legiſſet:
Facti eſtis mihi equi furētes in fœminas.Pro probro autem petulantiq; iniuria ſuppliciũ Hier.5.
ſignificabant Angeli,qui Sodomam acceſſerunt.Ii eos qui probro & ignominia illos af- Eze.23.
ficere voluerũt,vnà cum ipſa ciuitate combuſſerunt,euidenti hoc indicio ignem,qui eſt Geneſ.19.
fructus libidinis,deſcribētes.quæ enim veteribus acciderunt,ſicut antè diximus, ad nos
admonendos ſcripta ſunt,ne eiſdem teneamur vitijs, & caueamus ne in pœnas ſimiles
incidamus.Oportet autem filios quidem exiſtimare,pueros:vxores autē alienas intueri
tanquã proprias filias:voluptates aũt continere,ventriq; & ijs quæ ſunt infra ventrē do-
minari,eſt maximi imperij.Si enim ne digitũ quidem temerè mouere permittit ſapien-
ti ratio,vt confitentur Stoici,quomodo non multò magis ijs qui ſapientiam perſequun
tur,in eam qua coitur particulam dominatus eſt obtinendus? Atq; hac mihi quidem de
cauſa videtur eſſe nominatum pudendum, quòd hac corporis parte magis quàm quali-
bet alia cum pudore vtendum ſit:natura enim ſicut alimētis,ita etiam legitimis nuptijs
quantũ cōuenit, confert & decet,nobis vti permiſit:permiſit aũt appetere liberorũ pro-
C creationem.Quicunq; autē quod modũ excedit perſequuntur, labuntur in eo quod eſt
ſecundum naturã,per congreſſus qui ſunt præter leges,ſeipſos lædentes. Omnino enim
rectè habet nunquã cum adoleſcentibus,perinde ac cum fœminis,veneris vti conſuetu-
dine.Et ideo non eſſe in petris & lapidibus ſeminandum,dicit qui à Moſe factus eſt Phi-
loſophus,quoniam nunquam actis radicibus genitalem ſit ſemen naturam ſuſcepturũ.
Verbum itaq; per Moſen apertiſsimè præcepit:Et cum maſculo non dormies fœminino Leuit.18.
concubitu,eſt enim abominatio.Accedit his,quòd ab omni quoq; aruo fœminino, præ-
terquam à proprio,ex diuinis ſcripturis colligens,præclarus Plato conſuluit, lege illinc
accepta:Et vxori proximi tui nō dabis concubitũ ſeminis,vt polluaris apud ipſam.Irrita Ibidem.
aũt ſunt & adulterina concubinarũ ſemina.Ne ſemina,vbi nō vis tibi naſci quod ſemina
tum eſt.Neq; vllam omnino tange mulierem,pręterquã tuam ipſius vxorē,ex qua ſola ti
bi licet carnis voluptates percipere ad ſuſcipiendam legitimã ſucceſsionē.Hæc enim ra
tioni ſola ſunt legitima.Eis quidem certè qui diuini muneris,nempe opificialis ſunt par
ticipes,ſemen non eſt abijciendum,neq; iniuria afficiendum,neq; tanq̃ ſi cornibus ſemē [illegible]
mandes ſeminandum eſt.Hic ipſe ergo Moſes cum ipſis quoq; prohibet vxoribus con-
gredi,ſi fortè eas detineant purgationes menſtruę. Non enim purgamento corporis, id Ibidem.
quod eſt maximè genitale ſeminis,& quod mox homo futurũ eſt,polluere eſt conſenta-
neũ:nec ſordido materiæ profluuio,& quæ expurgant inquinamentis inundare ac ob-
ruere. Semē aũt generationis degenerat ineptumq; reddit,ſi matricis ſulcis priuet.Neq;
verò vllũ vnquã induxit veterũ Hebræorũ coëuntē cum ſua vxore pręgnante. Sola enim

voluptas ſi qois ea etiam vtatur in coniugio, eſt præter leges, & iniuſta, & à ratione alie- D
na. Rurſus aoté Moſes abducit viros à prægnantibus, quouſq; pepererint. Reuera enim
matrix ſub veſica quidem collocata, ſuper inteſtinum auté quod rectum appellatur po-
ſita, extendit collum ioter humeros in veſica: & os colli, in quod venit ſemen, impletum
occluditur, rurſusq́; inane redditur partu purgato: fructu autem depoſito, deinde ſemen
ſuſcipit. Neq; verò nobis turpe eſt ad auditorum vtilitatem nominare partes in quibus
fit fœtus conceptio, quæ quidem Deum fabricari non puduit. Matrix itaq; ſitiens filiorũ
procreationem ſemeo ſoſcipit, probroſomq́; & vituperandõ negat coitum, poſt ſationẽ
ore clauſo omnino iam libidinẽ excludẽs. Eius auté appetitiones, quæ prius in amanti-
bus verſabantur cõplexibus, intrò conuerſæ, in procreatione ſobolis occupatę, operan-
tur vnà cum opifice. Nefas eſt ergo operanté iam naturá adhuc moleſtia afficere, ſuper-
fluè protumpendo ad petulanté iniuriá: petulans aõt inioria, & multa habet nomina, &
eſt multiplex. Poſtquam auté ad hanc venereá conuerſa fuerit immoderationẽ, græcè
λαγνεία, id eſt, laſciuia dicitur, quo nomine ſignificatur libidinoſa, popularis, & inceſta in
coitum propeoſio: quæ cùm aucta fuerit, magna ſimul morborum conuenit multitudo,
videndi deſideriũ, vinolentia, & amor in mulieres, luxus quoq;, & ſimul vniuerſum vo-
luptatum ſtudium: in quę omnia tyrannidem obtinet cupiditas. His aotem cognatę in-
numerabiles augentur affectiones, ex quibus mores intemperantes ad ſummum proue
Prouer.3. huntur. Dicit autem ſcriptura: Patantur intemperantibus flagella, & ſupplicia humeris
inſipientum: vim intemperantię, conſtantemq́; tolerantiá, vocans humeros inſipientũ.
Eccl.23. Quocirca, Amoue à ſeruis tuis ſpes inanes, & indecoras, inquit, cupidirates auerte à me.
Ventris appetitio, & coitus ne me apprehendant. Longè ergo ſont arcenda plorima in- E
ſidiatotum maleficia: non ad ſolam enim Cratetis peram, ſed etiam ad noſtram ciuitaté
non nauigat ſtultus paraſitus, nec ſcortator libidinoſus qui clune valde exultat, non do-
loſa meretrix, nec vlla eiuſmodi alia voluptatis belua. Multa ergo nobis per totam vitá
ſeminetur, quę bona ſit & honeſta, occupatio. In ſumma ergo, vel iongi matrimonio, vel
omnino à matrimonio purum & mundum eſſe oportet: io quæſtione enim id verſatur,
& hoc à nobis declaratum eſt io libto de continentia. Quòd ſi hoc ipſum, An ducenda ſit
vxor, veniat in conſiderationem: quomodo liberè permittetur, quemadmodum nutri-
mento, ita etiam coitu ſemper vti, tanquam neceſſario? Ex eo ergo videri poſſunt nerui
tanquá ſtamina differri, & in vehementi congreſſus intenſione diſrumpi. Iam verò offun
dit etiam caliginem ſenſibus, robur quoq; interrumpit. Patet hoc & in animantibus ra-
tionis expertibus, & in ijs quæ in exercitatione verſantur corporibus: quorum hi qui-
dem qui abſtinent, in certaminibus ſuperant adoerſarios: illa verò à coitu abducuntur,
atqueadeo vix circumagũtur & trahuntur, omnibos viribus & omni animi impetu per-
fectè exinanita. Paruam epilepſiam dicebat coitum Sophiſta Abderites, exiſtimans mor
bum immedicabilẽ. An non enim conſequuntur reſolutiones, quæ exinanitionis eiosq́;
quod abſcedit magnitudini aſcribuntur? homo enim ex homine enaſcitur & euellitur.
Vide damni magoitudinem: totus homo per exinanitionem coitus abſtrahitur. Dicit
Geneſ.2. enim: Hoc nuoc os ex oſsibus meis, & caro ex carne mea. Homo ergo tantũ exinanitur
ſemine, quantus videtur corpore, eſt enim generationis initium id quod recedit: qoin-
etiam conturbat ebullitio materię, & compagem corporis labefactat & commouet. Le-
pidè ergo dixit ille, qui interroganti, quomodo adhuc rebus vteretur venereis, reſpon- F
dens: Bona verba, quæſo: ego verò lubentiſsimè iſthinc, tanquá ab agreſti & inſano Do-
mino profugi. Cæterùm introducatur quidem & eligatur matrimoniũ: vult enim Domi
nus humanũ genus repleri: ſed non dicit, Eſtote libidinoſi: nec vos tanquá ad coitum na
ros voluit dedere voluptati. Podore aotem nos afficiat pædagogus clamans per Ezechie
Eze.43. lem: Circuncidamini fornicationẽ veſtrá. Aliquod tempus ad ſeminandum opportunũ
Oſee.2. habent quoq; rationis expertia animantia. Non coire autem ad liberorũ procreationẽ,
eſt facere iniuriam naturæ, quam quidẽ oportet magiſtrá aſciſcentes, quas prudenter io-
troducit temporis conſiderationes, diligenter obſetuare, ſenectuté inquá, & puerilem
ætatem. His enim nondum conceſsit: illos aũt non vult amplius vxores ducere. Sed non
vult homines ſemper dare operam matrimonio. Matrimoniũ aũt eſt filiorũ procreatio-
nis appetitio, nõ nullo ac incerto ordine ſeminis excretio, quæ eſt & præter leges, & à ra
tione aliena. Secundum naturá aũt nobis vita vniuerſa proceſſerit, ſi & ab initio cupidi-
tates contineamus, & hominũ genus, quod ex diuina prouidentia naſcitur, improbis &
malitioſis machioationibus nõ interficiamus: eæ enim ſub prætextu fornicationis, vten
tes medicamentis quæ omnino ad exitium attrahunt, ſimul cum fœtu omnẽ humanita-
tem conſumunt. Cęterùm qoibus vxores ducere conceſſum eſt, ijs pædagogo opus fue-
rit, vt non interdiu myſtica naturæ celebrentur orgia, nec ex eccleſia, verbi gratia, aut ex
foro mane rediens, galli more coëat, quando orationis, & lectionis, & efficaciõ quæ in-
terdiu fiunt opetum tempus eſt: veſpete autem oportet poſt conuiuiõ quieſcere, & poſt
gra-

A gratiarum actionem quæ fit Deo pro bonis quæ percepimus. Non ſemper autem conce
dit tempus natura, vt peragatur congreſſus matrimonij: eſt enim eo deſiderabilior con-
iunctio quo diuturnior. neq; verò noctu, tanquam in tenebris, ſe immodeſtè & intempe
ranter gerendum eſt, ſed verecundia, tanquam lux rationis, in animo includenda eſt. Ni
hil enim à Penelope telam texente differemus, ſi interdiu quidẽ texamus dogmata tem-
perantię, noctu autem ea reſoluamus, cùm in cubile venerimus. Si enim honeſtatem ex-
ercere oportet, multò magis tuę vxori honeſtas eſt oſtendenda, inhoneſtas vitando con
iunctiones: & quòd caſtè cum proximis verſeris, ſide dignum è domo adſit teſtimonium.
Non eſt enim, nõ eſt aliquid honeſtum apud eam reputandum, apud quam honeſtas nõ
eſt teſtata ac probata in acribus illis voluptatibus. Beneuolentia autem, quæ fatetur ſe
præcipitem ferri ad congreſsionem, exiguo tempore floret, & cum corpore conſeneſcit:
nonnunquam autem etiam præſeneſcit, flacceſcente iam & marceſcente libidine, quan-
do matrimonialem moderationem ac temperantiam meretriciæ voluptates iniuria affe
cerint. Amantiũ enim corda ſunt volucria: amorisq; irritamenta extinguuntur ſæpe pœ
nitentia: amorq; ſępe vertitur in odium, quando reprehenſionem ſenſerit ſatietas. Impu
dicorum verò verborum, & turpium figurarum, meretriciorumq; oſculorum, & huiuſ-
modi laſciuiarum nomina, ne ſunt quidem memoria tenenda, beatũ ſequentibus Apo-
ſtolum, qui apertè dicit: Fornicatio autem, & omnis immunditia, vel plura habendi cu- Ephe. 5.
piditas, ne nominetur quidem in vobis, ſicut decet ſanctos. Rectè ergo videtur dixiſſe
quiſpiam: Nulli quidem profuit coitus, rectè autẽ cum eo agitur ſi non læſerit. Qui enim Hoc Epicurus & ſimilia dicit in ſentẽtijs, quas vocauit κυρίας, id eſt, principales.
ex lege eſt, eſt periculoſus, niſi quatenus in liberorum procreatione verſatur. De eo au-
B tem qui eſt præter leges dicit Scriptura: Mulier *meretrix apro ſimilis reputabitur. Quæ
autem viro ſubiecta eſt, turris eſt mortis ijs qui ea vtuntur. Capro vel apro meretriciam
comparauit affectionem. Mortem autem dixit petitam, adulterium quod committitur
in meretrice quæ cuſtoditur. Domum autem & vrbem, in qua ſuam exercent intempe-
rantiam. Quinetiam quæ eſt apud vos Poëtica, quodammodo ea exprobrans, ſcribit: Eccle. 24. 25.
* μισθία mercenaria.
Prou. 5. 7. 25.

Mœchus es, illicitus coitus valdeq; nefandus
Fœmineusq; virûm tecum eſt, ô maxima peſtis.

Rurſus autem pudicos & continentes admiratur:

Quos deſiderium tenuit nec turpe cubilis
Alterius, nec tetra inuiſaq; ſtupra tulerunt,
Vlla vnquam maribus.

Quandoquidem multi hæc ſua peccata non eſſe pręter naturam voluptates exiſtimant:
qui autem ſunt his paulò meliores, eſſe hæc quidem peccata agnoſcunt, vincuntur autẽ
à voluptatibus, & ſunt eis tenebræ vitiorum integumentum: ſuum enim adulterio vio-
lat matrimonium, qui id habet pro meretrice, & non audit pædagogum clamantem: Ho Eccl. 23.
mo qui aſcendit ſuper lectum ſuum, qui dicit in animo, quis me videt? Circa me ſunt te-
nebræ, & parietes ſunt tegumenta mea, & nemo aſpicit peccata mea. Quid vereor ne me
minerit altiſsimus? Is quidem eſt miſerrimus, qui ſolos veretur hominum oculos, exiſti-
mat autem fore vt Deum lateat: neſcit enim Scripturam dicere, Oculi Domini altiſsimi, Ibidem
dici non poteſt quanto ſint ſole ſplendidiores. Qui reſpiciunt omnes vias hominum, &
partes occultas intelligunt. Itidem rurſus pędagogus eis minatur per Eſaiam, dicens: Vę Cap. 29.
C ijs qui in occulto conſilium capiunt, & dicunt, Quis nos videt? Senſilem enim lucem la-
tebit fortaſſe quiſpiam, ſed eam quæ intelligentia apprehenditur minimè latêre poteſt.
An vt ait Heraclitus, id quod nunquam occidit, poſsit latêre quiſpiam? Tenebras ergo
minimè obtegamus, etenim lux in nobis habitat: Et tenebræ, inquit, ipſum non compre Ioan. 1.
hendunt. Ipſa autem noctem illuſtrat honeſta ac pudica cogitatio. Bonorum autem viro
rum cogitationes lucernas quæ dormire non poſſunt appellauit Scriptura. Quanquam Pſal. 17.
ipſum quidem conari latête propter ea quæ facit quiſpiam, peccare eſt citra vllam con- Prouerb. 31.
trouerſiam. Quicunq; autem peccat, ſtatim quoq; facit iniuriam, nõ tam proximo, ſi mœ
chetur, quàm ſibijpſi, quòd mœchatus fuerit: quin & ſeipſum omnino reddit deteriorem
ſuæq; famæ detrahit. Qui enim peccat, quatenus peccat, ipſe eſt ſeipſo deterior, & igno-
minioſior: omnino autem iam ei vtiq; adeſt intemperantia, vt qui vincatur à turpi volu-
ptate. Quamobrem qui fornicatur, Deo eſt omnino mortuus, & à ratione tanquam à ſpi λόγος ratio & verbum.
ritu vt cadauer relictus eſt. Quod enim ſanctum eſt, vt eſt conſentaneum, pollui auerſa-
tur. Puro autem purum ſemper fas eſt tangere. Ne ſimul ac exuitur tunica, pudorẽ quoq;
exuamus: nam iuſto temperantiam nunquam fas eſt exuere. Ecce enim hoc corruptibi-
le induit incorruptionem, quando cupiditas inſatiabilis, quæ fluxu quodam fertur in li- Herodotus dicit mulieres ſimul cũ tunica pudorem exuere.
bidinem, caſtigata à continentia, & à corruptionis amore aliena, æternæ temperantiæ
hominem tradiderit. In hoc enim ſeculo vxores ducunt, & nubunt: abolitis autem car- Matth. 22.
nis operibus, ipſa pura carne induti incorruptionem, id quod eſt Angelis proportione Luc. 20.
commoderatum perſequimur. Hac ratione Plato quoq; in Philebo, qui fuerat barbaræ

diſcipulus philoſophiæ, impios & à Deo alienos eos myſticè vocauit, qui Deum in ipſis D
λόγος verbũ & ratio. habitantem, nempe rationem, corrumpunt, & quantum in ſe eſt, vitiorum ſuorum coniunctione polluunt. Non eſt ergo ijs vnquam mortaliter viuendum, qui Deo ſanctifican-
1.Cor.6. tur: neq;, vt dicit Paulus, membra Chriſti facienda ſunt membra meretricis: nec Dei templum, faciendum eſt templum turpium affectionũ. Recordemini quatuor & viginti mil-
Num.25. lia fuiſſe propter fornicationem extruſa. Ea autem quę euenerunt ijs qui fornicati ſunt,
1.Cor.10. vt iam à me dictum eſt, ſunt figuræ quæ noſtras libidines corrigunt. Porrò autem pæda-
Eccl.18.19. gogus monet apertiſsimè: Poſt tua deſideria ne ambules, & arceas à tuis appetitionib⁹.
Luc.12. Vinum enim & mulieres facient ſapientes deficere: & qui adhæret meretricibus, euadet
παραδειγματισμός. audacior. Putredo & vermis erunt eius heredes, & efferetur in maiori ludibrio. Et rurſus, non ceſſat enim iuuare: Qui autem voluptatem aduerſis oculis intuetur, coronat vitam
Ad Gal.5. ſuam. Non eſt ergo iuſtum vinci à rebus venereis, nec libidinibus ſtolidè inhiare, nec à ratione alienis appetitionibus moueri, nec deſiderare polllui. Ei autem ſoli qui vxorem duxit, vt qui tunc ſit agricola, ſerere permiſſum eſt, quando tempus ſementem admittit. Aduerſus aliam autem intemperantiam optimum quidem eſt medicamentum, ratio. Fert etiam auxilium penuria ſatietatis, per quam accenſę libidines, proſiliunt ad voluptates. Ergo nec ſumptuoſa veſtis eſt aſſumenda, ſicut nec cibus varius. Ipſe certè Dominus in animum, & corpus, & tertio loco in ea quæ externa ſunt præcepta diuidens, propter corpus quidem externa comparare conſulit: corpus autem adminiſtrat per animam, animam autem erudit: Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ, inquiens, quid comedatis, neq; corpo-
Matth.6. ri veſtro quid induamini. Anima enim plus eſt quàm cibus, & corpus quàm veſtimentũ.
Et ſubiungit apertum doctrinæ indicium: Conſiderate coruos quòd neq; ſeminant, neq; E
metunt, quibus non eſt penus, nec horreum, & Deus nutrit ipſos. Non vos præſtatis volucribus? Et hæc quidem de nutrimento. Similiter autem de veſte quoq; præcipit, quæ rerum externarum tertium locum obtinet: Conſiderate, inquiens, lilia quomodo neque nent, neq; texunt. Dico autem vobis, quòd neq; Solomon induebatur vt vnũ ex his. De diuitijs autem valde ſe iactabat Rex Solomon. Quid eſt itaq; floribus pulchrius & floridius? Quid eſt autem lilijs vel roſis delectabilius? Si autem fœnũ, quod hodie eſt in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quanto vos magis, modicæ fidei? Et vos ne quærite quid comedatis aut quid bibatis. Hic, hæc particula, Quid, cibi varietatem expulit. Id enim ſignificatur ex Scriptura, Ne ſoliciti ſitis, quænam comedatis aut quænam bibatis. De his enim eſſe ſolicitũ, eſt nimia plura habendi cupiditas, & delitias arguit. Sed ſi comedere per ſe ſolum cogitetur, eſt argumentum neceſsitatis, & defectus repletio, vt diximus. Quod eſt autem amplius, eſt ex ſuperfluo. Quod eſt autem ex ſuperfluo, eſſe à Diabolo declarauit Scriptura. Senſum autem planũ facit quę ſequitur dictio. Cùm enim
Ibidem. dixiſſet: Ne quęrite quid comedatis & quid bibatis, ſubiunxit: Et ne ſublimes efferamini. A veritate autem ſublimes efferunt arrogantia & delitiæ. & quæ in rebus ſuperuacaneis verſatur delectatio, abducit à veritate. Quocirca pulcherrimè quoq; dicit: Hæc autem omnia gentes mundi quęrunt. Qui immoderati ſunt & inſipientes, gentes ſunt. Quęnam autem hæc dicit? delitias, delectationem, cupedias, obſoniorũ voracitatem, & ingluuiẽ. Hæc ſunt illud, Quid. De ſolo autẽ nutrimento, ſicco ſcilicet & humido, vt quæ ſint neceſſaria: Scit, inquit, pater veſter quid vobis opus ſit. Quòd ſi nobis omnino innatum eſt vt quęramus, ne quærendi facultatem in delitijs perdamus, ſed eam ad veritatem inqui- F
rendam excitemus. Quærite enim, inquit, regnum Dei, & quę ad alimentum pertinent adijcientur vobis. Si ergo de veſte & delitijs, rebusq; ſuperuacaneis, tanquã non neceſſariam omnino curã tollit, quid cenſendũ eſt eum dicere de nimio ornatus ſtudio, de tinctura lanarum, varietate colorum, ſuperflua cura gemmarum, auri elaboratione, capillis artificioſis & intortis crinibus? Quid de fucata oculorum pictura, quid de vulſionibus, purpuriſsi ac ceruſſæ fucationibus, tinctisq; pilorum coloribus, improbisq; huiuſmodi artificiorum fraudibus? An non hoc quoq; rectè conijciendum eſt, id quod de fœno paulò antè dictum eſt, de his ornamentorum amatoribus, qui à temperantia & vero animi ornatu alieni ſunt, optimè poſſe dici? Ager enim eſt mundus, & nos herba, qui ſumus Dei gratia irrigati: tonſi autẽ rurſus exorimur, vt pluribus oſtendetur in libro de reſurrectione. Fœnum autem turba promiſcua allegoricè dicitur, quę ſe ad momentaneam lętitiam applicat, quę floret paruo tempore, quę ſuperflua ornamenta, quę gloriam, quæ quiduis potius quàm veritatem ſectatur: quæ non ad aliud apta eſt, quàm ad ignis incendiũ. Ho-
Luc.16. mo quidam, dicit narrans Dominus, erat valde diues, qui induebatur purpura & byſſo, qui oblectabatur quotidie ſplendidè. Hic erat fœnum. Mendicus autem quidam nomine Lazarus, abiectus erat in veſtibulo diuitis, vlceratus, cupiens repleri ijs quæ cadebant de menſa diuitis. Hic eſt herba. Sed ille quidem diues puniebatur ad inferos, vt qui eſſet ignis particeps: hic autem rurſus germinauit in ſinu Patris. Laudo ergo & admiror veterem Lacedæmoniorum ciuitatem, quę ſolis meretricibus floridas veſtes & aurũ mundũ

gestare

A geſtare permiſit,à probis mulieribus mundi ſtudium auferens, quòd ſolis meretricibus
ſe ornare concederet.Contrà autem Athenienſium priocipes,qui ciuilem vitæ ſormam
expuleraot,togæ virilis obliti aurum geſtabaot,& talaribus tunicis amiciebantur: Cro-
bulo,quod eſt veſtimenri genus,aureo induebantur,adiunctis eicadis ornati: ortum ſuũ
reuera terreſtrem,Cynedico quodam ſaſtu & arrogantia monſtrantes. Horum autẽ prin
cipum æmulario ad alios quoq; Ionas peruaſit, quos Homerus eſſe effœminatos oſten-
dens,vocat ἑλκεχίτωνας,hoc eſt,veſtimenta trahentes.Ii ergo qui pulchri ſimulachrum,ni-
mium ſcilicet ornatus ſtudium,non autem ipſum pulchrum & honeſtum attendunt,ſpe
cioſo nomine ſimulachrorum cultum turſus inducẽtes, à veritate longè ſunt relegandi,
cùm opinione,non ſcientia,pulchri naturam ſomnient: & eſt vita quæ ab eis hic agitur,
profundus ſomnus ignoranriæ. An non oportet nos excitatos, ad id quod verè pulchrũ
eſt & ornatũ contendere?& id ſolum aſſequi deſiderare,relinquentes quæ hic ſunt mun
dana,ipſo mundo,hoc eſt,vero ornatu gaudentes,priuſquã perfectè obdormiamus? Di-
co ergo bominem nõ alia de cauſa opus habere veſtimenris,quàm vt tegatur corpus, ad
maxima frigora & vehementes æſtus propulſandos,ne nos lędat ambientis aëris immo
deratio.Quòd ſi hic eſt veſtis ſeopus, vide ne nõ alia quidẽ viris, alia verò ſœminis veſtis
tribuenda ſit:tegi enim vtriſq; commune eſt,quemadmodum comedere & bibere.Cum
vſus itaq; ſit cõmunis, conſtructionem ſimilem comprobamus. Quemadmodum enim
vtriſq; cõmune eſt vt egeãt ijs quę tegant,ita à quibꝰ tegendi ſunt eſſe oportet ſimilia,etſi
oporteat huiuſmodi tegumentũ aſſumere,quo ſunt fœminarum celandi oculi.Etſi enim
fœmina propter imbecillitatẽ longè plura concupiſcat,id malæ educationis conſuetudi Sumptum ex
B ni tribuendũ eſt, per quã ſæpenumero viri in malis vitæ inſtitutis educari,euaſerunt mu tragœdia Eu
lieribus magis effœminati:non eſt igitur eis hac in re cedendum.Quòd ſi ſe eis aliquan- ripidis Hecu
tulum accõmodare oporteat,veſtibus quidem paulò mollioribus eis vti concedendum ba.
eſt,dummodo nimis ſubtiliter per ſummam ſtultitiã laborata opera,curioſæq; in textu-
ris plicaturę,longiſsimè amandentur:auri fila,& Indicos ſeres,& operoſos bombyces va
lere iubentibus.Eſt autem bombyx primùm vermis,deinde aſpera ex eo naſcitur eruca,
poſt quam in tertia metamorpboſi innouatur papilio, quem nonnulli græcè appellant
νεκύδαλον,ex quo longum ſtamen naſcitur,quemadmodum ex aranea,tela araneæ.Super-
flua enim hæc & perſpicua,mentem minimè conſtantem arguunt,quæ exiguo expanſo
velo,tanquam quodam lenocinio,probrum corporis illiciunt.Non eſt enim amplius te
gumentum mollis ac delicata veſtis,quæ nudam figuram oon poteſt occulere: eiuſmo-
di enim veſtis in corpus incidens,mollius ipſi corpori imprimitur & applicatur, figuræ
carnis inſtar adhærens:& mulieris typum ita exprimit, vt vel non videnti manifeſta ſit
tota conſtitutio corporis.Reijciendæ quoq; ſunt veſtimenti tincturę:ipſę enim & ab vſu
& à veritate longè remotæ ſunt,præter id quòd ex eis morum oritur reprehenſio neque
enim eſt earum vſus vtilis:nam nec ad frigus propulſandum eſt aptus,neq; ad tegumen-
tum habet aliquid amplius quàm alia veſtis,niſi ſolum vituperium.Coloris autem dele-
ctans ſuauitas malè habet auidos, eos ad ſtultam impellens lippitudinem:atq; eos qui-
dem qui ſunt candidi,& non intus adulterini, candidis & minimè curioſis ac operoſis
veſtibus vti eſt conuenientiſsimum.Apertè certè & purè Daniel Propheta:Poſiti ſunt, in Cap.7.
quit,throni,& ſedit ſuper ipſos tanquam vetus dierum,& eius veſtimentum album ſicut
C nix.Tali veſte vtentem Dominum,in viſione ſe vidiſſe dicit Apocalypſis:Vidi animas eo Cap.6.
rum qui teſtes fuerant ſub altari,& data eſt vnicuiq; veſtis candida.Quòd ſi oporteat etiã
aliquem alium colorem quærere,naturalis veritatis per ſe tinctura ſufficit.Veſtes autem
quæ ſunt floribus ſimiles,Bacchicis nugis & initiorum myſterijs relinquendæ ſunt:dein
de verò purpura,& vaſa argentea,ſunt,vt dicit Comicus,Tragœdis & non vitę vtilia. Vi-
ta autem noſtra quiduis potius q̃ pompa eſt exiſtimanda:tinctura itaq; Sardiniaca,& alia
omphacina ſeu oleagina, & alia viridis,roſacea & coccina,& aliæ innumerabiles tincturæ,
tæ,excogitatæ ſuot à pernicioſis delectationibus,quo fit vt viſus iam ſit veſtis, non autẽ
integumenti.Quæ autem ex auro affabrè facta,& quę purpura tiocta ſunt,& hę animaliũ
quę vento feruntur delitię,& ille vnguentis delibutus Crocotus,& ſoſpiciendarũ mem
branularum precia ingentia,& variegatę veſtes, quæ in porpura habent animalia, cum
ipſa arte valere iubenda ſunt.Quid enim prudenter ac pręclarè fecerint mulieres,quę,vt
ait Comœdia, floribus tinctæ,Crocotum geſtantes, atq; fucatæ ſedent? Apertè itaq; ſua-
det pædagogus:In amictu veſtis ne glorieris,neq; in omni gloria quę eſt pręter leges ef- Eccl.11.
feraris.Eos certè irridens quí mollibus veſtibus induti ſunt,dicit in euangelio: Ecce qui Matth.11.
in veſtitu glorioſo & delitijs degunt,ſunt in terrenis regijs.Regias dicit terrenas,morta
les ac incorruptibiles,vbi eſt vana honeſti opinio,inanis glorię ambitio,error, & adula-
tio.Qui aulam autem cœleſtem obſeruant quę eſt circa omnium regem, incorruptibilẽ
animę veſtem,nempe carnem,ſanctificant,& per eam induunt incorruptionem.Quem-
admodum ergo quę non nubit,ſoli Deo dat operam, & eius cura non diuiditur: pudicã

1.Cor.7. autem quæ nupſit, vitam cum Deo & cum marito diuidit: quæ autem aliter fertur, tota D
ἢ πάλιν coniugij, hoc eſt, vitij efficitur. Eodem modo pudica mulier, vt ego quidem ſentio, quæ
marito dat operam, pia eſt & religioſa citra vllam fictionem: quæ autem immoderato or
natus ſtudio tenetur, & à Deo & à pudico coniugio excidit, vt quæ maritum ornamen-
to permutet. Quemadmodũ Argiua illa meretrix, Eryphile inquam, Auri quæ precium
ſumpſit pro coniuge charo. Quocirca Cęum ſophiſtam iurè approbo, qui virtutis & im-
probitatis aptas deſcribit imagines: quarum hanc quidem fecit ſimpliciter ſtantem, can
dida veſte indutam & puram, nempe virtutem, ſola verecundia ornatam: talem eſſe opor
tet fidelem mulierem, nempe virtute præditam cum verecundia. Alteram autem contrà
inducit, nempe improbitatem, ſuperflua quidem & varia veſte indutam, alieno autẽ co-
lore exultantem: motus eius & habitus comparatus ad delectationem deſcribitur, nõ ſe
ἀλόγῳ cus ac meretricis. Qui ergo rationem ſeu Verbum ſequitur, nulli turpi voluptati adhæ-
rebit. Et ideo quod in veſte vſum affert præferendum eſt: etſi Verbum hoc canit, per Da-
Pſal.44. uid dicens de Domino: Delectauerunt te filiæ regum in honore. Aſtitit regina à dextris
tuis in veſtitu deaurato, & fimbrijs aureis circumamicta: non luxurioſas ac delicatas ve-
ſtes, ſed integrum ac incorruptum, ex fide contextum ornatum eorũ qui conſecuti ſunt
miſericordiam, nempe eccleſiæ, ſignificauit, in qua Ieſus à dolo alienus ſplendet vt aurũ,
& fimbriæ aureę ſunt electi. Quòd ſi etiam propter fœminas ſit aliquid relaxandum, te-
xenda quidem eſt ſuauis veſtis & tactu mollis, ſed non ſicut picturę, eſt ad viſus delecta-
tionem colorum varieganda floribus. Pictura enim tempore euaneſcit: ablutiones autẽ,
extorſiones, ac conſtipationes, quæ venenatis tincturæ ſuccis lanas inficiunt, imbecillas
veſtium texturas efficiunt: hoc autem nec ad bonam quidem domus adminiſtrationem E
aptum eſt. Eſt autem maximè ineptum & indecorũ, pepla, xyſtides, ephaptides, lenasq;
ac tunicas ſtupere & admirari, & quæ, vt ait Homerus, velant circunquaq; pudorem. Pu-
det me, vt verè dicã, cùm videam tantum opum effundi ad tegenda pudenda. Vetus enim
Geneſ.3. homo qui erat in paradiſo, ramis & folijs dimetiebatur tegumentũ pudoris: nunc autẽ
cùm nobis oues fabricatæ ſint, ne ſimiliter ac oues ſimus inſipientes. A ratione autẽ ſeu
Verbo inſtituti, ſumptuoſas veſtes redarguamus, dicentes, eſtis pili ouiũ. Etiamſi ſe iactet
Miletus, etiamſi laudetur Italia, etiamſi ſub pellibus pili cuſtodiantur, quorũ nonnulli
inſano amore tenentur, nobis quidẽ certè nullũ eſt ſtudium in ea conferendũ. Beatus aũt
Ioannes deſpectis quoq; ouiũ pilis, qui delitias redolent, pilos camelorũ elegit, & eis ſe
veſtijt, ſimplicem vitam & à dolo alienam repræſentans. Mel enim comedebat & locu-
Matt.3. ſtas, dulcem & ſpiritalem cibum, à faſtu alienas & moderatas vias Domini præparans.
Se enim certè purpurea chlamyde induiſſet, ſi vllam vrbani faſtus curã geſsiſſet: ſed cùm
in ſolitudinũ quietis, tranquillè cum Deo verſaturus ſe recepiſſet, ab omni inani ſtudio,
vanaq; boni ſpecie, ſordidoq; ac illiberali decore ſe remouit. Ouina autem pelle Helias
4.Reg.1. vtebatur indumento, & ouinam pellem ſtringebat zona facta ex pilis. Eſaias verò alius
Eſa.20. propheta, nudus erat, & nullis vtebatur calceis: ſæpe autem ſacco quoq; vtebatur, quod
Hier.13. eſt indumentum humilitatis. Quòd ſi etiam vocas Hieremiam, is cingulum ſolum ha-
buit lineum. Quemadmodum autem bene nutrita corpora, ſi nuda ſint, vires ac vigorem
apertius indicant: Ita etiam pulchritudo morum, ſi ineptis nugis non inuoluatur, magis
indicat animi magnitudinem & magnificentiam. Trahere autem veſtes ad ſummos vſq;
pedes demiſſas, valde eſt arrogans & ſuperbum, quòd ambulandi actionẽ impedit, cùm F
veſtis inſtar verriculi, quæ in ſoli ſunt ſuperficie ſordes ſecum attrahat: ne fractis quidem
& eneruatis his ſaltatoribus, qui Cynædicam turpitudinem mutam in ſcenam transfe-
runt, veſtem cum tanto dedecore diffluentem deſpicantibꝰ, quibus exquiſitę veſtes, fim
briarumq; dilatationes, & curioſi figuratum numeri, illiberalem ac ſordidam ſyrmatum
mollitiem indicant. Quòd ſi quis talarem Domini veſtem adducit, variegata illa tunica
oſtendit flores Sapientiæ, varias & quę non flacceſcunt ſcripturas, eloquia Domini, quę
veritatis ſplendoribus refulgent. Eiuſmodi alia veſte ſpiritus Dominum per Dauid in-
Pſal.103. duit, ſic pſallens: Confeſsionem & decorem indutus es, induens lucẽ, ſicut veſtimentũ.
Quemadmodum ergo veſtium compoſitionem, honeſtam, & ab eo quod eſt indecorum
mundam eſſe oportet, ita etiam vitanda eſt vſus immoderatio. Neq; enim, ſicut Lacæ-
nas virgines, ſupra genu veſtiri honeſtum eſt: nullam enim partem fœminæ nudari deco
rum eſt. Atqui poſſet quidem honeſtè dici vrbana & faceta illa vox quæ dicta eſt ei qui di
xerat, Pulcher cubitus: at non publicus. & tibi pulchrę ſunt tibię dicendo, ſed ſunt ſolius
mei mariti: & ſpecioſa facies, ſed eſt eius tantùm qui me vxorem duxit. Ego autem nolo
pudicas fœminas præbere talium laudum cauſam ijs, qui per eiuſmodi laudes vt probrũ
eis afferant venantur. Nec verò ſolum calcaneum nudare eſt prohibitum, ſed etiam ca-
put tegere, & vultum adumbrare iuſſum eſt: neq; enim honeſtum eſt corporis pulchritu
dinem eſſe hominum aucupium: nec par eſt vt purpureo vtens velo fœmina velit aſpici.
Atq; vtinam poſſet etiã à veſte eximi purpura, vt non in vtentiũ faciem ſpectatores con-
uerte-

A uerteret. Atq; illæ quidem cùm reliquæ veſtes admodum parum texant, fecerunt quicquid eſt purpureum, ſuas inflammantes libidines. Quæ autem his ſtolidis & mollibus purpuris impenſe delectantur, eas, vt ſunt verba Poëtæ, Purpurea arripuit mors. Propter hanc itaq; purpuram, & Tyrus, & Sidon, & quæ regio eſt mari propinqua Laconico, maximè deſiderantur: quinetiam earum tinctores, & purpuræ infectores, & ipſa conchylia in magno precio habentur, propterea quòd eorum ſanguis producat purpuram. At etiã auidis pannis admiſcentes doloſę mulieres, & qui ſunt ex viris effœminati, fraudulentas doloſasq; tincturas, inſano quodam amore feruntur in immoderationem, non amplius lintea ex Aegypto, ſed quædam alia ex terra Hebręorum & Cilicum comparantes. Amorgina autem taceo & byſsina: delitiæ iam eorum appellationem immodicè ludificando tranſmiſerunt. Porrò autem oportet, vt mihi quidem videtur, id quod tegitur, ex tegumento oſtendere, ſe eſſe eo melius: vt templo imaginem, & corpore animam, & veſte corpus: nunc autem contrà omnino. Si corpus quidem earum venundetur, nunquã mille drachmas Atticas inuenerit: vnam autem veſtem mille talentis ementes, ſe eſſe veſtibus inutiliores & viliores arguunt. Cur ergo quæ ſunt rara & precioſa, plus quàm ea quę ſunt in medio ſita & vilia, perſequimini? Quoniam quod verè pulchrum, & quod verè bonum eſt ignoratis, & pro ijs quæ ſunt, ea quæ eſſe videntur, à ſtultis magno ſtudio quæruntur, qui perinde ac inſani, quæ alba ſunt tanquam nigra viſione apprehendunt. [illegible]

De calceamentis. Cap. XI.

B Similiter autem in calceamentis ſuperbæ arrogantesq; fœminæ magnã quoq; oſtendunt mollitiem. Verè ergo turpia ſunt illa ſandalia, in quibus ſunt aurea veluti donaria: quinetiam circumcirca clauos ſoleis infigere æquum cenſent. Multæ autem eis quoq; amatorias ſalutationes imprimunt, vt vel per terram numeroſe incedentes, meretricios ſpiritus in inceſſu inſculpant. Valere ergo iubendum eſt aureorum & gemmeorum ſandaliorũ vanis artificijs, & crepidis Atticis & Sicyonijs, cothurnisq; Perſicis & Hetruſcis. Recto autem ſcopo, vt veritati noſtræ mos eſt, propoſito, id quod eſt ſecundum naturam eligendum eſt: calceorum enim vſus hic quidem eſt ad tegendos pedes: alius autem ad propulſandas offenſiones, & à montanis aſperitatib⁹ plantam pedis conſeruans. Sunt itaq; mulieribus albi concedendi calcei, niſi iter ineant: tunc autem eis vnctis vtendũ eſt. Neq; enim fœminã decet pedem oſtendere: & alioqui mulieri tener eſt ſenſus, vt facilè lædatur. Viro autẽ pulchrè conuenit nullos habere calceos, pręterquàm ſi militet. Calceatum enim eſſe, non paruam habet affinitatem cum eo quod eſt, eſſe ligatum. Optimum quidem eſt exercitationis genus nudis vti pedibus, & ad ſanitatẽ & ad expeditam facilitatem, vbi non prohibeat neceſsitas. quòd ſi iter non ingrediamur, nec nudis incedere pedibus pati poſsimus, ſoleis vtendum eſt: eas autem Attici vocabant κονίποδας, quòd pedes, quantum ego conijcio, terræ appropinquarent. Tenuis ac ſimplicis calceaturę teſtis ſufficit Ioannes, qui dicebat ſe non eſſe dignum ſoluere corrigiam calceorũ Domini. Non enim curioſos aut ſuperfluos is habebat calceos, qui veræ philoſophię typum Hebręis oſtendebat. Hoc autem num quid aliud ſignificet,
C alibi oſtendetur.

[illegible], non multum diſtat ab eo quod eſt, [illegible].

κονίποδες à puluere & pedibus componitur.

Luc. 3.

Quòd non oporteat gemmas & aureum ornatum ſtupere & admirari. Cap. XII.

Gemmas autem fuſcas aut virides, & quæ ab externi maris ęſtu expelluntur, & quę ex terrę ramentis deteruntur, admirari & ſtupere eſt puerile. In pellucidos enim lapillos, propriosq; ac peculiares colores, atq; vitra varia magno ferri ſtudio, nihil eſt aliud quàm ſtultorum hominum, qui trahuntur ab ijs quibus ineſt pellens viſio. Ita etiam pueri cùm ignem aſpexerint, ſplendore adducti ad eum feruntur, cùm quàm ſit eum tangere periculoſum, propter ignorationem minimè animaduerterint. Tales ſtultis ſunt mulieribus gemmę monilib⁹ alligatę, & incluſę torquib⁹, amethyſi, & cerannitę, & iaſpides, & topazion, & ſmaragdus Mileſia, merces precioſiſsima. Maximi autem precij margarita mundum muliebrem per ſummam laſciuiã mirandum in modum inuaſit: ea autem naſcitur in quodam oſtreo pinnis non abſimile: magnitudo autem eius eſt quantus permagnus piſcis oculus: nec pudet miſeras totum ſuũ ſtudiũ in hoc oſtreo ponere, cùm eis liceat ſancta ornari gemma, nempe Verbo Dei, quod vtiq; Scriptura appellauit Margaritam, qui eſt pellucidus & purus Ieſus, qui eſt in carne contemplator oculus, qui eſt ratio, qui perſpicuus, per quem caro eſt precioſa quę aqua regeneratur. Illud enim oſtreum in aqua natum carnem contegit: ex ea autem margarita concipitur. Ex ſanctis autem lapidibus ſupernam Hieruſalem fuiſſe conſtructam accepimus: & duodecim portas cœleſtis ciuitatis, lapidibus precioſis aſsimilatas, ſuſcipiendam Apoſtolicę vocis gratiam ſignificare admittimus. In precioſis enim lapidibus Apocal. 22.

collocati ſunt colores,ſunt autem ij precioſi:alia verò remanent terreſtris materia:meritò ergo ſymbolicè ſanctorum ex his ædificatur ciuitas. Ex inimitabili itaq; illo flore lapidum,florem ſpiritus, ab interitu ſcilicet alienam & ſanctam ſubſtantiam, intellexere. Quæ ergo quid ſit in Scripturis ſymbolicum non intelligunt,totę lapidibus inhiant,admirabilem illam defenſionem afferentes: Quę oſtendit Dominus, cur eis nô vtamur? &, adſunt mihi, cur non eis me oblectabo?&,quibuſnam ergo facta ſunt,ſi non nobis? Eorũ qui Dei vocem planè ignorauerunt, ſunt eiuſmodi voces. Primùm enim quæ ſunt neceſſaria,ſicut aquam & aërem,apertè omnibus ſuppeditat:quęcunq; autem non ſunt neceſſaria,terra & aqua abſcondit. Et ideo aurum formicæ fodiunt:aurum Gryphes cuſtodiunt:à mari teguntur margaritæ: vos autem curam ſuperuacaneã ponitis in ijs quę nô oportet.ecce totum cœlum apertum eſt,& Deum non quæritis: abſconſum autẽ aurum & lapides ij apud nos ſcrutantur, qui ſunt damnati capitis.Quinetiam Scripturæ repu- D

Matt.6. gnat,cùm illa apertè clamet: Quærite primùm regnũ cœlorũ, & hæc omnia adijcientur vobis.Quòd ſi etiam vobis omnia donata ſunt,& ſi vobis omnia conceſſa ſunt, & ſi om-

1.Cor.10. nia vobis licent,ait Apoſtolus, ſed non omnia expediunt.Produxit autem genus noſtrũ Deus ipſe ad cõmunicationem,cùm ipſe prior ſuũ filium impertijt, & ſuum Verbũ omnibus cõmune ſub miniſtrauit, & fecit omnia pro omnibus: ſunt ergo omnia cõmunia, ne plura quàm alij ſibi vendicent diuites. Hoc ergo, Adſunt mihi, & ſuperſunt, cur non me ijs oblectabo? non eſt humanum, nec ad ſocietatem pertinens. Illud autem magis charitatem arguit, Adſunt mihi,cur non impartiar pauperibus? qui enim talis eſt,eſt per-

Rom.13. Gal.5. fectus,qui hoc impleuit,Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Hæ ſunt veræ deliciæ, hic eſt precioſus theſaurus.Quæ autem ſiunt in cupiditates impenſę, interitus non ſum- E
ptus locum obtinent.Scio enim Deum poteſtatem vſus nobis dediſſe, verùm eum vſq; ad id quod eſt neceſſarium:& vſum cõmunem eſſe ſtatuit. Abſurdum eſt autem & turpe, vnum lautè & luxurioſe viuere,cùm multi eſuriant. Quanto eſt enim glorioſius multis benefacere,quàm magnificè habitare? quanto autem prudentius, in homines quàm in lapides & in aurum impendere? quanto autem eſt vtilius ornatos habere amicos,quàm ornamenta inanima? cuinam autẽ agri tantũ profuerint quantum gratificari? Reſtat ergo nobis vt illud quoq; quod obijcitur diſſoluamus. Quinam ergo habebunt quæ ſunt ſumptuoſa & magnifica,ſi omnes quæ ſunt vilia & frugalia deligunt? Homines, dixerimus,ſi abſq; vlla vehementi affectione & diſcrimine eis vtamur: ſin aũt fieri nô poteſt vt ſint omnes frugi & temperantes, at propter vſum rerum neceſſariũ, ea quæ facilè parari poſſunt,ſunt perſequenda,hęc ſuperuacanea multũ valere iubentes.In ſumma ergo, ornamenta,vt quæ ornatus ſatietatem afferunt,ipſum etiã mundum recuſantibus ſunt omnino exterminanda: oportet enim eas intus eſſe ornatas, & pulchrã mulierem internã oſtendere.In ſola enim anima pulchritudo apparet & turpitudo: & ideo is ſolus qui eſt virtute præditus,is verè eſt pulcher,bonus & honeſtus:& ſolum quod pulchrũ eſt & honeſtum,bonum eſſe ſtatuitur.Sola autem virtus vel per pulchrum corpus apparet, & in carne effloreſcit,moderationis ſpeciem amabilem oſtendens,quando mores tanquã lux quædam in forma reſplenduerint.Vniuſcuiuſq; enim plantę & animalis pulchritudinẽ, in vniuſcuiuſq; virtute eſſe euenit.Hominis autem virtus eſt iuſtitia,temperantia,animi magnitudo,& pietas:pulcher ergo & honeſtus homo eſt qui eſt iuſtus & moderatus, & vt ſemel dicam,qui bonus eſt,non qui diues.Iam verò milites quoq; volunt auro ornari, vt qui nec illud legerint Poëticum: F

Hom. Iliad.
Quiq́, aurum geſtans,in bellum,vt ſtulta puella,
Ibat.

Cæterùm ornatus quidem ſtudium, quod virtutis minimè curam gerit, ſed corpus ſibi vendicat,boni & honeſti ſtudio conuerſo ad vanam gloriã,funditus expellendũ eſt.Quę enim corpori non conueniunt,perinde ac ſi ei conueniant,adiungens, mendacij meditationẽ,& conſuetudinis fraudem progenerauit,non honeſtatem,ſimplicitatẽ,& à ſimulatione alienationẽ,& verè pueritiam,ſed faſtum,arrogantiã, molliciẽ & luxuriã oſtendens.Iſtæ verò veram pulchritudinẽ obſcurant,auro eam adumbrantes, nec intelligunt quantum in ſe delictũ admittunt,ſe innumerabilibus vinculis alligantes,quemadmodũ dicũt apud barbaros,ſceleſtos & maleficos homines auro vinciri. Captiuos hos vinctosq́; diuites videntur eſſe æmulatę mulieres. An non enim colli vinculum eſt torques aureus; moniliaq́; & quæ *ἁλύσεις* vocantur,catenarum locum obtinent? quæ etiã Attica lingua eodem nomine,nempe *ἁλύσεις*,hoc eſt,catenæ appellantur. Talares autem compedes,indecorum in pedibus fœminarum ornamentum vocauit Philæmon in Synephebo:

Pellucidas veſtes,quendamq́; compedem
Aureum.

Cur ergo hic à vobis tantopere expetitur ornatus,niſi quòd vos velitis,ô fœminæ,videri eſſe compedibus aſtrictas? Si materia enim probrum eluit, eſt hoc quidem vitium quod mini-

A minimè interit. Ac mihi quidem videntur ſua ſponte vinculis alligatæ, gloriari de ſuis magnis calamitatibus. Ac fortaſſe etiam Poëtica fabula adulterium committentem Venerem dicit fuiſſe comprehenſam eiuſmodi vinculis, nihil aliud quàm hæc ornamenta, adulterij eſſe ſigna ſignificans. Illa enim aurea quoque fuiſſe dixit Homerus. Iam verò vel apertiſsima maligni ſigna nequaquam pudet eas inducere. Quemadmodum enim Euam ſerpens decepit, ita etiam mulieres alias mundus aureus, eſca vtens ſerpentis figura, in probra furioſe impulit, nempe murænulas quaſdam aureas & ſerpentes ad decorem effingens. Dicit itaq; Comicus Nicoſtratus, Catenas, monilia, annulos, armillas, ſerpentes, periſcelides, elleborum. Summa autem cum earum ignominia omnem mundum muliebrem recenſens Ariſtophanes oſtendit in Theſmophoria Zuſis. Adducam aũt ipſa verba Comici, quæ importunũ veſtræ inſolentiæ faſtum apertè arguunt: Mitræ, redimicula, nitrum, & acus, pumex, ſtrophium, quę pòſt locatur funda, & poſterius operculum, fucus, torques, componendorumq; oculorum inſtrumenta, ſubtilis veſtis linea, vitta, zona, inſtita, prætexta, multitia, cython, barathrum, encyclon, tunica. quę ſunt autem horum non dixi maxima, inaures, gemmę, plaſtra, botrylidon, fibulæ, amphileę, monilia, pedicæ, ſigilla, catenæ, annuli, cataplaſmata, ampullæ, capitis ligamina, oliſbi, ſardia, ventilabra, clincteres. Ego quidem defeſſus ſum, & indignor, dicendo tot earum ornamentorum multitudinem. Mihi autem in mentem venit admirari, quòd eæ non enecentur, dum tantum onus baiulant. O curam valde inanem. O vanam & inſanam glorię cupiditatem. Ritu meretricio opes effundunt in probra ac dedecora, ſuaq; improba & arroganti ſtoliditate Dei dona corrumpunt & adulterant, artem maligni imitantes. Do-

μυραίνας, ὄφεις ornamenta muliebria.

B minus autem in euangelio eum diuitem qui in horreis & apothecis recondebat, & apud ſe dicebat, Habes multa bona in multos annos repoſita, comede, bibe, lætare, apertè ſtultum vocauit: hac enim nocte animam tuam accipiunt: quæ ergo paraſti, cuius erunt? Apelles pictor cùm vidiſſet quendam ex ſuis diſcipulis pinxiſſe Helenam multo auro ornatam: O adoleſcens, inquit, cùm non poſſes pingere pulchram, feciſti diuitem. Tales ſunt Helenæ, quæ nunc ſunt mulieres, non verè pulchræ, ſed multis effictæ & ornatæ diuitijs. Eis prędicit ſpiritus per Sophoniam, argentum & aurum ipſarum non poſſe eas eximere in die iræ Domini. Eis autem quæ à pædagogo Chriſto erudiuntur, non auro, ſed ratione ac Verbo exornari conuenit, per quod ſolum apparet aurum. Beati quidem fuiſſent Hebræi veteres, ſi mundum mulierum abſtuliſſent & abieciſſent, vel ſolummodo fudiſſent: nunc autem cùm aureum bouem conflaſſent, & in eo adorando idololatrię peccatum admiſiſſent, ipſi quidem nec ex arte, nec ex ſuo inſtituto cõmodi quicquã ceperunt, expreſiſsima autem figura noſtras mulieres docuerunt, vt ab ornamentis abſtineant. Quę itaq; cupiditas in aurũ fornicatur, fit idolum quod igne examinatur: cui quidem ſoli reſeruantur delitię, vt quæ ſint ſimulachrũ, non veritas. Hinc Verbũ per prophetam Hebræos probris inſectans: Argentea & aurea, inquit, fecerunt Baal, ornamenta ſcilicet. Et apertè comminans: Et vindicabo, inquit, ſuper ipſam dies Baalim, in quibus ei ſacrificauit, & inaures ei appoſuit, & torques ſuos. Et ornatus cauſam ſubiungit, dicens: Et ambulauit poſt amatores ſuos, mei autem oblita eſt, dicit Dominus. Ipſi ergo improbo Sophiſtæ, Diabolo ſcilicet, nugis dimiſsis, ne ſint huius meretricij ornatus participes, nec per ſpecioſum prętextũ, idololatrię crimen admittant. Admodũ ergo pulchrè dixit beatus Paulus: Mulieres, inquit, ſimiliter non in plicaturis, vel auro, vel margaritis,

Luc.12.

Cap.1.

Exod.32.

Oſee.2.13.

1.Tim.2.

C vel veſte ſumptuoſa, ſed quæ decet mulieres profitentes pietatẽ, per bona opera ſeipſas ornantes. Earum enim ornatũ iurè abeſſe iubet. Si ſunt enim pulchræ, ſufficit natura: nõ cõtendat ars contra naturã: hoc eſt, fraus minimè litiget cum veritate. Sin autem ſunt natura turpes, ex ijs quę ſibi applicant, q̃d nõ habent arguunt. Eas ergo quę Chriſto ſeruiũt cõuenit amplecti frugalitatẽ. Frugalitas enim reuera curã gerit ſanctitatis, vt quę ea quæ redundant, & ſunt immoderata, exæquet, & per quælibet, qui ex ſuperuacaneis capitur vſum percipiat. Quod enim frugale eſt ac tenue, vt ipſum etiã nomẽ indicat, nõ eminet, neq; vlla in re in molẽ aſſurgit aut intumeſcit, ſed eſt vniuerſum planũ, lene, equale, & minimè ſuperfluũ, & ea de cauſa ſufficiens. Eſt aũt ſufficientia habitus quidã qui ad ſuũ finẽ peruenit, ita vt neq; quid deſit, neq; redundet. Eorũ aũt mater eſt iuſtitia: nutrix aũt, virtus ea quę gręcè dicit̃ *αὐτάρκεια*, quæ eſt per quã cõtenti ſumus: ea igitur eſt habitus ijs quæ oportet cõtentus, & qui per ſe ea acquirit quę ad beatã vitã conferũt. Sit ergo in veſtrarũ manuũ carpis ſanctus ornatus, quę facilè impertitur cõmunicatio, & familię adminiſtrãdæ opera. Qui enim dat pauperi, fœneratur Deo, & manus fortiũ diteſcunt. Fortes vocat eos qui pecunias contemnunt, & qui ſunt ad cõmunicandum & largiendum faciles. In pedibus autem appareat impigra alacritas ad benefaciendum, & ingreſſus ad iuſtitiam. Torques autem & catenæ ſunt pudor & modeſtia: talia Deus fundit monilia. Beatus homo qui inuenit ſapientiam, & mortalis qui vidit prudentiam, dicit ſpiritus per Solomonem. Eius enim eſt melior mercatura quàm theſauri auri & argenti. eſt autem precioſis

λιτὸς frugalis & tenuis.

αὐτάρκης ſufficiens, à *ἱκνέομαι*, quod ſignificat peruenio.

Prouerb.3.

gemmis precioſior : hæc eſt enim verum ornamentum. Eis autem non perforentur aures D
præter naturam, vt aureę ab eis inaures dependeant: neq; enim fas eſt vim afferre naturę pręter id quod voluit. Non alius auté fuerit melior aurium ornatus, deſcendens ad meatus qui ſunt ſecundum naturam, quàm vera Catecheſis, hoc eſt, quæ per auditum ſuſcipitur inſtitutio. Oculi autem verbo inuncti, & aures ad ſenſum perforatæ, diuinarum rerum auditorem & ſanctarum rerum contemplatoré efficiunt, Verbo verè verá oſtendente pulchritudinem, quam oculus non vidit, nec auris prius audiuit.

Hæc inſunt in tertio libro Pædagogi.

De vera pulchritudine. Cap. 1.
Quòd non ſit cultu vtendum. Cap. 2.
Aduerſus viros qui ſe colunt. Cap. 3.
Cum quibuſnam ſit habenda conſuetudo. Cap. 4.
Quomodo in balneis ſe gerere oporteat. Cap. 5.
Quòd ſolus Chriſtianus ſit diues. Cap. 6.
Quòd pulchrum viaticum Chriſtiano ſit frugalitas. Cap. 7.
Quòd ſimilitudines & exempla, ſunt rectæ doctrinę pars maxima. Cap. 8.
Quòd gymnaſiis quoq; ſunt eligenda ijs qui rationi vitam agunt conſentaneam. Cap. 9.
Optimæ vitæ compendioſa pertractatio. Cap. 10.
Optimæ vitæ ſimiliter breuis pertractatio, & quæcunq; ſanctæ ſcripturæ vitam Chriſtianam deſcribunt. Cap. 11.
Hymnus ſancti Clementis de Seruatore Chriſto.

CLEMENTIS PAEDAGOGI LIBER TERTIVS. E

De vera pulchritudine. Cap. I.

EST ergo, vt videtur, diſciplinarum omnium pulcherrima ac maxima, ſeipſum noſſe: ſi quis enim ſeipſum norit, Deum cognoſcit. quòd ſi Deum cognoſcet, ei aſsimilabitur, nó aurum geſtans, nec talarem veſtem ferens, ſed benefaciens, & quampaucíſsimis fieri poterit indigens. Solus auté Deus nulla re omnino indiget, & maximè quidé gaudet, quando videt nos mentis ornatu mundos: deinde & eo, qui caſtam corporis veſtem, nempe moderationem & temperantiam complectitur. Cùm ſit itaq; anima triplex genere: intelligentia, quæ ratiocinãdi facultas appellatur: internus homo eſt, qui huic homini qui videtur, imperat, eum ipſum autem alioqui Deus agit. Ira auté quæ eſt fera & immanis, haud ita procul à furore habitat. In varias autem formas ſe mutans tertia eſt cupiditas, quę pluſquam Proteus marinus dæmon varius, nunc hanc, nunc illam, nunc aliam figuram ſuſcipit, & ad libidines, ſtupra, & adulteria allicit,

Efficiturq; leo primùm, cui barba decora eſt.

Cultum & ornatum adhuc ferens. Virum autem eſſe, barbæ pili oſtendunt:

Sed poſt illa draco, vel pardus, ſus quoq; magnus.

Prolapſum eſt nimium cultus ſtudium ad intemperantiam. Valentem itaq; feram homo non præ ſe fert amplius:

Humida lympha, arbos ramisq; fit alta proceris. F

Effunduntur affectiones, obruuntur voluptates, flaceſcit pulchritudo, & citius quàm folia humi decidit, quando amatoriæ eius petulantiæ procellæ expirauerint, & priuſquá venerit autumnus, marceſcit & interit. Omnia enim fit cupiditas, & omnia effingit, & vult fucum facere, vt occultet hominem: homo autem ille, cui ratio Verbúmue cohabitat, non variatur, non fingitur, formam habet rationis. Deo aſsimilatur, pulcher, eſt, non vt pulcher videatur colitur. Vera eſt pulchritudo, eſt enim Deus : Deus autem ille fit homo, quoniam Deus vult. Rectè ergo dixit Heraclitus: Homines dij, dij homines : ratio enim hæc eſt euidens myſterium. Deus in homine, & homo Deus: & voluntatem Patris interceſſor efficit. Interceſſor enim eſt ratio ſeu Verbum, quæ eſt cómunis ambobus. Dei quidé filius, ſeruator auté hominú: & illius quidem miniſter, noſter aút pædagogus. Atq; cùm caro quidem ſerua ſit, quemadmodú teſtatur Paulus, quomodo quis iurè ancil-

Philip. 2. lam lenonis inſtar exornauerit? Quòd enim id quod carneum eſt, ſit ſerui forma, dicit de

Heb. 2. Domino Apoſtolus, eum ſeipſum exinanijſſe ſerui forma accepta, externum hominem ſeruum appellans priuſquàm ſeruijſſet, & carnem ſuſcepiſſet Dominus. Miſericors auté Deus, ipſe carnem effecit liberá, cumque ab interitu acerbaque & letifera ſeruitute liberaſſet, incorruptionem ei adiunxit, ſanctum hoc & æternitatis ornamentum carni, immortalitatem videlicet, apponens. Eſt autem alia quoq; hominum pulchritudo, chari-

1. Corin. 13. tas: charitas autem, vt ait Apoſtolus, eſt patiens, benigna, non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur. Perperàm enim agere dicitur cultus, qui ſuperfluitatem & inutilitatem apertè indicat. Et ideo ſubiungit: Non indecorè ſe gerit. Indecora enim eſt aliena,

&

A & quæ non eſt ſecundum naturam, figura:quæ autem ficta eſt,eſt aliena. Quod quidem apertè explicat,dum dicit: Non quęrit quę ſua ſunt.Quod enim propriũ eſt eius,eſt veritas.Vocat itaq; quod ſuũ eſt.Quod alienũ eſt aũt quærit nimium ornatus ſtudiũ,vt quod ſit remotum à Deo,ratione,& charitate.Ipſum aũt Dominũ fuiſſe aſpectu deformem,teſtatur ſpiritus per Eſaiam:Et vidimus ipſum,& non habebat ſpeciem nec pulchritudinẽ, Cap.53. ſed ſpecies eius vilis,diminuta præ hominibus.Quis eſt autẽ Domino præſtantior? Sed non carnis pulchritudinem quæ viſione apprehenditur, ſed veram animæ & corporis oſtendit pulchritudinem:animæ quidem,beneficentiam:carnis verò immortalitatem.

Quòd non ſit cultu vtendum. Cap. II.

NOn externi ergo hominis aſpectus,ſed animus probitatis ornamento ornandus eſt.Dici poteſt,ornandam quoq; eſſe carnem ornamento cõtinentiæ. Iſtæ autem nõ animaduertũt,dum colunt id quod eſt extrinſecus, quæ intus in profundo ſita ſunt,eſſe planè inculta,horrida & ſterilia: cuiuſmodi ſunt etiam ornamenta Aegyptiorum,apud quos templa,eorumq; porticus,veſtibula ac luci magnificè iuſtructi,eorumq; atria multis columnis cincta ſunt: parietes autem lapidibus externis & artificioſe depictis reſplendent,ita vt nihil deſit:ædes autem auro,argento, & electro collucent,& ex India ac Aethiopia varijs fulgentibus lapillis:adyta verò intextis auro obumbrantur peplis.Sed ſi penetralia templi ambitus ſubieris,& ad eius quod eſt pręſtantius ſpectaculum properans, imaginem quæ templum habitat quæſieris, ſacerdos quiſpiã ex ijs qui in templo ſacrificant,graui & venerando vultu aſpiciens,& Aegyptio-
B rum lingua pęanem concinens,cùm veli aliquantum contraxerit tanquam Deum oſtenſurus,abundè nobis ſuppeditat occaſionem irridendi numinis:neq; enim intus inuenietur Deus qui quærebatur,ad quem feſtinabamus, ſed felis, vel Crocodilus, vel ſerpens indigena,vel aliqua eiuſmodi belua,quæ templo quidem eſt indigna, ſed antro,ſpeluncæ,ac cœno magis congruit.Apparet Deus Aegyptiorum,belua, quæ ſuper veſtem ſtragulam purpuream voluta tur.Ita etiã mihi videntur fœminæ quę aurum geſtant, & in criſpandis crinibus exercentur,& in genis vngendis,oculisq; pingendis,& pilis tingendis verſantur,& aliam mollitiem arte improba perſequuntur,carnalem ambitum ornantes, & verè Aegyptios imitantes,infelices amatores attrahere.Sed ſi quis veli templum aperuerit,vitam inquam,veſtem,aurum,fucum, tincturam, & quæ eis intrita & incruſtata ſunt,hoc eſt, velamentum quod ex eis contextum eſt, tanquam illic veram inuenturus pulchritudinem,rectè ſcio eum eſſe abominaturum.Neq; enim Dei imaginem intus inueniet habitantem,quã eſt conſentaneũ:ſed loco eius fornicatrix & adultera animę occupauit adytum,& vera eſſe beſtia conuincetur,fuco ſcilicet intrita & incruſtata ſimia:& ſeductor ille ſerpens,mentis exedens intelligentiam,per glorię cupiditatem pro ſpelunca habet animam,& cùm omnia exitialibus uenenis impleuerit,& erroris ſui uirus eructauerit,mulieres in meretrices transformat hic Draco,fungens lenonis officio: non eſt enim mulieris, ſed meretricis, illud nimiũ ſui ornandi ſtudium. Quę quidem mulieres, domus apud maritos ſeruandæ,adminiſtrandæq; familię curam gerunt exiguam,ſed ſoluta mariti crumena, quę eis ſuppeditantur,conuertunt in ſuas cupiditates,& quòd pulchrę uideantur multos teſtes habeant:& ornandi artificio toto die aſsidentes vacant,ęre emptis mancipijs.Carnem ergo ut quæ ſit uiſu iniucunda, mollem & ſuauem reddunt:
C & interdiu quidem in thalamis uerſantes,arti ornandi affixę ſunt,ne floridis coloribus depictę deprehendantur:ueſpere autẽ tanquã ex antro ad lucernã prorepit hæc adulterina pulchritudo. Nam & ebrietas,& lux exilior & paulò obſcurior,incruſtationi earũ opẽ ferunt.Atq; eam quidẽ,quæ ſuos pilos reddebat flauos,Mænander Comicus domo arcet:

At nunc recede ab his ædibus,nam fœminam
Pudicam non decet facere flauos pilos,
Sed neq; genas fucare,nec oculos depingere.

Non intelligunt autem miſeræ, ſe propriã perdere pulchritudinẽ,dum externã inducunt.Summo itaq; mane ſe lacerantes & extendentes, uarijsq; ac confuſis mixtionibus effingentes, uiuum quidẽ cutis colorẽ refrigerant,carnem autem uenenis effodiunt,curioſisq; ac ſuperfluis abſterſionibus proprium decoris florem corrumpunt,& marcidum efficiunt:quocirca eæ cataplaſmatibus quidem cernuntur pallidæ,à morbis autem facilè arripiuntur, ut quæ adumbratam carnem uenenis iam liquefactam habeant:hominum opificem contumelia afficientes, tanquam qui pro meritis non fuerit eis largitus pulchritudinem. Iurè ergo quod ad domũ ſeruandam,& adminiſtrandam familiam attinet,ſunt ocioſæ,ut quæ ſedeant, ueluti depictę ad ſpectaculum, non natæ ad domus cuſtodiam familięue adminiſtrationem. Et ideo apud Comicum dicit conſiderata mulier:

Quid prouidi fecerimus nos fœminę,
Vel ſplendidi,quę tot colorum floribus

Sparſæ ſedemus, liberarum mulierum D
Typum ac figuram deſtruentes funditus,
Perniciem domorum, & coniugum exitium,
Et filiorum vendicantes dedecus.

Hac etiam ratione Antiphates Comicus in Malthaca irridet meretriciā mulierum con-
ſuetudinem: dicens verba omnibus communia, aduerſus illam earum fricationem & in-
tritionē. Venit ipſa, tranſit, accedit, nō tranſit, venit, adeſt, abeſt, egritur, accedit, ſmegma
te ſaponéue purgatur, pectitur, eiecit, teritur, lauatur, ſe contemplatur, compooitur, vn-
guentis perfunditur, ornatur, vngitur, & ſi quid non habeat, enecatur. Ter enim non ſe-
[illegible] mel dignæ ſunt quæ pereant, quæ Crocodilorum excrementis vtuntur, & ſpuma ſepia-
rum vnguntur, & ſupercilia fuligine illinunt, & fuco genas terunt. Quæ ergo vel Poëtis
ethnicis eraut odio propter mores, cur non magis à veritate reijciendæ fuerint? Alius
itaq; Comicus eas reprehendens, Alexis, eius enim verba afferam, quæ curioſa & ſuper-
uacanea rerū explicatione, propter perpetuā & immutabilē earū impudentiam pudore
eum affici oſtendunt, neq; enim erat quantū par fuiſſet curioſus, me aūt pudet fœminas
ita in Comœdijs rideri, ſi eis poſſem aliquid afferre auxilij. Deinde verò marito quoq;
affert exitiū: primū quidē in lucro, & in ſpoliandis proximis: omnia alia opera ab eis fiūt
obiter. Eſt aliqua parua, ſuber in calceis inſuitur: longa eſt aliqua, tenuem geſtat ſcalam,
caput in humerū demittens egreditur, hoc ei detrahit de longitudine: depreſsiores coxę
& fœmora ſunt alicui, eis aliquid aſſuit, vt qui ingrediuntur eam pulchras habere nates
exclameot: mollem ac prominentem habet ventrem, vt Comicorum nutrices, appoſitis
nónullis eum erigit: depreſsior eſt venter, veluti cōntis quibuſdam adhibitis efficit vt is E
anterius procedat: ſupercilia flaua habet, aliqua depingūt fuligine: alicui vt ea nigra ſint
cōtigit, tollit ceruſa nigrorē: ſunt alicui nimis alba, farina deterit alborē: habet aliquam
corporis partē candidam, eam nudam oſtendit: bellos habet dentes, rideat neceſſe eſt, vt
præſentes videant q̄ ſit ei os venuſtum: & quamuis læta non ſit, toto tamen die ridet. In
labris habens tenuem myrſinæ tabellam, vt velit nolit ea tandem cogatur diducere. Hęc
ad dehortandum nimium ſui ornatus ſtudium ex mundana adduxi ſapientia, cùm velit
Verbum nos omni ratione conſeruare: mox aūt diuinis quoq; Scripturis id munio. Solet
autem qui non latet, propter reprehenſionū dedecus abſtinere à peccatis. Quemadmo-
dum autē cui impoſitum eſt cataplaſma, & cui inuncti ſunt oculi, vel ipſo aſpectu prębet
morbi ſuſpicionem: ita fuci, tincturę, & colores illiti, animam intrinſecus ægrotare ſigni
ficant. Ne ad alienum aūt fluuiū accedamus, nobis ſuadet pædagogus: per alienum flu-
uium, alienam vxorē libidini deditam allegoricè ſignificans, vt quæ ad omnes dimanet,
Prouerb.9. & per meretriciā intemperantiam omniū voluptati effundatur. Ab aliena, inquit, aqua
Eccl.25. abſtine, & ex fonte alieno ne biberis: titillantis ſenſum delectationis fluentū nos vitare
admonens, vt longo tempore viuamus. Adiecti autem nobis fuerint anni vitæ, ſiue alie-
nam voluptatem non venantibus, ſiue etiam hæreſes declinantibus: atq; ebrioſum qui-
dem eſſe & vinoſum, etſi ſint magna vitia, non tamen tanta, quantū eſt nimiū ſui ornan-
di ſtudiū. Menſa plena, & frequentes calices ſatis ſunt ad implendā ingluuiē: at qui auri,
purpuræ, & gemmarum nimio ſtudio tenentur, ijs nec quod ſuper terram, nec quod ſub
terra eſt, aurum ſuffecerit: neq; mare Tyrium, nec quæ ab Indis & Aethiopibus deportan
tur onera: ſed nec Pactolus, cuius ſunt fluenta aurea: ſed nec ſi quis eorum Midas fortè e- F
uaſerit, is impleri poteſt, ſed eſt adhuc pauper, alias opes deſiderans: vnà autē cum auro
πλῦτος vel cómori parati ſunt. Quòd ſi cæcę ſunt opes, vt reuera cæcę ſunt, quomodo non cæcæ
ſunt quę eas ſtupēt, & admirant̄, & in eas affectæ ſunt? Dum ergo cupiditatis limites ſibi
nō conſtituunt, in impudentiā impingunt. Eis enim opus eſt & theatro, & pompa, & ſpe
ctatorū multitudine, & errore in ſacris, & diuturna mora in triuijs, vt eæ ſint manifeſtæ
omnibus. Ornantur enim vt alijs placeant, quę in facie, nō in corde gloriant̄. Sicut enim
notæ inuſtę fugitiuū, ita etiā floridi colores adulterā indicāt: nam etſi coccino induaris,
& aureo ornamento orneris, & oculos tuos vngas ſtibio, fruſtra eſt pulchritudo tua, dicit
Hier.4. Verbū per Hieremiā. An verò nō abſurdū eſt equos quidē, & aues, & alia animantia, ex
herba & pratis ſurgere ac euolare proprio ornamēto lętantia, iubis, & colore naturali, &
pennis varijs: mulierē verò perinde ac ſi ſit beſtijs inferior, ſe eſſe adeò deformē exiſtima
re, vt externa emptitia & adumbrata pulchritudine egeat? Vittæ certè, & earū permultæ
differentię, & curioſę ac ſuperuacaneę capillorū plicaturę, & criniū innumerabiles figu
ræ, & precioſę ſpeculorū ſtructurę quibus ſe cōponunt, dum eas venant̄ qui puerorū mo
re inſipientiū formas admirant̄, ſunt fœminarū quę omnē pudorē exuerūt: quas qui me-
πρόσωπον retrices vocauerit, is non aberrauerit, quæ ex vultibus ſuis perſonas faciunt. Nobis au-
2.Cor.4. tem ſuadet ſermo, non ea conſiderare quæ videntur, ſed ea quę non videntur. Quę enim
videntur ſunt temporalia: quæ autem non videntur, æterna. Quo autē nihil dici aut fin-
gi poteſt abſurdius, fictę iſtius ſuæ formæ, perinde ac ſi res ab eis bene geſta vel correcta
ſit,

A ſit, ſpecula excogitarunt, cùm huic fraudi eſſet potius admouendum operculum. Neque verò (vt eſt in Græcorum fabulis) formoſo Narciſſo rectè ſucceſsit, quòd ſuæ fuerit contemplator imaginis. Quòd ſi Moſes præcipit hominibus nullam facere imaginem, quæ *Deũ arte repræſentet: quomodo hæ rectè fecerint mulieres, quę fallaci perſonæ fictione ſuas per reuerberationem imitantur imagines? Cæterùm Prophetæ quoq; Samueli, cùm mitteretur vt vngeret in regem vnum ex filijs Ieſſe, & vidiſſet eius filium natu maximum pulchrum & magnum, quando eo lætatus Samuel chriſma protulit, dixit, inquit, ei Dominus: Ne reſpexeris ad aſpectum eius, & altitudinem magnitudinis eius, quoniã repuli eum. Homo enim reſpiciet ad oculos, & Dominus ad cor. Et non vnxit eum qui erat pulcher corpore, ſed eum qui pulcher erat animo. Si ergo naturalem corporis pulchritudinem minus quàm pulchritudinẽ animæ æſtimat Dominus, quid ſentit de adulterina, qui quicquid falſum eſt omnino expulit? Per fidem enim ambulamus, nõ per ſpeciem. Apertiſsimè ergo docet Dominus per Abraham, & patriam, & cognatos, & poſſeſsiones, & omnes diuitias cõtemnere eum qui Deum ſequitur, cùm eum fecit aduenam. Et ideo eum appellauit Amicum, vt qui ſuas facultates habuiſſet contemptui: erat enim honeſto loco natus, & valde diues. Trecentis itaq; & octodecim ſuis famulis quatuor reges ſubegit, qui Loth captiuum abduxerant. Solam Heſter iuſtè inuenimus ornatam: myſticè ornabatur mulier regi ſuo, ſed eius pulchritudo preciũ inuenitur, quo liberatus fuit populus qui interficiebatur. Quòd autẽ cultus faciat mulieres meretrices, viros autem androgynos ſeu effœminatos & adulteros, teſtis eſt nobis Tragicus, ſic narrans:

Exod. 20. Deut. 5. 1. Reg. 4. 1. Corin. 13. Geneſ. 14. Heſter. 5.

B Veniſſet aſt hic ex Phrygibus cùm qui Deas
Dijudicauit, ſunt vt Argis fabulæ,
Lacedæmona, ornatu ſuperbo veſtium,
Barbarico luxuq; & auro ſplendidus:
Amans amantem vi receſsit auferens
Helenen ad Idæ caulas, abeſſet cùm domo
Menelaus.

O ad adulteria incitantem pulchritudinem. Græciam euertit barbarum ſui ornandi ſtudium, & effœminatæ deliciæ: Laconicam pudicitiam corrupit veſtis, & luxus, & pulchra ſpecies: Barbaricum ſui ornandi ſtudium meretricem probauit Iouis filiam. Non erat eis pædagogus qui reſcinderet libidines, nec qui diceret, Non mœchaberis: nec qui diceret, Non concupiſces, nec ad adulterium iter ingredieris per concupiſcentiam, ſed neq; appetitiones inflammabis per immoderatum tui ornandi ſtudiũ. Sed hæc cuiuſmodi conſecutus eſt exitus, & quot mala ſenſerunt qui nimium ſui amorem prohibere noluerũt? Propter effrenatas voluptates Græcia & Aſia commotæ ſunt. A barbaro adoleſcentulo omnia agitantur. Tota Grecia nauigat, mare in arctum cogitur terras ferens, longũ bellum excitatur, & vehementia erumpunt prælia, campiq; implentur cadaueribus, claſsi inſultat Barbarus, dominatum obtinet iniquitas, & ficti illius Iouis oculus Thraces reſpicit, & fluuiorum fluenta ſiſtuntur mortuis corporibus, pectora pulſantur planctibus, & luctus terram poſsidet. Idę autẽ multis fontibus irriguę omnes concutiuntur pedes & omnia cacumina, Troianorum vrbes & Achiuorũ naues. Quò fugiemus, ô Homere, & vbi conſiſtemus? Oſtende nobis terram quę minimè mota ſit.

C Puer ne habenas tetigeris qui es inſciens,
Curruṁq; agendi ignarus, haud aſcenderis.

Duobus aurigis cœlum lætatur, quibus ſolis ignis agitur. Mens enim à voluptate abducitur, & rationis integritas, quę Verbo pędagogo non vtitur, labitur in libidinem: lapſus autem mercedem recipit, quòd excidat. Harum rerum tibi ſunt indicio Angeli, qui Dei reliquerunt pulchritudinem, propter pulchritudinem quæ flaceſcit, atqueadeo è cœlis in terram ceciderunt. Quinetiam Sicimitæ puniuntur, qui lapſi ſunt, ſanctæ virgini probrum inferentes. Sepulchrũ, eis eſt ſuppliciũ, & pœnę monimentum nos ducit ad ſalutẽ.

Eſa. 14. Eze. 28.

Aduerſus viros qui ſe colunt. Cap. III.

EOuſq; ergo proceſsit luxus, vt non ſolùm fœminæ inani hoc ſtudio laborent, ſed etiam viri hoc vitium ſequantur. Qui enim à corporis cultu minimè puri ſunt, ij nequaq̃ ſani ſunt: ad mollitiem autem declinantes, planè effœminantur, illiberali quidem tonſu ac meretricio ſe tondentes: ſubtilibus autẽ ac perſpicuis veſtibus induti, glorioſe vndiquaq; obeuntes, Maſtichen rodentes, & vnguenta olentes. Quid de ijs dixerit quiſpiam, qui tanquam Metopoſcopus, ex figura diuinat, cùm eos viderit, adulteros, androgynos atq; effœminatos, vtranq; venerem perſequẽtes, pilis infeſtos, glabros, florem virilem abhorrentes, comas autem non ſecus ac mulieres ornantes? in nefarijs aũt & audacibus cœptis improbi ac ſcelerati viuentes: ſtolida admittũt atq; improba facta, ait Sibylla. Propter eos plenæ ſunt ciuitates ijs quos effœminatos

picant, radunt, & vellunt. Officinæ autem vbiq; conſtructæ & apertę ſunt, & huius me- D
retricię fornicationis artifices multum pecuniæ lucrantur ab ijs qui ſeipſos pice obli-
nunt, & pilos vulſoribus quoquo modo prębēt vellendos, quos nec eorū qui vident, nec
eorum qui accedunt, nec ſuijpſorum qui viri ſunt pudet. Tales ſunt qui turpes & illibe-
rales perſequuntur affectiones, & quorum corpus violentis picis vulſionibus totum gla
brum eſt & lęue. Nihil eſt certè quo poſsit vlterius progredi talis impudentia. Si enim ni
hil ab eis infectum relinquitur, nec ſilentio eſt à me prætereundum. Quendam ex ijs qui
verè ſunt ignaui ac degeneres, pædagogi ritu increpans Diogenes, cùm venderetur, ma-
gno & forti animo dixit: Veni adoleſcens, eme tibi virum: ancipiti oratione fornicatoriū
eius vitæ inſtitutum corrigens. Eos enim qui viri ſunt radi ac lęuigari, quomodo non eſt
turpe ac planè illiberale? Pilos autem tingere, & canos vngere ac coloribus oblinere, qui
bus perditi androgyni effœminatiq; homines vtuntur, muliebresq; pexus omnino di-
mittendi ſunt. Putant enim ſe, ſicut ſerpēs, poſſe ſenium capitis exuere, dum ſeipſos pin-
gentes transformant ac renouant: ſed & ſi pilos callidè circunſcribant, rugas tamen non
effugient: ſed neq; mortem latebunt, etſi tempus per artem ementiantur. Quo magis ho
mo feſtinat ad finem, tanto eſt verè venerabilior, vt qui Deum ſolum habeat ſe seniorem.
Daniel.7. Nam ille quoq; eſt ęternus ſenex, qui eſt ijs quę ſunt antiquior. Antiquum dierum illum
vocauit prophetia. Et capilli capitis eius tanquam lana pura, ait Propheta. Nullus autem
Matth.5. alius, inquit Dominus, poteſt album pilum facere, vel nigrū. Quomodo ergo opus Deo
contrarium fabricantur, vel potius ei per vim aduerſantur impij, qui pilum tranſmutant
Eccl.25. qui ab eo canus factus eſt? Senum autem corona, inquit Scriptura, eſt multa experientia: E
& vultus eius canicies, flos eſt multę experientię. Illi verò canorum tinctorem, qui eſt æ-
tatis munus præcipuum, dedecore afficiunt. Fieri autem nō poteſt, non poteſt, inquam,
fieri, vt veram oſtendat animam, qui caput habet adulterinum. Vos autem nō ſic, inquit,
Ephe.4. Chriſtum didiciſtis, ſi quidem ipſum audijſtis, & in ipſo docti eſtis, ſicut eſt veritas in Ie-
ſu, vt vos deponatis ſecundum priorem conuerſationem veterē hominem: non canum,
ſed eum qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptionis. Renouemini autem (non tin
cturis & cultibus) ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundū Deū
creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Eum autem qui vir eſt, pecti & tonderi, crines
componentem ad ſpeculum, genasq; radi, velli, ac deglabari, quomodo nō eſt planè mu
liebre? & certè niſi quis eos nudos viderit, mulieres eſſe putauerit. Etſi enim eis aurū ge-
ſtare non ſit permiſſum, per muliebrem tamē libidinem, quaſdam auri fimbrias & quæ-
dam fila folijs circunplectentes, vel ex eadem materia ſphæricas neſcio quas figuras fa-
cientes, talis appendunt, & erecto collo geſtant. Hoc eſt iuuenum fractorum hominū,
qui trahuntur in gynæcium, ancipitis vitæ & ad libidinem propenſarum beſtiarū. Hæc
eſt fornicatoria & impia inſidiarum ratio: Deus enim voluit fœminam quidem eſſe gla-
bram ac lęuem, ſola coma, ſicùt equum iuba, ſponte naturę exultantem: virum autē cùm
ſicut Leones barba ornaſſet, virilem etiam fecit hirſuto pectore, quod quidem eſt robo-
ris & imperij indicium. Ita etiam gallos qui pro gallinis decertant, criſtis tanquam ga-
leis ornauit. Hos autem pilos Deus tanti facit, vt eos ſimul cum prudentia iubeat adeſſe
hominibus: atqueadeo honeſtate delectatus, grauitatem honorauit veneranda canitie.
Prudentia autem, & accuratæ exactęq; rationes, canæ intelligentię, vnà cum tempore ad F
ſummum ſuum vigorē perueniunt, & intenſis multę experientiæ viribus, ſenium cōfir-
mātac corroborant, amabilē venerandæ prudentiæ florē ad fidem iurè faciendam profe
rentes, ſcilicet caniciem. Hoc viri ſignum, barba ſcilicet, per quod vir apparet, eſt Eua an-
tiquius, & ſignum melioris naturæ. Eum Deus æquum cenſuit hirtum eſſe oportere, &
per totum viri corpus pilos diſſeminauit: quicquid autem eius erat læue ac molle, à late-
re abſtulit, ad ſeminis ſuſceptionem tractabilem fœminam fabricatus, vt & generationis
& domus cuſtodiæ eſſet opitulatrix. Ille autem (quod læue enim erat proiecerat) & vię
manſit, & virum oſtendit, & ei agere, quemadmodum illi pati, conceſſum eſt: ſunt enim
natura ſicciora & calidiora, quæ ſunt hirſuta, lenibus. Quocirca & maſculina fœminis, &
coleata exectis, & perfecta imperfectis, & hirſutiora ſunt & calidiora. In eo ergo violan-
do, quod eſt virilis naturæ ſignum, eo ſcilicet quod eſt hirſutum, contra legem facere eſt
impium. Læuoris autem aut glabritiei ornamentum (à Verbo enim inflammor) ſi in vi-
ros quidem, eſt muliérculæ: ſi in fœminas autem, adulteri: vtrunq; autem eſt à uoſtra re-
Matth.10. publica longiſsimè relegandum. Quinetiam veſtri quoq; capitis omnes capilli numera
ti ſunt, ait Dominus. Sunt autem etiam pili in barba numerati, atqueadeo etiā quæ ſunt
in toto corpore: non eſt ergo aliquid uellendum præter Dei inſtitutum, quod in uolun-
Ioan.14. tate eius annumeratum eſt. Niſi utiq; uos ipſos non agnoſcitis, inquit Dominus, quòd
Chriſtus Ieſus eſt in uobis: quem ſi inhabitantem ſciuiſſemus, neſcio quomodo ipſum
probro afficere in animum induxiſſemus. Picari autē ac uelli, uereor dicere quàm ſit in-
decorū & turpe factu. Auerſos, incuruatos, & arcana naturæ apertè denudantes, exilien-
tes,

A tes,& coxarum vertebras propémodum luxantes,& cùm erubeſcendæ ſint eorum figuræ,ipſi non erubeſcentes,in ipſo iuuenum cœtu &medio gymnaſio vbi virtus virorū exercetur,ſe Indecorè gerentes,hoc præter naturam perſequi exercitium, qnomodo nō eſt extremæ intemperantiæ?Qui enim in aperto hæc faciunt, vix vllos domi fuerint reueriti.Quæ in publico aūt eſt intemperantia, teſtatur eam quę eſt in obſcuro in ſumma licentia libidinem. Qui enim ſub ſolis radijs virum abnegat, clarum eſt eum noctu conuinci mulierē.Non erit aūt, dixit Verbū per Moſen,meretrix ex filiabus Iſraël,& nō erit ſcortū Deut.23.
ex filijs Iſraël.At pix iuuat,inquiunt:imo verò facit vt quis malè audiat. Nemo aūt qui ſapit,voluerit ſcortum videri,ſi eo morbo non laboret,& ſtudere vt pulchra imago vituperetur.Si eos enim qui ſunt vocati ſecundū popoſitū Deus præſciuit conformes imagini filij ſui,propter quos, vt vult Apoſtolus, præfinijt ac prædeſtinauit beatitudinem, vt ſit Rom.8.
ipſe primogenitus in multis fratribus : quomodo non ſunt impij, qui conforme Domino corpus iniuria probroq; afficiunt? Ei autē qui pulcher eſſe velit, quod eſt in homine pulcherrimum,ornandum eſt,nempe mens,quam oportet quotidie pulchriorem & magis decoram oſtendere.Vellendi autem ſunt non pili,ſed cupiditates.Ego verò eorū etiā qui ab ijs qui mancipia venundant,veneūt puſionū miſereor: atqui probro & iniuria nō à ſeipſis afficiuntur,ſed iuſsi miſeri ad turpem quæſtum faciendum ornantur. Qui autē ſua ſponte lubentesq; ac volentes ea faciunt,quæ qui iubent capite punirentur,ſi viri eſſent,quomodo non execrandi?At nunc quidem vita eò proceſsit intemperantiæ, inſultante & laſciuiente iniquitate,&quicquid eſt impudicum &libidinoſum,diffuſum eſt in ciuitatibus,& iam pro lege habetur.In eis ſtant in fornice mulieres,carnem ſuam ad pro
B brum voluptatis venundantes:& pueri docti abnegare naturam,mulieres ſimulant.Omnia immutauit luxus:hominem probro ac dedecore affecit:mollis &luxurioſa ſuperflua curioſitas quærit omnia,omnia aggreditur,naturam coërcet, homines patiuntur muliebria,& fœminæ præter naturam viros agunt, & nubunt vxoresq; ducunt fœminæ : nullus eſt meatus ad quem non pateat aditus impudicitiæ.Iam verò eis quoq; cōmunis venus publicatur,conuiuiorū delitiæ.O miſerandū ſpectaculum,ô nefandum ſtudiū. Hæc ciuilis noſtræ intemperantiæ oſtenduntur trophęa : flagitia arguunt,quę proſtant in fornicibus.O quanta eſt hæc iniquitas.Sed neq; intelligunt miſeri quantas ſæpe tragœdias excitet incertus coitus.Cum meritorio filio &meretricibus filiabus,ſępe patres coëunt, expoſitorum filiorum minimè recordantes ,& viros eſſe eos qui genuerunt oſtendit nimia libidinis licentia.Hæc ſapientes leges permittunt:licet autem eis peccare ex lege, & nefandam voluptatē appellant facilitatem:ſe eſſe ab adulterio liberos exiſtimant,qui naturam adulterant.Eos autem conſequitur eorū,quæ flagitioſe ab eis perpetrata ſunt, vltrix iuſtitia:& in ſeipſos ineuitabilē attrahentes calamitatem,paruo nummo mortem emunt.Harū merciū miſeri mercatores,nauigant,tanquā frumentū, tanquā vinū, fornicationem importantes:alij autem longè miſeriores, tanquam panem, tanquā obſoniū, voluptates comparant.Et nec illud quidem Moſis eis venit in mentem: Non prophana- Leuit.9.
bis filiam tuam,vt eam facias meretricem:& non fornicabitur terra, & terra implebitur iniquitate.Hæc olim propheticè dicta ſunt,eſt autem manifeſtus exitus. Omnis iam terra & fornicatione & iniquitate plena eſt.Suſpicio autem & admiror veteres Romanorū legiſlatores:ij muliebre & effœminatum vitæ ſtudium odio habuerunt,& corporis cum
C fœmina conſuetudinem præter naturæ legem,vt in terra infoderetur ex lege iuſtitiæ æquum exiſtimarunt.Nefas eſt enim barbam vellere,quæ eſt pulchritudo congenita,pulchritudo generoſa & ingenua.

Primum lanugo eſt,qua fit gratiſsima pubes.

Procedens autem iam inungitur,dum barba delectatur, in qnam vnguentum deſcendit Propheticum,dum Aaron honoratur.Oportet autem eum qui à pędagogo rectè inſtitui Pſal.132.
tur,ſuper quē pax habitauit,etiam cum pilis ſuis pacem agere.Quid non igitur admiſerint fœminæ ad libidinem propenſæ,dum vident viros talia audere?Imò verò ij non viri,ſed Batali & fœminelli dicendi ſunt,quorū voces ſunt compreſſę & graciles,veſtis an- Batalus fuit vir effœminatiſsimus.
tem cùm tactu tum tinctura ipſa eſt effœminata.Ex moribus autem externis apertè arguunt hi homines,ex amictu,calceatu, figura & habitu, tonſu, aſpectu. Ex aſpectu enim vir cognoſcetur,inquit Scriptura,& ex occurſu hominis,homo agnoſcetur. Veſtitus viri, Eccl.18.
& greſſus pedis,& riſus dentium de ipſo annunciabit. Ii enim etſi alijs pilis maximè ca- Ibid.19.
ni ſint, eorum qui ſunt in capite ſolummodo curam gerunt,vittis, non ſecus ac fœminę, comas propémodum alligantes.Atq; leones quidem de hirtis ſuis pilis ſe iactant, ſed in pugna eis armantur.Capri quoq; ipſi gloriantur de ſuis criſtis,ſed eos pilis inhorreſcentes pertimeſcunt venatores.

Lanigeræ quoq; oues denſo ſunt vellere onuſtæ.

Atqui eorum quoq; pilos multiplicauit benignus Pater in tuum,ô homo, vſum, dum te vellera tondere docuit. Et ex gentibus quidem Galli & Scythæ comam nutriunt, ſed

non ſe immodicè colunt: & terribile quidem quid præ ſe fert denſum barbari capilli- D
tium, & flauus ille color bellum minatur, vt qui videatur cognationem habere cum ſan-
guine. Ambo hi barbari luxum odio habuere. Apertos teſtes proferent Germanus quidē
Rhenum, Scytha verò plauſtrum. nonnunq̄ autē euenit vt Scytha plauſtrum quoq; con-
temnat. Diuitiæ barbaro eius eſſe videtur magnitudo, & relictis delitijs vitam agit fru-
galem. Domum ſufficientem, & equo agiliorem, equum ſcilicet acceptum conſcendens
Scytha, eum ducit quo vult. Fame autem laborans, petit ab equo alimentū: ille verò præ-
bet venas, & quem ſolum poſsidet ſanguinem Domino ſuppeditat. Porrò autem equus
quoq; Nomadi eſt & vehiculum & cibus. Arabiorū autem (ſunt hi alij Nomades) ad pu-
gnandum apta ætas camelos conſcendit: prægnantes hi camelos educunt. Illæ verò ſi-
mul & paſcuntur & currunt. Dominos ſuſcipientes vnà quoq; cum eis domum ferunt.
Quòd ſi potus quoq; barbaris defecerit, lac mulgent: exinanito autē nutrimento ne ſan-
guini quidem parcunt, vt fertur de lupis rabie agitatis. Illæ verò barbaris manſuetiores,
etiam iniuria affectæ, mali accepti non recordantur, ſed ſolitudinem confidenter percur
runt, Dominos ſimul portātes & alentes. Pereant ergo immanes beluæ, quibus eſt cibus
ſanguis. Neq; enim hominibus fas eſt tangere ſanguinem, quibus corpus nihil eſt aliud
quàm caro exculta ſanguine. Verbi particeps fuit humanus ſanguis, & gratiæ per ſpiritū
habet cōmunionem. Si quis eum iniuria affecerit, non latebit: licet ei, etiā ſi ſit nudatus ſi
gura, ipſum alloqui Dominum. Barbarorum autem probo frugalitatem: expeditā vitæ
rationem diligentes barbari, reliquerunt delitias. Tales nos vocat Dominus nudos à fa
ſtu & arrogantia, nudos à vana gloria, auulſos à peccatis, ſolum vitæ lignum ferentes, ſo E
lam ſalutem obtinentes.

Cum quibuſnam habenda ſit conſuetudo. Cap. IIII.

VErumenimuero imprudens tranſilij ſpiritu conſequentiam, ad quā rurſus eſt
reuertendum, & reprehendenda eſt multorum ſeruorum poſſeſsio. Per ſe e-
nim operari, & per ſe miniſtrare fugientes, ad ſamulos confugiunt, obſonato-
rum, & menſæ ſtructorum, eorumq; qui carnes in fruſta artificioſe diſſecant,
magnam ementes multitudinem. In multas autem & varias partes eis ſunt diuiſi merce
narij: ac nonnulli quidem eorum laborant in ijs quæ ad explendam gulæ ingluuiem per
tinent, ſtructores, & ciborū conditores, & alij quidem bellariorum, alij verò liborum ac
placentarum, & alij pulmentorum ac ſorbitionum ſunt compoſitores & architecti. Alij
verò ponunt operam in veſtibus ſuperfluis: alij autem aurū cuſtodiunt, vt Gryphes: alij
argentum ſeruant, & abſtergunt pocula, & conuiuiorum apparatus præparant: alij fri-
cant iumenta, & ab eis exercetur turba pocillatorum, formoſorumq; adoleſcentum gre-
ges tanquam pecorum, à quibus emulgent pulchritudinem. Ornatores autē & ornatri-
ces mulieribus ornandis deſeruiunt: & hæ quidm ſpeculis, illæ autē vittis, aliæ verò pręſ-
ſunt pectinibus. Eunuchi multi, ijq; lenones: propterea q̄, ſit probabile eos libidini non
poſſe operam dare, ijs qui volunt vacare voluptati inſeruientes citra vllam ſuſpicionem.
Eunuchus autem verus eſt, non qui non poteſt, ſed qui non vult dare operam voluptati.
Transgreſsis itaq; Iudęis per Samuelem Prophetam Verbū proteſtans, petenti Regē po-
pulo non humanum pollicetur Dominum, ſed quendam ſe inſolentem daturum eis mi F
1.Reg.8. natur Tyrannum, libidini & voluptati deditum: qui veſtras, inquit, filias accipiet in vn-
guentarias, coquas, & panificas, vt qui belli lege eas inuaſerit, non autem ſequatur pacifi
cam reipublicę adminiſtrationem. Et qui mulierum quidem lecticas in altum tollant, &
perniciter eas ferant, multi Galli ſunt: lanificium autem, telæq; texendæ artificium, mu-
liebreq; opus ac domus adminiſtratio & cuſtodia, nuſquam eſt: ſed qui mulieribus qui-
dem falſa narrant, toto die cum eis verſantur, amatorias fabulas nugaciter referentes, ea
Eccl.7. rumq; corpus & animas falſis factis & verbis mendacibus enecantes. Non eris autem, in
Eſa.17. quit, cum multis propter vitium, nec adijcieris cum multitudine: quoniam ſapientia in
paucis. Confuſio autem & immoderatio in multis cernitur. Atq; illæ quidem non pro-
pter honeſtatem quòd nolint aſpici, qui lecticas earum portent conducunt. Rectè enim
agererur, ſi huic affectioni hunc afferrēt prætextum: ſed per ſummas delitias vehuntur à
ſamulis, per pompā traduci cupientes. Aperto itaq; velo eos qui ipſas reſpiciūt acrius in-
ruentes, mores ſuos oſtendunt: ſæpe autem etiam extrà proſpiciunt, quæ eſt extrinſecus
Eccl.9. honeſtatē hac nimis lubrica & ſuperuacanea cura probro afficientes. Ne reſpicias autē,
inquit, in vicis ciuitatis: nec erres in eius ſolitudinibus: eſt enim verè ſolitudo, etiam ſi
ſit turba incontinentium, vbi non eſt homo pudicus. Hæ verò circumferuntur per tem-
pla ſacrificantes, & diuinantes cum præſtigiatoribus & circulatoribus, & cum ſceleratis
vetulis, quæ domibus exitium afferunt, quotidie vnà pompam tranſmittentes, & ani-
les ſuſurros ad pocula ſuſtinentes, quædam amatoria & carmina in matrimonij perni-
ciem compoſita à præſtigiatoribus ediſcentes: & hos quidē viros habent, illis verò adhę-

reſcunt:

A reſcunt:alios aotem eis vates pollicentur,ſe antem falli neſciont,& ſeipſas quidem,tan-
quam vas voluptatis,ijs tradentes qui volunt explere libidinem: ſuam autem pudicitiā
probro rurpiſsimo permutantes,vituperandum in primis exitium pro magno lucro du
cunt.Multi autem ſunt meretriciæ impudicitię miniſtri,vnus hinc,alius aliunde ſubeun
tes.Facile enim ad libidinē ferunť intemperantes,ſicut porci ad eam aluei partē quę de-
primiť.Vnde Scriptura cooſtantiſsimè admonet: Ne introducas quemuis hominē in do Ibid.11.
mum tuā:doloſi enim homiois multæ ſont inſidię.Alibi aūt:Viri iuſti,ioquit,ſint tui con Ibid.9.
uiuæ,& in timore Domini tua permanebit gloriatio.Abeat in malā rem fornicatio. Hoc
enim ſcitote,inquit Apoſtolus,quòd omnis fornicator,vel immūdus,vel auarus, qui eſt Ephe.5.
cultor idolorum,non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.Iſtæ verò effœminato-
rum virorum delectantnr congreſsibns:intrò aotem confluunt cinędorum turbę lingua
effrenatæ,ſcelerati quidē corpore,& ſcelerati oratione,ad miniſteria impudica viriles,a-
dulterio deſeruientes, impudicè ridentes,& ſuſurrantes,& fornicatoriū ac cinædicū ad
laſciuiam ſonum per nares edentes,impudicis verbis & figuris delectare conantes, & ad
riſum,qui eſt fornicationis præcurſor,prouocantes. Nonnunquā autem vel qualibet ira
incenſi,vel ipſi qui ſcorta ſunt,vel qui etiam cinædorum turbam tanquam felix quid ac
beatum in ſuam perniciem ſectantur,naribus non ſecus ac ranę plauſum edunt,vt qui in
naſo bilem veluti iohabitantem habeant. Quinetiam quæ ſnnt ex eis panlò ciuiliores,
aues Indicas pauonesq́; Medicos nutriunt,&accumbont quidem vnà cum acuto capite, σικιννὶς satyri
monſtris,ſicinnis portentis lętantes,& rident quidem cùm Therſiten audiunt: ipſę verò & genus ſaty
Therſitas maximi precij ementes,oon de coniugibus,ſed de illis quæ ſunt terrę pondus ricę ſaltatio-
nis
B ſe iactant,& modeſtam quidem & continentem viduam,Melitæo catello longè præſtan
tiorem,deſpiciuot,& iuſtum ſenem negligunt,qui eſt,vt puto, monſtro ære empto ma-
gis decorus & honeſtus.Puerum autem orphanum non admittunt,quę pſittacos & gra- χαράδρ[illegible]
culos enutriunt,ſed filios quidem domi natos exponunt,gallinarum autem pullos exci
piunt:& quæ ſunt expertia rationis,ijs quæ ratione ſunt prędita pręferunt:cùm oporte-
ret ſenes alere,qui moderationem profitentur & temperantiam, & ſunt, vt ego quidem
exiſtimo,ſimijs formoſiores,& loqui poſſunt melius luſcinijs,& illud in medium addu-
cere:Fœneratur Deo qui miſeretur pauperis.& hoc:Quatenus autem,inquit,vni horum Prouer.19.
minimorum feciſtis,mihi feciſtis. Eæ autem contrà,intemperantiam prætulerunt tem- Matth.25.
perantiæ,vt qnæ ſuas facnltates in lapides cóuerterint,margaritas ſcilicet & ſmaragdos
Indicos.Quioetiam in futilibus & euanidis rincturis,& in emptitijs mancipijs temerè
profundunt,& pecunias abijciunt,non ſecus ac gallinæ ſatiatæ vitæ,ſtercora fodientes.
Panpertas autem,inquit,virum humiliat.Per paupertatem volunt dicere parſimoniam,
per quam pauperes ſunt ij qui ſunt diuites,vt qui bona non communicent.

Quomodo in balneis ſe gerere oporteat. Cap. V.

CViuſmodi autem ſunt eis lauacra? Domus artificioſe compactæ, perſpicuæ,
quæq́; circunferri poſſunt, teguntur ſindone:& cathedræ aureę,argenteę,&
vaſa innumerabilia aurea & argentea: quorum hæc quidem ad propiuan-
dum,illa verò ad veſcendum,alia autem ad lauandum circunferuntur:quin-
etiam carbonum craticulę.Eò enim veniunt intemperantiæ,vt cœnent & ſint ebrię dum
lauantur,& argenteā ſupellectilem, cum qua pompam tranſmittunt, arrogantet in bal-
C neis proferunt,atqoeadeo fortaſſe eriam diuitias,propter immodicam ſuperbiam. Ma-
ximè autem voluntariam inſolentiā, per quā viros puſilli & effœmioati animi arguunt,
vt qui victi ſint à fœminis,oſtentant:& quomodocunq; ſeipſas non poſſe conuenire, nec
ſine multis vaſis poſſe ſudare,comprobant.Etenim quæ ſunt pauperes,cùm pompę non
ſint participes,lauacris ex æquo fruuntur:habent itaq; ſordes diuitiarū, opes nimias ma
ledictorum.Hac veluti eſca irretiunt miſeros,auri ſplendorē ore hiante admirantes. Ea
enim ratione eius quod bonum & honeſtum eſt ignaros in ſtuporē adducentes, vt ipſas
mirenť amatores callido cōminiſcuntur artificio,qui eis paulò pòſt nudis inſultant.Atq;
ipſæ quidem ſuis maritis non ſe exuerint,ſimulatum pudorem probabiliter pręſe feren
tes.Licet autem alijs volentibns,eas quę domi ſunt incloſæ,nudas videre in balneis: hîc
enim ſe exuere ſpectatoribus tanquam corporum cauponibus non erubeſcunt. Sed He-
ſiodus quidem:

Corpus fœmineo non exhilarate lanacro

ſuadet. Viris autem & fœminis cōmunia aperta ſunt baloea,& ex eo exuuntnr ad intem
perantiam (à viſu enim hominibus amor proficiſcitur) perinde ac ſi ſit eis pudor in laua
cris obrutus.Quæ aotem non vſqueadeo omnem pudorem exuerunt,externos quidem
excludunt:vnà antem cum ſuis miniſtris collanantur,& ſeruis nudæ exuuntur, & ab eis
fricantur,pertimeſcenti libidini concedenres,vt ſecurè contrectet. Qui enim nudis do-
minabus ad lauacrum introducuntur,ſtudent ſe exuere, ad cupiditatis audaciam malo

more metũ circunſcribentes. Ac veteres quidem Athletæ virũ nudum oſtendere erube- D
ſcentes, dum certamen peragebant accinctis ſubligaculis ſeruabant verecundiam: iſtæ
autem cùm ſimul cum tunica pudorem exuerint, volunt quidem videri pulchræ, ſimili-
ter autẽ malæ vel inuitæ conuincuntur. Etenim per ipſum corpus maximè apparet la-
ſciua concupiſcentia, quemadmodum hydropicis per cutis ſuperficiẽ quod humidum
continetur. quod autem in vtroq; ęgrotat, ex viſu cognoſcitur. Oportet ergo viros ſe pul
chrum veritatis exemplũ fœminis præbentes, erubeſcere vnà cum eis exui, lubricumq;
Matth.5. ac periculoſum aſpectũ effugere. Qui enim curioſius, inquit, reſpexit, iam peccauit. Opor
tet ergo domi quidem parentum & famulorum pudore affici: in vijs autẽ, eorũ qui ſiunt
obuiã: in lauacris verò, mulierũ: in ſolitudine autem, ſuijpſius: vbiq; autem, Verbi, quod
Ioan.1. eſt vbiq;, & ſine ipſo factum eſt nihil. Hac enim ſolùm ratione fit vt quis nunquam laba-
tur, ſi Deum ſibijpſi ſemper adeſſe exiſtimat.

Quòd ſolus Chriſtianus ſit diues. • *Cap. VI.*

SVnt itaq; habendæ diuitiæ, vt eſt rationi conſentaneũ: ſuntq; benignè, nõ aũt
ſordidè nec inſolẽter cõmunicandę: nec eſt honeſti ſtudiũ in ſui amorẽ ſuper
biamq; & arrogantiam conſumendum, ne fortè nobis vtiq; dicat quiſpiam:
Equus eius eſt precij quindecim talentorum, vel fundus, vel ſeruus, vel aurũ:
ipſe verò eſt tribus obolis vilior. Iam enim aufer mundũ à fœminis, & ſeruos à Dominis,
nihil inuenies Dominos differre ab emptitijs mancipijs, non inceſſu, non aſpectu, nõ ſer
mone, adeò ſunt ſimiles mancipijs. Quinetiam in hoc diſcrepant, quòd ſint ſeruis imbe-
cilliores, & ita educti ſint vt ſint magis valetudinarij. Hoc ergo ex dogmatibus optimum
Matth.6. eſt perpetuò canendum, quòd vir quidem bonus, qui eſt moderatus & iuſtus, in cœlo re- E
Ibid.19. condit theſaurũ pecuniæ. Is qui terrena vendidit, & dedit pauperibus, inuenit theſaurũ
in quẽ nõ cadit interitus, vbi nec tinea eſt, nec latro. Is ergo eſt verè beatus, etiamſi ſit par
uus, imbecillus, & inglorius: isq; reuera magnas poſsidet diuitias. Quòd ſi ſit vel Mida &
Cynira ditior, ſit autẽ iniuſtus & inſolens, quemadmodũ qui purpura & byſſo luxurioſe
Luc.16. veſtiebatur, Lazarũ aũt contemnebat, & miſer eſt, & in mœrore viuit, neq; viuet. Diuitiæ
ergo ſunt ſerpenti ſimiles, quem ſi quis neſcit inoffenſe eminus accipere, beſtiam ſine pe
riculo ſumma cauda appendens, ea manu circumplicabitur, & mordebit: pulchrè callent
ſerpentum inſtar repentes diuitiæ, dum à perito vel ab imperito apprehenduntur, inhę-
rere, & mordere. Sed ſi quis ſe magnificum præbens rectè & ſcienter eis vtatur, cum Ver-
bi quidem carmine beſtiam detraxerit, ipſe verò illæſus manſerit. Cæterùm, vt videtur,
non ſatis animaduertimus quis ſit is ſolus diues, qui quæ ſunt longè precioſiſsima poſsi
det. Magni autem precij ſunt, non gemma, non argentum, non veſtis, non corporis pul-
chritudo, ſed virtus. Ea eſt autem ratio tradita per pædagogum ad exercitationem. Hæc
eſt ratio, quæ abiurat delitias, & eam quæ per ſe fit operationem in miniſterium euocat,
Prouer.8. laudatq; frugalitatem filiam temperantiæ: Accipite, inquit, diſciplinam, & non argen-
tum, & cognitionem ſuper aurum probatum. Melior eſt enim ſapientia lapidibus precio
Ibidem ſis: quicquid eſt autem precioſum, nequaq̃ eſt ea dignum. Et rurſus: Colligite me ſuper
aurum, & lapidem precioſum, & argentum: germina enim mea meliora ſunt argento ele
cto. Quòd ſi etiam diſtinguere oporteat, ſit quidem diues qui multa poſsidet, eſtq; auro
onuſtus, vt ſordidum marſupium: at in iuſto quidem certè ineſt honeſtum ac decorum:
decorum enim eſt ordo, qui in adminiſtrando, ita vt oportet, largiendoq; definitur. Sunt F
Pſal.111. enim qui ſeminant, & plura colligunt, de quibus ſcriptum eſt: Diſperſit, dedit pauperib⁹,
iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Quare non qui habet, & ſeruat, ſed qui impertit, eſt
diues: & impertitio ac communicatio, non autem poſſeſsio, beatum reddit. Animæ au-
tem fructus eſt, communicatio. Diuitiæ ergo ſunt in anima. Atqui bona poſsideri ſo-
lum poſſunt à bonis: boni autem Chriſtiani. Homo autẽ inſipiens vel intemperans neq;
boni ſenſum habuerit, neq; poſſeſsionis. A ſolis ergo Chriſtianis poſſunt bona poſsideri.
His autem bonis nihil eſt diuitius: hi ſunt ergo ſoli diuites. Veræ enim ſunt diuitiæ, iuſti
tia, & ratio, quæ eſt quouis theſauro precioſior. Quæ quidem diuitiæ ex pecoribus & prę
dijs non augentur, ſed à Deo donantur diuitiæ quę auferri non poſſunt, cuius eſt theſau-
rus ſola anima, poſſeſsio ei qui illam poſsidet optima, quæ hominẽ verè reddit beatum.
Cui enim adeſt, nihil eorum expetere quæ non ſunt in noſtra poteſtate, ea autem
quę expetit conſequi: quinetiam quę ſanctè deſiderat, ea petentem à Deo
accipere? quomodo nõ is multa, imò verò omnia poſsidet, qui theſau-
Matt.7. rum ęternum, nempe Deũ habeat: Petenti, inquit, dabitur, &
pulſanti aperietur. Si Deus nihil negat, pietate ac
religione prędit*l* viri ſunt omnia.

Quòd

A *Quòd pulchrum viaticum Chriſtiano ſit frugalitas. Cap. VII.*

DElitiæ autem errantes in voluptatibus, graue ſunt ac periculoſum homioib⁹
naufragium. A vero enim honeſti ſtudio, & quæ viro bono conueniuot volu-
ptatibus, aliena eſt hæc iucunda, & gloriæ ac laudis expers multorũ vita. Ho
mo enim eſt natura excelſum & erectum animal, & quod veri quęrendi ac in
ueniendi deſiderio tenetur, vt qui vnius opus ſit & effectum. A diuina autem vita alienũ
eſt libidinis voluptarisq; ſtudium: vtpote, ſimiliter quidem veſci ac paſſeres, coire autem
ſimiliter vt hirci & ſues. Voluptatem enim bonũ exiſtimare, eſt planè perfectę eius quod
honeſtum eſt inſcientię. Porrò autem nimia diuitiarum cupiditas hominem à recta vitę
ratione dimouet, perſuadens vt ad res turpes omnem planè pudorem exuat, ſi modò ei
ſicut ferę liceat quibuſuis veſci, & quęlibet ſimiliter bibere, & in rebus venereis ſuá qua-
cunq; ratione libidinem explere, & ideo rariſsimè regni Dei ſit hęres. Quorſum ergo tot
parantur obſonia? an nõ vt vnum ventrem impleant? Quàm res ſit immunda ingluuies,
arguunt ſterquilinia, in quę ventres noſtri expuunt reliquias conuiuij. Quorſum autem
tot pocillatores congregant, cum calice vno poſsint impleri? quorſum autem veſtium ar
cas? quorſum vaſa aurea? & quorſum ornamenta? Compilatoribus & ſceleratis homini-
bus hęc parantur, & oculis qui ſatiari nequeunt: Eleemoſynę autem & fides, ioquit Scri- Eccl.7.17.
ptura, te non deſerant. Ecce igitur Heliam quoque Thesbitem habemus pulchrum ex- & 29.
emplum frugalitatis, quaodo ſedit ſub rhamno, & Angelus ei afferr alimentum. Erat 3.Reg.19.
ſubcinericius panis ordeaceus, & amphora aquę: eiuſmodi prandiũ ad eum miſit Domi- Matth.10.
nus. Proficiſcentes ergo nos ad veritatem, accinctos eſſe oporret. Ne portetis, inquit Do Luc.9.
B minus, crumenam, noo peram, neq; calceamentom: hoc eſt, Ne poſsidearis diuitias quę
ſolùm in crumena reconduntur, oe veſtra implete horrea, tanquam ſementẽ in pera de-
ponentes, ſed ijs etiam qui egent impertite. Ne de iumentis & famulis ſitis nimium ſoli
citi, quę diuitum ingreſſus calceamenta, cùm onera portent, allegoricè dicta ſunt. Abij-
cieoda eſt ergo vaſorum multitudo, & pocula aurea & argentea, & famulorũ turba, cùm
pulchras & veoerandas pediſſequas à pędagogo acceperimus, per ſeipſum operationẽ
ſcilicet & frugalitatem. Iam verò ita incedendum eſt ut conuenienter Verbo ingredia-
mur: & ſi cui adſit uxor & filij, domus nequaquã eſt onus, quę cum prudenti uiatore mi-
grare didicerit. Vxor quoq; quę uirum diligit, coërcenda eſt & componenda, ut ſimiliter
ac maritus iter ingrediatur. Pulchrum eſt uiaticum uię quę ducit ad cœlum, ſi frugalita-
tem cum una moderata grauitate iungamus. Menſura autem ſicut pes calcei, ita etiam
uniuſcuiuſq; poſſeſsionis eſt corpus. Quod autem ſuperabundat, quę ſunt, inquit, orna-
menta & ſupellex diuitum, non ſunt ornatus corporis. Oporret autem vi in cœlos con-
ſcendere, & pulchrum baculum, beneficentiam ſcilicet, circunferre, & ijs qui affliguntur,
elargientem uetam quietem percipere. Fatetur enim Scriptura, animę redemptionis pre Prouer.13.
cium eſſe proprias diuitias: hoc eſt, ſi diteſcat, ſaluus erit per elargitionem. Quemadmo
dum eoim quicunq; putei ſcaturiunt, exhauſti in priſtinam menſuram reuertuntur: ita
etiam elargitio, quæ eſt bonus fons benignitatis, potum ſitientibus cõmunicans, rurſus
augetur & repletur, quemadmodõ ad vbera, quę ſuguntur vel etiam mulgentur, ſolet lac
cooſluere. Eſt enim minimè indigens, qui Deum Verbum habet omnipotentẽ, & nullo
eorum quibus opus habet vnquam eget: Verbum enim poſſeſsio eſt cui nihil deeſt, & eſt
C cauſa omnis copiæ. Si quis autem dixerit ſe ſæpe vidiſſe iuſtum cui panis deerat, hoc qui
dem rarum eſt, & id vbi non eſt alius iuſtus. Sed tamen illud quoq; legat: Non in ſolo pa- Deut.8.
ne viuet iuſtus, ſed in verbo Domini, qui eſt panis verus, panis cœleſtis. Vir ergo bonus Matt.4.
nunquam laborat inopia, quandiu habuerit ſaluam in Deum confeſsionem: licet enim
ei petere & accipere ea quibus indiget à Patre vniuerſorum, & proprijs frui, ſi filium cu-
ſtodiat. Hoc quoq; adeſt, nullam ſentire indigentiam: hoc noſtrum Verbum fungens mu
nere pædagogi, dat nobis diuitias, nec diteſcere vlla eſt inuidia ijs qui per ipſum poſsi-
dent vt nullius egeant: qui has habet diuitias, fiat hæres regni Dei.

Quòd ſimilitudines & exempla ſint rectæ doctrinæ pars maxima. Cap. VIII.

SI quis autem veſtrûm delitias perpetuò fugerit, à frugalitate eductus, inuo-
luntarios labores facilius ſuſtinere meditabitur, voluntarias afflictiones pro
perſecutionum perpetuis habens exercitijs: vt cùm ad neceſſarios venerit la-
bores, & dolores ac metus, ad eos tolerandos nõ ſit inexercitatus. Et ideo pa-
triam non habemus in terra, vt poſſeſsiones terrenas contemnamus. Eſt itaq; ditiſsima
frugalitas, quæ exæquatur expenſis non deficientibus, quas conuenit pendi ad ea quæ
oporret & quãtum oporret. Expenſæ enim ſunt penſiones. Et quomodo oporreat quidẽ τὰ ἀνα-
vxorem ſimul cum marito viuere, & de domus adminiſtratione, & vſu famulorũ, & quo- λώματα.

modo eam per ſe operari conueniat,& de tempore matrimonij,&de ijs quę ad mulieres D
pertinent,diſſeruimus in libro de nuptijs. Quæ autem ad pædagogicam inſtitutionem
pertinent,ea nunc nobis loco deſcriptionis addenda ſunt,Chriſtianam vitam exprimen
tibus: & plurima quidem iam dicta & in formam pędagogicę inſtitutionis redacta ſunt.
Quod autem teſtat ſubijciemus.Neq; enim parui ad ſalutem momenti ſunt exempla.

Vlyſsis vxorem vide(ait tragœdia)haud leto dedit
Telemachus,haud marito nanq; iunxerat
Maritum,ei cubile in ædibus ſanctum manet.

Flagitioſum exprobrans adulterium, pulchram temperantiæ imaginem oſtendit, in ma
ritum amorem. Ilotas autem(ſeruorum nomen ſunt Ilotes)Lacedęmonij cogentes ine-
briari,ſibijpſis ſobrijs,ea quæ faciebat ebrietas, correctionis curationisq; loco oſtende-
bant.Obſeruantes ergo illorum turpitudinem,docebantur ne in idem quod damnabãt
vitium inciderent,ex ebriorum probro hoc fructus conſequentes, quòd ipſi non pecca-
rent.Ex hominibus enim alij quidem docti ſeruati ſunt:alij verò ſua ſponte virtutem vel
amplexi ſunt,vel quæſierunt.

Heſiodus. Optimus ille quidem eſt,qui percipit omnia per ſe.

Geneſ.17. Ipſe eſt Abraham qui Deum quæſiuit.

Is bonus eſt rurſus,qui paret recta monenti.

Luc.6. Hi ſunt diſcipuli,qui Verbo crediderunt:& ideo ille quidem appellatus eſt amicus, illi
autem,Apoſtoli. Vnum & eundem Deum ille quidem magna cura & ſtudio inquirens,
hi verò prædicantes:ſunt autem ambo populi. Horum autem amborum auditores, ille E
quidem per inquiſitionem commodum conſecutus eſt, hic verò ſaluus euaſit per in-
uentionem.

Sed qui nec per ſe apprendit,nec recta,monente
Hunc alio,reputat,planè vir inutilis ille.

Populus alius eſt gentilis,inutilis:hic eſt populus,qui Chriſtum non ſequitur. Multis ta
men modis iuuans pædagogus,qui eſt clemens &benignus,hæc quidem ſuaſit,illa verò
etiam exprobrauit. Iam verò alijs quoq; peccantibus, eorũ nobis oſtendit turpitudinẽ,
& quod eam conſequitur ſupplicium:ſimulq́; & conſolans & admonens,ſe eſſe benignũ
& clementem oſtendit,hoc conſilio vt nos à vitio auerteret,ea quę paſsi ſunt oſtendens.
Per quas imagines & ſimilitudines, vt eos quidem qui malè affecti erãt ceſſarent, effecit:
eos verò qui ijs ſimilia audebant,prohibuit:alios ad tolerantiam fundauit:alios à vitio re
preſsit:alios verò etiam curauit,per contemplationem eius quod eſt ſimile,traductos ad
id quod eſt melius.Quis enim quempiã in via ſequens non cauerit,ſi prior in foſſam ceci
derit,vt deuitet periculũ,peccati conſequentiã fugiens? Quid verò ſi quis ſe exercet, viã
quæ ducit ad gloriã didicerit,& videns athletam qui eum præceſsit præmiũ habuiſſe,nõ
contendit ad coronã,ipſum antiquiorẽ imitans? Multæ ſunt eiuſmodi ſimilitudines di-
uinæ Sapientiæ.Vnius autem exempli meminero, & paucis exponam quod accidit So-
domitis,& fuit quidem ijs qui ſcelus admiſerant iudiciũ,pædagogica autẽ inſtitutio ijs
Geneſ.19. qui audiuerint.Sodomitæ cùm propter multas delitias in libidinis & intemperantiæ vi
tium impegiſſent, adulteria quidem ſecurè cõmittentes, puerorũ aũt inſano amore ar-
dentes,reſpexit eos Verbum quod videt omnia,quem latere nõ poſſunt qui nefaria per- F
petrant.Neq; verò eorũ libidini acquieuit vigilans humanæ naturæ cuſtos: nos autẽ ab
illorum imitatione auertens,ad ſuamq́; moderationẽ & temperantiã inſtituens,aliquos
inuadens peccatores,ne ſi impunita relinqueretur impudicitia,ea frueretur nimia ſecu-
ritate,iuſsit comburi Sodoma:prouidi illius ignis aliquid effundens in intemperantiã,
ne ſi nõ caſtigata eſſet eorũ libido,fores nimis aperiret ijs qui toto impetu ferũtur ad vo-
luptatẽ.Fuit ergo iuſtum Sodomorũ ſuppliciũ,ſalutis bene ab hominibus conſiderandę
imago.Qui enim non ſimiliter peccarint ac ij qui puniti ſunt,nunquam peccatoribus ſi-
miles pœnas dederint,vt qui propterea quòd non peccarint ne paterentur cauerint.Vo-
lo enim vos ſcire,inquit Iudas,quòd Deus qui ſemel ſeruauit populum ex Aegypto, ſe-
cundò perdidit eos qui non crediderunt,& Angelos qui non cuſtodierunt ſuũ imperiũ,
ſed reliquerunt propriũ habitaculum,in iudicium magni diei,vinculis æternis ſub cali-
gine agreſtium angelorũ cuſtodijt.Et paulatim eorũ qui iudicantur imagines admodũ
ad docendum appoſitè explicat.Væ eis quòd in via Cain ambulauerunt, & in errore Ba-
laam effuſi ſunt,& in contradictione Core perierunt.Eos enim qui ferre non poſſunt li-
bertatem adoptionis filiorum Dei, arcet metus, ne ſe inſolenter gerant. Ideo enim ſunt
minæ ac ſupplicia,vt timentes pœnas à peccatis abſtineamus. Poſſum tibi narrare pœ-
nas nimiæ ornatus cupiditatis,& inanis glorię,non autem ſolius intemperantię:& præ-
terea maledicta afferre in eos qui propter diuitias malè ſentiunt & ſe gerunt, in quibus
Deus terrendo prohibet à maleficijs.Cæterùm parcens prolixitati operis, adducam pæ-
dagogi præcepta quæ ſequuntur,vt minas caueant.

Quanam

A *Quanam de cauſa ſit balneum accipiendum. Cap. IX.*

BAlnei ergo(ab eo enim digreſſa eſt oratio)quatuot ſunt cauſę,per quas ad ip-
ſum accedimus.Vel enim cauſa munditiei,vel caloris,vel ſanitatis,vel poſtre
mò voluptatis.Se ergo voluptatis cauſa lauare reijciendum eſt: impudens e-
nim voluptas,eſt omnino excindenda.Sumendum eſt autem lauacrum,mu-
lieribus quidem mundationis cauſa & ſanitatis: ſolius autem ſanitatis cauſa,viris. Calo'
ris verò cauſa lauari eſt ſuperfluum,cùm quod frigore horridum euaſerit,poſsit aliter re-
creari.Porrò autē balnei frequentes vſus vires adimunt,naturalemq́; roboris vehemen-
tiam relaxant,ſæpe autem diſſoluunt,& vt quis animo linquatur efficiunt.Quodammo
do enim corpora,non ſecus ac arbores,non ſolùm ore, ſed etiam ijs qui ſunt in toto cor-
pore meatibus inter lauandum bibunt. Huins autem rei eſt indicium, quòd qui ſæpe ſi-
tierint,deinde in aquas deſcenderint,ſiti remediū inuenerunt. Niſi ergo ad aliquid pro-
ſit lauacrum,non oportet nos eo reſoluere. Veteres ea ἀνθρωπογναφεῖα, hoc eſt,fullonicas ho
minum officinas vocarunt,quoniam citius quàm par erat pannoſa corpora efficiunt, &
ante tempns cogunt conſeneſcere,abſtergentia, dum non ſecus ac in ferro, calore caro
mollificarur.Hinc frigidi veluti tinctura & temperatura opus habemus. Neq; verò ſem-
per eſt lauandum,ſed ſiue paulò fueris inanior,vel rurſus panlò repletior, reſpuendū eſt
balneum: ſed eo certè vtendum eſt habita ratione ętatis,corporis,& temporis anni.Non
enim omnes ſemper, nec ſemper iuuat, vt qui earum rerum ſunt periti fatentur. Nobis
B autem ſufficit ſymmetria,quam ſemper vt vitę noſtrę opem ferat acceſſimus.Neq; enim
balneo adeò vtendum eſt,vt manus alterius egeamus adminiculo:neque verò aſsiduè &
ſæpe in die lauandnm eſt,ſicut frequenter in forum ventitamus.Iam verò multos quoq;
habere qui miniſtrent,eſt proximos iniuria afficere per delitias:& eſt eorum qui non in-
telligunt oportere eſſe cōmune eorum qui lauantur balneum. Oportet autem maximè
quidem lauare animam purgante ratione, & nonnunquam etiam corpus, propter ſor-
des quæ ei adnaſcunrur. Quinetiam ſunt nonnunq̄ reſoluendi labores : Væ enim vobis Matth.23.
ſcribæ & Phariſęi hypocritæ,dicit Dominus,quoniam ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis.
Sepulchrum pulchrum apparet extrinſecus:intus autem plenum eſt mortuis oſsibus, &
omni immunditia.Et rurſus dicit eiſdem:Vę vobis,quoniam mundatis quod eſt extrin- Ibidem.
ſecus poculi & patinæ,intus autem plena ſunt immunditia:munda primum quod intus
eſt poculi,vt ſit etiam mundum quod eſt exterius. Optimum ergo lauacrum expurgat
ſordes animæ,eſtq́; ſpiritale,de quo dicit apertè Prophetia: Abluit Dominus ſordes filio Eſa.4.
rum & filiarum Iſraël, & mundabit ſanguinē ex medio ipſorum, ſanguinē iniquitatis, &
cædes prophetarum.Purgationis autem modum ſubiunxit Dominus dicens: In ſpiritu
iudicij,& in ſpiritu vſtionis. Quod eſt autem corporis carneum,vel per ſolam aquam ab
luitur,vt fit ſæpe ruri,vbi non eſt balneum.

Quòd exercitia quoq; ſunt eligenda ijs qui vitam agunt rationi conſentaneam. Cap. X.

ADoleſcentibus autem ſufficit gymnaſium,etiamſi adſit balneum: etenim hęc
C viris qnoq; longè balneis anteferre, fortè non malum fuerit, vt quæ habeant
aliquid quod iuuenibus confert ad ſanitatem,ſtudiumq́; ac laudis cupiditatē
afferunt,vt non ſolùm bonæ corporis habitudinis,ſed etiam animi magnitu-
dinis curam gerant.Quod ſi fiat abſq; eo quòd à rebus melioribus abſtrahantur, ſcitum
eſt & non inutile.Neq; verò hîc ſunt abducendæ mulieres à labore corporis, ſed non ad
luctam & curſum exhortandæ ſunt:ſed in lana & tela ſunt exercendę,& vt piſtrici adſint
ſi opus ſit.Præterea autem ipſas per ſe vxores oportet, ex penu afferre ea quibus opus ha
bemus,& neq; eis ad piſtrinnm aut molendinum accedere turpe eſt:ſed neq; in coquen-
do obſonio verſari,modò id ſit marito gratum,mulieri domns cuſtodi & auxiliatrici eſt
dedecus.Iam verò & per ſe veſtes ſtragulas excutere, & ſitienti marito potum præbere,
cibumq́; apponere honeſtiſsimè poterit,ſeq́; ad moderatam ſanitatem ita exercnerit. Ta
lem mulierem ſuſcipit pædagogus, quæ cubitos extendat ad ea qnæ ſunt vtilia, manus
ſuas colo fulcit,eaſdemq́; pauperi aperit,carpum verò mendico porrigit,nec, Saram imi Geneſ.18.
tando,viatoribus miniſtrandi officio fungi erubeſcit.Dixit enim ei Abraham: Feſtina &
commiſce tres menſuras ſimilę,& fac ſubcineritios.Rachel autem filia Laban veniebat,
inquit,cnm ouibus patris ſui.Nec ea ſuffecerunt,ſed docens quàm ab omni eſſet faſtu a- Ibid.29.
liena,ſubiunxit:Ipſa enim paſcebat oues patris ſui. Alia nobis innnmerabilia præbenc
Scripruræ exempla frugalitatis,laboris,& etiā exercitij.Ex viris autē, alij quidē nudi lu-
ctentur:alij verò paruo quoq; globo ludant eo ludo qui Phenis dicitur, maximè in ſole.
Alijs verò ſufficit deābulatio rus euntibus,vel in vrbē deſcendentib⁹.Quòd ſi etiā ligonē
tractauerint,nō eſt hęc illiberalis nec ſordida mercatura œconomica,ad agricolā pertinē-

tis exercitij.Cæterùm oblitus ſum propémodũ dicere, quòd Pittacus ille rex Mitylenęo D
[illegible] rum moluit,eo efficaci vtens exercitio.Pulchrum eſt autem etiam aquam per ſe hautire,
Geneſ.30. & ligna ſcindere quibus ſit vſurus.Iacob autem paſcebat oues Laban quę relictę fuerant,
regale habens ſignum,virgam ſtyracinam,quæ per lignum meditabatur naturam muta
re in melius.Multis quoq; quæ alta fit voce lectio,eſt exercitium.Iam verò lucta quoque
quam ſelegimus, non aſſumatur gratia inutilis contentionis & vanæ glorię cupiditatis,
ſed vt viriles excernantur ſudores.Nec verò laborandum eſt in oſtentando ea in re artifi
cio,ſed recta lucta certandum eſt,collis,manibus,& lateribus implicatis.Eſt enim hone-
ſtior & virilior,quæ cum decoro robore fit hoc modo exercitatio, quæ vtilis & conduci-
bilis ſanitatis gratia aſſumitur.Reliqui alij,gymnaſticæ,non liberaliũ vitæ ſtudiorũ me-
ditationem profitentur.Modus autem eſt vbiq; attendendus.Quemadmodum enim eſt
optimũ labores cibos præcedere:ita ſupra modũ laborare,eſt & peſsimũ, & laborioſum,
& morborũ cauſa.Neque ergo oportet eſſe omnino ocioſum,neq; eſſe omnino nimis la-
borioſum.Sicut enim de alimento diximus,ita etiã dicendũ eſt vbiq; in omnibus. Non
ad voluptatem luxurioſamq; vitæ rationẽ vita agenda eſt:nec rurſus ad contrariã, & quę
nullum habeat temperamentũ,ſed eam quæ inter hæc mediũ locũ obtinet,eſtq; tempe-
rata ac moderata,&pura ab vtroq; vitio,delitiarũ ſcilicet & parcitatis.Iam verò,ſicut etiã
αὐτάρκεια antè diximus,virtus ea per quam contenti ſumus,eſt exercitium à faſtu alienũ, & ipſum
ſibijpſi calceos induere,& pedes lauare,& oleo vnctum ſeipſum confricare.Porrò autem
ei quoq; qui fricauit,mutuam dare operam,id quoq; eſt cõmunicatiuę iuſtitię exercitiũ:
& dormire iuxta amicum ægrotantem,quiq; non poteſt ſibijpſi miniſtrare, & egenti ea
Ibid.18. quæ ſunt neceſſaria apponere.Et appoſuit eis,inquit,tribus Abraham prandium ſub ar- E
Ioan.21. bore,& adſtitit eis comedentibus.Piſcatio quoq;,quemadmodũ Petro,ſi nobis ſuperfue
Matth.4. rit à diſciplinis ocium.Hæc eſt autem melior piſcatio, quam Dominus largitus eſt diſci-
pulo,qui tanquam piſces per aquam homines piſcari docuit.

Compendioſa optimæ vitæ pertractatio. Cap. XI.

QVocirca & aurum geſtare,& molliori vti veſte,non omnino reſcindendũ eſt:
ſed fręnandę ſunt rationis expertes affectiones,ne per nimiam diſſolutionẽ
abripientes ad mollem nos ac luxurioſam vitam impellant. Quæ enim in ſa
tietatem impegerunt delitiæ,mirandum in modũ exultant, & reſiſtunt,auri
gamq; & pædagogum excutiunt,qui procul habenas retinens,equum humanum fert &
agit ad ſalutem:animæ ſcilicet partem à ratione alienam, quæ in voluptates, & vitupe-
randas appetitiones,& gemmas,& aurum,& veſtem variam reliquumq; luxum effera-
tur.Illud autem memoria maximè tenendũ eſt,quod ſanctè dictum eſt: Conuerſationẽ
1.Pet.2. veſtram in gentibus habentes honeſtam,vt in quo de vobis malè loquuntur,tanquã ma-
leficis,ex honeſtis operibus ſuſpicientes,Deum glorificent.Nobis ergo concedit pæda-
gogus frugali veſte vti,albo colore,vt diximus,vt nõ arti varieganti,ſed naturę generan-
ti,nos accomodantes,quicquid eſt fallax, & veritatem ementitur repellentes, quod eſt
ſimplex & vniuſmodi veritatis amplectamur.Nimis luxurioſe ac delicatè viuentem re-
prehendens Sophocles dicit:

Quæ fœminarum ſunt amictæ veſtibus,

quas hiſtriones referunt. Quemadmodum enim militis & nautę, ita etiam pudicæ fœ- F
minæ eſt propria veſtis,quæ eſt minimè elaborata,& eſt decora ac munda.Vnde etiã quę
in lege per Moſen de lepra lata eſt lex,reijcit id quod eſt varium,& multis maculis nota-
tum,perinde ac nefarium,vt quod ſit ſerpentis varijs ſquamis ſimile. Eum ergo qui va-
rietate colorum minimè efflorescit,totus autem à vertice capitis vſq; ad extremos pedes
eſt candidus,mundum eſſe ſtatuit,vt quemadmodum in corpore,varia quoq; ac verſipel
li relicta mentis affectione,qui nõ eſt varius,nec anceps,ſimplicem veritatis colorem di-
ligamus.Qui autem in hoc quoq; Moſis eſt imitator longè optimus Plato, illam texturã
admittit,cui non amplius operis eſt adhibitũ,q̃ pudica mulier poſtulet.Albi verò colores
honeſtati conueniunt.Alibi quoq; dicit:Et in textura non adhibere tincturas præterquã
ad ornamenta belli.Pacificis ergo hominibus &lucidis album conuenit.Quemadmodũ
ergo ſigna quæ ad cauſas proximè accedunt,ſi adſunt ipſum rei effectum ſignificant, vel
potius indicant: quemadmodum fumus quidem ignem, bonus autẽ color bonusq; pul
ſus ſanitatẽ:ita etiã talis qui eſt apud nos amictus indicat qualis ſit noſtrorũ morũ conſti
tutio.Pura aũt eſt & ſimplex moderatio & temperantia, quoniam munditia quidem eſt
habitus puram vitæ rationẽ præparans,& minimè mixtam turpibus. Simplicitas autem
eſt habitus,qui tollit ſuperflua.Solida aũt veſtis,& à fullonico artificio maximè eſt alie-
na,& protegit calidum quod eſt in corpore,non quòd in ſe veſtis habeat caliditatem,ſed
quòd quę eſt in corpore exeuntẽ reuocet,&ei nõ præbeat exitũ.Quòd ſi etiã aliqua in ea
fortè inſit,ipſam in ſe comprehenſam continet,& ab ipſa excalefacta corpus viciſsim ca
lefacit:

A lefacit:quapropter hyeme ea maximè vtendum eſt.Ea autem eſt facilis: facilitas auté eſt
habitus,ab ijs quæ ſunt ſuperflua alienus, qui ad hoc vt nihil deſit, ſuſcipit ea quæ ſuffi-
ciunt ad numerum eorum quæ pertinent ad ſanitatem,& ad beatam vitam.Porrò autem
vtatur etiam fœmina veſte frugali & honeſta, magis autem molli quàm viro conueniat,
ſed non quæ pudorem omnino abiecerit,nec planè mollitie diffluat. Congruant autem
veſtes ætati,perſonæ,figuris,naturæ,ſtudijs. Pulcherrimè enim nobis præcipit diuinus
Apoſtolus,vt Ieſum Chriſtum induamus,& ne carnis curam geramus in deſiderijs. Pro- Rom.13.
hibet autem Verbum,ne auriculas ſauciemus vim naturæ afferentes. Cur nó enim itidé
naré?vt illud etiam impleatur quod dictū eſt: Quemadmodū inauris in nare ſuis,ita im- Prouer.11.
probæ fœminæ pulchritudo.In ſumma enim,ſi quis auro ornari exiſtimet, is eſt auro in-
ferior:qui aũt eſt auro inferior, is nó eſt eius dominus. Se aũt Lydio ramento minus eſſe
honeſtū &inferiorē fateri,quomodo nó eſt abſurdiſsimū?Quemadmodū ergo polluitur
aurū ſuis immunditia cœnū roſtro ſuo conturbantis, ita quæ ſunt paulò magis luxui de-
ditæ mulieres,ſi à nimijs copijs incitentur ad libidinem & impudicitiam, probro ac de-
decore veram pulchritudinem afficiunt,eam inquinamentis veneris polluentes. Dat er
go eis annulum aureum,nec eum quidem ad ornatum, ſed vt ea obſignet quæ domi di-
gna ſunt quæ cuſtodiantur, propterea quòd ſeruandæ domus ad eam cura pertinet.Si e-
nim rectam pædagogi inſtitutionem omnes propè ſequerentur, nihil opus eſſet ſigna-
culis,cùm omnes eſſent ex æquo iuſti & ſerui & Domini.Sed quoniam ignorantia & ma
la educatio præbet occaſionem propenſionis ad iniuriam,fuit opus ſigillis.Sed nonnun
quam etiam de illa ſeuera & accurata vitæ ratione eſt aliquid remittendum:nonnunquã
B enim concedendum eſt illis,quæ in coniugem minus continentem incidunt, ornari, vt
marito ſuo placeant.Hic autem eis conſtituatur terminus, vt à ſolis ſuis maritis laudari,
& eis placere ambiant.Atq; ego quidem nollem eas corporeum exercere decorem, ſed
eos quibus nupſerunt pudico maritorum amore inducere, qui quidem eſt violentum
& iuſtum medicamentū:ſed quoniam ij volunt eſſe miſera & infelici anima,permittatur
eis,ſi pudicæ & caſtę eſſe velint,à ratione alienas maritorum cupiditates & appetitiones
paulatim lenire ac ſedare. Ipſi autem ad frugalitatem ſenſim ſunt inducendi, paulatim
aſſuefaciendo ei quod eſt moderatius ac temperatius. Honeſtas enim non eius quod eſt
importunum & immodicum adiectione,ſed eius quod eſt ſuperuacaneum detractione
accedit.Ea ergo quę à fœminis ad luxum comparantur,ab eis tanquam pennę detrahen-
da ſunt, vt quę inſtabilem ſuperbiam ac mollitiem inaneſq; voluptates procreent, qui-
bus excitatę & quodammodo alatę,ſępe à matrimonijs reſiliunt. Quocirca fœminę ho-
neſtè ornandę, & pudico pudore aſtringendę ſunt, ne à veritate propter mollitiem dif-
fluant.Atq; honeſtum quidem eſt vt viri vxoribus ſuis fidem habentes,eis domus cuſto-
diam permittant,vt quę eis ad id opitulatrices datę ſunt. Quòd ſi oporteat nos quoque,
dum rempublicam gerimus,& in agris etiam alia opera exercemus,& ſępe etiam ſumus
ſine vxoribus,nonnulla vt ſint tutiora obſignare, dat nobis quoq; vnum ad hoc ſignacu-
lum:alij autem ſunt abijciendi annuli:vt vult enim Scriptura, Aureus prudenti mundus
eſt diſciplina. Quę aurū aũt geſtant mulieres,mihi videntur timere,ne ſi quis aurū ab eis Prouer.8.
abſtulerit,exiſtimentur ancillę,vt quę non ſint ornatę. Nobilitas autem veritatis, quę in
eo quod eſt natura pulchrū ac honeſtū in anima dijudicatur,nó emptione & venditione,
C ſed illiberali mente ſeruitutem diſcreuit.Nobis autem non videri, ſed liberos eſſe con-
uenit,qui à Deo quidem tanquã pędagogo inſtituti,à Deo verò adoptati ſumus. Et ideo
& ſtatus,& motus,& inceſſus,& veſtitus,& vniuerſa,vt ſemel dicam,vita eſt quammaxi-
mè libera ſuſcipienda.Sed neq; eſt à viris anulus in articulo ferendus: hoc enim eſt mu-
liebre:ſed in paruo digito, atque adeo in extrema eius parte eſt demittendus: ita enim
erit manus maximè ad operandum expedita in ijs in quibus ea egemus:neq; facile exci-
det ſigillū,quod maiore articuli ligamento cuſtoditur.Sint auté nobis ſignacula, colum
ba,vel piſcis, vel nauis quæ celeri curſu à vento fertur, vel lyra muſica,qua vſus eſt Poly-
crates,vel anchora nautica quã inſculpebat Seleucus: & ſi ſit piſcans aliquis, meminerit
Apoſtoli,& puerorum qui ex aqua extrahuntur.Neq; enim idolorū ſunt imprimendę fa
cies,quibus vel ſolùm attendere prohibitum eſt:ſed nec enſis,vel arcus, ijs qui pacé per-
ſequuntur: nec pocula, ijs qui ſunt moderati ac temperantes. Multi autem libidinoſi
nudatos habent eos quos amant, vel amicas, vt ne ſi velint quidem, poſsint affectionis
amoris obliuiſci, quòd libido & intemperantia eis perpetuò in mentem reuocetur. De
pilis autem ita videtur. Virorum quidem ſit rarum caput,niſi fortè pilos criſpos habeat:
barba autem hirſuta. Intorti autem capilli ne à capite nimium demittantur, in comam
muliebrem dilabentes:viris enim barba ſufficit. Quòd ſi quis etiam barbę nonnihil ton
deat, ea tamen non eſt omnino denudanda, eſt enim turpe ſpectaculum: barbæq; ad
cutem vſq; tonſus,non videtur multum abeſſe à vulſione & lęuore.Iam enim Pſalmogra-
phus barbę coma delectatus:Sicut vnguentum, inquit, quod deſcendit in barbam, bar- Pſal.132.

bam Aaron. Is cùm barbæ conduplicatione decorem laudaſſet,vultum exhilarauit vn- D
guento Domini.Quoniam autem non decoris gratia tonſus,ſed propter circunſtantiam
accipitur,pili quidem capitis,ne ſi creſcant,deſcendentes viſum impediant, & fortè qui
in ſuperiori labri parte inter comedeudum polluuntur,tondendi ſunt,non nouacula,eſt
enim illiberale,ſed tonſorum forficibus. Barbæ autem pili, qui nihil moleſtiæ afferunt,
non ſunt vexandi,vt qui vultui grauitatem afferant,& quendam paternum terrorem in-
cutiant.Porrò autem multos quoq; docet non peccare figura & habitus, ne facilè depre
hendantur.Iis autem qui nolunt manifeſtè peccare,latêre figuram & non eſſe inſignem,
eſt gratiſsimum.Quod veriti ij quibus licet peccare,propterea quòd non cognoſcantur,
multis aſsimilati vt ſecutè poſſent peccare conſecuti ſunt.Non ſolùm ergo ſeuerum virũ
oſtendit capillorum raritas,ſed etiam efficit vt minus facilè lædatur cranium, cùm & fri
gori & æſtui ipſum aſſuefaciat, & incommoda quæ ab eis proficiſcuntur repellat, quæ
quidem coma inſtar ſpongiæ in ſeipſam recipiens,perpetuam ex humore noxiam cere-
bro infligit.Mulieribus autem crines mollire ſufficit, & tenui aliqua fibula comam alli-
gare frugaliter,ſimplici cultura pudicas comas in veram & germanam pulchritudinem
alentibus.Meretricij enim pilorum plexus,& catenarum nexus, cùm eas deformes red-
dunt,tum etiam pilos diſcerpunt, artificioſis inſertis vinculis euellentes: quo fit vt ne
ſua quidem tangant capita,ne capillos confundant pertimeſcentes. Quinetiam non ſi-
ne metu eas inuadit ſomnus, dum timent ne texturæ figuram imprudentes ſpolient.
Alienorum autem capillorum appoſitiones ſunt omnino reijciendæ,& externas comas
capiti adhibere eſt maximè impium,quæ mortuis pilis cranium induunt. Cui enim ma-
num imponit presbyter? Cui autem benedicet? Non mulieri quæ eſt ornata, ſed alienia E
1.Cor.11. capillis,& per ipſos alij capiti.Si autem mulieris quidem caput eſt vir: viri autẽ caput eſt
Chriſtus:quomodo non eſt impium eas in duplex peccatum incidere? Per immodicam
enim comam viros decipiunt:Dominum aũt quantũ in ipſis ſitũ eſt, dedecore afficiunt,
dum meretriciè ornantur in fraudem veritatis,& caput quod verè pulchrũ eſt maledictis
inceſſunt.Nec ergo pili ſunt tingendi,nec cani colorandi. Neq; enim veſtem variare con
ceſſum eſt:& maximè ætatis ſeniũ,& id cui magna fides habetur,non eſt tegendum. Dei
autem decus in lucem proferendum eſt,ad hoc vt id honorent adoleſcentes. Cùm enim
impudenter ſe gerentibus apparuiſſet aliquando inſtar pædagogi canicies, eos traduxit
ad modeſtiam,& viſus fulgore iuuenilem terruit & repreſsit cupiditatem: ſed neq; earũ
vultibus ſunt callidæ ſapientiæ illecebræ illinendę.Pudicum autem eis ornatum oſten-
demus. Pulchritudo enim optima primùm eſt pulchritudo animæ, vt ſæpe ſignificaui-
mus,quando fuerit anima ornata ſancto Spiritu,& ijs quæ ab eo oriuntur ornata lętitijs,
iuſtitia,prudentia,fortitudiue,temperantia,bonorum amore & pudore, quo nullus co-
lor nitidior vnquam viſus eſt.Poſtea autẽ exerceatur quoq; pulchritudo corporis, com-
moderatione membrorum & partiũ cum bono colore.Hic eſt ſanitatis aptus & compo-
ſitus ornatus,per quem ficti ſimulachri accedit ad verum tranſitus, conuenienter figuræ
quæ à Deo data eſt.Ad ornandum aũt ſecundũ naturam magno prædita eſt artificio po-
tus temperatura,& cibi cõmoderatio.Non ſolùm enim corpus ex bis ſanitatem obtinet,
ſed etiã facit vt ex his appareat pulchritudo.Ex eo enim quod eſt ignitũ,fulgor & ſplen-
dor accedit:ex humido autem,nitor & gratia:ex ſicco autem,virtus & ſtabilitas: ex aëre
autem,ſpirandi facilitas,& par æquilibrium: ex quibus concinna & pulchra hæc verbi
ſeu rationis ſtatua ornata eſt.Sanitatis autem liberalis ſſoa eſt pulchritudo: ſanitas enim F
intus operatur, exterius autem efflorescena pulchritudo bonum colorem maniſeſtum
oſtendit.Pulcherrimæ ergo & ſaluberrimæ vitæ agendæ rationes, corpora exercentes,
germanam & firmam efficiunt pulchritudinem,ſpiritu in ſeipſum attrahente ſuccũ om-
nem & frigidum ſpiritũ.Ad ſe aũt trahit caliditas ventilata motibus: poſtquã autẽ attra-
xerit,excalefactũ,paulatim per ipſas carnes exhalat nutrimenti ſuperabundantiam, ali-
quanta quidem humiditate,ſed inſigni caliditate:& ideo priua quoq; exiuanitur nutri-
mentum.Corpori autẽ immobili cibus minimè adhæreſcit,ſed excidit:quemadmodũ à
frigido clibano panis, vel totus,vel ſolũ fundũ relinquens.Iurè ergo ija qui per exercitio
rum abſterſiones nõ excernunt,& vrinæ & ſtercora redundãt.Redundant etiã eis alia ex
crementa,& præterea ſudores,cùm alimentũ minimè diſtribuatur corpori, ſed effunda-
tur in ea quæ ſunt ſuperuacanea.Hinc etiã ad partes genitales excitautur libidines, cùm
cõmoderatis motibus affluat ſuperfluitas. Quocirca liquefacere oportet hanc ſuperflui-
tatẽ,& eam in concoctionẽ effundere,per quã rubeſcit ſpecies.Eſt aũt abſurdũ eos qui ad
Dei imaginẽ & ſimilitudinem facti ſunt, tanquam archetypum exemplar cõtemnentes,
externum ornatum inducere,improbum humanum artificium Dei opificio pręferentes.
1.Tim.2. Iubet autẽ pædagogus eas in veſtitu honeſto cum pudore & modeſtia ſeipſas exornare,
ſubiectas viris proprijs,vt etſi qui verbo non pareant,per vxorum conuerſationem abſq;
1.Pet.3. verbo lucrifiant. Cùm viderint, inquit, caſtam veſtram quæ eſt in Verbo conuerſatio-
nem.

A nem.Quarum ſit non qui eſt extrinſecus plicaturæ vel auri appoſitionis,vel veſtium in-
duméti ornatus, ſed occultus cordis homo in incorruptibilitate mitis & quieti ſpiritus,
qui eſt coram Deo precioſus.Quæ à mulieribus auté per ſe fit operatio,eis veram & ma-
ximè germaná affert pulchritudinem,vt quæ earum corpora exerceat, & ipſas per ſe or-
net:non ab alijs laboratum immundum mundum ſordidumq́; ac illiberalem & meretri
cium afferens,ſed mundum vniuſcuiuſq; pudicæ mulieris,qui per manus eius, quando
maximè opus fuerit,& ſuppeditatur & texitur.Neq; enim vnquam conuenit ijs quæ ex
foro emuntur,ſed proprijs ac domeſticis videri ornatas operibus,quæ ex Dei legibus vi
tam ſuá inſtituunt. Res eſt enim pulcherrima, mulier domus cuſtos, quæ & ſe & maritū
proprijs ornamentis induit,per quæ omnes exultant,filij quidé propter matré, maritus
aūt propter vxoré,ipſa aūt propter eos,omnes verò propter Deū.Vt paucis igitur dicam,
virtutis penus eſt fortis mulier quæ cibos ocioſa non comedit: eleemoſynæ autem le- Prouer.31.
ges ſunt in ore eius,quæ os ſuum ſapienter & legitimè aperuit.Quam beatá dixerunt fi-
lij ſurgentes,maritus autem eius laudauit,vt ſanctum Verbum dicit per Solomoné.Mu-
lier enim pia benedicitur,ipſa auté laudet timoré Domini.Et rurſus: Mulier fortis coro- Ibid.12.
na eſt marito ſuo.Corrigendę autem ſunt quammaximè & figurę & aſpectus & inceſſus
& voces.Non enim eas ita ſe gerere oportet vt nonnullæ, quæ geſtus comœdiæ imitan-
tes,&ſaltatorum fractos motus ſeruantes,effœminatis motibus,mollibusq́; ingreſsibus
& fictis vocibus veluti in proſceniū prodeunt,ſcintillantibus oculis intuétes, ad ineſcan
dam voluptatem inſtructæ.Mel enim à labris mulieris meretricis diſtillat,quæ ad gratiá Ibid.5.
B loqués guttur ſuū impinguat:at id quidem certè poſtea felle amarius inuenies,& magis
acutum quàm gladiū ancipitem.Inſipientiæ enim pedes deducunt eos qui illa vtuntur
poſt mortem ad inferos.Generoſum certè Sampſoné vicit fornicaria:& virum ſuū toton Iudicum 14.
dit alia mulier.Sed non ita conculcauit Ioſeph alia mulier,victa eſt aūt Aegyptia fornica Ibid.16.
trix,& ſumés vincula temperantiæ potentior apparet ſoluta poteſtate.Optimè aūt ſe ha Geneſ.39.
bere videtῖ id quod dictū eſt.In ſumma,neſcio ego ſuſurrare, neq; fractus in obliquumq́;
reflexo collo ingredi,quemadmodū alios hîc cinędos multos video in ciuitate,vulſosq́;
ac picatos.Muliebres aūt motus,luxus,& delitiæ ſunt omnino arcendæ. Mollis enim in
incedendo motus,effœminateq́; ac eneruatè ingredi,vt ait Anacreon,ſunt valde meretri
cia.Dicit quidé,vt mihi videtur,Comœdia,meretricia veſtigia relinquere formam & de-
litias.Fornicatoria aūt veſtigia minimè figuntur in veritate,vias enim vitę nó ingrediun
tur:ſunt autem lubricæ ac periculoſę eius orbitę,& quę non ſunt cognitu faciles. Porrò
autem oculis maximè parcendum eſt,quoniá melius eſt labi pedibus quàm oculis. Do-
minus itaq; quàm fieri poteſt compendioſiſsimè medetur huic vitio: Si te tuus, inquiés, Math.5.
ſcandalizat oculus,excinde eum, ex imo euellens cupiditatem : laſciui auté aſpectus, &
verſatilibus ac tanquam conniuentibus oculis intueri, nihil eſt aliud,quàm oculis mœ-
chari,cùm per eos cupiditas ineat prima pugnę prelúdia. Ante totum enim corpus cor-
rumpuntur oculi. Pulchra autem ac bona contemplans oculus,cor lętitia afficit: hoc eſt,
qui rectè contemplari didicit, lętitia afficit. Annuens aūt oculo cum dolo, viris dolores
congregat. Talem vtiq; effœminatū Sardanapalū,regem Aſſyriorū, in lecto pedibus ſur-
ſum ſublatis ſedentem,purpuram carpentem,& albuginem oculorum verſantem intro-
C ducunt.Quę hęc exercent mulieres ſuo intuitu ſuijpſarum lenę ſunt : Lucerna enim cor Ibid.6.
poris eſt oculus,inquit Scriptura,per quem apparent interna, luce quę cernitur illuſtra-
ta. Fornicatio auté mulieris in eleuatione oculorū.Mortificate ergo membra veſtra quę Coloſſ.3.
ſunt ſuper terram,fornicationem,immunditiam,paſsionem,cupiditaté malam, & auari
tiam,quę eſt idolorum cultus,propter quę venit ira Dei ſuper filios inobedientię,clamat
Apoſtolus.Nos autem affectiones animi excitamus,& non erubeſcimus:alię quidem ex
ijs maſtichem deuorantes,obeuntes,diductis labris arrident ijs qui ad eas accedunt:alię
verò,perinde ac ſi digitos non haberent,fibulis quas ferunt, capita ſcalpentes, delician-
tur,& vt eas vel ex teſtudine,vel elephante,vel aliquo alio animali mortuo factas habeát
magno ſtudio procurant:alię autem,tanquam quę habeant pullulantes quoſdá flores,vt
decoræ videantur aſpectantibus,illitis coloribus ornatę vultus ſuos commaculant. Stul
tam & audacem vocat huiuſmodi mulierem per Solomonem,quę neſcit verecundiam: Prouer.9.
Sedit in foribus domus ſuę apertè ſuper ſellam,vocans eos qui in via prętereunt, eos ſci-
licet qui vias ſuas dirigunt.Vocat autem per ſuam ſpecié & vniuerſam vitam, dicens ſci-
licet:Quis eſt veſtrûm ſtultiſsimus ? ad me declinet.Iis autem qui egent prudentia pręci
pit dicens:Abſconſos panes iucundè tangite,& dulcem furti aquam : furtiuam hanc di-
cit venerem. Hinc adiutus Bœtius Pindarus,Dulcis eſt,inquit,furtiua cura veneris.Mi-
ſer aūt neſcit quòd ſerpentes apud eam habitant,& q vadit ad laqueū inferi.Sed reſilias,
inquit pędagogus,neq; in loco diutius habites,neq; in eam tuos defigas oculos:ita enim
aquá aliená traijcies,& tranſibis Acherontem.Quocirca hęc dicit Dominus per Eſaiam: Cap.3.
Propterea quòd ambulauerunt filię Sion erecto collo, & in nutibus oculorum, & ſimul

cum inceſſu trahentes tunicas,& pedibus ludentes,& humiliabit Deus filias Sion, & re- D
uelabit figuram earum,figuram indecoram.Ego quidem cenſeo ne ancillas quidem quę
probas ſequuntur fœminas,oportere turpia dicere aut facere:ſed ipſas debere caſtigari à
Dominis.Valde itaq; acriter dicit Comicus Philemon:Cùm liceat poſt mulierem liberã
reſpicientem ancillam retro ſequi pulchram,& ex Plaræico conſequentem quempiam
eam limis intueri.In Dominam enim retorquetur ancillæ intempetantia, quę concedit
vt qui minora aggrediuntur,non vereantur ad maiora conſcendere,cùm eo quòd igno-
ſcat turpibus,Domina prę ſe ferat ſe eam non damnare. Non ſuccenſere autem ijs qui ſe
dedunt libidini,eſt indicium animi ad ſimilia propenſi. Qualis enim Domina, talis eſt
(vt dicitur in prouetbio) catella.A deambulatione autem nobis procul eſt amandandus
furioſus in ceſſus,ſed boneſtus & lentus nobis eſt eligendus,non autẽ nimis rardus.Sed
neq; in via fluctuare,nec ſupina ceruice obuios reſpicere,an ipſum aſpiciãt, tanquã pom
pam in ſcena traducentem,& anulos oſtenrantem:nec ſi in locum decliuiorem detruda
tur,eos oportet à famulis in priſtinum locum reduci,vt nonnullos videmus delicatiores
qui videntur eſſe robuſti,ſed ſunt ab animi mollitie effœminati. In fortis autẽ viri vultu
nullum eſſe oportet ſignum mollitiei,ſed neq; in vlla parte corporis.Neq; ergo in motu
neq; in habitu inueniatur vnquam magni animi & excelſi dedecus. Neq; verò tanquam
iumentis famulis vtendum eſt,ei qui fuerit ſanæ mentis.Quemadmodũ enim illis prę-
cipitur,vt cum omni metu Dominis,non ſolùm bonis & clementibus, ſed moroſis etiã
1.Pet.2. & prauis,air Petrus,ſubijciantur:ita ęquitas,& patientia,&benignitas Dominis pulchrè
conuenit.In ſumma,eſte inquit, omnes vnamines, miſericordes, fratrũ amantes, bonis
viſceribus prediti,humiles,& quę ſequuntur,vt bonę cuiuſdam & amabilis benedictio- E
nis hæredes ſitis. Adoleſcentulæ imaginem volens deſcribere Zeno Cittieus, eam ita
effingit:Sit,inquit,pura facies,ſupercilium non demiſſum,nec oculus ſublimis,neq; fra-
ctus,ceruix minimè ſupina,nec remiſſa membra corporis,ſed erecta, & ſimilia ei qui eſt
in tonis,recto tono: ſit in ſermone acumen, & bona eorum quę dicta fuerint memoria,
habitusq; & motus qui nullam ſpem prębeat impudicis. Reſideat quidem in vultu pu-
dor,& viraginem aſpectu prę ſe ferat.Procul autem abſit myropolarum,aurificum,lanifi
cum,cęterarumq; officinarum caligo,in quibus ornatu meretricio ornatę,tanquã ſeden
res in proſtibulo,rotum diem tranſigunt.Neq; ergo viri in tonſtrinis & cauponis verſan
tes,ſuauibus blandisq; verbis nugentur,&aſsidentes mulieres ceſſent quandoq; venari,
qui etiam vt riſum moueant non ceſſant maledicere. Iam verò prohibendus quoque eſt
teſſerarum ludus:& præterea ex talorũ ludo lucri ſtudium, quod nonnulli acriter perſe-
quuntur.Talia eis bile vexatis minimè reconditæ inueniunt delitiæ : in cauſa autem eſt
ocium.Amat aũt quis inania quę ſunt à veritate ſeiuncta:neq; enim aliter poſſunt recrea
re animum abſq; damno.Vniuſcuiuſq; autẽ hominũ mentis imitatio eſt vitæ electio. Cę
terum,vt eſt conſentaneũ,ea demum vitæ prodeſt conſuetudo,quæ intercedit cum viris
bonis.Rurſus autem vitæ vſum cum improbis hominibus plane ſuillum, agnoſcens ſa-
Leuit.11. pientiſsimus per Moſen pædagogus,ſeniori populo porcis veſci probibuit: ſignificans
Deut.14. non oportere eos qui Deũ inuocant,cum impuris verſari hominibus, qui porcorum in-
ſtar corporalibus voluptatibus,obſcœnisq; cibis, & impudicis titillationibus prurien-
tes,damnoſa veneris voluptate perfunduntur.Sed neq; miluiũ,raptoq; veſcentẽ autẽ, &
aquilam dicit eſſe comedendam:Non appropinquabis ijs,inquiens,qui rapina victũ ſibi F
Ibidem. comparant.Porrò autẽ alia quoq; ſimilitet eandem habent allegoriã. Cum quibuſnam
autẽ,nempe iuſtis,vitę habenda ſit coniunctio,turſus dicit per allegoriã:Quicquid enim
bifidam babet vngulam, & ruminat,eſt mundum.Quod bifidã enim habet vngulam, iu-
ſtitiæ oſtendit æquilibriũ.Quod ruminat autẽ,propriũ iuſtitiæ nutrimentũ, nempe Ver
bum,quod extrinſecus quidem ingreditur per catacheſin,quemadmodum nutrimentũ:
ex cogitatione autẽ tanquã à ventre ad rationalem reminiſcentiã intrinſecus reuocatur.
Ruminat autẽ iuſtus ſpiritale nutrimentũ,cùm Verbum habet in ore. Bifida autẽ iurè eſt
iuſtitia,vt quæ & hîc ſanctificet, in ſeculumq; futurum tranſmittat. Non ducet ergo nos
pædagogus ad ſpectacula:nec inconcinnè ſtadia & theatra peſtilentiæ cathedram quia
vocauerit:nam hîc quoq; ſceleſtũ eſt conſiliũ,quemadmodũ aduerſus iuſtum,&ideo ma
ledictis deuouetur quod aduerſus ipſum initur conciliũ.Magna itaq; confuſione & ini-
quitate hi cœtus pleni ſunt,& occaſio conuentus cauſa eſt turpitudinis, cùm viri & fœ-
minæ permixtim conueniant,alter ad alterius ſpectaculum.Hîc perperàm iam agit con
cilium.Dum enim laſciuiunt oculi,caleſcunt appetitiones, & oculi proximos impuden
tius reſpicere aſſuefacti,quòd conceſſum ocium habeant, intendunt cupiditates. Prohi-
beantur ergo ſpectacula & acromata, quæ nequitia, verbisq; obſcœnis & vanis temerè
profuſis plena ſunt.Quod enim turpe factum non oſtenditur in theatris? quod autẽ ver-
bum impudens non proferunt qui riſum mouent ſcurræ & hiſtriones ? qui autem ex vi-
tio quod in ſe eſt delectationẽ aliquã perceperunt,euidentes domi imagines imprimũt.

A Contrà autem qui his demulceri & his affici nequeunt,in ignauis voluptatibus minimè
prolabentur.Si dixeriut enim,pro ludo aſſumi ſpectacula ad recreãdos animos:dicemus
non ſapere ciuitates,quibus ludus pro re ſeria habetur. Neq; enim ludi ſunt inanis glo-
riæ cupiditates,quæ ad morte afficiendum adeò ſunt immiſericordes.Sed neq; vana ſtu
dia & inconſideratæ ambitiones,& præterea ſuarum facultatũ impenſæ. Neq; verò quæ
his de cauſis excitantur ſeditiones amplius ludi ſunt.Vano enim ſtudio nunquam emen
dum eſt ociũ:neq; enim qui ſapit,id quod eſt iucundũ,ei quod eſt melius prætulerit. At
nõ omnes,inquit,philoſophamur.Nunquid ergo nec omnes vitam perſequimur? Quid
tu dicis?quomodo ergo credidiſti? Quomodo autem præterea Deum amas & proximũ,
ſi nõ philoſopharis?quomodo aũt teipſum amas,ſi non ſis vitę cupidus? Literas, inquit,
non didici.Sed ſi non didiciſti legere, uon eſt quòd de auditu te poſsis excuſare, quoniã
is nequit doceri.Fides autẽ non ſapieutũ ſecundum mundũ, ſed eorũ qui ſecundũ Deũ
ſunt ſapieutes,eſt poſſeſsio.Illa aũt etiam abſq; literis diſcitur.Eius aũt ſcriptum quod &
ad rudes ignaroſq; homines pertinet,& eſt diuinũ,vocatũ eſt charitas,quæ eſt decretum.
ſpiritale.Licet etiã audire diuinã ſapieutiam,& licet in adminiſtranda republica verſari.
quinetiã quæ ſunt in mundo houeſtè ex Dei ſenteutia auferre minimè eſt prohibitum.
Qui aliquid vendit aut emit,eorũ quæ à ſe venduutur aut emuntur, nunq̃ dicat duo pre-
cia.Vnum aũt ac ſimplex dicens, & vera dicere ſtudens, ſi id nõ conſequatur, dum veri-
tatẽ aſſequitur,diues eſt recta animi affectione.Abſit aũt iuſiurandum, autor omniũ quæ
venduntur.Abſit aũt etiã in alijs iuſiuraudũ,& ita philoſophenrur negociatores forenſes
& caupones.Nou aſſumes nomeu Domini in vano:ueq; enim eum mundauerit Domi- Exod.20.
B nus,qui nomen eius in vano aſſumit.Eos autẽ qui pręter hęc faciunt,qui ſuut auari,men
daces,hypocritæ,qui veritatẽ cauponãtur,ex paterna aula expulit Dominus,nolens iu- Matth.21.
iuſtæ negociationis,vel verborum,vel quæ ex materia conſiſtunr poſſeſsionum domum
eſſe,ſanctam domum Domini.Iu eccleſiam autem venire oportet virum & mulierẽ, ho-
neſtè indutos,non ſimulato inceſſu,ſilentium amplectentes,charitatem uou fictam poſ-
ſidentes,caſtos corpore,caſtos corde,ad Deum rogandũ aptos.Hoc amplius habeat mu-
lier:ſemper tecta ſit,niſi domi fuerit.Eſt enim honeſtus habitus, & ex quo uihil poſsit of
fenſionis ſuſcipi.Ipſa enim nunq̃ labetur, ſi & verecundiã & veſtem aute oculos poſue-
rit:nec ad peccati lapſum alium prouocabit,dum vultum ſuum aperit. Hoc enim Verbũ
requirit,quandoquidem conuenit eam tectam orare.Dicunt autem Aeneæ vxorem pro-
pter inſignem houeſtatem,ne cùm Troia quidem caperetur perterritam ſe detexiſſe: ſed
etiam dum ab incendio fugeret,manſiſſe coopertam. Oporteret autẽ tales in tota vita &
videri & effingi eos qui Chriſto iuitiantur,quales ſe in eccleſijs ad grauitatem & hone-
ſtatem componunr,& eſſe,non autem videri eſſe tales,adeò mites, adeò pios ac religio-
ſos,adeò charitati deditos.Nuuc autem,neſcio quomodo,vnà cum locis figuram, habi-
tumq; & mores mutant,uon ſecus ac Polypos dicunt petris quibus adhæreſcunt aſsimi-
latos,videri quoq; colore eſſe tales.Poſtquam itaq; exceſſerunt à congregatione,depoſi-
ta illa quæ in ea erat diuina inſpiratione, multitudini cum qua verſantur aſsimilantur:
vel potius depoſita falſa ac ſimulata grauitatis perſona,deprehendũtur quales eſſe igno-
rabantur:& cùm qui de Deo habitus eſt ſermonẽ venerati ſunt,eum illic relinquunt vbi
audiuerunt,foris aũt impijs modis & amatorijs canticis ſe oblectant,tibiarũ cantu,plau-
C ſu,temulentia,& quouis cœno ac ſorde oppleti. Hoc autem dum cantant & recanrant,ij
qui immortalitatẽ antea celebrabant, tandẽ pernicioſiſsimã mali malè canũt palinodiã,
Comedamus & bibamus,cras enim morimur. Ii aũt non cras verè, ſed iam Deo mortui
ſunt,ſepelientes ſuos mortuos,hoc eſt,ſeipſos in mortẽ infodientes.Eis autẽ fortiter re-
ſiſtit Apoſtolus:Ne erretis,neq; adulteri,neq; molles,neq; maſculorũ concubitores,neq; 1.Cor.6.
fures,neq; auari,neq; ebrioſi,neq; maledici,& quæcunq; alia his adiungit, regnum Dei
poſsidebunt.Præterea,in regnum Dei vocati ſumus,dignè regno ambulemus,Deum di- 1.Theſſ.2.
ligentes & proximum. Dilectio autem non in oſculo cenſetur, ſed in beneuolentia. Illi
autem nihil aliud oſculo quàm eccleſias conturbant,cùm ipſam non habeant iutus ami-
citiam.Eteuim hoc vtiq; turpem mouit ſuſpicionem & maledicentiam,quòd impuden-
ter oſculo vterentur,quod eſſe oportebat myſticum.Id ſanctum vocauit Apoſtolus. Re-
guo dignè guſtato,ore modeſto & clauſo beneuolentiam animi oſteudamus, per quod
maximè ſe exerit manſuetudo morum.Eſt autem aliud quoq; oſculum inceſtum, vene-
no plenum,ſanctitatem ſimulans.An neſcitis quòd etiam phalangia, ſi ore tantùm tan-
gant,graues dolores hominibus afferunt?Oſcula autem impudicitiæ ſæpe vitus immit-
tunt.Manifeſtum itaq; nobis euaſit,oſculum non eſſe dilectionem:dilectio enim eſt Dei.
Hæc eſt autem dilectio Dei,inquit Ioannes, vt mandata ſeruemus : non vt nos inuicem Cap.4.
ore demulceamus: & mandata eius grauia non ſunr. Cæterùm dilectorum quoq; iu via
ſalutationes,qui volunt per res externas euadere manifeſti, ne minimam quidẽ habent
gratiam.Si enim in adyto myſticè Deum orare conuenit, conſequens fuerit proximum

quoq;, quem ſecundo loco iubemur diligere, ſimiliter ac Deũ, myſticè intus amanter & D
Matth.5. benignè alloqui, tempus redimentes: nos enim ſumus ſal terræ. Qui autẽ amico mane
Ioan.5. magna voce benedixit, ab eo qui execratur & maledicit nihil videbitur differre. Videtur
autem ſuper omnia eſſe auerſandus mulierum aſpectus: non ſolùm enim ſi tangantur,
ſed etiã ſi ſpectẽtur, peccari poteſt. quę maximè vitare oportet eos qui rectè & ſyncerè in
ſtituuntur. Oculi enim tui recta videant, ſupercilia autem recta annuant. Etſi enim fieri
poteſt vt qui viderit ſe fortiter gerat, veruntamen ne cadat cauendũ eſt: fieri enim poteſt
vt qui viderit, labatur: ſed fieri nõ poteſt vt qui non viderit concupiſcat. Non ſolũ enim
pudicos ac temperãtes ſatis eſt eſſe puros, ſed etiã adhibenda eſt opera, vt quod eſt extrin
ſecus, ſit ab omni reprehenſione & vituperatione alienum, omni excluſa ſuſpicionis cau
ſa, vt in ſummam quandam contrahatur caſtitas, vt non ſimus ſolùm fideles, ſed etiam vi
Legitur etiã ἀξιόπιστοι, habitu fideles. deamur fide digni. Etenim hoc quoq; cauendum eſt, vt ait Apoſtolus, ne quis nos repre
hendat: Prouidentes enim, inquit, bona non ſolùm coram Domino, ſed etiam coram
hominibus. Auerte aũt oculum à muliere gratioſa, & ne diſcas alienam pulchritudinem,
Rom.12. inquit Scriptura. Et ſi cauſam roges, ipſe tibi enarrabit: In pulchritudine enim mulieris
Eccl.9. multi ſeducti ſunt, & ex eo, tanq̃ ignis, accendit̃ amicitia, quæ ad ignẽ nunq̃ ceſſaturũ de
ducit propter peccatũ: amicitia, inquam, quę ex igne oritur, quã appellarunt, amorem.

Breuis optimæ vitæ ſimiliter pertractatio, & quot loca Scripturæ ſanctæ vitam Chriſtianorum deſcribunt. Cap. XII.

EGo verò ijs quoq; qui vxores duxerint conſuluerim, ne vnquã vxores ſuas co-
ram famulis oſculentur: nam nec famulis quidem eum vnquam arridere per- E
miſit Ariſtoteles, tantum abeſt vt in eorum conſpectu videri oſculari ac com-
plecti vxorem. Melius eſt autem vt à domo incipiamus honeſtatem oſtendere
matrimonij: temperantiæ enim maxima eſt coniugatio, quæ puram ſpirat ac redolet vo
luptatem. Admodum enim pulchrè dicit tragœdia:

O fœminæ, non hominibus tantas ferunt
Aurum, tyrannis, vlla nec luxuria
Lætitias, boni vt mariti & fœminæ
Piæ æqua mens, fauens mariti commodis.

Hæc præcepta iuſtitiæ, quæ ab ijs qui mundanam ſequuntur ſapientiam dicta ſunt, ſunt
minimè recuſanda. Scientes ergo ſuum cuiuſq; officium, in timore conuerſemini tem-
1.Pet.1. pore veſtri incolatus, ſcientes quòd non corruptibilibus argento & auro redẽpti ſumus
ex vana noſtra conuerſatione à patribus tradita, ſed precioſo ſanguine, tanquam agni im
maculati, & in quem nulla cadit reprehenſio, Chriſti. Satis ergo fuit prẹteritum tempus,
ait Petrus, ad faciendam Gentiũ voluntatẽ, dum ambulauimus in laſciuijs, concupiſcen
tijs, temulentijs, comeſſationibus, potationibus, & nefarijs idolorum cultibus. Limitem
habemus crucem Domini, cui crucifigimur, & à prioribus peccatis reprimimur. Regene
Pſal.33. rati ergo, in veritate affigamur, reſipiſcamusq́; atq; ſanctificemur: Quoniã oculi Domini
ſuper iuſtos, & aures eius in deprecationẽ ipſorũ. Vultus aũt Domini ſuper facientes ma
la. Et quis eſt qui ſit nobis malè facturus, ſi bonum ſecuti fuerimus? Optima autem edu- F
catio ſeu inſtitutio, eſt moderatio, quæ eſt decorum vndiquaq; perfectum, firmaq́; ac ſta-
bilis ordinata poteſtas, ea quæ ſunt inter ſe inuicem coniuncta & cohærentia ſatis rectè
diſtribuens, virtute inſuperabilis. Hæc quidem vt aſperius dicerem adductus ſum, pro-
Prouer.24.28 curans ſalutem correctionis, à me quidem dicta ſint, inquit pædagogus, quoniam: Qui
Ibid.4. liberè quidem arguit, eſt pacificus. Vos autem ſi me quidem audieritis, ſalui eritis. Quòd
Eſa.5. ſi ea quæ dicta ſunt non attenderitis, non eſt mihi curæ. Et tamen ei quoq; hoc modo cu-
Eze.18.33. ræ eſt: peccatoris enim mauult pœnitentiam quàm mortem. Sin autem me audieritis, bo
Eſa.1. na terræ comedetis, dicit rurſus pędagogus, bona terrę humana bona nominans, formã,
1.Cor.2. diuitias, ſanitatẽ, vires, & alimentũ. Verè enim bona ſunt ea quæ neq; auris audiuit, neq;
vnquã in cor aſcenderunt. Apud eum qui verè rex eſt, & verè eſt, ſunt bona quæ verè ſunt,
& nos expectant. Bonorum enim eſt & donator & cuſtos. Per illorum autem participa-
tionem quę hîc ſunt eodem nomine appellantur, hominũ imbecillitatem Verbo in Deo
erudiente, & eos deducente à ſenſilibus ad intelligentiam. Quęcunq; ſunt ergo domi ſer
uanda, & quomodo vita ſit corrigenda, nobis ſatis diſſeruit pædagogus. Quæ itaq; ſolet
in via lubenter dicere pueris, donec eos ad magiſtrũ deduxerit, ea à nobis veluti in ſum-
ma per ipſas ſcripturas ſubijciuntur & apponuntur, nuda præcepta adducens, tempori
quidem peregrinationis accommodans, interpretationes autem earum magiſtro relin-
[illegible] quens. Eius enim lex vult timorem ſoluere, liberum animi arbitrium ad fidem liberans.
Audi inquit, ô puer, qui rectè inſtitueris, capita ſalutis: aperiã enim mores meos, & tibi
pulchra hæc præcepta ſuggerã, per quę peruenies ad ſalutẽ. Duco autem te per viam ſa-
lutarem:

A lutarem : diſcede à vijs erroris, quoniam nouit Dominus viam iuſtorum,& via impio- Pſal.1.
rum peribit.Sequere ergo,ô puer,bonam viam,qua ego te deducam,aures mihi prębens
audientes,& dabo tibi theſauros arcanos,occultos,& qui non poſſunt videri à gentibus,
à nobis autem poſſunt.Sapientiæ autem theſauri non poſſunt deficere, qoos admirans
Apoſtolus: O profunditas,inquit,diuitiarum & ſapientię.Theſauri autem multi ab vno Rom.11.
Deo ſuppeditantur: hi quidem per legem, illi verò per Prophetas reuelantur: alij verò
ore diuino,alius verò concinens heptachordo ſpiritus. Cùm ſit autem vnus Dominus, ἑπτάδι ſepte-
eſt idem per hos omnes pædagogus. Hic eſt ergo quod omnia ſummatim complectitur nario nume-
præceptum,& ad vitam pertinet admonitio:Quemadmodum vultis vt vobis faciant ho ro.
mines,vos quoq; eis facite.Poſſunt etiam per duo omnia præcepta comprehendi, vt di- Matth.5.
cit Dominus:Diliges Deum tuũ in toto corde tuo, & in tota anima tua,& in tota virtute Ibid.22.
tua,& proximum tuum ſicut teipſum.Deinde ex his infert: Ex hoc dependent tota Lex
& Prophetæ.Iam verò ei qui interrogauit,quid faciam vt vitæ æternæ hæreditatem poſ- Ibid.19.
ſideam?Noſti mandata,reſpondit.Qui cùm affirmaſſet:Hoc fac,inquit,& ſaluus eris.Ve-
runtamen eſt etiam diſtinctius adducenda pædagogi benignitas per varia & ſalutaria
præcepta,vt ex copioſa ſalute & ſcripturarum ordinatione, ea promptius inueniamus.
Eſt nobis qui per Moſen datus eſt Decalogus,ſimplici & vnius generis elemento ſignifi-
cans,ſalutarem peccatorum appellationem circunſcribens.Non mœchaberis.Idola non Exod.20.
adorabis.Pueris ſtuprum non inferes.Non furaberis.Non dices falſum teſtimoniũ. Ho- Deut.5.
nora patrem tuum & matrem tuã,& ea quæ illa conſequuntur, ſunt à nobis ſeruanda, &
B quæcunq; in libris legendis præcipiuntur.Porrò autem præcipit etiã per Eſaiã:Lauami- Cap.1.
ni,& mundi eſtote, auferte ſcelera ab animabus veſtris coram oculis meis, diſcite bonũ
facere,quęrite iudicium,liberate eum qui iniuria afficitur,iudicate orphano, & iuſtifica-
te viduam,& venite,& diſceptemus, dicit Dominus. Multa etiam apud alios præcepta
inuenerimus:quemadmodum,verbi gratia, orationis quidem, circa bona opera : oratio
Domino accepta,dicit Scriptura.Et exponitur etiam modus orationis:Si videris,inquit, Actuum.10.
nudum,operi eum,& neceſſarios ſeminis tui non deſpicies: tunc erumpet mane lumen Iaco.5.
tuum,& medelæ tuæ citò exorientur, & ambulabit ante te iuſtitia tua, & gloria Dei te Eſa.58.
complectetur.Quis eſt aũt fructus huius orationis?Tunc clamabis, & Deus te exaudiet. Ibidem
Adhuc loquente te,dicet:Ecce adſum.De ieiunio autem: Cur uam mihi ieiunatis,ait Do
minus?Non hoc ieiuniũ ego elegi,& diem,vt homo humiliet animam ſuã. Ne ſi collum
quidem tuum flexeris vt circum,& ſaccum ac cinerem ſubſtraueris, ne ſic quidem voca-
bitis ieiunium acceptum.Quid ergo ſibi vult ieiuniũ? Ecce hoc eſt, inquit, ieiuniũ quod
elegi,dicit Dominus:ſolue omne vinculum iniquitatis : diſſolue peruerſos nexus violẽ-
torum contractuum,libera eos qui ſunt offenſi in acceptilatione, & iniuſtam omnẽ ſcri-
pturam diſcerpe.Frange eſurienti panem tuum,& pauperes qui tecto carent,introduc in
domum tuam. Iam verò de ſacrificijs quoq;: Quid mihi multitudo ſacrificiorũ veſtrorũ, Eſa.1.
dicit dominus.Plenus ſum holocauſtis arietum,& adipem agnorum, & ſanguinem tau-
rorum & hœdorum nolo,nec veneritis vt à me videamini. Quis enim requiſiuit hæc de
manibus veſtris? Atrium meum calcare non adijcietis, ſi ſimilam afferatis.Mane incen-
ſum mihi eſt abominatio,neomenias ueſtras & ſabbata non fero. Quomodo ergo ſacrifi
C cabo Domino?Sacrificium,inquit,Domino ſpiritus contritus. Quomodo igitur corona Pſal.50.
bo,vel vngam vnguento,vel Domino quodnam incenſum offeram?Odor,inquit, ſuaui- Eccl.35.
tatis Deo eſt, cor q̃d glorificat eum qui ipſum fecit.Hæc ſunt coronæ,& ſacrificia,& aro-
mata,& flores Dei.Præterea de patientia:Si peccauerit,inquit, frater tuus, ipſum argue, Matth.18.
& ſi eum pœnituerit,ei remitte. Si ſepties in die in te peccauerit,& ſepties ad te conuer-
tatur,dicens,me pœnitet,ei remitte. Et ijs quidem qui militant, per Ioannẽ præcipit, vt Luc.3.
ſint ſolis ſtipendijs contenti.Publicanis aũt,vt non amplius exigant quàm ſit conſtitutũ.
Iudici aũt:Non accipies,inquit,perſonam in iudicio.Dona enim excęcant oculos viden- Deut.16.
tium,& corrumpunt verba iuſta vt liberent eos qui faciunt iniuriam.Quinetiã ijs qui ſtu
dent œconomię & domus adminiſtrationi:Poſſeſsio quę paratur cum iniquitate,minor Prouer.13.28
redditur.Quinetiam de charitate:Charitas,inquit,operit multitudinem peccatorum.Et Habacuc.2.
de reipublicæ adminiſtratione:Reddite quæ ſunt Cæſaris,Cæſari:& quæ ſunt Dei,Deo. 1.Pet.4.
De iureiurando aũt & de iniuriæ acceptæ recordatione : Nunquid ego mandaui patrib⁹ Matth.22.
veſtris exeuntibus è terra Aegypti,vt offerrent mihi holocauſta & ſacrificia?Sed hoc man Leuit.19.
daui vobis:Vnuſquiſq; veſtrũm aduerſus proximũ in corde ſuo iniuriæ acceptæ non re- Eccl.10.
cordetur, falſum iuſiurandũ non diligat. Quinetiam mendacibus & ſuperbis minatur:
illis quidem hoc modo:Væ ijs qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce. His verò ſic: Eſa.5.
Væ prudentes in ſeipſis,& coram ſeipſis ſcientes.Qui enim ſeipſum humiliat, exaltabit: Luc.14.
& qui ſeipſum exaltat,humiliabitur.Et miſericordes quidem beatos pronunciat,quoniã Matth.5.
ipſi miſericordiam conſequentur.Iram aũt infelicẽ pronunciat ſapientia : Quoniã ipſos Eccl.30.
quoq; prudẽtes perdet.Iam verò iubet quoq; inimicos diligere,& in ijs qui nos execrant

Matth.5. beuedicere, orareq; pro ijs qui uobis inſultāt, & nos iniuria afficiūt. Ei qui te, inquit, per D
cutit in maxillam, præbe ei & alteram. Et ſi quis abſtulerit tibi tunicā, ne prohibeas quo
Ibidem.22. minus tollat eriam pallium. De fide autem: Quæcunq; perieritis in oratione credentes,
accipietis, inquit: infidelibus autem nihil eſt fidum, vt ait Pindarus. Ac famulis quidem
vtendum eſt, tanquam nobis ipſis: ſunt enim homines, ſicut uos: Deus enim eſt omni-
bus liberis & ſeruis ex æquo, ſi conſideres. Oportet autem fratres quoq; peccantes uon
Prouerb.13. punire, ſed reprehendere: Qui ſuo enim parcit baculo, inquit, ſuum odit filium. Pręterea
Matt.23 glorię quidem expellit cupiditatem, dicens: Væ vobis Phariſęi, quouiam amatis primas
Ibidem.11. ſedes iu ſynagogis, & ſalutatioues in foro. Peccatoris autem amplectitur pœnitenriam,
Luc.7. quę peccata ſequitur pœnitentiam diligens. Solum enim Verbum eſt, in quod peccatum
1.Pet.2. non cadit. Eſt enim peccare natura omnibus innatum & cōmune: poſt peccatū autem re
ſipiſcere, non eſt cuiuſuis homiuis, ſed eius qui eſt iure magnifaciendus. De cōmunica-
Matth.25. rione autē: Venite, inquit, ad me omnes beuedicti, eſte hęredes regni, vobis parati à con-
ſtitutioue mundi. Eſurij enim, & dediſtis mihi ad comedendū: ſitiui, & dediſtis mihi po-
tum: peregrinus erā, & me collegiſtis: nudus, & me operuiſtis: infirmus, & viſitaſtis me:
eram in carcere, & ad me veniſtis. Et quando fecimus aliquid horū Domino? Ipſe rurſus
dicet Dominus, fratrū beneuolentiā beneuolè in ſeipſum conuerteus, & dicens: Quod-
cunq; feciſtis his paruis, mihi feciſtis. Et ibunt qui tales ſunt in vitā ęternam. Tales ſunt
Verbi leges, verba conſolatoria, uon in tabulis lapideis, digitis Domini ſcripris, ſed ſcri-
ptę in cordibus hominū, in quas ſolùm non cadit interitus. Quocirca fractę ſunt tabulæ
eorū qui erant duri cordis, vt fides puerorū imprimeretur in teneris mentibus. Ambę au
tem leges Verbo ſeruiebant, ad humanæ naturæ inſtitutionem: illa quidem per Moſen, E
hæc verò per Apoſtolos. Cuiuſmodi autem tradita ſit per Apoſtolos puerilis inſtitutio,
mihi videtur de eo quoq; genere neceſſariò differendū. Imò verò ſui recordans dicit Pę-
Zacha.8. dagogus. Atq; ipſa quidem eius pręcepta rurſus exponā veluti in ſemine: Depoſito men
dacio loquimini veritatē vnuſquiſq; cum proximo ſuo, quoniā ſumus alter alterius mē-
Ephe.4. bra. Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram, neq; locū date diabolo. Qui furabatur,
non amplius furetur, ſed porius laboret, operās bonū, vt poſſit impertiri egenti. Omnis
amaritudo, & ira, & excandeſcentia, & clamor, & maledictū tollatur à vobis cum omni
virio. Eſtote alter in alterum benigni, miſericordes, vobis iuuicem gratificau tes, quem-
Ephe.5. admodū Deus quoq; vobis in Chriſto gratificatus eſt. Eſtote ergo prudentes, & Dei imi-
tatores, ſicut filij dilecti, & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit vos. Mulieres
quidem proprijs viris ſubijciantur, tanquā Domino. Mariti autem ſuas vxores diligant,
Ibid.6. ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam. Se ergo inuicem diligent qui ſunt coniuncti, ſicut pro-
pria corpora. Filij obedite veſtris parentibus. Patres ne prouocate ad iram filios veſtros,
ſed educate eos in diſciplina & admonitione domini. Serui obedite Dominis ſecūdum
carnem, cum timore & tremore in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto ex animo cum
beneuolentia ſeruientes. Et Domini benefacite ſeruis veſtris, remittentes minas, ſcien-
Ad Gal.5. tes quòd & ipſorū & veſter Dn̄s eſt in cœlis, & non eſt perſonę acceptio. Si viuimus ſpiri-
tu, ſpiritu & ambulemus. Ne ſimus vanę gloriæ cupidi, alter alterū prouocātes, alter alte
Ibidem.6. ri inuidentes. Alter alterius onera portate, & ita implete legem Chriſti. Ne erretis, Deus
non ſubſannatur: quod bonū eſt facientes, ne animo deficiamur, proprio enim tempore
1.Theſſ.5. metemus. Non diſſoluti, pacē in vobis agite. Adhortamur aūt vos fratres, admonete inſo F
lentes, conſolemini puſillanimes, ſuſtinete infirmos, patientes eſtote erga omnes. Vide-
te ne quis malum alicui pro malo reddat. Spiritū ne extinguatis, Prophetiā ne uihili du-
catis. Omnia aūt probate, & quod bonū eſt tenete. Ab omni ſpecie mala abſtinete. In ora
tione perſeuerate, vigilantes iu ipſa. In gratiarū actione, in ſapientia ambulate apud eos
Coloſſ.4. qui extra ſunt tēpus redimentes. Sermo veſter ſemper in gratia, ſale ſit cōditus, vt ſciatis
quomodo oporteat vos vnicuiq; reſpondere. Enutriamini in ſermonib. fidei. Exerceami
1.Tim.4. ni ad pietatē: corporalis enim exercitatio ad modicū eſt vtilis. Pietas aūt eſt vtilis ad om-
Ibid.6. nia, habēs promiſſionē vitę quę nūc eſt, & futurę. Qui fideles habeut dominos, ne con-
tēnant, quoniā fratres ſunt, ſed magis ſeruiāt, quoniā ſunt fideles. Qui largit̄, ſit in ſimpli
Rom.12. citate: qui pręeſt, in ſtudio: qui miſeret̄, in hilaritate: charitas non ficta, malū odio haben-
tes, bono adhęrētes, fraterna dilectione veſtri inuicē amantes, honore vos inuicē pręue-
niētes, ſtudio nō pigri, ſpiritu feruētes, Dn̄o ſeruiētes, ſpe gaudentes, afflictionē ſuſtiuen
tes, in orarione perſeuerātes, hoſpitalitatē perſequentes, vſibus ſanctorū cōmunicantes.
Hęc pauca ex multis, exēpli gratia, ex ipſis Scripturis percurrēs Pędagogus, ſuis apponit
pueris, per quę, vt ſemel dicā, funditus excindit vitiū, & circūſcribitur iniquitas. Plurima
aūt alia pręcepta quę ad electas perſonas pertinēt, in ſanctis libris ſcripta ſunt: hęc quidē
presbyteris, alia verò Epiſcopis, alia diaconis, alia autem viduis, de quibus fuerit aliud
dicendi tempus. Multa autē etiam per ænigmata, multa uerò per parabolas quoq; poſ-
ſunt prodeſſe ijs qui in ea incidūt: ſed nō eſt meū, inquit Pędagogus, hęc docere, ſed ma-

giſtrò

A giſtro ad ſancta verba exponeuda opus habemus,ad quē nobis eundū eſt. Et iam quidē
certè tempus eſt mihi quidē ceſſandi à pædagogia, vobis aūt audiendi Magiſtrū. Cùm is
aūt vos exceperit in boua diſciplina eductos,edocebit eloquia.Rectè aūt cecinit eccleſia
& ſponſus,qui eſt ſolus magiſter,boni patris bona voluntas,ſapientia germana, ſanctifi-
catio cognitionis. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris,vt dicit Ioannes,qui medeť 1.Ioan.2.
& corpori & animæ noſtræ,proprio nempe homini,Ieſus. Non ſolū aūt pro peccatis no
ſtris,ſed etiā totius mundi.Et in hoc cognoſcimus quòd ipſum cognouimus,ſi eius man
data ſeruemus.Qui dicit,cognoui ipſum,& mandata eius nō ſeruat, mendax eſt, & in eo
veritas non eſt.Qui autem ſeruat eius ſermonem, verè perfecta eſt in eo Dei dilectio : in
hoc cognoſcimus quòd in eo ſumus.Qui dicit in ipſo manere,debet ſicut ille ambulauit
ipſe quoq; ambulare.O alumni beatæ pædagogiæ,impleamus pulchrā eccleſię perſonā,
& ad bonā matrem infantes accurramus, & ſi ſimus ſermonis auditores, beatam glorifi-
cemus œconomiam,humanæ ſcilicet carnis ſuſceptæ conſilium,per quod tanquam à pę
dagogo quidem homo inſtituitur,ſanctificatur autem tanquam Dei puellus, & in cœlis
quidem verſatur,è terra inſtitutus,patrem autem illic ſumit,quem diſcit in terra.Omnia
Verbum & facit,& docet,& inſtituit.Equus fræno ducitur,& taurus iugo, fera laqueo ca
pitur : homo autem verbo transformatur,quo feræ manſueſcunt,ineſcantur natatilia, &
attrahuntur volucres. Hoc verbum ſeu ratio reuera equo frænū conſtruit, tauro iugum,
feræ laqueum,piſci arundinem,aui laqueum.Hoc rempublicam gerit, agros colit,impe
rat,& eſt adminiſter,& vniuerſa fabricatur.

B Hoc terram,ac cœlum,maris æquoraq; alta creauit,
Aſtraq; quæ cœlum pulchra vndiq; cuncta coronant.

O diuina opera. O diuina præcepta. Aqua hæc in ſeipſo fluctuet: hic ignis iram conti-
neat:aër hic vagetur in æthere:terra autem & concreſcat & ferat. Quando ego volo ho-
minem formare,elementa ſunt mihi materia,vnà cum meo figmento cohabito.Si me co
gnoueris,ignis tibi ſeruiet.Tale ac tantum eſt verbum.Hic eſt pædagogus,mundi & ho-
minis opifex,& propter ipſum iam eſt mundi quoq; pædagogus, cuius iuſſu ambo con-
ſtamus,expectantes iudicium.Neq; enim furtiuum fert hominibus vocale verbum. Erit
verbum ſapientia,vt ait Bacchylides.Irreprehenſibiles autē,& integri, & inculpati Deo, Philip.2.
vt dicit Paulus,filij,in medio generationis prauę & peruerſæ,tanquā luminaria,in mun-
do apparere.Quod ergo reſtat,propter talem Verbi celebrationem Verbum orabimus.
Placare tuis ô pædagoge pueris, pater auriga, fili Iſraël, & pater vnum ambo, Domine.
Da nobis qui tua ſequimur præcepta,vt impleamus ſimilitudinem imaginis, & pro viri
bus ſentiamus bonum Deum,& Iudicem non acerbum:præſtaq; vt omnes qui in tua pa
ce verſamur,vt in tuam ciuitatem transferamur,cùm vndas peccati abſq; fluctibus trana
uerimus,tranquilli cum ſancto Spiritu conueniamus,& ineffabili ſapientia noctu & in-
terdiu ad perfectū vſq; diem laudantes, gratias agamus,laudemus vnum Patrem, & filiū
filium,inquam,pędagogum & magiſtrum,vnà cum ſancto Spiritu,qui vnus eſt omnia,in
quo omnia,per quem omnia vnum,per quē eſt quod ſemper eſt, cuius membra omnes,
cuius ſunt gloria & ſecula,qui eſt vndiquaq; bonus, vndiquaq; pulcher, vndiquaque ſa-
piens, vndiquaq; iuſtus:cui gloria nunc & in ſecula ſeculorum, Amen. Quoniā
aūt pædagogus nos duxit in eccleſiam,ipſeq; ſibi ipſi, Verbo inquā, quod
docet,& omnia conſiderat,aſsidet,bene habuerit,ſi nos cùm in hoc lo
co ſumus,iuſtæ gratiarum actionis mercedem,pulchræ pæda-
gogiæ conuenientem laudem Domino
offeramus.

HYMNVS CHRISTI SERVATORIS A SANCTO Clemente compoſitus, è Græco verbatim nulla verſus habita ratione traductus.

FRænum pullorum indocilium,
Penna volucrum non errantium,
Verus clauus infantium,
Paſtor agnorum regalium,
Tuos ſimplices
Pueros congrega,
Ad ſanctè laudandum,
Syncerè canendum
Ore innoxio
Chriſtum puerorum ducem.
Rex ſanctorum,
Verbum, qui domas omnia,
Patris altiſsimi,
Sapientiæ rector,
Laborum ſuſtentaculum,
Aeuo gaudens,
Humani generis
Seruator Ieſu,
Paſtor, arator,
Clauus, frænum,
Penna cœleſtis
Sanctiſsimi gregis.
Piſcator hominum,
Qui ſalui fiunt.
Pelagi vitij
Piſces caſtos
Vnda ex infeſta
Dulci vita ineſcans.
Sis dux ouium
Rationalium paſtor
Sancte, ſis dux,
Rex, puerorum intactorum.
Veſtigia Chriſti,
Vita cœleſtis,
Verbum perenne,
Aeuum infinitum,
Lux æterna,
Fons miſericordiæ,
Operatrix virtutis,
Honeſta vita,
Deum laudēt, Chriſte Ieſu.
Lac cœleſte
Dulcibus vberibus
Nymphæ Gratiarum
Sapientiæ tuæ expreſſum,
Infantuli
Ore tenero
Enutriti,
Mammiæ rationalis
Roſcido ſpiritu
Impleti,
Laudes ſimplices,
Hymnos veraces,
Regi Chriſto,
Mercedes ſanctas
Vitæ doctrinæ,
Canamus ſimul.
Canamus ſimpliciter
Puerum valentem,
Chorus pacis,
Chriſto geniti,
Populus modeſtus.
Pſallamus ſimul Deū pacis.

PAEDAGOGIAE LIBRI TERTII ET VLTIMI FINIS.

COSMO MEDICI CLARISSIMO ET PRVDENTISSIMO FLORENTIAE DVCI GENTIANVS HERVETVS

S. P. D.

CVM Clementis Alexandrini Stromatũ octo libri varia & multiplici eruditione referti, è tua bibliotheca exprōpti, & à tuo typographo Græcè in lucē æditi, à me Latinè eſſent verſi, Clariſſime Princeps, non cōmittendum putaui, vt cùm ij in ſtudioſorũ manus propédiem eſſent venturi, neſcirent cuinam hunc theſaurum eos ferre acceptum oporteret. Nam cùm multis nominibus tibi plurimùm debeant qui literarum ſtudijs delectantur, ſe quidem certè huius verè admirabilis autoris editione tibi adeò obligatos fateantur neceſſe eſt, vt diuini huius beneficij memoriam, nulla ſit vnquam deletura obliuio. Eſt certè eiuſmodi hic eius Commentarius, qui cuiuſuis doctrinæ tantas continet opes & tam innumerabiles, vt nullus ſit vllis artibus ac diſciplinis præditus, qui non ſit ex eo maximam vtilitatem accepiturus. Qui ſi interijſſet, & non tua ope eſſet in vitam propè dixerim reuocatus, incredibilem feciſſet iacturam Chriſtianæ reſpublicæ. Quo quidem nomine ipſum quoq; Clementem, quem, ſuum opus ad publicam vtilitatem conſcriptum, ab interitu eſſe vindicâtum, gaûdere eſt conſentaneum: magnas quoq; tibi gratias & habiturum, & ſuis ad Deum precibus eſſe relaturum, piè credendum eſt. Ea verò magna laus eſt, optime Princeps, non ſolùm viuos, ſed eos quoq; qui è viuis exceſſere, tibi immortali tuo beneficio obſtringere. Plurima ſunt profectò eaq́; maxima & præclariſſima, quæ plurimi in te iurè ſuſpiciunt, laudant, & admirantur: nihil eſt tamē quod omnes vno ore magis prædicant atque adeo in cælum ferunt, quàm & tuum inſignem doctrinæ amorem, & eximiam in doctos beneuolentiam. Et meritò profectò: nam cùm in hac diuinitus ad te delatæ pulcherrimæ reipublicæ adminiſtratione hoc tibi propoſueris, & eò omnes tuas actiones hucuſq; direxeris, vt, quod quidem eſt optimi & verè Chriſtiani principis inſtitutum, ciues tui bene ac beatè viuant, quod tum demum fit, cùm expulſis vitijs ſuus eſt virtuti ac dignitati locus: quid honeſtius & vtilius, quàm & ex antiquorum monimentis præclara inſtituta & facta diſcere, & ad res honeſtas tuo exemplo, ſtudio & auxilio, tuos ciues incitare? Ea re certè factum eſt, vt cùm peritiſſimi inſtar medici, & bene valentes ea quæ ad tuendam ſanitatem pertinent docuiſſes, & ægros partim lenibus, partim acribus, prout morbus poſtulabat, medicamentis curaſſes, ſit exoptata ſalus veſtræ reddita reipublicæ. Sed quò feror, qui contrà ac ſtatueram in tuas laudes excurro, quas nec tam parui eſt ingenij, nec tam exiguæ in dicendo facultatis, minimè certè huius epiſtolæ breuitatis celebrare, & non potius ad Clementem noſtrũ redeo? Quidni enim eum noſtrum vocem, cùm vterq; in eum quod potuit contulerit? Tu eum liberaliter excepiſti, fouiſti, recreaſti, nitidumq́; & rectè curatum in publicum exire iuſsiſti. Ego autem protinus non vulgari inita cum eo amicitia, non ſatis habui eum audire græcè loquentem, niſi etiam, vt Latinis omnibus euaderet familiaris, eum Romanè loqui docerem: quàm bene quidem, eſto aliorum iudicium. Neq; enim is ſum qui neſciam quàm ſit difficile græcum ſenem ſermonem diſcere peregrinum, maximè ſi ipſe magiſter in ea quam ipſe docet lingua ſit hoſpes. Quomodocunq; tamen ſe habeat, ego ſedulò ſum conatus, & me præſtitiſſe opinor, vt ſi nihil aliud, cogitata certè ſua Latinè fi-

deliter & familiariter explicet. Huius itaq; Clementis quæ quidem extant opera, D
maximo tuo beneficio in lucem nuper edita, cùm Latinè reddidiſſem, & pulcherri
mis typis in publicum edenda Florentiam miſiſſem, hoc diuinum Stromatum opus
fauſtiſsimis tuis auſpicijs emittendum eſſe cenſui. Quod quidem vt facerem eo luben-
tius ſum adductus, quòd cùm Petrus Victorius vir egregiè doctus, Marcello Cerui-
no Cardinali ſanctæ Crucis, viro in primis pio & docto, in cuius ſum clientela, cùm
Protrepticon Clementis benignè ſuppeditaſſet, omnia eius opera dedicarit, ab officio
meo non alienum fore duxi, ſi hæc Stromata felici tuo nomini conſecrans, teſtatum
relinquerem quàm ſit bonis omnibus gratum, & immortali laude celebratum, hoc
tuum doctrinæ ſtudium, & ad bonas prouehendas artes & diſciplinas inexhauſta li-
beralitas. Vale Princeps optime, & Clementi Latinè loquenti faciles
aures pauliſper præbe. Eugubij, pridie Non.
Iulij, M. D. L I.

E

CLEMENTIS ALE XANDRINI STROMATVM

LIBER PRIMVS.

Deeſt principium.

* * * *

Vt ea ſub manu legas, & ea ſeruare poſsis. Vtrum autem ne omnino qnidem, an eſt aliqui
bus permittendum ſcribere? & ſi prius qnidem, quis eſt vſus literarum? ſin autem alterũ,
aut viris bonis, aut ijs qui non ſunt eiuſmodi. Ridiculum quidẽ certè fuerit, eorũ qui ſunt
boni ac ſtudioſi ſcriptis repudiatis, eos qui tales non ſunt componentes admittere. Sed
Theopompo quidem & Timæo, qui fabulas & maledicta cõponunt, præterea autẽ Epi-
curo quoq; qui eſt princeps & autor impietatis, quinetiã Hipponacti & Archilocho tam
turpiter ſcribere concedendum eſt, ei autem qui veritatem prædicat, prohibendũ eſt po-
ſteris vtilitatem relinquere? Pulchrum autem eſſe & honeſtum exiſtimo, ijs etiam qui po
ſtea futuri ſunt, bonos filios relinquere. Ac filij quidem, corporum, animę autem ſunt fœ F
tus orationes. Iam Patres eos dicimus qui nos catecheſi inſtituerunt. Philoſophia autẽ,
Prouer.2. humana eſt, & ſe lubenter communicat. Dicit itaq; Solomon: Fili, ſi ſuſceptam præcepti
mei dictionem apud te abſconderis, exaudiet ſapientiam auris tua. Sermonẽ qui ſemi-
natur, in eius qui diſcit anima abſcondi dicit, tanquam in terra: & hæc eſt plantatio ſpiri
talis. Vnde etiam infert: Et applicabis cor tuum ad intelligentiam, applicabis autẽ ipſam
ad admonitionem filio tuo. Anima enim animæ, & ſpiritus ſpiritui copulatus, per ſermo
nis ſeminationem id quod deiectum eſt augent & viuificant: filius autem eſt, quiſquis e-
ruditur, ex eo quòd ei qui eum erudit, obediat. Fili, inquit, præſcriptorum meorum ne ob
liuiſcaris. Quòd ſi non eſt omnium cognitio, aſinus ad lyram, vt ij dicunt qui prouerbijs
vtuntur, vulgò ſunt quæ ſcripta ſunt. Sues quidem certè magis delectantur luto, q̃ aqua
Matth.13. munda. Propterea, inquit Dominus, loquor eis in parabolis, quòd videntes non vident,
& audientes non audiunt, & non intelligunt: non quòd eis Dominus prębeat ignoratio
nem, ſic enim ſentire eſt nepharium, ſed quòd eam quæ inerat, propheticè arguerit, & ea
quæ dicebantur, non eſſe intellecturos indicarit. Iam autem cernitur ipſe Seruator, qui
Luc.19. ex redundanti copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione ſeruis augentur,
facultates diſtribuerat, reuerſus cum eis rationem ponere, quando ijs quidem qui eius
pecuniã auxerant, qui in modico fuerant fideles, exceptis, eos ſuper multa conſtiturũ
pollicitus, in Domini gaudium iuſsit ingredi: ei autem qui pecuniam ad fœnerandum
creditam occultauerat, & eam ipſam quam acceperat abſq; vllo emolumento reddebat,
Serue, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meã dare nummularijs, & ego
veniens

A veniens meam recepiſſem. Propter hęc ſeruus inutilis inijcietur in tenebras exteriores.
Tu ergo fortis eſto, ait quoque Paulus, in gratia quæ eſt in Chriſto Ieſu, & quæ audijſti à 2.Tim.2.
me per multos teſtes, ea cõmitte fidelibus hominibus, qui quidẽ idonei erunt alios quo
que docere. Et rurſus: Stude teipſum Deo probum exhibere operarium, inconfuſibilem, Ibidem.
rectè tractantem verbum veritatis. Si ambo ergo verbum prædicant, hic quidem ſcripto,
ille verò voce, quomodo non ſunt ambo admittendi, qui effecerunt vt fides operetur per
dilectionem? A culpa autem eius qui quod eſt optimũ non elegit, Deus eſt prorſus alie-
nus, & minimè eius cauſa. Iam verò illorum quidem munus eſt verbum fœnerari: horum
autem, probare, & aut accipere, aut non. Iudiciũ autem in ipſis iudicatur. Sed prædican-
di quidem ſcientia eſt quodammodo Angelica, vtrouis modo iuuans, ſeu per manum,
ſeu per linguam operetur: quoniam qui ſeminat in ſpiritum, de ſpiritu metet vitam æ-
ternam. Quod autem bonum eſt facientes, ne ſimus puſillo & abiecto animo. In eum qui
dem certè qui diuina prouidentia in eam inciderit, confert ea quæ ſunt maxima, princi-
pium fidei, vitæ rectè inſtituendæ promptum & alacre deſiderium, veritatis aperitio-
nem, & ad eam incitationem, motum inquiſitionis, veſtigium cognitionis, & vt rem in
in pauca conferam, dat materiam & occaſionem ſalutis. Qui autem in verbis veritatis
germanè & ſyncerè ſunt educati, accepto vitæ æternæ viatico, ſublimes in cœlum ferun- πτεροῦνται.
tur. Valde itaq; mirabiliter dicit Apoſtolus: Semper vos exhibentes vt Dei miniſtros, vt 2.Cor.6.
pauperes, multos autem ditantes: vt nihil habentes, & omnia poſsidentes. Os noſtrum
apertum eſt ad vos. Teſtificor autem, inquit ſcribens ad Timotheum, coram Deo & Chri 1.Tim.5.
ſto Ieſu, & electis Angelis, vt hæc ſerues abſq; præiudicio, nihil faciens ſecundum pro-
B uocationem. Neceſſe eſt ergo vtroſque eos probare ſeipſos: illum quidem an dignus ſit πρόσκλισιν.
qui dicat & monimenta relinquat: hunc verò, an iurè poſsit audire & legere. Etiam eu-
chariſtiam cùm quidam vt mos eſt diuiſerint, permittunt vnicuiq; ex populo eius par-
tem ſumere. Ad accuratè enim perfecteq; eligendum ac fugiendum, optima eſt conſcien
tia. Firmum autem eius fundamentum, eſt recta vita, cum ea quæ conuenit doctrina: &
ſequi alios iam probatos & qui ſe rectè geſſerunt, optimũ eſt, & ad veritatem intelligen-
dam, & ad exequenda mandata. Quamobrem qui comederit panem & biberit calicem 1.Cor.11.
Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem homo ſeipſum,
& ſic de pane edat, & de calice bibat. Conſequens eſt ergo, vt qui vt proximis proſit cu-
ram ſuſcipit, conſideret, nunquid audacter ac temerè, & aliqua in aliquos ductus æmu-
latione, ad docendum proſiluerit: num gloriam aucupetur eius verbi cõmunicatio: num
hanc ſolam accipit mercedem, eorum qui audiunt ſalutem: num loquendi ad gratiam,
ſordiumque acceptorum munerum criminationem effugerit, qui per literarum moni-
menta loquitur. Nunquam enim in ſermone adulationis fuimus, ſicut nouiſtis, inquit 1.Tim.2.
Apoſtolus, neque in prætextu auaritiæ, Deus teſtis, neque quærentes gloriam ab homi-
nibus, neque à vobis, neque ab alijs, cùm poſſemus eſſe oneri vt Chriſti Apoſtoli, ſed fui-
mus manſueti in medio veſtri, ſicut nutrix fouet filios ſuos. Eadem autem ratione eis
quoque qui ſunt diuinorum verborum participes, obſeruandum eſt, num nimium cu-
rioſi animi vitio inducti, tanquam vrbium ædificia viſuri, ad id accedant, num veniant vt
ſint rerum ſecularium participes, cùm audierint eos qui ſunt Chriſto conſecrati, ea quæ
ſunt ad victum neceſſaria lubenter communicare. Sed ſunt ij quidem hypocritæ, & ideo
C mittantur. Si quis autem non videri iuſtus, ſed eſſe velit, oportet vt optima is ſit con-
ſcientia. Si eſt ergo meſsis quidem multa, operarij verò pauci, reuera orare oportet vt
maximè ſit plurium operariorum copia. Eſt autem duplex agricultura: vna quidem quæ
ſcriptis non continetur, altera verò quæ continetur. Vtrouis autem modo Domini o-
perarius præclarum frumentum ſeminauerit, & ſpicas auxerit & meſſuerit, verè diui-
nus apparebit agricola. Operamini, inquit Dominus, non cibum qui perit, ſed qui ma- Ioan.6.
net in vitam æternam. Sumitur autem nutrimentum & per cibos & per verba: & reuera
beati ſunt pacifici, qui eos qui in hac vita & errore ab ignoratione oppugnantur, con- Matth.5.
traria docendo tranſmouent, & traducunt ad pacem quæ eſt in Verbo, & vita quæ eſt ex
Deo, & eos qui eſuriunt iuſtitiam, panis diſtributione nutriunt. Sunt enim etiam animæ
propria habentes nutrimenta, & aliæ quidem augentur per agnitionem & ſcientiam,
aliæ verò per Græcam paſcuntur philoſophiam, cuius, quemadmodum nucum, non eſt
quiduis eſculentum. Qui autem plantat & irrigat, cùm eius qui auget ſint miniſtri, in
miniſterio vnum ſunt. Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum
proprium laborem. Dei enim ſumus cooperatores, Dei agricultura: Dei ædificatio 1.Cor.3.
eſtis, vt ait Apoſtolus. Neque verò permittendum eſt auditoribus vt ex comparatio-
ne faciant probationem: neque verbum tradendum eſt examinandum ijs qui educa-
ti ſunt in artibus omnis generis doctrinæ, & inflatorum argumentorum viribus ani-
mam iam habent præoccupatam, & nondum exinanitam. Qui autem ex fide conui-
uari inſtituerit, is ad diuinorum verborum ſuſceptionem firmus eſt ac ſtabilis, vt qui

κρίσιν εὔλογον iudicium rationabile. alludit autem ad λόγον.

iudicium quod bona nititur ratione, nempe fidem habeat. Eum autem hinc ex redun- D
danti copia ſequitur perſuaſio. Hoc itaque erat illud prophericum: Niſi credideritis,
non intelligetis. Dum ergo tempus habemus, operemur bonum, maximè autem apud
domeſticos fidei. Vnuſquiſq; autem eorum ex beati Dauidis ſententia pſallat gratias a-

Eſa.6. Gal.6 Pſal.50.

gens. Aſperges me Domine, hyſſopo & mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealba-
bor. Auditam mihi facies lætitiam, & exultatione exultabunt oſſa humiliata. Auerte fa-
ciem tuam à peccatis meis, & iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me Deus, &
ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Ne proijcias me à facie tua, & ſpiritum ſan-
ctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali con-
firma me. Atq; qui ad præſentes quidē dicit, & tēpore probat, & iudicio iudicat & diſcer
nit ab alijs eum qui poteſt audire, obſeruans orationes, mores, conſuetudines, vitā, mo-
tus, habitus, aſpectum, ſermonem, triuium, petram, viam quæ conculcatur, terram fer-
tilem, ſylueſcentem regionem, & regionem bonam ac feracem, & quæ colitur, & quæ po
teſt multiplicare ſementem. Qui autem per literarum monimenta loquitur, apud Deum

ἀγαθῶν

ſacramenti religione obſtringitur, hæc in ſcriptis vociferans: nec lucri gratia, nec inanis
gloriæ cauſa, non vinci ab affectione, non quæſtui ſeruire, non efferri voluptate, ſed eo-
rum qui legunt ſola frui ſalute, cuius nec eſt in præſentia particeps, ſed ſpe expectans
eam quę omnino reddenda eſt retributionem ab eo, qui operarijs pollicitus eſt ſe reddi-
turum mercedem pro meritis. Sed nec eum qui in virorum numerum adſcriptus eſt,
oportet deſiderare remunerationem. Non enim qui ſua benefacta iactauit, propter glo-
riationem accepit retributionem. Qui autem eorum quæ oportet aliquid facit propter E
remunerationem, aut vt rectè operans ſtudens recipere, aut vt maleficus pœnam vitans,
an non mundana tenetur conſuetudine? Oportet autem Dominum, quoad eius fieri
poteſt, imitari. Is autem fuerit qui Dei voluntati inſeruit, qui cùm gratis acceperit, dat

Deut.23.

gratis, ſatis magnam recipiens mercedem, ipſam vitæ inſtitutionem. Non ingredietur
autem, inquit, in ſancta merces meretricis. Porrò autem prohibitum eſt offerre altari

ἄλλαγμα.

precium canis. Cui autem mala educatione & doctrina obtuſus eſt animæ oculus, vadat
ad propriam lucem, ad veritatem, quæ in ſcriptis ea quæ non ſunt ſcripta indicat. Qui

Eſa.55. Prouer.5. Plat.3. de leg.

ſititis, ite ad aquam, dicit Eſaias. Et bibite aquam de vaſis veſtris, monet Salomon. Plato
itaq; qui eſt ex Hebræis philoſophus, iubet Agricolas non irrigare, neq; aquam ab alijs
ſumere, niſi cùm prius apud ſe foderint vſque ad terram quæ virginalis dicitur, terram

Eſt apud Pla. γῆν κεραμῖτιδα quod Clemēs hic dicit, παρθενικήν.

aridam & aquæ expertem inuenerint. Inopiæ enim non ſuccurrere, non iuſtum eſt. Ocio
autem ac ſocordiæ viaticum ſuppeditare, minimè eſt honeſtum: etiamſi onus quidem
ſimul imponere rationi eſſe conſentaneum, ſimul autem portare non conuenire dice-
bat Pythagoras. Simul autem accendit ſcriptura igniculum animæ, & conuenientem
oculum dirigit ad contemplationem, fortaſſe quidem etiam aliquid immittens, vt is qui
inſerit Agricola, id autem quod ineſt excitans. Multi enim in nobis, ex diuini Apoſto-

1. Cor.11.

li ſententia, ſunt infirmi & imbecilli, & dormiunt multi. Si aūt nos ipſos dijudicaremus,
non dijudicaremur. Non eſt aūt hoc opus ſcriptura artificioſe cōparata ad oſtentationē,
ſed mihi ad ſenectutē reconduntur monimenta, obliuionis medicamentū, verè imago
& adumbratio euidentium & animatarum illarum orationum quas dignus habitus ſum
qui audirem, & virorum beatorum, quíque reuera erant maximi precij & æſtimationis. F
Eorum vnus quidem in Græcia, Ionicus, alij verò in magna Græcia. Alter eorum erat
ex Cœleſyria, alter ex Aegypto, alij autem ex Oriente, & eius alter quidē Aſſyrius, alter
verò in Palæſtina Hebræus ex alto ducta origine. Cùm autem in eum vltimum inci-
diſſem, erat autem primus poteſtate, conquieui in Aegypto, venans ea quæ latuerant.
Sicula reuera apis, Prophetici & Apoſtolici prati flores decerpens, ſynceram quandam
& incorruptam cognitionem ingenerauit eorum qui audiebant animis. Sed qui veram
quidem beatæ doctrinę ſeruabant traditionem, ſtatim à Petro & Iacobo & Ioanne & Pau
lo, ſanctis Apoſtolis, filius à Patre accipiens, pauci autem ſunt patribus ſimiles, ad nos
quoq; Deo volente peruenerunt, illa à maioribus data & Apoſtolica depoſituri ſemina.
Rectè autem ſcio fore vt exultent, non hac dico lætari expoſitione, ſed ſola ea obſerua-
tione quæ eſt in annotatione. Eſt enim hæc, vt opinor, deſcriptio animę deſiderantis bea

Græcè eſt ἀνδρὸς, ſed puto legendū παιδὸς.

tam ita conſeruare traditionem vt non poſſit effugere. Filio autem amante ſapientiam,
pater lætitia afficietur. Putei qui exhauriuntur, emittunt aquam magis perſpicuam: cor
rumpuntur autem ij quorum nullus eſt particeps. Ferrum quoq; vſus ſeruat purius, vſus
autem defectus ei generat rubiginem. Vt ſemel enim dicam, exercitatio ſalubrem habi-

Matth.5.

tum ingenerat & ſpiritibus & corporibus. Nemo accendit lucernam & ponit eam ſub
modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui accepti fuerint conuiuio. Quid
enim iuuat ſapientia, quæ non ſapientem efficit eum qui poteſt audire? Præterea autem
ſemper quoq; ſeruat Seruator, & ſemper operatur vt videt Patrem. Docens aliquis plus
diſcit, & dicens ſæpe vnà audit cum ijs qui ipſum audiunt. Vnus eſt enim magiſter &

eius

A eius qui diſcit,& eius qui audit,qui & mentem irrigat & rationem. Nunquid etiam prohibuit Dominus à bono feriari & ſabbatum agere? Diuinis autem myſterijs & ſancta illa luce impertiri illos conceſsit qui ea poſſent capere. Iam verò non reuelauit multis ea quæ non erant multorum, ſed paucis quibus ſciebat conuenire, qui & ea poſſent accipere, & ex eis informari. Arcana autem, ſicut Deus, verbo creduntur, non ſcripto. Quòd ſi quis dicat ſcriptum eſſe, Nihil occultum quod non manifeſtabitur: nihil opertum quod non reuelabitur: à nobis quoque audiat, ei qui occultè audit, occultum manifeſtatum iri: & ei qui ſecretè ea quę traduntur poteſt ſeruare, apertum iri quod opertum eſt, vt veritas, & id quod multis eſt occultum, fiat paucis manifeſtũ. Nam cur omnes neſciunt veritatem? Cur autem non eſt ab omnibus amata iuſtitia, ſi eſt omnium iuſtitia? Sed enim traduntur myſticè myſteria, vt ſit etiam in ore loquentis id quod loquitur, potius autem non in voce, ſed in intelligentia. Dedit autem Deus eccleſiæ alios quidem Apoſtolos, alios verò Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios verò paſtores & doctores ad perfectionem ſanctorum, ad opus miniſterij, ad ædificationem corporis Chriſti. Horum itaq; meorũ commentariorum ſcriptura, ſcio quàm ſit imbecilla, ſi conferatur cum illo ſpiritu gratia pleno, quem vt audiremus digni ſumus habiti: fuerit autem imago, archetypum in memoriam reuocans, ei qui in thyrſo ictus fuerit. Sapienti enim, inquit, loquere, & erit ſapientior. Quinetiam habenti adijcietur. Profitetur autem, non arcana ſatis poſſe interpretari, multum abeſt, ſed tantum in memoriam reuocare, ſiue aliquando obliti fuerimus, ſiue ne obliuiſcamur. Multa autem rectè ſcio effluxiſſe propter longitudinem temporis, vt quæ abſque ſcriptis effugerint. Vnde memoriæ meæ imbecillitatem ſubleuans, expoſitionem capita conſtituentem, ſalutare memoriæ mo-

σαββατίζειν

Matth.10. Luc.11.

Ephe.4.

Prouerb.9.

B nimentum mihi comparans, hac neceſſariò vſus ſum deſcriptione. Sunt ergo quædam, quorum ne recordati quidem ſumus: erat enim apud viros beatos magna quædam vis. Sunt etiam quædam non annotata, quæ cùm tempore manſiſſent, nunc effugerunt: aliqua autem quæ extinguebantur, vt quæ flacceſcerent in ipſa cogitatione. Quoniam autem ijs qui non ſunt probati, non facile poteſt exhiberi eiuſmodi miniſterium: hæc monimentis ſuſcitans, nonnulla quidem conſultò prætermitto, timens ſcribere quæ etiam caui dicere, non vtique inuidens, neq; enim fas, ſed ijs timens in ea inciderent, ne in aliam fortè partem accipientes laberentur, & puero gladium, vt dicunt qui prouerbijs vtuntur, præbere inueniremur. Neq; enim fieri poteſt vt quę ſcripta ſunt non elabantur, etiam ſi à me non edita manſerint. Reuoluta autem, & vna ſemper voce, nempe ea quæ ſcripta eſt vtentia, interroganti nihil amplius præter ea quæ ſcripta ſunt reſpondent. Neceſſariò enim ſemper auxilio indigent, aut eius qui ſcripſit, aut alterius qui eiſdem inſiſtit veſtigijs. Sunt autem quædam, etiam quæ mihi tacitè ſignificabit ſcriptura, & in alijs quidem inſiſtet, alia verò tantùm dicet, conabitur autem & celans dicere, & occultans aperire, & tacens oſtendere, & quæ ab inſignibus hæreſibus decreta ſancita ſunt adducet, & aduerſus ea dicet quæcunq; ante propheticam contemplarionem prius diſpenſata eſſe oportet, quæ nobis procedet ex glorioſa & veneranda traditionis regula, ab ortu mundi progredientibus, ea quæ ex naturali contemplatione neceſſariò prius tractanda ſunt prius adducens, præpurgata prius terra & à ſpinis & ab omni herba, agrico-

ἐποπτικὴν θεωρίαν.

C læ ritu, ad plantandam vineam. Certamen enim eſt etiam præludium certaminis, & myſteria ſunt ea quæ præcedunt myſteria. Neq; verò verebuntur noſtri commentarij vti ijs quæ ſunt pulcherrima ex philoſophia, & ijs quæ præcedunt diſciplinis. Non enim ſolùm propter Hebræos, & eos qui ſunt ſub lege, par eſt fieri Iudæum, ſed etiam propter Græcos græcum, vt omnes lucrifaciamus. Et in epiſtola ad Coloſſenſes: Admonentes, inquit, omnẽ hominẽ, & docentes in omni ſapientia, vt exhibeamus omnẽ hominẽ perfectum in Chriſto. Quanq̃ alioqui cõmentariorum deſcriptioni conuenit ſplendor contemplationis. Iam verò ipſa quoq; bonarũ diſciplinarum copia eſt veluti quoddam condimentum Athletæ cibo permixtum, non delitias quidem captantis, ſed bonũ appetitũ ſumentis, laudis amorem. Pſallentes quidem certè, nimis intenſum grauitatis ſonũ modulatè remittimus. Quemadmodũ autem qui volunt alloqui populũ, hoc ſæpenumero faciunt per præconem, vt ea quæ dicuntur magis exaudiantur: ita hîc quoque cùm ad multos habenda ſit à nobis oratio quæ præcedit traditionem, adducendæ ſunt opiniones & voces quæ eis in ſingulis reſonant, per quas ij magis conuertentur qui audient. Et vt paucis dicam, in multis quidem margaritis vna eſt. In multa autem piſciũ piſcatione vnus eſt callionymus, tempore aũt & labore eluceſcet veritas, ſi bonus obtigerit adiutor. Per homines enim diuinitus plurima beneficia ſuppeditantur. Atq; omnes quidem qui viſu vtimur, ea quæ cadunt in ipſum contemplamur, ſed alij aliorum gratia. Iam non ſimiliter ouem contemplatur coquus & paſtor. Ille quidem an ſit pinguis diligenter ſcrutatur: hic verò lac ouis obſeruat an ſit generoſum. Mulgeat quidem aliquis, ſi cibo egeat: vellus tondeat, ſi ei tegumento opus ſit. Sic mihi etiam procedat fructus bonæ Gr

1.Cor.9.

Col.1.

χρηστομαθίας.

προορεκτικόν.

καλλιχθύς.

Hunc dicunt aliqui eſſe anthia, alij *ἱερὸν ἰχθὺν*, ſeu ſacrum piſcem

corum doctrinæ. Nullam enim exiſtimo ſcripruram adeò fortunatam pręcedere, cui nul D
lus omnino contradicat:ſed illam exiſtimandum eſt eſſe rationi conſentaneam, cui ne-
mo iurè contradicit. Et actio ſimul & inſtirutū eſt admittendum, non quod eſt à repre-
henſione alienum,ſed quod nullus iurè reprehendit.Non ſtatim autem ſi quis non prin
κατὰ περίστα- cipaliter efficit, hoc facit quòd id deuiter:ſed id agit diuinam quandam ſapienter adhi-
σιν. στρωματεὺς bens diſpenſationem,& ſe rebus accommodans,& in omnem partē verſans. Neq; enim
ἐστίν. qui babet virtutem , via ad virtutem amplius opus habet: neque qui valet viribus, eger
inſtauratione. Quemadmodum enim terrá prius rigant agricolæ: ita etiam nos, eo quod
ebibi poteſt ex Græcorum orationibus, id quod eſt in eis terreſtre prius irrigamus,vt ſu-
ſcipiat ſpiritale ſemen quod deijcitur, & id facilè poſsit alere. Continebunt autem hæ
orationes, quæ dicunrur στρωματεῖς, id eſt,ſtragulæ varieq; contextæ,admixtam veritatem
philoſophiæ decretis, vel potius coopertam & abſcouſam, ſicut teſta operitur id quod
eſt in nuce eſculenrum.Fidei enim ſemina,ſolis, vt exiſtimo, conuenit ſeruari fidei agri-
colis.Non me autem laruerunt ea etiam quæ ab aliquibus imperitè rumulruantibus ia-
ctanrur,qui dicunt oportere in ijs verſari quæ ſunt maximè neceſſaria,& quæ fidem cou-
tinent : externa autem & quæ ſunt ſuperuacanea tranſilire, quæ nos fruſtra conterunt,
& detinent in ijs quæ ad finem nihil conferunt. Alij autem etiam philoſophiam ex ma-
lo ad hominum perniciem exiſtimant in vitam eſſe ingreſſam, vt quæ profecta ſit à ma-
ligno aliquo inuentore.Ego autem quòd vitium quidem malam habeat naturam,nec a-
licuius boni eſſe agricola vnquam ſuſtinuerit,in his totis oſtendam orationibus quæ di-
cunrur στρωματεῖς,tacitè ſignificans aliqua ratione diuinę quoq; prouidentiæ opus eſſe Phi
loſopbiam.De cōmentarijs autem,qui in temporibus neceſſarijs, Gręcorum complexi E
ſunt opinionem,tanrum dico ijs qui reprebendendi ſtudio delectantur. Primùm quidē,
etſi ſit inutilis Philoſophia,ſi eam eſſe inutilem confirmare vtile eſt,eſt vtilis.Deinde nec
fieri poteſt vt ij Gręcos condemnent,qui nuda de eorum decretis dictioue vtunrur, ſi nō
vnà ſigillatim ad ea aperienda deſcendant vſq; ad cognitionem. Eſt enim vel maximè fi-
de digna probatio quę eſt cum experieutia,quoniā vel perfectiſsima inueuirur demon-
ſtratio,eorū quę ſunt damnata,cognitio.Multa itaq; licet ad finē nō conferant,artifici or
namentum afferunt.Et alioqui varia ác multiplex doctrina,& variè probat id quod addu
cit,& Catechumenis admirationē afferēs,ea quę ſunt pręcipua dogmata, ad eorū qui au
ἐξαγγελία diunt perſuaſionem deducit, & ad veritatem.Eſt autem fide digna eiuſmodi animū per-
mouens perſuaſio,per quam qui ſunt doctrinę ſtudioſi, quę male exagitatur, ſuſcipiunt
veritatem,ad hoc vt neq; ipſa Philoſophia vitę perniciem afferat,cùm ſit rerum falſarum
& malorum operum artifex,quā nonnulli falſo affirmarunt eſſe euidentē veritatis ima-
ginem, donum Gręcis datum diuinitus:neq; nos à fide auellamur, à fraudulentę artis
veluti quibuſdam decepti pręſtigijs, ſed vt ſemel dicam, maiori integumento vtentes,
exercitatiouem aliquam fidei demonſtratiuā vtcunq; comparemus. Quinetiam ipſorū
quoq; dogmarum conflictus,dum inter ſe couferuntur,veritatem conciliat,vnde conſe-
quirur cognitio, nou quòd per priucipalem rationem ingreſſa ſit Philoſophia, ſed quòd
per eum fructum qui capitur ex cognitioue, verę comprebenſionis firmam ac ſtabilem
ſuſcipiamus perſuaſionem,propter eorum quę ſubintelliguntur ſcientiam.Taceo quòd
hę orationes multiplici ac varia doctrina in vnum corpus coagmentatę, volunt ex arte
celare ſemina cognitionis. Quemadmodū ergo qui ſtudio tenerur venationis, poſtquā F
quęſijt,inueſtigauit,indagauit,canes qui curſu perſequerentur emiſit,feram capit: ita e-
tiam apparet verum dulcedine quęſitum,& labore pararum. Quanam ergo de cauſa ſic
tuos cōmentarios tibi ordinare viſum eſt?Quoniam magnum eſt periculum,verè arcanā
ψελλίζεσθαι verę Philoſophię rationem,ijs propalare,qui profuſe quidem ac petulauter, ſed nou iu-
rè volunt contra omnes dicere,omnia autem nomina ac verba turpiter & indecorè eia-
culantur,& ſeipſos fallenres,& eorum qui ſibi adhęrent oculos pręſtringentes. Hebręi
1.Corin.2. enim ſigna quęrunt,vt ait Apoſtolus,Gręci autem ſapientiam quęrunt. Magna eſt autē
turba eiuſmodi : ac eorum quidem aliqui voluptatibus mancipati,cùm velint non crede
re,omni veneratione dignam irrident veritatem,barbariem habentes ludibrio. Aliqui
autem alij ſeipſos erigentes,calumnias verbis inuenire contendunt,contentioſas com-
parantes quęſtiones,dictiuncularum venatores, puſillarum quarundam artium ęmula-
φιλαίτιοι καὶ tores,litigatores,& iurgiorum conſarcinatores,vt ait ille Abderitanus:
ἱμαντελικτῖαι.

Lingua volubilis eſt hominum,eſt & fabula multa.
Dictorum omnimodum hinc atq; hinc diuiſio multa eſt:
Quod verbum edideris,te tale audire neceſſe eſt.

† Habetur in Græco, τρυγόνων,id eſt, turturibus: ſed puto legendum τεττίγων, id eſt, cicadis

Ob hanc ergo artem ſe efferentes Sophiſtę infelices,canoris quibuſdam ſuis nugis gar-
rientes,cùm in nominum delectu & certa dictiouum compoſitione & connexione tota
vita laborant,†cicadis apparent loquaciores,eos quibus pruriunt aures,nō ſatis,vt mihi
videtur,viriliter demulcentes & titillantes.

Verborum

A Verborum non ſtilla cadens, ſed flumen,ioertum.
Et certè quomodo veterum calceorum,imbecilla quidem ſunt eis alia & diffluunt, ſola
autem eis reſtat lingua.Pulchrè autem eos inſectans, ſcribir Solon Athenienſis:

Ad linguam aſpicitis,& dulcia verba loquentis.
Quilibet aſt veſtrûm vulpis veſtigia figit.
Cunctis eſt vobis petulans mens. [illegible]

Hoc vtriq; ſignificat vox illa ſalutaris:Vulpes foueas habent,filius autem hominis non ha Matth.8.
bet vbi caput reclinet.Soli enim ei,vt arbitror,qui credit, perfectè diſtincto ab ijs beſtijs Luc.9.
quæ dictę ſunt à Scriptura,eorum quæ ſunt caput conquieſcit,nempe benignum & man
ſuetum verbum, qui comprehendir ſapientes in aſtutia ipſorum: Dominus enim ſolus 1.Cor.3.
cognoſcit diſceptationes ſapientum,quòd vanæ ſunt:ſapientes vtiq; Scriptura vocante
Sophiſtas, qui in dictionibus verſanrur & artibus ſuperfluis. Vnde ipſi qooq; Græci, eos
qui in re aliqua curioſe verſantur, ſapiētes ſimul & Sophiſtas denominatiuè appellarūt.
Cratinus itaq; cùm in Archilochijs Poëtas recenſuiſſet, ait: Vobis Sophiſtarum examen
quod prodijt.Et ſimiliter Iophon Comicus in Aulœdis Satyris, dicit de Rapſodis & ali-
quibus alijs: Nanq; introijt

Vnà Sophiſtarum caterua plurima.

De ijs & ſimilibos qui ſe inani dicendi genere exercuerunt,pulcherrimè dicit diuina ſcri
prura.Perdam ſapientiam ſapientū, & prudentiā prudenrum abolebo.Homerus autem 1.Cor.1.
& fabrum vocat ſapientem,& de Margite,ſi is vtiq; eſt,ſic ſcribit:

B Hunc nec aratorem Dij foſſorémue crearunt,
Vllo alióue modo ſapientem,arsq; abfuit omnis.

Heſiodus aotem cùm Linum Citharœdum dixiſſet eſſe cuiuſuis ſapientię peritum,nau-
tam etiam non veretur dicere ſapieorem,ſcribens:

Nautica in arte aliquid qui nec ſapit.

Daniel autem Propheta,Myſterium,inquit,quod Rex rogat, non eſt ſapientum, mago- Daniel. 2.
rum,incantatorum,Gazarenorum poteſtas vt regi annuncient,ſed eſt Deus in cœlo re-
uelans.Quinetiam appellat ſapientes Babylonis.Quòd autem ſcriptura Sapieotiam ap-
pellet æquiuocè omnem mundanam ſiue ſapientiam ſiue artem,aliæ autē ſunt quæ per
additionem & compoſitionem humana ſint ratione excogitatæ,& quòd à Deo ſit quę ar
te fit & eſt ſapiens excogitatio,manifeſtum erit ſi hanc dictionem adiecerimus. Et locu-
tus eſt Dominus ad Moſen,dicens:Ecce vocaui Beſeleel filium Vri, filij Or de tribu Iuda, Exod.31.
& impleui eum diuino ſpiritu ſapientiæ, vt in omni opere excogitet & architectetur, o-
peretur aurū & argentum & æs & hyacinthum & purpuram & coccinum, & vt operetur
opera lapidea,& fabrilem artem lignorum,vſq; ad illud,& omnia opera.Deinde verò ge
neralem infert orationem: Et cuilibet intelligenti corde dedi intelligentiam, hoc eſt, ei
qui poteſt ſuſcipere labore & exercitatione. Rurſus autem apertè ſcriptum eſt ex nomi-
ne Domini: Et tu loquere omnibus ſapiētibus cogitatione, quos impleui ſpiritu ſeoſus.
Habēt quidem aliquam peculiarem naturæ proprietatem, qui ſunt ſapientes cogitatio-
ne.Duplicem autem ſenſus ſpiritum accipiunt ab ea quæ eſt principalis ſapientia, ij qui
ſeipſos idoneos exhibuerunt. Qui perſequuntur enim artes ſordidas & illiberales, eo

C qood circa ſenſus excellit fruunrur. Auditu quidem, qui dicitur cōmuniter muſicus: ta-
ctu verò,figulus:& voce, cantor:olfactu, vnguentarius: viſu,qui ea quæ in ſigillis expri-
muntur eſt tornandi facultate prædirus.Qui autem in doctrina verſantur,ſuppeditatam
habent conſenſionem,per quam Poëtæ modos,dictionem Rhetores, & ſyllogiſmos Dia [illegible]
lectici,& Philoſophi apprehendunt eam quæ ad ſe pertinet contemplationem.Ad inue-
niendum enim & excogitandum res eſt apta conſenſio, quæ etiam probabiliter animū
applicate perſuadet:animi autem auget applicationem vnà ad ſcientiam quoq; exercita [illegible]
tio.Meritò ergo Apoſtolus variam ac multiplicem dixit Dei ſapientiam, vt quæ multifa
riam multiſq; modis,per artem,per ſcientiam,per fidem,per Prophetiam,ſuam oſtendat
potentiam ad noſtrum beneficium. Quoniam omnis ſapientia à Domino, & cum ipſo Eccl.1.
eſt io ſecula,vt dicit Ieſu ſapientia.Si enim prudentiam & ſenſum magna voce inuocaue Prouer.2.
ris,& eam quæſieris ſicut argenti theſauros,& prompto & alacri animo inueſtigaris, in-
telliges Dei cultum,& ſenſum diuinum inuenies.Ad differentiam ſenſus qui verſarur in
Philoſophia,dixit Propheta,quem præclarè ac magnificè docet ſcrutari ad profectum in
Dei cultu & pietate in Deum.Ei autem oppoſuit ſenſum qui eſt in Dei cultu,cognitionē
ſignificans,& hæc dicens:Deus enim dat ſapientiam ex ore ſuo, & ſenſum ſimul & pru-
dentiam, & iuſtis inſtar theſauri recondit auxiliū. Iis enim qui à Philoſophia fuere iuſti-
ficari,auxilium tanquam theſaurus reconditur:ea quoq; conſenſio quæ ducit ad Dei cul
tum & pietatem in Deum.Atq; erat quidem ante Domini aduentum Philoſophia Græ-
cis neceſſaria ad ioſtitiam:nunc autem eſt vtilis ad Dei cultum & pietatem ijs qui fidem
colligunt per demonſtrationem.Quoniam pes,inquit,tuus non offenderit, ſi quæ bona

ſunt ad Dei prouidentiam referas,ſiue Gręca ſint,ſiue noſtra. Omnium enim bonorum D
Deus eſt cauſa: ſed aliorum quidem principaliter, vt teſtamenti veteris & noui:aliorũ
autem per conſequeotiam,ſicut Philoſophię.Fortè autem principaliter tunc etiã Gręcia
data fuit,priuſquam Dominus Gręcos quoq; vocaſſet.Nam ipſa quoq; Gręcos Pędago-
gi more docebat,ſicut lex Hebręos ad Chriſtum.Pręparat ergo Philoſophia, ei viam mu
Prouerb.4. niens qui à Chriſto perficitur.Iam ſapientiam,inquit Solomon,vallo circunda, & te ex-
alrabir,corooa autem voluptatis te proteget.Nam cùm tu eam per Philoſophiã & mul-
tam rectam eruditionem lorica munieris, Sophiſtis inacceſſam ſeruaueris.Atq; eſt qui-
dem vna via veritatis,ſed in eam tanquam in fluuium perennem alia aliunde fluenta in-
fluunt.Diuinè ergo dictum eſt:Audi fili mi,& mea verba ſuſcipe, vt ſint tibi multę vię vi-
tæ:vias enim ſapientię doceo te,ne te deficiant fontes qui ex ipſa terra ſcaturiunt. Quo
quidem in loco vnius cuiuſdã iuſti vias plures ſalutares recenſuit. Infert autẽ alias mul-
torum multas iuſtorum vias,hoc modo id indicans: Viæ autem iuſtorum ſplendent ſi-
ἀφορμάς. cut lux.Fuerint autem mandata quoq;,& quæ prius audiuntur diſciplinę, vię & admini
Luc.13. cula vitæ.Hieruſalem Hieruſalem,quoties volui congregare filios tuos,ſicut gallina cõ-
gregat pullos ſuos.Hieruſalem autem exponitur viſio pacis.Significat ergo propheticè,
ἐπισυνάξαν- ęos qui pacificè res ſacras inſpexerint,ad vocationem mulris modis inſtitui. Quid ergo?
τας. voluit quidem,non autem potuit?Quot aũt modis?aut vbi?Bis,per Prophetas,& aduen
tum.Multiplicem ergo ſapientiam oſtendit dictio Quoties:& vnoquoq; modo qualita-
Sap.1. tis & quantitatis omnino ſeruat aliquos & in tempore & in ſeculo: Quoniam Spiritus
Prouerb.7. Domini repleuit orbem terræ.Quòd ſi quis vim afferens, dicat:Ne animum adhibe mu-
lieri malę,mel enim diſtillat à labijs mulieris meretricis, Gręcam eſſe eruditionem,au- E
diat quæ deinceps ſequuntur:Quę ad tempus vngit guttur ſuum:Philoſophia autẽ non
adulatur:quamnã ergo ſignificet,eam quę fornicata eſt dilucidè infert. Stultitię enim pe
des deducũt eos qui ea vtuntur poſt mortem ad inferos: eius autẽ veſtigia minimè ſunt
ſtabilia.Fac ergo vt via tua longè abſit à ſtulta voluptate.Ne ſteteris ad fores domus eius,
vt non tradar alijs vitam tuam.Et proteſtatur: Deinde te pœnitebit in ſenectute,quando
contritę fuerint carnes tui corporis.Hic eſt enim finis ſtulrę voluptatis. Et hæc quidem
ita ſe habent.Cùm autem dixerit:Ne ſis multùm apud alienam,vri quidem,ſed non im-
morari & permanere in doctrina ſeculari admonet. Verbo enim Domini pręparant,ac
prius inſtituunt,quę temporibus cõuenientibus vnicuiq; generarioni vtilirer dara ſunt.
Iam enim quidam ancillarum ineſcari amatorijs,contempſerunt dominã Philoſophiã,
& ex ipſis alij quidem conſenuerunt in Muſica,alij verò in Geometria,alij aurẽ in Gram
matica,plurimi autem in Rhetorica.Sed quemadmodũ liberales quę ſtant in circulo di-
ſciplinę,conferunt ad Philoſophiam quę eſt ipſorũ domina:ita etiam ipſa Philoſophia
φιλοσοφίας conducit ad parandam ſapientiam.Eſt enim Philoſophia quidem exercitario,Sapientia
gręcè habe- verò ſcientia rerum diuinarum & humanarum,& cauſarum ipſarum.Eſt enim ſapientia
tur,ſed legen domina Philoſophię,ſicut illa eius quę prius auditur diſciplinæ. Si enim Philoſophia
dum puto σο- profitetur continentiam & linguæ & ventris & eorum quę ſunt ſub ventrem, & eſt pro-
φίας. pter ſe eligenda:multò videbitur venerabilior & pręſtantior, ſi exerceatur propter Dei
honorem & cognitionem.Eorum autem quæ dicta ſunt,per hęc prębebit ſcriptura teſti
Geneſis 11. monium. Sata erat olim ſterilis. Abrahę autem vxor, cùm non páreret, Sara, ancillam
& 17. ſuam nomine Agar Aegyptiam permittit Abrahę ad liberorum ſuſceptionem.Sapientia F
ergo quę cum fideli cohabitat(fidelis autem & iuſtus reputatus eſt Abraham)erat adhuc
ſterilis & ſine liberis in illa generatione,vt quæ nihil adhuc Abrahæ quod eſſet ex virtu-
te peperiſſet:meritò autem volebat,vt qui proficiendi adhuc tempus haberet, cum mun
di ſeu ſeculi diſciplina(per Aegyptum autem allegoricè ſignificatur mundus)prius con-
grederetur,poſtea autem ad eam quoq; accedens diuina prouidentia aigneret Iſaac. In-
terpreratur autem Philo Agar quidem incolatum:hlc enim dictum eſt,Ne multum ſis a-
pud alienam:Saram autem, meum principatum. Licet ergo ei qui diſciplinis prius eſt
inſtitutus,venire ad ſapientiam,quę vel maximè principatum obtinet,à qua augetur ge
nus Iſraëliticum.Ex quibus oſtenditur ſapientiam eſſe docendi poteſtare pręditam,ad
quam perueoir Abraham, ex contemplatione cœleſtium tranſiens ad eam quę ex Deo
eſt fidem & iuſtitiam.Per Iſaac autem id quod per ſe didicit indicatur.Quare etiam Chri
Geneſ.32. ſti typus inuenirur.Is fuit vir vnius vxoris,nempe Rebeccæ, quam transferunt toleran-
Ibidem 32. riam.Dicitur autem Iacob cõgredi cum pluribus,vt qui exponatur exercitator.fiunt au-
tem exercitationes per plura & differentia dogmata. Vnde hlc etiam nominatur Iſraël,
qoi reuera eſt vi perſpiciendi pręditus,vt qui ſit multarum rerum peritus,& ad exercen-
dum accommodarus.Fuerit etiam aliquid aliud quod ſignificatur per tres illos priorea
patres,oempe eſſe firmum ac validum cognitionis ſignaculum,quod conſtat ex natura,
Ibidem 38. & doctrina,& exercitatione.Habueris autem etiam aliam eorum quę dicta ſunt ſimili-
tudinẽ,Thamar quæ ſedit in triuio,& viſa eſt eſſe meretrix,quam ſtudioſus Iudas(expo
nitur

A nitur autem potens,qui nihil relinquit quod non conſideret ac ſcrutetur)conſiderauit,
&ad eam declinauit, ſeruans eam quam habuit in Deum confeſsionem. Vnde etiam A-
braham,cûm Sara æmularetur Agar,quæ erat in maiori quàm ipſa exiſtimatione, vt qui
ſecularis Philoſophiæ ſolùm id quod eſt vtile elegiſſet , Ecce, inquit, ancilla in manibus
tuis,vtere ea vt lubet.Quaſi diceret:Secularem quidem amplector doctrinam,&vt iunio Geneſ. 16.
rem,& vt conſetuam:ſcientiam autem tuam,vt perfectam dominam,honoro & colo. Et & 21.
afflixit eam Sara,quod perinde eſt ac correxit & admonuit.Rectè itaq; dictū eſt:Noli ne- Prouerb.3.
gligere diſciplinā Domini,neq; defatigeris cùm ab eo argueris.Quem enim diligit Do- Heb.12.
minus caſtigat:flagellat autem omnem filium quem recipit.Ac prędictæ quidē ſcriptu-
ræ in alijs locis examinatæ,alia myſteria adeſſe ſignificant.Hinc ergo dicimus Philoſo-
phiam nuda ratione habere inquiſitionem veritatis & naturę eotum quę ſunt. Hęc autē
eſt veritas de qua ipſe dixit Dominus,Ego ſum veritas.& rurſus,diſciplinā quę pręcedit Ioan.14.
eam quę eſt in Chriſto quietem,exercere mentem & excitare intelligentiā, generando
ingenij acumen aptum ad inquirendum per veram Philoſophiam, quam inuentam vel
potius acceptam Myſtę habent ab ipſa veritate.Multùm autem cōfert promptitudo,ad
videndum ea quæ oportet per exercitationem:mentis autem fuerint exercitatio ea quę
mente poſſunt percipi.Triplex autem eorum natura, quę in quantis continuia,& quan
tis diſcretis,& ijs quæ ſunt dicenda,conſideratur.Quæ enim ex demonſtrationibus con
ficitur oratio,perfectam animę fidem facit eius quod conſequitur, vt non putet id quod
demonſtratum eſt aliter ſe habere:nec ſinit vt ijs ſuccumbat quę nobis per fraudem in-
B curruut.In his ergo diſciplinis à ſenſilibus expurgatur & excitatur anima,vt poſsit veri-
tatem perſpicere.Educatio enim,& bona quæ ſeruarur eruditio,bonas efficit naturas:&
bonę naturę talem ſuſcipientes diſciplinā,fiunt adhuc prioribus meliores, cùm ad alia,
tum ad gignendū,quemadmodū in alijs animalibus.Vnde etiam dicit: Vade ad formicā Prouerb.6.
ô piger,& efficere illa ſapientior,quę multum & omnis generis nutrimentum recondit
tempore meſsis aduerſus minas hyemis. aut:Vade ad apem,& diſce eam eſſe opificē.Ip- Eccleſ.11.
ſa enim omne pratum depaſcens,vnum fauum generat.Si autem oras in cella penuaria, ταμεῖον.
ſicut docuit Dominus adorare ſpiritu,non vtiq; in ſola domo verſabitur œconomia,ſed Ioan.4.
etiam in anima,quænam ſint ei tribuenda,&quemadmodū,& quantum,& quęnam ſint
reponenda,& in ipſam recondenda,& quando ea aſſerenda,& apud quos.Non enim na
tura,ſed diſciplina viri boni & honeſti fiunt,quemadmodū medici & gubernatores.Om
nes itaque communiter videmus vitem & equum,ſed ſciet quidem Agricola, vitis'ne ad
ferendum fructum bona ſit an mala:& qui equorum habet cognitionem,facilè diſcernit
ignauum vel celerem.Alios autem eſſe alijs natura ad virtutem aptiores,oſtendunt qui-
dem quędam ſtudia eorum qui ſunt alijs natura aptiores : nullā autem ex virtute perfe-
ctionem arguunt eorū qui ſunt meliori natura,cùm etiam qui natura minimè apti ſunt
ad virtutem,eam quam par eſt aſſecuti diſciplinam,vel ad omne genus probitatis & ho-
neſtatis peruenerint:& contrà,qui natura apti erant ad virtutem,euaſerint mali negli-
gentia & incuria.Nos rurſus natura ad ſocietatem & communicationem aptos iuſtosq;
Deus fabricatus eſt.Vnde nec iuſtum ex ſola impoſitione oriri dicendum eſt:ex pręce-
pto autem bonum opificij excitari intelligendum eſt,cùm ex diſciplina didicerit anima
C velle bonum eligere.Sed quemadmodum vel ſine literis fidelem poſſe eſſe dicimus,ita
quę in fide dicuntur poſſe intelligere eum qui non didicit confitemur . Quæ enim bene
dicuntur admittere,aliena autem non admittere,non ſola fides,ſed quę circa diſciplinā ἐκλέγει.
verſatur fides efficit.Quòd ſi ignorantia,imperitia ſimul & inſcitia,rerum diuinarum &
humanarum ſcientiam æquè affert ac doctrina:at quemadmodum in vitæ paupertate li
cet rectè viuere,ita etiam licet in abundantia:& facilius ſimul & celerius cum præceden προπαιδεία.
tibus diſciplinis liberalibus poſſe aliquem virtutem venari confitemur,quæ tamen non
eſt eiuſmodi vt ſine ijs capi non poſsit, ſed tunc quoque ab ijs qui didicerunt,& ſenſus
habent exercitatos.Odium enim,inquit Salomon,excitat cōtentio.Vias autem vitę cu- Prouerb.11.
ſtodit diſciplina,vt non decipiamur,neq; circumueniamur ab ijs qui ad auditorum per
niciem improbam artem exercuerunt.Diſciplina vagatur,inquit,inconfutabilis . Opor
tet autem arguendi & refellendi genus perſequi,vt Sophiſtarum fallaces repellantur o-
piniones.Rectè profectò ac diuinè Anaxarchus ſcribit in libro de Regno: Multa ac varia πολυμαθία.
doctrina multùm quidem iuuat,multùm autem lædit eum qui eam poſsidet.Iuuat qui-
dem eum qui dignus eſt,lædit autem eum qui quiduis dicit vel in vniuerſo populo.O-
portet autem ſcire menſuram temporis.Hic eſt autem finis ſapientiæ. Quicunq; autem
canunt pro foribus,etiam ſi quid doctum cecinerint,non reputati ſapientes opinionem
ſubeunt ſtultitiæ.Et Heſiodus:

Muſarum,reddunt hominem quę multa loquentem πολυφραδέοντα,
Diuinum,vocalem. In verbis enim copioſum dicit multa loquentē,acrem aūt ac ve- αὐδήεντα,
hementem,vocalem,& diuinum,eum qui eſt peritus,&Philoſophus,& ſciens veritatis. θέσπιν.

Apparet itaq; priores illas liberales Græcorum diſciplinas vnà cum ipſa Philoſophia ve D
nire diuinitus ad homines, nó principaliter, ſed quemadmodũ imbres erumpunt in ter
ram bonam, & in fimum, & ſuper domos. Similiter autem germinat & herba & frumen-
tum, & naſcitur etiam ficus in monimentis, & ſi qua eſt arbor impudentior. Et quæ na-
ſcuntur, emergunt in figura eorum quæ vera ſunt, quoniã eandem pluuiæ virtutem ſunt
aſſecuta, ſed non eandẽ habuere gratiam quam ea quæ in ſolo pingui nata ſunt, vt quæ
Matth.13. vel arefacta vel euulſa fuerint. Porrò autem hic quoque eſt vtilis parabola ſementis, quã
Mar.4. Dominus eſt interpretatus. Vnus enim eſt agricola terrę quæ eſt in hominibus, qui ex al
to ſeminat à conſtitutione mundi alentia ſemina, qui vnoquoque tempore verbũ prin-
cipale impluit, tempora autem & loca quæ ſuſceperunt, genuere differentiã. Et alioqui
agricola non ſolum frumentũ, etſi eius quoque ſunt plures differentiæ, ſed etiam alia ſe
[illegible] mina ſeminat, hordeũ, fabas, piſa, cicer, & ſemina quæ olera in hortis producũt, & flores.
[illegible] Eiuſdem eſt autem agriculturæ, & plantandi officiũ, & operandi, quęcunq; pertinent ad
[illegible] ipſa plantaria, hortos, & pomaria, & in ſumma, ad omnis generis arbores producẽdas &
[illegible] alendas. Similiter autem non ſola ars paſcendarũ ouium, ſed & boum equorumq; & ca-
num alendorum & curandarum apum artes omnes, & vt ſemel dicam, quæ in curandis
gregibus animalibusq; nutriendis verſantur, inter ſe quidem differunt eo quod eſt ma-
gis & minus: ſed ſunt omnes vitæ vtiles. Philoſophiã autem non dico Stoicam, nec Pla-
tonicam, aut Epicuream, & Ariſtotelicam, ſed quæcunque ab his ſectis rectè dicta ſunt,
quæ docent iuſtitiam cum pia ſcientia, hoc totum ſelectum, dico Philoſophiam: quęcun
que autem ex humanis amputata cogitatis adulterarunt, ea nunquam diuina dixerim.
Iam verò illud quoque conſideremus, quòd ſi quando rectè viuunt qui neſciunt benefa-
cere, accidit enim vt benefaciant: nonnulli autẽ per intelligentiã ad veritatis verbum fe- E
runtur tanquam ad ſcopum: Abraham autẽ non ex operibus iuſtificatus eſt, ſed ex fide:
nihil ergo eis poſt uitæ finem proderit, etiam ſi nunc rectè operentur, niſi fidẽ habeant.
Propterea enim græca voce expoſitæ ſunt ſcripturæ, vt nullum vnquã ignorantiæ poſ-
ſint prætextum afferre, cùm poſsint quę ſunt apud nos audire, ſi tantùm voluerint. Ali-
ter dicit aliquis de veritate, aliter veritas ſeipſam interpretatur. Aliud eſt veritatis conie
ctura, & aliud veritas, aliud ſimilitudo, aliud idipſum quod eſt. Et altera quidem accedit
diſciplina & exercitatione, altera verò poteſtate & fide. Eſt enim donum doctrina pieta
Pſal.117. tis, gratia verò fides. Facientes enim Dei voluntatẽ, voluntatẽ cognoſcimus. Aperite er-
go, inquit Scriptura, portas iuſtitiæ, vt in eas ingreſſus confitear Domino. Sed vię quidẽ
ad iuſtitiam, cùm Deus ſeruet multis modis, eſt enim bonus, ſunt multæ & variæ, & fe-
rentes ad viam Dominicã & portam. Quòd ſi viam regiam & ingreſſum quęris valida au
toritate munitũ, audies: Hæc eſt porta Domini, iuſti intrabunt in eam. Cùm ergo mul-
tæ apertæ ſint portæ in iuſtitia, hæc fuit in Chriſto, in quam beati omnes qui intrarunt,
[illegible] & iter ſuum direxerunt in ſanctitate cognoſcendi poteſtate prędita. Iam Clemens in epi
ſtola ad Corinthios, his verbis inquit, exponens differentiã eorum qui ſunt probati in
eccleſia: Sit aliquis fidelis, ſit potens in explicanda cognitione, ſit ſapiens in diſcretione
[illegible] ſermonũ, ſit ſtupendus in operibus. Ars autem Sophiſtica, quam ſectati ſunt Græci tan-
[illegible] quam rem præclaram & magnifaciendã, eſt poteſtas phantaſtica, ſeu quæ viſione perci
pitur, verbis falſas opiniones tanquã veras ingenerans. Præbet enim ad perſuadendum F
[illegible] quidem dicendi artem, ad contendendũ verò, litigandi ac decertandi. Artes ergo, ſi non
fuerint cum Philoſophia, fuerint cuilibet exitiales. Apertè itaq; Plato malam artem ap-
pellauit Sophiſticã, & eum ſequens Ariſtoteles, eam quandã furandi artem pronunciat,
vt quę totũ ſapientiæ officium probabiliter auferat, & profiteatur ſapientiã in qua nó eſt
verſata, nec in eam ſtudium poſuit. Vt paucis autem dicam: quemadmodũ artis quidem
dicendi principiũ, eſt id quod eſt probabile: officium verò, argumentũ: & finis, perſuaſio:
ita litigandi ac concertandi artis principiũ eſt id quod viſum fuerit: officium verò, con-
tentio: & finis, victoria. Eodem enim modo Sophiſticæ quoque artis principiũ quidem
eſt id quod apparet, officiũ verò duplex, vnum quidẽ ex arte dicendi, quod cernitur per-
[illegible] petua oratione rem perſequens: alterũ verò ex Dialectica, interrogans: eius verò finis eſt
[illegible] obſtupefactio & deductio ad admirationem. Et quæ rurſus in ſcholis vulgò iactatur Dia
lectica, oſtenditur Philoſophi eſſe exercitatio in eo quod eſt opinabile, contradicendi fa
cultatis gratia. Meritò ergo egregius Apoſtolus ſuperuacaneas has artes dictionum vili-
1.Tim.6. pendens: Si quis non accedit, inquit, ad ſanos ſermones, doctrina autem aliqua eſt infla-
tus, nihil ſciens, ſed laborans circa quęſtiones & pugnas verborũ, ex quibus fit lis, inui-
[illegible] dia, maledictum, ſuſpiciones malę, concertationes hominũ mente corruptorũ, & priua-
torũ veritate. Vides quomodo in eos inuectus ſit, Logicam, id eſt, quę in ſermone verſa-
tur, eorum artem, morbum appellans, propter quam ſe efferunt & magnificè circunſpi-
ciunt quibus cordi eſt hæc ars garrula & improba, ſiue ſint Græci, ſiue etiam barbari So-
phiſtæ. Pulcherrimè ergo dicit Tragicus Euripides in Phœniſsis:

Iniqua

A Iniqua verò oratio
In ſe ægra, pharmacis eget ſapientibus.

Sanus enim dictus eſt ſermo ſalutaris, cùm ipſe ſit veritas: & id quod ſanum eſt ſemper, manet immortale. Quæ eſt autem ab eo qnod eſt ſanum & diuinum ſecretio, eſt impietas & letalis affectio. Hi ſunt lupi rapaces tecti pellibus ouinm, plagiarij, & diſerti animarum abigei, ψυχαγωγοί. qui clàm quidem furantur: ſed fures eſſe conuincuntur, qui & dolo & vi nos conantur ſuperare, qui non delectamur ſuperuacaneis, vtpote quòd minus eis in dicendo valeamns.

Vir impeditus ſæpe linguæ infantia,
Cùm iuſta dixit, at diſerto habet minus.
Quin ore quod bellè fluit, veriſsima
Surripiunt, appareant vt quæ haud decet,

inquit tragœdia. Tales autem ſunt litigioſi iſti, ſiue ſectas ſectentnr, ſiue artes neſcio quas exerceant dialecticas. Iſti ſunt qui funiculos trahunt, inquit Scriptura, & nihil texũt, ina- κατάρτια, lego nem labotem plurimi facientes, quem impoſturam & aſtutiam ipſe vocauit Apoſtolus, σπάρτια. aptá ad erroris inſidias. Sunt enim, inquit, multi inobedientes, vaniloqui, mentem deci- αὐθάδεις pientes. Non omnibus ergo dictum eſt, Vos eſtis ſal terræ. Sunt enim aliqni etiam ex ijs Tit.1. qui verbum audiunt, marinis piſcibus ſimiles, qui cùm ab ipſo ortu in ſalſo nutrianrur, φρεναπατῶσι ſalibus tamen ad condiendum indigent. Ego itaq; vel lubentiſsimè admitto tragœdiam Matth.6. quæ dicit: O fili, rectè etiam dici poſſunt falſæ orationes, ſpecie autem verborum verum vicerint. Sed non eſt hoc perfectiſsimum verum natura & factum. Quiſquis autem fuerit lingna quidem ſapiens, res tamen ſemper exiſtimo eſſe verbis præſtantiores. Multis er-
B go placere minimè eſt expetendum. Quæ euim ſuut illis iucunda, nos non exercemus. Quæ nos autem ſcimus, procul ſunt ab illorum affectione. Ne ſimus, inquit Apoſtolus, Galat.5. inanis glotiæ cupidi, nos inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Sic itaq; veri amator Plato, veluti à Deo incitatus dicit: Ego, inquit, ſum eiuſmodi vt nulli alij credam niſi rationi, quæ mibi conſideranti optima viſa fuerit. Eos ergo reprehendit qui abſq; mente & ſcientia credunt opinionibus, vtpote qnod non oporreat relicta recta & ſana rarione, ei credere quę eſt falſi particeps. A veritate enim aberraſſe malum eſt. Vera autem dicere, & ea quæ ſunt opinari, bonum. Bonis autem inuiti quidem ptiuanrur homines: priuantur tamen, vel circumuenti, vel pręſtigijs decepti, vel coacti, & cùm non crediderint. Atq; qui credidit quidem, ſna ſponte capitur: circumuenitur autem qui in contratiam perſuaſionem rraducitur, oblitus quòd alia qnidem tempus, alia verò ratio aufert imprudenti. Cogit autem ſæpe dolor, & angor, & rurſus contentio, & ira, poſtquam ſuſcepta fuerit opinio. Poſtremò autem præſtigijs decipiuntur, qui vel à voluptate ſunt inducti, vel timore perrerriti. Sunt autem mutationes omnes voluntariæ. Atq; nihil quidem eorum vnquam accepetit ſcientia. Nonnulli autem qui ſe putant eſſe ingenioſos, nec Philoſophiam attingere volunt, nec Dialecticam, ſed nec contemplationem diſcere naturalem, ſed ſolam & nudam fidem requirunt, petinde ac ſi cùm nullam vitis curam geſſerint, velint ab initio ſtatim botros accipere. Dicitur autem Dominus vitis allegoricè, à quo cum Ioan.15. diligentia, & agri colendi arte, quæ fit ratione ac ſermone, fructus eſt vindemiandus. Pu-
C rare oportet, fodere, ligare, & reliqua facere. Falce, vt ſentio, & ligone & alijs ruſticis inſtrumentis ad vitis curam opus eſt, vt nobis fructum producat eſculentum. Quemadmodum autem in agricultura, ita etiam in medicina, ille vtiliter didicit qui varias attigit diſciplinas, vt poſsit melius colere & curare. Ita hìc etiã eum bene & vtiliter eruditũ exiſti- χρηστομαθῆ. mo, qui omnia refert ad veritatem, adeò vt ex Geometria & Muſica & ex Grammatica & ipſa Philoſophia colligens quod eſt vtile, nullis inſidijs interceptam ſeruet fidem. Porrò autem Athleta, vt ptius dictum eſt, contemnirur, qui ſe non prius inſtruxit ad certamen. Iam verò gubernatorem quoq; laudamus qui multarum rerum habet experientiã, qui mores nouit multorum hominum, & medicum qui multa eſt expertus, qua ratione eſſingunt etiam empiricnm. Qui autem ſingula refert ad rectam vitam, exempla afferens ex Græcis & ex barbaris, is valde petitus veritatis inueſtigator, & multi reuera conſilij, inſtar lapidis indicis (is eſt autem Lydius) creditur poſſe diſcernere aurum adulterinnm à probo, & aptus eſſe ad ſeparandum is qui ex nobis baber multam rerum experientiã & cognitionem, Sophiſticam quidem à Philoſophia, ornatricem autem à gymnaſtica, & cu- κομμωτικήν. linariã à medicina, & dicendi artem à Dialectica, quinetiã alias hæreſes quæ ſunt in barbara Philoſopbia ab ipſa veritate. Quomodo autem non neceſſe eſt vt de ijs quæ inrelligentia percipiuntur tractet philoſophando, qui Dei velit potentiam attingere? Quomo- ἰσοδύναμα χρώδο antem non eſt etiam vtile diuidere voces quæ ſunt ancipites, & quæ in teſtamentis μενα efferuntur æquiuocè? Ex amphibolia enim Dominus ſapienter eludit diabolum in tem- ἀμφίβολα pore tentationis. Nec ego hìc vtiq; video, quonam modo Philoſophiæ & Dialecticæ in- Matth.4. uentor, vt quidã exiſtimant, inducitur deceptus tropo amphiboliæ. Si autẽ Prophetę &

Apoſtoli artes nō norant,per quas oſten duntur exercitationes quæ ſunt in Philoſophia: D
at mens propherici & docentis ſpiritus occultè loquens, propterea quòd non ſint aures
omnium intelligentes, artificioſas doctrinas exigit ad explicationē. Securè enim noue-
runt illarum ſenſum Prophetę & ſpiritus diſcipuli.Ex fide enim & quàm dici non poteſt
facilè,dixit ſpiritus,ſed non tam facilè percipere poſſunt ij qui non didicerūt. Præcepta
autem,inquit,ſcribe dupliciter,nempe voluntate & cognirione reſpondendi verba veri-
tatis ijs qui tibi proponunt.Quænam eſt autem reſpondendi,vel quæ eriam interrogan-
di ſcientia?Fuerit autem hæc dialectica.Quid verò,an non factum quoq; eſt dicere? & fa-
λόγῳ. cere ex verbo fit ſeu rarione?Si non enim verbo ſeu rarione agamus, citra rarionem fece-
Ioan.1. rimus.Opus autem rationale exDeo efficitur.Et nihil ſine ipſo factum eſt,inquit:Verbo,
inquam,Deo ſeu ratione. An non etiā Dominus omnia fecit verbo ſeu ratione? Operan-
ἀδιαφόρως. tur autem eriam iumenta acta cogente metu.Num etiam qui vocantur Orthodoxi,bona
Matth.26. opera aggrediuntur, neſcientes quę faciunt? Propterea ergo Seruator cùm panem acce-
1.Cor.11. piſſet,primùm locutus eſt,& egit gratias,deinde cùm panem fregiſſet appoſuit, vt come
λογικῶς. damus ex rarione,& cùm ſcripturas agnouerimus, vitam inſtituamus per obedienriam.
Quemadmodum autem qui mala vtuntur oratione, nihil differunt ab ijs qui malo facto
vtuntur: calumnia enim eſt miniſtra gladij,& affert dolorem maledictum: ex quibus eſt
vitæ euerſio, hæc autem fuerint opera improbæ orationis: ita etiam qui bona vtuntur
oratione,propè accedunt ad eos qui bonis factis vtuntur.Recreat itaq; animam oratio,&
adhortatur ad honeſtatem.Beatus eſt autem qui pro dextra vtraq; manu vtitur. Neq; er-
go qui bene poteſt facere, eſt maledictis inceſſendus ab eo qui bene poteſt dicere: neque E
eſt vituperandus qui bene poteſt dicere,ab eo qui bene facere poteſt.Faciat autem vterq;
id quod ei à natura eſt inſitum.Quod autem alter factum oſtendit,hoc alter loquitur,be-
neficentiæ veluti viam præparans,& deducens auditores vt bene operentur.Eſt enim e-
tiam ſalutaris oratio,ſicut opus ſalutare. Atq; iuſtitia quidem certè non conſiſtit abſq; o-
ratione. Quemadmodum autem beneficio affici tollitur,ſi auferamus bene facere:ita tol
litur obedientia & fides, ſi nec præceptū,nec qui eſt ipſum explicaturus,ſimul aſſumun-
tur.Nunc autem altero alterius gratia,& verbis & factis abundamus. Ars autem conten-
tioſa & Sophiſtica eſt penitus repudianda, quādoquidem ipſæ Sophiſtarū dictiones non
ſolùm multorum oculos præſtringunt & eos ſeducunt, ſed nōnunquam etiam vim affe-
Pſal.48. rentes,Cadmeam referunt victotiam. Eſt enim longè veriſsimus ille Pſalmus: Iuſtus vi-
uet in finem,quoniam non videbit interitū, quando viderit ſapientes morientes. Quoſ-
nam autem dicit ſapientes, audi ex Ieſu ſapientia: Non eſt ſapientia improbitatis ſcien-
tia. Eam autem dicit quam excogitarunt artes quæ in dicendo & differendo verſantur.
Prouerb.10. Quæres ergo apud malos ſapientiam,& non inuenies. Et ſi rurſus roges quænam ea eſt:
Os iuſti,inquit,diſtillabit tibi ſapienriā. Dicitur autem ars Sophiſtica æquiuocè cum ve-
λόγῳ. ritate ſapientia.Meum autem eſt probabile,vt exiſtimo, inſtitutū,verbo quidem ac ratio
ni conuenienter viuere,ea autem quæ ſignificantur intelligere:eloquentiam autem nun
quam magnifacientem,contentum eſſe ſi ſignificetur id quod intelligitur.Quo autē no-
mine ſignificetur id quod volo exponere,nihil mihi curæ eſt.Opem enim ferre vt ſeruen
tur ij qui ſeruari cupiunt,puto eſſe oprimum, non autem dictiunculas tanquam quędam
τὰ κόσμια. ornamenta componere. Et ſi caueris, inquit Pythagoreus in Platonis Polirico, ne ſis de F
nominibus nimium ſolicitus,prudentia locupletior apparebis in ſenectute. Et rurſus in
uenies in Theæteto:Nominum autem & verborum facilitas,& non nimis accurata exa-
minatio, vt plurimum non eſt ſordida & illiberalis, ſed eius potius contrarium: eſt au-
tem nonnunquam eriam neceſſaria. Hæc quàm fieri poteſt breuiſsimè ſcriptura enun-
μὴ πολὺς γίνου. ciauit,dicens: Ne multum verſeris in verbis. Dictio enim eſt tanquam veſtis in corpore:
res autem ſunt carnes & nerui. Non oportet ergo maiorem veſtis quàm ſalutis corporis
curam gerere.Non ſolùm enim frugalis vitæ ratio,ſed etiam à ſuperuacaneo cultu orna-
tuq; aliena oratio, exercenda eſt ei qui veram vitam elegit: ſiquidem delitias vt doloſas
& luxurioſas repudiamus, ſicut vnguentum & purpuram veteres Lacedæmonij, dolo-
ſas quidem veſtes, & doloſas vnctiones rectè reputantes & nominantes, quoniam nec
honeſtus eſt ille cibi apparatus qui plura habet condimenta quàm ea quæ nutriunt: nec
eſt bellus vrbanúſve orarionis vſus, qui auditores magis poteſt delectare quàm iuuare.
Muſas exiſtimare Sirenibus iucundiores admonet Pythagoras, docens nō cum volupta
ψυχαγωγίαν. te exercere ſapientias,arguens autem deceptricem aliam animi oblectationem.Qui na-
uigando præteruectus eſt Sirenas,vnus ſufficit: & qui Sphingi reſpondit,vnus alius,atq;
adeò ſi vultis, nullus. Non oportet ergo vnquam dilatare phylacteria vanam ambiendo
& magniſaciendo gloriam.Sufficit autem ei qui cognoſcendi eſt poteſtate præditus,ſi ei
vel vnus inuentus ſit auditor. Poteſt itaq; audiri Pindarus ſcribens Bœotius: Non apud
omnes licet veterem aperire orationem, præterquam fideliſsimis ſilentij vijs. Stimulus
autem pugnę eſt dominans oratio.Admodum ergo rectè nos vehementer admonet bea-
tus

A tus Apoſtolus, ne verbis contendamus ptopter nihil vtile ad euerſionem auditorum: 2.Tim.2.
prophanas autem vocum nouitates vitemus, ad plurimum enim proficiunt impietatis,
& ſermo eorum ſerpit vt cancer. Hæc ergo ſapientia mundi, ſtultitia eſt apud Deum. Et 1. Cor. 3.
horum ſapientum cognoſcit Deus cogitationes quòd vanæ ſunt. Nemo ergo glorietur
humana præcellens cogitatione. Rectè enim ſcriptum eſt in Hieremia: Ne glorietur ſa-
piens in ſapientia ſua, & ne glorietur fortis in fortitudine ſua, & ne glorietur diues in di- Hier.9.
uitijs ſuis: ſed in hoc glorietur qui gloriatur, quòd intelligat & cognoſcat, quòd ego ſum
Deus faciens miſericordiam & iudicium & iuſtitiam ſuper terram: quoniam in his eſt
voluntas mea, dicit Dominus. Ne confidamus in nobis ipſis, ſed in Deo qui ſuſcitat mor
tuos, inquit Apoſtolus: qui ex tanta morte nos eripuit, vt fides noſtra nō ſit in ſapiētia ho
minum, ſed in virtute Dei. Spiritalis enim dijudicat omnia, ipſe autem à nullo dijudica- 1.Cor.2.
tur. Illa quoq; eius audio: Hæc autem dico ne quis vos decipiat in probabilitate ſermo- Col.2.
nis, neq; ſubingrediatur qui deprædatur. Et rurſus: Videte ne quis ſit qui vos ſeducat per
Philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum, ſecundum
elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum. Philoſophiam quidem non omnem, ſed
Epicuream, cuius etiam meminit Paulus in Actibus Apoſtolorum, reprehendeus, quæ
tollit prouidentiam, & in Deorum numerū refert voluptatem, & ſi qua alia honore affe-
cit elementa, quæ eis non conſtituens cauſam efficientem, ne viſione quidem apprehen
dit opificem. Quinetiam Stoici, quorum ipſe quoq; meminit, non rectè dicunt, Deum,
cùm ſit corpus, viliſsimam peruaſiſſe materiam. Traditionem autem humanam, cano- τερθρείαν λέγει.
ras dicit nugas quæ verſantur in oratione. Quamobrem illa quoq; ſcribit: Iuniores fugi-
te quæſtiones: ſunt enim pueriles huiuſmodi contentiones. Virtus autem non tenetur
B amore iuuenum, inquit Plato philoſophus: & certamen noſtrum, vt vult Gorgias Leon-
tinus, duabus opus habet virtutibus, audacia & ſapientia: audacia quidem, vt adeat peri-
culum: ſapientia autem, vt diſcernat ænigma. Verbum enim quemadmodum in Olym-
pia pręconiū, vocat quidem eum qui vult, ſed coronat eum qui poteſt eſſe inuictus, quo-
niam reuera Verbum non vult ocioſum eſſe eum qui credidit. Quærite enim, inquit, & Matth.7.
inuenietis: ſed inquiſitionem terminat inuentione, recentibus nugis exterminatis, in-
ſerta autem contemplatione quę noſtram fidem confirmat. Hoc autem dico ne quis vos Col.2.
decipiat in probabilitate ſermonis, ait Apoſtolus, vt qui, quæ ab eis dicuntur, diſcernere
ſcilicet didiceritis, & ijs quę obijciuntur occurrere docti ſitis. Sicut ergo accepiſtis Ieſum
Chriſtum dominum, in eo ambulate radicati & ſuperædificati in ipſo, & confirmari in fi-
de. Eſt autē perſuaſio fidei confirmatio. Videte ne quis ſit qui vos abducat ab fide in Chri
ſtum per philoſophiam & inanem deceptionem, quę tollit prouidentiam ſecundum tra
ditionem hominum. Quæ eſt enim ſecundum traditionem diuinam philoſophia, con-
ſtituit & confirmat prouidentiā, qua ſublata videtur fabula Seruatoris œconomia, cùm
nos ſecundum elementa huius mundi, & non ſecundum Chriſtum feramur. Quæ eſt e-
nim Chriſto conſentanea doctrina, & opificem Deum eſſe aſſerit, & deducit prouiden-
tiam vſq; ad ſingularia, & talem elementorum nouit eſſe naturam, vt in eam cadat ortus
& mutatio, eaq; docet à Deo regi ad hoc vt vim aſsimilantem ac diſpenſantem habeant,
adeò vt mens principalis, omnem præcedat doctrinam. Elementa autem colunt, Dioge- [illegible]
C nes quidem aërem, Thales verò aquam, Hippaſus verò ignem, & qui principia ponunt
indiuidua, philoſophiæ nomen ſuſcipientes, impij quidam homunculi & voluptati de-
diti. Propterea oro, inquit, vt dilectio veſtra adhuc magis & magis abundet in agnitio- Phil.1.
ne & omni ſenſu, ad hoc vt vos probetis quæ ſunt potiora. Nam quando eramus, in-
quit Apoſtolus, paruuli, ſub elementis huius mundi eramus ſeruientes. Paruulus au- Gal.3.
tem etiam ſi ſit hæres, nihil differt à ſeruo vſq; ad præfinitum tempus patris. Paruuli er-
go ſunt etiam Philoſophi, niſi à Chriſto viri fiant. Si enim non futurus ſit hæres cum fi-
lio liberæ, at eſt quidem certè ſemen Abrahæ, quod non ex promiſsione donum ſuſce-
pit proprium. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, qui propter habitum habent ſen-
ſus exercitatos ad diſcretionem boni & mali. Quiſquis enim eſt lactis particeps, non
eſt peritus ſermonis iuſtitiæ, cùm ſit paruulus, & nondum ſciat verbum per quod credi-
dit & operatur, nec poſsit in ipſo reddere rationem. Omnia autem probate, inquit A- 1.Theſſ.2.
poſtolus, & quod bonum eſt tenete. Spiritalibus dicens, qui omnia quæ dicuntur ex
veritate dijudicant, vtrum videantur, an ſic veritati cohæreant. Inconfutabilis autem
vagatur diſciplina, & plagæ & reprehenſiones dant diſciplinam ſapientiæ, reprehen-
ſiones ſcilicet quæ ſunt cum dilectione. Cor enim rectum exquirit cognitionem, quo-
niam qui quærit Deum, cognitionē inuenit cum iuſtitia. Qui ipſam autem rectè quæſie-
runt, pacem inuenerunt. Et cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed vir- 1.Cor.4.
tutem: eos qui ſunt opinione ſapientes, & ſe quidem eſſe putant, non autem ſunt ſapien
tes, impetens hæc ſcribit. Non enim eſt in ſermone regnum Dei. Non inquam in eo qui [illegible]
non eſt verus, ſed opinione probabilis. In virtute autem dixit, ſeu potentia: ſola enim

eſt potens veritas. Et rurſus: Si quis putat ſe noſſe aliquid, nondũ nouit ſicut noſſe oportet. Nunquam eſt enim veritas opinio. Sed cognitionia quidem opinio inflat & faſtu replet, charitas autem ædificat, quæ non in opinione verſatur, ſed veritate. Vnde ſi quis diligit, is cognirus eſt, inquit. Quoniam autem non ſola traditio eſt publica ei qui ſenſit ſermonis magnificentiam, occultanda eſt ſapientia quæ dicta eſt in myſterio, quam docuit Dei filius. Iam enim Eſaias quoq; Propheta igne linguam purgatur, vt poſsit dicere viſionem: & nec linguam ſolùm, ſed etiam aures caſtas nobis habere conuenit, ſi conemur fieri veritatis participes. Hæc mihi erant impedimento quo minus ſcriberem, & nunc adhuc vereor, vt ait, ante porcos iacere margatitaa, ne eas cóculcent pedibus, & cóuerſi nos frangant. Eſt enim difficile de vero lumine verè puros & perſpicuos oſtendere ſermones ſuillia & indoctis auditoribus. His enim vix poſſunt apud vulgus vlla magis audiri ridicula: rurſus autem apud ingenioſos magis admirabilia & Deum magis inſpirantia. Animalis autem homo non ſuſcipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei: ſunt enim ei ſtultitia. Sapientes autem ore non proferunt quæ in conſeſſu cogitant. Sed quod auditis, inquit Dominus, in aurem, prædicate ſuper tecta, arcanas traditiones veræ cognitionis, quę excelſe & excellenter explicanrur, iubens ſuſcipere, & ſicut in auré audiuimus, ita etiá tradere quibus oportet, non auté omnibus paſsim tradere quæ eis in parabolis dicta erant, præcipiens. Sed reuera cómentariorũ monimentorũmue deſcriptio, ſunt quæcunq; ſparſim habét ſeminatam hic & illic veritaté, vt eos lateant qui more graculorũ paſsim ac temerè verba ſerunt. Poſtquam aũt agricolá bonũ nacta fuerint, producet vnumquodq; ex ija & edet frumentũ. Cùm vna ſit itaq; veritas (habet enim innumerabilia falſum diuerticula, quemadmodum Bacchæ qnæ Penthei membra diuellerunt ac diſtulerunt) Philoſophię tam barbaræ quàm græcæ hæreſes, vnaquæq; id quod ſortita eſt, tanquam totam iactat veritaté. Lucis autem, vt opinor, exortu omnia illuminantur. Vniuerſi ergo Græci ac barbari quicunq; veritatem deſiderarunt, alij quidem nó paucas, alij verò partem aliquam, ſi modò vllam, veritatis Verbi habere oſtendi poſſunt. Atq; ſeculum quidé, temporis fururum & præſens, quinetiá præteritũ, inſtar momenti conſtituunt. Sed multò eſt potentior ſeculi veritas ad propria colligenda ſemina, etiamſi in terrá alienã ceciderint. Permulta enim innenimns ex his quæ opinione recepta ſunt, apud hæreſes, quæ nó ſunt omnino abſurdæ, nec exciſam habent naturalem conſequentiá, vt quæ tanquá virum fœminæ Chriſtũ exciderint, etiá ſi certũ ſit & extra controuerſiá eas eſſe diſsimiles genere & tota veritate. Aut enim vt membrum, aut vt ſpecies, aut vt genus in vnum colligitur. Iam enim hypate quoq; cùm ſit Nete contraria, eſt tamé vna harmonia, & numerus par differt ab impari: in Arithmetica tamé ambo conueniunt, quemadmodũ figura circulus, & triangulus, & quadratus, & quæcunq; aliæ figuræ inter ſe differunt. Quinetiá in mundo vniuerſo partes omnes, etiá ſi inter ſe differant, ſeruant eam quę eſt cum toto coniunctioné & conuenientiá. Sic ergo & barbara & gręca Philoſophia, æternę veritatis auulſam quandá particulá, nó è Bacchi mythologia, ſed ex verbi quod ſemper eſt Theologia decerpſit. Qui aũt diuiſa rurſus compoſuerit, & perfectũ verbũ vnũ fecerit, ſcias fururũ vt veritaté citra periculũ cótempletur. Scriptũ eſt itaq; in Eccleſiaſte: Et adieci ſapientiá ſuper omnes qui fuerũt ante me in Hieruſalé, & cor meũ vidit multa, ſapientiá & cognitioné, parabolas & ſcientiá noui pręterea. Et hoc quidé eſt electio ſpirirua, quoniá in multitudine ſapientię eſt multitudo cognitionia. Qui eſt autem omnis generis ſapientia prædirus, is propriè fuerit virtutem cognoſcendi aſſecurus. Iam verò ſcriprum eſt: Abundantia cognitionis ſapienrię, viuificabit eum qui eſt ex ipſa. Et rurſus apertius confirmat ea quę dicta ſunt hoc dictũ: Sunt omnia in conſpectu eorũ qui intelligunt. Omnia aũt, ſunt gręca & barbara. Alterutra auté non ſunt vtiq; omnia. In conſpectu aũt ſunt ijs qui ſenſum volunt accipere. Eligite diſciplinã, & nó argenrũ, & cognitioné ſuper aurũ probatũ. Eligite aũt ſenſum quoq; plus q̃ aurum purum: melior eſt enim ſapientia lapidibus precioſis. Quicquid aũt eſt precioſum, nó eſt precio cum ea conferendũ. Dicunt aũt Græci poſt Orpheũ & Linũ, & poëtas qui apud eos fuerũt antiquiſsimi, in admiratione fuiſſe habitos propter ſapiétiam, primos ſeptem qui cognominati fuerunt ſapientes, quorum quatuor quidem fuerũt ex Aſia, Thalea Mileſius, & Bias Prienus, & Pittacus Mitylenæus, & Cleobulus Lindius: duo autem ex Europa, Solon Athenienſis, & Chilo Lacedęmonius: ſeptimũ autem alij quidé dicunt eſſe Periandrũ Corinthiũ, alij verò Anacharſim Scytham, alij verò Epimenidem Cretenſem, quem Græcũ Prophetá nouit Paulus, cuius etiam meminit in epiſtola ad Titũ ſic dicés: Dixit quidá ex ipſis proprius Propheta, Cretenſes ſemper mendaces, malę beſtię, ventres pigri. Et teſtimoniũ hoc verũ eſt. Vides quomodo etiam in Gręcorũ prophetis dat aliquid veritatia. Nec erubeſcit, & ad ędificationé, & ad aliquorũ quá gerit curá diſſerens, vti græcis poëmatibus. Itaq; ad Corinthios (non enim hîc ſolũ) diſſerena de teſurrectione mortuorũ, tragico iambo vſus eſt, dicés: Quid mihi prodeſt ſi mortui nó reſurgunt? Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Nolite ſeduci, corrum

punt

1.Cor.8. — Matth.7. — ἐνθουσιαστικώτερα. — 1.Cor.2. — Matth.10. — ὑπομνήσεις — σπερμολόγοι — ἀκαρῇ — καθάπερ τὸν ἄνδρα αἱ γυναῖκες ἀποσφάλλουσι τὸν χριστόν. — Eccl.1. — προαίρεσις — γνωστικός — ἐνώπια — Prouer.7. ἴσα habet exemplar Græcum, sed puto legendum ἐνώπια. — ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἄστεως αὐτῶν — ἐφάπτεται — Cap.1. — 1.Cor.15.

D — E — F

A punt bonos mores colloquia praua. Alij aũt Acuſilaũ Argiuũ in ſeptem ſapientũ numerũ retulerunt: alij autẽ Pherecydẽ Syrũ. Plato autẽ pro Periandro vt ſapientia indigno, propterea quòd fuerit tyrannns, ponit Myſonẽ Cheneũ. Et quòd longè quidem infra Moſis ętatem fuerint Gręcorũ ſapientes, oſtenderur paulò pòſt. Quòd autem modus eius quæ fuit apud eos Philoſophiæ fuerit Hebraicus & ęnigmaticus, iam conſiderandum eſt. Breuitatẽ itaq; amplectebantur quæ eſt admonitoria, & quæ vtiliſsima. Iam Plato hunc modum dicit ſtudioſe ac diligenter fuiſſe conſectatos, cõmuniter quidem omnes Græcos, præcipuè autem Lacedæmonios & Cretenſes, qui optimis legibus vtebantur. Atq; illud quidem, Noſce teipſum, alij quidẽ exiſtimarũt Chilonis: Chamęleo aũt in libro de Dijs, Thaletis: Ariſtoteles autẽ Pythiæ. Poteſt aũt id iubere perſequi cognitionem. Nam ſine ſubſtantia vniuerſorũ non poſſunt noſci partes. Oportet autẽ ortũ mundi diligenter inquirere, per quẽ poterit quoq; diſci natura hominis. Chiloni rurſus Lacedęmonio tribuũt, Ne qnid nimis. Strato autem in opere de inuentis, aſſcribit hoc dictum Stratodemo Tegeatę: Didymns autem id cenſet eſſe Solonis, ſicut etiam Cleobuli, Modus optimus. Illud aũt, Spondę noxa præſtò eſt, Cleomenes quidẽ in libro de Heſiodo, dicit prius fuiſſe dictum ab Homero his verbis, Δειλαί τοι δειλῶν τε καὶ ἐγγυάασθαι. Ariſtotelici autem exiſtimant id fuiſſe Chilonis: Didymus autem dicit id fuiſſe admonitionem Thaletis. Et deinde illud: Omnes homines mali, vel plurimi hominũ mali (hoc enim dictũ duobus modis effertur) Sotades Byzantinus dicit eſſe Biantis. & illud: Omnia vincit diligẽs meditatio, volunt eſſe Periandri. Similiter aũt admonitionẽ quæ dicit: Noſce occaſionẽ, fuiſſe Pittaci. Solon aũt leges tulit Athenienſibus, Pittacus verò Mitylenæis. Tandem aũt Pythagoras Pherecydis familiaris, ſeipſum primus appellauit Philoſophũ. Philoſophiæ itaq;, poſt viros qui prius dicti ſunt, tres fuere ſucceſsiones, quæ nomina ſumpſerũt à locis in quibus

B verſatę ſunt. Italica quidem, quæ deriuata eſt à Pythagora. Ionica verò, quæ à Thalete. Eleatica aũt quę à Xenophane. Porrò aũt Mneſarchi filius, Samius quidẽ erat, vt dicit Hippobotus: vt aũt dicit Ariſtoxenus in vita Pythagorę, & Ariſtarchus & Theopompus, erat Tuſcus: vt aũt Neanthes, Syrius vel Tyrius, adeò vt ex plurimorũ ſentẽtia Pythagoras eſſet genere barbarus. Quinetiã Thales, vt referunt Leander & Herodotus, erat Phœnix: vt autem nonnulli exiſtimarunt, Mileſius. Hic ſolus videtur eſſe congreſſus cum Prophetis Aegyptiorũ. Eius aũt nullus ſcribitur pręceptor, quẽadmodũ nec Pherecydis Syri, cuius fuit diſcipulus Pythagoras. Sed Pythagorę quidem quę Italica dicta eſt Philoſophia, conſenuit in Metapõto oppido Italiæ. Anaximander aũt Praxidami filius, Mileſius, ſuccedit Thaleti. Ei Anaximenes Euryſtrati Mileſius. Poſt quẽ Anaxagoras Hegeſibuli Clazomenius. Hic ex Ionia ſcholã traduxit Athenas. Ei ſuccedit Archelaus, quẽ audiuit Socrates.

Ex his æquiloquus declinauit lapicida.

Graiũm incantator, ait Timõ in Sillis, propterea quòd à Phyſicis declinarit ad ea quæ ad mores pertinent. Socratem autem cùm audijſſet, Antiſthenes quidem ſectam introduxit Cynicam. Plato autem receſsit in Academiam. Apud Platonem philoſophatus Ariſtoteles, cùm tranſijſſet in Lyceum, hęreſim creat peripateticam. Ei ſuccedit Theophraſtus, cui Straton, cui Lycon, deinde Critolaus, deinde Diodorus. Platoni ſuccedit Speuſippus, ei Xenocrates, cui Polemon: Polemonis autẽ auditores fuere Crates & Crantor, in quos

C deſijt vetus Academia. Crantoris autem fuit particeps Arceſilaus, à quo vſq; ad Hegeſilaum media floruit Academia. Deinde Carneades ſuccedit Hegeſilao, & qui deinceps ſequuntur. Eleaticę autem diſciplinæ princeps fuit Xenophanes Colophonius, quem dicit Timæus fuiſſe tempore Hieronis qui in Sicilia obtinuit dominatum, & Epicharmi Poëtæ. Apollodorus autem eum cùm natns eſſet quadrageſima Olympiade, perueniſſe vſq; ad tempora Darij & Cyri. Xenophanis ergo fuit auditor Parmenides, eius Zeno, deinde Leucippus, deinde Democritus: Democriti autem auditores, Protagoras Abderitanus & Metrodorus Chius, cuius Diogenes Smyrneus, cuius Anaxarchus, eius autẽ Pyrrhon, cuius Nauſiphanes: eius dicunt nonnulli diſcipulum fuiſſe Epicurum. Et hæc eſt quidem ſucceſsio eorum qui fuerunt apud Græcos Philoſophorum, tanquam in Epitome. Tempora autem eorum qui fuerunt principes & autores ipſorum Philoſophiæ, ſunt dicenda conſequenter, vt in conferendo oſtendamus Hebræorum Philoſophiam fuiſſe generationibus multis antiquiorem. Et de Xenophane quidem dictum eſt, qui fuit Eleaticæ princeps Philoſophiæ. Thaletem autẽ Eudemus in hiſtorijs Aſtrologicis dicit prædixiſſe defectum Solis qui fuit eo tempore quo inter ſe manus conſeruere Medi & Lydi, regnante quidem Cyaxare patre Aſtyagis in Media, Alyatte autem Crœſi, in Lydia. Ei autem congruit Herodotus quoq; in primo. Sunt autẽ ea tempora circa quinquageſimam Olympiadem. Pythagoras autem inuenitur tempore Polycratis tyranni circa ſexageſimam ſecundam Olympiadem. Solonis autem æmulator fuiſſe ſcribitur Mneſiphilus, cum quo verſatus eſt Themiſtocles. Floruit autẽ Solon quadrageſima ſexta Olympiade. Heraclitus enim Bauſonis filius perſuaſit Melancomę tyranno vt deponeret tyrãnidem,

Hic deſpexit Regem Datiũ adhortantem vt veniret ad Perſas. Hæc ſunt quidem tempo- D
ra eorum qui apud Græcos fuere antiquiſsimi ſapieotum & Philoſophorũ. Quòd autem
eorum plurimi fuerint & geoere barbari,& à barbaris eruditi, quid opus eſt dicere? Siqui
dem Tuſcnm fuiſſe Pythagorã oſtenſum eſt. Phryx autem erar Antiſthenes: & Orpbeus,
Odryſius vel Thrax. Homerũ enim plurimi oſtendunt Aegyptiũ. Thales autem cùm eſ-
ſet Phœoix genere, etiam cum Aegyptiorũ prophetis congreſſus eſſe dicitur: ſicut etiam
Pythagoras cum ijs ipſis, propter quos etiã fuit circuocisus, vt adyta ingrediens, Aegy-
ptiorum myſticam diſceret Philoſophiam: & cum Chaldæorũ & Magorum verſatus eſt
præſtantiſsimis: & eam quæ nunc vocatur Eccleſiam, ſignificat id quod apud ipſum eſt
ἐμμανσῖον. Plato autem non it inficias, ſe ea quæ ſunt præſtantiſsima in Philoſophia merca-
tum eſſe à barbaris,& ſe fatetut veniſſe in Aegyptũ: in Phædone ſcribens, vndiquaq; poſ-
ſe iuuari Philoſophum. Magna quidem eſt, inquit, Grecia ò Cebes, ait ille, in qua ſunt vi-
ri omni ex parte booi, multa ſunt autem etiam genera barbarorum. Sic exiſtimat Plato
ex barbaris quoq; eſſe aliquos Philoſophos. Epicurus autem contrà exiſtimat ſolos Græ
cos poſſe philoſophari. Et in Conuiuio Plato laudans barbaros, vt qui philoſophiam in-
ſigniter exercuerint, verè dicit: Et in multis alijs,& apud Græcos,& apud barbaros, quo-
rum etiam ſacra iam multa facta ſunt, propter eiuſmodi filios. Clarum eſt autem barba-
ros eximiè ſemper honoraſſe ſuos legumlatores & præceptores, eos Deos appellantes.
Booas enim animas, vt dicit Plato, ſupercœleſti loco relicto, ſuſtinuiſſe venire in hunc tar
tarum,& corpore ſuſcepto, malorum omnium quæ ſunt in generatione fuiſſe patticipes
exiſtimant, humani generis curam gerentes, quæ & leges tulerunt,& pbiloſophiam prę E
dicarunt, quo maius bonum ad hominum genus nunquam venit, nec veoiet. Atq; mihi
quidem videntur cùm ſenſiſſent magna quæ per ſapientes conferebantur beneficia, &
eos coluiſſe, & publicè eſſe philoſophati, & Brachmanes vniuerſi, & Odryſæ, & Getæ.
Quinetiam geous Aegyptium diligentiſsimè illos in Deos retulit,& Chaldæi & Arabes
qui dicti ſunt Felices,& quicunq; habitatunt Palæſtinam,& non minimam Perſici gene-
ris partem, & alia præter hæc geoera innumerabilia. Clatum eſt autem inueniri ſemper
Platonem magni facere batbaros, vt qui meminiſſet ſe & Pythagoram plurima eaq; prę-
ſtantiſsima & oobiliſsima dogmata didiciſſe apud barbaros. Et ideo dixit etiam, genera
barbarorum, genera philoſophorũ barbarotum homioum cognoſcens. Et in Phędro re-
gem Aegyptium,& Thoyth oobis oſtendit ſapientiorem: quem quidem nouit eſſe Mer-
curium. Quinetiam in Charmide videtur quoſdam ſcire Thraces, qui dicuntur animam
facere immortalem. Natratur autem Pythagoras quidem fuiſſe diſcipulus Sonchedis ar-
chiprophetæ Aegyptij: Plato autem Sechnuphidis Heliopolitani: Eudoxus autem Cni-
dius Conuphidis, qui ipſe quoq; fuit Aegyptius. In Dialogo autem de anima, ruſus vide
tur Plato agnoſcere Prophetiam, introducens Prophetam Lacheſis orationem enuncian
tem, apud eas quæ ſortiuntut animas prædicere: & io Timæo ſapientiſsimũ Platonem
introducit diſcentẽ à barbaro. Ita aĩit ſe habet dictio: O Solon Solon, vos Grçci ſemper e-
ſtis pueri, ſenex autem nullus eſt Græcus, diſciplinam enim nullam habetis canam. De-
mocritus autem morales libros ſcripſit Babylonicos: dicitur enim Acicari, quam eſt in-
terpretatus columoam, ſuis ſcriptis adiunxiſſe: & poſſunt hæc ex ipſo obſetuari. Hęc au-
tem dicit Democritus, cùm de ſeipſo quidem certè ſcriberet, & de magna ſua ſe iactaret F
doctrina: Ego ex ijs qui meo tempore fuerunt, plures terras petagrani, ea quæ procul e-
rant remota inquirens,& aëris & terræ vidi regiooes plùrimas,& homines doctos audi-
ui plurimos, & in componendis cum demonſtratiooe lineis nemo me adhuc ſuperauit,
nec qui Aegyptiorum quidem vocantur Arpedonaptæ. Cum his autem poſtremò octo-
ginta annis fui in terra aliena. Adijt enim Babylonem Perſidem & Aegyptum, Mago-
rum & Sacerdotum ſe prębens diſcipulum. Zoroaſtrem autem Magum Perſam Pythago
ras oſtendit. Qui Prodici hæreſim perſequuntur, gloriantur ſe arcanos libros buius viri
poſsidere. Alexander autem io libro de Symbolis Pythagoricis, refert Pythagoram fuiſſe
diſcipulum Nazareti Aſſyrij. Quidam eum exiſtimant Ezechielem, ſed non eſt, vt oſten-
detur poſtea: & vult præterea Pythagoram Gallos audijſſe & Brachmanas. Clearchus au
tem Peripateticus dicit ſe noſſe quendam Iudæum cum quo verſatus eſt Ariſtoteles. He-
raclitus autẽ noo humanitus, ſed diuinitus potius dicit apparuiſſe Sibyllam. Aiunt itaq;
Delphis in curia oſtendi petram quandam, ſuper quam dicitur ſediſſe prima Sibylla, quę
ex Helicone venerat educata à Muſis, cùm eſſet filia Lamiæ Sidoniæ. Serapion autem in
verſibus dicit ne mortuam quidem à diuinandi arte ceſſaſſe Sibyllam: & id quidem quod
ex ea in aërem receſsit poſt obitum, id eſſe quod in ſortibus diuinat & augurijs: ex eo au-
tem quod in tetram mutatum eſt corpore, exorta, vt conſentaneum eſt, herba, quæcun-
que eam beſtiæ comediſſent, cùm in eo loco eſſent, ſcribit perfectam futuri cognitio-
nem per exta bominibus ſignificaſſe. Eius autem aoimam exiſtimat eam eſſe faciem
quæ apparet io Luna. Et bæc quidem de Sibylla. Numa autem Rex Romanorum erat
qui-

ἐμμανσῖον auditorium ἀπὸ τοῦ ἐμοῦ ἀκύειν.

Plato in Phædone.

A quidem Pythagoreus, ex ijs autem quæ à Moſe tradita ſunt adiutus, prohibuit Romanis ne homini aut animali ſimilem Dei facerẽt imaginẽ. Cùm itaq; centũ & ſeptuaginta primis annis templa ædificarent, nulla imaginẽ nec affictam nec depictam fecere. Occultè enim eis indicarat Numa, quòd id quod eſt optimũ, non alia ratione quàm ſola mente vlli licet attingere. Philoſophia ergo, res quædam valde vtilis, olim quidem floruit apud Barbaros, per gentes reſplendens: poſtea autem venit etiam ad Græcos. Ei autem præfuerunt & Aegyptiorũ Prophetæ, & Aſſyriorũ Chaldæi, & Gallorũ Druidæ, & Semanæi Bactrorum, & Celtarum ij qui philoſophati ſunt, & Perſarum Magi, qui quidem Seruatoris quoq; noſtri ortum ſignificauerunt, ſtella eos præcedente venientes in Iudæam, & Indorum Gymnoſophiſtæ, & alij philoſophi Barbari. Eſt autem duplex eorum genus: alij enim ex ijs vocantur Sarmanæ, alij verò Brachmanes. Et ex Sarmanis quidem, ij qui appellantur Allobij, neq; vrbes habitant, nec domos aut tecta habent: arborũ autem induuntur corticibus, & glandes arborumq; baccas comedunt, & aquã bibunt manibus: non nuptias, non liberorũ norunt procreationem, quemadmodum ij qui nunc vocantur Encratitæ, id eſt, continentes. Sunt autem etiã ex Indis, qui Buttæ parent præceptis, quem propter inſignem virtutem vt Deum honorarunt. Scytha autem erat etiam Anacharſis, qui ſcribitur Græcorum multis antecelluiſſe philoſophis. Hellanicus autem ſcribit Hyperboreos habitaſſe vltra Riphęos montes, doceri autem ipſos iuſtitiam, non veſcentes carnibus, ſed arborũ fructibus. Ii ſexagenarios extra portas ducentes, tollunt de medio. Sunt autem etiam apud Germanos ſacræ quæ vocantur mulieres, quę fluuiorum vortices proſpicientes, fluentorumq; ſonitus ac circumuolutiones, futura conijciunt &
B prædicunt. Eæ non permiſerunt vt ipſi cum Cæſare pugnarent antequam noua Luna illuxiſſet. His omnibus Iudæum genus eſt longè antiquius, & eam quę apud ipſos ſcriptis mandata eſt Philoſophiam, cœpiſſe ante Græcam, multis verbis oſtendit Philo Pythagoreus. Quinetiã Ariſtobulus quoq; Peripateticus, & alij complures, ne in eis nominatim perſequendis immorer. Apertiſsimè autem ſcriptor Megaſthenes, qui vixit cum Seleuco Nicatore, ſcribit in tertio rerum Indicarũ, omnia quidem quæ de natura dicta ſunt à veteribus, dicuntur etiam ab ijs qui extra Græciam philoſophantur, partim quidem apud Indos à Brachmanis, partim verò in Syria ab ijs qui vocantur Iudæi. Quidam autem fabuloſius ex ijs qui Idęi appellantur Dactyli, ſapientes quoſdam primos exortos eſſe dicunt, ad quos & Epheſiarũ quæ dicuntur literarum, & eorum qui ſunt in Muſica numerorum refertur inuentio. Propter quam cauſam ſunt appellati qui ſunt apud muſicos Dactyli. Phryges autem eranr & barbari Idæi Dactyli. Herodotus autem refert Herculem, cùm fuiſſet vates & Phyſicus, ab Atlante Barbaro Phryge mundi ſuſcepiſſe columnas. Hermippus autem Beryttius vocat Chironem Centaurum ſapientem. De quo etiam dicit qui ſcripſit Titanomachiam, quòd is primus

Ad iuſtum duxit mortalia ſecula, monſtrans
Iuſiurandum, & ſacra Deũm, cœliq; figuras.

Ab eo inſtituitur Achilles qui ducitur ad Ilium. Hippo autem filia Centauri, cum Aeolo habitans, docuit eum naturę contemplationem, patriam ſcientiam. De Hippone autem teſtatur quoq; ſic Euripides:

Diuina quæ primum quidem præſagijt
C Oraculis, atque per ortus ſyderum.

Apud hunc Aeolum, Vlyſſes poſt Troiam captam hoſpitio excipitur. Obſerua mihi tempora ad comparationem ætatis Moſis, & antiquiſsimæ quę eius tempore fuit philoſophię. Nou ſolius autem philoſophię, ſed etiam omniũ ferè artium fuere inuentores Barbari. Primi itaq; Aegyptij Aſtrologiam ad homines deduxere. Similiter autem etiã Chaldæi. Aegyptij rurſus & lucernas primi accendere docuerunt, & annũ in menſes duodecim diuiſerunt, & in templis cum mulieribus coire prohibuerunt, neq; ad ſacra ab vxore illotis adeundum eſſe lege ſanxerunt. Et rurſus inuentores fuere Geometriæ. Sunt autem qui dicunt Cares, eam quæ ex aſtris colligitur, inueniſſe præſcientiã. Auium autem volatus primi Phryges obſeruarunt. Aruſpicinam autem ſeu extiſpicinam perfectè tenuerunt qui fuere vicini Italię. Iſauri autem & Arabes augurijs ſtuduere, ſicut Telmiſenſes ei quæ per ſomnia fit diuinationi. Hetruſci tubam, & Phryges tibiam excogitauere. Phryges enim erant Olympus & Marſias. Cadmus autem erat Phœnix, qui fuit Gręcis literarum inuentor, vt ait Euphorus. Vnde etiam ſcribit Herodotus literas appellatas fuiſſe Phœnicias. Alij autem dicunt Phœnices & Syros primos excogitaſſe literas. Medicinam autem Apim Aegyptium indigenam, priuſquam Io veniret in Aegyptum: poſtea autem Aeſculapium dicunt artem amplificaſſe. Atlas autem Libs, primus nauem eſt fabricatus, & mare nauigauit. Et rurſus Celmis & Damnaneus Idæis Dactylis ferrum primi inuenerunt in Cypro. Alius autem Idæus ferri inuenit temperaturam, vt autem Heſiodus, Scytha. Ac Thraces quidem primi eam quæ ἅρπη vocatur inueneruut: eſt autem

incuruus gladius, & peltis primi vſi ſunt in equis. Similiter autem Illyrij quoq; peltam D
inueoerunt. Prȩterea Canos figulinam excogitaſſe & calcem dicit Sanites: is fuit qui pri
θυρεόν. mus excogitauit clypeum. Cadmus autẽ Phœnix primus inuenit lapicidinam: in mon-
te Pangæo excogitauit auti metalla. Iam verò aliud quoq; genus, Cappadoces, primi in-
νάβλας. ueneruot id quod Nablium appellatur, quemadmodum Aſſyrij quoq; Dichordon. Car-
δίχορδον. thagioenſes autem primi conſtruxerũt quadriremem. Eam autem ex tempore, & abſq;
vlla præmeditatione, fabricatus eſt Boſphorus. Medæa autem Aeetæ filia, Colchis, pri-
ma pilos tingere excogitauit. Quinetiam Noropes (eſt autem gens Pæoniȩ, nunc autem
appellatur Norica) æs elaborarunt, & primi ferrum purgarunt: & Amycus Rex Bebrycũ,
lora pugilum, id eſt, ceſtus, primos excogitauit: & Olympus Myſius in muſica harmo-
niam Lydiam artificioſe inuenit: & qui vocanrur Troglodytæ, Sambucã inſtrumentum
inuenere muſicum. Aiunt aotem obliquam quoq; fiſtulam Satyrum inueniſſe Phrygem:
κρούματα. κρούματα autem ſeu modos Olympũ ſimiliter Phrygem, quemadmodũ Phrygiam harmo-
niam & mixophrygiam & mixolydiã Marſyam, qui erat eiuſdem regionis cum ijs qui
antè dicti ſunt, & Doricam Thamyrim Thracem excogitãſſe. Perſas quoq; primos audi-
ἀπήνην. uimos currũ & lectum & pedum ſcabellum effeciſſe, & Sidonios triremem nauem ædi-
τριήρη. ficaſſe. Siculi quoque qui ſunt in Italia primi inoenere Phormingem, quæ non multum
φόρμιγγα. differt à cithara: & inuenere crepitacula quæ dicuntur Crotala. Quinetiam tempore Se-
κρόταλα. miramidis Regis Aegyptiorum, narrant inuentas fuiſſe ueſtes byſsinas. Et primam ſcri-
pſiſſe epiſtolas Atoſſam Perſarum regioã dicit Hellanicus. Scamon quidem Mitylinæua
& Theophraſtus Ereſsius, & Cydippus Mantinæus, & præterea Antiphanes, & Ariſto- E
demus, & Ariſtoteles, qoinetiam Philoſtephanus, & Strato quoq; Peripateticus, in libris
ſuis de ijs qoȩ ſuot inuenta hæc narrarunt. Ex his autem pauca adieci ad confirmandam
inuentricem & vitæ vtilem naturã, quæ fuit apod Barbaros, à quibus, in ſtudija & rebua
exercendis, Græci magnam accepere vtilitatem. Si quis autem vocem reprehendit bar-
συνθέσεως. baram, Mihi autem, inquit Anacharſis, omnes Græci Scythȩ ſunt. Ia autem erat qoi apud
Græcos in admiratione eſt habitus, qui dixit: Mihi indumentũ eſt læna, cœna, lac & ca-
ſeus. Vides barbaram philoſophiam, quæ facta, non verba profitetur. Apoſtolus autem
1. Cor.14. ſic dicit: Et vos per linguam, ſi non rectè ſignificantẽ vocem dederitis, quomodo cogno-
ἀ τέχνι. ſcetur quod dicitur? eritis enim in aërem loqueotes. Tot, verbi gratia, genera linguarum
ſunt in mundo, & nihil eſt vocis expers. Si ergo non nouero vim vocis, ero loquenti bar-
barus, & loquens mihi barbarus: & qui loquitur lingua, oret vt interpretetur. Vix certè
tandem ad Græcos acceſsit componendarũ orationũ doctrina, & ſcriptura. Et Alemȩon
quidem Perithoi filius, Crotoniata, primus librum ſcripſit de natura. Alij autem Anaxa-
goram Hegeſibuli filium Clazomeniũ primum librum ſcriptum ediſſe referunt. Mo-
νόμους. dos autẽ poëmatibus primus adiecit, & Lacedȩmoniorũ leges numeroſis verſibos ſcri-
ὑπορχήσεις. pſit Terpander Antiſſȩus. Dithyrambum aũt excogitauit Laſſus Hermioneus, Hymnum
Steſichorus Imeræus, Choream Alcman Lacedæmonius, Amatoria Anacreon Teíua
ὑπόρχησιν, id eſt, canticũ ad ſaltandum accõmodatum Pindarus Thebanus. Et νόμους quos vo
cant, primos cecinit in choro & cithara Timotheus Mileſius. Iam verò Iambum quidem
χωλὸν ἴαμβον, excogitauit Archilochus Patius. Claudom autem iambum Hippooax Epheſius. Et tra-
ſcazóté puto gœdiam quidem Theſpis Athenienſis, Comœdiã autem Siſarion Icarieus. Tempora ho F
rum tradunt Grammatici. Longum autem fuerit ea accuratè adducere, cùm ipſe mox o-
ſteodatur Dionyſius, nempe Bacchus, propter quem celebrantur & Dionyſia & ſpecta-
cula, eſſe Moſe poſterior. Aiunt autem & quæ in ſcola fiunt orationes, & rhetoricas pro-
prietates, iouenisſe, & mercede primũ iudicialem orationem alteri tradendam conſcri-
pſiſſe Antiphootẽ tribu Rhamnuſium, vt dicit Diodorus. Apollodorus autem Cumanus
primus Critici nomen ſuſcepit, & appellatus eſt Grãmaticus. Nonnulli autẽ dicunt Era-
toſthenem Cyrenæũ. Quoniã autem duos edidit libros quos inſcripſit Grãmaticos, no-
minatus eſt grãmaticus, ſicut nonc nominamus. Ptimus Praxiphanes Dionyſiphanis fi-
lius Mitylenȩus, & Zaleucus Locrus primus ſcribitur leges tuliſſe. Alij autẽ dicunt Me-
notum filiũ Dioſepilyncei, is fuit poſt Danaũ, decima generatione ab Inacho & Moſe, vt
paulò inferius oſtendemos. Lycurgus autẽ multis annis poſt Troiam captã, qui fuit cen
tum & quinquaginta annis aote Olympiades, tulit leges Lacedæmonijs. Solonis verò
tempus ptius diximus. Dracon autem, qui ipſe quoq; fuit legislator, inuenitur fuiſſe cir-
ἱστορεῖ. ca triceſimã nonam Olympiadem. Antilochus autem qui ſcripſit de omnibus vitis do-
γνωρίμων. ctis à Pythagoræ ætate vſq; ad mortẽ Epicuri, quæ fuit decimo meoſis Octobtis, cõple-
ctitur omnes annos treȩentos duodecim. Prætetea aiunt Phanotheam Icarij vxorem in-
ueniſſe Heroicũ hexametrũ, alij verò Themin, vnam ex Titanidibos. Didymus autem in
libro de philoſophia Pythagorica, refert Theano Crotoniatidem, primã ex molieribua
eſſe philoſophatã, & ſcripſiſſe poëmata. Grȩca itaq; philoſophia, vt aliqui quidem, caſu
vtcunq; & exiliter veritatem, ſed non omnem aſſequitur: vt alij autem volunt, mota eſt
à dia-

A à diabolo. Nonnulli autem vniuerſam Philoſophiam inferiores quaſdam poteſtates inſpiraſſe exiſtimant. Sed ſi non comprehendit quidem Græca Philoſophia veritatis magnitudinem, & eſt adhuc imbecilla ad mandata Domini exequenda, at maximè regali quidem certè doctrinæ viam pręparat, vtcunq; caſtigans, & mores prius formans, & ad ſuſcipiendam veritatẽ confirmans eum qui opinatur prouidentiã. At, iuquiunt, ſcriptũ
eſt, omnes qui fuerunt ante aduentũ Domini, ſunt fures & latrones. Omnes ergo hi qui Ioan.10.
in ſermone continentur, qui fuerunt ante ſuſceptam à Verbo carnem, exaudiuntur generaliter. Sed Prophetę quidem, vt qui à Domino fuerunt miſsi & inſpirati, nõ fures, ſed
miniſtri. Dicit itaq; ſcriptura: Miſit ſapientia ſeruos ſuos conuocans cum alto pręconio Prouerb.1.
ad craterem vini. Philoſophia autem non miſſa eſt à Domino, ſed venit, inquit, furto ſurrepta, vel à fure donata. Siue ergo poteſtas, aut Angelus qui veritatis aliquid didicit, & in ea non manſit, hęc inſpirauit, & furto ſurrepta docuit: hoc fecit, nõ quòd neſcierit Dominus, qui fines eorum quę futura ſunt nouit ante cõſtitutionem vniuſcuiuſq; eſſentię, ſed quòd non prohibuerit. Tunc enim aliquam habuit vtilitatem furtum quod redibat ad homines, non quòd is qui ſurripuit vtile ſibi proponeret, ſed prouidentia ad vtile dirigeret audacis cœpti euentum. Scio multos in nos aſsiduè inſurgere, & id quod nõ prohibet, cauſam eſſe dicere. Furti enim cauſam eſſe dicunt eum qui non ſeruauit, vel eum qui non prohibuit: quemadmodũ incendij, eum qui ignem non extinxit incipientẽ: & naufragij, gubernatorẽ, qui rudentem non contraxerit. Iam verò puniũtur à lege qui horum cauſæ ſunt: nam in cuius poteſtate erat ſitum probibere, in eum eius quod accidit culpa confertur. Ad eos autem dicimus, in faciendo, operando, & agendo, cauſam intelli
B gi. Id autem quod non prohibet, hoc ipſo remotũ eſt ab operatione. Præterea cauſa qui- περιγίγνεται
dem verſatur in operatione, quemadmodũ nauis ædificator in eo quòd fiat ſcapha. Domus autem ædificator, in eo quòd ædes conſtruatur. Id autem quod non prohibet, ab eo quod fit, ſeparatum eſt. Propterea ergo perficitur, quòd id quod poteſt prohibere, non operatur nec prohibet. Quid enim operatut qui non prohibet? Iam verò ad abſurdũ quoque redit id quod ab eis dicitur: ſiquidem ſauciationis cauſam eſſe dicent, non telũ, ſed clypeũ, qui non prohibuit quo minus telum peruaderet. Neq; enim furem, ſed eum qui furtum non prohibuit, reprehendent. Ergo Gręcorum quoq; naues non Hectorem dicant combuſsiſſe, ſed Achillem, quoniam cùm prohibere poſſet Hectorẽ, non prohibuit.
Sed ille quidem propter iram (in eius autem poteſtate non erat iraſci vel non iraſci) & i- Græcè eſt ἐπ' αὐτῷ ἦ ἦν, ſed
gnem non prohibuit, & fortè adiuuans cauſa fuit.* Diabolus autem cùm liberum habe- putolegendũ
ret arbitrium, & duci poſſet pœnitentia & furari, ipſe quoq; furti cauſa eſt, non autẽ Do- ἐπ' αὐτῷ ἦ ἐπ'
minus qui non prohibuit. Sed nec noxium erat donum, vt accederet prohibitio. Et ſi ac- ὤν, ut oppona
curatè & ſubtiliter aduerſus eos agendum eſt, ſciant id quidem quod nõ prohibet, quod tur ei quod ſe
in furto factum eſſe dicimus, nullo modo eſſe cauſam: in id autẽ quod prohibet, cauſam quitur, Dia-
culpamq; cõferri. Qui enim clypeo protegit, ei qui protegitur cauſa eſt ne ſaucietur, pro bolus autem
hibens ipſum ſauciari. Et Socrati dęmonium cauſa erat, non prohibens, ſed adhortans, &c.
etſi non adhortaretur. Sed nec laudes, nec vituperationes, nec honores, nec ſupplicia iu- * Hinc error
ſta ſunt, ſi anima non habeat liberam poteſtatem & † appetendi & aggrediendi, ſed ſit vi Origenis.
tium inuoluntarium: vnde qui prohibuit quidem, cauſa eſt: qui autem non prohibuit li- † ὁρμῆς καὶ ἀ-
beram animæ electionem, iuſtè iudicat, vt vel maximè quidem Deus nobis non ſit cauſa φορμῆς.
C vitij. Quoniam autem libera electio & appetitio peccata primùm inchoat, falſa autem προκατάρχει τῶν
nonnunquã dominatur opinio, à qua, cùm ſit iuſtitia & ignorãtia, recedere negligimus, ἁμαρτημάτων.
iurè infliguntur ſupplicia. Febrire enim eſt inuoluntarium, ſed cùm per ſe & propter ſuã intemperantiam febrierit, eum reprehendimus, vtpote quòd vitium ſit inuoluntarium. Nemo enim malum eligit, quatenus malum: ſed abductus ab ea quæ ineſt in ipſo voluptate, id bonum ratus, ſuſcipiendũ exiſtimat. Quę cùm ita ſe habeant, & liberari ab ignoratione, & à mala & delectabili electione, & ante omnia nõ aſſentiri fallacibus illis phantaſijs & uiſis, ſitum eſt in noſtra poteſtate. Latro autẽ & fur dicitur diabolus, qui Prophetis pſeudoprophetas admiſcuit, tanquam frumento zizania. Omnes ergo qui fuerũt ante Dominum, fures & latrones, nõ abſolutè autem omnes homines, ſed omnes pſeudoprophetæ, & omnes qui non propriè ab ipſo miſsi ſunt. Habuerunt autem pſeudoprophetæ quoq; furtum, Prophetæ nomen, cum Prophetæ quidem eſſent, ſed eius qui eſt
mendax. Dicit enim Dominus: Vos ex patre veſtro diabolo eſtis, & deſideria patris ve- Ioan.8.
ſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, quoniã non eſt in ipſo veritas. Cùm locutus fuerit falſum, ex proprijs loquitur, quoniã mendax eſt & pater eius. In falſis autem vera quoq; aliqua dicebant pſeudoprophetę. Et ij reuera prophetabant in ectaſi, vt Apoſtatę, eius, inquam, qui defecerat, miniſtri. Dicit aũt Paſtor quoq; Angelus pœnitentiæ, ad Hermetẽ, de pſeudopropheta: Quędam enim verba vera dicit: diabolus enim eũ implet ſuo ſpiritu, ſi quem poſsit ex iuſtis frangere. Omnia ergo à ſuperis in bonũ diſpenſantur, vt per eccleſiã cognoſcatur multiplex ac varia Dei ſapientia,

ex ſeculorũ præſcientia,quam fecit in Chriſto.Deo autem nihil aduerſatur,oec eſt quic- D
qoam ei contrarium,vt qui ſit Dominus & omnipotens.Quinetiam eorum qui defece-
runt conſilia & operationes,cùm ſiot ſingulares, ſiuot quidem ex mala affectione,ſicut
morbi corporis:ab vniuerſa autem ac generali prouidentia adminiſtrantur ad finem ſa-
lubrem,etiam ſi cauſa ſit morbi efficiens.Eſt itaq; maximũ diuinę prouidentię argumen
tum,oon ſinere vt vitium quod ex volnntaria defectione ortum eſt, inconducibile ma-
neat & inutile,ſed nec ſit omnino noxinm. Diuinę enim ſapientię & virtutis & poten-
tię eſt officium,noo ſolùm bona facere(hęc eſt enim,vt ſemel dicam,Dei natura,vt ignis
calefacere,& lucis illuminare)ſed illud quoq; maximè, vt id quod per malos aliquos ex
cogitatum eſt,ad bonum aliquem ſioem & vtilem deducat, & vtiliter ijs qoæ videntor
mala vtatur,ſicut eo quod ex tentatione proceſsit teſtimonio. Eſt ergo etiam in philoſo
phia,quæ furto ſurrepta & veluti à Prometheo, parum ignis aptum ad lumen qui vtili-
ter excitatur,& veſtigium aliqood ſapientię,& motus à Deo.In his autem latrones & fu
res fuerint qui ſunt apud Gręcos Philoſophi,qui ante Domini aduentũ,à Prophetis He-
bræis partes veritatis id minimè agnoſceotes ſumpſerunt,ſed ſibi tanquam propria do-
gmata attribuerunt,& alia quidem adolterarunt,alia autem,ſuperuacanea qnadam dili
σοφισάμενοι. gentia,indoctè tanquam ſapientes pronunciarunt, alia autem etiam inuenerunt. Fortè
enim ſenſus quoq; ſpiritum habuerunt.Aſſentitur autẽ ſcripturę quoq; Ariſtoteles, qui
1.Cor.1. dixit Sophiſticam eſſe furem ſapientiæ,ſicut antè oſtendimus.Apoſtolus autem: Quę e-
διδακτοῖς. tiam loquimur,inquit,non in ijs quę doceri poſſunt humanę ſapientię verbis, ſed in ijs
Ioan.1. quę doceri poſſunt,ſpiritus.De prophetis enim:Omnes,inquit,de plenitudine eius ac-
cepimus,Chriſti ſcilicet.Quare non ſunt fures Prophetę. Et doctrina mea,non eſt mea,
Ioan.7. inquit Dominos,ſed eius qui miſit me Patris.Et de furibus:Qui autem ex ſeipſo,inquit, E
loquitur,gloriam propriam quęrit.Tales autem ſunt qui ſibi placent Gręci, & ſunt arro
gantes.Sapientes autem eos dicens ſcriptura,non reprehendit eos qui ſunt verè ſapien-
1.Cor.1. tes,ſed eos qni ſibi videntur.De his antem dicit:Perdam ſapientiam ſapieutũ, & pruden
tiam prudentum abolebo.Infert itaq; Apoſtolus: Vbi ſapiens?vbi ſcriba? ubi inquiſitor
huius ſeculi?ut à ſcribis diſtingueret, huius ſeculi inquiſitores ponens Philoſophos ex
gentibus.Nónne infatuauit Deus mundi ſapientiam,quod perinde eſt ac ſtultam oſten-
dit,& non veram vt putabãt?Et ſi roges cauſam cur ſibi viderentur ſapientes:Propter cæ
citatem cordis ſui,inquiet: quooiam in ſapientia Dei,hoc eſt,quæ per Prophetas eſt an-
nunciata,non cognouit mundus,nempe per ſapientiam quæ loquitur per Prophetas,ip
ſum ſcilicet Deum, ipſi Deo viſum eſt per prędicationem ſtultitiæ, quę Græcis ſcilicet
1.Cor.1. videtur eſſe ſtultitia,ſaluos facere credentes.Quoniam Iudęi, inquit, ſigna petunt ad fi-
dem,Gręci autem quęrunt ſapientiam,nempe orationes quę vocãtur ἀναγκαστικοί,hoc eſt,
neceſſariò concludentes,& alios ſcilicet ſyllogiſmos.Nos autẽ prędicamus Ieſum Chri
ſtum crucifixum,Iudęis quidem ſcandalum,quòd cùm ſciant prophetiam, non credant
euentui:Græcis autem ſtultitiam: fabuloſom enim eſſe exiſtimant qoi ſibi videntur ſa-
pientes,& per hominem filium Dei loqui,& Deum habere filiũ,& eum eſſe paſſum:quo
fit ut ſuæ opinionis anticipatio eis perſuadeat vt noo credãt.Seruatoris enim aduentus,
non ſtultos fecit & duros corde & infideles,ſed prudẽtes,& aptos quibus perſuadeatur,
& præterea fideles.Oſtenſi ſunt autem,ab eorum qui obedierunt voluntaria inclinatio- F
ne ſeparati,ij qui noluerunt parêre,& imprudentes & infideles & ſtulti. Ipſis autem vo-
catis Iudæis & Græcis Chriſtus eſt Dei virtus,& Dei ſapientia. Num ergo, quod eſt etiã
melius,exiſtimandum eſt eſſe enunciatiuum illud:Non infatuauit Deus ſapientiã mun
di,perinde ac non ſtultam fecit,ne cauſa duritiei cordis à Deo eis facta videatur qui ſtul-
tam fecit ſapientiam?Omnino enim etſi ſapientes eſſent, maiori culpæ fuere obnoxij,
qui prędicationi non crediderũt.Voluntaria enim eſt electio & delectus veritatis.Quin-
etiam illud:Perdam ſapientiam ſapientũ,eius quę cõtemnitur ac deſpicitur barbarę phi
loſophię oppoſitione dicit illuſtraſſe,ſicut etiã lucerna quę à Sole illuſtratur dicitur peri
iſſe,eo quòd non ęqualẽ edat operationẽ.Cùm ergo omnes homines vocati ſint,qui vo-
loerunt obedire,nominati ſunt vocati.Non eſt enim apud Deum iniuſtitia.Iam verò qui
ex vtroq; populo crediderunt,ij ſunt populus peculiaris. Et in Actis Apoſtolorũ hoc his
verbis inueneris:Qui itaq; verbum eius ſuſceperunt,baptizati ſunt. Qui aotem nolue-
Eſa.1. runt parêre,ſeipſos ſcilicet abduxerunt.Ad eos dicit Prophetia:Et ſi velitis, & me audie
ritis,bona terrę comedetis:in nobis ſitum eſſe arguẽs & eligere & declinare. Dei autem
ſapientiam dixit Apoſtolus doctrinam quæ eſt ex Domino,vt veram philoſophiã oſten-
dat tradi per Dominum.Quinetiam qui ſibi viderur ſapiens,habet quaſdam admonitio
Ephe.4. nes,quæ iubent apud Apoſtolũ induere nouum hominẽ,qui ſecundũ Deum creatus eſt
in iuſtitia & ſanctitate veritatis.Quamobrem deponentes mendaciũ,loquimini verita-
τῇ λογικῇ διανοίᾳ. tem.Ne detis locum diabolo. Qui furabatur, nõ amplius furetur, ſed potius laboret o-
perans bonum.Operari autẽ eſt adlaborare quęrendo veritatem, nempe cum ea quę ſer
mone

A mone ſit beneficentia,vt impertiti poſsitis ei qui opus habet, & ſeculares copias & diui
nam ſapientiam. Vult enim verbum doceri,& argentum menſis dari perfectè examina-
rum,vt detur fœnori. Vnde infert:Turpe verbum ex ore veſtro nō exeat. Id autem turpe σαπρός,
eſt,quod procedit ex opinione quam de ſe quis concipit:ſed ſi quod eſt bonum ad ædifi putridū.
cationem vtilitatis,vt det gratiam audientibus. Boni autem Dei,bonum ſit verbum ne- οἰκονς.
ceſſe eſt. Quomodo autem non eſt bonum quod ſaluū facit? Quòd itaq; teſtimonio com
probetur Græcos vera quędam habere dogmata,hinc quoq; licet conſiderare. Scribitur Act.17.
in Actis Apoſt. Paulum hęc dicere ad Areopagitas: Superſtitioſiores vos video. Præteri-
ens enim & videns ſimulachra veſtra,inueni & aram in qua ſcriptum erat,Ignoto Deo. σεβάσματα.
Quem ergo ignorantes colitis,eum vobis annuncio. Deus enim qui fecit mundū & om
nia quæ in ipſo ſunt,hic cœli & terrę cùm ſit Dominus,non in manufactis templis habi-
tat,nec à manibus humanis colitur,indigens aliquo,cùm ipſe det omnibus vitam & in-
ſpirationem & omnia,fecitq; ex vno omne genus hominū inhabitare ſuper vniuerſam
faciem terræ,definiens ſtatuta tempora & terminos habitationis eorum,quęrere Deum
ſi fortè attrectent aut inueniant,quamuis non longè ſit ab vnoquoq; noſtrûm. In ipſo e-
nim viuimus & mouemur & ſumus,ſicut & quidam veſtrorum poëtarum dixerūt. Ipſius
enim & genus ſumus. Ex quibus clarum eſt quòd etiam poëticis vtens exemplis,ex Ara
ti Phænomenis approbat quę apud Gręcos rectè dicta ſunt,& per ignorum Deum,hono
rari quidem per circumlocutionem à Gręcis opificem Deum ſignificauit,ex agnitione
autem oportere per filium accipere & diſcere. Miſi ergo propterea te ad gentes, aperire, Act.26.
inquit,oculos eorum,vt cōuertantur à tenebris ad lucem, & à poteſtate Satanæ ad Deū,
B vt ipſi accipiant remiſsionem peccatorū & hæreditatem in ijs qui ſunt fide ſanctificati
in me. Ii ergo ſunt qui aperiuntur oculi cęcorum. Patris per filium agnitio, eſt circumlo-
cutionis græcæ comprehenſio:& conuerti à poteſtate Satanæ, eſt mutari à peccato, per
quod introducta erat ſeruitus. Nec tamen abſolutè omnem ſuſcipimus Philoſophiā,ſed
illam de qua apud Platonem quoq; dicit Socrates. Sunt enim,vt aiunt,in myſterijs,mul-
ti quidem qui geſtant ferulam,pauci verò Bacchi:multus quidē eſſe vocatos,paucos au- Matth.22.
tem electos tacitè ſignificans. Apertè itaq; ſubiungit:Ii autem mea quidem ſententia nō
ſunt alij,quàm qui rectè ſunt philoſophati,à quibus ego quidē,quoad eius à me fieri po-
ſuit,in vita nunquam abfui,ſed vt ex eis eſſem omni ratione omnem adhibui diligentiā.
An autem rectè adhibuerim,& quid perfecerimus,cùm illuc venerimus apertè ſciemus,
ſi Deus velit,paulò pòſt. An nō tibi videtur fidei ex ſcripturis Hebraicis eam quæ eſt poſt
mortē iuſti ſpem declarare? Et in Demodoco,ſi modò eſt opus Platonis: Nec exiſtimes
me dicere philoſophati,in artes incumbentē viuere, nec multa diſcere appetentē:nam ἐπιτηδεύοντα.
ego quidem hoc probrum eſſe ducebam. Sciebat enim,vt exiſtimo, eum multarū rerum
ſcientem mentem iam habere qui docet,vt eſt Heracliti ſententia. Et in quinto de Repu
blica:Hos ergo,inquit,omnes,& alios quarundam eiuſmodi rerum,& neſcio quarum ar
tium Mathematicos,ponemus Philoſophos? Nequaquā,inquit,ſed ſimiles Philoſophis.
Veros autem, inquit, quoſnam dicis? Eos,inquam ego,qui veritatis delectantur contem
platione. Nō enim in Geometria,quę poſtulata habet & poſitiones,eſt Philoſophia. Ne-
que in Muſica,quæ quidem eſt coniecturalis:neq; in Aſtronomia,quæ naturalibus & flu
entibus & veriſimilibus eſt referta rationibus:ſed eſt ipſius boni per ſcientiam & verita-
C tem,cùm aliæ quidem ſint boni viæ,ſed tanquam ad bonū. Quare nec ipſe doctrinæ or- ἐγκύκλιον.
bem,quem vocant encyclopędian, dat ad bonum conferre, ſed opem ferre ad excitan-
dam & exercendam animam ad ea quę percipiuntur intelligentia. Siue ergo dicant Grę κατὰ περίπτω-
cos diuinæ Philoſophię eſſe caſu aliquid elocutos:caſus eſt diuinę œconomiæ. Nō enim σιν.
propter eam quę nobiſcū intercedit contentionē,caſum quis in Deos referet. Siue quòd ἰνδαλέον.
pręfixum ſcopum ſint aſſecuti,ea aſſecutio non eſt expers prouidentiæ. Siue rurſus dicat κατὰ συντυ-
Gręcos naturalem habuiſſe notionē,vnum naturæ cognoſcimus opificē,qua ratione eſ- χίαν.
ſe quoq; naturalem diximus iuſtitiam. Siue mentē habuiſſe cōmunem: quiſnam ſit eius
pater,& quæ ſit in mentis diſtributione iuſtitia conſideremus. Nam ſiue quis dixerit
προαναφώνησιν, hoc eſt,pręlocutionem ſeu prędictionem,& cauſetur συναναφώνησιν, id eſt,con- προαναφώ-
iunctam explicationem,dicit ſpecies prophetiæ. Atq; per veritatis quidem apparentem νησιν.
ſpeciem alij dicunt quędam dicta eſſe à Philoſophis. De nobis itaq; dicit diuinus Apoſto συναναφώνησιν.
lus:Videmus enim nunc tanquā per ſpeculum,per eam quę eſt in ipſo reflexionem nos ἔμφασιν.
ipſos cognoſcentes,& ex ea quæ eſt in nobis diuinitate efficientem cauſam,quoad eius 1.Cor.13.
poteſt fieri,vnà contemplantes. Vidiſti enim,inquit,fratrem tuum, vidiſti Deum tuum,
Seruatorem puto Deum nunc nobis dictum eſſe. Poſt carnem autem depoſitam,facie ad
faciem,tunc iam definitè & comprehenſe,quando cor purum fuerit. Et per apparentem ἔμφασιν καὶ
quidem ſpeciem & pellucentem Deum vident, qui apud Græcos exactè ſunt philoſo- διάφασιν.
phati. Tales enim ſunt quæ ex imbecillitate cernuntur phantaſiæ ſeu viſiones,quemad-
modum viſio cernitur in aquis,& videmus per perlucida & perſpicua corpora. Rectè er-

Prouerb.11. go Solomon: Qui ſeminat, inquit, iuſtitiam, operatur fidem. Sunt autem qui plura ſemi- D
Prouerb.27. nant, ij qui plura faciunt. Et rurſus: Curam gere eorum quæ ſunt in campo viridia, & tondebis herbam, & collige fœnum maturum, vt habeas oues ad veſtimentum. Vides quemadmodum externi quoque integumenti & cuſtodiæ ſit cura gerenda. Scienter autem agnoſcas animas gregis tui.
ἀχυρ.
Rom.2. Quando enim gentes quę legem nô habent, natura quę ſunt legis faciunt, ij non habentes legem ſibijpſis ſunt lex, præputio ſeruante Legis iuſtificationes ex ſententia Apoſtoli, & ante Legem & ante Aduentum. Tanquam comparationem autem faciens Philoſophorum cum ijs qui vocantur Hæretici, admodum dilucidè:
Prouerb.27. Melior eſt, inquit Verbum, amicus propè, quàm frater longè habitans. Qui autem falſis
Prouerb.10. innititur, is paſcit ventos, & perſequitur aues pennatas. Non exiſtimo Verbum nunc dicere Philoſophiam, cùm in multis probabiliter argumentetur, & probabiliter loquatur philoſophia, ſed inſectatur hæreſes. Infert itaq;: Reliquit enim vias ſuæ vineæ, in ſemitis autem propriæ agriculturæ aberrauit. Eæ autem ſunt quę eccleſiam relinquunt ab initio. Iam verò qui cecidit in hæreſim, tranſit per ſolitudinem ſine aqua, eo qui verè Deus eſt relicto, à Deo deſertus, aquam quęrens ſine aqua, inhabitabilem & ſitibundam terram peruadens, colligens manibus ſterilitatem fructuum. Et ijs qui carent prudentia: Iubeo, inquit Sapientia, ijs qui verſantur in hæreſibus, dicens ſcilicet: Panes abſconſos lubenter tangite, & aquam furti dulcem, panem & vinum, non in aliquibus alijs, quàm in ijs quę pane & vino, in oblatione, non ex regula eccleſiæ, vtuntur hæreſibus, apertè ponente Scriptura.
Prouerb.8. Sunt enim qui ſola aqua vtuntur in Euchariſtia. Sed reſilias, ne diu moreris in loco eius: locum ſynagogam, non autem eccleſiam, æquiuocè appellauit. Deinde acclamat: E
Hi hæretici vocantur ὑδροπαραστάται. Ita enim traijcies aquam alienam: baptiſma hæreticum, non côuenientem & germanam aquam reputans. Et tranſmeabis fluuium alienum, qui in mare defert & detrahit, in quod emittitur qui diuertit ab ea ſtabilitate quæ eſt in veritate, rurſus confluens ad gentiles & inordinatos vitæ fluctus. Quemadmodum autem multi homines qui nauem trahunt, non dici poſſunt multæ cauſę, ſed vna cauſa ex multis: non eſt enim vnuſquiſque cauſa vt nauis trahatur, ſed cum alijs: ita etiam Philoſophia confert ad comprehendendam veritatem, cùm ſit inquiſitio veritatis, non quòd ſit cauſa comprehenſionis, ſed cauſa cum alijs, & adiuuans, & fortè etiam cauſa adiuuans. Quemadmodũ autem cùm beatum eſſe vnum ſit, eius cauſę ſunt virtutes quæ ſunt plures: & quemadmodum eius quod eſt calefieri, & Sol & ignis & balneũ & veſtis: ita cùm ſit vna veritas, multa ſunt quę conferunt ad eius inquiſitionem, inuentio autem eſt per filium. Et ſiquidẽ rectè conſideremus, poteſtate vna eſt virtus, accidit autem vt ea cùm his quidem inſit rebus, dicatur prudentia, in illis autem, temperantia, in alijs verò animi magnitudo vel iuſtitia. Eadem autem ratione cùm ſit vna quoq; veritas, in Geometria, Geometriæ veritas, in Muſica autem, Muſicę, & in recta philoſophia fuerit Græca veritas. Sola autem hęc eſt pręcipua veritas quæ manibus tradi non poteſt, quam docemur à Dei filio.
ἀνεγχείρητον. Hoc modo dicimus de vna & eadem drachma, ſi data quidem fuerit nautæ, naulum: ſi Publicano, vectigal: & ei qui domum locat, merces conductę domus: pręceptori, operæ merces: & ei qui vendit, arrha. Vnaquæq; autẽ ſiue virtus, ſiue etiam veritas vniuocè vocetur, cauſa eſt ſolius qui per ſe eſt effectus.
σύγχρονον. Per coniunctum autem earum vſum fit beatè viuere. Nô enim ex nominibus beati fuerimus, cùm rectam viam dicamus beatitudinem, & beatum cui virtute exornata eſt anima. F
Quòd ſi etiam Philoſophia opem fert eminus inuentioni veritatis, varijs notionibus tendens ad noſtram cognitionem quę proximè attingit veritatem: at ei opem fert qui ex Verbo ſeu ratione ſtuduerit conari apprehendere cognitionem.
ἐπιβολάς. λογικῶς. Et à noſtra ſeparatur Græca veritas, etiamſi ſit idem nomen ſortita, & propter magnitudinem cognitionis, & demonſtrationẽ magis principalem, & diuinam virtutem, & quæ ſunt ſimilia. A Deo enim docti ſumus, qui literas verè ſacras à filio Dei docemur: vnde nec ſimiliter mouent animas, ſed diuerſa doctrina. Quòd ſi propter eos qui lubenter reprehendunt, oportebit nos diſtinguere, cùm dicamus Philoſophiam adiuuantem cauſam & cooperatricem veræ comprehenſionis, cùm ſit inquiſitio veritatis, fatebimur eam eſſe diſciplinam quæ præcedit vim cognoſcendi, non cauſam ſtatuentes eam quę eſt cauſa adiuuans, neque continens, id quod adiuuat cooperatur, nec perinde ac non ſit veritas abſq; philoſophia.
τὸ γνωστικόν. Nam omnes ferè abſque diſciplinarum orbe & Gręca philoſophia, alij autem etiam abſq; literis, diuina & barbara moti philoſophia, poteſtate eum qui de Deo eſt per fidem accepimus ſermonem, eruditi ſapientia quę per ſe operatur. Quod autem facit cum alio, cùm ſit imperfectum vt per ſe operetur, cooperantem & adiuuantem cauſam dicimus, vt quod ſit nominatum cauſa eò quòd vnà venerit cum alio, per ſe autem non poſſit prębere verum effectum. Quanquã per ſe quoq; aliquando Gręcos iuſtificabat philoſophia, ſed non ad vniuerſam ac generalem iuſtitiam, ad quam cooperatrix & adiutrix inuenitur, ſicut primus & ſecundus gradus ei qui aſcendit in cœnaculum, & Grammaticus ei qui eſt philoſophaturus.
γραμματικός. Non quòd per eius ablationem, vniuerſo

A uerſo ac generali verbo deſit aliquid, vel perimatur veritas. Nã & viſus & auditus & vox
confert ad veritatem. Mens autem eſt quę eam appoſitè & naturaliter cognoſcit. Sed ex [illegible]
ijs quidem quæ adiuuant & cooperantur, alia quidem maiorem, alia verò minorem vim
afferunt. Perſpicuitas itaq; opem fert ad tradendam veritatẽ: & dialectica, ne proſterna- [illegible]
mur ab hęreſibus quę faciunt incurſiones. Et eſt quidem per ſe perfecta, & nullius indiga
Seruatoris doctrina, cùm ſit Dei virtus & ſapientia. Accedens autem Græca philoſophia,
non veritatem facit potentiorem, ſed debilem aduerſus eam efficit Sophiſticã argumen
tationem, & propulſans doloſas aduerſus veritatem inſidias, dicta eſt vineę apta ſepes &
vallus. Et quæ eſt quidem ex fide veritas, tanquam panis neceſſaria eſt ad viuendũ. Quæ θριγκός.
autem præcedit diſciplina, eſt obſonio ſimilis & bellarijs. Deſinente cœna ſuauis eſt pla φρυγάλιον.
centula, vt ait Pindarus Thebanus. Apertè autem dicit ſcriptura: Aſtutior erit ſimplex in ἄκακος.
telligens. Sapiens autem ſuſcipiet cognitionem. Et: Qui à ſeipſo quidem accepit, gloriã
propriam quęrit, inquit Dominus. Qui autem quęrit gloriam eius qui miſit ipſum, ve-
rus eſt, & iniuſtitia non eſt in ipſo. Contrà igitur ſe iniuſtè gerit qui ſibi vſurpauit ea quæ
ſunt Barbarorum, & tanquam propriam iactans, ſuam augens gloriam, & ementiens ve-
ritatem: is fur dictus eſt à ſcriptura. Dicit itaq;: Fili ne ſis mendax, deducit enim menda- Ecclеſ.17.
cium ad furtum. Iam autem fur, id quod habet ſurreptum, verè habet, etiam ſi ſit aurum,
etiam ſi argentum, etiam ſi oratio, etiam ſi decretum. Ex parte ergo ea quę ſuffurati ſunt,
vera quidem ſunt, ſciunt autem per coniecturam, & rationũ moti neceſsitatibus. Si itaq;
didicerint, agnoſcent comprehendendo. Et quòd philoſophorum quidem dogmata ex [illegible]
B Hebręis ſurrepta fuerint, tractabimus paulò pòſt. Prius autẽ, quod erat conſequens, iam [illegible]
dicendum eſt de temporibus Moſis, per quæ oſtendetur citra vllam controuerſiam, He-
bræorum philoſophiam eſſe quauis Philoſophia longè antiquiorem. Ac de ijs quidem
accuratè dictum eſt à Tatiano in oratione aduerſus Gręcos. Dictum eſt autẽ etiam à Ca-
ſiano in primo Exegeticôn: poſtulat tamen cõmentarius, vt nos quoq; ea percurramus
quæ in loco dicta ſunt. Apion itaq; Grãmaticus, qui πλειστονίκης, id eſt, ſępe victor eſt cogno
minatus, in quarto hiſtoriarũ Aegypti, etſi eſſet infenſus Hebræis vtpote genere Aegy-
ptius, adeò vt etiã aduerſus Iudæos librũ ſcripſerit, Amoſis Aegypti Regis mentionẽ faci
ens, eius rerum geſtarum teſtem adducit Ptolemęum Mendeſium. Eius autem verba ſic
habent: Effodit autẽ Amoſis Athyriam, qui fuit tempore Inachi Argiui, vt ſcripſit in tem
poribus Mendeſius Ptolemeus. Hic autem Ptolemæus, fuit quidem ſacerdos. Regum
autem Aegypti res geſtas tribus libris exponens, dicit tempore Amoſis Aegypti Regis
Moſe duce Iudæos exijſſe ex Aegypto. Ex quibus cernitur Moſem floruiſſe tempore Ina
chi. Ex rebus autem Græcis, ſunt antiquiores Argolicæ, eæ inquam, quę ducunt origi-
nem ab Inacho, vt docet Dionyſius Halicarnaſſęus in Temporibus. His autem, quatuor τετταράκοντα
quidem generationibus ſunt res Atticę recentiores, quę ducunt originẽ à Cecrope, qui græcè eſt, ſed
† duplici fuit natura, & indigena, vt ijſdẽ verbis dicit Tatianus. Nouem verò, res Arcadi legendum eſ-
cę à Pelaſgo. Dicitur autem hic quoque indigena. His autem ſunt alię, quindecim recen ſe τέσσαρες col
tiores, nempe Phtioticę quę à Deucalione. Ad tempus autem rerum Troianarũ, ab Ina- ligitur ex ſup
cho generationes quidem viginti vel plures numerantur. Sunt autem anni, vt ſemel di- putatione.
cam, quadringenti & vltra. Iam verò res quoq; Aſſyriorum videbũtur rebus Gręcis mul- † διφυής.
C tis annis antiquiores, ex ijs quę dicit Cteſias. Triceſimoſecundo mouit Moſes ex Aegy- Græcum ha-
pto, tempore Amoſis Aegyptij & Inachi Argiui. Fuit autem in Gręcia, tempore quidem bet πεντήκον-
Phoronei, qui fuit poſt Inachum, inundatio, quę fuit tempore Ogygis, & regnum quod τα ἀνδρῶν, ſed
fuit Sicyone, primi quidem Aegialei, deinde Europis, deinde Telchinis, & regnũ Cre- puto legen-
tis in Creta. Acuſilaus enim dicit Phoroneum fuiſſe primum hominũ. Vnde etiam Poë- dom [illegible]
ta Phoronidis, dixit eum fuiſſe patrem mortalium hominum. Hinc Plato in Timęo ſecu
tus Acuſilaum, ſcribit: Et cùm vellet eos aliquando inducere vt dicerent de rebus anti-
quis huius ciuitatis, aggreditur dicere quę ſunt antiquiſsima, de Phoroneo, qui dictus
eſt primus, & de Neobe, & quę fuerunt poſt diluuium. Tempore autem Phorbantis fuit
Actęus, à quo Actęa Attica. Tempore autem Triopę, Prometheus & Atlas & Epime-
theus, & qui duplicem naturam habebat Cecrops, & Ino. Tempore autem Crotopi, quę
Phaëtontis tempore fuit inflammatio, & quę tempore Deucalionis fuit inundatio. Tem
pore autem Stheneli, & regnum Amphictyonis, & Danai in Peloponneſum aduentus,
& Dardanię à Dardano ędificatio. A Ioue qui genitus, inquit Homerus, nouit qui cogere
nubes. & ex Creta in Phœniciam deductio. Tempore autem Lyncei, Proſerpinę raptus,
& extructio templi quod eſt in Eleuſine, & Triptolemi agricultura, & Cadmi Thebas
aduentus, & regnum Minois. Tempore autem Prœti, bellum Eumolpi aduerſus Athe-
nienſes. Tempore autem Acriſij, Pelopis ex Phrygia tranſitus, & Iouis Athenas aduen-
tus, & ſecundus Cecrops, & Perſei & Bacchi res geſtę, & Orpheus & Muſęus. Octauode-
cimo autem anno regni Agamemnonis captum eſt Ilium regnantis Demophontis The
ſei filij anno primo, duodecimo menſis Thargelionis, vt ait Dionyſius Argiuus. Aegias

διχομηνοῦντος γενομένου. Eſt autem hæc cõparatio more Atheniensiũ, qui poſt vice ſimum Lunæ diem ita com putabant, ἐνδεκάτη φθίνοντος, ἑβδόμη φθίνοντος.

†Eſt corruptus numerus, & fortè pro ſexcentis legẽdum eſt trecentis.

autẽ & Dercylus in tertio, octauo menſis Panemi deſinentis. Hellanicus enim dicit duodecimo menſe Thargelionis, & nonnulli eorũ qui Attica ſcripſerunt, octauo deſinentis, poſtremo anno regnante Meneſtheo, in plenilunio. Noctis quidem erat mediũ, inquit is qui paruam fecit Iliadem, & ſplendebat lucida Luna. Alij autem eodem die Scirrhophorionis. Theſeus autem qui erat æmulator Herculis, eſt Troianis vna generatione antiquior. Tlepolemi itaq; qui fuit filius Herculis, meminit Homerus, quòd in Ilium militauerit. Oſtenditur ergo Moſem fuiſſe antequã Bacchus referretur in Deos, annis † ſexcentis quatuor: ſiquidem in Deos refertur triceſimo ſecundo anno regni Perſei, vt ait Apollodorus in Chronicis. A Baccho autem ad Herculem, & viros illos fortes qui cum Iaſone in Argo nauigarunt, colliguntur anni ſexaginta tres: & Aeſculapius & Dioſcuri, id eſt, Caſtor & Pollux, cum eis nauigarunt, vt teſtatur Apollonius Rhodius in Argonauticis. A regno autem Herculis quod fuit Argis, vſque ad ipſius Herculis & Aeſculapij in Deos relationem, colligunrur anni triginta, vt vult Apollodorus chronographus. Hinc autem vſque ad relationem in Deos Caſtoris & Pollucis, ſunt anni quinquaginta tres. Hoc vtique tempore Troia quoque capta fuit. Quòd ſi Heſiodo quoque poëtæ oportet credere, eum audiamus: D

Mercurius.

Editus eſtq; Ioui pulchra ex Atlantide Maia
Præco Deûm, fuerat cùm ſacrum ingreſſa cubile.
Præclarum at peperit natum Cadmæa, coiſſet
Cum furtim Semele, Bacchum valde exhilarantem.

Cadmus quidem Pater Semeles tempore Lyncei venit Thebas, & fuit inuentor Græcarum literarum. Triopas autem eodem fuit tempore cum Iſide, generarione ſeptima ab Inacho. Iſidem autem dicunt eandem fuiſſe quæ Io, propterea quòd oberrans obierit totam terram. Iſter autem in libro de Colonia Aegyptiorum, dicit eam fuiſſe filiam Promethei. Prometheus autem fuit tempore Triopæ, ſeptima generatione poſt Moſem. Quare vel ante eam quæ ex Græcorum ſententia fuit hominis generationem, Moſes videtur floruiſſe. Leo autem qui tractauit de Dijs qui ſunt in Aegypto, dicit Iſidem à Græcis vocari Cererem, quæ fuit tempore Lyncei, vndecima generatione poſt Moſem. Apis autẽ Rex Argorum, ædificat Memphim, vt dicit Ariſtippus in primo Arcadicorum. Ariſteas verò Argiuus dicit eum nominatum eſſe Sarapim, & eum eſſe quem colunt Aegyptij. Nymphodorus autem Amphipolitanus in tertio de legibus Aſiæ, dicit Apim taurum mortuum & conditum loculo qui σορὸς Græcè dicitur, fuiſſe repoſitum in templo dæmonis qui colebatur, & hinc appellatum fuiſſe Soroapim, & poſtea quadam eorum qui illic habitabant conſuetudine Sarapim. Eſt autem Apis tertius ab Inacho. Iam verò Latona fuit tempore Tityi. Nanque à Latona clara eſt Iouis incita coniux. Tityus autem fuit eodem tempore cum Tantalo. Meritò ergo ſcribit etiam Pindarus Bœotius: In tempore autem Apollo fuit genitus. Nec mirum, cùm etiam Admeto vnà cum Hercule inueniatur ſeruijſſe mercede in magnum annum. Zethus autem & Amphion inuentores Muſicæ, fuerunt circa Cadmi ætatem. Quòd ſi quis dicat Phemonoëm primam Acriſio reſponſa ceciniſſe, ſciat quòd viginti & ſeptem annis poſt Phemonoëm fuit Orpheus, & Muſæus, & Linus præceptor Herculis. Homerus autẽ & Heſiodus fuere Iliacis multò recentiores, poſt quos longè fuere recentiores Græcorum legiſlatores, Lycurgus, & Solon, & ſeptem ſapientes, & Syrius Pherecydes, & magnus Pythagoras, qui longè fuerunt inferius circa Olympiadas, vt prius oſtendimus. Plurimis ergo qui apud Græcos coluntur Dijs, non ſolùm ijs qui dicuntur Sapientes & Poëtæ, oſtenſum eſt nobis Moſem eſſe antiquiorem. Neque verò is ſolus, ſed etiam Sibylla dicitur Orpheo antiquior. De eius enim cognomine, & de ijs quæ ab ea prolata ſunt reſponſis, multa dicuntur, & cùm eſſet Phrygia, appellatam eſſe Dianam, & cùm ea ad Delphos acceſsiſſet, ceciniſſe: E F

χρησμῳδῆσαι.

O Delphi, Phœbi ferientis qui eminus eſtis
Serui, veni ad vos Iouis expoſitura potentis
Mentem, in germanum cùm ſim bile percita Phœbum.

Eſt autem alia quoq; quę vocatur Herophile Erythręa. Harũ meminit Heraclides Ponticus in libro de Oraculis. Mitto Aegyptiam, & Italicã quę Romę habitauit Carmentale, cuius fuit filius Euander, qui Romæ templũ Panis, quod Lupercal appellatur, condidit. Operępreciũ eſt autem, cùm in hunc locum deuenerimus, aliorũ quoq; Prophetarum, qui poſt Moſem fuerunt apud Hebręos, tempora exquirere. Poſtquã è vita exceſsit Moſes, dux populi ſuccedit Ieſus, qui bellum quidem geſsit lxvj. annis: in terra autem illa bona quieuit xxv. annis. Vt autem continet liber Ieſu, Moſi ſucceſsit vir prædictus annis xxvij. Deinde cùm peccaſſent Hebræi, traduntur Meſopotamiæ Regi Chuſachar octo annis, vt refert liber Iudicum. Quum autem poſtea Deum oraſſent, ducem accipiunt Gothoniel, fratrem Chaleu iuniorem ex tribu Iuda, qui cùm interfeciſſet

καρμάλον.

Regem

A Regem Meſopotamiæ, præfuit populo annis deinceps quinquaginta. Et cùm rurſus peccaſſent, tradiri ſunt Aeglom Regi Moabitarum annis xxviij. Cùm autẽ rurſus rediiſſent, eorum dux fuit Aod annis octoginta, vir qui ambabus manibus pro dextra vtebatur, ex tribu Ephraim: Is eſt qui Aeglom de medio ſuſtulit. Mortuo aũt Aod cùm rurſus peccaſſent, tradiri ſunt Iabim Regi Chanaan xx. annis. Eius tempore fuit Prophetiſſa Debbora vxor Labidoth ex tribu Ephraim. erat aũt Ponrifex. Ozius filius Rieſu. Cùm per eam exercitum ductaſſet Barac filius Benner ex tribu Nephtalim, acie cõgreſſus cum Siſara principe exercitus Iabim, potitus eſt victoria. Atq; hinc quidem populo pręfuit Debbora, eum iudicans. Ea autem mortua cùm rurſus peccaſſet populus, Madianitis traditur annis vij. Poſt hęc Gedeon ex tribu Manaſſę, filius Ioę, cùm ccc. in aciem produxiſſet, & centum & viginti eorũ millia cęcidiſſet, præfuit annis xl. Poſt quem eius filius Achimelech tribus annis. Ei ſucceſsit Boleas filius Bedan filij Charran, ex tribu Ephraim, xxiij. annis magiſtratum obtinẽs. Poſt quem cùm rurſus peccaſſet populus, octodecim annis traditur Ammaniris. Cùm autem ducti fuiſſent pœnitentia, eis præeſt Iephtę Galaadites ex tribu Manaſſę, & pręfuit vj. annis. Poſt quem dux fuit Abatthan, qui erat ex Bethleem, de tribu Iuda, annis vij. Deinde Ebron Zabulonites octo annis. Deinde Aeglom ex Ephraim octo annis. Nonnulli aũt ſeptem annis Abatthan coniungunt quatuor aunos Ebrom. Et cùm poſt eum rurſus peccaſſet populus, alienigenis Philiſtæis ſubiicitur quadraginta annis. His autem reuerſis, præeſt Sampſon ex tribu Dan, cùm in bello viciſſet alienigenas. Is fuit dux xx. annis. Et poſt eum cùm nullus eſſet qni præeſſet, popnlum iudicauit Eli Sacer- Græcè eſt τεσσαράκοντα, lego τεσσαρα. ἀναρχίας ἔτη.

B dos quadraginta annis. Ei ſnccedit Samuel Propheta, cum quo regnauit Saul, qui viginti ſeptem annis regnum obtinuit. Is etiam Dauidem vnxit Regem. Mortuus eſt autem Samuel duobus annis ante Saulem, cùm eſſet Pontifex Abimelech. Is Saulem vnxit in Regem, qui primus poſt Iudices regnauit in Iſraël. Quorum vniuerſus numerus vſque ad Samuelem, anni ſunt quadringenti ſexaginta tres, menſes ſeptem. Deinde, vt habetur Regum primo, regnauit renouatus Saul xx. annis. Poſt mortem autem Saulis, regnat Dauid ſecũdò in Chebron, filius Ieſſe, ex tribu Iuda, quadraginta annis, vt continet ſecũdus Regum. Erat autem Pontifex Abiathar, filius Abimelech, ex cognatione Eli. Fuerunt autem Gad & Nathan prophetę eius tempore. Fiunt ergo à Ieſu Naue vſq; ad tempns quo Dauid regnũ accepit, vt nonnnlli quidem volunt, anni quadringenti quinquaginta: ut autem propoſita oſtendit chronographia, colliguntur anni quingẽti xxiij. menſes ſeptem, vſq; ad mortẽ Dauidis. Poſtea regnauit Solomon filius Dauid annis xl. Eius tempore fuit perpetuò Propheta Nathan, qui etiam eum adhortatus eſt vt templum extrueret. Similiter autem Achias quoque prophetauit in Silo. Erant autem ambo quoque Reges, Dauid & Solomon prophetæ. Sadoc autem primus Ponrifex ſacrificauit in templo quod ædificauit Solomon, qui erat octauus ab Aaron primo Pontifice. Sunt ergo à Moſe vſq; ad ætatem Solomonis, vt dicunt quidem aliqui, anni quingenti nonaginta quinque: vt alij autem, quingenti ſeptuaginta ſex. Si quis antem, iis qui ſunt à Ieſu vſq; ad Dauid, quadringentis qninquaginta annis, quadraginta annos quibus dux fuit Moſes cõnumerauerit, & alios octoginta annos quot natus erat Moſes priuſquàm exirent ex Aegypto Hebręi, & his adiecerit quadraginta annos regni Dauid, colliget omnes an- ἐπανακαινισθείς,

C nos ſexcentos decem. Accuratius autem ac perfectius procedet noſtra chronographia, ſi qningentis & viginti tribus annis & ſeptem menſibus vſq; ad mortem Dauidis, adiecerit quis centum & viginti annos Moſis, & Solomonis xl. Colliget enim omnes vſque ad mortem Solomonis, annos ſexcentos octoginta tres, ſeptem menſes. Hiramus dat ſuam filiam Solomoni, quo tempore poſt Troiam captam venit Menelaus in Phœniciã, vt ait Menander Pergamenus, & Letus in Phœniciis. Poſt Solomonem autem regnat Roboam, filius eius, annis ſeptemdecim. Erat autẽ Ponrifex Abimelech filius Sadoc. Eius tempore diuiſo regno in Samaria, regnat Hieroboam ex tribu Ephraim, ſeruus Solomonis. Prophetauit autem Achias quoq; Silonites, & Sameas filius Amame, qui etiã ex Iuda abiit ad Roboam, & prophetauit ſuper altare. Poſt eum regnauit Abiu filins eius, annis xxiij. & ſimiliter eius filius Athaman. Is in ſenectute laborauit podagra. Prophetauit autem eius tẽpore Iehu filius Ananiæ. Poſt eum regnauit Ioſaphat eius filius, annis quinq;. Eius tẽpore prophetarunt Helias Thesbites, & Micheas filius Ieble, & Abdias filins Ananiæ. Tempore autem Michęę erat pſeudopropheta Sedecias filius Chanaan. Poſt eos ſequitur regnum Ioran filij Ioſaphat ad viij. annos, cuius tempore prophetauit Helias, & poſt Heliam Heliſæus filius Saphat. Eius tempore, ij qui erant in Samaria, comederunt ſtercus columbæ, & ſuos liberos. Tempus autem Ioſaphat extenditur ab vltima parte tertij Regum vſque ad quartum. Tempore aurem Ioran aſſumprus eſt Helias. Cœpit autem prophetare Eliſæus filius Saphat ſex annis, cùm eſſet natus annos xl. Deinde Ochozias regnauit anno vno. Eius tẽpore adhuc prophetabat Heliſæus, & cũ eo Abda-

m iiij

donæus.Poſt eum mater Oziæ Gotholia regnat octo annis,ioterfectis filijs ſui fratris: e- D
rat enim ex genere Achab. Soror autem Oziæ Ieſabæa ſuffurata eſt filium Oziæ, Ioas, & ei poſtea regnum triboit.Tempore huius Gotholię adhuc prophetabat Heliſæus, poſtquàm regnauit,vt dixi antea,Ioas,qui fuit ſeruarus à Ieſabæa vxore Iodeæ Pontificis. Fiont autem omnes anni xl.Colligunrur ergo à Solomone vſq; ad mortem Heliſęi prophetę,vt nonnulli quidem dicunt, centum & quinque: vt alij autem,centum & duo: vt quæ eſt autem propoſita oſtendit chronographia,à regno Salomonis anni centum octoginta vnus.A temporibus autem Troianis vſque ad ortum Homeri,ex Philochori quidem ſententia,fiunt centum & octoginta anni poſt Ionicam deductam coloniam.Ariſtarchus autem in commentarijs Archilochijs, dicit eum fuiſſe tempore deductionis coloniæ Ionicæ,quę fuit centum & quadraginta annis poſt Troiana tempora.Apollodorus autẽ centum annis poſt deductam coloniam Ionicam, cùm Ageſilaus Doryſæus eſſet Rex Lacedæmoniorum,adeò vt ad eum peruenerit Lycorgus legislator,cùm eſſet adhuc iuuenis.

ὅτι ἐπέβαλεν αὐτῷ.

Euthymenes autẽ in Chronicis dicit eum floruiſſe cum Heſiodo, tempore Acaſti,& natum fuiſſe in Chio circiter annum cc. poſt Troiam captam. In hac autem ſententia eſt etiam Archemachus in tertio Eubœicorum.Quo fit,vt ipſe & Heſiodus,ſint Heliſæo propheta recentiores. Quòd ſi quis velit ſequi Grammaticum Craterem, & dicat fuiſſe Homerum circa reditum Heraclidarum, octoginta annis poſt captam Troiam, inuenietur rurſus Solomone poſterior, cuius tempore fuit Menelai aduentus in Phœniciam, vt antè dictum eſt. Eratoſthenes autem centeſimo anno poſt captam Troiam,refert Homeri E
ætatem.

Græcum habet ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τρίτῃ φιλιππικῶν, ſed puto legend. ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ φιλιππικῶν aut fortè ἐν τεσσαράκοντα τρισί, id eſt,in quadraginta tribus, ut qui nō curet exprimere in quo lib.

Quineriam Theopompus in quadrageſimo tertio rerum Philippicarum, refert Homerum fuiſſe quingentis annis poſt eos qui in Ilio militarunt. Euphorion autem in opere de Aliadibus, dicit eũ fuiſſe tempore Gygis, qui cœpit regnare octauadecima Olympiade,quem etiam dicit primum nominatum eſſe tyrannum.Soſibius autem Lacon in deſcriptione temporũ, redigit Homerum in viij.annum regni Charilli Polydecti. Ac regnauit qoidem Charillus annis ſexaginta quatuor, poſt quem filius Nicander annis xxxix. In xxxiiij.eius anno dicont fuiſſe poſitam primam Olympiadem,adeò vt eſſet vtique Homerus nonaginta annis antequam poſita eſſent Olympia. Poſt Ioam regnum excipit Amaſias eius filius annis xxxix.Ei ſimiliter ſuccedit Ozias eius filius annis quinquaginta duobus.Is autem mortuus eſt leproſus. Eius autem tempore prophetarunt Amos & Eſaias eius filius,& Oſeę filius Beeri,& Ionas filius Amathi,qui erat ex Geth Chober, qui prædicauit Nineuitis, qui ex ventre ceti exceſsit. Deinde regnat Ioathan filius Oziæ annis xvj. Eius tempore adhuc prophetabat Eſaias & Oſee, & Michæas Moraëthites,& Ioël filius Bathuel.Ei ſuccedit eius filius Achaz annis ſedecim. Eius tẽpore xv. anno abductus eſt Iſraël Babylonẽ, & Salmanaſar rex Aſsyriorum tranſmigrare fecit eos qui habitabant in Samaria,ad Medos & Babylonem. Achaz rurſos ſuccedit Oſeæ annis octo.Deinde Ezechias annis xxix. Ei propter ſanctitatem,còm ad finem vitæ perueniſſet, largitur Deus per Eſaiam, vt viueret alios quindecim annos, per regreſſum Solis. Ad eum uſq; peruenerunt prophetantes Eſaias, & Oſee,& Michęas. Hi autem dicuntur fuiſſe poſt ætatem Lycurgi legislatoris Lacedæmoniorum. Dieuchidas enim in quarto Megaricorum,circa ducenteſimum nonageſimum annum ex quo Troia fuit ſecundò capta,dicit floruiſſe Lycurgũ. Eſaias autem à regno Solomonis, cuius tempore oſtenſom F
eſt Menelaum veniſſe in Phœniciam, ducenteſimo aono adhuc prophetaſſe cernitur, & cum eo Michæas & Oſee & Ioël filius Bathuel. Poſt Ezechiam autem, filius eius Manaſſes regnat annis quinquagintaquinque. Deinde eius filius Amos duobus annis. Poſt quem eius filius Ioſias iuſti & æqui obſeruantiſsimus, annis triginta & vno. Is impoſuit membra hominum ſuper membra idolorum,quemadmodum ſcriprum eſt in Leuitico. Eius tempore anno xviij.paſcha actum eſt,quod à Samuele, neque in eo quod interceſſerat tempore fuerat celebratum.

[illegible]

Tunc etiam Chelcias ſacerdos,pater Hieremiæ Prophetæ,cùm in librum legis incidiſſet in templo recondirum,eo tecto vitam finiit. Eius tempore prophetauit Olda,& Sophonias,& Hieremias.Tempore autẽ Hieremiæ fuit pſeudopropheta Ananias filius Ioſię.Is cùm non audiiſſet Hieremiam prophetam,interemprus eſt à Nechao Rege Aegypti in fluuio Euphrate,cùm ei occurriſſet proficiſcẽti aduerſus Aegyptios.Ioſię ſuccedit Ieconias,& Ioachas eius filius,menſibus tribus & decẽ diebos.Eum Nechao Rex Aegypti vinctum abduxit in Aegyprum, cùm pro eo conſtiruiſſet Regem fratrem eius Ioachim, tributariũ regionis, annis vndecim. Poſt eum Ioachim eiuſdem cum eo nominis,regnauit tribus menſibos.Deinde Sedechias annis vndecim,& ad eum uſque peruenit prophetans Hieremias.Prophetarunt autem & Bozi & Vrias filius Samei, & cum eo Abacum. Hîc accipiunt finem Hebræi Reges. Fiunt ergo à Moſis quidem orto vſque ad hanc tranſmigrationem, vt nonnulli quidem dicunt, anni nongenti ſeptuaginta duo: ex accurata autem & exacta chronographia,mille octoginta quin-

A quinq;, ſex menſes, decem dies. A regno autem Dauidis vſq; ad captiuitatem quæ facta
eſt à Chaldæis, anni quadringenti quinquaginta duo, menſes ſex: vt autem colligit no-
ſtra accurata temporum ſupputatio, quadringenti anni octoginta duo, menſes ſex, de-
cem dies. In xij. autem anno regni Sedechiæ, Nabuchodonoſor ſeptuaginta annis ante
principatum Perſarum, aduerſus Phœnicas & Iudæos bellum geſsit, vt dicit Beroſus in
hiſtorijs Chaldaicis. Ioabas autem ſcribens de Aſſyrijs, fatetur ſe à Beroſo ſumpſiſſe hiſto
riam, vera eſſe quæ ab eo dicuntur teſtificans. Nabuchodonoſor ergo excæcatum Sede-
chiam abducit Babylonem, & totum facit populum tranſmigrare. Fuit autem hęc capti-
uitas lxx. annis, paucis exceptis, qui confugerunt in Aegyptum. Prophetarunt autem e-
tiam tempore Sedechiæ Hieremias adhuc & Abacū. Quinto autem anno eius regni Ba-
bylone prophetauit Ezechiel. Poſt quem Naum Propheta. Deinde Daniel. Rurſus verò
poſt eum prophetarunt Aggæus & Zacharias, primi Darij tempore, duobus annis. Poſt Malachias ab
quem qui fuit in xij. Angelus. Poſt Aggæum autem & Zachariam, Neemias, qui fuit prin Hebræis vo-
ceps pocillatorum Artaxerxis, filius autem Acheli Iſraëlitæ, ædificauit ciuitatem Hieru- cat Angelus.
ſalem, & templum extruxit. In hac captiuitate fuit Eſther & Mardocheus, cuius habetur
liber, ſicut etiam Maccabæorum. In hac captiuitate cùm ſtatuam adorare noluiſſent Mi-
ſaël, Ananias & Azarias, iniecti in fornacem ignis, ſeruati ſunt apparente Angelo. Tunc
per Draconem Daniel iniectus in lacū leonum, ab Abacum diuina prouidentia nutritur,
ſeptimo die ſeruatur. Hîc etiā factum eſt ſignū Ionæ, & Tobias per Raphaëlem Angelum
Saram ducit vxorem, cùm dęmon ſeptem primos eius procos ſuſtuliſſet: & poſt nuptias
B Thobię, pater eius Tobet viſum recipit. Hic Zorobabel cùm aduerſarios viciſſet ſapiētia,
emit à Dario renouationem Hieruſalem, & cum Eſdra redijt in patriam, per quem facta
populi redemptio, & diuinitus inſpiratorum eloquiorum recenſio & renouatio, & pa-
ſcha ſalutare celebratum eſt, & ſoluta eſt affinitas quæ Hebræis interceſſerat cum alieni-
genis. Publico autem præconio proclamauerat Darius Hebræorū reſtitutionem. Cùm
autem Darij tempore effectum eſſet quod promiſerat, celebrarum feſtum Encæniorum,
ſicut etiam Tabernaculorum. Fiunt autem anni omnes cum annis captiuitatis vſq; ad po
puli reſtitutionem, ab ortu quidem Moſis, anni mille centum quinquagintaquinq;, men
ſes ſex, decem dies. A regno autem Dauid, anni, vt nonnulli quidem, trecenti quinqua-
ta duo: vt autē dicam accuratius, quingenti ſeptuaginta duo, menſes ſex, decem dies. Im-
pleta ſunt ergo à captiuitate quæ tempore Hieremiæ Prophetæ fuit Babylone, ea quæ à Daniel. 9.
Propheta Daniele dicta ſunt, quæ ſic habent: Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt
ſuper populum tuum, & ſuper ciuitatem ſanctam tuam, vt conſumatur peccatum, & vt
obſignet peccata, & deleat iniquitates, & vt expiet, & vt agat iuſtitiam ſempiternam, &
obſignet viſionem & Prophetam, & vngat ſanctum ſanctorum: & cognoſces & intelliges
ab exitu ſermonis, vt reſpondeas, & ędifices Hieruſalem. Vſq; ad Chriſtū Ducem hebdo
mades ſeptem & hebdomades ſeptuaginta duæ erunt, & conuertetur & ædificabitur pla
tea & murus, & inanientur tempora, & poſt ſexaginta duas hebdomadas exterminabi-
tur chriſma, & iudicium non eſt ipſi, & ciuitatem & ſanctum deſtruet cum Duce venien-
te. Excindentur in inundatione, & vſq; ad finem belli abbreuiati deletionibus. Et confir *διαθήκην teſta-*
mabit teſtamentum multum hebdomada vna, & in dimidio hebdomadis tolletur ſacri- *mentū pactum.*
C ficium meum & libamen, & in templo abominatio deſolationū, & vſq; ad conſummatio
nem temporis, conſummatio dabitur in deſolationem. Et dimidiū hebdomadis ceſſare
faciet thymiama ſacrificij: & expanſio deſtructionis vſq; ad conſummationē & inſtar de-
ſtructionis libaminis. Quòd itaq; in ſeptem hebdomadibus ędificatum ſit templum, hoc
clarum eſt. In Eſdra enim ſcriptum eſt: Et ſic fuit Chriſtus Rex Dux Iudæorum, cùm im-
pletæ eſſent ſeptē hebdomades in Hieruſalem, & in ſexaginta duabus hebdomadis quie
uit vniuerſa Iudæa, & fuit abſq; bellis, & Dominus noſter Chriſtus ſanctus ſanctorū cùm
veniſſet, & viſionem impleſſet & Prophetam, in carne vnctus eſt patris ſui ſpiritu. In his
ſexaginta duabus hebdomadibus, quemadmodum dixit Propheta, & in vna hebdoma-
da, Dominus, dimidium hebdomadis tenuit Nero regnans, & in ſancta ciuitate Hieru-
ſalem ſtatuit abominationem: & in dimidio hebdomadis, & ipſe ſublatus eſt, & Otho &
Galba & Vitellius. Veſpaſianus autem & imperium obtinuit, & Hieruſalem diruit, & ſan
ctum deſolatum reddidit. Et quòd hæc ita ſe habeant, ei qui poteſt quidem intelligere,
clarum eſt, ſicut dixit Propheta. Cùm itaq; impleretur vndecimus annus, in principio ſe
quentis, regnāte Ioachim, facta eſt captiuitas Babylonica à Rege Nabuchodonoſor, cùm
ſeptimo iam anno Rex eſſet Aſſyriorum, Vafreus autem ſecundo anno eſſet Rex Aegy- *ἄρχοντος* [illegible]
ptiorum, Philippus autem magiſtratum ſummum gereret Athenis, primo anno quadra- [illegible]
geſimæ octauæ Olympiadis. Manſit autem captiuitas annis ſeptuaginta, vt quæ ceſſarit
anno ſecundo Darij Hyſtaſpis filij, qui fuit Rex Perſarū, Aſſyriorum & Aegyptiorum, cu-
ius tempore, vt prius dixi, Aggæus & Zacharias, & qui fuit ex duodecim Angelus, pro-
phetauere. erat autem Pontifex Ieſus Ioſedec filius. In ſecundo autem anno regni Darij,

quem dicit Herodorus Magorum diſſoluiſſe imperium, mittitur Zorobabel filius Sala- D
thiel, vt excicet & exornet templum quod erat Hieroſolymis. Colliguntur aũt ſic qnoq;
Perſatum tempora. Cyrus annis triginta: Cambyſes nouendecim: Darius quadraginta
ſex: Xerxes vigintiſex: Artaxerxes quadraginta & vnum: Darius octo: Artaxerxes quadra
ginta duos: Ochus vel Arſes, tres. Colliguntur autem ſimul anni regum Perſatum, ducen
ri trigintaquinq;. Cùm hunc itaq; Darium ſuſtuliſſet Alexander Macedo, ijs annis qui
ſunt adiecti regnare incipit. Similiter ergo Macedonum quoq; Regum tempora ſic colli
guntur. Alexander annis deeem & octo: Ptolemæus Lagi filius, annis quadraginta: Pto-
lemæus Philadelphus annis viginriſeptem: Deinde Euergetes, annis vigintiquinq;: de-
inde Philopater, annia ſeptendecim: poſt quem Epiphanes, annis viginriquatuor: ei ſuc
cedit Philomatec, & regnat annis trigintaquinq;: poſt quẽ Fuſcon, annis viginrinouẽ: de
inde Lathurus, annis trigintaſex: deinde qui fuit cognominatus Dionyſius, annis vigin
tinouem: poſtrema regnauit Cleopatra vigintiduobus annis. Poſt quam fuit regnũ Cap-
padocum octodecim dietum. Fiunt ergo ſimul coniuncta Macedonũ tempora, anni tre-
centi dnodecim, dies octodecim. Oſtenditur ergo eos qui tempore Darij Hyſtaſpis filij
ſecũdo anno eius cegni prophetauere, nempe Aggęum & Zachariam, & Angelum qui
fuit ex duodecim, cùm in primo anno quadrageſimæ octauę Olympiadis prophetarint,
eſſe Pythagora antiquiores, qui fertur fuiſſe ſexageſima ſecunda Olympiade: & Thalete,
qui ex Græcotum ſapientibus fuit antiquiſsimus, qui fuit circa quinquageſimã Olym-
piadem. Qui autem cum Thalete connumerati ſunt ſapientes, fuerunt eodem tempore,
vt ait Andrò in Tripode. Heraclitus enim cùm eſſet Pythsgora poſterior, eius in ſuis ſcri-
ptis meminit: vnde citra controuerſiam, ætate eorum qui prius dicti ſunt Prophetatum, E
ſimul cum ijs etiã qui ſeptem dicuntur ſapientes, antiquior fuerit prima Olympias, quæ
etiam oſtendituc fuiſſe Iliacis poſterior, quadringentis ſeptem annis. Facilè ergo poteſt
perſpici, Solomonem qui fuit tempore Menelai (is autem fuit temporibus Troianis) fu-
iſſe Gręcotũ ſapientibus multis annis antiquiorem. Eo autem rurſus quot ſit annis prior
Moſes, in ijs quæ antè dicta ſunt à nobis declaratũ eſt. Alexander autem qui Polyhiſtor,
hoc eſt, Multiſcius eſt cognominatus, in ſuo opere de Iudæis, aliquas ſcripſit epiſtolas,
Solomonis quidem & ad Vafrem Regem Aegypti, & ad Regem Phœniciæ Tyriorum, &
eorum ad Solomonẽ, in quibus oſtenditur quidem Vafrem octoginta millia virorũ Ae-
gyptiorum ei miſiſſe ad templi ædificarionem: alterum autem totidem cum architecto-
Tycio, ex matre Iudęa, ex tribu Dauid, vt illic ſcriptum eſt, cui nomen Hyperon. Quin-
etiam Onomacritus Athenienſis, cuius dicuntur eſſe poëmata quę Orpheo adſcribũtur,
tempoce principatus Piſiſtratidarum, circa quinaqugeſimam Olympiadem inuenitur.
Et Orpheus Muſæi diſcipulus qui vnà cum Hercule nauigauit. Amphion autem duabus
generationibus præcedit Iliaca. Demodocus verò & Phemius, poſt Troiã captã: ille qui-
dem apud Phæacas, hic verò apnd Pcocos, propter artẽ pulſandi citharã in magna eranc
exiſtimatione. Iam verò quę Muſęi ferũtuc eſſe reſpõſa, aiunt eſſe Onomacriti. Cratetem
verò Orphei, Zopyri Heracliotę, & deſcenſum ad inferos eſſe Prodici Chij. Ion aũt Chius
in trigrãmis refert Pythagoram hæc quoq; Orpheo tribuete. Epigenes autem in ijs quæ
ſcripſit de poëſi quæ refertur ad Orpheum, dicit eſſe Cercopis Pythagocei deſcenſum ad
inferos, & ſacram orationẽ: peplum aũt & phyſica, Brontim. Porrò autem nonnulli quo-
que Terpandrum inter priſcos referunt. Hellanicus certè eum refert fuiſſe tempore Me- F
dæ. Phanias autem ponens Leſchen Lesbium ante Terpandrũ, refect Terpandtum eſſe
Archilocho recentiorem, Leſchen autem concertaſſe cum Arctino & viciſſe. Xanthus au
tem Lydius circa octauamdecimam Olympiadem. Vt autem Dionyſius, circa quintam
decimam Olympiadem Thaſum fuiſſe conditam, vt ſit conſentaneũ iam cognitum fuiſ-
ſe Archilochum poſt viceſimam Olympiadem. Meminit certè & Magnetum exitij, quod
paulò antè fuerat. At fertur quidem Simonidea fuiſſe tempore Archilochi: Callinus au-
cem non multò antiquior. Magnetum enim qui perierant meminit Archilochus. Hic ve-
rò, vt quotum eſſent ces ſecundæ, meminit. Eumelus autem Corinthius cùm eſſet anti-
quior, dicitur petueniſſe vſq; ad Archiam qui cõdidit Syracuſas. Et hęc qnidem inductus
ſum vt dicerem, quòd maximè quidem inter vetuſtiſsimos Poëtas ponant Cyclicos. Iam
verò inter Gręcos quoq; dicuntur fuiſſe mulri qui ceſponſa dederunt, ſicut Bacides: vnus
χρησμολόγοι quidem Bœotiua, alter verò Arcas, qui multa mnlris prædixerũt. Athenienſis autem Am
phileti conſilio Piſiſtratus quoq; confirmauit tyrannidem, cùm ei inuadendi tempns ſi-
gnificaſſet. Taceatur enim Cometa Cretenſis, Cinyras Cyprius, Admetus Theſſalus, A-
riſtęus Cyrenęus, Amphiaraus Athenienſis, Timotheus Corcyreus, Demęnetus Phocen
ſis, Epigenes Theſpienſis, Nicias Caryſtius, Ariſto Theſſalus, Dionyſius Carthaginen-
ſia, Cleophon Corinthius, Hippo filia Chironis, & Bœo, & Manto, & Sibyllatum turba,
Samia, Colophonia, Cumana, Erythræa, Phyto, Taraxandra, Maeetis, Theſſala, The-
ſprotis: & rurſus Chalchas & Mopſus qui fuerunt Troianis temporibus: antiquior
autem

A autem Mopſus, vt qui nauigaret vnà cum Argonautis. Aiunt autem Battum Cyrenæum
compoſuiſſe eam quæ Mopſi dicitur diuinationem. Et Dorotheus in primo libro qui in-
ſcribitur Pandecta, refert Mopſum audijſſe Alcyonem & Corooem. Præſcientiæ autem
Pythagoras quoq; magnus ſemper mentem adhibuit, & Abaris Hyperboreus, & Ariſteas
Proconneſius, & Epimenides Cretenſis qui venit Spartam, & Zoroaſter Medus, & Empe
docles Agrigentinus, & Phormio Lacon. Quinetiam Polyaratus Thaſius, & Empedoti-
mus Syracuſanus, & poſt hos maximè Socrates Athenienſis. Eſt enim mihi, inquit in Thea
ge, quod ab ineunte ætate diuina ſorte accidit, ſignũ dæmonis. Id autem eſt vox, quæ v-
bi fuerit edita, retinet ne faciã quod ſum facturus, hortatur aũt nunquã. Et Execeſtus Pho
cenſium Tyrannus duos geſtans incantatos annulos, qui inter ſe inuicem ab eis edeba-
tur ſonitu, ſciebat tempus rerum gerendarũ, mortuus tamen eſt dolo interfectus, etiam
ſi id ei prius ſignificaſſet ſonitus, vt dicit Ariſtoteles in opere de Repub. Phocenſiũ. Quin
etiam ex ijs qui aliquando fuere homines in Aegypto, opinione autem hominũ Dij fue-
runt, Hermes Thebanus, & Aeſculapius Memphitaous, & rurſus Tireſias & Manto The
bis, vt dicit Euripides. Iam Heleous & Laocoon & Oenooe & Brenus in Ilio. Crenus e-
nim vnus Heraclidarũ dicitur inſignis vates, & Iacus alios in Elide, à quo Iacidæ, & Po-
lyidus Argis & Megaris, cuius meminit tragœdia. Quid opus eſt recenſere Telemũ, qui
cùm eſſet vates Cyclopum, prædixit Polyphemo ea quæ in errore Vlyſsis euenerunt: aut
eum qui erat Athenis Onomacritum: aut Amphiaraum, qui cum ſeptem qui aduerſus
Thebas bellum geſſerunt, fertur Troia capta vna generatione fuiſſe poſterior: aut Theo-
B clymenum in Cephalenia, aut Telmeſſum in Caria, aut Galeum in Sicilia? Præter hos au
tem fuerint etiam alij, Idmon qui fuit cum Argonautis, Phemonoë Delphis, Mopſus A-
pollinis filius, & Mãteus in Pamphylia, & Amphilochus Amphiarai filius in Cilicia, Alc-
meon apud Acarnanes, Anias in Delo, Ariſtander Telmeſſenſis, qui fuit cum Alexandro.
Iam verò Philochorus, in primo de diuinatione, refert Orpheum fuiſſe Vatem. Theo-
pompus autem & Ephorus & Timæus Orthagoram quendam Vatem fuiſſe ſcribunt,
quemadmodum Pythocles Samius in quarto rerum Italicarũ Caium Iulium Nepotem.
Sed illi quidem fures omnes & latrones, vt dicit ſcriptura, plurima ex obſeruatione & ex
veriſimilibus prædixerunt, ſicut medici & Vates qui coniectant ex regula naturæ, alij au
tem etiam à dæmonibus incitati, vel per aquas, & ſuffitus, & aërem aliqua qualitate præ-
ditum, perturbati. Apud Hebræos autem Dei virtute & inſpiratione, ante legem quidem
Adam, qui & in muliere & in animantum nominatione futura prædixit: & Noë, qui præ-
dicauit pœnitentiam. Abraam, Iſaac & Iacob, qui apertè non pauca ex futuris & ijs quæ
iam inſtabant præſignificabant. Cum lege autem Moſes & Aaron, poſt quos prophetaue
re Ieſus filius Naue, Samuel, Gad, Achias, Amæas, Iehu, Helias, Michæas, Abdiu, Eliſeus,
Abdadonæ, Amos, Eſaias, Oſeæ, Ionas, Ioël, Hieremias, Sophonias, Buzi, Ezechiel, Vrias,
Abacũ, Naũ, Daniel, Miſaël, * qui præerat rationibus, Aggeus, Zacharias, & qui erat ex duo
decim Angelus. Sunt autem omnes prophetæ xxxv. Ex mulieribus autẽ (nam eæ quoq;
prophetabant) Sarra, & Rebecca, & Maria, Debbora, & Olda. Deinde circa eadem tempo
ra prophetauit Ioannes vſq; ad baptiſmũ ſalutarem. Poſt Chriſti autem ortũ, Anna & Sy-
meon. Zacharias enim pater Ioannis, ante filiũ quoq; in Euangelijs dicitur propheraſſe.
C Ab alto ergo à Moſe colligamus Græcorum chronographiam. Ab ortu Moſis vſq; ad Iu-
dæorum ex Aegypto exitum, anni octoginta: & qui fuerunt vſq; ad eius mortem, alij qua
draginta. Fuit Hebræorũ exitus tempore Inachi † ante Sothiacam reuolutionem, egreſſo
ex Aegypto Moſe, annis prius quadringentis quadragintaquinq;. A Moſis autem princi
patu & Inacho vſq; ad inundationem Deucalionis, ſecundum, inquam, diluuium, & in-
cendium Phaëtonis, quæ quidem tempore Crotopi acciderunt, enumerantur * quatuor
generationes. Ad centum autem annorum numerum reducuntur tres generationes. Ab
inundatione autem ad Idæ incendium, & ferri inuentionem, & Idæos Dactylos, anni ſe-
ptuaginta tres, & ab Idæ incendio vſq; ad raptum Ganymedis, anni ſexaginta quinque.
Hinc autem ad Perſei expeditionem, quando etiam Glaucus Iſthmia ſtatuit propter Me
licertam, anni quindecim. A Perſei autem expeditione ad Troiam conditam, anni trigin
taquatuor. Hinc ad Nauis quæ Argo dicta eſt nauigationem, anni ſexagintaquatuor. Ab
eo ad Theſeũ & Minotaurũ anni xxxij. Deinde ad eos ſeptem qui Thebas oppugnauere,
anni decem. Ad Olympicũ autẽ certamen quod inſtituit Hercules propter Pelopem, an-
ni tres: & Amazonũ Athenas expeditionem, & Helenæ raptum à Theſeo, anni nouem.
Hinc ad Herculis relationem in Deos, anni vndecim. Deinde ad Helenæ raptũ ab Alexan
dro, anni quatuor. A Troia aũt capta ad Aneneæ deſcenſum & conditum Lauiniũ, anni de-
cem, & ad Aſcanij imperiũ anni octo: & ad Heraclidarũ deſcẽſum, anni ſexaginta vnus: &
ad Iphiti Olympiadem, anni trecenti triginta octo. Eratoſthenes autem tempora ſic de-
ſcribit. A capta quidem Troia ad Heraclidarum deſcenſum, anni octoginta. Hinc autem
ad conditam Ioniam anni ſexaginta. Quæ autem deinceps conſequuntur, ad Lycurgi·

γεγονταυλεῖν

φυσιογνωμονοῦντες.

** Græcè, ὁ τοὺς συλλογισμοὺς, ſed lego ὁ ἐπὶ λογισμοὺς qui præerat rationib. Vel forſan ſtare etiam poterit ὁ τοὺς συλλογισμοὺς, qui ſyllogiſmos ſupple faciebat, quoniã cum Magis et ſapientibus diſputans inuictus diſceſſerit.*

† Græcum exemplar habet πρὸ τῆς σωθιακῆς περιόδου, id eſt, ante Sothiacam reuolutionem. De ea autem meminit Plutarchus in quæſtionibus cõuiualib. Exiſtimo aũt ſcripſiſſe Clementẽ πρὸ τῆς ἰλιακῆς ἁλώσεως, id eſt, ante captã Troiam. Ab Inacho enim ad captã Troiã interceſſere plus quã quadringents annis, vt ipſe prius dixit.

** Græcũ habet τεσσαράκοντα, ſed lego τέσσαρες.*

quidem tutelam, anni centum quinquaginta nouem. Ad annum autem qui prima præ- D
cedit Olympia, anni centum octo. A qua Olympiade ad tranſitũ Xerxis anni ducenti no
nagiuta ſeptem: à quo ad principium belli Peloponneſiaci, anni quadraginta octo: & ad
cladem quam à Lacedęmonijs accepere Athenienſes, anni vigintiſeptem: & ad pugnam
Leuctricam anni xxx. Poſt quam ad Philippi mortem, anni xxv. Poſt hęc autem ad A-
lexandri obitũ, anni duodecim. Rurſus à prima Olympiade nonnulli dicunt ad Romam
conditam colligi annos xxiiij. Hinc ad Babylonis à Dario euerſionem anni circitet du-
centi quadraginta tres. A capta autem Babylone ad mortem Alexandri, anni centũ octo-
giuta ſex. Hinc ad victoriam Auguſti, quando Antonius ſibijpſi mortẽ conſciuit Alexan-
drię, anni ducenri nonaginta quaruor, cùm tunc eſſet Auguſtus iiij Conſul. A quo tempo
re ad certamen quod Romæ exhibuit Domitianus, anni centũ quatuordecim. A primo
autem certamine, vſq; ad mortem Cómodi, anni centum vndecim. Sunt autem qui à Ce-
crope quidem vſq; ad Alexandrum Macedonem, colligunt annos mille octingentos vi-
ginti octo. A Demophonte autem, mille ducentos quinquaginta: & à Troia capta ad de-
ſcenſum Heraclidarum, annos cenrum uiginti, uel centum octoginta. Ab eo uſque ad E-
uænetum Athenis ſummum gereutem magiſtratum, cuins tempore dicunt Alexaudrũ
traieciſſe in Aſiam, ut Phanias quidem, anni ſeptingenti quindecim: ut Ephorus autem,
ſepriugeuti trigintaquinque: ut autem Timęus & Clitarchus, octingenti uiginri: ut au-
tem Eratoſthenes, ſeptingenri ſeptuaginta tres: ut autem Duris, à Troia capta ad Alexan
dri in Aſiam aduentum, anıııi mille. Hinc ad Euænetum qui Arhenis ſummum gerebat
magiſtratum, cuius tempore obijt Alexander, anni undecim. Hinc ad imperium Germa
nici Claudij Cæſaris, anni trecẽti ſexagintaquinque. A quo tempore manifeſti ſunt anni E
qui colliguutur vſq; ad mortem Cómodi. Poſt Græca autem ſunt etiam ex barbarorum
ſupputatione, maxima temporũ tradenda ſpatia. Ab Adam quidem vſq; ad diluuiũ, col-
liguntur anni bis mille cenrum quadraginta octo, dies quatuor. A Sem autem vſq; ad A-
[illegible] braam anni mille ducenti quiuquaginra. Ab Iſaac autem vſq; ad terræ diuiſionem, anni
ſexceuti ſedecim. Deinde à Iudicibus vſq; ad Samuelem, anni quadriugenti ſexaginta
tres, menſes ſeptem. Et poſt Iudices anni regnorum quingenti ſeptuaginta duo, menſes
ſex, dies decem. Poſt quę tempora, Perſici regni anni ducenti triginta quinq;. Deinde Ma
cedonici vſq; ad mortẽ Antonij, anni treceuti duodecim, dies decem & octo. Poſt quod
tempus, regnum Romanorũ vſq; ad mortem Cómodi, anni duceuti vigintiduo. Et rur-
ſus à capriuitate ſeptuagenaria, & populi in patriã retram reſtitutione, ad captiuitatem
quæ fuit tempore Veſpaſiani, colliguntur anni quadringeuti decem. Poſtremò aurem à
Veſpaſiano vſq; ad mortem Cómodi inueniuntur anni centum viginti vnus, menſes ſex,
dies vigiutiquatuor. Demetrius autem dicit iu libro de Regibus Iudęæ, tribum Iuda, &
Beniamin, & Leui, non fuiſſe abductam in capriuitatem à Senacherib, ſed eſſe ab hac ca-
ptiuitate vſq; ad vltimã, quã Nabuchodonoſor fecit ex Hieroſolymis, annos cxxviij. mẽ-
ſes ſex. Ex quo autem decem tribus abductæ fuerunt captiuæ ex Samaria, vſq; ad Prole-
mæum quartũ, anui quingenti ſeptuaginta tres, nouẽ meuſes. Philo autem ſcripſit ipſe
quoq; Reges Iudæorũ aliter quàm Demetrius. Præterea autẽ Eupolemus quoq; in ſimili
opere dicit omnes annos ab Adam vſq; ad quiutũ annum Demetrij, xij. auno Ptolemæi
in Aegypto regnantis, colligi annos quinquies M. cxlix. A quo autẽ tempore Moſes Iu-
dæos eduxit ex Aegypro vſq; ad prædictum tempus, colligi annos bis mille quingentos F
octoginta. Ab hoc autem tempore vſq; ad Conſules Romę Gaium Domirianũ & Caſia-
num, colliguntur anni cxx. Euphorus autem & alij multi Hiſtorici, & gentes & linguas
dicunt ſeptuagintaquinq;, cùm audijſſent vocem Moſis dicentis: Erant autem omnes a-
nimæ ex Iacob ſeptuagintaquinq;, quæ deſcenderuut in Aegyptũ. Videntur autem ex ve
ra ratione, linguæ ſeu dialecti, vt vocant, & ſermoues generales eſſe ſeptuaginta duæ, vt
tioſtræ tradunt ſcripturæ. Fiunt autem aliæ per cómunionem duarũ vel trium vel etiam
διάλεκτος. plurium dialectorum. Eſt autem dialectus, dictio quę loci ptopriũ oſtendit charactērem:
vel, dictio quæ proprium vel cómunem gentis charactērem oſtendit. Dicunt autem Grę
ci eſſe quinq; apud ſe dialectos, Atticam, Ionicam, Doricam, Aeolicam, & quintam com-
munem: quæ autem comprehendi nequeunt voces Barbarorum, non dici dialectos, ſed
linguas. Plato autem dijs quoq; quandam dialectum attribuit, maximè quidem id con-
ijciens ex ſomnijs & oraculis, aliàs autem etiã ex dæmoniacis, qui nec ſua voce nec dia-
lecto loquuntur, ſed dæmonũ qui ingrediuntur. Exiſtimat autem rationis quoq; exper
tium eſſe animantiũ dialectos, quas exaudiunt quæ ſunt eiuſdem generis. Cùm itaq; in
cœnum ceciderit Elephas & clamauerit, præſens aliquis alius id contemplatus, reuerti-
tur paulò pòſt, & ſecum ducir gregem Elephantũ, & eum ſeruat qui ceciderat. Aiunt au-
tem Scorpiũ quoq; in Libya, ſi non ei ſuccedat vt hominẽ feriat, abeuntem reuerti cum
pluribus, alterũ autem ab altero iuſtar carenæ depeudentem, ita moliri inſidias, non ob-
ſcuro tiutu beſtijs vtentibus, ſed nec figura ſibi ſignificantibus, ſed propria, vt puto, dia-
lecto.

A lecto. Dicunr autẽ aliqui qooq; alij, quòd ſi qois piſcis qoi euellitur, rupto laqueo euaſe- μαρύνθε.
cit,non amplius inoenietur eo die piſcis eius generis.Primę autem & geoerales dialecti,
barbaræ quidem, nomina aotẽ habent natura: nam preces quoq; fatentur homines eſſe
potentiores quę dicõtur voce barbara.Porrò autẽ Plato io Cratylo, cum πῦρ,quod ignem
ſignificat,vellet interpretari,dicit eſſe nomen barbaricum. Teſtatur itaq; Phrygas ſic vo-
caotes, paululum quid ab eo declinare. Nihil autem, vt exiſtimo, poſt hæc offecerit Ro-
manorum quoq; Imperarorum tempora adducere,ad ortũ Seruatoris oſtendendum.Au
guſtus annis quadraginta tribus, Tiberius annis xxij. Caius annis iiij. Claudius annis
xiiij.Nero annis xiiij.Galba anno vno,Veſpaſianus annis x. Titus annis iij. Domitianus
annis xv.Nerua aooo vno,Traianus annis xix.Adrianus annis xxi.Antoninus annis xxj.
ſimiliter rurſus Antoninus & Cõmodus annis xxxij. Fiũt ab Auguſto vſq; ad Cõmodum
anni omnes ccxxij. & anni ab Adam vſq; ad mortem Cõmodi MMMMMDcclxxxiiij.
duo menſes,duodecim dies. Quidam Romanorum Imperatorũ rempora ſic deſcribunt.
C.Iulius Cæſar annis tribus, quatuor menſibus, quioq; diebus. Poſt quem regnauit Au-
guſtus annis xlvi.menſibus quatuor,die vno. Deinde Tiberius annis xxvi. menſibus vj.
diebus xix. Cui ſuccedit C.Cęſat anois tribus,decem menſibus,viij.diebus.Ei Claudius
xiij.annis,viij.menſibus,xxviij.diebus.Nero annis xiij.viij.menſibus,xxviij.diebus.Gal
ba menſibus ſeptem,vj. diebus. Otho v. menſibus, die vno. Vitellius vij. menſibus, die
vno. Veſpaſianus annis xj. menſibus xj. diebus xxij. Titus ij. annis, menſibus duobus.
Domitianus annis xv.menſibus viij.diebus quinq;. Nerua anno vno, menſibus iiij.die-
bus x. Traianus xix. annis, vij. menſibus, xv. diebus. Adrianus aonis xx. menſibus de-
cem, diebus xxviij. Antoninus annis xxij. menſibos iij. vij. diebus. Marcus Aurelius An
B toninus anois xix.diebus vndecim. Cõmodus annis xij. menſibos nouem, diebus xiiij.
A Iulio ergo Cæſare vſq; ad mortem Cõmodi, ſunt anni ccxxxvj. menſes vj. Colliguo-
tur autem omoes anni à Romulo qui vrbem coodidit, vſque ad mortem Cõmodi, anni
Dcclüj. menſes ſex. Natus eſt autem Dominus noſter xxviij. anno, cùm primùm iuſſe-
runt ceoſum deſcriptionémue fieri tempore Auguſti. Qoòd autem hoc verum ſit,ſic ſcri-
ptum eſt in Euangelio ſecundum Lucam: Anno autem quinrodecimo Tiberij Cæſaris, Luc.3.
factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium. Et rurſus in eodem: Erat Ie-
ſus venieos ad baptiſma,qoaſi triginta annorum. Et quòd anno ſolo oporteret eum pre-
dicare, hoc quoq; ſic ſcriprum eſt: Annum acceptabilem Domini prædicatum miſir me. Eſa.71.
Hoc & Propheta dixit & Euangelium. Quintodecimo ergo anno Tiberij, & quintode-
cimo Auguſti, ſic implentur triginta anni vſq; ad tempus quo paſſus eſt. Ex quo autem
paſſus eſt vſq; ad euerſionẽ Hieruſalem, ſiuot anni xlij. menſes tres. Et ab euerſiooe Hie-
ruſalem,vſq; ad mortem Cõmodi,anni cxxviij. menſes decem,dies tres. Fiunt autem ex
qoo oatus eſt Dominus vſq; ad mortem Cõmodi, anni omnes clxxxxiiij. menſis vnus.
Sunt autem qui curioſius natali Domini non ſolùm annô,ſed etiam diem addont, quem
dicunt xxviij. anni Auguſti, in xxv. πάχων. Baſilidis autem ſectatores, eius quoq; baptiſmi πάχων. fortè no-
diem celebrant,totam præcedentem ooctem in lectionibus tranſigentes. Dicunt autem men menſis.
eum eſſe quintumdecimum annum Tiberij, quintumdecimum menſis Tubi. Aliqui προδιανυκτερεύ-
aorem eum eſſe vndecimum eiuſdem menſis. Er de eius paſsione ſubrilius differentes, οντες ἀνα-
C aliqui qoidem ſextodecimo anno Tiberij Cæſaris xxv. Phamenoth, alij verò xxv. Phar- γνώσεσι.
muthi, alij autem Pharmuthi xix. dicuot paſſum eſſe Dominum. Quinetiam dicunt
ex ijs aliqui, eum natum eſſe xxiiij. vel xxv. Pharmuthi. Præterea autem illa quoque
ſunt referenda ad chrooographiam, dies, inquam, quos ſignificat Daniel à deſolatione
Hieruſalem. Veſpaſiani anni vij. menſes vij. Duo eriam anni adiunguntur Othonis & Gal
bæ & Vitellij, xvij. menſibus, viij. diebus, & ſic fiunt anni tres & menſes vj. quod eſt dimi-
dium hebdomadis, quemadmodum dixit Daniel Propheta. Dixit enim bis mille trecen
tos dies fuiſſe ex quo ſtetit abominario à Nerone in ciuitatem ſanctam vſq; ad eius euer-
ſionem. Sic eoim oſtendit dictum quod ſubijcitur: Quouſq; ſtabit viſio, ſacrificium ſubla-
tum, peccatum deſolationis quod darum eſt, & poteſtas & ſanctum cooculcabitur. Et di-
xit ei: Vſq; ad veſperam, dies bis mille trecenti, & tolletur ſanctum. Hi ergo bis mille tre-
centi dies fiunt anni ſex, menſes quatuor: quorum dimidium tenuit Nero Imperium ob-
tinens, & fuit dimidium hebdomadis: dimidium autem Veſpaſianus cum Othone, Gal-
ba, & Vitellio. Et ideo dicit Daniel: Beatus qoi petuenerit ad dies mille trecentos trigin-
taquinq;. Ad eos eoim vſq; dies fuit bellum, poſt hæc autem ceſſauit. Oſtendirur autem
hic quoq; numerus ex ſubiecto capire, quod ſic habet: Et à tempore immotationis peren
nitatis, & quo data fuerit abominatio deſolationis, dies mille ducenti nonaginta. Bea-
tus qui ſuſtinuetit & peruenerit ad dies mille trecentos trigintaquinq;. Flauius autẽ Io-
ſephus Iudæus, qoi Iudaicas compoſuit hiſtorias, colligens tempora, ait à Moſe vſqne ad
Dauid eſſe annos D lxxxv. A Dauid vſq; ad ſecundum aooum Veſpaſiani M clxxix. De-
inde ab eo vſq; ad decimum annum Antonini, anni lxxvij. ita vt à Moſe vſq; ad decimum

n

annum Antonini ſint omnes anni M D ccccxxxiij. Alij autē numerātes ab Inacho & Mo- D
ſe vſq; ad mortē Commodi, dixerūt eſſe annos M M D ccccxlij. Alij verò M M D cccxxj. In Euangelio autem ſecundum Matthæum, quæ ab Abraham deducitur genealogia, vſque ad Mariam matrem Domini terminatur. Sunt enim, inquit, ab Abraham vſq; ad Dauid xiiij. generationes, & à Dauid vſque ab tranſmigrationem Babylonis generationes xiiij. & à tranſmigratione Babylonis vſq; ad Chriſtum ſimiliter aliæ generationes xiiij. tria myſtica interualla, quæ ſex complentur hebdomadibus. Et quæ de temporibus quidem variè à multis ſcripta, & à nobis expoſita fuerunt, ſic habeant. Verſas autē fuiſſe ſcripturas & Legis & Prophetarum ex Hebræo ſermone in linguam Grǽcam aiunt tempore Ptolemæi Lagi filij: aut vt dicunt nonnulli, tempore eius qui fuit cognominatus Philadelphus, cùm maximam ad eam rem contuliſſet diligentiam Demetrius Phalereus, & vt verterentur vehementer procuraſſet. Nam cùm adhuc Aſiam obtinerent Macedones, Rex magno ſtudio contendens eam, quæ Alexandriæ in eius poteſtate erat, bibliothecā omnibus ſcripturis exornare, voluit vt Hieroſolymitani quoque eas quǽ apud ſe erant Prophetias in ſermonem Grǽcum interpretarentur. Illi autē, vt qui adhuc obedirent Macedonibus, ex ijs qui apud ſe erant probatiſsimi & maximæ exiſtimationis, Scripturarū peritos & Græcǽ linguǽ ſcientes ſeptuaginta ſeniores delectos ad eum miſerunt cum li-
ἐν μέρει. bris diuinis. Cùm autem vnuſquiſque ſigillatim ex ſua propria interpretatus eſſet prophetia, conſpirarunt omnes ſimul collatæ interpretationes & ſententijs & dictionibus.
μεμελετημένον Dei enim erat voluntas, quæ id ad Grǽcorum aures conſultò comparauerat. Neque verò ab inſpiratione Dei erat alienum qui prophetiam dederat, vt interpretationem quoque tanquam Grǽcam efficeret prophetiam. Nam etiam in captiuitate Regis Nabuchodonoſor, cùm interijſſent Scripturæ, tempore Artaxerxis Perſarū Regis inſpiratus Eſdras E
Leuites, qui factus fuerat Sacerdos, prophetauit, omnes veteres rurſus ſcripturas renouans. Ariſtobulus autem in primo libro ad Philomatrē ſcribit his verbis: Secutus eſt autem noſtras quoq; leges Plato, & ſatis apertè oſtendit ſe eorum quǽ in eis dicuntur fuiſſe admodum ſtudioſum. Ante Demetrium autem, priuſquam rerum potirentur Alexander & Perſǽ, verſa fuerant & quæ ab Hebrǽis noſtris geſta fuerant in exitu ex Aegypto, & quǽcunq; eis inſignia & facta erant & apparuerāt, & regionis per vim quǽſita poſſeſsio, & omnium quæ latæ ſunt legum deſcriptio, adeò vt clarum ſit antedictum Philoſophū multa ex eis ſumpſiſſe. Fuit enim multa doctrina præditus, ſicut etiam Pythagoras multa ex noſtris tranſtulit in ſuorum dogmatum traditionem. Numenius autē Philoſophus Pythagoreus apertè ſcribit: Quid enim eſt Plato, niſi Moſes qui loquitur Atticè? Hic Moſes erat Theologus & Propheta, vt autem nonnulli, ſacrarum legum interpres. Genus eius & res geſtas & vitam, ipſǽ ſcripturæ quǽ ſunt fide dignæ prædicant: & tamen à nobis quoq; dicendum eſt, quòd Moſes cùm ex alto petita origine genere eſſet Chaldǽus, natus eſt in Aegypto, cùm maiores eius propter diuturnam famē ex Babylone migraſ-
περιστάσει. ſent in Aegyptum. Septima generatione genitus, & regaliter educatus, tali fortunæ caſu vſus eſt. Cùm Hebræi in Aegypto creuiſſent in magnam multitudinem, veritus Rex regionis, ne eorum qui ex Hebræis naſcebantur multitudo, ei pararet inſidias, iubet ipſos alere quidem fœminas (eſt enim res ad bellum imbecilla mulier) maſculos autem interimere, ſuſpectam habens validam iuuentutem. Cùm nobili autem loco eſſet natus puer, F
tribus deinceps menſibus celantes, eum parentes alebant, naturali amore vincente tyrannicam crudelitatem. Poſtea autem veriti ne vnà cum puero perirent, cùm ex papyro quæ in ijs locis naſcitur vas conſtruxiſſent, ad paluſtris ſtagnantiſq́; fluuij ripas puerum impoſitum exponunt. Obſeruabat autem ſoror quid eſſet euenturum procul ſtans à puero. Regis filia, quǽ longo tempore non concipiebat, filium autem deſiderabat, illo die eò venit ad fluuium vt ſe lauaret & aſpergeret. Cùm flentem autem puerum audijſſet, iuſsit ad ſe adduci, eiuſq́; miſerta, quærebat nutricem. Tunc accurrens ſoror pueri, dixit ſe habere Hebræam fœminam quæ nō multò antè peperiſſet, eamq́; adducturam ſi velit: quǽ cùm aſſenſa eſſet & rogaſſet, adduxit ipſius pueri matrem, tanquam aliquam aliam, mercede conſtituta nutricem eius futuram. Deinde puero imponit nomen Regina, Mo-
Exod. 2. ſes, apta etymologia, eo quòd eum ex aqua ſuſtuliſſet. Aquam enim Moy vocant Aegyptij, in qua moriturus fuerat expoſitus. Moyſen enim vocant eum qui ex aqua emerſus reſpirauerit. Clarum eſt ergo quòd prius circunciſo puero, parentes aliquod nomen impoſuerunt. Vocabatur autem Ioachim. Habuit autē tertium quoq; nomen in cœlo poſtquam aſſumptus eſt, vt dicunt Myſtǽ, nempe Melchi. Cùm autē ǽtate eſſet grandior, Arithmeticam & Geometriam, Rythmicam & Harmonicam, & prǽterea Medicinā ſimul & Muſicam doctus eſt ab ijs qui erant inſignes inter Aegyptios, & prǽterea eam quǽ traditur per ſymbola ſeu ſigna philoſophiam, quam in literis oſtendunt Hieroglyphicis. Alium autem doctrinǽ orbem, tanquam puerum regium, Grǽci eum docuere in Aegypto, vt dicit Philo in vita Moſis. Didicit autem literas Aegyptiorū, & rerum cœleſtium

A ſcientiam à Chaldæis & ab Aegyptijs. Vnde in eius rebus geſtis dicitur doctus fuiſſe in omni ſapientia Ægypriorum. Eupolemus autẽ in libro de Iudçæ regibus, dicit Moſem primum fuiſſe ſapientem,& grãmaticam primùm tradidiſſe Iudçis,& Phœnices accepiſſe à Iudæis, Græcos autem à Phœnicibus. Ad eorum autem deductus naturam,auxit pru ἔφασ. dentiam, eam quæ erat ſui generis & maiorum ſuorum æmulatus doctrinam,adeò vt etiam Aegyptium, qui Hebræum iniuſtè inuaſerat, percutiens iuterfecerit. Aiunt autem Myſtę eum ſolo verbo occidiſſe Ægyptium,ſicut certè poſtea Petrus in Actibus fertur eos Act.5. qui precium agri ſibi vſurpauerant, & mentiri erant, verbo interfeciſſe. Artapanus certè in opere de Iudçis, refert Moſem in cuſtodia incluſum à Nechephre rege Ægyptiorum, eo quòd peteret vt populus liberaretur ex Ægypto: noctu aperto carcere Dei voluntate egreſſum,cùm in regiam acceſsiſſet, dormienti regi adſtitiſſe,& eum excitaſſe: eum autem eo quod factum fuerat ſtupefactum,iuſsiſſe Moſi vt diceret nomen eius qui miſerat, & illum quidem cùm ad aurem ſe inclinaſſet,dixiſſe. Regem autem, cùm audijſſet, murum cecidiſſe: cùm eum autem Moſes tenuiſſet,rurſus reuixiſſe. De Moſis autem educatione nobiſcum quoq; conſentiet Ezechielus Iudaicarum tragœdiarũ Poëta in Actu qui δράματι. inſcribitur ἐξαγωγὴ,id eſt,Eductio,ſic ſcribens ex perſona Moſis:

Noſtrum videret nam genus cùm creſcere,
Eſt machinatus in nos plus ſatis doli
Rex Pharao,laterum acribus laboribus,
Ædificiorumq; opprimens nos molibus,
B In vrbibusq; turrium ob ſe miſeros:
Dein publico Hebræis iubet præconio,
Proijcere maſculos profundum in fluuium.
Quæ pepererat me abſcondit aſt parens
Menſibus,vt aiebat,tribus,prodita videns
Expoſuit,ornatu mihi circuudato,
Ad fluuij ripas,hiſpida vbi erat palus.
Maria ſorot ſed noſtra ſpectabat propè.
Dein nata regis quæ carebat liberis,
Venit aquis vt limpidis corpus ſuum
Recreet,videns ſtatim me ſuſtulit.
Cognouit Hebræum eſſe,verbaq; hæc ait.
Maria ſoror celerem ad eam mouens pedem,
Tibi ex Hebræis víſne nutricem parem
Puero? puellæ nata regis annuit:
Profecta matri dixit,illaq; aduenit
Mox mater,vlnis filiumq; amplectitur.
At nata regis dixit:Hunc ô fœmina
Alas,tibi merces tua haud negabitur.
Nomen dedit Moſes mihi,quòd ab humida
Ripa repertum ſuſtulit fluminea.
C Infantiæ at tempus mihi vbi tranſijt,
Ad regiam me mater adduxit domum,
Cùm cuncta dixiſſet prius mihi ordine,
Genusq; patrium,Deiq; munera.
Dum puerilis nobis itaq; ætas fuit,
Et victus amplus,& doctrina regia,
Æquè dabantur ac ſi eſſem eius filius.
Plenus dierum ſed vbi affuit ſiuus,
Egreſſus ædes regias.

Desunt verba filię Pharaonis.

Deinde cùm narraſſet pugnam Hebræi & Ægyptij, & ſepultum in arena Ægyptium, de alia pugna ſic dicit:

Feris cur qui te eſt imbecillior?
Nobis is autem dixit:Et quis Iudicem
Te huc miſit,aut magiſtratum?Num occidere
Me vis,heri ſicut cęcidiſti virum?
Timens ego dixi:Quî apertum iſtud fuit?

Deinde autem ex Ægypto fugit, & oues paſcit, vt qui ad paſtoralem principatum prius ποιμενικῇ. erudiretur. Ei enim qui manſuetiſsimo hominũ gregi eſt præfuturus,eſt præexercitatio ouium paſcendarum ſcientia: ſicut ijs qui ſunt natura bellicoſi, venatura. Ab ea autẽ eum ducit Deus, vt eſſet dux Hebræorum exercitus. Deinde ſæpe quidem admonentur Ægyptij, qui ſæpe fuere inſipientes. Fuerunt autem Hebræi ſpectatores malorum quæ

patiebantur alij, Dei potentiam citra vllum diſcentes periculum. Quoniam autem Ægy- D
ptij potentiæ effecta auditione non accipiebant, propter inſipientiam ſtolidi non cre-
ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω, ait Heſiod. dentes, tunc, vt eſt in pronerbio, factũ ſtulti cognouerunt, & poſtea exeuntes Hebræi ma
gna Ægyptiorum præda exportata receſſerunt. Non propter auaritiam, vt dicunt accu-
ſatores: (neq; enim Deus eis aliena perſuaſit concupiſcere) ſed primùm quidem, earum,
quas omni tempore Ægyptijs præbuerunt, operarum ac ſeruitiorum neceſſariam mer-
cedem referentes: deinde eriam ſe quodammodo vlti ſunt, Ægyptijs vt auaris par pari re
ferentes prædę exportatione, ſicut illi Hebræis prius moleſtiam attulerant, redigendo
eos in ſeruitutem. Siue ergo vt in bello quis hoc factum eſſe dixerit: res hoſtium victoriæ
iure auferre volebant, vt potentiores inferiorum: belli autem iuſta erat cauſa. Supplices
propter famem Hebræi venerunt ad Ægyptios: illi autem hoſpites redactos in ſeruitu-
tem, inſtar mancipiorum ſeruire coëgerunt, ne mercedem quidem eis ſoluentes. Siue vt
in pace: mercedem prædam ab inuitis acceperunt, qui longo tempore non ſoluebant,
προφητικός, νομοθετικός, τακτικός, στρατηγικός. ſed ipſos ea priuabant. Eſt itaq; noſter Moſes prophericus, legum ferendarum peritus,
ordinandæ & inſtruendæ aciei gnarus, exercitus ducendi artem tenens, politicus & phi
loſophus. Ac quomodo quidem fuerit propheticus, poſt hæc dicetur quando de Prophe
tia tractabimus. Ordinandæ autem aciei peritia, fuerit pars artis imperatoriæ ſeu ducen
di exercitus. Ars autem ducendi exercitus, eſt pars regnandi ſcientiæ. Et rurſus legum fe
rendarum peritia, regnandi ſcienriæ pars fuerit, ſicut etiam iudicandi facultas. Regnan-
di autem ſcientiæ vna quidem pars fuerit diuina, cuiuſmodi eſt quæ eſt ex Deo & ſancto
eius filio, à quibus & quæ ex terta bona ſunt, & quæ externa & perfecta ſuppeditatur fe-
licitas. Petite enim, inquit, magna & parua vobis adijcientur. Secunda eſt autem regni E
ſpecies poſt eam adminiſtrationem quæ rationalis purè eſt ac diuina: ea inquam, quæ a-
τῷ θυμοειδεῖ τῆς ψυχῆς. nimoſa ſeu iracunda animæ parte ſolùm in regnando vtitur, per quam ſpeciem Hercu-
les quidem Argiuorum, Alexander verò rex fuit Macedonum. Tertia eſt, quæ vnum ſo-
lum concupiſcit, nempe vt vincat & euertat. vt malo autem vel bono ſit victoria curam
gerere, ei minimè ineſt: quo quidem vſi ſunt Perſæ cùm bellum gererent in Gręciam. Iræ
φιλόνεικον. enim, vna quidem pars eſt ſolùm contentioſa, quæ quęrit potentiam vt dominatum ob-
φιλόκαλον. tineat: altera verò boni & honeſti ſtudioſa, ita vtente anima ad id quod bonum eſt & ho-
neſtum. Quarta autem regnandi ſpecies eſt omnium peſſima, quæ ſtatuitur ex cupidita-
tibus, vt regnum Sardanapali, & eorum qui hunc finem ſibi proponunt, vt plurimum in-
dulgeant ſuis cupiditatibus. Regnandi autẽ ſcientiæ, tam quæ virtute vincit, quàm quæ
vi, inſtrumentum eſt, aciei ordinandæ ſcientia. Alia autem in alia natura & materia. In
armis quidem & pugnacibus animalibus, per animata & inanimata, anima & mens eſt
id quod ordinat. In animæ autem perturbationibus, in quas virtute dominatum obtine
mns, ratiocinatio eſt id quod eſt ordinandi poteſtate præditum, vt quæ continentiam,
& temperantiam cum ſanctitate, & bonam cognitionem cum veritate obſignet, finem
ad pietatem Deique cultum referens: ſic enim virtute vtenribus prudenria eſt quæ ordi-
nat: diuina autem, ſapientia: humana verò, politica, ſeu regendatum ciuitatum ſcientia.
Omnia autem, ſcientia regnandi. Rex itaq; is eſt qui imperat ex legibus, qui eſt prçditus
ſcientia imperandi volentibus, cuiuſmodi eſt Dominus, qui eos qui in ipſum & per ip-
Phil. 2. ſum credunt admittit. Omnia enim tradidit Deus, & omnia Chriſto ſubiecit, regi no- F
ſtro, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & o-
mnis lingua confiteatur quòd Dominus Ieſus Chriſtus, in gloriam Dei Patris. Stratege-
ἀσφαλεῖ καὶ τῷ παραβόλῳ. ma autem, ſeu rario ducendi exercitus, tribus conrinetur ſpeciebus, cautione, audacia,
& quæ ex vtriſq; mixta eſt. Vnaquæq; autem earum componitur ex tribus, aut per ora-
tionem, aur per facta, aut per vtrunq; ſimul. Hæc autem omnia licebit efficere, vel perſua
ἐμπεριέχειν. dendo, vel cogendo, vel iniuriam faciendo in ijs vlciſcendis quibns expedir, vel facien-
do id quod iuſtum eſt, vel menriendo, vel vera dicendo, vel etiã ſimul vtendo aliquibns
eorum in eodem tempore. Hęc autẽ omnia, & quomodo oporteat vti vnoquoq; eotum,
çùm Gręci accepiſſent à Moſe, non paruam accepere vtilitatem. Verbi autem gratia, vni-
ns aut alterius imperatorij exempli meminero. Moſes cùm popnlum eduxiſſet, ſuſpi-
catus fore vt perſequerentur Aegyprij, breui & compendioſa via relicta, conuerſus eſt in
ſolitudinem, & maxima ex parte iter noctu faciebat. Alia enim erat œconomia qua do-
cebantur Hebręi, per multam ſolitudinem & longum rempus credere vnum ſolum De-
nm eſſe, per moderatam aſſuefacti tolerantiã. Moſis ergo docet ſtrategema, oportere an-
te pericula pronidere ea quę ſunt vtilia, & ſic aggredi. Et certè euenit id quod ſuſpicarus
eſt. In equis enim & curribus perſecuti ſunt Ægyprij: ſed citò perierunt, cùm mare diſ-
ruptum eſſet, & ipſos cum equis & curribus obruiſſet, adeò vt eorum nullę r-manſerint
reliquiæ. Poſt hęc autem ſequens columna ignis (eos enim præcedebat) duxit Hebræos
per regionem inacceſſam, laboribus & irineribus ad robur & fortitudinem eos exercens
ac inducens, vt poſtquam eorum quę videbantur grauia periculum feciſſent, quàm bona
eſſet

A eſſet appareret regio, ad quam eos ex via inuia tranſmittebat. Iam verò hoſtes quoque qui prius regionem inſidebant, in fugam verſos occidit, cùm eos ex ſolitudine & via aſpera (talis enim eſt virtus imperatoria) in eos inuaſiſſet. Hoc enim erat peritię & ducendi exercitus ſcieotiæ, hoſtium regionem occupaſſe. Hoc cùm animaduertiſſet Miltiades imperator exercitus Athenienſium, qui ea quæ in Marathone foit pugna vicit Perſas, hoc modo eſt imitatos. Noctu duxit Athenienſes, per loca inuia irer faciens, & eos qui ipſum obſeruabant barbaros decipiens. Hippias enim qui defecerat ab Atbenieoſibus, barbaros in Atticam induxerat, & opportuna quæ præoccupauerar loca ſeruabat, propterea quòd erat peritus regionis. Ac difficile qoidem erat latêre Hippiam: vnde meritò Miltiades & locis inoijs & oocte vſus, aggreſſus Perſas qoibus pręerat Datis, in certamine cum ijs qootum ipſe dux erat, ſuperior eoaſit, & rem bene ac felicitet geſſit. Quinetiam Thraſybulo, qui exules ex Phyla reducebat & latêre volebat, dux fit columna, & Thraſybulo noctu per loca nõ trita iogredienti, cùm nec luceret Looa, hybernumq; cœlum eſſet & caliginoſum, videbatur ignis pręcedens, qui cùm eos citra vllam deduxiſſet offenſionem, defecit vbi nunc eſt ara τῆς φωσφόρου, id eſt, Lociferæ. Vel ex hoc ergo eoadant noſtra Græcis credibilia, nempe qoòd facere poteſt Deus omnipotens vt columna igois Hebræos noctu præcedat, quæ etiam dux ſit eorum itineris. Porrò autem dicitur etiam in qoodam reſponſo:

> Exhilarans Bacchus Thebanis eſtq; columna.

Ex ea quę eſt apud Hebræos hiſtoria. Quinetiam Euripides dicit in Antiopa:

> Intos Bubulcum aſt in thalamis
> Hedera comantem columnam Euij Dei.

B Significat autem columna, Dei nõ poſſe effingi imaginem. Illumioata aotem columna, præter hoc quòd ſignificat nõ poſſe effingi imaginem, Dei quoq; ſtabilitarem ſignificat ac firmitatẽ, & immutabilem eius lucem, qoęq; noo poteſt figurari. Prius itaq; quàm accuratè perfecteq; tenerentur imaginum habitus, vereres columnas erigentes, eas colebant tanqoam ſtatuas. Atq; idcirco ſic ſcribit qui fecit Phoronidem: ἀφιδρύματα,

> Callithoë clauem reginę geſtat Olympi,
> Argiuæ Iononis, ſertis atq; corollis
> Reginæ primùm eſt à qua exoroata columna.

Qoinetiam qui fecit Europiam, ſignificat eam quæ eſt in Delphis Apollinis imagioem, eſſe colomnam, per hæc:

> Vt decimamq; Deo primos fructuſq; dicemos,
> Sedibus ex ſacroſanctis celſaq; columna.

Apollo quidẽ certè, qui myſticè ex priuatione multorũ intelligitur, eſt vnos deos. Quinetiam ignis ille qui columnæ erat ſimilis, & ignis qui ingrediebatur per loca inuia & ad quę non patebat aditus, eſt ſymbolum ac ſignum ſanctę Lucis qoæ tranſit per terram, & in cœlum turſus recurrit per lignum, per quam etiam datum eſt nobis videre per intelligentiam. Plato autem Philoſophus, à Moſe in legibus ferendis adintus, reprehendit quidem Minois & Lycurgi Reip. adminiſtrandę rationem, vt quę ad ſolam animi magnitudinem reſpicerent & fortitudinem: laudauit autem vt honeſtiorem & magia veneraodam, eam quę vnum quid dicit, & ſemper ad vnom dirigitur decretum. Nam & robore & honeſtate & prudentia dicit nos decere magis philoſophari, ſi ad cœli dignitatem reſpicientes, immutabiliter & citra vllam pœnitentiã, eadem ſeotentia, & de ijſdem vtamur. An non interpretatur ea quę in lege dicuntur, vt ad vnum Deum reſpiciamus, & ea quę iuſta ſunt agamus, pręcipiens? Politici autem dicit eſſe duas ſpecies, vnam quidem, legitimum: alteram verò, poliricum, æquiuocè nominatum. Et politicum quidem propriè ſignificat opificem in libro eiuſdem nominis, & eos qui ad ipſom reſpiciunt, & rectè operantur & iuſtè viuunt cum cõtemplatione, ipſos qooq; nomioat politicos. Qood autem politicum vocatum eſt, ęquè ac legitimum, & in mundanam diuidit mentis magnitudinem, & in priuatum ordinem, quem moderationem & concinnitatem vocauit, & temperaotiam, quando magiſtratus quidem cõuenientes fuerint ijs quibus imperant, ij autem qnibos imperatur, paruerinr magiſtratibus. Quod quidem vt fiat, Moſis opus magno ſtudio contendit. Præterea legitimom quidem ad geoerationem, politicom autem ad amicitiam & concordiam pertinere, dicit adiotus Plato: & legibus quidem eum qoi eſt in Epinomide philoſophum coniunxit, qui nouit tranſitus omnis generationis quæ fit per errantia. Pbiloſophum autẽ alium Timæom, qui eſt & Aſtronomiæ peritus, & illorum motuũ, & eam quæ eſt inter ſe conſenſionẽ & ſocietatem contemplatur, coniongit libris de repub. Deinde, finis enim eſt, vt exiſtimo, & Politici, & eius qui ex lege viuit, contemplatio. Neceſſe eſt ergo cioitatẽ rectè adminiſtrare: optimum eſt autem philoſophari. Qui enim ſapit, omoia ſua referens ad cognitionẽ vixerit, vitã quidem ſuam bonis factis dirigens, quæ autem ſunt contraria deſpiciens, & quæ ad veritatẽ conferũt

Margin notes: ἀπόλλων quaſi ἄνευ πολλῶν, abſq; multis. — ἀμεταμελήτως.

diſciplinas perſequens.Lex aũt eſt,non ea quæ lege decernunt, nam nec ſunt ea quæ vi- D
dentur,viſus,neq; quęuis opinio:nõ enim ea quoq; quę eſt mala,ſed lex eſt opinio bona;
booa eſt autẽ quæ eſt vera. Bona eſt aũt,quæ id quod eſt inuenit,& id aſſequitur. Qui eſt
Exod.3. autem,miſit me,inquit Moſes. Cui conſequenter,booæ ſcilicet opinioni, quidam dixe-
runt legem eſſe rectam rationem, quæ iubet quidem ea quę ſunt facienda, prohibet au-
tem quæ non ſunt facienda. Vnde meritò dictum eſt Legẽ datam eſſe per Moſem,vt quæ
θεσμὸς,etymologia. ſit regula iuſtorum & iniuſtorũ:& eum propriè θεσμὸν,id eſt, ritum, dixerimus, qui à Deo
per Moſem eſt traditus. Habet itaq; eam quę eſt ad Deum deductionem. Dicit autẽ Pau-
Galat 3. lus quoq;:Lex propter pręuaricationes eſt poſita,donec veniret ſemẽ cui promiſſum eſt.
Deinde veluti ſenſum explicans ac proſequens, infert: Priuſquam autem veniret fidea,
ſub lege cuſtodiebamur,cõcluſi timore,ex peccatis ſcilicet, in eam fidem quę erat reue-
landa:quare Lex Pædagogus noſter fuit in Chriſtum,vt ex fide iuſtificemur.Eſt aũt legis
ferendæ peritus, qui id quod conuenit, vnicuiq; animæ parti,& eius factis,tribuit. Mo-
ſes autem,vt ſemel dicam,erat lex animata, quæ ratione bona ſeu verbo bono guberna-
batur. Subminiſtrauit itaq; bonã Reip.adminiſtrandæ ratiooem. Ea aũt eſt bona edoca-
tio hominũ in ſocietate. Iam verò facultatẽ tractauit iudiciariã,quæ eſt ſcientia,peccata
propter id quod eſt iuſtum,corrigens.Eiuſdem aũt cum ea ordiois,eſt puniens facultas,
quæ tenet ſcientiam moderandarũ caſtigationũ.Cùm ſit autem caſtigatio,eſt animę cor
rectio.Verſatur aũt,vt ſemel dicã,tota Moſis inſtitutio,& in docendis ijs qui poſſunt eſſe
boni & honeſti,& in ijs venandis qui ſuot eis ſimiles:quę quidem fuerit ars imperatoria.
Quę aũt verſatur in rectè vtendo ijs quę ratione ac verbo capta fuerint, ea fuerit legũ fe-
rendarũ ſapientia.Eius enim,vt quæ ſit maximè regia,eſt propriũ & acquirere & vti.So-
lum itaq; ſapientem Philoſophi,regem,legislatorẽ,imperatorem,iuſtum,ſanctum,Deo E
amicũ prædicant. Si hæc aũt in Moſe inuenerimus,vt ex ipſis oſtenditur ſcripturis,rectè
perſuaſi dixerimus,ſapientẽ reuera eſſe Moſem. Quemadmodũ ergo Paſtoralem artem
Ioan.1. ouiũ curam gerere dicimus:ita enim Paſtor bonus animã ponit pro ouibus:ita etiam le-
gum ferendarũ artem dicemus,virtutem hominũ comparare, humanũ bonum pro viri-
bus excitantẽ,vt quę gregis hominũ curam gerat & prouidentiã.Quòd ſi grex qoi à Do-
mino dicitur allegoricè, nihil eſt aliud quàm grex hominũ,idem erit bonus Paſtor & le-
giſlator. Vnius gregis,nempe earũ quę ipſum audiũt ouiũ,vnus eſt curator,nempe is qui
Luc.15. perditam & qoęrit & inuenit,lege & ratione:ſiquidem lex eſt ſpiritalis, & quæ ad ipſam
ducit beatitudinẽ.Quę enim ſpiritu ſancto facta eſt,eſt ſpiritalis.Is autẽ eſt reuera legiſla
tor,qui non ſolùm bona & honeſta profitetur,ſed ſcit etiã. Huius lex quoq; eſt,qui ſcien
tiam habet iuſtom ſalutare,vel potius lex eſt iuſſua ſcientiæ. Potentia enim & ſapientia
eſt ratio ſeu verbum Dei.Et hic ipſe rurſus eſt legum expoſitor,per quem lex data eſt,qui
eſt primus expoſitor diuinorũ pręceptorũ,qui ſinum patris explicat ac exponit,filius v-
nigenitus.Deinde qui legi quidem parent,quòd habeant aliquam eius cognitionẽ,neq;
poſſunt non credere,nec ignorare veritatẽ. Qui autem non credunt,& in factis & operi-
bus minimè eſſe volunt,ij quoq; ſi vlli alij ſe veritatem ignorare fatentur.Quęnam eſt er
go Gręcorũ incredulitas?num nolle credere veritati,quę dicit Legem per Moſem datam
eſſe diuinitus? cùm ipſi ex ijs quæ apud ſe ſcripta ſunt Moſem honorent, & Minoẽm re-
ferant ad Iouis antrũ venientem, nouem annorũ ſpatio Leges à Ioue accepiſſe: & Lycur F
gum ſcribant aſsiduè Delphos euntem ad Apollinem,leges ab eo didiciſſe:& Plato & E-
phorus, & Chamæleo Heracleotes in opere de ebrietate, & Ariſtotelea de Republica
Locrorũ,Zaleucum Locrũ leges à Minerua accepiſſe, literarũ monimentis mandaruot.
Qui autem Græcorum leges, vt maximè fide dignæ videantur pro viribus efferentes,ad
Deos referuut,ad Moſaicę prophetię ſimilitudinẽ,ſunt ingrati,vt qui non fateantur ve-
ritatẽ & exemplar, archetypũ eorũ quę à ſe narrantur. Nemo ergo propter ſupplicia in-
ſectetur legem,vt non bonam & honeſtam. Non enim qui aufert morbum corporis,be-
neficio afficere videbitur?qui aũt ab iuſtitia animã conatur liberare,non maiorẽ videbi-
tur curam gerere,quo eſt anima corpore præſtantior?Sed pro ſanitate quidem corporis,
& ſecari & vri & medicamẽta potare ſuſtinemus, & qui hęc adhibet, & ſeruator vocatur
& medicus, & nec ei inuidet, oec malè vult ægrotus, & vt artis dictat ratio partes quoq;
aliquas reſcindit,ne ſanę partes vnà cum eis intereant, nec tamen quia medici artem cri
minis arguerit. Animæ autem gratia, oon ſimiliter tolerabimus aut exilia, aut mulctas,
aut vincula,ſi modò quis ex iniuſtitia ſit reſtituendus in iuſtitiam? Lex eoim eorum qui
ei parent curam gerens,ad pietatem in Deum inſtituit,& dictat ea quæ ſunt facienda, &
propulſat vnumquodq; peccatũ, pœnas imponens ijs quæ ſunt mediocria. Cùm autem
viderit aliquẽ ita ſe habere, vt videatur immedicabilis, vtpote qui ad extremã proueha-
tur iniuſtitiam:tunc aliorũ iam curam gerens,ne ab ipſo corrumpantur,tanquã aliquam
partem à toto corpore reſecans,ſic eum qui eſt huiuſmodi,occidit ſalubertimè. Iudicati
1.Cor.11. aũt à Domino,inquit Apoſtolus,caſtigamur,ne cum mũdo condẽnemur.Prędixit enim

 Pro-

A Propheta: Caſtigans caſtigauit me Dominus, morti autem non tradidit me. Vt enim te Pſal.117.
ſuam doceret iuſtitiam, caſtigauit te, ioqnit, & tentauit, & fame & ſiti te afflixit in deſer-
to. Vt cognoſcerentur omoes iuſtificationes & indicia eius in corde tuo, quæcunq; ego
tibi præcipio hodie, & ſcias in corde tuo, quòd vt ſi quis homo caſtigabit filium ſuum,
ita caſtigabit te Dominus Deus noſter. Quòd autem exemplum corrigat, iam malus, in
quit, videns malum puniri, ipſe vehementer caſtigatur. Nam generatio ſapientiæ eſt ti-
mor Domini. Eſt autem maximum & perfectiſsimum bonum, quando à malè faciendo κακῶς πράττειν
& à re malè gerenda, ad virtutem & bonam actionem poſſit quis aliquẽ traducere: quod ἀπαγαγεῖν.
quidem lex facit. Quare etiam quando in immedicabile aliquod malum ceciderit, ab in
iuſtiria & auaritia obſeſſus aliquis, beneficio afficietur ſi interficiatur. Lex eſt enim bene
fica, quæ alios quidem poteſt iuſtos ex iniuſtis facere, ſi modò velint audire, alios verò li
berat à malis pręſentibus. Eos enim qui temperatè & iuſtè viuere elegerint, immortales
ſatagit reddere. Noſſe autem legem eſt bonę mentis. Et rurſus: Viri mali legem non in
telligunt: qui autem quærunt Dominum, intelligent in omni bono. Oportet autem
eam quæ adminiſtrat prouidentiam, eſſe & dominam & bonam. Vtriuſq; enim vis pro-
curat ſalutem: illa quidem, ſupplicio caſtigans, vt domina: hæc verò, per beneficentiam
commodans, vt benefica. Licet autem non eſſe filium incredulitatis, ſed tranſire à tene-
bris ad vitam, & aure ſapientiæ accommodata, eſſe Dei legitimum, ſeruum quidem pri-
mùm, deinde fidelem famulum, timentem Dominum Deum. Quòd ſi quis aſcenderit,
refertur in numerum filiorum. Poſtquam autem charitas operuerit, multitudioem pec-
catorum, beatæ ſpei perfectione, licet eum tuoc auctum charitate ſuſcipere, relatum in
electam filiorum adoptionem quæ Dei uocata eſt amica, iam votum canentem & dicen
B tem: Sit mihi Dominus in Deum. Legis autem beneficentiam, per eum locum in quo a-
git cum Iudæis, declarauit Apoſtolus ſic ſcribens: Si ru autem Iudæus cognominaris, & Rom.2.
in lege requieſcis, & in Deo gloriaris, & cognoſcis voluntatem Dei, & probas vtiliora in
ſtructus per legem, & confidis teipſum eſſe ducem cæcorum, lumen eorum qui ſunt in
tenebris, eruditorem inſipiennium, magiſtrum infantium, habentem formam ſciennię
& veritatis in lege. Hæc enim poſſe legem certum eſt, & extra controuerſiam etiam, ſi ij
qni vitam ex lege non inſtituuot, ſe taoquàm in lege glorientur viuere. Beatus eſt autem. Prouerb.3.
vir qui inueoit ſapientiam, & mortalis qui vidit prudenriam. Ex ore autem ipſius, ſapien
tiæ ſcilicet, iuſtitia egreditur, legem autem & miſericordiam fert in lingua. Vnius enim
eſt Domini operatio, qui eſt Dei virtus & ſapientia, Lex & Euaogelium: & quem timo-
rem genuit lex, is eſt miſericors ad ſalutem. Eleemoſinæ autem fides & veritas ne te de- Ibidem.
ferant, alliga autem eas collo tuo. Similiter autem ac Paulus, Prophetia exprobrat popu
lo, quòd legem non intelligat. Contritio & afflictio in vijs ipſorum, & viam pacis non co
gnouerunt. Noo eſt timor Dei ante oculos ipſorum. Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti fa-
cti ſunt. Scimus autem quòd lex bona ſit, ſi quis ea legitimè vtatur. Qui autem uoluut eſ- 1. Timot.1.
ſe legis doctores, non intelligunt, inquit Apoſtolus, nec quæ dicunt, oec de quibus affir-
mant. Finis autem præcepti eſt charitas, ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non
ficta. At Moſaica qnidem philoſophia quadripartitò diuiditur, & in partem hiſtoricam,
& eam quæ propriè vocatur legitima, quæ quidem fuerint proprię morum tractationis:
C tertiam autem eam quæ pertinet ad ſacrificia, quod quidem eſt naturæ contemplatio-
nis: & poſtremò quartam, ſpeciem theologicam, quæ eſt ſuperna cõtemplatio, quam di
cit Plato eſſe reuera magnorum myſteriorum. Hanc autem ſpeciem vocat Ariſtoteles ἐποπτεία
μετὰ τὰ φυσικὰ, hoc eſt, poſtnaturalia. Et quæ eſt qnidem ex Platonis ſentẽtia dialectica ſeu
ars diſſerendi, ut dicit in Politico, eſt quædam ſcientia inuentrix eorum qnæ ſunt ſignifi
cationis. A viro autem bono & moderato eſt acquirenda, non vt aliquid dicat vel faciat
eorum qnę dicuntur aut fiunt apud homines (vt faciunt qui nunc ſuot Dialectici, qui ver
ſantur in rebus Sophiſticis) ſed vt poſsint quidem dicere & facere ea quę Deo gratą ſunt,
idque vniuerſum pro viribus. Cùm ſit autem vera dialectica, philoſophia permixta veri-
tate, res conſiderans, facultateſq; & poteſtates examinans, tranſcendit ad præſtantiſsi-
mam omnium eſſentiam, & audet etiam vltra progredi ad Deum vniuerſorũ, non rerum
mortaliũ peritiã, ſed diuinarũ cœleſtiumq; ſcientiã profitens, quam conſequitur, etiam
in rebus humanis, qui in oratione & rebus agendis verſatur, proprius vſus. Meritò ergo
ſcriptura quoq; tales oos eſſe volens dialecticos, ſic hortatur: Efficiamini aũt probi tra-
pezitę, alia quidem reprobantes, quod aũt bonnm eſt teoentes. Hęc enim reuera dialecti
ca, eſt prudenria pręditа vi diuidendi ea qnę percipiuntur intelligentia, & purè ac ſynce
rè citraq; omnem mixtionem oſtendendi ſubiectum eorum quæ ſunt: aut facultas quæ
verſatur in rerum generibns diuidendis, deſcendens vſq; ad ea quæ ſunt maximè ſpecia
lia, prębens vnumquodque eorum qnæ ſunt, intuendum quale ſit. Quocirca ea ſola ve-
luti manu ducit ad veram ſapientiã, qnæ quidem eſt diuioa poteſtas, quę ea qnę ſunt, vt
quę ſunt cognoſcit, habens id quod eſt perfectum, libera ab omni animi perturbatione,

non ſine ſeruatore, qui à noſtrę animę videndi poteſtate, à mala cõuerſatione infuſam caliginoſam ignorationem diuino verbo amouit, & reddidit id quod eſt optimum ac præſtantiſsimum, ut rectè cognoſcamus hominémque Deúmque. Is eſt qui reuera oſtendit quomodo nos ipſos cognoſcere oporteat, qui vniuerſorum patrem cui vult reuelat, & facit vt intelligat, quoad fieri poteſt ut humana natura comprehendat. Nemo enim nouit filiũ niſi pater: neq; patrem niſi filius, & cui filius reuelauerit. Meritò ergo Apoſtolus dicit, per reuelationem ſe noſſe myſterium, quemadmodum prius ſcripſi in breui, vt poſsitis legentes intelligere intelligentiam meam in myſterio Chriſti. Vt poſsitis dixit, quoniam ſciebat aliquos lac ſolum accepiſſe, nondum autẽ cibum, & nec lac quidem ſolummodo. Tribus autem modis Dei uoluntas eſt nobis accipienda: vel vt ſignum aperiens, vel vt præceptum confirmans ad rectam inſtitutionem, vel prædicens, vt prophetia. Sat aũt ſcio eſſe virorum, ea quæ ſunt huiuſmodi diſcernere ac diſcere. Non enim vna Myconis, vniuerſa ad intelligendum ſcriptura, vt dicunt qui vtuntur prouerbijs. Eſt aũt quàm maximè fieri poteſt dialecticè ad eam accedendum, conſequentiam diuinæ doctrinę venantibus. Vnde pulcherrimè Sacerdos apud Platonẽ Aegyptius, O Solon Solon, inquit, Vos Græci ſemper eſtis pueri, nullam penitus in animis per veterem auditionem antiquam habentes opinionem: ex Græcis autem nullus eſt ſenex. Senes, vt arbitror, dicens, qui antiquiora, hoc eſt, noſtra, nouerant: vt rurſus iuuenes, qui recentiora, & quæ exercebantur à Græcis, quę heri & nuper facta fuerant, vt vetera & antiqua referebant. Subiunxit itaq;: Nec diſciplina vlla cana tempore, more quodam barbarico non ficta & planè puta nobis vtentibus metaphora. Qui ſunt ergo viri reuera bona mente prædití & cordati, abſq; vllo artificio accedunt ad totum figmentum interpretationis. De Græcis autem dicit, eorum opinionem parum quid differre à fabulis. Non ſunt enim pueriles audiendæ fabulæ, ſed nec ij qui pueris fabulæ facti ſunt. Pueros autem dixit ipſas quidem certè fabulas, vtpote quòd parum videant qui ſe apud Græcos exiſtimant ſapientes: per canam diſciplinã, tacitè ſignificans antiquiſsimam quæ eſt apud barbaros, veritatem. Cui verbo oppoſuit illud, puer fabula, arguens fabuloſam recentium tractationẽ, vt quę puerorum inſtar, nihil habeat antiquius: vtrunque communiter, & fabulas eorum, & orationes eſſe pueriles oſtendens. Diuinè ergo poteſtas illa quæ Hermę loquitur in reuelatione: Viſiones, inquit, & reuelationes propter eos qui ſunt duplici corde, qui diſputant in cordibus ſuis, ſint ea nec ne. Similiter autem ex redundanti quoque doctrinæ copia validas efficiunt demonſtrationes, confirmantq; ac fundant rationes demonſtratiuas, quatenus eorum tanquam iuuenum mentes pendent ſublimes in aëre. Lucerna ergo eſt præceptum bonum, ut vult Scriptura. Lex autem eſt lumen vitæ. Vias enim vitæ arguit diſciplina. Lex rex eſt omnium mortalium & immortaliũ, inquit Pindarus. Ego autem per hæc exaudio eum qui legem tulit, & Heſiodium illud dictum eſſe accipio de Deo vniuerſorum, etiamſi ex coniectura à Poëta dictum eſt, non autem ex comprehenſione.

Humano generi lex nanque eſt à Ioue lata,
Piſces atque feræ volucresq; per aëra nantes
Seſe edunt, cùm illis vlla haud ſit notio iuris.
Aſt hominum generi iuſtum, eſt res quæ optima, ceſsit.

Siue ergo naturalem legem quæ eſt vnà cum generatione, ſiue eam dicat quæ rurſus data eſt, ſed à Deo, & naturæ & diſciplinę vna eſt lex, ut etiam Plato in Politico dicit vnum legiſlatorem: in Legibus autẽ, vnum ea quę ad muſicam pertinent intellecturũ, per hęc docens vnam eſſe rationem & Deum vnum. Moſes autem videtur Dominum appellare διαθήκην, hoc eſt, pactum ſeu teſtamentũ. Ecce ego, dicens, pactum meũ tecum. Nam prius quoque dixit pactum ipſum non eſſe quęrendum in ſcriptura. Eſt enim pactum quod Deus ſtatuit, qui eſt autor vniuerſi. Deus autem Græcè θεὸς dictus, παρὰ τὴν θέσιν, hoc eſt, ex poſitione, ordine & adminiſtratione. In Petri autem prædicatione inueneris Dominũ vocari Legem & Rationem. Sed qui ex uera quidem ſumitur philoſophia, cognitionis monimentorum primus liber Stromateus hîc terminetur.

CLEMEN.

[Marginalia:]
ἠδὲ καὶ ἄνδρα. Homeri hemiſtichiũ.
Ioan. 10.
Ephe. 3.
τιφραχῶν habet Grecum, ſed puto legẽdum φραχῶν.
ὁ μεμυκώνιος.
Non vna Myconis, linea eſt ſubaudiendum. Idem autem ſignificat quod vna hirundo non facit ver.
ἀγνώμονες.
βιότου.
Heſiodus.
διαθήκη, ἀπὸ τοῦ τεθῆναι. θεὸς, ἀπὸ τοῦ τεθεῖσθαι.

A CLEMENTIS STROMATVM LIBER SECVNDVS.

DEINCEPS autem fuerit tractandum, quoniam barbaræ philoſophiæ
fures Scriptura Græcos eſſe dixit, quemadmodum hoc paucis oſtendatur.
Non ſolùm enim ex ijs quæ à nobis narrantur, ea quę ſunt admirabilia &
præter fidem imitantes, ſcripſiſſe oſtendemus, ſed etiam principalia do-
gmata ſurripientes, eáque adulterantes, cùm noſtræ ſint, vt demonſtraui-
mus, ſcripturę antiquiores, conuincemus, nempe & in decretis de fide, & de ſapientia, &
ſpe, & charitate, & de pœnitentia, & continentia, quinetiã de Dei timore. Examen certè
virtutum veritatis, & quæcunque poſtulabit quæ in propoſito loco fit adnotatio, com-
prehendentur, & quòd maximè occultum barbarę philoſophię ſymbolicum hoc & æni- αἰνιγματικῶς.
gmaticum genus ſunt ęmulati, qui actione & exercitatione priſcam ſunt ſectati philoſo
phiam, quod quidem genus eſt vtiliſsimum, atqueadeo maximè neceſſarium cognitio-
ni veritatis. Poſt hæc exiſtimo eſſe conſequens ijs reſpondere quæ dicunt Græci dum in
nos inuehuntur, paucas adducendo ſcripturas, ſi fortè contingat, vt Iudæus quoque pau
latim exaudiens, ex ijs quæ credidit, poſsit conuerti ad eum quem non credidit. Pręcla-
ros autem egregioſque philoſophos meritò excipiet, à charitate profecta, eorum vitę & ἀγαπητικῶς. A charitate profecta, aut ſi dici poſſet, charitatiua.
inuentionis nouarum dogmatum reprehenſio, non vlciſcentibus quidem nobis inimi-
B cos, multum quidem abeſt, cùm etiã eis bene precari ac benedicere didicerimus qui nos
execrantur, etiam ſi in nos maledictis inuehãtur: ſed vt illi conuertantur, ſi fortè erubue-
rint qui omni ſunt ex parte ſapientes, per barbaram correcti reprehenſionem, vt poſsint
tandem perſpicere, cuiuſmodi ſint diſciplinæ, quarum gratia peregrinando tranſmari- διαπονοῦσι.
nas obeunt regiones. Quorum enim ſunt fures, ea quoq; ſunt demonſtranda, eis nimio
ſui amore detracto, & maiori quàm par ſit de ſe perſuaſione: quæ autem ipſi quærentes, φιλαυτίας.
glorianturſe inueniſſe, ea ſunt reprehendenda. Conſequens autem eſt, vt diſciplinarum
qui uocatur orbis, oſtendamus quàm ſit inutilis, & de Aſtrologia, Mathematica, Magi-
ca, & arte pręſtringendi oculos, quæ dicitur γοητεία, curſim eſt à nobis tractandum. De iis
enim tanquam maximis ſcientiis, omnes Græci ſe iactant, & ſibi placent. Qui autem li-
berè & audacter reprehendit, eſt pacificus. Sæpe autem diximus, neque nos vt Græci eſ- ἐπλεονεκτοῦμεν.
ſemus exercuiſſe, neque in eo ſtudium ponere. Hoc enim ſufficit ad multos populari ἀποδημαγωγοῦν τῆς ἀληθείας.
quadam perſuaſione à veritate abducendos. Quæ verè eſt autem philoſophia, non in
lingua, ſed in mente iuuabit eos qui audierint. Oportet autẽ, ut opinor, eum qui curam
gerit veritatis, non inſidioſe captóque conſilio ac cura adhibita dictionem componere,
ſed conari tantùm id quod vult quo modo poteſt exponere. Eos enim qui hærent dictio
nibus, & in eis ſunt occupati, res ipſæ effugiunt. Atque agricolæ quidem eſt propriũ, ro
ſam quæ in ſpinis naſcitur citra noxam carpere: ſimiliter & artificis, eam quæ in oſtrei
carne infoſſam eſt margaritam inuenire. Aiunt autem gallinas quoque carnem habe-
re ſuauiſsimam, quando eis non copioſo appoſito nutrimento, & eæ pedibus fodien-
C tes, cum labore alimentum colligunt. Si quis ergo eius quod eſt ſimile contemplandi
poteſtate præditus, cupit in multis probabilibus ijſque Græcis, id quod uerum eſt perſe μορμολυκείοις
qui, tanquam ſub laruis verum vultum ſtudioſe perſcrutatus, venabitur. Dicit enim quę
Hermæ in viſione apparuit poteſtas: Quod tibi contingit reuelari, reuelabitur. Propter
tuam autem ne efferatis ſapientiam, dicunt Prouerbia. In omnibus autem vijs cognoſce
ipſam, ut recto tramite dirigat vias tuas, pes autem tuus ne offendat. Vult enim per hæc
oſtendere, oportere opera eſſe verbo conſequẽtia. Iam verò oſtendit nos oportere ex o-
mni doctrina eligendo habere id quod eſt vtile. Sunt autem viæ ſapientiæ variæ, vt re-
cto tramite incedamus ad viam veritatis. Via autem eſt fides. Pes autem tuus non offen- ὀρθοτομῇ.
dat, ait de aliquibus qui videbantur aduerſari vni eique diuinæ quæ prouidet admini-
ſtrationi. Vnde ſubiungit: Ne ſis ſapiens apud teipſum, per impias rationes, quæ ſedi-
tionem agitant aduerſus Dei œconomiam ac diſpenſationem. Time autem Deum, qui
ſolus eſt potens: cui eſt conſequens, Deo nihil aduerſari. Et alioqui apertè quoq; docet
inductio, quòd Dei timor, eſt mali declinatio. Dicit enim: Et declina ab omni malo.
Hęc eſt diſciplina Domini. Quem enim diligit Dominus, caſtigat, efficiẽs quidem vt do Heb. 12.
leat, ad hoc vt intelligat, reſtituens aũt ad pacem & incorruptionẽ. Barbara itaq; quam
nos perſequimur philoſophia, reuera eſt perfecta & vera. Dicit itaq; in Sapientia: Ipſe mi
hi dedit non falſam eorũ quę ſunt cognitionẽ, ut cognoſcam mundi conſtitutionem. & Eccl. 1. 2. & 15
ea quæ deinceps ſequuntur, vſq; ad illud, Et vires radicum. In his omnibus naturalem
cõprehendit contemplationẽ, quæ eſt omniũ quę facta ſunt in mundo ſenſili. Deinceps
autem tacitè quoq; de ijs ſignificat quę comprehenduntur intelligentia, per ea quę ſub-

iungit:Et quęcunque ſunt occulta & aperta cognoui.Quæ eſt enim omnium artifex,me D
docuit Sapientia.Paucis habes quid noſtra profiteatur Sapientia. Horum autem diſcipli
na quæ cum recta vitæ inſtitutione fuerit exercitata, per omnium artificem ſapientiam,
erigit ad eum qui eſt dux & princeps vniuerſi,qui eſt res apprehenſu & venatu difficilis,
quę ſemper recedit,& procul abeſt ab eo qui perſequitur.Ipſe autem cùm procul ſit,ince
Hierem. 23. dit vel propinquiſsimè.res certè ineffabilis.Deus appropinquans ego,inquit Dominus,
procul quidem eſſentia. Quomodo enim quod eſt genitum, appropinquarit ingenito?
Proximè autem eſt poteſtate,qua ſinu ſuo omnia complectitur. Si clanculum quis fece-
rit,inquit,& non videbo eum?Atqui & vidente,& benefaciente,& docente quæ nos tan
git poteſtate,ſemper adeſt Dei potẽtia.Vnde Moſes cùm perſuaſum haberet Deum nun
Exod. 33. quam humana cognitum iri ſapientia,Oſtende te mihi,inquit: & in caliginem, vbi erat
Dei vox,ingredi cogitur, hoc eſt, ad arcanas & informes de eo quod eſt notiones. Non
eſt enim in caligine Deus,aut in loco,ſed ſupra locum, & tempus, & proprietatẽ eorum
quæ facta ſunt: quare nunquam eſt in parte,nec ut continens, nec ut qui cõtineatur, aut
Eſa. 66. per circumſcriptionem, aut per ſectionem.Quam enim domum ædificabitis mihi? in-
quit Dominus. Sed nec ſibi ædificauit cùm capi non poſsit. Et quamuis cœlum dicatur
eius ſedes,ne ſic quidem continetur,ſed requieſcit delectatus opificio. Clarum eſt ergo
occultatam nobis eſſe veritatem,& ſi id iam vno exemplo oſtenſum eſt, id quoque pau-
lò pòſt mõſtrabitur pluribus.Quomodo autem non ſunt meritò excipiendi,qui & diſce
re volunt,& ex ſententia Solomonis poſſunt noſſe ſapientiã & diſciplinam,& intellige- E
re rationes prudentię,& ſuſcipere ſtrophas orationum, & ueram intelligere iuſtitiã? vt-
pote quòd ſit alia,quę non ex veritate docetur à Gręcis legibus & aliis Philoſophis.Et iu
Prouerb. 1. dicia,inquit,dirigere,non iudicialia,ſed quod eſt in nobis iudicium ſanum & ab errore
xiv. alienum oportere nos habere ſignificat:Vt det ſimplicibus aſtutiam,puero autem nuper
nato ſenſum & beneuolentiam.Hęc enim cùm audierit ſapiens,qui perſuaſum habet o-
bedire præceptis,erit per cognitionem ſapientior. Qui eſt aũt intelligens, acquiret gu-
bernationem, & intelliget parabolam & obſcurum ſermonem, & ſapientum dicta & æ-
nigmata. Non enim adulterinas proferunt rationes, qui ſunt à Deo inſpirati, nec ij qui
ab eis mercantur: ſed nec laqueos quibus multi Sophiſtæ adoleſcentes implicant, nulli
rei quę vera ſit vacantes. Sed qui ſpiritum quidẽ ſanctum poſsident, profunda Dei ſcru-
tantur,hoc eſt,ij qui ea aſſequuntur quę latent in prophetis. Sanctis aũt canes impertire
vetatur,donec beſtię manſerint.Non oportet enim inuidioſis & perturbatis,& adhuc in
fidelibus & impudentibus moribus, ad latrandum aduerſus inquiſitionẽ, vnquam tem
Prouerb. 5. perare diuinum & purum fluentũ aquę viuę.Ne effundantur,inquit, aquę extra fontem
tuum,in tuas aũt plateas tranſeãt aquę tuę.Non enim hęc multi percipiunt qui in ea in-
Heraclitus. cidunt.Sed nec cùm didicerint cognoſcunt, ut ait egregius Heraclitus. An non is quoq;
Abacum 2. tibi videtur eos qui non credunt vituperare? Iuſtus autem meus ex fide viuet, dixit pro-
Eſa. 6. pheta.Dicit autem alius quoq; propheta: Niſi credideritis, non intelligetis. Quomodo
enim admirabilem & ſupernaturalem eorum contemplationem capere potuerit ani-
ma,ſi intus in eis diſcendis depugnet incredulitas?Fides autem,quam Gręci calumnian
tur,exiſtimantes inanem & barbarã, eſt voluntaria anticipatio,pietatis aſſenſio, rerum
Heb. 11. quę ſperantur ſubſtantia,argumentum earum quæ non videntur, ut eſt ſententia diuini F
Apoſtoli.Per eam enim maximè teſtimonium acceperunt antiquiores. Sine fide autem
impoſsibile eſt Deo placere. Alij autem,rei non apparentis vnientem aſſenſionem tra-
diderunt eſſe fidem, ſicut certè demõſtrationem,rei quæ ignoratur manifeſtam aſſenſio
nem.Si itaq; voluntaria electio eſt alicuius appetens,verſatur nunc appetitio in cogitati
one. Quoniam autem actionis principium eſt electio voluntaria, inuenitur fides eſſe
Fides princi- principium actionis,fundamẽtum prudentis electionis,aliquo ei prius per fidem oſten
piũ actionis, dente demonſtratiònem.Volentem autem ſequi id quod eſt vtile, eſt principiũ pruden-
fundamẽtum tię.Magnum itaq; momentũ ad cognitionẽ affert,quę diuelli non poteſt uoluntaria ele-
electionis. ctio.Iam fidei meditatio fit ſcientia,quę ſtabili ac firmo innixa eſt fundamento. Scientiã
itaq; definiunt philoſophi, habitum qui tranſmoueri non poteſt à ratione.Eſt ergo ali-
quis alius eiuſmodi verus ſtatus pietatis ac Dei cultus,cuius ſola eſt magiſtra ratio. Non
Theophra- ego quidem,ſed,vt arbitror,Theophraſtus dicit ſenſum eſſe fidei principiũ. Ab eo enim
ſtus. porriguntur principia ad eam quę eſt in nobis rationẽ & cogitationẽ. Qui diuinis ergo
credidit ſcripturis,firmum habens iudicium cui contradici nequit, demonſtrationem
eius qui ſcripturas dedit vocẽ accipit.Nõ vtiq; fit ergo fides munita per demonſtrationẽ.
Ioan. 20. Beati itaque qui non viderunt & crediderunt. Ac Sirenum quidem cantus efficaces, vim
pluſquam humanã oſtendentes,eos qui in eas inciderant obſtupefaciebant, vt ea quę di
cebantur exciperent,propèmodum inuitos inducentes. Hic fidem eſſe naturalem exi-
ſtimant Baſilidis ſectatores,quatenus eam etiam in electione collocant, vt quæ intelli-
gente cõprehenſione, diſciplinas inueniat citra demonſtrationẽ. Valentiniani aũt cùm
nobis

A nobis quidem ſimplicibus fidem tribuerint,ſibi qui natura ſalui fiunt,volunt eſſe cogni-
tiooem ex excellentis abundantia ſeminis, dicentes eam eſſe longè magis à fide ſepara-
tam,quàm ſpiritale ab animali.Præterea dicunt Baſilidei,fidem ſimul & electionem eſſe
propriam in vnoquoque ſpario: rurſus autem ex conſequenria ſupermundanæ electio-
nis,conſequi mundanam totius oaturæ fidem,& pro modo ſpei vniuſcuiuſque conueni
ens quoque eſſe doum fidei.Voluntariæ ergo ac liberæ electionis non eſt fides vtique
officium,ſi eſt oaturæ commodum,nec iuſtam conſequetur retributionem, nec qui non
credidit cuius culpa id non euenit,nec is qui credidit, qui cauſa non fuit. Omnis autem
fidei & incredulitaris proprietas & differenria,nec laudi nec vituperationi fuerit obno-
xia,rectè conſiderantibus, cùm habeat præcedentem naturalem neceſsitatem, quę orta
eſt ab eo qui poteſt omnia. Quòd ſi oos, tanquã ioanima,naturalibus operationibus ve-
luti funibns trahamur,ſuperuacaneum eſt inuoluntarium,& appetitio quę ea præcedit.
Nec ego illud vtiq; eſſe animal intelligo,cuius vim appetendi, quæ ab externa cauſa mo
uetur,ſortita eſt neceſsitas. Vbi auté eſt amplius eius qui fuit aliquando incredulus pœ- Pœnitentia.
niteotia,per quam remiſsio peccatorum? Quare nec amplius baptiſmus rationi conſeo- Baptiſmus.
taneus,nec beatum ſignaculum,nec filius,nec pater,ſed eſt eis impia,vt exiſtimo,natura Beatum ſig-
tum diſtributio, quæ fundamentum ſaluris non habet fidem voluntariam.Nos auté qui naculum.
libera & abſoluta poteſtate eligere & vitare à Domino datum eſſe hominibus,à ſcriptu-
ris accepimus,iudicio quod tranſmoueri & excidere noo poteſt,fidei acquieſcamus, ala
crem & promptum oſtendendo ſpiritum,quoniam vitam elegimus,& Deo per vocé illi
us credidimus,& qui verbo credidit,nouit rem eſſe verам. Verbum enim eſt veritas. Qui
autem non credidit dicenti,Deo nó credidit. Fide intelligamus aptata eſſe ſecula verbo Heb. 11.
B Dei,vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent,inquit Apoſtolus. Fide maioré hoſtiã Abel quàm
Cain obtulit,per quam teſtimoniũ eſt conſecutus quòd eſſet iuſtus,teſtimonium perhi-
bente muneribns eius Deo,& per illã defunctus adhuc loquitur,& quę deinceps ſequun
tur,vſq; ad illud,quàm temporalis peccati habere iucunditaté. Hos ergo cùm etiam an-
te legem fides iuſtificaſſet,cóſtituit hęredes diuinę promiſsionis. Quid ergo adhuc fidei
ex noſtra hiſtoria recenſens adduco teſtimonia? Deficiet enim me tempus enarranté de
Gedeon,Barac,Sampſon,Iephtę,Dauid,Samuel & Prophetis,& quę ſequuntur. Cùm au
tem ſint quatuor in quibus verum conſiſtit,ſenſus, intelligentia,ſcientia,opinio, natura [illegible]
quidé prima eſt mens ſeu intelligétia,nobis autem & ad nos relatus,ſenſus. Ex ſenſu au-
tem & intelligentia conſiſtit ſcientię eſſentia. Intelligentiæ auté & ſenſus commune eſt
id quod eſt euidens. Sed ſenſus quidem eſt baſis ſcientię. Fides aũt progreſſa per ſenſilia, [illegible]
relinquit opinionem,contendit auté ad ea quę ſunt à falſo aliena,& permanet in verita-
te. Si quis aũt dicat ſcientiã demonſtrare cum ratione,audiat,quòd ſunt etiam principia
quæ demonſtrari nequeunt: neq; eoim cogooſci poſſunt arte nec prudentia. Hæc enim
verſatur io ijs quę contingit ſe aliter habere: illa auté eſt efficiens & propémodum con-
templans. Fide ergo ſola exiſtimant ſe conſequi principium vniuerſorum. Quęuis enim
ſcientia doceri poteſt. Quod auté doceri poteſt, docetur ex eo quod prius cognoſcitur.
Non prius autem cognoſcebatur à Gręcis principium vniuerſorum. Neq; ergo à Thale-
te qui aquam ſciebat primam cauſam,neq; ab aliis qui deinceps conſecuti ſunt Phyſicis.
C Primus enim Anaxagoras menté rebus adhibuit. Sed nec ille dignitaté ſeruauit efficien
tem,neſcio quas amentes deſcribeos reuolutiones,cum mentis ab agendo ceſſatione &
ameotia. Quocirca verbum quoq; dicit: Ne dixeritis vobis magiſtrum ſuper terrã. Quæ Matth. 23.
eſt enim ſciétia,eſt habitus demonſtratiuus. Fides auté,gratia, quę ex iis quę demonſtra Fides,gratia
ri nequeunt,deducit ad id quod eſt ſimplex,generale, & vniuerſum,quod neq; eſt cũ ma quæ ex his,
teria,neq; materia,neq; ſub materia. Increduli auté,vt videtur, ex cœlo,& ex eo quod aſ- quæ demon-
pectari non poteſt,omnia trahunt in terrã,manibus reuera petras & quercus apprehen- ſtrari neque-
dentes,vt ait Plato. Omnia enim quę ſuot eiuſmodi attingentes, hoc ſolũ eſſe affirmant, unt,deducit
quod habet applicarioné & contactum eiuſmodi, idem definiétes corpus & eſſentiã. Ad ad id quod
uerſus eos ab alto decertantes,ex eo quod non eſt aſpectabile,alicunde eos piè admodũ eſt ſimplex,
vlciſcuntur,incorporeas quaſdam,& quę intelligentia percipiuntur,formas, vrgétes ve generale, &
ram eſſe eſſentiam. Ecce facio noua, ait Verbum, quæ oculns nó vidit,nec auris audiuit, vniuerſum. Eſa. 43.
nec in cor hominis aſcenderunt. Nouo oculo,noua aure,nouo corde,quęcunq; videri & 1. Cor. 9.
audiri poſſunt,ſunt per fidem & intelligentiã cóprehendenda,ſpiritaliter dicentibus,au
dientibus,agétibus domini diſcipulis. Eſt enim probus nũmus,& alius adulterinus,qui
nihilo ſecins rudes decipit & ignaros,ſed non argentarios,qui ſciunt cùm didicerint ſe- [illegible]
parare & diſcernere probum à reprobo,eoq; qui eſt malę notę. Sic argentarius rudi & ig- [illegible]
naro ſolum dicit nummũ eſſe adulterinũ. Quomodo autem,ſolus ſcit argentarij familia [illegible]
ris,& qui in eo eſt exercitatus. Ariſtoteles auté, id quod cóſequitur ſcientiam,iudicium,
quòd uerum ſit hoc quidpiã, dicit eſſe fidem. Eſt ergo fides ſcientia prętantior, & eius
iudex. Fidem auté imitatur coniectura,quę eſt imbecilla opinio,ſicut adulator amicũ, & [illegible]

lupus canẽ. Quoniã autẽ videt faber quòd qui aliqua didicit,ſit artifex,& gubernator do D
ctus artem, gubernare poterit, non ſatis eſſe reputans fieri bonum & honeſtum : neceſſe
eſt eum qui paret, diſcere:parêre autem Verbo,quem magiſtrum eſſe diximus,eſt illi cre-
dere, in nulla re repugnando, aut contradicendo. Quomodo enim fieri poteſt vt aduer-
ſus Deom aliqoid ſciamus?eſt ergo fidelis cognitio. Poteſt autem cognoſci fides diuina
Epicurus. quadam conſecutiooe & mutua conſequentia.Iam verò Epicurus quoq;, qui veritati ma
πρόληψις. ximè prætulit voluptatem, cogitationis anticipationem exiſtimat eſſe fidem. Anticipa-
πρόληψιν. tionem autem definit,applicationem ad aliquid euidens, & ad euidentem rei intelligen
κατάληψιν. tiam : neminem autem poſſe oec quærere,nec dubitare,neque verò opinari,ſed neq; pro
bare aut arguere, abſq; anticipatione. Quomodo autẽ non habens quis anticipationem
eius quod deſiderat, didicerit id de quo quærit? Qui autem didicit anticipationem,iam
facit comprehenſionem. Si autem is qui diſcit,non diſcit abſq; anticipatione,quę poſsit
ea quæ dicuntur ſuſcipere, ipſe quidem habet aures prædiras facultate audiendę verita-
tis. Beatus eſt autem qui dicit in aures audientium, ſicut certè beatus quoq; eſt is qui eſt
obedientiæ. Audire autem eſt intelligere. Si ergo fides nihil eſt aliud quàm anticipatio
cogitationis circa ea quæ dicuntur,& hoc dictum eſt obedientia,& intelligentia perſua-
ſio,ſine fide autem non diſcet aliquis,quoniam nec ſine anticipatione,verum ergo omni
Eſa.6. oo oſtenditur quod à Propheta dictum eſt,Niſi credideritis,nõ intelligetis. Hoc eloquiũ
Heraclitus. Heraclitus quoq; Epheſius circumloquens dixit:Niſi ſperet,id quod eſt inſperatum non
Plato. inueniet,cùm ſit & inſcrutabile,& nullus ad id pateat aditus.Sed Plato quoque Philoſo-
phus,io Legibus,eum qui beatus & felix eſt futurus, dicit oportere eſſe ab initio partici-
pem veritatis,vt cùm ſit verus,plurimo viuat tempore : fidelis enim. Infidelis autem eſt,
cui voluntarium placet falſum. Cui autem inuoluntariũ, cùm ſit ameos,non eſt animal. E
ἀχάριϛ. Neutrum ergo eſt expetendum.Ingratus enim eſt quiſqois eſt infidelis & ignarus. Nun-
quid autem in Euthydemo occultè hanc eſſe dicis regalem ſapieotiã?In Politico quidem
certè his verbis:Quare veri Regis regalis eſt ſapiẽtia,& qui eam poſſederit,ſiue princeps,
ſiue priuatus fuerit,omnino ex hac quidem arte βασιλική,id eſt regalis,ſeu regnandi peri-
tus,rectè appellabitur.Iam qui in Chriſtom crediderunt, Chriſti,id eſt,vncti,& ſunt & di
cuotur : ſicut ij qui ſunt reuera regales,Regi curæ ſunt.Sicut enim ſapientes ſunt ſapien-
νόμῳ νόμιμοι. tia ſapientes,&qui ſunt iuſti,iure iuſti ſuot:ita etiã ſunt à Chriſto Rege reges,& qui Chri
ſti ſunt,ſunt Chriſtiani. Deinde inferius apertè ſubiungit: Quod rectum eſt autem fuerit
legitimum,& lex cùm ſit natura, eſt recta ratio,& noo in ſcripris, oeq; in alijs. Et hoſpes
Eleates virum regalem & politicum, legem animatam pronunciat. Talis autem eſt qui
legem quidem implet,facit autem voluntatem patris,apertè in excelſo aliquo ligno in-
ſcriptus,diuinæ virtutis exemplar expoſitus ijs qui poſſunt perſpicere.Sciunt autẽ Græ-
ci,Ephororum Lacedæmoniorũ ſcytalas fuiſſe lege in lignis inſcriptas. Lex autem mea,
vt prius dictum eſt,eſt & regia & animata,& recta ratio.Lex,quæ eſt Rex omnium morta
Speuſippus. lium & immortalium, vt canit Pindarus Bœotius. Speuſippus autem in primo aduerſus
Cleophontem, videtur dicere ſimilia Platoni, ſic ſcribens : Si enim regnum res bona eſt,
& ſapiens ſolus eſt Rex & Princeps:lex cùm ſit recta ratio,bona fuerit.quæ quidem ita ſe
habent.His conſequentia ſtatuunt Philoſophi Stoici,qui regnum,ſacerdotium,Prophe-
tiam,legis ferendæ ſcientiam,diuitias,veram pulchritudinem, nobilitatem,libertatem, F
ſoli ſapienti tribuunt.Fatentur autem ipſi qooq; eum inueniri difficiliter. Videntur ergo
omnia quæ prius dicta ſunt dogmata,à magno Moſe Græcis eſſe tradita. Et omnia qui-
dem eſſe ſapientis per hęc docet:Et quoniã miſertus eſt mei Deus,mihi ſunt omnia.Eum
Exo.13. autem Deo eſſe amicum ſignificat,dicens:Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Ipſe
autem inuenitur apertè vocatus amicus. Qui autem videt Deum,nomen mutaſſe oſten-
ditur,& Iſaac tanquam victimam conſecratam allegoricè ſibi delegit,typum futuram ſa-
lutatis œconomiæ. Et à Græcis celebratur Rex Minos, qui nouem annis familiariter
cum Ioue eſt verſatus, cùm audiuiſſent quemadmodum Deus cum Moſe loquebatur, vt
ſi quis cum ſuo amico loqueretur.Erat autem Moſes quidem ſapiens,Rex,legiſlator.Ser
uator autem ooſter humanam omnem naturam ſoperat. Polcher quidem, ut à nobis ſo-
lus ametur, qui veram deſideramus pulchritudinem,erat enim lux vera. Rex autem & à
pueris imperitis,& à oon credentibus Iudęis & ignorantibus vocatus,& ab ipſis Prophe
tis prædicatus oſtenditur.Adeò autem diues,vt omnem terram,& quod ſuper terram,&
ſub terra eſt,aurum,quæ ei cum omni gloria ab aduerſario dabantur, deſpexerit.Quid at
tinet dicere,qoòd ſit ſolus Pontifex,qui ſolus Dei cultus tenet ſcientiam? Rex pacis Mel
chiſedech,qui ſolus eſt vel omnium aptiſsimos vt præſit humano generi.Legiſlator au-
tem,vt qui dat legem in ore Prophetarum,quæ ſunt agenda,& quæ non,apertiſsimè prę
cipiens & docens.Quis autẽ eo fuerit nobilior,cuius ſolus pater eſt Deus?Agè verò oſten
damos Platonem quoq; eiſdem ſuffragari dogmatibus. Sapientem in Phædro quidem
dixit eſſe diuitem,dicens: O dilecte Pan, & quicunq; alij Dij hìc adeſtis, date mihi vt ſim
pul-

A pulcher in ijs quæ ſunt intrinſecus, extrinſecus antem quæcunque habeo ſint mihi amica ijs quæ ſunt intrinſecus, ſapientem aurem dinitem exiſtimem. Hoſpes aurem Athenienſis, eos reptehendens qui exiſtimabanr illos eſſe diuites qni multas poſsident pecunias, ſic dicit: Vt autem valde ſint diuites & boni, nequir fieri, ij quidem quos diuites vulgus numerat. Dicir autem eos qni in paucis hominum maximè precij poſſeſsiones poſsident, quas etiam malus aliquis poſsidet. Fidelis eſt, torus mundus pecuniarũ. ait Solomon: infidelis autem, ne obulus quidem. Multò ergo magis ſcripturæ credendum eſt, quæ dicit fore ut celerius camelus per foramen acus tranſeat, quàm vt diues philoſophetur. Contrà autem pauperes Plato bearos cenſet, ut intellexit, dicens: Paupertas aũt eſt exiſtimanda, non facultates diminuere, ſed augere inſatiabilitatẽ. Non eſt enim paupertas, pecuniæ pauciras, ſed inſatiabilitas: quę ſi receſſerit, qui bonns eſt diues quoque fuerit. Et in Alcibiade, rem quidem ſeruilem dicit vitium, virtutem verò rem liberalem. Tollite, inquit, à vobis iugum graue, & ſumite lene, ait Scriptura, quemadmodum uocant etiam Poëtæ iugum ſeruile. Et illud, Venundati eſtis peccatis veſtris, ijs qnæ prius dicta ſunt conuenir. Omnis ergo qui facit peccatum, ſeruus eſt: qui eſt autem ſeruus, non manet in domo in æternum. Si autem filius uos liberanerit, liberi eritis, & veritas liberabit vos. Pulchrum autem eſſe ſapientem, ſic dicit hoſpes Athenienſis. Quòd ſi quis affirmet iuſtos, etſi ſint deformes corpore, quatenus quidem ſunt mores iuſtiſsimi, ea ratione eſſe pulchros: propémodum nullus ſic dicens videri poſsit male dicere. Et ſpecies eius deficiebat præter omnes filios hominum, prædixit Prophetia. Plato autem ſapien-

Celerius camelus per foramen &c. Matth. 19. Mar. 10.

Ioan. 8.

Eſa. 53.

B tem dixit Regem in Politico, vt prius iam dictum eſt. His autem demonſtratis, reuertamur ad ſuſceptam de fide orationem. Iam verò Plato quoq; omni oſtendit demonſtratione, quòd vbiq; fide opus ſit. Ex verbis ſimul pacem. Fidelis enim & ſyncerus in ſeditionibus nunquam fuerit abſq; omni virtute. Pugnaces aũt vel in bello mori volunr permulti mercenarij, quorũ pleriq; ferè omnes ſunr audaces & iniuſti, inſolentes, & prudentię expertes, paucis admodum exceptis. Si hæc autem rectè dicuntur, quiuis legislator, qui eſt alicuius momenti, ad maximam virtutem maximè reſpiciens, feret leges. Ea eſt autem fidelitas, qua in omni tempore opus habemus, & in pace, & in bello, & in alia vniuerſa denique vita: videtur enim alias ſimul cõprehenſas continere. Quod optimum eſt autem, non eſt bellum, nec ſeditio: ijs enim opus habere deprecandum fuerit. Pax autem inter ſe inuicem & beneuolentia, res eſt longè optima. Ex his quidem conſtat, maximè eſſe optandum pacem habere, ex Platonis ſententia: maxima autem mater virtutum eſt fides. Meritò ergo dictum eſt apud Solomonem: Sapientia eſt in ore fidelium. Nam Xenocrates quoq; in libro de Prudentia, ſapientiam dicit eſſe ſcientiam primarum cauſatum, & eſſentiæ quę percipitur intelligentia: exiſtimans eſſe duplicem prudenriam, vnam quidem quę verſatur in agendo, alteram qnę in contemplando, quam quidem eſſe dicit humanam ſapientiam. Quocirca ſapientia quidem eſt prudentia, ſed non quæuis prudentia eſt ſapientia. Oſtenſum eſt autem, principij vniuerſorum eſſe eam quæ fide haberur ſcientiam, non aũt demonſtrationem. Abſurdum enim fuerit Pythagoræ quidem Samij ſectatores, recuſatis eorum quę quęrebantur demonſtrationibus, illud, Ipſe dixit, fidem facete arbitrari, & ad ea quæ andierunt cõfirmanda, hanc vocem ſatis eſſe ducere: eos au-

C tem qui contemplandę veritatis tenentur deſiderio, fide digno magiſtro ſoli Seruatori Deo fidem non habere, aggredientes eorũ quę dicunrur probationes ab eo exigere. Qui autẽ habet aures audiẽdi, audiat. Et quis is? Dicat Epicharmus: Mens videt, mens audit, alia autem ſunt ſurda & cęca. Aliquos incredulos arguens Heraclitus, dicir: Audire neſcientes, nec dicere. Adiutus vtiq; à Solomone dicente: Si dilexeris audire, ſuſcipies, & ſi inclinaueris aurem tuam, eris ſapiens. Domine quis credidit auditui noſtro? inquit Eſaias. Fides enim eſt ex auditu: auditus autẽ per Verbum Dei, inquit Apoſtolns. Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Quomodo autem credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prędicante? Quomodo aũt prædicabunt, niſi miſſi fuerint? Quemadmodum ſcriptum eſt: Quàm ſpecioſi pedes euangelizantiũ bona. Vides quomodo per auditum, & pręedicationem Apoſtolorum, fidem erigit ad verbum Domini & filium Dei? Nondum intelligimus demonſtrationẽ eſſe verbum Domini. Quemadmodum ergo ſphęra ludere, non ſolùm dependet ab eo qui mittit ſphęram, ſed ei etiam eo opus eſt qui illam numeroſe excipiat, vt ex ſphęrę legibus peragatur ludi exercitatio: ita etiam vt ſit doctrina fide digna accidit, quando fides eorum qui audiunt, qnæ eſt ars, vt ſemel dicam, naruralis, cõfert ad diſciplinam. Adinuat itaq; terra quoq; fertilis ad ſeminum deiectionem. Neq; enim optimę doctrinę eſt aliqua vtilitas, niſi adſit eius qni diſcit ſuſceptio: neq; prophetię, niſi adſit obedientia eorum qui audiunt. Aridę enim feſtucę, quę ſunt paratę ad ſuſcipiendam vrendi facultatem, facilius accenduntur: & lapis qui vulgò iactatur, fetrum trahit proprer cognationẽ, & lachryma ſuccini attrahir feſtucas, & electrum mouet paleas. Eis autẽ parent quæ trahuntur, qui dici non poteſt tracta

Epicharmus.

[illegible]

Heraclitus.

Eſa. 53.

Rom. 10.

[illegible]

[illegible]

ſpiritu,non vt principales cauſę,ſed ut adiuuãtes.Cùm ſit ergo duplex virij genus:vnum D
quidem,quod cum fraude & clanculum,alterum autem quod cum vi fert & trahit, diui-
tium Verbum clamauit omnes ſimul vocans, eos quidem vel maximè cognoſcens qui
non erant parituri:& tamen quoniam eſt in noſtra poteſtate parère & non parère,vt nul
li poſsint cauſari prætextum ignoranriæ,iuſtam fecit vocationem.Quod autem præſta-
τὸ κατὰ δύναμιν. re poſſunt vniuſcuiuſque vires,exigit.Nonnullis enim ſimul adeſt & velle & poſſe, vt ijs
qui per exercitationem eò peruenerint & purgati ſint. Alij autem etſi nondum poſsint,
iam tamen habent velle.Eſt autem velle quidem, munus animæ: agere autem, non ſine
ἰδιάζει συνειον μετάγνω. corpore.neq; uerò ſolus finis res dimetitur,ſed eę etiã vniuſcuiuſq; electione diiudican-
tur:ſi facilè elegit, ſi peccatorũ ſuorũ ductus eſt pœnitentia,ſi propter ea in quibus lapſus
eſt eũ remordet conſcientia,& errorẽ recognouit,quod eſt,poſtea cognouit.Eſt enim tar
κατόρθωμα. da cognitio pœnitentia. Cognitio autẽ, eſt prima à peccato ceſſatio. Fidei ergo officium
quoq; & opus eſt pœnitẽtia. Niſi enim crediderit eſſe peccatũ quo prius tenebatur, non
dimouebitur:& niſi crediderit,ei quidem qui delinquit, impendère ſuppliciũ: paratam
autem eſſe ſalutem ei qui ex præceptis viuit, ne ſic quidem mutabitur. Iam autem ſpes
quoque conſiſtit ex fide. Definiunt itaq; fidem ſectatores Baſilidis, animæ aſſenſionem
alicui eorum quæ ſenſum non mouent,propterea quòd non adſunt. Spes autem eſt bo-
ni acquirendi expectatio. Fidelem autem neceſſe eſt eſſe expectationem. Fidelis autem
eſt,qui citra tranſgreſsionem ea ſeruat quæ ſunt ei tradita. Nobis autem traduntur quæ
de Deo dicuntur,& verba diuina,nempe mandata, cum executione præceptorum. Hic
eſt ſeruus fidelis qui laudatur à Domino.Cùm autem dixerit, fidelis Deus, cuinam pro- E
nuncianti par ſit credere ſignificat,& is fuerit Deus fidelis.Quomodo ergo,ſi credere eſt
ὑπολαμβάνειν. opinari aut exiſtimare,quæ à ſe dicuntur Philoſophi firma eſſe exiſtimant?Non eſt enim
opinio aut exiſtimatio,ea quę eſt voluntaria demõſtrationis pręcedẽtis aſſenſio,ſed ali-
cui valido ac potenti aſſenſio. Quis autem Deo fuerit potentior? Infidelitas autem, eſt
eius quod eſt oppoſitum imbecilla enunciatiua opinio ſeu exiſtimatio: quemadmodũ
credendi difficultas quę dicitur διαπιστία, eſt habitus qui fidẽ difficiliter admittit.Et fides
quidem eſt voluntaria exiſtimatio,& anticipatio prudenris pręcomprehenſionis. Expe
ctatio autem eſt opinio futuri.Aliorum autem expectatio,eſt incerti opinio. Fiducia au
tem eſt firma de aliquo apprehenſio. Quare ei credimus in quo fiduciam habuimus in
gloriam diuinam & ſalutem.In ſolo autem Deo fiduciam habuimus, quem ſcimus non
tranſgreſſurum ea quæ ſunt pulchrè nobis promiſſa, & ideo creata, & ab ipſo beneuolè
nobis data.Eſt autem beneuolentia,bonorum voluntas,alteri illius ipſius gratia. Ille e-
nim nullius indiget. In nos autem deſinit beneficentia,& quę eſt à Domino benignitas,
cùm ſit diuina beneuolentia,& beneuolentia ad hoc vt bene faciat.Si autem Abrahæ qui
credidit reputatum eſt ad iuſtitiam,ſemen autem Abrahæ ſumus nos,per auditum quo-
que nobis eſt credendum.Iſraëlitę enim ſumus nos, qui non per ſigna,ſed per auditum
Eſa.54. credimus.Propterea lætare ſterilis quæ non paris,erumpe & clama, inquit, quę non par
Gal.4. turis,quoniam multi ſunt filij deſertę magis quàm eius quę habet virum. Vixiſti in circui
εἰς τὸ περίγραμμα. tu populi,benedicti ſunt filij tui in tabernaculis patrum tuorum.Si autem eędem mãſio-
nes à Prophetia & nobis & rurſus Patriarchis annunciantur:oſtenditur vnum eſſe Deum
vtriuſq; teſtamenti.Subiungit itaq; manifeſtius:Hereditaſti teſtamentum Iſraël, dicens F
ei quę eſt ex gentibus vocationi, quę erat aliquando ſterilis huius viri, qui eſt verbum,
quę prius fuerat deſerta à ſponſo.Iuſtus autem ex fide viuet,quę eſt in teſtamento & præ
ceptis,quoniam hæc duo,nomine & tempore, ætate & profectu, data œconomicè, cùm
poteſtate quidẽ vnum ſint,illud quidem nouum, hoc verò vetus, per filium ab vno Deo
ſuppeditantur.Qua ratione dicit etiam Apoſtolus in epiſtola ad Romanos,Iuſtitia enim
Dei in ipſo reuelatur ex fide in fidem vnam,quę ex Prophetia perficitur in Euãgelio per
vnum & eundem dominum docens ſalutem.Hoc, inquit,præceptum commendo tibi fi
li Timothee,ſecundũ pręcedẽtes in te prophetias,ut milites in illis bonã militiã,habens
fidem & bonam conſcientiam,quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt,
quoniam quę à Deo venit conſcientiam polluerunt infidelitate. Non eſt ergo amplius fi
des meritò temerè reprehendenda,vt & facilis,& vulgatis,& quæ ſit quorumlibet.Si hu
manum enim eſſet ſtudium,vt exiſtimabant Gręci,etiam extinctum eſſet.Sin autem au-
getur, nõ eſt vbi non ſit.Dico ergo fidem,ſiue fundata ſit à charitate,ſiue etiam à timore,
vt dicunt accuſatores,eſſe diuinum aliquid, vt quę neq; ab alia mundana amicitia diuel-
latur,neq; à timore pręſente diſſoluatur.Charitas enim,ea,quæ illi cum fide intercedit
amicitia, facit fideles.Fides autẽ eſt baſis ac ſtabilimentum charitatis,viciſsim inducens
beneficentiam,quandò etiam legis Pędagogus timor, propterea quòd credatur, timor
quoq; eſſe creditur.Si enim in operando,quòd is ſit oſtenditur. Qui autem facturus eſt
& minatur,non autem operans & pręſens creditur, non ipſe fidem procreat, qui eſſe fi-
de dignus eſt ab ipſa probatus. Diuina ergo eſt tanta mutatio,vt qui ex infidelitate fide-
lis fa-

A lis factus fuerit,ſpei quoque credat & timori.At prima quidem ad ſalutem inclinatio no τόνου.
bis fides apparet,poſt quã timor & ſpes & pœnitentia,cum continentia & tolerantia pro
ficientes, nos ducunt ad charitatem & ad cognitioné.Meritò ergo Barnabas Apoſtolus,
Ex qua parte, inquit,ſtudui paulatim ad vos mittere,vt cum fide veſtra perfectam etiam
habeatis cognitionem.Fidei ergo noſtræ coadiutores ſunt timor & tolerantia: quæ au-
tem nobis opem ferunt,ſunt longanimitas & continentia.His ergo,inquit,in ijs quæ ad
Dominum pertinent caſtè manentibus, vnà cum eis lætantur ſapientia, intelligentia,
ſcientia,cognitio. Cùm itaq; prius dictæ virtutes ſint elementa cognitionis,euenit vt fi-
des ſit magis elementaris,quæ ei qui eſt cognoſcendi poteſtate prҿditus,eſt æquè neceſ-
ſaria,ac ei qui in hoc mundo viuit,ad uiuendum reſpiratio.Vt autem abſque quatuor ele
mentis non licet viuere,ita nec abſq; fide licet aſſequi cognitionem.Hęc eſt ergo baſis ve κρηπίς.
ritatis.Qui timorem autem accuſant,legem inſectantur.Quòd ſi legem,clarum eſt quòd
illum quoque qui legem dedit.Hæc enim tria neceſſe eſt conſiſtant in ſubiecto:is qui ad
miniſtrat,adminiſtratio,& id quod adminiſtratur.Si ergo legem per poſitionem abſtule
rint,neceſſe eſt vtique vt vnuſquiſque qui ducitur à cupiditate, voluptati obſequens, id
quidem quod rectè honeſtéque ſe habet negligat,Deum autem deſpiciat, abſq; metu au
tem ſimul ſit impius & iniuſtus,ut qui à veritate exiluerit. At certè, inquiunt, timor eſt à
ratione aliena declinatio,& animi perturbatio.Quid tu dicis? & quomodo tibi amplius
ſeruari poſsit hæc definitio,cùm præceptum mihi per rationem ſeu verbum datum ſit?
Præceptum autem timorem pronunciat per diſciplinam, eum qui id ſuſcipit, parans vt
B corrigatur.Non eſt ergo timor à ratione alienus : eſt itaque rationi conſentaneus. Quid
ni enim,cùm adhortetur, Non occides, non mœchaberis, non furaberis, non falſum di-
ces teſtimonium.Sed ſi nomina aſtutè excogitant,εὐλάβειαν,id eſt,cautionem,vocent legis
timorem philoſophi,quæ eſt conſentanea rationi declinatio. Hos Critolaus Phaſelites
non ineptè vocauit ὀνοματομάχους, id eſt, qui depugnant de nominibus.Pulchrũ ergo, atq;
adeò pulcherrimum, ijs qui nos accuſant præceptum apparuit, excogitata mutatione
nominis.Cautio ergo eſſe rationi conſentanea oſtenditur,cùm ſit eius quod lædit decli-
natio,ex qua exoritur eorum quæ præceſſerunt peccatorum pœnitentia. Principium e-
nim ſapientię eſt timor Domini . Intellectus autem bonus omnibus facientibus eum.Sa Pſal.110.
pientiam vocat effectionem, quæ eſt timor Domini, deducens ad ſapientiam. Si autem ποίησιν.
lex affert timorem, principium ſapientiæ eſt legis cognitio, & non eſt ſapiens abſque le
ge.Inſipientes ergo ſunt qui legem recuſant, cui eſt cõſequens ut ipſi reputentur ἄφρονες ſeu
impij.Diſciplina autem eſt principium ſapientiæ.Sapientiam autem & diſciplinam im-
pij nihili pendent,ait ſcriptura.Videamus autem quænam eſſe timenda lex annunciet.
Si ea quidem quæ ſunt media inter virtutem & vitium, vt paupertatem, & morbum, &
ignominiam,& ignobilitatem,& quæ ſunt his ſimilia:hæc quidem etiam quæ ſunt in ci
uitate leges proponentes laudantur,& Peripateticis,qui tria bonorum genera introdu- προηγούμενα.
cunt,& eorum contraria mala eſſe reputant,ea conuenit opinio. Nobis autem data lex,
ea quæ verè mala ſunt iubet fugere,adulterium, petulantiam, puerorum amorem, igno
rantiam,iniuſtitiam,morbum, animæ mortem,non eam quæ ſoluit animam à corpore,
C ſed eam quæ animam diſſoluit à veritate.Hæc ſunt enim grauia & verè timenda vitia, &
quæ ex eis proficiſcuntur operationes. Verumenimuero iniuſtè pennatis tendi retia di-
cunt diuina reſponſa.Ipſi enim dum ſunt ſanguinum participes, mala ſibi inſtar theſau-
ri recondunt.Quomodo ergo à nonnullis hæreſibus lex adhuc mala dicitur? vociferanti
bus dicere Apoſtolum:Per legem enim cognitio peccari. Quibus dicimus: Lex peccatũ
non fecit,ſed oſtendit.Cùm enim ea quæ ſunt facienda iuſſerit, reprehendit ea quæ non
ſunt facienda. Boni autem eſt, id quod ſalutare quidem eſt docere, quod exitiale autem
oſtendere,& illo quidem vti conſulere,hoc verò iubere fugere. Iam Apoſtolus,quem nõ
intelligunt,dixit peccari cognitionem per legẽ eſſe manifeſtatam, non autem accepiſſe
ſubſtantiam . Quomodo autem non eſt bona lex,quæ erudit ac caſtigat,& quæ data eſt
pædagogus ad Chriſtum,vt dum per timorem caſtigationis ratione dirigimur, ad eam παιδαγωγός.
quæ eſt per Chriſtum perfectionem conuertamur? Nolo,inquit, mortem peccatoris,ſed Ezech.18.
eius pœnitentiam . Pœnitentiam autem efficit præceptum, quod ea quidem prohibet,
quæ non ſunt facienda,benefacta autem profitetur.Mortem autem, vt arbitror, dicit ig-
norantiam.Et qui eſt prope Dominum, eſt plenus flagellis. Qui cognitioni ſcilicet ap-
propinquat,periculis,timoribus,moleſtijs,afflictionibus vtitur, propter deſiderium ve-
ritatis.Filius enim caſtigatus euaſit ſapiens, & ſeruatus eſt ab æſtu filius intelligens. Fi- πεπαιδευμένος
lius autem intelligens ſuſcipiet præcepta . Et Barnabas Apoſtolus : Væ qui ſunt intelli- caſtigatus, e-
gentes apud ſeipſos,& coram ſe ſcientes. Et paulò pòſt ſubiunxit: Efficiamur ſpiritales, ruditus.
templum Deo perfectum,quatenus eſt in nobis,Dei timorem meditemur,& eius præce
pta ſeruare contendamus, vt lætemur in eius iuſtificationibus. Vnde ſapientiæ princi-
pium timor Dei diuinè dictus eſt. Hic Baſilidis ſectatores hoc dictum exponentes,di-

φάσις. cunt ipſum Principem cùm exaudijſſet dictionem ſpiritus qui miniſtrabatur, propter au- D
ditionem & ſpectaculum fuiſſe obſtupefactum, cùm ei præter ſpem annunciatum eſſet Euangelium, & eius obſtupefactionem appellatam eſſe timorem, qui fuit principium ſa-
φυλοκρινητικῆς pientiæ genera dijudicantis, & diſcernentis, & perficientis, & reſtituentis. Cùm enim
ἐπὶ πᾶσιν. non ſolùm mundum, ſed etiam electionem diſcreuiſſet, eum poſtremò amandat. Videtur autem Valentinus quoque in quadam epiſtola talia quædam mente apprehendiſſe.
ὑπὲρ τοὺς ἀγγέλους. His enim verbis ſcribit: Et ſic ex illo figmento tertore affectus fuit autor Angelorum, quando maiora elocutus eſt quàm quæ conuenitent effictioni, propter eum qui in ipſo inaſpectabiliter dederat ſemen ſupernæ eſſentiæ, & liberè loquebatur. Ita etiam in mundanorum hominum generationibus, timores fuerunt opera hominum ijs qui ea faciebant: quemadmodum ſtatuæ & imagines, & omnium manus efficiunt in nomine Dei. In nomine enim hominis formatus Adam, timorẽ prębuit eius qui prius erat hominis, vt qui ipſe eſſet in ipſo conſtitutus, & obſtupuerunt, & opus citò aboleuerunt. Sed cùm ſit vnum principium, vt oſtendetur paulò pòſt, canoras quaſdam nugas & figmenta videbuntur iſti homines effingere. Quoniam autem à lege & Prophetis prius erudiri ac caſtigati vtile eſſe Deo viſum eſt, principium ſapientię dictus eſt timor Domini, qui à Domino per Moſem datus eſt ijs qui non obediunt, & ſunt duri corde. Quos enim non expugnat ratio, eos manſuefacit metus. Quod quidem cùm ab alto præuidiſſet Verbum quod erudit ac caſtigat, vtroq; modo aptè ac conuenienter expurgans, ad pietatem con-
ἐκπλήξεις. cinnauit inſtrumentum. Eſt igitur obſtupefactio, timor ex inſueta viſione ſeu phantaſia, vel propter inexpectatam viſionem, tanquam nuncium. Timor autem eſt inſignis admiratio, tanquam ob id quod vel factum eſt, vel eſt. Non animaduertunt itaque ſe affectio- E
nibus ac perturbationibus feciſſe obnoxium, maximum, & qui ab eis celebratur Deum, per obſtupefactionem, & ante obſtupefactionem verſatũ eſſe in ignoratione, ſi quidem ignoratio fuit ante obſtupefactionem. Si autem obſtupefactio & timor fuit Dei ſapientiæ principium, magnum eſt periculum, ne & ante Dei ſapientiam & totius mundi creationem, quin etiam reſtitutionem & ipſam electionem quæ erat cauſa, fuerit ignoratio. Vtrum ergo rerum bonarum aut malarum eſt ignoratio? Sed ſi rerum quidem bonarum
διάκονος. aliquid ceſſat obſtupefactione, eis & miniſter ceſſat, & prædicatio, & baptiſma: ſin autẽ malarum, quomodo eſt malum cauſa rerum optimarum? Si enim non prior fuiſſet ignoratio, non deſcendiſſet miniſter. Sed nec obſtupefactio cœpiſſet principẽ, ut ipſi dicunt: neq; ſapientiæ principium cœpiſſet ex timore ad electionẽ & mundana dijudicanda. Si autem metus eius qui prius erat hominis, fecit ſui figmenti inſidiatores Angelos, vtpote quòd inaſpectabile ſupernæ ſubſtantiæ ſemen collocaretur intus in opificio, aut ex inani opinione, quod quidem eſt incredibile, æmulatione perciti ſunt in Angelos, propter opificium, cuius tanquam filij alicuius crediti ſunt eſſe autores, adeò ut nulla non in eos cadat ignorantia, aut moti ſunt cùm tenerentur pręſcientia. Sed non inſidiati eſſent, per id quod aggreſsi ſunt, ei quod pręſciuerunt, neq; ob ſuũ opus obſtupefacti eſſent, cùm ex præſcientia ſemẽ ſupernũ intellexiſſent, aut poſtremò freti cognitione auſi eſſent, quod
πληρώματι. ipſum quoq; non poteſt fieri, cùm didiciſſent id quod eſt in pleromate homini inſidiari. Pręterea & id quod eſt ad imaginẽ, in quo eſt etiam exemplar, & id quod cum reliqua cognitione eſt ab interitu alienũ, aſſumpſerũt. His ergo ipſis, & aliquibus alijs, maximè aũt Marcioniſtis, non audiẽtibus clamat ſcriptura: Qui aũt me audit, requieſcet in pace con- F
fidẽs, & ſine metu ceſſabit ab omni malo. Quid ergo hi legẽ eſſe volunt? Malam quidem non inquient, ſed iuſtam, bonum à iuſto diſcernẽtes. Dominus aũt iubẽs timere malum, non malum malo liberat, ſed diſſoluit contrarium cõtrario. Bono aũt malum eſt contrarium, ut iuſtum iniuſto. Si ergo malorum dixit principium metus vacuitatẽ, quam facit Domini timor: timor bonum eſt, & qui eſt ex lege metus, non ſolùm eſt iuſtus, ſed etiam bonus, vt qui auferat vitium. Metu autem inducit metus vacuitatem, non animi perturbatione impatibilitatem: diſciplina aũt ingenerat affectionum moderationẽ. Cùm itaq;
Prouerb.7. audierimus, honora Dominum, & eris fortis, pręter ipſum aũt ne time alium: timere peccare, ſequi aũt quę à Deo data ſunt pręcepta, Dei honorem accipimus. Δέος autem eſt Dei metus. Sed etſi timor eſt affectio, vt volunt aliqui timorem eſſe affectionem, non eſt quiuis metus affectio. Superſtitio quidem quę uocatur δεισιδαιμονία, eſt affectio ut quę ſit dæ-
ἀπαθοῦς καὶ ἀπαθής. monum metus, qui affectionibus ſuſq; deq; feruntur & agitantur. Rurſus aũt Dei impatibilis metus eſt impatibilis. Timet enim quis non Deum, ſed à Deo excidere. Qui autem hoc veretur, nempe ne in mala incidat, mala timet & veretur. Qui aũt timet ne cadat, ſe
Prouerb.14. eſſe ab interitu alienum vult & impatibilẽ. Sapiens timens declinauit à malo. Inſipiens
μέγιστα. aũt confidens aggreditur, ait ſcriptura. Et rurſus: In timore Domini eſt, inquit, ſpes fortitudinis. Deducit ergo talis metus & ad pœnitentiã & ad ſpem. Spes autẽ eſt expectatio
εὐελπιστία. bonorum, vel abſentis boni bona ſperatio. Certè caſus quoq; uel ad bonam ſpem aſſumitur, quem ad charitatẽ deducere didicimus. Charitas aũt fuerit cõſenſio eorum quę ſunt in ratio-

in ratione & vita & moribus: aut, vt paucis dicam, vitæ ſocietas, vel amicitię & beneuo-
lentię extenſio, cum recta ratione ad vſum amicorum ac familiarium qui ἑταῖροι vocantur
(dicitur autem ἑταῖρος, quaſi ἕτερος ἐγώ, id eſt, ego alter) qua etiam eos fratres appellamus,
qui ſunt eodem verbo regenerati. Adhæret autem charitati & hoſpitalitas, quæ eſt artifi φιλοξενία.
cium amicitiæ circa vſum hoſpitum. Hoſpites autem ſunt, quorum ſunt externa quæ
ſunt mundana. Mundanos enim eos qui in terram ſperant, & concupiſcentias carnales
exaudimus. Nolite conformari, inquit Apoſtolus, huic ſeculo, ſed transformemini reno Rom.12.
uatione mentis, ad hoc vt vos probetis quæ ſit voluntas Dei bona, bene placens, & perfe
cta. Verſabitur ergo hoſpitalitas in eo quod eſt vtile hoſpitibus. Hoſpites autem ſunt qui
etiam dicuntur ἑταῖροι. ἑταῖροι autem ſunt amici. Amici autem ſunt fratres. Frater amice, in ἑταῖροι.
quit Homerus. & humanitas, quæ eſt amicus vſus hominum, & bona affectio, quæ eſt φιλανθρωπία.
quoddam amicitiæ artificium in amicorum vel neceſſariorum dilectiones, comitantur φιλοστοργία.
charitatem. Si autem reuera homo qui eſt in nobis, eſt ſpiritalis, humanitas eſt fraterni-
tas ijs, qui ſunt eiuſdem ſpiritus participes. Affectio autem rurſus eſt conſeruatio bene- στέρξις. ἀγαπᾶν
uolentiæ vel dilectionis. Dilectio autem eſt perfecta & abſoluta demonſtratio: & diligi, ἀπὸ τοῦ ἄγεσθαι
quod eſt ἀγαπᾶσθαι, eſt placere moribus duciq; & abduci. In idem autem ducuntur, quæ καὶ ἀπάγεσθαι.
eſt ſcientia communium bonorum. Conſenſio enim, quæ ὁμογνωμοσύνη, eſt concentus in a-
nimis. Et non ficta, inquit, charitas ſit nobis, & odio habentes malum, adhæreamus bo- Rom.12.
no & fraternitati, & quæ ſequuntur vſq; ad illud: Si poſsibile eſt, quantum in vobis eſt,
cum omnibus hominibus pacem habentes. Deinde: Ne vincaris, inquit, à malo, ſed vin-
B ce in bono malum. Et idem Apoſtolus fatetur ſe Iudæis ferre teſtimonium, quòd zelum
Dei habeant, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim Dei iuſtitiam, & propriam Rom.10.
quęrentes ſtatuere, Dei iuſtitiæ non fuere ſubiecti. Non enim Dei voluntatem cognoue
runt & fecerunt, ſed quod ipſi exiſtimauerunt, hoc etiam legem velle putarunt. Neq; le-
gi tanquam prophetati crediderunt, ſed ſermoni ſolummodo & timori, non aũt affectio διαθέσει.
ni & fidei crediderunt. Finis enim legis eſt Chriſtus ad iuſtitiam, qui eſt à lege prędictus,
omni credenti. Vnde eis dictum eſt à Moſe: Ego æmulatione vos prouocabo in non gen Deut.32.
te, in populo ſtulto vos ad iram irritabo, qui fuit ſcilicet paratus ad obediendũ. Et per E-
ſaiam: Inuentus ſum, in quit, ijs qui me non credunt, manifeſtus fui ijs qui me non inter Eſa.65.
rogant: ante Domini aduentũ ſcilicet, poſt quem Iſraëli quoq; illa quę prędicta ſunt con
uenienter dicuntur: Expandi manus meas toto die ad populum inobedientẽ & contra-
dicentem. Vides cauſam vocationis gentium, apertè à Propheta dictam eſſe, populi ino-
bedientiam & cõtradictionem. Deinde, in his quoq; Dei oſtenditur bonitas. Dicit enim
Apoſtolus: Sed eorum delicto ſalus gentibus, ad hoc ut eos ęmulatione prouocarent, & Rom.11.
vt vellent ipſi duci pœnitẽtia. Paſtor aũt cùm ſolummodo de ijs qui dormijſſent poſuiſ-
ſet dictionem, nouit quoſdam iuſtos in gentibus & in Iudęis, non ſolùm ante aduentum
Domini, ſed etiam ante legem, ex eo quòd Deo grati acceptiq; fuerint, vt Abel, vt Noë, vt
ſi quis alius iuſtus. Dicit ergo Apoſtolos & doctores filij Dei, etiam cùm dormijſſent, po-
teſtate & fide prędicaſſe ijs qui prius dormierant. Deinde ſubiungit: Et ipſi dederunt ip-
ſis ſignaculum prędicationis. Deſcenderunt ergo cum ipſis in aquam, & rurſus aſcende-
C runt. Sed hi viuentes deſcenderunt, & rurſus viuentes aſcenderunt: illi autem qui prius
dormierant, mortui deſcenderunt, viui autem aſcenderunt. Per hos ergo viuificati ſunt,
& agnouerunt nomen filij Dei, & ideo vnà quoq; cum illis aſcenderunt, & eos compege
runt in turris ędificationẽ, & qui in lapides cędi non poterant, coędificati ſunt. In iuſtitia ἀλατόμητοι.
dormierunt, & in magna puritate. Solum aũt hoc ſignaculũ non habebãt. Quando enim Rom.2.
gentes legem non habentes, natura quę ſunt legis faciunt, ij legẽ non habentes ſibijpſi
ſunt lex, vt ait Apoſtolus. Quòd itaq; virtutes ſe inuicem conſequuntur, quid opus eſt di
cere, cùm iam oſtẽderimus quòd fides quidem ſperat propter pœnitentiã, pietas aũt pro ὑπάλεια.
pter fidem, & quę in ijs eſt perſeuerãtia & exercitatio, vnà cum diſciplina terminatur in
charitate, illa verò perficitur cognitione. Illud aũt neceſſariò adnotãdum eſt, quòd ſolus
Deus eſt intelligendus natura eſſe ſapiens. Quare ſapientia quoq; Dei virtus, quę docuit
veritatem, hîc quoq; aſſumpta eſt perfectio cognitionis. Amat aũt & diligit veritatẽ phi-
loſophus, eo quòd ſit verus ac germanus famulus, iam propter charitatẽ exiſtimatus a-
micus. Eius aũt eſt principium, res admirari, vt dicit Phato in Theęteto. Et Matthiss ad-
hortans in traditionibus, Admirare pręſentia, eum eſſe primum gradum ſtatuens vlterio
ris cognitionis. Qua ratione etiam ſcriptum eſt in Euangelio ſecundũ Hebręos: Qui ad-
miratus fuerit, regnabit, & qui regnauit, requieſcet. Fieri ergo non poteſt vt philoſophe-
tur qui eſt rudis & ignarus: porrò aũt non poteſt fieri vt philoſophetur is qui ſapientiæ
notionem nõ ceperit, cùm philoſophia ſit eius quod verè eſt appetitio, & earum quę ad
id tendunt diſciplinarũ. Et quãuis in rectè agendo ſe aliqui exercuerint, ut ſciatur tamen
quomodo ſit vtendum, & faciendum eſt & adlaborandum, quatenus Deo quoq; aſsimi
latur aliquis, Deo inquam ſeruatori, colens Deum Seruatorẽ per Verbum pontificẽ, per

σέβειν. quem videntur quę in veritate ſunt honeſta & iuſta. Religio eſt actio quæ Deū ſequitur. D
Hęc ergo tria noſter ſibi vendicat Philoſophus: primùm quidem contemplationē: ſecun
dò aūt, pręceptorum executionem: tertiò verò, bonorum virorum conſtitutionem. Quæ
γνωστικός. quidem cùm conuenerint, efficiunt virum cognoſcendi poteſtate prędirum. Vnde diui-
Leuit.18. nè dixit ſcriptura: Et dixit Dominus ad Moſem dicens: Loquere filijs Iſraël, & dices illis,
Ego Dominus Deus veſter. Secundum ſtudia terrę Ægypti in qua habitaſtis in ea, non fa
cietis, & ſecundum ſtudia terræ Chanaam, in quam vos ego illuc introduco, nō facietis,
νομίμοις. & in eorum legitimis non incedetis. Iudicia mea facietis, & pręcepta mea ſeruabitis. Am
bulate in eis. Ego Dominus Deus veſter, & ſeruabitis omnia pręcepta mea, & facietis ea.
Qui fecerit ea, viuet in eis. Ego Dominus Deus veſter. An autem mundi & deceptionis,
an animi perturbationum & vitiorum ſit ſignum ac ſymbolum Ægyptus & terra Cha-
naam, nunc quidem eſt prętermittendum. Quęnam aūt ſint exercenda vt diuina & non
mundana, nobis oſtendit eloquium. Cùm autem dicit: Qui fecerit homo, viuet in eis: &
ipſorum Hebręorum correctionem, & proximorum noſtrorum & noſtram exercitatio-
nem & profectum, ipſorum vitam dicit & noſtram. Qui enim ſuut mortui delictis, con-
uiuificantur Chriſto per noſtrum teſtamentum. Sępe autem repetēs ſcriptura illud, Ego
Deus veſter, pudore afficiendo pulcherrimè hortatur, docens ſequi Deum, qui dedit pręcepta.
cepta. Admonet autem ſenſim Deum quęrere, & quoad eius fieri poteſt, conari cogno-
ἐποπτικὴ ἐπι- ſcere: quę quidem fuerit maxima contemplatio, quę eſt reuera ſcientia supernę ſpecula-
στήμη. tionis, à qua nunquā ſeparatur iuſta operatio. Sed eorum quidem qui ſe ſapientes exiſti
1.Cor.8. mant, ſiue ſint barbarę hęreſes, ſiue Gręcorū Philoſophi, inflat ſcientia, ex ſenteutia Apo E
ſtoli. Fidelis eſt aūt cognitio, quę fuerit ex ſcientia demonſtratio eorum quæ tradūtur in
vera philoſophia. Dixerimus aūt eam eſſe orationem quę ijs de quibus dubitarur, ex ijs
quę ſunt certa & extra controuerſiam, fidem facit. Cùm ſit aūt duplex fides, vna quidem
quæ eſt ex ſcientia, altera verò quę ex opinioue: nibil obſtat quo minus duplex nomine-
tur quoq; demonſtratio: vna ex ſcientia, ex opinione altera: quandoquidē cognitio quo-
que & pręcognitio duplex dicitur: vna quidem quę accuratam & exactam habet ſuam
naturam: altera verò quę mancam. Nunquid autem ea ſola quæ eſt apud nos vera fuerit
demonſtratio, vt quę ex diuinis ſuppeditetur ſcripturis, quę ſunt ſacrę literę, & ex ea quę
à Deo docetur ſapientia, ut ait Apoſtolus? Diſciplina ergo, & parēre præceptis, quod eſt
Mar.4. Deo credere, & fides Dei potentia, quæ eſt vis veritatis, ſtatim dicit: Si babeatis fidem vt
Luc.17. granum ſinapis, montem transferetis. Et ruſus: Secundum fidem tuam fiat tibi. & vnus
Matth.9. quidem curatur, ſuſcepta per fidem curatione: mortuus autem reſurgit per vim eius qui
crediderat quòd eſſet reſurrecturus. Quę eſt aūt ex opinione demonſtratio, eſt & huma-
na, & fit ex argumentis rhetoricis, uel etiā dialecticis ſyllogiſmis. Suprema enim demon
ſtratio, quam ex ſcientia eſſe demonſtrauimus, fidem inſerit per allationem & apertionē
ſcripturarum, animis eorum qui diſcere cupiunt, quę quidem fuerit cognitio. Si enim
quæ aſſumuntur ad id quod quęritur, vera ſumūtur, vt quę ſunt diuina & prophetica: cla
rum eſt vtiq; quòd quę etiam eis infertur concluſio, vera inferetur, & rectè nobis demon
ſtratio fuerit cognitio. Cùm itaq; diuini & cœleſtis nutrimenti monimenrum in vrna au
Exod.17. rea cōſecrare iubebatur, Gomor, inquit, erat decima trium menſura. In nobis enim ipſis F
tres menſuræ tria ſignificant iudicia: ſenſus quidem, ſenſiliū: eorum autem quæ dicun-
ὁ γνωστικός. tur nominum & verborum, ratio: eorum aūt quę percipiuntur intelligentia, mens. Qui
eſt ergo cognoſcēdi poteſtate prędirus, abſtinebit quidem à peccatis quę fiunt & ſermo-
ne, & cogitatione, & ſenſu, & opere, cùm audierit, quemadmodum qui vidit ad cōcupi-
Matth.5. ſcendum, mœchatus eſt: & animo perceperit, quòd beati ſunt qui ſunt mūdo corde, quo
Matth.15. niam ipſi Deum videbunt: illud quoq; ſciens, quòd non quæ intraut per os, coinquinant
hominem, ſed illa quæ per os exeunt hominem coinquinant. Ex corde enim exeunt co-
gitationes. Hæc eſt, ut exiſtimo, quę ex Deo eſt vera & iuſta menſura, quæ metirur ea quę
veniunt in dimenſionem, ea quæ hominem continet decas, quam in ſumma tres prius
dictæ ſignificarunt menſuræ. Fuerit autem corpus & anima, & quinque ſenſus, & vo-
cis edendæ poteſtas, viſque ſeminaria, & cogitandi ſeu ſpiritalis facultas, aut quocun-
que alio nomine vis vocare. Oportet autem, vt vno verbo dicam, alia omnia tranſcen-
dentes, in mente ſiſtere: ſicut certè in mundo quoque, cùm nouem partes trāſilierimus,
primam quidem quę eſt per quatuor elementa quæ in vno loco ponuntur propter muta
tionem, deinde ſeptem errantes, & nonam inerrantem, venire ad perfectum numerum
qui eſt ſuper Deos, uempe decimam partem, & vt ſemel dicam, ad Dei cognitionem,
poſt creaturam deſideraudo effectorem. Propterea offerebantur Deo decimæ Oephi &
hoſtiarū, & paſchę dies feſtus incipiebat à decima, quę eſt cuiuſuis perturbationis & cu-
γνωστικός. iuſuis ſenſilis tranſirus. Fide ergo cōſiſtit is qui eſt cognoſcēdi poteſtate prędirus. Qui ſe
aūt exiſtimat ſapientē, ea quę ſunt veritatis nō attingit, infirmis & inſtabilibus vtens im
ἐδέμ. pulſionibus. Iure ergo ſcriptum eſt: Egreſſus eſt aūt Cain à facie Dei, & habitauit in terra
Naid,

A Naid,contra Edem.Interpretatio autem Naid eſt fluctus:Edem autem,delitiæ.Fides au- ἐδέμ.
rem & cognitio & pax ſunt delitiæ, quam qui non audijt, eijcitur. Qui ſe autem exiſti-
mat ſapientem,ne omnino quidem diuina vult audire præcepta, ſed tanquam qui per ſe
didicerit, effrenatus fertur in ſalum fluctuans, deſcendens ad mortalia, & ea quæ ſunt
generabilia, à cognitione ingeniti, aliàs alia opinans. Quibus autem nó ineſt guberna-
tio,ij cadunt ſicut folia.Ratio & quæ eſt pars principalis animæ, quæq; eam ducit ac re-
git,dicta eſt eius gubernator. Eſt enim reuera immutabiliter ad id quod eſt immutabile
deductio. Sic Abraham ſtabat rectus ex aduerſo Domini, & appropinquans dixit. Et di- Geneſ.18.
citur Moſi,tu aũt ſta hîc mecum.Simonis aũt ſectatores,ſtanti quem colunt,volunt aſsi- Exod.34.
milari moribus. Fides ergo & cognitio veritatis efficiunt, vt quæ eas acceperit anima,
eodẽ modo & ſemper ſimiliter ſe habeat.Cum falſo aũt cognatione coniuncta ſunt tran
ſitio,declinatio,& defectio,ſicut vi cognoſcẽdi tranquillitas,quies & pax. Quemadmo-
dum ergo inſectatur philoſophiam arrogantia & glorioſa de ſe perſuaſio: ita etiã cogni-
tionem falſa cognitio,& quæ appellatur æquiuocè.De qua ſcribens Apoſtolus,O Timo 1.Timot.1.
thee,inquit, depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vocum nouitates & oppoſitiones
falſi nominis ſcientię, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt.Cum ab hac
voce conuincantur hæretici, epiſtolas ad Timotheum abrogant. Agè ergo,ſi Dominus
eſt veritas,& ſapientia, & Dei virtus, ſicut eſt:oſtendatur quòd reuera is eſt cognoſcendi
poteſtate præditus,qui eum cognouit,& per ipſum,eius patrẽ. Sentit enim vnà eum qui
dicit:Labia iuſtorũ ſciunt excelſa.Cùm aũt fides ſicut etiam tempus ſit duplex,inueneri Prouerb. 10.
B mus duas virtutes quæ ſimul habitant. Tempori enim quod eſt præteritũ, eſt memoria:
ei aũt quod futurũ eſt,ſpes.Credimus enim fuiſſe pręterita,& fore ea quæ futura ſunt. Et
rurſus diligimus,ſic ſe præterita habere fide perſuaſi,futura ſpe expectantes.Ei enim qui
eſt cognoſcendi poteſtate præditus,omnia perſuaſit dilectio, vt qui vnum Deũ ſciuerit.
Et ecce omnia quæcunq; eſt architectatus erant valde bona, & nouit & admiratur. Pie- θεοσέβεια
tas aũt adijcit vitæ longitudinẽ, & timor Domini adijcit dies. Quemadmodũ ergo dies
ſunt pars vitę quę pergit aſcendere:ita etiã timor eſt principiũ dilectionis, qui fit per in-
crementũ fides,deinde dilectio. Sed non ſicut ferã & timeo & odi, ita etiam patrem ve-
reor quẽ timeo & amo.Rurſus timens ne caſtiget, meipſum diligo,timorẽ eligens. Qui
timet offendere patrem,ſeipſum diligit. Beatus ergo qui inuenitur fidelis, dilectione &
timore contemperatus.Fides aũt eſt virtus ad ſalutem, & potentia ad vitam æternã.Rur
ſus,Prophetia eſt præcognitio: cognitio autem, eſt prophetiæ intelligentia. Veluti co-
gnitio illorum quę illis prius fuere cognita,à Domino,qui omnia prius manifeſtat.Co-
gnitio ergo eorum quæ prędicta ſunt, triplicem oſtendit euentum: aut eum qui fuit o-
lim,aut eum qui iam eſt præſens, aut eum qui eſt futurus. Deinde extrema quidem ſub
fidem cadunt,vel eorum quæ ſunt perfecta,vel eorũ quæ ſperantur. Ad confirmanda aũt
ambo extrema,affert perſuaſionẽ præſens operatio. Si enim cùm vna ſit prophetia, eius
quidẽ vna pars perficitur,altera verò pars eſt impleta, hinc fit credibile & id quod ſpera-
tur,& verum quod præterijt.Prius enim erat præſens,deinde nobis præterijt,adeò vt ſit
etiam fides præteritorũ, præteriti comprehenſio,& ſpes quidem futura, comprehenſio
C rei futuræ. Aſſenſiones aũt, non ſolùm Platonici,ſed etiam Stoici, dicunt eſſe in noſtra
poteſtate.Omnis ergo opinio, & iudiciũ, & exiſtimatio, & diſciplina, quibus viuimus,
& ſemper ſumus cum humano genere, eſt aſſenſio. Ea aũt nihil fuerit aliud quàm fides.
Et incredulitas ſeu infidelitas, quę eſt fidei interemptio aut deſtructio,oſtẽdit poſſe eſſe ἀναισθησίαν,
aſſenſionẽ aut fidem.Eius enim quæ eſſe non potuerit,non fuerit priuatio.Et ſi quis ve- ἀνυπαρξία, ſed
rum conſideret,inueniet hominem quidẽ male audire ex eo quòd falſo aſſentiatur:mul lego ἀνυπαρ-
ta autem habere quæ eum moueant & incitent ad veri fidem. Quæ ergo Eccleſiam con- ξίας.
tinet, vt Paſtor inquit, virtus,eſt fides, per quam ſeruantur electi Dei: ea autẽ ſe viriliter
ac fortiter gerens,eſt continentia.Eas autem conſequitur ſimplicitas,ſcientia, innocen-
tia,honeſtas,dilectio.Hę aũt ſunt filiæ fidei. Et rurſus: Præcedit quidem fides, timor aũt
ædificat, perficit autem dilectio. Dicit itaq; timendũ eſſe Dominum ad ædificationem,
ſed non diabolum ad euerſionem.Contrà aũt opera quidem Domini, hoc eſt, præcepta
eſſe diligenda & facienda, opera autem diaboli eſſe timenda & non facienda. Timor e-
nim Dei erudit ac caſtigat,& in dilectionem reſtituit:timor autem operum diaboli, ha-
bet etiam odium cohabitans.Idem autem dicit etiam pœnitentiam eſſe magnam intelli
gentiã.Qui enim eorũ quæ fecit ducitur pœnitentia,non amplius facit vel dicit. Propte
rea aũt quæ peccauit torquẽs animã,bona facit.Remiſsio ergo peccatorũ differt à pœni- μετανοῶν.
tentia:ambo autem ea oſtendit in noſtra poteſtate. Eum ergo qui accepit remiſsionem
peccatorũ,nó oportet amplius peccare, nempe in prima & ſola peccatorum pœnitẽtia:
ea autem fuerit eorum quę prius fuerunt in gentili & prima vita, ea inquam,quæ fuit in
ignorantia.Iam ijs qui vocati ſunt, proponitur pœnitẽtia,expurgans locũ animæ à pec-
catis, vt fides fundetur. Cùm autem ſit Dominus cognitor cordium, & futura præſciat,

facilem hominis mutationem,& ad reuertendum propenſioné, & diaboli calliditatem D
ab alto vidit à principio, qui homini inuidens propter remiſsioné peccatorum, aliquas
peccatorum cauſas ſeruis Dei ſuggeret,aſturè hoc moliens,vt ipſi quoq; cum eo cadant.
Dedit ergo cùm ſit multæ miſericordiæ , ijs etiam qui fide in aliquod peccatū incidunt,
ſecundam pœnitentiam,quam, ſi quis tentatus fuerit poſt vocationem,coactus & calli-
dè circumuentus,vnam adhuc impœnitendam acceperit pœnitētiam. Voluntariè enim
Heb.10. peccantibus nobis,poſtquam acceperimus agnitionem veritatis, non amplius relinqui
tur pro peccatis hoſtia,terribilis autem quædam expectatio iudicij,& zelus ignis qui eſt
ὑπάλληλοι. deuoraturus aduerſarios. Continuæ autem & ſe viciſsim excipientes propter peccata
pœnitentiæ, nihil differunt ab ijs qui omnino non crediderunt,præterquam in eo ſolo
quòd ſe peccare ſenſerunt:neq; ſcio vtrum ſit deterius, prudentémne ac ſcientem pecca
re,an cùm pro ijs quæ peccauit pœnitentia ductus fuerit, rurſus peccare. Eo enim quòd
vtrinq; arguatur peccatum apparet:illud quidem condemnatū, propterea quòd factum
ſit ab operario iniquitatis,hoc verò,ab eo qui prçſcit id quod eſt faciendum, aggredien-
te vt malū. Et ille quidē irç fortaſſe & voluptati obſequitur, nō ignorans quibus gratifi-
cetur: Hic aūt qui cùm ductus ſit pœnitentia propterea quòd ſit gratificatus, deinde rur
ſus recurrerit ad voluptaté, ei coniungitur qui ab initio peccat voluntariè. Coius enim
ductus eſt aliquis pœnitentia, hoc rurſus faciens,quod à ſe condemnatum facit, hoc ſua
ſponte peragit.Ille ergo ex gentibus & priore illa vita ad fidē incitatus, remiſsioné pec-
catorum ſemel eſt conſecutus:Hic aūt qui etiam poſtea peccauit, deinde pœnitētia du-
citur,etiam ſi veniam aſſequatur,debet erubeſcere,vt qui non amplius lauetur in remiſ- E
ſionem peccatorum.Oportet enim non ſolùm idola relinquere quę prius pro dijs habe
bat, ſed etiā facta prioris vitæ, eū qui nō eſt ex ſanguinib.neq; volūtate carnis,ſed in ſpi-
ritu regeneratur,quod quidē fuerit,non in idem reuolutū peccatū, duci pœnitentia.Eſt
enim rurſus meditatio peccatorum, ſçpe pœnitere,& ad facilem mutationem aptitudo
ex defectu exercitationis.Apparet ergo,ſed non eſt pœnitentia, ſæpe petere veniā de ijs
Prouer.13. quæ ſçpe peccamus. Iuſtitia autē munit vias à reprehenſione alienas. Et rurſus: Viri in-
Pſal.102. nocentis iuſtitia diriget viam ſuam. Quinetiā ſicut pater miſeretur filiorū ſuorū, miſer-
Pſal.125. tus eſt Dominus timentiū eum,ſcribit Dauid.Qui ſeminant ergo in lachrymis, in exul-
Pſal.113. tatione metent,de ijs loquens qui confitenť in pœnitentia.Beati enim oēs qui timēt Do
minū.Vides eam quæ eſt in Euangelio ſimilem beatitudinē.Ne timeas, inquit, quandò
diues fuerit homo, & quando multiplicata fuerir gloria domus eius.Quoniā dum ipſe
Pſal. 48. moritur,non ſumet omnia,neq; deſcendet cū eo gloria eius.Ego aūt in miſericordia tua
introibo in domum tuam,adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo. Domine
deduc me in iuſtitia tua. Atq; eſt quidē timorem incutiens, mentis ad aliquid vel ab ali-
quo impulſio.Affectio aūt ſeu perturbatio eſt nimia impulſio, vel quæ plus quàm par ſit
extendit menſuras rationis: vel impulſio quę effertur, & nō paret rationi. Præter naturā
ergo animę motus,ex ea quę eſt rationi inobedientia,ſunt perturbationes ſeu animi af-
fectiones. Defectio aūt & receſſus & inobedientia ſunt in noſtra poteſtate, ſicut etiā eſt
in noſtra poteſtate obediētia.Quocirca iudicanť etiā quę ſunt volūtaria. Iam ſi quis per-
ſequať vnamquāq; animi perturbationē,eas à ratione alienas inuenerit. Non iudicatur F
ergo, id quod eſt inuoluntariū. Id autē eſt duplex,vnum quidē quod fit ex ignoratione,
alterum verò, neceſsitate. Nam quomodo iudicaueris de ijs qui dicuntur peccare mo-
dis inuoluntarijs? Aut enim qui ſeipſum ignorauit,vt Cleomenes & Athemas qui erant
correpti furore: aut rem quam facit, vt Aeſchylus qui in ſceua effatus myſteria in Areo-
pago dicta cauſa fuit abſolutus,cùm oſtendiſſet ſe non eſſe myſterijs initiatum: aut igno
rans id quod agitur, vt qui emiſit aduerſarium, & domeſticum occîdit pro inimico: aut
id in quo agitur, vt qui orbiculatis exercetur lanceis, & aliquem interfecit, cùm orbem
emiſiſſet lancea: aut ignorans quemadmodum eſſet faciendum, vt qui in ſtadio occîdit
aduerſarium,nō enim vt occideret, ſed vt vinceret certabatur: aut id cuius gratia agitur,
quemadmodum dedit Medicus ſalubre antidotum, & occîdit.Is autem non ea de cauſa
dedit,ſed vt eum ſeruaret.Ac puniebat quidem tunc quoq; lex eum qui non ſpontè in-
terfecit, vt eū qui nō ſpontè laborabat profluuio ſeminis: ſed nō æquè atq; eō qui ſpon-
tè.Quanquam ille quoq; punietur tanqoam propter voluntarium, ſi quis animi pertur-
bationem traduxerit ad veritatem. Reuera enim eſt punieudus is qui eſt verbi genitalis
incontinens,quod ipſum quoq; eſt animi affectio aliena à ratione,quæ propè accedit ad
futilem loquacitatem.Fidelis autem eligit res celare ſpiritu.Quæ ſpontè ergo & ex ele-
ctione ſuſcipiuntur,puniuntur. Dominus enim ſcrutatur corda & renes, & iudicatur is,
Exod.20. qui reſpexit ad coucupiſcentiam.Quare etiam dicit,Ne concupiſcas.Et hic populus,in-
Marci 10. quir,honorat me labijs:cor aūt ipſorum procul eſt à me.Deus enim reſpicit ad animum.
Geneſ. 19. Nam vxoré quoq; Loth quæ ſua ſponte ſolū erat conuerſa ad mundanum vitiū, reliquit
ἀλληγορία. inſenſilem,efficiens eā vt petram ſalis,& ſtatuēs, ne vlterius ꝑgredereť, nō ſtultā & quæ
nihil

A nihil efficeret imaginem,ſed quæ condire & confirmare poſſet eum qui poteſt perſpice
re ſpiritaliter. Voluntarium autem eſt, vel quod eſt ex appetitione, vel quod ex inſtituto
ac electione, vel quod ex cogitatione. Iam verò hæc quodámodo inter ſe propè ſita ſunt,
peccatum, infortunium,ſcelus ſeu iniuſtè factum. Et eſt peccatum quidem, verbi gratia, ἁμάρτημα.
luxurioſe & intemperanter viuere. Infortunium autem, amicū tanquam inimicum in- ἀτύχημα.
ſcienter occidere. Scelus autem eſt,ſepulchrorum effoſsio, aut ſacrilegium. Peccare au- ἀδίκημα.
tem conſtat ex eo quòd neſciat iudicare, quidnam facere oporteat: ſicut certè in foſſam
quoq; incidit aliquis,vel quòd ignorauerit, vel quòd tranſilire nó potuerit propter im-
becillitatem corporis. Sed in noſtra quidem certè eſt poteſtate, & ad noſtram deduci di-
ſciplinam, & parêre præceptis,quoniam niſi voluerimus eſſe participes,irę & voluptati
nos ipſos dedentes, peccabimus, vel potius iniuria noſtram afficiemus animam. Laius
enim ille dicit in tragœdia:

Quorum monet latuit nihil me penitus.
Mihi tamen ſcienti affert natura uim.

Hoc eſt,vt dedat animi perturbationi. Medea quoq; ipſa ſimiliter clamat in ſcena:

Factura quænam ſim ſatis ſcio mala:
Conſilio meo eſt ira aſt potentior.

Sed nec tacet Aiax,ſed ſibi manus illaturus vociferatur:

Res ergo mentem eſt nulla quæ ſic liberi
Mordet uiri,ac iniqua iniuſta infamia.
Affectus ipſe ſic ſum ego,me inuoluens
B Condenſa labes,ex profundo commouet
Stimulis furoris concitum peracribus.

Atq; hos quidē ira,alios verò innumerabiles cupiditas deducit in tragœdiam,Phędram,
Anthiam ,Eriphylem,

Quæ ſibi dilecti precioſum acceperat aurum.

Comicum enim Thraſonidem alia ſcena: Puellula,inquit,vilis me ſibi ſeruum fecit. In-
fortunium aūt, eſt peccatū mentis pręter rationē. Peccatum aūt eſt voluntaria iniuſti-
tia. Iniuſtitia aūt eſt vitium voluntariū. Eſt ergo peccatum quidē meū voluntarium. Et i-
deo dicit: Peccatum vobis non dominabitur. Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia, di- Roma.6.
cens ijs qui iam crediderant. Quoniam eius nos liuore ſanati ſumus. Infortunium au- Eſa.53.
tem eſt alterius in me actio inuoluntaria. Iniuſtitia autem inuenitur ſolùm voluntaria, 1.Pet.2.
ſiue ſit mea,ſiue alterius. Has autem peccatorum differentias ſignificat Pſalmographus,
beatos dicens quorum Deus deleuit iniquitates, texit aūt peccata, & alia non imputa- Pſalm.31.
uit,& dimiſit reliqua. Scriptum eſt enim: Beatus cui non imputauerit Dominus pecca-
tum, nec eſt in ſpiritu eius dolus. Hæc beatitudo facta eſt ſuper electos à Deo per Ieſum
Chriſtum Dominum noſtrum. Operit enim charitas multitudinem peccatorum. De- 1.Pet.4.
let autem is,qui magis vult pœnitentiam quàm mortē peccatoris. Non imputantur au-
tem quæ non conſtant ex inſtituto & libera electione. Qui enim cōcupiuit, iam, inquit,
mœchatus eſt. Et remittit peccata Verbum illuminans. Et in tempore illo,inquit Domi- Hierem.50.
C nus,quærent iniuſtitiā Iſraël,& non erit,& peccata Iudæ,& non inuenientur. Quoniam Naum.1.
quis ſicut ego,& quis ſtabit contra faciem meam? Vides vnum Deū annunciari bonum,
qui retribuit pro meritis,& peccata remittit. Videtur autem Ioannes quoq; in maiore e-
piſtola,in his peccatorum docere differentias. Si quis viderit fratrem ſuum peccantem, 1.Ioan.5.
peccatū nō ad mortē, petet, & dabit ei vitā. Peccantibus non ad mortē,inquit. Eſt enim
peccatū ad mortē: nō de illo dico vt roget quis. Omnis iniuſtitia eſt peccatū. Et eſt pec-
catū non ad mortē. Sed & Dauid, & ante Dauid Moſes,per hæc, trium dogmatū oſten-
dunt cognitionem. Beatus vir qui non ambulauit in via impiorum,ſicut piſces ambu- Pſal.1.
lant in tenebris in profundo. Qui enim ſquamas non habent, quos prohibet Moſes
tangere,paſcuntur in profundo maris. Neque in via peccatorum ſtetit, ſicut ij qui cùm
Dominum videantur timere,peccant,ut porcus. Eſuriens enim clamat: repletus autem
non agnoſcit Dominum. Neq; ſedit ſuper cathedram peſtilentiæ, ſicut volucres paratæ
ad rapinam. Suaſit autem Moſes non veſci porco, nec aquila, nec accipitre, neq; coruo,
neq; quouis piſce qui non habet ſquamas. Hæc quidem Barnabaa. Audiui autem ego
virum in his rebus doctū,dicentem eſſe quidem gentes conſiliū impiorū. Viam aūt pec-
catorum,Iudaicam opinionem: & peſtilentiæ cathedram accipientē hæreſes. Alius au-
tem dicebat magis propriè,poſitā quidem eſſe primam beatitudinem, in ijs qui nō ſunt
ſceleratas ſecuti ſententias, quæ à Deo defecerunt. Secundam aūt, eorū qui in lata via
manent,vel eorū qui nutriti ſunt in lege,vel etiam eorū qui ex gentibus non ſunt ducti
pœnitentia. Cathedra aūt pœnitentiæ & theatra fuerint & iudicia, vbi magis ſequuntur
improbas & exitiales poteſtates,& operū eorum ſocietatē. Sed in lege Domini volun-
tas eius. Petrus in prędicatiōe legē & verbū appellauit Dominū. videut aūt aliter quoq;

legiſlator docere tres modos quibus accipitur peccarum. Eorum quidem quæ in ſermo D
ne fiunt, per piſces mutos: eſt enim reuera vbi ſilentium eſt ſermone prçſtátius: eſt etiam
ſilentij munus expers periculi. Eorum autem quæ ſunt in facto, per aues rapaces & carni
uoraa. Porcus cœno & ſtercore delectatur, & oportet ne conſcientiá quidem habere pol-
lutam. Meritò ergo dicit Propheta: Nó ſic, inquit, impij, ſed tanquam puluia quem proij
cit venrus à facie tertę. Propterea non reſurgent impij in iudicio, qui iam ſunt condem-
nati: quoniam qui nó credit, iam iudicatua eſt. Neq; peccatorea in conſilio iuſtorum, qui
iam ſunt damnati ad hoc, ut non vniantur ijs qui citra vllum lapſum vixerũt. Quoniam
nouit Dominus viam iuſtorum, & via peccatorũ peribit. Rurſus Dominua apertè oſten-
dit in noſtra eſſe poteſtate delicta & peccata, ponẽs modos curationis animi morbis con
Ezech. 34. uenientes, volena nos à Paſtoribus corrigi per Ezechielem, accuſans, opinor, eorum ali-
quoa, quòd præcepta non ſeruauerint. Quod imbecillum fuit non confirmaſtis, & quæ
deinceps conſequuntur, vſq; ad illud, Et non erat qui requireret, nec auerteret. Magnum
Lucæ 15. eſt enim gaudium apud patrem, vno peccatore ſeruato, inquit Dominus. Ea ratione ma-
gis eſt laudandus Abrabam, qui ambulauit ſicut locutus eſt ei Dominus. Cùm hinc hau-
Antiquũ dictum, Deum ſequere, vnde ſumptum. ſiſſet quidã ex Græcorum ſapientibus, illud dictum protulit, Deum ſequere. Pij autem,
inquit Eſaias, ea quæ ſunt, ſapientia conſultarunt. Conſilium autem eſt quęſtio, quomo
do in pręſentibus rebus rectè tranſigerimua. εὐβουλία autẽ, id eſt, bona conſultario, eſt pru-
συγγνώμη. dentia in conſilijs. Quid verò, an non Deus quoq; poſt Cain datam veniam, conſequen-
ter nó multò pòſt introducit Enoch, qui ductua fuerat pœnitenria, ſignificans ſolere pœ
nitentiam generare veniam? Conſiſtit autem venia non ex remiſsione, ſed ex medica-
tione. Hoc ipſum eriam fit apud Aaron in fabricatione vituli. Hinc quidã ex Græcorum E
ſapientibus dixit: Venia eſt melior ſupplicio. ſicut certè illud quoq;: Sponde, noxa præ-
Prouer. 6. ſtò eſt, ex voce Salomone dicentis: Fili ſi pro amico ruo fideiuſſeris, trades manum ini-
mico. Laqueus enim viro validus labia propria, & capitur verbia oris proprij. Paulò au-
tem iam magis myſticè illinc ſumptum eſt illud, Noſce teipſum. Vidiſti fratrem ruum,
Matth. 22. vidiſti Deum tuum. Hac utiq; ratione diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,
& Gal. 5. & proximum tuum ſicut teipſum. In his dicit præceptis totam legem & Prophetas pen-
Ioan. 15. dêre. His illa quoque concinunt: Hęc locutus ſum vobis vt gaudium meum impleretur.
Hoc autem eſt præceptum meum, vt vos inuicem diligatis, ſicut dilexi vos: eſt enim mi-
ſericors & miſerator Dominua Chriſtus vniuerſis. Apertiua autem, noſce teipſum, præci
Eleemoſynis & fide expurgant peccata. piena Moſes, ſępe dicit: Attende tibi ipſi. Eleemoſynis ergo & fide expurgantur peccata:
timore autem Domini quilibet à malo declinat. Timor autem Domini eſt diſciplina &
ſapientia. Hîc rurſus exoriuntur accuſatores, gaudium & triſtitiam dicentea eſſe animi
χαρά. ἀγαλλιᾶσθαι. perturbationes. Gaudium enim definiunt elationem rationi conſentaneam: & exulta-
re, propter ea quæ ſunt bona lætari: miſericordiam aũt, triſtitiam propter eum qui indi-
gnè mala patitur: animæ autẽ eſſe mutationes & motus ea quæ ſunt eiuſmodi. Nos au-
tem, vt videtur, hęc non ceſſamus carnaliter intelligere, & ex noſtris animi affectionibus
deducere ſcripturas, & Dei impatibilis voluntatem noſtris motionibus ſimilem accipe-
re. Vt nos autẽ audire poſſumus, ita in omnipotente habere exiſtimantes, impiè aberra-
mus: ſed vt nos audire poteramus qui carne eramua illigari, ita nobis ſunt locuti Pro-
phetæ, Domino ſe ſalubriter accómodante ac demittente ad hominum imbecillitatem. F
Quoniã igitur eſt Dei voluntas vt ſeruetur ia, qui paret præceptis, & ſuorũ peccatorum
ducitur pœnitentia, gaudemus aũt propter noſtrã ſalutẽ: id quod nobis adfert lætitiam,
Matth. 25. ſibi ut propriũ attribuit Dominus qui locutus eſt per Prophetas, quemadmodum huma
nè dicẽs in Euangelio: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere:
quod enim vni horũ minimorũ feciſtis, mihi feciſtis. Quẽadmodũ ergo nutritur, qui nó
nutrirur, propterea q; ſit nutritus is quẽ velit: ita non mutatus gauiſus eſt propterea q;
πλεῖον. gaudio affectus ſit is qui pœnitẽtia ductus eſt, vt volebat. Quia aũt affatim miſeretur De-
us cùm ſit bonus, & præcepta dana per legẽ & Prophetas, & iam propinquius per filij ad
uentũ ſeruana et miſerans eos quos eſt miſeratus: & propriè miſeret maior minoris. Et
homo quidẽ nó fuerit homine maior, quatenus homo natus eſt: eſt aũt Deua homine ma
ior in omnibus. Si ergo qui eſt maior, miſeretur minoris, ſolus Deus noſtri miſerebitur.
Homo enim fit à iuſtitia libenter cómunicana, & ea impertit quæ à Deo accepit, & pro-
pter naturalẽ beneuolentiá & habitudinẽ, & propter præcepta quibua paret. Deua aũt
nullam habet in nos naruralem habitudinẽ ſeu relationẽ, vt volunt hæreſum condito-
res, nec ſi faciat ex ijs quæ non ſunt: nec ſi fabricetur ex materia, quandoquidẽ illud qui-
dem ne omnino quidẽ eſt, hęc verò eſt à Deo diuerſa in omnibua, niſi quia ipſam eius eſ-
ſe partẽ, & eſſe nos eiuſdem cũ Deo eſſentiæ auſit dicere. Neſcio quomodo quis ita acci-
piens, Deũ noſſe poſsit ſuſtinere, reſpiciens ad noſtrã vitã in quot verſemur malis. Sic e-
nim fuerit, quod nefas eſt dicere, Deus peccans in ſingulis partib. ſiquidẽ partea ſunt to-
tiua partes, & totũ cóplent. Sin aũt non complent, ne partes quidẽ fuerint. Verumenim-
uero

A uero cùm natura Deus ſit diues miſericordia, noſtrî propter ſuam bonitatē curam gerit, qui nec ſumus eius partes, nec filij natura. Et eſt hoc quidē certè maximū Dei in nos bonitatis indicium, quòd cùm ſic in ipſum nos geramus, & natura ſimus omnino alieni, noſtrî tamen curā gerat. Ac naturalis quidem eſt animantibus in ſuos fœtus affectio, & quæ ex conſuetudine oritur amicitia, ijs qui ſunt eiuſdem ſententiæ. Eſt autem in nos copioſa Dei miſericordia, qui nihil ad eum attinemus, vel eſſentia inquam noſtra, vel natura, vel propria noſtræ eſſentię facultate, ſed eo tantū quòd ſimus opus eius voluntatis. Atq; adeò eum qui ſua ſponte cum exercitatione & doctrina cognitionem accepit veritatis, vocat adoptionem, quæ eſt maximus omniū profectus, capiunt autem iniquitates: ſuis autem peccatorū catenis vnuſquiſq; aſtringitur, nec eorum cauſa Deo eſt adſcribēda. Et Prouerb.5. reuera beatus eſt vir, qui omnia veretur propter pietatem. Quemadmodum ergo ſcientia eſt habitus qui facit ſiſtere, à quo ſcire euenit: fit autem ei comprehenſio quæ dimoueri non poteſt à ratione: ita etiam ignoratio eſt phantaſia ſeu viſio cedens, quæ dimoueri poteſt à ratione. Quod autem dimouetur, vt id quod conſtituitur ac confirmatur à ratione, eſt in noſtra poteſtate. Scientiæ autem eſt adiuncta, & experientia, & quę Grecè dicitur, εἴδησις, & quæ σύνεσις, & intelligentia, & cognitio. Et fuerit quidem εἴδησις, vniuerſorū ſcientia per ſpeciem. Experientia autem, ſcientia comprehendens, adeò vt etiam diligenter perſcrutetur quale ſit vnumquodq;. Intelligentia autē eſt ſcientia eius quod mente intelligitur. Et σύνεσις eſt ſcientia eius quod eſt comparabile, aut comparatio quę dimoueri non poteſt, aut comparatiua facultas eorum quorum eſt prudentia & ſcientia, & vniuſcuiuſq;, & omnium quæ in vnam conferuntur rationem. Cognitio autem eſt eius

B ipſius quod eſt ſcientia, aut ſcientia quę ijs quæ fiunt congruit. Veritas autem, veri ſcientia. Habitus autem veritatis, eſt ſcientia verorum. Scientia autem conſiſtit per rationem, & alia ratione dimoueri non poteſt, & hic de cognitione diligenter inquirit. Quę autem non facimus, ea aut non facimus propterea quòd non poſſimus, aut propterea quòd nolimus, aut propter vtrunq;. Non volamus itaq;, quoniā nec poſſumus, nec volumus. Non natamus autem modò, verbi gratia, quoniam poſſumus quidem, ſed non volumus. Non ſumus autem ſicut Dominus, quoniam volumus quidem, ſed non poſſumus. Nullus eſt enim diſcipulus ſuper magiſtrum. Satis eſt autem ſi facti fuerimus ſicut Dominus, non eſſentia: fieri enim non poteſt vt id quod eſt adoptione, ſit eſſentia æquale ei quod eſt natura, ſed quòd facti ſimus ſempiterni, & contemplationem eorum quæ ſunt cognouerimus, & filij appellati ſimus, & patrem ex ijs quæ ſunt ei coniuncta ſolùm videamus. Velle ergo omnia antecedit: rationales enim facultates ſunt eius quod eſt velle, miniſtrę. Velis, inquit, & poteris. Eius autem qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus, & voluntas, & iudicium, & exercitatio eſt eadem. Si ſunt enim eædem propoſitiones, eadem ſunt & dogmata & iudicia, vt ei ſint & verba, & vita, & mores inſtituto argumento conſequentes. Cor autem rectum exquirit cognitiones, & illas exaudit. Deus docuit me ſapientiam, & noui ſanctorum cognitionem. Clarum eſt ergo omnes quoq; alias virtutes quæ ſcriptæ ſunt apud Moſem, præbuiſſe Grecis principium totius loci moralis, magni, inquam, animi virtutem, & temperantiā, & prudentiam, & iuſtitiā, fortitudinem & tolerantiā, & honeſtatem, & continentiā, & quę eas ſuperat religionem. Sed religio quidem eſt cuilibet

C manifeſta, quę ſupremā & antiquiſſimā cauſam docet colere & honorare. Eadem quoq; lex exhibet iuſtitiam, docens etiam & prudentiā per abſtinentiā à ſimulachris ſenſilibus, & ad vniuerſorum effectorem & patrem euocationem. ex qua quidem, tanquam ex fonte aliquo, ſententia, augetur omnis intelligentia. Sacrificia enim iniquorum, ſunt Domino abominatio: vota autem eorum qui recta via incedunt, ſunt ei accepta. Deo enim magis eſt accepta iuſtitia quàm ſacrificium. Talia ſunt etiam ea quæ ſunt apud Eſaiam: Quid Eſa.1. mihi multitudo ſacrificiorū veſtrorum, & vniuerſa victimarū mactatio? & cætera quę ſequuntur. Solue omne vinculum iniquitatis: hoc enim ſacrificiū eſt Deo acceptum. Cor contritū & quærens eum qui formauit. Trutinę doloſę abominatio coram Domino: ſtatera autem iuſta eſt Domino accepta. Hinc ſuadet Pythagoras ſtaterā non tranſilire. Doloſa autem iuſtitia dicta eſt, profeſſio hęreſum. Et lingua quidem iniuſtorū peribit, os au- Prouerb.10. tem iuſtorū diſtillat ſapientiam: ſed enim ſapientes & prudentes, ſtultos appellant. Lon- φαῦλοι. gum autem fuerit de his virtutibus teſtimonia adducere, cùm vniuerſa eas celebret ſcriptura. Quoniam autem magni quidem animi virtutē definiunt ſcientiam eorū quę ſunt grauia & non grauia, & eorum quæ ſunt intermedia: temperantiam autem, habitum, qui eligēdo & vitando ſeruat iudicia prudentię: adiungitur magni quidem & excelſi animi, virtuti, & tolerantia, quam appellant fortitudinem, ſcientiam eorum quę ſunt ſuſtinenda & quę non: & celſitudo mentis, ſcientiam eorū quę accidunt, ea tranſcendens. Quin- μεγαλοψυχία etiam tēperantię, cautio, quę eſt declinatio cū ratione. Cuſtodia autem præceptorū, cum ſit innoxia eorum obſeruatio, eſt ſecuritatis vitæ acquiſitio. Nec poteſt eſſe quis tolerans abſq; magni animi virtute, neque continens abſque temperantia. Se autem inuicē con-

ſequuntur virtutes, & apud quem ſunt virtutum conſequentiæ, apud eum eſt etiam ſa- D
lus, quæ eſt eius quod rectè habet conſeruatio. Iure ergo ſi de his virtutibus adhuc tracta
[illegible] uerimus, de omnibus conſideraucrimus: quoniam qui habet vnam cognoſcendo virtutem, omnes per mutuam habet conſequentiã. Iam continentia eſt affectio, quæ non tranſiluerit ea quę viſa fuerint ex recta ratione. Continens autem eſt is qui continet eas appetitiones quę ſunt præter rectam rationẽ: vel qui ſeipſum continet, ne appetitione efferatur pręter rectam rationem. Temperantia autem ipſa non eſt ſine magni animi virtute, quandoquidem ex pręceptis oritur, ſequens Deum qui ordinauit, & prudentia, & quæ diuinum ſtatum imitatur iuſtitia, per quam cùm ſimus continentes, mundi ad pietatem ac religionem, & quæ Deum conſequenter ſequitur, actionem tendimus, aſsimilati Do-
[illegible] mino, quoad eius fieri poteſt à nobis caducis & morti obnoxijs. Id autem eſt, iuſtum & ſanctum fieri cum prudentia. Deus enim nullius rei indiget, & eſt impatibilis: vnde nec eſt propriè continens. In eum enim nulla vnquam cadit affectio aut perturbatio, vt eam ſuperet. Noſtra autẽ natura, quę eſt obnoxia affectionibus & animi perturbationibus, opus habet cõtinentia, per quam dum exercetur vt paucis indigeat, conatur habitu ad diuinam naturã accedere. Vir enim bonus paucia indiget, vt qui ſit in confinio naturę mortalis & immortalis: egens quidem & propter corpus, & propter ipſam generationẽ: paucis autem egere doctus, propter ſuſceptam ratione continentiã. Quamnam enim habet
Deut.22. rationem, quòd lex viro prohibet, ne veſtem induat muliebrem? An non nos vult eſſe viros, & nec corpore, nec factis, nec mente, nec verbis effœminari? Vult enim eum eſſe ma- E
ſculum qui veritati dat operam in ferendis laboribus & perpeſsionibus, in vita & moribus, & in ſermone & exercitatione, noctu & interdiu, & ſicubi teſtimonio ſeu martyrio
Deut.24. opus ſit quod procedat per ſanguinem. Rurſus, ſi quis, inquit, domum à ſe nuper ædificatam nondum habitauit, aut vitem nuper plantatam operatus, fructus nondum fuit par-
Immunes à militia. ticeps: aut ſibi deſponſę virgini nondum nupſit, eos vult humana lex eſſe immunes à militia, & prudenter vt decuit Imperatorem, ne dum auellimur à cupiditatibus, ignauo & deiecto animo demus operã militiæ: ſunt enim liberi ab appetitionibus, qui citra vllam excuſationem quæuis grauia pericula adeunt: humanè autem quoniam incertos bellorum caſus reputans, iniquũ eſſe duxit vt hic quidem ſuis non frueretur laboribus, alter autem citra vllum laborem ea perciperet quæ ſunt eorũ qui laborarunt. Videtur autem lex quoq; indicare animi magnitudinẽ, ſtatuens oportere eum qui plantauit fructũ percipere, & eum qui ædificauit habitare, & eum qui puellam ambijt, vxorem ducere. Ijs enim qui ſe exercuerunt, ſpes non reddit irritas ex ratione cognitionis: nam & mortui & viuentis boni viri ſpes non perit. Ego eos qui me diligunt amo, inquit ſapientia: qui aũt me quęrunt, inueniunt pacem. & ea quæ ſequuntur. Quid verò, an non mulieres Madia-
Num.25. nitarum ſua pulchritudine bellantes Hebræos à temperantia per incontinentiam deduxerunt ad impietatem? Meretricijs enim illecebris à graui & honeſta exercitatione ad meretricias voluptates forma ineſcantes, ad ſacrificia idolorum, & ad externas mulieres veluti quodam furore percitos deduxerunt. A mulieribus autẽ ſimul victi & voluptate, à Deo quidem defecerunt & à lege: & propèmodum vniuerſus populus in hoſtium manus venit ac poteſtatem muliebri ſtrategemate, donec ipſos in periculum adductos exemit timor admonens. Iam verò ij qui reliqui erant, magno & lubenter pericula adeunte F
animo, pro pietate ac religione certamen ſuſcipientes, euaſerunt hoſtibus ſuperiores. Sapientiæ ergo principium eſt religio. Intelligentia autem eſt rerum ſanctarũ cura & prouidentia. Noſſe autem legem eſt bonæ mentis. Qui ergo exiſtimarunt legem efficere timorem in quem cadit perturbatio, nec ſunt intelligentes, nec legem reuera perceperũt.
Timor Domini viuificat. Timor enim Domini viuificat. Qui autem errat, affligetur in laboribus quos non conſiderat nec reputat cognitio. Myſticè profectò Barnabas: Deus qui eſt vniuerſi mundi Dominus, inquit, det etiam nobis ſapientiam & intelligentiam, ſcientiam, cognitionem iuſtificationum eius, tolerantiam. Efficiamini ergo à Deo docti, requirentes quid à vobia quęrat Dominus, vt inueniatis in die iudicij horum inſidiatores. Dilectionis & pacis filios appellauit ex cognitione. De elargitione autem & cõmunicatione cùm multa dici
Deut.23. Frater quis poſsint, ſufficit hoc dicere, quòd lex prohibet fratri fœnerari, fratrẽ nominans non eum ſolum qui eſt ex ijſdem natus parentibus, ſed etiam qui fuerit eiuſdem tribus, eiuſdemq; ſententię, & eiuſdem verbi particeps: non æquum cenſens vt ex pecunijs vſuras, ſed laxis manibus & animis gratificari egentibus. Deus enim eſt talis doni conditor. Iam verò qui lubenter largiĩ, ſatis magnas accipit vſuras, ea quę ſunt apud homines precioſiſsima, nempe manſuetudinem, benignitatem, magnificentiam, bonam famã, laudemq; & gloriam. An non hoc tibi videtur eſſe pręceptum humanitatis, ſicut illud, mercedem paupe-
Leuit.19. ris ipſo die reddere, docet oportere ſine mora exoluere mercedem miniſtris. Remittitur enim, vt opinor, ad id quod ſequitur faciẽdum pauperis alacritas, ſi deſit alimentum. Pręterea fœnerator, inquit, ne ingrediatur domum debitoris, vi pignus accepturus, ſed

A ille quidem iubeat extra proferre:qui verò habet, ne recuſet. & in meſsi ea quæ à mani-
pulis excidunt tollere prohibet poſſeſſores, ſicut eriam in metendo iubet aliquid inſe-
ctum relinquere,per hoc poſſeſſores valde exercens ad communicationem & magnifi-
centiam, ex eo quòd ex proprijs aliqoid dimittant egentibus, pauperibus autem præ-
bens materiam ſibi qoærendi victus. Vides quomodo lex Dei ſimul annunciat iuſtitiam
& bonitatem,qoi omnibos alimenta abundè ſuppeditat: & in ipſis vindemijs regredi vt
carpant ea quæ ſunt relicta,& vuas quæ excidunt colligere prohibet.Eadem etiam prę-
cipit ijs qui colligunt oleas. Iam verò decimę quoq; fructuũ & pecorũ,docebant & pios
eſſe in Deum,& non eſſe lucro omnino deditos,& proximos humanitaris efficere parti-
cipes.Ex his enim,vt puto,& primitijs alebantur ſacerdotes.Iam ergo intelligimus oos
per legem erudiri ad pietatem & communicarionem, & ad iuſtitiam & humanitatem.
An oon eoim ſeptimo quoq; anno iubet agrum relinqoi ocioſum? pauperes auté ijs qui
diuinitus producti fuerint fructibus ſecurè frui præcepit, agrum colente natura volen-
tibus. Quomodo ergo non eſt bona lex, & magiſtra iuſtitiæ? Et rurſus quinquageſimo Leuit.25.
anno iubet eadem facere quæ ſeptimo: præterea reddens vnicuiq; proprium, ſi cui caſu
aliquo ablatus eſſet fundus: & eorum cupiditatem qui poſsidere deſiderant, dimenſo
vtendi fruendi tempore circunſcribens: & eos qui propter longam paupertatem pœ-
nas dederunt,nolens perpetuò puniri.Eleemoſynæ aotem & fides cuſtodiæ regiæ. Be-
nedictio autem io caput eius qui elargitur,& qui miſeretur mendicorum beabitur,quo-
niam charitatem oſtendit in ſibi ſimilem, propter eam quam habet charitatem in opifi-
cem humani generis. Habent autem ea quæ prius dicta ſunt, alias quoq; magis natura-
les expoſitiones,de quiete & receptione hęreditatis,ſed nõ dicta ſunt in pręſentia.Mul-
B tis autem modis intelligitur charitas,per manſuetudinem, per benignitatem, per tole-
ranriam,per inuidiæ & æmularionis vacuitatem,per odij remotionem,per iniurię obli-
uionem.Eſt eiuſmodi in omnibus vt diuidi & diſcerni non poſsit,ſua lubenter commu-
nicans.Rurſus ſi videris,inquit,iumentum neceſſariorum aut amicorum, aut eorũ quos
cognoſcis hominum, errans in ſolitudine,abduc ipſum & redde,& ſi procul abfuerit do
minus, poſtquam ſeruaueris cum tuis donec redierit, redde, natoralem docet ſocieta-
tem, nempe vt inuentũ exiſtimemus depoſitum, & nec ſimus memores iniuriæ ab ini-
mico acceptæ. Præceptum Domini, quod eſt reuera fons vitæ, facit declinare à laqueo
mortis.Quid verò,an non iubet diligere aduenas,non ſolùm vt amicos & cognatos,ſed Deut. 24. 28.
etiam vt nos ipſos & animo & corpore?Iam verò gentes quoq; honorauit, & nec in eos Leuit.29.
qui male fecerunt infenſo eſt animo. Apertè itaq; dicit, noo abominaberis Aegyptium,
quoniam fuiſti aduena in terra Aegypti:vel gentilem, vel quemuis etiam mundanũ vo-
cans Aegyptium:& hoſtes,etiamſi muris immineant, cooantes vrbem capere, nondum
hoſtes vult exiſtimare,priuſquam miſsis ad eos legatis ad pacem prouocauerint. Quin-
etiam ne cum captiua quidem vult inſolentem ac contumelioſam eſſe conſuetudinem. Deut.21.
Sed cùm ei,inquit, permiſeris triginta diebos vt vult lugere, cũ eius poſtea veſtes muta-
ueris,tanquam cum vxore lege cum ea congredere. Non erit enim amplius contumelio
ſa conſuetudo. Sed nec mercede, tanquam meretricis,ſed propter ſolam liberorum pro-
creationem vult eſſe conſuetudinem. Vides vnà cum cootinentia humanitatem. Do-
mino amanti captiuam, non permittit explere voluptatem, ſed præſtituto ſpacio reſe-
C cat cupiditatem: & præterea tondet eriam captiuæ pilos, vt probroſum auerſetur amo-
rem. Si enim ei ſuadet ratio vt vxorem ducat, eam retinebit etiam ſi turpis euaſerit. De-
inde ſi quis expleta cupiditate, noluerit amplius cum captiua habere conſuetudinem:
neq; eam ei licere vendere conſtituit,ſed neq; amplius habere ancillã, ſed vult eſſe libe-
ram,& liberari à ſeruitute,ne ſi alia fuerit ingreſſa mulier,ei graue aliquid & intolerabi-
le accidat ex zelotypia. Quid verò, inimicorum quoq; iumenta onere preſſa alleuare &
erigere præcipit,eminus nos docens Dominus,non amplecti exultationẽ in malis, ne-
que inimicorum inſultare miſerijs eiſq; lętari, vt in his exercitatos pro inimicis quoq;
doceat orare. Neq; enim inuidere,& propter proximi bona dolore affici conuenit,neq;
propter mala proximi,gaudij vſuram percipere. Quòd ſi alicuios,inquit,inimici errans Exod.23.
iumentum inueneris,contentionis interno relicto incendio, ipſum abduc & redde. In-
iuriæ enim obliuionem conſequitur vera vitæ probitas: & eam, inimicitiarum diſſolu-
tio.Hinc perfectè & integrè deducimur ad coocordiam,ea verò nos veluti manu dedu-
cit ad beatitudinem. Et ſi aliquem ex moribus inimicum exiſtimaueris: eum autem vel
à cupiditate,vel ira citra rationem decipi deprehenderis, conuerte ad uitæ probitatem.
Iám ne videtur humana lex & benigna,quæ eſt pædagogus ad Chriſtum? & Deus idem
boous cum iuſtitia,ab initio vſq; ad finem vnoquoq; genere aptè vſus ad ſalutem?Miſe-
remioi,inquit Dominus, vt miſericordiam cõſequamioi:remittite vt remittatur vobis:
vt facitis, ita fiet vobis: vt daris, ita dabitur vobis: vt iudicatis, ita iudicabimini:vt beni-
gni eſtis, ita vobiſcum agetur benignè. Qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Marci 4.

Præterea eis qui victui ſeruiunt, infamiam omnino irrogari prohibet: & ijs qui propter D
debita redacti ſunt in ſeruitutem, ſeptimo anno dat omnino inducias. Quin etiam pro-
hibet ſupplices dare ad ſupplicium. Eſt ergo veriſsimũ illud eloquium:, Sicut probatur
aurum & argentum in fornace, ita Dominus eligit corda hominum. Et vir quidem mi-
ſericors eſt longanimis, & in quolibet qui eſt ſolicitus ineſt ſapiẽtia. In virũ enim intel-
ligentem cadit ſolicitudo: & qui eſt ſolicitus ac curam gerit, vitam quæret: & qui Deum
quærit, inueniet cognitionem cum iuſtitia. Qui eum autem rectè quęſierunt, pacem in-
uenerunt. Mihi autem videtur etiam Pythagoras ſuam in animantes rationis expertes
manſuetudinem à lege accepiſſe. Iam ijs quæ in ouium & caprarum gregibus boumq́;
armentis naſcuntur, protinus vti interdixit, ne prætextu quidem ſacrificiorum patrum
& matrum gratia, hominem ad manſuetudinem vel ex infimis à brutis animantibus e-
Deut.14. ducens. Concede, inquit, matri fœtũ vel ſeptẽ primis diebus. Si enim nihil fit ſine cauſa:
& enixis animãtibus lac redundat ad fœtus nutriendos: qui à diſpẽſatione lactis fœtum
auellit, naturã afficit contumelia. Erubeſcant ergo Gręci, & ſi quis eſt alius, legem inſe-
ctari, ſi ea quidẽ vel in beſtias benigna ſit: illi aũt vel hominum fœtus exponunt, quan-
quam longè antè & propheticè eorum feritatem lex per hoc præceptum excinderet. Si
enim fœtus beſtiarum à matre ſeparari prohibet ante lactis effuſionem, multò magis in
hominibus crudeli & immani menti præparat remedium, vt etſi naturam, diſciplinam
certè non negligant. Hœdis enim & agnis eis impleri permiſſum eſt. Et aliqua quidem
fortaſſe fuerit excuſatio ei qui fœtum à matre ſeparat: infantis autem expoſitionis quæ-
nam cauſa fuerit? Ab initio enim oportebat ne vxorem quidem ducere, ei qui non cu- E
piebat procreare liberos, potius quàm per voluptatis intemperantiam, filij fieri homi-
cidam. Rurſus autem benigna lex probibet eodem die fœtum & matrem ſacrificare.
L. prægnantis. ff. de pœnis. Hinc etiam Romani, ſi qua mulier pręgnans fuerit damnata capitis, non prius permit-
tunt vt ſupplicium ſubeat quàm pepererit. Apertè itaq; quæcunque vterum gerunt a-
nimalia, ea lex non prius mactari permittit, quàm pepererint, eminus retardans homi-
num ad iniuriam faciendam propenſionem. Ita vel vſque ad bruta animantia extendit
benignitatem, vt cùm eam in ijs quæ ſunt diuerſi generis exercuerimus, longè maiori
humanitate vtamur in ijs quæ ſunt eiuſdem generis. Qui autem in aliquorum animan-
tium ventres ante partum calces impingunt, vt contemperata lacte carne veſcantur, ma
tricem quæ eſt creata ad generationem, faciunt ſepulchrum fœtus qui geſtatur in vtero,
Deut.14. cùm lex apertè iubet. Sed neque coques agnum in lacte matris ſuæ. Non fiat enim, in-
quit, id quod eſt viuentis nutrimentum, interempti animalis condimentum: neque
quod eſt vitæ cauſa, opem ferat ad conſumptionem corporis. Eadem autem lex edicit,
ne alligetur os boui trituranti. Oportet enim operarium dignum cenſere nutrimento.
Et prohibet ſimul in aratro coniungere bouem & aſinum: fortaſſe quidem etiam conie-
ctans, quàm nulla ſit inter eas animantes conueniẽtia: ſimul autem ſignificans, nullum
oportere ex diuerſis gentibus iniuria afficere, neque iugo ſubiungere, ſi nullius alterius
rei eos poſsimus inſimulare quàm quòd ſint diuerſi generis: quod quidem culpa caret,
nec fit vitio, nec ex vitio proficiſcitur. Mihi aũt videtur quoq; ſignificare allegoria, verbi
culturã non eſſe ex æquo communicandã mundo & immundo, fideli & infideli: quo- F
niam bos quidem eſt mundus, in immundis autem reputatus eſt aſinus. Redundanti au
tem quadam humanitate bona lex vtens, nec quæ ſunt domeſticæ mitiſq́ue materiæ ar-
bores docet eſſe excindendas, neque ſegetem ante meſſem tondendam ad perniciem:
ſed neque fructum mitem omnino interimendum, neque terræ neque animæ. Neque
enim agros hoſtium permittit excindere. Iam verò qui ſunt etiam ſtudioſi agriculturæ,
Leuit.19. in his quoque poſſunt vtilitatem à lege accipere. Iubet enim arbores nuper plantatas,
tribus annis ordine ſequentibus fouere & alere, ſuperfluas quæ adnaſcuntur excinden-
do propagines, ne nimis grauatæ opprimantur, & ne alimento minutatim diuiſo imbe
cillæ fiant propter inopiam, arareque & circumfodere, vt nihil propè germinans ac
pullulans prohibeat incrementum: & fructum non ſinit imperfectum colligi ex imper-
fectis, ſed poſt triennium cùm quarto anno Deo conſecrarit primitias, poſtquam arbor
perfecta fuerit. Fuerit autem hęc agriculturæ figura, modus doctrinæ, docens oportere
excindere peccatorum propagines, & quæ vnà cũ genitali fructu pullulant inanes her-
bas cogitationis, donec perficiatur & firmum fiat germen fidei. Quarto enim anno,
quoniam tempore quoq; opus eſt ei qui ſtabiliter per catecheſim inſtituitur quaternio
Hinc error Neſtorij. virtutum Deo conſecratur, cùm tertia iam ſola coniungatur cum quarta Domini hypo-
ſtaſi. Sacrificium autem laudis ſuper holocauſta. Hic enim, inquit, dat tibi vires facien-
di virtutem. Sin autem res tibi illuminatę fuerint: cùm vires acceperis, & acquiſieris, fac
tibi in cognitione virtutem: Per hæc enim oſtendit & bona & dona à Deo ſuppeditari,
& oportere nos cùm miniſtri facti ſimus diuinæ gratiæ, ſeminare Dei beneficia, & eos
qui appropinquant, bonos & honeſtos reddere, vt quammaximè quidem temperans,

conti-

A continentes:qui eſt autem magni & excelſi animi,fortes:& ſapiens, intelligentes:& iu-
ſtus,iuſtos efficiat.Hic eſt qui ad imaginem & ſimilitudinem eſt cognoſcendi poteſtate
prȩditus,qui Deum imitatur quoad eius fieri poteſt,nihil prȩtermittens eorum quæ fa-
ciunt ad eam quæ contingere poteſt ſimilitudinem, continens, ſuſtinens, iuſtè viuens,
imperans animi perturbationibus,ea quæ habet impertiens,pro viribus benefaciens &
verbo & opere.Hic eſt,inquit, maximus in regno, qui fecerit & docuerit, Deũ imitans, Math. 5.
eo quòd gratificetur conſimiliter.Sunt enim communiter vtilia Dei bona. Quicunq; au
tem cum ſuperbia aliquid agere aggreſſus fuerit,Deum,inquit, irritat.Eſt enim arrogan
tia animȩ vitium,cuius & aliorum vitiorum iubet duci pœnitentia, ijs qui ex inconcin-
nitate & mala conuenientia concinnantur ad meliorem mutationem, per hęc tria, os,
cor,manus.Symbolum autem ſignumq; hæc fuerint,actionis quidē, manus:cor autem,
conſilij:& os,ſermonis. Rectè ergo dictum eſt de pœnitentibus illud eloquium: Deum
elegiſti hodie vt eſſet Deus tuus,& Dominus elegit te hodie,vt eſſes eius populus. Eum Leuit.26.
enim qui ſtudium adhibet,vt medeatur ei qui eſt famulus, Deus ſuum facit familiarem:
& ſi vnus fuerit numero, æquè ac populus eſt honoratus. Cùm enim ſit pars populi,
eum adimplet, in eum ex quo erat, reſtitutus. Vocatur autem ex parte quoque totum.
Ipſa autem nobilitas oſtenditur in eo,quòd quȩ ſunt pulcherrima honeſtiſsimaq; eligat
ac exerceat. Quid enim Adȩ profuit talis eius nobilitas, & quòd eius nullus eſſet pater
mortalis? Ipſe enim pater hominũ qui ſunt in generatione, turpia quidem prompto &
alacri animo delegit,vxorem ſequens:vera autem & honeſta neglexit, quo factum eſt vt
B vitam immortalē mortali cōmutaret, ſed non in perpetuum. Noë autem qui non ſic fa-
ctus eſt vt Adam,cura ac prouidentia diuina conſeruatur: ſe enim Deo obtulit ac dedica
uit.Et Abrahæ qui ex tribus vxoribus liberos ſuſceperat, non vt frueretur voluptate, ſed
quòd ſperaret,vt puto,in principio genus multiplicare,vnus ſolus hæres ſuccedit bonis
paternis, alij autem diuiſi ſunt à cognatione. Et cùm ex eo nati eſſent gemini, eſt hæres
iunior qui patri complacuit, & vota ſuſcipit:ei autem ſeruit is qui erat ætate maior.Ma-
lo enim bonũ eſt maximum, id quod non eſt in ſua poteſtate.Hæc autem œconomia eſt
& Prophetica & typica. Quòd autem ſunt omnia ſapientis, apertè indicat dicens: Quo-
niam Deus mei miſertus eſt, ſunt mihi omnia. Vnum enim oportere docet expetere,
per quem facta ſunt omnia, ex ijs qui digni ſunt promiſſa tribuit. Eum ergo qui bonus
fuerit, regni hæredem & ciuem, per diuinam deſcribit ſapientiam, & eorum qui olim
fuere iuſti,qui & in lege, & ante legem iuſtè vixere, quorum actiones ſunt nobis pro le-
gibus.Et ſapientem rurſus docens eſſe Regem,eos qui ſunt diuerſi generis facit ei dicen
tes:Rex à Deo tu es in nobis ijs qui ab eo reguntur,propter zelum virtutis viro bono ſua Geneſ. 23.
ſponte parentibus. Plato autem Philoſophus finem ponens beatitudinis, dicit eam eſſe
Deo aſsimilationem, quoad eius fieri poteſt, ſiue cũ legis decreto quodãmodo concur-
rens:magnæ enim naturæ & liberȩ ab animi perturbationibus,neſcio quomodo ferunť
ad ſcopum veritatis,vt dicit Philo Pythagoreus, Moſis res geſtas deſcribens, ſiue etiam
doctus ab aliquibus quȩ tunc erant diuinis eloquijs,vt qui doctrinæ ſiti ſemper tenere-
tur.Dicit enim lex:Poſt Dominũ Deum veſtrum ambulate,& mandata mea ſeruate.Aſ-
C ſimilationē enim lex nominat conſectationē. Talis autem conſectatio, quoad eius fieri
poteſt,aſsimilat.Eſtote,inquit Dominus,miſericordes ſicut pater veſter cœleſtis miſeri- Luc.6.
cors.Hinc Stoici quoque,naturæ conſequenter viuere, finem eſſe ſtatuerunt,eleganter
Dei nomine tranſmutato in naturam: quoniam natura & ad plantas, & ad ea quæ ſe-
minantur, & ad arbores & lapides extenditur. Apertè ergo dictum eſt: Viri mali legem
non intelligunt: qui autem legem diligunt, ſibi muri propugnaculum muniunt. Aſtu- προβάλλουσιν
torum enim ſapientia agnoſcet vias ſuas. Ignorantia autem ſapientum erit in errore. ἑαυτοῖς τεῖχος
Super quem enim reſpiciam, niſi ſuper mitem & manſuetum & trementem verba mea? Eſa.66.
ait Prophetia. Docemur autem eſſe triplex genus amicitiæ: & eorum primum quidem
eſt,idque optimum ac præſtantiſsimum, id quod eſt ex virtute:valida enim eſt, quæ eſt
ex ratione dilectio. Secundum autem ac medium, ex remuneratione: eſt autem hoc ge
nus aptum ad ſocietatem ac cōmunicationem,lubenter impertiens,& vitæ conducibi-
le. Cōmunis enim eſt quæ ex gratia amicitia. Vltimum autem ac tertium, nos quidem
dicimus id quod eſt ex conſuetudine.Illi verò, id quod ex voluptate verti ac mutari po-
teſt.Ac mihi quidem pulcherrimè Hippodamus Pythagoreus videtur deſcribere amici-
tias. Vna quidem eſt ex ſcientia Deorum: altera verò, ex hominum ſuppeditatione:ter-
tia verò,ex voluptate animantium.Eſt ergo vna quidem Philoſophi amicitia, altera ve-
rò hominis, tertia autem animalis.Reuera enim Dei eſt imago homo benefaciens: qua
in re ipſe etiam beneficio afficitur, ſicut gubernator ſimul ſeruat, & ſeruať. Et ideo cùm
quis petens fuerit conſecutus,non dicit danti, Rectè dediſti,ſed,rectè accepiſti.Ita acci- καλῶς ἔδωκας
pit quidem qui dat, dat autem qui accipit. Iuſti autem miſerentur.Benigni autem erunt καλῶς εἴληφας.
habitatores terræ: innocentes autem relinquentur in ea: qui autem iniquè ſe gerunt,

exterminabuntur ab ea. Ac mihi videtur Homerus fidelem prædiuinans, dixiſſe: Da ami D
co. Inimico autem ferendum eſt auxilium, ne maneat inimicus. Auxilio enim vincitur
quidem beneuolentia, diſſoluuntur verò inimicitiæ. Sed ſi proponatur quidē prompti
tudo & animi alacritas, quatenus habet eſt accepta, non quatenus non habet. Non enim
2. Cor. 8. vt alijs remiſsio, vobis aūt afflictio, ſed ex æqualitate in pręſenti tēpore, & quę ſequūtur.
Pſal. 111. Diſperſit, dedit pauperib. iuſtitia eius manet in ſeculū ſeculi, ait Scriptura. Quod enim
eſt ad imaginem & ſimilitudinem, ſicut etiam prius diximus, nou ex corpore ſignifica-
tur (nefas enim eſt, mortale aſsimilari immortali) ſed mente ac ratione: qua & eam quæ
eſt in benefaciendo, & eam quæ in imperando, obſignat Dominus ſimilitudinem. Non
enim priucipatus corporū qualitatibus, ſed iudicio mentis rectè geruntur. Sanctorum
enim virorum conſilijs ciuitates rectè admiuiſtrantur, & rectè domus. Porrò autem aui-
mi fortitudo ipſa quoq; reducitur ad diuinam ſimilitudinem, vt quę impatibilitate frua
ὑπομονῆ. tur per tolerantiam, ſi cui audita adhuc reſonant ea quæ narrantur de Anania, quorum
vnus quoq; fuit Daniel Propheta, diuina fide plenus. Babylonem habitabat Daniel, ſi-
cut Loth quidem Sodoma, Chaldæorum autem terram Abraham, qui paulò pòſt fuit
Dei amicus. In antrum feris plenum adduxit Danielem Rex Babyloniorum: ipſum au-
tem eduxit illæſum, qui Rex eſt vniuerſorum, qui fidelis Dominus. Hanc poſsidebit
tolerantiam is qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus, quatenus eſt eiuſmodi. Si tenta-
tur, benedicet vt generoſi animi Iob: ſi deuoretur à cete, vt Ionas precabitur, & fidos
eum reſtituet prædicentem Nineuitis: & ſi incluſus fuerit cum leonibus, feras manſue-
μαρτυρήσει, faciet: & ſi in ignem fuerit iuiectus, rore recreabitur, nō igne exuretur. Noctu erit teſtis, E
erit martyr interdiu teſtis, in ſermone, in vita, in moribus erit teſtis. Cum Domino cohabitans, eoq;
ſeu teſtis. familiariter vtens, in ſpiritu permanet, mundus quidem carne, mundus autem corde,
ſauctificatus ſermone. Mundus, inquit, ei crucifixus eſt, & ipſe mundo. Is crucem Do-
mini circunſerens, Domini ſequitur veſtigia, tanquā Deus, effectus ſanctus ſanctorum.
Omnis ergo virtutis recordata lex diuina, hominē maximè exercet ad cōtinentiā, eam
ſtatuens fundamentum virtutum: atqueadeo nos præerudit ad continentiam acquiren
dam, ex vſu animantium, ijs veſci prohibens quæ ſunt natura piuguia, quemadmodum
genus ſuum, quod carnis habet plurimum. Delicatis enim ac luxurioſis ſuppeditatur ta
lis vſus. Dicitur itaq; quidam Philoſophus ſuis afferens etymologiam, qui ὗς dicitur, ὗν
dixiſſe quaſi θῦν, vt qui ad θύειν, hoc eſt, ad ſacrificandum & mactandum aptus eſſet ſo-
lummodo. Datam enim eſſe huic animali ad nihil aliud animam, quàm vt carnes luxu-
riarent. Et ſimiliter noſtras cupiditates reprimens, prohibuit illis veſci piſcibus, qui uec
pinnas habent nec ſquamas. Carnium enim bonitate & pinguedine hi alijs piſcibus an
tecellunt. Hinc exiſtimo myſteria quoq; non ſolùm prohibere aliqua tangere animalia,
ſed etiam nonuullas eorum quę ſacrificantur eximere vſus partes, propter eas quas My-
ſtæ ſciunt cauſas. Si eſt itaq; venter continendus, & ea quæ ſunt ſubter ventrem, clarum
ἐκτέμνειν. eſt quòd iamolim à Domino accepimus per legem excindere cupiditatem. Id aūt perfe
ctè fiet, ſi cupiditatis fomitem, voluptatem inquā, non fictè damnauerimus. Dicunt eius
hanc eſſe notionem, lenem & blandum motum cum aliquo ſenſu. Ei ſeruientem Mene-
laum poſt Troiam captam dicunt, cùm impetu ferretur ad occidendam Helenā, vt quæ F
tot & tantorum fuiſſet cauſa malorum, id tamen uon potuiſſe efficere, victum pulchritu
dine, per quam in mentem venit recordatio priſtinæ voluptatis. Vnde ludificantes Tra-
gici, cum probro ac dedecore in eum exclamant:

Mamilla ubi uiſa eſt, reiecto gladio,
Adblandiens cani perditæ, oſculum accipis. Et rurſus:
Ergo hebetantnr enſes pulchritudine.

Ergo verò Antiſtheni aſſentior qui dicit: Ego Venerem ſi acciperem, iaculis conſode-
rem, quòd multas uoſtras pulchras ac bonas vxores corruperit: & naturæ vitiū dicit cu
pidinem, à quo cùm vincunē miſeri, morbū Deum appellant. Per hæc enim oſtenditur
vinci imperitiores, propter ignorationem voluptatis, quæ non eſt admittenda, etſi dea
dicatur, hoc eſt, etſi diuinitus data ſit ad vſum liberorum procreationis. Et Xenophon
voluptatem apertè vitium dicens, inquit: O miſera, quid verò tu bonum noſti, aut quid
ſit honeſtum conſideras, quæ ne eorum quidem quę ſunt iucunda expectas cupiditatē?
priuſquam eſurias quidem comedens: priuſquam aūt ſitias, bibens: & iucundè quidem
veſcaris, obſoniorum conditores excogitans: vt aūt ſuauiter bibas, ſumptuoſa vina com
paras, & æſtate circumcurſans niuem quæris. Vt aūt iucundè dormias, non ſolùm mol-
ἐνηλατα. les lectos, ſed etiam quæ lectis ſupponantur fulcra paras. Vude, vt dicebat Ariſto, ad to-
tum tetrachordon, voluptatem, inquam, & dolorem, metum & cupiditatem, exercita-
tioue magna & pugna opus eſt:

Hi nanq; vel per interiora uiſcera
Vſq; meant, hominumq; corda exagitant.

A Eos enim qui magni & excelſi animi exiſtimantur, voluptas facit cereos, ex ſententia
Platonis: quoniã vnaquæq; voluptas, & vnuſquiſq; dolor corpori affigit animã, eius qui
nõ ſe ſeparat ab animi perturbationibus, eaſq; cruci affigit. Qui perdiderit animã ſuam, Matth. 10.
inquit Dominus, ſeruabit ipſam: aut eam tradens, lubenter adeundo pro Domino pe-
ricula, aut eam perdens, ex ea quę eſt ei cum hac vita conſuetudine. Si enim ſoluere, ab-
ducere, & ſegregare (id enim crux ſignificat) animam volueris ab ea quæ eſt in hac vita
voluptate & delectatione, habebis eam, in ea quę expectatur ſpe inuentam & conquie-
ſcentem. Hoc enim fuerit meditatio mortis, ſi ſolis ijs quæ ſunt ſecundum naturam
dimenſæ appetitionibus, quæ ea quę ſunt ſecundum naturam nihil excedunt, declinan
do ad id quod exuperat, vel quod eſt præter naturã, in quo peccandi enaſcitur poteſtas,
contenti eſſe velimus. Oportet ergo nos Dei induere armaturam, ad hoc vt poſsimus Ephe. 6.
reſiſtere inſidijs diaboli: quoniam arma militię noſtrę non ſunt carnalia, ſed Deo poten-
tia, ad deſtructionem munitionum, cogitationes deſtruentes, & omnem altitudinem ſe
extollentem aduerſus Dei cognitionem, & captiuantes omnem intellectum ad obedi-
endũ fidei, ait diuinus Apoſtolus. Viro vtiq; opus eſt qui admirabiliter & inconfuſe ijs re
bus ſit vſurus, à quibus proficiſcuntur animi perturbationes, vtpote diuitijs & pauper-
tate, gloria & ignominia, ſanitate & morbo, vita & morte, labore & voluptate. Vt enim
indifferenter vtamur differẽtibus, magna nobis opus eſt differentia, vt qui multa imbe-
cillitate prius malè affecti ſimus, & in mala educatione, & inſtitutione prius verſati cum
ignoratione. Simplex ergo ratio noſtræ philoſophię, dicit omnes animi perturbationes
B & vitia, eſſe impreſsiones mollis & cedentis animæ, & veluti obſignationes poteſtatum ἐναπομόργματα. ἐναποσφραγί-
ſpiritalium, aduerſus quas nobis eſt colluctatio. Maleficarum enim, vt puto, poteſtatum σματα.
eſt opus, proprij habitus aliquid conari, ſigillatim operari, vt nos qui eas abrenuncia-
uimus, in certamine ſuperent, & ſuos efficiant. Eſt ergo iurè conſequens, vt aliqui qui-
dem in lucta proſternantur. Quicunq; autem certamen magis athleticè aggrediuntur,
omni contentione decertantes, ad coronam vſq; perueniunt: prædictæ autem poteſta-
tes in multo ſudore & cruore tunc deficiunt, victores admirantes. Eorum enim quæ mo ἐν πολλῷ τῷ
uentur, alia quidem ex appetitione mouentur & viſione, ſicut animalia: alia autem per λύθρῳ.
tranſlationem, ſicut inanimata: ex inanimis autem plantas quoq; dicunt moueri tran-
ſeundo ad augmentum, ſi quis eis eſſe plantas inanimas conceſſerit. Et habitum quidem
lapides, naturam verò plantæ & appetitionem & viſionem, & ea rurſus quæ prius dicta
ſunt, bruta quoq; participant. Ratiocinandi autem poteſtas, quæ eſt propria humanæ a-
nimæ, non debet ſimiliter impelli atq; animantia ratione carentia, ſed viſa quæ impel-
lunt diſcernere, & non ab eis abduci. Hę ergo de quibus diximus poteſtates, pulchritu-
dines & glorias, & adulteria & voluptates, & tales eiuſmodi ineſcantes viſiones, ijs quę
facilè ſeduci poſſunt, animabus protendunt, quemadmodum qui pecora abigunt, eis
frondes porrigunt. Deinde cùm eos aſtu circumuenerint, qui non poſſunt veram volu- δελεάζει.
ptatem à falſa diſcernere, fluxamq; ac caducam iniuriæq; obnoxiam à ſancta pulchritu-
dine, ducunt redactos in ſeruitutem. Vnaquęq; autem deceptio aſsiduè premens ani-
mam, in ea imprimit viſionem: & imprudens inſcienſq; anima perturbationis ac vitij
C circunfert imaginem, cùm cauſa oriatur ex ineſcatione & noſtra aſſenſione. Baſilidis au-
tem ſectatores vitia & animi perturbationes conſueuerunt vocare προσαρτήματα, id eſt, ap-
pendices: & ea eſſe quoſdam in eſſentia ſpiritus appenſos animæ ratione præditæ per
quandam conturbationem & confuſionem principalem: & alias rurſus ſpirituũ adul-
terinas & diuerſi generis naturas ijs adnaſci, vtpote lupi, ſimiæ, leonis, vrſi: quorum pro-
prietates quæ viſione in anima apprehendunt, animæ cupiditates animantibus dicunt
aſsimilare. Quarum enim ferunt proprietates, earum opera factaq; imitantur. Et non ſo
lùm cum rationis expertium animantium appetitionibus & viſionibus coniunctionem
ineunt & familiaritatem, ſed etiam plantarum æmulantur motus & pulchritudines,
propterea quòd plantarum quoque ferant appenſas proprietates: habere autem etiam
habitus proprietates, vtpote duritiem Adamantis. Sed aduerſus hoc dogma quidem po
ſtea diſſeremus, quando de anima tractabimus: nunc autẽ hoc ſolum adnotandum eſt,
quòd Durij equi, vt eſt in poëticis fabulis, imaginem ſeruat homo ex ſententia Baſili-
dis, vt qui in vno corpore tot diuerſorum ſpirituum exercitum habeat inſinuatum. Ipſe
itaq; filius Baſilidis Iſidorus, in libro de Adnata anima, cùm dogma animaduertiſſet, ſcri
bit his verbis, veluti ſeipſum accuſans: Si enim alicui perſuaſeris non eſſe animam vnius
partis, vi autem appendicum fieri ea quæ ſunt deteriorum vitia ac perturbationes, non
leuem prætextum habebunt homines ſcelerati, dicendi, coactus ſum, abductus ſum, coa
ctus feci, non volens operatus ſum, cùm ipſe dux fuerit malorum cupiditatis, & cum ap
pendicum violentia non depugnarit. Oportet autem cùm parte ratiocinatiua facti ſi-
mus ſuperiores, minorem quę eſt in nobis creaturam videri ſuperare. Is enim duas quo-
que in nobis ponit animas, ſicut Pythagorei, de quibus poſtea conſiderabimus. Quin-

etiam Valentinus ſcribens ad aliquos, his verbis ſcribit de appendicibus: Eſt autẽ vnus bonus, cuius fiducia eſt ea quæ fit per filium manifeſtatio, & per eum ſolum poteſt cor fieri mundum, ex corde extruſo omni maligno ſpiritu. Multi enim in eo habitantes ſpiritus, id mundum eſſe non ſinunt. Vnuſquiſque autem eorum propria efficit opera, ſępe non conuenientibus inſultans cupiditatibus. Ac mihi quidem videtur cor non eſſe abſimile diuerſorio: illud enim perforatur & effoditur, & ſtercore ſæpe repletur, cùm homines ſe petulanter gerant, & locum nihil omnino curent, vt qui ſit alienus. Eodem modo cor quoque, cùm, quandiu nulla eius cura geritur, ſit immundum & multorum dæmonum habitaculum: poſtquam autem id inuiſerit qui ſolus eſt bonus pater, ſanctificatum eſt, & luce reſplendet: & ſic qui tali corde eſt præditus, beatur, quoniam Deum videbit. Quęnam eſt ergo cauſa, quòd non ab initio talis animæ cura ac prouidentia geratur, dicant nobis. Aut enim nó eſt digna, & quomodo ſicut ex pœnitentia accedit ad eam prouidentia, vel natura, vt ipſe vult, ſeruatur? & neceſſe eſt eam cùm ab initio eius cura geratur propter cognationem, immundis ſpiritibus nullum dare aditum, niſi ei vis afferatur, & imbecilla probetur. Si enim dederit, cùm ea pœnitentia ducta ſit, eligere quæ ſunt meliora: ille inuitus dicet, id quod decernit quæ eſt apud nos veritas, ex obediente mutatione, nó autem ex natura, eſſe ſalutem. Quemadmodum enim exhalationes, quę & è terra & ex lacunis ac voraginibus oriuntur, conflantur in caliginem & nymboſam vertiginem: ita etiam carnalium cupiditatum vapores malam animæ inurunt habitudinem, voluptatis ſpectra animæ repræſentantes, & ante eam effundentes. Intelligenti itaque luci tenebras offundunt, attrahente anima vapores qui oriuntur ex cupiditate, & perpetuitate voluptatum condenſante vitiorum vertigines. Aurum è terra non tollitur gleba, ſed cocta percolatur: deinde cùm munda fuerit, aurum vocatur, vt quæ ſit terra mundata. Petite enim, & dabitur vobis, ijs qui ex ſeipſis poſſunt ea quæ ſunt optima eligere, dicitur. Quomodo autem nos diaboli operationes, & ſpiritus immundos in peccatoris animam ſeminare dicamus, non mihi pluribus verbis opus eſt, ſi adduxero teſtem Barnabam Apoſtolicum (erat autem is ex ſeptuaginta, & Pauli adiutor) his verbis ſic dicentem: Antequam nos Deo crederemus, erat noſtrum cordis habitaculum interitui obnoxium & imbecillum, verè templum manu ædificatum: quia erat quidem plenum cultu idolorum, & erat domus dæmonum, quod faceret quæcunq; Deo ſunt contraria. Operationes ergo dęmonibus conuenientes dicit peccatores efficere: nó autem ait ipſos ſpiritus habitare in anima infidelis. Et ideo ſubiungit: Attendite vt templum Domini glorioſe ędificetur. Diſcite vos accepiſſe remiſsionem peccatorũ, & ſperaſſe in nomen. Efficiamur rurſus noui, creati ab initio. Non enim dæmones à nobis expelluntur, ſed peccata, inquit, remittuntur, quæ ſimiliter atque illi faciebamus priuſquam crederemus. Meritò ergo contrà oppoſuit ea quæ ſubiunguntur: Quare in noſtro habitaculo verè Deus inhabitat: in nobis eſt quodammodo Verbum eius fidei, vocatio eius promiſsionis, ſapientia iuſtificationum, mandata doctrinæ. Scio me in quandam incidiſſe hæreſim: qui autem ei pręerat, dicebat ſe per vſum voluptatis pugnare cum voluptate, per ſimulatam pugnam ad voluptatem transfugiens præclarus hic gnoſticus. Se enim dicebat eſſe gnoſticum, id eſt, cognoſcendi poteſtate pręditum: dicebat enim, non eſſe magnum abſtinere à voluptate qui eam non eſſet expertus, ſed eum qui in ea verſatus eſſet non vinci. Vnde propter eam dicebat ſe in ea exerceri. Seipſum autem miſer imprudens decipiebat arte voluptaria. In eandẽ ergo, vt patet, venit ſententiam Ariſtippus quoq; Cyreneus, in quam ſophiſta qui ſe iactat tenere veritatem. Cùm itaq; probro ei daretur, quòd cum meretrice Corinthia aſsiduè verſaretur: habeo, inquiebat, Laidem, ſed ab ipſa non habeor. Tales autem ſunt etiam qui dicunt ſe ſequi Nicolaum, adducentes eius viri aliquid literarum monimentis mandatũ, ſed ab eis detortum, nempe oportere carne vti. Sed ille quidem vir præclarus ſignificabat oportere voluptates arcere & cupiditates, & hac exercitatione marcidas flaccidasq; reddere carnis appetitiones & inſultus. Qui autẽ inſtar hircorum ſunt profuſi ad voluptatem, veluti corpus contumelia afficientes, ſuaui fruuntur delectatione, neſcientes quòd id quidem, cùm ſit natura fluxum, ſentum ſquallidum pannoſumque redditur: ipſorum autem infoſſa eſt anima in cœno vitij, vt qui decretum ipſius voluptatis, non autem viri Apoſtolici ſequantur. Quid hi enim differunt à Sardanapalo? cuius vitam ſignificat epigramma:

Hæc habeo quæ edi, quęq; exaturata libido
Hauſit, at illa iacent multa & præclara relicta.

Non eſt omnino neceſſaria affectio voluptatis, ſed acceſsio quædam & affectatio vſibus quibuſdam naturalibus, fami, ſiti, frigori, matrimonio. Si itaq; fieri poſſet vt abſq; ea vel biberetur, vel alimentum ſuſciperetur, vel liberi procrearentur, non poſſet oſtendi alius eius vſus. Neque enim operatio, neque affectio, ſed neque aliqua pars noſtri eſt voluptas, ſed vicarij miniſterij gratia in vitam acceſsit, quemadmodum dicunt acceſsiſſe

ſales

A ſales nutrimenti concoquendi cauſa. Quæ eſt autem effrenata, & domus adminiſtrationem vi ſibi vſurpauit, primam generat cupiditatē, quę eſt deſideriū, & appetitus à ratione alienus, eius qui eſt ei gratificatus. Ea Epicuro perſuaſit vt philoſophi finem poneret voluptatem. Diuinam itaq; rem is eſſe ſtatuit, firmam ac ſtabilem bonam carnis conſtitutionem, & quòd ea ita ſit futura ſpem fide dignam. Quid enim eſt aliud delirię, quàm libidinoſa ligutitio, & ſuperuacanea redundantia eorum qui ſunt diſſoluti ad ſuauem ſenſum delectationis? Significanter ſcribit Diogenes in quadam tragœdia:

Effœminatis quis merè ac cinędicis,
Cor alligatum eſt ſuauibus delitijs,
Qui laborare tantillum haud volunt.

& quæ deinceps ſequūtur, quę turpiter quidem dicta ſunt, ſed pro meritis eorū qui ſunt dediti voluptati. Diuinè itaq; mihi videtur lex voluiſſe vt metus impenderet neceſſariò, vt cautione & attentione hoc ſibi pararet & conſeruaret philoſophus, vt eſſet minimè ſollicitus, à lapſu alienus, & peccato non affinis, in omnibus permanens. Pax enim & libertas nó aliter accedit, quàm per perpetuā & indefatigabilē aduerſus animi noſtri motus repugnantiā. Sunt enim hi aduerſarij craſsi & Olympici, & veſpis, vt vno verbo dicā, acriores: & maximè voluptas, quæ non ſolùm interdiu, ſed etiā noctu in ipſis inſomnijs, nos cum præſtigijs ineſcando, inſidiatur & mordet. Quomodo ergo poſſunt adhuc Græci iure legem inſectari, cùm ipſi quoq; voluptatē doceant ſeruire metui? Socrates itaq; iubet ea cauere quę perſuadent vt non eſurientes comedant, & bibant non ſitientes: & pul
B chros aſpectus & oſcula, vt quę ſcorpijs & araneis grauius venenū naturaliter emittant. Antiſthenes autem vult potius inſanire, quàm voluptate affici. Et Crates Thebanus:

Hæc vincas rectis exultans moribus, atq;
Te auro haud addicens, cupidis nec amoribus vnquam
Seruam: nec mercatores ſunt amplius vlli.

Et totum colligit veluti in epilogum:

Mancipat at quem non turpis tangitq; voluptas,
Regnum immortale, & libertas huic quoq; amatur.

Hic autem alibi rectè admodum ſcribit, rerum venerearum effręnati deſiderij cataplaſma eſſe famem: ſin minus autem, laqueū. Zenonis autem Stoici quęnam eſſet doctrina, teſtantur Comici, licet ei detrahentes, hoc modo:

Vit philoſophatur Zeno iſte philoſophiam
Vanam: docet nam eſutiem diſcipulos.
Panis ſit vnus, caricaq;, & potus aquæ.

Hi omnes vtiq; non erubeſcunt apertè confiteri eam quæ ex cautione accipitur vtilitatem. Quæ eſt autem vera, & non expers rationis, ſapientia, non ſolis verbis confidens & decretis, ſed tegumentis inuulnerabilibus & myſterijs efficacibus, & in diuinis præceptis meditans & ſe exercens, vim diuinam per eam quæ ex ipſa inſpiratur partem, à verbo ſeu ratione accipit. Iam verò Poëtici quoq; Iouis deſcribunt ægidem,

Terribilem, quæ albo penitus redimita timore eſt.
C Lis quoq; ineſt, & vis vrgens, & frigidus horror,
Gorgoneumq; caput, monſtrum olim quod fuit ingens,
Terribile, horrendum, oſtentum Iouis ęgiferentis.

Iis autē, qui id quod eſt ſalutare rectè poſſunt perſpicere, neſcio an quid videbitur amabilius honeſtate ac grauitate legis, & eius filia cautione ac religione. Verūenimuero quando aliquid nimis intenſum, & quod iuſtum tonum excedat, dicetur canere, ſicut etiā Dominus in aliquos, ne aliqui ex ijs qui eum æmulantur ac ſequūtur, aliquid canant quod à tono fidiumq; concentu diſcrepet: ſic audio, non vt quod ſit nimis intenſum & quod iuſtum tonum excedat, ſed quod ſit eiuſmodi ijs qui diuinum nolunt iugum tollere. Iis enim qui ſunt remiſsi & imbecilli, id quod eſt moderatum, videtur nimis intenſum, & tonum excedere: & id quod eſt æquum, videtur eſſe ſummum ius: quoſcunque enim propterea quòd peccati amore tenentur, ſubit indulgentia, ij veritatem exiſtimant eſſe moleſtiam, & ſeueritatem ſæuitiam: & eum qui non ſimul peccat & vnà deorſum trahitur, immiſericordem. Rectè ergo ſic ſcribit de Plutone tragœdia:

Venturus ad quem Dæmonem tu ſis rogas?
Qui haud nouit æquum, ſed neq; vllam gratiam:
Solummodo aſt illi placet iuſtitia.

Etſi enim nondū poteſtis facere quę à lege imperantur, attamen conſiderantes eſſe nobis propoſita pulcherrima exemplaria libertatis, amorē in ipſa nutrire & augere poſſumus: & ea ratione promptiori & alacriori animo iuuabimur, alia quidem prouocantes, alia verò imitantes, & alia reuerentes. Neq; enim veteres illos qui ex lege vixerunt,

Annoſa aut quercus genuit prærupta'ue petra,

ſed eo quòd ſyncerè ac germanè vellent philoſophari, totos ſeipſos Deo obtulerũt ac de D
dicarunt,& in fidei rationẽ relati ſunt.Pulchrè de Indis dicebat Zeno,ſe vnum malle In-
dum videre qui torreatur,quàm omnes de laboris perpeſsione diſcere probationes.No-
bis autem ſunt quotidie redundantes Martyrum ſeu teſtium fontes,qui noſtris ſpectan-
tur oculis,qui torrentur,torquentur,& capite truncãtur. Eos omnes legis metus, qui ve
luti pędagogus ad Chriſtum deduxit, exercuit, vt pietatem vel per ſanguinem oſtende-
rent.Deus ſtetit in ſynagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat. Quoſnam? Eos
qui ſunt voluptate ſuperiores,qui vincunt animi motus ac perturbationes, qui ſciunt v-
numquodq; eorum quæ faciunt:eos qui ſunt Gnoſtici, Id eſt,cognoſcendi poteſtate præ
diti,qui mundo ſunt maiores.Et rurſus:Ego dixi, Dij eſtis, & filij altiſsimi omnes. Qui-
buſnam dicit Dominus? Ijs qui,quoad eius fieri poteſt,mortalia omnia repudiant. Et di
cit Apoſtolus: Vos autem non amplius eſtis in carne,ſed in ſpiritu.Et rurſus dicit:In car-
Rom.8. ne cùm ſimus,non ſecundum carnem militamus. Caro enim & ſanguis regnũ Dei non
poſſunt poſsidere,neq; corruptio poſsidet incorruptionẽ. Ecce tanquã homines morię
miui,nos arguẽs dixit ſpiritus.Oportet ergo nos exercere ad ea cauenda quę ſunt obno-
xia vitijs,fugiendo,vt ij qui verè ſunt philoſophi,eos cibos qui incitant ad libidinem, &
eam quę eſt in cubili diſſolutam remiſsionẽ & delectationẽ:& agendo,vt ea quidem quę
in voluptate explenda fruendisq; delitijs accidunt,ſint alijs magnũ præmiũ, nobis autẽ
non itidem.Eſt enim donum Dei maximũ temperãtia. Ipſe enim dixit, Non te dimitto,
nec te derelinquo, vt qui te dignum iudicauerim propter veram ac germanam electio-
nem.Sic ergo nos piè ac cautè accedere conãtes, excipiet benignum ac ſuaue iugum Do E
mini, à fide in fidem, vno auriga, per profectum, vnumquenq; noſtrum agente ad ſalu-
tem,vt accedat is quem par eſt, fructus beatitudinis. Fit autem exercitatio, ex ſententia
Coi Hippocratis,non ſolùm corporis ſanitas, ſed etiam animæ, impigra laborum ſuſce-
ptio,& non nimia nutrimenti exaturatio.Epicurus autem, in non eſuriendo, nec ſitien-
do,nec frigendo,ponens beatitudinem, vocem illam Deo parem exclamauit, impiè di-
cens,ſe pro his vel cum Ioue patre eſſe pugnaturum,tanquam porcorum ſtercoribus ve-
ſcentium,& non ratione præditorum & philoſophorum, beatam decernens victoriam.
Ex ijs enim qui voluptati parent,conſtat eſſe Cyrenaicos & Epicurum. Eos enim aper-
tè dicere,finem eſſe iucundè viuere.Perfectum autem bonum ſolum eſſe voluptatem.E-
picurus autem doloris quoque amotionem dicit eſſe voluptatem: eligendum autem &
expetendum eſſe dicit,id quod primùm à ſeipſo trahit ad ſeipſum, quod videlicet eſt o-
mnino in motu.Dinomachus autem & Callipho dixerunt eſſe finem, quicquid in ſe eſt
facere gratia conſequendæ & fruendæ voluptatis. Et Hieronymus Peripateticus, finem
quidem eſſe viuere ſine moleſtia ac perturbatione: extremum autem, ſeu ad finem ſpe-
ctans,bonum,eſſe felicitatem.Et Diodorus,qui ſimiliter fuit ex eadem hæreſi,finem eſ-
ſe pronunciat,citra vllam moleſtiam & honeſtè viuere.Atque Epicurus quidem & Cyre
naici,id quod eſt primum naturæ proprium & conueniens,dicunt eſſe voluptatem. Vo-
luptatis enim cauſa accedens,inquiunt,virtus, peperit voluptatem. Ex Calliphonis au-
tem ſententia,voluptatis quidem cauſa acceſsit virtus,procedente autem tempore cùm
ſuam vidiſſet pulchritudinem,effecit vt principio,hoc eſt,voluptati,eſſet honore æqua- F
lis.Ariſtotelei autem finem eſſe tradunt viuere ex virtute. Sed nec felicitatem nec finem
adeſſe cuilibet qui habeat virtutem.Sapientem enim qui vexatur,& in varios caſus præ-
ter voluntatem incidit,& ideo vult lubenter è vita effugere,nec eſſe beatum nec felicem.
Virtuti autem tempore quoque aliquo opus eſt:non enim accedit vno die, quæ etiam in
perfecto conſiſtit:quandoquidem non eſt vnquam,vt aiunt, puer beatus. perfectum au-
tem tempus fuerit vita hominis:compleri itaque beatitudinem ex triplici genere bono
rum.Neque ergo pauper,nec inglorius, ſed nec valetudinarius, ſed nec ſi quis fuerit ſer-
uus,eſt beatus ex eorum ſententia.Rurſus autem Zeno quidem Stoicus finem eſſe putat
ἐν τῷ εὐλο- ex virtute viuere. Cleanthes autem naturæ conuenienter viuere, in bene ratiocinan-
γιστεῖν. do: quod in ijs quæ ſunt ſecundum naturam eligendis ſitum eſſe ſtatuit. Et Antipater
eius familiaris, in ijs quidem quæ ſunt ſecundum naturam aſsiduè & abſque vlla prola-
pſione deligendis,ijs autem quæ ſunt præter naturã reijciendis, poſitum eſſe exiſtimat.
Et rurſus Archedemus ſic finem eſſe exponebat, in ijs quæ ſunt ſecundum naturam ma-
xima & præcipua deligendis, non poſſe tranſilire. Præter hoc autem Panętius, conue-
nienter viuere appetitionibus quæ datæ ſunt nobis à natura. Poſtremò autem Poſido-
nius,viuere contemplando vniuerſorum veritatem & ordinem, & ſe, quoad eius fieri
poteſt,ita inſtituere, vt nulla in re ducatur à parte animæ quæ caret ratione. Quidam
autem ex recentioribus Stoicis, finem eſſe tradiderunt, viuere conſequenter conſtitu-
tioni hominis. Quid tibi Ariſtonẽ recenſeã? is finem dicebat eſſe ἀδιαφορίαν,id eſt, indiffe
rentiam:indifferens autem planè relinquit indifferens.aut ea quę ab Herillo dicuntur in
medium adducã? Ex ſciẽtia viuere ponit Herillus finem. Ex Academia enim recentiores
volunt

A volunt nonnulli finem tradere, firmam ac ſtabilem à viſis abſtinentiam. Quinetiam Ly-
cus Peripateticus veram animæ lætitiam dicebat eſſe finem, quemadmodum Leucimus
eam quæ ex honeſtis proficiſcitur. Critolaus autem qui ipſe quoque fuit Peripateticus,
dicebat eſſe perfectionem vitæ rectè fluentis ſecundum naturam, quæ completur ex tri-
bus generibus, à maioribus per manus traditam ſignificans perfectionem. Neq; verò no-
bis his contentis quieſcendum eſt, ſed quam maximè contendendum eſt, ea quoq; quæ
à Phyſicis de re propoſita decernuntur adducere. Anaxagoram enim Clazomeniū aiunt
dixiſſe contemplationem eſſe vitæ finem, & eam quæ ex ea procedit libertatem. Heracli
tum autem Epheſium *εὐαρέστησιν*. Pythagoram autem refert Heraclides Ponticus, ſcientiā *εὐαρέστησιν.*
perfectionis virtutum animæ tradidiſſe eſſe beatitudinē. Quinetiam Abderitani docent
eſſe finem. Democritus quidem in libro de Fine, animi tranquillitatē, quam etiam appel
lauit *εὐεστὼ*, & ſæpe exclamat, Delectatio & eius priuatio ſunt eorum terminus qui ad ip- *εὐεστὼ* quid.
ſum florem peruenerunt. Hecatæus autem ſufficientiam. Quinetiam Apollodotus Cyzi *ψυχαγωγίαν*
cenus animi delectationem, quemadmodū Nauſiphanes admirationē vel obſtupefactio *κατάπληξιν.*
nem. Eam enim dicit à Democrito vocari *ἀθαμβίην*. Præter hos autem Diotimus abſolutā
omniū bonorum perfectionem, quam dicit appellari *εὐεστὼ*, finem pronūciauit. Rurſus
Antiſthenes quidem faſtus vacuitatem. Qui autem vocantur Annicerei ex ſucceſsione *ἀτυφίαν.*
Cyrenaica, nullum totius vitę finem terminatū ſtatuerunt: vniuſcuiuſq; aūt actiones pro
prium eſſe finem, nempe eam quæ ex actione efficitur voluptatem. Hi Cyrenaici, Epicu-
ri voluptatis terminum, hoc eſt, doloris ablationem, infirmant & abrogant, eam conſti-
B tutionem mortui appellantes: non ſolùm enim nos gaudio affici propter voluptates,
ſed etiam propter conſuetudines, & honores. Epicurus autem exiſtimat omnē effici læ-
titiam ex carne primò affecta. Metrodorus autem in opere quod inſcribitur, Maiorem
eſſe cauſam ad felicitatē eam quę eſt ex nobis, ea quæ ex rebus oritur, Animę, inquit, bo
num quid eſt aliud, quàm firma ſtabilis ac bona carnis cōſtitutio, & ſpes fide digna quòd
ea ſic futura ſit? At verò Plato philoſophus finem dicit eſſe duplicem. Vnum quidem, id
quod eſt participabile & primum in ipſis formis, quod quidem nominat bonum. Alterū
aūt id quod eſt illius particeps, & quæ ab eo proficiſcitur accipit ſimilitudinē, quod qui
dem eſt in hominibus qui virtutē & verā philoſophiā ſibi vendicant. Quare Cleanthes
quoq; in ſecundo de voluptate, dicit Socratē vbique docere, eundem eſſe virum iuſtum
& beatum: & eum execrari qui primus diuiſit iuſtum ab vtili, vt qui rem fecerit impiam.
Reuera enim ſunt impij, qui vtile à iuſto quod eſt ex lege ſeparant. Ipſe autē Plato dicit
beatitudinē, quæ eſt *εὐδαιμονία*, eſſe, bene habere Dęmonem. Dici autem Dæmonem, prin
cipalem animæ noſtræ partem. Beatitudinē autem, eſſe perfectiſsimū bonum & pleniſ-
ſimum. Aliquando autem vocat vitam ſibi conſentientē & conuenientē, & nonnūquam
id quod eſt ex virtute perfectiſsimū. Id autem ponit in ſcientia boni, & in ea quæ eſt cum
Deo ſimilitudine: ſimilitudinē pronuncians eſſe iuſtum & ſanctum cum prudentia. An
non ſic quidam ex noſtris, ad imaginem quidem ſtatim in ortu accepiſſe hominem, ad
ſimilitudinem autem per perfectionē poſtea eſſe accepturum intelligunt? Iam verò do-
cens Plato hanc ſimilitudinē viro bono futuram eſſe cum humilitate, illud vtique inter-
C pretatur, Omnis qui ſeipſum humiliat, exaltabitur. Dicit itaq; in Legibus: Deus quidem Luc. 14. & 18.
certè, vt vetus eſt oratio, tenens principium & medium & finem vniuerſorū, rectà pergit
ſecundum naturam circumiens. Eum autem ſemper conſequitur iuſtitia, vltrix eorum
qui à lege diuina deficiunt Vides quo modo ipſe quoque legi diuinæ inducit religionē.
Subiungit itaque: Cui qui beatus quidem eſt futurus, adhærens, ſequitur humilis & mo-
deratus. Deinde cùm his ea quæ ſunt conſequentia coniunxiſſet, & timore adhibito ad-
monuiſſet, ſubiungit: Quænam eſt ergo actio Deo amica & conſentiens? Vna, & quæ v-
num quidem verbum habet vetus, nempe quod ſimili quidem quod eſt moderatū, ſimi-
le fuerit amicum: quæ ſunt autem immoderata, neq; ſibi inuicē, neq; moderatis. Hac ita-
que ratione noſter temperans, eſt Deo amicus, eſt enim ſimilis: qui non eſt autem tempe
rans, diſsimilis & diuerſus. Hoc autē vetus decretū eſſe dicens, eam quæ à lege ad ipſum
peruenit, doctrinam tacitè ſignificauit. Et in Theętero, cùm mala circa mortalē naturam
& hunc locum neceſſariò circūcurſare dediſſet, ſubiungit: Quare oportet tentare hinc il
luc fugere quam celerrimè. Fuga autē eſt, Deo quoad eius fieri poteſt aſsimilatio: aſsimi
latio autē, iuſtum & ſanctū fieri cum prudentia. Et Speuſippus Platonis ex ſorore filius,
dicit beatitudinē eſſe perfectū habitum in ijs quę ſunt ſecundum naturā: aut habitū bo-
norū, quam conſtitutionē omnes quidē homines appetere: cōiectare autem bonos mo-
leſtiæ & conturbationis vacuitatem, fuerint autem virtutes effectrices felicitatis. Xeno-
crates verò Chalcedonenſis definit beatitudinē, proprię virtutis poſſeſsionē, & eius quę
ei inſeruit facultatis: deinde vt in quo quidem ſit, videtur dicere animam: vt autem à qui
bus, virtutes: vt autē ex quibus tanquā partibus, bonas actiones, & honeſtos habitus, &
affectiones, & motus, & habitudines: vtpote quòd nō ſine his ſint ea quę ſunt corporis &

A collocant. Præterea ex Stoicorum quidem ſententia eſt indifferens, & matrimonium &
liberorum ſuſceptio ex Peripateticorum uerò, bonum. Vt ſemel autem dicam, dogmata
lingua tenus deducentes, voluptatibus ſeruierunt, alij quidem pellicibus, alij verò mere
tricibus, plurimi autem vtentes adoleſcentulis. Sapiens aũt ille quaternio, in horto cum
meretrice, factis voluptatem gloria afficiebat. Non ergo eam quę eſt de boue iungendo *ἀσφέγγες.*
effugerint exectationem, qui cùm ſibi aliqua non conferre iudicent, alios ea hortentur
facere, vel contrà. Hoc breuiter ſcriptura ſignificauit, dicens: Quod odio habes, ãlij ne fe Matth.7.
ceris. Cæterùm qui matrimonium approbant, Nos, inquiunt, fecit natura aptos ad ma-
trimonium, vt liquet ex compoſitione corporũ maſculorum & fœminarum: & frequen-
ter illud acclamant, Creſcite & multiplicamini. Si autem hæc quoq; ita ſe habent, ipſis ta
men turpe videtur, quòd homo quem Deus eſt architectatus, ſit animantibus brutis in-
temperantior, quę cum multis & impudenter non congrediuntur, ſed cum vno, & quod
eſt eiuſdem generis: cuiuſmodi ſunt columbæ, & palumbes, & genus turturum, & quæ
ſunt his ſimilia. Præterea, inquiunt, qui caret liberis, eſt ea perfectione defectus quæ eſt
ſecundum naturam, vt qui ſuum ſucceſſorem in ſuum locum non ſubſtituerit. Perfectus
enim eſt qui ex ſeipſo fecit ſimilẽ: vel potius quando illum idem feciſſe viderit, hoc eſt,
quando in eandem peruenerit naturã filius, cuius eſt qui eum genuit. Eſt ergo omnino
vxor ducenda, & patrię cauſa & liberorũ ſucceſsionis, & mundi, quantũ eſt in nobis, per
fectionis. Nam alicuius etiam matrimonij miſerentur poëtæ, quod eſt ſemiperfectum &
caret liberis: beatum aũt ducunt id quod floret & germinat vndiquaq;. Morbi autem cor *ἀμφιθαλῆ,*
B poris maximè indicãt neceſſarium eſſe matrimonium. Vxoris enim cura, & aſsidua eius
perſeuerantia, videtur aliorũ neceſſariorũ & amicorum tantũ ſuperare tolerantiã, quan-
to ea mutua doloris cõſenſione & miſericordia antecellit, & vult omniũ maximè luben *συμπαθεία.*
ter aſsidere. Et reuera ex ſcripturę ſententia eſt neceſſaria adiutrix. Menãder itaq; Comi-
cus cùm matrimoniũ eſſet inſectatus, alia etiã vtilia opponens, reſpondet ei qui dixerat:

Affectus in rem ſum ego
Non bene, ſiniſtrè eam nam tu quidem capis.

Deinde ſubiungit:

Grauia fuerunt & moleſta quę tibi,
Vides in ipſo, ſed bona non aſpicis.

& quæ deinceps ſequuntur. Fert autem opem quoq; matrimonium ijs qui ętate proceſ-
ſerunt, vt quòd exhibeat vxorem curam gerentem, & alat qui ex ea ſuſcepti ſunt liberos,
vt in ſenecture parentes ſuos nutriant. *ἀλδαίνει.*

Viro autem gloriæ, qui ſiet in terra, ei fuerint filij.
Vt ſubera atq; imo ex profundo rete, agent,
Et quę plagas ſeruant lino, ex Tragici Sophoclis ſententia. Non permittunt autẽ Le *ἀντιτέρπ.*

giſlatores maximos magiſtratus gerere ijs qui vxorem nõ duxerint. Iam verò Laconum
Legiſlator, non ſolùm pœnam impoſuit ei qui vxorem non duxiſſet, ſed etiam ei qui v-
nam tantùm, & ei qui duxiſſet ſerius, & ei qui ſolus viueret. Præclarus autem Plato iubet
vxoris quoq; alimentum publico pendere ærario, eum qui vxorẽ non duxiſſet, & ſum-
C ptus quos oportet dare magiſtratibus. Si enim ductis vxoribus liberos non ſuſceperint,
quod in eis quidem ſitum eſt, hominum raritatem inuehent, & ciuitates diſſoluẽt, & qui
ex eis conſtat ornatum: eſt autem eiuſmodi eorum impietas, qui diuinam diſſoluunt ge-
nerationem. Iam verò eſt ignaui & imbecilli animi, fugere conuictum & vitæ conſuetu-
dinem cum vxore & liberis. Cuius enim eſt amiſsio malum, eius omnino poſſeſsio bo-
num eſt: ita autem ſe habet etiam in reliquis. Atqui liberorum amiſsio, inquiunt, eſt ex
ſupremis malis: filiorum ergo poſſeſsio, bonum eſt: quod ſi ita eſt, etiam matrimonium.

Abſq; genitore (inquit) nunquam fuerit filius.
Nec abſque matre filij conceptio.
Patrem, vir vt matrem, efficit coniugium.

Maximum itaq; votũ ſtatuit Homerus, virum & familiam, ſed non abſolutè, verùm eum
bona conſenſione & concordia. Nam aliorum quidem matrimonium in voluptate con-
ſentit & delectatione: eorum aũt qui philoſophãtur matrimonium, deducit ad eum qui
eſt in Verbo conſenſum, quod nõ formã, ſed mores permittit ornare mulieribus: & pręci
pit maritis ne vtantur vxoribus tanquã ijs quę amantur mulieribus, vnum ſcopũ ſibi pro
ponendo vt corpori probrũ afferant, ſed ad totius vitę auxiliũ, & optimã temperantiam,
matrimoniũ vſurpent. Frumenti enĩ & ordei, vt arbitror, ſeminibus, quæ cõuenientibus
deijciuntur tẽporibus, pręſtantior eſt ac precioſior homo qui ſeminatur, cui omnia à na
tura producuntur. Atq; illa quidẽ ſemina agricolę ſobrij deijciunt. Si quod ſit ergo ſordi
dũ & ſpurcũ ſtudiũ, id eſt à matrimonio expurgandũ, ne nobis probro dari poſsit, quòd
brutorũ animantiũ cõgreſſus magis naturæ cõueniat, quàm humana coniunctio in ipſo
calore veneris. Nonnulla certè eorũ quo tempore iubentur ſtatim recedunt, relinquentia

adminiſtrationi opificium. A tragicis autem ſcriptum eſt Polyxenam, etſi interficeretur, D
moriendo tamen magnam adhibuiſſe diligentiam vt honeſtè caderet: Illa tegens mares quæ haud licuit cernere. Fuit autem illi quoque calamitas matrimonium. Succumbere itaque & cedere vitijs & animi perturbationibus, eſt extrema ſeruitus: ſicut ea certè vincere, ſola eſt libertas. Diuina itaque ſcriptura, eos qui præcepta tranſilierunt, dicit eſſe venundatos alienigenis, hoc eſt, peccatis quæ naturæ non conueniunt, donec conuerſi agant pœnitentiam. Conſeruandum eſt ergo matrimonium, tanquam ſacra aliqua ſtatua, mundum ab ijs quæ polluunt, vtpote qui à ſomnio quidem expergiſcamur cum Domino, eamus autem dormitum cum gratiarum actione, & oremus,

Cùmq; cubile tenet, lux & cùm fulſerit alma,

tota noſtra vita Dominum teſtantes: pietatem quidem ac religionem anima poſsidentes, temperantiam autem etiam vſque ad corpus deducentes. Deo enim reuera gratum eſt, à lingua ad opera traducere moderationem. Ad impudentiam autem via eſt turpis

αἰσχρολογία, ſed lego, αἰσχρουργία. ſermo: & vtriuſque finis eſt turpium rerum perpetratio. Quòd autem conſulat ſcriptura vxorem ducere, & nec à coniugio vnquam permittat diſcedere, legem apertè conſtituit: Non dimittes vxorem, præterquam propter fornicationem. Adulterium autem exiſtimat coniungi matrimonio, viuo altero ex ſeparatis. A ſuſpicione autem & criminatione alienam oſtendit vxorem, eo quòd non ornetur ac comatur plus quàm ſit decorum, aſsiduè attendendo precibus & orationibus: multos autem domus exitus cuſtodiat: à ſui autem aſpectu, quoad eius fieri poteſt, excludens eos qui ad eam non attinent, ducendo domus cuſtodiam intempeſtiuis nugis conducibiliorem. Qui autem dimiſſam accipit

Mar.10. Luc.16. vxorem, mœchatur, inquit: ſi quis enim dimiſerit vxorem, mœchatur ipſam, hoc eſt, cogit eam mœchari. Non ſolùm autem qui dimiſit, eſt eius cauſa, ſed etiam qui eam ſuſcepit, præbens mulieri peccandi occaſionem: ſi enim non ſuſcipiat, reuerteretur ad virum. E
Quid verò lex? Ad reprimendã ad vitia propenſionẽ, iubet de medio tolli eam quæ adulterata, & adulterij fuerit conuicta: ſin autẽ fuerit vxor Sacerdotis, iubet eam igni tradi. Obruitur autem adulter quoque lapidibus, ſed non in eodem loco, ne mors quidem ſit eis communis. Neq; verò lex cum Euangelio pugnat, ſed ei conſentit: quidni enim? cùm ſit vtriuſque vnus ſuppeditator Dominus. Quæ enim eſt fornicata, viuit quidem peccato, ſed mortua eſt mandatis: quæ autem ducta eſt pœnitentia, vt quæ ſit regenerata per vitæ conuerſionem, habet vitæ regenerationem: mortua quidem vetere fornicatrice, in vitam autem rurſus ingreſſa ea quæ genita eſt per pœnitentiam. Ijs quæ dicta ſunt fert ſpiri

Ezech.18. tus teſtimonium dicens per Ezechielem: Nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur. Iam verò obruuntur lapidibus, vt qui propter duritiem cordis ſint legi mortui, cui non paruerunt. Sacerdotis autem vxori augetur ſupplicium, quia cui plus datum eſt, plus ab eo exigetur. Terminetur hic quoque ſecunda quæ [illegible] dicitur oratio, propter prolixitatem capitum & multitudinem.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER TERTIVS. F

AC Valentiniani quidem, qui ab alto ex diuinis productionibus deduxere coniugationes, acceptum habent matrimonium. Baſilidis autem ſectatores, cùm interrogaſſent, inquiunt, Apoſtoli, num ſit melius vxorem nõ du-

Matth.19. cere, dicunt reſpondiſſe Dominum: Non omnes capiũt verbum hoc. Sunt enim eunuchi alij quidem ab ortu, alij verò à neceſsitate. Hoc dictum autẽ ſic interpretantur: Quidam ex quo nati ſunt, naturaliter fœminam auerſantur, qui quidem hac naturali vtentes contẽperatura, rectè faciunt ſi vxorẽ non ducant. Hi, inquiunt, eunuchi ſunt ex quo nati ſunt. Qui autem ſunt à neceſsitate, ij ſunt theatrici exercitatores, qui vt ſibi bonam famam & gloriam attrahant, ſe continent. Qui autem exciſi ſunt impellente aliqua neceſsitate, eunuchi facti ſunt per neceſsitatẽ. Qui itaq; eunuchi fiunt per neceſsitatem, non fiunt eunuchi per verbum ſeu rationem. Qui autẽ regni cœleſtis gratia ſeipſos caſtrarunt, propter ea, inquiunt, quæ ex matrimonio eueniunt, cogitationem hanc ſuſcipiunt, in neceſſarijs rebus comparandis veriti negocia. Et illud: Melius

1.Cor.7. eſt nubere quàm vri, aiunt dicere Apoſtolum. Ne animam tuam in ignem inijcias, noctu & interdiu reſiſtens, & timens ne à continentia excidas. Nam cùm in reſiſtendo occupata fuerit anima, à ſpe eſt diuiſa. Apprehẽde ergo, inquit his verbis Iſidorus in Moralibus,

robuſtam

A robuſtam mulierem, ne à Dei gratia auellaris, & cùm ignem in ſemine excreueris, cum πῦρ ἀποσπερματίσας.
bona ores conſcientia. Quando aũt, inquit, tua gratiarum actio inciderit in petitionem,
& deſtiteris deinceps non rectè agere, ſed non errare, duc vxorẽ. Sed eſt aliquis iuuenis,
vel pauper, vel ad venerem procliuis, & non vult verbo ſeu rationi cõuenienter vxorem κατωφερὴς κατὰ λόγον.
ducere, is à fratre ne ſeparetur: dicat, ingreſſus in ſancta, nihil poſſum pati. Sed ſi habeat
ſuſpicionem, dicat, Frater impone mihi manum, ut nõ peccem: & accipiet auxilium tam
quod mente poteſt percipi, quàm ſenſile. Velit tantum quod bonum eſt petere, & aſſe-
quetur. Nonnunquam autem ore quidem dicimus, nolumus peccare: cogitatio autẽ no-
ſtra defixa eſt in peccato. Qui eſt eiuſmodi, propter metum quod vult non facit, ne ei im-
ponatur ſupplicium. Humanitas autem habet quædam neceſſaria & ſolùm naturalia.
Quòd indumentis egeat, habet & neceſſarium & naturale: eſt autem res venerea natura-
lis, ſed non neceſſaria. Has voces adduxi ad reprehendendum Baſilidianos qui non rectè
viuunt, vel vt qui peccandi poteſtatem habeant propter perfectionem, vel omnino qui-
dem natura ſalui futuri ſint, & ſi peccent, propter innatam electionem, quoniam nec hęc
quidem eis facere concedunt eorum dogmatis primi parentes. Ne ergo Chriſti nomen
ſuſcipientes, & ijs qui ſunt in gentibus intemperantiſsimi incontinentius viuẽtes, nomi
ni maledictum inurant. Qui enim ſunt eiuſmodi, pſeudapoſtoli, operarij doloſi, vſq; ad
illud, Quorũ finis erit ſecundum opera eorũ. Eſt ergo continentia, corporis deſpicientia 2. Cor. 11.
conuenienter pactis conuẽtis cum Deo initis: non ſolùm enim in rebus venereis, ſed e- Votum Caſti
tiam in alijs quę anima perperã concupiſcit, non contenta neceſſarijs, verſatur continen tatis
B tia. Eſt autem & in lingua, & in acquirendo, & in vtendo, & in concupiſcendo continen-
tia. Non docet aũt ea ſolummodo eſſe temperantes, ſiquidẽ præbet nobis temperantiã,
vt quę ſit diuina poteſtas & gratia. Dicendum eſt ergo, quidnam noſtris videatur, de eo
quod eſt propoſitũ. Nos quidem caſtitatẽ, & eos quibus hoc à Deo datum eſt, beatos di- Caſtitas.
cimus: monogamiã aũt, & quę conſiſtit in vno ſolũ matrimonio, honeſtatẽ admiramur, Monogamia.
dicentes tamen oportere aliorũ miſereri, & alterum alterius onera portare, ne quis cùm
rectè ſtare videatur, ipſe quoq; cadat. De ſecũdis aũt nuptijs: Si vraris, inquit Apoſtolus, Polygamia.
iungere matrimonio. Qui aũt à Carpocrate deſcendunt & Epiphane, cenſent oportere
vxores eſſe cõmunes, à quibus in nomen maximũ emanauit probrum. Hic aũt Epipha-
nes, cuius etiam ſcripta feruntur, filius erat Carpocratis, & matris Alexandrię nomine,
ex patre quidem Alexandrinus, ex matre verò Cephaleneus. Vixit aũt ſolum ſeptende-
cim annis, & Samę, quę eſt vrbs Cephalenię, vt Deus eſt honore affectus, quo in loco tem
plum ex ingentibus lapidibus, altaria, delubra, muſęum, ædificatum eſt & conſecratum,
& cũm eſt noua Luna, conuenientes Cephalenei, natalem in Deos relationem Epipha-
ni ſacrificant, libantq; & conuiuantur, & hymnos canunt. A patre aũt didicit & orbem di
ſciplinarũ, & Platonis philoſophiã. Fuit aũt autor & princeps monadicæ cognitionis. A
quo etiam profluxit hęreſis eorum qui nunc ſunt Carpocratianorũ. Is ergo dicit in libro
de iuſtitia, iuſtitiã Dei eſſe quandam cum ęqualitate cõmunionem. Æquale quidem cer-
tè cœlum vndiquaq; extenſum, totam terrã continet in orbem, & nox ex æquo ſtellas o-
mnes oſtendit, & diei autorẽ & lucis patrem, ſolem, Deus ex alto ęqualem effudit omni-
C bus qui poſſunt aſpicere. Illi autem omnes cõmuniter reſpiciũt, quoniam non diſcernit
diuitem vel pauperem vel populi principem, inſipientes & ſapientes, fœminas & maſcu
los, liberos, ſeruos. Sed neq; ſecus facit in brutis. Cùm aũt omnibus animantibus æquè
ipſum cõmunem effuderit, bonis & malis firmam ac ſolidam efficit iuſtitiã, cùm nemo
poſsit plus habere, neq; auferre à proximo, ut ipſe illius lucem habeat duplicatã. Sol fa-
cit omnibus animantibus communia exoriri nutrimenta, cõmuni iuſtitia ex ęquo data
omnibus: & ad ea quæ ſunt huiuſmodi ſimiliter fit genus boum, vt boues, & ſuum, vt
ſues, & ouium, vt oues, & reliqua omnia. Iuſtitia enim in ijs apparet cõmunitas. Deinde
per communitatem omnia ſimiliter ſeminantur in genere, & commune nutrimentum
apertum eſt humi paſcentibus iumentis omnibus, & omnibus ex ęquo, ut quod nulla le
ge teneatur: eius autem qui donat iubentis ſuppeditatione, conuenienter iuſteq; adſit
omnibus. Sed neq; habẽt ſcriptam legem generationis, eſſet enim abolita: ex æquo autẽ μετεγράφη
ſeminant & generant, habentia innatam à iuſtitia communionem: ex æquo cõmuniter γὰρ ἄν.
omnibus oculum ad videndum, creator & pater omnium, ſua iuſtitia legem ferens præ-
buit, non diſcernens fœminam à maſculo, non id quod eſt rationis particeps ab exper-
te rationis: & vt ſemel dicam, nullum à nullo, æqualitate autem & communitate vi-
ſum ſimiliter diuidens, vno iuſſu omnibus eſt largitus. Leges autem, inquit, hominum,
cùm ignorationem caſtigare non poſſent, contra leges facere docuerunt: legum enim
proprietas diſſecuit diuinæ legis communionem, & arrodit, non intelligens dictum A-
poſtoli dicentis, Per legem peccatum cognoui. Et meum & tuum dicit ſubijſſe per leges, Rom. 3.
vt quæ non amplius communiter fruantur (ſunt enim communia) neq; terra, neq; poſ-
ſeſsionibus, ſed neque matrimonio. Fecit enim vites communiter omnibus, quæ neque

paſſerem, neq; furem abnegant, & frumentum ſimiliter, & alios fructus. Violata autem D
cómunio & æqualitas, genuit furem pecorum & fructuum. Cùm ergo Deus communi-
ter omnia feciſſet homini, & fœminam cum maſculo communiter coniunxiſſet, & o-
mnia ſimiliter animantia conglutinaſſet, pronunciauit iuſtitiam, cómunionem cum ę-
qualitate. Qui autem ſic nati ſunt, cómunionem, quę eorum conciliat generationem, ab
negauerunt. Et dicit, ſi vnam ducens habeat, cùm omnium poſsint eſſe participes, ſicut
reliqua fecit animantia. Hæc cùm his verbis dixiſſet, ſubiungit rurſus his verbis: Inten-
ſam enim & vehementiorem ingenerauit maſculis cupiditatem ad generis perpetuita-
tem, quam nec lex, nec mos, nec aliquid aliud poteſt abolere: eſt enim Dei decretum. Et
quomodo amplius hîc in noſtra examinetur oratione, cùm legem & Euangelium per
Exod. 20. hæc aperrè deſtruat. Illa enim dicit: Non mœchaberis. hoc autem dicit, Quicunque reſpi
Matt. 5. cit ad concupiſcentiã, iam mœchatus eſt. Illud enim, Non concupiſces, quod à Lege dici
tur, oſtendit vnum eſſe Deum, qui prædicatur per Legem & Prophetas & Euangelium.
Deut. 5. Dicit enim, Non concupiſces vxorem proximi tui. Proximus autem non eſt Iudæus Iu-
dæo: frater enim eſt, & eundem habet ſpiritum: reſtat ergo vt propinquũ dicat eum qui
eſt alterius gentis. Quomodo autem non propinquus, qui poteſt ſpiritus eſſe particeps?
Non ſolum enim Hebræorum, ſed etiam gentium pater eſt Abraham. Si autem quæ eſt
adulterata, & qui in eam fornicatus eſt, capite punitur: clarum eſt vtique præceptũ quod
dicit, Non concupiſces vxorem propinqui tui, loqui de Gentibus: vt cùm quis ex Lege
& ab vxore proximi & à ſorore abſtinuerit, apertè audiat à Domino, Ego autẽ dico non
concupiſces. Additio autem huius particulæ, Ego, oſtendit præcepti operationem eſſe E
magis. Quòd autem cum Deo bellum gerat Carpocrates & Epiphanes in eo qui vulgo
iactatur libro de Iuſtitia, patet ex eo quod ſubiungit his verbis: Hinc vt qui ridiculum di-
xerit, legiſlatoris hoc verbum audiendum eſt, Non concupiſces, & vt magis ridiculè di-
ceret: Res, inquit, proximi tui. Ipſe enim qui dedit cupiditatem, vt quæ contineat gene-
rationem, iubet eam auferre, eam à nullo animali auferens. Illud autem, Vxorem proxi-
mi tui, cómunionem cogens ad proprietatẽ, dixit adhuc magis ridiculè. Et hæc quidem
dogmata conſtituunt egregij Carpocratiani. Hos dicunt & aliquos alios ſimilium malo
rum æmulatores, ad cœnas conuenientes (neque enim dixerim agapen eorum congreſ-
ſionem) viros ſimul & mulieres, poſtquam ſatietate venerem excitante exatiati fuerint,
lumine amoto, quod eorum fornicatoriam hanc iuſtitiam pudore afficiebat, auerſa lucer
na coire quomodo velint, & cum quibus velint: meditatos autem in eiuſmodi agape có
munionem, interdiu iam, à quibus velint mulieribus, exigere Carpocrateę (diuinę enim
nefas eſt dicere) legis obedientiam. Has leges, ut ſentio, ferre oportuit Carpocratem, ca-
num & ſuum & hircorum libidinibus. Mihi autem videtur, Platonem quoque malè au-
dijſſe in Republica, dicentem oportere eſſe cómunes omnium vxores, vt qui diceret eas
quidem quæ nondum nupſerant, eſſe cómunes eorum qui eſſent petituri, quemadmo
dum theatrum quoque eſt cómune ſpectatorum: eſſe autem vnamquamq; vniuſcuiuſq;
Xanthus. qui præoccupaſſet, & non amplius cómunem eſſe eam quę nupſiſſet. Xanthus autem in
ijs quæ inſcribuntur Magica, Coëunt autẽ, inquit, Magi cum matribus & filiabus, & fas
eſſe coire cum ſororibus, & cómunes eſſe vxores non vi & clàm, ſed vtriſq; conſentienti- F
bus, cùm velit alter ducere vxorem alterius. De his & ſimilibus hæreſibus, exiſtimo Iu-
dam Propheticè dixiſſe in epiſtola: Similiter quidem hi quoque ſomniantes, non enim
reuera ad veritatem ſe applicant, vſque ad illud, Et os eorum loquitur ſuperba. Iam verò
ſi & ipſe Plato & Pythagorei, ſicut etiam poſtea Marcioniſtæ, malam exiſtimarunt eſſe
generationem, longè abfuit vt cómunes ipſe poneret vxores. Sed Marcioniſtæ quidem
dicunt malam eſſe naturam, ex mala materia, & à iuſto factam opifice ac creatore. Qua
quidem ratione nolentes implere mundum qui factus eſt à creatore, volunt abſtinere à
nuptijs, reſiſtentes ſuo creatori, & contendentes ad bonum qui vocauit: ſed non ad eum
qui, vt dicunt, Deus eſt alio modo. Vnde cùm nihil hîc velint relinquere proprium, non
ſunt ex electione & ex inſtituto continentes, ſed propter odium conceptum aduerſum
eum qui creauit, nolentes ijs vti quæ ab ipſo ſunt creata. Sed hi quidem qui propter im-
pium quod aduerſus Deum gerunt bellum, emoti ſunt ab ijs cogitationibus quæ ſunt ſe
cundum naturam, Dei longanimitatẽ contemnentes & benignitatem, etſi nolunt vxo-
rem ducere, cibis tamen vtuntur creatis, & aërem reſpirant creatoris, vt qui & eius ſint
opera, & in ijs quæ ſunt eius permaneant, & nouam quandam & alienam, ut aiunt, an-
nunciant cognitionem, etiam ſi hoc nomine mundi Domino deberent agere gratias,
quòd hîc acceperint Euangelium. Sed aduerſus eos quidem cùm de principijs tractabi
mus, accuratiſsimè diſſeremus. Philoſophi autem quorum mentionẽ fecimus, à quibus
cùm malam eſſe generationẽ impiè didiciſſent Marcioniſtę, tanquam ſuo dogmate glo-
riantur, non eam volunt eſſe natura malam, ſed anima quæ id quod verum eſt tradidit.
Animam enim quæ eſt diuina, in hunc mundum deducunt tanquam in locum ſupplicij.

Opor-

A Oportet autem animas in corpos immiſſas expiari ex eorum ſententia. Non conuenit autem amplios hoc dogma Marcioniſtis, ſed ijs qui cenſent in corpora intrudi, & ijs alli- *ἐνσωματίζεσθαι.* gari, & appropinquare animas. Aduerſos quos fuerit aliud dicendi tempos, quando de *ἐνδεῖσθαι.* anima tractabimus. Videtur itaq; Heraclitus, maledictis inſeqoi generationem. Qooniã *προσεγγίζεσθαι.* autem, inquit, nati volunt viuere, & mortes habere, vel potius quieſcere, filios qooq; relinquont vt mortes fiant. Clarum eſt autem cum eo cõuenire Empedoclẽ qooq; dicentẽ: *μέμψει.*

Defleui & luxi, inſolita eſt cùm regio uiſa. Et amplius:
Mortua nam ex viuis fecit, mutansq; uiciſsim. Et rurſus:
Hei mihi quàm infelix hominum genus atq; miſellum,
Litibus ex quantis prognati & planctibus eſtis.

Dicit autem Sibylla quoque:

Mortales homines, caro qui tantùm, & nihil eſtis.

Similiter atqoe Poëta qui ſcribit:

Haud homine infelix tellus mage qoicquam alit alma.

Quinetiam Theognis malam oſtendit eſſe generationem, diceos hoc modo:

Optima non naſci res in terreſtribos eſſet,
Nec nitidi Solis luce micante frui,
Extemplò aut natom transferre ſe ad oſtia Ditis.

His autem conſeqoentia ſcribit quoq; Eoripides Poëta tragicus:

Nam nos oporteret conuentu in celebri
B Deflere natum, vt veniat qui ad tot mala.
Aſt mortuum, cuiq; à malis data eſt quies,
Lætos domo lætis efferre canticis. Et rurſus:
Quis nouit an uiuere quidem ſiet mori,
Siet mori autem uioere?

Idem quod hi, videtur Herodotus quoq; inducere dicentem Solonem: O Crœſe, quiuis homo nihil eſt aliud quàm calamitas. Iam verò de Cleobide & Bitone ſabula apertè nihil vult aliud qoàm vituperare qoidem generationem, laudare aurem mortem.

Et qualis foliûm, eſt hominom generatio talis,

Ait Homerus. Plato autẽ in Cratylo, Orpheo tribuit id quod dicitur, quòd anima puoiatur in corpore. Etenim nonnulli ipſum dicunt eſſe monimentũ animę, vt qoæ in præſentia ſit ſepolta: & qooniã id ſignificat quæ ſignificat anima, ideo rectè appellari *σῶμα*. Videtur qoidẽ certè Orpheus hoc nomen maximè impoſuiſſe, vt quę eorum propter qoę luit, loat pœnas. Operęprecium eſt autem meminiſſe etiam eorum quæ dicit Philolaus. Sic enim dicit hic Pythagoreus: Teſtãtur autem veteres quoq; Theologi & vates, quòd propter aliqua luenda ſupplicia anima coniuocta ſit corpori, & in eo tanquam in aliquo monimento ſit ſepulta. Quinetiam Pindarus de ijs qoæ ſunt in Eleuſine myſterijs loquens, infert: Beatus, qui cùm illa ſub terra viderit cõmunia, nouit quidem vitę finem, nooit aũt datom Iouis imperium. Et Plato conſequenter in Phędone non veretur hoc modo ſcribere: Porrò autem hi nobis his cõſtitutis myſterijs, non aliqoid aliud &c. vſq; ad, Et cum *σῶμα ἀπὸ τοῦ σημαίνειν, à ſignificando.*
C Dijs habitatione. Quid verò cùm dicit: Donec corpus habuerimos, & confuſa ooſtra fuerit anima com eiuſmodi malo, illud quod deſideramus, nunquã ſatis poſſederimus: an nõ ſignificat generationẽ eſſe cauſam maximorũ malorum? Iam verò in Phædone quoq; atteſtatur: Euenit enim vt qui rectè philoſophanrur, non animaduertãtur ab alijs in oullam rem aliam ſuum ſtudium conſerre, qoàm vt emoriantur & ſint mortui. Et rurſus: Ergo hic quoq; philoſophi anima corpus maximè vilipendir, & ab eo fugit, ipſa autem per ſe eſſe quærit. Nunquid autem conſentit cum diuiuo Apoſtolo, qui dicit: Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? niſi fortè eorum conſeoſionẽ qui detrahuntur in vitium, corpus mortis dicit tropicè. Atq; coitum quoq;, qui eſt principium generationis, vel ante Marcionẽ videtur Plato auerſari in primo de Republica: infert enim laudans ſenectutem: Velim ſcias quòd qoo magis flacceſcunt aliæ voluptates, eo magis ſtudiorum ac doctrinæ copiditates creſcunt & voluptates. Et cùm rei venereę iniecta eſſet meotio: Bona verba quęſo, ioquit: ego verò lubenter iſthinc tanqoã ab inſano aliquo & agreſti domino effugi. Rurſus dicit in Phędone, generationẽ maledictis inſequẽs: Quę ergo de his in arcanis dicitr, hæc eſt oratio, quòd nos homines ſumus in cuſtodia aliqua. Qui autem viſi fueriot in vita ſanctè agenda excelloiſſe, ij ſunt qui ab ijs qoidẽ qoæ ſunt in terra locis, tanquam à carceribus, liberantur & ſoluuntur, ad puram autem ſorſum veniunt habitationẽ. Sed tamen quamuis ita ſe habeat, rectè ſe gerentem adminiſtrationẽ ſentit & prouidentiã, & dicit: Non oportet autem ſeipſum ſoluere & effugere. Et vt paucis dicam, non dedit Marcioni occaſionẽ vt malam exiſtimaret materiam, cùm ipſe piè de mundo hæc dixerit: Ab eo enim qui cõſtruxit, habet omnia bona: à priori aõt habitu, quęcũq; in cœlo fiunt grauia & iniuſta, ea & ipſum ex illo habet, & efficit io animãtibus. *Rom. 7.*

Adhuc autem ſubiungit manifeſtius: Eorum autem ei cauſa eſt corporea contemperatu ta, quæ coalita eſt cum ea quę olim fuit natura, quoniam magnę confuſionis & perturbationis erat particeps, priuſquam veniret in eum qui nunc eſt mundū. Nihilominus autē in legibus quoq; deflet humanum genus, ſic dicens: Dij miſerti hominum generis quod fuerat natum laborioſum, vt à laboribus conquieſcerent, dierum feſtorū conſtituerunt eis viciſsitudines. Et in Epinomide ſic quoq; perſequitur cauſas cur ſint miſerti, & ſic dicit: Ab initio ipſum eſſe genitum, eſt graue cuilibet animanti: primùm quidem eſſe participem eorum quæ geſtantur in vtero, deinde ipſum naſci, & præterea nutriri & erudiri, per innumerabiles labores vniuerſa fiunt, vt omnes dicimus. Quid verò, non Heraclitus generationē quoq; dicit eſſe mortem? Pythagoras autem ſimiliter atq; Socrates in Gorgia, cùm dicit: Mors eſt quęcunq; experrecti videmus: quęcunq; autem dormientes, ſomnus. Sed de his quidem ſatis. Quando autem tractabimus de principijs, tunc & has repugnantias quas & tacitè ſignificant philoſophi, & ſuis dogmatibus decernunt Marcioniſtę, conſiderabimus. Cęterū ſatis dilucidè oſtenſum eſſe exiſtimo, externorū alienorūq; dogmatum occaſiones, Marcionem ingratè & indoctè accepiſſe à Platone. Nobis autem procedat ſermo de continentia. Dicebamus autem Græcos, cùm haberent ſuſpectam in D

δυσχερίας. vtendo difficultatem, in filiorum generationem multa dixiſſe: cùm ea autem impiè excepiſſent Marcioniſtæ, eos fuiſſe ingratos in creatorem. Dicit enim tragœdia:

Non naſcier præſtat homines quàm naſcier.
Dein filios acerbis cum doloribus
Enitor, enixa at ſtultos ſi pepererim, E
Afflictor improbos videns, cùm nil iuuet.
Rurſusq;, ſi perdam bonos: ſalui at fient,
Mihi miſellum cor timore liquitur.
Quid hoc verò boni? non ſufficit vnam
Perdere animam, niſi te afflictes amplius?

Et adhuc ſimiliter:

Mihi fiet uetusq; perſuaſio,
Plantare filios nunquam hominem oportuit,
Dum cernit ad quot illos gignimus mala.

In his autem quæ deinceps ſequuntur, malorum quoque cauſam euidenter reducit ad principia, ſic dicens:

O qui miſer natus maliſq; obnoxius
Editus homo es, uitæ ruæq; miſeriam
Inde habuiſti, cœpit æther omnibus
Spiramen vnde alens tradere mortalibus.
Mortalis ergo cùm ſis, ne ſis immemor.

Rurſus autem his ſimilia ſic tradit:

Mortalium omnium beatus non fuit
Quiſquam, moleſtia & nemo carens fuit.

Et deinde rurſus: F

Heu generi humano quot & quanta accidunt,
Quot ſpecies malorum, neq, finis datur.

Et adhuc ſimiliter:

Inter homines beatus quis perpetuò non eſt.

Hac itaq; ratione dicunt etiam Pythagoreos abſtinere à rebus venereis. Mihi autem contrà videntur vxores quidem ducere vt liberos ſuſcipiant, velle autem à venerea voluptate ſe continere poſt ſuſceptos liberos. Hac ratione myſticè vti fabis prohibent, non quòd ſit legumen flatum excitans & concoctu difficile, & ſomnos efficiat turbulentos, neque quòd hominis capiti ſit aſsimilata, vt vult ille verſiculus,

Idem eſt nam fabam atq; caput corrodere patris.

ſed potius quòd fabæ, ſi comedantur, ſteriles efficiant mulieres. Theophraſtus quidem certè in libro de cauſis naturalibus, fabarum ſiliquas, ſi ponantur ad radices arborū quæ nuper ſunt plantatæ, refert plantas exiccare. quinetiam gallinę domeſticæ quæ eas aſsiduè comedunt, efficiūtur ſteriles. Ex ijs autem qui ab hęreſi aguntur, Marcionis quidem Pontici fecimus mentionem, propter ab eo ſuſceptam aduerſus Creatorem concertationem, vt qui mundanarū rerum vſum recuſet. Ei autem continentiæ cauſa eſt, ſi modò eſt ea dicenda continentia, ipſe creator, cui ſe aduerſari exiſtimans, Gigas iſte cum Deo pugnans, eſt inuitus continens, in creaturam & Dei opus inuehens. Qui ſi vſurpent vocem

Matth. 8. Domini, qui dicit Philippo: Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu autem ſequere me. At illud conſiderent, quòd ſimile carnis figmentum fert quoq; Philippus, non habens cadauer infectū. Quomodo ergo cùm carnem haberet, non habuit mortuū? Quoniam ſurrexit

A rexit ex monimẽto Domini, quod vitia morte affecit, vixit autem Chriſto. Meminimus
autem nefariæ quoque ex Carpocratis ſententia mulierum cõmunionis. Cùm autem de
dicto Nicolai loqueremur, illud prætermiſimus. Cùm formoſam, inquiunt, haberet vxo
tem, & poſt Seruatoris aſſumptionẽ ei fuiſſet ab Apoſtolis exprobrata zelotypia, in me-
dium adducta muliere, permiſit cui vellet eam nubere. Aiunt enim banc actionem illi vo
ci conſentaneam, quę dicit, quòd carne vti oporteat: eiusq; factum & dictum abſolutè &
inconſideratè ſequentes, qui eius hæreſim perſequuntur, impudenter effuſeq; fornican-
tur. Ego autem audio Nicolaum quidem nulla vnquam alia, quàm ea quæ ei nupſerat,
vxore vſum eſſe, & ex illius liberis filias quidem conſenuiſſe virgines, filium autem per-
manſiſſe incorruptum. Quæ cùm ita ſe habeant, vitij erat depulſio atque expurgatio, in
medium Apoſtolorum circumactio vxoris, cuius dicebatur laborare zelotypia: & conti
nentia à voluptatibus quæ magno ſtudio parantur, docebat illud, Vti carne, hoc eſt, exer
cere carnem. Neque enim, ut exiſtimo, volebant conuenienter Domini præcepto, duo-
bus Dominis ſeruire, voluptati & Deo. Dicunt itaq; Matthiam quoq; ſic docuiſſe. Cum Matth. 6.
carne quidem pugnare, & ea vti, nihil ei impudicum largiendo ad voluptatem, augere
autem animam per fidem & cognitionẽ. Sunt autem qui etiam publicam venerem pro-
nunciant myſticam cõmunionem. Dicitur enim facere aliquid mali, operari: ſicut etiam
aliquid boni facere, ſimiliter æquiuocè operari. Similiter autem cõmunio quoque, bo
num quidem eſt in cõmunicatione pecuniæ, nutrimenti, & veſtitus: illi autem quamli-
bet rei venereæ coniunctionem, impiè vocauerunt cõmunionem. Dicunt itaque ex ijs
B quendam, cùm ad noſtram virginem vultu formoſam acceſsiſſet, dixiſſe: Scriptum eſt,
Da omni à te petenti: illam autem boneſtè admodum reſpondiſſe, vt quæ non intellige-
ret hominis petulantiam: At tu matrem conueni de matrimonio. O impietatem, etiam
voces Domini ementiuntur iſti intemperantiæ cõmunicatores, fratresq; libidinis, non
ſolùm probrum philoſophiæ, ſed etiam totius vitæ, qui veritatem, quantum in eis ſitum
eſt, adulterant ac corrumpunt, vel potius defodiunt, qui omnium hominum infelicisſi-
mi, carnis & coitus coniunctionem eſſe pronunciant ſacram cõmnnionem, & eam exiſti ἱεροφαντοῦσι
mant deducere ad regnum Dei. In fornices quidem & proſtibula deducit hæc commu- τὴν κοινωνίαν.
nio, & eius cum eis participes fuerint ſues & hirci. In maiori autem ſpe apud eos fuerint,
quæ præſunt lupanari meretrices, impudenter quoslibet qui volunt admittentes. Vos
autem non ſic Chriſtum didiciſtis, ſiquidem ipſum audijſtis, & in eo docti eſtis, quemad Eph. 4.
modum eſt veritas in Chriſto Ieſu, vt deponatis quæ ſunt ſecundum veterem conuerſa-
tionem, veterem hominẽ qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptionis. Renouami
ni autem ſpiritu mentis veſtræ, & induatis nouũ hominem qui creatus eſt ſecundum De
um in iuſtitia & ſanctitate veritatis, ad Dei ſimilitudinẽ. Efficimini ergo Dei imitatores, Eph. 5.
vt filij dilecti, & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus quoque dilexit nos, & tradidit ſe-
ipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Fornicatio autem, &
omnis immũditia, vel auaritia, ne nominetur quidem in vobis, ſicut decet ſanctos, & tur
pitudo & ſtultiloquium. Etenim docens Apoſtolus meditari vel ex voce eſſe caſtos, ſcri-
bit: Hoc enim ſcitote quòd omnis fornicator, & cætera, vſq; ad illud: Magis autem argui
C te. Effluxit autem eis dogma ex quodam arcano, atque adeò afferam dictionem, matrem
eorum intemperantiæ: & ſiue ipſi huius libri ſcriptionis fuere autores, vide arrogãtiam,
ſiquidem de Deo mentiuntur propter intemperantiã: ſiue cùm in alios incidiſſent, mor-
bo præclari huius dogmatis laborarunt, ij peruerſe audiuere. Ita autem ſe habet dictio.
Vnum erant omnia: poſtquã autem eius vnitati viſum eſt non eſſe ſolam, exijt ab eo inſpi
ratio, & cum ea coniunctionem inijt & cõmunionem, & fecit dilectum. Exhinc autem
egreſſa eſt ab ipſo inſpiratio, cum qua cùm conſuetudinem habuiſſet & coniunctionem,
fecit poteſtates, quę nec poſſunt videri nec audiri, vſque ad illud, Vnamquanq; in nomi
ne proprio. Si enim hi quoque, ſicut Valentiniani, ſpiritales poſuiſſent cõmuniones, ſu-
ſcepiſſet fortè aliquis eorum opinionem. Carnalis autem probri cõmunionem ad ſanctã
extollere prophetiam, eſt eius qui deſperat ſalutem: talia autem ſtatuunt Prodici quoq; *Videtur ta-
aſſeclæ, qui ſeipſos falſo nomine vocant Gnoſticos, ſeipſos quidem dicentes eſſe natura le quid deeſ-
filios primi Dei. Nobilitate autem & libertate abutentes, viuũt vt volunt. Volunt autem ſe: Quàm fal-
libidinoſe, ſe nulla re teneri arbitrari, vt domini ſabbati, & qui ſint quouis genere ſupe- ſa ſunt quæ
riores, filij regales. Regi autem, inquiũt, lex ſcripta non eſt. * Primùm quidem, quòd non dicũt, ex his
faciant omnia quæ volunt: multa enim eos prohibebunt etſi cupiant, & conentur. Quin conſtat. Pri-
etiam quæ faciunt, non faciunt vt reges, ſed vt maſtigię: clanculum enim cõmittunt adul mum &c. vel
teria, timentes ne deprehendantur, & vitantes ne cõdemnentur, & metuentes ne ſuppli id conſultò
cio afficiãtur. Quomodo autem res eſt libera, intẽperantia & turpis ſermo? Omnis enim prætermiſiſ-
qui peccat, eſt ſeruus, inquit Apoſtolus. Sed quomodo vitã ex Deo inſtituit, qui ſeipſum ſe, vſus qua-
prębuit dedititium cuiuis concupiſcentiæ? cùm dixerit Dominus: Ego autem dico, Ne dam breuita
concupiſcas. Vult autem quis ſua ſponte peccare, & fert decretum vt adulteria cõmittat, te, more Thu
cydidis.

voluptatibuſq; & delitijs ſe expleat,& aliorum violet matrimonia?Cùm aliorum autem D
qui inuiti peccant miſereamur,ſi in externum mundum venerint,qui in alieno non fue-
rint fideles,eis fides non habebitur.Afficit autem hoſpes aliquis ciues contumelia,& eis
iniuriá facit:non autem vt peregrinus,vtens neceſſarijs,viuit,ciues non offendens? Quo
modo autem cùm eadem faciant,quę qui odio habentur gentibus, propterea quòd non
faciant ea quæ edicta ſunt legibus, nempe iniqui, & incontinentes, & auari, & adulteri,
dicunt ſe ſolos Deum noſſe?Oporteret enim eos etiam cùm in alienis adſunt rectè viue-
re,vt reuera regiam virtutem oſtenderent.Iam verò & humanis legislatoribus, & diuinę
legi odio habentur,cùm iniquè & pręter leges viuere inſtituerint. Is certè qui ſcortatoré
Num.25. confodit,à Deo pius eſſe oſtenditur in Numeris. Et ſi dixerimus, inquit Ioannes in epi-
1.Ioan.1. ſtola,quòd ſocietatem habemus cum eo,nempe Deo,& in tenebris ambulamus, menti-
mur,& veritaté non facimua.Si autem in luce ambulamus,ſicut & ipſe eſt in luce,ſocieta
tem habemua cum ipſo,& ſanguis Ieſu filij eius emundat nos à peccato.Quomodo ergo
ſunt hi huius mundi ſeu ſeculi hominibus meliores, qui vel peſsimis huius mundi ſunt
ſimiles?ſunt enim,vt arbitror,ſimiles natura,qui ſunt facti ſimiles. Quibus autem ſe eſſe
cenſent nobilitate ſuperiores,eos debent etiam ſuperare moribus,vt vitent ne includan
Math.5. tur in carcere.Reuera enim, vt dixit Dominus, niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam
ſcribarum & Phariſæorum,non intrabitis in regnum Dei. De abſtinentia autem à cibis
Pſal.118. oſtenditur à Daniele. Vt ſemel autem dicam, de obedientia dicit pſallens Dauid: In quo
dirigit iunior viam ſuá? Et ſtatim audit: In cuſtodiendo ſermones tuos in toto corde. Et
dicit Hieremias:Hæc autem dicit Dominus: Per vias gentium ne ambulaueritis. Hinc E
moti aliqui alij,puſilli & nullius precij, dicunt formatum fuiſſe hominem à diuerſis po-
teſtatibus:& quę ſunt quidem vſq; ad vmbilicum,eſſe artis diuinioris:quę autem ſubter,
minoris,qua de cauſa coitum quoq; appetere.Non animaduertunt autem,quòd ſuperio
res quoq; partes nutrimentű appetunt,& quibuſdam libidinantur. Aduerſantur autem
Chriſto quoq;, qui dixit Phariſęis,eundem Deum & internum noſtrum & externum fe-
ciſſe hominem.Quinetiam appetitio non eſt corporis, etſi fiat per corpua. Quidam alij,
quos etiam vocamus Antitactas, hoc eſt,aduerſarios & repugnantes, dicunt quòd Deus
quidem,pater vniuerſorum,noſter eſt natura, & omnia quæcunq; fecit bona ſunt: vnua
autem quiſpiam ex ijs qui ab ipſo facti ſunt,ſeminauit zizania, malorum naturam gene-
rans:quibus etiam nos omnes implicauit,nos efficiens patri aduerſarios.Quare nos etiá
ipſi huic aduerſamur ad patrem vlciſcendum,contra ſecundi voluntaté facientes. Quo-
niam ergo hic dixit,Non mœchaberis:nos,inquiunt,mœchamur,vt eius mandatű diſſol
uamus.Diximus autem ad eos quoq;, quòd ſi pſeudoprophetas, & eos qui veritatem
ſimulant,ex operibus cognoſci accepimus, malè audiunt autem & vituperantur veſtra
opera,quomodo adhuc diceris vos veritatem tenere?Aut enim nullum eſt malű, & non
eſt vtiq; dignus reprehenſione is quem vos inſimulatis, vt qui Deo ſit aduerſatus,neque
fuit alicuius mali effector:vnà enim cum malo arbor quoq; interimitur: aut ſi eſt malum
ac conſiſtit,dicant nobis quid dicant eſſe ea quæ data ſunt præcepta,de iuſtitia, de conti
nentia,de tolerantia,de patientia,& ijs quę ſunt huiuſmodi,bona an mala:& ſi fuerit qui
dem malum præceptum,quod plurima prohibet facere turpia, aduerſus ſeipſum legem F
feret vitium,vt ſeipſum diſſoluat,quod quidem non poteſt fieri: ſin autem bonum, cùm
bonis aduerſentur præceptis,bono aduerſari, & mala facere confitentur. Iam verò ipſe
quoque Seruator,cui ſoli cenſent eſſe parendum,odio habere,& maledictis inſequi pro-
Math.5. hibuit:Et cum aduerſario, inquit, vadens,eius amicus conare diſcedere. Aut ergo Chri-
Luc.12. ſti quoque negabunt ſuaſionem,aduerſantes aduerſario:aut ſi ſint amici, non eum con-
trà afficient iniuria. Quid verò,an neſcitis viri egregij (loquor enim tanquam præſenti-
bus)quòd cum præceptis quæ ſe rectè habent pugnantes, propriæ ſaluti reſiſtitis? Non
Math 5. enim ea quæ ſunt vtiliter edicta, ſed vos ipſos euertitis. Et Dominus, luceant quidem,
inquit, bona veſtra opera: vos autem libidines & intemperantias veſtras manifeſtas
redditis. Et alioqui ſi vultis legislatoris præcepta diſſoluere, quanam de cauſa, illud
quidem, Non mœchaberis: & hoc,Stuprum puero non inferes, & quæcunque ad conti-
nentiam conferunt,diſſoluere conamini,propter veſtram intemperantiam:non diſſolui
tis autem quæ ab ipſo fit hyemem,vt media adhuc hyeme ęſtatem faciatis:neque terram
nauigabilem,mare autem quòd pedibus obiri poſsit,facitis, vt qui hiſtorias compoſue-
runt, barbarum Xerxem dicunt voluiſſe facere? Cur verò non omnibus præceptis repu
gnatis?Nam cùm ille dicat,Creſcite & multiplicamini, oporteret vos qui aduerſamini,
nullo modo vti coitu.& cùm dixit,Dedi vobis omnia ad veſcendű & fruendű, vos nullo
frui oportuit. Quinetiá eo dicente, oculű pro oculo, nó oportuit vos decertationé cótra
ria rependere decertatione.Et cùm furé iuſſerit reddere quadruplű, oportuit vos furi a-
liquid etiam addere. Rurſus verò ſimiliter, cùm præcepro, Diliges Deum tuum ex toto
corde tuo, repugnetis,oportuit nec vniuerſorum quidem Deum diligere.Et rurſus cùm
dixerit,

A dixerit, Non facies ſculptile neque fuſile, conſequens erat vt etiam ſculptilia adoraretis. Quomodo ergo non impiè facitis, qui Creatori quidem, vt dicitis, reſiſtitis, quæ ſunt autem meretricibus & adulteris ſimilia ſectamini? Quomodo autem nõ ſentitis vos eum maiorem facere, quem vt imbecillum exiſtimatis, ſiquidem id fit quod vult, non autem illud quod voluit bonus? contrà enim oſtenditur quodam modo à vobis ipſis, imbecillem eſſe veſtrum patrem vt dicitis. Recenſent etiam ex quibuſdam locis Propheticis decerptas dictiones, & male conſarcinatas, quæ allegoricè dicta ſunt, tanquam recto ductu & citra figuram dicta ſumentes. Dicunt enim ſcriptum eſſe, Deo reſtiterunt, & ſalui facti ſunt. Illi autem & Deo impudenti hoc tribuunt, & hoc eloquium tanquam conſilium præceptum accipiunt: & hoc ſuæ ſaluti adſcribunt, quòd creatori reſiſtant. At impudenti quidem Deo non ſcriptum eſt. Si autem ſic quoq; habeat, eum qui vocatus eſt diabolus intelligite impudentem: vel vt qui accuſet peccatores, vel vt qui defecerit, & ſit apoſtata. Populus ergo de quo hoc dictum eſt, cùm caſtigantur propter ſua peccata, ægrè ferentes & gementes, his verbis quæ dicta ſunt murmurabant, quòd aliȩ quidem gentes cùm iniquè ſe gerant non puniantur, ipſi autem in ſingulis vexentur, adeò vt Hieremias quoque dixerit, Cur via impiorum proſperatur? quod ſimile eſt ei quod dictum eſt apud Malachiam, Deo reſtiterunt, & ſalui facti ſunt. Nam qui dicuntur Prophetæ, non dicunt ſolùm ſe aliqua à Deo audire, ſed & ipſi etiam oſtenduntur annunciare per ἀνθυποφορὰν ea quæ vulgo iactantur à populo, tanquam quæſtiones quaſdam quȩ fiunt ab hominibus afferentes, ex quibus eſt etiam dictum propoſitum. Nunquid autem ad hos verba ſua diB rigens, ſcribit Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos: Et non ſicut blaſphemamur, & ſicut dicunt aliqui nos dicere, Faciamus mala, vt veniant bona, quorum iuſta eſt damnatio? Ii ſunt qui in legendo tono vocis peruertunt ſcripturas ad proprias voluptates, & aliquorum accentuum & punctorũ tranſpoſitione, quæ moderatè & vtiliter præcepta ſunt, ad ſuas trahunt delitias. Qui irritatis Deũ ſermonibus veſtris, inquit Malachias, & dicitis, in quonam eum irritauimus? Dum vos dicitis, Quicunq; facit malum, bonus eſt coram Domino, & ipſe in eis complacuit, & vbi eſt Deus iuſtitiæ? Ne ergo hunc locum vngue amplius fodicantes, plurium abſurdarum hæreſum meminerimus: nec rurſus dum in ſingulis aduerſus vnamquanq; dicere neceſſe habentes, propterea pudore afficiamur, & nimis prolixos hos faciamus commentarios, agè in duo diuidentes omnes hæreſes, eis reſpondeamus. Aut enim docent indifferenter viuere: aut modum tonumq; excedentes, per impietatem & odium profitentur continentiam. Prius autem tractandum eſt de prima parte. Si omnem vitam licet eligere, eam ſcilicet etiam licet, quæ eſt cum continentia: & ſi quȩuis vita nulla eſt periculo obnoxia, electa ſcilicet cum virtute & temperantia, multò minus. Ei enim qui eſt Dominus Sabbati data poteſtate, ſi vitæ intemperanter actæ nulla eſt reddenda ratio, multò magis qui vitam moderatè & temperatè inſtituit, nulli erit rationi reddendȩ abnoxius. Omnia enim licent, ſed non omnia expediunt, ait Apoſtolus. Quòd ſi omnia licent, videlicet moderatum quoque eſſe & temperantem. Quemadmodũ ergo is eſt laudandus, qui libertate vſus eſt ad viuendum ex virtute: ita multò magis qui dedit nobis liberam & noſtri iuris poteſtatem, & conceſsit noC bis viuere vt vellemus, eſt venerandus & adorandus, vt qui non permiſerit vt noſtra electio & vitatio ſeruiret neceſſariò. Si eſt autem vterq; æquè ſecurus, & qui incontinentiã, & qui continentiam elegerit, non eſt tamen ex æquo honeſtum & decorum. Qui enim impegit in voluptates, gratificatur corpori: temperans autem, animam corporis dominam liberat à vitijs. Et ſi dicant nos vocatos fuiſſe in libertatem: ſolummodo ne prȩbeamus libertatem, in occaſionem carni, ex ſententia Apoſtoli. Si autem cupiditati eſt obſequendum, & quȩ probroſa eſt & turpis vita vt indifferens eſt eligenda, vt ipſi dicunt, aut cupiditatibus eſt omnino parendũ: & ſi hoc ita eſt, facienda ſunt quæuis impudiciſsima & maximè nefaria, eos ſequendo qui nobis perſuadent: aut ſunt aliquæ declinandæ cupiditates, & nõ eſt amplius viuendum indifferenter: neque eſt impudenter ſeruiendum viliſsimis & abiectiſsimis noſtris partibus, ventri & pudendis, propter cupiditatem noſtro blandiendo cadaueri. Nutritur enim & viuificatur cupiditas, dum ei vt optatis fruatur inſeruitur: quemadmodum rurſus ſi arceatur & interturbetur, flacceſsit. Quomodo autem fieri poteſt, vt qui victus eſt à voluptatibus, Domino aſsimiletur, aut Dei habeat cognitionem? Omnis enim voluptatis principium eſt cupiditas: cupiditas autẽ eſt moleſtia, & ſolicitudo, quæ propter egeſtatem aliquid appetit: quare nihil aliud mihi videntur, qui hanc vitæ rationem ſuſcipiunt, quàm quod dicitur,

Vltra ignominiam ſæuos ſentire dolores.

vt qui attrahendum ad ſe malum nunc & in poſterum eligant. Si ergo omnia licerent, nec timendum eſſet, ne à ſpe excideremus propter malas actiones, eſſet fortaſſe eis aliquis prȩtextus, cur male viueret & miſerabiliter. Quoniã autem vita quædam beata

Malach. 3.
Hier. 12.
ἀνθυποφορά
Rom. 3.
Mala. 2.
ἀνορύττοντες.
ὑπέρτονον.
1. Cor. 10.
Galat. 5.

nobis oſtenſa eſt per præcepta, quam oportet omnes ſequentes, nec aliquid eorum quæ D
dicta ſunt perperã audientes, nec eorum quæ conuenit aliquid, etſi ſit vel minimũ, con-
temnentes, ſequi quò verbum ducit: cùm ſi ab eo exciderimus, in malum immortale in-
cidamus neceſſe eſt: ſi diuinam autem ſcripturam ſecuti fuerimus, per quam ingrediun-
tur qui crediderunt, vt Domino, quoad eius fieri poteſt, aſsimilentur, non eſt viuendum
indifferenter, ſed pro viribus mundos eſſe oportet à voluptatibus & cupiditatibus, & cu
ra eſt gerenda animæ. Mens enim quæ eſt munda & ab omni virio libera, eſt quodam-
modo apta ad poteſtatem Dei ſuſcipiendam, cùm diuina in eo aſſurgat imago: & qui-
1. Ioan. 3. cunque habet hanc ſpem in Domino, ſeipſum, inquit, * mundum caſtumq; facit, quate-
* Clemens legit ἁγνίζει, noſter aũt interpres ἁγιάζει: vertit enim ſanctificat. nus ille eſt caſtus. Vt ij autem accipiant Dei cognitionem qui adhuc ducuntur à vitijs,
minimè poteſt fieri: ergo nec vt finem aſſequantur, qui nullã habent Dei cognitionem.
Et eum quidem qui hunc finem non aſſequitur, accuſare videtur Dei ignoratio: vt Deus
aũt ignoretur, efficit vitę inſtitutio. Omnino enim fieri nõ poteſt vt quis ſimul ſit & ſci-
entia præditus, & blandiri corpori nou erubeſcat. Neque enim poteſt vnquã conueni-
re, quòd voluptas ſit bonum, cum eo, quòd bonũ ſit ſolum pulchrũ & honeſtum: vel etiã
Coloſſ. 2. cũ eo, quòd ſolus ſit pulcher Dominus, & ſolus bonus Deus & ſolus amabilis. In Chriſto
autem circuncisi eſtis, circuncisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis,
in circuncisione Chriſti. Si ergo cum Chriſto conſurrexiſtis, quæ ſurſum ſunt quærite,
quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſunt ſuper terram. Mortui enim eſtis, & vita veſtra ab-
ſconſa eſt com Chriſto Deo, non autem ea quam exercent fornicatio. Mortificate ergo
membra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, paſsionem, deſiderium, E
propter quæ venit ira. Deponant ergo ipſi quoq; iram, indignationem, vitium, maledi-
ctum, turpem ſermonem ex ore ſuo, exuentes veterem hominem cum concupiſcentijs,
& iuduentes nouum qui renouatur in agnitionem, ad imagiuẽ eius qui creauit ipſum.
Vitæ enim inſtitutio apertè eos arguit qui mandata nouere: qualis enim ſermo, talis eſt
uita. Arbor autem cognoſcitur ex fructibus, non ex floribus & folijs ac ramis. Cognitio
ergo eſt ex fructu & vitæ inſtitutione, non ex verbo & flore. Nou enim ſolum verbum di
cimus eſſe cognitionem, ſed aliquam diuinam ſcientiam, & lucem illam quæ innata fue
rit in anima ex præceptorum obedientia, quæ facit omnia manifeſta quæ ſunt in gene-
ratione, & hominem inſtruit, vt ſeipſum cognoſcat, & docet hominem, vt ad Deum ſuas
cogitatioues dirigat. Quod enim oculus eſt in corpore, hoc eſt in mente cognitio. Neq;
dicant libertatẽ eam quę eſt ſub voluptate ſeruitutem, ſicut ij qui bilem dicunt dulcem.
Nos enim didicimus libertatẽ, qua Dominus noſter nos liberat, ſoluens à voluptatibus
1. Ioan. 2. & à cupiditatibus, & alijs vitijs animiq; perturbationibus. Qui dicit, Noui Dominũ, &
mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt, ait Ioannes. Iis aũt qui ſpe-
cioſis quibuſdam verbis, per continentiam, ſunt impij & in creaturam & ſanctum opifi-
cem, qui eſt ſolus Deus omnipotens: & dicunt non eſſe admittendum matrimonium
& liberotum procreationem, nec in mundum eſſe inducendos alios infelices futuros,
nec ſuppeditandum eſſe morti nutrimentum, illa ſont dicenda. Primùm quidem illud
1. Ioan. 2. Ioannis: Et nuuc Antichriſti multi facti ſunt, vnde ſcimus quòd nouiſsima hora eſt. Ex
nobis exierunt, ſed nou erant ex nobis. Nónne ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique F
nobiſcum? Deinde ſunt etiam euertenda & diſſoluenda quæ ab eis afferuntur, hoc mo-
do. Salomę interroganti, quouſque vigebit mors, non quaſi vita eſſet mala, & mala crea-
tura, Dominus, quoaduſque, inquit, vos mulieres paritis, ſed quaſi naturalem docens
conſequentiam. Ortum enim omnino ſequitur interitus. Vult ergo lex quidem vos à de
litijs omnique probro & dedecore educere. Et hic eſt eius finis, ab iniuſtitia ad iuſtitiam
deducere, honeſta ac moderata eligendo matrimonia, & liberorum procreationem, bo-
namq; vitę inſtitutionẽ. Dominus aũt non venit ad ſoluendã legem, ſed ad implendam:
ad implendam aũt, non vt cui aliquid deeſſet, ſed quòd perfectæ fuerint legis prophetię
in eius aduentu. Nam recta vitæ inſtitutio, ijs etiam qui iuſtè vixerunt, ante legem per
verbum prædicabatur. Vulgus ergo hominum quod uon nouit continentiam, corpore
vitam degit, ſed non ſpiritu: ſine ſpiritu autem corpus eſt terra & cinis. Iam adulterium
iudicat Dominus ex cogitatione. Quid enim, an non licet etiam coutinenter vti matri-
monio, & non conari diſſoluere quod coniunxit Dominus? Talia enim docent coniugij
diuiſores, propter quod, nomẽ probris ac maledictis appetitur inter gentes. Sceleratum
autem dicentes iſti eſſe coitum, qui ipſi quoq; vt conſiſterent, ex coitu accepere, quomo
do non fuerint ſcelerati? Eorum autem qui ſunt ſanctificati, ſanctum quoque, vt puto, ſe
men eſt. Ac nobis quidem debet eſſe ſanctificatus, non ſolùm ſpiritus, ſed & mores, &
1. Cor. 7. vita, & corpus. Nam quanam ratione dicit Paulus Apoſtolus eſſe ſanctificatã mulierem à
viro, aut virum à muliere? Quid eſt aũt quod Dominus quoq; dixit ijs qui interrogabant
de diuortio, an liceat vxorẽ dimittere, cùm Moſes id permiſerit? Ad duritiã cordis veſtri,
inquit,

A inqnit, Moſes hæc ſcripſit. Vos aurem non legiſtis quòd protoplaſto Deus dixit, Eritis Matth. 19.
dno in carne vna. Quare qui dimittit vxorem, prçterquam fornicationis cauſa, facit eam Marci 10.
mœchari. Sed poſt reſurrectionem, inquit, nec vxores docunr, nec nubunt. Etenim de Luc. 20.
ventre & cibis dictũ eſt. Eſcæ ventri, & ventet eſcis. Deus auté & illum & has * deſtruet, 1. Cor. 5.
hos impetens, qui inſtar caprorum & hircorum ſibi vioendum eſſe cenſent, ne ſecurè ac *καταργήσει o-
ſine terrore comeſſent & coirent. Si reſurrectionem itaq; acceperunt, vt ipſi dicunt, & ciosa reddet,
ideo matrimonium infirmant & abrogant: nec comedant, nec bibant. Ocioſum enim & ceſſare faciet.
eſſe, ceſſareque ventrem & cibos dicit Apoſtolus in reſurrectione. Quomodo ergo eſu-
riont, & ſitiunt, & carnis patiuntur affectiones, & alia quæ non patietur, qui per Chri-
ſtum accepit perfectam, quæ ſperatur, reſutrectionem? Quinetiam ij qui colunt idola, à
cibis & venere abſtinent. Non eſt autem, inquit, regnum Dei cibns & potus. Certè Ma- Rom. 14.
gis quoque curæ eſt, qni Angelos colunt & dæmones, ſimul à vino & animatis & rebus
abſtinere venereis. Quemadmodum aurem humilitas eſt manſuetudo, non autem affli-
ctio corporis: ita etiam continentia eſt animę virtus, quę non eſt in manifeſto, ſed in oc-
culto. Sunt autem etiam qui matrimonium apertè dicunt fornicationem, & decernunt
id traditum eſſe diabolo. Dicunt autem glorioſi iſti iactarores ſe imitari Dominum, qui
neque vxorem duxit, neq; in mundo aliquid poſſedit, ſe magis quàm alij Euangelium
intellexiſſe gloriantes. Eis autem dicit Scriptura: Deus ſoperbis reſiſtit, humilibus au-
tem dat gratiam. Deinde neſciunt cauſam cor Dominus vxorem non duxerir. Primùm
quidem propriam ſponſam habuit Eccleſiam: deinde verò nec homo erat communis,
B vt opus haberet etiam adiutore aliquo ſecundum carnem: neque erat ei neceſſe pro-
creare filios qui manet in æternum, & natus eſt ſolus Dei filius. Hic ipſe autem Domi-
nus dicit: Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Et rurſus: Sicut autem erat in diebus Matth. 19.
Noë, erant nubentes, & nuptui danres, ædificantes & plantantes, & ſicut erat in diebus Mar. 10.
Loth, ita erit aduentus filij hominis. Et quod non dicit ad gentes, ſubiungit: Num cùm Matth. 24
venerit filius hominis, inueniet fidem in rerra? Et rurſus: Væ prægnantibus & lactanti- Luc. 18.
bus in illis diebus. Quanquam hæc quoque dicuntur allegoricè. Propterea nec tem- Luc. 21.
pora præfinijt, quæ parer poſuit in ſua poteſtate, vr permaneret mundus per genera-
tiones. Illud autem, Non omnes capiunt verbum hoc: ſunt enim eunuchi qui ſic nati Matth. 19.
ſunt, & ſunt eunuchi qui caſtrati ſunt ab hominibus, & ſunt eunuchi qui ſeipſos caſtra-
runt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere, capiat: neſciunt quòd poſtquam de
diuortio eſſet locutus, cùm quidam rogaſſent, Si ſic ſit cauſa vxoris, non expedit homini
vxorem ducere: tunc dixit Dominus: Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus da-
tum eſt. Hoc autem qoi rogabanr, volebant ex eo ſcire, an vxore damnata & eiecta pro-
pter fornicationem, concedat aliam ducere. Aiont autem Athletas quoque non paucos
abſtinere à Venere, propter exercitationem corporis continentes: quemadmodum
Crotoniatem Aſcylum, & Criſonem Imeruęm. Quinetiam Amœbeus citharœdus, cùm
recenter vxorem duxiſſet, à ſponſa abſtinuit: & Cyrenęus Ariſtoteles amantem Laidem
ſolus deſpexit. Cùm meretrici itaque iuraſſet ſe eam eſſe in patriam abducturum, ſi ei
aduerſus decertantes aduerſarios in aliquibus opem tuliſſet, poſtquam id perfecit, lepi-
C dè à ſe ſcriptum iuſiurandum exequens, eius quamſimillimam Cyrenæ ſtatuit imagi-
nem, vt ſcribit Iſter in libro de proprietate certaminum. Quare nec caſtitas eſt bonum ὑπόσχεσιν.
& ex virtute, niſi fiat propter dilectionem in Deum. Iam de ijs qui matrimonium ab-
horrent dicit beatus Paulus: In nouiſsimis diebus deficient quidam à fide, attendentes 1. Timo. 4.
ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, prohibentium nubere, abſtinere à cibis.
Et rurſus dicit: Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione & parſimonia cor- Coloſſ. 2.
poris. Idem autem illa quoq; ſcribit: Alligatus es vxori, ne quæras ſolutionem. Solutus 1. Cor. 7.
es ab vxore, ne qnęras vxorem. Et rurſus: Vnuſquiſq; autem ſuam vxoré habeat, ne ten-
tet vos Satanas. Quid verò, non etiam iuſti veteres creaturam cum gratiarum actione
participabant? Aliqui auté etiam liberos ſuſceperunt, cùm continenter verſati eſſent in
matrimonio. Et Heliæ quidem corui alimentum afferebant, panes & carnes. Qoin-
etiam Samuel Propheta, armum, quem ex ijs quæ comedebat reliquerat, allatum, dedit
edendum Sauli. Hi autem qui ſe eos dicunt vitæ inſtitutis excellere, cum illorum actio-
nibus ne potuerunt quidem conferri. Qui itaq; non comedit, comedentem ne ſpernat. Roma. 14.
Qui autem comedit, eum qui non comedit non iudicet: Deus enim ipſum accepit.
Quinetiã Dominus de ſeipſo dicens: Venit, inquit, Ioannes, nec comedens nec bibens, Matth. 11.
& dicunt, dęmonium habet: venit filius hominis comedens & bibens, & dicunt, ecce ho
mo vorax & vini potor, amicus publicanorum & peccatorum. An etiam reprobant A-
poſtolos? Petrus enim & Philippus filios procrearunt: Philippus autem filias quoq; ſuas
viris tradidit. Et Paulus quidem certè non veretur in quadam epiſtola ſuam appellare Philip. 4.
coniugem, quam non circumferebat, quòd non magno ei eſſet opus miniſterio. Dicit σύζυγον.
itaq; in quadá epiſtola: Non habemus poteſtatem ſororem muliere circunducendi ſicut

&c reliqui Apoſtoli?Sed hi quidē vt erat cōſentaneū, miniſterio quod diuelli nō poterat, D
prædicationi ſcilicet attendentes, non vt vxores, ſed vt ſorores circunducebant mulie-
res,quæ vnà miniſtraturæ eſſent apud mulieres,quæ domos cuſtodiebant: per quas etiā
in gynęceū,abſq; vlla reprehēſione maláue ſuſpicione,ingredi poſſet doctrina Domini.
Rom. 14. Atqui hic ipſe exclamauit:Non eſt regnū Dei eſca & potus: neq; verò abſtinentia à vino
& carnibus,ſed iuſtitia,& pax,& gaudiū in ſpiritu ſancto.Quis eorum ouilla pelle indu-
tus,& zona pellicea accinctus,circuit vt Helias?vel ſubligaculum tantū habens lineū, vt
Hieremias?Ioannis autem vitæ inſtitutū cognitione prędıtum, quis imitabitur? Sed ſic
quoq; viuentes,gratias creatori agebant beati Prophetæ. Carpocratis aūt iuſtitia, & eo-
rum qui ęquè atq; ipſe impudicam & intemperantem perſequuntur cōmunionem, hoc
Luc. 6. modo diſſoluitur.Simul enim ac dixerit,A te petenti des:ſubiungit,& eum qui velit mu
tuò accipere ne auerſeris,hanc docens cōmunicationē,non aūt illam inceſtā & impudi-
cam coniunctionē.Quomodo aūt fuerit is qui petit & accipit, is qui mutuatur, ſi nullus
Matth. 15. ſit qui habeat & det mutuò?Quid verò quando dicit Dominus:Eſuriui & me pauiſtis:ſi-
tij,& potū mihi dediſtis:hoſpes erā,& me collegiſtis:nudus,et me veſtijſtis?Deinde ſub-
iungit:quatenus feciſtis vni horū minimorū,mihi feciſtis:nunquid eaſdē quoq; tulit le-
Prouer. 19. ges in veteri teſtamento? Qui dat mendico, fœneratur Deo. &:Ne abſtinueris à benefa-
ciēdo egeno,inquit.Et rurſus:Eleemoſynæ & fides ne te deficiant,inquit.Paupertas au-
Pſal. 14. tem virū humiliat,ditant aūt manus virorum.Subiungit aūt: Qui pecuniā ſuam non de-
Pſalm. 48. dit ad vſuram,ſit acceptus.&: Precium redemptionis animæ proprię iudicantur diuitię.
An non apertè indicat, quòd ſicut mundus componitur ex contrarijs, nempe ex calido E
& frigido,humido & ſicco,ita etiam ex ijs qui dant,& ex ijs qui accipiunt?Et rurſus cùm
dixit:Si vis perfectus eſſe, vende quæ habes, & da pauperibus,refellit eum qui gloriatur
Matth. 19. quòd omnia à iuuentute præcepta ſeruauerit.Non enim impleuerat illud, Diligēs pro-
ximū tuum ſicut teipſum. Tunc aūt vt qui à Domino perficeretur, docebatur cōmunica
re & impertiri per charitatem. Pulchrè ergo nō prohibuit eſſe diuitem, ſed eſſe diuitem
iniuſtè & inexplebiliter. Poſſeſsio enim quæ cum iniquitate acceleratur, minor reddi-
tur.Sunt enim qui ſeminantes multiplicant,& qui colligentes minus habēt. De quibus
Pſal. 111. ſcriptum eſt:Diſperſit,dedit pauperibus,iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.Qui enim
ſeminat & plura colligit,is eſt qui per terrenam & temporalem cōmunicationē ac diſtri
butionem,cœleſtia acquirit & æterna.Eſt autem alius qui incaſſum nemini impertit, &
theſauros in terra colligit, vbi ærugo & tinea deſtruunt.De quo ſcriptum eſt: Qui colli-
Agg. 1. git mercedes,colligit in ſaccum perforatum.Huius agrum Dominus in Euangelio dicit
Luc. 12. fuiſſe fertilem: deinde cùm vellet fructus reponere,& eſſet maiora horrea & apothecas
ſibi ædificaturus,ſibi dixiſſe per proſopopœiam,Habes bona multa repoſita tibi in mul-
tos annos,ede,bibe,lætare:Stulte ergo, inquit, hac nocte animā tuam à te repetunt:quę
ergo paraſti,cuius erunt?Humana ergo cōtinentia, ea inquam quæ eſt ex ſententia Phi-
loſophorum Græcorum,profitetur pugnare cum cupiditate, & in factis ei non inſerui-
re.Quæ eſt autem ex noſtra ſententia continentia,non concupiſcere:non vt quis concu
piſcens ſe fortiter gerat,ſed vt etiam à concupiſcendo ſe contineat.Non poteſt autem ea
Matth. 7. aliter accipi continentia,niſi gratia Dei.Et ideo dixit:Petite & dabitur vobis. Hanc gra- F
Luc. 11. tiam Moſes quoq; accepit,qui indigo corpore erat indutus, vt quadraginta diebus neq;
eſuriret neq; ſitiret.Quemadmodū autem melius eſt ſanū eſſe,quàm ægrotantem diſſe-
rere de ſanitate:ita lucem eſſe,quàm loqui de luce: & quæ eſt ex veritate continentia,ea
quæ docetur à Philoſophis.Non enim vbi eſt lux,illic tenebræ.Vbi aūt ſola inſidet cupi-
ditas,etiamſi quieſcat ab ea quæ per corpus fit operatione, at memoria quidē certè cum
eo quod nō eſt præſens congreditur. In ſumma aūt & generaliter nobis procedat oratio
de matrimonio,nutrimento,& alijs,vt nihil faciamus ex cupiditate,velimus aūt ea ſola
quæ ſunt neceſſaria. Non ſumus enim filij cupiditatis, ſed voluptatis: &, eum qui vxorē
duxit pro liberorū procreatione, exercere oportet continentiā, vt ne ſuam quidē con-
cupiſcat vxorē, quam debet diligere, honeſta & moderata voluntate operam dans libe-
ris.Nō enim carnis curā gerere ad concupiſcentias didicimus: honeſtè aūt tanquā in die
Chriſto,& dominica lucida vitæ inſtitutione ac cōuerſatione ambulantes,nō in comeſ-
ſationibus & ebrietatibus,non in cubilibus & impudicitijs, non in litibus & contentio-
nibus.Verumenimuero nō oportet conſiderare continentiā in vno ſolùm genere, nem-
pe in rebus venereis,ſed etiam in quibuſcunq; alijs quę luxurioſa cōcupiſcit anima,non
contenta neceſſarijs,ſed ſolicita de delitijs.Continentia eſt pecuniā deſpicere,volupta-
tem,poſſeſsionem,ſpectaculum magno & excelſo animo contemnere, os continere,ra-
tione quæ ſunt mala vincere Iam verò angeli quoq; quidā cùm fuiſſent incontinentes,
victi cupiditate, huc è cœlo deſcenderunt. Valentinus aūt in epiſtola ad Agathopodem:
Cùm omnia, inquit, ſuſtinuiſſet, erat continens, diuinitatē operabatur Ieſus: edebat &
bibebat propriè,non reddens cibos:tanta ei inerat vis continentię,vt etiā nutrimentum

in eo

A in eo nõ interierit, quoniã ipſe non habuit interitũ. Nos ergo propter dilectionẽ in Do-
minum, et propter ipſum honeſtũ, amplectimur continentiã, templũ ſpiritus ſanctifican
tes. Honeſtum enim eſt, propter regnum cœlorũ ſeipſum caſtrare ab omni cupiditate, &
emundare conſcientiam à mortuis operibus, ad ſeruiendũ Deo viuenti. Qui aũt propter
odium aduerſus carnẽ ſuſceptũ, à coniugali coniunctione, & eorũ qui conueniunt cibo-
rum participatione, liberari deſiderant, indocti ſunt & impij, & abſq; ratione continen-
tes, ſicut aliæ gentes plurimæ. Brachmanes quidẽ certè neq; animatũ comedunt, neq; vi
num bibunt: ſed aliqui quidẽ ex ijs, quotidie ſicut nos cibum capiunt: nõnulli aũt ex ijs
tertio quoq; die, vt ait Alexander Polyhiſtor in lib. de rebus Indicis: mortẽ aũt contem-
nunt, & viuere nihili faciunt: credunt enim eſſe regenerationẽ: aliqui aũt colunt Hercu-
lem & Panẽ. Qui aũt ex Indis vocant σεμνοὶ, hoc eſt, honeſti ac venerandi, nudi totã vitam
tranſigunt: ij veritatẽ exercent, & futura prędicunt, & colunt quandã pyramidẽ, ſub qua
exiſtimant alicuius Dei oſſa repoſita. Neq; verò Gymnoſophiſtę, nec qui dicuntur σεμνοὶ,
id eſt, venerandi, vtuntur mulieribus, hoc enim pręter naturã & iniquũ eſſe exiſtimant:
qua de cauſa ſeipſos caſtos conſeruant. Virgines aũt ſunt etiam mulieres quæ dicuntur
σεμναὶ, hoc eſt, venerandę. Videntur aũt obſeruare cœleſtia, & per eorũ ſignificationẽ quę-
dam futura prædicere. Quoniã antẽ qui introducunt indifferentiã, paucas quaſdam ſcri
pturas detorquẽtes, titillanti ſuę voluptati eas ſuffragari exiſtimant: quinetiã illã quoq;,
Peccatum enim veſtrî nõ dominabitur: non eſtis enim ſub lege, ſed ſub gratia: & aliquas Roma.6.
alias huiuſmodi, quarũ propter hæc nõ eſt rationi conſentaneum vt faciã mentionem:
B non enim nauem inſtruo piraticam: agè paucis eorum argumentũ perfringamus. Ipſe
enim egregius Apoſtolus, prędictæ dictioni ſubiungens, intentati criminis afferet ſolu-
tionẽ. Quid ergo peccabimus, quia non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit. adeò diui-
nè & propheticè eueſtigiò diſſoluit artẽ voluptatis ſophiſticã. Non intelligũt ergo, vt vi
detur, quòd omnes nos oportet manifeſtari ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; 2.Cor.5.
per corpus ea quæ fecit, ſiue bonũ, ſiue malum: vt quæ per corpus fecit aliquis recipiat.
Quare ſi qua eſt in Chriſto noua creatura, ea nõ eſt amplius peccatis dedita. Vetera pręte ἁμαρτητικόν.
rierunt. Vitã antiquã exuimus: ecce enim noua facta ſunt, caſtitas ex fornicatione, & con
tinentia ex incontinẽtia, iuſtitia ex iniuſtitia. Quę eſt enim participatio iuſtitię & iniu- 2.Cor.6.
ſtitię? aut quæ luci cũ tenebris ſocietas? quę eſt aũt conuentio Chriſto cum Belial? quæ
pars eſt fideli cum infideli? quæ eſt aũt conſenſio templo Dei cum idolis? Has ergo ha- 2.Cor.7
bentes promiſsiones, mundemus nos ipſos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus,
perficientes ſanctitatẽ in timore Dei. Qui aũt Dei creaturę reſiſtunt per ſpecioſam illam
continentiam, illa quoq; dicunt, quæ ad Salomen dicta ſunt, quorũ prius meminimus:
habentur autem, vt exiſtimo, in Euangelio ſecundum Ægyptios. Aiunt enim ipſum di- Euangelium
xiſſe Seruatorem: Veni ad diſſoluendum opera fœminæ: fœminę quidem, cupiditatis: o- ſecundũ Ae-
pera autem generationem & interitum. Quid ergo dixerint, Soluta eſt hæc adminiſtra- gyptios.
tio? Non dixerint: manet enim mundus in eadem œconomia. Sed non falſum dixit Do-
minus. Reuera enim opera diſſoluit cupiditatis, auaritiam, contentionem, gloriæ cupi-
ditatem, mulierum inſanum amorem, pædicatum, ingluuiem, luxum & profuſionem,
C & quę ſunt his ſimilia. Horum aũt ortus, eſt animę interitus: ſiquidẽ delictis mortui ef-
ficimur. Ea verò fœmina eſt intemperantia. Ortum autem & interitum, qui eſt in creatu-
ra, principaliter fieri neceſſe eſt, vſq; ad perfectam & omni ex parte abſolutam diſtinctio
nem, & electionis reſtitutionẽ, per quam, quæ etiam ſunt mundo permixtę & confuſæ
ſubſtantiæ, proprietati ſuæ reſtituuntur. Vnde meritò cùm de conſummatione verbum
ſignificaſſet, ait Salome: Quouſq; morientur homines? Hominem autem vocat ſcriptu-
ra dupliciter: & eum qui apparet, & animã: & eum rurſus qui ſeruatur, & eum qui non.
Mors autem animæ dicitur peccatum. Quare cautè & conſideratè reſpondet Dominus:
Quoadusq; pepererint mulieres, hoc eſt, quandiu operabunt cupiditates. Et ideo quem-
admodum per vnum hominem peccatum ingreſſum eſt in mundum, per peccatũ quo- Roma.5.
que mors ad omnes homines peruaſit, quatenus omnes peccauerunt. Et regnauit mors ἐφ' ᾧ.
ab Adam vſq; ad Moſem, inquit Apoſtolus: naturali autem diuinæ œconomię neceſsita
te, mors ſequitur generationem: & corporis & animæ coniunctionem conſequitur eo-
rum diſſolutio. Si eſt autem propter doctrinam & agnitionem generatio, reſtitutionis
autem eſt diſſolutio. Quomodo autẽ exiſtimatur mulier cauſa mortis, propterea quòd
pariat: ita etiam dicetur dux vitæ propter eandẽ cauſam. Iam quæ prior inchoauit tranſ-
greſsionẽ vita eſt appellata, propter cauſam ſucceſsionis: & eorum qui generantur, tam
iuſtorum, quàm iniuſtorum, mater eſt, vnoquoq; noſtrûm ſeipſum iuſtificante, vel con-
trà inobedientẽ ſeipſum conſtituente. Vnde non ego quidẽ arbitror Apoſtolum abhor-
rere vitã quæ eſt in carne, cùm dicit: Sed in omni fiducia, vt ſemper, nunc quoq; Chriſtus Philip.1.
magnificabitur in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortẽ. Mihi enim viuere Chri-
ſtus, & mori lucrũ. Si aũt viuere in carne eſt hoc quoq; mihi fructus operis, quid eligam

neſcio,& coarctor ex duobus,cupiens reſolui, & eſſe cum Chriſto: multò enim melius: D
manere autem in carne,eſt magis neceſſarium propter vos.Per hæc enim,vt puto, aper-
tè oſtendit,exitus quidem corporis perfectione, eſſe in Deum dilectionem: eius autem
præſentia in carne,ex grato animo profectam tolerantiam, propter eos qui opus habēt
vt ſalui fiant.Quid verò,non etiam ea quæ deinceps ſequuntur, ex ijs quæ dicta ſunt ad
Salomen ſubiungunt ij,qui quiduis potius quàm quæ eſt ex veritate Euangelicam regu
lam ſunt ſecuti?Cùm ea enim dixiſſet,Rectè ergo feci quæ non peperi:vtpote quòd non
vt oportet aſſumeretur generatio,excipit Dominus,dicens: Omni herba veſcere, ea au-
tem quæ habet amaritudinem ne veſcaris. Per hæc enim ſignificat,eſſe in noſtra poteſta
te,& non eſſe neceſſariam ex prohibitione pręcepti, vel continentiam, vel etiam matri-
monium:& quòd matrimonium creationi aliquid affert auxilij,præterea explicans.Ne
συνεργάζεσθαι mo ergo peccatum exiſtimet matrimonium quod eſt ex ratione ſeu per verbum,niſi exi
τε κτίσει. ſtimat eſſe amaram filiorum educationem:multis enim contrà,carere liberis videtur eſ-
κατὰ λόγον. ſe moleſtiſsimum.Neq; amara videatur alicui liberorum procreatio,à diuinis abſtrahēs
διὰ τὰς χρεώ- propter ea quæ ad vſum neceſſaria geruntur negocia. Hic aūt non facilè ferens vitam
δεις ἀσχολίας. ſolitariam, deſiderat matrimonium: quandoquidem id quod cordi eſt, cum temperan-
ἀνάμαρτον. tia eſt innoxium : & habet vnuſquiſq; noſtrûm poteſtatem eligendi an velit gignere fi-
lios. Conſidero autem quemadmodum aliqui quidem qui prætextu matrimonij diffi-
cultatum ab eo abſtinuerunt, non conuenienter ſanctę cognitioni , ad inhumanitatē &
μισανθρωπίαν. odiū hominū defluxerunt, & perit apud ipſos charitas. Aliqui aūt,qui legis conceſsioni
acquieſcentes ſunt alligati, & titillanti ſenſuū voluptate perfuſi , fuerūt,vt ait Propheta, E
Matth.18. aſsimilati iumentis. Quinam ſunt aūt illi duo & tres, qui congregantur in nomine Do-
mini,in quorū medio eſt Dominus? an non virū & mulierem & filiū tres dicit,quoniam
mulier cum viro per Deum cōiungitur?Sed ſi accinctus quis eſſe velit & expeditus, non
volens procreare liberos,propter eam quæ eſt in procreandis liberis moleſtiam & occu
ἄγαμος. patione,maneat,inquit Apoſtolus,cœlebs vt ego. Velle enim dicere Dominū exponūt,
1.Cor.7. cum pluribus quidem eſſe creatorē, effectorē Deum generationis : cum vno aūt, nempe
electo,Seruatorem, qui eſt alterius ſcilicet Dei, qui bonus eſt, filius. Hoc aūt non ita ha-
bet: ſed eſt quidem etiam cum ijs qui honeſtè ac moderatè in matrimonio verſati ſunt,
λογικῶς. & liberos ſuſceperunt, Deus per filium: eſt aūt etiam cum eo qui rationi ſeu verbo con-
uenienter fuit continens idem Deus ſimiliter. Fuerint autem aliter quoq; tres quidem,
ira,cupiditas,& ratio:caro autem & anima & ſpiritus alia ratione . Fortè autem & voca-
tionem & electionem ſecundam , & tertium genus quod in primo honore collocatur,
tacitè ſignificat trias quæ prius dicta eſt: cum quibus eſt quæ omnia conſiderat Dei po-
ἀμερῶς μεριστῶς. teſtas,abſq; diuiſione cadens in diuiſionem. Qui ergo animæ quæ ſunt ſecundum natu-
ram ita vt oportet vtitur operationibus, deſiderat quidem ea quæ ſunt conuenientia,o-
dio autem habet ea quę lędunt ,ſicut iubent mandata. Benedices enim, inquit, benedi-
centi,& maledices maledicenti. Quando autem hęc tranſiliens, iram ſcilicet & cupidi-
tatem,creaturam reuera amauerit, propter eum qui eſt Deus & effector omniū, is ex re-
cta viuet cognitione, non laborioſo continentię habitu acquiſito per eam quę eſt ſerua-
toti aſsimilationem,vnita cognitione,fide, dilectione:vt qui finis iudicio vnus ſit,& ve- F
rè ſpiritalis,quę ex ira & cupiditate procedunt cogitationes omnino nō admittens, qui
ad Domini imaginem ab ipſo artifice efficitur homo perfectus , dignus iam qui frater à
Domino nominetur,is ſimul eſt amicus & filius. Sic ergo duo & tres in eodem congre-
gantur,nempe in homine cognitione prædito. Fuerit autem multorum quoq; concor-
dia ex tribus numerata,cum quibus eſt Dominus, vna Eccleſia, vnus homo, genus vnū.
An non cum vno quidem Iudæo erat Dominus legē ferens.Iam aūt prophetans,& Hie-
remiam mittens Babylonem, quinetiam eos qui erant ex gentibus vocans per prophe-
tiam,congregauit duos populos. Tertius autem eſt vnus,qui ex duobus creatur in no-
uum hominem,quo inambulat & inhabitat in ipſa eccleſia. Et lex ſimul & Prophetę,v-
nà cum Euangelio, in nomine Chriſti congregantur in vnam cognitionem. Qui ergo
propter odium vxorem nō ducunt, vel propter concupiſcentiā carne indifferenter ab-
utuntur,non ſunt in numero illorum qui ſeruantur , cum quibus eſt Dominus. His ſic
oſtenſis, agè quęcunq; ſcripturę aduerſantur ijs Sophiſtis qui ſunt ex hæreſibus,iam ad-
ducamus,declarantes regulam continentię quę rationi ſeu Verbo conuenienter obſer-
uatur.Vnaquæq; autem hæreſis ſcripturā habet quæ ſibi conuenienter affertur. Qui aūt
intelligit,opportunè eligens , vtetur ad eos confutandos qui præter præcepta decreta
conſtituunt. Atq; vt ab alto rem repetamus: lex quidem ſicut prius diximus, illud,Non
concupiſces vxorē proximi tui, prius exclamauit ante propinquam & cohęrentem Do
Matth.5 mini vocem,quę dicit ex ſua ipſius perſona : Audiuiſtis legem præcipientem,Non mœ-
chaberis. Ego autem dico , non concupiſces. Quòd enim vellet lex viros vti moderatè
vxoribus , & propter ſolam liberorum ſuſceptionem , ex eo clarum eſt , quòd prohibet
quidem

A quidem eum qui non habet vxorem,ſtatim cum captiua habere conſuetudinẽ. Quòd ſi
ſemel deſiderauerit, ei cùm tonſa fuerit capillos, permittere vt lugeat triginta diebus. Si
aũt ne ſic quidẽ emarceſcat cupiditas,tunc liberis operam dare,cùm quę dominatur im-
pulſio, probata ſit pręfinito tempore conſentanea rationi appetitio. Vnde nullum ex ve
teribus ex ſcriptura oſtenderis,qui cum pręgnante rem habuerit,ſed poſtquã geſtauit v-
terum, & poſtquã editum fœtũ à lacte depulit, rurſus à viris cognitas fuiſſe vxores. Iam
hunc ſcopum & inſtitutũ inuenies ſeruantẽ Moſis patrẽ,cùm trienniũ poſt Aaronẽ edi-
tum intermiſiſſet,genuiſſe Moſem. Et rurſus Leuitica tribus ſeruans hanc naturæ legẽ à
Deo traditã,alijs numero minor ingreſſa eſt in terram promiſſam. Non enim facilè mul-
tiplicatur genus, cùm viri quidẽ ſeminant qui legitimũ ineunt matrimoniũ, expectant
autẽ non ſolùm vteri geſtationẽ,ſed etiam à lacte depulſionẽ. Vnde meritò Moſes quo- γαλακτηγίαν.
que Iudæos paulatim prouehens ad continentiã,cùm tribus diebus deinceps cõſequen
tibus à venerea voluptate abſtinuiſſent,iuſsit audire verba Dei. Nos ergo Dei templa ſu
mus, ſicut dixit Propheta: Inhabitabo in eis,& iuambulabo , & ero eorũ Deus, & ipſi e- Leuit. 16.
runt meus populus: ſi ex præceptis vitã inſtituamus,ſiue vnuſquiſq; noſtrũ, ſiue tota ſi- 2. Cor. 6.
mul eccleſia. Quare egredimini è medio ipſorũ,& ſeparamini,dicit Dominus,& immũ- Eſa. 52.
dum ne tangatis,& ego vos ſuſcipiã,& ero vobis in patrẽ,& vos eritis mihi in filios & fi- 2. Cor. 6.
lias,dicit Dominus omnipotens. Non ab ijs qui vxores duxerunt, vt aiunt,ſed à gentib.
quę adhuc viuebant in fornicatione, præterea aũt à prius quoq; dictis hæreſibus,vt im-
mundis & impijs,prophetice nos iubet ſeparari. Vnde etiã Paulus quoq; verba dirigens
B ad eos,qui erant ijs qui dicti ſunt ſimiles: Has ergo promiſsiones habere, inquit, dilecti: 2. Cor. 7.
mundemus corda noſtra ab omni inquinamento carnis & ſpiritus,perficientes ſanctita
tẽ in timore Dei. Zelo enim vos zelo Dei: deſpondi enim vos vni viro virginẽ caſtã ex- 2. Cor. 11.
hibere Chriſto. Eccleſia aũt alij nõ iungitur matrimonio,ſponſum poſsidens. Sed vnuſ-
que noſtrũ habet,ſi velit,poteſtatẽ ducendi legitimam vxorem,in primis inquã nuptijs.
Vereor aũt ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam in aſtutia,corrumpantᷓ ſenſus veſtri à ſimplici-
tate quæ eſt in Chriſto,piè admodũ & doctoris inſtar dixit Apoſtolus. Quocirca admira
bilis quoq; Petrus, Chariſsimi, inquit,obſecro vos tanquam aduenas & peregrinos, ab- 1. Pet. 2.
ſtinere vos à carnalibus deſiderijs,quæ militant aduerſus animã,conuerſationẽ veſtram
inter gentes habentes bonã: quoniam ſic eſt voluntas Dei,vt bene facientes obmuteſce-
re faciatis imprudentium hominum * ignorantiam, quaſi liberi, & non quaſi velamen ἀγνοίαν ha-
habentes malitiæ libertatem,ſed vt ſerui Dei. Similiter etiã ſcribit Paulus in epiſtola ad bet græcum
Romanos: Qui mortui ſumus peccato,quomodo adhuc viuemus in ipſo? Quoniã vetus Clementis.
homo noſter ſimul eſt crucifixus,vt deſtruatᷓ corpus peccati, vſq; ad illud: Neq; exhibere Roma. 6.
membra veſtra arma iniuſtitiæ peccato. Atque adeo cùm in hũc locũ deuenerim, videor
mihi non eſſe innotatũ prætermiſſurus, quòd eundẽ Deum per legẽ & Prophetas & E-
uangeliũ prædicet Apoſtolus. Illud enim, Non concupiſces, quod ſcriptum eſt in Euan-
gelio,legi attribuit in Epiſtola ad Romanos, ſciens eſſe vnũ eum qui prędicauit per legẽ
& Prophetas,& patrẽ,qui per ipſum eſt annunciatus. Dicit enim, Quid dicemus? Lex eſt Rom. 7.
ne peccatũ? Abſit. Sed peccatũ non cognoui niſi per legẽ. Concupiſcentiã enim non co-
C gnouiſſem,niſi lex diceret,Non concupiſces. etiamſi ij qui ſunt diuerſæ ſententię,repu-
gnantes,exiſtiment Paulum verba ſua dirigentẽ aduerſus Creatorẽ,dixiſſe ea quæ dein-
ceps ſequuntur: Noui enim quòd non habitat in me,hoc eſt,in carne mea, bonũ. Sed le-
gant ea quæ prius dicta ſunt, & ea quæ conſequuntur. Prius eñ dixit, Sed inhabitans in
me peccatũ: propter quod conſentaneũ erat dicere illud: Nõ habitat in carne mea bonũ.
Conſequenter ſubiunxit: Si aũt quod nolo, hoc ego facio, non vtiq; ego id operor, ſed
quod inhabitat in me peccatũ: quod repugnans,inquit, legi Dei & legi mentis meæ, ca-
ptiuat me in lege peccati quæ eſt in membris meis. Miſer ego homo quis me liberabit
de corpore mortis huius? Et rurſus (nunquam enim quouis modo iuuando defatigatur)
non veretur veluti cõcludere: Lex eñ ſpiritus liberauit me à lege peccati & mortis: quo- ἐπιλέγειν.
niam per filiũ Deus condemnauit peccatũ in carne, vt iuſtificatio legis impleatur in no-
bis,qui non ſecundũ carnem ambulamus,ſed ſecundũ ſpiritum. Pręter hæc adhuc decla
rans ea quę prius dicta ſunt,exclamat: Corpus quidẽ mortuũ propter peccatũ: ſignificãs
id non eſſe templũ, ſed animæ ſepulchrũ. Quando enim ſanctificatũ fuerit Deo,ſpiritus
eius qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis , habitat in nobis. Qui viuificabit etiam mortalia ve-
ſtra corpora,per eius ſpiritũ qui habitat in vobis. Rurſus itaque voluptarios increpans,
illa adijcit: Prudentia enim carnis, mors: quoniã qui ex carne viuunt, ea quę ſunt carnis Rom. 8.
cogitant: & prudentia carnis eſt cum Deo gerere inimicitias: legi enim Dei non ſubijci
tur. Qui aũt ſunt in carne,non vt quidã decernunt, Deo placere non poſſunt,ſed vt prius
diximus. Deinde vt eos diſtinguat, dicit eccleſię: Vos aũt non eſtis in carne ſed in ſpiri-
tu,ſiquidem ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti nõ habet,is nõ
eſt eius. Si aũt Chriſtus in vobis,corpus quidẽ eſt mortuũ per peccatũ, ſpiritus aũt viuus

per inſtitiam. Debitores itaq; ſumus fratres, non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Si D
enim ſecundum carnem viuitis, eſtis morituri: ſi verò ſpiritu facta carnis mortificaueri-
tis, viueris. Quicunq; enim ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei. Et aduerſus nobilitatē
& aduerſus libertatē, quæ execrabiliter ab ijs qui ſunt diuerſæ ſenrentiæ introducitur,
qui propter libidinem & intemperantiam gloriantur, ſubiungit dicens: Non enim acce
piſtis ſpiritum ſeruitutis rurſus in timorē, ſed accepiſtis ſpiritū adoptionis filiorum, in
Deeſt aliquid. quo clamamus abba pater: hoc eſt, ad hoc accepimus, vt cognoſcamus eum quē oramus,
qui eſt verè pater, qui eorū quæ ſunt ſolus eſt pater, qui ad ſalutē erudit & caſtigat vt pa-
1. Cor.7. ter, & timorē minatur. Quod aūt ex conſenſu ad tempus orationi vacat coniugium, do-
ctrina eſt continentię. Adiecit enim illud quidem, Ex conſenſu, ne quis diſſolueret matri
monium. Ad tempus autē, ne ex neceſsitate exercens continentiam is qui vxorē duxe-
rit, aliquando labatur in peccatū, vt qui in id incidat vt ſuo quidem coniugio parcat, alie
num autem concupiſcat. Qua ratione eum etiam qui ſe turpiter & indecorè gerere exi-
ſtimat, quòd virginem alat, rectè eam dicit eſſe nuptum datutum. Propoſitum autem v-
niuſcuiuſq;, tam eius qui ſeipſum caſtrauit, hoc eſt, qui caſtitatem delegit, & qui rurſus
propter liberorum procreationem ſeipſum coniunxit matrimonio, debet perſeuerare,
non cedens & acquieſcens ei quod eſt minus ac inferius. Si enim vitæ ſuę aliquid incre-
menti poterit adijcere, ipſe ſibi in Deo maiorē acquiret dignitatem, vt qui purè ſimul &
conſideratè fuerit continens. Si aūt eam quam elegit regulam ſuperauerit, in maiorē de-
inde ad ſpem gloriā recidet. Habet enim ſicut caſtitas, ita etiā matrimoniū propria mu-
nera & miniſteria, quæ ad Dominum pertinent, filiorum, inquā, curam gerere & vxo- E
ris. Quod enim honeſtè cauſatur is qui eſt in matrimonio perfectus, eſt coniugij neceſsi
tudo, vt qui omniū curam ac prouidentiā in domo cōmuni oſtenderit. Iam epiſcopos,
1.Tim.3. inquit, oporret conſtitui, qui ex domo propria toti quoq; eccleſię præeſſe ſint meditati.
Vnuſquiſq; ergo in quo vocatus eſt opere miniſterium peragat, vt liber in Chriſto fiat. Et
Rom.7. rurſus de lege diſſerens, vtens allegoria: Nam quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro alliga
ta eſt legi, & quæ ſequuntur. Et rurſus: Mulier eſt alligata, quandiu viuit vir eius: ſin aūt
mortuus fuerit, libera eſt vt nubat, modò in domino. Beata eſt aūt ſi ſic permanſerit, mea
quidem ſententia. Sed in priore quidē particula: Mortificati eſtis, inquit, legi, non matri-
monio, vt efficiamini vos alteri, qui excitatus eſt ex mortuis, ſponſa & eccleſia, quā caſtā
eſſe oportet, & ab ijs quæ ſunt intus cogitationibus, quæ ſunt contrariæ veritati, & ab ijs
qui tentant extrinſecus, hoc eſt, ab ijs qui ſectantur hæreſes, & perſuadent vobis fornica
ri ab vno viro, nempe omnipotenti Deo: ne ſicut ſerpens decepit Euam, quę vita dicitur,
nos quoq; inducti à callidis hæreſum illecebris, tranſgrediamur mandata. Secunda aūt
particula ſtatuit monogamiā. Non enim, vt quidam exiſtimarūt, mulieris cum viro alli-
gationē, carnis cū interitu connexionē, ſignificari putandū eſt. Impiorū enim hominū,
qui matrimonij inuentionē diabolo apertè tribuunt, reprehendit, & in periculum venit
Legislator ne inceſſatur maledictis. Tatianū arbitror Syrū talia audere dogmata decer-
nere. His verbis quidē certè ſcribit in libro de Perfectione ſecundum ſeruatorē: Conſen-
ſum quidem coniungit orationi: cōmunio aūt ſeu coniunctio, interitus ſoluit interpel-
lationē. Admodum certè circumſpectè arcet per conceſsionē. Nam cùm rurſus permiſit F
ſimul conuenire propter Satanam & intemperantiā, pronunciauit enim qui eſt paritu-
ἀσυμφωνίας. rus, ſeruiturū duobus Dominis: per conſenſum quidē, Deo: per diſſenſionē aūt, intempe
rantiæ & fornicationi & diabolo. Hæc aūt dicit, Apoſtolū exponens. Sophiſticè aūt elu-
dit veritatē, per verū falſum confirmans: intemperantiā enim & fornicationē, diabolica
vitia & affectiones nos quoq; confitemur. Moderati aūt matrimonij intercedit conſen-
ſio, & ad precationē continenter deducens, & ad procreandos liberos cū honeſtate cōci
lians. Cognitio quidē certè à ſcriptura dictū eſt tempus liberorū pcreationis, cùm dixit:
Cognouit aūt Adam, Euam vxorē ſuam, & concepit, & peperit filium, & nominauit no-
men eius Seth: ſuſcitauit enim mihi Deus aliud ſemen pro Abel. Vides quemnam male-
dictis inceſſant, qui honeſtā ac moderatā inceſſunt ſeminationē, & diabolo attribuunt
generationē. Nō enim Deum abſolutè dixit, qui articuli adiectione, nempe ὁ θεὸς dicens,
ſignificauit eum qui eſt omnipotēs. Quod ab Apoſtolo aūt ſubiungitur: Et rurſus, ſimul
conuenire propter Satanā, illud prius reſcindit, ne vnquā ad alias declinent cupiditates.
Non enim perfectè repellit naturæ appetitiones, qui à verecundia motus fit ad tempus
conſenſus, per quē rurſus inducit coniugationē matrimonij, non ad intemperantiam &
fornicationē & opus diaboli, ſed ne ſubiungerē intemperantiæ, fornicationi & diabolo.
Separat aūt veterē quoq; hominē & nouū Tatianus, ſed nō vt nos dicimus. Veterē qui-
dem virū, legem: nouū aūt, Euangeliū, ei aſſentimur, nos quoq; dicentes, ſed non eo mo
do quo vult ille, diſſoluens legem vt alterius Dei. Sed idem vir & Dominus vetera reno-
uans, nō amplius concedit polygamiā. Tunc enim id exigebat Deus, quando oportebat
angeri & multiplicari. Monogamiā aūt introducit propter liberorū procreationem, &

domus

A domus curã gerendã,ad quã data eſt mulier adiotrix.& ſi cui Apoſtolos propter intem-
perantiã & vſtionẽ, ex venia ſecundũ concedit matrimoniũ: nam hic quoq; non peccat
quidem ex teſtamento:non eſt enim à lege prohibitus: non implet autẽ ſummam illam
vitæ perfectionem quæ agitur ex Euangelio.Gloriam aũt ſibi acquirit cœleſtem, qoi a-
pod ſe manſerit, eam quæ eſt morte diſſoluta impollutã ſeruaos coniunctionẽ, & grato
ac lubente animo paret œconomiæ, per quam effectum eſt vt diuelli non poſsit à Domi
ni miniſterio. Sed nec eũ qui ex coniugali ſurgit cubili,ſimiliter vt olim,ringi oonc quo-
que iubet diuina per Dominũ prooidentia : nõ enim neceſſariò à liberorũ abducir pro- ἀνευαῖσα.
creatione,qui credentes per vnom baptiſmũ,ad conſuetudinẽ omni ex parre perfectam
abluit Dominus, qui eriã multa Moſis baptiſmata per vnũ comprehendit bapriſmum.
Olim itaq; lex,per carnalem generationẽ,noſtram prędicens regenerationẽ,propter ge
nerantẽ ſeminis facultatẽ adhibebat baptiſmõ, non abhorrens hominis generationem.
Quòd eoim apparet homo generatus,boc poteſt ſeminis deiectio. Non ſunt ergo mnlti
coitus genitales,ſed matricis ſuſceprio profitetur generationẽ, in naturæ officina ſemi-
ne formato in fœtum. Quomodo aũt vetus quidem eſt ſolũ matrimoniũ & legis inuen-
tum,alienũ autem eſt quod eſt ex Domioo matrimoniũ, cùm idem Deus ſeruetur à no-
bis? Non enim quod Deus conionxit,homo iurè diſſoluerit. Multò aũt magis quæ iuſsit
Pater, ſeruabit quoq; filius. Si aũt idẽ ſimol eſt & legiſlator & Euangeliſta, nunquã ipſe
ſecũ pugnat. Viuit eñ lex cùm ſit ſpiritalis,& intelligatᷓ ex cognitiõe. Nos aõt mortui ſu Roma.7.
mus legi per corpus Chriſti, vt gigneremur alteri qui reſurrexit ex mortuis, qui prædi- γεννηθῆτε.
B ctus fuit à lege, vt Deo fructificaremus. Quare lex quidẽ eſt ſancta, & mandatũ ſanctũ &
iuſtum & bonũ. Mortui ergo ſumus legi, hoc eſt, peccato quod à lege ſignificatur : qnod
oſtendit,non aũt generat lex, per iuſsionẽ eorum quæ ſunt facienda, & prohibitionem
eorũ quę noo facienda:reprebendeos ſubiectũ peccatũ vt appareat peccatũ. Si aũt pecca
tũ eſt matrimooiũ quod eſt ex lege, neſcio quomodo quis dicet ſe Deũ noſſe,dicens Dei
iuſſum eſſe peccatũ. Quòd ſi lex ſancta eſt, ſanctũ eſt matrimoniũ. Sacramentũ ergo hoc
ad Chriſtum & eccleſiam ducit Apoſtolus. Quemadmodũ qood ex carne generatur, ca-
ro eſt:ita quod ex ſpiritu,ſpiritus,non ſolùm in pariendo,ſed etiam in diſcendo. Iam ſan
cti ſunt filij, Deo gratæ oblectationes verbotũ Dominicorũ, quæ deſponderunr animã. τῷ λῷ ἐδεσποτεῖ σατε.
Sunt ergo ſeparata fornicatio & matrimoniũ,quoniã à Deo longè abeſt diabolus. Et voa
ergo mortui eſtis legi per corpus Chriſti, vt vos gigneremioi alteri, qui ſurrexit à mor-
tuis. Simul aũt proximè exaudiᷓ, ſi fuerimus obedientes:quandoquidẽ etiã ex veritate
legis,eidẽ Domino obedimus qui prędpit eminus. Nunquid autẽ de eiuſmodi homini
bus meritò apertè dicit ſpiritus? In poſterioribus temporib. deficient quidã à fide,atten- 1.Tim.4.
dentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorũ, in hypocriſi falſiloquorũ, cauteriatã πλάνοις, pla-
habentiũ conſcientiã, & prohibentiũ nubere,abſtinere à cibis quos Deus creauit ad par nis decepto-
ticipationẽ cũ gratiarũ actione,fidelibus, & qui agnouerunt veritatẽ, quòd omnis crea- ribus.
tura Dei bona eſt, & nihil eſt reijciendũ quod ſumitur cum gratiarũ actione. Sanctifica-
tur enim per verbum Dei & orationem. Neceſſariò ergo nõ eſt prohibendum iongi ma-
trimonio,neq; carnibus veſci,aut vinum bibere. Scriptum eſt enim: Bonum eſt carnem Rom.14.
C nõ comedere,nec vinum bibere,ſi comedat per offendiculom. Et: Booum eſt manere ſi- 1.Cor.7.
cut ego:ſed & qui vtitur,cum gratiarũ actione, & qui turſus noo vtitur, ipſe quoq; cum
gratiarum actione,& cum moderata ac temperaoti viuat perceptione, rationi conueni-
enter. Et vt in ſumma dicam,omnes Apoſtoli epiſtolæ,quæ moderationẽ doceot & con
tinentiã,cùm & de matrimonio,& de liberorum procreatione, & de domus adminiſtra
tione ionumerabilia præcepta contineant,nuſquam honeſtum moderatumq; matrimo
nium prohibuerunt aut abrogarunt , ſed legis cum Eoangelio ſeruantes conuenientiã,
vtrunq; admittunt:& eũ, qui Deo agendo gratias, moderatè vtitur matrimonio: & eom
qui, vt vult Dominus, viuit io caſtitate, quemadmodũ vocatus eſt vnuſquiſq; inoffenſe
& perfectè eligens. Et erat terra Iacob laudata ſupra omnem terrã, inquit propheta , ipſe
vas ſpiritus gloria afficiens. Inſectatur autem aliquis generationem, in eam diceus iote-
ritum cadere eamq; perire: & vim affert ac detorquet aliquis , dicens de filiorũ procrea-
tione dixiſſe ſeruatorem: Non oportere in terra theſaoros recondere, vbi tinea & ęrugo Marc.6.
demolitur: nec erubeſcit his addere ea quæ dicit Propheta: Omnes vos ſicot veſtimen- Luc.12.
tũ veteraſcetis,& tinea vos exedet. Sed neq; oos contradicimus ſcripturę, in noſtra cor-
pora cadere interitũ,eaq; eſſe fluxa. Fortaſſe aotem ijs cum qoibus diſſeruit, vtpote pec-
catoribus, prędicit interitum. Seruator autem noo dixit de liberorum procrearione,ſed
ad impertiendum ac cõmunicandũ eos adhortans,qoi ſolùm opibus abundare, egeoti-
bus autem noluot opem ferre. Quamobrem dicit: Operamini non cibum qui perit, ſed Ioan.6.
eum qui manet io vitam æternam. Similiter autem afferunt etiam illud dictum de reſur
rectione mortuorũ: Filij illios ſeculi nec nobunt nec nubuntur. Sed hanc interrogatio- Matth.22.
nem & eos qui interrogant,ſi quis ruminauerit,inueniet Dominum non reprobare ma- Luc.20.

trimonium,ſed remediũ afferre expectationi carnalis cupiditatis iu reſurrectione. Illnd D
autem, Filij huius ſeculi, nõ dixit ad diſtinctionem alicuius alius ſeculi,ſed perinde ac ſi
diceret : Qui in hoc nati ſunt ſeculo, cùm propter generationẽ ſint filij, & gignunt & gi-
gnuntur:quoniam non abſq; generatione hanc quis vitam prætergredietur. Sed hæc ge
neratio ſimilem ſuſcipiens interitum, non amplius expectat eum qui ab hac vita eſt ſe-
paratns. Vnus eſt ergo pater noſter qui eſt in cœlis. Sed is ipſe quoq; pater eſt omnium
Matth.23. per creationem.Ne vocaueritis ergo,inquit,vobis patrẽ ſuper terram. Quaſi diceret: Ne
exiſtimetis eum qui carnali vos ſeuit ſatu,autorẽ & cauſam veſtræ eſſentiæ,ſed adiuuan
tem cauſam generationis, vel miniſtrũ potius. Sic ergo nos rurſus cõuerſos vult effici vt
pueros, eum qui verè pater eſt agnoſcentes, vt qui ſimus regenerati per aquã, cùm hæc
1.Cor.7. ſit alia ſatio in creatione.At,iuquit,qui eſt cœlebs curat quæ ſunt Domini: qui autem du
xit vxorem,quomodo placebit vxori. Quid verò, an non licet etiam eis qui ex Deo pla-
cent vxori,Deo gratias agere? An non permittitur etiam ei qui vxorem duxit, vnà cum
coniugio,etiam eſſe ſolicitũ de ijs quę ſunt Domini? Sed quemadmodũ quæ non nupſit
ſolicita eſt de ijs quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta corpori & ſpiritu:ita etiam quę nupſit,&
de ijs quæ ſunt mariti, & de ijs quæ ſunt Domini, eſt in Domino ſolicita, vt ſit ſancta &
corpore & ſpiritu. Ambæ enim ſunt ſanctę in Domino:hæc quidẽ vt vxor, illa verò vt vir
go. Ad eos aũt pudore afficiendos & reprimendos qui ſunt procliues ad ſecundas nu-
1.Cor.6. ptias, aptè Apoſtolus alto quodã tono eloquitur.Iam,inquit,omne peccatũ eſt extra cor-
pus : qui autẽ fornicatur, in propriũ corpus peccat. Si quis autẽ matrimoniũ audet di-
cere fornicationẽ, rurſus legẽ & Dominũ inſectans, maledictis impetit. Quemadmodũ E
enim auaritia & plura habendi cupiditas dicitur fornicario,vt quæ aduerſetur ſufficien-
tiæ:& vt idololatria eſt ex vno iu multos Dei attributio: ita fornicatio eſt ab vno matri-
monio ad pluta prolapſio. Tribus enim modis,vt diximus, fornicatio & adulterium ſu-
mitur apud Apoſtolum. De his dicit Propheta:Peccatis veſtris venundati eſtis. Et rurſus:
Pollutus es in terra aliena: coniunctionẽ ſceleratã exiſtimans, quæ cum alieno corpore
facta eſt, & nõ cum eo quod datur in coniugio ad liberorũ procreationẽ. Vnde etiam A-
1.Tim.5. poſtolus: Volo,inquit,iuniores nubere,filios procreare,domui pręeſſe,nullã dare occa-
ſionem aduerſario maledicti graria. Iam enim quædã diuerterunt poſt Satanã. Iam verò
1. Tim.3. vnius quoq; vxoris virũ vtiq; admittit, ſeu ſit presbyter, ſeu diaconus, ſeu laicus, vtens
1.Tim.2. matrimonio citra reprehenſionẽ. Seruabitur aũt per filiorũ procreationẽ. Et rurſus Ser-
Matth. 12. uator dicens Iudæos generationẽ prauam & adulteram,docet eos legẽ non cognouiſſe,
vt lex vult:ſed ſeniorum traditionẽ,& hominũ præcepta ſequentes,adulterare legẽ,non
vt quæ data ſit vir & dominus eorum virginitatis. Fortaſſe aũt eos quoq; nouit alienis
mancipatos cupiditatib. propter quas aſsiduè quoq; ſeruientes peccatis, vendebantur
alienigenis. Nam apud Iudæos non erant admiſſæ cõmunes mulieres:quinetiã prohibi
Luc.14. tum erat adulteriũ. Qui autẽ dicit, Vxorem duxi, non poſſum venire ad diuinã cœnam,
eſt quidem exemplũ ad eos arguendos, qui propter voluptates abſtinent à diuino man
dato:nam hac ratione nec qui iuſti fuere ante aduentum, nec qui poſt aduentum vxores
duxerunt, ſeruabuntur, etiam ſi ſint Apoſtoli. Quòd ſi illud attuleriut, quod Propheta
quoq; dicit : Inueteraui inter omnes inimicos meos, inimicos peccata audiant. Vnum F
quoddã autẽ eſt peccatũ,non matrimoniũ,ſed fornicatio. Non ſic quoq; dicant peccatũ
τῶν Δοκήτων, generationẽ,& creatorem generationis. Talibus argumentis vtitur quoq; Iulius Caſsia
hoc eſt, ſectæ nus qui fuit princeps viſionis ſeu phantaſiæ. In opere certè de Continentia, vel de caſti-
Docitarũ,qui tate,his verbis dicit:Nec dicat aliquis quòd quoniam tales habemus partes, vt ſic ſit qui
dicebant Do dem figurata fœmina,ſic verò maſculus:illa quidem ad ſuſcipiendũ,hic verò ad ſeminan
minũ corpus dum,conceſſam eſſe à Deo conſuetudinẽ. Si enim à Deo, ad quẽ tendimus,eſſet hęc con
ſumpſiſſe phã ſtitutio,non beatos dixiſſet eſſe eunuchos, neq; Propheta dixiſſet eos non eſſe arborem
taſticum. infrugiferam:transferens ab arbore ad hominẽ qui ſua ſponte & ex inſtituto ſe caſtrat ta
li cogitatione. Et pro impia opinione adhuc decertans, ſubiungit: Quomodo antem nõ
iurè quis reprehenderit Seruatorẽ, ſi nos transformauit, & ab errore liberauit, & à con-
iunctione partium & additamentorũ & pudendorũ? in hoc eadem decernens cũ Tatia-
no:hic aũt prodijt ex ſchola Valentini. Propterea dicit Caſsianus : Cùm interrogaret Sa-
lome, quando cognoſcentur ea de quibus interrogabat,ait Dominus: Quando pudoris
indumentũ conculcaueritis,& quando duo facta fuerint vnũ,& maſculũ cũ fœmina,nec
maſculum nec fœmininũ. Primùm quidẽ in nobis traditis quatuor Euangelijs,nõ habe-
mus hoc dictum, ſed in eo quod eſt ſecundũ Ægyptios. Deinde mihi videtur ignotare,
iram quidem maſculam appetitionẽ, fœminam verò ſignificare cupiditatẽ:quæ cùm o-
perata fuerint, pœnitentia & pudor conſequit̃. Cùm quis ergo neq; iræ neq; cupiditati
obſequens,quæ quidem & ex conſuetudine & ex mala aucta educatione,obumbrant &
contegunt rationẽ,ſed quæ ex ijs proficiſcitur exuens caliginem, & pudore affectus ex
pœnitentia ſpiritũ & animã vnierit in obedientia rationis: tunc, vt ait Paulus, non ineſt
in no-

A in nobis nec maſculus nec fœmina. Recedens em̄ anima ab ea figura qua diſcernitur ma
ſculus & fœmina, traducitur ad vnioné, cùm neutum ſit. Exiſtimat auté hic vir prçclarus
plus quàm par ſit Platonicè, animá quæ eſt ab initio diuina, cupiditate effœminatá, huc
venire ad generationé & interitū. Iam verò vel inuitū cogit Paulum dicere, generationé
ex errore conſtare, cùm dicit: Vereor autem ne ſicut ſerpens Euam decepit, corrupti ſint 2.Cor. 11.
ſenſus veſtri à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto. Sed certū eſt Dominū quoq; veniſſe ad ea
quæ aberrauerant. Aberrauerant aūt nō ab alto repetita origine, in ea quę hic eſt genera-
tione: eſt enim generatio creatura omnipotentis, qui nunquá ex melioribus ad deterio-
ra deduxerit animá: ſed ad eos qui ſenſibus ſeu cogitationibus aberrauerant, ad nos in-
quam venit Seruator: quæ quidem ex noſtra in præceptis inobedientia corrupta ſunt,
dum nimis auidè voluptaté perſequeremur, cùm vtiq; protoplaſtus noſter tempus præ-
ueniſſet, & non in tempore, matrimonij gratiam appetijſſet, & aberraſſet: quoniam qui-
cunq; aſpicit mulieré ad concupiſcendū eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo, vt qui vo-
luntatis tempus non expectauerit. Is ipſe ergo erat Dominus, qui tunc quoq; damnabat
cupiditatem quę præuenit matrimoniū. Cùm ergo dixit Apoſtolus, Induite nouum ho- Epheſ.4.
minem qui ſecundū Deum creatur, nobis dicit, qui ab omnipotentis voluntate effecti ſu
mus, ſicut ſumus effecti. Veterem auté dixit, nō reſpiciens ad generationé & regeneratio
nem, ſed ad vitá quæ eſt in inobedientia, & obedientia. Pelliceas auté tunicas exiſtimat
Caſsianus eſſe corpora: de quibus poſtea & eum, & qui idem cum eo ſentiunt aberraſſe
oſtendemus, cùm de ortu hominis, ijs conſequenter quę prius dicéda ſunt, aggredimur
B expoſitionem. Quoniá, inquit, qui à terrenis reguntur & generant & generantur: noſtra
autem habitatio eſt in cœlo, ex quo etiá Saluatoré expectamus. Recte ergo nos hæc quo
que dicta eſſe ſcimus, quoniá vt hoſpites & aduenæ peregrinantes debemus vitam inſti
tuere: qui vxoré habent, vt non habentes: qui poſsident, vt non poſsidentes. Qui libe-
ros procreant, vt mortales gignentes, vt relicturi poſſeſsiones, vt etiá ſine vxore victuri,
ſi opus ſit: non cum affectione poſſeſsione vtentes, ſed cum gratiarū actione, & magna
quædam ac præclara animo agitantes. Et rurſus cùm dicit: Bonum eſt homini vxorem 1. Cor. 7.
non tangere, ſed propter fornicationes vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat: id veluti expo-
nens rurſus dicit, Ne vos tentet Satanas. Nō enim ijs qui continenter vtuntur matrimo
nio propter ſolam liberorū procreationé, dicit, Propter intemperantiá: ſed ijs qui etiam
finem liberorum procreationis cupiunt tranſilire: ne cùm nimium annuerit noſter ad-
uerſarius, excitet appetitionem ad alienas voluptates. Fortaſſe autem quoniam ijs qui
iuſtè viuunt reſiſtit propter æmulationem, & aduerſus eos contendit, volens eos ad
ſuos ordines traducere, per laborioſam continentiam eis vult præbere occaſionem. Me
ritò ergo dicit, Melius eſt matrimonio iungi quàm vri, vt vir reddat debitum vxori, &
vxor viro, & ne ſe fruſtentur inuicem hoc diuino ad generationem dato auxilio. Qui au
tem, inquiunt, non oderit patrem, vel matrem, vel vxorem, vel filios, non poteſt meus Luc.14.
eſſe diſcipulus. Non iubet odiſſe genus: Honora enim, inquit, patrem & matré, vt tibi be Exod.20.
ne ſit: ſed ne abducaris, inquit, ab ea ratione alienis appetitionibus: ſed neq; cum ciuili-
bus moribus coniungaris. Domus em̄ conſtat ex genere, ciuitates aūt ex domibus, qué-
C admodum Paulus quoq; eos qui occupantur in matrimonio, mundo dixit placere. Rur 1.Cor.7.
ſus dicit Dominus: Qui vxoré duxit, ne expellat: & qui nō duxit, ne ducat. Qui ex propo
ſito caſtitatis, profeſſus eſt vxoré non ducere, maneat cœlebs. Vtriſq; ergo idem Domi-
nus per Prophetá Eſaiam conuenientes dat promiſsiones, ſic dicés: Ne dicat eunuchus, Eſa.56.
ſum lignū aridum. Hæc aūt dicit Dominus eunuchis: Si cuſtodieritis ſabbata mea, & fe-
ceritis quæcunq; præcipio, dabo vobis locum meliorem filijs & filiabus. Non ſola enim
iuſtificat caſtitas, ſed nec ſabbatū eunuchi, niſi fecerit mandata. Infert aūt ijs qui vxorem
duxerunt, & dicit: Electi mei non laborabunt in vanū, neq; procreabunt filios in execra-
tioné, quia ſemen eſt benedictū à Domino. Ei aūt qui verbo ſeu rationi conuenienter fi-
lios procreauit & educauit & erudiuit in Domino, ſicut etiam ei qui genuit per verá ca-
techeſim & inſtitutioné, merces quædá eſt propoſita, ſicut etiam electo ſemini. Alij aūt
execrationé accipiunt liberorū procreationé, & non intelligunt aduerſus illos ipſos di-
cere ſcripturam. Qui enim ſunt reuera electi Domini, nō dogmata decernunt, nec filios
progignunt qui ſunt ad execrationé, vt hæreſes. Eunuchus ergo non qui per vim exciſas
habet partes, ſed nec qui cœlebs eſt, dictus eſt, ſed qui nō gignit. Veritatis lignū hic prius
erat aridū: ſi aūt verbo obedierit, & ſabbata cuſtodierit per abſtinentiá à peccatis, & fece
rit mandata, erit honorabilior ijs qui abſq; recta vitę inſtitutione ſolo verbo erudiuntur.
Filioli modicū adhuc ſum vobiſcū, inquit magiſter. Quare Paulus quoq; ſcribens ad Ga Ioan.13.
latas, dicit: Filioli mei, quos iterū parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. Si enim de Gal.4.
cies mille pędagogos, inquit, habeatis in Chriſto, ſed nō multos patres. In Chriſto enim
per Euangeliū ego vos genui. Propterea nō ingredietur eunuchus in eccleſiá Dei, qui eſt
ſterilis, & nō fert fructū, nec vitę inſtitutione, nec ſermone. Sed qui ſe quidé caſtrarūt ab
omni peccato propter regnū cœlorū, ij ſunt beati qui à mundo ieiunant. Execranda aūt Hier.20.

dies in qua natus ſum, & non ſit optanda, Inquit Hieremias: nô abſolutè execrandam di- D
cens generationem, ſed populi peccata ęgreferens & inobedientiá. Subiungit itaq;: Cur
enim natus ſum vt viderê labores & dolores, & in perpetuo probro fuerût dies mei? Iam
omnes qui prædicabant verita tê, propter eorû qui audiebant inobedientiá, quærebantur
ad pœná, & veniebant in periculû. Cur enim non fuit vterus matris meæ ſepulchrû,
Iob. 25. ne viderê afflictionê Iacob, & laborê generis Iſraël? ait Eſdras Propheta. Nullus eſt à ſor-
de mundus, ait Iob, nec ſi ſit quidem vna dies vitę eius. Dicant ergo nobis, vbi fornicatus
eſt infans natus? vel quomodo ſub Adæ cecidit execrationê, qui nihil eſt operatus? Re-
ſtat ergo eis, vt videtur, conſequenter, vt dicat malá eſſe generarionê, non ſolû eam quæ
eſt corporis, ſed etiam quæ eſt animæ, propter quá etiá corpus. Ea quando dixit Dauid,
Pſal. 50. In peccatis côceptus ſum, & in iniquitatibus concepit me mater mea: dicit Propheticè
quidem matrê Euam, ſed Eua fuit mater viuentiû: & ſi in peccatis fuit conceptus, ſed nô
ipſe in peccato, neq; verò ipſe peccatû. Si aût quicunq; etiá à peccato ad fidem conuertit,
à peccatoris conſuetudine tanquam à matre côuertitur ad vitá, feret mihi teſtimonium
vnus ex duodecim Propheris, qui dixit: Videam primogenita pro impietate fructû ven-
tris mei, pro peccaris animæ meę. Nô accuſet eum qui dixit, Creſcite & multiplicamini:
ſed primas impulſiones & motus ex generatione, per quos Deû non cognoſcimus, dicit
impietates. Si quis aût ea ratione dicit malá generationê, illa etiá ratione dicat boná, qua
tenus in ipſo veritatê cognoſcimus. Abluamini iuſtè, & ne peccetis. Ignorationem enim
Dei quidam babent, videlicet qui peccant. Quoniam nobis eſt colluctatio non aduerſus
carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritalia. Poſſunt autê tentare principes tenebrarû E
1. Cor. 9. huius mundi, & ideo datur venia. Et ideo Paulus quoq;: Corpus meû, inquit, caſtigo, &
in ſeruitutem redigo. Quoniá qui certat, in omnibus abſtinet, hoc eſt, eſt ad omnia conti
nens, nô ab omnibus abſtinens, ſed continêter vtens ijs quę vtenda iudicauit: Illi quidê
vt corruptibilê coronam accipiant: nos autem vt incorruptibilê, in lucta vincentes, non
autem ſine puluere coroná accipientes. Iam nonnulli quoq; præferunt viduam virgini
inconrinenti, vt quæ, quá experta eſt voluptatê, magno & excelſo animo contempſerit.
Sin autem malû eſt generatio, in malo dicant fuiſſe Dominum qui fuit particeps gene-
ἅμα τῇ κακίᾳ. rationis, in malo virginem quæ genuit. Hei mihi quot & quanta mala: Dei voluntatem
maledictis inceſſunt, & myſterium creationis, dum inuehuntur in generationê. Et ideo
Δόκησις. Δοκῖται autem dicti ſunt hære tici qui dicebant Chriſtû habuiſſe corpus phantaſticum. viſio ſeu phantaſia Caſsiano, ideo etiam Marcioni & Valentino quoq; corpus animale:
quoniá bomo, inquiunt, aſsimilatus eſt iumentis, veniens ad coitum. Sed quando alie-
na inire cubilia, vera inſania percitus, voluerit, tunc reuera qui talis eſt efferatur. Equi in
fœminas furentes facti ſunt, vnuſquiſq; hinniebat ad vxorê proximi ſui. Et ſi cùm ex bru
ris animantibus inſidioſi conſilij rationê cepiſſet ſerpens, & perſuaſiſſet, dicat Adam aſ-
ſenſum eſſe cum Eua coniunctioni, nempe quòd hac natura aliàs vſi non eſſent Protopla
ſti, vt nônulli exiſtimant: rurſus maledictis inceſsitur creatio, vt quę rationis expertiû a-
nimantiû natura bomines fecerit imbecilliores, quas conſecuti ſunt qui à Deo primi for
mati fuere. Sin aût natura quidê eos ſicut bruta deduxit ad filiorû procreationê: mori au
tem ſunt citius quàm oportuit, fraude inducti cùm adhuc eſſent iuuenes, iuſtû quidê eſt
Dei iudiciû in eos qui nô expectarunt voluntatê: ſancta eſt aût generatio, per quá mun- F
dus conſtitit, per quam eſſentiæ, per quá naturæ, per quá Angeli, per quá poteſtates, per
quá animæ, per quá præcepta, per quá lex, per quá euangeliû, per quam Dei cognitio. Et
Eſa. 40. omnis caro fœnu, & omnis gloria eius quaſi flos fœni: & fœnû quidê exciccatur, flos aût
decidit, ſed verbum Domini manet, quod vnxit animam & vnijt ſpiritui. Quomodo aût
quæ eſt in Eccleſia apud nos œconomia accepiſſet finem abſq; corpore, cùm etiá ipſe qui
eſt caput eccleſiæ, in carne quidê informis & ſpecie carens tranſijt, docens nos reſpice-
re ad id quod eſt diuinæ cauſę informe & incorporeû? Arbor enim vitę, in quit Propheta,
eſt in bono deſiderio, docês bona & munda deſideria quæ ſunt in Domino viuenti. Iam
verò volunt viri cum vxore in matrimonio conſuetudinem, quæ dicta eſt cognitio, eſſe
peccatû: eam enim ſignificari ex eſu ligni boni & mali, per ſignificarionê huius vocabuli
Cognouit, ſignificantê mandati tranſgreſsionê. Si aût hoc ita eſt, veritatis quoq; cogni-
tio, eſt eſus ligni vitę. Poteſt ergo honeſtû ac moderatû matrimonium illius quoq; ligni
eſſe particeps. Nobis autem prius dictû eſt, quòd licet benè & malè vti matrimonio. Et
hoc eſt lignû cognitionis, ſi non tranſgrediamur leges matrimonij. Quid verò, num Ser-
uator noſter, ſicut animá, ita etiá corpus curauit ab affectionibus? Neq; verò ſi eſſet caro
Gręcû habet ἐπιστασιάζων, ſed puto legendû ἐπισκευάζων inſtruens. inimica animæ, inimicá aduerſus ipſam muniſſet, per ſanitatê * inſtruens. Hoc aût dico
fratres, quòd caro & ſanguis regnû Dei non poſſunt poſsidere, neq; corruptio poſsidet
incorruptionem. Peccatû enim cùm ſit corruptio, non poteſt habere ſocietatem cum in-
corruptione, quæ eſt iuſtitia. Adeò ſtulti, inquit, eſtis, cùm ſpiritu cœperitis, nunc carne
côſummamini. Iuſtitiá ergo & ſalutaris harmoniá, quę eſt veneranda firmaq; ac ſtabilis,
alij quidê, vt oſtendimus, nimiû intenderunt, blaſphemè ac maledicè cû quauis impie-
tate ſuſcipientes continentiam, cùm liceret ex ſana regula caſtitatê eligere cum pietate,
gratias

A gratias quidem agendo propter datam gratiam, non habendo aũt odio creaturam, neq;
eos aſpernando qui iuncti ſunt matrimonio. Eſt enim creatus mundus, creata eſt etiam
caſtitas. Ambo aũt agant gratias in ijs, in quibus ſunt collocati, ſi modò ea quoq; norunt
in quibus ſunt collocati. Alij aũt effrȩnati ſe petulanter & inſolenter geſſerunt, reuera eſ-
fecti equi in fœminas inſanientes, & ad proximorũ ſuorum vxores hinnientes, vt qui &
ipſi contineri non poſsint, & proximis ſuis perſuadeant vt dent operam voluptati, infeli
citer illas audientes ſcripturas: Quȩ tibi obtigit partem pone nobiſcum, crumenã autem Prouerb.1.
vnam poſsideamus cõmunem, & vnum fiat nobis marſupiũ. Propter eos idem Propheta
dicit nobis cõſulens: Ne ambulaueris in via cum ipſis, declina pedem tuum à ſemitis eo-
rum. Non enim iniuſtè tenduntur retia pennatis. Ipſi enĩ cùm ſint ſanguinũ participes,
theſauros malorũ ſibi recondunt, hoc eſt, ſibi vendicantes immunditiã, et proximos ſimi
lia docẽtes, bellatores, percuſſores caudis ſuis, vt ait Propheta, quas quidem Græci κέρκους
appellant. Fuerint aũt ij quos ſignificat prophetia, ad malum procliues, intemperantes,
qui ſunt caudis ſuis pugnaces, tenebrarũ itȩq; filij, manus ſibi afferẽtes, & homicidȩ pro
pinquorũ: Expurgate ergo vetus fermentũ, vt ſitis noua conſperſio, nobis exclamat Apo 1. Cor.5.
ſtolus. Et ruſus propter quoſdam eiuſmodi homines indignans, prȩcipit ne conuerſari
quidem, ſi quis frater nominetur vel ſornicator, vel auarus, vel idololatra, vel maledicus,
vel ebrioſus, vel raptor, cum eo qui eſt talis ne vnà quidem comedere. Ego enim per legẽ Galat.2.
legi mortuus ſum, inquit, vt Deo viuam, cum Chriſto ſum crucifixus: viuo autẽ non am-
plius ego, vt viuebam per cupiditates, viuit autem in me Chriſtus caſtè & beatè per obe-
B dientiam prȩceptorum. Quare tunc quidem viuebam carnaliter: quod aũt nunc viuo in
carne, in fide viuo filij Dei. In viam gentiũ ne abieritis, et ne ingrediamini in vrbem Sama Matth.10.
ritanorũ, à contraria vitȩ inſtitutione nos dehortans dicit Dominus: quoniã iniquorum
virorum mala eſt conuerſatio. Et hȩ ſunt viȩ omniũ qui ea quȩ ſunt iniqua efficiunt. Væ
homini illi, inquit Dominus, bonũ eſſet ei ſi non natus eſſet, quàm vt vnũ ex electis meis Matth.18.
ſcandalizaret. Melius eſſet vt ei mola imponeretur, & in mari demergeretᷣ, quàm vt vnũ Mar.9.
ex meis electis peruerteret. Nomen enim Dei blaſphematur propter ipſos. Vnde præcla
rè Apoſtolus: Scripſi, inquit, vobis in epiſtola, non conuerſari cum fornicatoribus, vſq; ad
illud, corpus autem non fornicationi, ſed Domino, & Dominus corpori. Et quòd matri- 1.Cor.6.
moniũ non dicat fornicationẽ, ſubiungit: An neſciris quòd qui adhȩret meretrici, vnum
eſt corpus? aut meretricẽ quis dicet virginem priuſquã nubat? Et ne fraudetis, inquit, vos
inuicem, niſi ex conſenſu ad tempus. Per dictionẽ, fraudetis, oſtendens matrimonij debi
tum eſſe liberorũ procreationẽ: quod quidem in ijs quȩ prȩcedunt oſtendit, dicens: Mu-
lieri vir debitum reddat: ſimiliter aũt mulier quoq; viro: poſt quam exolutionẽ, in domo
cuſtodienda, & in ea quȩ eſt in Chriſto fide, adiutrix. Et ſi quid apertius dicẽs ijs qui ſunt
iuncti matrimonio, prȩcipio, inquit, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non ſeparari.
Sin aũt ſeparata fuerit, maneat innupta, vel viro reconcilietur. Et virum vxorẽ non dimit
tere. Reliquis aũt dico ego, non Dominus. Si quis aũt frater, vſq; ad illud, nunc aũt ſancta
eſt. Quid aũt ad hȩc dicunt qui in legem inuehũtur, & in matrimoniũ, vt quod ſit ſolum
à lege conceſſum, non autem etiam in nouo teſtamento? Quid ad has leges latas poſſunt
C dicere, qui ſationem abhorrent & generationẽ, cùm epiſcopũ quoq; qui domui rectè prȩ
ſit, eccleſiȩ ducem conſtituat? Domum autem dominicã vnius mulieris conſtituit coniu
gium. Omnia ergo dicit eſſe munda mundis. Pollutis autem & infidelibus nihil eſt mun Tit.1.
dum, ſed polluta eſt eorum & mens & conſcientia. De ea autem voluptate quȩ eſt præter
regulam: Ne erretis, inquit, nec ſornicatores, nec idololatrȩ, nec adulteri, nec molles, nec 1.Cor.6.
maſculorum concubitores, neq; fures, neq; ebrioſi, neq; maledici, nec raptores, regnum
Dei poſsidebunt. Et nos quidem abluti ſumus qui in his eramus. Qui autem in hanc tin
gunt intemperantiã, ex temperãtia in ſornicationẽ baptizant, voluptatibus & vitijs eſſe
indulgendũ decernentes, incontinentes ex moderatis eſſe docentes, & ſpem ſuam mem
brorũ ſuorũ impudentiȩ attribuentes, vt à regno Dei abdicentur, non aũt vt inſcribantur
qui ad eos veritãt efficientes, falsò nominatȩ cognitionis appellatione, eam quȩ ad ex-
teriores ducit tenebras viam ingredientes. Quod reliquũ eſt fratres, quȩcunq; vera, quȩ- Phil.4.
cunq; honeſta, quȩcunq; iuſta, quȩcunq; caſta, quȩcunq; bonȩ famȩ: ſi qua virtus, et ſi qua
laus, ea conſiderate quȩ & didiciſtis, quæ etiam accepiſtis & audijſtis & vidiſtis in me, ea
facite, & Deus pacis erit vobiſcũ. Et Petrus ſimilia dicit in epiſtola: Vt fides veſtra & ſpes 1.Pet.1.
ſit in Deũ, cùm animas veſtras caſtas effeceritis in obedientia veritatis: quaſi filij obedi-
entiȩ, nõ configurati prioribus deſiderijs quȩ fuerunt in ignorãtia; ſed ſecundũ eum qui
vocauit vos ſanctũ, & ipſi ſancti ſitis in omni conuerſatione. Quoniam ſcriptum eſt, ſan-
cti eritis, quoniam ego ſanctus ſum. Sedenim quȩ aduerſus eos qui cognitionẽ falſo no-
mine ſimulant, neceſſariò ſuſcepta eſt à nobis diſputatio, nos longius quàm par ſit abdu
xit, & orationem effecit prolixiorem. Vnde tertius quoq; liber Stromateus, eorum quæ
ſunt in vera philoſophia cognitionis monimentorum, hunc finem habeat.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER QVARTVS. D

CONſequens autem deinceps eſſe exiſtimo, vt de martyrio tractemus, & quiſnam ſit perfectus. Quibus comprehendentur ea quę conſequuntur, ex eo quòd exigunt illa quæ ſunt dicenda: & quòd ęquè ſit philoſophandum & ſeruo & libero, ſiue ſit vir ſexu, ſiue fœmina. Et cùm quæ deinceps ſequũtur, & de fide & de inquirendo abſoluerimus, genus ſymbolicum adducemus, vt cum concluſerimus orationem quæ ad mores pertinet, ſummatim oſtendamus vtilitatem quæ allata eſt Græcis à barbara philoſophia. Quam quidem poſtquam oculis ſubiecero, & aduerſus Græcos & aduerſus Iudæos tradetur compendioſa ſcripturarum expoſitio, & quæcunque in libris præcedentibus, cùm in prooemij ingreſſu, vno Commentario ſtatuiſſemus perficere, rerum autem multitudini neceſſariò ſeruierimus, non licuit comprehendere. Poſt hæc à nobis, quoad eius fieri poteſt rerum propoſitarum impleta declaratione, quæ de naturalibus principijs & à Græcis & ab alijs barbaris, prout ad nos peruenerunt opiniones, tradita ſunt, oportet recenſere, & aduerſus præcipua eorum quæ ſunt excogitata à philoſophis argumentari. Quibus fuerit conſequens, vt poſt B
quam Theologiam curſim percurrerimus, ea quæ in propherijs tradita ſunt tractemus: vt cùm etiam ſcripturas quibus credidimus, validas ac ratas eſſe omnipotenti autoritate oſtenderimus, ſerie poſsimus per ipſas progredi, & hinc omnibus hæreſibus vnum Deum oſtendere, & Dominũ omnipotentem, qui per legem & prophetas & beatum etiam Euangelium fuit ſyncerè ac germanè prædicatus. Multa autem ſequuntur dicenda aduerſus eos qui ſunt diuerſæ opinionis, cùm conamur ea diſſoluere, quæ in ſcriptis ab ipſis afferuntur, & vel inuitis perſuadere, per ipſas conuincendo ſcripturas. Perfecto itaque nobis vniuerſo propoſito, ijs quibus voluerit ſpiritus commentarijs ad vſum inſtantem adiuti (quædam enim ante veritatem omnino præfari neceſſe eſt) tunc reuera gnosticã, id eſt, homini cognoſcendi poteſtate prædito conuenientem, naturæ aggredimur con-
ἱεροφαντία. templationem, paruis ante magna initiati myſteria, vt verè diuinæ ſacrorum interpretationi nihil ſit impedimento, prius expurgatis atque informatis ijs quæ oportet antè ſci-
φυσιολογία. ri & tradi. Quæ eſt ergo ex veritatis regula gnoſticæ traditionis naturæ contemplatio,
μᾶλλον δ' ἐπο- vel potius ſuperna quædam ſpeculatio, dependet ex ea oratione quę tradit̃ de ortu mun
πτεία. di, hinc ad formam aſcendens theologicam, ſeu quæ in diuinitatis conſiſtit contempla-
περὶ κοσμογονίας tione. Vnde ab eo ortu qui prophericè eſt literis mãdatus, nempe à Geneſi, in parte principium ducemus traditionis, & quæ ab ijs, qui diuerſa ſentiunt, dicuntur adducentes, & quoad eius à nobis fieri poterit diſſoluentes. Sed hoc quidem mox ſcribetur, ſi Deus velit, & nos inſpirauerit. Nunc autem aggrediendum eſt id quod eſt propoſitum, & abſoluenda eſt ea quæ ad mores pertinet oratio. Sint autem noſtra, vt ſæpe diximus, Cõmentaria, propter eos qui impudenter ac imperitè ad ea legenda ſunt acceſſuri, varia, & vt ip- F
ſum nomen indicat, contexta, ab vno ad aliud continens tranſeuntia, & per verborũ quidem ſeriem ac contextum aliud ſignificantia, aliud verò indicantia. Qui enim aurum, inquit Heraclitus, quærunt, multum terrę fodiunt, & parum inueniunt: qui autem id quod verè aurei generis cognatum eſt ſcrutantur, multum in pauco inuenient: inueniet enim ſcriptura vnum qui ſit eam intellecturus. Iuuant ergo & ad reuocandum in memoriam, & ad veritatẽ apertè declarandam, ei qui poteſt quærere cum ratione, Stromata Cõmentariorum. Oportet autem nos quoq; adlaborare, & his alia adinuenire, quoniam ijs qui ea via abeunt quam neſciunt, ſufficit eam quæ ducit ſolummodo indicare, poſtea autem iam eſt ingrediendum, & reliquum viæ inueniendum. Quemadmodum dicunt, ſeruo quoq; aliquando ſciſcitanti, quidnam agens domino ſit placiturus, reſpondiſſe Pythiã, inuenies ſi quæſieris. Et eſt quidem reuera, vt videtur, difficile, pulchrum & honeſtum quod latet inuenire, quoniam ſudor ante virtutem eſt poſitus:

Heſiodus. Via longa eſt atq; accliuis ad ipſam.
Ardua nanq; prius, ſed cùm ad faſtigia ventum,
Fit facilis, quæ difficilis valde antè clueret.

Matth. 7. Eſt enim reuera arcta & anguſta via Domini, & regnum Dei eſt violentorum. Vnde quæ-
Matth. 11. re, inquit, & inuenies, tenens viam verè regiam, & non prętercurrens. Eſt ergo in exiguo quidem ſpatio multa genitalis copia ſeminum dogmatum quę cõprehenduntur in hoc
παμβότανον opere, tanquam ager omnibus herbis plenus, ait ſcriptura. Aut etiam propriam habẽt in
τὸ ἀγρῷ. ſcriptionem Stromata Cõmentariorum, reuera multùm ſimilem illi veteri floridæ oblationi, de qua ſcribit Sophocles:

Quis

A Quis enim erat vellus, eratq; vitium
Libamen, vuaq; & probè recondita.
Eratq; fructus mixtus omnis generis,
Pingueq; oliuum variumq; maximè
Flauę quod apis munere fit cereum.

Iam Stromata noſtra, vt inquit agricola Timoclis Comici, ficus, oleum, caricas, mel red-
dunt tanquam ex agro feraciſsimo, propter quam feracitatem ſubiungit:

Ireſionem, non agrum cultum refers.

Conſuerant enim acclamare Athenienſes:

Fert ficus pingues, & panes Ireſione, εἰρεσιώνη.
Mella quoq; in catino, atq; oleum quo te vngere poſsis. κοτύλη.

Sæpe ergo oportet tanquam ex variè contextis capillis, multa eaq; confuſa ſemina excu πλοκάμοις.
tiendo ac iaciendo, frumentum legere. Multi autem habent affectionem non abſimilem
conſtitutioni hyemis, inſtabilem & inconſiderabilem. Multa incredulitas fecit bona, fi-
des mala. Et Epicharmus: Non crede, ſunt articuli hi præcordium. Iam non credere qui- μὴ πιστεύειν ἄρ
dem veritati affert mortem, ſicut credere vitam. Contrà autem, falſo credere, non crede- θρα τῶν φρενῶν
re autem veritati, trahit in exitium. Eadem eſt ratio de continentia & incontinentia. Si In nó creden
continere quidem eſt bonum opus, malum autem opus non continere: ab iniuſtitia au- do ſumma ſi-
tem abſtinere eſt principium ſalutis. Ac mihi quidem videtur Sabbatum per abſtinen- ta eſt pruden
tiam à malis ſignificare continentiam. Et quidnam eſt in quo differt homo à beſtijs, & eo tia.
B rurſus Dei angeli ſapientiores? Minuiſti eum, inquit, paulò minus ab Angelis. De Domi- Pſal.8.
no enim non accipiunt ſcripturã, quanquam ille quoq; carnem ferebat, ſed de eo qui eſt
perfectus & gnoſticus, ſeu cognoſcendi poteſtate prędítus, qui & tempore & indumen-
to diminutus eſt ab Angelis. Sapientiam ergo nihil aliud dico quàm ſcientiam, quoniã
vita non differt à vita. Naturæ enim humanæ, hoc eſt, homini, cum eo quod dignum habi
tum eſt immortalitate, cõmune eſt viuere, & habitus contemplationis & continentiæ,
cùm ſit alterũ pręſtãtius. Ac mihi quidem certè videtur Pythagoras ſolum Deũ ſapientẽ
eſſe dicere. Nam Apoſtolus quoq; ſcribit in epiſtola ad Romanos: Ad obedientiam fidei Rom.16.
in omnes gentes, cogniti ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum. Propter eam autem quę
illi cum Deo intercedebat amicitiã, vocabat ſe philoſophum. Loquebatur itaq; cum Mo Exo.33.
ſe, inquit, Deus, vt amicus cum amico. Itaq; verum, quod Deo eſt manifeſtum, generat ve
ritatem: Gnoſticus autem, ſeu qui eſt cognitionis poteſtate prędítus, amat veritatem. Va
de, inquit, ad formicam ô piger, & apis efficere diſcipulus, ait Solomon. Si enim vniuſcu Prouerb.6.
iuſq; proprię naturę vnum eſt munus, & bouis ſimiliter & equi & canis, quodnam dice-
mus eſſe proprium munus hominis? Videtur aũt, ut opinor, eſſe ſimilis centauro, figmen
to Theſſalico, vt qui ſit cõpoſitus ex rationis participe, & experte rationis, anima & cor-
pore. Sed corpus quidem & terram operatur, & tendit ad terram: anima autem ad Deum
extollitur: quę quidem per veram erudita philoſophiã, contendit ad ſuos qui ſuprà ſunt
cognatos, auerſa à corporis cupiditatibus, & pręterea à labore & metu: quanquã bonũ
eſſe & tolerantiã & metum oſtendimus. Si enim per legem eſt agnitio peccati, vt dicunt Rom.3.
C qui legem inſectantur, & vſq; ad legem peccatum fuit in mundo, ſed ſine lege mortuum Rom.5.
eſt peccatum: nos eis contrà occinamus, Si enim timoris cauſam peccatum abſtuleris, au
fer etiam timorem: multò autem magis ſupplicium, cùm id abfuerit cui innatum eſt vt
concupiſcat. Iuſto enim, Scriptura inquit, lex non eſt poſita. Pulchrè ergo Heraclitus: 1.Timot.1.
Iuſtitiæ, inquit, nomen non alligaſſent, ſi hæc non eſſent. Socrates autem dicit: Legem
non fuiſſe factam propter bonos. Sed neque hoc cognouerunt accuſatores quomo-
modo dicit Apoſtolus, quòd qui propinquum ſuum diligit, malum non operatur. Illud Rom.13.
enim, Non occides, nõ mœchaberis, non furtum facies, & ſi quod ſit aliud pręceptum, in
hoc ſolo ſermone in vnam veluti ſummam redigitur, Diliges proximum tuum ſicut teip
ſum. Hac vtiq; ratione diliges, inquit, Dominũ Deum tuum, ex toto corde tuo: & diliges Matth.22.
proximum tuum ſicut teipſum: ſiquidem qui proximũ diligit, malum non agit: & omne
pręceptũ in hoc veluti in ſummã redigitur, in diligendo proximũ. Quę aũt pręcepta effi-
ciunt vt metus impendeat, ea dilectionẽ pariunt, nõ odium. Vitium ergo non eſt lex, quę
timorem procreat: quare lex eſt ſancta, & reuera ſpiritalis ex ſentẽtia Apoſtoli. Oportet Rom.7.
aũt, ut eſt conſentaneũ, cùm & corporis naturam, & animę eſſentiã diligenter inquiſieri-
mus, vtriuſq; finem cõprehendere, & non mortem malum eſſe putare. Quando enim ſer Rom.6.
ui eratis peccati, inquit Apoſtolus, liberi fuiſtis iuſtitię: quem ergo fructũ tunc habuiſtis
ex ijs propter quę nunc erubeſcitis? Finis enim illorũ eſt mors. Nunc aũt liberati à pecca
to, Deo autem ſerui effecti, habetis fructum ueſtrum in ſanctificationem: finem autem,
vitam æternã. Stipendium enim peccati mors eſt. Gratia aũt Dei, vita æterna in Chriſto
Ieſu Domino noſtro. Res itaq; eò videtur eſſe deducta, ut oſtenſum ſit, mortem quidem
eſſe eam in corpore animæ coniunctionem, quę eſt dedita peccato: vitam autẽ à peccato

ſeparationem. Multi autem nos impediunt valli & foſſæ cupiditatis, iræq; & excande- D
ſcentiæ votagines, quas tranſilire neceſſe eſt, & omnem inſidiarum effugere molitionẽ,
eum qui non eſt amplius per ſpeculum viſurus Dei cognitionem.

Altitonansq; viro virtutis Iuppirer aufert
Dimidium, quem alij miſerè ſeruire neceſſe eſt.

Seruos autem eos qui ſunt ſub peccato, & qui peccatis ſunt venundati, qui voluptati &
libidini ſunt dediti, & tenentur amore corporia, nouit ſcriptura: & beſtias potius quàm
Hier. 5. homines eos qui ſunt aſsimilati iumentis, equos in fœminas inſanientes, ad proximorũ
vxores hinnientea. Eſt aſinus inſolens ia qui eſt intemperans: efferatus lupus, auarus: &
ſerpens, is qui eſt impoſtor & fraudulentus. Corporia ergo ab anima ſeparatio, quam to-
to vitæ tempore meditatur philoſophus, quandam cognitione præditam parit animi a-
lacritatem, vt poſsit facile ferre mortem naturæ, quæ eſt ſolutio vinculorum animę à cor
Galat. 6. pore. Mihi enim crucifixus eſt mundus, & ego mundo, inquit. Viuo autem iam cùm ſim
in carne, vt ſi in cœlo verſarer. Vnde meritò qui Gnoſticus vocatur facilè exaudit, & ei
qui corporeum quid petit donat offerens, & huius carunculæ affectiones prius exuens,
tentatorem nou iniuria afficiens, ſed ſimul docens & arguens,

Et quantia opibus quàm magno & lapſua honore,

vt ait Empedocles, hic deinceps verſetur cum mortalibus. Is verè feret teſtimonium, ſibi
quidem, quòd ſit in Deum ſyncerus & germanus, fidelis: tentatori autem, quòd fruſtra
ſit æmulatione percitus in eum, qui eſt fidelis per dilectionem. Domino autem, quòd à
Deo ſit inſpirata doctrinę perſuaſio, à qua nõ deficiet metu mortis: quinetiam facto con- E
firmat veritatem prædicationis, potentem eum eſſe oſtendens ad quem contendit. Mire
tis eius dilectionem, quam docet euidenter, ei quod eſt cognatum & vnius generis gra-
to animo vnitua, quinetiam precioſo ſanguine infideles pudore afficiens. Is ergo metu
propter præceptum declinat Chriſtum negare, vt metu fiat teſtis. Sed neq; propter ſpem
donorum paratorum fidem vendens: ſed propter ſuam in Dominum dilectionẽ, luben-
tiſsimè ab hac vita liberabitur, habens fortaſſe gratiam, & ei qui cauſam præbuit vt hinc
exiret, & ei qui molitus eſt inſidias, honeſta accepta occaſione, quam ipſe non prębuit, ſe
ipſum oſtendendi quiſnam ſit, illi quidem per tolerantiã, Domino verò per charitatem,
per quam oſtendebatur Domino, qui etiam antequam naſcatur nouit inſtitutum & libe
ram animi voluntatem eius qui tulit teſtimoniũ. Bono itaque animo venit ad amicum
Dominum, pro quo & corpus atque etiam animam, vt iudices expectabant, tradidit, &
τελείωσιν. à Seruatore noſtro, ô frater dilecte, ut dicam poëticè, compellatur. Iam conſummationẽ
vocamus martyrium, non quòd vitæ finem homo acceperit, vt reliqui, ſed quòd perfe-
ctum opus oſtenderit charitatis. Porrò autem Græci quoque veteres laudant finem eo-
rum qui mortui ſunt in bello, non mortẽ violenram cõſulentes, ſed quòd qui in bello vi
ram fiuit, mortem non timens receſsit, amputatus à corpore, cùm nec priua animo labo
raſſet, nec emollitus eſſet, cuiuſmodi ſolent iu morbis accidere hominibus: recedunr e-
enim effœminati & viuere cupientes, & ideo neque puram emittunt animam, ſed quæ,
veluti notas plumbeas, ſecum effert cupiditates, niſi fuetint eorum aliqui docti & ex vir-
tute conſiderati. Sunt etiam qui moriuntur in bello cum cupiditatibua, quod perinde eſt F
ac ſi morbo contabuerint. Si itaque quę eſt apud Deum confeſsio, eſt teſtimonium, quæ-
cunque anima ſe purè & ſyncerè geſsit cum Dei agnitioue, & quæ præceptia paruit, & vi
ta & ſermone eſt teſtis, quomodocunq; liberetur à corpore, fidem, tanquam ſanguinem,
Matth. 10. per totam vitam, & etiam in exitu profundens. Iam dicit Dominus in Euangelio: Qui re
liquerit patrem vel matrem vel fratres, & quę deinceps ſequuntur, propter Euangelium
& nomen meum, is eſt beatus: non quoduia ſignificans teſtimonium, ſed quod eſt ex co-
gnitione, vt qui ex regula Euangelij vitam egerit propter dilectionẽ in Dominũ. Cogni-
tionem enim ſignificat perceptio nominis & intelligentia Euangelij, ſed non nudam ac
ſimplicem appellationẽ, telinquere quidem genus mundanũ, relinquere aũt facultates
& omnem poſſeſsionẽ, propterea quòd viuat citra vllam ad ea affectionem. Dicitur qui-
νόμος lex, græcè eſt maſculini generis. dem certè patria mater & nutrix allegoricè, patres autem leges ciuiles: quæ quidem gra
to animo ſunt cõtemnenda viro iuſto, qui eſt magni & excelſi animi, vt Deo fiat amicus,
& conſequatur dexteras partes ſanctificationis, ſicut etiam fecerunt Apoſtoli. Deinde di
ἀρηϊφάτους. cit quidem Heraclitus: Marte cęſos Dij honorant & homines. Et ſcribit Plato in quinto
de Republica: Eorum autem qui in bello mortui fuerint, qui pręclarè ſe gerẽs obierit, an
nõ primùm quidẽ dicemus eum eſſe aurei generis? Omniũ maximè. Aureum aũt genus
per deos eſt ex ijs qui ſuut in cœlo & in ſphęra inerrante, qui maximè principatũ obtinẽt
in homines prouidentię. Quidam autem ex hęreticis, cùm malè Dominũ audijſſent, im-
piè ſimul & timidè vitę tenentur cupiditate, dicentes verum eſſe teſtimonium, eius qui
verè eſt Deus cognitionẽ: quod quidem nos quoq; fatemur: eum autem eſſe ſui occiſorẽ
& ſibi mortem conſciſcere, qui per mortem fuerit cõfeſſus: & alia eiuſmodi ſophiſmata
callidaq;

A callidaq; commenta timiditatis in medium afferunt. Aduerſus quos dicetur cùm tempus poſtulauerit, diſsident enim à nobis in principijs. Dicimus autem nos quoq; eos qui de induſtria mortem quærunt (ſunt enim quidam non noſtri, ſed tantum nominis participes, qui quidem ſeipſos magno ſtudio contendunt tradere, propter odium in Creatorem miſeri mortem cupientes) eos, inquam, dicimus ſeipſos producere abſque vllo martyrio ac teſtificatione, etſi publicè puniantur. Fidelis enim teſtimonij non ſeruant charactêrem, qui eum qui verè Deus eſt, non cognouere. Vanæ autem morti ſeipſos tradunt, ſicut ſe temerè in ignem conijciunt Indorum Gymnoſophiſtę. Quoniã autem iſti qui falſum ſibi nomen ſumpſerunt, in corpus inuehuntur, diſcant quòd bona corporis compages, & recta compoſitio animo confert ad ingenij ſolertiam. Quare in tertio de Republica Plato, quem maximè citãt teſtem ad vituperandã generationẽ, dixit oportere curam gerere corporis propter harmoniã animæ, per quod licet & viuere & rectè viuere ei qui annunciat prędicationẽ veritatis. Per vitam enim & ſanitatem ingredientes, ediſcimus cognitionem. Cui enim nihil penitus licet in altum progredi abſq; eo quòd ſit in neceſſarijs, & per ea facere omnia quę tendunt ad cognitionẽ, ei rectè viuere quomodo nõ eſt eligendum? In viuendo ergo, bene viuere rectè ſe gerit, & ad æternitatis habitũ tranſmittitur, qui per corpus ad bene viuendũ ſe exercuit. Æquũ eſt autem Stoicos quoq; admirari, qui dicunt animã nihil affici à corpore, neq; ad vitium à morbo, neq; ad virtutẽ à ſanitate, ſed vtraq; hęc dicunt eſſe indifferentia. Quanquã Iob quoq; propter inſignem continentiam & fidem eximiam, vt qui pauper quidem ex diuite, ex illuſtri abiectus, ex pul-

B chro deformis, ex ſano morbidus factus ſit, eſt nobis pręclarum exemplar propoſitus, pu-
dore afficiens eum qni tentauerat, benedicẽs ei qui formauerat, ſecuuda ita ferens vt pri- Iob.1.
ma, rectè docẽs Peripateticos, eum qui eſt cognitione præditus rectè poſſe vti omnibus.
Et quòd quæ à veteribus rectè & ex virtute geſta ſuut, ad noſtras bonas actiones, propoſi-
tę ſint imagines, oſtendens Apoſtolus: Vt mea, inquit, vincula fuerint in Chriſto manife- Phil.1.
ſta in omni prętorio & reliquis, & plures fratres in Domino, confiſi meis vinculis, aude-
rent abundantius abſq; metu loqui verbũ Dei: quandoquidẽ martyria quoq; ſunt exem-
plaria conuerſionis, glorioſe ſanctificata. Quæcunq; enim, inquit, ſcripta ſunt, ad noſtrã Rom.15.
doctrinã ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationẽ ſcripturarũ, ſpem habeamus con-
ſolationis. Videtur autem ſi adſit dolor, anima quodãmodo ab ipſo declinare, & magni-
facere à pręſenti liberari moleſtia. Illo certè tempore quieſcit etiam à diſciplinis, quãdo
alię quoq; cõtemptę ſunt virtutes. Non autem vtiq; dicimus ipſam pati virtutẽ, nam nec
ęgrotat virtus. Qui eſt aũt vtriuſq; particeps & virtutis & morbi, ab eo quod vrget premi-
tur: & ſi non fuerit magni & excelſi animi qui nondum continentię habitũ acquiſijt, lo-
co pellitur, & inſtar fugę inuenitur non tolerare. Eadem eſt aũt etiam ratio de paupertate. Nam ipſa quoq; à neceſſarijs, contemplatione inquã, & pura peccati amotione ceſſare cogit animã, vt quę verſandi in acquirendo neceſsitatẽ afferat ei qui nõ ſe totnm Deo dedicauerit. Sicut rurſus ſanitas & rerum neceſſariatũ copia, liberã cuſtodit animã, & quæ
nullum habeat impedimentũ, & ſciat rectè vti rebus pręſentibus. Tribulationẽ enim car- 1.Cor.7.
nis habebunt, inquit Apoſtolus, qui ſunt huiuſmodi. Ego autem vobis parco: volo enim

C vos eſſe non ſolicitos ad hoc vt decorè & honeſtè domino indiuulſe aſsideatis. Hęc ſunt ergo retinenda non propter ſe, ſed propter corpus: habetur autem cura corporis propter animã, ad quam fit relatio. Neceſſe eſt enim eum, qui vitam inſtituit ex cognitione, in ea diſcere ea quę conuenit: nam bonum quidem non eſſe voluptatẽ, patet ex eo quòd malę ſint quędam voluptates. Hac ratione apparet bonũ eſſe malum, & malum bonum. Prætereà autem ſi aliquas quidem expetimus voluptates, aliquas verò fugimus, non eſt quæuis voluptas malum. Similiter autem eadem quoq; eſt ratio in doloribus, quorum alios quidem toleramus, alios verò fugimus. Fit antem electio & fuga ex ſcientia, adeò vt bonum ſit ſcientia, non voluptas, propter qnam, voluptatẽ quoq; aliquam nonnunquã eligimus. Iam Martyr, id eſt, teſtis, eam quę propter ſpem capitur voluptatẽ, eligit atq; expetit per pręſentem dolorem. Si aũt in ſiti quidẽ dolor intelligitur, in potu autem voluptas: dolor qui pręceſsit fuerit efficiens voluptatis: boni autem malũ non fuerit efficiens: neutrum ergo eſt malum. Ac Simonides quidem, ſicut etiam Ariſtoteles, ſcribit homini quidem eſſe optimũ, ſanum eſſe: ſecundum autem, ad bonum & honeſtũ natura & ingenio eſſe aptum: tertium autem, abſq; dolo & fraude eſſe diuitem. Et Theognis Megarenſis:

Pauperiem vt fugias piſcoſi & in æquora ponti,
Te & Cyrne aërijs deijcito ex ſcopulis.

Contrà autem Antiphanes Comicus: Plutus, inquir, id eſt, diuitiæ, cùm plus alijs videntes acceperit aliquos, cæcos facit. Iam à Poëtis prædicatur ab ortu eſſe cæcus. Et ei genuit natum, qui Solem non vidit, ait Euphorion Chalcidenſis.

Vitrus docetur permalè à diuitijs,
Et quæ viris modum ſuperant delitijs,

Dixit de Alexandro Euripides.Dictum certè eſt,paupertati obtigit ſapientia propter co- D
gnationem:amor autem pecuniæ non ſolùm Spartam, ſed etiam quamuis vrbem cepe-
rit.Non eſt ergo hic ſolùm nũmus,album argentum vel aurum, ſed etiam virtus mortali
bus,vt ait Sophocles. Seruator autẽ noſter ille ſanctus, & in ſpiritalibus & in ſenſilibus
Matth.5. collocauit paupertatem & diuitias,& quę ſunt his ſimilia.Cùm enim dixit:Beati qui per
ſecutionem patiuntur propter iuſtitiam,nos apertè docet in omni caſu quærere marty-
rem,qui ſi fuerit pauper propter iuſtitiam,teſtatur eſſe bonum quam dilexit iuſtitiã.Et ſi
eſuriat & ſitiat propter iuſtitiam, iuſtitiam aſſequi teſtarur eſſe optimũ . Similiter autem
qui flet quoque & luget propter ioſtitiam,teſtatur optimam legem eſſe pulchram & ho-
neſtam.Quemadmodũ ergo eos qui perſecutionẽ patiuntur,ita etiam qui eſuriunt & ſi-
tiunt propter iuſtitiam,beatos dicit, qui ſyncerũ ac germauum ſuſcipit deſideriũ, quod
ne fames quidem potuit perfringere,& ſi ipſam ſitiant iuſtitiam,beati. Beati ſunt autem
pauperes quoq;,ſiue ſpiritu,ſiue facultatibus,propter iuſtitiam videlicet.Num ergo non
abſolutè pauperes,ſed eos qui propter iuſtitiam voluerint fieri pauperes,eos beatos eſſe
dicit,qui eos qui hic ſunt honores contempſeruut vt bonũ acquirerent? Similirer autem
eos quoq; qui pulchris moribus & corpore fuere propter caſtitatem,claroſq́; & illuſtres
qui propter iuſtitiam prouecti ſunt ad filiorum adoptionem,& ideo acceperunt poteſta
Ioan.1. tem vt filij Dei fierent,& ſuper ſerpeutes & ſcorpios ambularent,& in dæmones & in ad
uerſarij copias dominatum obtinerẽt.Et vt in ſumma dicam,Dominica exercitatio gra-
tè ac lubenter animam abducit à corpore,ſi quidem ipſa quoq; ſeipſam transferẽdo auel
Matth.10. lit.Qui enim amat animam ſuam, perdet illam:& qui perdidit, inueniet ipſam, ſi modò E
Mar.8. noſtram fragilitatem applicemus ad Dei incorruptionem . Dei autem voluntas , eſt Dei
Luc.9. agnitio, quæ eſt cõmunicatio incorruptiouis. Qui ergo per pœnitentiæ rationem pecca
Ioan.12. tricem agnoſcit animam,perdet ipſam à peccato à quo eſt auulſa: perditam autem inue-
niet per obedientiam,vt quæ fidei quidem vixerit,mortua autem ſit peccato. Hoc eſt er-
go inuenire animam,noſce ſeipſum.Eam autem quæ fit ad diuina conuerſionem, Stoi-
ci quidem dicunt factam eſſe ex mutatione, mutata anima in ſapieutiam . Plato autem,
animæ ad meliora circumactionem,quæ etiam accepit conuerſionem ex nocturno quo
dam die. Iam etiam viro bono permittunt philoſophi, vt liceat animam iuſta de cauſa e-
ducere,ſi quis ab agendo adeò fuerit remotus, vt nulla ei ſpes amplius reliqua ſit actio-
nis.Iudex autem qui vim intulit vt negaretur dilectus, videtur probare quiſnam ſit Deo
amicus,& quis nou.Hic autem ne cõparatio quidem relinquitur, quid quiſnam magis
elegerit,mináſne hominum,an Dei dilectionem.Et abſtinentia à malis actionibus, inue
nitur quodámodo diminutio & extinctio malorũ,dum eorum tollitur operatio per ceſ-
Matth.19. ſationem ab agendo. Et hoc eſt, Vende omnia quæ habes,& da pauperibus, & veni & ſe-
Mar.10. quere me,hoc eſt,ſequere ea quæ dicuntur à Domino.Et cùm Græcè ſit ὑπάρχοντα,quod &
ea quæ ſunt,& facultates quas habemus ſignificat, nonnulli dicunt eum dixiſſe ea quæ
ſunt aliena in anima,& quomodo ea diſtribuit pauperibus minimè poſſunt dicere. Sed
enim Deus omnia omnibus diſtribuit pro meritis,cùm iuſta ſit diſpẽſatio & œconomia.
Facultatibus ergo, inquit, contemptis, quas Deos diſtribuit propter tuam magnificen-
tiam,ſequere ea quæ à me dicuntur,contende ad aſcenſum ſpiritus, non ſolùm iuſtifica- F
rus per abſtinentiam à malis,ſed etiam Dominica conſummatus beneficeutia. Iam verò
eum qui gloriabatur ſe legis pręcepta perfectè adimpleſſe, refellit, vt qui non dilexiſſet
proximum.Beneficentiam autem profitetur charitas,quę dominatur Sabbato per aſcen
ſum cognitiouis.Exiſtimo autem oportere,neq; propter metum ſupplicij, neq; propter
aliquam doni promiſsionẽ,ſed propter ipſum bonum accedere ad verbum ſalutare.Qui
ἁγίασμα. autem tales ſunt,ſtant à dextris ſanctuarij.Qui autem pro douatione eorum iu quę cadit
corruptio & interirus,exiſtimant ſe viciſsim accepturos incorruptionem,in duorum fra
trum parabola vocati ſunt mercenarij.Et nunquid hic quoq; illud, ad ſimilitudinem &
imaginem reducitur?vt illi quidem ex ea qoæ eſt cum Seruatore ſimilitudine,ſimul cum
eo verſentur.Qui autem ſtant à ſiniſtris,ad imaginem.Tria ergo ſunt,cùm à veritate am-
bobus ſit vna ſubiecta radix,non ſit autem æqualis electio,vel potios non ſit ęqualis quę
eſt ex electione differentia.Differt autem,ut exiſtimo,elegiſſe ex imitatione, ab eo quod
elegit ex cognitione, vt id quod eſt ignitum, & id quod illuminatum. Lumen ergo eius
quæ eſt ex ſcriptura ſimilitudiuis,eſt Iſraël,alius autem imago. Quid aorem ſibi vult La-
Luc.16. zari parabola,oſteudens Domino ſimilitudinem diuitis & pauperis? Quid verò, Nemo
poteſt duobus Dominis ſeruire,Deo & mãmonę, cùm pecuniæ amorem ſic vocaſſet Do
minos?Iam qui ſuarum poſſeſsionum amore tenebantur, ad cœnam vocati non veuiũt,
Matth.8. non quòd poſsiderent,ſed quòd poſsiderent cum affectione . Vulpes itaq; foueas habẽt,
eos qui in effodiendis & infodiendis verſantur diuitijs,homines praoos & planè terrę fi
Luc.9. lios,vulpes appellauit.Similiter etiam de Herode . Abite, dicite huic vulpi, ecce dæmo-
Matth.13. nia eijcio, & curationes efficio hodie & cras, & tertio cõſummor. Volucres eñ cœli,eos
qui

A qui cœlo ab alijs auibus ſunt diſtincti, qui reuera ſunt mundi, qui ad cœleſtis verbi cogni
tionem euolare poſſunt, vocauit. Non ſolùm enim diuitiarum, glorię, & matrimonij, ſed
etiam paupertatis, ei qui non fert, innumerabiles ſunt ſolicitudines. Atq; has quidem cu
ras ſignificauit in parabola ſeminis quadripartiti, dicens ſemen verbi quod cecidit in ſpi Matth.13.
nas & ſepes, fuiſſe ab eis ſuffocatum, & fructum nequiuiſſe producere. Diſcere ergo ne- Luc.8.
ceſſe eſt quomodo vnoquoq; eorum quę accidunt vtendũ ſit, vt per bonam vitam ex co-
gnitione agendã, ad habitum vitę ęternę exerceamur. Vidi enim, inquit, impium qui ſu- Pſal.36.
perexaltabatur & efferebatur ſuper cedros libani, & tranſij, inquit ſcriptura, & ecce non
erat, & quęſiui ipſum, & non eſt inuentus locus eius. Cuſtodi innocentiã, & vide rectitu-
dinem, quoniã ſunt reliquię homini pacifico. Is aũt fuerit qui non ſimulatè credit ex to-
to corde, & toto eſt animo tranquillus. Alius enim populus me labijs honorat, cor verò Eſa.29.
eius longè abeſt à Domino: ore ſuo benedicunt, corde verò ſuo execrantur. Dilexerunt Mar.7.
eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei. Cor autem eorum nõ erat rectum cum ipſo, Pſal.77.
neq; fideles fuerunt in teſtamento ſuo. Et ideo muta fiant labia doloſa, & linguã magni- Pſal.30.
loquam, qui dixerũt, linguam noſtram magnificabimus, Labia noſtra à nobis ſunt, quis Pſal.11.
eſt noſter Dominus? Ab afflictione inopum, & eiulatu pauperũ nunc exurgam, dicit Do-
minus, ponam in ſalutari, liberè agam cum ipſo. Eſt enim Chriſtus eorum qui humiliter
ſe gerunt, non eorum qui eriguntur in gregem ſuum. Ne theſaurizate ergo vobis theſau- Mat.6.
ros in terra, vbi tinea & ęrugo demolitur, & fures effodiunt & ſuffurantur: fortaſſe quidẽ
eos inſectans, qui tenentur amore poſſeſsionũ, id dicit Dominus: fortaſſe autem eos etiã
B qui ſunt abſolutè ſoliciti & curis affecti. Iam verò eos quoq; qui tenẽtur amore corporis.
Amores enim & morbi, & malæ cogitationes, rationem & totum hominẽ perfodiũt. Eſt
autem reuera noſter theſaurus, vbi eſt mentis cognatio: quandoquidem cõmunicantem
ac diſtribuentẽ vim tradit iuſtitię, indicans oportere reddere cõſuetudini veteris conuer
ſationis, ea quę ab ipſa ſunt nobis acquiſita, & ad Deum recurrere, petẽtes miſericordiã.
Is eſt reuera crumena quę non veteraſcit, viaticum vitæ ęternę, theſaurus in cœlo non de
ficiens. Quoniã miſerens miſerebor cuius miſerebor, ait Dominus. Dicunt autem hæc Exo.33.
ijs quoq; qui volunt eſſe pauperes propter iuſtitiam. Audierunt enim per mandatum, la Rom.9.
tam & ſpatioſam eſſe viam quę ducit ad interitũ, & multi qui per eam tranſeunt, de nul-
lo alio loquuntur, quàm de luxu, & amore mulierum, glorię cupiditate & ambitione, &
ſimilibus animi vitijs & perturbationibus. Stulte enim, ſic inquit, hac nocte animam tuã Luc.12.
repetunt: quæ autem ei paraſti, cuius erunt? Et mandatum quidem his verbis & hoc mo
do ſe habet. Cauete ergo ab omni auaritia & plura habendi cupiditate, quoniam non in
eo quòd alicui abundent facultates, vita eius. Quid enim prodeſt homini ſi totum mun-
dum lucretur, animæ autem ſuę detrimentum faciat? aut quod dabit homo precium pro
anima ſua? Et ideo dicit: Ne ſoliciti ſitis animę veſtrę quid comedatis, neq; corpori quid Matth.6.
induamini. Anima enim eſt plus quàm cibus, & corpus quàm indumentũ. Et rurſus: Scit
enim pater veſter quòd his omnibus opus habetis. Quærite autem primùm regnum cœ
lorum & iuſtitiã, ea enim magna ſunt: parua autem & quę ad victum pertinẽt, ea adijcien
tur vobis. An non apertè nos iubet perſequi vitam quæ ex cognitione inſtituitur, & ver-
C bo et facto hortatur quęrere veritatẽ? Diuitem ergo non ex donatione, ſed ex inſtituto ac
voluntate docet Chriſtus animam inſtituens. Zachęum ergo, alij autem dicunt Matthiã Luc.19.
publicanorũ principem, cùm audijſſet Dominum qui dignatus fuerat eſſe apud ipſum,
dixiſſe, Domine dimidium bonorum meorum do eleemoſynam, & ſi alicuius aliquid
habui per calumniam, reddo quadruplum. De quo etiam dixit Seruator: Filius hominis
cùm veniſſet hodie, inuenit quod perierat. Et rurſus cùm vidiſſet in gazophylaciũ ieciſſe Luc.21.
quidem diuitẽ conuenienter ſuis facultatibus, viduam aũt duos nummos, dixit viduam
ieciſſe plus quàm omnes. Ille enim ex abundantia, hęc verò ex egeſtate contulit. Quoniã
autem omnia reduxit ad animę inſtitutionẽ, Beati, inquit, mites, quoniam ipſi poſside-
bunt terram. Mites autem ſunt, qui inſidam quę eſt in anima pugnã ſedauerunt, irę & cu
piditatis, & eorum quę ſub eas cadũt. Mites autem laudat eos qui tales ſunt ſponte & ex
animi inſtituto, non autem eos qui ex neceſsitate. Sunt enĩ apud Dominũ cõplures mer
cedes & manſiones, ex vitę eorum proportione. Qui enim, inquit, prophetam in nomi- Matth.10.
ne prophetę ſuſceperit, mercedem prophetę accipiet: & qui iuſtum in nomine iuſti, mer
cedem iuſti accipiet: & qui ſuſceperit vnum ex paruis his diſcipulis, non amittit merce-
dẽ. Et rurſus, virtutis pro meritis differentias, & pręclaras remunerationes, per horas nu
mero non ęquales. Pręterea autem & vnicuiq; operariorũ ęqualis redditę mercedis, hoc Matth.20.
eſt, ſalutis, quam ſignificat denarius, ęquũ ius ſignificauit, per eos qui operati ſunt horis
inter ſe minimè conuenientibus. Operabuntur ergo cõuenienter manſionibus quę pro-
portione reſpondent ijs quibus dignati ſunt pręmijs, ineffabilis œconomiæ & muneris
adiutores. Qui autem, inquit Plato, viſi fuerint inſigniter euocati ad hoc vt ſanctè viuãt,
ij ſunt qui ab ijs quæ ſunt in terra, tanquam à carceribus, liberantur & ſoluuntur, ſurſum

autem ad ſupernam veniunt habitationẽ. Et rurſus apertius idem dicit: Ex ijs autem ip- D
ſis, qui in philoſophia ſatis ſunt expurgati, & ſine corporibus omnino viuunt in vniuer-
ſum tempus. Quanquã figuras quaſdam illis adijcit, alijs quidem ex ipſis, aëreas, alijs ve
rò etiam igneas. Subiungit præterea: Et veniunt in habitationes adhuc his pulcbriores,
quæ nec ſunt explicatu faciles, nec tempus ad id ſufficit in pręſentia. Vnde meritò dicit:
Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem accipient. Qui enim malè actæ vitæ ducti
ſunt pœnitentia, aderunt ad vocationem. Hoc enim ſibi vult παράκλησιν, quod & conſola
tionem accipere ſignificat, & aduocarũ eſſe. Duo autem ſunt modi eius qui ducitur pœ-
nitentia: vnus quidem cõmunior timor propter ea quæ facta ſunt: alter autem magis pro
prius, animę apud ſeipſam verecundia ex cõſcientia. Siue ergo hic, ſiue etiã alibi: quoniã
nullus locus vacat Dei miſericordia. Rurſus dicit: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſe
ricordiam conſequentur. Miſericordia autem non eſt, vt quidam exiſtimarunt philoſo-
ἀστεῖον Gręcè, phi, moleſtia propter alienas calamitates, ſed eſt potius quid * diuinũ, vt dicunt prophe-
id eſt vrbanũ, tę. Miſericordiam, inquit, volo, & non ſacrificium. Miſericordes autem eſſe vult, non ſo-
ſed lege θεῖον. lùm qui faciunt miſericordiã, ſed etiam qui miſereri volunt, etſi non poſsint, quibus ad-
diuinum. eſt vt ſponte & libera voluntate operentur. Nonnunquã enim volumus, vel dando pecu
Oſeæ 6. Matth. 9. niam, vel corpoream dando operam, facere miſericordiã, vtpote egenti opem ferre, vel
ęgrotanti inſeruire, vel ei adeſſe qui eſt in aliqua calamitate, nec poſſumus, vel propter
paupertatẽ, vel morbum, vel ſenectutem (nam ea quoq; morbus eſt naturalis) exequi in-
ſtitutum, ea quę cupimus, & ad quę interno animi motu ferimur, non potentes efficere.
Eundem autem honorẽ conſequentur ij qui voluerunt, cum ijs qui potuerunt, quorũ eſt E
voluntas ęqualis, etſi alij ſuperent facultatibus. Quoniã aũt eorum quę ad ſalutis ducunt
perfectionẽ duę vię inueniuntur, opera & cognitio, beatos dixit eos qui ſunt mundi cor
de, quoniã ipſi Deum videbunt. Et ſi reuera verum cõſideremus, cognitio eſt principalis
animę partis purgatio, & eſt bona operatio. Ac bona quidẽ ſunt, alia quidem ipſa per ſe:
alia autem, vt quę bona participent, vt bonas dicimus actiones. Abſq; ijs autem quę inter
cedunt, quę quidem obtinent locum materię, neq; bonę neq; malæ conſtant actiones, vt
περιστατικῶν. pote, verbi gratia, vita & ſanitate, & alijs quę vel ſunt neceſſaria, vel circumſiſtentia. Cor-
poreis ergo cupiditatibus & ſanctis cogitationibus vult eſſe mundos eos qui veniunt ad
Dei agnitionem, quando animæ facultas principalis, nihil habet adulterinum quod ſe
ei obijciat, & eam impediat. Quando ergo verſatus & immoratus fuerit in contempla-
tione, cum Deo puram habens conſuetudinem, qui eſt ex cognitione ſanctæ qualitatis
ταυτότητος. particeps, propinquius accedit ad habitum impatibilis identitatis: vt non habeat am-
plius ſcientiam, & poſsideat cognitionem, ſed ſit ſcientia & cognitio. Beati ergo pacifi-
ci, qui legem mentis noſtrę ſententiæ repugnantẽ, irę minas, & cupiditatis eſcas, & alias
affectiones quę rationem oppugnant, manſuefecerunt, quietaſq́ reddiderunt: qui cùm
ſcientia bonorum operum & verę rationis vixerint, reſtituentur in amiciorem & gratio-
rem filiorum adoptionem. Fuerit autem perfecta pacificatio, quæ in quocunq; caſu paci
ficum ſeruat immutabilem, ſanctamq́; & honeſtam dicens adminiſtrationẽ, poſita in re
rum diuinarum & humanarũ ſcientia, per quam eas quæ ſunt in mundo repugnantias,
creaturę pulcherrimã exiſtimat harmoniam ac concordiam. Pacificant autem eos quoq; F
qui hîc oppugnantur à belli duce peccato, eos docentes vt ad fidem pacemq́; tranſeant.
Totius autẽ virtutis ſumma eſt, vt exiſtimo, Dominus docens oportere ex cognitione,
propter charitatem in Deum, nos mortem contemnere. Beati, inquit, qui perſecutionẽ
patiuntur propter iuſtitiã, quoniam ipſi filij Dei vocabuntur: vel, vt nonnulli ex ijs qui
Euangelia tranſponunt, Beati, inquit, quos perſequitur iuſtitia, quoniã ipſi erunt perfe-
cti. &: Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter me, quoniam locum habebunt ad quem
non perueniet perſecutio. &: Beati eritis, quando vos homines odio habuerint, quando
exterminauerint, quando nomen veſtrum vt ſceleratum expunxerint, propter filium ho
minis: ſi eos videlicet qui nos perſequuntur nõ abominemur, & ſuſtineamus quę ab eis
infligunrur ſupplicia, nequaquã eos odio habentes, cogitantes nos eſſe tentatos tardius
quàm expectauimus. Sed illud quoq; ſcientes, martyrij occaſionẽ eſſe quamuis tentatio
nem. Deinde, qui mentitus quidem eſt, & ſeipſum oſtendit infidelẽ, & ad diaboli transfu
git exercitum, in quanto eum malo verſari credimus? Mentitur itaque Domino, vel po-
tius ſpei ſuę mentitur, eamq́; fruſtratur, qui Deo non credit. Non credit autem, qui nõ fa
cit ea quę mandauerat. Quid verò, an non ſeipſum negat, qui negat Dominum? Domino
enim non aufert dominiũ, qui ſe ea quę cum illo intercedit priuat neceſsitudinẽ. Qui ne
gat ergo Seruatorẽ, negat vitam, quoniam lux erat vita. Eos quidem non dicit eſſe modi-
cę fidei, ſed iufideles & hypocritas, qui nominis quidem ſuſcipiunt inſcriptionẽ, fideles
autem eſſe abnegant. Fidelis aũt dictus eſt & ſeruus & amicus. Quare ſi quis ſeipſum dili
git, diligit Dominum, & confiterur ſalutem, vt ſuam ſeruet animã. Atqui ſi vel pro proxi-
mo moriaris propter charitatẽ, exiſtimes ſeruatorẽ noſtrum eſſe propinquũ. Deus enim
appro-

A appropinquans dictus eſt is qui ſeruat,& qui ſeruatur,mortem eligens propter vitam,& propter ſeipſum potius quàm propter illum patiẽs.Et nunquid propterea dictus eſt frater,qui paſſus propter ſuam in Deum dilectionem , paſſus propter propriam ſalutem,& qui rurſus moritur propter propriam ſalutem,ſuſtinet propter dilectionem Domini? Etenim ipſe cùm eſſet vita,propter nos pati voluit,vt eius paſsione viueremus . Quid mihi dicitis,inquit,Domine Domine,& non facitis quæ dico?Qui enim labijs diligit populus,cor autẽ longè habet à Domino, eſt alius alio perſuaſus, et ei ſe ſua ſponte vendidit. Matth.7.
Quicunq; autem Seruatoris mandata exequuntur, in vnaquaq; actione ſunt martyres, id eſt,teſtes,facientes quidem quod vult,conſequenter aũt nominantes Dominum,& re ipſa teſtantes ei cui credunt eſſe carnẽ,cùm eam cruci affixerint cum vitijs & cõcupiſcentijs.Si ſpiritu viuimus,inquit,ſpiritu ambulemus.Qui ſeminat in ſuam carnem,ex carne metet corruptionẽ.Qui aũt ſeminat in ſpiritum,ex ſpiritu metet vitam ęternam.Miſeris autem hominibus, quod præbetur per ſanguinem de Domino teſtimoniũ, videtur eſſe mors violentiſsima,neſcientibus hanc mortis ianuam,eſſe verę vitæ principium. Et nec honores poſt mortem eorum qui ſanctè vixerunt,nec ſupplicia eorum qui iniuſtè & libidinoſe ſe geſſerunt,volunt intelligere,non ex noſtris ſolùm dico ſcripturis,hæc enim omnia ferè mandata ſignificãt,ſed nec ſuorum ſcriptis volunt aures prębere. Scribit enim Theanò Pythagorica: Eſſet enim reuera pulchris vita conuiuiũ, ijs qui ſe ſceleratè geſſerunt,deinde moriuntur,ſi non eſſet anima immortalis,mors eſſet lucrũ . Et Plato in Phædone:Si eſſet enim mors à toto liberatio, & quę deinceps ſequuntur. Non eſt ergo cogitandum ex ſententia Telephi apud Æſchylum,ſimplicem ac vnicam viam ferre ad inferos: ſunt enim vię multę,& multa quę abducunt peccata.Errabundos hos,vt eſt veriſimile,infideles comicè ludificãs Ariſtophanes:Agitè,inqt,obſcurę vitę homines,generationi foliorum ſimiles,imbecilli,cerę figmẽta,folia inſtar vmbrę reddentia,euanidi,inuolucres,vnius tantùm diei vitam habentes.Et Epicharmus:Ipſa,in quit, hominũ vita ſunt vtres inflati.Nobis aũt dixit Seruator: Spiritus promptus,caro infirma, quoniã prudentia carnis eſt Deo inimica,vt expouit Apoſtolus: Legi enim Dei non ſubijcitur, neq; eñi poteſt.Qui autem in carne ſunt,Deo placere non poſſunt . Et id amplius explicans ſubiungit,ne quis ingrato animo, vt Marcion, eſſe malam accipiat creaturã . Si autem Chriſtus eſt in nobis,corpus quidem mortuum eſt propter peccatũ , ſpiritus autem viuit propter iuſtitiam.Et rurſus : Si enim ſecundum carnem viuitis, eſtis morituri. Conſidero enim quòd non ſunt condignę paſsiones huius mundi ad gloriam quę reuelanda eſt in nobis, ſi quidem compatimur,vt & conglorificemur,vt cohęredes Chriſti.Scimus autem quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,ijs qui vocati ſunt ſecundum propoſitum.Quoniam quos præſciuit, eos & prædeſtinauit conformes imagini filij Dei, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinauit,eos & vocauit. Quos autem vocauit,eos & iuſtificauit.Quos autẽ iuſtificauit,eos & glorificauit. Vides per dilectionem doceri martyrium.Quòd ſi velis martyr eſſe, & teſtimonium ferre propter bonorum remunerationem,rurſus audies: Spe enim ſalui facti ſumus.Spes autem quę videtur, non eſt ſpes.Quod enim videt quis,quid ſperat? Si autem quod non videmus ſpetamus,per patientiam expectamus.Sed et ſi patimur propter iuſtitiam,inquit Petrus, beati.Timorem autem eorum ne timueritis,neq; conturbemini. Dominũ autem Chriſtum ſanctificate in cordibus veſtris . Parati autem ſemper ad ſatiſfactionẽ omni poſcenti vos rationem de ea quæ in vobis eſt ſpe,ſed cum modeſtia & timore,conſcientiam habentes bonam,vt in quo detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur veſtram bonam in Chriſto cõuerſationem.Melius eſt enim benefacientes , ſi voluntas Dei velit,pati,quàm malefacientes.Et ſi quis altercans dicat : Et quomodo fieri poteſt vt caro imbecilla reſiſtat poteſtatibus & ſpiritibus dominationũ?illud ſciat ,quòd omnipotẽti & Domino freti in eoq; habẽtes fiduciã,aduerſamur poteſtatibus tenebrarũ & morti. Adhuc te loquente,inquit,dicet, Ecce adſum. Vides adiutorẽ inuictum, qui nos defendit.Ne vobis noua & aliena,inquit Petrus,videatur quę ad tentationẽ vobis fit per ignem probatio,ſed quatenus cõmunicatis Chriſti paſsionibus,gaudete, vt etiam in reuelatione eius glorię gaudeatis, exultantes ſi in nomine Chriſti probris afficimini:beati,quòd gloriæ & Dei ſpiritus ſuper vos requieſcit, ſicut ſcriptum eſt, Propter te mortificamur tota die : reputati ſumus vt oues occiſionis.Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui nos dilexit.

Margin notes: Matth.15. Galat.6. B Matth.26. Rom.8. C 1.Pet.3. Eſa.58. 1.Pet.1. Pſal.43. Roma.8.

Ex mente ſed mea quæ vis reſciſcere,
Non audies,nec ſi cremes:ſerras graues
Nec capite ſummo ſi ad pedes imos liges,
Duris nec omnibus ſi vinclis vincias.

Vt dicit in Tragœdia fœmina ſe gerens viriliter.Et Antigone Creontis edictum deſpiciens dicit audacter:

Non, Iuppiter nanq; mihi hæc edixerat.

Rom.10. Sed Deus nobis edicit & prędicat, eiq; eſt parendum. Corde enim creditur ad iuſtitiam, D
ore autem fit confeſsio ad ſalutem. Dicit itaq; ſcriptura: Omnis qui credit in eum, pudo
re non afficietur. Meritò ergo ſcribit Simonides: Fertur virtus habitare in tupibus aditu
difficilibus, nunc autem eam celerem caſtum locum tenere, & quæ nec aſpici poſsit o-
mnium mortalium cilijs, ſed ab eo demum ad quem ſudor venerit, qui medetur iracun-
dię, & proceſſerit ad ſummã animi magnitudinẽ. Et Pindarus: Iuuenum autem curæ quę
verſantur cum laboribus, gloriam inueniunt. Tempore autem reſplendent facta in æthe
re illuſtrata. Hanc cùm apprehendiſſet ſententiam Æſchylus, dicit:

Laborem qui perpetitur,
Debetur huic laboris natus, gloria.

Maiori enim morti maiores partes obringunt, ex ſententia Heracliti.

Qui mortis eſt ſeruus, timore is haud vacat.

Non enim dedit nobis Deus ſpiritum ſeruituris rurſus in timorẽ, ſed virtutis & dilectio-
2.Timot.1. nis & ſobrietatis. Ne ergo te pudeat mei qui ſum eius vinctus, ſcribit ad Timotheũ. Fue-
rit autem huiuſmodi qui bono adhæret, ex ſententia Apoſtoli, odio habens malum, ha-
bena charitatem non fictam. Qui enim alterum diligit, legem impleuit. Si eſt autem De-
us ſpei, is cuius teſtes ſumus, ſicut eſt, ſpem noſtram confitemur, ad ſpem contendentes,
& quod eſt bonitatis maximum, impleri, inquit, omni cognitione. Indorum philoſophi
dicunt Alexandro Macedonum: Traduces quidem corpora de loco ad locum, animas au
tem noſtras nõ cogos facere quę nolumus. Ignis eſt hominibus maximus cruciatus, eum
nos contemnimus. Hinc Heraclitus vnam gloriam omnibus præpoſuit, profitetur au- E
tem ſe vulgo cedere, vt ſe expleant tanquam pecora.

Multi labores gratia ſunt corporis,
Propter id & fortes domos inuenimus
Effodere argentum, & agros colere,
Aliaq; quæ nos nouimus nominibus.

Vulgo ergo inanis hic labor videtur expetendus. Nobis autẽ minimè, inquit Apoſtolus.
Rom.6. Hoc autem ſcimus, quòd vetus noſter homo ſimul eſt crucifixus, vt aboleatur corpus pec
cati, vt nõ amplius ſeruiamus peccato. An non illa quoq; apertè ſubiungit Apoſtolus, o-
ſtendens quàm ſit fides apud multos verecunda? Puto enim quòd Deus nos Apoſtolos
1.Cor.4. nouiſsimos oſtendit, tanquam morti deſtinatos. Quia ſpectaculum facti ſumus mundo,
& angelis & hominibus. Vſq; in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & co
laphis cędimur, & inſtabiles ſumus, & laboramus operantes manibus noſtris, maledici-
mur et benedicimus, perſecutionem patimur, & ſuſtinemus. Tanquã purgamenta huius
mundi facti ſumus. Talia ſunt ea etiam quę dicit Plato in Republica, etiamſi torqueatur
iuſtus, etiamſi ei effodiantur oculi, eum futurũ eſſe beatũ. Is ergo qui eſt cognitione præ-
ditus, nunquã finem habebit poſitũ in anima, ſed in eo quòd ſit ſemper felix & beatus,
& regius Dei amicus: & licet quis ei inurat ignominiã, eumq; & exilio & publicatione
facultatum, & poſtremò morte afficiat, nunquã auelletur à libertate, & præcipua in Deũ
2.Cor.13. charitate. Omnia ſuſtinet, & omnia ſuffert charitas, quòd ei ſit perſuaſum diuinam proui
1.Cor.4. dentiã omnia rectè adminiſtrare. Rogo ergo vos, inquit, imitatores mei eſtote. Primus F
ergo gradus corporis, eſt doctrina cum timore, per quam abſtinemus ab iniuria: ſecũdus
autem eſt ſpes, per quam deſideramus quæ ſunt optima: perficit autem, vt eſt conſenta-
neum, charitas, quæ iam docet per viam cognitionis. Gentiles enim, neſcio quomodo,
cùm neceſsitati quæ caret ratione, ea quæ eueniant tribuerint, inuiti ſe parêre confiten-
tur. Dicit certè Euripides:

Quæ tibi ſuadeo mulier ea accipe.
Qui non laboret nullus eſt mortalium.
Humet natos, nouos & dein ſerat,
Atq; obeat mortem. Hæc ęgrè homines ferunt. Deinde ſubiungit:
Oportet hæc natura quæ vult perpeti. Aſt eò decet
Migrare, nil vbi neceſſarium graue eſt.

Iis autem qui tendunt ad perfectionẽ eſt propoſita cognitio rationalis, cuius fundamen
tum eſt ſancta trinitas, fides, ſpes, charitas, maior aũt horũ charitas. Omnia quidem cer-
1.Cor.10. tè licent, ſed non omnia expediunt. Omnia licent, ſed non omnia ędificant, inquit Apo-
ſtolus. &: Nemo quærat quod eſt ſuum ſolũmodo, ſed etiã quod alterius, vt poſsit ſimul
& facere & docere, ędificans & ſuperędificãs. Quòd enim Domini ſit terra, & plenitudo
eius, certum eſt & extra controuerſiam. Sed infirmi ſuſtinetur conſcientia. Conſcientiã
autem dico, non ſuam, ſed alterius. Cur enim libertas mea iudicatur ab alia conſcientia?
Si ego gratia participo, cur vituperor propter id, propter quod gratias ago? Siue ergo co
meditis, ſiue bibitis, ſiue aliquid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. In carne enim am
bulantes, nõ ſecundum carnem militamus. Arma enĩ militię noſtrę nõ ſunt carnalia, ſed
potentia

A potentia Deo ad deſtructionem munimeotorũ,cogitationes deſtruentes,& omnem alti
tudinem ſe extollentem aduerſus cognitionem Domini.His armis muoitus is qui eſt co
gnitione præditus, ô Domine, ioquit, da caſum & afflictiooem, & accipe oſtenſiooem,
accedat hoc graue & formidabile. Pericula ego deſpicio propter meá in te dilectionem:

Nam ſola virtus,rebus in mortalium,
Non præmia ex clypeis capit militiæ,
Sed ipſa ſeipſam habet laborum præmium.

Induite ergo,ſicut electi Dei,ſancti & dilecti,viſcera miſericordiarũ,benignitatem,humi
litatem,manſuerudio é,lenitatem. Super omnia aũt hęc,charitaté, quę eſt vinculum per-
fectionis,& pax Chriſti regnet in cordibus veſtris, in qua etiam vocati eſtis in vno corpo
re:& grati eſtote,qui adhuc eſtis in corpore,ſicut veteres iuſti, percipientes animæ impa
tibilitatem & vacuitaté perturbationis.Nam nõ ſolùm Aſopij & Macedones & Lacones
dum torquẽtur fortiter tolerãt, vt ait Eratoſthenes in ijs quę ſcribit de bonis & malis,ſed
Zeno quoq; Eleates dum cogeretur arcanum aliquid enunciare, reſtitit tormentis nihil
confitens,qui etiam poſtremò linguam erodens,eam expuit in tyrannum,quem alij qui
dem Nearchum,alij verò Demylum appellãt.Similiter aũt facit etiam Theodotus Pytha
gorçus,& Paulus Lacydis familiaris, vt dicit Timotheus Pergamenus in libro de Magni
tudioe animi philoſophorũ, & Achaicus in Moralibus. Quinetiã Poſthumus Romanus
captus à Peucetione,non modò nihil ex ijs quę erant occulta aperuit, ſed cùm etiam ma
num in ignem,taoquá in æs,immiſiſſet, cõſtitit vultu firmo & planè immutabili. Taceo
B Anaxarchum exclamanté,Tunde Anaxarchi capſam,Anaxarchum eñ non tuodis, cùm
piſtillis ferreis tunderetur à tyranno.Neq; ergo ſpes felicitatis,neque in Deum charitas,
ęgrè fert ea quę accidunt, manet aũt libera,etiamſi in beſtias incidat immaniſsimas,& in
ignem voraciſsimũ,& licet tyrannicis cõficiatur tormentis, à diuinis pendens amicirijs,
minimè redacta in ſeruituté, ſuperas obit regiones,corpore ijs tradito qui id ſolum poſ-
ſunt tenere. Dicitur aũt gens barbara non aliena à guſtu philoſophiæ, quotannis eligere
legatum ad Zamolxim Heroẽm:erat aũt Zamolxis vnus ex familiaribus Pythagorę. Ma
ctatur ergo is qui fuerit iudicatus probatiſsimus, ijs qui ſunt philoſophati quidem, ſed
noo electi,mœrentibus,vt qui ſint repulſi à beato miniſterio. Plena eſt ergo tota eccleſia
ijs qui per omnem vitam ſunt meditati mortem,quę excitat ad Chriſtum,ſicut virorum,
ita etiam mulierũ temperantiũ. Licet enim ei qui ex more noſtro vitam inſtituit, etiam
abſq; literis philoſophari, ſeu ſit barbarus, ſeu Grçcus, ſeu ſeruus, ſeu ſenex,ſeu puellus,
ſeu mulier.Eſt enim temperantia cõmunis omnium hominũ, qui eam ſuo arbitrio dele-
gerint.Eſt aũt apud nos extra controuerſiam,eandem naturá in vnoquoq; genere, eandẽ
etiam habere virtutem.Non aliam ergo habet naturá mulier,quod attinet ad humanita-
tem,aliam verò videtur vir habere,ſed eandem:quare etiam virtutem. Si aũt viri vtiq; vir
tus eſt temperantia & iuſtitia,& quęcunq; eas conſequi exiſtimantur: ſoli viro conuenit
eſſe virtute prędirum,intemperanté autem & iniuſtam mulieré: ſed turpe eſt hoc vel di-
cere.Temperantię ergo & iuſtitię,& cuiuſuis alterius virtutis,ſimiliter quidem virum &
mulierem,liberũ & ſeruum,curam oportet gerere,quoniá accidit vt ſit vna & eadem vir-
C tus eiuſdem oaturę. Atq; quòd ſit quidé eadem natura fœminę quę viri, quatenus eſt fœ-
mina,noo dicimus.Omnino enim conuenit vtriq; eorum eſſe aliquam differentiam,per
quam vnum quidem eorum fœmineũ, alterum verò factum eſt maſculinũ. Vterum ergo
geſtare & párere,fœminę adeſſe dicimus,quatenus eſt fœmina,oõ quatenus eſt homo. Si
aũt viri & fœminę oulla eſſet differentia,vtrunq; eorum eadem ageret & pateretur. Qua-
tenus ergo eſt idem,eò quòd ſit eadem aoima,veniet ad eandem virtutem: quatenus aũt
diuerſum per proprietatem corporis, ad vtero geſtandos fœtus, & ſeruandam domum.
Volo enim,inquit Apoſtolus,vos ſcire, quòd cuiuſuis viri caput eſt Chriſtus, caput auté 1.Cor.11.
mulieris vir.Non eſt enim vir ex muliere,ſed mulier ex viro.Sed oeq; mulier eſt ſeparata
à viro, neq; vir ſeparatus à muliere in Domino.Sicut enim virum temperantem,& vince
re voluptates oportere dicimus: ita etiam cenſuerimus mulierem eſſe oportere tempe-
rantem,& in pugna aduerſus voluptates exercitatam. Dico autem, ſpiritu ambulate, &
deſiderium carnis noo feceritis,præceptum conſulit Apoſtolicum. Caro enim concupi- Gal.5.
ſcit aduerſus ſpiritum, Spiritus autem aduerſus carnem. Hæc ergo opponuntur,non vt
malum bono,ſed vt quæ pugnant vtiliter.Subiungit itaq;:Vt non quæ volueritis ea facia
tis.Maoifeſta autem ſuot opera carnis,quæ ſunt,fornicatio,immũditia,impudicitia,ido
lorum cultus,veneficia,inimicitiæ,contentiones,æmulationes,irę,rixæ,diſſenſiones,ſe
ctæ,inuidiæ,ebrietates,comeſſationes, & his ſimilia, quæ prędico vobis, quòd qui talia
agunt,regnum Dei non poſsidebunt.Fructus auté ſpiritus eſt charitas,gaudium, pax,pa
tientia,benignitas,continentia,bonitas,fides,manſuetudo. Carnem,vt exiſtimo,pecca-
tores, vt ſpiritum iuſtos dixit. Iam verò aſſumenda eſt fortitudo & magni animi virtus,
pro animi fiducia & pro tolerantia,vt ei qui pulſat maxillam porrigatur alia,& ei qui au-

fert pallium,cedatur eriam tunica,iram coërcendo fortiter. Nó enim Amazones aliquas D
ad bellicam virtuté exercemus fœminas,cùm eriam homines velimus eſſe pacificos.Au-
dio aũt mulieres quoq; Sauromaridas, non minus belligerari quàm viros: & alias Saci-
des,quę à tergo ſagittant, ſimulantes fugere, æquè atque viri.Scio etiam fœminas Iberię
propinquas,& factis & laboribus virilibus vtentes, eriamſi vterum geſtent & iam partu-
riant, nihil de ijs quę ſunt agenda remittere, ſed ſæpe in ipſa laborum contentione,mu-
lier quæ peperit,infantem ſublarum domum portat.Iam ergo mulieres,nó minus quàm
maſculi,& domum cuſtodiunt,& venantur, & greges paſcunt,

Acriter & cerui veſtigia Creſſa ſecuta eſt.

Eſt ergo philoſophandum mulieribus ſimiliter ac viris, etiamſi præſtantiores maſculi
primas in omnibus partes ferant,niſi euaſerint molles & effœminati. Vniuerſo ergo ho-
minum generi neceſſaria eſt diſciplina & virtua,ſi quidem tendant ad felicitaté.Quomo
do autem nó temerè variè ſcribit Euripides, aliquando quidem, Eſt quæuis viro coniux
deterior,etiamſi optimus ducat probariſsimam.aliquando autem: Quæuis pudica mu-
lier eſt viri ſerua.Quæ autem non eſt pudica,eum qui vnà verſatur ſuperat amentia.

Nam melius nec præſtantius vllum eſt,
Concordes quàm cùm in tecto verſantur eodem
Vir ſimul & mulier.

Caput ergo eſt id quod eſt principale, & quod principatum obtinet. Si eſt autem Domi-
nus viri caput,mulieris autem vir, vir eſt Dominus vxoris, vt qui ſit imago & gloria Dei.
Ephe.5. Quocirca dicit etiam in epiſtola ad Epheſios, ſubiecti inuicem in timore Dei. Mulieres E
ſuis viris ſubiectæ ſint, ſicut Domino, quoniam vir eſt caput mulieris, vt etiam Chriſtus
caput eccleſiæ,ipſe Saluator corporis:ſed ſicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita etiam mu
lieres proprijs viris in omnibus. Viri diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit eccle-
ſiam.Ita etiam viri debent diligere ſuas vxores,vt ſua corpora. Qui ſuam vxorem diligit,
ſeipſum diligit. Nemo enim carnem ſuam vnquã odio habuit.Iam verò in epiſtola quo-
Col.3. que ad Coloſſenſes inquit:Mulieres ſubditę eſtote viris,ſicut oportet,in domino.Viri di
ligite vxores & nolite eſſe amari in illas.Filij obedite parétibus per omnia,hoc enim be-
neplacitum eſt in Domino.Patres, nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, vt
non puſillo animo fiant.Serui obedite per omnia dominis carnalibus, nó ad oculum ſer
uientes,tanquam hominibus placentes,ſed in ſimplicitate cordis,timentes Dominum.
Et quodcunq; facitis,ex animo operamini,ſicut Domino ſeruientes,& non hominibus,
ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino enim Chriſto
ſeruitis.Qui enim iniuriam facit,recipiet id quod iniquè geſsit:& nó eſt perſonarũ acce-
Col.4. ptio apud Deum.Domini,quod iuſtum eſt & æquũ, ſeruis præſtate,ſcientes quòd et vos
Col.3. Dominum habetis in cœlo, vbi non eſt Græcus nec Iudęus, circunciſio & præputiũ, nec
Barbarus nec Scytha, nec ſeruus nec liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus. Cœleſtis
aũt eccleſię imago eſt terreſtris. Quocirca precamur etiam in terra fieri voluntatem Dei
ſicut in cœlo,induentes viſcera miſerationis, benignitaté, humilitaté, manſuerudinem,
lenitatem,ſuſtinentes nos inuicem,& condonantes nobis inuicem, ſi quis aduerſus ali-
quem habeat querelam,ſicut Chriſtus condonauit nobis,ita & nos.Super hęc aũt omnia F
charitas, quod eſt vinculum perfectionis, & pax Chriſti regat in cordibus noſtris,ad quã
eriam vocati eſtis in vno corpore, & grati eſtote. Nihil em̃ vetat quo minus ſæpe eadem
adducatur ſcriptura,vt pudeat Marcionem,ſi qua fortè ratione perſuaſus mutetur,ſciens
oportere fidelem eſſe gratum in opificé qui nos uocauit,& nobis Euangelium annuncia
uit in corpore. Ex his ergo nobis eſt aperta quæ eſt ex fide vnitas, & oſtenſum eſt quis ſit
perfectus.Quare vel inuitis aliquibus & valde reſiſtentibus, etiam ſi à marito vel à Domi
no impendeant ſupplicia, philoſophabitur ſeruus & mulier. Quinetiam liber quoque,
etiamſi tyrannus ei mortem minitetur, etiamſi ducatur ad iudicia, & trahatur ad vltima
ſupplicia, & de facultatibus ac fortunis ſuis omnibus veniat in periculum, nullo modo
abſtinebit à pietate & vero Dei cultu,neq; vnquam ab eo diſſentiet: mulier quidem quæ
cum malo marito habitat, filius autem ſi malum habeat patrem, vel improbum dominũ
ſeruus, forti ac generoſi animo virtuté perſequẽtes. Sed vt viro pulchrum & honeſtum,
& pro virtute,& pro libertate,& pro ſeipſo mori,ita eriam mulieri.Nó eſt enim hoc pro-
prium maſculorũ naturę,ſed bonorum.Et ſenex ergo & iuuenis,& mulier & ſeruus man
datis obediẽs fideliter viuet,& ſi opus fuerit,morietur, quod quidem fuerit per mortem
viuificari. Scimus quidem certè & filios & mulieres & ſeruos ſæpe inuitis parentibus &
maritis & dominis euaſiſſe optimos. Non minus ergo prompto & alacri animo eos eſſe
oportet qui piè vitam ſunt acturi,cùm viſi fuerint aliqui eos arcere:ſed multò magis con
uenit contendere & egregiè decertare, ne victi excidant ab optimis & maximè neceſſa-
rijs conſilijs.Neque enim exiſtimo vllam admittere comparationé, vtrum ſit melius ad-
ſcribi in conſortiũ omnipotentis,an dęmonũ tenebras eligere. Quę enim à nobis agun-
tur

A tur propter allos, ea ſemper egerimus, ad illos conantes reſpicere propter quos videntur
fieri, menſurá eſſe ducẽtes id quod eſt illis gratũ. Quæ aũt propter noſipſos potius quàm
propter alios aguntur, æqoali ſtudio à nobis fianr, ſiue vid eantur aliquibns placere, ſiue
nõ videantur. Quòd ſi nõnulla ex ijs quę ſuot indifferẽtia, tantũ honorẽ ſunt aſſecuta, vt
etiá aliquibos inoiris videantur eſſe expetenda ac eligẽda, multò magis exiſtimandũ eſt
eſſe pro virtute decertandũ, nõ aliquid aliud reſpiciendo, quàm id quod rectè honeſteq;
geri poteſt, ſiue id aliqoib° alijs videatur, ſiue nõ. Pulchrè ergo Epicurus quoq; dicit, ſcri
bens ad Menœceum: Nec ſi ſit aliquis iuuenis, differat philoſophari: neq; ſi ſit ſenex, de-
fatigetur philoſophaodo: oam nec eſt aliquis immaturus, neq; nimis prouectę & exhau
ſtæ ætatis, ad adipiſcendã animi ſanitatem. Qui aũt dicit oondũ eſſe vel præterijſſe tem
pus philoſophandi, ſimilis eſt ei qui dicit ad beatitudinẽ vel nondum adeſſe tempus, vel
tempus præterijſſe. Quare & iuniori philoſophandum eſt & ſeni: huic quidem vt ſene-
ſcens iuueneſcat boois, per gratiam eorum quę facta fuerint: illi autẽ, vt ſit ſimul iuuenis
& ſeuex, per futurorũ metus vacuitatẽ. De martyrio autem ſeu teſtimonio apertè dixit
Dominus (ea autẽ ſimul coninngemus quæ diuerſis in locis ſcripta ſunt) Dico autem vo
bis, quicunq; in me coofeſſus fuerit coram hominibus, filius etiá hominis confitebitur Matth. 10.
in eo coram Angelis Dei. Qui autem me negauerit coram hominibus, negabo ipſum co Marc. 8.
ram Angelis. Quem enim mei vel meorum verborum puduerit in hac generatione adul
tera & peccatrice, filiom quoq; hominis eius podebit, quando venerit in gloriam patris
B ſui cum Angelis ſuis. Quicunq; ergo in me confeſſus fuerit coram hominibus, ego quo- Matth. 10.
que io eo confitebor coram patre meo qui eſt in cœlis. Cùm autem induxerint vos in ſy Luc. 12.
nagogas & ad magiſtratus & poteſtares, ne prius ſoliciti ſitis quomodo reſpondeatis,
aut quid loquamini: Spiritus em̃ ſanctus docebit vos in ipſa hora quid loquamini. Hunc
locum expooens Heracleon, cuius in ſchola Valentini fuit maxima exiſtimatio, his ver-
bis dicit, confeſsionẽ quidem vnam eſſe fide & vitę inſtitutione, alteram verò voce. Atq;
quæ fit quidem voce confeſsio, fit etiam apud poteſtates, quam ſolam, inquit, multi non
rectè confeſsiooem eſſe exiſtimant. Poſſunt autem hac confeſsione vti etiam hypocritę:
ſed nec hęc oratio inuenietur dicta eſſe vniuerſe ac generaliter. Non enim omnes qui ſal
ui fiunt, ea confeſsione quę voce fit vſi ſunt, & exceſſere, ex quibus eſt Matthæus, Philip-
pos, Thomas, Leuis, & alij multi. & eſt qoæ voce fit confeſsio, nõ vniuerſa ac generalis,
ſed ſingularis. Vniuerſam aũt ac generalẽ nunc dicit eam quę fit factis & operibus, ei quę
eſt in ipſum fidei congruentibus. Hanc aũt confeſsionẽ ſequitur etiá ſingularis quę fit a-
pud poteſtates, ſi opus fuerit, & ratio impulerit. Nam is voce quoq; rectè confitebitur, cũ
affectione prius rectè fuerit confeſſus. Pulchrè autem in ijs qui confitentur quidẽ, In me,
dixit: io ijs autem qui negant, adiecit illud, me. Nam ij etſi ipſum voce confeſsi fuerint,
ipſum negaot, actione minimè confitentes. Ij autẽ ſoli in ipſo confitentur, qui in ea quæ
eſt in ipſum confeſsione & actione viuuot, vtpote quòd & ipſe ijs implicetur quæ con-
fitetur, & ab ijs teoeatur. Quocirca nunquã poteſt ſeipſum negare. Eum aũt negaot qoi
C nõ ſunt in ipſo. Non enim dixit, Qui negauerit in me, ſed me. Nullus enim vnquã qui eſt
in ipſo, ipſum negat. Illud autẽ, coram hominibus, & ijs qui ſalui fiunt, & etiam gentili-
bus ſimiliter, apud alios quidẽ vitæ inſtitutione, apud alios verò etiam voce. Quamobrẽ
nunquã poſſunt ipſi negare: eũ autẽ negant qui non ſunt in ipſo. Hæc quidẽ Heracleon:
& in alijs quidem videtur nobiſcum ſentire in hac parte. Illud autem oon aduertit, quòd
etſi non actione aliqua & vita confeſsi ſunt Chriſtum coram hominibus, eò tamẽ quòd
voce confiteantur io iudicijs, & vſq; ad mortem cruciati non negent, ex affectione credi
diſſe cernuntur. Confitens autẽ affectio, & maximè quæ ne morte quidem mutatur, om-
nia vitia quæ gignebaotur per cupiditatẽ corporis, omnino reſciodit. Eſt enim, vt ſemel
dicã, repentè accumulata per actionẽ pœnitẽtia, & vera in Chriſtũ confeſsio, voce teſtifi
cante. Si aũt ſpiritus patris in nobis teſtificatur, quomodo ſumus adhuc hypocritę, quos
dixit ſola voce teſtari? Dabitur aõt aliquib. ſi expediat reſpondere ac defendere, vt & per
teſtimooiũ & confeſsionẽ omnes iuuentur, dum confirmantur quidẽ qui ſunt in eccle-
ſia, admirantur autẽ & ad fidem deducuntur, qoi ex gentibus ſalutẽ curioſe quęſierint,
reliqui autẽ ſtopore afficiuntur. Quamobrẽ oportet omnino confiteri, id enim ſitũ eſt in
noſtra poteſtate: reſpondere aũt & defendere, non omnino. Noo eſt enim hoc quoq; ſitũ
in noſtra poteſtate. Qoi aũt ſuſtinuerit in finẽ, is ſaluus erit. Nam quis ex ijs qui ſapiunt, Matth. 24.
non potius elegerit in Deo regnare, quàm ſeruire? Deũ ergo cõfitentur qoidam noſſe, vt
dicit Apoſtolus, factis aũt negant, cùm ſint abominandi, increduli, & ad omne opus bo- Tit. 1.
num reprobi. Illi aũt etſi hoc ſolom confeſsi fuerint, aliquod vnum bonũ effecerint in fi-
ne. Videtur ergo Martyriũ eſſe expurgatio peccatorũ cũ gloria. Iam verò dicit paſtor: Ef-
fugietis operationẽ ferę agreſtis, ſi cor veſtrũ fuerit mundũ & ab omni reprehenſione a-
lienũ. Quinetiá ipſe Dominus, Expetiuit, inquit, vos Satanas vt cribraret, ego aũt roga- Luc. 22.
ui. Solus ergo Dominus propter eorum qui ei inſidiabantur hominũ, & infideliũ expur-

gationem,bibit calicem.Quem imitantes Apoſtoli,vt qui reuera eſſent cognitione prę- D
diti & perfecti,pro eccleſijs quas fundarũt paſsi ſunt. Sic ergo ij qui ſunt cognirione præ
diti,veſtigijs inſiſtentes Apoſtolicis, debent ita ſe gerere vt in eos non cadat peccatum,
& propter dilectionẽ in Dominũ, diligant etiam proximum, vt ſi caſus aliquis pro eccle
ſia euocet, citra offenſionem patientes afflictiones bibant calicem. Quicunq; autem fa-
ctis quidem in vita,verbis autem in iudicio ferunt teſtimoniũ, & ſpem expectantes,& ti
morẽ reformidantes, ij ſunr meliores ijs qui ore ſolùm confitentur ſalutẽ. Quòd ſi quis
etiam tranſierit ad charitatẽ,is reuera eſt beatus & germanus teſtis,vt qui ſit perfectè cõ-
feſſus,& præceptis & Deo, per Dominum, quem diligens ſignificauit eſſe fratrẽ, totum
ſeipſum tradiderit, propter Deũ, tanquã depoſitũ, gratè & amanter reddens hominem
Matth.10. qui exigitur. Cùm autem rurſus dixerit, Quando vos perſecuti fuerint in hac ciuitate,fu
gite in aliam:non ſuadet fugere,tanquam malum ſit pati perſecurionẽ: nec vt mortẽ ex-
timeſcentes, iubet nos eam fuga declinare. Vulr aũt nos nulli eſſe autores, neq; alicuius
mali cauſæ adiutores,nec nobiſipſis,nec ei qui perſequitur, nec ei qui interimit. Denun-
ciat enim quodãmodo vt caueat. Qui aũt non obedit,eſt audax & temerarius, & incon-
ſultè ſe in manifeſta pericula conijciens. Si autem qui hominẽ Dei inrerimit, in Deum
peccat, is quoq; eius cædis reus tenetut qui ſe offert iudicio.Is autẽ fuerit qui non vitat
perſecutionem,ſe capiendum præbens per audaciam.Is eſt,qui quantũ in ſe eſt, adiuuat
improbitatem eius qui perſequitur.Quòd ſi etiam ipſe cauſam præbens,feram planè ir-
riret,ſimilitet etiam ſi prębeat aliquã pugnæ cauſam,vel damni, vel iudicij, vel inimici-
tiarum,is occaſionẽ peperit perſecutionis. Et ideo iuſsi ſumus nihil retinere ex ijs quæ E
ad hanc vitam pertinent:ſed ei qui tollit pallium, præterea etiam dare tunicam: non ſo-
lùm vt permaneamus obnoxij nullis animi perturbationib9, ſed ne ea vendicantes, eos
qui in iudicio contendunt, in nos reddamus efferatos, & per nos eos cõmoueamus vt
nomen maledictis appetant. At inquiunt: Si Deus veſtrî curam gerit,cur patimini perſe
cutionem,& morte afficimini?an ipſe vos eis tradit?Nos autem non ſic exſtimamus vel-
le Dominũ vt in caſus incidamus, ſed propheticè prædixiſſe ea quę eſſent euentura:fore
ſcilicet vt propter nomen eius pateremur perſecutionuẽ, vt occideremur, & vt ſuſpen-
deremur.Quamobrem noluit nos pati perſecutionem, ſed ea quæ paſſuri ſumus prius
ſignificauit, per eam quòd ſint euentura prædictionem, exercens ad rolerantiã,cui pro-
miſit hæreditatẽ.Quanquã nõ ſoli,ſed cum multis ſupplicio afficimur. At illi,inquiunt,
cùm ſint malefici,iure luũr pœnas:ergo vel inuiti nobis iuſtiriã ſuo teſtimonio tribuunt,
qui iniuſtè propter iuſtitiã punimur. Sed neq; iniuria iudicis attingit Dei prouidenriã.
Oportet enim iudicẽ in ſua poteſtate habere ſui animi ſententiã,non qui inſtar animato
rum quodammodo trahatur funibus, vt qui ab externa fortaſſe ſolùm cauſa capiat oc-
caſiones.Examinatur ergo & probatur ipſe ſicut nos,in eo quod iudicat,& per eorũ quę
ſunt eligenda, electionem, & per patientiã.Quamuis aũt nõ faciamus iniuriã,tanquam
tamen iniuriã facientes,nos intuetur Iudex. Neq; enim noſtra nouit,neq; vult ſcire,quo
dam autem inani pręoccupato abripitur pręiudicio, quocirca eriam iudicatur.Nos ergo
perſequuntur, non vt qui nos eſſe iniuſtos deprehenderint, ſed quòd nos vitæ humanæ F
iniuriã facere exiſtimẽt,eò quòd ſimus Chriſtiani,& ipſos inquã qui ſic vitã inſtituimus,
& alios quos adhortamur vt vitã degant ſimilem.Cur aũt, inquiunt,cùm vos perſequun
tur,nihil vobis affertur auxilij?Quid enim, quod ad nos quidẽ attinet, nobis fit iniuriæ,
cùm morte diſſoluamur ituri ad Dominũ,& veluti ętatis,vitæ ſuſtinentes mutarionem?
Si aũt ſapuerimus, ijs gratias habebimus qui nobis præbuerint occaſionẽ celeris migra-
tionis,ſi teſtimoniũ feramus propter dilectionẽ. Si aũt mali quidam homines nos mul-
tis eſſe viſi ſumus, ſi ipſi quoq; nouiſſent veritatẽ, omnes quidẽ in viam inſilijſſent, non
fuiſſet autẽ electio.Sed enim noſtra fides, cùm ſit lux mundi,arguit infidelitatẽ.Nam me
Anytus quidẽ & Melitus interfecerint,nullo aũt modo me læſerit quiſpiam. Neq; enim
fas eſſe exiſtimo,vt id quod eſt melius,lædaᵗ ab eo quod eſt deterius, adeò vt vnuſquiſq;
Pſalm.117. ex nobis ſecurè dicat & confidenter:Dominus mihi adiutor,nõ timebo quid faciat mihi
Sap.3. homo.Iuſtorum enim animę in manu Dei ſunt,& non tanget eas tormentum.Baſilides
autem in viceſimotertio Exegeticôn, de ijs qui in martyrio puniuntur, his verbis hæc
dicit: Dico enim, quicunq; incidunt in eas quę dicunᵗ afflictiones, ſiue cùm impruden-
tes peccauerint in alijs lapſibus,ad hoc bonũ deducunᵗ,benignitate eius qui adducit,cũ
reuera alia ex alijs crimina intententur, ne patiantur ob ea quæ mala eſſe certũ eſt & ex-
tra omnẽ controuerſiã,neq; maledictis appetiti vt adulter, vel occiſor,ſed accuſati quòd
ſint Chriſtiani:quod quidẽ eos conſolabitur,vt ne videantur quidẽ pati. Si quis, qui om
nino non peccauerit,acceſſerit ad patiendũ,ratum id quidem,ne is quidẽ aliquid patie-
tur ex paratis à poteſtate inſidijs, ſed patietur vt paſſus eſt infans qui videbatur nihil pec
caſſe. Deinde paulò inferius ſubiungit: Sicut ergo infans qui prius nõ peccauit,aut actu
quidem in ſe nihil peccauit,ſed quòd habeat id quod peccauit, poſtquã coniectus fuerit
ad pa-

A ad patiendũ,afficitur beneficio,vt qui lucretur multa quæ ſunt difficilia:ita etiã ſi perfe-
ctus quoq; qui actu nihil peccauerit, patiatur, & paſſus fuerit, paſſus eſt ſimiliter atq; in-
fans,in ſe quidẽ habens peccandi poteſtatẽ,non accepta aũt occaſione ad peccandũ non
peccauit: quare non eſt ſibi imputandũ, quòd nõ peccauerit. Quomodo enim qui vult
adulterium admittere,eſt adulter,etiamſi non conſequatur effectus? & qui vult cædem
facere,eſt homicida,etiamſi non poſsit occidere?Ita etiam eum quem dico non peccaſſe
ſi videro patientẽ,etiamſi nihil mali fecerit,malũ dicam,eo quòd velit peccare. Quiduis
enim dicã potius,quàm malum id quod prouidet.Deinde inferius,apertè quoq; de Do-
mino dicit tanquam de homine: Sin autem his omnibus prætermiſsis orationibus, ac-
ceſſeris ad hoc vt mihi adducta aliquarũ perſonarũ reuerentia dicas,verbi cauſa,hic ergo
peccauit,hic enĩ eſt paſſus:ſi permittas quidẽ dicam,Non peccauit quidẽ,ſed erat ſimilis
infanti qui patiebatur.Sed ſi vehementius vrgeas,dicã,quemcunq; hominẽ nominaue-
ris,eum eſſe hominẽ,iuſtũ autem Deum.Nullus enim eſt mundus,vt dixit quiſpiã,à ſor-
de.Sed Baſilidis fundamentũ dicit animã quæ prius peccauerat in alia vita, hîc pati ſup-
pliciũ,electam quidẽ, vt puniatur, aliam aũt, vt quæ ſuo purgetur ſupplicio. Quomodo
autem hoc verum eſt, cùm in noſtra poteſtate ſitum ſit confiteri & puniri, aut non? In eo
enim qui eſt negaturus, ſoluitur ea quæ eſt ex Baſilidis ſententia prouidentia. Rogabo
ergo eum in eo qui tenetͬ confeſſore, verũ feret teſtimoniũ, & punietur ex prouidentia,
an non.Nam ſi neget,nõ punietur: ſin autem & exitus,& quòd non oporteat eum puni
ri,dicet eſſe interitum eorũ qui ſunt negaturi,ex prouidentia,inuitus feret teſtimoniũ.
B Quomodo autem adhuc in cœlis reponetur glorioſiſsima merces ei qui teſtimoniũ tu-
lerit, propterea quòd fuerit teſtis?Sin autem eum qui erat peccandi poteſtate prçditus,
non ſiuit prouidentia venire ad peccandum,in vtroq; eſt iniuſta,& quòd eum non libe-
ret qui propter iuſtitiam trahitur ad ſuppliciũ,& quòd eum qui volebat iniuriam facere
liberauerit,cùm ille quidẽ fecerit propterea quòd voluit, hæc verò opus prohibuerit, &
non iure ei faueat qui eſt peccandi poteſtate præditus. Quomodo autẽ non eſt verè im-
pius & à Deo alienus,qui diabolũ quidẽ in Deos referat,hominẽ aũt peccandi poteſtate
prçditũ,auſus eſt dicere Dominũ?Eſt enim tentator diabolus,ſciens quidẽ quòd ſumus,
neſciens autem an tolerabimus: ſed nos volens à fide excutere, ad ſe etiam conatur ad-
ducere,quod quidẽ eſt ei ſolum permiſſum,& propterea quòd nos, quòd ex nobis ipſis
ſaluos eſſe oporteat, occaſiones ex præceptis acceperimus: & propter eius probrum ac
ignominiã qui tentauit,& nõ eſt aſſecutus:& propter eorũ confirmationem qui ſunt in
eccleſia,& propter eorum conſcientiam qui ſunt admirati tolerantiã.Si autem martyriũ
eſt retributio per ſuppliciũ;& fides quoq; & doctrina,per quas eſt martyrium.Sunt ergo
hæ quoq; adiutrices ſupplicij,quo quidnam aliud poſsit eſſe abſurdius? Sed ad illa qui-
dem dogmata,an à corporibus in corpora migret anima, & de diabolo, dicetur ſuo tem
pore.Nunc autẽ ijs quç dicta ſunt, hçc quoq; adijciamus.Vbi eſt adhuc fides,ſi pro luen-
dis pœnis eorum quæ prius peccata ſunt ſubeatur martyrium? Vbi eſt autem charitas in
Deum,qui propter veritatem perſecutionem patitur & ſuſtinet? Vbi eſt autem laus eius
qui confeſſus eſt,& vituperatio eius qui abnegauit?Ad quid autem eſt adhuc vtilis recta
C vitæ inſtitutio,morte afficere cupiditates,& nullã odiſſe creaturã?Si aũt vt ipſe dicit Ba-
ſilides,vnam partẽ ex Dei quç dicitur voluntate,exiſtimamus omnia diligere, quòd om
nia rationem ac proportionem conſeruent ad vniuerſum: alteram autem, nihil concu-
piſcere,& tertiam nihil odiſſe, voluntate Dei erunt etiam ſupplicia, quod quidẽ impiũ
eſt cogitare. Neq; enim Dominus paſſus eſt voluntate Patris, nec qui patiuntur perſecu
tionẽ,eam Dei voluntate patiuntur.Nam ex duobus alterum, aut bonum quid & hone-
ſtum erit perſecutio propter Dei voluntatem, aut erunt inſontes qui eos afficiunt & af-
fligunt.Sed nihil fit ſine voluntate Domini vniuerſorum.Reſtat itaque,vt breuiter dica-
mus,ea quæ ſunt huiuſmodi, euenire Deo non prohibente. Hoc enim ſolum ſeruat &
prouidentiam, & Dei bonitatem. Non eſt ergo exiſtimandum eum operando exercere
afflictiones, neque enim hoc cogitare licuerit: ſed non prohibere eos qui eas exercent,
perſuaſum habere conuenit, & ad bonũ vti audacibus cœptis aduerſariorũ. Deſtruã, in- Eſa.4.
quit, murũ,& erit in conculcationẽ,cùm eiuſmodi ars erudiens ſit ipſa prouidẽtia : in a-
lijs quidẽ propter ſua vniuſcuiuſq; peccata ; in Domino aũt & apoſtolis, propter noſtra.
Iam verò diuinus Apoſtolus: Hæc enim eſt, inquit, Dei voluntas ſanctificatio veſtra, vt
vos abſtineatis à fornicatione, & ſciat vnuſquiſq; veſtrûm vas ſuũ poſsidere in ſanctifi- 1.Teſſa.5.
catione & honore,non in affectione cupiditatis ſicut gentes quæ nõ norunt Dominũ:&
non exuperet,& per auaritiã circumſcribat in negotio fratrẽ ſuũ, quoniã vindex eſt Do-
minus de his omnibus,ſicut etiã vobis prædiximus, & teſtificati ſumus. Non enim voca
uit nos Deus propter immunditiam, ſed in ſanctificatione.Itaq; qui ſpernit, non homi-
nem ſpernit,ſed Deum,qui dedit nobis ſpiritũ ſuum ſanctũ.Propter hanc ergo ſanctifica
tionem noſtram,non prohibitus fuit pati Dominus.Si quis aũt ex eis reſpondens, dicat

puniri quidẽ Martyrẽ, propter peccata quę ſunt admiſſa ante hanc in corpus migratio- D
nem: fructũ aũt rurſus eſſe percepturũ vitæ quę hîc acta fuerit: ſic enim conſtitutam eſſe
adminſtrationẽ:eum rogabimus an remuneratio fiat ex prouidẽtia.Nam ſi quidẽ nõ fue
rit diuinę adminiſtrationis,perit conſiliũ & diſpenſatio expiationis,& eis ſuum excidit
argumentũ,& fundamentũ eorũ opinionis. Si aũt à prouidentia ſunt expiationes, ſunt
punitiones quoq; ex prouidentia: prouidentia autẽ etſi à Principe, vt ita dicam,moueri
incipit,immixta tamen eſt & inſita in ſubſtantijs,cum eo quòd etiã facta eſt ſubſtantiarũ
à Deo vniuerſorum. Quæ cùm ita habeant,neceſſe eſt vt ipſi fateantur,vel non eſſe iniu-
ſtam punitionem, & rectè iuſteque ſe gerunt qui condemnant & perſequuntur Marty-
res: aut ex Dei voluntate exerceri perſecutiones. Non vtiq; ergo labor & metus rebus
accidit,vt ipſi dicunt, tanquã rubigo ferro,ſed ex propria voluntate accedit ad animam.
Sed de his quidem multa reſeruantur dicenda,quod ad eorum, quæ quidem poſtea fiet,
attinet conſiderationem, eam in tempore tractantibus. Valentinus autem in quadã ho-
milia ſcribit his verbis:Ab initio eſtis immortales, & filij eſtis vitæ æternæ, & mortẽ vo-
luiſtis inter vos ipſos diſpertiri,vt eam conſumeretis, & mors in vobis moreretur,& per
vos. Quando enim mundũ quidẽ ſoluitis, vos autem nõ diſſoluimini, eſtis domini crea
turæ, & cuiuſuis interitus. Natura enim fieri ſaluũ,genus ponit ipſe quoq; ſimiliter atq;
Baſilides:ad nos autem deſuper huc venire hoc diuerſum genus, ad mortẽ de medio tol
lendã:mortis aũt ortũ,eſſe opus eius qui creauit mundũ. Quamobrẽ ſic etiam accipit il-
Gen.33. lam ſcripturã,Nemo videbit faciem Dei,& viuet,vt qoi ſit autor & caoſa mortis.De hoc
Deo illa tacitè innuit,ſcribens his verbis: Quo eſt minor imago viua facie, eo eſt minor E
αἰών,æuum,ſeculum. mundus,viuo æone.Quænam eſt ergo cauſa imaginis?Faciei maieſtas, quæ pictori exhi
buit figuram,vt per eius nomen honoraretur. Non enim ex ſe & ſua autoritate fuit for-
ma inuenta,ſed impleuit nomẽ quod erat defectũ in latitudine. Adiuuat autẽ quod Dei
quoq; eſt inaſpectabile,ad fidem eius quod effictum eſt.Creatorem enim,vt qui Deus &
pater ſit vocatus,veri Dei imaginẽ & Prophetã appellauit:pictorem aũt, ſapientiã,cuius
figmentum eſt imago,ad gloriam eius qui eſt inaſpectabilis. Nam quæcunq; procedont
ex coniugatione,ea ſunt pleromata, id eſt,implementa:quęcunq; aũt ab vno, imagines.
Quoniam autẽ non eſt id quod eius apparet: quæ eſt ex dimidio anima venit, nempe id
quod eſt differens,& hoc eſt,inſufflatio differentis ſpiritus, & in ſumma id quod inſpira
tur in animam imaginem ſpiritus.Et vt in ſumma dicã,qoæ dicuntur de creatore qui fa-
ctus eſt ad imaginẽ, ea in imagine ſenſili in generatione dicunt fuiſſe prædicta de gene-
ratione hominis. qoinetiã ad ſeipſos quoq; transferunt ſimilitodinẽ, eius qui differt ſpi
ritus, interiectione Creatori fuiſſe ignotam tradgntes.Atq; quando quòd ſit quidẽ vnus
Deus qui prædicatur per legẽ & Prophetas & Euangeliũ,tractabimus,aduerſus hoc quo
que diſſeremus:eſt enim oratio principalis. Ei autẽ quod vrget eſt occurrendũ.Si ad diſ-
ſoluendã mortẽ venit genus differens, Cbriſtus mortẽ non aboleuit,niſi ipſe qooq; dica
tur eiuſdẽ cum eis eſſentię:ſi aũt vnus eam aboleuit, ita vt genus nõ attingeret differens,
non iſti mortẽ abolent qoi ſunt æmuli Creatoris,qui eius quæ eſt ex dimidio animæ ſuę
inſpirant imagini vitam ſupernam, conuenienter ei quod à ſe ſuſceptum eſt dogmati,e-
tiamſi boc dicant euenire per matrẽ. Sed etſi dicant vnà cum Chriſto aduerſus mortem F
belligerari:occultum confiteantur decretũ, quòd audeant Creatoris diuinã inſectari po
tentiam,corrigentes eius creaturam,tanquam potentioris,quam ipſe non potuit libera
re ab interitu.Fuerit autẽ Dominus quoq; Deo creatore melior ac præſtantior. Nunquã
enim filius cum patre contenderit, idq; inter Deos. Quòd autem hic ſit pater filij,Crea-
tor vniuerſorũ,Dominos omnipotens,ad illã differamus contemplationẽ, in qua aduer
ſus hęreſes differere promiſimus,oſtendentes eum eſſe ſolum qui eſt ab ipſo prędicatus.
Sed nobis quidẽ ſcribens Apoſtolus ad tolerantiam afflictionum:Et hoc,inquit,ex Deo
Philip.1. quod vobis donatũ eſt pro Chriſto,vt non ſolùm in ipſom credatis, ſed etiã pro eo paria
mini,idem habentes certamẽ,quale vidiſtis in me, & nunc aoditis in me. Si qua eſt ergo
Philip.2. conſolatio in Cbriſto,ſi qood ſolatiom charitatis,ſi qua ſocietas ſpiritus,ſi qua viſcera &
miſerationes,implete meum gaudiũ,vt idem ſentiatis,eandẽ habentes charitatem,vna-
nimes,idem ſentientes.Si autem immolatur ſuper ſacrificio & miniſterio fidei gaudens
& congratulans,eos ad quos loquitur Apoſtolus, Philippenſes vocans gratiæ conſortes
& ſocios,quomodo ipſos dicit vnanimes & animales? Similiter etiã de Timotheo quo-
que ſcribens & ſeipſo:Neminẽ enim,inquit,habeo tam vnanimẽ, qui germanè de vobis
futurus ſit ſolicitus.Omnes enim quę ſua ſunt quærunt,non qoæ Ieſu Chriſti.Ne ij ergo
qui prius dicti ſunt, probri inſtar nos animales dicant. Quinetiam Phryges:iam enim ij
quoq; illos qui nouã non attendunt Prophetiã,animales appellant,aduerſus quos diſſe
remus,cùm agemus de Prophetia.Eum ergo qui eſt perfectus,oportet exercere charita-
tem,& hinc ad dioinam tendere amicitiam,per cbaritatẽ exequendo mandata.Diligere
autem inimicos, non dicit malum amare, neq; impietatem, vel adulterium, vel furtum,
ſed

A ſed furẽ, & impium,& adulterũ non quatenus peccat, & aliqua actione inquinat homi-
nis appellationẽ,ſed quatenus eſt homo,& opus Dei. Peccare certè inter actiones poni-
tur,nõ inter ſubſtanrias, quamobrẽ nec Dei eſt opus. Dei aũt inimici dicti ſunt peccato-
res, qui ſunt inimici mandatorũ quibus non obediunt, ſicut amici qui audiunt: hi qui-
dem propter coniunctionẽ, illi verò propter alienationem ex libero animi arbitrio pro
fectam,appellati.Nihil enim ſunt inimicitię neq; peccatũ,abſq; inimico & peccatore:&
nihil concupiſcere,non tanquam ſint aliena quæ ſunt deſiderabilia,docet non affici de-
ſiderio,vt exiſtimatuut qui Creatorẽ alium eſſe à primo Deo diſcernunt: neq; tanquam
ſit execrãda & mala generario: eæ enim ſunt impię opiniones. Quę aũt ſunt mundi,alie
na dicimus,nou vt quæ ſint abſurda,nec vt quæ non ſunt Dei Domini vniuerſorum,ſed
quoniam per totũ ſeculũ non in eis petmanemus, vt quæ poſſeſsione ſint aliena, & ſuc-
ceſſorũ : vſu verò ſint vniuſcuiuſq; noſtrûm propria,propter quos etiã facta ſunt, ſed ta-
men eatenus, quatenus vnà cum eis eſſe nobis neceſſe eſt. Igitur conuenienter naturali
appetitioni,rectè vtendũ eſt ijs quæ ſunt prohibita,cauendo ne quouis modo nimiũ di-
labamur, & ſupra modũ in ea afficiamur. Porrò aũt quanta eſt etiã benignitas? Diligite, Luc. 6.
inquit, inimicos veſtros.Benedicite ijs qui vos execrantur, & orate pro eis,qui vos affi- Matth.5.
ciũnt contumelijs, & ſimilia. Quibus adijcit: Vt ſitis ſimiles patris veſtri qui eſt in cœlis,
ſignificans eam quę Deo fit aſsimilationẽ. Rurſus aũt inquit:Sis citò beneuolus aduerſa
rio tuo,donec es in via cum ipſo. Aduerſarius aũt nõ eſt corpus, vt quidã volunt,ſed dia-
bolus, & qui ei aſsimilanẽ, qui vnà nobiſcũ in via ingreditur, per homines qui eius facta
B imitantur in hac vita terrena.Fieri ergo non poteſt vt non patiantur inimiciſsima,qui ſe
Cbriſti quidẽ eſſe confitentur, in diaboli autẽ verſantur operibus. Scriptũ eſt enim: Ne Matth.5.
fortè te tradat Iudici, Iudex aũt miniſtro imperij diaboli. Perſuaſum enim habeo, quòd Roma.8.
neq; mors,quam afferunt ij qui perſequunẽ,neq; vita quæ hîc agitur, neq; Angeli qui de
fecerunr,neq; principatus (Satanæ aũt principatus eſt vita quam eligit:tales enim ſunt,
qui ſunt ex eo principatus,& poteſtates tenebrarũ)neq; pręſentia,in quibus ſumus tem
pore huius vitę,vt ſpes quidem militis,lucrum verò mercatoris:neq; altitudo,neq; pro-
fuuditas, neq; aliqua alia creatura, quæ per propriam homini operationem reſiſtit fidei
eius qui ſuo eligit arbitrio.Creatura autem dicitur vniuocè operatio,vt quæ ſit noſtrum
opus, uon poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.
Habes ſummam Martyris cognitione præditi.Scimus aũt quòd omnes habemus cogni 1. Cor. 8.
tionem quæ eſt in cõmunibus,& quòd vnus ſit Deus.Scribebat enim ad fideles,vnde in-
fert:Sed non eſt in omnibus cognitio,quæ traditur in paucis. Sunt autẽ qui dicunt eam,
quæ eſt de ijs quæ ſimulachris immolata ſunt, coguitionẽ nõ ferre in omnibus, ne fortè
poteſtas noſtra fiat offendiculũ infirmis:perit enim infirmus tua cognitione. Quòd ſi di-
cant, oportere emere quicquid venditur in macello,per interrogationem ſubiungentes
illud,nihil interrogantes, æquè ac interrogantes,ridiculã afferunt interpretationẽ:dicit
enim Apoſtolus: Omnia alia ex macello emite, nihil interrogantes, cõuenienter exce-
ptioni eorũ quę oſtendunẽ in generali omniũ Apoſtolorũ epiſtola,quæ, quòd ita viſum
ſit ſpiritui ſancto, ſcripta quidẽ eſt in Actis Apoſtolorũ: lata aũt fuit ad fideles per ipſum Act.15.
C Paulũ qui miniſtrabat: ſignificarunt enim oportere neceſſariò abſtinere ab immolaris,
& ſanguine,& ſuffocatis,& fornicatione,à quibus ſe conſeruantes,rectè eſſe facturos. A-
liud ergo eſt quod dictũ eſt ab Apoſtolo: Nunquid nõ habemus poteſtatẽ comedendi & 1.Cor.9.
bibendi? Nunquid nõ habemus poteſtatẽ ſororẽ mulierẽ circunducendi, vt etiã reliqui
Apoſtoli,& fratres Domini,& Cephas? ſed non vſi ſumus,inquit,hac poteſtate, ſed om-
nia ſuſtinemus, ne demus offenſionẽ Euangelio Chriſti,aut onera circumferentes,cùm
oporteat eſſe expeditos ad omuia, aut effecti exemplum ijs qui volunt continere,vt qui
nõ ita inſtructi ſimus, vt quæ nobis apponuntur non libenter comedamus,& temerè cũ
muliere habeamus conſuetudinem. Maximè autem eos quibus eſt credita tanta diſpen
ſatio,conuenit eſſe purum,& nulla labe pollutũ exemplar diſcentibus. Nam cùm liber,
inquit,eſſem ex omnibus,omniũ me ſeruum feci,vt omnes lucrifacerẽ.Omnis autẽ qui
in certamine contendit, eſt continens in omnibus. Sed Domini eſt terra & plenitudo
eius. Propter conſcientiã ergo abſtinendũ eſt ab ijs, à quibus eſt abſtinendũ:conſcientiã
autẽ dico,non ſuã,eſt enim cognitione prædita,ſed alterius,ne malè ædificetur per igno
rationẽ,imitando id quod non cognoſcit,& pro magni & excelſi animi viro fiat contem
ptor. Cur em̃ mea libertas iudicatur ab alia conſcientia? Si ego cum gratia participo, cur
maledictis appetor pro eo pro quo gratias ago? Omnia ergo quæ facitis,in gloriã Dei fa-
cite,quę ſcilicet à regula fidei permiſſum eſt facere. Corde quidem creditur ad iuſtiriam, Rom. 10.
ore autem fit confeſsio ad ſalutẽ. Dicit itaq; ſcriptura: Quiſquis credit in ipſum, pudore
non afficietur. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus: quòd ſi confeſſus fueris verbum
in ore tuo, quòd Dominus Ieſus: & credideris in corde tuo, quòd Deus eum ſuſcitauit à
mortuis,ſaluus eris:euidenter perfectã deſcribit iuſtitiã, & opere impletam & contem-

platione. Benedicere ergo oportet ijs qui perſequuntur. Benedicite, & nolite execrati. D
2.Cor.1. Gloriatio enim noſtra hęc eſt, teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ, quòd in ſanctitate & ſyn-
ceritate Deum cognouimus: per hanc paruam occaſionẽ, opus oſtendentes charitatis,
quòd non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei conuerſati ſumus in mundo. Hæc Apo-
ſtolus quidem de cognitione. Cõmunem autem fidei doctrinam, dixit odorẽ cognitio-
2.Cor.2. nia, in ſecunda epiſtola ad Corinth. Nam in hodiernũ vſq; diem, idem velum multis in
2.Cor.3. lectione veteris teſtamenti manet, vt quod nõ ſit apertum per conuerſionẽ ad Dominũ.
Propterea oſtendit etiã reſurrectionẽ, ijs qui poſſunt perſpicere eã quæ eſt adhuc in car-
ne, vitę ſerpentis ſuper ventrem. Vnde etiã eos qui ſunt eiuſmodi, vocauit fœtus vipera-
rũ, libidinoſos, ac voluptarios, ventriq; & peni ſeruientes, & propter mundanas cupidi-
tates ſua iouicẽ capita abſcindentes. Filioli, ne diligamus ſermone, nec lingua, ait Ioan-
1.Ioan.1. nes, perfectos eſſe docens, ſed opere & veritate. In hoc cognoſcemus, quòd ex veritate
ſumus. Si aũt Dei eſt charitas, charitas quoq; eſt pietas ac Dei cultus. Timor nõ eſt in cha
ritate: ſed perfecta charitas extrà mittit timorẽ. Hęc eſt charitas Dei, vt eius præcepta ſer
1.Tim.4. uemus. Et rurſus, ei qui cupit fieri cognitione præditus, ſcriptum eſt: Sed ſis forma fide
liũ, in ſermone, in conuerſatione, in charitate, in fide & caſtitate. Fidei enim, vt arbitror,
perfectio, diſtinguitur à cõmuni fide. Porrò autem diuinus quoq; Apoſtolus per hęc tra-
Philip.4. dit regulã eius qui eſt prędirus cognitione, ſic ſcribens: Ego enim didici in ijs in quibus
ſum eſſe cõtentus. Scio & eſſe humilis, ſcio & abundare. Vbiq; & in omnibus ſum inſtitu
tus, & ſatiari, & eſurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia poſſum in eo qui mihi dat
vires. Iam verò cum alijs quoq; diſſerens, vt eos arguat & admoneat, non veretur dicere: E
Heb.10. Recordemini autem priorum dierum, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinui
ſtis paſsionum, partim quidẽ opprobrijs & afflictionibus facti ſpectaculũ, partim autem
ſocij taliter conuerſantiũ effecti. Nam & vincula mea cõmiſerati eſtis, & rapinã bonorũ
veſtrorũ cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliores & manentes facul-
tates. Nolite itaq; amittere confidentiã veſtrã, quę magnam habet remunerationẽ: opus
enim habetis patientia, vt cùm Dei voluntatem feceritis, reportetis promiſsionẽ. Ad-
huc enim parumper: Qui venit veniet, & nõ tardabit. Iuſtus autem meus ex fide viuet.
Quòd ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ. Nos autem non ſumus ſubtractionis
ad perditionem, ſed fidei ad acquiſitionẽ animæ. Deinde adducit tibi examen exem-
plorum diuinorum. An non, inquit, fide ſe rectè geſſerunt, qui ludibria & flagella, & vin-
Heb.11. cula præterea & carcerẽ experti ſunt? Lapidati fuerunt, tentati ſunt, in cæde gladij mor-
tui ſunt, circuierunt in ouinis & caprinis pellibus, egentes, afflicti, vexati, quibus dignus
nõn erat mundus: in ſolitudinibus errantes, & montibus, & ſpeluncis, & foraminibus
terræ. Et hi omnes teſtimonio fidei probati, nõ acceperunt promiſsionẽ. Reſtat intelli-
gendum quod per παρασιώπησιν, id eſt, reticentiam dictum eſt, ſoli. Subiungit itaq;: Cùm de
nobis melius aliquid Deus pręuidiſſet, bonus enim erat, vt non ſine nobis conſumma-
rentur. Itaq; cùm & nos circa nos habeamus tantam nubem ſanctam & pellucidam te-
ſtium, deponentes omne pondus, & nos facilè circunſtans peccatũ, per patientiam cur-
ramus ad nobis propoſitum certamen, reſpicientes ad fidei autorem & conſummato-
rem Ieſum. Et quòd vnã quidem dicit ſalutem in Chriſto, & iuſtorũ, & noſtrã, prius qui- F
dem dixit apertè: nihilo tamen ſecius de Moſe quoq; dicens, ſubiungit: Maiores exiſti-
mans diuitias quàm theſauros Ægypti, Chriſti improperium: reſpiciebat enim remune
rationem. Fide reliquit Ægyptum, nõ veritus irãm Regis. Inuiſibilẽ enim tanquã qui vi-
Sap.3. deret, ſuſtinuit. Diuina ſapientia dicit de Martyribus: Viſi ſunt in oculis inſipientiũ mo-
ri, & reputata eſt vexatio eorum exitus, & à nobis diſceſſus, contritio: illi uerò ſunt in pa
ce. Etenim ſi in oculis hominum ſupplicijs affecti fuerint, ſpes eorũ plena eſt immorta-
litatis. Deinde ſubiungit, glorioſam expurgationem docens eſſe martyrium: & in pau-
cis caſtigati, magnis afficientur beneficijs, quoniã Deus tentauit eos, hoc eſt, ad eorum
probationem: & vt pudore afficiatur tentator, ſiuit eos tentari. Et inuenit eos ſe dignos,
vt ſcilicet vocentur filij. Tanquam aurum in fornace probauit eos, & tanquam ſolidam
ſacrificij oblationem excepit eos, & in tempore inſpectionis eorum fulgebunt, & tan-
quam ſcintillæ in ſtipula percurrent. Iudicabunt gentes, & dominabuntur populis, &
Rex eorum erit Dominus in ſecula. Porrò autem Clemens quoq; Apoſtolus in Epiſtola
ad Corinthios, ipſe quoq; nobis quandam formam eius qui eſt præditus cognitione de-
ſcribens, dicit: Quis enim apud vos verſatus, omni virtute perfectam, firmamq; ac ſtabi-
lem fidem veſtram non probauit? temperatamq; ac moderatam veſtram in Chriſto pie
tatem nõ eſt admiratus? & veſtri in hoſpites amoris magnificos veſtros mores non præ-
dicauit? & perfectam firmamq; ac ſtabilem cognitionem non beatam eſſe cenſuit? nam
citra perſonarum acceptionem omnia feciſtis, & in Dei legitimis ambulaſtis. Deinde a-
pertius: Fixis ergo oculis eos intueamur, qui magnificæ eius glorię perfectè ſeruierunt.
Accipiamus Enoch, qui in obedientia iuſtus inuentus fuit translatus: & Noë, qui cùm
credi-

A credidiſſet, fuit ſeruatus. Et Abraham, qui propter fidem & hoſpitalitatem Dei ami-
cus, pater autem Iſaac eſt appellatus. Propter hoſpitalitatem veramq; religionem, Loth
fuit ſeruatus ex Sodomis. Propter fidem & hoſpitalitatē ſeruata eſt Raab meretrix. Pro-
pter patientiā & fidem, in pellibus caprinis & ouinis, & ex camelorum pilis contextis
veſtibus ambularunt, prædicantes regnum Chriſti: dicimus aūt Eliam & Eliſæum, Eze-
chielem & Ioannem, Prophetas. Qui enim Dei amicus, propter fidem liberā, vocatus eſt
Abraham, non fuit gloria elatus, ſed magna vtens modeſtia, dixit: Ego autē ſum terra & Gen.18.
cinis. Et de Iob ſic ſcriptum eſt: Iob autem erat iuſtus, & reprehenſioni non obnoxius, Iob.1.
Deum ritè colens, abſtinens ab omni malo. Is qui ſua patientia ſuperauit tentatorem, &
ſimul fuit teſtis, & à Deo accepit teſtimonium, humilitatem amplectitur, & dicit: Nullus Iob.25.
eſt mundus à ſorde, ne ſi ſit quidem vnius diei vita eius. Moſes fidelis ſeruus in tota do-
mo eius, dixit ad eum qui ex rubo dabat reſponſa: Quis ego ſum, quòd me mittis? Ego Exo.3.
aūt ſum & voce tenui, & lingua tardiori, vt Domini vocem miniſtrem per linguā huma
nam. Et rurſus: Ego aūt ſum vapor ex olla. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gra Iacob.4.
tiam. Iam verò Dauid quoq;, de quo teſtimonium ferens dicit Dominus: Inueni homi-
nem ſecundum cor meum, Dauid Ieſſe filium, in oleo ſancto vnxi eum: ſed ipſe quoq; di
cit ad Deum, Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuā. Et ſecundum Pſal.50.
multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab ini-
quitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco,
& peccatū meum in conſpectu meo eſt ſemper. Deinde tacitè ſignificans peccatū quod
B legi non ſubijcitur, ſcitè ſuam oſtendens modeſtiā, ſubiungit: Tibi ſoli peccaui, & malū
coram te feci. Dicit enim alicubi ſcriptura: Spiritus Domini lucerna, ſcrutans ventris pe
netralia. Et quò quis ſe iuſtè gerens, euadit maiori cognitione præditus, eò eſt ei propin
quior ſpiritus lucidus. Sic iuſtis appropinquat Dominus, & nihil eum latet ex noſtris co
gitationibus, & quas facimus diſputationibus. Dominum Ieſum dico, qui omnipotenti
ſua voluntate corda noſtra intuetur, cuius ſanguis fuit pro nobis ſanctificatus. Obſerue-
mus ergo eos qui nobis præſunt, & reuereamur ſeniores, honoremus iuuenes, Dei do-
ceamus diſciplinā. Beatus enim qui docuerit & fecerit quæ ſunt Domini, pro dignitate.
eſt autem præclarę magnificæq; notionis, & contemplantis veritatis. Vxores noſtras ad
id quod bonum eſt corrigamus: amabiles, inquit, mores caſtitatis oſtendant: puram &
ſynceram ſuæ manſuetudinis demonſtrent voluntatem: linguæ ſuæ moderationem, ſi-
lentio efficiant manifeſtam: charitatem ſuam non per prouocationes, ſed omnibus qui
timent Dominū, ſanctè præbeant æqualem. Filij noſtri ſint diſciplinæ Domini partici-
pes, diſcant quid valeat apud Deū humilitas, quid poſsit caſta apud Deum dilectio, quo
modo timor Domini bonus & magnus, ſeruans omnes qui in ipſo ſanctè verſanẽ in pu-
ro corde. Eſt enim ſcrutator cogitationum, & mentis conſiliorū, cuius ſpiritus eſt in no-
bis, & cùm voluerit, eum aufert. Hęc aūt omnia cōfirmat fides quę eſt in Chriſto. Adeſte Pſal.33.
filij, audite me, ait Dominus, timorem Domini docebo vos. Quis eſt homo qui vult vitā,
diligit dies videre bonos? Deinde hebdomadis & ogdoadis, ſeptenarij, inquam, & octo-
narij numeri ſubiungit myſteriū quod inducit cognitionē. Cohibe linguā tuam à malo,
C & labia tua ne loquanẽ dolū. Declina à malo, & fac bonū: quęre pacē, & perſequere eam.
Per hæc enim ſignificat cognitionē, cum abſtinentia à malis, & cum operatione bono-
rum, docens perfici & opere & ſermone. Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius ad pre
ces eorū. Vultus aūt Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriā eorū. Cla
mauit aūt Dominus, & exaudijt, & ex omnibus afflictionibus liberauit eum. Nam mul- Pſal.31.
ta quidem flagella peccatorū: ſperantes autem in Domino miſericordia circundabit. A
multitudine miſericordiæ contineri dicit eum qui germanè & ſyncerè ſperat: quoniam
ſcriptum eſt in epiſtola ad Corinthios: Per Ieſum Chriſtum inſipiens & obſcurata mens
noſtra in lucem pullulat. Per eum voluit Dominus nos immortalem guſtare cognitio-
nem. Vnde etiam euidentius oſtendens proprietatē cognitionis, ſubiunxit: Cùm hæc er
go ſint manifeſta, vel procumbentes in profundū diuinæ cognitionis, debemus omnia
ritè & ordine facere, quæ nos iuſsit Dominus peragere, ordinatis temporibus. Sapiens
ergo ſuam oſtendat ſapientiam, non verbis ſolùm, ſed in bonis operibus. Humilis ferat
teſtimoniū, non ſibi, ſed in eo quòd ipſe teſtimonium accipiat ab alio. Qui eſt carne ca-
ſtus, non inſoleſcat, ſciens eſſe aliū qui ei ſuppeditat continentiā. Videte fratres, quò ma
iori cognitione digni ſumus habiti, eò maius ſubimus periculū. Venerabilis ergo & ca-
ſta inſtitutio noſtræ benignitatis, ex ſententia Clementis, quærit id quod eſt communi-
ter vtile, ſiue teſtimonium præbeat, ſiue doceat opere & ſermone: eoq; duplici, & non
ſcripto, & ſcripto. Hęc eſt charitas, diligere Deum & proximū: ea extollit in altitudinem
quę non poteſt explicari. Charitas operit multitudinem peccatorū: charitas omnia ſuſti
net, in omnibus eſt patiens: charitas nos Deo conglutinat, omnia facit in concordia. In
charitate cōſummati ſunt omnes electi Dei: abſq; charitate nihil eſt gratū Deo: eius per-

fectionis non eſt,inquit,explicatio.Quis eſt idoneus vt in ipſa inueniatur,niſi quos ipſe D
1.Cor.13. Deus dignos eſſe cenſoerit?Iam verò Apoſtolus Paulus, Si corp⁹ meũ,inquit, tradidero,
charitatem autem non habeã, ſum ęs reſonans, & cymbalũ tinniens. Si non ex affectio-
ne electa,inquit,per charitatẽ cognitione præditã,tulero teſtimoniũ,propter metum au
tem fortè,& eam quæ expectatur mercedẽ,labra mouens ad teſtimoniũ,fuero confeſſus
Dominũ,ſum homo cõmunis,Dominũ reſonans,non cognoſcens. Eſt enim & populus
qui diligit labijs: eſt etiam alius qui tradit corpus vt comburatur. Et ſi diſtribuero om-
nes facultates meas ad alendos pauperes,inquit,non ex ratione communicationis quæ
proficiſcitur à charitate,ſed ratione remunerationis, quę vel ab ipſo qui beneficio affici-
tur,vel à Domino qui promiſit, expectatur: & ſi habeam omnẽ fidem, vt montes transfe
ram, & vitia quæ tenebras offundunt abijciam, nõ fuero autem fidelis Domino propter
charitatẽ, nihil ſum, vt qui ſi cõferat cum eo qui ex cognitione in vulgus fert teſtimoiũ,
nihil reporet egregiũ.Omnes aũt generationes ab Adam in hodiernũ vſq; diẽ præterie-
runt: ſed qui per Dei gratiã conſummati ſunt in charitate,habent locũ piorũ, qui manife
ſtabuntur in viſitatione regni Chriſti. Charitas non ſinit peccare. Quòd ſi etiam inuitus
in aliquẽ talem caſum inciderit per ſuggeſtiones aduerſarij,Dauid imitans pſallet: Con
Pſalm.68 fitebor Domino, & placebit ipſi ſuper vitulum nouellum cornua producentẽ & vngu-
Pſal.80. las.Videant pauperes,& lætentur.Dicit enim: Sacrifica Deo ſacrificium laudis, & redde
Domino vota tua, & inuoca me in die afflictionis tuæ, & liberabo te, & glorificabis me.
Pſal.50. Sacrificiũ enim Deo ſpiritus contritus.Charitas ergo etiam Deus dicitur cùm ſic bonus:
cuius charitas proximo malũ non operatur,neq; iniuriã faciens,nec referens: omnibus E
Ioan.4 autẽ, vt ſemel dicam,bene faciens, ad Dei imaginẽ. Plenitudo ergo legis eſt charitas: ſi-
Roma.13. cut Chriſtus,hoc eſt, præſentia Domini qui nos diligit, & quæ eſt noſtra ex Chriſto do-
ctrina charitatis,& vitæ inſtitutio.Charitas ergo perficit nõ mœchandi præceptũ,& pręceptũ vxorem proximi nõ concupiſcendi,quod prius metu fuerat prohibitũ.Idem ergo
factum refert,an factũ ſit per metum,an perfectũ per charitatẽ,& an per fidẽ,an etiam ex
cognitione exerceatur.Meritò ergo conuenienter eorũ differentiæ,ei quidẽ qui eſt prę-
ditus cognitione, parata ſunt quæ nec oculus vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis
aſcenderunt. Ei autem qui nudè & ſolummodo credidit, concedi ſuo teſtimonio cen-
tum partibus plura,quàm ea eſſent quæ reliquit:quam promiſsionẽ contingit cadere in
hominũ intelligentiã. Hoc in loco mihi venit in mentem cuiuſdam, qui ſe dicebat eſſe
gnoſticum,id eſt,cognitione præditum. Exponens enim illud,Ego autẽ dico, qui aſpe-
xit mulierem ad concupiſcentiam,iam mœchatus eſt,non cenſebat nudam iudicare cu-
piditatem,ſed ſi per cupiditatẽ,quod ex ea fit opus procedens vltra cupiditatem, in ipſa
peragatur.Aut enim in ſomnis ſimul viſione vtitur,aut etiam corpore. Atq; qui hiſtorias
quidem conſcripſere, iuſti Bocchoridis tale referunt iudicium. Adoleſcens captus amo
re meretricis,perſuadet certa quadam mercede conſtituta,vt poſtridie puella ad eum vẽ
niat:cùm autẽ eum in ſomnis præueniſſet cupiditas, præter ſpem expleta libidine, puel
lam quam amabat ad ſe venientem,vt conſtitutum fuerat, arcet aditu.Illa autem cùm id
quod euenerat didiciſſet, exigebat mercedem, dicens ſe ea ratione amatoris expleſſe cu
piditatẽ.Venerunt ergo ad iudicẽ. Is iuſſo adoleſcente crumenam in qua erat merces, in F
ſole extendere, iuſsit meretricem vmbrã apprehendere: lepidè imperans, vt ſimulacrũ
mercedis redderet pro ſimulachro complexus. Atq; ſomniat quidẽ aliquis viſioni aſſen
tiente anima. Verè aũt ſomniat, qui aſpicit ad concupiſcentiã, non ſolùm vt ille dicebat
gnoſticus,ſi ſimulatq; viderit, cum muliere conſuetudinem animo comprehendat,hoc
enĩ iam eſt cupiditatis opus vt cupiditatis:ſed ſi corporis reſpexerit pulchritudinem,ait
verbũ,& ei ex libidine ac cupiditate caro pulchra viſa fuerit,cùm carnaliter & propenſo
animo ad peccandũ viderit, propterea quòd eam ſit admiratus, condemnat̃.Contrà aũt,
qui per caſtam aſpicit dilectionẽ,non carnem, ſed animam pulchram eſſe exiſtimat, cor
pus,mea quidem ſententia,admirans tanquam ſtatuam, per quam pulchritudinem ipſe
quoq; ſeipſum tranſmittit ad artificem,& id quod eſt verè pulchrum, ſanctũ ſignum, lu-
cidum iuſtitiæ charactẽrem oſtendens Angelis qui præſunt aſſenſui, vnctionem dico be
ne compoſitæ & quæ Deo placet mentis,qualitatem affectionis inditam animæ quæ ge
ſtit & exultat propter inhabitationem ſancti Spiritus. Hanc gloriam quæ in Moſis facie
refulſerat,non poterat populus intueri, & ideo gloriæ velamen aſſumebat apud eos qui
intuebantur carnaliter. Eos enim qui aliqua inducunt ex rebus mundanis, ij detinent
qui vectigal exigunt ab ijs qui ſuis grauantur vitijs & animi perturbationibus:eum au-
tem qui nudus quidem eſt ab ijs in quę cadit vectigal, eſt autem plenus cognitione & ea
quę eſt ex operibus iuſtitia, ſimul precantes virũ tranſmittunt, eum cum opere beatum
Pſal.1. pronunciantes.Et eius folium non defluet,ligni, inquam,vitalis quod eſt nutritũ ſecus
decurſus aquarũ.Comparatur aũt iuſtus arboribus frugiferis,nõ ijs ſolis quæ ſublimè fe
runtur ſacrificijs. Erant autẽ in ſacrificiorũ quoq; oblationibus, penes legẽ qui hoſtiarũ
viria

A vitia conſiderabant. Appetitionē itaq; diſcernunt à cupiditate, qui ſunt in his rebus co-
gnoſcendis pulchrè exercitati: & hanc quidē voluptati tribuunt & intemperantiæ, appe
titionem autem eſſe ſtatuunt in ijs quę ſunt ſecundū naturam, vt qui ſit motus qui eſt ex
ratione. Huius perfectionis poteſt & vir & mulier æquè eſſe particeps. Iam verò non ſo-
lus Moſes qui audiuit à Deo, Locutus ſum ad te ſemel & bis, dicēs: Vidi populū hunc, & Exod.32.
ecce eſt dura ceruice, ſine me eos perdere, & delebo nomē eorum ſub cœlo, & faciam te
in gentem magnam & admirabilem, & longè magis quàm hanc: reſpondet rogans, non
id quod ſuum erat ſpectans, ſed cōmunem ſalutem: Nequaquā Domine, mitte peccatū
huic populo, aut dele me etiā de libro viuentiū: tanta fuit ei us perfectio, vt maluerit vnà
mori cum populo, quàm ſolus eſſe ſaluus. Sed etiam Iudith quæ conſummata fuit in mu
lieribus, cùm eſſet vrbs circumſeſſa, precata ſeniores, ingreditur quidem in caſtra alieni
genarum, omne periculū contemnens pro patria, ſeipſam tradens hoſtibus in fide Dei:
præmia autē fidei mox accipit, cùm mulier in hoſtem fidei ſe præclarè geſſerit, & potita
ſit capite Holophernis. Et rurſus perfecta illa in fide Eſther, Iſraëlem à tyrannica poteſta
te liberans, & à crudelitate Satrapæ, ſola mulier afflicta ieiunijs, teſtitit armatis copijs in
numerabilibus, tyrannicum per fidē ſoluens decretū, & tyrannū quidem mitigauit, A-
man verò repreſsit, & Iſraëlem perfecta ad Deum oratione illæſum conſeruauit. Taceo
enim Suſannam & Moſis ſororem, quòd hæc quidem vnà duxit exercitū cum Propheta,
princeps omniū mulierū quæ apud Hebræos erant inſignes ſapientia: illa verò per ſum-
mam honeſtatem, vel ad mortem vſq; procedens, cùm ab intemperantibus condemna-
B retur amatoribus, perſtitit firma & conſtans teſtis pudicitiæ. Dion certè Philoſophus re
fert quandā mulierem Lyſidiſam, propter inſignem pudorē, ſe lauaſſe cū ipſa tunica: Phi
loterā autē, cùm eſſet ingreſſura ſoliū, paulatim contraxiſſe tunicā, quantū quæ nuda e-
rant tegebantur ab aqua: deinde rurſus paulatim aſcendentem induiſſe. An nō enim tor
menta quoq; tulit fortiter Leæna Attica, quæ cùm eſſet conſcia inſidiarū quæ ab Armo-
dio & Ariſtogitone parabantur in Hipparchū, nihil omnino eſt elocuta, etſi valde crucia
retur? Aiunt autem Argolicas quoq;, Teleſilla poëtria duce, Spartanos qui magna erant
virtute in rebus bellicis, cumprimum ſe eis oſtendiſſet, fugaſſe, & effeciſſe vt illæ mor-
tem nihil extimeſcerent. De filiabus quoq; Danai dicit ſimilia is qui fecit Danaidem:

Tuncq; citò Danai ſumpſerunt arma puellæ,
In ripis pulchro labentis flumine Nili. & quæ ſequuntur.

Canunt autem reliqui Poëtæ velocitatem Atalantæ in venatione, & egregiam Anticleę
amicitiam, & Alcediſtis in maritum amorē, & Macæriæ & Hyacinthidū magnum & ex-
celſum animum. Quid verò non Theanò quidē Pythagorica eò proceſsit philoſophiæ,
vt ei qui ipſam curioſe aſpexerat, & dixerat, Pulcher cubitus: reſponderit, At non publi-
cus? Eiuſdem grauitatis fertur illud quoq; dictū. Rogata enim Poſtæa mulier à quo viro
deſcenderit in Theſmophotiū, A proprio quidē, inquit: & ſtatim ſubiunxit, Nunquam
autem ab alieno. Quinetiam Themiſto quoque Zoili filia Lampſacena, vxor Leontiei
Lampſaceni, dabat operam philoſophiæ Epicureæ: ſicut Myia Theanûs filia, Pythago-
reæ, & Arginete quę ſcripſit res geſtas Dionyſij. Filię autem Diodori, cui fuit cognomen
C Saturnus, fuerunt omnes dialecticę, vt ait Philo dialecticus in Menexeno, quarum hæc
feruntur eſſe nomina, Menexene, Argia, Theognis, Artemeſia, Pantaclea. Memini au-
tem etiam Cynicæ cuiuſdam. Hipparchia autem vocabatur Maronitis, vxor Cratetis,
propter quā in Poëcile quoq; celebrata fuere Cynogamia. Arete aūt Ariſtippi Cyrenai-
ca, erudijt Ariſtippum qui μητροδίδακτος, id eſt, à matre doctus, fuit cognominatus. Apud
Platonem etiam philoſophabantur Laſthenia Arcadia, & Axiothea Phliaſia. Aſpaſia au-
tem Mileſia, de qua multa quoq; conſcribunt Comici, vſus quidem eſt Socrates, ad Phi-
loſophiam: Pericles autem, ad rhetoricam. Prætermitto alias, ne ſit prolixior oratio, ne-
que recenſens Poëtrias, Corynnam & Teleſillam, Myiam & Sappho, aut pictrices, vt Ire
nem Cratini filiam, & Anaxandram Nealcis, vt dicit Dydimus in Sympoſiacis. Cleoboli
autem ſapientis & Lyndiorum monarchæ filiam, non pudebat lauare pedes paternorū
hoſpitum. Nam Abrahæ quoq; vxor beata Sarra, parauit ipſa Angelis panes ſubcineri-
tios: & puellæ regiæ paſcebant oues apud Hebræos. Vnde etiam quæ eſt apud Homerū
Nauſicaa, iuerat ad pannos lauandos. Velit ergo pudica mulier, primùm quidem ſi fieri
poſsit marito perſuadere, vt ſit ei ſocius eorum quæ ferunt ad beatitudinem: ſi id autem
non poſsit efficere, ſola contendat ad virtutem, marito quidē parens in omnibus, vt in-
uito illo nihil vnquam faciat, præter ea quę cenſentur pertinere ad virtutem & ſalutem.
Sed & ſi quis citra vllam pergentem ſimulationem, aut vxorem, aut etiam ancillam, ar-
ceat à tali affectione, nihil aliud videtur is tunc facere, quàm à iuſtitia quidem & tempe-
rantia ſtatuiſſe abducere: iniuſtam autē ſimul & intemperantē voluiſſe domū ſuam effi-
cere. Fieri ergo non poteſt vt nec vir, nec mulier, ſit in vlla re doctus, qui non fuerit vſus
diſciplina, meditationeq; & exercitatione. Virtutē autem non in aliquibus alijs, ſed vel

in nobis maximè ſitam eſſe dicimus. Itaq; alia quidē poteſt quis arcere bellum gerens, D
quod autem in noſtra ſitum eſt poteſtate, nequaquam, nec ſi maximè quidem inſtiterit.
Eſt enim donum datum diuinitus,& quod non alicui alij ſubijcitur. Vnde intemperan-
tia quidem non videri potuerit eſſe alicuius malum, quàm eius qui ſe gerit intemperan
ter. Temperanria autem rurſus eius bonum, qui poteſt ſe temperare. Mulierem autem
quæ cum honeſtare amat maritum deſcribit Euripides, ſic monens:

Boniſq; verbis proſequi.
Videri oportet ſi quid coniux dixerit:
Si haud dixerit, laborare vt ad gratiam
Dicat mariri. Et his rurſus vtiq; ſimilia.
Dulce eſtque coniugem, mali
Si euenerit quid, cum viro triſtarier,
Doloris eſſe gaudij participem.

Sic morum manſuetudinem oſtendens & beneuolentiam eſſe vel in calamitatibus. De-
inde ſubiungit:

Ægrotus & ſi ſis, ægra ſimul feram
Tuaque patiar mala : & certè mihi,
Non quicquam acerbi:unà cum amicis nam decet
Fieri beatos:quid niſi hoc amiciria eſt?

Sanctificatur itaq; etiam quod per Verbum perficitur matrimonium, ſi coniugium ſe
Deo ſubmittat, & cum vero corde adminiſtretur in fidei certitudine, ſanctificatorũ cor-
da à mala conſcientia, & ablutorum corpus aqua munda, & habentium confeſsionem
fidei. Fidelis enim eſt qui promiſit. Oportet autem felix matrimoniũ, neq; vnquam diui E
tijs, nec pulchritudine cenſeri, ſed virtute.

Nulli quidem (ait tragœdia)
Coniugi in maritum pulchra forma profuit,
Multis autem virtus profuit. Quæuis enim bona mulier, quæ viro adhęret, ſcit eſſe
temperans. Deinde veluti dans admonitiones, ait:
Hoc primum adeſt, nam deformis maritus ſi fiet,
Formoſum ei quæ ſapit decet viderier.
Non oculus, ſed mens ea eſt quæ iudicant.

& quæ conſequuntur. Valde autem propriè dixit ſcriptura mulierem datam eſſe à Deo
adiutricem. Clarum eſt ergo, quòd vnicuiq; ex jis quæ à marito eueniunt moleſtijs, ratio
ne cum perſuaſione mederi apud ſe conſtituet. Sin autē non obediat, tunc iam conabi-
tur, quoad eius fieri poteſt, ab humana natura, vitam nulli peccato affinem tranſigere,
& ſeu cum Verbo mori oporteat, ſeu viuere, talis actionis adiutorem & ſociũ Deum eſſe
exiſtimans, qui reuera & adeſt, & eſt Seruator, & in pręſentia & in futuro, illumq́; ducem
& principem cuiuſuis actionis conſtituens, temperantiam quidē & iuſtitiam ſuum eſſe
munus exiſtimans, religionem autem & in Deum pietatem & amorem finem ſuum eſſe
Tit.2. ſtatuens. Eleganter itaq; Apoſtolus in epiſtola ad Titũ dicit, anus debere eſſe in habitu F
ſancto, non calumniatrices, non vino multo ſeruientes, vt erudiant adoleſcentes, vt ſint
virorũ ſuorũ amantes, & filios ſuos diligant, prudentes, caſtæ & ſobriæ, domus curā ha-
bentes, benignę, ſubditæ viris ſuis, ne verbum Dei blaſphemetur. Potius autem, inquit,
Heb.12. pacem perſequimini cum omnibus, & ſanctificarionē, ſine quo nemo videbit Dominũ:
attendentes ne quis fornicator aut prophanus, vt Eſau, qui pro cibo vno vendidit ſua
primogenita: ne qua radix amaritudinis ſurſum naſcens moleſtiã afferat, & per eam in-
quinentur multi. Deinde veluti colophonē imponens quæſtioni de matrimonio, ſub-
Heb.13. iungit: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores autem
& adulteros iudicabit Deus. Cùm vnus vtiq; ſcopus & vnus finis, & viro & mulieri ſit o-
1.Pet.1. ſtenſus, de eo qui eſt perfectus dicit Petrus in Epiſtola : Modicũ nunc ſi oportet triſtitia
affecti iu varijs tentationibus, vt probario veſtræ fidei multò precioſior auro quod perit,
& per ignem eſt probatũ, inueniatur, in laudem & gloriam in reuelatione Ieſu Chriſti,
quē cùm non videritis, diligitis: in quē nunc cùm nō videatis, credatis aũt, exultatis læti
tia inenarrabili & glorificata, reportantes finē fidei, ſalutē animarũ. Quamobrē Paulus
2.Cor.11. quoq; gloriatur ſe propter Chriſtũ fuiſſe in laboribus abundantius, in plagis ſupra mo-
dum, in mortibus frequenter. Hic inuenio perfectũ multis modis accipi, prout is eſt qui
in vnaquaq; virtute ſe rectè gerit. Perficitur itaq; & conſummatur aliquis, & vt pius ac
religioſus, & vt tolerans, & vt continens, & vt operarius, & vt martyr, & vt cognitione
præditus. In omnibus autem ſimul perfectus, neſcio an vllus ſit qui eſt adhuc homo, niſi
ſolum is qui propter nos induit hominem. Quanquã ex nuda lege fuerit quis vtiq; per-
fectus, qui profitetur abſtinentiã à malis. Ea aũt eſt via ad Euangeliũ, & ad benefacien-
dum. Sed legis quidem ex cognitione perfectio, eſt aſſumptio Euangelij, vt fiat is qui eſt
ex lege

A ex lege perfectos.Ita eñ prędixit is qui eſt ex lege Moſes,eſſe audiendũ vt accipiamus ex
Apoſtoli ſeoteoria,Chriſtũ legis plenitudinẽ.In Euangelio aũt iam proficit is qoi eſt co-
gnirione prædirus,non ſolùm vtens lege tanquã gradu, ſed eam percipiens & mente in-
telligens, vt tradidit Apoſtolis qui dedit teſtamenta Dominus. Qoòd ſi etiã rectè vitam
inſtituerit,ſicut certè fieri non poteſt vt in bene operando difficultatem conſequatur co
gnirio,& præterea rectiſsimè confeſſus, Martyr ſeu teſtis fiat, maximã vt inter hominea
dignitatẽ meritumq; accipiens, ne ſic quidẽ eò perueniet, vt vocetur in carne perfectus,
quoniã hanc appellarionẽ prǫoccupauit vitæ finis,cùm,qui eſt teſtis ex cognitione,iam
eò peruenerit vt perfectum opus oſtenderet & propriè produceret,ſanguine per charita
tem ex cognitione profectam benignè donaro emittens ſpiritum: beatus autẽ hinc fue-
rit & iurè perfectus vocetur,vt ſublimitas poteſtatis ſit Dei,& non ex nobis,vt dicit Apo
ſtolus.Solùm conſeruemus liberum eligendi arbitriom & charitatem: in quolibet affli- 2.Cor.4.
cti,ſed non redacti in anguſtias:egentes,ſed non oppreſsi egeſtate: perſecutionẽ patien-
tes,ſed non derelicti:deiecti,ſed non perditi. Oportet enim eos qui ex ſententia Apoſto
li conteodunt ad conſummationẽ, nullam in nulla re dare offenſionem, ſed in re quali- 2.Cor.10.
bet cõmendare ſeipſos noo hominibus,ſed Deo. Sit autem acceſsio & additamentũ pa-
rêre etiam hominibus: etenim his etiam parêre eſt conſentaneum, propter ea quæ inſe-
ctantur maledicta.Cõmendatio aotem in tolerantia multa,in afflictionibus,in neceſsita 2.Cor.6.
tibus,in anguſtijs,in plagis,in carceribus,in ſeditionibus,in laboribus,in vigilijs,in ieiu
nijs,in caſtitate,in cognitione,in patientia,in benignitate,in ſancto ſpiritu, in charitate
B non ficta,in verbo veritatis,in virtute Dei,vt ſimos templa Dei emundata ab omni inqui
namento carnis & ſpiritus. Et ego,inquit, vos accipiã,& ero vobis in patrẽ,& vos eritis
mihi in filios & filias, ait Dominus omnipotẽs.Perficiamus ergo,inquit,ſanctitatẽ in ti-
more Dei.Nam etſi triſtiriã timor generat, gaudeo,inqoã, non quòd triſtitia affecti eſtis, 2.Cor.7.
ſed quòd triſtiria affecti eſtis ad pœnitentiã. Triſtitia enim affecti eſtis ſecundũ Deum,vt
in nullo detrimentũ à nobis accipiatis. Nam quæ eſt ſecundũ Deum triſtitia, pœniten-
tiam ad ſalutem operatur impœnitendam. Triſtiria aũt mundi,mortẽ operatur. Etenim
hoc ipſum qoòd triſtitia affecti eſtis ſecundũ Deum, qnantũ in vobis operatur ſtudium,
ſed defenſionem,ſed indignarionẽ,ſed timorem,ſed deſiderium, ſed æmulationem, ſed
vindictam?In omni exhibuiſtis vos eſſe caſtos negotio. Hæc ſuot exercitationis quæ ex
cognirione proficiſcitur præexercitamenta. Quoniã aotẽ Deos ipſe omnipotens dedit
alios quidem Apoſtolos,alios verò Prophetas,alios autem Euangeliſtas,alios autem pa Ephe.4.
ſtores & doctores ad perfectionẽ ſanctorum, ad opus miniſterij,ad ędificationem corpo
ris Chriſti,donec occurramus omnes in vnitatẽ fidei & agnitionis Dei filij Dei in virum
perfectũ,in menſuram ętatis plenitudinis Chriſti: ſtudendum eſt viri euadere ex cogni-
tione, & quãmaximè perfici adhuc in carne manentes,ex perfecta hìc concordia & con-
ſenſiooe,meditantes cũ Dei voluntate concurrere, ad reſtitutiooẽ eius quæ verè eſt per-
fecta nobilitatis & cognationis,in plenitudinem Chriſti qoæ ex perfectione perfecta eſt
abſolutè. Iam cernimus quanam ratione & quomodo & quando perfectũ dicit diuinus
Apoſtolus,& vt perfectorum oſtendit differenrias. Et rurſus: Vnicuiq; datur manifeſta- 1.Cor.12.
C tio ſpiritus ad vtilitatem,alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij autem ſer
mo ſcientiæ ſecundũ eundem ſpiritũ,alteri fides in eodem ſpiritu,alij autem gratiæ ſani
tatum in eodem ſpiritu,alij verò operariones virtutũ, alij propheria, alij diſcretio ſpiri-
tuum,alij genera linguarum, alij autem interpretatio linguarum. Omnia autem hæc o-
peratur vnus & idem ſpiritus,diuidens ſeorſum vnicuiq; prout vult. Quæ cùm ita ſe ha-
beant,Prophetę quidem perfecti ſunt in prophetia,iuſti autem in iuſtitia,& martyres in
confeſsione, alij autem in prædicatione, non expertes quidem virtutum cõmunium,
ſed rectè ſe gerentes in ijs in quibus ſunt ordinati. Quis enim ſanæ mentis dixerit Pro-
phetam non eſſe iuſtum?Quid enim,oon iuſti quoq; ſicut Abraham prophetaſunt?

Bellica nanq; Deus dedit huic vt munera obiret,
Illi vt ſaltaret,cithara cantúue ſonaret,

ait Homerus. Sed vnnſquiſq; habet proprium donum à Deo,hic qoidem ſic,ille verò ſic:
Apoſtoli autem fuere pleni in omnibus. Inuenies itaq;, ſi volueris, ex eorum rebus ge-
ſtis & ſcripris,eorum cognitionẽ,vitam,prædicationẽ,iuſtitiam,caſtitatem, prophetiã.
Sciendum eſt autem quod etſi Paulus ſit tempore recenrior, vt qui ſtatim floruerit poſt
Domini aſſomptionẽ: eius tamen ſcripturã dependet ex veteri teſtamento, illinc & ſpi-
rans & loquens. Quæ eſt enim in Chriſtum fides,& Euangelij cognitio, eſt expoſitio, &
legis adimpletio.& ideo dictũ eſt Hebręis:Niſi credideritis,nõ intelligetis:hoc eſt,niſi ei Eſa.7.
credideritis qui per legẽ eſt prædictus,& à legis oraculo eſt ſignificatus, oon intelligetis
vetus teſtamentũ, quod ipſe per propriã expoſuit præſenriam: quocirca intelligens &
perſpicax quoq; eſt hic,qui eſt cognitione prǫditus.Eſt aotem eius opus nõ à malis abſti
nentia,ea eſt eñ baſis maximi profectus: ſed nec aliquid boni facere,vel propter metũ.

Pſalm.136. Scriptũ eſt enim:Quò fugiam,& vbi abſcondar à facie tua?Si aſcendero in cœlum,tu illic D
es:ſi abiero ad extrema maris, illic eſt dextera tua:ſi deſcendero in abyſſos, illic ſpiritus
Apoc.22. tuus.Sed neq; propter ſpem promiſsi honoris:dictum eſt enim, Ecce Dominus, & mer-
1.Cor.3. ces eius à facie eius, vt reddat vnicuiq; ſecundum opera ſua, quæ oculus non vidit, & au
ris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt, quę præparauit Deus ijs qui ipſum
diligunt.Sola autem quæ propter charitatem fit beneficentia,propter ipſum honeſtũ eſt
expetenda ei qui eſt cognitione præditus.Iam verò ex perſona Dei,Domino dictum eſt:
Pſal.2. Pete à me,& dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã. Petitio maximè regia, quæ docet hominũ
ſalutẽ peti ſine mercede,vt nos ſimus hęredes & poſsideamus Dominũ.Contrà enim ali
cuius vſus gratia,nempe vt hoc fiat, vel illud nõ fiat,eam quę circa Deũ verſatur deſidera
re ſcientiã, nõ eſt propriũ eius qui eſt cognitione prędítus:cauſa aũt contemplationis ei
ſufficit,ipſa cognitio.Auſim enim dicere,nõ eò quòd velit ſaluus eſſe,eliget cognitionẽ,
qui perſequitur cognitionẽ propter iuſtã diuinã ſcientiã. Intelligentia enim ſemper ver
ſare,extenditur ad id quod eſt ſemper verſare intelligentia:illud autẽ ſemper verſare in-
telligentia,cũ per temperationẽ nullis interuallis diſiunctã, facta fuerit eius qui cogno-
ſcit eſſentia,& perpetua contemplatio manet viua ſubſtantia. Si quis ergo per poſitionẽ
ei qui eſt cognitione præditus propoſuerit,vtrũ malit Dei cognitionem, an ſalutẽ æter-
nam,ſint autẽ ea ſeparata,cùm ſint omnino eadẽ,nihil penitus dubitans elegerit Dei co
gnitionem, propter ſe iudicans eſſe expetendam eam quæ fidem tranſcendit per chari-
tatem ad cognitionem,proprietatẽ. Hæc eſt ergo prima eius qui eſt perfectus beneficen
tia,quando nõ fit propter aliquẽ vſum eorũ quę ad ſe pertinẽt. Cùm aũt iudicauerit pul- E
chrũ eſſe & honeſtũ id quod bonum eſt facere,vehementer incitata operatio bene ſe ge-
rit in omni actione, non in aliqua quidem rectè, in aliqua verò non, ſed in benefaciendi
habitu conſtituta: neq; præterea propter gloriam, aut vt philoſophi dicunt εὔκλειαν, id
eſt,famam illuſtrem,neq; propter mercedem aut ab hominibus,aut à Deo,ad imaginem
& ſimilitudinẽ Domini vitam peregerit. Et ſi aliqua ratione ei bonum operanti aliquid
contrarium occurrerit,talionem pariſq; pari relationem vt bonam, citra vllam acceptæ
iniuriæ recordationẽ,proijciet, vt qui erga iuſtos & iniuſtos,exiſtat iuſtus & bonus. Eis
Matth.5. qui ſunt eiuſmodi dicit Dominus:Eſtote ſicut pater veſter perfectus. Ei caro eſt mortua,
viuit autem ipſe ſolus,vt qui ſepulchrũ in ſanctũ templum Domino conſecrauerit,vete-
rem peccatis obnoxiã animã ad Deũ conuertens. Is non eſt amplius continens, ſed per-
uenit ad habitũ impatibilitatis,vt diuinã figurã induat expectans.Si eleemoſynã,inquit,
Matth.6. feceris,nemo ſciat:& ſi ieiunaueris, vngere,vt Deus ſolus cognoſcat, nullus autẽ homo.
Sed neq; ipſe qui miſeretur,debet ſcire ſe miſereri:ſic enim erit aliquando quidem miſe-
ricors, aliquando verò non. Cùm aũt ex habitu fecerit id quod eſt beneficũ, naturã boni
imitabitur.Affectio aũt & natura erit & exercitatio. Nõ oportet aũt elatos tranſmoueri,
ſed ingredientes peruenire quò oportet. Hoc eſt enim trahi à patre, dignum effici vt grã
tię virtutem à Deo accipiat,& currat citra impedimentũ:& ſi electũ odio habeant aliqui,
is nouit eorum inſcitiam, animi eorum miſerens ignorationis. Meritò ergo ipſa diligit
cognitio, & eos qui ignorant docet & erudit omnem Dei omnipotentis honorare crea-
turam, ſiquidem Deum didicit diligere. Is non ita habebit virtutem vt ea vel vigilando F
poſsit amitti,vel in ſomnijs,vel vlla viſione, quoniam nec à ſeipſo vnquam excedit habi
tus,ab eo quod eſt eſſe habitum, excidens.Siue ergo cognitio dicatur eſſe habitus vel af-
fectio,eò quòd nunquã ſubeant diuerſæ notiones, principalis pars animæ manens non
alterabilis,non aſſumit aliquam viſorum diuerſitatẽ,quæ ex diurnis motibus fiunt ſimu
lachra ſomnians. Propterea certè Dominus quoq; præcipit vigilare, vt nec noſtra quidẽ
in ſomnis vnquam moueatur anima animi perturbationibus,ſed noctis quoq; vitæ inſti
tutionẽ,tanquã quę interdiu operet̃,duram & immaculatã imperat cuſtodire.Hęc eſt e-
nim quæ fit,quoad eius fieri poteſt, Deo aſsimilatio,mentẽ conſeruáre in ea habitudine
ac relatione quæ fit in ijs quæ ſunt eadem:hęc eſt autẽ mentis habitudo, tanquã mentis.
Varia autẽ affectio,fit per eam quæ eſt erga res materiales affectionem. Qua quidẽ ratio-
εὐφρόνη nox di ne mihi vident̃ noctem vocaſſe εὐφρόνην,quoniã anima tunc ceſſans à ſenſibus conuertitur
citur à bene ad ſeipſam, & eſt magis prudentiæ particeps. Propterea ergo ſacra quoq; myſteria maxi
prouidendo. mè noctu fiunt, ſignificantia eam quæ noctu fit, animæ à corpore contractionẽ. Ne dor-
1 Theſſ.5. miamus igit̃ vt reliqui,ſed vigilemus & ſobrij ſimus.Qui em̃ dormiũt, noctu dormiunt:
& qui inebriant̃,noctu inebriant̃:nos autem cùm ſimus diei,ſobrij ſimus, induentes lori
cam fidei & charitatis,& galeam ſpem ſalutis. Quæcunq; autẽ dicunt de ſomno, eadem
etiã oportet exaudire de morte:vtrunq; em̃ ſignificat abſceſſum animę,mors quidẽ ma-
gis,ſomnus verò minus: quod quidem poteſt etiã accipi ab Heraclito. Homo in lætitia
tangit lucem ſibi mortuus,extinctus:viuus autem tangit mortuum,dormiens extinctus
oculos. Vigilans tangit dormientẽ: Beati enim qui viderunt Dominũ,ex ſententia Apo-
ſtoli.Quoniã tempus eſt iam nos ex ſomno ſurgere,nunc enim eſt propius noſtra ſalus,
quàm

A quàm quando credidimus.Nox proceſsit, dies appropinquauit. Deponamus ergo ope-
ra tenebrarum, & induamur arma lucis. Diem autem allegoricè dicit filium & lucem,&
rurſus præcepta arma lucis metaphoricè.Hac ratione dicunt oportere nos ablutos, ad ſa
crificia & preces ire mundos & ſplendidos, & hoc quidem fieri ſymboli ſigniue gratia,
eſſe ſcilicet extrinſecus ornatum & emundarum.Emundatio autem eſt,ea quæ ſunt ſan-
cta animo agitare & ſentire . Quinetiam imago quoque fuerit baptiſmatis, quæ etiam à
Moſe poëtis tradita fuit hoc modo:

Cùm hauſit aquam,mundas geſtans in corpore veſtes,
Penelope venit ad preces,Telemachus autem
Ablutusq; manus pelago,edit vota Mineruæ.

Hic erat mos Iudęorum,vt etiam ſępe in lecto tingerētur . Bene ergo illud quoq; dictum
eſt:Non lauacro mundus eſto,ſed animo.Eſt enim perfecta,vt ſentio, mundities,quæ eſt
mentis & operum & cogitationum,& pręterea ſermonis quoq; ſynceritas, & vltima pec
cati in inſomnijs vacuitas.Eſt autem ſufficiens,vt ego quidem opinor,homini purgatio,
perfecta firmaq; ac ſtabilis pœnitētia, ſi cùm de præcedentibus nos damnauerimus actio
nibus, anterius procedamus, poſtea intelligentes, & mentem immerſam ſuſtollentes,
tam ab ijs quæ per ſenſum delectant,quàm prioribus delictis . Si itaque ſcientiæ quæ di-
citur ἐπιστήμη, danda eſt etymologia ex ſtatione & quiete, quæ dicitur στάσις, eius ſumenda
eſt explicatio,quoniam noſtram in rebus ſiſtit mentem, quæ prius aliàs aliter ferebatur.
Similiter fidei quoque, πίστιν inquam,danda eſt etymologia, animæ noſtræ περὶ τὸ ὂν στάσιν,
B id eſt, circa id quod eſt ſtatio & quies. Nos autem eum qui ſemper & in omnibus eſt iu-
ſtus ſcire cupimus, qui nec timens ſupplicia quæ à lege ſtatuuntur, nec eorum cum qui-
bus verſatur, & qui peccata perſequuntur, odium vitans in improbos, nec quod ex ipſis
ſceleribus & flagitijs impendet periculum reformidans,iuſtus permanet . Qui enim pro
pter hæc abſtinet à faciendo aliquid ex ijs quæ ſunt iniuſta, non eſt ſua ſponte, ſed metu
bonus . Atque Epicurus quidem ait eum qui eſt ex eius ſententia ſapiens, velle propter
aliquod lucrum facere iniuriam . Non poſſe enim ſibi perſuadere fore vt lateat. Quare ſi
ſciuerit fore vt lateat,faciet iniuriam,vt eſt eius ſententia. Et hæc quidem ſunt tenebrico
ſa dogmata.Si autem ab iniuria facienda abſtinuerit propter ſpem remunerationis à deo
cōſequendę ob ea quæ iuſtè fecerit,ne ſic quidem ſua ſponte eſt bonus. Sicut enim illum
metus,ſic hunc quoque merces iuſtum facit,vel potius efficit vt videatur iuſtus.Eam au-
tem ſpem quæ eſt poſt mortem, non ſolùm ſciunt qui barbaram perſequuntur philoſo-
phiam,bonis quidem bonam, malis autem contrariam , ſed etiam Pythagoræi : nam illi
quoque ſpem in fine denunciabant ijs qui philoſophabantur, cùm etiam Socrates dicat
in Phędone,bonas animas hinc cum bona ſpe excedere : & rurſus malos vituperās,ei op
ponit: viuunt enim cum mala ſpe,dicens.Ei videtur etiam conſentire Heraclitus, per ea
quæ dicit differens de hominibus:Homines mortuos manent quæ non ſperant, nec ex-
pectant.Diuinè ergo Paulus apertè ſcribit ad Romanos: Afflictio patientiā operatur, pa- Rom.5.
tientia verò probationem, probatio autem ſpem, ſpes verò pudore non afficit . Propter
ſpem enim futuram eſt patientia:ſpes autem eſt etiam æquiuocè ſpei redditio & reſtitu-
C tio,quę etiā pudore non afficit,vt quę probris & cōtumelijs non amplius afficiatur. Qui
aūt nudę vocationi,quatenùs vocatus eſt,obedit,is neq; propter timorē,neq; propter vo
luptates,tendit ad cognitionē.Non enim conſiderat an aliquod vtile lucrum vel delecta
tio aliqua extrinſecus conſequat̃,ſed tractus à dilectione eius qui verè eſt amatoris,& ad
id quod fieri oportet adductus, pius eſt Dei cultor. Vnde nec ſi per poſitionē à Deo acce-
perit poteſtatē faciendi ea quę ſunt prohibita,citra vllam pœnam:neq; ſi propterea bea-
torum bona accepturū eum eſſe ei promiſſum fuerit : ſed nec ſi perſuaſum habuerit fore,
vt Deum lateant ea quę gerit(quod quidem fieri non poteſt)in animū vnquam eſſe indu
cturū, vt aliquid agat pręter rectam rationē, cùm id quod verè eſt honeſtum, & ex ſeipſo
eligendum,& ea ratione expetendū amandumq;,ſemel elegerit. Non eñ in eſca ventris 1.Cor.8.
eſſe quod bonum eſt accepimus . Audiuit aūt ille quòd cibus nos non cōmendabit, neq;
matrimoniū,ſed neq; abſtinētia à matrimonio in ignoratione : ſed opus ex virtute quod
fit per cognitionē.Nam canis quoq; qui eſt animal expers rationis,ſic dicatur eſſe conti-
nens,dum eum timet qui tollit baculum,& ideo à cibo abſtinet. Horum ergo ſcias quòd
ablata quę facta eſt promiſsio, & circūſcriptus is cuius minę intentatę ſunt metus, & ſe-
paratū quod impendet periculum,arguit propoſitū. Non enim ipſi rei naturę ſe propriè
coniungunt & accōmodant, vt reuera cōprehendant per cognitionē, eſſe quidem bona
omnia quę creata ſunt ad vſum noſtrum:vt matrimoniū,verbi gratia,& liberorū procrea
tionem,ſi adſumptę ſint cum temperantia:bono autem eſſe melius,per eam quę eſt Deo
aſsimilationē,euadere impatibilem & virtute prędirum: ſed ex ijs quę extrinſecus addu
cūtur bonis vel malis,ab alijs quidem abſtinēt,ab alijs verò minimè. Quinetiā ea à quib.
abſtinent abhorrentes,creaturā & opificem cernūtur accuſare: & licet ipſa ſpecie verſen

tur fideliter,habent tamen impium iudicium. Illud autem, Non concupiſces, neque ne- D
ceſsitate eget quæ eſt ex timore,quæ cogit abſtinere à ſuauibus: neque mercede,quę per
promiſsionem perſuadet reprimere appetitiones.Neq; obedientiã propter mandatum,
ſed propter promiſsionem eligunt, qui Deo propter promiſſa obediunt, à voluptate in-
eſcati.Sed neq; auerſatio à rebus ſenſilibus, effecerit conſequenter coniunctionem cum
ijs quæ percipiuntur intelligentia . Contrà autem, cum ijs quæ intelligentia percipiun-
tur coniunctio,ei qui eſt cognitione prędirus,ſecundum naturã deducitur à rebus ſenſili
bus,vt qui per eorum quæ ſunt pulchra electionem, bonum ſcienter elegerit, & admire-
tur quidem generationẽ,& ſanctificet Creatorem: ſanctificet autem eam quę fit Deo aſsi
milationem. Sed ego me liberabo,dixerit, à cupiditate,ô Domine, vt mihi tecum inter-
cedat coniunctio.Pulchra enim eſt quę vtiq; creata eſt diſpenſatio, & omnia rectè admi-
niſtrantur,& nihil fit ſine cauſa.In ruis me eſſe oportet,ô Omnipotens, & licet hic fuero,
ſum apud te.Volo autem expers eſſe metus,vt ad te poſsim appropinquare, meditans vt
tua paucis contenta ſit electio,quę iuſta eſt,eorũ quę ſunt bonæ ex ſimilibus.Myſticè ad-
modum & ſanctiſsimè nos docens Apoſtolus, eam quę verè grata eſt electionẽ, nõ quòd
alia tanquã mala reprober,ſed quòd bonis cenſeat eſſe meliora,ſignificauit dicens:Qua-
1.Cor.7. re & qui matrimonio iungit virginẽ ſuam, bene facit, & qui non iungit, melius facit,ad
id quod honeſtum eſt,& facultatem præbet indiuulſe Domino aſsidendi. Scimus aũt ea
quę difficulter quidem parati poſſunt,non eſſe neceſſaria: quę autem ſunt neceſſaria,pà-
raru facilia benignè facta eſſe à Deo.Quamobrem bene dicit Democritus,naturam & do
ctrinam rem eſſe perſimilem.Cauſam aũt breuiter reddimus. Natura enim hominẽ con- E
cinnat & componit:concinnans autem ac componens, naturam ei tribuit: neq; intereſt
an fuerit natura effectus talis,an tempore & diſciplina transformatus:vtrunq; autẽ præ-
buit Dominus,illud quidem per creationem,hoc verò per recreationẽ & renouationem
quę fit ex teſtamento.Quod autem cõducit ei quod eſt magis principale, id eſt magis eli
gendum:eſt autem omnium maximè principale,mens: ſic ergo videntur reuera honeſta
eſſe iucundiſsima, & ex ſe præbere eum quem deſiderant fructũ,nempe animę tranquil-
Prouerb.1. litatem.Qui autem me audit,inquit,requieſcet in pace confidens,& ſine metu conquie-
Pſal.8. ſcet ab omni malo.Cõfide in toto corde tuo & mente tua in Deo . Hoc modo fieri poteſt
Ioan.10. vt qui eſt cognitione prędirus,iam deus euaſerit.Ego dixi Dij eſtis,& filij altiſsimi. Dicit
autem Empedocles quoq; ſapientum animas Deos fieri,hoc modo ſcribens:

Poſtremò vates,& qui hymnos carmine cantant,
Et medici in ſeclis hominum terreſtribus inſunt:
Hinc exiſtunt Dij,ſunt quorum maximi honores.

Atq; homo quidem qui eſt in genere, fingitur ex idea ſpiritus qui eſt congenitus. Neque
enim informis & figuræ expers creatur in officina naturæ,vbi hominis generatio myſti-
cè perficitur,cùm ſit cõmunis & ars & eſſentia.Homo autem hic quiſpiam , ſeu homo ſin
gularis,charactêrem ſuſcipit ex forma animæ inſita eorum quæ elegerit.Qua ratione A-
dam quoque dicimus fuiſſe perfectum, quod attinet ad formationem : nihil enim ei de-
fuit ex ijs quæ homini formæ & ſpeciei charactêrem tribuunt. Ille autem dum fieret,ac-
cepit perfectionem, & iuſtificatus eſt per obedientiam . Hoc erat quod in virum creſce- F
bat,nempe id quod in eius poteſtate erat ſitum,ſeu liberum arbitrium.Quòd autem ele-
gerit, atqueadeo id quod erat vetitum elegerit,non eſt culpa in Deum conferenda . Du-
plex enim eſt generatio, vna quidem eorum quæ gignuntur, altera verò eorum quæ
fiunt:& hominis quidem magni & fortis animi virtus cùm ſit, vt aiunt, ſua eſſentia per-
turbationibus ac motibus animi obnoxius, reddit metus expertem & inſuperabilem
eum qui eſt eius particeps, & eſt ira mentis ſatelles in patientia, & tolerantia, & ijs quæ
ſunt ſimilia.Sub cupiditate autem collocatur etiam temperantia, & ſalutaris prudentia.
Deus autem eſt impatibilis, iræq; expers & cupiditatis, & nõ per eam eſt metus expers,
aut ea declinat quæ ſunt moleſta & grauia.Sed neque eſt temperans aut imperat cupidi-
tatibus: neque enim in graue aliquod aut moleſtũ Dei natura inciderit.Neq; fugit Deus
timorem,ſicut nec concupiſcet, vt etiam imperet cupiditati.Myſticè ergo apud nos quo
que dictum eſt illud Pythagorçum,Oportere hominem quoq; fieri vnum. Nam ipſe quo
θεὸς deus,ἀπὸ τοῦ θεῖν, quod eſt currere. que Pontifex eſt vnus, cùm ſit vnus Deus per immutabilem huius habitum, quòd bona
ſcilicet ſemper currant. Iam verò Seruator per cupiditatem vnà etiam ſuſtulit iram, quæ
eſt vindictę cupiditas.In ſumma enim,patibilitas eſt per quoduis genus cupiditatis.Qui
autem ad impatibilitatem deductus homo, Deus efficitur citra vllum inquinamentum,
fit vnicus.Quomodo ergo qui in mari ab anchora ſtabiliuntur, trahũt quidem anchorã,
nõ illam autem attrahunt,ſed ſeipſos ad anchorã: ita qui per vitam quę proficiſcitur à co
gnitione,Deum attrahunt imprudentes,& nõ aduertentes,ſeipſos ad Deum adducunt.
Qui enim Deum colit,ſeipſum colit.In vita ergo quę verſatur in cõtemplatione,ſui quis
curam gerit, dum Deum veneratur, & per ſuam ſyncerã purgationẽ Deum ſanctũ ſanctè
contempla-

A contemplatur. Quæ enim aſsiſtit temperantia, ſeipſam aſsiduè conſiderans & contem-
plans, Deo quoad eius fieri poteſt, aſsimilatur. Iam verò id eſt in noſtra poteſtate, cuius
ex ęquo ſumus Domini, & eius quod ei aduerſatur, vt philoſophari, vel non: & credere,
aut nō credere. Per hoc ergo quòd ſumus ęquè participes vtriuſq; eorum quę inter ſe ad-
uerſantur, inuenitur fieri poſſe id quod eſt in noſtra poteſtate. Quinetiam præcepta ſunt
eiuſmodi vt à nobis poſsint fieri & non fieri, quę conſentaneum eſt vt conſequatur laus
& vituperatio: & qui rurſus puniuntur propter ea quę ab ipſis admiſſa ſunt peccata, pro-
pter ipſa ſola puniuntur. Pręterierunt enim ea quę facta ſunt, neq; fieri poteſt vt ſit vnquā
infectum quod factum eſt. Dimittuntur ergo quę facta ſunt ante fidem, non vt non facta
ſint, ſed tanquam non facta ſint. Sed ne omnia quidem, dicit Baſilides, ſed ſola dimitti in
uoluntaria, & quę fiunt per ignorationem, perinde ac ſi homo aliquis, nō Deus, tam ma
gnum pręberet donū. Huic dicit ſcriptura: Exiſtimaſti ô impie quòd ero tui ſimilis? Sed Pſal.49.
etſi punimur propter voluntaria, nō vt non facta fuerint, ſed quòd facta ſint punimur. Pu
nitio aūt non iuuat eum qui peccauit ad hoc vt non fecerit, ſed ad hoc vt non peccet am-
plius, neque vllus alius incidat in ſimilia. Hìc ergo bonus Deus caſtigat propter has tres
cauſas: primùm quidē, vt is qui caſtigatur, ſeipſo melior euadat: deinde, vt ij qui poſſunt
ſalui fieri per exempla, prępararentur admoniti: & tertiò, ne is qui iniuria afficitur, contem
ptui habeatur, & aptus ſit ad iniuriā accipiendā. Sunt aūt duo quoq; modi correctionis:
vnus quidem, docēdo: alter verò, corrigēdo, quem etiam caſtigantē diximus. Sciendum
eſt aūt eos qui poſt lauacrū in peccata incidunt, eos eſſe qui caſtigantur. Quę enim prius
B facta ſunt, dimiſſa ſunt: quæ aūt poſtea fiunt, expurgantur. De incredulis dictum eſt, eos
eſſe reputatos tanquam puluerē quem proijcit ventus à facie terrę, & guttam quę è cado Pſal.1.
excidit. Beatus eſt qui habet ſcientię diſciplinam, & neque ad damna ciuium, neq; ad in- Eſa.40.
iuſtas impellitur actiones, ſed immortalis naturę ſenij expertem intuetur ornatum, qua
nam ratione, & quo pacto, quóue modo cōſtiterit. Iis autē qui ſunt eiuſmodi, nunquam
turpium factorum inſidet meditatio. Meritò ergo Plato quoque eum qui ideas contem-
platur, dicit victurum eſſe Deum inter homines: mens autem eſt locus idearum, mens ve
rò eſt Deus. Eum qui Deum in quem non cadit aſpectus cōtemplatur, dixit Deum viuen
tem inter homines. Porrò autem in Sophiſta quoque Eleatem hoſpitem qui erat dialecti Heſiodus.
cus, Socrates Deum nominauit, quales ſunt dijs externis hoſpitibus ſimiles, qui in vrbes
ventitāt. Quando enim anima quæ tranſcendit generationē, per ſe fuerit, & cum formis
ſeu ideis verſatur, qualis eſt qui eſt dux chori in Theæteto, is factus tanquam angelus, e-
rit cum Chriſto, vt qui verſetur in cōtemplatione, ſemper Dei voluntatem conſiderans:
reuera hic ſolus prudens, iſti volitāt velut vmbræ. Mortui enim ſepeliunt mortuos ſuos. Matth.8.
Vnde dicit Hieremias: Implebo ipſam mortuis terra genitis, quos percuſsit ira mea. Atq;
Deus quidem cùm demonſtrari nequeat, non efficit ſcientiā: filius aūt eſt & ſapientia, &
ſciētia, & veritas, & quęcunq; cum his vllam habent cognationē. Quinetiā habet demon
ſtrationem, & vim ratiocinandi. Omnes aūt ſpiritus poteſtates, cùm ſimul vna res factæ
fuerint, ad idem conferunt, nempe ad filium. Eſt autem indefinitus vnaquaq; ſuarum po
teſtatum notione. Quanquam non ſit verè vnum vt vnum, neq; multa vt partes filius, ſed
C vt omnia vnum, vnde etiam omnia. Eſt enim idem circulus omnium poteſtatum, quę in
vnum circumuoluuntur & vniuntur. Et ideo Verbum dictum eſt Alpha & ω, cuius ſolius
finis fit principiū, & rurſus deſinit in id quod eſt deſuper principium, nuſquā diſtantiam
accipiens & dimenſionē. Quamobrem & in ipſum & per ipſum credere, eſt vnicum, fie-
ri ſcilicet in ipſo indiuiulſe vnitum: non credere autem, eſt dubitare, ſpatioq; ac interual-
lo disiungi & diuidi. Propterea hęc dicit Dominus: Omnis filius alienigena, eſt incircun Ezech.44.
ciſus corde, & incircunciſus carne, hoc eſt, immundus & corpore & ſpiritu. Nō ingredie
tur in ſancta ex alienigenis in medio domus Iſraël, præterquam Leuitæ. Alienigenas au
tem dixit eos qui noluerunt credere, ſed volunt eſſe increduli: ſoli ergo ij qui purā agunt
vitam, verè ſunt Dei ſacerdotes. Ea de cauſa cùm omnes tribus circunciderentur, reputa-
tę ſunt ſanctiores quæ vngebant̄ in Pontifices, & Reges, & Prophetas. Vnde eis præcipit
ne tangere quidem mortuos, nec ingredi ad obeuntes, non quòd ſit ſceleratum corpus,
ſed quòd peccatum & inobedientia ſit carnalis, & in corpore verſetur, ſitq; ne mortua, &
ideo abominanda. Ad ſolum ergo patrem & matrem filiumque & filiam mortuam per-
miſſum eſt ingredi ſacerdoti, quoniā hi ſoli ſunt cognati carnis & ſeminis, à quibus pro-
ximam & continentem cauſam ingreſſus in vitam accepit quoque ſacerdos. Mundantur
autem hi quoque ſeptem diebus, per quot dies perficitur generatio: ſeptimo enim quies
celebratur, octano autem offert propitiationem, vt ſcriptum eſt in Ezechiele, per quam
propitiationem poteſt accipi promiſsio. Perfecta eſt aūt, vt exiſtimo, purgatio ac emun-
datio, quæ per legem & prophetas eſt propitia fides in Euangeliū, & quæ eſt per omnem
obedientiam puritas, cum rerum quoq; mundanarū depoſitione, vſq; ad gratam taberna
culi redditionē à iucundo vſu animę. Siue ergo fuerit tempus quod per ſeptem quę enu-

merantur periodos,in ſummam redit quietem:ſiue ſeptem cœli, quos quidem per aſcen D
ſum numerant:ſiue etiam inerrans regio,quę appropinquat mundo qui percipitur intel
ligenria,dicatur Octaua:dicit tamen oportere eum qui eſt præditus cognirione, ex gene
rarione emergere & ex peccato : ſeptem itaque diebus ſacrificantur hoſtiæ pro peccatis.
Iob.1. Cautio enim mutationis adhuc tangit ſeptimũ ambitum.Iob autem iuſtua : Ipſe,inquit,
nudus ſum egreſſua ex vtero matria meæ, & nudus illuc reuertar: non nudus à poſſeſsio
nibus,hoc enim eſt & paruum & cõmune, ſed vt iuſtus recedit nudus à vitio & peccato,
& ab informi ſimulachro,quod eos cõſequitur qui iniuſtè vixerunt. Hoc enim fuit quod
Matth.18. dictum eſt:Niſi cõuerſi effecti fueritia vt puelli, mundi quidem carne, ſancti verò anima,
per abſtinentiam à malis operibus: oſtendens quòd nos tales eſſe vult, quales etiam ge-
nuit ex matrice aquæ. Generario enim excipiena generationem, vult immortales redde
re per profectum:impiorum autem lucerna extinguetur.Porrò autem caſtitatem in cor-
pore & anima, quam is perſequitur qui eſt cognitione præditus, ſapientiſsimus Moſes
pulchrè epanalepſi ſeu reperirione vſus,ſignificauit,corporis & animæ incorruptionem
Gen.24. deſcribens in Rebecca hoc modo:Virgo autem erat pulchra,vir non cognonit ipſam. Re
becca autem exponitur Dei gloria:Dei autem gloria eſt incorruptio. Hęc eſt quę verè eſt
iuſtitia,nolle rei alterius plus quàm par ſit habere, ſed totum eſſe templum Domini ſan-
ctificatum.Iuſtitia ergo eſt pax vitæ & ſtabilitas ac trãquillitas, ad quam Dominus aman
dauit dicens,Abi in pacem.Salem enim pax exponitur,cuius noſter Seruator Rex deſcri
bitur,quem dicit Moſes,Melchizedech,Rex Salem,Sacerdos Dei altiſsimi,qui vinum &
panem ſanctificatum dedit nutrimentum,in typum Euchariſtiæ . Quinetiam Melchize- E
dech exponitur Rex iuſtus. Vniuoca autem ſunt iuſtitia & pax. Baſilides autem qui deſe
cit,iuſtitiam,& eius filiam pacem,exiſtimat manere collocatas in octaua. Tranſeundum
eſt autem à naturalioribus ad moralia, quę ſunt apertiora. Quæ enim de illis habetur ora
tio,ſequetur poſt eam quæ eſt in manibus tractationem . Verè ergo Seruator noſter noa
myſterijs initiat,conuenienter ijs quæ dicit tragœdia,

Videns videntes,donat & ipſa Orgia.

Quòd ſi roges,hæc orgia quamnam tibi habeant ſpeciem,rurſus audies:

Arcana non bacchantibus ſcire haud licet.

Quòd ſi quis rurſus curioſe ſcrutetur cuiuſmodi ea ſint,rurſus audiat:

Te ſcire neſas,ſed ſcire operæprecium eſt.
Qui eſt impius,ſunt huic Dei infeſta Orgia.

Deus autem eſt expers principij , perſectum & omni ex parte abſolutum vniuerſorum
principium,principij efficiens: & quatenus quidem eſt eſſentia, eſt principium loci effi-
cientis:quatenus aũt eſt bonum, moralis: quatenua aũt rurſus eſt mens , ratiocinãtis loci
& iudicantis. Vnde etiam ſolus eſt magiſter, qui eſt ſolus altiſsimi caſti patria, qui erudit
hominem . Non ergo rectè ſaciunt, qui figmentum inſectantur, & corpua vituperant,
non conſiderantes corporis conſtiturionem rectam ſactam eſſe ad cœlum contemplan-
dum : & inſtrumentorum ſenſuum effectionem tendere ad cognirionem, & membra &
partes aptè eſſe compoſitas ad honeſtum,non ad voluptatem. Vnde ſuſcipit hoc habita-
culum animam Deo precioſiſsimam,& ſpiritu ſancto dignum cenſetur per animę & cor F
poris ſanctificationem, vt quod perſectione Seruatoris perficiatur. Quinetiam mutua
trium virtutum conſequentia inuenitur in homine cognirione prædito, qui moraliter,
naturaliter & logicè circa Deum verſatur. Sapientia enim eſt ſcientia rerum diuinarum
& humanarum. Iuſtitia autem eſt concentus partium animæ. Sanctitas autem eſt Dei cul
tus . Si quis autem dicat ſe accuſare carnem, & propter ipſam generationẽ, adducens E-
Eſa. 40. ſaiam qui dicit:Omnis caro fœnum,& omnis gloria hominis tanquam floa fœni. Exicca
rum eſt fœnum,& flos cecidit,verbum autem Domini manet in æternũ : audiat ſpiritum
per Hieremiam interpretantem id quod quæritur:Et diſperſi ipſos tanquam paleas quæ
à vento agitatæ volant in ſolitudinem. Hæc eſt ſors & pars veſtræ incredulitaris dicit Do
minus. Sicut oblitus eſt mei, & ſperaſti in ſalſis , ego quoq; reuelabo poſteriora tua ſuper
faciem tuam,& videbitur ignominia tua,adulterium tuum,& hinnitus tuus,& quę dein
ceps couſequuntur.Hic eſt eñ flos fœni, & ſecundum carnem ambulare, & carnales eſſe
ex Apoſtoli ſententia,eos qui ſunt in peccatis. Prętantiorẽ quidem hominis partem eſſe
animam,eſt extra controuerſiam,corpua autem deteriorem. Sed neq; anima bonum eſt
natura,neq; rurſus malum natura corpus. Neq; verò quod non eſt bonũ,hoc eſt protinus
προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα, ſunt Stoicorum vocabula,de quibus Cicero tertio de finib. malum : ſunt enim quędam quę medium locũ obtinet, & in medijs ſunt * prępoſita & re
iecta. Oportebat ergo hominis compoſirionem,quæ eſt in ſenſilibus, conſiſtere ex diuer
ſis,ſed non ex contrarijs,corpore & anima. Semper ergo bonę actiones,vt meliores,attri
buuntur ei quod eſt pręſtantius,nempe ſpiritui principali:voluptuarię aũt & peccantes,
ei q̃d eſt deterius,nempe peccanti ſpiritui. Iam verò ſapientis anima,et eius qui eſt cogni
tione pręditus, vt quæ in corpore peregrinetũ, eo ſeuerè & auſterè vtitũ,nõ in ipſum nimiã
affectionem

A affectionem oſtendens aut indulgentiam, vt quæ ſit e veſtigiò relictura tabernaculum, ſi excedendi & migrandi tempus eam vocauerit. Aduena, inquit, ſum in terra, & peregrinus ſum ego vobiſcum. Et hinc externã mundi electionem Baſilides eam dicit accepiſſe, vt quæ ſit natura ſupramundana. Hoc autem non ita ſe habet: vnius enim Dei ſunt omnia, & non fuerit aliquis natura mundi hoſpes, cùm ſit vna quidem eſſentia, vnus autẽ Deus. Sed electus vitam agit tanquam hoſpes, ſciens omnia quę ſunt acquirenda, & quæ reijciends: quęcunq; autem bona triplicia eſſe volunt Peripatetici, eis vtitur: quinetiam corpore, ſicut aliquis qui procul peregrè proficiſcitur, diuerſorijs & habitaculis quę ei in via occurrunt, curam quidem gerens etiam rerum mundanarũ loci in quo diuerſatur, habitationem autem & poſſeſsionem, ſicut etiam vſum, relinquẽs, nulla motus affectione: prompto & alacri animo eum ſequens qui è vita abducit: nulla occaſione ſe vnquam retrò cõuertens, de incolatu quidem agens gratias, benedicens autem propter exitum, cœleſtem amplectens manſionem. Scimus enim quòd ſi terrena noſtra habitatio tabernaculi diſſoluta fuerit, ędificium à Deo habemus, domum nõ manu factam ęternam in cœlis. Etenim in hoc ingemiſcimus, habitaculum noſtrum quod eſt ex cœlo ſuperindui cupientes, ſiquidem etiam induti non nudi inueniemur. Per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem, vt ait Apoſtolus: magis autẽ volumus peregrinari à corpore, & apud Deum verſari. Magis autem eſt in cõparatione: comparatio autem eſt in ijs quę cadunt in ſimilitudinẽ, vt fortior fortibus fortior, fortium autem fortiſsimus. Vnde ſubiunxit: Quamobrem cõtendimus, ſiue peregrinãtes, ſiue apud eum verſantes ei placere, vni ſcilicet Deo, 2.Cor.5.

B cuius omnia ſunt opus & creatura, & mundus, & ſupermundana. Admiror Epicharmum qui apertè dicit: Si fueris mente pius, nihil mali patieris mortuus. Superius manet in cœlo ſpiritus. Et poëtam lyricum canentem: Impiorum autẽ animę ſub cœlo volant in cruentis doloribus, ſub malorum iugis ineuit abilibus: piorum autem, in cœlis habitant, cantibus beatum, magnũ canentes in hymnis. Non ergo huc de cœlis anima ad ea quæ ſunt deteriora demittitur: Deus enim facit omnia ad ea quę ſunt meliora, ſed ea quę vitam elegit optimã ex Deo & iuſtitia, cœlum terra cõmutat. Meritò ergo Iob qui peruenit ad cognitionem: Nunc, inquit, ſcio quòd omnia potes, nihil eſt autem quod tu nõ poſsis. Quis Iob.42.
enim annunciat mihi quę non noueram, magna & admirabilia quę neſciebam? Ego aũt meipſum vilipendi, exiſtimans meipſum eſſe terrã & cinerem. Nam qui eſt in ignoratione, eſt peccato obnoxius, & terra & cinis: qui conſiſtit aũt in cognitione, Deo quantum poteſt aſsimilatus, iam eſt ſpiritalis, & ideo electus. Quòd autẽ amentes & inobedientes terram vocet ſcriptura, planum faciet Hieremias Propheta de Ioachim & eius fratribus, dicens: Terra, terra, audi verbum Domini, ſcribe virum hunc hominẽ abdicatum. Alius Hier.22.
autem rurſus propheta dicit, Audi cœlum, & auſculta terra: auditũ appellans intelligen- Eſa.1.
tiam, & cœlum animã eius qui eſt pręditus cognitione, qui cœli & rerum diuinarũ ſuſcepit contemplationẽ, & ea ratione factus eſt Iſraëlita. Contrà enim eum qui elegerat inſcitiam & cordis duritiem, terrã dixit. Et illud, Auſculta, appellauit ab auribus quæ ſunt inſtrumenta auditus, carnalia attribuens ijs qui rebus attendunt ſenſilibus. Hi ſunt de quibus dicit Micheas propheta: Audite populi verbum Domini, qui cohabitatis ſimul cum Miche.3

C doloribus. Et Abraham: Nequaquã, dixit Dominus qui iudicat terrã. Nam qui non credi Gen.18.
dit, conuenienter ſalutari voci iam iudicatus eſt. Scriptum eſt autem in libris quoq; Re- Ioan.3.
gum iudicium et ſententia Domini, quę ſic habet: Iuſtos exaudit Deus, impios autem nõ ſeruat, eò quòd ipſi nolint noſſe Deum. Abſurda enim non faciet omnipotens. Quid ad hanc vocem adhuc dicunt hęreſes, cùm omnipotentẽ bonum Deum prędicet ſcriptura, & vitij & iniuſtitię minimè eſſe autorem? ſiquidem ignorantia quidem propterea oritur quòd non cognoſcat, Deus aũt nihil facit abſurdum. Hic eſt enim, inquit, Deus noſter, & Eſa.45.
non eſt pręter eum qui ſeruet. Non eſt enim apud Deum iniuſtitia, ex ſententia Apoſtoli. Rom.9.
Apertè autem adhuc propheta Dei conſilium, & cognitionis profectum per hæc docet: Et nunc Iſraël, quid Dominus Deus tuus à te petit, niſi vt timeas Dominũ Deum tuum, Deut.10.
& ambules in omnibus vijs eius? Vt & eum diligas, & illi ſoli ſeruias, petitur à te qui habes poteſtatẽ eligendæ ſalutis. Quid ergo ſibi volentes Pythagorei, iubent cum voce precari? non quòd, vt mihi quidem videt̃, exiſtimarent Deum non poſſe exaudire eos qui tacitè loquuntur, ſed quòd iuſtas vellent eſſe preces, quas non vereretur quis fundere multis eas ſcientibus. Nos aũt de precatione quidẽ, procedẽte oratione, in tempore tractabimus. Debemus aũt habere opera clamantia, tanquã in die ambulãtes. Luceant enĩ opera Rom.13.
tua. Et ecce homo, & opera eius ante faciẽ eius. Ecce enĩ Deus, & opera eius. Deũ oportet Matth.5.
imitari, quoad eius fieri poteſt ab eo qui eſt cognitione pręditus. Mihi aũt vidẽtur poëtæ quoq; electos appellare θεοειδέας, id eſt, Deiformes, & θείους, id eſt, diuos, & ἀντιθέους, hoc eſt, Deo ęquales, & Διὶ μῆτιν ἀτάλαντος, hoc eſt, cõſilio Ioui pares, & θεοῖς ἐναλίγκια μήδε' ἔχοντας, hoc eſt, Eſt quorũ ſimilis prudentia diuis: & θεοείκελος, id eſt, Deo ſimilis, corrodentes illud, ad imaginem & ſimilitudinẽ. Euripides itaq;, In meo, inquit, tergo ſunt pennę aureę, & aptãtur

grata Sirenum talaria, Iboq; in immenſum ſublatus æthera, Iouem côuenturus. Ego au D
tem Chriſti ſpiritum orauerim, vt me in meam ſuſtollat Hieruſalem. Dicunt enim Stoici
quoq;, cœlum quidem propriè eſſe ciuitatem, quæ autem ſunt hîc in terra, non vtiq; ciui
tates: dici enim, ſed non eſſe. Res enim bona eſt ciuitas, & populus, honeſtus aliquis cœ-
tus, & multitudo hominum quæ regitur lege, ſicut verbo eccleſia, ciuitas quæ nô poteſt
circumſideri, nec opprimi tyrannide. In terra diuina voluntas, in terra ſicut in cœlo. Hu-
ius autem ciuitatis imagines poëtæ quoq; condunt, ſcribentes: Hyperboreæ enim & A-
rimaſpiæ ciuitates, & campi Elyſij, ſunt Reipublicæ & ciuitatis iuſtorum inſtituta. Sci-
mus autem Platonis quoq; Rempublicam eſſe poſitam in cœlo vt exemplar.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER QVINTVS.

DE eo quidem qui eſt cognitione præditus, hæc quodammodo curſim ſu-
mus perſecuti: iam autem pergamus ad ea quæ deinceps conſequuntur.
Atq; fides quidem rurſus eſt conſideranda: ſunt enim qui fidem quidem E
noſtram eſſe de filio, cognitionem autem de ſpiritu, diſtinguant. Non ani
maduerterunt autem quòd verè quidem credere oportet filio, & quòd fi-
lius, & quòd venerit, & quo modo, & propter quid, & de paſsione. Noſſe autem neceſſe
eſt quis ſit filius Dei. Iam verò neque eſt cognitio ſine fide, neq; fides ſine cognitione. Sed
neq; pater eſt ſine filio: ſimul enim cum eo quod eſt pater, eſt filij pater. Filius autem ve-
rus eſt de patre magiſter. Et vt credat quis filio, oportet noſſe patrem, ad quem refertur e-
tiam filius. Et rurſus, vt patrem prius cognoſcamus, oportet credere filio, quoniam docet
Dei filius. Ex fide enim ad cognitionem per filium pater. Cognitio autem filij & patris,
quæ eſt ex cognoſcendi regula, quæ verè eſt regula cognitionis, eſt aggreſsio & tractatio
veritatis per veritatem. Nos ergo ſumus, qui ſumus fideles in eo quod nô creditur, & qui
ſumus cognitione præditi, in eo quod non cognoſcitur: hoc eſt, in eo quod ignoratur &
non creditur ab omnibus: cognitione autem præditi, in eo quod à paucis creditur, &
cognoſcitur. Cognitione autem præditi, non oratione opera deſcribentes, ſed ipſa con-
templatione. Beatus qui dicit in aures audientium. Fides autem, ſunt aures animę. Hanc
Luc. 8. autê fidem tacitè innuit Dominus, dicens: Qui habet aures audiendi, audiat, vt cùm cre-
diderit, intelligat ea quæ dicit, vt dicit. Cæterùm Homerus quoq; poëtarum antiquiſsi-
mus, pro eo quod eſt ſentire, verbo audire, ſpecie pro genere vſus, ſcribit: Cùm audibant
maximè & ipſi. In ſumma enim, concentus & conſenſio fidei amborum, in vno fine verſa
Rom. 1. tur, nempe ſalute. Verus autem nobis teſtis eſt Apoſtolus, dicens: Deſidero enim videre
vos, vt aliquod vobis donum impertiar ſpiritale, vt vos confirmemini. Hoc autem eſt, vt F
ſimul conſolationē in vobis accipiatis per eam quæ eſt inter nos inuicem fidem, veſtram
& meam. Et rurſus paulò inferius ſubiungit: Iuſtitia autem Dei in ipſo reuelatur ex fide
in fidem. Videtur ergo Apoſtolus duplicem fidem annunciare, vel potius vnam, quæ au-
gmentum ſuſcipit & perfectionem. Nam cômunis quidem fides ſubijcitur tanquam fun
damentum. Iis quidem certè qui cupiebant curari, vt qui fideliter mouerentur, dicebat:
Fides tua te ſaluum fecit. Quę autem eximiè ſuperædificatur, fideli conſummatur, & rur
ſus perficitur per eam quæ accedit ex doctrina, & ratione peragendi mandata, quales e-
rant Apoſtoli, de quibus dictum eſt, fidem montes tranſmouere, & arbores tranſplanta-
re. Vnde cùm ſenſiſſent magnitudinem poteſtatis, rogabant vt adderetur eis fides, quæ
vt granum ſinapis morderet vtiliter animā, & in ipſa adeò creſceret, vt in ipſa requieſce-
rent de rebus ſublimibus rationes. Si quis enim Deum ſcit natura, vt exiſtimat Baſilides,
intelligentiam eximiam fidem ſimul & regnum vocans, & creaturā eſſentia dignam, pro
pe eum qui fecit ipſam eſſe interpretans eſſentiam, ſed non poteſtatem: & naturā, & ſub-
ſtantiam, & creaturę quę ſuperari non poteſt indefinitam pulchritudinē, non autem libe
ro arbitrio vtentis rationalē aſſenſionē dicit fidem: ſunt ergo ſuperuacanea pręcepta tam
in veteri quàm in nouo Teſtamento, cùm natura ſaluus fiat aliquis, vt vult Valentinus,
& ſit natura fidelis & electus, vt putat Baſilides: fieri autem poterat vt abſq; aduentu Ser-
uatoris aliquo tandem tempore poſſet natura reſplendeſcere. Sin autem neceſſarium di-
xerint aduentum Domini, eis euaneſcūt naturę proprietates, cùm doctrina & purgatio-
ne & bonorum operum effectione, non aūt natura, ſeruetur electio. Abraham itaq; qui
per auditum credidit voci quæ ſub quercu, quę erat in Mambre, eſt pollicita: Do tibi ter-
ram

A ram hanc & ſemini tuo, electúſne erat, an non? Sed ſi non erat quidem, quomodo ſtatim
credidit tanquam naturaliter? ſin autem erat electus, ſolutum eſt eorum fundamentum,
cùm inueniatur atq; etiam ſalua fiat electio ante aduentũ Domini: Reputatum eſt enim Gen.15.
ei ad iuſtitiam. Si quis enim auſit dicere, ſequens Marcionem, Creatoré ſeruare eum qui
in ipſum credidit etiam ante aduentum Domini, cùm propria eius ſalute ſeruetur etiam
electio: plus quàm par ſit ab eo cõmendabitur boni poteſtas, vt quæ ſerò, & poſt eum, qui
ab eis iactatur, Creatoré, ipſa quoque ſaluté date aggrediatur, vel doctrina, vel etiam eius
imitatione. Sed etiam ſi ita ſe habens, det ſalutem bonus, ex eorum ſententia: neq; ſuos,
neq; cum eius voluntate qui fecit creaturam aggreditur dare ſalutem, ſed vi, vel dolo. Et
quomodo erit vtiq; bonus qui ſic facit, & eſt poſterior? Si aũt differt locus, & mãſio omni
potentis remota eſt à manſione boni: at eius qui dat ſalutem voluntas non eſt remota à
bono, vt quę prior cœperit. Ex ijs ergo quæ peregimus infideles, eſſe amẽtes oſtenditur.
Semitę eñ eorum ſunt peruerſę, & neſciunt pacẽ, inquit Propheta. Stultas aũt & ineru di
tas quęſtiones vitare diuinus ſuaſit Paulus, quoniã generãt pugnas: & clamat Æſchylus, 2.Tim.2.
Ne in ijs labores temerè quæ nihil iuuant.

Nam eam quidem quæ vnà cum fide conuenit quæſtionem, quę ſupra fundamentum fi-
dei ſuperædificat, ſplendidam ac magnificam veritatis cognitionem, optimam eſſe ſci-
mus. Scimus aũt quòd neq; ea vtiq; quęruntur quæ ſunt manifeſta, vt, exempli cauſa, an
ſit dies, cùm ſit dies. Neq; ea quę ſunt incerta, & nunquam futura ſunt manifeſta, vt illud,
ſint ne ſtellæ pares an impares. Sed neque ea quæ conuertuntur: quæ etiam ab ijs qui
B aduerſantur in diſſerendo, ex æquo dici poſſunt, vt illud, an ſit animal quod eſt in vtero,
an non animal. Quartus modus eſt, quando ex alterutra horum parte producitur argu-
mentum, cõtra quod dici, & quod ſolui, non poteſt. Si ergo quærendi cauſa omnibus mo
dis de medio tollitur, fides firmatur ac ſtabilitur. Eis ergo illud producimus, cõtra quod
dici non poteſt, quòd Deus eſt qui dicit, & de vnoquoq; eorum de quibus quæro traditũ
adducit in ſcriptis. Quis eſt ergo adeò impius & à Deo alienus, vt Deo non credat, & pro
bationes à Deo poſtulet tanquã ab hominibus? Rurſus ex quęſtionibus, alię quidm ſen-
ſu indigent, vt ſi quis quęrat an ignis ſit calidus, aut nix alba. Aliquę verò admonitione &
increpatione, vt ait Ariſtoteles: vt illa interrogatio, an oporteat honorare parentes. Sunt
etiam quædam dignę quę puniãtur, euiuſmodi eſt, quęrere probationes, an ſit prouiden
tia. Cùm ſit ergo prouidentia, non ex prouidentia factam fuiſſe & prophetiã, & eam quæ
in Seruatorem facta eſt œconomiã diuinamq; diſpenſationé, putare, eſt nefarium. Et for
taſſe ne conari quidem oportet hæc probare, cùm ſit manifeſta diuina prouidentia, ex a-
ſpectu omnium quę videntur effectorum, quę arte conſtat & ſapientia, quorum alia qui-
dem fiunt ordine, alia verò ordine manifeſtantur. Qui nos aũt eſſentia & vita impertijt,
dedit etiam verbum ſeu rationem, nos ſimul conuenienter rationi volens & bene viue-
re. Verbum enim patris vniuerſorum, non eſt hoc quod profertur, ſed ſapiẽtia, & Dei bo
nitas manifeſtiſsima: & rurſus omnipotens poteſtas & verè diuina, quæ non eſt eiuſmo-
di vt intelligentia comprehendi non poſsit vel ab ijs qui non confitentur, voluntas quæ
omnia continet ſua omnipotentia. Quoniam autem partim quidem infideles, partim ve
C rò contentioſi, non omnes aſſequuntur boni perfectionem. Nam neq; fieri poteſt, vt ſine
libero animi noſtri arbitrio & inſtituto conſequamur: neq; vniuerſum eſt poſitum in no
ſtra voluntate, quale ſit quod eſt euenturum: gratia enim ſeruamur, ſed non abſq; bonis
operibus: ſed oportet quidem cùm natura apti ſimus ad bonũ, ad id aliquod adhibere ſtu
dium. Oportet autem mentem quoq; habere ſanam, & quæ nulla retardetur pœnitentia
à boni venatione, ad quod quidem maximè diuina opus habemus gratia, rectaq; doctri-
na, caſtaq; & munda animi affectione, & patris ad ipſum attractione. Terreno enim cor-
pori illigati, ſenſilia quidem per corpus apprehendimus: quæ intelligentia autem perci-
piuntur, per ipſam vim rationis. Si quis autem expectauerit fore vt omnia ſenſiliter com
prehendat, longè à veritate excidit. Spiritaliter quidem certè ſcribit Apoſtolus de Dei cò
gnitione: Videmus enim nunc tanquam per ſpeculum, tunc auté facie ad faciem. Paucis 1.Cor.13.
enim datum eſt ſpectaculum veritatis. Dicit itaq; Plato quoq; in Epinomide: Non dico
fieri poſſe vt omnes homines ſint beati & felices, præterquam pauci: donec vixero, hoc
definio. Bona autem ſpes eſt fore, vt poſtquam exceſſero omnia cõſequar. Eadem ſibi vo
lunt quæ dicuntur apud Moſem: Nemo videbit faciem meam, & viuet. Clarum eſt enim
neminem vnqnam vitæ tempore poſſe Deum euidenter cõprehendere. Qui ſunt autem
mundi corde, Deum videbunt, poſtquam ad extremam peruenerint perfectioné. Cùm
enim ad ea quę ſunt comprehendenda imbecillis eſſet anima, & diuino magiſtro egere-
mus, deorſum mittitur Seruator, boni poſſeſsionis & doctor & ſuppeditator, arcanũ ma
gnę prouidentię, ſanctumq; ſignum & indicium. Vbi eſt ergo ſcriba? vbi inquiſitor huius
ſeculi? non infatuauit, inquit, Deus ſtultitiam huius mundi? Et rurſus: Perdam ſapientiã 1.Cor.1.
ſapientum, & intelligentiam intelligentium reprobabo, horum ſcilicet qui ſibi videntur

u

Hiere.6. ſapientes,& ſunt contentioſi.Pulchetrimè itaq; dicit Hieremiss:Hęc dicit Dominus:Sta D
te in vijs,& interrogate ſemitas æternas quænam ſit via bona, & in ea ambulate,& inue-
nieris expiationẽ animabus veſtris. Interrogate, inquit, & audite ab ijs qui norunt,citra
contentionem & decertationẽ. Cùm didicerimus autem viam veritatis, rectà ingredia-
mur,minimè nos retro conuertentes, donec conſecuti ſimus id quod deſideratur. Meri-
tò ergo rex quidem Romanorum, Numa erat ei nomen, cùm eſſet Pythagorçus, primus
ex omnibus hominibus poſuit templum fidei & pacis. Abrahæ autem qui credidit repu
tata fuit iuſtitia.Is cùm ſublimem eorum quę in aëre eueniunt,& excelſam eorum quę in
cœlo mouentur perſequeretur philoſophiam, vocabatur Abram, quod exponitur Pater
ſublimis.Poſt ea autem cùm in cœlum ſuſpexiſſet, ſiue viſo in ſpiritu filio, vt quidam ex-
ponunt,ſiue glorioſo angelo,ſiue etiam aliàs cognito Deo creatura pręſtantiore,& quo-
libet qui eſt in ipſa ordine,aſſumit alpha, nempe cognitionem vnius & ſolius Dei,& dici
tur Abraam, vt qui pro naturæ indagatore,ſapiens, piusque in Deum, & eius amicus fa-
ctus eſt.Exponitur eñ pater electus,ſonitus. Verbum enim factum ſonat. Huius autem
pater,eſt mens:eius autem qui eſt virtute prædıtus,eſt mens electa. Mihi autem venit in
mentem Agrigentinum poëtam laudare,qui fidem laudibus ſic celebrat:

Dilecti,ſcio quòd verum ſermonibus inſit
Quos dico,res difficilis ſed & ardua valde,
Ægrè hominum eſt ſubiens,fidei eſt impulſio,mentes.

1.Cor.2. Propterea hortatur quoque Apoſtolus, vt fides noſtra non ſit in ſapientia hominum, qui
profitentur perſuadere,ſed in Dei virtute,quæ ſola,& abſq; demõſtrationibus,per ſolam E
fidem poteſt dare ſalutem. Eorum enim qui ſunt probati,probatiſsimus, nouit ſeruare.
Quinetiam falſorum quoq; architectos & teſtes comprehendet iuſtitia,inquit Epheſius.
Nam hic quoq; nouit, vt qui ex barbara didicerit philoſophia, eam quæ fit per ignem ex
purgationem eorum qui malè vixerunt,quam ἐκπύρωσιν, hoc eſt, exuſtionẽ ſeu inflamma-
tionem poſtea vocarũt Stoici:qua ratione eum etiam, qui eſt propriè certa præditus qua
litate,ſtatuunt futurum vt reſurgat, eo ipſo tuentes reſurrectionem. Plato autem terram
quibuſdam temporibus dicit per ignem & aquam expurgarj,hoc modo:Multi ſæpe fue-
runt hominum interitus,& erunt igne quidem & aqua maximi:quinetiam alijs quoque
innumerabilibus alij breuiores.Et paulò pòſt ſubiungit: Reuera autẽ eſt eorum quæ ter
ram & cœlum obeunt immutatio, & qui poſt longa temporum interualla, eorum quæ
ſunt in terra multo igne fit interitus. Deinde ſubiungit de diluuio: Quando autẽ rurſus
Dij terram aquis expurgantes inundant, qui ſunt quidem in montibus bubulci & paſto
res,conſeruantur:qui autem ſunt in ijs quæ ſunt apud nos vrbibus,in mare feruntur à flu
uijs.Oſtendimus autem in primo Stromate,Gręcorum philoſophos dici fures,qui à Mo
ſe & Prophetis pręcipua dogmata non gratè acceperũt. Quibus illud quoq; adijciemus,
quòd angeli illi quibus ſuperna ſors obtigerat, delapſi ad voluptates, enunciarunt arca-
na mulieribus, & quæcunq; ad eorum venerunt cognitionem, cùm alij celarent angeli,
vel potius reſeruarẽt in aduentum Domini.Illinc profluxit doctrina prouidentiæ,& ſub
limium rerum reuelatio.Cùm aũt prophetia iam Gręcis eſſet tradita,tractatio de dogma
tibus ſuſcepta eſt à philoſophis, alicubi quidem vera rectè, alicubi verò falſa & quæ aber F
rabant cõiectantibus, cùm quòd allegoria occultarẽt prophetica minimè intelligerent,
quod etiam paucis propoſitum eſt adnotare,ea quę vrgent perſequentibus. Fidem ergo
non ocioſam & ſolam,ſed cum inquiſitione oſtendere oportere dicimus. Non hoc enim
Luc.11. dico,non oportere omnino quærere.Quęre enim,inquit,& inuenies.

Quod autem quæritur,
Capi poteſt,quod negligitur verò,effugit, vt ait Sophocles.

Similia autem dicit etiam Menander Comicus.Quæcunque autem quęruntur,ſtudio &
ſolicitudine opus habere dicunt qui ſunt ſapientiſsimi: ſed perſpicientem quidem ani-
mæ facultatem ad inuentionem oportet dirigere, & quæ impedimentum afferunt ex-
purgare:& rurſus contentionem,inuidiam,& ipſam litem peſsimè perdendam abijcere.
Pulcherrimè enim ſcribit Timon Phliaſius:

Pernicies hominum reſonans lis venit inane,
Cui ſoror & ſocia eſt faciens contentio cędes,
Cunctas res aliaa quæ circumuoluitur:at dein
Ceruicem obfirmans,hominem ad ſpes trudit inanes.

Deinde paulò inferius ſubiungit:

Quis pugnaturos lite hos commiſit acerba?
[illegible] Concurrens cum Echo turba indignata,ſilentes
[illegible] Vlta viros morbum immiſit,multiq; cadebant.

[illegible] De oratione falſa negante,* & cerarine & latente,& crocodiline,& ſorite pręterea, & de
[illegible] ea quæ eſt detecta,& de ambiguitatibus & ſophiſmatibus. De Deo ergo quætere, ſi non
ad litem,

A ad litem, ſed ad inuenrionē tendat, eſt ſalutare. Scriptum eſt enim in Dauid: Comedent Pſal.23.
panperes,& implebuntur,& laudabunt Dominū qui quærunt ipſum, viuet cor ipſorum
in ſeculum ſeculi. Qui enim quærunt vera inquiſitione, laudantes Dominum, implebun
tur dono quod à Deo proficiſcitur, hoc eſt, cognitione,& viuet anima eorum. Anima em̄
per allegoriam dicitur cor, quæ vitam ſuppeditauit, quoniam pater per filium cognoſci-
tur. Sed nec omnibns qui impudēter & temerè dicunt & ſcribūt, oportet aures præbere.
Nam calices quoq; qui à multis ſumuntur per aures, hoc eſt, anſas, aures quidē amittunt,
præterea aūt etiam ipſi excidentes confringuntur. Eodem modo ij quoq; qui multis nu
gis, fidei caſtam inceſtarint auditionem, ad veritatem iam tandem obſurdeſcentes,& in-
utiles fiunt,& in terram decidunt. Non ergo temerè pueris pręcipimus, auribus eos ap-
prehendentes, vt oſculentur eos qui ad ipſos atrinent, hoc vtiq; tacitè ſignificantes, inge
nerari per auditū ſenſum dilectionis. Deus aūt eſt dilectio, qui cognoſci poteſt ab ijs qui
diligunt, ſicut Deus eſt fidelis qui fidelibus traditur per diſciplinā,& oportet nos ei effici
coniunctos ac familiares per diuinā dilectionē, vt ſimile ſimili cōtemplemur, purè & ci-
tra fraudem verbum audientes veritatis, inſtar puerorum qui nobis obediunt. Hoc autē
erat quod tacitè ſignificabat, quicūq; is fuerit qui inſcripſit in aditu templi in Epidauro:

Eſſe decet caſtum, ſancti qui limina templi . Ingreditur.

Caſtitas autem eſt, ſancta cogitare. Quòd ſi nō facti, inquit, fueritis vt hi puelli, non intra Matth.18.
bitis in regnū cœlorum. Hic enim Dei templum tribus cernitur fundatū fundamentis,
fide, ſpe, charitate. Atq; de fide quidē ſatis teſtimoniū adduximus earum quę ſunt apud
B Grȩcos ſcripturarū. Ne aūt ſit noſtra prolixior progreſsio, ſi de ſpe & charitate plurima
conemur colligere, ſufficiet hęc ſola dicere, quòd Socrates in Critone, bene viuere & mo
ri vitę pręponens, aliquam ſpem alterius vitæ ſe poſt mortem habere exiſtimat. Etenim
in Phędro quoq; dicens ipſam animā cùm per ſe fuerit, ſolam poſſe verę ſapientię,& quę
vires humanas ſuperat, eſſe participem, & quando ipſam qui hinc ſumitur amor in cœlū
ſuſtulerit, per philoſophicā charitatē ad ſpei finem peruenientē, dicit accipere precium
alterius vitę ęternę. In Conuiuio autem dicit, omnibus quidem eſſe immixtū naturalem
amorem generandi ſimile,& hominibus quidem ſolùm homines, viro autem bono, ſimi
lem: hoc autem non poteſt vir bonus efficere, qui non perfectas habeat virtutes, per quas
ſit erudíturus iuuenes qui ad eum ventitant: & vt dicit in Thęteto, generabit, & homi-
nes efficiet. Alios enim procreare quidē corpore, alios verò anima. Nam apud barbaros
quoq; philoſophos, per auditū inſtituere & illuminare, dicitur regenerare. Et ego genui Galat.4.
vos in Chriſto Ieſu, dicit alicubi præclarus Apoſtolus. Empedocles autem in principijs
connumerat etiam amicitiam, intelligens quandam charitatem quæ cogit ac conciliat:

Quam mente aſpicias, oculis neç cernere cures.

Quinetiam Parmenides in ſuo poëmate de ſpe tacitè ſignificans, hæc dicit:

Attamen & quæ abſunt, cum ijs quæ ſunt mente video
Firma, nanque quod eſt ab eo nunquam reſecabit,
Vbiq; nec toto quod diſpergebatur in orbe. Nec quod conſiſtat.

Nam is qui ſperat, ſicut etiam qui credit, mente videt ea quę perſpiciuntur intelligentia,
C & ea quę ſunt futura. Si ergo dicimus aliquid eſſe iuſtum, dicimns autem etiam eſſe pul-
chrum & honeſtum: quinetiam veritatem aliquid eſſe dicimus: ex his autem nihil ocu-
lis vnquam vidimus, præterquam ſola mente. Verbum autem Dei, Ego ſum, inquit, veri-
tas: eſt ergo verbum mente conſiderandum. Veros autem, inquit, philoſophos quoſnam
dicis? Eos, dixi ego, qui ſunt ſtudioſi contemplandæ veritatis. In Phædro autem Plato ve
ritatem declarauit eſſe ideam. Idea autem eſt Dei intelligentia, ſeu quòd à mente diuina
intelligitur, quod quidem Barbari dixerunt λόγον θεοῦ, id eſt, Dei verbum ſeu rationem. E-
ius autem ſic habet dictio: Audendum enim eſt verum dicere, maximè cùm dicatur de ve
ritate. Quæ enim eſt coloris & figuræ expers,& non tactilis,& quæ verè eſt animæ eſſen
tia, à ſolo gubernatore Deo poteſt aſpici. Progreſſum autem verbum opificij cauſa eſt &
creationis. Deinde etiam ſeipſum generat quando verbū caro factum fuerit, vt etiā cadat Ioan.1.
ſub aſpectum. Iuſtus ergo quæret inuentionem quæ oritur ex charitate, ad quam conten ἀγαπητικῶς.
dens, efficitur fortunatus. Pulſanri enim, inquit, aperietur. Petite, dabitur vobis. Qui e- Luc.11.
nim regnum rapiunt, ſunt violenti, non contentioſis orationibus, ſed rectæ vitæ aſsidui Matth.11.
tate,& orationibus quæ fiunt ſine intermiſsione, dicti ſunt vim afferre, vt qui ex priori-
bus peccatis contractas abſtulerint maculas.

Turmatim vitium certè vel pendere poſsis,
Deus laboranti nam fert auxilium.

Non enim expugnatu difficilia Muſarum dona in medio ſita, ſunt à quolibet auferenda.
Ignorationis itaq; animaduerſo eſt prima diſciplina ei qui verbo ſeu rationi conuenien-
ter ambulat. Cùm ignoraſſet quiſpiam, quæſiuit:& cùm quęſijſſet, inuenit magiſtrum: &
cùm inueniſſet, credidit:& cùm credidiſſet, ſperauit:& cùm hinc dilexiſſet, dilectio ſimi-

lis efficitur,hoc eſſe ſtudens qnod prius dilexit. Hanc viam & rationem Socrates indicat D
Alcibiadi,ſic roganti. Non aliter exiſtimas me de ijs quæ ſunt iuſta cognoſcere? Certè, ſi
qnidem inneneris.Sed non putas me poſſe inuenire?Et maximè quidem,ſi quęſieris.De
inde exiſtimas me non poſſe qnęrere?Ego quidem exiſtimo, ſi putaris te non noſſe. Hac
ratione ſunt etiam prudentum virginũ lampades, quæ noctu ſunt accenſę in denſis tene
bris caſtitaris,quas eſſe noctẽ tacite ſignificauit ſcriptura.Prudentes animę mundę vt vir
giues,cùm intelligant ſe eſſe ſitas in mundana inſcitia,lumen accendunt,& mentem ex-
citant,& tenebras illuminãt,& ignorationẽ expellunt, & quęrunt veritatẽ,& expectant
aduentum pręceptoris.Fieri ergo non poteſt,inquam ego,vt ſit vulgus philoſophum.

Thyrſigeri multi,pauci ſunt re quoq; Bacchi,

Matth.20. Ex Platonis ſententia. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. Et non eſt in omnibus,
2.Theſſa.3. inquit Apoſtolus, cognirio. Orate autem vt liberemur à prauis & peruerſis hominibns.
Non eſt enim omnium fides. Quinetiam Cleanthia quoque Stoici philoſophi Poëtica,
hoc modo ſcribit ſimilia:

Ne ſpectes famam,dum vis ſophos eſſe repentè,
Terreat amenris nec te ſententia vulgi.
Iudicium ſapiens & iuſtum non habet vllum
Vulgus,& in paucis vix hoc repetire licebit.

Magis autem ſententioſe & breuiter Comicus:

Pulchra in tumultu iudicare non decet.

Andierunt enim,vt exiſtimo,pulchram illam quæ nobis dicit ſapientiam:In medio inſi- E
pientum,obſerua occaſionem.In medio autem cogitaurium verſare perpetuo.Et rurſua:
Sapientes occultabnnt ſapientiam. Pignus enim veritatis exigit vulgus probationem,
non contenri nuda quæ ex fide ſalute.

In prauis ſed qui vincunt non credere valde eſt,
Præcipit at noſtræ tibi ſic perſuaſio muſæ.
Diſſecto noſcas intra tua viſcera verbo.

Prauis em̃,inquit Empedocles, hoc eſt familiate,velle quę ſunt vera vincere ex eo quòd
non credant. Quòd autem noſtra ſint probabilia, & digna quæ credantnr, cognoſcent
Græci ſi verbum magis examinetur,per ea quæ conſequuntur. Simili enim edocemur ſi
Prouerb.26. mile.Dicit enim Solomon:Reſponde ſtulto ſecundum ſtultitiã ſuam. Quocirca ijs quo-
que qui petunt eam quæ eſt apud ipſos ſapientiam, ea ſunt exhibenda quæ eis conue-
niunt & ſunt familiaria, vt facillimè per propria veniant, vt eſt conſentaneum, ad fidem
1.Cor.8. veritaris.Omnibns enim omnia factus ſum,inquit,vt omnes lucrifaciã. Nam imber quo
Matth.5. que diuinę gratię,ſuper iuſtos & iniuſtos demittitur.Num Indęorum ſolùm eſt Deus,nõ
Rom.3. etiam gentium?Certè etiam gentiũ, ſiquidem vnus eſt Dens, egregius clamauit Apoſto-
lus.Sed quoniã nec bono iuſtè,nec cognitione ad ſalutem volunt credere,nos ipſi ea quę
ſunt illorum proptia exiſtimantes,quoniam dei ſunt omnia, qnoniã quę ſunt pulchra &
honeſta à nobis ad Græcos peruenerunt, ea aggrediamur prout ipſi apti ſunt ad audien-
dum.Sapientiã enim vel iuſtitiam,non ex veritate, ſed ex ijs quibus delectatur, maxima
pars vulgi metitur.Delectatur autem non magis alijs,quàm ijs quę ſunt ei ſimilia. Quic- F
quid enim eſt adhuc ſurdum & cęcum,& nec habet intelligentiam,neq; animę contem-
plandi cupidę interitum & perſpicacem aſpectum, qnem ſolus præbet Seruator,ſicut in
myſterijs prophanum,vel in choreis muſicę imperitnm,nondnm mundum, nec caſta ve
ritate dignum,inconcinnumq́; & inordinatũ & adhuc materiale,ſtare oportet extra cho
1.Cor.2. rum diuinũ.Spiritalibus enim ſpiritalia cõparamus. Propterea certè per modum occul-
tationis qui eſt verè diuinus,& maximè nobis neceſſarius,in adyto veritatis repoſitũ ver
bum reuera ſacrum,Ægyptij quidem per ea quę apud ipſos vocantur adyta, Hebręi autẽ
per velum ſignificatunt licere ſolis ijs adire,qui erant ex ipſis conſecrati,hoc eſt,Deo de-
dicati,quibus erant circunciſę vitiorum cupiditates,per ſuam in ſolum Deum charitatẽ.
Non mundo enim mundum tangere,Platoni quoq; videbatur eſſe nepharium.Hinc pro
phetię & reſponſa dantur per ęnigmara.Nec oſtendũtur myſteria ijs qui temerè & impu
denter accedunt, ſed cum quibuſdã expiationibua & prædictionibus. Muſa em̃ nõ erat
tunc quęſtuoſa,neq; operatia,neq; dulcia venduntur melliſona, à Terpſichore vultu de-
argentata,mollia carmina.Iam verò qni docentur ab Ægyptijs, primùm quidem doceut
Ægyptiarum literarum viam ac rationẽ quę vocatur ἐπιστολογραφικὴν, hoc eſt,apta ad ſcriben
das epiſtolas: ſecundam autem Sacerdotalẽ, qua vtuntur ἱερογραμματεῖς,id eſt,qui de rebus
ſacris ſcribunt:vlrimam autem ἱερογλυφικὴν,id eſt,ſacram quę inſculpitur ſcripturam, cuius
vna quidem eſt per prima elementa κυριολογικὴ,id eſt, propriè loquens, altera verò ſymbo-
lica,id eſt,per ſigna ſignificãs.Symbolicę autẽ vna quidem propriè loquitur per imitatio
nem,alia verò ſcribitut veluti tropicè,alia verò apertè ſumitur allegoricè per quędam æ-
nigmata.Qui ſolem itaq; volunt ſcribere,faciunt circulum:lunam aũt,figuram lunæ cor

nuum

A nuum formam prę ſe ferentem,conuenienter ei formę quę propriè dicitur. Tropicè aũt,
per conuenientiam traducentes & transferentes, & alia quidem immutantes, alia verò
multis modis transfigurantes,imprimunt. Regum itaq; laudes fabulis per quas in Deos
referuntur mandantes,inſculptis inſcribunt notis.Tertij autem generis quod fit per ęni
gmata,hoc ſit indicium.Alia quidem aſtra propter obliquam conuerſionẽ, aſsimilabant
corporibus ſerpentum:Solem verò,Scarabei,quooiam cùm rotuodam ex bubulo ſterco
re effinxit figurã,eam vultu aduerſo conuoluit. Aiunt aũt hoc quoq; animal ſex quidem
menſibus ſub terra,alteram verò partem anni vitam degere ſuper terram,& ſemen in glo
bum emittere,& gignere, & non naſci fœminã ſcarabeum.Omnes ergo,vt ſemel dicam,
qui de rebus diuinis tractarunt,tam barbari quàm Gręci,rerum quidem principia occul
tauerũt:veritatem aũt ęnigmatibus,ſignisq́; ac ſymbolis,& allegorijs ruſus & metapho
ris,& quibuſdã talibus tropia modisq́; tradiderũt,cuiuſmodi ſunt etiã apud Gręcos ora-
cula:& Apollo quidẽ Pythius dicitur λοξίας,id eſt,obliquus. Quinetiã dicta eorũ qui apud
Gręcos vocantur ſapientes,paucis dictionibus rem maiorem ſignificant:cuiuſmodi cer-
tè eſt illud,Parce tempori:aut quoniam vita eſt breuis,& non eſt hoc tempus temerè con
ſumendum,aut contrà parcendum eſt priuatis ſumptibus, vt, etſi, inquit,multos annos
vixeris,non deſint tibi neceſſaria.Similiter etiam illud,Noſce teipſum, multa indicat: &
quòd ſis mortalis,& quòd homo natus es,& quòd ſi fiat collatio aliorum quę ſunt in vita
pręſtantiſsima & excellentiſsima,nullam eſſe tui putes habendam rationẽ,ſi dicas te glo
ria inſignem vel diuitẽ:vel cootrà,quòd cùm ſis diues & gloria ioſignis, nõ de ſolis com-
B modis quibus alios ſuperas,te iactare oporteat, & ad quid natus ſis, inquit, cognoſce, &
cuius ſis imago, & quęnam ſit tua eſſentia,& quod opificium,& quęnam cum deo coniu
ctio & affinitas,& quę ſunt his ſimilia.Dicit aũt per Eſaiam quoq; Prophetã ſpiritus: Da- Eſa.45.
bo tibi theſauros tenebroſos,occultos.Dei aũt theſauri,& quæ non deficiunt diuitiæ,eſt
quę eſt venatu difficilis ſapientia.Quinetiã poëtę qui à prophetis didicere Theologiam,
per arcana ſenſa multa philoſophantur, Orpheus,inquam,Linus, Muſæus,Homerus &
Heſiodus,& qui ea ſunt ratione ſapieotes. Velum aũt eis apud vulgus eſt poëtica delecta
tio,ſomniaq́; & ſymbola,quę ſunt omnia hominibus obſcuriora,non propter inuidiam,
nephas enim eſt Deum intelligere patibilem,ſed vt ęnigmatum notionẽ ſubieos inqui-
ſitio,ad inueniendam recurrat veritatẽ. Ea ratione dicit vtiq; Sophocles poëta tragicus:

Eiuſmodiq́; ego cognoui eſſe Deum.
Diuina ſemper exhibet ſapientibus:
Prauis malus ſed eſt,magiſterq́; breuia:

malum ponens pro ſimplici. Apertè itaq; de tota noſtra ſcriptura in Pſalmis ſcriptũ eſt,
vt quę dicta ſit in parabola:Audite populus meus legem meam, inclinate aurem veſtram Pſal.77.
in verba oris mei.Aperiam in parabolis os meum,loquar propoſitiones ab initio. Pręcla
rus quoq; Apoſtolus ſic dicit quodammodo ſimilia: Loquimur autem ſapientiam inter 1.Cor.2.
perfectos. Sapientiam autem non huius ſeculi, neque principum huius mundi qui de-
ſtruuntur:ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconſam,quam præfinijt Deus ao
te ſecula in gloriam noſtram,quam nullus ex principibus huius ſeculi cognouit.Si enim
C cognouiſſent,Dominum glorię oon crucifixiſſent. Philoſophi autem non laborarunt vt
aduentum Domini afficerent ignominia. Reſtat ergo vt impugnet & inuehatur Apoſto-
lus in vanam perſuaſionẽ eorum qui erant ſapientes apud Iudęos.Et ideo ſubiungit:Sed
prædicamus,inquit,vt ſcriptum eſt,quæ oculus non vidit, & auris non audiuit,& in cor
hominis non aſcenderunt,quę pręparauit Deus ijs qui ipſum diliguot.Nobis enim reue
lauit Deus per ſpiritum.Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Spiritalem
enim & cognitione pręditum nouit ſancti ſpiritus diſcipulũ qui à Deo ſuppeditatur,qui
eſt Chriſti intelligentia:animalis autem homo non ſuſcipit ea quę ſunt ſpiritus:eſt enim
ei ſtultitia.Iam verò Apoſtolus ad diſtinctionem perfectionis quæ exiſtit ex cognitione,
cómunem fidem alicubi quidem dicit fundamentum,alicubi verò lac, ſcribens hoc mo-
do:Fratres,non potui loqui vobis tanquam ſpiritalibus,ſed tanquam carnalibus:tanquã 1.Cor.3.
infantibus in Chriſto lac vobis potum dedi,nõ cibum,nondum enim poteratis,ſed neq;
adhuc nunc poteſtis, adhuc enim carnales eſtis.Vbi enim inter vos eſt ęmulatio & cõten
tio,nónne carnales eſtis,& ſecundum hominẽ ambulatis? quæ quidem eligũtur & ſpon
tè ſuſcipiuntur ab hominibus peccatoribus.Qui autem ab eis abſtinuerunt,quæ ſunt di-
uina cogitant,& cognitionis cibi ſunt participes. Secundum gratiã,inquit,mihi datam,
vt ſapiens architectus poſui fundamentum.Alius aũt ſuperędificat aurum, & argentum,
lapidea precioſos. Hęc ſunt ædificia cognitionis,quæ ponuntur ſuper fundamentũ fidei
quę eſt in Chriſto Ieſu.Stipula aũt ſunt quę offeruotur & dedicantur ab hæreſibus, & li-
gna,& fœnũ.Quale aũt ſit vniuſcuiuſq; opus, ignis probabit. Cognitionis ędificiũ io epi
ſtola quoq; ad Romanos tacitè ſignificans,inquit: Deſidero enim videre vos, vt aliquod Rom.1.
vobis donum impertiar ſpiritale,vt vos confirmemini. Non poterant apertè literis ſcribi

eiuſmodi dona. Iam verò à barbara philoſophia admodum occultè dependent ſymbola D
Pythagorica. Suadet itaq; Samius domi non habere hirundinem, hoc eſt, loquacem, & ſu
ſurrooem, & effrenatę linguę hominē, qui non poteſt cōtinere, nec capere ea quæ illi ſue
Hiere.8. rinr cōmunicata. Hirundo enim & turtur, paſſeres agri, nouerunt tempora ſuorū ingreſ-
ſuum, inquit ſcriptura: nec oportet voquam ſimul habitare cum nugis. Iam verò turtur
murmurans, querelæ ingratam oſtendens maledicentiam, ædibus meritò expellitur,

Edatis varios mihi ne hinc illincq; ſuſurros.

Hirundo autem quæ tacitè innuit fabulam Pandionis, deprecanda ſunt & expianda quę
propter illam vulgò iactantur accidiſſe: ex quibus Terenm alia quidem eſſe paſſum, alia
verò etiam feciſſe accepimus. Perſequitur aūt cicadas quoq; muſicas, vnde meritò expel
litur qui verbum perſequitur, per eam qnæ Olympum deſpicit ſceptriferam Iunonem.

Eſt mihi in lingua fidele penatium, ait poëtica. & Æſchylus:
Mihi quoque in lingua eſt clauis cuſtodiens. C

Rurſus Pythagoras, olla ab igne ſublata, præcipit non relinquere figuram in cinere, ſed
eam cōfundere: & qui ſurgunt è cubili, conturbare ſtragula. Tacitè enim ſignificabat, nō
ſolùm eſſe delendum faſtum & ſuperbiā, ſed ne iræ quidem eſſe relinquendom veſtigiū.
Cùm autem ebullire ceſſauerit, eam eſſe cōponendam, & omnem eſſe delendam iniuriæ
Ephe.5. memoriā. Sol aūt vobis ne occidat ſuper iracundiam veſtram, ioqnit ſcriptura. Et qni di-
xit, Noo concupiſces, ſuſtulit omnem acceptę ininrię recordationē. Ira enim inuenitur
impulſio cupiditatis manſuetę animę, vltionem citra rationē ſupra modum deſiderans.
Similiter etiam ſuadetur vt cubile quoq; cōturbetur, vt nec alicuius ſomni nec inſomnij E
interdio, ſed nec alicuius quæ fuit in nocte voluptatis meminerimus. Fortè autem caligi
Pſal.4. noſam quoque phantaſiam, ſignificabat oportere luce veritatis confundere. Iraſcimini,
& nolite peccare, inquit Dauid: non aſſentiri viſo, neq; factum inducere, iram cōfirman-
do, oportere docens. Rurſus ſuper tertam non eſſe nauigandum, eſt ſymbolum Pythago
ricum. Significat aotem, vectigalia, & ſimiles conductiones, quæ ſuot turbulentæ & inſta
biles, eſſe recuſandas: propterea dicit verbum Publicanos difficiliter ſalutē aſſecuturos.
Rurſus autem non eſſe geſtandos anoulos, neque Deorum imagines eſſe eis inſculpen-
Exod.20. das, præcipit Pythagoras: ſicut Moſes multis antè ſeculis apertè legem ſanxit, oullam o-
portere ſculptilem vel fuſilem vel fictam vel pictam imaginem ſimulachrūmue facere, vt
ſenſilia minimè attenderemus, ſed ad ea tranſiremus quæ percipiuntur intelligentia. Vt
Dei enim maieſtas vilis & contempta reddatur, efficit quæ eſt iu promptu videndi con-
ſuetudo: & quæ intelligeotia percipitur eſſentiam colere per materiam, eſt eam per ſen-
ſum vilipendere. Quocirca Aegyptiorum quoqne Sacerdotum ſapientiſsimi, Mineruæ
ędem ſub dio eſſe conſtituerunt, vt Hebræi qui templum poſuerunt abſq; imagine. Sunt
autem qui Deum colentes, facta * hominis effigie quæ aſtra continet, eum adorant, cùm
noſtra quidem certè dicat ſcriptura, Faciamus hominem ad imaginē & ſimilitudinē no-
ſtram. Operęprecium autem exiſtimo Euryſi quoq; Pythagoręi vocem adducere, quæ ſic
habet: qui cùm io opere de fortuna dixiſſet, opificem ſeipſo exemplari vtentē feciſſe ho-
minem, ſubiunxit: Tabernaculum aūt eſt reliquis ſimile, vt quod factnm fuerit ex eadem
materia: à pręſtantiſsimo autem effectum artifice, qni ipſum eſt fabricatus ſeipſo vſus ar- F
chetypo. Et in ſumma, Pythagoras, & qui ſunt ex eo cognomioati, vnà etiam cum Plato-
ne maximè aliorum philoſophorum, vſi ſunt legislatore, vt conijci poteſt ex ipſis dogma
tibus: & cùm per rectè coniectantem famam diuinationis, non abſque inſtinctu diuino
concurriſſent, in quiboſdam vocibus propheticis, veritatem per partes & ſpecies tracta-
ram, non obſcuris appellationibus, nec extra rerum declarationem ingredientibus, ho-
norarunt, cùm accepiſſent manifeſtatiooem coniunctionis quæ intercedit cum veritate.
Vude Græca quidem philoſophia eſt ſimilis illnminationi quæ fit ex ſcirpo, quem homi
nes accendunt, lucem artificioſe à ſole ſuffurantes. Verbo autem prædicato, vniuerſa illa
ſancta lux eluxit. Deinde furtum qnidem noctu vtile eſt in ædibus, ioterdiu autem illu-
ſtratur ignis, & vniuerſa oox illumioatur tanto ſole lucis quæ percipitur intelligentia.
Iam verò eorum quæ à Moſe dicta ſunt de iuſtitia, compendium fecit Pythagoras, dicens
ſtateram non eſſe tranſiliendam: hoc eſt, non prætergredieodam eſſe æqualitatem quæ
verſatur in diſtributionibus, honorando iuſtitiam.

Amicis ſemper colligat,
Simulq́; amicos, atque etiam oppida oppidis,
Ac ſocios ſocijs: ius eſt ęqualitas.
Hominibus infeſtum eſt ei quod amplius,
Minus, odióque hoſtili ipſum perſequitur, vt habet venuſtas poëtica.

Matth.11. Propterea Dominus, Tollite, inquit, iugum meum, quoniam benignū eſt & lene: & ijs
qui de primatu cootendunt familiaribus, cum ſimplicitate pręcipit æqualitatem, dicens
Gal.6. oportere eos fieri vt puellos. Similiter etiā Apoſtolus ſcribit, nullū eſſe in Chriſto ſeruū
vel libe

Græcum exemplar habet ὀρανοῦ. id eſt, cœli: ſed credo legēdum eſſe ἀνθρώπου, id eſt, hominis: alioqui aut nullus, aut frigidus eſt ſenſus.

A velliberum,vel Græcum vel Iudæum.Noua eſt enim creatura quę eſt in Chriſto,conten
tione & auaritia vacua,& iuſta æqualitas.Stat enim inuidia extra chorum diuinum,& ę-
mulatio,& triſtitia.Qua ratione Myſtę quoq; prohibent veſci corde,docentes non opor
tere animum mordere & exedere ſocordia & dolore,propter ea quæ pręter conſilium &
opinionem eueniunt. Miſer ergo ille eſt, quem Homerus quoq; dicit ſolum errantem,
ſuum animum exedere.Rurſus verò cùm duas vias ponat Euangelium,& Apoſtoli ſimi- Matth.7.
liter,atq; omnes Prophetæ:& vnã quidem voceot arctam & aoguſtam, vt quæ cootracta
ſit io præceptis & prohibitionibus,alteram verò contrariá,latam & ſpatioſam,& cui ni-
hil obſiſtit:& dicant,Beatus vir qui non ambulauit in couſilio impiorum,& io via pecca Pſal.1.
torum nõ ſtetit : hinc & Prodici Chij proficiſcitur fabula de virtute & vitio: & Pythago
ras iubens ingredi via regia,oon veretur prohibere ſequi vulgi ſententiam,quę caret iu-
dicio, & non eſt ſine controuerſia. Ariſtoctitus autem in primo libro eorum quæ ſentit
contra Heracleodorum,meminit cuiuſdam epiſtolæ quę ſic habet:Rex Scytharũ Atœaa
populo Byzantino. Nolite afferre detrimentum meis vectigalibus, ne mei equi aquam
veſtram bibant. Symbolicè enim bellum quod eis erat illaturus ſignificauit barbarus. Si
militer Euphorion quoq; Poëta inducit dicentem Neſtorem:

Mouimus à fluuio nondum Simoënte caballos.

Et ideo Ægyptij quoq; in ſactis ponũt Sphingas, vtpote quòd de Deo oratio ſit ænigma
tica & obſcura. Fortè autem quòd Deum oporteat amare & timere: amare quidẽ, vt ſan-
ctis benignum & propitium:timere autẽ,vt qui ſit impijs iuſtus inexorabiliter. Feræ eñi
B ſimul & hominis imaginem Sphinx ſigoificat.Longum autẽ fuerit omnia perſequi Pro
phetica & legalia, ea afferendo quæ dicta ſunt per ænigmata:ferè enim vniuerſa hoc mo
dò loquirur diuina ſcriptura.Ei autem qui eſt ſanæ mentis, ad oſtendendum id quod eſt
propoſitum, ſufficiunt,vt exiſtimo,pauca quędam exempla expoſita.Iam enim confite-
tur occultationẽ, quæ in veteri templo narratur ſeptem ambituũ quæ ad aliquid ſpecta-
bat apud Hębræos relatio,& quæ erat in talari per varia ſymbola cõpoſitio,quæ referun
tur ad ea quæ apparent,ſignificans compoſitionem quæ à cœlo ad terram vſq; pertingit.
Et operimentum & velum hyacintho & purpura & cocco & byſſo erat variatum.Signifi Exo.25.& 26
cabat autẽ,quòd natura elemeotorũ obtinet Dei reuelationẽ.Purpura enim eſt ex aqua,
& byſſus ex terra:& hyacinthus aſsimilatus eſt aëri, cùm ſit ater & obſcurus, ſicut coccus
igni.In medio aũt operimenti & veli,quo licebat ingredi Sacerdotibus,erat ſitũ thuribu
lum, ſymbolum terræ quæ eſt ſita in hoc mundo medio,ex qua oriũtͬ exhalationes.Ille
quoq; locus medius qui eſt intra velũ, io quẽ ſoli permiſſum erat Pontifici ingredi ſtatis
diebus,& exterius atriũ quod patebat omnibus Hebręis,dicunt eſſe mediũ cœli et terrę:
Alij aũt dicunt eſſe ſymbolũ mundi qui intelligentia percipitur,& ſenſilis.Operculũ er-
go quo arcebatͬ populi infidelitas,expanſum erat ante quinq; columnas, arcens eos qui
erant in ambitu.Ea ratione valde myſticè franguntur quinq; panes à Seruatore,& multi Ioan.6.
plicantur eorum qui audiunt multitudini.Multi eñi ſolis attendunt ſenſilibus,vt quę ſo
la ſint.Vide autẽ circumſpiciens,inquit Plato,ne quis exaudiat ex ijs qui non ſunt myſte
rijs initiati. Sunt autem ij qui nihil aliud eſſe putant, niſi id quod poſsint manibus tena-
C citer apprehendere:actiones aũt, & generationes, & quicquid nõ eſt aſpectabile, nõ ad-
mittentes in ordinẽ ſubſtantiæ. Tales enim ſunt qui attendunt ſolum ſenſuũ quinariũ.
Auditus autem,& quæ ſunt eius generis,adire non poſſunt Dei intelligeotiam.Hinc fa-
cies patris dictus eſt filius, ſenſuum quinario effectus,carnem geſtans verbum,qui & in-
dex paternæ proprietatis. Si autem ſpiritu viuimus,ſpiritu & ambulemus.Per fidem am Gal.5.
bulamus,nõ per ſpeciẽ,egregius dicit Apoſtolus.Igirur intra operimentũ abditũ fuit Sa 2.Cor.5.
cerdotale miniſteriũ, & eos qui in ipſo laboranr, longè arcet ab ijs qui ſuot extrinſecus:
Rurſus velum adytus ad ſancta ſanctorũ,quatuor illic columnę declarant ſanctũ quater-
nionem veterũ teſtamentorũ . Quinetiam myſticum illud nomẽ tetragrammatũ, quod
ijs ſolis imponebatur qui poterant ingredi adytum,dicitur autem Iehoua,quod exponi
tur,qui eſt,& qui eſt futurus.Quioetiam apud Græcos oomen *θεὸς*,id eſt,Deus,literarum
continet quaternionem.Cùm autem in mundo qui percipitur intelligentia ſolus fuiſſet
Dominus,ingredirur perpeſsiones,ſubiens cognitionẽ eius quod eſt ioeffabile, exupe-
rans omne nomen quod voce cognoſcitur.Iam verò candelabrũ quoq; erat ſitum in au- Exo.25.& 26.
ſtralibus partibus thuribuli, per quod declarati ſunt motus ſeptẽ luminatiũ quæ auſtra-
les faciunt cõuerſiones.Ex utraq; enim parte candelabri tres inſerti ſunt rami, & in ipſis
lucernæ,quoniã Sol quoq; tanquã candelabrum collocatus in medio aliarum errantiũ,
& ijs qui ſunt ſuper ipſum, & ijs qui ſunt ſub ipſo, diuina quadam muſica lucem indit.
Habet autem aliud quoq; ęnigma,aureum candelabrum,ſigni Chriſti,nõ figura ſola,ſed
eò etiam quòd lucem immittat multifariã multiſq; modis in eos qui in ipſum credunt,
ſperant, & reſpiciunt, per miniſteriũ eorum quæ ſunt primò creata. Dicunt autem eſſe
ſeptem oculos Domini, ſeptem ſpiritus,requieſcentes in virga quę floret ex radice Ieſſe. Eſa.11.

Ad Boreales autem partes thuribuli, ſita erat menſa ſuper quam panum erat propoſitio, D
quoniam ex ſpiritibos maximè nutriunt Boreales. Fuerint autem quædam manſiooes
eccleſiarũ quæ conſpirant in vnũ corpus & vnũ cœtum. Quę autẽ de ſancta arca oarrantur, ſignificant mundũ qui percipiť intelligentia, qui eſt occultus & vulgo occluſus. Porrò autem aureæ quoq; illæ imagines, vtraq; ſex habens alas, aut duas vrſas, vt quidam volunt, ſignificat, aut, quod magis quadrat, duo hemiſphæria. Vult autem nomen Cherubim ſignificare multã cognitionẽ. Sed habent ambo duodecim alas, & per circulum Zodiacũ, & tempus quod in ipſo fertur, ſignificant mundũ ſenſilẽ. De his, vt exiſtimo, dicit etiã tragœdia loquens naturaliter: Et indefeſſum tempus perenni fluento plenũ circuit, ipſum ſeipſum pariens. Et geminæ vrſæ perniciter errantibus alarũ motionibus Atlanticum ſeruant polũ. Atlas autẽ qui non patitur, poteſt quidẽ eſſe polus, & inerrans ſphæra: melius eſt autem fortaſſe intelligi æuũ immobile. Melius autẽ exiſtimo arcam quę ex Hebraico nomine appellatur Thebota, aliquid aliud ſignificare. Exponitur autem vnũ pro vno ex omnibus locis. An ergo ogdoas, id eſt, octonarius, & muodus qui percipitur intelligentia, an etiam qui omnia comprehendit, eſtq; figuræ expers, & non cadit ſub aſpectum, Deus ſignificetur, iu præſentia dicere differatur. Cæterùm ſignificat quietẽ quę eſt cum ſpiritibus glorificantibus, quos ſignificant Cherubim. Nunquã enim qui ne ſculptile quidem fabricati ſuaſit ſimulachrum, ipſe ſanctorum effinxiſſet imaginem. Neq; eſt omnino compoſitum & ſenſile aliquod in cœlo animal, quod ita ſe habeat. Eſt autem facies quidem ſymbolum animæ præditæ ratione. Alæ autem ſunt miniſteria & operationes ſublimes, dexterarum ſimul & ſiniſtrarum poteſtatum. Vox autem eſt gratæ men- E
tis gloria, in contemplatione, quæ non poteſt ceſſare. Sufficit myſticam interpretationem huc vſque procedere. Pontificis autem veſtis talaris eſt ſiguum mundi ſenſilis. Septem quidem errantiũ, quioq; gemmæ, & duo carbunculi, propter Saturnũ & Lunam. Ille enim eſt meridionalis quidem, & humidus & terreſtris, & grauis: hæc verò aëria: vnde à nonnullis dicta eſt ἄρτεμις quaſi ἀερότεμις, hoc eſt, ſecaus aërem: eſt autem aër obſcurus. Eos autem qui conferunt ad eorum quæ hîc ſunt generatiooẽ, eos, inquam, qui præſunt ſtellis errantibus, diuina prouideutia & in pectore & iu humeris meritò deſcribit fuiſſe poſitos, per quos actio effectrix generationis eſt primus ſeptenarius. Pectus aũt eſt habitaculum cordis & animę. Fuerint aũt aliàs quoq; gemmę varij modi ſalutis: alię quidem in ſupereminentibus, aliæ verò in inferioribus partibus poſitæ cuiuſuis corporis quod ſalutem aſſequitur. Trecenta autem ſexaginta ſex tintinabula quæ pendent à veſte talari, eſt tempus annuũ: annus, inquam, Domini acceptus, prędicans & reſonans maximũ adoentũ Seruatoris. Quinetiam pileus aureus qui eſt extenſus, ſignificat regalem Domini poteſtatem: ſiqoidem caput eccleſiæ eſt Seruator. Signũ certè principalis imperij, eſt
1. Cor. 11. pileus capiti impoſitus: & alioqui audiuimus, Et Chriſti caput eſt Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. Iam verò Pectorale quidẽ cõſtat, & ex ſuperhumerali, quod eſt ſymbolum operis, & ex rationali: hoc aũt ſignificat rationẽ, & eſt imago cœli, quod ratione ſeu verbo factũ eſt, & ſubijcitur omnium capiti Chriſto, vt quod ſimiliter & eodẽ modo mouetur. Lucidæ verò ſmaragdi gemmæ quæ ſunt ſuper ſuperhumerale, ſignificant Solem & Lunam, qui ſunt adiotores naturę. Manus aũt, vt opinor, principiũ eſt humerus. F
Duodecim autẽ illæ quæ ſunt io quatuor ordinibus locatæ ſuper pectus, deſcribunt nobis circulũ zodiacũ, conuenienter quatuor anni coouerſionibus. Et alioqui oportebat capiti Dominico, legẽ quidem ſubijci & Prophetas, propterea quòd iuſti ſignificanť in vtriſq; teſtameotis. Prophetas enim ſimul & iuſtos dicentes eſſe Apoſtolos, rectè diximus, cùm vnus & idem ſanctus ſpiritus opereť per omnes. Quomodo aũt Dominus eſt ſupra mundũ vniuerſum, atqueadeo vltra mundũ qui percipitur intelligentia: ita etiam nomen quod inſcriptũ eſt in lamina, dignum fuit habitum quod eſſet ſuper omnẽ principatum & poteſtatem. Inſcriptum eſt aũt & propter præcepta mandata literis, & propter ſeuſilem præſentiam. Dictum eſt autem nomen Dei, quoniam ſicut filius aſpicit bonitatem Patris, operatur Deus Seruator vocatus, qui eſt vniuerſorum priucipiũ, quod ex Deo quidem quod non cadit ſub aſpectum, imago effectum eſt primùm, & ante ſecula. Figurauit autem omnia quæ poſt ſe facta ſunt. Iam verò rationale, Prophetiam quæ per verbum clamat & prędicat, & futurum iudiciũ ſignificat. Nam idem eſt verbum quod ſimul prędicit, & iudicat, & ſingula diſcernit. Aiunt autem indumentum, veſtem inquam talarem, prædicere carnis ſuſceptæ diſpenſationem, per quam in mundo viſus eſt propinquius. Ea certè ratione ſanctificatam exoens Pontifex tunicã (mundus aũt, & quæ eſt in mundo creatura, ſanctificata eſt ab eo, qoi quę facta ſunt bona ſimul compoſuit) lauať, & induitur aliam ſanctam ſancti, vt ita dicam, tunicam, quæ vnà cum eo ingreditur in adyta, oſtendens, vt mihi videtur, leuitam, & cognitione præditũ, vt qui ſit princeps aliorum Sacerdotũ, cùm illi quidem aqua ſint abluti, & ſola fide induti, & propriã expectant manſionẽ, ipſum cum ea quæ percipiuntur intelligentia diſcreuerit ſenſilibus, ſuperatis

alijs

A alijs Sacerdotibus, contendentem ad peruadendum id quod percipitur intelligentia,
ab ijs quæ hic ſunt elui, non amplius aqua emundatum, vt prius, cùm in tribus Leuiticæ
referretur ordinem. Sed cùm iam verbo cognitionis toto quidem corde ſit mundus, val
de autem ſe rectè geſſerit, & vitæ inſtitutionem in extremis à Sacerdote datam in maius
auxerit, reuera & verbo & vita ſanctificatus, indutus exultatione gloriæ, ſpiritalis illius
& perfecti viri arcana accepta hæreditate, quam oculus non vidit, & auris non audiuit,
& in cor hominis non aſcendit, effectus filius & amicus, facie iam ad faciem impletur
contemplatione quæ non poteſt ſatiari. Sed nihil melius fuerit quàm ipſum audire Ver
bum, quod per ſcripturam, maiorem affert intelligentiam. Sic enim dicit: Et exuet ve-
ſtem lineam, quam induerat cùm ingrederetur in ſancta, & eam illic deponet, & lauabit
corpus ſuum aqua in loco ſancto, & induet veſtem ſuam. Aliter autem, vt opinor, Domi-
nus exuit & induit, deſcendens ad ſenſum: aliter autem qui per ipſum credidit, exuit &
induit, vt etiam ſignificauit Apoſtolus, veſtem ſanctificatam. Hinc ad imaginem Domi-
ni eligebantur Pontifices qui erant probatiſsimi ex tribu ſanctificata: & qui ad regnum,
& qui ad Prophetiam erant electi, vngebantur. Vnde etiam Ægyptij non quibuslibet ea
quæ erant apud ipſos cõmittebant myſteria: neq; rerum diuinarum cognitionem defe-
rebant ad prophanos: ſed ad eos ſolos qui erant ad regnum peruenturi, & ex Sacerdoti-
bus ijs qui iudicati fuerãt probatiſsimi, & educatione, & doctrina, & genere. Ergo quod
attinet ad occultationem, ſunt Hebraicis ſimilia Ægyptiorum ænigmata. Ex Ægyptijs
alij quidem in nauigio, alij verò in Crocodilo Solem oſtendunt. Significant autem quòd
B Sol per aërem dulcem & humidum ingrediens, gignit tempus, quod ænigmaticè ſigni-
ficat Crocodilus per quendam aliam Sacerdotalem hiſtoriam. Porrò autem Dioſpoli
quoq;, quæ eſt vrbs Ægypti, in æde ſacra quæ vocatur Pylon, figuratus quidẽ eſt puellus,
ſignum generationis: ſenex verò, interitus: & rurſus Dei ſymbolum, accipiter, vt piſcis
ſymbolum odij. Et in alio rurſus ſignificato, Crocodilus eſt ſignum impudentię. Videſ
ergo vniuerſum hoc ſymbolum ſimul poſitum hoc ſignificare: O qui naſcimini & interi
tis, Deus odio habet impudentiam. Et aures & oculos fabricantes ex materia precioſa,
conſecrant Dijs dedicantes, hoc vtiq; tacitè ſignificantes, quòd Deus omnia videt & au-
dit. His accedit, quòd roboris quidẽ & fortitudinis ſignũ eſt eis Leo: ſicut certè & ipſius
terræ, & agriculturæ, & alimẽti, eſt bos: magniq; animi virtutis & libertatis, equus: robo
ris aũt rurſus cum ingenij ſolertia, ſphinx, quæ totum quidẽ corpus habet Leonis, faciẽ
autem hominis. His quoq; ſimiliter, ingenij ſolertiam & mentem & vires potentiamq;
& artem homo ſignificans, ab eis in ſacris inſculpitur. Iam verò in ijs quoq; quæ ab ipſis
vocantur Deorũ κωμασίαν aureas imagines, duos quidem canes, vnum autem accipitrem, κωμασίαν
& Ibim vnam circumferunt: & quatuor imaginum ſimulachra, vocant quatuor literas.
Atq; duo quidem canes, ſunt ſymbola duorum hemiſphæriorum, vt quæ circumeant &
cuſtodiant: accipiter verò, Solis: eſt enim igneus, & qui vim habet interimendi. Peſtilen
tes itaq; morbos Soli attribuunt. Ibis autem, Lunæ: vmbroſa quidem, nigro: lucida autẽ,
albo, plumis referentibus. Sunt autem qui volunt quidem tropicos ſignificari à canibus,
qui cuſtodiunt, & inſtar ianitorum obſeruant, acceſſum Solis ad Auſtrum & Septentrio
C nem: æquinoctialem autem, qui eſt altus & peruſtus, ſignificat accipiter, ſicut Ibis obli-
quum ſeu ſigniferum. Numeri enim inuentionis & menſuræ, maximè ex animalibus, I-
bis videtur principiũ prębuiſſe Ægyptijs, ſicut ex circulis obliquus. Sed enim nõ ſolùm
qui ex Ægyptijs vi ratiocinandi plurimùm valuere, ſed ex alijs quoq; barbaris ij qui erãt
dediti ſtudio philoſophiæ, ſymbolicum genus ſunt conſectati. Aiunt quidem certè Idan
thuram quoq; Scytharum Regem, vt refert Pherecydes Syrius, Dario qui Iſtrum traiece-
rat bellum minantem, ſymbolum miſiſſe pro literis, murem, ranam, auem, iaculum, ara-
trum. Cùm autem de his, vt erat conſentaneũ, exorta eſſet dubitatio, Orontopagas qui-
dem Tribunus militum, dicebat eos tradituros imperium, coniectans ex mure quidem,
habitationes: ex rana autem, aquas: ex aue verò, aërem: ex iaculo autem, arma: ex aratro
verò, regionem. Xiphodres autem contrà eſt interpretatus. Dicebat enim: Niſi tanquam
aues euolauerimus, aut tanquam mures terram, vel tanquam ranæ aquam ſubierimus, il
lorum tela non effugerimus: non ſumus enim Domini regionis. Anacharſim quoq; Scy-
tham dicit dormientem, ſiniſtra quidem continuiſſe pudenda, os autem dextera, ſignifi-
cantem oportere quidem vtrunq;, ſed maius eſſe, linguam cohibere, quàm voluptatem.
Et quid opus eſt vt in barbaris referendis immorer, cùm liceat oſtendere ipſos Græcos
valde eſſe vſos occultatione? Androcides certè Pythagoricus literas quæ vocantur Ephe
ſiæ, in vulgus autem fuere valde iactatæ, dicit locum tenere ſymbolorum. Significare au-
tem ἄσκιον quidem tenebras, eas enim non habere vmbras: κατάσκιον autem, lucem, quo-
niam illuſtrat vmbram. λὶξ autem priſca appellatione eſt terra, & τετράς, hoc eſt, quaternio,
annus, propter horas. δαμναμενεὺς aũt Sol qui domat, & αἴσια, vox vera. Significat autem
ſymbolum, rerum diuinarum eum eſſe ornatum, qui eſt tenebrarum ſi conferatur cum
luce,

luce,& Sol cum anno,& terra cum omnis generis naturæ generatione. Quinetiam Dionyſius Thrax Grāmaticus,in libro de declaratione ſymboli de rotulis,dicit his verbis:Significabant aūt non per verba ſolùm, ſed etiā per ſymbola, nonnulli actiones:per verba quidem, vt ſe habent,quæ dicuntur præcepta Delphica, Nihil nimis:&,Noſce teipſum, & quæ ſunt his ſimilia:per ſymbola aūt,vt & rota quæ vertitur in deorū templis,quæ tracta eſt ab Ægyptijs,& rami qui dantur ijs qui adorant. Dicit enim Orpheus Thracius: D

Ramorum,aſt quis ſunt hominum terreſtria curæ,
Non vno ſtant fata loco in mente,omnia circum
Voluuntur, nec fas vna eſt conſiſtere parte,
Vt cœpit curſus, verùm eſt pars cuilibet æqua.

Rami autem, aut ſunt ſymbolum primi nutrimenti, aut vt ſciat vulgus fructus quidem omnino germinare & augeri,longiſsimo tempore permanentes:ſe autem accepiſſe exiguum vitæ tempus, ea de cauſa volunt dari ramos. Fortaſſe autem etiam vt ſciant, quòd ſicut ij rurſus vruntur, ita illos quoq; hanc vitam citò eſſe relicturos, & ignis opus futuros. Genus ergo ſymbolicæ interpretationis eſt ad multa vtiliſsimum, vt quod & ad rectam conferat Theologiam,& pietatem, & ad iudicandam ingenij ſolertiam, & breuitatis exercitationem,& ad oſtendendam ſapientiam. Sapientis enim eſſe vti dictione ſymbolica,appoſitè dicit Didymus Grammaticus,& declarare id quod per eam ſignificatur. Iam puerorum quoq; doctrina quæ verſatur in elementis, complectitur interpretationem quatuor elementorū. Dicit enim Phrygas aquam vocare Bedy,ſicut etiā Orpheus:

Nympharumq́; Bedy promanat limpida lympha. E

Quinetiam Dion Thytes, id eſt,ſacrificator, videtur ſcribere ſimiliter: Et acceptum Bedy effunde manibus,& cōuertere ad aruſpicinam. Contrà autem Comicus Philydęus, Bedy, aërem, qui vitam ſuppeditat, per hęc intelligit.

Traham ut Bedy ſalutare deprecor,
Quod ſanitatis eſt pars vel potiſsima.

vt traham,inquit, aërem purum, non perturbatum. Huic opinioni conſentit etiam Neanthes Cyzicenus, ſcribens Sacerdotes Macedonum in precibus inuocare Bedy, vt ſit eis propitius & filijs,quod quidem interpretantur,aërem. Zaps autem alij quidem indoctè acceperunt ignem,à verbo ζεῖν,quod ſignificat ebullitionem. Sic autem vocatur mare,vt Euphorion in ijs quę ſcripſit aduerſus Theoridam:

Nauibus exitio fuerat,quem cantibus vrget Zaps.
Et Zaps iuſano nunc plangit in æquore ſalſus.

Similiter autem Cratinus iunior Comicus:

Producit & ſquillas Zaps & piſciculos. Et Simmias Rhodius:
Ex Amaſignetis Cabriſq́; enatus amarus Eſt Zaps.

χθὼν autem eſt terra quæ eſt effuſa in magnitudinem. Et πλῆκτρον, id eſt,plectrum, alij quidem polum,alij verò aërem, qui omnia pulſat & mouet ad naturam & augmentum, aut qui omnia implet. Non legerunt autem iſti Cleanthem Philoſophum, qui Solem apertè vocat πλῆκτρον. In oriente enim iubar fulciens, mundum veluti pulſans,in concinnum aptumq́; curſum lucem deducit. Ex Sole autem reliqua quoq; aſtra ſignificat. Sphinx autem nō eſt intelligentia vniuerſorum,& ex Poëtæ Arati ſententia,mundi conuerſio: ſed F forte fuerit quidam ſpiritalis tenor qui peruadit, & mundū continet:melius autem fuerit accipere æthera,qui omnia continet & conſtringit, ſicut etiam dicit Empedocles:

σφὶγξ ἀπὸ τοῦ σφίγγειν.

Principium Solis tibi nunc agè carmine dicam,
Atq; orta vnde ſient quæ à nobis cuncta uidentur,
Tellus,atq; mare exundans,atq; humidus aër.
Titan,atq; æther qui cuncta aſtringit in orbem.

Apollodorus autem Corcyręus dicit hos verſus fuiſſe prolatos à Brancho vate, Mileſios expiante à fame. Ille enim multitudinem ramis lauri aſpergens hymnum dicendo præiuit hoc modo:

Canteris pueri heus Hecaergon atq; Hecaergam.

ἑκάεργος καὶ ἑκάεργα epitheta Apollinis & Dianæ, ita dicta, quòd operentur eminus.

Ita aūt acclamauit populus vt diceret,Bedy,Zaps, Chton, Plectrum, Sphinx,Cnachzbi, Chtyptes,Phlegmo, Drops. Meminit autē hiſtorię Callimachus quoq; in Iambis. Cnaachzbi autē per deriuationē eſt morbus, ex eo quod eſt κνίζειν,id eſt, angere & dolore afficere,& διαφέρειν quod eſt differre ac diſpergere,& φλέγειν quod eſt fulmine cōburere. Theſpis autem Tragicus per hæc dicit aliquid aliud ſignificari,ſcribens hoc modo: Ecce tibi libo Cnachzbi candidū,quod ex Cnecis expreſsi lactentibus. Ecce cùm tibi chtyptē caſeum,rubro melle miſcuerim,Pandiorū tempore in tuis ſanctis id pono altarib. Ecce tibi Bromij candens fulgur libo. Significat aūt, vt exiſtimo, primū lacteū nutrimentū quod eſt ex xxiiij. elemētis animæ,poſt quod cibus iam eſt lac concretū. Poſtremū aūt ſanguis vitis verbi, docet candens vinū, nempe perficientē lætitiam educationis. Drops aūt eſt verbum

κνακόν.
πανδιαμέρος.

A verbum efficax, quod ex prima catecheſi, hoc eſt, quæ per auditum fit inſtitutione, ad viri incrementũ, in menſuram ætatis, hominem accendit & illuminat. Fertur etiam tertia puerilis in hunc mundũ deſcriptio, μάρπτε, σφὶγξ, κλὼψ, ζυγχθηδών. Significat aũt, vt opinor, per elementorum & mundi adminiſtationẽ, oportere nos progredi ad perfectiorum cognitionẽ, vi & labore æterna ſuperata ſalute: μάρψαι enim ſignificat comprehendere, Sphinx autem mundi compagem, ζυγχθηδὼν autem difficultatem, & κλὼψ latentem Domini cognitionem ſimul & diem ſignificat. Quid verò, an non Epigenes quoq; in libro de Poëſi Orphei, ea quæ apud Orpheum ſunt eius propria exponens, dicit κερκίσι καμπυλογράμοις, id eſt, radijs incurui corporis aratra ſignificari? μίτοισι autem, hoc eſt ſtaminibus, ſulcos: μίτον autem, hoc eſt filum, dici allegoricè ſemen, & Ionis lachrymas ſignificare pluuiam: μοίρας autem, quod eſt Parcas, rurſus partes Lunæ triceſimam, quintamdecimã, & nouam Lunam. Quocirca dicit etiam Orpheum eas vocare λευκαίνας, id eſt, candidatas, vt quæ ſint partes lucis. Rurſus ἄνθινον quidem, id eſt floridum, ver ſignificare propter naturam. Noctem autem ἀργίδα, prupter quietem, & Lunam γοργόνιον, propter ea quæ eſt in ipſa faciem. Et ἀφροδίσιον, id eſt venetem, apud Theologum dici tempus quo ſeminare oporteat. Huiuſmodi etiam ænigmatibus vtebantur Pythagorei, Proſerpinæ quidem canes, ſtellas errantes: Saturni autem lachrymam, mare dicentes allegoricè. Et innumerabilia inueneriмus tam apud Philoſophos quàm apud Poëtas dicta ęnigmaticè, cùm etiá toti libri indicent abditam ſcriptoris voluntatem: cuiuſmodi eſt liber Heracliti de natura, qui etiá propterea appellatus eſt σκοτεινὸς, id eſt, obſcurus ac tenebricoſus. Huic libro eſt ſimilis Phere

ἀργὸς, id eſt, otioſus.

ἀφροδίτη ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ, id eſt, à ſpuma.

B cydis quoq; Syri Theologia. Euphorion enim Poëta, & Callimachi Cauſæ, & Lycophronis Alexandra, & quæ ſunt his ſimilia, ſunt inſtar gymnaſij propoſita ad explicandũ, omnibus Grammaticis. Talia ergo Moſes quoq; præcipit, vt hæc cõmunia: Non veſci porco, neq; aquila, neq; accipitre, neq; coruo. Nam porcus quidẽ, quod eſt animal voluptati deditum & immundum, ciborum cupiditatem, & ſalacem in re venerea libidinem, & inquinatam ſignificat intemperantiam, materialemq; & in luto iacentem, & quæ ad cædem pingueſcit & interitum. Rurſus autem permittit veſci ijs, quæ habent fiſſam vngulam & quæ ruminant, ſignificans, inquit Barnabas, oportere adhęrere ijs qui timent Dominum, & in corde meditantur eam quam acceperunt verbi diſtinctionẽ: ijs qui loquuntur, & ſeruant Domini iuſtificationes: ijs qui ſciunt quòd meditatio eſt opus lætitiæ, & qui verbũ Domini ruminant. Quid verò eſt quod fiſſas & duplices habet vngulas? Quòd iuſtus & in hoc mundo ambulat, & ſanctum expectat ſeculum. Deinde ſubiungit: Videte quàm pulchrè legem Moſes tulerit. Sed vndenam illis in mentem venerit vt hæc cogitarent? Nos iure præcepta intelligentes, loquimur vt Deus voluit, propterea aures noſtras & corda circumcidit, vt hæc intelligamus. Quando certè dixit, Non veſcẽris aquila, accipitre, & miluo, & coruo. Non adhærebis, inquit, neq; aſsimilaberis his hominibus, qui labore & ſudore neſciunt ſibi parare victum, ſed in rapina viuunt & in iniquitate. Aquila enim rapinam, accipiter autẽ iniuſtitiam, & coruus auaritiam, & plura habendi cupiditatem ſignificat. Scriptum eſt autem: Cum viro innocente eris innocens, & cum electo electus eris, & cum peruerſo peruertẽris. Sanctis ergo conuenit adhærere, quoniá ij qui *Pſal.17.*

C eis adhærent ſanctificabuntur. Hinc ſcribit Theognis:

Te bona nanq; boni, ſi vnà verſere, docebunt:
Praui ſed periment quod fuit ingenium.

Et rurſus quando dicit in Cantico: Glorioſe enim magnificatus eſt, equũ & aſcenſorem deiecit in mare: multiplex, & beluinum, & quod appetitionis impetu fertur vitium, vnà cum auriga qui aſcenderat, & habenas laxarat voluptatib. in mare proiecit, in mundi deijciens tumultus & perturbationes. Ita etiam Plato in libro de Anima, & aurigam, & equum qui defecerat, partem expertẽ rationis, quæ bipertitò diuiditur, nempe in iram & cupiditatem, dicit cadere. Qua ratione Phaëthontem quoq; propter incontinentiam fabula è curru excidiſſe ſignificat. Ita etiam ſe habet de Ioſeph. Cùm ei adoleſcenti fratres inuidiſſent, vt qui amplius aliquid prę uideret in cognitione, eum varia exuerũt tunica, & acceptum in lacum proiecerunt (lacus autem inanis non habuit aquá) vt qui variá viri boni cognitionẽ, ex diligenti ſtudio comparatá amandaſſent & valere iuſsiſſent: aut nuda quæ eſt ex lege fide vtentes, proiecerunt in lacum aqua vacuũ, vt qui vendidiſſent in in Ægyptum diuino verbo defectũ. Vacuus autẽ ſcientia lacus, in quem proiectus, cùm exuiſſet cognitionẽ, videbatur ſimilis fratribus, eſt nudus cognitione qui delituerat ſapiens. Alio autem ſignificato fuerit cupiditas varium indumentum, quæ in vaſtum barathrum eſt proiecta. Si quis aũt, inquit, lacum aperuerit, vel ædificauerit, & ipſum non texerit, vitulus autẽ vel aſinus in eum inciderit, lacus Dominus ſoluet pecuniam, & dabit proximo, quod aũt fuerit mortuũ, eius erit. Hic mihi illam ſubiunge prophetiá: Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſraël autem me non intellexit. Ne quis ergo ex ijs, cùm inciderit in eá quæ à te docetur cognitionẽ, nec poſsit cõtinere

Exo.15. *Gen.37.* *Exo.21.* *Eſa.1.*

veritatem, non obediat & excidat, ſis cautus in vſu verbi:& apud eos quidem qui acce- D
dunt citra rationem, occlude fontem qui viuit in profundo, potum autem præbe ijs qui
ſitierint veritatem. Apud eos ergo qui non poſſunt accipere profunditatẽ cognitionis,
tege lacum. Dominus ergo lacus, ipſe inquã qui eſt cognitione præditus, mulctabitur,
inquit, vt in quem culpa conferatur, quòd is fuerit offenſus & deuoratus verbi magnitu
dine, cùm tantas opes verbi minimè caperet, aut quòd eum qui operabatur traduxerit
ad contemplationem, & à rudi & illaborata fide abduxerit per occaſionem. Pecuniam
autem dabit voluntati omnipotenti, ſui facti reddens rationem. Hic eſt ergo typus & fi-
gura legis & prophetarũ, quæ fuit vſq; ad Ioannẽ. Ille autẽ etiamſi ſit locutus apertius, vt
qui non amplius vt Propheta prædiceret, ſed iam præſentem oſtenderet, qui ab initio
Ioan.1. ſymbolicè anounciabatur, Nõ ſum tamen, inquit, dignus qui ſoloam corrigiam eius cal-
cei. Fatetur enim ſe non eſſe dignum qui tantam baptizet poteſtatẽ. Oportet enim eos
qui mundos faciunt, animam exoluere à corpore & eius peccatis, tanquam pedem à vin
culo. Fortaſſe autem poſtremam quoq; Seruatoris in nos operationẽ, proximam, inquã,
& continentẽ, quæ Prophetiæ ęnigmate occultabatur per præſentiam, is qui per ipſum
oſtendit aſpectum, eum qui prædicebatur, eam quæ procul in apertum veniebat ſignifi-
cando præſentiam, reuera ſoluit finem eloquiorum carnis diſpenſationis, detecta notio
ne ſymbolorum. Et quæ à Romanis fiunt in teſtamentis, locum obtinuerunt: nempe li-
καρπώσεις, bræ illę, & aſſes, propter iuſtitiã, fructuumq; perceptiones, & aurium contrectationem:
illa quidem, vt iuſtè quidem fiant: hæc aũt, ad honoris diuiſionem: tertiũ verò, vt qui in-
cidiſſet, cùm ei onus imponeretur, ſtans audiret, & teneret locũ interceſſoris. Sed, vt vi- E
detur, nimio quodam demonſtrandi ſtudio, plus quàm par ſit, ſum progreſſus. Me enim
vita deficiet adducentẽ eorum multitudinem qui ſymbolicè philoſophantur. Memoriæ
ergo cauſa, & breuitatis, & quòd ſe extendant ad veritatẽ, tales ſunt ſcripturæ barbaricæ
philoſophiæ. Eorum enim qui ſępe ad eos accedunt, & dederunt ſui experientiam, & in
fide, & in vita vniuerſa, ſolùm eſſe voluot eam quæ verè eſt Philoſophiã, & veram Theo-
logiam. Iam verò nos quoq; volunt opus habere aliquo interprete & duce: ſic enim fore
vt maius in eam ſtudiũ conferatur, & minimè decipiantur cùm accipiant ab ijs qui no-
runt, & proſint ijs qui ſe ſunt digni exiſtimarunt. Et alioqui omnis quę oſtenduntur per
ὄψει. aliquod velamentũ, maiorẽ & præclariorẽ oſtendunt veritatẽ, ſicut res quæ in aqua pel
lucent, & formæ quæ per tegumenta concedunt aliquã ſui euidentiã. Arguunt eñ ſplen
dores, præter id quòd quæ ſunt manifeſta, vno modo intelligant. Cùm ergo liceat pluri
bus modis accipere, ſicut certè accipimus in ijs quę dicta ſunt cum occultatione, ea cùm
ita habeant, fallitur quidẽ indoctus & imperitus, cõprehendit aũt qui eſt cognitione prę
ditus. Iam ergo nec quibuslibet volunt omnia exponi temerè, nec cõmunicari bona ſa
pientiæ, ijs qui ne in ſomnis quidẽ ſunt anima expurgati: (neq; enim fas eſt quibuslibet
obuijs ea expetere quæ parata fuere cũ tot certaminibus) neq; prophanis verbi narrare
myſteria. Aiunt certè Hipparchũ Pythagorẽũ accuſatũ quòd apertè ſcripſiſſet decreta Py
thagoræ, expulſum fuiſſe è ſchola, & propter ipſum, tanquam propter mortuum, factam
eſſe columnam. Quocirca etiam in barbara philoſophia vocant mortuos, eos qui exci-
derunt à dogmatibus, & mentẽ ſubiecerunt animæ perturbationibus. Quę eſt enim par F
2.Cor.6. ticipatio iuſtitiæ & iniuſtitię? vt ait diuinus Apoſtolus: aut quę ſocietas luci cũ tenebris?
Quæ aũt eſt conuentio Chriſto cũ Belial? aut quæ pars eſt fideli cum infideli? Olympio-
rum enim & mortuorum ſunt ſeparati honores. Quocirca egredimini è medio ipſorum,
& ſeparemini, dicit Dominus, & immundum ne tangatis, & ego ſuſcipiam vos, & ero vo
bis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias. Non ſoli autem Epicurei & Plato mul-
ta occultabant, ſed etiam Epicurei dicunt quædam eſſe apud ſe arcana, & non permitte
re omnibus vt ea ſcripta legant. Quinetiam Stoici dicunt à Zenone primo quędam fuiſ-
ſe conſcripta, quę non facilè permittunt legere diſcipulis, quorum non prius fuerit fa-
ctum ab ipſis periculum, an germanè & ſyncerè philoſophentur. Ariſtotelei quoq; di-
cunt, ex ſuis ſcriptis alia quidem eſſe ἐσωτερικὰ, id eſt, interna: alia verò communia & ἐξωτερι-
κὰ, hoc eſt, externa. Quinetiam ij qui fecere myſteria, cùm eſſent Philoſophi, ſua dogma-
ta obſcurauerunt fabulis, vt non eſſent manifeſta omnibus: deinde illi quidem huma-
nas celantes opiniones, arcebant indoctos ne ad eas adirent: eorũ autem quæ verè ſunt
ſanctam & beatam contemplationẽ, non multò magis celari cõferebat. Sed neq; ea quæ
ſunt barbaræ philoſophiæ, neq; fabulæ Pythagoricæ, neq; quæ apud Platonem in Repu
blica ab Armenio, & in Gorgia ab Æaco & Rhadamanto, & in Phædone fabula, Tartari,
& in Protagora Promethei & Epimethei, & præterea fabula belli geſti inter Atlantinos
& Athenienſes in Atlantico, nõ ſunt in omnibus nominibus exponendę allegoricè, ſed
quæcunq; vniuerſam ac generalem ſignificant ſententiam. Atq; hæc certè inuenerimus
ſignificari per ſymbola ſub velo allegoriæ. Quinetiam cum Pythagora conſuetudo, &
quæ cum familiaribus erat duplex coniunctio, vocans quoſdam ἀκουσματικοὺς, id eſt, Auſcul
tatores,

A tatores, quoſdã verò Mathematicos, qui ſyncerè ac germanè attiogebant philoſophiã,
ſignificabat aliud quidem dictum fuiſſe, aliud verò fuiſſe à multis occultatum. Fortaſsis
autem illud quoq; duplex orationis genus Peripateticorum, nempe & quod opinabile,
& qood [illegible], id eſt, ſcientiam cooſtituens vocatur, non multum abeſt quin diuidat Δόξα.
opinionem ac famam à vera glotia quę dicitur [illegible], & à veritate.

Mortale à ſeclo flores decerpere honorum,
Te minimè ſubiget, pia poſsis quo mage fari.

Muſæ certè Ionicæ dicunt dilucidè vulgus quidem hominum, & eos ex populis qui ſi-
bi videntur ſapientes, ſequi poëtas, & vti legibus, vt qui ſciant multos eſſe malos: eos au-
tem qui ſunt optimi, glotiã perſequi: eligunt enim, inquit, optimi omniũ contraria, pe-
rennè glotiam mortaliũ. Multi aũt ſe explent & exaturant, tanquam pecora, ventre &
pudendis, & rebus ex ijs quæ ſunt io oobis turpiſsimis, metientes beatitudinem. Ma-
gnus quoq; ille Parmenides Eleates, introducit duarum viarum doctrinam, ſic ſcribeos:

Vna quidem veti eſt, bene quam cor credere conſtaos
Poſsit, opinio ſed nimium leuis altera vulgi,
Cui non certa fides, nec ineſt perſuaſio vera.

Metitò ergo dicit diuinus Apoſtolus: Per reuelationem notum mihi factũ eſt ſacramen- Ephe.3.
tum, ſicut prius ſcripſi paucis, prout poteſtis legentes intelligere prudentiam meam in
myſterio Chtiſti, quod alijs generationibus non eſt agnitum filijs hominum, ſicut nunc
reuelatum eſt ſanctis eius Apoſtolis & Propbetis. Eſt enim aliqua quoq; perfectorum do
B ctrina, de qua dicit ſcribens ad Coloſſenſes: Non ceſſamus pro vobis orare & petere, vt Col.1.
impleamini agnitione voluntatis eius, in omni ſapientia & intellectu ſpitituali, vt am-
buletis dignè Deo, per omnia placeotes, in omni opere bono fructificantes, & creſcen-
tes in cognitione Dei, omni virtute confirmati, ſecundum potentiam gloriæ eius. Et rur
ſus: Secundũ diſpenſationẽ Dei quę data eſt mibi, inquit, in vobis, vt impleam verbum
Dei, myſtetiũ quod fuit abſconditũ à ſeculis & à generationibus, qood nunc manifeſta-
tum eſt ſanctis eius, quibus voluit Deus notum facere, quæ ſint diuitiæ gloriæ myſterij
huius io geotibus. Quocirca alia quidem ſunt myſteria quæ fuerunt abſcooſa vſq; ad A-
poſtolos, & tradita ſoot ab ipſis, vt à Domino acceperuot: abſconſa autem in veteri teſta
mento, quæ nunc manifeſtata ſunt ſanctis. Aliud verò eſt quod eſt diuitiæ glotię myſte-
rij, quod eſt in gentibus, quod eſt fides & ſpes in Chriſtum, quem alibi dixit fundamen-
tum. Et rurſus veluti cupiens manifeſtare cognitionem, ſic ſcribit: Admonentes omnem
hominem in omni ſapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Cbtiſto.
Non omnem hominem abſolutè, quoniam nullus eſſet infidelis: ſed nec omnem qui cre
dit, perfectum in Chtiſto: ſed omnem dicit hominem, perinde ac ſi diceret, totum homi-
nem, vtpote ſanctificatũ corpore & anima. Qoòd enim oon ſit omniũ cognitio, ſubiun
git apertè: Conſtructi in charitate, & in omnes diuitias certitudinis intelligẽriæ, in agni
tionẽ myſterij Dei in Chriſto, in quo ſunt omnes theſauti ſapieotiæ & ſcieotiæ abſcon-
diti. Orationi inſtate, vigilantes in ea cum gratiarum actione: gratiarum aũt actio, non Col.4.
ſolùm fit io anima & bonis ſpiritalibus, ſed etiam in corpore & bonis corporis. Adhuc
C quoq; apertius oſtendit, cognitionẽ non eſſe omniũ, ſubiungens: Orantes ſimul & pro
nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ad loquendũ myſtetium Chriſti, propter quod etiã
vinctus ſum, vt manifeſtem ipſum ita vt oportet me loqui. Iam enim erant quę tradeban
tur Hebræis ſine ſctiptis. Etenim cùm deberetis, inquit, eſſe doctores, propter tempus, Heb.5.
vt qui in teſtamento veteri conſenuetitis, rurſus opus habetis vt vos doceam quænam
ſint elementa initij eloquiorũ Dei, & facti eſtis quibus lacte ſit opus, nõ ſolido cibo. Om
nis enim qui lactis eſt particeps, eſt impetitus ſermonis ioſtitiæ, eſt enim paruulus, vt
cui ſint primę creditæ diſciplinæ. Perfectorum aotem eſt ſolidus cibus, qui propter habi
tum habent ſenſus exercitatos ad diſcretionem boni ac mali. Quocirca dimittentes ini- Heb.6.
tij Chriſti ſermonẽ, ad perfectionem feramur. Quinetiã Barnabas, qui ipſe quoq; prædi-
cauit verbum vnà cum Apoſtolo, Simplicius, inqoit, vobis ſctibo, vt iotelligatis. Deinde
paulò infetius, iam adducens manifeſtius veſtigium traditionis quæ eſt ex cognitione,
dicit: Quid eis dicit alius Propheta Moſes? Ecce hæc dicit Dominus Deus: Intrate in ter-
ram bonã, quã iurauit Dominus Deus, Deus Abrahæ, & Iſaac, & Iacob, & poſsidete eam
terrã fluentẽ lacte & melle. Quid dicat cognitio, diſcite: Sperate, inquit, in eum qui io car
ne eſt vobis manifeſtandus Ieſus Chriſtos. Homo enim eſt terra patiens: ex facie eñ ter
rę fuit Adę formatio. Quid ergo dicit in terram bonam fluentẽ lacte & melle? benedictus
Dominus ooſter ò fratres, qui ſapientiã & intelligentiã poſuit in nobis occultorũ ſuorũ.
Dicit enim Propbeta, parabolam Domini qois intelliget, niſi ſapiens & ſciens, & diligẽs
Dominũ ſuum? Paucorũ eſt hæc capere. Non enim inuidens, inquit, præcepit Dominus
in aliquo Euangelio: Myſterium meum mihi, & filijs domus meæ, in tuto & extra ſolici-
tudine ſtatuens electiooem, vt cùm ea acceperit quæ ſuot coniuncta & conuenientia ijs

quæ elegerit, ſit zelo ſnperior. Qui enim nõ habet boni cognirioné, eſt malus, quoniam D
vnus eſt bonus, pater: patrem autem ignorare, eſt mors: vt noſſe, vita æterna, per partici-
pationem poteſtatis, in quam non cadit interitus: & non interire quidem, eſt eſſe par-
Eſa. 45. ticipé dininitaris: interitũ autem affert receſſus à Dei cognitione. Rurſus Propheta: Et da
bo tibi theſauros abſconditos, obſcuros, inuiſibiles, vt cognoſcant quòd ego Dominus
Pſal. 50. Deus. His conuenienter Dauid quoq; pſallit: Ecce enim veritaté dilexiſti, incerta & oc-
Pſal. 18. culta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Diem diei eructat verbũ, vt apertè ſcriptum eſt, &
nox nocti annunciat ſcienriam, quæ eſt abdita myſticè. Et non ſunt loqnelæ neq; ſermo
nes, quotum non audiantur voces eorum Deo qui dixit, Faciet quis clanculũ, & non vi-
Num. 24. debo ipſum? Propterea diſciplina dicta eſt illuminatio, vt quæ manifeſtauerit ea quæ e-
rant occulta, cùm magiſter ſolũ apetuit arcę operculũ, contra quã Poëtæ dicunt Ioué bo
Rom. 15. norũ quidé doliũ obturaſſe, malorũ aũt apetuiſſe. Scio quod veniens ad vos, inquit Apo-
ſtolus, veniã in plenitudine benedictionis Chriſti. Spiritale donũ, & traditionem quę eſt
ex cognitione, eis præſentibus præſens cupit impertire (neq; eñ ea poterant ſignificari
per epiſtolã) plenitudinem Chriſti, vocans per reuelationé myſterij, quod æternis tem-
poribus fuerat tacitum, nunc auté fuit manifeſtatum per ſcripturas Prophericas, ſecnn-
dum mandatum æterni Dei, ad obedientiã fidei in omnes gentes cogniti: hoc eſt, in eos
qui ex gentibus eum eſſe credebant. Paucis auté ex his oſtenditur quænam ſunt ea quæ
ſunt in myſterio. Meritò ergo Plato quoq; de Deo tractans in epiſtolis: Dicendũ eſt, in-
quit, ribi per ænigmata, vt ſi tabulę vel in mari vel in terra aliquid acciderit, qui legit non
inrelligat. Deus enim vniuerſorum, qui omnem vocem, omné cognitionem, & omnem E
ſuperat norionem ac intelligentiam, nunquam mandari poſsit literis, cùm ſit poteſtate
ſua eiuſmodi, vt verbis non poſsit exprimi: quod ipſum quoq; Plato ſignificauit, dicens:
Hæc ergo conſiderans, caue ne te aliquando pœniteat eorum quæ nunc indignè excide
runt. Maxima autem cautio eſt, non ſcribere, ſed diſcere. Non poteſt enim, non poteſt fie
ri, vt quæ ſcripta ſunt non excidant. His germana dicit ſanctus quoq; Apoſtolus Paulus,
Propheticam & verè antiquam conſeruans occultationé, à qua quæ Græcis fuerunt pul
chra profluxere dogmata. Sapientiã auté loquimur inter perfectoa, ſapientiam aũt non
1. Cor. 2. huius ſeculi, neq; principũ huius ſeculi qui deſtruuntur: ſed loquimur Dei ſapientiã in
myſterio abſconditã. Deinde paulò inferius caurioné ne ſermones in vulgus exeant, do
1. Cor. 3. cet hoc modo: Et ego fratres, nõ potui loqui vobis tanquã ſpiritalibus, ſed ranquã carna
libus: tanquã in fantibus in Chriſto lac vobis potũ dedi, nõ cibũ: nondũ enim poteratis,
ſed neq; nunc poteſtis, adhuc eñ carnales eſtis. Si ergo lac quidé eſt infantiũ, cibus aũt,
perfectorum nutrimentum, dictus eſt ab Apoſtolis: lac quidem intelligetur catecheſia,
veluti primum nutrimentũ animæ: cibus autem, ſuſpiciens contemplatio, quæ ſunt ipſę
carnes & ſanguis verbi, hoc eſt, comprehenſio diuinæ potentiæ & eſſentiæ. Guſtate & vi
dete, inquit, quòd Chriſtus eſt Dominns. Sic enim ſeipſum impertit ijs qui ſunt talis cibi
ſpiritalius participes, quando anima ipſa ſeipſam nutrit ex ſentenria Platonis. Cibus e-
nim & potus verbi diuini, eſt cognitio diuinæ eſſentiæ. Quamobrem Plato quoq; dicit
in ſecundo de Republica: Cùm ſacrificauerimus, nõ porcum, ſed magnum aliquod & du
1. Cor. 5. bium ſacrificiũ, ita demum oportere de Deo quærere. Apoſtolus auté: Et paſcha, inqnit, F
noſtrum immolatus eſt Chriſtns, reuera dubiũ & inexplicabile ſacrificiũ, filius Dei qui
pro nobis ſanctificatur. Sacrificiũ autem Deo acceptum, eſt corporis & eius affectionum
ac vitiorum ſeparatio: is eſt verus reuera Dei cultus. Num autem propterea meritò dicta
eſt à Socrate philoſophia mortis meditario? qui enim neq; viſum adducit in cogitando,
neq; aliquem trahit ex alijs ſenſibus, ſed ipſa pura mente ſe rebus applicat, is verã perſe-
qnitur philoſophiã. Hoc ſibi vult etiã Pythagoræ quinq; annorũ ſilentiũ, quod præcepit
diſcipulis vt ſcilicet auerſi à rebus ſenſilibus, nuda mente Deum contemplarentur. Hæc
ergo à Moſe accepta ſunt philoſophati Græcorũ præſtanriſsimi. Præcipit enim vt holo-
cauſta, cùm ea excorianerint, membratim dinidant, quoniã cognoſcentem animã cùm
nuda fuerit à pelle materiali, abſq; nugis corporis & omnibua vitijs, quæ ſibi vendicant
inanes & falſę opiniones, carnalibus exutã cupiditatibus, luci conſecrari neceſſe eſt. Plu
rimi autem homines, id quod eſt mortale, tanquam cochleę induentes, & circa ſuas ipſa
rum libidines & intemperantias, nõ ſecus ac hiſtrices, inſtar globi circumacti, de beato
Deo, & in qué non cadit interitua, ralia qualia de ſe opinantur. Non animaduertunt añt
etſi ſint nobis propinqui, Deũ dediſſe nobis innumerabilia quorũ ipſe non eſt particeps:
generationem quidem, cùm ipſe ſit ingenitus: nutrimentum aũt, cùm ipſe eo nõ egeat:
& augmentũ, cùm ſit in æqualitate: ſenecturis & mortis poteſtatem, cùm ipſe ſit ſenij &
mortis expers: quocirca & manus, & pedes, & os, & oculos, & ingreſſus, & egreſſus, & i-
ras, & minas, nemo aliquo modo exiſtimet dici Dei affectiones apud Hebræos. San-
ctius eſt auté & magis pium, quædã ex his nominibus dici allegoricè, quæ quidé proce-
dente tempore ſuo loco aperiemus. Ex omnibus medicamentis eſt maximè ſalutaris ſa-
pientia.

A pientia.Callimachus ſcribit in Epigrammatibus:Alius autem ex alio ſapiens.Et olim &
nunc,inquit Bacchylides in Pæanibus:neq; enim obſcurorũ verſuum fores facilè eſt in-
uenire.Pulchrè itaq; Iſocrates in Panathenaico,cùm prius poſuiſſet, Quoſnam ergo vo-
co ſapientes? ſubiungit:Primùm quidẽ eos,qui rectè vtuntur ijs rebus quæ quotidie ac-
cidunt,& quorum eſt eiuſmodi opinio, vt temporũ opportunitates facilè aſſequatur, &
magna ex parte coniectet id quod eſt vtile:deinde eos qui honeſtè & iuſtè ſemper verſan
tur cum eis quorũ vtuntur cõſuetudine: & quæ ab alijs quidẽ afferuntur moleſtias & in-
dignitates toleranter & facilè ferunt,ſeipſos autem quàm fieri poteſt minimè graues, &
quàmoderatiſsimos exhibent ijs qui eis vtuntur: præterea autem eos, qui voluptatibus
quidẽ imperant, & ſunt eis ſuperiores:nõ vincuntur autem à rebus aduerſis,ſed in eis ſe
ſtrenuè gerunt,& pro dignitate naturę cuius ſunt participes.Quartũ,quod quidẽ eſt ma
ximum, eos quos non corrumpnnt res ſecundæ,nec ab eis ad immoderationẽ traducun
tur & inſolentiá, ſed permanẽt [illegible] ordine eorũ qui ſunt modeſti & rectè ſapiunt. Deinde
colophonem addit orationi: Eos autem qui non ſolùm ad vnum ex his, ſed ad hæc om-
nia habent animæ habitum bene compoſitum,eos dico eſſe & prudentes & perfectos vi
ros, & omnes habere virtutes.Vides quomodo vitam quæ ex cognitione agitur, Græci
quoq; (etſi neſciant quomodo ſcire oporteat)diuinis laudibus celebrent:quænam ſi ao-
tem cognitio, ne in ſomnis quidem norunt. Si ergo inter nos conuenit, cognitionẽ eſſe
cibum rationalẽ,reuera ſunt beati, qui cõuenienter diuinæ ſcripturæ eſuriunt & ſitiunt
veritatẽ,quoniam implebontur alimento æterno. Valde aũt admirabiliter qui eſt in ſce-
B na Philoſophus Euripides,inuenitur ijs quæ dicta ſunt conſentire per hæc, patrẽ & filiũ
ſimul neſcio quomodo tacitè ſignificans: Tibi omniũ regi libamen & molam offerens,
Iupiter, ſiue mauis Dis vocari: Tu aũt mihi ſacrificiũ dubium omnis fructuũ oblationis
accipe,plenũ, profuſum.Perfecta enim & omni ex parte abſoluta oblatio, dubiumq́;, &
quod exitum inuenire nõ poteſt, pro nobis Chriſtus eſt ſacrificiũ. Et quòd Seruatorem
ipſum neſcius dicat,planum faciet, ſubiungens: Tu eñ & in cœleſtibus ſceptrum Iouis
tractans,terreſtriũ autẽ ô Dis es imperij particeps. Deinde dicit apertè: Mitte qoidẽ lu-
cem, animæ virorum ſcire volentium certamina vndenam germinauerint: quænam ra-
dix malorũ,& quemnam ex beatis,cùm expoſuerint, inuenire poſsit quies laborũ. Non
abs re ergo in myſterijs quoq; quæ ſiunt apud Gręcos,primũ locum tenent expiationes
& luſtrationes,ſicut etiam apud Barbaros lauacrum.Poſt hæc autẽ ſunt parua myſteria,
quæ habent aliquod fundamentũ doctrinę & præparationis futurorũ.In magnis autem
de vniuerſis non reſtat amplius diſcere,ſed contemplari & mente comprehendere & na
turam & res ipſas.Acceperimus autẽ expiandi quidẽ & expurgandi modum,confeſsio-
ne,contemplandi autem reſolutione, procedentes ad primam intelligentiam per reſo-
lutionem,ex ijs quę ſunt ei ſubiecta ducentes initium,auferentes quidem à corpore qua
litates naturales, circuncidentes autẽ eam quę eſt in profundũ dimenſionẽ:deinde eam
quæ eſt in latitudinẽ,& poſt hæc eam quæ eſt in longitudinẽ.Quod enim reſtat ſignum,
eſt vnitas, quæ, vt ita dicam,habet poſituram. Si ergo ablatis omnibus quæ adſunt cor-
poribus,& ijs qoæ dicuntur incorporea, nos ipſos proiecerimus ad Chriſti magnitudi-
C nem:& deinde in vaſtitatẽ immenſitatẽq́; ſanctitate proceſſerimus,ad intelligentiá om-
nipotentis vtcunq; proceſſerimus,non quod eſt,ſed quod nõ eſt cognoſcẽtes.Figura aũt
& motus,vel ſtatus,vel ſedes,vel locus,vel dextera, vel ſiniſtra, de patre vniuerſorum ne
ſunt quidẽ cogitanda. Atqui hæc quoq; ſcripta ſunt:ſed quid velit ſignificare vnũquod-
que eorum,oſtendetur ſuo loco.Nõ eſt ergo prima cauſa in loco, ſed ſupra locum & tem
pus & nomen & intelligentiá.Propterea Moſes quoq; dicit:Oſtende mihi teipſum eui- Exod.33.
dentiſsimè: tacitè innuens Deum nõ poſſe doceri,nec verbis exprimi ab hominibus,ſed
ſola ea quæ ab ipſo proficiſcitor poſſe poteſtate cognoſci. Inquiſitio enim eſt informis,
& quæ non cadit ſub aſpectum: gratia autem cognitionis, eſt ab ipſo per filiũ. Apertiſsi-
mè autẽ Solomon nobis feret teſtimonium,dicens hoc modo:Prudentia hominis nõ eſt Prouerb.30.
in me,Deus autem dat mihi ſapientiá, ſcio autem ſancta.Iam verò diuinam prouidentiá
allegoricè Moſes nominauit lignum vitæ quod plantatum fuit in paradiſo: qui quidem
paradiſus poteſt etiá eſſe mondus, in quo orta ſunt omnia quæ proceſſere ex creatione.
In eo & Verbum floruit & fructum tulit caro factum, & eos qui eius benignitatem guſta
rant viuificauit, quoniá nec abſq; ligno nobis venit in cognitionẽ. Suſpenſa enim eſt vi-
ta noſtra ad fidem noſtrá.Porrò autẽ Solomon quoq; turſus dicit: Arbor eſt immortalita Sap.15.
tis ijs qui ipſam apprehendunt.Et ideo dicit:Ecce do ante faciẽ tuam vitam & mortem, Eccl.15.
diligere Dominum Deum, & ambulare in vijs eius, & audire vocẽ eius, & credere vitæ. Deut.30.
Sin autem tranſgreſsi fueritis iuſtificationes & iudicia quæ dedi vobis,perditione perde
mini. Hoc euim eſt vita & longitudo dierum tuorum,diligere Dominũ Deum tuũ.Rur-
ſus Abraham cùm veniſſet in locũ qoem dixit ei Deus, tertio die ſuſpiciens videt locum Gen.22.
eminus. Nam primus quidẽ dies eſt qui fit per aſpectum rerum pulchrarum & honeſta

rum:ſecundus eſt optimæ animæ deſideriũ: tertio verò mens perſpicit ſpiritalia,apertis D
òculis à Magiſtro,qui die tertio reſurrexit. Fuerint autem tres quoq; dies myſterium ſi-
gnaculi,pet quod,is qui verè eſt Deus, creditur. Eminus ergo conſequẽter videt locum,
eſt enim Dei regio captu difficilis,quẽ appellauit Plato χώραν ἰδεῶν, hoc eſt,idearum regio
nem, ſeu campum ac receptaculũ, cùm à Moſe eum accepiſſet eſſe locum, vt qui omnia
& vniuerſa contineat. Meritò autem eminus videtur ab Abraham, propterea quòd ſit in
generatione, & per Angelum continenter ac proximè myſterijs initiatur. Hinc Apoſto-
1.Cor.13. lus: Videmus nunc,inquit,tanquam per ſpeculũ,tunc aũt facie ad faciẽ,per ſolas illas pu
ras & incorporeas mentis applicationes. Fieri autem poteſt vt quis in diſſerẽdo de Deo,
diuinet,ſi aggrediatᷣ abſq; omnibus ſenſibus,contendere ad id quod eſt vnumquodq;, &
ab ijs quæ ſunt nõ prius diſcedere,quàm tranſcendens ea quæ id ſupereminent,id quod
eſt bonum,ipſa apprehenderit intelligentia,verſans in ipſo fine eius quod poteſt appre-
hendi intelligentia,ex Platonis ſententia. Rurſus Moſes non permittens aras & delubra
multis in locis conſtrui,vno Dei templo extructo,& vnigenitum eſſe mundum,vt ait Ba
ſilides, & vnum, vt non amplius videtur Baſilidi,Deum annunciauit:& quoniã eum qui
comprehendi non poteſt loco, non comprehendit Moſes qui eſt præditus cognitione,
in templo nullum poſuit colendum ſimulachrum, Deum ſub aſpectum non cadere, &
circumſcribi non poſſe ſignificans, ad Dei autem notitiam Hebræos vtcunq; adducens,
per honorem eius quod eſt in templo nominis. Quinetiam verbum prohibens & fano-
rum conſtructiones,& omnia ſacrificia, omnipotentem non eſſe in aliquo tacitè ſignifi-
Eſa.66. cat,per ea quæ dicit: Quam domum ędificabitis mihi,inquit Dominus? Cœlum mihi eſt E
Pſal.49. ſedes, & quæ deinceps conſequuntur. Et de ſacrificijs ſimiliter: Sanguinẽ taurorum, &
adipem agnorum nolo, & quæ poſt hæc per Prophetam prohibet ſpiritus Domini. Pul-
cherrimè igitur his quoq; Euripides adſtipulatur,ſcribens:

Conſtructa ab architectis quæ queat domus,
Corpus Dei plexu cohibere mœnium? Et de ſacrificijs ſimiliter:
Nanq; indiget Deus, Deus ſi rectè ſiet.

Poëtarum ſunt hæc verba infelicia. Deus enim non fecit mundum,quòd ei opus eſſet,&
honores ſcilicet ab hominibus, & ab alijs dijs & dæmonibus, inquit Plato, perciperet,
veluti quoddam vectigal accipiens à generatione: à nobis quidem fumos, à dijs autem
& dęmonibus propria eorum munera ac miniſteria. Appoſitiſsimè ergo & efficaciſsimè
Act.17. ad docendum Paulus in Actis Apoſtolorum, Deus,inquit, qui fecit mundum, & omnia
quæ in eo ſunt,is cùm ſit Dominus cœli & terræ,non in manu factis templis habitat,ne-
que ab humanis manibus colitur aliquo indigens,cùm ipſe det omnibus ſpiritum & vi-
tam & omnia. Dicit aũt Zeno quoq; autor ſectæ Stoicæ,in libro de Republica,neq; opor
tere templa facere,nec imagines:nihil enim quod ſit compoſitum,eſſe dijs dignum. Nec
veritus eſt hæc his verbis ſcribere: Neq; opus erit fana ædificare, fanum enim quod non
ſit magni precij & ſanctum, nihil eſt exiſtimandum. Nullum autem magni precij & ſan-
ctum, eſt ædificatorum opus & illiberalium opificum. Meritò ergo Plato quoq; ſciens
mundum eſſe Dei templum,ciuibus oſtendit vnum locum ciuitatis, vbi eis eſſent repo-
nenda ſimulachra. Priuatim autem prohibuit vt nemo haberet Deorum imagines. Ne- F
mo ergo alius,inquit, Dijs ſacra conſecret. Nam aurum quidẽ & argentũ & in alijs ciui-
tatibus priuatim, & in ſacris, res eſt inuidioſa: ebur autẽ corporis quod amiſit animam,
eſt nefarium donarium: ferrum autẽ & æs,ſunt inſtrumenta bellorũ. Ex ligno autẽ quod
ex vno eſt ligno compactum, quodcunq; voluerit offerat: ſimiliter etiã ex lapide quoq;
ad ſacra cõmunia. Meritò ergo in magna epiſtola: Verbis enim, inquit, nequaquã poteſt
explicari vt aliæ diſciplinæ. Sed cùm in re ipſa diuturnus fuerit vſus & longa vitæ con-
ſuetudo,repentè tanquam ex igne qui exilijt lux accenſa in anima,ipſa ſeipſam iam alit.
An non hæc ſunt ſimilia ijs quæ dicta ſunt à Propheta Sophonia? Et aſſumpſit me ſpiri-
tus,& ſuſtulit in quintũ cœlum,& cõtemplabar Angelos qui Domini vocabantur,& dia
dema eorum impoſitũ in ſancto ſpiritu, & erat ſedes vniuſcuiuſq; eorum ſeptuplo ma-
ior luce Solis orientis,habitantes in templis ſalutis, & laudantes Deum ineffabilem, al-
tiſsimum. Patrem enim effectorem huius vniuerſi, & inuenire eſt difficile, & cùm inue-
neris,vt apud omnes eloquaris,nequit fieri. Verbis enim minimè explicari poteſt,vt alię
diſciplinæ, veri amicus dicit Plato. Pulchrè enim audierat quòd ſapientiſsimus Moſes
montem adſcendens per ſanctam contemplationem, ad faſtigium eorum quæ percipi-
untur intelligentia,neceſſariò diſcernẽs, prohibet ne totus populus ſecum aſcendat. Et
quando dicit ſcriptura: Ingreſſus eſt autem Moſes in caliginem vbi erat Deus,hoc ſigni-
ficat ijs qui poſſunt intelligere,Deum nec eſſe aſpectabilem, nec verbis poſſe enunciari.
Caligo autem reuera, nempe multorum incredulitas & ignoratio, obijcitur ſplendori
veritatis. Et rurſus Orpheus Theologus cùm ex eo adiutus dixiſſet,

Vnus perfectus per ſe, ex vno omnia facta,

aut,

A aut,Nata, nam ſic quoq; ſcribitur,ſubiungit: Nullus & ipſum
Mortalis cernit,verùm omnes aſpicit ipſe. Apertius autem ſubiungit:
Non video hunc,ſolidus poſitus nam nymbus in orbem eſt:
Nanq; pupillæ oculis hominum mortalibus inſunt
Paruæ & mortales,ijs inſunt nam caro & oſſa.

Iis quæ dicta ſunt feret teſtimonium Apoſtolus dicens:Noui hominē in Chriſto raptum 2.Cor.12.
vſq; ad tertium cœlum,& illinc in Paradiſum,qui audiuit verba arcana quæ non licet ho
mini loqui:ſic tacitè ſignificans,Deum verbis non poſſe explicari: non lege & metu ali-
cuius præcepti,illud,non licet,adijciens,ſed ſancta poteſtate Deum verbis enunciari nō
poſſe ſignificans. Siquidem ſuper tertium cœlum loqui incipit, vt fas eſt ijs qui illic ſunt
electas animas initiare ſacris. Scio autē apud Platonem (multa enim exempla quę ſunt
ex barbara philoſophia, nunc mihi ſuggerit ſcriptura, conuenienter primis promiſsis,
tempus expectans)multos [illegible]os intelligi. Cùm certè dubitaſſet in Timæo,an oporteat
plures mundos,an hunc vnū exiſtimare, indifferenter vtitur nominibus,citra vllum di-
ſcrimen nominis,mundū & cœlum appellans.Dictio aūt ſic habet: Vtrum ergo rectè di-
ximus vnum cœlum,an multos & infinitos?Rectius fuerit vnū dicere, ſiquidem effectus
eſt ad exemplar.Quinetiam in epiſtola Romanorum ad Corinthios ſcriptum eſt: Ocea-
nus infinitus,& qui ſunt poſt ipſum mundi. His ergo cōſequenter exclamat diuinus A-
poſtolus:O altitudo diuitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei.Nunquid ergo hoc erat Rom. 11.
quod tacitè ſignificabat Propheta,iubens ſubcinericios, qui ἐγκρυφίαι,id eſt, occulti dicun
B tur,facere azimos ? ſignificans verè ſacrū de ingenito & poteſtatibus eius verbū myſticū
oportere celari.Hæc confirmans in epiſtola ad Corinthios apertè dixit Apoſtolus:Sapi- 1. Cor.2.
entiam aūt loquimur inter perfectos. Sapientiā autem nō huius ſeculi, neq; principum
huius mundi qui deſtruuntur,ſed loquimur Dei ſapientiā in myſterio abſconditā.Et rur
ſus alibi dicit: Ad agnitionē myſterij Dei in Chriſto, in quo ſunt omnes theſauri ſapien- Col.2.
tiæ & ſcientiæ abſconditi.Hæc obſignat ipſe Seruator noſter ſic dicens: Vobis datum eſt Matth.13.
noſſe myſteriū regni cœlorū.Et rurſus Euangelium dicit Seruatorē noſtrum dixiſſe Apo
ſtolis ſermonē in myſterio.Dicit enim de eo Prophetia:Aperiet in parabolis os ſuum,& Pſal.77.
eructabit quę ſunt abſconſa à cōſtitutione mundi. Iam verò per parabolam quoq; de fer
mento ſignificat Dominus occultationē: dicit enim:Simile eſt regnum cœlorū fermen- Matth.13.
to,quod cùm accepiſſet mulier,abſcondit in farinę ſatis tribus, donec totū fuit fermen-
tatum.Aut enim tripertitò per obedientiam ſalua fit anima: per ſpiritalē poteſtatē in ea
abſconſam,per fidem,aut quòd vis verbi quæ data eſt nobis,cùm ſit & valida & compen
dioſa,quemlibet qui eam exceperit & intra ſe poſsederit,occultè & latenter ad ſe trahit,
& omnem eius coactam multitudinem colligit ad vnitatem. Hæc ergo à Solone ſapi-
entiſsimè ſcripta ſunt de Deo:

Menſura haud facilè eſt obſcuram mente videre, γνωμοσύνης μέ-
Extrema ex rebus quæ omnia ſola tenet. De Deo enim dicit poëta Agri- τρον, menſurā
Illum non oculis noſtris apprendere fas eſt, (gentinus: cognitionis.
Aut manibus,via quæ reuera eſt maxima,mentes
C Vt credant hominum quæ mox deducere poſsit.

Et Ioannes Apoſtolus: Deum nemo vidit vnquā, vnigenitus Deus qui eſt in ſinu patris, Ioan.1.
ille expoſuit. Cùm autē inaſpectabilem & ineffabilem Dei ſinum nominaſſet, hinc qui-
dam eum profundū vocauerunt,vt qui omnia comprehēderit,& veluti ſinu complexus
ſit,nec poſsit quis eum aſſequi,& ſit infinitus.Eſt quidem certè hæc de Deo oratio tracta
tu difficillima. Quoniam enim cuiuſuis rei principiū eſt inuentu longè difficillimū : eſt
certè omnino primum & antiquiſsimū principium difficillimum ad demonſtrandum,
quod quidem eſt etiam alijs omnibus cauſa vt fiant & facta ſint.Quemadmodū enim di-
ci potuerit,quod neq; eſt genus,neq; differentia,neq; ſpecies,neq; indiuiduum,neq; nu
merus,ſed neq; accidens aliquod,neq; cui aliquid accidit. Neq; verò eum totum rectè di
xerit quiſpiam:in magnitudine enim totum ponitur,& eſt pater vniuerſorum. Sed neq;
dicendum eſt eſſe aliquas eius partes : in vnum enim non cadit diuiſio, & ideo eſt etiam
infinitum,non quòd eiuſmodi mente cogitetur vt peruadi non poſsit,ſed quatenus nul
lam diſtantiā ſuſcipit ac dimenſionē,& finem nō habet:& ideo eſt figurę expers,& quod
nominari non poteſt. Et ſi aliquando eum nominemus, non propriè vocantes, aut vnū,
aut bonum, aut mentem, aut ipſum id quod eſt, aut patrem, aut Deum, aut creatorem,
aut Dominum:non id dicimus tanquam nomen eius proferentes,ſed propter eius pote
ſtatem pulchris vtimur nominibus, vt in alijs non aberrans, his inniti poſsit cogitatio.
Nō enim vnum quodq; ex his Deum ſignificat, ſed omnia ſimul omnipotentis indicant
potentiā.Quæ enim dicuntur ex ijs quæ ipſis adſunt,aut ex ea quę eſt inter ſe inuicē ha-
bitudine ac relatione:horum autē nihil poteſt de Deo accipi. Sed neq; ſcientia accipitur
demonſtratiua,ea enim ex prioribus conſtat & ex notioribus:nihil eſt autē ante ingeni-

tum,reſtat vtiq; vt diuina gratia,& ſolo quod ab eo proficiſcitur verbo,id quod eſt iguo- D
tum intelligamus, quomodo Lucas quoq; in Actibus Apoſtolorũ Paulum dicere com-
Act.17. memorat:Viri Athenienſes, per omnia tanquam ſuperſtitioſiores vos video:præteriens
enim & contemplans quæ colitis ſimulachra veſtra,inueni etiam aram in qua ſcriptum
erat, Ignoto Deo.Quem ergo ignorantes colitis,eum ego vobis annuncio.Quicquid er
go cadit ſub nomen,eſt genitum, velint an non. Siue ergo Pater ipſe ad ſe trahit quemli-
bet qui purè vixerit & proceſſerit ad notionem beatæ naturæ, & in quam non cadit inte
ritus:ſiue liberum quod eſt in nobis arbitriũ, veniens ad boni cognitionem,ſepta tranſi-
lit,vt dicitur in gymnaſijs:nõ tamen abſq; eximia gratia erigitur & exurgit anima, & ex-
tollitur ſupra ea quę ſupereminent,quicquid graue eſt deponens,& reddens ei quod eſt
cognatum. Dicit autem Plato quoq; in Menone, virtutem eſſe datam diuinitus, vt hæc
eius verba oſtendunt:Ex hac ergo conſideratione,ô Menon,videtur nobis virtus diuina
ſorte accedere quibus accedit. An non tibi videtur eum [illegible] omnes venit cognoſcen-
di habitus, diuinam ſortem tacitè ſignificaſſe? Apertius autẽ ſubiungit: Sin autem nos
nunc in hac tota rectè quæſiuimus oratione, virtus nec fuerit natura,nec eiuſmodi vt do
ceri poſsit,ſed diuina ſorte accedere,non abſq; mente,ijs ad quos acceſſerit. Ergo diuini
tus data ſapientia,quę eſt virtus Patris,adhortatur quidem noſtrum liberum arbitrium,
excipit autem fidem,curamq́; & attentionem remuneratur electionis ſuprema cõmuni-
catione. Porrò autẽ ipſum quoq; tibi adducam Platonem, apertè volentem vt credatur
Dei filijs. Nam cùm de Dijs qui ſub aſpectum non cadunt & ſunt geniti,verba feciſſet in
Timæo,de alijs dicere dęmonibus,& eorum ortum ſcire,dicit noſtras vires ſuperare:cre E
dendum autem eſſe ijs qui prius dixerunt,qui à Dijs quidem,vt dixerunt,genus duxere,
apertè autem ſuos parentes cognouere.Fieri ergo non poteſt vt Deorum filijs fides non
habeatur,etiamſi abſq; probabilibus & neceſſarijs dicant demonſtrationibus.Non arbi-
tror à Græcis poſſe manifeſtius ferri teſtimonium, Seruatorem noſtrum, & eos qui vn-
cti ſunt in Prophetiam,hos quidem Dei filios eſſe appellatos:Dominũ autem cùm ſit ve
rus & germanus filius,veros eſſe teſtes rerum diuinarũ.Et ideo adiecit,oportere eis cre-
dere,cùm ſint inſpirati diuinitus,etiã ſi quis paulò magis tragicè dixerit non credere:

Soph. in Antig. Nam non erat Iupiter hæc qui prædicauerat.

Sed ſciat ipſum Deum per filium prædicaſſe ſcripturas. Fide dignus autem eſt is qui ſua
Matth.11. annunciat:quoniam,Nemo,inquit Dominus,nouit patrem,niſi filius, & cui filius reue-
lauerit.Eſt ergo hoc credendum ex Platonis quoq; ſententia,etiam ſi abſq; probabilibus
& neceſſarijs demonſtrationibus,per vetus & per nouum teſtamentum prędicetur & di
Ioan.8. catur.Si enim non credideritis, inquit Dominus,in peccatis veſtris moriemini. Contrà
Ioan.3. aũt:Qui credit habet vitam æternam.Beati ergo ſunt omnes qui confidunt in ipſo: fidu-
Pſal.2. ciam autẽ habere, eſt quid fide amplius. Quando eñ ſciuerit quiſpiam magiſtrũ noſtrũ
eſſe Dei filium, concepit fiduciã quòd eius doctrina ſit vera. Quomodo autem doctrina,
φρένε. ex ſententia Empedoclis, auget præcordis,ita in Dominũ fiducia auget fidem. Atq; eo-
rum quidem eſſe dicimus, philoſophiam quidem vituperare, fidem autem inſectari, &
laudare iniuſtitiam,& beatã vitam eſſe ducere quæ agitur ex cupiditate & libidine. Iam
verò fides,etſi eſt voluntaria animæ aſſenſio,eſt tamen bonorum operatrix, & iuſtæ fun F
ποιεῖν. damentum actionis.Quòd ſi artificioſe diſputet Ariſtoteles,facere quidem docens poni
πράττειν. & in beſtijs & in inanimis, agere autẽ eſſe hominũ tantũ, eos corrigat qui dicunt Deum
eſſe factorem vniuerſorum. Quod autem agitur, eſt vel bonum, inquit, vel neceſſarium:
iniuriam ergo facere non eſt bonum:nemo enim facit iniutiã niſi propter aliquid aliud.
Ex ijs autem quæ ſunt neceſſaria,nihil eſt voluntarium:iniuriam ergo facere eſt volunta
rium,quare nec eſt neceſſarium.Boni autem à malis maximè differunt, inſtitutis, & ele-
ctionibus, & bonis deſiderijs. Quæuis enim animæ nequitia ſit cum intemperantia, &
qui agit per affectionem,per intemperantiã agit & nequitiam.Mihi itaq; ſuccurrit in ſin
Ioan.10 gulis admirari diuinam illam vocem: Amen amen dico vobis, qui non ingreditur per
oſtium in ouile,ſed aliunde aſcendens, ille eſt fur & latro:qui aũt ingreditur per oſtium,
eſt paſtor ouiũ, ei ianitor aperit. Deinde rem proſequens dicit Dominus: Ego ſum oſtiũ
ouium.Oportet ergo eos qui per Chriſtum didicerunt veritatem fieri ſaluos, etiã ſi fue-
rint Græcam philoſophati philoſophiam.Nunc enim apertè eſt oſtenſum,quod alijs ge
nerationibus notum non euaſerat, nunc hominum filijs eſt reuelatũ. Nam Dei quidem
manifeſtatio erat vnius omnipotentis,apud omnes qui rectè ſapiunt omnino naturalis,
& æternum ex diuina prouidentia beneficiũ apprehenderunt plurimi, qui nõ planè om
nem exuerunt pudorẽ aduerſus veritatẽ.Atq; vt ſummatim quidem dicam, Xenocrates
Carthaginenſis non ſpem omnẽ abijcit, quinetiã in rationis expertibus animantibus ſit
Dei notitia.Democritus aũt,etſi nolit,confitebitur per dogmatum conſequentiam:fecit
enim eaſdẽ imagines in homines incurrentes,& in animantes rationis expertes, ex diui
na eſſentia.Longè certè abeſt vt ſit homo expers diuinæ notionis, quẽ etiã ſcriptum eſt
partici-

A participem fuiſſe inſpirationis in generatione, vt qui fuerit purioris eſſenriæ particeps
quàm alia animantia. Hinc Pythagoras dicit mentem diuina ſorte venire ad homines, ſi-
cut fatentur Plato & Ariſtoteles: ſed nos quidem dicimus ſpiritũ ſanctum inſpirari ei qui
credidit. Platonici aũt, mentem quidem, quę eſt à diuina ſorte effluxio, in anima inhabi-
tantem: animã aũt in corpore conſtituunt. Apertè enim dictum eſt per Ioël, qui erat vnus
ex duodecim prophetis: Et erit poſt hęc, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnẽ, & Ioh.2.
filij veſtri & filię veſtrę prophetabunt. Sed nõ vt pars Dei, eſt ſpiritus in vnoquoq; noſtrũ.
Sed quomodo fiat hęc diuiſio, & quidnã ſit ſpiritus ſanctus, oſtendeẽ à nobis in libris de
Propheria, & in libris de Anima. Sed ad cognoſcendas quidem cognitionis profundita-
tes, bona eſt incredulitas ex ſententia Heracliti: non cognoſci enim, ſuum habet refugiũ
ad incredulitatẽ. Quod aũt deinceps conſequitur eſt tradendum: & Græcorũ furtum ex
barbara ſumptũ philoſophia iam eſt clarius oſtendendũ. Aiunt Stoici Deum eſſe corpus
& ſpiritum eſſentia, ſicut cer[illegible]iam animã. Hęc omnia apertè inuenies in ſcripturis. Ne
mihi enim in pręſenria earum allegorias animo cogitaueris, vt quæ ex cognitioue habeẽ
tradit veritas, num aliquid aliud indicent, ſicut ſapientes luctatores aliud eas oſtendere
ſignificant. Sed illi quidem dicunt Deum vniuerſam peruadere eſſentiã: nos aũt eum ſo-
lum dicimus effectorem, & verbo effectorem. Induxit aũt eos quod dictum eſt in ſapien- Sap.7.
tiam: Tranſit aũt & peruaſit omnia propter puritatẽ: quoniam non intellexerunt hęc di-
ci de ſapienria quæ fuit primò à Deo creata. Nę, inquiunt, ſed materiã ponũt philoſophi,
& Stoici, & Pythagoras, quinetiam Ariſtoteles peripateticus, non aũt vnum principium.
B Sciunt ergo eam quę vocatur materiam, quæ ab ipſis dicitur expers qualitatis & figuræ,
audacius quoq; à Platone dictam eſſe, id quod nõ eſt. Num aũr vel in primis myſticè, cùm
ſciret eſſe vnum quod verè eſt principium, in Timęo dicit his verbis? Nunc autem ſic no-
ſtra ſe habeat oratio. De vniuerſorum quidem ſiue principio, ſiue principijs, ſiue quomo
docunque de his videatur, nunc nõ eſt dicendum, non propter aliquid aliud, quàm quòd
ſit difficile pręſenti modo pertractationis ea quę videâtur declarare. Et alioqui dictio illa
prophetica: Terra autem erat inaſpectabilis & incompoſita, præbuit eis occaſionẽ mate- Gen.1.
rialis tradendę ſubſtanriæ. Iam verò hinc Epicuri quidem mentem ſubijt caſus, cùm hoc
dictum non intellexiſſet: Vanitas vanitatũ & omnia vanitas. Ariſtoteli aũr venit in men- Eccl.1.
tem vſq; ad lunam deducere prouidentiã, ex hoc Pſalmo: Domine in cœlo miſericordia Pſal.35.
tua, & veritas tua vſq; ad nubes: nondum enim reuelata fuerat propheticorum myſterio-
rum declaratio vſq; ad aduentũ Domini. Et rurſus, ſupplicia poſt mortem, & pœnas quæ
igne luuntur, à barbara philoſophia, & vniuerſa muſa Poërica, & Græca etiam, furtipuit
philoſophia. Plato certè in vltimo de Republica, dicit his verbis: Hîc viri agreſtes aſpectu
ignito cùm aſtitiſſent, ſermonem intelligentes, alios quidem ſeorſum aſſumptos duce-
bant. Aridęum aũt & alios cùm colligaſſent, manusq; & pedes & caput deieciſſent, atque
ab eis pellem detraxiſſent, extra viam nõ longè trahentes, aſpalathis lacerabant. Viri eñ
illi igniti ei volunt ſignificare angelos, quæ aſſumptos iniuſtos puniũt. Qui facit, inquit, Pſal.103.
angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem ardentem. His aũt eſt conſequens, animã
eſſe immortalem. Quod enim punitur vel caſtigatur, cùm ſit ſenſu pręditum, viuit, etiam
C ſi dicatur pati. Quid verò, non nouit Plato & fluuios ignis, & terræ altitudinem eam quæ
à barbaris gehenua vocatur, tartarũ nominans propheticè, Cocytumq; & Acherontem,
& Pyriphlegetontem, & quędam huiuſmodi, quę ad caſtigationem diſciplinamq; indu-
cunt, loca ſuppliciorum? Paruorũ aũt, conuenienter ſcripturæ, & minimorũ angelos deũ
videntes, quinetiam noſtri curationem & viſitationem quę ad nos venit per angelos qui
nobis præſunt, indicans, non veretur ſcribere, poſtquam omnes animę vitam elegiſſent,
ita vt ſortitæ erant, ordine accedere ad Lacheſim: illam autem eum quem vnuſquiſq; ele-
git dæmonem, cum eo mittere vitæ cuſtodem, & vt adimpleat ea quæ elegerit. Fortaſſe
autem Socrati quoque dæmonium tale quid ſignificabat. Iam verò genitum eſſe mun-
dum, cùm id à Moſe accepiſſent, decreuerunt philoſophi. Quinetiam Plato quoque di-
xit apertè: Vtrum fuit nullum habens ortus principium, an ortus eſt? Ortus eſt, vt qui cœ
perit ab aliquo principio. Nã & cùm ſit aſpectabilis, eſt tractabilis: & cùm ſit tractabilis,
eſt corporeus. Et rurſus quando dixit: Atque effectorem quidem & patrem huius vniuer
ſi inuenire eſt difficile, non ſolùm mundum oſtendit eſſe genitum, ſed etiam ex ſeipſo ſi-
gnificat eſſe genitum, tanquam filium: patrem autem eius eſſe vocatum, vt qui ex ſolo ſit
genitus, & ex eo qui non eſſet cõſtiterit. Genitum autem muudum ponunt etiam Stoici,
& qui in barbara philoſophia eſt frequens, diabolum principem inquam dęmonum, ma
leficam eſſe animã dicit Plaro in libro de Legibus decimo, his verbis: Animam quę ea ad-
miniſtrat quę vndiq; mouentur, cœlum etiam neceſſe eſt adminiſtrare. Dixiſſe: Quid ve-
rò, vnam an plures? Plures ego pro vobis reſpõdebo. Nõ minus vtiq; quàm duas effeciſſe
poſuerimus, nempe eã quæ eſt benefica, & eam quę poteſt efficere cõtraria. Similiter aũt
hęc quoq; ſcribit in Phędro: Atq; ſunt quidem alia quoq; mala. Sed dęmon quidẽ aliquis

plurimis in præſentia admiſcuit vel voluptatem. Quinetiam in decimo de Legibus, aper D
Ephe.6. tè oſtendit illud Apoſtolicum, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem,
ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus ſpiritalia eorum quæ ſunt in cœ-
lis, ſcribens hoc modo: Quoniã enim eis conceſsimus, nobis quidem eſſe cœlum multis
bonis plenum, eſſe aũt etiam cõtrarijs, pluribus aũt qui nõ ſunt eiuſmodi, eſt, inquimus,
pugna eiuſmodi immortalis, & quę magna cautione indiget. Et rurſus vnum quidẽ mun
dum nouit barbara philoſophia qui percipitur intelligentia, alterũ verò ſenſilem: illum
quidem archetypum, hunc verò imaginẽ eius qui exemplar dicitur: & illum quidem at-
tribuit vnitati, vt qui percipiatur intelligentia: hunc verò, nempe ſenſilem, ſenario. Cõiu
gium enim apud Pythagoreos vocatur ſenarius, vt qui ſit genitalis numerus. Et in vnita-
te quidem conſtituit cœlum nõ aſpectabile, & terrã ſanctam, & lucem quę percipitur in-
telligentia. In principio enim, inquit, fecit Deus cœlum & terram: terra aũt erat inuiſibi-
lis. Deinde ſubiungit: Et dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux. In ortu aũt mundi ſenſilis cœ
lum fabricatur ſolidum (quod eſt autem ſolidum, eſt ſenſile) & terram aſpectabilem, & lu
cem quę videtur. An non tibi hinc videtur Plato, animantiũ ideas relinquere in mundo
qui percipitur intelligentia, & formas ſenſiles, & quę intelligentia percipiuntur fabrica-
ri genera? Meritò ergo ex terra quidem corpus dicit formari Moſes, quod dicit terrenum
Plato tabernaculum: animã autem ratione pręditam deſuper inſpiratã fuiſſe in faciem.
Hîc enim dicunt eſſe collocatã principalem animę facultatem, ingreſſum animę in Pro-
toplaſtum, per acceſsionem ſenſuum, interpretantes, & ideo factum eſſe hominẽ ad ima
ginem & ſimilitudinẽ. Dei enim imago, eſt verbum diuinum & regium, homo impatibi E
lis: imago autem imaginis, mens humana. Si alio autem nomine velis aſſumere aſsimila
tionem, inueneris apud Moſem diuinã quę nominatur conſequentiam. Dicit enim: Poſt
Dominum Deum veſtrum ambulate, & eius pręcepta cuſtodite. Sunt autem, vt opinor,
Dei aſſectatores & cultores, omnes qui ſunt virtute prędìti. Hinc Stoici quidem dixerũt
eſſe finem philoſophię, ſecundum naturã viuere: Plato aũt Deo aſsimilationẽ, vt oſtendi
mus in ſecundo Stromate, & Zeno Stoicus qui id accepit à Platone. Is autẽ Plato ex bar-
bara id ſumens philoſophia, dicit omnes bonos eſſe inter ſe amicos. Dicit enim Socrates
in Phędro, non conſequi ac euenire quòd malum ſit malo amicum, neq; vt bonum bono
non amicum. Quod quidem ſatis quoq; probauit in Lyſia, quòd in iniuſtitia & improbi-
tate nunquã ſeruari potuerit amicitia. Et hoſpes Athenienſis ſimiliter dicit actionẽ eſſe
charam & Deo conſequentẽ, & quę habet vnam antiquam rationem, quando ſimile qui-
dem ſimili, quod eſt moderatũ, ſit ſimile: immoderata autem, nec immoderatis, nec mo-
deratis ſunt amica. Deus aũt fuerit nobis rerum omniũ menſura. Deinde rurſus ſubiun-
git inferius: Quiuis enim bonus, eſt bono ſimilis. Ea aũt ratione & qui eſt Deo ſimilis, cu
ius bono eſt amicus, & Deo. Cùm in hoc ſum loco, illius quoq; ſum recordatus. Dicit eñ
in fine Timęi, oportere id quod intelligit aſsimilare ei quod intelligentia apprehendi-
tur conuenienter antiquę naturę. Cùm aũt aſsimilauerit, habere finem vitę optimę, quæ
à Dijs propoſita eſt homini, & in tempus præſens & in futurũ. Illa enim eandem vim ha-
bent quam hęc. Non ceſſabit qui quęrit donec inuenerit: cùm autem inuenerit admirabi
tur, admirans autem regnabit, regnans autem requieſcet. Quid verò, non illa quoq; Tha F
letis quę ex his ſumpta ſunt, in ſecula ſeculorum Deum gloria affici, & cordis cognitorẽ
à nobis dici apertè interpretatur? Rogatus eñ Thales quid ſit deus: Id, inquit, quod neq;
habet principiũ nec finem. Cùm aũt rogaſſet alius, an Deum lateat homo aliquid agens:
Et quomodo, inquit, qui ne cogitans quidem? Porrò ſolum eſſe bonum id quod eſt hone
Deut.20. ſtum, nouit barbara philoſophia, & virtutem ſufficere ad felicitatem, cùm dixit: Ecce de-
di ante oculos tuos bonum & malum, vitam & mortem, elige vitam. Nam quod bonũ eſt
vitam appellat, & honeſtum eius electionem: malum autem, electionẽ contrarij. Boni au
tem & vitę vnus eſt finis, eſſe pium ac religioſum. Hęc eſt enim vita tua & dierum longi-
Matth.22. tudo, id diligere quod pertinet ad veritatẽ. Illa aũt ſe habent manifeſtius. Seruator enim
cùm Deum diligere iuſsiſſet & proximũ, dicit in his duobus mandatis totam legem pen
dêre & prophetas. Hęc dogmata vulgò iactant Stoici, & ante eos in Phędro precãs Socra
tes: O Pan & dij alij, date mihi vt intus ſim pulcher & honeſtus. In Theęteto aũt apertè di
cit: Qui enim pulchrè dicit & honeſtè, is pulcher eſt, bonusq; & honeſtus. Et in Protago-
ra fatetur Protagorę familiaribus, ſe eum conueniſſe qui eſſet pulchrior Alcibiade: ſiqui-
dem eſt pulcherrimũ id quod eſt ſapientiſsimũ. Dicebat enim virtutẽ eſſe animę pulchri
tudinem, cõtrà autem, vitium animę turpitudinẽ. Atq; Antipater quidem Stoicus tribus
quos ſcripſit libris, quòd ex ſententia Platonis, quòd ſolum honeſtum eſt bonum, probat
etiam quòd ex eius ſententia ſit ſufficiens virtus ad beatitudinẽ: & cõplura alia adducit
dogmata quę conueniunt cum Stoicis. Ab Ariſtobulo autem qui fuit tempore Ptolemæi
Philadelphi, cuius meminit is qui cõpoſuit epitomen rerum geſtarum à Machabęis, mul
tos fuiſſe libros per quos probat, philoſophiã peripateticã ex lege Moſaica, & alijs depẽ-

diſſe

A diſſe prophetis. Et hęc quidem ita ſe habeant. Fratres autem eſſe nos tanquam vnius Dei & vnius magiſtri, videtur vtique Plato quoque vocare hoc modo: Nam eſtis quidem omnino, qui eſtis in ciuitate, fratres, vt ad eos dicemus narrantes fabulas. Sed Deus dum fingeret, quicunq; quidem ex vobis erant apti ad imperandum, aurum eis cōmiſcuit in generatione, & ideo ſunt præſtantiſsimi & maximi precij: quicunq; autem erant auxiliatores, argentum: ferrum autem & æs, agricolis & alijs opificibus. Vnde dicit fuiſſe neceſſe vt amplecterentur & amarent: ij quidem ea propter quæ eſt cognitio: illos autē ea propter quę eſt gloria. Fortaſſe aūt diuinat electam hanc naturam quę deſiderat cognitionē: niſi fortè tres aliquas ponens naturas, deſcribit tres formas reipublicę, vt quidam exiſtimarunt: & Iudęorum quidem, argenteam: Gręcorum autem, tertiam: Chriſtianorum autem, quibus aurum regale eſt admixtum, nempe ſanctus ſpiritus, & vitam Chriſtianam oſtendēs, his verbis ſcribit in Theęteto: Dicamus verò de ijs qui ſunt ſummi & pręcipui. Quid enim dixerit quiſpiam ... qui malè verſantur in philoſophia? ij autē nec viam norunt in forum, nec vbi ſit prętorium aut curia, aut aliquis alius cōmunis conuentus ciuitatis. Leges autem & ſcripta decreta, neque videut neque audiunt. Sodalium autem ſtudia & congreſsiones, & quæ cum tibicinis fiunt comeſſationes, ne in ſomnis quidem eis venit in mentem exercere. Bene autem an male factum quid ſit in ciuitate, aut quodnam eſt malum quod factū eſt à maioribus, magis eos latuit quàm qui maris dicuntur choēs: χόες
& hęc neſciunt quidem ſe neſcire, ſed reuera iacet quidem humi eius corpus, & cum populo verſatur. Ipſe aūt, vt ait Pindarus, & terrā & cœlum ſuperuolat, aſtrorum motus quærens, & vniuerſam naturā omni ex parte indagans. Rurſus ipſi dicto Domini, Sermo veſter ſit, ita ita, & non non, illud eſt aſsimilandum: Sed mihi & falſum concedere, & verum de medio tollere, nō eſt fas. Et iurandi prohibitioni cōgruit hæc dictio quę eſt in decimo de Legibus: Laus aūt & iuſiurandum abſit de re qualibet. Et in ſumma, Pythagoras & Socrates & Plato, dicentes ſe audire vocem Dei, cōſiderantes vniuerſorū conſtructionē quę à Deo accuratè & perfectè facta eſt, & ab eo perpetuò continetur, audiuerunt Moſem dicentem, Dixit, & facta ſunt, deſcribente verbum Dei eſſe opus. Et cùm conſtitiſſent in formatione hominis quę facta eſt ex puluere, terrenum quidem eſſe corpus philoſophi ſigillatim pronunciant. Homerus autem non veretur ponere loco execrationis:

(B — Matth. 5.)

Omnes in terram ſed uos redeatis & vndam.

ſicut Eſaias dicens: Et cōculcate ipſos tanquam lutum. Callimachus autem ſcribit diluci dè: Erat ille annus, quo aliquando volucris, & quod eſt in mari, & quadrupes ei loquebatur, vt lutum Promethei. Et rurſus idem: Si te, inquit, finxit Prometheus, & non ex alio luto factus es. Et Heſiodus dicit de Pandora:

Vulcanum inſignem iuſsit mox puluere limpham
Miſcere, vnà hominisq; illi præbere loquelam Et mentem.

Ignem ergo artificioſum via euntem in generationem, naturam definiunt Stoici. Ignis autem & lux allegoricè dicitur Deus, & verbum eius, à ſcriptura. Quid verò, non Homerus quoque deſcribens per paraphraſim aquæ à terra ſeparationem, & manifeſtam aridæ detectionem, dicit de Tethide & Oceano?

C Tempore nam longo ceſſauit inire cubile Alter in alterius.

Rurſus Deo potentiam in omnibus tribuunt, etiam qui apud Græcos ſunt eruditiſsimi. Epicharmus quidem, erat autem Pythagoręus, dicens: Deum nihil effugit, hoc te oportet ſcire. Ipſe noſtri eſt inſpector: nihil eſt autem, quod non poſsit Deus. Vates autem Lyricus: Poteſt autem Deus ex nigra nocte, lucem emittere intemeratam: atris autem tenebris tegere purum diei iubar. Qui ſolus, inquit, poteſt, cùm eſt dies, noctem facere, is eſt Deus. Et Aratus in ijs quæ inſcribuntur Phęnomena:

A Ioue principium, aſsiduis quem laudibus omnes
Conceſebrant homines, ſora ſunt Iouis omnia plena,
Compita cum pagis, omnes & cum ęquore portus,
Omnibus atque vtimur Ioue nos ex partibus omnes. Deinde infert:
Nam genus illius ſumus (nempe creatione) isq; & numine dexter.
Dextera ſignificat, pigraſque ad munia gentes
Excitat, in cœlis nanque ipſe hæc ſigna locauit,
Aſtra & diſtinguens, clatis annumque coronans
Stellis, queis homini certiſsima ſigna darentur
Horarum, vt ſtabili procedant omnia curſu.
Atque illum ſemper primum extremumq; precantur,
Salue mire Pater qui ingentia commoda præbes.

Quinetiam ante eum Homerus in clypeo quem fabricatus eſt Vulcanus, mundi creationem ſcribens ex Moſis ſententia:

Terras atque mare, & cœlum fabricatus in illo eſt,

Omnia reſplendens & cœlum quæ aſtra coronant. D
Qui enim & poëtarum verſibus, & ijs quę ſoluta ſcripta ſuot oratione, canitur Iupiter, in
Deum refert cogitationem. Iam verò, vt ſemel dicam, Democritus ſcribit paucos eſſe ſub
luce homines, qui hic manus extendunt, quem nunc aërem Græci vocamus. Dicitur in
fabulis omnia Iupiter, isq; omnia nouit, & donat, & aufert, & eſt is Rex omnium. Magis
autem myſticè Pindarus quidem Bœotus, vt qui eſſet Pythagoræus: Vnum virorum, di-
cens, diuinitus afflatorū eſt geous, ex vna autem matre ſpiramus ambo, tradi materiam,
& vnum eius opificem, quem ἀριστοτέχναν vocat, id eſt, præclarum ac optimum artificem,
qui etiam pro meritis progreſsionem præbuit ad diuinitatem. Taceo enim Platonem, is
apertè in epiſtola ad Eraſtum & Coriſcum, videtur neſcio quomodo patrem & filium o-
ſtendere ex ſcripturis Hebraicis, cùm ita eos hortatur: Iurantes, ſtudio adhibito à Muſis
non alieno, & ſtudij ſorore diſciplina, Deum ipſum omnium rerum cauſam, & ducis
& cauſæ patrem Dominū iuretis, quem ſi rectè philoſophati fueritis, intelligetis. Et quæ
eſt in Timęo concio, patrem vocat opificē, ſic dicens: Dei Deorū quorum ego ſum pater
& opifex operum. Quare quando etiam dicit: Circa omniū Regem ſunt omnia, & illius
cauſa omnia: illum quoq; omnium cauſam appellans, ſecuodum autem circa ſecuoda, &
tertium circa tertia, noo aliter ego exaudio, quàm ſaoctam ſignificari trinitatē. Nam ter-
tium quidem eſſe ſanctum ſpiritum, filium autem ſecundum, per quem facta ſunt omnia
ex voluntate patris. Idem autem in decimo libro de Republica meminit Heri Armenij,
genere Pamphyli, qui eſt Zoroaſter. Ipſe quidem certè Zoroaſter hęc ſcribit: Cooſcripſit
Zoroaſter Armenij filius, genere Pamphylus: In bello mortuus, cùm eſſem apud ioferos, E
à Dijs didici. Hunc Zoroaſtrē, cùm duodecimo die poſt mortem in rogo fuiſſet poſitus,
Plato dicit reuixiſſe. Ac fortaſſe quidem reſurrectionē, fortaſſe autē illa tacitè ſignificat,
nempe quòd per duodecim ſigna animę viam capeſſunt ad aſſumptionē. Ipſe aūt ad ge-
nerationem quoq; dicit eundem eſſe deſcenſum. Ea ratione exiſtimandum eſt Herculis
quoq; fuiſſe duodecim certamina, poſt quę à toto muodo liberationē cōſequitur anima.
Admitto etiam Empedoclem, qui admodum naturalirer vniuerſorum meminit inſtau-
rationis, quòd ſcilicet aliquando futura ſit mutatio in ignis eſſentiam. Heraclitus Ephe-
ſius eſt manifeſtiſsimè in hac ſententia, cùm vnum quidem mundum cenſuiſſet eſſe æter
num, alterum verò nouiſſet interire, eum ſcilicet qui conſiſtit per variam & multiplicem
exornationem, vt qui non ſit alius ab illo qui aliquo modo ſe habet. Cęterùm quòd ęter-
num quidem oouerat mundum, qui ex vniuerſa eſſentia eſt ęternè qualis, planū facit, ſic
dicens: Mundum eundem vniuerſorū neq; Deorum vllus fecit, nec hominū: ſed fuit ſem
per, & eſt, & erit ignis ſemper viuens, mēſuras accēdens, & extinguens meoſuras. Quòd
aūt eum & ortum eſſe, & in eum cadere interitum putaret, ſignificaot ea quę ſubiungun
tur: Ignis conuerſiones, primùm mare: maris aūt dimidium quidem terra, dimidium ve-
rò fulmen. Virtute eñi ac poteſtate dicit, quòd ab adminiſtrante verbo & Deo, ignis, nem
pe omnia per aërem conuertuntur in humidum, quod eſt veluti ſemen mundi diſpoſitio
ois, quod vocat mare. Ex eo aūt ruſus gignitur terra & cœlum, & quę in eis continentur.
Quumodo aūt rurſus in priſtinum ſtatum redeat & igneſcat, per hęc apertè oſteodit: Ma
re diffunditur, & menſionē accipit eadem ratione quæ prius erat antequam mare fieret. F
Similirer eadem quoq; de alijs elementis. Ei conſimilia decreta ferunt etiam Stoicorum
doctiſsimi, tractantes & de conflagratione, & mundi adminiſtratione, & de mundo qui
eſt ęternè qualis, & de homine, & de animarū noſtrarū permāſione. Rurſus autem Plato
quoq; in ſeptimo de Republica, eum qui eſt hîc diem, nocturnū appellauit, propter mun
di principes, vt ſentio, harum tenebrarū. Somnum autem & mortem, animę deſcenſum
in corpus, eo modo quo Heraclitus. Nunquid aūt de Seruatore hoc prædixit ſpiritus, di-
Pſal.3. cens per Dauid? Ego dormiui & ſoporatus ſum, excitatus ſum, quoniam Dominus me ſu
ſcipiet. Non ſolam enim Chriſti reſurrectionē, ex ſomno excitarionem, ſed etiam Domi
Matth.25. ni in carnem deſcenſum, ſomnū vocat allegoricè. Iam verò idem Seruator pręcipit, vigila
te: perinde ac ſi diceret, Meditemini viuere, & tentetis ſeparare animā à corpore. Diem
quoq; Dominicū, in decimo de Republica Plato per hęc diuinat: Poſtquā autem ijs qui
fuerint in prato ſeptem dies tranſierint, ſurgentes hinc oportet octauo proficiſci, & quar
to die venire. Atq; pratum quidem oportet audire ſphęram inerrantē, vtpote locum mi-
tem, placidum & benignū, piorumq; & ſanctorū locum. Septem aūt dies, vnumquenq;
motum ſeptem erranrium, & omnem operandi artem quæ tendit ad finem quietis. Iter
autem quod fit poſt errantes, deducit ad cœlum, hoc eſt, octauū motum & diem. Quarto
autem die dicit abire animas, ſignificans iter quod fit per quatuor elemeota. Quinetiam
ſeptimum diem ſacrum, non ſolùm ſciunt Hebræi, verùm etiam Græci, per quem vniuer
ſus mundus circumagitur eorum quæ viua gignuntur, & omnium quæ producuntur à
natura. Heſiodus quidem ſic de eo dicit:

Prima dies ſacra eſt, tum quarta & ſeptima ſacræ. Et rurſus:

Septi-

A Septimo etat rurſus lux vel clariſsima Solis. Homerus autem:
Sacra dies verò poſt hęc tum ſeptima venit. Et:
Septima ſacra fuit. Et rurſus:
Septenusq́; dies fuit,in quo cuncta peracta. Et rurſus:
Luceque ſeptena ex ripis Acherontis abimus.

Quinetiam Callimachus quoque poëta ſcribit:

Omnia ſeptenaq́; die perfecta fuere. Et rurſus:
Septimus inque bonis,natalis ſeptimus illi eſt. Et:
Septimus in primis,perfectus ſeptimus extat. Et:
Sydereo in cœlo ſeprem perfecta fuere
Orbibus,omnia quæ apparent voluentibus annis.

Quinetiam Solonis elegię ſeptenarium numerum valde celebrant. Quid verò,an non ſimiliter ſcripturę quæ dicit, Tollamus iuſtum à nobis, quoniam eſt nobis inutilis, Plato propémodum prophericè prædicens ſalutarem diſpenſationem, ſic dicit in ſecundo de Republica? Qui autem ſic eſt affectus iuſtus, flagris cędetur, torquebitur, vincietur, ei oculi effodiétur, & poſtremò omnia mala perpeſſus, ſuſpendetur. Et Antiſthenes Socraticus vocem illam prophericam circumlocutione exprimens quę dicit, Cui me aſsimilauiſtis, dicit Dominus: ait eum nulli eſſe ſimilem, quoniam nemo poteſt eum diſcere ex ſimilitudine & imagine. Xeuophon quoq; Athenieuſis ſimilia dicit his verbis: Qui ergo omnia concutit & facit quieſcere, manifeſtus quidem eſt, vt qui ſit magnus & potens: quali aũt
B ſit forma prędirus non apparet. Neq; verò Sol qui videt̃ luce illuſtrare omnia, ipſe quoq; videtur permittere vt videat̃: ſed ſi quis eum impudenter fuerit cõtemplatus, is priuatur (oculis.

Quæ caro nanque oculis cœleſtem cernere poſsit
Verum,immortalemq́; Deum,cui in vertice cœli eſt
Sedes? Sed Solis radios nec cernere fixis
Luminibus poterit quiſquam mortalis ab ortu, vt prædixit Sibylla.

Rectè ergo Xeuophanes quoque Colophonius docens vnum eſſe Deum & incorporeum, ſubiungit:

Maximus in genere eſt diuûm atque hominum Deus vnus,
Qui nec corpore nec mente eſt mortalibus vllis Aſsimilis. Et rurſus:
Verùm videntur progignere homines Deos,
Horumq́; veſte voceq; & corpore vtier. Et rurſus:
Si inſtrumenta manus bubus atq; leonibus eſſent,
Piugere quis poſſent,hominumque operarier artes,
Depingenda ab eis eſſet ſi forma Deorum,
Tales hi formas facerent & corpora eorum
Talia,quale ſibi corpus natura dediſſet.

Rurſus igitur audiamus Lyricum Bacchylidem de diuina natura dicentem: Sunt hi quidem à morbis vel valde indomiti, & nulli crimini affines, hominibus nulla in re ſimiles. Et Cleanthem Stoicum, qui in quodam poëmate de Deo hæc ſcribit:

Sit quale nam bonũ rogas,à me audies: Expers metus,doloris,& moleſtiæ,
C Quod ordinatũ eſt,religioſumq́; ac piũ, Iuuans,placens,pulchrè ſibi cõſentiens.
Iuſtum,ſui potens,decorum ac vtile: Clarũ nec inſolẽs, modeſtũ & vehemẽs,
Quod eſt ſeuerũ,graue,ſemp cõducibile. Quod pmanet,poteſt nec quis imitarier.

Idem autem tacitè repreheudens vulgi idololatriam, ſubiungit:

Seruilis eſt qui opinionem reſpicit,
Vt conſecururus aliquid per hanc boni.

Non eſt ergo de Deo ſentiendum conuenienter vulgi opinioni.

Nam clanculum haud exiſtimo,
Viri ſceleſti amictum illum imitarier.
Atque vt hominem,tuum cubile ingredier.

ait Amphion Antiopæ. Sophocles autem directè dicit ac dilucidè:

Congreſſus eſt eius cum matre Iupiter, Plumis,puellam olim velut Pleuroniã
Non aureus forma,aut amictus cygneis Ingrauidauit,ſed homo vel planiſsimè.

Deinde verò perſequens, hæc quoque ſubiunxit:

Sponſę velox adulter mox ſcandit gradus.

Et deinde narrat apertius incontinentiam Iouis de quo narrantur hę fabulæ:

Is nec cibum tetigit,aqua nec ſe abluit,
Cubile init,ſed corde qui eſſet ſaucius,
Et nocte tota operam voluptati dedit.

Atq; hæc quidem dimittantur theatrorum ignorantię. Apertè autem dicit quidem Heraclitus: Eius quod oportet orationem homines ſemper minimè intelligũt, & priuſquam

audierint,& cùm primùm audierint.Lyricus autem Melanippides canẽs dicit: Audi me ô pater miraculum mortalium,qui regis animam ſemper viuentem. Magnus autem Parmenides,vt Plato dicit in Sophiſta,de Deo hoc modo ſcribit: D

Eſt is & ingenitus,nec in hunc vnquam cadit vllus
Interitus,totusq;,vnigena,firmus,& ortus Expers. Et Heſiodus:
Cunctorum quæ morte carent rex es dominusq;.
De imperio poterit nec quis contendere tecum.

Iam verò tragœdia quoq; abducens à ſimulachris, docet in cœlum ſuſcipere. Sophocles quidem,vt ait Hecatæys qui compoſuit hiſtorias,vbi agit de Abrahamo & de Aegyptijs, in ſcena apertè exclamat:

In veritate eſt vnus Deus.
Cœlumq; terramq; ſpatioſam is condidit,
Ponti trucesq;fluctus,vimq; flaminum.
Sed corde multi aberrantes mortalium,
Nos poſuimus malorum pro ſolatio,
Imagines Deum factas ex lapidibus,
Ex aere vel auro,vel ex ebore typos.
Iisq; immolantes,& celebrantes dies
Feſtos, pios, pieq; agere nos credimus

Euripides autem tragicè canens in eadem ſcena:

Altum,inquit,vides & infinitum hunc æthera,
Suo humido terram qui complexu tenet,
Puta Iouem hunc,eumq; credito Deum.

In actu autem qui inſcribitur Pirithus, hęc quoq; canit tragicè:Te qui per te ortus es,qui in imbre æthereo omnium naturam implicaſti, circum quem lux quidem & furua nox, variorumq; colorum,& quæ diſcerni non poteſt aſtrorum multitudo aſsiduè ducit choreas.Hic enim eum qui per ſe eſt ortus,mentem dixit opificem.Quæ autẽ deinceps conſequuntur,pro mundo ponuntur,in quo eſt repugnantia lucis & tenebrarum.Et Euphorion & Aeſchylus de Deo dicit grauiſsimè: E

Iupiter eſt æther,eſt terra Iupiter,
Cœlumq; & omnia Iupiter,& ſi quid ſupra.

Scio ego Platonem quoq; Heraclito adſtipulari,qui ſcribit:Vnum quod eſt ſapiẽs, ſolum dici non vult,& vult,nomen Iouis.Et rurſus:Lex eſt & conſilium vni parêre. Quòd ſi velis illud dictum ad ſenſum deducere anagogicum, Qui habet aures audiendi, audiat: id inueneris ſic declarari ab Epheſio: Qui non intelligentes audierunt,ſunt ſurdis ſimiles. Quod vulgò dicitur,teſtatur eos abeſſe præſentes. Sed vnum quoq; principium ex Græcis audire deſideras? Timæus Locrus in opere de Natura his verbis mihi feret teſtimonium:Vnum principium omnium eſt ingenitum,ſi enim eſſet genitum, non eſſet vtique amplius principium,ſed illa ex quibus genitum eſſet principium. Ex illo enim vera profluxit opinio,nempe:Audi,inquit,Iſraël,Dominus Deus tuus vnus eſt, & ei ſoli ſeruies.

Omnibus en patet is,clarusq; & apertus,inerrans,

vt ait Sibylla.Iam verò videtur Homerus quoq; dicere patrem & filiũ,per aptam, vt contigit,horum diuinationem:

Certè cùm ſolus ſis vim tibi ſi afferat Vtis,
Nec ratione queat fugier morbus Iouis vlla,
Nanq; Iouem ægiferum nihilum curare Cyclopes Suerunt. F

Et ante eum Iupiter loquens de eo quod eſt propoſitum,dixit:

Nate Iouis magni,pater & Iouis ægiferentis.

Xenocrates autem Chalcedonius,vnum quidem vocans ſupremum Iouem,alterum verò ultimum,relinquit patris & filij expreſsionem. Et quod eſt admirabile & præter opinionem,uidetur Homerus quoq; Deum cognoſcere,qui inducit Deos obnoxios humanis motibus & affectionibus,quem ne ſic quidem reueretur Epicurus.ſic certè dicit:

Inſequeris cur me pedibus pernicibus,ipſe
Mortalis Pelide immortalem,an tibi notus Non ego ſum Deus?

Deum enim à mortali non poſſe capi,nec pedibus,nec manibus,nec oculis, nec denique
Eſa. 40. toto corpore comprehendi,ſignificauit. Cuinam aſsimilaſtis Dominum, aut cuinam ſimilitudini ipſum aſsimilaſtis? inquit ſcriptura.Num faber fecit imaginem,aut aurifex fuſo auro eum inaurauit?&quæ ſequuntur.Et Comicus Epicharmus de uerbo ſic apertè dicit in Republica:Vita hominum ratiocinatione & numero valde indiget. Viuimus autẽ numero & ratiocinatione: hęc enim conſeruant homines. Deinde ſubiungit apertè:Ra-
Λόγος, verbũ & ratio. tio regit homines,& ritè ſeruat.Deinde ſi eſt homini ratiocinatio, diuina quoque præterea ratio ineſt homini in ijs quæ ad victum pertinent & alimenta. Artes autem omnes diuina cõſequitur ratio,quæ ipſa ſemper eos edocet quidnam vtile facere oporteat.Non enim homo inuenit artem, ſed eam affert Deus. Hominis autẽ ratio orta eſt ex diuina ra-
Eſa. 1. tione.Iam verò cùm ſpiritus clamauerit per Eſaiam:Quid mihi multitudinem ſacrificiorum? inquit Dominus. Plenus ſum holocauſtis arietum:adipem agnorum,& ſanguinem tauro

A taurorum nolo. Et paulò pòſt ſubiungat: Lauamini, mundi eſtote, auferte iniquitates ab animabus veſtris, & quæ deinceps conſequunt, Menāder Comicus ſcribit ijſdem verbis:

Sacrificium at ſi quis offerens, ô Pamphile,
Taurorũ, aut hœdorũ aliquã multitudinẽ,
Aut aliorum eiuſmodi, vel quidpiam
Quod arte ſit laboratum, vtpote aureas,
Purpureas, vel quas confecit chlamydas,
Eburnea aut ſmaragdina animalcula,
Propitium futurum ſibi putat Deum,
Et fallitur, nimiſq; is eſt mente leui:
Nanq; probus frugiq; oportet vir ſiet,
Nec virgines vitiet, adulter nec ſiet,
Nec quid furet is, cędem nec perpetret,
Ne acũ quidẽ implicatũ cupias Pãphile,
Nanq; aſpicit ꝓpinquus qui eſt tibi Deꝰ.

Deus appropinquãs, inquit, ego ſum, & nõ Deus procul. Aut quid faciet homo in occultis, & nõ videbo ipſum? inquit per Hieremiã. Et rurſus Menander ſcripturã illam circum loquendo proferens: Sacrific[illegible]crificium iuſtitiæ & ſperate in Domino, ſic ſcribit:

Neque acum chariſsime,
Deſideres vnquam alienam: nam Deo
Facta haud iniqua, ſed quę iuſta ſunt placẽt.
Sinit laborantem ſed augere rem ſuam:
Terram colentem noctuq; & interdiu.
Iuſtus Deo autem aſsiduè ſacrifica,
Nõ veſtibus nitidis, ſed corde ſplendidꝰ.
Si audiueris tonitru, ne fugito, conſcius
Si nil tibi ſis penitus here: nam deus
Te reſpicit pręſens propè.

Adhuc te loquente, inquit ſcriptura, dicam: Ecce adſum. Diphilus rurſus Comicus quædam huiuſmodi diſſerit de iudicio: Eſa.52.

Tú ne mortuos putas heus Nicerate,
B Qui ſe omnibus repleuere voluptatibus,
Ac ſi deũ latuiſſent, penitus eſſe liberos?
Iuſtitię eſt oculus, tuetur qui omnia.
Nanq; in inferis duas putamus ſemitas:
Vnam bonorũ, ſed malorum eſſe alteram
Viam, licet duas tellus ſimul tegat.
Agedum furare alacriter omni tempore,
Prędare, diripe, ſpolia, at ne erraueris.
Iudicium eſt, faciet quidem quod in inferis
Qui eſt omniũ Dñs deus, cui nomẽ eſt
Terribile, ego quod neq; nominauerim.
Mortalium ſi quis putat ſed, indies
Dũ agit mali quicquã, latẽre illud deos
Malè is putat, falſiq; dein conuincitur.
In otio & quiete dum degit iuſtitia,
Videte quicunq; haud Deũ eſſe creditis.
Eſt, eſt enĩ deus, ſi quis facit ſed improbè
Cùm ſit malus, tempus ille cõtemperet:
Nam tempore ille poſtero pœnas dabit.

Conuenit autem his quoque per hęc tragœdia:

Erit næ, erit nouum nam tempus ſeculi,
Quando ignis effundet refertas copias
Auratus ęther, flamma quę paſta & fuit,
Terrena cuncta, cunctaq; & ſublimia
(Vret furens.

Et rurſus ſubiungit paulò pòſt:

Sed vniuerſum vbi defecerit,
Totum profundum tunc peribit fluctuum.
Tellus manebit & deſerta, non enim
Pennata producet folia igne torrida:
Seruabit at deinde cuncta quæ perdiderat.

His ſimilia inuenimus etiam in Orphicis ſcripta hoc modo:

Nam quos celarat, iucunda ad lumina cunctos,
C Rurſus ſolicitus ſacro de corde remiſit.

Quòd ſi ſanctè & iuſtè vixerimus, beati hic quidem, ſed poſt exceſſum è vita beatiores, nõ qui aliquo tempore ſimus felices, ſed qui poſsimus in æuum quieſcere,

Vnà cum ſuperis habitantes: menſa in eadem
Qua fortes Danai, communi & ſorte fruentes,

ait philoſophica Empedoclis poëtica. Non erit aliquis adeò magnus, vel ex Græcorum ſententia, vt ſuperet iuſtitiam: neque adeò paruus, vt lateat. Idem autem Orpheus hæc quoque dicit:

At verbum aſpiciens diuinum, totus in illo
Perſiſte, atque tuæ præcordia corrige mentis.
Ingrediens rectà & ſolum cœli aſpice regem Immortalem.

Et rurſus de Deo dicens, eum non cadere ſub aſpectum, ait eum fuiſſe cognitum vni ſoli genere Chaldæo, ſiue eum dicens Abraham, vel eius filium, his verbis:

Vnus pręterquam, cui deriuatur origo
Chaldeûm ex genere, is noſcebat ſydera cœli
Illorumq; vias, & qui moueatur in orbem
Sphæra, & tellurem circumuertatur in axe:
Spiritus & regat hanc & in aëre & æquore fuſo.

Deinde illud ſubiungit: Cœlum mihi eſt ſedes, terra autem ſcabellum pedum meorum.

Ipſe autem in magno conſtans & firmus olympo eſt:
Aureus huic thronus eſt, pedibus ſubiectaq; terra,
Oceani ad fines illi portenditur ingens

Dextera, montanas atque intus concutit illi D
Ita baſes,motus nec poſſunt ferre valentes.
Ipſe eſt iu cœlis, & terram amplectitur omnem.
Principium medijs extremiſq; ipſe paratum eſt,
Non aliter fas eſt te dicere,membra tremiſcunt   Cogito dum ſummum.

& quę deinceps ſequuntur.Per hæc enim ſignificauit omnia illa prophetica:Si aperueris cœlum,tremor ex te apprehendet montes, & liqueſceut ſicut à facie ignia liqueſcit cera.

Eſa.40. Et per Eſaiam:Quis menſus eſt cœlum palmo,& terram pugillo?Rurſus quando dixit:

Aetheris atque erebi, ponti terræq; tyrannus,
Terribili tonitru quaſſasq; palatia cœli.
Dæmones & quem horrent,timet & quem turba Deorum,
Cui parent Parcæ,quamuis nil mitiget illas.
Exitij expers Matripater,voluuntur ab ira
Cui omnia,qui ventoſq; moues,atq; omnia nymbia
Contegis,atq; ſecas latum æthera fulmine.In aſtria
Perpetuus tuus eſt ordo,præcepta ſequendo.
Candentiq; tuæ ſedi per multa laborans
Adſtant Angelicus populus,quis maxima cura
Mandata eſt hominum.Producit ver tibi flores
Purpureos veniens.A te quoque tempus hybernum eſt,
Nubibus aduentans gelidis,quas diuidit vuis.

Deinde ſubiungit,apertè Deum appellans omnipotentem:

Exitij expertem,immortalem,dicere ſolum
Quem poſſunt,quibus eſt innatum morte carere.
Fato, ἀνάγκῃ, id eſt, neceſſitate. Maximè diuorum fato comitatus adeſto,
Magnus,& expers interitus,qui es ab æthere cinctus.

φροντὶς, αὐτῆς, μέγας, ἄφθιτος. Per illud quidem Matripater,non ſolùm ſignificauit generationem,ſed etiam dedit occaſionem ijs qui introducunt productionē,vt Dei quoq; coniugem excogitarēt.Paraphraſticè autem ſcripturas illas exponit propheticas, nempe & eam quæ dicitur per Eſaiam: Ego ſolidans tonitru,& creans ſpiritum,cuius manus exercitū cœli fundauerunt.& eam

Deut.33. quæ per Moſem:Videte,videte quòd ego ſum,& non eſt alius Deus præter me. Ego occīdam,& ego viuere faciam, percutiam, & medebor, non eſt qui de manibus meis eripiat.

Ipſe malum exque malo plantat mortalibus,atque
Ærumnas triſtes,deinde & lachrymabile bellum,

ex Orphei ſentētia.Talia etiam Archilochus Parius:O Iupiter, tuum quidem eſt cœli imperium. Vides autem opera quæ populum ad cœlos diriguut,& quæ fas eſt fieri. Canat rurſus nobis Orpheus:

Oceani ad fines expanſa eſt & manus illi
Vndiq; dextera,ſub pedibus ſubiectaq; terra eſt.

Hæc illinc apertè ſumpta ſunt,nempe Dominus ſeruabit ciuitates quæ habitantur:& totum orbem terræ manu comprehendet tanquam nidum:Dominus qui fecit terram in F
fortitudine ſua,vt ait Hieremias,& erexit orbem terræ in ſua ſapientia.Præterea aūt Phocylides angelos vocans dæmones, alios quidem ex his eſſe bonos, alios verò eſſe malos per hæc oſtendit.Nam nos quoq; accepimus aliquos qui defecerunt.

Dæmonibus non vna viris natura nocendi eſt,
Sunt etenim longè venienria qui mala pellunt.

Rectè verò Philemou quoque Comicus,ſimulachrorum cultum per hęc excindit:

Fortuna non eſt nobis vlla vſquam Dea.
Non eſt,ſed vnicuique quod euenerit,
Caſuq; fit,fortuna nobis dicitur.   Sophocles autem Tragicus:
Ipſis non veniunt certè Dijs omnia ſpontè,
Excepto Ioue,principium nam & finis in illo eſt.   Et Orpheus:
Imperium vnum eſt,vnus dæmon,lumine replens
Cœlum,facta in eo ſunt, in quo & cuncta mouentur,
Ignis aqua & tellus.   & quę deinceps conſequuntur.

Et Pindarus Lyricus veluri quodam bacchico furore corripitur, & apertè dixit quid ſit Deus,nempe quòd vniuerſum.Cùm autem dixerit: Exiguam ſapientiā ſperat homo habere ab homine:Deorum autem conſilia mortali mente ſcrutari eſt difficile, mortali autem natus eſt ex matre:ex illo deduxit ſentenriam, nempe: Quis nouit mentem Domini?aut quis eius fuit conſiliarius?Quinetiam Heſiodus per ea quę ſcribit his conſonat:

Non vates inter terreſtres vllus habetur,
Qui Iouis ægiferi poſsit cognoſcere mentem.

Meritò

A Meritò ergo Solon Athenienſis, qui ipſe quoq; ſecutus eſt Heſiodum, ſcribit:

Omnibus atque viris mens eſt obſcura Deorum.

Rurſus cùm Moſes prædixerit mulierem in labore & dolore eſſe paritutam,propter prævaricationem,ſcribit quidam poëta non ignobilis: Gen.3.

Nunquam noctúque diúque
A triſti ærumna ceſſabunt atque labore,
Horum dijque graues mittent in pectore curas.

Præterea Homerus quidem,cùm dixit:

Ex auro verùm trutinas pater ipſe librabat,

Deum iuſtum ſignificat.Menander autem Comicus Deum bonum interpretans, dicit:

Adeſt viro cuilibet dæmon bonus,
Cùm natus eſt ſtatim,vt ad vitam inſtituat.
Nam dæmonem malum non par eſt credere
Eſſe,vt bonam lędat vitam. Deinde ſubiungit:

Sed bonum in omnibus Deum, ant omnem Deum dicens eſſe bonum , aut quod potius dicendum eſt,Deum eſſe bonum in omnibus . Rurſus Æſchylus quidem Tragicus , Dei exponens potentiam,non veretur ipſum appellare etiam altiſsimum,per hęc: πάντα ἀγαθὸς eſt anceps,poteſt enim ſignificare omnem bonū, aut bonū in omnibus.

Mortalium à rebus Deum ſeiungito,
Neq; ſimilem vnquam eum tibi eſſe credito.
Neſcis eum quandoq; ignem viderier?
B Potétia eſt magna,nūc aqua eſt,nūc tenebrę.
Et ſimilis ipſe fit quandoq; beſtijs,
Ventoq;,nubiq;,fulguri,atq; pluuiæ.
Inſeruiunt ei mare,altique ſcopuli.
Fons omnis vndaq; eſt collecta ſimul.
Montes tremiſcūt, terraq;,& vaſti maris
Ingens profundū,& montiū cacumina,
Cùm viderint Domini oculos terribiles
Cuncta,potens nam gloria eſt altiſsimi.

An non tibi videtur explicare per paraphraſim illud,A facie Domini tremit terra?Huc accedit quòd Apollo diuinandi peritiſsimus,Dei gloriæ ferens teſtimoniū , cogitur dicere de Minerua,quando Medi bellum gerebant in Græciam,quòd rogabat & Ioui ſupplicabat pro Attica.Sic autem habet oraculum:

Caſta Iouem haud potis eſt ſummum placare Minerua,
Permultis verbis prudenti & pectore ſupplex,
Igni at multa dabit vehementi templa Deorum,
Quæ ſudore hîc ſtant nunc promanantia multo,
Et concuſſa metu. & quæ ſequuntur.

Theatrides autem ſcribit in libro de Natura:Vnum eſt autem eorum quæ ſunt principiū quidem , vnum verò verum.Illud enim eſt in principio vnum & ſolum.

Sed non eſt alius quiſquam magno ſine Rege,

inquit Orpheus.Cui credens Comicus Diphilus ſententioſiſsimè , Eum , inquit, qui eſt pater omnium,ſolum honora perpetuò,

Qui tot bonorum inuentor eſt & conditor.

Meritò ergo Plato quoque aſſuefacit optima ingenia, vt veniant ad diſciplinam , quam prius diximus eſſe maximā,& vt videant bonum,& illa aſcendant aſcenſione . Hoc autē,
C vt videtur,non fuerit teſtę cōuerſio,ſed animę circumactio à nocturno quodam die,ad verum eius quod verè eſt reditum,quem quidem dicemus eſſe philoſophiā: & eos qui ſunt eius participes, aurei generis eſſe iudicēt,dicendo, Eſtis quidem omnes fratres:quinam aūt ſint aurei generis,accuratiſsimè & omnino iudicent.Patrem ergo & vniuerſorū effectorem naturaliter & citra doctrinā omnia ex omnibus apprehendūt, inanima quidem, quę naturalē quandam habent conſenſionē & conuenientiā cum animali: ex animatis aūt,alia quidem iam immortalia quę per diem operantur. Ex ijs aūt quę ſunt adhuc mortalia,alia quidem in metu,& quę per matrē adhuc vehuntur in vtero:alia autem quę libera & quæ eſt in eorū poteſtate vtunt ratiocinatione,vt ex hominibus omnes Gręci & barbari.Nullum aūt vſquā genus,nempe agricolarū,neq; paſtorū,neq; eorum qui verſantur in ciuitatibus,poteſt viuere,niſi eius quod eſt præſtantius ac melius fide præoccupatum præuentumq; fuerit.Quamobrem vniuerſa quidem gens Orientalium, & vniuerſa quæ pertinet ad occidentem,ſeptentrionē & auſtrum,vnam habet & eandem anticipatā notionem de principatu eius qui conſtituit : ſiquidem quę ſunt vniuerſæ & maximè generales eius operationes,omnes ex ęquo peruaſerunt . Longè aūt magis qui apud Græcos fuere curioſi philoſophi,à barbara moti philoſophia, ei qui nō cadit ſub aſpectum, & eſt ſolus,& potentiſsimus,& artifex maximus,& eorum quę ſunt pulcherrima autor præcipuus,dedere prouidentiam: verùm quę ſunt his conſequentia, niſi à nobis inſtituti fuerint,neſcientes:ſed neq; quomodo natura ſit inſitum vt deus mente cogitetur,ſed ſolùm vt iam ſępe diximus,per eius apparentem veram oſtenſionē . Meritò ergo Apoſtolus: At Iudęorū,inquit,ſolùm eſt Deus, non etiam Græcorū: non ſolùm dicens propheticè, eos qui ex Gręcis credunt Gręcos,Deum eſſe cognituros,ſed illud quoq; ſignificās, quòd po κατὰ περίφρασιν. Rom.3.

teſtate quidem fuerit Dominus & Deus omniũ,& reuera omnipotẽs:cognitione autem D
non omnium. Neq; enim id quod eſt,neq; quomodo Dominns & pater & creator,oeq;
aliam veritatis oorunt œconomiã ac diſpenſationẽ,oiſi ab ipſa didicerint. Similiter etiã
prophetica habent eandem vim cum dicto Apoſtolico.Nam Eſaias quidem dicit:Si autẽ
dicit is,In Domino Deo noſtro cõfidimus, ounc miſceamini cum domino meo rege Aſ-
ſyriorũ.Et ſubiungit:Et nunc nõ ſine Domino aſcendimus in hanc regiooẽ vt in eam bel
Ionæ 1. laremus.Ionas aũt ipſe quoq; propheta,idem tacitè ſignificat,cùm dicit:Et acceſsit ad ip
ſum is qui proram gubernabat,& dixit ei:Cur tu ſtertis?Surge, inuoca Dominum Deum
tuum,vt ſeruet nos,& non pereamus.Nam illud quidem, Deus tuus, dicens ei qui norat
per agnitionẽ,hoc aũt,vt ſeruet oos Deus,ſignificauit conſenſionẽ gentium quę applica
rat mentem ad omnipotentẽ,& oondum crediderant. Et rurſus idem : Et dixit ad ipſos,
Seruus Domini ego ſum,& Dominum Deum cœli ego timeo.Et rurſus idem:Et dixerũt,
Nequaquã Domine,ne pereamus propter animã hominis huius. Malachias aũt prophe
Mal. 1. ta apertè oſtendit Deum dicentẽ:Sacrificiũ non accipiam ex manibus veſtris, quoniã ab
ortu ſolis vſq; ad occaſum, nomen meum glorificatũ eſt in geotibus,& in omni loco mi-
hi offertur ſacrificium.Et rurſus:Quoniam Rex magnus ego ſum,ait Dominus omoipo-
tens,& nomen meum clarum eſt in gentibus.Cuiuſmodi nomen? In ijs quidem qui cre-
diderunt,filius patrem ſignificans:in Gręcis aũt,Deus creator.Liberum aũt arbitriũ Pla-
to per hęc oſtendit: Virtus aũt nõ paret alterius dominio, qnam prout vnuſquiſq; vel ho
norauit vel deſpexerit,erit eius particeps.Eius qui elegerit,culpę oõ poteſt io Deum cau
ſa conferri:Deus enim nunquã eſt cauſa malorum.O Troiani bellicoſi,inquit Lyricus,Iu
piter regnator ſuperûm qui omnia aſpicit,nõ eſt mortalibus cauſa malorũ, ſed omnibus
hominibus io medio eſt propoſitũ,vt apprehendant iuſtitiã caſtam & ſanctam Eunomię
comitem & prudentis Themidis. Beatorũ ô pueri qui nunc inueniſtis ſociam vnà habi-
tantem.Pindarus aũt apertè ioducit Seruatorẽ vnà habitantem cum Themide, Regẽ Ser
uatorem iuſtum hoc modo interpretaos:Primùm quidem, booo cooſilio prędiram The
min cœleſtem,aureis equis,propter Oceani rupem Parcę ad venerabiles Olympi ſcalas,
io viam duxere præpinguem,vt eſſet vetus Seruatoris coniunx. Ea verò, frẹnis aureis, &
pręclarum fructum ferentes, peperit booa Seruatores. Qui ergo non credit veritati,hu-
mana autem eſt doctrina inflatus,miſerque eſt & infelix, & qui, vt ait Euripides,hæc vi-
dens ,Deum mente nõ cogitat,de ſublimibus autem rebus diſputatioois,procul tortuo-
ſas iacit fallacias, quas indomita temerè iaculatur lingua,de ijs quæ noo videntur, nul-
lius certè particeps ſententiæ, accedens, ioquam, ad veram qui vult diſciplinam,audiat
quidem Parmenidem Eleatem ptomittentem,

Æthereamq; ſcies naturam & in æthere cuncta
Signa,& ſacrati clariſsima lumina Solis,
Quæ res obſcura eſt valde,vndeq; oata fuere.
Magnaq; Cyclopis facta in plantaria Lunæ,
Naturamq; ſcies,cœlum & quod circuit orbem.
Neceſſum, ἀνάγκη, neceſsitas. Effugit nanque hinc,illud durum vtque neceſſum
Vinxit, vt aſtrorum fines teoeat. F

Et Metrodorum,qui,etſi fuerit Epicureus,hęc diuinè dixit:Memẽto Meneſtrate,quoniã
es mortalis,& vitam accepiſti terminatã,anima aſcendere,dooec ſeculum,& rerum vide
ris infinitatem,tam quę futurę ſunt quàm quę fuerunt:quando cum beato choro,ex Pla-
tonis ſententia,felicẽ viſionem ſpectaculumq; contemplabimur : nos quidem cum Ioue
ſequentes,alij aũt cum Dijs alijs, & beatiſsima,ſi fas eſt dicere, myſteria peragemus ac ce
lebrabimus,ipſi quidẽ integri & nulli malorũ perpeſsioni obnoxij, quæ in poſteriori tẽ-
pore nos manſerunt:integra autẽ & quieta uiſa aſpicieotes & contemplaotes in luce pu
ra,puri,& nequaquã hoc obſigoati,quod nunc corpus circunferentes nominamus,eo in
ſtar oſtrei alligati.Pythagorẹi aũt cœlum appellant ἀντίχθονα, hoc eſt,terram ex aduerſo ſi-
tam. In qua terra, inquit per Hieremiam, collocabo te in filios, & dabo tibi terram ele-
ctam hæreditatem Dei omnipotentis,cuius qui fuerunt hæredes, erunt reges terræ. Af-
fluunt mihi innumerabilia alia adijcienda,ſed vt ſit dicendi modus,fioem impooam ora
tioni,ne id nobis quoq; eueniat quod dicit Agatho Tragicus:

Id quod obiter dicitur,vt id de quo agitur, Exiſtimantes,& perſeqnentes gnauiter.

Cùm ergo apertè,vt arbitror,oſtenſum ſit, quomodo fures à Domino dictũ eſſe Græcos,
ſit audiendũ,lubens pręrermitto dogmata philoſophorũ.Nam ſi eorum quoq; dictiones
perſequeremur, mox cõmentariorũ innumerabilẽ collegerimus mnltitudine, oſtenden
tes omnem quę eſt apud Gręcos ſapientiã,eſſe à barbara ſumptã philoſophia.Quam con
templatione nihilo ſecius neceſſariò attingemus,quando colligemus opiniones Græco
rum quæ feruntur de principijs.Sed hoc quoq; nobis ex ijs quę dicta ſunt licet tacitè con
ſiderare,quemadmodum ſint legendi libri Gręcorum,& qui ſcit tranare eorum fluctus.

Diuinæ

A Diuinæ mentis poſſedit qui bona, felix,
vt videtur ex ſententia Empedoclis.
Sed miſer eſt, tenebroſa Deûm cui opinio curæ.
Cognitionem & ignoratiouem, felicitatis & infelicitatis eſſe fines diuinè ſignificauit.
Oportet enim multarum rerum eſſe gnaros viros philoſophos, ex Heracliti ſententia, &
reuera neceſſe eſt,
Eſſe bonum hunc hominem, qui quærens multa pererrat.
Ex ijs ergo quæ prius dicta ſunt iam eſt nobis perſpicuũ, eſſe æternam Dei beneficentiã,
& verè æqualem naturalem iuſtitiam, à principij experte principio, pro vniuſcuiuſq; ge-
neris dignitate, ad omnes proceſsiſſe, cùm nunquam cœpiſſet. Neq; enim huius quod eſt
eſſe Dominum & bonum, principium accepit Deus, qui eſt ſemper id quod eſt. Sed neq;
ceſſabit vnquam benefacere, etiam ſi ſingula ad finem perduxerit. Eſt aũt vnuſquiſq; no-
ſtrûm beneficentię particeps [illegible] qood vult. Differentiam enim fecit anima quæ eoaſit
digna electione, voluntariumq; inſtiturũ & exercitatio. Sic ergo quintus quoq; liber Cõ
mentariorũ cognitionis qui ſunt in vera philoſophia, qui nominatẽ Stromateus, finiatur.

CLEMENTIS ALEXAN-
B
DRINI STROMATVM LIBER SEXTVS.

HIC aotem ſextus ſimul & ſeptimus liber, eorum qui ex vera ſunt philoſo-
phia Cõmentariorum cognitionem informantiũ, qui dicitur Stromateus,
cùm moralem rationem quæ in his traditur, quammaximè fieri potuerit,
deſcripſerit, & oſtenderit quonã ſit vitę inſtituto is qoi eſt cognitione prę-
ditus, procedit, Philoſophis oſtenſurus eum minimè eſſe impium & à Dei
religione alienum, vt exiſtimauerũt, ſolùm aũt verè pium, & qoi in Deo colendo ritè ver
ſatur, eius qui eſt cognitione prędirus, religionis modum ſummatim exponẽs, quod atti
net ad eam quę admonet & in memoriã reuocat, ſcripturam citra periculum imprimen
dam. Operari enim cibum qui in æuum permanet, nos iuſsit Dominus. Et alicubi dicit Ioan.6.
Propheta: Beatus qui ſeminat ſuper omnẽ aquam, quam cõculcat vitulos & aſinus: nem- Eſa.32.
pe qui ex lege & gentibus in vnam fidem cõgregatur populus. Qui aũt eſt imbecillus, o-
lera comedit, vt ait pręclarus Apoſtolus. Prius aũt pędagogus, qui à nobis diuiditur in tri Rom.14.
bus libris, oſtendit edocationẽ & inſtitutionẽ quę datur à poeritia, hoc eſt, quæ ex cate-
cheſi, ſeu ex auditione tradita doctrina, fide ſimul augetur, vitę informationẽ, & ijs qui in
numerum virorum adſcribuntur, præparat animã virrute prędiram, ad ſcientiam quæ co
gnitionem prębet accipiendam. Cùm ergo ex ijs quę per hęc à nobis dicenda ſunt, Græ-
ci euidenter didicerint, quòd cùm eum qui eſt pius & verus dei cultor nefariè perſequan
C tur, ipſi ſe impiè gerant: tunc iam procedentibus cõuenienter Stromatum ſtylo & formę
Cõmentarijs, ſoluendę ſunt quę & à Græcis & à barbaris in nos mouentur dubitatioues
de aduenru Domini. Atq; in prato quidem qui variè florent flores, & in horto arborum
plantatio, non eſt ſeparata per vnamquanq; ſpeciem eorum quę ſunt alterius generis, e-
tiamſi quidam, eruditis variè decerptis collectionibus, prata & Heliconas, & fauos, & pe
plos, conſcripſerint: ſed ijs quę vt cõtigit mihi venerunt in mentem, & neq; ordine neq;
dictione ſunt expurgata, ſunt aũt de induſtria diſperſa, permixtim nobis inſtar prati va-
riata eſt Stromatum deſcriptio. Quæ cùm ita habeant, & mihi erunt ad me excitandum
Cõmentarij: & ei qui eſt aptus ad cognitionẽ, ſi fortè in ea inciderit, eius quod eſt vtile ac
conducibile cum ſudore fiet inquiſitio. Non ſolùm enim cibum, ſed multò magis etiam
cognitionẽ labor pręcedat ęquum eſt, ijs qui per arctam & anguſtam verè viam Domini
cam, ad ęternam & beatam tranſmittũtur ſalutem. Noſtra aũt cognitio, & hortus ſpirita-
lis, eſt ipſe noſter Seruator, in quem implantamur, tranſpoſiti & transformati in terrã bo
nam ex vita veteri. Mutatio aũt plantationis confert ad fertilitatẽ & bonitatem fructuũ.
Lux eſt aũt Dominus & vera cognitio, in quem ſumus tranſpoſiti. Dicitur autem alioqui
duplex etiam cognitio: vna quidem cõmuniter, quę eſt in omnibus hominibus: ſimiliter
intelligẽtia & apprehenſio, quę vulgò & publicè vbiq; ex eo apparet, quòd norit vnum-
quodq, eorum quę ſunt ſubiecta: quam nõ ſolùm habent poteſtates quę ſunt ratione prę
ditæ, ſed etiam quæ ea carent: quam ego nunquam nominauerim cognitionẽ, vt cui ſit à
natura ingeneratum vt cognoſcat per ſenſus. Quæ autem excellenter & præcipuè nomi
natur cognitio, ex mente & ratione formam accipit & charactẽrem, per quam ſolæ pote-
ſtates rationis participes fiunt cognitiones, quæ ijs quæ apprehenduntur intelligentia,

Pſal.m. per nudam animę operatiouem purè ac ſyncerè applicantur. Bonus eſt vir, inqnit Dauid, qui miſeretur eorum qui errore pereunt, & commodat impertiendo verbum veritatis, nou temerè & vt contigit, ſed ſi penſabit ſermones ſuos in iudicio, profunda ſnpputatione ac ratiocinatione: is diſperſit, dedit pauperibus. Priuſquàm autem aggrediamur id quod eſt propoſitum, fini quinti libri Stromatū ſunt inſtar procemij reddenda ea quæ deſunt. Quoniam enim oſtendimus ſymbolicum genus eſſe antiquum, eo autem eſſe vſos non ſolùm prophetas qui ſunt apud nos, ſed etiam ex priſcis Gręcis permultos, & nō paucos ex alijs barbaris qui ſunt in gentibus, oportebat eorum quoq; qui initiantur perſequi myſteria. Hæc autē declarare diſtuli in eum locum, quo ea quæ à Græcis dicta ſunt de principijs perſeqnentes, confutabimus; nam huius quoq; contemplationis oſtendemus fore myſteria. Cùm autem oſtenderimus Græcorum cogitatorum eum qui appatet ſenſum, ex veritate quæ nobis fuit tradita per ſcripturas, fuiſſe illuſtratum, in quo ſignificato fructum veritatis ad ipſos perueniſſe poſtea, ſi nō ſ[illegible]ue dictu, monſtrauimus: agè ipſos Græcos furti in ſeipſos admiſsi teſtes adducamus. Qui enim quæ ſunt eorum propria tam euidenter à ſe inuicem ſuffurantur, ſe quidem fures eſſe cōfirmant: vel inuiti autem oſtenduntur à nobis acceptam vſurpaſſe veritatem, & eis qui erant ſui generis clanculum tradidiſſe. Qui enim ne à ſeipſis quidem abſtinent, à noſtris vix abſtinebunt. Atq; tacebo quidem eorum dogmata in philoſophia, cùm ſcriptis fateantur ij qui iu ſectas diſtribuuntur, ne ingrati animi criminis conuincerentur, ſe decreta præcipua accepiſſe à Socrate. Cùm autem vſus fuero paucis teſtimonijs eorum qui ſermonibus celebrantur, & in magna exiſtimatione habentur apud Græcos, & eorum furandi genus in diuerſis E temporibus cōuicero, cōuertar ad ea quę deinceps ſequunt̄. Nam cùm feciſſet Orpheus,

Deterius peiusq; aliud quàm fœmina nil eſt. Homerus apertè dicit:
Deterius grauiusq; aliud quàm fœmina nil eſt. Et cùm ſcripſiſſet Muſæus:
Melior longeq; eſt robore ſemper ars. Dicit Homerus:
Non alio qui ligna ſecat niſi robore vincit. Et rurſus cùm feciſſet Muſæus:
In lucem vtq; vides almam folia edere terram,
Atq; perire alia in ramis, ac rurſus oriri
Altera, ſic hominum ſeclum generatio voluit. Tranſcribit Homerus:
Ventus fundit humi folia altera, ſyluaq; rurſus
Altera producit viridantia tempore verno:
Naſcitur humanum ſic ſeclum, ſicq; recedit. Et rurſus cùm dixiſſet Homerus:
De fato functis minimè ſe extollere fas eſt,

ſcribunt Archilochus & Cratinus: ille quidem: Non bellè habet, propter mortuos maledictis perſequi. Cratinus autem in Laconibus: Tertibile eſt hominibus de mortuis iuuenibus ſe valde iactare. Et rurſns Archilochus illud transferens Homericum:

Sum læſus, nec ego pro multis ferre recuſo,

hoc modo ſcribit: Ertaui, & aliquem vtique alium deprehendit calamitas. Sicut certè illum quoq; verſum,

Communis perimit Mars & qui occiderat antè,

ipſe tranſmutans ſic protulit: Faciam, reuera enim Mars eſt communis hominibus. Præ- F terea illnd quoq; trausferens:

Omnis in arbitrio victoria poſta Deorum eſt.

Per hunc Iambum iuuenibus etiam apertè addit animum:

Victoria aſt ſita eſt Deûm in atbitrio. Rnrſus cùm dixiſſet Homerus:
Illotis plantis in humo duraq; cubantes: Scribit Euripides in Erechtheo,
In ſolo minimè ſtrato dormiunt.
Fontibus autem minimè lauant pedes. Et cùm ſimiliter dixiſſet Archilochus:
Cor alij de alio mouetur gaudio, Conuenienter illi Homerico:
De factis alijs alius nam gaudia ſumit. dicit Euripides in Oeneo:
Nanq; alijs alius magis lętatur moribus. Audiui aūt Æſchylū quidem dicētem:
Eſt qui beatus, is maneat domi decet,
Rem qui gerit male, is bene eſt vt maneat, Euripide ſimiliter in ſcena clamante:
Felix is eſt, beatus qui cùm ſit, domi manet. Cū ſic dicat etiā Menāder in Comœdia,
Domi manere oportet, & eſſe liberum
Aut non beatum illum eſſe verè dicier. Rurſus cùm Theognis quidem dicat:
Qui exulat, eſt illi non vllus fidus amicus, Fecit Euripides:
Procul fugit quiuis amicus pauperem.

Locus corruptus. Et cùm dixiſſet Epicharmus: O filia, hei mihi, cum quanam fortuna me facis habitare. & ſubiungat: Nam is quidem aliam ſumit adoleſcentulam, alia autem alium quęrit quempiam, ſcribit Euripides:

Dare iuueni iuuenem mala eſt res coniugem,

Nanque

A Nanq; is cupit cubile inire alterius: Sed machinatur ipſa egens illi malum.
Præterea cùm Euripides quidem dixiſſet in Medea:
Etenim mali munus viri haud eſt vtile, Sophocles in Aiace flagellifero, dicit illud Iambicum: Dona hoſtium non dona ſunt, nec vtilia. Cùm autem feciſſet Solon:
Naſcitur ex nimijs opibus petulantia multa, apertè ſcribit Theognis:
Naſcitur ex nimijs opibus petulantia prauis.
Vnde etiam Thucydides in hiſtorijs: Solent autẽ, inquit, permulti homines, quibus maximè res ſecundæ aliquantiſper euenerint, fieri inſolentes. Philiſtus quoq; ſimiliter eadem imitatur, ſic dicens: Multa autem quæ conuenienter rationi feliciter ſuccedunt hominibus, ſunt & ad famam & ad rerum aduerſarum cautionẽ tutiora. Quibus enim præter ſpem & expectationem res ſecundę accidunt, ſolent euadere inſolentes. Rurſus cùm feciſſet Euripides:
Ex patre matreq; vitam egere qui aſpetam, Et laborioſam, meliores filij,
ſcribit Critias: Incipio autem ab ortu hominum, quemadmodum fuerit corpore pręſtantiſsimus & fortiſsimus, ſi is qui ſerit exerceatur & ſtrenuè comedat, & corpus vexet laboribus: & mater futuri infantis, & ſit robuſto corpore, & ſe exerceat. Rurſus cùm Homerus dixiſſet de clypeo quod fabricatus erat Vulcanus:
Tellurem mareq; & cœlum fabricatus in illo eſt,
Oceani magnam & vim fluminis indidit illi,
dicit Pherecydes Syrus, Zas facit magnum pulchrumq; pallium, & variè in eo deſcribit
B terram & Ogenum & domos Ogeni. Et cùm dixiſſet Homerus:
Qui pudor ipſe hominem multum læditq; iuuatq;, Euripides ſcribit in Erechtheo:
Quid de pudore dicam haud facilè iudicem.
Eo eſt opus certè, nec eſt malum graue.
Ex mutua autem comparatione furti loca ſumpſeris, & ex ijs qui ſimul floruerunt, & in ijſdem inter ſe concertarunt. Ex Euripide quidem in Oreſte:
Illecebræ ſoporis, & mali remedium. Et Sophocle ex Eriphile:
Abi ad ſoporem, huius mali qui eſt medicus. Et Euripide quidẽ ex Antigone:
Nothum dedit probroſum natura nomine. Sophocles autẽ ex Aleuadibus:
Quicquid bonum eſt, naturam habet conſimilẽ. Rurſus Eurip. quidẽ in Crimeno:
Etenim laboranti Deus dat auxilium. Sophocles autem in Minoë:
Qui nil aguot, ijs non fortuna fert opem. Quinetiã Euripides quidẽ ex Alexandro:
Oſtendet autem tempus, ex quo indicio,
Aut te probum vel improbum cognouerim. Sophocles autem ex Hippono:
Ad hæc nihil celes, quod omnia enim videt, Et audit omnia, illud tempus explicat.
Sed illa quoq; ſimiliter perſequamur. Nam cùm Eumulus fecerit:
Mnemoſyne atq; Ioue eſt ſoboles prognata nouena, Solon ſic incipit elegiam:
Natæ ex Mnemoſyne & Ioue qui eſt regnator Olympi.
Rurſus Euripides illud Homericum paraphraſticè circumloquens:
Quis tu homo es, & tibi quænã eſt patria, quiq; parẽtes? His Iambis vtit̃ in Ægeo:
C Dicemus à qua te abijſſe patria
Multa peragrantem loca, & quænam tua
Terra eſt, tuum quemnã aſſeris dici patrẽ? Quid verò, non cùm dixiſſet Theognis,
Potetur nimium ſi vinum, eſt res mala: ſed ſi
Vtatur bene quis, res bona, non mala res. ſcribit Panyaſes:
Vinũ quod modicũ eſt, immodicũ at res peſsima vinũ. Quinetiã cùm dicat Heſiodus:
Nam tibi pro igne malum reddam quod recreet omnes.
facit Euripides: Pro igne enim alius maior & expugnatu difficilior, germinarunt fœminæ. Ad hæc cùm dicit Homerus:
Perdendus uenter nulla ratione repleri
Quit, mala plurima qui miſeris mortalibus affert ſcribit Euripides:
Vincit quidem vſus, venterq; malè perditus,
Ex quo quidem certè omnia profluunt mala.
Præterea ſcribente Callia Comico, Inſanientibus aiunt oportere omnes inſanire: ſimiliter Menander in Comœdia quæ inſcribitur [illegible],
Adeſſe ſemper non decet prudentiam.
Etiam euenire aliqua oportet. Et cùm dixiſſet Antimachus Teius:
Ex donis hominum generi mala plurima fiunt: Fecit Augias:
Nanq; hominum mentes cum factis munera fallunt.
Cùm autem dixiſſet Heſiodus,
Nanq; homini melior fuerit poſſeſsio nulla,
Coniux quàm bona, nil ſcelerata at peius habetur,

dixit Simonides,vxore autem bona,vir nullam rem poſsidet meliorem,neq; mala dete- D
riorem.Rurſus cùm dixiſſet Epicharmus: Tanquã longo tempore victurus, & tanquam breui,ita animo agites:ſcribit Euripides,

Cùm curſus in rebus ſecundis haud ſiet   Certus,moleſtias cur non repellimos?

Similiter cùm dixiſſet Comicus Diphilus,   Vita eſt hominõ mutabilis:ait Poſidippus,

Expers moleſtiæ acta nemini fuit   Vita,beatus nec finẽ vſq; ad vltimũ   Permanſit.

Et alioqui id dicit tibi Plato,ſcribens de homine qui eſt animal mutabile.Rurſos cùm dixiſſet Euripides:O laborioſa vita mortaliũ,quàm es omnino lubrica,& hæc quidem auges,illa verò minuis,nec eſt vllus terminos conſtitutus ad quẽ oporteat peruenire mortales,niſi quando venerit gelidos à Ioue miſſus mortis finis:ſcribit Diphilus,

Nou vlla vita quæ omnino caret malis,   Curis,doloribus,& ægritodinibos:

Cùm apparuit ſed mors,eorũ vt medicus,   Dat requiẽ ijs quib⁹ malè eſt,hos ſopiẽs.

Præterea cùm dixiſſet Euripides: Dæmoniorũ multæ [redacted] ſpecies: præter ſpem autem Dij multa efficiont:Tragicus ſimiliter Theodectes ſcribit eſſe inſtabiles fortunas mortalium.Et cùm dixiſſet Bacchylides:Apud quos autẽ mortalium, dæmoni viſum eſt vt toto tempore vitam agens mediocrem, in tempore ad canam perueniat ſenectã, priuſquã incidant infortonia?ſcribit Moſchion Comicus:

Vere beatiſsimus ille eſt omnium,

Perpetuò vitã qui egit æquabilem.   Inueneris aũt cùm dixiſſet etiam Theognides:

Non iuuenis uetulo coniux eſt apta marito,

Quę cymba vt clauo,haud audiet imperio.   Ariſtophanem Comicum ſcribentem, E

Non fœminæ iuueni maritus conuenit   Senex.

Cùm aũt feciſſet Anacreon:Amorẽ enim cano delicatũ,florentibus ſcarentẽ matricibus: is & ſuam in Deos exercet potenriam, atq; homines domat:ſcribit Euripides,

Non adoritur viros amor tantummodo

Et fœminas, ſed ipſorum etiam Deûm

Turbat animos, ipſum mare atq; ingreditur.

Sed ne noſtra longius procedat oratio, dum cõtendimus oſtendere quàm ſint Gręci procliues ad furtũ,& in orationib⁹ & in dogmatibus, agè adducamus Hippiã Sophiſtã Eleũ nobis apertè ferentẽ teſtimoniũ, qui id tractabat quod ad conſiderandũ eſt nobis propoſitum.Sic aũt dicit:Ex his fortaſſe dicta ſunt alia quidem ab Orpheo, alia verò à Muſæo breuiter,alia alibi:alia aũt ab Heſiodo,alia verò ab Homero,alia verò ab alijs Poëtis, alia verò in ijs quę ſcripta ſunt ſoluta oratione, alia quidẽ à Græcis, alia verò à barbaris. Ego aũt cùm ex his omnibus ea quæ ſunt maxima & eioſdem generis compoſuero,hanc nouam & multiformẽ conficiam orationẽ. Vt aũt & philoſophiam & hiſtoriam,& etiam dicendi facultatẽ ſeu rhetoricam oſteodamus nõ eſſe immunẽ ab hac reprehenſione, conſentaneum eſt vt ex his quoq; pauca addocamus. Nam cùm diceret Alcmæon Crotoniata:Inimicum facilius eſt cauere quàm amicum, Sophocles quidem fecit in Antigone,

Quod maius vlcus quàm amicus ſiet malus?

Xenophon autem dixit:Non aliter inimicos læſerit quiſpiam,quàm ſi videarur eſſe amicus. Quinetiam cùm in Telepho dixiſſet Euripides,

Græci ſumos,dein ſeruiemus barbaris? F

Thraſymachus in oratione pro Lariſſæis dicit: Archilao ſeruiemus, cùm ſimus Græci, barbaro?Cùm autem feciſſet Orpheus,

Lympha aoima eſt, ſed mors eſt commutario lymphis:

Ex lympha tellus,lympha ex tellure reuertit.

Ex illo autem anima eſt integrum quæ aëra mutat.

Heraclitus,ex his,ea quæ ab ipſo dicta ſunt componens,ſcribit: Animis mors eſt,aquam fieri:aquæ autem mors eſt,fieri terram:ex terra autem fit aqoa, ex aqua verò anima. Iam verò cùm dixiſſet Athamas Pythagoricus: Sic oriebatur vnioerſi principium, & ſunt radices quatuor,ignis,aqua,aër,terra:ex his enim gignuntur ea quæ gignuntur:Agrigentinus fecit Empedocles,

Cunctarum rerum radices quatuor extant:

Ignem primùm & aquam & terram,deinde æthera ſommum

Audi, hinc præterita, & præſentia, qoæq; futura.

Et cùm diceret quidem Plato: Propterea Dij quoq; qui norunt homines, quos plurimi faciont,eos à vita celerius liberant:Menander fecit,

Dei quem amant,excedit is uita iuuenis.

Còm autem in Oenomao ſcriberet Euripides: Ex præſentibus futura cõijcimus.In Phœnice aũt: Obſcura indicijs deprehenduntur veriſimiliter:dicit Hyperides:Qoę aotẽ ſunt obſcuta, neceſſe eſt eos qui docent inquirere ſignis & ijs quæ ſunt probabilia. Et cũ rurſus dixiſſet Iſocrates: Coniectanda autem ſunt futura ex ijs quæ prius facta ſunt: Ando-

cides

A cides non veretur dicere: Oportet enim ijs quæ prius facta ſunt, vti tanquam ſignis futurorum. Præterea cùm feciſſet Theognis

Argentum reprobum atq; aurum falſęue monetæ,
Non ægrè ſapiens uir reperire queat.
Mentem autem chari num pectore fallat amici
Callidus, atq; intus corda doloſa regat,
Qua non à ſuperis res eſt mage reproba, noſſe
Inter res omnes eſt mage difficilè.

Euripides quidem,

O Iupiter, cur adulterinum quod ſier
Aurũ, dediſti ſigna aperta inter homines:
Sed quo quear ſigno malus cognoſcier,
Eſt inſitus nullus character corpori?

Hyperides autem ipſe quoq; dicit: Nullus character animi eſt in vultu hominibus. Rurſus cùm feciſſet Staſinus,

Stultus qui patrem occidit, gnatosq; relinquit:

Dicit Xenophon: Mihi enim videor ſimiliter nunc feciſſe, atq; ſi quis patre occiſo, eius filijs pepercerit. Et cùm Sophocles feciſſet in Antigone,

Nam mater & pater cui ſunt in inſeris,
Fieri nequit frater ut illi germinet.

dicit Herodotus: Nam cùm mater & pater non ſint amplius, fratrem nõ habebo. Adhęc cùm dixiſſet Theopompus, Bis pueri ſenes recta ratione. & ante eũ Sophocles in Peleo,

B Gnatum Æaci Pelea ego ſola in ædibus
Similiter erudio, nutrio atq; inſtituo.
Rurſus puer nanq; eſt quiſquis conſenuit.

Dicit orator Antipho: Senis enim educatio, & ſimilis educationi pueri. Quinetiã Philoſophus quoq; Plato: Senex ergo, vt videtur, bis fuerit puer. Porrò autem cùm dicat Thucydides, Et ſoli Marathone periculũ adijſſe: dixit Demoſthenes, Per eos qui Marathone periculũ adierunt. Sed nec illa omittam, quòd cùm Cratinus dixiſſet In Pœtine: Apparatum quidem fortaſſe cognoſcitis: dicit Orator Andocides, Apparatum quidẽ ô Iudices, vehemensq; animi ſtudium & contentioné aduerſariorum meorum omnes propémodum ſcitis. Similiter etiam Nicias in oratione de depoſito, aduerſus Lyſiam: Apparatum quidem aduerſariorum, & animi ſtudium & contentionem videtis Iudices. Et poſt eum dicit Æſchines: Apparatum quidem videtis ô viri Athenienſes, & veluti inſtructam aciẽ. Rurſus cùm dixiſſet Demoſthenes: Quantum quidem, ô Athenienſes, fuerit in hac cauſa ſtudium, & quàm ſolicita poſtulatio ac prehenſatio, exiſtimo vos omnes propémodũ ſenſiſſe. Et Philinus ſimiliter: Quantum quidem fuerit, ô Iudices, ſtudium, & qualis veluti aciei inſtructio & adornatio in hac cauſa dicenda, neminem veſtrûm ignorare exiſtimo. Rurſus cùm dixiſſet Iſocrates: Perinde ac ſi eſſet pecunię cognatus, non illius. Lyſias dicit in Orphicis: Et planum factum eſt eum non eſſe cognatum corporum, ſed pecunię. Nam cùm Homerus quoq; feciſſet, Cùm vitata eſſet ſi hæc nobis alea belli, Eſſemus ſenij expertes mortisq; futuri, Non inter primos vellẽ hancce capeſſere pugnã, Prę-

C lia ſed nec ego te nunc pręclara iuberem Ingredier, verũ innumeras cum ſæua pararunt Mortis ſata uias quę impendẽt poſſe caueri Nec datur, inſignis nobis agè fama paretur Pugna, aut ex uobis alij ingens gloria detur, ſcribit Theopompus: Nam ſi cùm præſens quidem vitaſſemus periculum, liceret reliquum tempus ſecurè tranſigere, non eſſet mirandum ſi vitæ eſſemus cupidi. Nunc autem vitæ noſtræ tot ſunt ingenerata imminentq; pericula fatalia, vt mortem in prælio oppetere, videatur eſſe magis optandum. Quid verò, an nó cùm Chilo quoq; Sophiſta dictum illud enunciaſſet, Sponde, noxa præſtò eſt: Epicharmus eandem ſententiam alio nomine protulit, dicens: Sponſio eſt noxę filia, Sponſio verò multæ. Quinetiã cùm medicus ſcripſiſſet Hippocrates, Reſpicere oportet & tempus, & regioné, & ętaté, & morbos: dicit Euripides in hexametro,

Quicunq; rectè autem ſciunt mederier,
Hos rationem uictus cùm reſpexerint,
Et regionem ciuium morbos diſcernere Decet.

Rurſus cùm dixerit Homerus,

Dico nulli homini mortem vitare licere:

dicit Archinus, debere quidem mortem omnibus hominibus, aut prius, aut poſterius. Et Demoſthenes: Nam omnibus qoidẽ hominibus vitæ finis eſt mors, etiamſi quis ſeipſum ſeruet incluſum in domuncula. Et cùm dixiſſet Herodotus, vbi agebat de Glauco Spartano, Pythiam dixiſſe, In Deo perinde eſſe dicere ac facere: dixit Ariſtophanes, Tantum valet mente agitare atque agere. & ante eum Eleates Parmenides: Idem eſt enim & intelligentia percipere & eſſe. An non etiam cùm Plato dixiſſet: Nos auté hoc ſortè oſtendemus non abſurdè, quòd viſus quidem eſt amoris principium: affectionem autem ſpe

minuit,alit verò memoria,conſeruat autem conſuerudo, ſcribit Pbilemon Comicus: D
Primũ vident omnes,dein ſubit admiratio: Deinde contemplanť,& dein ſpes venit.
Irà fit ex his amor.Quinetiam cùm dixiſſet Demoſthenes:Mors enim debetur omnibus,
& quæ deinde cõſequuntur: ſcribit Phanocles in libro qui inſcribiť Amores ſeu Pulchra,
Sed nec caueri vllo modo Parcæ queunt, Alma à quibuſcunq; terra depaſcitur.
Porrò autem inuenies quoq;, quòd cùm Plato dixiſſet: Cuiuſuis enim plantæ primum
quod rectè ortum eſt germen,ad ſuæ naturæ virtutem eſt præcipuum:appoſitum finem
impoſuerit Hiſtoricus ſcribens: Quinetiam nulli plantæ agreſti eſt à natura inſitum vt
manſueſcat, vbi teneriorem ætatem præterierint.Et illud Empedoclis,

Ipſe ego nanq; fui puer olim, deinde puella,
Arbuſtum,& volucris,murus quoq; in æquore piſcis.

Euripides tranſcribit in Chryſippo:Ex ijs quę gignuntur nihiľ moritur: ſed dum vnũ ab
alio diſcernitur,aliam formam oſtendit. Et cùm Plato in libris de Republica dixiſſet mu
lieres eſſe communes,Euripides ſcribit in Proteſilao:

Ergo eſſe communem & torum fœmineum. Quinetiã cùm ſcriberet Euripides:
Quæ ſatis ſunt enim,ſufficiunt ſapientibus,

Epicurus dicit apertè, ſufficientia res eſt omniũ ditiſsima. Et rurſus cũ ſcribat Ariſtoph.

Si iuſtus es, viram habebis ſtabilem, Viues bene expers & tumultus & metus.

dicit Epicurus:Iuſtitiæ fructus maximus,eſt vacuitas perturbationis. Atq; furti quidem
Græcorum,quod attinet ad ſententiam,ſpecies cùm ſint eiuſmodi, ſufficiant ad exem-
plum euidens ei qui poteſt perſpicere. Iam verò non ſententias ſolùm & dictiones ſuffu E
rati eſſe & per paraphraſim enunciaſſe ſunt deprehenſi,vt oſtenderur,ſed etiam furta in-
tegra habere apertè arguentur.Nam cùm quę erant aliorum, tota omnino ſurripuiſſent,
enunciarunt tanquam propria,vt Eugamen Cyrenæus, ex Muſæo librum integrum de
Theſprotis, & Piſander Camireus Piſini Lydij Heracleam, & Panyaſis Halicarnaſſeus à
Cleophylo Samio Oechaliæ captiuitatem.Inueneris autem Homerum quoq; magnum
illum poëtam, illos verſus,

Atq; vt vir nutrit ramum uiridantis oliuæ,

& quæ deinceps conſequuntur, ad verbum tranſtuliſſe ex Orpheo de deleto Dionyſo.
Et quæ ab Orpheo in Theogonia facta ſunt de Saturno:

Atq; is tranſuerſa craſſa ceruice iacebat, Illum cuncta domans & ſomnus ceperat,

ea Homerus tranſtulit ad Cyclopem.Heſiodus autem facit de Melampode:

Facta autem à ſuperis quę ſunt parêre lubenter
Par bomines,praui atq; mali clariſsima ſunt bæc Signa.

& quæ deinceps conſequuntur, quæ ad verbum accepit à Muſæo poëta. Ariſtophanes
aũt in primis Theſmophoriazuſis,verſus tranſtulit ex Comœdia Cratini,cui nomẽ Em-
pipirameni,id eſt,exuſti. Plato autem Comicus & Ariſtophanes in Dædalo à ſe inuicem
ſurripiũt.Cocalum aũt qui aptè factus fuerat à Poëta Ariſtopbane, Comicus Philemon,
cùm eum paululum immutaſſet, egit in Comœdia quæ ὑποβολιμαῖος inſcribirur, id eſt, ſup-
poſitus.Heſiodi aurem carmina cùm in ſolutam tranſmutaſſent orationẽ,ediderunt tan
quam ſua,Eumelus & Acuſilaus hiſtoriographi.A Meleſagora aũt eſt ſuffuratus Gorgias F
Leontinus,& Eudemus Naxius hiſtorici,& præterea Bion Proconeſius, qui etiam vete-
ris Cadmi res geſtas tranſcripſit,eas in ſummã redigens: & Amphilochus & Ariſtocles,
& Leandrius,& Anaximenes,& Hellanicus,& Hecatęus,& Androtion,& Philochorus.
Dieuchidas autẽ Megaricus, orationis principium traduxit ex Hellanici Deucalionia.
Taceo Heraclitũ Epheſium, qui plurima accepit ab Orpheo. A Pythagora autẽ immor-
talem eſſe animam auulſit Plato:illi verò ab Ægyptijs. Multi quoq; Platonici ſcripta lite
ris mandauere, quibus oſtendunt, vt in principio diximus,& Stoicos,& Ariſtotelẽ plu-
rima & præcipua dogmata ſumpſiſſe à Platone. Quinetiam Epicurus à Democrito prin-
cipalia decreta ſurripuit. Atq; hæc quidem ita ſe habeant: vita enim me deficiet ſi velim
ſigillatim perſequi Græcorũ furta quæ à nimio ſui amori profecta,& quemadmodũ pul
cherrimorum quæ ſunt apud ipſos decretorum ſibi vendicant inuentionẽ,quam à no-
bis acceperunt. Iam verò non ſolùm conuincuntur à barbaris dogmata ſurripere, ſed ea
etiam imitari quæ apud nos diuina virtute ab ijs qui ſanctè vixerunt dum noſtrã curam
gerunt, fiebant admirabiliter & præter opinionem, ea tanquam Græcas fabulas prodi-
gioſè narrantes. Atq; eos quidem rogabimus, veráne ea quę ſcribunt eſſe dicant, an falſa.
Sed falſa quidem non dicent,non enim ſeipſos ſua quidem ſponte maximè damnabunt
ſtultitiæ, quòd falſa ſcribant, ſed vera eſſe confitebuntur. Et quomodo eis adhuc viden-
tur incredibilia,quæ per Moſen & alios Propbetas facta ſunt miracula? Omniũ enim ho
minũ curam gerens Deus omnipotens, alios quidem pręceptis, alios vero minis,& nõ-
nullos quidem ſignis prodigioſis, aliquos verò benignis promiſsis conuertit ad ſalutẽ.
Verum enimuero cùm diuturna ſiccitas Græciam aliquando affligeret, & fructuũ eſſet

A maxima ſterilitas, qui remanſerant,inquiunt, propter famē Delphos ſupplices venientes,rogarunt Pythiam quomodo liberarentur à tam graui calamitate. Ea reſpondit, calamitatis vnū eſſe remediū ſi vterentur precibus Æaci. Eis ergo morē gerens Æacus, cùm in Græcum montem aſcendiſſet,mundis in cœlum extenſis manibus cōmunem Deum inuocans precatus eſt vt afflictæ miſereretur Græciæ. Simulac autem cœpit precari,felix ſtatim tonitru inſonuit,& totus aër circumcirca fuit obductus nubibus. Vehementes autem & continui imbres erumpentes totam impleuere regionē.Hinc efficitur abundans & copioſa fructuū feracitas,Æaci,quæ agriculturę inſtar fuere,impetrata precibus.Et inuocauit,inquit,Samuel Dominū,& dedit Dominus voces & pluuiā in die meſsis. Vides vnū eſſe Deū qui per ſubiectas poteſtates pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Plena eſt aūt noſtra ſcriptura Dei exaudientis,& vnquam efficientis petitionē,per iuſtorū orationes. 1.Reg.12.
Rurſus narrant Græci,quòd cùm Eteſiæ venti aliquando deficerent,Ariſtæus in Cæo ſacrificarit Ioui Iſthmio: maxima enim erat calamitas: qui cùm ardore omnia conflagrarent,& venti non ſpirarent qui ſolebant fructus refrigerare, eos facilè reuocauit. Delphi autem,cùm Xerxes bello inuaſiſſet Græciam, dixiſſet autem Pythia,

Placate ô Delphi ventos, meliusq; ſe habebit,

altari poſito,& facto ventis ſacrificio, eos habuere adiutores.Nam cùm circa Sæpiadem promontorium ſpiraſſent vehementer,Perſicæ claſsis vniuerſum apparatum contriuere.Empedocles quoq; Agrigentinus κωλυσανέμας,id eſt,venti prohibitor,fuit cognominatus.Dicitur certè quòd cùm ex monte Agrigenti grauis quidam aliquando ſpiraret ventus,qui non ſolùm morbos importabat incolis, ſed eorum etiam vxoribus erat cauſa ſterilitatis,feciſſe vt is ceſſaret. Quocirca ipſe quoq; ſcribit in verſibus:

B

Indeſeſſorum ventorum flamina tolles,
Qui ſpirando hominum perdentes arua fatigant. Et rurſus:
Cumq; voles,eadem tu rurſus flamina pones.

Dicebatq; aliquos quidem eum ſequi qui opus habebant diuinationibus, alios verò qui grauibus morbis diu cruciati fuerant.Atq; iuſtos quidē & curationes & ſigna & miracula efficere,ex noſtris credidere ſcripturis. Si enim aliquæ virtutes ſeu poteſtates mouent ventos,& imbres diſtribuunt,audiant pſalmographū:Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Is eſt virtutum & principatuum & poteſtatū Dominus,de quo dicit Moſes:vt cum eo ſimus,& circuncidite durum cor veſtrum,& ceruicē veſtram non amplius indurabitis.Dominus enim Dominorū & Deus Deorum, Deus magnus & fortis,& quę deinceps conſequuntur.Et Eſaias:Tollite,inquit,in altum oculos veſtros,& videte quis hæc omnia fecerit. Porrò autem dicunt aliqui peſtilentias,& grandines,& procellas,& quæ ſunt his ſimilia,non fieri ex ſola materiali egeſtate ordinis,ſed ſolere etiam fieri per aliquam iram dæmonū vel angelorū non bonorū. Iam verò aiunt magos qui ſunt Cleonis,obſeruantes ſublimia nubiū quæ erant grandines eiaculaturæ, canticis & ſacrificijs iram depellere.Quòd ſi fortè eis quandoq; defuerit animal, ſuo cruentato digito ſacrificant. Mantinica quoq; Diotima, Athenienſibus qui ſacrificauerant ante peſtilentiā, effecit vt morbus differretur decem annis. Sicut etiā Epimenidis Cretenſis ſacrificia, ipſis Athenienſibus in tantum tempus Perſicū bellum diſtulerunt. Exiſtimant autem nihil referre an has animas Deos dicamus, an Angelos. Iam verò qui ſunt eorū doctrinæ periti, in multis templis tanquā Deorum ſtatuas, omnes ferè mortuorū loculos poſuere, dęmones quidem vocantes eorū animas,docentes eas coli ab hominibus,vt quę diuina prouidentia propter vitæ puritatē poteſtatē acceperint,vt ad hominum miniſteriū obirent locum qui eſt circa terram. Sciebant enim aliquas animas ex natura teneri corpore. Sed de his quidē cùm agetur de Angelis, procedente ſcriptura ſuo tempore differemus. Democritus aūt ex cœli & ſublimiū rerum obſeruatione multa prædicens, cognominatus fuit Sapientia. Cùm itaq; eum benignè accepiſſet frater Damaſus, ex quibuſdā ſtellis capta coniectura,prædixit futuram multam pluuiam:atq; illi quidem ei credentes,fructus collegerunt:nam cùm eſſet æſtas adhuc,erant in areis:alij autem omnia amiſerunt,cùm maxima & inopinata ingruiſſet pluuia.Quomodo autem ſunt Gręci adhuc nō credituri apparuiſſe Deum in monte Sina,quo tempore ardebat quidē ignis nihil conſumens ex ijs quæ naſcebantur in monte:& tubarū ferebatur ſonitus, qui abſq; vllis inſpirabatur inſtrumentis?Ille enim Dei in montē deſcenſus, eſt aduentus diuinæ poteſtatis quæ peruadit omnem mundū,& prædicat lucē ad quam nō datur aditus.Talis enim eſt allegoria quæ eſt ſcripturę conueniens.Cæterùm viſus eſt ignis,vt dicit Ariſtobulus, cùm totus populus,qui erat non minus quàm centū myriadū, pręter pueros & ętate minores,circa montem eſſet congregatus: eſſet autem montis ambitus non minor quàm quinq; dierū. Per totū ergo locū viſionis, eis omnibus in orbē vtpote caſtrametantibus, viſus eſt ignis ardens circūcirca.Quo fit vt deſcenſus minimè fuerit loco terminatus : Deus em̄ eſt vbiq;. Dicunt autem ij quoq; qui conſcripſerunt hiſtorias, in Britannia inſula eſſe quandam

Pſal.83. Deut.10.

C

Exod.20.

ſpeluncam monti ſubiectam, in faſtigio autem hiatum: cùm autem ventus incidit in ſpe D
luncam, & in foſſæ ſinu alliditur, audiri ſonū cymbalorū quæ numeroſe pulſantur. Sępe
autem cùm in ſyluis quoq; mouentur folia, per repentinum & denſum ſpiritus imperū,
editur ſonus auium cantui ſimilis. Cæterū ij qui compoſuere Perſica, iu locis quæ iu Ma
gorum regione ſuot eminentiora, referunt tres montes in longo campo deinceps eſſe
poſitos: eos autem qoi locum tranſmittunt, tùm ad primum quidem montem peruene-
nerint, audire vocem confuſam, veluti clamantium non paucorum millium hominum,
perinde ac ſi eſſeut in acie: ad medium autem cùm venerint, maiorē ſimul & euidentio-
rem ſtrepitū apprehendere: randem autem audire in fine canentes pęana, perinde ac qui
viciſſenr. Cuiuſuis autē ſoni cauſa eſt, vt exiſtimo, & locorum leuiras & concaoitas. Reie
ctus itaq; qui ingreſſus eſt ſpiritus, in eundem locū procedens, ſonat vehemētius. Et hęc
quidem ita ſe habent. Deus aūt omnipotens, etſi nihil ſit ei ſubiectū, poreſt vocē & viſio-
nem auditu ingenerare, ſuam indicans maieſtarem, præter ea quæ ſolita ſunt naturalem
habere conſequenriā, ad conuertendam eam quæ uondū credit animā, & accipiendum
id qood datur præceptū. Cùm autem eſſet nubes & mons altus, quomodo nō poterat di
uerſus exaudire ſonitus, dum per operantē cauſam moueretur ſpiritus? Quamobrē dicit
Deut. 5. etiam Propheta: Vocem verborū vos audijſtis, & ſimilitudinē non vidiſtis. Vides quem-
admodum vox Dominica, Verbum expers figurę, Verbi virtus, Verbū Domini lucidum,
veritas quæ de cœlo venit deſuper ad congregationē eccleſiæ, operabatur per lucidum
cootinens miniſteriū. Inuenerimus aōr aliud quoq; reſtimoniū, ad confirmandū quòd,
cùm præſtantiſsimi Philoſophi pulcherrima ex ijs quæ ſunt apud nos dogmata ſibi ven E
dicauerint, ijs ſe veluti iacteut & glorient: nempe quòd ex alijs quoq; barbaris quædam
decerpſerint quæ couferunt ad vnamquanq; ſectam, maximè autem ex Ægyprijs, cùm
alia, tum dogma de migratione animæ in corpora. Ægyptij enim quandam ſuam perſe-
quunrur philoſophiā. Hoc aūt maximè oſtendunr ſacræ eorū cęremoniæ. Primus enim
procedir cantor, vnum aliquod afferens ex ſymbolis muſicæ. Eum dicunr oporrere acci
pere duos libros ex libris Mercurij, ex quibus vnus quidem cootinet hymnos Deorum,
alter verò rationea vitæ regiæ. Poſt cantorem verò procedit horoſcopus, qui in manu ha
bet horologiū & palmam, ſymbola & ſigna Aſtrologię. Eum libros Mercurij qui tractant
de Aſtrologia, qui quidem ſunt quatuor numero, oportet ſemper habere in ore. Ex qui-
bus vnus quidem eſt de ordine inerrantium quæ videntur aſtrorū, alius verò de coitu &
illuminarione Solis & Lunæ, reliqui de eorū ortu. Deinceps autē progreditur ἱερογραμμα-
τεὺς, id eſt, ſcriba ſacrorū, pennas habeus iu capite, & librū in manibus & regulam, iu qua
eſt & arramentū ad ſcribendum, & iuncus quo ſcribunt. Hunc oportet ſcire & ea quæ vo
canrur hieroglyphica, & mundi deſcriptionē, & geographiam, & ordinē Solis & Luuæ,
& quinq; errantiū, Ægyptiq; chorographiam & Nili deſcriptionē, & deſcriptiouem in-
ſtrumeutorū, ornamētorumq; ſacrorū, & locorū eis conſecratorū, menſuraſq;, & ea quæ
ſunt in ſacris vtilia. Deinde poſt eos qui prius dicti ſunt, ſequitur qui dicitur στολιστὴς, id eſt,
ornator, qui haber & iuſtitiæ cubirū, & calicem ad libandū. Is ſcit omnia quæ vocantur
παιδευτικὰ, id eſt, ad diſciplinā & inſtitutionē pertinentia, & μοσχοσφραγιστικὰ, hoc eſt, pertinen-
tia ad ritum mactandorū virulorum. Suot autem decem quæ pertineut ad honorem eo- F
rum qui ſunt apud eos Deorum, & Ægyptiam continent religionem: nempe ſacrificia,
primitię, hymni, preces, pompæ, dies feſti, & quæ ſunt his ſimilia. Poſt omnes exit Pro-
pheta, qui in ſinu apertè geſtar hydriam: quem ſequuntur qui emiſſos pauea portant. Is,
vt qui ſit ſacrorū præfectus, ediſcir libros decē qui vocantur Sacerdotales: continent aūt
de legibus, & Dijs, & vniuerſa Sacerdotū diſciplina. Propbeta enim apod Ægyptios prę
eſt etiam diſtriburioni vectigalium. Sunt ergo quadraginta duo libri Mercurij valde ne-
ceſſarij, ex quibus triginta quidē & ſex, qui continent omnem Ægyptiorū philoſophiā,
ediſcunt ij qui antè dicti ſunt: reliquos autē ſex, παστοφόροι, id eſt, qui geſtant pallium, vt qui
perrineant ad medicinam, nempe de conſtructione corporis, & de morbis, & de inſtru-
mentis, & medicamentis, & de oculis, & poſtremò de muliebribus. Et res quidem Ægy
priorum, vt paucis dicam, ſunr eiuſmodi. Indorum autem philoſophia fuir ipſa quoq;
valde celebrara. Alexander quidem certè Macedo, cùm Indorū decē cepiſſet Gymnoſo-
phiſtas qui videbantur eſſe optimi & præſtautiſsimi, ſermoniſq; breuitate cæteris anre
cellere, quæſtiones eis propoſuit, eum qui non aptè reſponderet ſe eſſe de medio ſubla-
turum minatus. Et cùm ex ijs quidem maiorē naru reſpoodere iuſsiſſet, is quidē primus
examinarus, vtros exiſtimer eſſe plores, viuóſne an mortuos: viuos dixit, non eſſe euim
mortuos. Secundus aurē, terrāne an mare maiores aleret beluas: terra, inquit, nam eius
quoq; pars eſt mare. Terrius autem, quodnam eſt animantiū callidiſsimū, quod hucuſq;
non fuit cognitū: Homo, inquit. Quartus aūt rogatus, quanam ratione moti, Sabba, qui
erat eorū princeps, impuliſſent ad defectionē: reſpondit, volentes eum vel honeſtè viue-
re, vel male mori. Quintus autē rogatus, vtrum exiſtimet fuiſſe priorem, diem au noctē:

vno

A vno die, inquit. Dubiarũ em̃ quæſtionũ neceſſe eſt etiã eſſe dubias dubitationes. Sextus
aũt rogatus quanã ratione fieri poſſet vt quis maximè diligeref: ſi cùm ſit, iuquit, poten-
tiſsimus, nõ fuerit terribilis. Septimus aũt rogatus quomodo ex hominibus fieret Deus
aliqois: ſi ea, inquit, fecerit quæ fieri nõ poteſt vt homo faciat. Octaous aũt interrogatus
quid ſit fortius, vita an mors: vita, inquit, quę tam multa mala ferat. Nouus aũt examina
tus, quouſq; bene ſit homini viuere: quouſq; iuquit, nõ exiſtimet melius eſſe mori quàm
vioere. Cùm autẽ iuſsiſſet Alexander vt decimus quoq; diceret aliquid, erat enim Iudex,
alius, iuquit, alio dixit deterius. Cùm aũt dixiſſet Alexander: ergo tu quoq; morieris pri-
mus, qui hęc iudicas. Et quomodo, inquit, ô Rex, verus fueris, qui dixiſti te primùm eum
eſſe interfecturum qui peſsimè reſpondiſſet? Et quòd totius quidẽ ſcripturæ Græci dicti
ſint fures, ſatis, vt opinor, pluribus oſtenſum eſt indicijs. Quòd aũt Deum norunt, nõ per
agnitionem, ſed per qualemcunq; eius manifeſtationem, Græcorum præſtantiſsimi, di- ἐπίγνωσιν.
cit Petrus in prædicatione: Cognoſcite ergo vnum eſſe Deum qui fecit omnium princi-
pium, & finis habet poteſtatem, & qui non cadit ſub aſpectum, qui omnia videt: qui cùm
capi non poſsit, omnia capit, nullius indigens, cuius indigent omnia, & per quem ſunt
omnia, qui comprehendi non poteſt, æternus, ab interitu alienus, non factus: qui omnia
fecit verbo virtutis ſuæ, ſcripturæ, inquam, cognoſcentis, hoc eſt, filij. Deinde ſubiungit:
Hunc Deũ colite, non vt Græci, vtpote quòd eundem quem nos, colunt Deum qui ſunr
viri probi apud Græcos, ſed non perfecta & abſoluta agnitione, vt qui à filio datam non
didicerint traditionem. Non ergo dixit, Ne colatis Deum quem Græci, ſed non colatis
B vt Græci: Dei cultus modum mutans, non autem alium annuncians. Quid aotem ſit, Nõ
colatis vt Gręci, ipſe Petrus explanabit, ſubiungens: Quoniã dum feruntur ignorantia,
& Deum neſciunt vt nos perfecta cognitione, cùm poteſtate quã dedit eis ad vſum, for-
maſſent ligna & lapides, æs & ferrum, aorum & argentum, ex ipſorum materia & vſu, &
quæ ſubſtantiæ ſerua ſuut excitaſſent, ea colunt: & quæ eis dedit Deus in cibũ, volucres
aëris, & maris natatilia, & terrę ſerpentes, & feras, cũ agri pecoribus quadrupedibus, mu
ſtelaſq; & mures, feles & canes & ſimias, & proprios cibos hominibꝰ ſacrificant, & mor
tua mortuis offerentes tanqoam Dijs, iu Deum ſunt ingrati, per hæc ipſum eſſe negan-
tes. Et quòd ita feratur, vtpote quòd noſipſi & Gręci eundem Deum nouerimus, ſed nõ
ſimiliter, ſic rurſus inferet hoc modo: Neq; colite vt Iudæi: etenim illi ſoli ſe Deũ noſſe
putantes, neſciunt ſe adorare Angelos & Archangelos, menſem & Lunã: & niſi Luns ap
paruerit, non agunt ſabbatum quod dicitur primum, neq; agunt neomeniam, neq; azy-
ma, neq; feſtũ, neq; magnũ diem. Deinde eius quod quæritur infert colophonem: Quare
vos quoq; ſanctè & iuſtè quæ vobis tradimus diſcentes, ſeruate, nouè Deum per Chriſtũ
colentes. Inuenimus enim in ſcripturis, ſicut dicit Dominos: Ecce facio vobis teſtamen
tum nouũ, non vt feci patribus veſtris in monte Choreb. Nouũ dedit nobis teſtamentũ:
quæ enim ſunt Iudæorum & Gręcorũ, ſunt vetera. Nos aũt qui nouè ipſum tertio gene-
re colimos, ſumus Chriſtiani. Apertè enim, vt arbitror, oſtendit vnum & ſolum Deum, à
Græcis quidem gentiliter, à Iudæis autẽ Iudaicè: nouè autẽ à nobis cognoſci & ſpirituali-
ter. Pręterea autem oſtendit qoòd idem Deus ſuppeditauit vtrunq; teſtamentum, qui e-
C tiam Græcis dedit Græcam philoſophiã, per quam omnipotẽs à Græcis gloria afficitur.
Eſt autem hinc quoq; manifeſtum. Ex Græca quidem certè diſciplina, & ex Regali, in v-
nom genus popoli cui ſalus datur, congregantur qui fidem admittunt, non tempore di-
uiſis tribus populis, ne qois triplices exiſtimet naturas, ſed diuerſis eruditis teſtamentis,
cùm ſint vnius Domini, vnius Domini verbo. Nam quòd quomodo Iudęos Deus ſaluos
eſſe voluit, dans eis Prophetas: ita etiam Græcorum ſpectatiſsimos propriæ ſuæ linguæ
Prophetas excitatos, prout poterant capere Dei beneficentiã, à vulgo ſecreuit, præter Pe
tri prędicationẽ, declarabit Paulus apoſt. dicens: Libros quoq; Gręcos ſumite, agnoſcite
Sibyllam, quomodo vnũ Deũ ſignificet, & ea quæ ſont futura: & Hyſtaſpẽ ſumite & legi
te, & inuenietis Dei filiũ multò clarius & apertius eſſe ſcriptũ, & quemadmodũ aduerſus
Chriſtum multi Reges inſtruent aciem, qui eum habent odio, & eos qui nomen eius ge-
ſtant, & eius fideles, & eius tolerantiam & aduentum. Deinde vno verbo nos interrogat:
Totus aũt mundus, & quæ ſunt in mundo, cuius ſunt, nónne Dei? Propterea dicit Petrus
dominum dixiſſe Apoſtolis: Si quis ergo velit ex Iſraël duci pœnitentia, & propter no-
men meum credere in deum, remittentur ei peccata poſt duodecim annos. Egredimini Hæc præter
in mundum, ne quis dicat, Non audiuimus. Sed vt in tempore nunc venit prædicatio, ita ſcripturas.
in tempore data quidem eſt lex & Prophetæ barbaris: philoſophia autem Græcis, aures
aſſuefaciens ad prædicationem. Dicit itaq; Dominus qui ſaluũ fecit Iſraël: Tempore ac- Eſa. 49.
cepto exaudiui te, & in die ſaloris tibi dedi auxilium: dedi te in teſtamentum gentium,
vt inhabitares terram, & poſsideres hæreditatem, dicens ijs qui ſuut in vinculis: Egredi-
mini, & vt reuelareris ijs qui ſunt in tenebris. Si enim vincti quidem ſunt Iudæi, quibus
etiam dixit Dominus, Egredimini ex vinculis qui vultis, dicens eos qui ſua ſponte ſunt

vinƈti,& qui oneta,inquit, toleratu difficilia in ſe per humanam ſuſceperunt impoſitio- D
nem,claru eſt qoòd qui ſunt in tenebris,ij ſunt qui habent principalem animæ parté de-
foſſam in cultu ſimulachtorũ. Nam ijs quidẽ qui erant iuſti ex lege, fides deetat. Et ideo
cùm eos cutaret Dominos, dicebat,fides tua te ſaluum fecit.Iis autem qui erant iuſti ex
philoſophia, non ſolùm opus erat fide in Dominum, ſed etiam vt diſcederent à cultu ſi-
mulachtorũ. Iam verò teuelata eis veritate, ipſi quoq; pœoitentia duƈti ſuut propter ea
quæ fecerant.Quamobrem prædicauit Dominus ijs quoq; qui etant apud inferos.Dicit
Iob.28. quidẽ certè ſcriptura:Dicit infernos perditioni,eius quidem ſpeciem non vidimus, eiua
autem vocem audiuimos. Non locus vtiq; voce accepta,dicit ea quę prius diƈta ſunr,ſed
ij qui ſunt collocati apud ioferos, & ſeipſos tradiderũt ad exitiũ,tanquã ex uaoe aliqua
ſe ſua ſponte in mare proijcientes. Ipſi ergo ſont qui diuinã audierunt virtutẽ & vocem.
Nam quis ſanę mentis,& iuſtorũ & peccatorũ animas eſſe exiſtimauerit in vna condem
narione iniuſtitiæ,maculam infundens prouidentiæ?Quid verò,an non ſignificant Do-
minum annunciaſſe Euangeliũ,& ijs qui petierant in diluuio, vel potius vinƈti fuerant,
& ijs qui in præſidio continebantur & cuſtodia? Oſtenſum eſt autem in ſecundo quoq;
ſtromate,Apoſtolos conſequẽter Domino, ijs quoq; qui etant apud inferos annuncial-
ſe Euangeliũ.Oportebat enim,vt exiſtimo,ſicot hîc,ita illic quoq;, optimos ac præſtan-
tiſsimos diſcipulos eſſe magiſtri imitatores, vt vnos quidem, eos qui erant ex Hebtæis,
alij verò gentes dedocerenr ad conuerſiooem, hoc eſt, eos qui in iuſtiria quæ eſt ex lege
& ex philoſophia vixerant qoidem,ſed non perfeƈtè, ſed cum errore & prolapſione vitã
tranſegerant.Hoc enim dioinum decebat conſilium & prouidentiã,vt qui in iuſtitia ma E
[illegible] iorem habuere dignitatem & merita,& præ cæteris egregiè vixerunr,& eorum quæ pec
carant duƈti ſunt pœnitentia,etiamſi ſint in alio loco,cùm extra cõtrooerſiam ſint in eo-
rum numeto qui ſunt Dei omnipotentis,ſalui fierent per propriã vniuſcuiuſq; cognirio
nem.Operatur aũt,vt exiſtimo, Seruator, quandoquidẽ eius eſt opus ſeruare & ſaluũ fa-
cere:quod quidẽ certè fecit,vt qui eos qui in ipſum voluerint credere, per prædicationẽ,
vbicunq; eſſent, traxerit ad ſalutẽ. Si ergo Dominus nulla alia de cauſa deſcẽdit ad infe-
ros,quàm vt annunciaret Euangeliũ, ſicut deſcendit:aut deſcendit vt annunciatet omni
bus,aut ſolis Hebræis. Atq; ſi omuibus qoidẽ, ſalui erunt omnes qui crediderint,eriam
ſi ſint ex gentibos, cùm iam illic confeſsi fuerint.Sunt enim ſalutares, & quæ erudiont,
Dei caſtigationes, adducentes ad conuerſionem, & potius pœnitentiã eligeotes quàm
mortem: idque cùm poſsiot animæ purios perſpicere, quæ ſunt liberæ à corporibus, e-
tiamſi obſcurentur vitijs & perturbarionibus, eò quòd nou ſe amplius eis oppouat &
eas impediat caruncula. Sin aurem Iudæis ſolùm annunciauit Euangelium, quibus de-
fuit ea quæ eſt per Seruarorẽ agnitio & fides:clarum eſt vtiq; quòd cùm apud Deum nul
lus ſit perſonarum teſpeƈtus,Apoſtoli qooq; ſicut hîc,ita etiam illic,annonciarunt Euan
geliom ijs qoi ex gentibus erant apti ad conuerſionem. Et reƈtè diƈtũ eſt à Paſtore: De-
ſcenderunt ergo eorum in aquã,ſed hi qoidem deſcenderunt viuentes,& viuentes aſcen
derunt:illi autem qui prius dormietant, mortui deſcenderunt, viui autem aſcenderunt.
Iam verò dicit etiam Euangelium, ſurrexiſſe multa corpora eorum qui dormierant, vt
qui videlicet translati eſſent ad meliorem locum. Fuit ergo generalis quidam motus & F
translatio per Seruatoris diſpenſationem.Iuſtus ergo non differt à iuſto,quatenus eſt iu
ſtus,ſiue is fuerit ex lege,ſiue Græcus:noo enim Iudęorum ſolùm, ſed etiam omniũ ho-
minum eſt Deos Dominus,propinquius aotem pater eorum qui cognoueruot. Si enim
honeſtè viuere,eſt etiam legitimè viuere:& vitam agere rationi conſentaneam,eſt viue-
re ex lege:qui autẽ reƈtè vixerunt ante legẽ, in fidem ſunt reputati, & iuſti ſont iudicati:
clarum eſt quòd ij etiam qui cùm extra legẽ eſſent, reƈtè vixerunt per vocis proprietatẽ,
etiamſi in inferis eſſenr & in cuſtodia,exaudita voce Domini,vel ipſa per ſe,vel etiã qoæ
operabatur per Apoſtolos,mox conuerſi fuerint & crediderint.Meminimos Dominum
eſſe Dei virtutem,& fieri noo poſſe vt virtus vnquam fuerit imbecilla.Sic exiſtimo oſten
di bonum quidem eſſe Deom: potentem verò Dominum ſalutem dare cum iuſtitia & ę-
qoalitare in eos qui conuertuntur,ſiue hîc,ſiue etiam alibi. Non huc enim ſolũ peruenit
virtus operatrix,ſed eſt vbiq;,& ſemper operat̃.Iam verò in Petri prædicatione dicit Do-
minos ad diſcipulos poſt teſurreƈtionem: Elegi vos duodecim diſcipulos, iudicans eſſe
me dignos, quos voluit Dominus, & fideles tarus eſſe Apoſtolos, mittens in mundũ ad
annonciandum Euangeliũ hominibus qui ſunt in orbe terrarum, vt cognoſcant vnom
eſſe Deum,per meam Chriſti fidem futura ſignificantes, vt qui audierint & crediderint,
ſalui fiant. Qui autem noo crediderint, cùm audiuerint ferant teſtimonium, vt qui non
poſsinr ſe excuſare diceodo,non audioimos.Quid ergo,non etiam apud inferos fuit ea-
dem œcooomia ac diſpeoſatio, vt illic quoq; omnes animæ audita prædicatione, aut o-
ſtendanr pœnitentiã, aut propterea quòd nõ crediderunt,iuſtum fateant̃ eſſe ſuppliciũ?
Eſſet autem nõ leuis iniquitatis,eos qui ante aduentũ Domini exceſsiſſent, cùm nec eis
fuiſſet

A fuiſſet annunciatum Euangelium, nec in credendo vel non credendo vlla poſſet in eoa
culpa conferri, vel ſalutem aſſequi, vel puniri. Neq; enim fas eſt illos quidem indicta cau
ſa fuiſſe condemnatos: ſolis autẽ eis qui fuerunt poſt eius aduentũ frui diuina licuiſſe iu
ſtitia. Omnibus autem animis ratione prædítis deſuper dictum eſt: Quæcunq; veſtrũ fe
cit aliquis in ignoratione, Deum apertè non cognoſcens, ſi ęa agnoſcens ductus fuerit
pœnitentia ei omnia peccata remittentur: Ecce enim, inquit, poſui ante faciem veſtram Deut.30.
mortem & vitã, vt eligatis vitam: ad comparationem electionis dicens Deus poſuiſſe, nõ
ambo feciſſe. Et in alia dicit ſcriptura: Si me audieritis & volueritis, bona terrę comede- Eſa.1.
tis: ſin autẽ me non audieritis, neq; volueritis, gladius comedet vos: os eñ Domini hęc
locutum eſt. Ruſus autem apertè Dauid, vel potius Dominus ex perſona ſancti (eſt autẽ
ia vnus à mundo condito, quicunq; diuerſis temporibus per fidẽ fuit & erit ſaluus) Læta
tum eſt cor meum & exultauit lingua mea. Pręterea autem caro quoq; mea in ſpe habita Pſal.15.
bit, inquit. Quoniam non derelinques animam meã in inferno, neq; dabis ſanctũ tuum
videre corruptionẽ. Notas feciſti mihi vias vitæ. Implebis me lætitia cũ vultu tuo. Quo-
modo ergo precioſus eſt populus Domino, ita populus ſanctus omnis eſt cum Iudæo, e-
tiam is qui ex gentibus conuertiẽ, qui prędicabatur proſelytus. Meritò ergo dicit ſcriptu
ra bouem & vrſam ſimul futuros. Nam bos quidem dictus eſt Iudæus, ex animali quod à Eſa.11.
lege ſub iugo iudicatũ eſt mundum, quandoquidem bos & fiſſam habet vngulam, & ru-
minat. Gentilis autem ſignificatur per vrſam, quæ eſt animal immundum & agreſte. Pa-
rit autem animal carnem informem, quam lingua ſola effingit in ſimilitudinem anima-
B lis. Verbo enim formatur ad hoc, vt ex vita ferina manſueſcat, qui conuertitur ex genti-
bus. Iam autẽ manſuefactus, ipſe quoq; vt bos ſanctificatur. Iam verò dicit Propheta: Si- Eſa.43.
renes me benedicent & filię paſſerum, & omnes beſtiæ agri. Ab immundis animantib.
beſtiæ agri cognoſcuntur, hoc eſt, mundi: quoniam eos qui in fidem ſunt agreſtes, & vi-
ta ſordidi, nec ea quæ eſt ex lege iuſtitia purgati, appellat feras. Mutati autẽ ex eo quod
eſt eſſe feras, per fidem dominicã fiunt homines Dei, ex eo quòd velint mutari, primùm
ad hoc quòd fiant proficientes. Alios enim adhortatur Dominus, alijs verò qui iam ſunt
aggreſſi, & manum præbet & trahit. Non enim perſonã reſpicit & reueretur qui eſt om- Sap.6.
nium dominus: neq; curabit magnitudinem, quoniam ipſe fecit magnum & paruum, &
ſimiliter omnibus prouidet & omnium curam gerit. Dauid quoq; dicit: Sin autẽ infixæ Pſal.9.
ſunt etiam gentes in interitu quem fecerunt. In hoc laqueo quem abſconderũt compre-
henſus eſt pes eorum. Sed fuit Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitate &
in afflictione. Opportunè ergo annunciatũ eſt Euangelium ijs qui ſunt in afflictione. Et
ideo dicit: Annunciate in gentibus ſtudia eius, ne iniuſtè iudicetur. Si ergo ijs qui erant
in carne, propterea annunciauit Euangelium, ne iniuſtè condemnentur: quomodo non
ijs etiam qui exceſſerunt ante eius aduentũ, propter eandẽ cauſam annunciauit? Iuſtus
eñ Dominus, & iuſtitiã dilexit, rectitudinẽ vidit vultus eius. Qui autẽ diligit iniuſtitiã. Pſal.10.
odio habet animam ſuam. Si ergo in diluuio perijt omnis caro peccatrix, eis caſtigatio-
ne redeunte in diſciplinam, primùm quidem voluntatem Dei, quæ vim habet erudiendi
& operandi, credendũ eſt dare ſalutẽ ijs qui conuertuntur. Deinde etiam anima quæ eſt
C res longè ſubtilior, minimè potuerit affici ab aqua quæ eſt craſſior, vt quæ propter ſubti
litatẽ & ſimplicitatẽ minimè ſuperetur, quæ etiam appellatur incorporea. Quòd autem
craſſum, à peccato fuerit incraſſatũ, hoc vnà cum ſpiritu carnali abijcitur, qui cõcupiſcit
aduerſus animam. Iam verò eorum quoq; qui cõmunionẽ inducunt & cõmendant prin
ceps Valentinus, in ea quæ eſt de amicis homilia, ſcribit ad verbum: Multa ex ijs quæ ſcri
pta ſunt in libris publicis, inueniuntur ſcripta in Dei eccleſia. Hæc enim ſunt inania ver-
ba quæ à corde proficiſcuntur. Lex quæ ſcripta eſt in corde, ea eſt populus dilecti, qui di-
ligitur, & ipſum diligit. Libros autẽ cõmunes dicit, vel ſcripturas Iudaicas, vel ſcripturas
philoſophorũ: cõmunem autẽ facit veritatẽ. Iſidorus quoq; Baſilidis ſimul filius & diſci-
pulus, in primo libro expoſitionum Prophetæ Parchor: ipſe quoq; ſcribit his verbis: Di-
cunt autem Attici quædã fuiſſe ſignificata Socrati, Dæmone eum conſequente. Dicit e-
tiam Ariſtoteles, omnes homines vti dęmonibus, qui eos ſequunẽ eo tempore quo mi-
grant in corpus, propheticam hanc accipiens doctrinã, & eam ponens in ſuis libris, non
confitens vnde hanc ſumpſiſſet orationem. Et rurſus in ſecundo eiuſdem operis ſic ſcri-
bit: Nec exiſtimet aliquis, quod dicimus eſſe propriũ electorum, hoc fuiſſe prędictum ab
aliquibus Philoſophis. Non eſt enim hoc eorum inuentum, ſed cùm ſumpſiſſent à Pro-
phetis, id tribuerunt ei qui eſt ſapiens ex eorum ſententia. Et rurſus in eodem: Mihi eñ
videẽ eos qui ſibi philoſophiã vendicant, vt diſcant quid ſit quercus alata, & variũ quod
in ea eſt palliũ, quæcunq; Pherecydes allegoricè dixit in Theologia, ſumens ex prophe-
tia Cham. Fundamentũ autem, vt olim adnotauimus, non dicimus eam quæ in vnaqua-
que hęreſi ſuſcipitur vitę inſtitutionẽ, ſed id quod verè eſt philoſophia, rectè artificioſam
ſapientiam, quæ præbet experientiam eorum quæ ſunt in vita. Sapientiam aũt, ſolidam

rerum diuinarum & humanarum cognitionem,firmam quandam & ſtabilem,& quę nõ D
poteſt excidere,comprehenſionem,& quæ comprehendit ea quæ ſunt,& pręterita,& fu
tura:quam nos docuit per ſuam præſentiam & per Prophetas Dominus, eſtq; eiuſmodi
vt non poſsit excidere,vt quæ à Verbo ſit tradita.Ea quoq; omnino vera eſt voluntate,vt
quæ ſit cognita per filium:& partim quidem eſt æterna, partim autem tempori vtilis: &
partim quidem vna eſt & eadem, partim autem multæ & indifferentes: & partim qui-
dem eſt abſq; vllo motu patibili,partim aũt cum patibili apperitione: & partim quidem
perfecta,partim verò indigens. Hanc ergo ſapiẽtiam concupiſcit Philoſophia, animę &
verbi rectitudinis,& vitæ puritatis, quæ eſt beneuolè affecta in ſapientiam, & omnia fa-
cit vt eam conſequatur. Philoſophi autem apud nos quidem dicuntur qui amant ſapien
tiam,quæ eſt omnium opifex & magiſtra, hoc eſt,filij Dei cognitionẽ. Apud Græcos au
tem dicuntur Philoſophi,qui diſputationes de virtute ſuſcipiũt.Fuerit aũt Philoſophia,
quæ in vnaquaq; hæreſi (de ijs loquor quæ ſunt in philoſophia) ea quę reprehendi non
poſſunt, decreta cum vita congruente in vnam coacta electionem, quæ ipſa quoque à
barbara diuinitus data ſurrepta gratia, Græca ornata ſunt eloquentia.Nam alia quidem
ſunt ſuffurati,alia verò male audierunt.In alijs autẽ, aliqua quidem dixerunt imitantes,
ſed ea non reddidere perfecta:aliqua autem humana coniectura & ratiocinatione,in qui
bus etiam labunt̃.Arbitrantur autem ſe iſti quidem aſſequi veritatem perfectè, vt nos au
tem ipſos comprehendimus,aliqua ex parte:nihil certè amplius norũt quàm hunc mun
dum.Quanquam verſatur Geometria in menſuris, magnitudinibus, & figuris, per eam
quæ fit in planis deſcriptionem,& pictura totũ locum opticum,quem vocant perſpecti- E
uum, videtur aſſumere in ijs quæ adumbrantur. Hæc autem falſò deſcribit viſum, arti-
ficioſę vtens ſignis quæ fiunt per applicationem linearum viſus. Hinc conſeruantur ὑπερ-
φάσεις,id eſt,eminẽtes viſiones, & hypotheſes,hoc eſt, viſiones inferiores,& φάσεις,hoc eſt
viſa.Et videntur quidem alia eminere, alia verò ſubſidere: aliqua verò,aliquo alio modo
viſione apprehendi in loco lęui & æquabili.Ita autẽ Philoſophi quoq; inſtar picturę imi
tantur veritatẽ.φιλαυτία aũt,hoc eſt nimius amor ſui,eſt ſemper quibuslibet cauſa peccato
rum omniũ.Quocirca non oportet eligendo & expetendo gloriã ab hominibus,eſſe ni-
miũ ſui amantẽ, ſed Deũ diligendo eſſe ſanctũ cum prudentia. Si quis ergo vtatur quidẽ
ſingularibus,tanquã vniuerſis ac generalibus, & id quod ſeruit habeat pro eo quod do-
minatur,à veritate excidit,nõ intelligens id quod à Dauid dictũ eſt per confeſsionẽ:Ter
Pſal.101. ram ſeu cinerem tanquam panem manducabam. Nimius autem ſui amor, & vana opi-
nio ac perſuaſio, eſt ei terra,& error. Quod ſi ita eſt, eſt ex diſciplina cognitio & ſcientia:
ſi eſt autem diſciplina,neceſſe eſt quærere magiſtrum. Nam Cleanthes quidem ſibi ma-
giſtrum adſcribit Zenonem, & Theophraſtus Ariſtotelem , & Metrodorus Epicurum, &
Plato Socratem.Sed etſi venero ad Pythagoram, & Pherecydem,& Thaletem,& primos
ſapientes,conſiſto quærens eorũ magiſtrũ.Et ſeu dixeris Ægyptios, ſeu Indos, ſeu Baby
lonios,ſeu magos ipſos,nõ ceſſabo eorum doctorem requirere. Porrò aũt te quoq; dedu
co ad primum ortum hominũ,& illinc incipio quærere quis fuerit magiſter:nullus qui-
dem ex hominibus,nõdum enim didicerant. Sed nec aliquis ex Angelis:neq; enim quo
modo ſignificant Angeli quatenus Angeli, ita audiunt homines. Neq; enim quomodo F
ſunt nobis aures, ita eſt illis lingua: neque inſtrumenta vocis quis dederit Angelis, la-
bra,inquam,& quæ propter ea ſita ſunt,& guttur,& arteriam,& viſcera,& ſpiritum,& aẽ
rem qui pulſatur. Multum autem abeſt vt Deus inſonet ſanctitate quæ adiri non poteſt,
qui ipſe quoq; ſeparatus eſt ab Archangelis.Iam verò Angelos quoq; accepimus didiciſ-
ſe veritatem,& qui eis ſubſunt principatus:ortum enim habuere.Reſtat ergo vt nos quo
que aſcendentes,eorum doctorem deſideremus.Quoniam autem vnum eſt ingenitum,
Ioan.1. nempe Deus omnipotens,vnũ eſt etiam pręgenitum, per quod omnia facta ſunt, & ſine
ipſo factum eſt nihil.Vnus enim eſt reuera Deus,qui fecit principium vniuerſorũ, ſignifi
Gen.1. cans primogenitum filium, vt ſcribit Petrus, præclarè intelligens illud: In principio fe-
cit Deus cœlum & terram.Is autem dictus eſt ſapientia ab omnibus Prophetis. Is eſt ma-
giſter omnium quę orta ſunt,Dei conſiliarius qui pręſciuit omnia.Is autem ab alto,à pri
Heb.1. ma mundi conſtitutione,multifariam multisq; modis & docuit & perficit.Vnde meritò
Matth.23. dictum eſt: Ne dixeritis vobis magiſtrum ſuper terram. Vides vndenam anſas acceperit
vera philoſophia,etiam ſi lex ſit imago & vmbra veritatis. Sed Græcorum nimius amor
ſui,quoſdam homines prædicat doctores. Quomodo ergo ad Deum creatorẽ omnis re-
currit paternitas,ita etiam ad Dominũ eorum quæ bona ſunt & boneſta doctrina,& quę
iuſtificat, & quæ ad hoc deducit & fert opem.Si qui autẽ ex aliqua affectione ſemina ve-
ritatis quomodocunq; accepta non enutrierunt,ſed terræ ſterili & aridæ mandantes, ea
herbis ſuffocarunt agreſtibus,quomodo Phariſęi à lege declinarunt,doctrinas humanas
inducentes,non eſt eorũ cauſa magiſter, ſed qui perperàm audire voluerunt. Qui aũt ex
eis crediderunt & Domini aduentui,& ſcripturarũ declarationi,ij verſant̃ in cognitione

legis,

A legis,ſicut etiam Philoſophi,per doctrinam Domini perducuntur ad agnitionem veræ
philoſophiæ.Eloquia enim Domini eloquia caſta, argentum ignitum,probatum terræ, Pſal.11.
purgatum ſeptuplum: aut quòd vt argentum ſæpe purgatum probatur iuſtus, Domini
nummus effectus,& qui regalem accepit characteré: aut quoniam Salomon quoq; dicit
linguam iuſti eſſe argeutum ignitum,probatam autem & ſapientem doctrinam, eſſe lau
dabilem & admittendam ſignificans, quando ſæpe terra fuerit expurgata,hoc eſt, quan-
do anima cognitione prædita fuerit multis modis ſanctificata, per abſtinenriã à tertenia
inflãmationib⁹.Sanctificatur aũt corpus quoq; in quo habitat, cùm vt propriũ dedicatur
in ſancti templi puritaté & ſynceritaté.Quę eſt auté in corpore primæ animæ prima pur
gatio,ea eſt abſtinétia à malis, quam quidam exiſtimãt perfectioné ac conſummationé,
eaq́; eſt,vt ſemel dicam,perfectio cómunis Iudæi fidelis & Græci.Eius autem qui eſt co-
gnitione præditus,poſt eam quæ alijs lege decernitur perfectionem,iuſtitia procedit ad
operationé beneficentiæ:& cui iuſtitiæ augmentum creuit ad beneficentiã, ei perfectio
permanet in immutabili habitu beneficentiæ ad Dei ſimilitudinem. Nam qui ſunt qui-
dem ſemen Abrahæ & ſerui Dei,ij ſunt vocati.Filij autem Iacob,eius electi,qui ſupplan-
tauerunt vitij operationé. Si ergo & ipſum Chriſtum dicimus ſapientiã,& eius operatio
nem,eam quæ fit per Prophetas, per quam ediſci poteſt traditio quæ eſt ex cognitione,
vt ipſe per pręſentiam ſanctos docuit Apoſtolos:ſapientia fuerit cognitio, vt quæ ſit ſci-
entia & comprehenſio eorũ quæ ſunt,& futura ſunt,& præterita,ſtabilis & firma,vt quæ
à filio Dei ſit tradita & reuelata.Atq; ſi eſt quidẽ ſapientis finis,contemplario,ea quidem
contemplatio quæ eſt adhuc philoſophorum, diuinam apperit ſcientiam: nondum aũt
B aſſequitur,niſi per diſciplinam acceperit vocem propheticam ſibi declaratam,per quam
accipit quomodo ſe habent,habuerũt,& habitura ſint,quæ ſunt,quę futura ſunt,& priua
fuerunt. Cognitio autem ipſa eſt,quæ per ſucceſsionẽ ad paucos ex Apoſtolis abſq; ſcri-
ptis tradita peruenit.Hinc ergo cognitio ſeu ſapientia exerceatur oportet ad contempla
tionis habitũ æternũ,& in quem non cadit alteratio.Nam Paulus quoq; in Epiſtolis non
videtur reprehendere philoſophiã: ſed eum qui eſt particeps altitudinis cognitionis,nó
vult amplius recurrere ad Græcam philoſophiã, eam allegoricè vocans mundi elemen-
ta, vt quæ elementa quodammodo doceat, & ſit veluti diſciplina præcedens veritatem.
Qnocirca ad Hebræos quoq; ſcribens qui à fide ad legem reflectebantur: An turſus in- Heb.5.
quit,opus habetis vt vos doceam quænam ſunt elementa initij eloquiorum Dei? & facti
eſtis opus habentes lacte, & non ſolido cibo? Similiter autem ad Coloſſenſes quoq; qui Col.2.
conuertuntur ex Græcis: Videte ne quis vos deprædetur per philoſophiam & inané de-
ceptionem,ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa huius mundi, & nó
ſecundum Chriſtum,* ſignificans elementalem doctriná reuerti ad philoſophiã. Quòd *Significans. Græcum habet δελεάζων, inescans: ſed lego δηλῶν,id eſt,ſignificãs.
ſi quis dicat,per hominũ intelligentiam fuiſſe inuentam à Græcis philoſophiam: atqui
inuenio ſcripturas dicentes intelligentiã eſſe à Deo miſſam. Pſalmographus quidẽ cer-
tè maximum eſſe donum exiſtimat intelligentiam,& petit dicens:Seruus tuus ego ſum,
fac vt ſim intelligens.Nunquid auté multiplicé petens cognitioné,ſcribit Dauid,bonita
tem & diſciplinã & cognitionẽ docet me,quoniã mandatis tuis credidi?Teſtamenta eſ-
ſe principalia & maximæ autoritatis, eſt extra controuerſiam, & dari præſtantioribus.
C Dicit quidem certè Pſalmus de Deo:Nulli genti ſic fecit, & iudicia ſua non manifeſtauit Pſal. 147.
eis.Illud autem,Non ſic fecit,feciſſe quidem ſignificat,ſed non ſic. Illud ergo, Sic, poſitũ
eſt,vt fiat comparatio cum noſtra excellentia. Poterat autem vtiq; Propheta dicere abſo
lutè,Non fecit,abſq; additamento huius,Sic.Quinetiam Petrus quoq; in Actibus:In veri Act.10.
tate comprehendo,inquit,quòd Dominus nó acceptor perſonarũ,ſed in omni gente qui
timet ipſum & operatur iuſtitiam,eſt ei acceptus. Nó tempore ergo perfectũ eſt vt Deus
perſonas non reſpiceret, ſed id fuit ab ęterno. Neq; verò cepit vnquam eius beneficétia:
ſed neq; circunſcribitur locis vel vllis hominibus. Neq; enim ſingularis eius beneficen-
tia:Aperite mihi,inquit,portas iuſtitiæ,in ipſas ingreſſus, confitebor Domino. Prophe- Pſal.117.
tæ autem dictum exponens Barnabas, infert: Cùm multæ portæ ſint apertæ, quæ eſt in
iuſtitia, ea eſt in Chriſto, in quam beati ſunt omnes qui ſunt ingreſsi. Eidem ſententiæ
adhęret illud quoque Propheticum,Dominus ſuper aquas multas, vtpote quòd non ſo- Pſal.28.
lùm teſtamenta diuerſa, ſed etiam diuerſi modi doctrinæ ſint ij qui inter Græcos addu-
cunt ad iuſtitiam,& qui inter barbaros. Iam verò apertè quoq; pſallit Dauid, veritati fe- Pſal.9.
rens teſtimoniũ.Auertantur peccatores in infernũ, omnes gentes qui obliuiſcũtur Dei:
obliuiſcuntur ſcilicet eius cuius prius meminerant, & quem cognoſcebant priuſquàm
obliuiſcerentur,eum iubent valere & amandant.Erat ergo quædam obſcura Dei cogni-
tio etiam apud gentes.Et hæc quidem ita ſe habeant.Oportet autem eum qui eſt cogni-
tione præditus multa didiciſſe.Et quoniam dicunt Græci,cùm prior cœpiſſet Protago-
ras, paratam eſſe orationem quæ cuiuis orationi aduerſetur, dici conuenit etiam aduer-
ſus tales orationes.Dicit enim ſcriptura:Qui multa dicit,viciſsim quoq; audiet.Parabo-

Iam autem Domini quis intelliget, niſi ſapiens & ſciens,& qui diligit Dominum ſuum? D
Sit ergo qui talis eſt,fidelis,ſit eiuſmodi vt poſsit explicare cognitioné,ſit ſapiens io ver-
bis diſcernendis, ſit in factis admirabilis, ſit caſtus & mundus: eò enim debet eſſe magis
humilis,quò videtur eſſe maior, dicit Clemens in epiſtola ad Corinth. Talis vt qui poſ-
ſit parêre præcepto:& aliquos quidem ex igne rapite,miſeremini autem eorum qui diſ-
cernuntur. Falx quidem certè facta eſt vt rami amputentur: ſed implexos quoq; palmi-
tes in ea diſtinguimus,& ſpinas quæ vitibus cohæreſcunt excindimus, ad quas non po-
teſt accedi facilè. Hæc aũt omnia referuntur ad putandas vites. Rurſus homo factus eſt
principaliter ad Dei cognitionem,ſed & eſt Geometra,& agricola, & philoſophatur, ex
quibus vnum quidẽ factum eſt ad viuendũ, alterũ verò ad bene viuendũ, tertium ad ea
meditanda quæ demonſtrant. Porrò autem illi qui dicunt philoſophiã eſſe profectam à
2.Cor.11. diabolo,illud quoq; ſciant, quòd ſcriptura dicit diabolum transfigurari in Angelum lu-
cis. Quid ageotem? Prophetantem ſcilicet. Si autem prophetat vt Angelus lucis, vera
dicit ſcilicet. Si angelica & lucida prophetat, tunc etiam prophetat vtilia quando tranſ-
figuratur ad ſimilitudinem operationis, etiam ſi ſit alius, quatenus eſt ſubiectũ defectio-
nis. Nam quomodo deceperit quempiam, ſi non ſtudioſum per vera adducat ad coniun
ctionem & familiaritatẽ,& ita poſtea ad verũ attrahat? & alioqui inuenietur ſcire verita-
tem,etſi nõ ita vt comprehendat, ita tamen vt nõ ſit eius ignarus. Nõ eſt ergo falſa philo-
ſophia, eriam ſi qui eſt fur & mendax, per transfigorationẽ operarionis vera dicat. Neq;
verò propter eñ qui dicit, ſunt imperitè ea prius damnanda quæ dicunt, quod io ijs quo-
que qui nunc prophetare dicuntur eſt obſeruandũ: ſed ſunt conſideranda quę dicuotur E
an veritati cohæreant. Iam verò ſi vniuerſa quoq; ac generali oratione, quęcunq; ſuot ne
ceſſaria & vitę vtilia, diuinitus ad nos venire dicamus, minimè errabimus: vel potius ſi
dicamus ipſam quoq; philoſophiã Græcis veluti propriũ datã eſſe teſtamentũ, vt quę ſit
fundamentũ Chriſtianæ philoſophiæ, etiamſi qui ex Græcis philoſophãtur, ad veritatẽ
ſua ſpoote obſordeſcant, barbarorũ vocẽ vilipendentes, aut etiam reformidantes mor
tis periculum quod impendet fideli & legibus ciuilibus. Quo modo aũt in barbara phi-
loſophia, ita etiam in Græca ſeminata ſunt zizania, ab ipſo verò agricola zizaniorũ: vnde
etiam & quæ ſunt apud nos, exortæ ſunt hæreſes in bono & genitali tritico:& qui Epicu
ri impietatẽ,& voluptatẽ,& quæcuoq; alia ſata ſunt præter rectam rationẽ, diuinitus da
1.Cor.2. tæ agriculturæ ſunt Græcis fructus adulterini. Hanc dicit Apoſtolus ſapientiã huius ſe-
culi, quæ eſt ſcilicet voluptaria, & nimio tenetur ſui amore, vt quæ doceat quæ ſuut hu-
ius mundi,& quæ ſunt circa ipſum ſolum,& conſequenter, quod ad præfecturã atrioer,
eſt ſubiecta ijs qui hîc ſunt principibus. Quamobrẽ ſiogularis hæc philoſophia quodam
modo tradit elementa eius quæ verè perfecta eſt ſcientiæ, quæ verſatur circa ea quæ per
cipiuntur intelligentia,& his adhuc magis ſpiritalia, quæ oculus non vidit, & auris non
1. Cor.3. audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, prius quàm quod de ijs eſt verbũ, magiſter no-
ſter nobis aperiat ſancta ſanctorũ, & his præterea ſanctiora per aſcenſum reuelet ijs qoi
germanè ſyncereq; & nõ adulterinè ſunt heredes Dominicæ adoptionis. Iam eñ aude-
mos dicere (hic enim eſt fides cognitionis) eum omnia ſcire, & firma comprehenſione
comprehendere ea etiam quæ ſunt nobis dubia & ioexplicabilia, qui verè eſt cognitio- F
ne præditus, cuiuſmodi fuit Iacobus, Petrus, Ioannes, Paulus,& reliqui Apoſtoli. Eſt eñ
propheria cognitione plena, vt quæ data ſit à Domino, & rurſus per Dominũ declarata
Apoſtolis. Nunquid aũt cognirio eſt proprietas animæ ratione præditæ, quæ ad hoc ex-
ercetur, vt per cognitionẽ inſcribatur ad immortalitatẽ? Sunt enim ambæ animæ pote-
ὁρμὴ, impulſio ad aliquid agendum. ſtates, cognitio inquã & appetitio ſeu impulſio. Inuenitur autẽ appetitio motus quidã
qui eſt poſt aliquã aſcenſionẽ. Qui enim ad aliquam impellitur actionẽ, ante actionẽ ſu-
mit cognitionẽ, ſecundo autem apperirionẽ ſeu impulſionẽ. Præterea in hoc quoq; con
ſideremos. Quoniã enim diſcere eſt antiquius quàm agere: nam naturaliter qui agit, id
quod vult agere, prius diſcit:& cognitio qoidem eſt ex eo quod didicerit: egiſſe aũt, ex
eo quòd appetierit ſeu incitatus ſit: & ex eo quod diſcatur, eſt cognitio: ſcienriã autẽ ſe-
quitur appetitio, poſt qoam actio: omnis actiouis quæ ratione ſuſcipitur principiũ & o-
pifex, fuerit cognirio. Quare rurſus meritò ex ea ſola formã & charactêrem ſuſcipit pro-
prietas animæ ratione præditę: reuera enim appetitio quidẽ, ſicut eriã cognitio, moue-
tur in ijs quę ſunt. Cognitio aũt eo ipſo, eſt quædã animæ conſummata contẽplatio eo-
rum quæ ſunt, aut alicuius, aut aliquorũ, aut omniũ ſimul. Quanquã dicunt aliqui ſapien
tem hominẽ perſuaſum habere, eſſe quædã quę cõprehendi nequeant, adeò vt de ijs ali-
quam cõprehendat comprehenſionẽ, nempe quòd comprehendi nequeant quæ ſunt
incõprehenſibilia, quod quidem eſt cõmune, & eorũ qui parũ poſſunt proſpicere. Nam
qui eſt eiuſmodi, confirmat eſſe aliqua quę comprehendi nequeant. Ille autem cognitio
ne præditus, de quo loquor, ipſe ea comprehendit quæ videntur ab alijs non poſſe com
prehendi, vt qui credat Dei filio nihil eſſe incomprehenſibile, vnde nec eſſe eiuſmodi vt
doceri

A doceri nō poſsit. Qui enim propter ſuam in nos charitatẽ paſſus eſt, nihil omiſerit quod
faciat ad doctrinam cognitionis. Fit ergo ipſa fides, firma & ſtabilis cōſtanſq; demouſtra
tio in ijs quæ tradita ſunt à Deo, quam ſequitur veritas. Quòd ſi quis etiam deſiderat mul Sap. 8.
tarum rerum experientiam, nouit antiqua, & coniectat futura: ſcit ſtrophas orationum,
& ſolutiones ænigmatum. Præſcit ſigna & prodigia, & temporum euentus, diſcipulus ſa
pientiæ. Talis enim eſt is qui eſt cognitione prǫditus, vt in eum eæ ſolæ cadant affectio-
nes quæ oriuntur vt corpus maneat, nempe fames, ſitis, & ſimilia. Sed in Seruatore quidẽ
corpus, vt corpus, neceſſaria poſtulare miniſteria vt permaneat, fuerit ridiculũ. Comede-
bat enim, non propter corpus quod ſancta virtute continebatur: ſed ne eis qui vnà cum
eo verſabantur, in mẽtem veniret de eo aliter ſentire, ſicut certè poſtea quidam exiſtima-
runt eum appatuiſſe viſione & phantaſmate. Ipſe autẽ, vt ſemel dicam, erat impatibilis,
quem nullus ſubit motus affectionis, neq; voluptas, nec dolor. Apoſtoli autem cùm iram
& metum & cupiditatẽ, per dominicam doctrinã, ex vberiori quadam cognitione ſupe-
raſſent, ne ea quidem quę videntur bona ex patibilibus motionibus, vtpote confidentiã,
æmulationem, gaudium, cupiditatem ſuſceperunt, vt qui propter firmum quendam &
ſtabilem ſtatum mentis, nihil penitus mutarentur, ſed in exercitationis habitu ſemper
manẽtes alieni ab alteratione, poſt Domini quidem certè reſurrectionẽ. Nam etſi ea quæ
prius dicta ſunt, ſi cum ratione fiant, aliquis bona eſſe accipiat: at in perfecto quidem cer-
tè minimè ſunt admittenda, qui neq; habet confidentiã, neq; enim verſatur in rebus gra-
uibus & moleſtis, cùm ex ijs quę ſunt in vita, nihil graue moleſtúmue exiſtimet, neq; po-
B teſt eum aliquid abducere à Dei charitate: neq; tranquillitate animi opus habet (neq; enĩ
in dolorem incidit animiue angorem) cùm perſuaſum habeat omnia rectè fieri: neq; ira-
ſcitur, neq; eſt enim quod eum ad iram moueat, cùm ſemper Deum diligat, & ad hoc ſo-
lum totus ſit conuerſus, & ideo ex Dei creaturis nullam habet odio. Sed neq; æmulatur,
nihil enim ei deeſt ad aſsimilationẽ, quo ſit bonus & honeſtus. Sed neq; amat aliquẽ com
muni hac amicitia, ſed creatorem diligit per creaturas: neq; ergo in cupiditatẽ aliquam
incidit aut appetitionẽ, neq; in anima indiget aliquo ex alijs, cùm iam per charitatẽ ver-
ſetur cum dilecto, cui quidem iam eſt familiariter coniunctus per electionẽ, & per habitũ
qui procedit ex exercitatione, ei appropinquat continentius, & eſt beatus propter bono
rum abundantiã. Quamobrem his de cauſis maxima vi contendit aſsimilari Domino in
impatibilitate: eſt enim verbum ſeu ratio Dei intelligens, per quam mentis imago & aſsi
milatio in ſolo homine cernitur: vel etiam Deiformis & Deo ſimilis fit per animã vir bo-
nus, & rurſus Deus eſt hominis formæ ſimilis: forma enim vniuſcuiuſq; eſt mens, ex qua
charactêrem ſuſcipimus. Quo fit vt qui peccãt in hominẽ, ſint impij & execrandi. Eſt enĩ
nugatoriũ dicere, eum qui eſt cognitione prǫditus & perfectus, non oportere eximere i-
ram & confidentiam, vtpote quòd abſq; his neq; ſit aduerſus ea quæ ingruerint excitan-
dus, neq; quæ ſunt grauia toleraturus. Sed ſi etiam cupiditatem ab eo abſtulerimus, fore
vt ab omnibus rebus moleſtis & aſperis conturbetur & obruatur, & ideo à vita peſsimè
excedat, ſi non ſit eius particeps: aut, vt quibuſdam videtur, nō eum capiat earum rerum
deſiderium, quarum capit viros bonos & honeſtos. Si ergo omnis coniunctio & concilia
C tio quę cum ijs quę ſunt bona & honeſta initur, fit cum appetitione: quomodo manet, in
quit, impatibilis is qui ea quę ſunt honeſta expetit? Sed hi, vt videtur, neſciunt diuinitatẽ
charitatis. Non eſt enim vtiq; charitas eius qui diligit appetitio, ſed eſt beneuola & firma
coniunctio, in vnitatem fidei reſtituens eum qui eſt cognitione prǫditus, loco & tempo-
re minimè indigentem. Qui autem per charitatem iam fuerit in ijs in quibus eſt futurus,
vt qui ſpem præceperit per cognitionem, nihil expetit, vt qui, quoad eius fieri poteſt, ha
beat quod eſt expetendũ. Meritò ergo manet in vno immutabili habitu diligens ex co-
gnitione. Neq; ergo vehemẽti ardebit ſtudio vt aſsimiletur bonis, cùm habeat per chari-
tatem id quod eſt bonum & honeſtũ. Confidentia aũt & cupiditate quid ei adhuc eſt o-
pus, cùm impatibili Deo coniunctionẽ & familiaritatẽ acceperit per charitatem, & per
eam ſe in eius amicorum numerum adſcripſerit? Is ergo qui cognitione prǫditus & perfe
ctus, eximendus eſt à quauis animę affectione ac perturbatione. Cognitio enim efficit ex
ercitationem, exercitatio autem habitum vel affectionem. Eiuſmodi autem conſtitutio
efficit impatibilitatem, non autem animi motuum moderationem. Fruitur autem impa
tibilitate perfecta & abſoluta amputatio cupiditatis. Sed nec eorum quæ vulgò iactan-
tur bonorum, hoc eſt, patibilium bonorum quæ adiunguntur animi perturbationibus,
eſt particeps is qui eſt cognitione præditus, vt exempli cauſa, lætitię, quę adiuncta eſt vo
luptati: & mœſtitiæ, ipſa enim adiuncta eſt dolori: & cautionis, ſubijcitur enim metui.
Sed nec excandeſcentiæ, collocata eſt enim propter iram, etiamſi quidam dicant ea iam
non eſſe amplius mala, ſed bona. Fieri enim non poteſt vt qui iam ſemel eſt conſumma
tus per charitatem, & inexplebilem contemplationis delectationem æternè & inſa-
tiabiliter percipit, eaque fruitur, paruis & humilibus quibuſdam & abiectis delectetur.

Quę enim iuſta ei amplius reſtat cauſa cur ad bona mundana reuertatur, qui eam accepe D
rit lucem ad quam non patet aditus? etſi nõdum tempore & loco, at illa quidem certè co
gnitione prędita charitate, propter quam ſequitur hęreditas, perfectaq; & abſoluta reſti-
tutio: per opera confirmante eo qui reddit mercedem, quòd quia elegit per cognitioné,
prępenit per charitaté accipiens is qui eſt cognitione prędirus. An non enim peregrinás
ad Dominũ propter ſuam in eum charitaté, etiamſi in terra cernatur eius tabernaculũ, ſe
ipſum quidem à vita non educit? nõ eſt enim ei permiſſum, ſed animá abducit à motibus
& affectionibus, eſt enim ei conceſſum, & rurſus viuit morte affectis cupiditatibus, & cor
pore non amplius vtitur, ſed ſolùm ei permittit vti neceſſarijs, ne ei prębeat cauſam diſſo
lutionis. Quemadmodũ ergo eſt ei amplius opus magni animi virtute, qui in malis non
verſetur, vt qui ne ſit quidem pręſens, ſed totus ſit cum eo quem diligit. Quis verò eſt etiá
vſus temperantię, cùm ea nó egeat? Tales enim habere cupiditates, vt temperantia opus
ſit ad eas continendas ac coërcendas, nondũ eſt mundi, ſed eius qui adhuc mouetur ani-
mi perturbationibus. Magni aũt & excelſi animi virtus aſſumitur propter metum & timi
ditaté. Non eſt enim vtiq; decorũ vt Dei amicus, qué Deus prędeſtinauit ante mũdi con-
ſtitutioné, vt referatur in ſummá filiorum adoptioné, voluptatibus ſubijciatur vel timo-
ribus, & occupet in cóprimendis animi perturbationibus. Audacter em̃ dixerim, quem-
admodũ eſt prædeſtinatus per ea quę aget, & id quod cóſequetur: ita ipſe quoq; cùm prę
deſtinauerit, propter eum quem cognouit, habet quem dilexit: nec habet futurũ cóiectu
difficile, ſicut multi viuunt coniectantes, ſed per fidem cognitione præditam, accepit id
quod eſt incertũ & obſcurũ alijs: & propter charitaté, iam eſt ei pręſens id quod eſt futu- E
rum. Credidit enim, & propter prophetiá, & propter pręſentiá, Deo qui non mentitur, &
habet id quod credidit, & obtinet promiſsioné: veritas aũt eſt qui promiſit, & finem pro-
miſsionis, propterea quòd fide dignus ſit is qui promiſit, firmiter ac ſtabiliter accepit per
ſcientiá. Is aũt qui per eum in quibus eſt ſtatum, nouit firmam ac ſtabilem futurorũ com-
prehenſioné, futuro occurrit per charitaté. Iam verò nec optabit quidem cóſequi ea quæ
hîc ſunt, cui perſuaſum eſt fore vt conſequatur ea quę verè bona ſunt, ſed ſemper optabit
rectam & rectè ſe gerentem tenere fidem: & præterea quamplurimos fieri ſibi ſimiles ad
Dei gloriam, qua perficitur & cóſummatur per cognitioné. Eſt enim ſalutaris, qui Serua-
tori aſsimilatur, quatenus humanę naturę fas eſt ad eius peruenire imaginé, in exequen
dis præceptis, ea minimè tranſgrediendo, rectè ſe gerens. Hoc auté eſt Deum colere, per
eam quę verè eſt iuſtitiam factorũ & cognitionis. Huius vocem in precatione non expe-
ctat Dominus, pete, inquiens, & faciam, animo cogita, & dabo. In ſumma em̃, in eo quod
vertitur ac mutatur, fieri non poteſt vt id quod eſt immutabile, concreſcat & concilietur.
Cùm autem in continoa mutatione, & ideo inſtabili, verſatur facultas animæ principa-
lis, non conſeruatur vis habitus: quomodo enim qui ab ijs quę extrinſecus ingrediuntur
& incurrunt ſemper mutatur, habitum & affectionem tenere, & vt ſemel dicam, ſcientiá
poſsidere potuerit? Quanquam philoſophi quoq; virtutes, habitus & affectiones & ſcien
rias exiſtimant. Quo modo aũt non ſimul generatur cum hominibus, ſed eſt mixta ſcien-
tia: & vt diſcatur quidem, in principio opus eſt attentione educationeq; & incremento,
deinde ex aſsidua, & quę non intermittitur, meditatione peruenit ad habitum: ita etiam F
perfecta & conſummata in habitu myſtico, propter charitaté manet talis vt nó poſsit ex
cidere. Non ſolùm enim primá cauſam, & eam qoę ab ea eſt genita cauſam cóprehendit,
& in his eſt firmus ac ſtabilis, ſtabiliter ſtabiles, & quæ excidere & dimoueri nequeunt,
rationes poſsidés: quinetiam de bonis & malis, & vniuerſo rerum ortu ac generatione,
& vt ſemel dicam, de ijs quæ locutus eſt Dominus, accuratiſsimam & exactiſsimá à mun
di conſtitutione ad finem vſq; veritatem, ab ipſa veritate didicit, non ſi quid viſum fuerit
probabile, aut ex Græca oratione neceſſarium, ipſi veritati præponens. Quæ aũt à Domi
no dicta ſunt, pro apertis & manifeſtis ſumens, etiamſi alijs obſcura fuerint, iam de omni
bus accepit cognitioné. Quæ ſunt autem apud nos eloquia, & de ijs quæ ſunt, vt ſunt, re-
ſpondent: & de futuris, vt erunt: & de ijs quę facta ſunt, vt fuerunt. In ijs ſolis quę ſcientiá
conſtituunt, cùm ſit ſcientia præditus, ſe pręclarè geret, & de bono tractandam ſuſcipiet
orationem, ijs quæ intelligentia percipiuntur ſemper adhærens: ab illis ſupernis arche-
typis exemplaribus, ſuam rerum humanarũ deſcribens adminiſtrationé, quomodo qui
nauigant, nauem ad aſtrum dirigunt: ad omuem bonam actionem ſemper pręſtò & para
tus, omnia grauia & moleſta ſolitus deſpicere, quando aliquid ſoſtinere oportuerit, nihil
temerarium, neq; quod ſibi & Reipublicæ nó conueniat, vnquam peragens, prouidus ac
proſpiciens, & qui minimè flectitur voluptatib. tam ijs quę verè ſunt, quàm ijs quę noctu
accidunt. Tenui enim dięte, quę vt paucis ſit cótentus efficit, aſſuefactus, eſt temperás, &
moderatus cum grauitate & honeſtate, paucis ad vitá neceſſarijs indigens, nihil quęrens
quod ſit ſuperuacaneũ, ſed nec hęc vt principalia, ſed ex vitę cóſuetudine vt peregrinatio
ni carnis neceſſaria, quantum neceſſe eſt admittens: præcipua enim eſt ei cognitio. Per

con-

A conſequentiam ergo ijs quoq; attendit quę exercent ad cognitionẽ, ſumens ex vnaquá-
que diſciplina id quod confert ad veritatem. Ex muſica ergo, perſequens proportionem
quę eſt in ijs quę ſunt coniuncta & cõpoſita: in Arithmetica aũt, adnotans augmẽta & de
crementa numerorũ, & eas quę ſunt inter ſe inuicem relationes, & quòd plurima cadunt
in proportionem numerorũ: & Geometricam ipſam ſubſtantiã in ſeipſa contemplans &
aſſuefaciens, aliquod continuũ intelligentia percipit ſpatium, & immutabilem eſſentiá,
quę eſt alia à corporibus. Et rurſus ab Aſtronomia à terra eleuatus, vnà cum cœlo mẽte in
altum extolletur, & ſimul cum eorum conuerſione circũagetur, ſemper cõſiderans diui-
na, & eam quę eſt inter ſe inuicem conſenſionẽ & conuenientiá, à quibus adductus Abra
ham aſcendit ad cognitionẽ eius qui creauerat. Quinetiam dialectica vtetur is qui eſt co
gnitione pręditus, eligens diuiſionẽ generum in ſpecies: & adducet eorum quę ſunt di-
ſtinctione, donec attigerit prima & ſimplicia. Multi aũt, non ſecus ac pueri laruas, timent
Græcam philoſophiá, dum verentur ne eos abducat. Sed ſi talis eſt apud eos fides, non di
xerim enim cognitionem, vt probabilitate orationis per eos diſſoluatur, fateantur ſe nõ
eſſe habituros veritatem: veritas enim, vt aiunt, eſt inſuperabilis, diſſoluitur aũt falſa opi-
nio. Iam enim eligimus purpurá per cõparationem alterius purpuræ. Quare ſi quis fate-
tur ſe non habere cor rectè informatum & explicatũ, is nõ habet menſam argentariorũ,
ſed neq; rationem quę habet vim iudicandi. Et quemadmodum erit adhuc trapezita, qui
non poteſt probare & diſcernere probum nummũ à falſo & adulterino? Clamauit autem
Dauid: In ęternum nõ cõmouebitur iuſtus. Neq; ergo fallaci oratione, neq; falſa volupta Pſal.114.
B te: vnde neq; mouebitur à ſua hæreditate. Ab auditione ergo mala non timebit. Neq; er-
go ab inani calumnia, ſed nec à falſa opinione quæ eum circumſiſtat: ſed neq; aſtutas &
callidas pertimeſcet orationes, qui eas poteſt diſcernere ad interrogandũ & rectè reſpon
dendum: eſt enim dialectica, veluti vallus quidam, ne veritas conculcetur à Sophiſtis. O-
portet enim eos qui laudantur in ſancto nomine Domini, vt vult Propheta, lætari corde Pſal.68.
quærentes Dominum. Quærite ergo eum, & confirmemini: quærite faciem eius perpe-
tuò modis omnibus. Nam cùm multifariam & multis modis ſit locutus, non abſolutè co
gnoſcitur. Non his ergo tanquam virtutibus vtens, is qui eſt cognitione præditus, ha-
bebit diſciplinarũ multarum cognitionem, ſed vtens tanquã adiutricibus in cõmunibus
& proprijs diſcernendis admittet ad veritatem. Eſt enim omnis erroris & omnis falſę o-
pinionis cauſa, non poſſe diſcernere quanam ratione inter ſe conueniant ea quæ ſunt, &
quanam ratione differant. Sin aũt nõ perſequatur quis orationem, quatenus ea ſunt diui
ſa, non animaduertet ſe cõfundere cõmunia & propria. Hoc aũt ſi fiat, neceſſe eſt vt via a-
mittatur, & incidatur in errores. Nominum aũt & rerum diſtinctio, in ipſis quoq; ſcriptu
ris magnam lucem affert animis. Neceſſe eſt enim exaudire & dictiones plura ſignifican-
res, & plures, quando quid vnum ſignificant: vnde etiam fit, vt rectè reſpondeatur. Vitan
dus eſt aũt multus eius & planè inutilis abuſus, qui cõſumitur in ijs in quibus non opor-
tet, eo qui eſt cognitione pręditus, vtente diſciplinis tanquã præercitationibus, quę ad-
iuuantiũ cauſarum inſtar habeãt, & ad accuratam veritatis traditionẽ, quatenus id poteſt
aſſequi, nec ab eo poteſt diuelli, & ad propulſandas artificioſas rationes quę improbè mo
C liuntur excludere veritatẽ. Non relinquet ergo ea quę promouent ad eas quæ ſunt in or
be diſciplinas, & Gręcã philoſophiã: ſed non principali ratione, ſed ea quæ eſt neceſſaria,
& ſecunda, & quę deriuatur ex circunſtantijs. Quibus eñi improbè & malitioſe vtũtur ij
qui ſuam operá ponunt in hęreſibus, ijs rectè vtetur is qui eſt cognitione pręditus. Cùm
ſit ergo ſingularis veritas quę in Gręca apparet philoſophia, quę verè quidem eſt veritas,
quomodo Sol illuminans colores, & album & nigrum, oſtendit qualis ſit vnuſquiſq; eo-
rum, ſic ipſa quoq; refellit omnẽ ſermonis probabilitatẽ. Meritò ergo à Græcis quoq; ac-
clamatum eſt: Principiũ magnæ virtutis eſt regina veritas. Quemadmodũ ergo in Aſtro
nomia habemus exemplũ Abraham: ita etiam in Arithmetica eundem Abraham. Cùm
enim audiſſet abductum fuiſſe Loth captiuũ, trecentis vernaculis ſuis numeratis, hoſtes
aggreſſus vincit maximũ eorum numerũ. Dicunt ergo * Dominici quidem ſigni typum
quod ad figuram attinet, eſſe elementum, quod ſignificat trecentos. ἰῶτα aũt & ἦτα ſignifi-
care nomen ſalutare. Significari ergo eos eſſe Abrahę domeſticos & ei coniunctos, quod
ad ſalutẽ attinet, qui ad ſignum & nomen Domini cõfugerunt, & ſuperaſſe eos qui ipſos
abducebant in captiuitatẽ, & plurimas gentes infideles quę eos ſequebãtur. Iam verò nu
merus quidẽ trecentenarius eſt ternarius in centenario. Decimus aũt citra vllam contro
uerſiá eſt vndiquaq; perfectus. Octo autẽ qui eſt primus cubus, eſt æqualitas in omnibus
dimenſionibus, longitudinis, latitudinis, & altitudinis. Dies hominũ, inquit, erũt centũ
& viginti anni. Eſt aũt numerus ab vnitate per compoſitionẽ quintusdecimus. Luna aũt
quintadecima eſt plena. Eſt autem aliàs quoque centum viginti numerus triangulus, &
conſtat ex paritate quidem numeri lxiiij. ᵃ Quorum quæ ſit per partem compoſitio, gi-
gnit quadratos, i. iij. v. vij. viiij: xj. xiij. xv. Ex imparitate autem numeri lvj. nempe

*T. litera eſt typus crucis quæ litera ſignificat etiá trecentos. I.H. verò & Ieſum ſignificat, & octodecim.

ᵃ Poſt 64. videntur nobis hæc verba deeſſe: Nempe octo, imparibus ab vnitate. Vbi autem eſt, Gignit quadratos, videtur legendum, gignit triangulos.

ſeptem paribus à binario, qui generãt eos qui ſunt altera parte longiores, ij. iiij. vj. viij. x. D
xij. xiiij. In alio rurſus ſignificato conſtat cxx. numerus ex quatuor, vno quidem triangu
lo, nempe xv. altero verò quadrato, nempe xxv. tertio autem pentagono, nempe xxxv.
quarto autẽ hexagono, nempe xxxxv. Eadem enim proportione ſumptum eſt v. in vna-
quaq; ſpecie. Triangulorũ enim ab vnitate v. quidem eſt xv. Quadratorum verò xxv. &
eorum qui deinceps ſequuntur, per proportionẽ. Iam verò numerus xxv. qui eſt v. ab vni
tate dicitur eſſe ſymbolum tribus Leuiticę. Numerus aũt xxxv. ipſe quoq; habetur ex ea
quę fit ex duplis deſcriptione, Arithmetica, Geometrica, & Harmonica: nempe vj. viij. ix.
xij. quorum cõpoſitio generat numerũ xxxv. In his diebus dicunt Iudęi formari fœtus ſe
ptem menſium. Numerus aũt xlv. conſtat ex deſcriptione quę fit ex triplis, nempe vj. ix.
xij. xviij. quorum cõpoſitio procreat xlv. Et in his ſimiliter diebus dicunt formari fœtus
nouem menſium. Et eſt hoc quidem forma exempli Arithmetici. Geometrię aũt teſtimo
nium ſit tabernaculũ quod conſtruitur, & arca quę fabricatur, quę quibuſdã proportioni
bus, quę cum ſumma ratione procedunt, diuinis cõſtruuntur inuentionibus, per donum
intelligentię, quę à ſenſilibus ad ea quę percipiuntĩ intelligentia, vel potius ab ijs ad ſan-
cta, & ſancta ſanctorũ nos traducit. Ligna enim quadrata, ſignificãt quadratã figurã quo-
quouerſus peruaſiſſe, ſecuritatẽ & ſtabilitatẽ efficientẽ rectis angulis. Et ædificij quidem
longitudo erat trecentorũ cubitorum, latitudo verò quinquaginta, altitudo aũt triginta:
& ſupernè in cubitum, qui ex lata baſe acuitur inſtar pyramidis, definit arca, eorũ qui per
ignem purgantur & probantur ſymbolum. Hæc Geometrica prębetur proportio ad ſan
ctas illas tranſmittendum manſiones, quarum differentias ſubiectorum numerorũ oſten E
dunt differentię. Qui aũt inferuntur numeri, ſunt ſecupli, vt trecenta ad quinquaginta: &
decupla, vt trecẽta ſunt decupla ad xxx. & ἐπιδίμεροι, hoc eſt, ſuperbipartientes. Quinqua
ginta enim ſunt ad xxx. ſuperbipartientia. Sunt aũt qui trecẽtos cubitus dicunt eſſe ſym
bolum ſigni Domini. Quinquaginta aũt, ſpei & remiſsionis quæ datur in pentecoſte. Et
triginta, aut, vt eſt in nonnullis, duodecim, dicunt ſignificare prædicationẽ, quoniã trice
ſimo quidem anno prędicauit Dominus: duodecim aũt fuerunt Apoſtoli. Et in cubitum
conſummatũ fuiſſe ædificium, iuſti profectu deſinente in monadem, & in vnitatẽ fidei.
Menſa aũt in templo erat ſex cubitorũ, & eius pedes quatuor erant circiter vnius cubiti
& dimidij. Colligunt ergo omnes cubitos duodecim, conuenienter duodecim menſium
conuerſioni quę fit per circulum anni, quibus terra omnia producit & perficit, cum qua-
tuor temporibus anni inita cõſuetudine. Terrę aũt, vt arbitror, imaginẽ menſa ſignificat,
quę quatuor fulcitur pedibus, ęſtate, autumno, vere, hyeme, per quos annus ingreditur.
Quocirca dicit etiam menſam habere vndulas inflexas ac tortiles, aut quòd temporum
conuerſionibus omnia circumagantur, aut fortaſſe ſignificauit terram quam circunfluit
Oceanus. Pręterea exemplũ muſicę ſimul pſallens & prophetans ponatur Dauid, Deum
concinnè & numeroſe laudans. Doricæ aũt harmonię maximè conuenit genus ἐναρμόνιον,
id eſt, concinnũ, & Phrygię διάτονον, quod eſt vehemẽs aut acutum, vt ait Ariſtoxenes. Bar-
bari itaq; Pſalterij harmonia, modorũ oſtendens honeſtatem & grauitatem, cùm ſit anti
quiſsima, maximè fuit exemplum Terpandro ad Doricam harmoniã, Iouem laudanti
hoc modo: Iupiter omnium principium, dux omnium, hoc hymnorum principium ad te F
mitto Iupiter. Potuerit autẽ à pſalmographo allegoricè accipi cithara, in primo quidem
ſignificato, Dominus: in ſecundo aũt ij qui proximè ac continenter pulſant animas, can-
ticum pręeunte Domino. Populus quoq; qui fit ſaluus, dici potuerit cithara per dei inſpi
rationẽ. Et qui per Dei cognitionẽ muſicè glorificat, exauditur, verbo pulſans ad fidem.
Aliter quoq; acceperis muſicam conſonantiã, nempe eccleſiaſticã, legis & prophetarũ ſi-
mul & Apoſtolorũ, vnà cũ Euangelio, & concentũ qui in vnoquoq; propheta eſt poſitus,
dum ab vna perſona ad aliam trãſilitur. Sed plurimi, vt videtur, ex ijs qui nomine ſunt in-
ſcripti, non ſecus ac ſocij Vlyſsis, ruſticè aggrediuntur doctrinã: nõ Sirenes, ſed numeros
& modos pręteruntes, obſtruentes ora propter inſcitiã, quoniam ſciunt, ſi Gręcis diſci-
plinis aurem ſemel prębuerint, futurum vt nunquã poſsint reuerti poſtea. Ei aũt qui de-
cerpit id quod eſt cõducibile ad vſum Catechumenorũ, & maximè eorũ qui ſunt Græci,
Domini aũt eſt terra & plenitudo eius, non eſt abſtinendum à ſtudio doctrinę, inſtar bru
torum animantiũ. Sunt aũt plurima ijs qui audiunt, quoad eius fieri poteſt, ſuppeditan-
da auxilia. Sed nequaquã eſt in his immorandum, pręterquã ad id quod ex ijs accipi po-
teſt cõmodi, vt cùm id acceptum poſſederimus, poſsimus domum reuerti ad veram phi-
loſophiã, quę eſt firmum animę refugiũ quod ab omnibus prębet ſecuritatẽ. Eſt ergo at-
tingenda muſica ad mores ornandos & cõponendos. Certè etiam in conuiuio nobis in-
uicem pſallendo propinamus, noſtram incantantes cupiditatẽ, & deum glorificãtes pro
pter copioſam donationẽ eorum quibus vtuntur & fruũtur homines, & quòd perpetuò
ſuppeditata fuerint nutrimenta ad augmentũ corporis & animę. Eſt aũt ſuperuacanea re
ſpuenda muſica, quę frangit animos & variè afficit, vt quæ ſit aliquãdo quidem lugubris,
aliquan

Illud: Aut vt eſt in nonnullis, duodecim, videtur eſſe omnino tollendũ vt ſuperfluum.

A aliquando verò impudica & incitans ad libidinem, aliquando aũt limphata & inſana. Ea
dem ratio eſt etiam de Aſtronomia: ea enim cum rerum ſublimium cognitione, de figura
vniuerſi, & cœli conuerſione, & aſtrorũ motione, ad creantem virtutẽ propius adducens
animã, docet nos facilè ſentire tempora anniuerſaria, mutationẽ aëris, ortusq; & occaſus
ſyderũ. Nam ars quoq; nauigandi & agricultura, referta eſt vſu qui ex ea redundat: ſicut
Geometria, Architectura, & ars ędificandi. Efficit autẽ hęc quoq; diſciplina vt anima ma-
ximè aſſequatur, & verũ perſpiciat, & falſum arguat, certasq; aſſenſiones inueniat & pro
portiones, adeò vt venetur ſimile in diſsimilibus: inducitq; nos vt inueniamus longitu-
dinem abſque latitudine, & ſuperficiem quæ caret altitudine, & ſignum quod nullas ha-
bet partes, & à ſenſilibus nos traducit ad ea quæ percipiuntur intelligentia. Philoſo-
phiam ergo adiuuant diſciplinæ, & ipſa philoſophia ad tractandum de veritate. Ecce e-
nim chlamys primùm fuit vellus, deinde carptum fuit, & ſubtegmen ſtamenq; factum
eſt, deinde fuit contextum. Oportet ergo animam prius eſſe præparatam, & variè elabo-
ratam, ſi ſit conſtituenda optima & præſtantiſsima. Nam veritatis alia quidem eſt pars
quæ verſatur in cognitione, alia verò in actione: profluxit autem à contemplatione. Ma-
gna autem exercitatione opus eſt & experientia. Quinetiam contemplationis, alia qui-
dem pars eſt vt aduerſus proximos, alia verò vt aduerſus ſeipſum. Quamobrem ſic quo-
que eruditionem oportet eſſe comparatam, vt vtriſque conueniat. Ei ergo qui ſufficien-
ter didicerit illa, quæ continent ea quæ deducunt ad cognitionem, licet deinceps mane-
re quietum, actiones dirigendo ad contemplationẽ. Cùm autem propter proximorum
B vtilitatem, alij quidem ſe conferant ad ſcribendum, alij verò ad Verbum tradendum ſe
comparent, cùm alia doctrina eſt vtilis, tum ſcripturarum Domini lectio eſt neceſſaria ad
eorum quæ dicuntur demonſtrationẽ, & maximè ſi ij qui audiunt accedunt ex Græcorũ
doctrina. Quandam talem eccleſiam deſcribit Dauid: Aſtitit regina à dexteris tuis in ve- Pſal.44.
ſtitu deaurato, circundata varietate: Græcis, inquam, & ſuperfluis aureis fimbrijs circun
data & variata. Veritas autem per Dominum. Conſilium enim tuum, inquit, quis nouit, Sap.9.
ſi non tu dederis ſapientiam, & miſeris ſanctum tuum ſpiritum ab altiſsimis, & ita corre
ctæ fuerint viæ eorum qui ſunt ſuper terram, & didicerint homines ea quæ tibi placent,
& ſalui fuerint ſapientia. Nam qui eſt cognitione præditus, per ſcripturã nouit antiqua,
& conijcit futura: ſcit ſtrophas orationũ, & ænigmatũ ſolutiones, præſcit ſigna & prodi Sap.8.
gia, & euentus temporũ, vt prius diximus. Vides fontẽ diſciplinarũ manare à ſapientia.
Iis aũt qui obijciunt: Quid enim iuuat noſſe cauſas (exempli cauſa) quomodo ſol mouea
tur, & reliqua aſtra: aut Geometrica ſpeculatum eſſe theoremata, aut dialectica, & vnam-
quanq; ex alijs diſciplinis? ad ea enim quę oportet tradenda eas nihil cõferre, & humanã
eſſe intelligentiã Gręcam philoſophiã, minimè enim doceri à veritate: illa ſunt dicenda,
primùm quidem, quòd ij falluntur in ijs quę ſunt ex ijs quę ſunt maxima, nempe in men
tis & intelligentię voluntaria electione. Qui enim ſancta, inquit, ſanctè ſeruant, ſanctifica
buntur, & qui ea didicerunt, inuenient reſponſionẽ. Qui eñ eſt cognitione pręditus, me
ritò omnia ſanctè faciet quę ſunt facienda, vt didicit per doctrinã Domini, etiam ſi acce-
perit per homines. Et rurſus licet audire: In manu enim eius, hoc eſt, virtute & ſapientia, Sap.7.
C & nos, & verba noſtra, & omnis prudentia, & operũ ſcientia. Nihil eñ diligit deus niſi eũ
qui cohabitat cum ſapientia. Pręterea aũt nõ legerunt quod dictũ eſt à Solomone. Nam
cùm de templi cõſtructione tractaſſet, apertè dicit: Artifex aũt cõſtruxit ſapientia, tua aũt Ibidem 7.
pater gubernat prouidentia. Et quomodo nõ eſt à ratione alienũ, arte fabrili & arte ædifi
candarũ nauium deteriorẽ exiſtimare philoſophiã? Fortaſſe aũt dominus quoq; illam, eo
rum qui in herba decubuerũt, multitudinẽ ex aduerſo Tiberiadis, piſcib. duobus, & hor
deaceis quinq; aluit panibus, tacitè ſignificans priorẽ Iudęorum & Græcorũ eruditionẽ,
quę pręcedit diuinum frumentũ nutrimenti quod per legem colitur. Eſt enim hordeum
frumẽto citius in tempore ęſtatis. Quę aũt per vndas gentiles gignitur & fertur Græcam
philoſophiã, piſces ſignificabant, ad profuſam vitę conuerſationẽ dari ijs qui humi iace-
bant, qui nõ ita quidem dabant augmentũ ſicut fragmenta panum: ſed cùm benedictio-
nis Domini facti eſſent participes, habuerunt inſpiratã diuinitatis reſurrectionẽ per Ver
bi potentiã. Sed et ſi es nimis curioſus, accipe vnũ ex piſcibus eam quę eſt in orbe diſcipli
nam, reliquũ verò ſignificare ipſam quę tranſcendit philoſophiã, quæ ſcilicet cum ipſius
Domini verbo * cõparantur. Mutorum aũt piſcium chorus affluxerit, dixit alicubi Muſa [illegible], ſed
tragica. Me quoq; oportet minui, augeri aũt ſolum iam deinceps Verbũ Domini, in quo puto legen-
lex finitur, dixit propheta Ioannes. Iam mihi intellige myſteriũ veritatis, veniã tribuens dum [illegible].
ſi ad id pertractandũ vereor progredi vlterius, hoc ſolum pręclicans: Omnia per ipſum fa
cta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Dictus certè eſt lapis angularis, in quo omnis ędifica Ioan.1.
tio coagmẽtata augeť in ſanctũ dei templũ, vt ait diuinus Apoſt. Taceo in præſentia para Ephe.2.
bolã quę eſt in Euãgelio, dicentẽ: Simile eſt regnũ cœlorũ homini qui ſagenã iecit in ma- Matth.13.
re, & ex multitudine captorũ piſciũ meliores eligit. Iã verò quatuor quoq; virtutes aptè,

quæ eſt apud nos ſapientia, ſic prædicat, vt earum quoque fontes Gręcis dari ſint ab He- D
bręis. Ex his autem ſciri poteſt, & ſi quis diligit iuſtitiam, labores eius ſunt virtutes. Tem
Sap.8. perantia enim & prudentia docet iuſtitiam, & magni excelſique animi virtutem, qui-
bus nihil eſt in vita hominibus vtilius. Poſtremò illud quoq; illos ſcire oportebat, quòd
natura quidem apti nati ſumus ad virtutem, ſed non quòd eam habeamus ab ortu, ſed ſi-
mus apti ad eam acquirendam. Qua ratione ſoluitur ea dubitatio, quæ ab Hæreticis ad-
uerſus nos mouetur. Vtrum perfectus formatus ſit Adam, an imperfectus: ſed ſi imperfe-
ctus quidem, quomodo perfecti Dei imperfectum eſt opus, & maximè homo? ſin autem
perfectus, quomodo tranſgreditur præcepta? Audient enim etiam à nobis, quòd perfe-
ctus quidem non fuit factus in conſtitutione, ſed aptus ad ſuſcipiendam virtutē: multum
enim refert, factum eſſe aptum ad eam acquireodā. Vult autem nos ex nobis ipſis ſaluos
fieri. Hęc eſt ergo natura animę, à ſeipſa impelli, & incitari: deinde cùm ſimus ratione prę
diti, ratione autem cōſtet philoſophia, habemus quandam cum ipſa cognationem. Apti-
tudo autem, eſt quidem motus ad virtutem, non aūt virtus. Atq; omnes quidem, vt dixi,
apti ſunt natura ad acquirendam virtutē: ſed alius quidem magis, alius verò minus acce-
dit ad diſciplinam & exercitationē. Quocirca alij quidem uſq; ad perfectā peruenere uir
tutem, alij uerò uſq; ad aliquam: neglecti autem rurſus aliqui, etiamſi alioqui bonum ha-
berent ingenium, auerſi ſunt in contrarium. Multò autē magis quæ magnitudine & ue-
ritate præſtat omnibus diſciplinis cognitio, eſt & ad acquireodum difficillima, & multo
Sap.3. labore ſuperatur. Sed, ut uidetur, Dei non nouere myſteria, quòd ſcilicet Deus creauit ho
minem ob immortalitatem, & fecit eum imaginem ſuæ proprietatis, per quam proprie- E
tatem eius qui nouit omnia, is qui eſt cognitione præditus, & iuſtus, & ſanctus, cum pru-
dentia contendit peruenire ad menſuram perfectę ętatis. Quòd autem non ſolùm actio-
nes & cogitationes, ſed etiam verba, ſint munda ei qui eſt cognitione præditus: Probaſti
cor meum, uiſitaſti me noctu, inquit, inflammaſti me, & non eſt inuenta in me iniquitas.
Ne loquatur os meum opera hominum. Et quid dico opera homioum? Ipſum cognoſcit
peccatum, non id quod eſt adductum ad pœnitentiā, eſt enim hoc cōmune aliorum quo-
que fidelium, ſed quod eſt peccatum: oeq; enim hoc quidpiam condemnat, ſed vt ſemel
dicam, omne peccatum: neq; quod quis malè fecit, ſed quod non ſit faciendum, adducit.
Vnde eſt eriam duplex pœnitentia: vna quidem eſt cōmunis, propterea quòd peccauerit:
altera verò, cùm peccati naturam didicerit, perſuadet ab ipſo deſiſtere peccato per princi
palem rationē, cui eſt cōſequens vt non peccet. Ne ergo dicant, quòd qui facit iniuriam,
& peccat, delinquit per dæmonum operatiooē: ſic enim nulli eſſet culpæ affinis. Cùm
autem io peccando eadem eligat quæ dæmones, inſtabilis, & leuis, & mutabilis in cupi-
ditatibus vt dæmon, fit homo dæmoniacus. Iam qui eſt natura quidem malus, cùm pro-
pter vitium factus ſit peccator, redditus eſt improbus, id habens quod elegit: contrà autē
vir bonus ſe rectè gerit. Quocirca non ſolùm virtutes, ſed etiam actiones honeſtas, bona
vocamus. Ex bonis autem, ſcimus alia quidem per ſe eſſe eligenda & expetēda, vt cogni-
tionem (nihil enim aliud ex ipſa venamur cùm affuerit, niſi ſolummodo vt ea adſit, & in
perpetua ſimus contemplatione, & ad ipſam & propter ipſam decertemus) alia autem,
propter alia, vt fidem, & propter euitationem ſupplicij quæ ex ea proficiſcitur, & vtilita F
tem quæ capitur ex remuneratione. Timor eoim eſt multis cauſa ne peccent. Promiſsio
autem eſt occaſio perſequēdi obedientiā, per quam ſalus. Perfectiſsimū ergo bonum eſt
cogoitio, quæ eſt per ſe expetenda: per conſequentiā autem, bona quoque quæ per eam
conſequuntur. Et ſuppliciū, ei quidem qui punitur, eſt cauſa correctionis: ijs autem qui
poſſunt eminus perſpicere, fit exemplum, per quod cauent ne amplius cadant in ſimilia.
Suſcipiamus ergo cognitionē, non ea quę eueniunt cupientes, ſed propter hoc ipſum ſo
lum, nempe vt cognoſcamus, eam amplectentes. Prima enim vtilitas eſt habitus cogni-
tionis, innoxias præbens voluptates per exultationē, & nunc & in poſterum. Exultatio-
ἐνδόσιως. nem aūt dicunt eſſe lętitiam, quæ eſt reputatio virtutis ex veritate, per quandam exhila-
rationem & diffuſionē animi. Facta autem quæ participant cognitionē, ſunt bonę & ho
neſtę actiones: nam verę quidem diuitię, eſt abundantia in ijs quę ſunt ex virtute actioni
bus. Paupertas autē eſt inopia in moderatis actionibus: poſſeſsiones enim, & vſus rerum
neceſſariarū, non habent qualitatem noxiam, ſed eam quę eſt pręter modum quantitatē.
Quocirca circumſcribit cupiditates is qui eſt cognitione prędictus, & in poſſeſsione, & in
vſu, non tranſiliens terminū eorum quę ſunt neceſſaria. Hic ergo viuere neceſſariū exiſti
mans ad augendam ſcientiā, & parandam cognitionē, non viuere, ſed bene viuere faciet
plurimi. Neq; filios, neq; rurſus matrimoniū, aut pareotes pręferens charitati in Deum,
& ei quæ eſt in vita iuſtitię. Vxor autem ei ſoror poſt liberorū ſuſceptionē, iudicatur tan-
quā quæ ſit eodem patre nata, tunc ſolùm viri recordans, quando filios aſpexerit, vt quæ
ſit reuera futura ſoror poſt carnis depoſitionem, quæ diuidit & diſtinguit cognitionem
σχήματος, ſpiritalium, proprietate ſexuum. Ipſæ enim per ſe ex æquo ſunt animæ: animæ neutræ,
nec ma-

A nec maſculæ, nec fœminę, quandoquidem neq; vxores ducunt, nec nubunt. Nunquid au
tem ſic in virum tranſmutatur mulier nõ effœminata, quę æquè fit virilis & perfecta? Hoc
ergo fuit Sarrę riſus, cui pueri ortus fuit annunciatus, non quæ, vt arbitror, Angelo fidem Gen.18.
non habuiſſet, ſed quam rurſus puderet congreſsionis, per quam futura erat mater filij.
Et nunquid ab eo tempore, quo apud regem Ægypti propter Sarræ pulchritudinẽ voca- Gen.20.
tus eſt in periculum, eam propriè Abraham appellauit ſororẽ, ſed nondum eadem matre
& eodem patre natam? Atq; ijs quidem qui peccatorũ ducti ſunt pœnitentia, & nõ ſolidè
crediderunt, per preces præbet Deus petitiones. Iis aũt qui viuunt citra peccatũ & ex co-
gnitione, concedit ſi vel ſolummodo cogitarint. Ecce enim Annę quæ ſolummodo cogi
tauerat de puero, data eſt Samuelis conceptio: Pete, inquit ſcriptura, & faciam: animo co
gita, & dabo. Deum enim accepimus cognitorem cordium, non qui conijcitur ex motu
animæ, ſicut nos homines: ſed neq; ex euentu, ridiculum enim eſſet ſic cogitare: neque
vt Architectus laudauit opus, factum eſt, ſic quoq; Deus cùm feciſſet lucẽ, deinde eam vi-
diſſet, dixit bonam. Ille aũt etiam priuſquam feciſſet, ſciens qualis eſſet futura, eam lauda
uit quę facta eſt, vt qui poteſtate ab alto bonum faceret per principio carens propoſitũ, id
quod actu futurũ erat bonum: & quod futurũ erat, iam prędixit eſſe bonum, dictione hy-
perbato celante veritatem. Orat ergo is qui eſt cognitione præditus, etiam cogitatione,
omni hora per charitatem Deo cõiunctus, & familiaris effectus. Et primũ quidem petet
remiſsionem peccatorũ, poſtea nõ amplius peccare: deinde poſſe benefacere, & omnem
quæ facta eſt per Dominum creationem, & diſpenſationem intelligere, vt mundo corde
B effectus per agnitionem quæ eſt per filium Dei, facie ad faciem in beati ſpectaculi myſte-
rio initietur, exaudiens ſcripturam quæ dicit: Bonũ eſt ieiunium cum oratione. Ieiunia Tob.12.
autẽ ſignificant omnẽ generaliter abſtinentiam ab omnibus malis, tam quæ actu fiunt,
quàm quæ verbis, & ipſa cogitatione. Eſt ergo, vt videtur, iuſtitia quadrata, omni ex par-
te æqualis & ſimilis, in verbo, in facto, in abſtinentia à malis, in beneficentia, in perfectio
ne cognitionis, nuſquam vllo modo claudicans, ne videatur iniuſtus & inæqualis. Qua-
tenus ergo eſt aliquis iuſtus, eſt omnino is quoq; fidelis: quatenus autẽ eſt fidelis, non-
dum eſt etiam iuſtus. Iuſtitiam dico quę fit per profectum & conſummationẽ, per quam
is qui eſt cognitione prędirus, iuſtus dicitur. Iam verò Abrahæ qui factus fuerat fidelis, re Gen.15.
putatũ eſt ad iuſtitiam, vt qui proceſſerat ad id quod eſt fidei maximũ & perfectiſsimũ.
Non enim qui abſtinet ſolùm à mala actione, eſt iuſtus, niſi præterea perfecerit vt & be-
nefaciat, & cognoſcat propter quam cauſam abſtinendũ quidem ſit ab his, illa verò ſint
agenda. Per arma iuſtitiæ dextera & ſiniſtra, dicit Apoſtolus iuſtũ tranſmitti ad ſummá 2.Cor.6.
hæreditatẽ, ab his quidẽ munitum, illis verò etiam agentem. Non enim ſolùm armaturę
tegumentũ, & abſtinentia à peccatis, ſufficit ad perfectionẽ, niſi adſumpſerit etiam opus
iuſtitiæ, eam quæ ad benefaciendum eſt operationem. Tunc autem ambabus vtens ma-
nibus is qui eſt cognitione præditus, in iuſtitia reuelatur, iam ex hoc quoq; non ſecus ac
Moſes, facie animæ glorificatus, quam quidem prius diximus corpus quod formam &
charactẽrem tribuit iuſtæ animæ. Quomodo enim lanæ quæ indita manſit tinctura, in
reliquas quoq; lanas proprietatem tranſmittit & mutationem: ita etiam in anima, tran-
C ſit quidem labor, manet aũt quod eſt bonum & honeſtũ: & quod iucundum quidẽ eſt re
linquitur, quod turpe autem eſt abſtergitur. Hæ ſunt enim qualitates, quæ vtriq; animæ
formam & characterẽ tribuunt, ex quibus vna quidem cognoſcitur glorificata, altera ve
rò condemnata. Certè ſicut Moſi ex iuſta operatione, & ex ea quæ continenter ei inter-
cedebat cum Deo loquente conſuetudine, vultui inſidebat glorificata quædam coloris
ſpecies: ita etiam iuſtæ animę diuina quædam vis bonitatis inhærens per inſpectionem,
prophetiam, & adminiſtrantem operationẽ, quaſi intelligentis illuminationis perinde
atq; caloris ſolaris imprimit quoddam apertũ iuſtitiæ ſignaculũ, lucem animæ vnitam
per charitatem quæ nullo ſpatio diſiungitur, quæ Deo afflat, & Deo afflatur. Hinc quæ
Seruatori Deo fit aſsimilatio, exoritur ei qui eſt cognitione præditus, qui quidem euaſit
perfectus, quantum licet humanæ naturæ, ſicut pater, inquit, qui eſt in cœlis. Ipſe eſt qui Matth.5.
dixit: Filioli adhuc parum ſum vobiſcum. Nam Deus quoq;, non quatenus eſt natura bo Ioan.13.
nus, ea ratione manet beatus & ab interitu alienus: neq; habẽs negotij aliquid, neq; alij
exhibens, propriè autem bona faciens. Cùm verò ſit Deus & pater bonus, & verſetur in
continua beneficentia, in eadem bonitate ita permanet vt nunquam ab ea digrediatur:
quis eſt enim boni vſus, quod neq; operaẽ, neq; bono afficit? Qui ergo primùm ſuis mo-
deratus eſt animi motibus, & vt impatibilis euadat eſt meditatus, & creuit ad beneficen
tiam cognitione præditæ perfectionis, eſt hic quidem æqualis Angelis: iam autem luci-
dus, & tanquam Sol reſplendens per beneficentiam, contendit iuſta cognitione per Dei
dilectionem, ad ſanctam manſionem, ſicut Apoſtoli, non quòd fuerint electi Apoſtoli ex
quadã eximia naturæ proprietate, nam Iudas quoq; fuerat cum eis electus, ſed poterant
fieri Apoſtoli, electi ab eo qui etiam fines pręuidet. Qui itaq; nõ vnà cum eis fuit electus

Matthias,cùm ſe præbuiſſet dignũ vt fieret Apoſtolus, ſufficitur in locũ Iudæ.Licet ergo D
nunc eis quoq; qui ſe in Dominicis exercuere mandatis, & perfectè vixere côuenienter
Euangelio,ex cognitione quoq; adſcribi in numerũ apoſtolorũ. Hic eſt reuera Presbiter
Eccleſię,& vetus diaconus,id eſt,miniſter Dei voluntatis,ſi faciat & doceat quę ſunt Do
mini,non vt qui ordinetur ab hominib⁹,neq; quòd iuſtus cenſeatur presbiter, ſed quòd
iuſtus referatr in presbyteratũ.Et licet hîc in terris non fuerit prima ſede honoratus,ſede
Apoc.4. bit in quatuor & viginti thronis populum iudicans,vt dicit Ioannes in Apocalypſi.Nam
vnũ quidẽ eſt reuera ſalutare teſtamentũ, quod à conſtitutione mundi ad nos peruenit
per generationes diuerſas & tempora, etiamſi datione exiſtimatũ fuerit eſſe diuerſum.
Conſequens enim eſt eſſe vnam immutabilẽ ſalutis dationẽ,ab vno Deo per vnũ Domi-
Eph.2. num,quæ multis modis prodeſt. Propter quam cauſam tollitur materia, quæ diuidebat
Græcũ à Iudæo ad hoc vt eſſet populus peculiaris:& ſic ambo perueniunt ad vnam fidei
vnitatem,& ex ambobus vna eſt electio.Et electis,inquit,ſunt magis electi,qui ex perfe-
cta cognitione, & ab ipſa Eccleſia ſunt decerpti, & magnificẽtiſsima gloria honorati, iu
dices & adminiſtratores,ex æquo & ex Iudæis & ex Græcis quatuor & viginti duplicata
gratia.Nam hic quoq; in Eccleſia progreſsiones Epiſcoporũ, Presbyterorũ,Diaconorũ,
ſunt,vt arbitror,imitationes gloriæ Angelicæ,& illius œconomię ac diſpenſationis,quã
dicunt ſcripturæ illos expectare, qui inſiſtentes veſtigijs Apoſtolorũ, vixerunt in perfe-
ctione iuſtitiæ conuenienter Euangelio.Hos ſublatos in nubibus ſcribit Apoſtolus, pri-
mùm quidem diaconos futuros, deinde cooptandos eſſe in presbyteratũ perfectũ glo-
riæ: gloria enim differt à gloria, donec creuerint in virũ perfectum. Qui ſunt tales, vt ait E
Pſal.14. beatus Dauid, requieſcent in monte ſancto Dei, ſuprema Eccleſia, in qua congregantur
Ioan.1. Dei philoſophi,qui verè ſunt Iſraëlitæ,mundi corde, in quibus nullus eſt dolus,qui non
permanſerunt in ſeptenario quietis, ſed bonorum operũ effectione diuinæ aſsimilatio-
nis,ad octonatij beneficentię hæreditatem ſublati ſunt inſatiabilis contemplationis,pu
Ioan.10. ræ ac ſyncerae ſpeculationi attendentes. Sunt autem aliæ quoq;,inquit Dominus,oues,
quæ non ſunt ex hoc ouili, quæ alio ouili & manſione pro proportione fidei ſunt digna
tæ.Meæ autem oues meam vocem audiunt, ex cognitione mea mandata intelligentes.
Hoc aũt licet magnificè & pro dignitate meritisq; accipere cum operũ remuneratione,
& mutua conſequentia.Quare quando audierimus,Fides tua te ſaluam fecit, non accipi
mus eum dicere abſolutè eos ſaluos futuros qui quomodocunq; crediderint, niſi facta
quoq; fuerint conſecuta.Iam verò Iudæis ſolis hanc dicebat vocem,qui legem tenebant
& vixerant abſq; reprehenſione,quibus ſola fides reſtabat in Dominũ. Non ergo fuerit
fidelis cum intemperantia, ſed etſi à carne exierit, neceſſe eſt vt vitia quoq; deponat, vt
poſsit ad propriam peruenire manſionẽ.Plus eſt autem cognoſcere quàm credere, ſicut
etiam quàm ſaluũ eſſe,maius eſt poſtquam ſaluus factus eſt,ſupremo honore dignũ eſſe
habitum.Cùm ergo per multam diſciplinam vitia exuerit qui eſt nobis fidelis,tranſit ad
maximum ſuppliciũ quod eſt melius priori manſione, inferens proprietatem pœniten-
tiæ eorum peccatorũ quæ admiſit poſt baptiſmum.Cruciatur ergo adhuc amplius, cùm
vel nondum,vel ne omnino quidem ea aſſequatur,quorũ videt alios eſſe participes.Præ
terea autẽ pudore afficitur ob ea quæ deliquit, quæ quidẽ ſunt fideli maxima ſupplicia. F
Bona eſt enim Dei iuſtitia,& iuſta eſt eius bonitas.Quòd ſi fortè ceſſauerint cruciatus in
implendis quas luũt pœnis,& expiandis quæ admiſſa ſunt ab vnoquoq; delictis,habent
tamen maximum permanentẽ dolorem, quòd cùm ſint inuenti digni alio ouili, nõ vnà
ſint cũ ijs qui ſunt gloria affecti propter iuſtitiã.Iam verò Salomon ſapientẽ vocans eum
qui eſt præditus cognitione,hęc dicit de ijs qui mirantur dignitatẽ eius manſionis:Vide
Sap.5. bunt enim mortem ſapientis,& nõ intelligent quid de eo decreuerit,& ad quid eum ſta-
bilierit Dominus,& dicent de eius gloria: Is eſt quem aliquando habuimus in deriſum,
& in parabolam opprobrij,inſipientes.Vitam eius exiſtimauimus in ſaniã,& mortẽ eius
ignominioſam.Quomodo eſt enumeratus inter filios Dei, & in ſanctis eſt ſors eius? Nõ
ſolùm ergo fidelis,ſed etiã gentilis,iuſtiſsimè iudicatur.Quoniam enim ſciebat Deus,vt
qui habeat præſcientiã,eum non eſſe crediturũ,nihilo ſecius vt ſuam acciperet perfectio
nem, ei quidẽ philoſophiã dedit,ſed ante fidem. Dedit aũt ſolem & lunã & aſtra ad reli-
Deut.5. gionẽ,quę Deus fecit gentibus,inquit lex,ne ſi omnino eſſent impij & planè à Deo alie-
ni, omnino etiam interirent. Illi aũt etſi in hoc nati eſſent mandato ingrati, ſculptilibus
attenderunt imaginibus: quòd ſi non fuerint ducti pœnitentia iudicantur.Aliqui quidẽ
quòd cùm poſſent,noluerunt Deo credere:alij verò,quòd etiam cùm vellent, non elabo
rauerunt vt fierent fideles:quinetiã illi quoq;,qui à cultu aſtrorũ non recurrerunt ad eo-
rum creatorẽ. Hæc enim via data fuit gentibus,vt per aſtrorũ cultũ Deum ſuſpicerẽt:qui
aũt ne in eis quidẽ quę eis data ſunt aſtris voluerunt permanere, ſed etiã ab eis ad ligna
& lapides procidêre,reputati ſunt,inquit,vt puluis terræ,& vt gutta ex cado,ſuperuaca-
nei ad ſalutẽ,qui eijciuntur à corpore.Quomodo ergo abſolutè quidem ſaluũ facere, eſt

ex ijs

A ex ijs quę ſuur media,rectè autem & vt decet,perfectũ eſt officium:ita etiam omnis actio,
eius quidẽ qui eſt cognitione præditus, rectum & perfectũ eſt officiũ: eius autem qui eſt
ſolummodo fidelis,media dici poſsit actio,vt quæ ex verbo ſeu ratione nondũ efficiarur,
neq; tectè geratur ex ſcientia. Contrà autẽ cuiuſuis gentilis peccat actio. Nõ enim abſolu
tè bene agere, ſed ſcopũ quendã ſpectantes actiones facere,& ex verbo ſeu ratione opera
ri oportere oſtẽdunt ſcripturę. Quomodo etgo lyram pulſandi imperitis,nõ eſt lyra tan-
geuda, ita nec ſunt attingẽda negotia ijs qui nõ acceperunt cognitiouẽ,& neſciunt quo-
modo ijs vti oporteat ex verbo vitæ. Atq; non ſolùm quidẽ in bellis ſuſcipitur à bellatori
bus certsmen pro libertste,ſed etiã in couiuijs,& in cubili,& in iudicijs,ij qui verbo ſunt
vncti,erubeſcentes ſerui fieri voluptatis. Iuiuſto lucro nunquã virtutẽ permutauero: Lu-
crum autẽ euidẽter iniuſtũ,eſt voluptas & dolor,labor & metus , & vt ſemel dicã,vitia &
motus animæ,quorum id quod eſt in præſencia iucundũ,affert poſtea moleſtiam. Quid
enim prodeſt ſi totũ mundũ lucreris,inquit,perdas autẽ animã? Clarũ eſt ergo quòd qui Matth.16.
bonas nõ faciunt actiones,nec ea quidem norunt quæ ſunt ſibi vtilia. Quod ſi ita eſt,ne ij
quidẽ Deum precari poſſunt vt ab eo bona accipiaut, cùm quæ ſint verè bona ignorent,
neq; ſi acceperint, donũ ſenſerint, neq; pro dignitate eo vſi fueriut quod non norunt, &
propter imperitiã rectè vtendi ijs quæ data ſunt, & propter nimiam inſcitiã, ne quomo-
do diuinis quidẽ donis vtendũ ſit ſcientes. Inſcitia autem eſt cauſa ignorationis: atq; ia-
ctabundę quidem,ſed bene ſibi conſciæ animæ eſt gloriatio,aduerſus eos caſus qui eue-
B niunt eloqui. Aduerſus hæc oportet ſe cautè & prudẽter gerere:nam quod bene fit,& eſt
iuſtum,mihi feret auxiliũ,neq; vnquam malè facere deprehendar. Hæc autem bona con
ſcientia,& ſanctitatẽ erga Deos,& iuſtitiã erga homiues conſeruat,mundam cuſtodiens
animã honeſtis cogitationib.& verbis caſtis,& iuſtis operibus. Sic vim Domini cùm ac-
ceperit anima,meditarur eſſe Deus, putans nullũ aliud eſſe malum pręterquàm ignora-
tionis,& operationis quę nõ fit ex recta ratione. Semper autẽ propter omnia Deo agens
gratias,per iuſtam auditionẽ & diuinam lectionem,per veram inquiſitionẽ,per ſanctam
oblationẽ, per beatam orationẽ,laudans, canens,benedicens,pſallens , à Deo nullo vn-
quam tempore talis diuiditur anima. Meritò ergo dictum eſt: Et qui in ipſo cõfidunt,in- Sap.3.
telligent veritatẽ,& fideles in dilectione in ipſo permanebunt. Vides quænã differat ſa-
pientia de ijs qui ſunt præditi cognitione. Proportione ergo habita & cõuenientia,ſunt
variæ quidẽ manſiones,pro dignitate & meritis eorum qui crediderunt. Ecce enim Salo
mon: Dabitur enim ei,inquit,fidei gratia electa,& ſors in tẽplo Domini iucundior. Com
paratiuũ enim ea quidẽ oſtendit quæ ſunt inferiora in templo Dei,quod eſt vniuerſa ec-
cleſia:relinquit autem ſuperlatiuũ quoq; cogitandum,in quo eſt Dominus. Has tres ele-
ctas mãſiones ſignificant numeri qui ſunt in Euãgelio,triginta,& ſexaginta,& centũ. Et
perfecta quidẽ hęreditas eſt eorum qui euadunt in virum perfectũ ad imaginem Domi-
ni. Similitudo autem non eſt,vt quidã exiſtimant,in figura humana,eſt enim impia hæc
C conſideratio:ſed nec quæ iu virtute primæ cauſæ traditur aſsimilatio,eſt enim hæc quo-
que impia traditio eorum,qui expectarunt eandem eſſe virtutẽ hominis & Dei omnipo
tentis: Exiſtimaſti, inquit, iniquè, quòd ero tibi ſimilis: ſufficit enim diſcipulo ſi fiat vt Pſal.49.
magiſter,inquit magiſter. Ad Dei ergo fit ſimilitudinẽ,qui eſt in filiũ adoptatus,& in nu Ioan.13.
merum amicorũ cooptatus, ex eo quod eſt cohęres Dominorũ & Deorum,ſi quẽadmo-
dum ipſe docuit Dominus,per Euangeliũ fuerit conſummatus. Qui eſt ergo cognitione
præditus, magis propinqua & magis cohærentẽ exprimit ſimilitudinẽ,nempe magiſtri
mentẽ,quam cùm ille haberet,præcepit & conſuluit ſapientib.& temperantibus: expri-
mit,inquam,hanc intelligens vt voluit qui docuit,& magnifico ſenſu accepto,pro digni
tate quidẽ docens ſuper tecta , eos qui altè volunt ædificari, prius autem incipiens facto
exequi ea quæ dicuntur, cõuenienter exemplo vitæ inſtitutionis,ea enim præcepit quę
fieri poterant. Et reuera oportet eum qui eſt regalis & Chriſtianus,principatũ poſſe obti
nere & præeſſe. Neq; enim ſolùm conſtitutũ eſt vt dominsremur ijs ſolis quæ ſunt foris
beſtijs,ſed etiam agreſtibus quæ ſunt in nobis ipſis animi perturbationib. Per ſcientiam
ergo,vt videtur,bonę & malæ vitæ,ſaluus fit is qui eſt cognitione præditus,plus intelli-
gens & operans quàm ſcribæ & Phariſæi. Intende,bene proſperare,& regna,ſcribit Da- Pſal.44.
uid, propter veritatẽ & manſuetudinẽ & iuſtitiam,& deducet te mirabiliter dextera tua,
hoc eſt, Dominus . Quis ergo ſapiens,& intelliget hæc? intelligens, & cognoſcet hæc?
quoniã rectæ viæ Domini, inquit Propheta , ſignificans eum ſolum qui eſt præditus co- Pſal.106.
gnitione,poſſe ea intelligere quæ abditè dicta ſunt à ſpiritu. Et qui intelligit,in tempore
illo ſilebit,inquit ſcriptura,in enunciãdo ſcilicet ad indignos. Quoniã,inquit Dominus,
qui habet aures audiẽdi audiat,dicens nõ eſſe quorumus audire & intelligere. Iam verò
Dauid dicit: Tenebroſa aqua in nubib.aëris. A fulgore corã ipſo nubes trãſierunt,grãdo Pſal.18.
& carbones ignis: abditos eſſe docens ſanctos ſermones, & ijs quidẽ qui ſunt cognitio-
ne præditi,claras & perſpicuas,tanquã grandinem innoxiã,ſignificat demitti diuinitus.

vulgo aũt obſcuros,tanquã qui ex igne extincti ſunt carbones, quos niſi quis accenderit D
Eſa.50. & ſuſcitarit, non ardebunt,neque illuminabuntur.Dominus ergo, inquit,dat mihi lin-
guam diſciplinę,vt ſciam in tempore quando oporteat loqui ſermonẽ,non ſolũ in feren
do teſtimonio,ſed etiã in interrogando & reſpondendo. Et diſciplina Domini aperit os
meũ.Eſt ergo eius qui eſt cognitione prædictus, ſcire vti ſermone,& quando,& quomo-
Col.2. do,& apud quos oportet.Iam verò Apoſtolus quoq; dicens: Secundũ elementa mundi,
& nõ ſecundũ Chriſtũ:tradit doctrinã quidem Gręcam eſſe inſtar elementorũ,Chriſti au
tem doctrinam eſſe perfectã,ſicut iam prius ſignificauimus.Iam verò oleaſter inſeritur in
Roma.11. pinguedine oleæ:quin etiam naſcitur eadem ſpecie qua oleę ſatiuę.Nam id quod eſt in-
ſitum,pro terra vtitur arbore in qua inſeritur. Omnes autẽ plantę ſimul iuſſu diuino ger
minarunt. Quocirca etiamſi ſit oleaſter agreſtis, eos tamẽ coronat qui in Olympicis vin
cunt certaminibus. Et vlmus vitẽ in altũ extollens, eam docet eſſe fertilẽ. Videmus autẽ
plus nutrimenti attrahere agreſtes arbores,propterea quòd nõ poſsint cõcoquere. Quæ
ſunt ergo agreſtia,minus concoquunt quàm ſatiua:& cauſa cur ea ſint agreſtia, eſt priua-
tio facultatis concoctricis. Plus ergo nutrimenti accipit inſerta olea, propterea quòd ſit
plantata in agreſti. Aſſueſit aũt veluti cõcoquere nutrimentũ,dum aſsimilatur pinguedi
ni ſatiuæ. Sic etiã Philoſophus,qui agreſti oleæ aſsimilatur,cùm multa habeat nõ conco
cta,propterea quòd & lubenter inquirat, & facilè aſſequatur, & pinguedinẽ appetat ve-
ritatis, ſi per fidẽ,diuinã acceperit virtutẽ,in bonã & mitem inſertus cognitione, tanquã
oleaſter inſitus in ſermonẽ verè pulchrũ & miſericordẽ, & quod traditur nutrimentum
concoquit,& fit bona et ſatiua olea.Inſitio enim eas quę erant inutiles facit generoſas,& E
quæ erant ſteriles,cogit eſſe fertiles, arte agriculturæ, & ſcientia quæ eſt ex cognitione.
Aiunt aũt inſitionẽ fieri quatuor modis: vno quidẽ, quo inter lignum & corticẽ oportet
eum adaptare qui inſerit:quo quidẽ modo Catechiſmũ ſuſcipiunt, qui ſunt ex gentibus
idiotæ,qui verbũ accipiunt in ſuperficie.altero autem,quando ligno fiſſo,in ipſum plan
tam generoſam immiſerint:quod quidẽ accidit in ijs qui ſunt philoſophati, eis eñ diſſe
ctis dogmatibus,ingeneratur agnitio veritatis: ſic aũt Iudæis quoq; aperta veteri ſcriptu
ἀγριάδων. ra,noua & generoſa planta oleæ inſeritur.Tertia aũt inſitio agreſtes tangit & hæreticos,
ἐνόφθαλμον. qui vi trahuntur ad veritatẽ:nam cùm vtrunq; ſurculũ falce acuta deraſerint, donec me-
dullam quidẽ nudauerint,ſed nõ vlcerauerint, eas inter ſe vinciunt. Quartus aũt modus
inſitionis, eſt qui dicit̃ inoculatio: à generoſo eñ trunco circunciditur oculus, ei quoq;
cortice vnà in orbẽ circumſcripto, vnius palmi magnitudine. Deinde eraditur truncus
oculo æquali circumſcriptione,& ſic immittitur circumligatus,& luto circumlitus,inte
gro ſeruato & illæſo oculo & minimè inquinato. Hoc eſt genus doctrinæ quæ oritur ex
cognitione,quę res poteſt perſpicere.Hoc quidẽ certè genus eſt maximè vtile in arbori-
bus ſatiuis.Poteſt aũt quæ ab Apoſtolo dicitur inſitio,in bonã oleã fieri,nempe in ipſum
Chriſtũ, agreſtis & infidelis naturę quæ implantatur in Chriſtũ,hoc eſt, eorũ qui credũt
in Chriſtũ.Melius eſt aũt vniuſcuiuſq; fidẽ in ipſa inſeri anima.Sanctus enim ſpiritus per
eam quodãmodo diſtributus tranſplantatur, prout eſt vniuſcuiuſq; circunſcriptio,incir
Sap.6. cunſcriptè. De cognitione aũt diſſerens Salomon, hæc dicit: Clara eſt, & quæ non mar-
ceſcit ſapientia, & facilè cernitur ab ijs qui ipſam diligunt, eos qui cupiunt præuenit vt F
præcognoſcatur.Qui manè ſurrexerit ad ipſam,nõ laborabit:de ipſa eñ cogitare,eſt per
fectio prudentiæ. Et qui propter ipſam vigilauerit, citò erit cura vacuus, quoniã eos qui
ipſa digni ſunt, ipſa quęrens circuit. Non eſt enim omniũ cognitio. Et in ſemitis ab ipſis
beneuolè viſione apprehenditur.Semitę aũt ſunt vitæ traducendæ ratio, & quæ eſt ex tę
ſtamentis multiformis varietas.Mox ſubiungit:Et in omni cogitatione occurrit ipſis, vt
quæ variè conſideretur,per omnẽ ſcilicet doctrinã. Deinde infert, perficientẽ adducens
charitatẽ,per rationem ſyllogiſticã,& veras propoſitiones, maximè demonſtratiuã, ve-
ram ſic inducens illationẽ:Eius enim principiũ veriſsimum,eſt deſideriũ diſciplinę,hoc
eſt,cognitionis: cura aũt diſciplinæ,eſt dilectio: dilectio autẽ eſt obſeruatio legum eius:
attentio aũt eſt legũ confirmatio : cõfirmatio verò legum eſt vacuitas interitus: vacuitas
aũt interitus facit vt ad Deũ propè accedatur: Sapientię ergo deſideriũ attollit ad regnũ:
docet enim, vt arbitror, quòd vera diſciplina, eſt quoddã deſideriũ cognitionis. & dile-
ctio quidẽ eſt obſeruatio mandatorũ quę deducunt ad cognitionẽ. Obſeruatio aũt ipſo-
rum,eſt confirmatio pręceptorũ propter quam contingit vacuitas interitus:vacuitas aũt
interitus, efficit vt prope Deum ſimus. Si ergo dilectio cognitionis facit alienũ ab interi
tu,& eum qui eſt regalis prope Deũ extollit:oportet ergo cognitionẽ quęrere ad inuen-
tionem.Eſt autẽ inquiſitio quidẽ,incitatio & impulſio ad comprehendendum, quæ per
quædã ſigna inuenit id quod eſt ſubiectũ. Inuentio autẽ eſt finis & requies inquiſitionis
quę peruenit ad comprehenſionẽ, quod quidẽ eſt cognitio : & ipſa propriè inuentio eſt
cognitio,vt quæ ſit comprehenſio inquiſitionis.Signũ autem dicunt eſſe id quod præce
dit,aut quod eſt vnà, aut quod ſequitur, quod quidem eſt comprehenſio. Eius ergo quæ
eſt de

A eſt de Deo inquiſitionis,inuentio quidē eſt doctrina quę eſt per filiū. Signum autē quòd
ſit Seruator noſter ille ipſe filius Dei,ſunt & quæ eius aduentum præcedunt prophetiæ,
quę ipſum prędicant:& quę cum eius ortu ſenſili fuerunt de ipſo teſtimonia:& quę prę-
terea poſt eius aſſumptionē prædicātur & apertè oſtēdūtur,virtutes. Quòd ergo ſit apud
nos veritas,eſt indiciū,quòd ipſe docuerit Dei filius. Si enim in omni quęſtione hæc ge-
neralia inueniuntur,res & perſona,quę verè eſt veritas,apud nos eſſe oſtēditur. Nam ve-
ritatis quidē quæ oſtenditur perſona eſt filius Dei: res verò,virtus fidei,quæ quodcunq;
ei aduerſatur,& vel ipſum totū mundū repugnantē ſuperat. Sed quoniā hoc iam eſt cer-
tum & extra cōtrouerſiā,confirmatū eſſe in ęternis factis & ſermonib. & viſus eſt dignus
qui ſupplicio afficiatur, nō contra quem dicatur, quicunq; exiſtimat non eſſe prouiden-
tiam,& reuera impius:nobis autē eſt propoſitū,quid agentes,& quomodo viuentes,per
uenerimus ad omnipotētis Dei cognitionē,& quemadmodū Deum honorantes,efficia
mur nobis cauſa ſalutis, cùm nō à Sophiſtis, ſed ab ipſo Deo cognouerimus & didiceri-
mus,quod ei eſt gratum,iuſtum & ſanctū facere aggredimur. Nos autē eſſe ſaluos,quod
quidē eſt ei gratū,& ſalus,accedit per bonā operationē & cognitionē,quorū amborū eſt
magiſter Dominus. Si ergo vel ex Platonis ſententia,aut à Deo,aut ab ijs qui à Dijs duxe
re originē,verum ſolū dici poteſt: meritò à diuinis eloquijs eligentes teſtimonia,iacta-
mus nos veritatē diſcere per filiū Dei,quæ fuerunt quidē primū prædicta,deinde decla-
rata. Quæ autem ad veritatē inueniendā adiuuant,ne ſunt ipſa quidē reproba. Ipſa certè
philoſophia,quæ annunciat prouidentiā, & beatę quidem vitæ remunerationē,miſeræ
B autem punitionem,comprehenſim tractat theologicè. Quę autem accuratè & exactè tra
duntur,& quę ſigillatim habentur,ea vtiq; non ſeruat. Neq; enim de filio Dei,neq; de ea
quæ eſt per prouidentiā œconomiam tractat,vt nos: nō enim diuinam nouerat religio-
nem. Quamobrē hæreſes quoq; quæ ſunt in barbara philoſophia,etiamſi vnum Deum
dicant,etiamſi Chriſtum celebrent,id ex comprehenſione dicunt,nō ex veritate:nam &
alium Deum adinueniunt,& Chriſtum non excipiunt,ſicut tradunt Prophetiæ. Verum-
enimuero quę ſunt apud eos falſa dogmata,quandiu aduerſantur vitæ quę agitur ex ve-
ritate,ſunt cōtra nos. Iam enim Paulus Timotheū circūcidit propter eos qui credebant Act.16.
ex Iudæis, ne eo diſſoluente ea quæ à lege carnalius prius ſumpta fuerant, à fide defice-
rent qui erant ex lege Catechumeni, etſi rectè ſciret quòd non iuſtificat circunciſio. Om
nibus enim omnia fieri profitebatur,dum ſe demitteret & variè eis accōmodaret,ea con κατὰ συμπερι-
ſeruans quæ erant principalia dogmata,vt omnes lucrifaceret. Daniel autē torquē geſta φοράν.
uit,cùm nō neglexiſſet quòd afflictus eſſet populus à Rege Perſarū. Mendaces ergo ſunt Daniel.5.
reuera,nō ij qui ſe demittunt,& ſe accōmodant ꝓpter œconomiā ſalutis:neq; qui labun
tur in aliquib. ex ijs quæ ſunt ſingularia, ſed qui cōcidūt in ijs quæ ſunt vel maximè prin
cipalia,& Dominū quidē,quoad eius fieri ab eis poteſt,infirmant & abrogant: auferunt
autē verā Domini doctrinā, qui non pro dignitate Dei & Domini ſcripturas diſſerunt & λεγόντων.
tradunt. Depoſitū enim quod Deo redditur,eſt cōuenienter Domini doctrinæ,per eius
Apoſtolorū piam traditionem,intelligentia & exercitatio. Quod autē auditis in aurem,
abditè ſcilicet & in myſterio (nam quæ ſunt eiuſmodi,dicuntur in aurē dici allegoricè) Matth.10.
C ſuper domos, inquit, prædicate, cùm ea præclarè ac magnificè accepiſſent, ſublimiq; &
excelſo dicēdi genere traderent,& ex regula veritatis ſcripturas explanarēt. Neq; enim
prophetia,neque ipſe ſeruator adeò craſſe & generaliter elocutus eſt diuina myſteria,vt
ea facilè capi poſſent à quibuslibet,ſed diſſeruit in parabolis. De Domino quidē certè di
cunt Apoſtoli,quòd omnia locutus eſt in parabolis, & nihil loquebatur eis ſine parabo- Mar.4.
la. Si autē omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factū eſt nihil:ergo Prophetia quoq; &
lex per ipſum factæ ſunt,& per ipſum dictæ ſunt in parabolis. Cæterū recta ſunt omnia,
inquit ſcriptura,coram ijs qui intelligunt,hoc eſt,ijs qui ab ipſo declaratā ſcripturarū ex
poſitionē,ex eccleſiaſtica regula accipiētes,cōſeruant. Regula autē eccleſiaſtica eſt con-
centus & cōſenſio legis & Prophetarū,cōuenięter teſtamēto quod traditur per Domini
aduentū. Atq; cognitionē quidem ſequitur prudentia,prudentiā autem temperātia. Di-
catur enim prudentiā quidē eſſe diuinā cognitionē,& in ijs qui Dij fiunt:temperantiam
autē philoſophātur eſſe mortalē,& in hominibus nondū ſapientibus. Iam verò ſi virtus
eſt diuina, & ceu ipſius cognitio:temperātia autē eſt veluti imperfecta prudētia,pruden
tiam quidē deſiderans, laborioſè autē operans,& nō contēplans,ſicut certè iuſtitia quæ
eſt humana, vt quid cōmune ſubijcitur ſanctitati, cùm ſit diuina iuſtitia. Ei enim qui eſt
perfectus,nō in ciuilibus contractib. neq; in prohibitione legis,ſed ex propria actione et
dilectione in Deum eſt iuſtitia. Propter multas ergo cauſas occultāt ſcripturæ ſententiā:
primùm quidē, vt diligēter inquiramus,& ſemper vigilemus in inueniēdis ſalutaribus
orationib. Præterea ne omnib. quidē cōueniebat hominibus intelligere, ne læderentur
aliter accipientes ea quę à ſancto Spiritu dicta ſunt ſalutariter. Quocirca ijs qui ſunt ele-
cti ex hominib. & ijs qui ex fide cooptati ſunt ad cognitionē,quæ ſeruātur ſancta myſte-

ria Propheriarum, teguntur parabolis. Scripturarum enim ſtylus eſt parabolicus. Quocir D
ca Dominus quoq; cùm non eſſet mundanus, tanquã mundanus venit ad homines. Por-
tauit enim omnem virtutem, & hominem qui erat in mundo enutritus, ad ea quę perci-
piuutur intelligentia, & ſunt principalia, à mundo in mundũ erat ſublaturus. Quocirca
ſcriptura quoq; vtitur metaphora. Eſt enim parabola res eiuſmodi: oratio ab aliquo non
proprio quidem, ſed quod eſt ſimile proprio, ad id quod eſt verum & propriũ deducens
eum qui intelligit: aut vt dicunt aliqui, dictio quæ per alia, ea quæ propriè dicunt̃ oſten-
dit cũ efficacia. Iam verò vniuerſa quoq; œconomia quæ prædicta eſt à Prophetis de Do-
mino, videtur verè parabola ijs qui veritatẽ non norunt, quando filiũ Dei qui fecit om-
nia, carnẽ ſuſcepiſſe, & in vtero virginis conceptũ eſſe, quatenus fuit genita ſenſilis eius
caruncula: conſequenter aũt quatenus fuit genita, paſſam eſſe & reſurrexiſſe, vnus qui-
dem dicit, alij verò audiunt: Iudæis quidem ſcandalũ, Græcis aũt ſtultitiam, vt dicit Apo
ſtolus. Apertè autẽ ſcripturæ & ijs qui aures habent verũ oſtendentes, illud ipſum quod
paſſa eſt caro quam ſuſcepit Dominus, Dei virtutẽ & ſapientiam annunciant. Poſtremò
parabolicum ſcripturę genus cùm ſit, vt oſtendimus, antiquiſſimũ, meritò apud Prophe
tas maximè abundauit, vt etiã philoſophos, qui erant apud Græcos, & eos qui erãt apud
alios barbaros ſapientes, oſtendat ſanctus ſpiritus ignoraſſe futurũ Domini aduentũ, &
myſticam quæ ab ipſo tradenda fuit doctrinam. Meritò ergo quæ Dominum prædicat
Propheria, ne præter multorũ dicẽs opiniones aliquibus videretur blaſphemare, ea quę
ſignificantur figurauit vocibus, quę poſſint etiam ducere ad alias mentis conceptiones.
Iam verò Prophetæ omnes qui Domini aduentũ prædixerunt, & ſancta quæ erant cum E
ipſo myſteria, perſecutionẽ paſſi ſunt, occiſi ſunt, ſicut ipſe quoq; Dominus qui eis ex-
planauit ſcripturas. Eius quoq; familiares, qui verbum prædicauerunt, poſtquã ipſe ex-
ceſſit è vita, vſi ſunt parabolis. Vnde etiã Petrus in prędicatione loquens de Apoſtolis, di
cit: Nos aũt cùm euoluiſſemus libros quos habuimus Prophetarũ, qui partim quidẽ per
parabolas, partim autẽ per ęnigmata, partim verò expreſſa ſua autoritate & ipſis verbis
Chriſtum Ieſum nominant, inuenimus eius aduentũ, & mortem, & crucẽ, & reliqua o-
mnia ſupplicia quibus eum affecerunt Iudæi, & reſurrectionem, & in cœlos aſſumptio-
nem, priuſquam conderentur Hieroſolyma, ſicut ſcriptum eſt: Hæc omnia quæ oporte-
bat ipſum pati, & poſt ipſum ea quę erũt. Hæc ergo cùm agnouiſſemus, Deo credidimus
per ea quæ de ipſo ſcripta ſunt. Et paulò pòſt rurſus infert, diuina prouidentia factas eſſe
ſcripturas, ſic referens: Sciebamus enim Deũ hæc verè iuſsiſſe: & abſq; ſcriptura nihil di-
Διάλεκτος. cimus. Habet aũt alias quoq; quaſdã proprietates ſermo Hebræus, ſicut etiã vnuſquiſq;
ex reliquis, cõtinens quandã orationẽ quę gentis oſtendit ſtylũ & figurã. Definiunt itaq;
ſermonem, dictionẽ quæ gentis ſtylo ac figura cõficitur: ſed nõ illis ſermonibus nota eſt
Prophetia: Gręcis enim, quæ troporũ vocantur mutationes, de induſtria celant, deductæ
ad ſimilitudinem earum quæ ſunt apud nos prophetiarũ: verùm oſtenditur tropus eſſe
voluntariæ à recto declinationis, quę fit vel verſu vel ſoluta dictione. Eſt quidẽ certè tro-
pus, dictio tranſcripta à proprio ad non propriũ, compoſitionis cauſa, & propter rectum
vſum dictionis quæ eſt in oratione. Prophetia autẽ minimè vtitur figuris in dictionibus, F
propter ornatũ orationis. Eò aũt quòd non ſit omniũ, multis modis occultat veritatem,
ijs ſolis qui ſunt initiati ad cognitionem, qui veritatem quærunt propter charitatem, lu-
cem faciens exoriri. Dicitur autem prophetiæ ſpecies prouerbiũ à barbara philoſophia:
dicitur aliqua quoq; parabola, & deinde ænigma. Quinetiam dicitur ſapientia, & vt ab
ea diuerſum quid diſciplina, & rurſus ſermones prudentiæ, & ſtrophæ verborum, & ve-
ra iuſtitia, & rurſus doctrina dirigendi iudicium, & aſtutia quæ ſimplicibus accidit ex di
ſciplina, & ſenſus & intelligentia, quę ei inditur qui eſt recenter imbutus catecheſi. Quĩ
Prouerb. 1. hos, inquit, audiuit Prophetas, ſapiens erit ſapientior, gubernationẽ aũt poſsidebit in-
telligens, & intelliget parabolã & obſcuram orationẽ, & ſapientũ dicta & ænigmata. Si
autẽ ab Hellene Iouis filio, qui fuit cognominatus Deucalion, contigit Hellenicas, id eſt
Græcas, appellari linguas, ex temporibus quę prius diximus, facilè perſpici poteſt quot
generationibus ſint Hebræa voce poſteriores linguę quę ſunt apud Gręcos. Procedente
aũt ſcriptura, cùm qui prædicti ſunt à Propheta tropos in vnaquaq; parte adnotauerimꝰ,
adducemus viuendi rationẽ ex cognitione, per regulã veritatis, eam ſeduló & artificioſe
oſtendentes. An nõ enim quæ Hermæ quoq; in viſione apparuit poteſtas in typo eccle-
ſiæ, dedit librũ legendum quem voluit annunciari electis? Eum autẽ, inquit, tranſcripſit
ad literam, cùm nõ inueniret quomodo finiret ſyllabas. Significabat autẽ vtiq; literã eſſe
omnibus claram, ſi in nuda lectione accipiatur, & hanc eſſe fidem quæ obtinet locum e-
lementorũ. Quocirca quæ eſt ad literã lectio, ſuſcipit etiam allegoriam. Scripturarũ aũt
ex cognitione explicationem, fide iam proficiẽte aſsimilari ei quę fit per ſyllabas lectio-
ni accipimus. Quinetiam iubetur Eſaias propheta, nouo libro accepto, in eo ſcribere ſan
ctam quandam poſtea futuram cognitionem per ſcripturarum expoſitionẽ, propheticè
prædi-

A prædicendo ſpiritu eam quę illo tẽpore erat adhuc nõ ſcripta, propterea quòd nondum
cognoſceretur: dictũ enim fuerat ab initio iis ſolis qui intelligunt. Iam verò cùm Apoſto
los docuerit Seruator, ſcriptæ non ſcripta iam quoq; nobis traditur traditio. Ea ratione
qui apud Græcos ſunt eruditiſsimi, Mercurio, quẽ dicunt eſſe orationẽ, conſecrant pro-
pter interpretationem, fructum mali punici. Habet enim multas latebras oratio. Meritò
ergo Moſem quoq; qui aſſumebatur, duplicẽ vidit Ieſus filius Naue, & vnũ quidem cum
Angelis, alterum aũt ſupra montes, qui dignus erat cui in conuallibus iuſta fierent. Vidit
aũt Ieſus hoc ſpectaculum inferius, ſublatus ſpiritu, vnà cum Chaleb: ſed non viderunt am
bo ſimiliter: ſed hic quidem deſcendit citius, vt qui multum quod grauabat inferret: ille
autẽ cùm deſcendiſſet, poſtea narrauit gloriã quã erat contemplatus, vt qui magis quàm
alter poſſet perſpicere, vt qui eſſet purior, ſignificante, vt arbitror, hiſtoria, nõ omniũ eſſe
cognitionem. Nam alij quidem corpus literarum, nempe dictiones & nomina, perinde
ac corpus Moſis accipiunt: alij verò ſententias, & quæ à nominibus ſignificantur perui-
dent, eum qui eſt cum Angelis Moſem curioſe inquirentes. Certè etiam ex iis qui ipſum
Dominum inuocabant, multi quidem dicebant, Fili Dauid miſerere mei: pauci autẽ co- Matth. 15.
gnoſcebant filium Dei ſicut Petrus, quem etiam beatum pronunciauit, quoniam ei ca- Ibidem. 16.
ro & ſanguis non reuelauit veritatem, ſed pater eius qui eſt in cœlis: ſignificans eum qui
eſt cognitione prædirus, non per eius carnem quæ fuit geſtata in vtero, ſed per ipſam pa
ternam potentiã cognoſcere filium omnipotentis. Nõ ſolùm aũt ijs qui tantũmodo in-
cidunt, eſt adeò difficilis acquiſitio veritatis: ſed eorum etiam quorum eſt propria ſcien-
B tia, ne his quidem totam ſimul aceruatim dari contemplationẽ, docet Moſis hiſtoria, do
nec ſicut Hebręi gloriam Moſis aduerſis oculis aſpicere ſoliti, & ſancti Iſraël Angelorum
viſiones: ita nos quoq; obiectũ veritatis ſplendorem poſsimus intueri. Nobis aũt curſim
exponatur indiciũ ad declarandam cognitionẽ, Decalogus. Et quòd ſacer quidem ſit De
narius, ſuperuacaneum eſt nunc dicere. Sin autẽ tabulæ ſcriptæ opus Dei, inuenientur
naturale oſtendere opificium. Digitus aũt Dei intelligitur Dei potentia, per quam effi-
citur creatio cœli & terræ: quorum amborum intelligentur tabulæ eſſe ſigna. Nam Dei
quidẽ ſcriptura & formatio in ſubiecta tabula, eſt mundi creatio. Decalogus aũt, in ima-
gine quidem cęleſti, continet Solem & Lunam, aſtra, nubes, lucem, ſpiritum, aquam, aë-
rem, tenebras, ignem: hic eſt cœli naturalis decalogus. Terræ autem imago continet ho-
mines, pecora, reptilia, beſtias, & ex aquatilibus piſces & cete: & rurſus ſimiliter ex volu
cribus, & quæ ſunt carniuoræ, & quæ miti ac manſueto vtuntur cibo: & ex plantis ſimi-
liter, & quæ ſunt fertiles, & quę ſteriles: hic eſt terræ naturalis decalogus. Porrò aũt arca
quæ hæc cõtinebat, fuerit rerum diuinarũ & humanarum cognitio & ſapientia. Fortaſſe
autem fuerint hæ duæ tabulæ, Prophetia duorum teſtamentorũ. Myſticè autem ſunt re-
nouatę, cùm ſimul abundaret ignoratio & peccatũ. Dupliciter aũt, vt videtur, ſcribuntur
præcepta duplicibus ſpiritibus, nempe & principali, & eo qui ſubijcitur: quoniam caro Gal. 5.
concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnẽ. Eſt aũt in ipſo quoque homine
quidam denarius: quinq; ſenſus, & vocis edendę facultas, & vis ſeminaria, & hic quoq;
octauus qui fuit in formatione ſpiritus: nona eſt facultas animę quę tenet principatum,
C quæ etiam dicitur principalis: & decima eſt ſancti Spiritus quæ per fidẽ accedit, formam
& charactêrem tribuens proprietas. His accedit, quòd decem quibuſdam humanis par-
tibus videtur lex imperare, viſui, & auditui, & odoratui, tactui, & guſtui, & inſtrumentis
eorũ adminiſtris, quæ ſunt duplicia, nempe manibus & pedibus: hęc eſt em̃ formatio ho
minis. Ingreditur aũt anima, & etiã prius ingreditur principalis facultas qua ratiocina-
mur, quę non generatur per deiectionẽ ſeminis, vt etiam abſq; ea numerus decimus col-
ligatur, per quæ vniuerſa actio hominis perficitur ordine. Nam cùm primũ eſt homo ge-
nitus, accipit initium vitę à patibilibus: ratiocinandi ergo facultatẽ & eam quę eſt prin-
cipalis, dicimus eſſe animali cauſam conſtitutionis: quinetiam hanc partem expertem
rationis, & fieri animatam, & eſſe eius partem. Iam vitalem quidem facultatem, qua con
tinetur vis nutriendi & augendi, & vt in ſumma dicam, mouendi, ſortitus eſt ſpiritus car
nalis, qui & motu eſt facillimus, & quoquouerſus per ſenſus & reliquũ corpus procedit,
& per corpus primùm patitur. Principalis aũt animę facultas habet liberam eligendi fa-
cultatẽ, in qua exiſtit inquiſitio, diſciplina, & cognitio. Verũenimuero ordinata eſt vni-
uerſorum relatio ad vnã principalem facultatẽ, & propter illam & viuit homo, & certo
modo viuit. Per corporeũ itaq; ſpiritũ homo ſentit, concupiſcit, lętatur, iraſcitur, alitur,
augetur: quinetiam per eum ad actiones aggreditur, conuenienter ei quod mens cogi-
tarit & conceperit: poſtquam autẽ vicerit cupiditates, regnat principalis facultas. Illud
ergo, Non concupiſces: non ſeruies, inquit, carnali ſpiritui, ſed ei imperabis, quoniam
caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & inſurgit vt ſe turpiter & indecorè gerat pręter na-
turam: & ſpiritus aduerſus carnem obtinet imperium, ad hoc vt homo vitam tranſigat
ſecundum naturam. Num ergo meritò dictus eſt homo factus eſſe ad Dei imaginẽ, non

Hic locus eſt corruptus.

quod attiuet ad figuram conſtructionis,ſed quoniam Deus quidem ratiooe omnia archi D
tectatur: homo autem qui euaſerit cognitione prçditus,ratiocinandi facultate bonas &
honeſtas peragit actiones. Meritò ergo duæ tabulæ duobus ſpiritibus data pręcepta, &
ei qui eſt formatus,& eī qui eſt principalis,quę ante legē tradita fuerunt,dictę ſunt ſigni
ficare, & ſenſuum motus exptimunt per cogitatiouem, & manifeſtant per eam quæ eſt
ex corpore operationē: eſt enim ex ambobus cōprehenſio. Et rurſus, vt ſe habet ſenſus
ad ſeuſile, ita intelligentia ad id quod ea cōprehenditur. Sunt autē duplices quoq; actio
nes,alię quidem per mentis agitationē ac conceptiooē,aliæ verò per operationē.Et pri-
mum quidem præceptū decalogi oſtendit vnum ſolum eſſe Deū omnipotentē, qui po-
pulum tranſtulit ex Ægypto per ſolitudinē in terram patriā,vt per diuinas quidem ope-
rationes comprehenderent vt poterant eius potentiā:ab eorū aūt quæ ſunt genita abſti-
nerent idololatria,omnem ſpem habentes iu Deo qui eſt ex veritate.Secunda aūt oratio
ſignificabat nō oportere aſſumere, neq; iuferre magnā & omni veneratione dignā eioa
potentiam,quæ quidem eſt nomen(huius enim ſolummodo diſcendi multi ſunt adhoc
capaces)oeq; transferre eius nuncuparionem ad res genitas & inanes,quas quidem fece
re homines artifices:in his aūt is qui eſt nō ponitur. In identitate enim ingenita, qui eſt,
eſt ipſe ſolus. Tertia aūt eſt oratio quæ ſignificat mundū à Deo eſſe factū:& dediſſe nobis
ſeptimū diem ad quieſcendū,propter eam quæ eſt in vita afflictionem,& malorum per-
peſsionem.Deus enim eſt iudefeſſus,& impatibilis,& qui nullius indiget:quiete aūt io-
digemus nos, qui carnem geſtamus. Septimus ergo dies prædicatur quies,abſtineotia à
malis,pręparans illum primariū & ex quo cuncta orta ſunt diem,qui eſt verè noſtra qui- E
es,qui quidem prima quoq; eſt reuera lucis generatio, in qua omnia ſimul & cernuntur
& poſsidentur.Ex hoc die prima ſapientia & cognitio nos illuminat:lux enim veritatis,
lux vera,vmbrę expers,qui citra diuiſionē diuidit, ſpiritus Domini in eos qui ſunt per fi
dem ſanctificati,qui eſt inſtar luminatis ad eorū quę ſunt agnitionē.Eum ergo ſequētes,
per totam vitam reddimur impatibiles:id autē eſt quieſcere. Quocirca Salomon quoq;
ante cœlum & terrā & omnia quę ſunt, omnipotēti dicit genitam fuiſſe ſapientiā, cuiua
participatio quæ eſt per virtutem, non dico per eſſentiam, docet eos qui hic fuerint, re-
rum diuiuarū & humanarū habere ſcientiam via comprehenſioois. Hæc quoq; ſunt obi
ter reuocanda in memoriā, quoniam de ſepteuario & octonario ingreſſa eſt oratio. Qui
eſt enim octonarius, videtur eſſe omnino propriè ſeptenarius:ſeptenatius autem apertè
ſenarius, & hic quidem propriè eſſe Sabbatū.Septenarius autem operatius,nam & mun
di ortus finitur in ſex diebus, & motus Solis qui fit à coouerſionibus ad conuerſiones,
ſeu ab vno tropico ad alterū, perficitur io ſex menſibus, per quem partim quidē caduot
folia,partim verò plantæ pullulant, & ſeminum fiuot perfectiones.Aiunt autem fœtum
quoq; perfectè abſolui menſe ſexto,hoc eſt,centum & octoginta duobus diebus & dimi
dio,vt ſcribit Polybus quidē medicus iu libro de Octomeſtribus.Ariſtoteles autem Phi-
loſophus in libro de Natura,& Pythagorçi,hinc,vt arbitror, ex mundi ortu ex ſententia
Prophetę numerum ſenarium perfectum exiſtimant, & eum appellant μεσόθιν & γάμον μι
σάτιν quidem,id eſt, medirectum,quòd ſit medium recti, hoc eſt,decem & duorum, vide-
tur euim ex æquo abeſſe ab ambobus:γάμος autem,id eſt,coniugiū:nam vt coniugiū gene F
rat ex maſculo & fœmioa, ita ſex ex impari quidē ternario qui dicitur maſculus, ex pari
autem,nempe binatio,qui fœmina exiſtimatur,gignitur:bis enim tria fiunt ſex. Tot rur-
ſus ſunt motus maximè generales, per quos fertur omnis generatio, ſurſum, deorſum,
dextrorſum, ſiniſtrorſum, antè, ponè. Meritò ergo numerum ſeptenatium exiſtimant
eſſe ſine matre & ſine prole, Sabbatum ioterpretantes, & ſpeciem quietis dicentes alle
goricè,in qua nec vxores ducunt,nec nuptū dantur amplius.Neq; eñ ex numero aliquo
ad aliquē ſumenrib⁹ fit ſeptenatius, neq; ad aliquē ſumptus, facit aliū ex ijs qui ſunt in-
tra duodenariū.Octonariū autem cubum appellant,cùm ſeptem errantibus inerrantem
ſphæram connumerantes,per quas fit magnus annus,veluti quædā periodus remunera
tionis eorū quę ſunt promiſſa.Ea ratione cùm Dominus quartus in montē aſcendiſſet,
fit ſextus,& ſpiritali luce illuminatur,nudata quę à ſe proficiſcitur virtute, quantū vide-
ri poterat ab ijs qui electi fuerant vt viderent, per ſeptimā vocē prædicatus filius Dei, vt
illi quidē quieſcerent qui de ipſo erant perſuaſi, ipſe verò per generationē quam ſignifi-
cauit ſenarius, cū eſſet inſignis octonarius, appareret Deus in catuncula, oſteudens po-
tenriam qui numerabatur quidem vt homo,celabatur aūt quiſnam eſſet. Nam in nume-
rorum quoq; ordinem refertur ſenatius:elementorum aūt conſequentia id inſigne facit
quod non ſcribitur. Hic in ipſis quidem numeris ſeruatur ordine vnaquæq; vnitas vſq;
ad ſeptenarium & octonarium. In ordiue autem elementorum fit ςτα ſextum, & ζ ſepti-
mum. Surrepto aūt neſcio quomodo eo quod eſt inſigne ad ſcribendū, ſi ſic quidem ſe-
quamur, fit ſeptenatius quidē ſextus, octonarius verò ſeptimus. Quocirca etiā ſexto dici
tur homo fuiſſe factus, qui fuit fidelis ei qui eſt inſignis, vt Dominicæ hæreditatis quietā

protin us

A protinus acciperet. Tale quid oſtendit etiam hora ſexta ſalutaris œconomiæ, qua homó
fuit conſummatus. Iam verò ipſorum quidem octo, media ſunt ſeptem: ſeptem autẽ vi-
dentur habere ſex ſpatia. Alia eſt enim illa tatio qnando ſeptenarius glorificauerit octo-
narium, & cœli cœlis enarrant gloriã Dei. Figurę autẽ eorum ſenſiles, ſunt elementa quę
ſunt apud nos vocalia. Sic etiam ipſe Dominus dictus eſt α & ω, principium & finis, per
quem omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Nõ ergo, ſicut quidam Dei qnietem
exiſtimant, ceſſauit Deus facere. Nam cùm ſit bonus, ſi ceſſarit vnquã benefacere, Deus
quoq; eſſe ceſſabit, quod nefas qnidem eſt dicere. Quieuiſſe ergo, eſt ordinaſſe vt ſeruare
tur citra vllam tranſgreſsionẽ in omne tempus ordo eorum quæ facta ſunt, & feciſſe vt
vnaquæq; creatura ceſſaret à veteri confuſione. Quæ enim diuerſis diebus fuerunt crea-
tiones, maximæ acceptæ ſnnt conſequentia, vtpote quòd omnia quæ facta ſunt, qnæ ſi-
mul creata ſunt cum cogitatione, honorem ſint habitura ex eo quod eſt antiquius, nec ſic
furura par eorum æſtimatio, neq; voce fuiſſet declaratus vniuſcuiuſq; ortus, ſi aceruatim
et ſimul omnia feciſſe, dicta eſſet creatio. Oportebat enĩ aliquid primũ quoq; nominaſſe.
Propterea ergo prima propheticè dicta ſunt, cùm omnia ſimul poteſtate facta ſint ex vna
eſſentia. Eſt enĩ vna, vt opinor, Dei voluntas in vna identitate. Quomodo aũt in tempore
facta fuerit creatio, cùm ſi vnà cũ ijs quæ ſunt tempus quoq; factũ fuerit? Iam verò etiã in
ſeptenarijs totus mundus circumagitur omniũ quę & viua gignuntur & quę naſcuntur.
Septem quidem ſunt quorũ eſt maxima potentia, primogeniti Angelorũ principes. Por
rò autẽ Mathematici quoq; dicunt eſſe ſeptem ſtellas errantes quę terram adminiſtrant,
B à quibus Chaldæi exiſtimant omnia per conſenſum quæ ad mortalem vitã pertinent fie
ri: quo fit vt etiam de futuris quædã promittant dicere. Ex inerrantibus autẽ ſeptem qui
dem ſunt Pleiades. Vrſæ autẽ conſtant ex ſeptẽ ſtellis, per quas & agricultura exercetur,
& nauigatur. Luna verò ſeptimo quoq; die mutat figuram. Et in prima quidẽ hebdoma-
da, eſt dimidia ſui parte cęſa: in ſecunda eſt plena: tertia aũt, ab occaſu rurſus eſt dimidia
ſui parte cęſa: & quarta, nõ apparet. Quinetiã ipſa quoq;, ſicut tradit Seleucus Mathema-
ticus, mutat figuram ſepties. Ex obſcura enim & uon apparente fit cornuta lnnula: dein-
de dimidia ſni parte cæſa: deinde ἀμφίκυρτος, id eſt, concaua ac gibboſa, & plena: & rurſus
occidendo concaua & gibboſa, & ſimiliter ſui dimidia parte cæſa, & cornuta lunula.

Septem uoſtra tonis pulchros lyra perſonet hymnos

ſcribit quidam Poëta nõ ignobilis, docens veterem Lyram habuiſſe ſeptem ſonos. Sunt
etiam in noſtra facie ſeptem inſtrumenta ſenſuum: duo quidem oculorum, duo autem
meatuum auditus, duo autem nariũ, & oris ſeptimum. Ætatum quoq; mutationes fieri
per ſeptenarium elegię Solonis ſignificant hoc modo:

Infans ſeptenos poſtquam compleuerit annos,
Producti dentes vallus vt oris erunt.
Poſtquam ſeptem alios Deus huic conceſſerit annos,
Fit pubes, ſemenq; huic genitale datur.
Verùm ſeptem alijs poſtquam annis creuerit ætas,
Denſa ſeges barbæ contegit orta genas.
C Additus eſt illi cùm ſeptenarius alter,
Vir tum virtutis fortia ſigna dabit.
Sed monet adueniens vxorem ducere quintus,
Poſteritatis & huuc tum meminiſſe ſuæ.
Solers ingenium, firma & prudentia ſexto eſt,
Stulta nec hoc deinceps facta videre inuat.
Septimus acceſsit cùm ſeptenarius, atq;
Octauns, lingua pollet & ingenio.
Nono aliquid poſſunt, ſed iam minnnntur in illo
Vires, quîs peragunt fortia facta viri.
Sed decimus cùm alios ſeptem perfecerit annos,
Maturam mortem triſtia fata dabunt.

Rurſus in morbis dies criticus, id eſt, ferẽs iudicinm, eſt ſeptimus & quartusdecimus, in
quibus decertat natura aduerſus cauſas morbi efficientes. Alia eiuſmodi innumerabilia
adducit Hermippus Berytius in libro de ſeptenario. Apertè antem myſticam de ſeptena
rio & octonario rationem, ijs qui cognoſcunt, tradit beatus Danid ſic pſallens: Anni no Pſal. 89.
ſtri ſicut aranea meditabunrur. Dies annorum noſtrorũ in ipſis, ſeptuaginta anni. Sin au
tem in potentatibns, octoginta anni. Id autẽ fuerit nos regnare. Vt ergo diſcamus mun-
dum eſſe genitum, non in tempore autẽ facere Deũ exiſtimemus, ſubiunxit Prophetia:
Hic eſt liber generationis, & eorũ qnę ſunt in ipſis, quando facta ſunt, qno die fecit Deus
cœlum & terrã. Illud enim, qnando facta ſunt, enunciationem ſignificat indiffinitã & ex-
pertem temporis. hoc autẽ, Quo die fecit Deus, hoc eſt, in quo & per quem fecit omnia,

& ſine quo factum eſt nihil, ſignificat eam quæ per filinm fir operationem, quem dicit D
Pſal.117. Dauid: Hic eſt dies quem fecit Dominus, exultemus & læremur in ea, hoc eſt, per eam
quę per ipſum tradita eſt cognitioné, diuinis fruamur epulis. Dies enim dictum eſt ver-
bum quod occulta illuminat, & per quod in lucem & ad generationé acceſsit vnaquæq;
creatura. Et in ſumma, decalogus per elementum ἰῶτα ſignificat nomen beatum, Ieſum
qui eſt verbum, oſtendens. Quinta autem deinceps ſequitur oratio, de honore patris &
matris. Deum autem apertè dicit patrem & Dominum: qnocirca eos etiam qui ipſum
agnouerunt, appellat filios & Deos. Dominus ergo & pater eſt, qui eſt Creator omniũ:
mater autem non, vt quidam exiſtimant, eſt ſubſtantia ex qna ſumus geniti, neq;, vt ali-
qui expoſuerunt, eccleſia, ſed diuina cognitio & ſapientia, vt dicit Salomon, iuſtorum
matrem appellans ſapientiam, & eſt propter ſe eligenda. Er rurſus, qnicquid eſt bonum
& honeſtum, à Deo per filium cognoſcitur. Eam conſequitur oratio de adulterio. Eſt aũt
adulteriũ, ſi quis relicta eccleſiaſtica & vera cognitione, & de Deo perſuaſione, accedat
ad falſam quæ non conuenit opinioné, aut in Deos referens aliquid ex ijs quę ſunt geni
ta, & alicuius ex ijs quę non ſunt ſimulachrũ aliquod conſtituens, ad tranſiliendũ cogni
tioné, vel porius ab ea deſiliendũ. Ab eo aũt qui eſt cognitione præditus, aliena eſt falſa
opinio, ſicut vera eſt ei coniuncta & familiaris. Quocirca pręclarus quoq; Apoſtolus vná
Hiere.3. fornicationis ſpeciem vocat idololatriá conſequenrer Prophetę qui dicit: Mœchatus eſt
cum ligno & lapide. Ligno dixit, Pater meus es tu: & lapidi, tu me genuiſti. Deinde qnæ
eſt de cæde conſequitur oratio. Eſt auté cędes firma ac conſtans ablatio. Veram ergo de
Deo & eius æternitate orationem qui vult auferre, vt falſum inſerat, dicens vel vniuer- E
ſum nulla regi prouidentia, vel mundum eſſe ingenitum, vel negans aliquid ex ijs quæ
ſunt firma ac ſtabilia in vera doctrina, is eſt pernicioſiſsimus. Poſt hanc autem eſt oratio
de furto. Quomodo ergo qui aliena furatur, cùm magnam faciat iniuriam, in ea quæ me
retur mala meritò incidit: ita qui diuina opera ſibi vendicat per fingendi vel pingendi ar
tem, & dicens ſe eſſe effectorem animantium & plantarum: & ſimiliter qui veram imi-
tantur philoſophiam, ſunt fures: ſiue fuerit quis agricola, ſiue pater filij, eſt miniſter deie
ctionis ſeminum. Deus autem præbens omnium augmentum & perfectionem, adducit
ea quæ gignuntur ad id quod eſt ſecundum naturam. Plurimi autem, vnà cum Philoſo-
phis, augmenta & mutationes tribuunt aſtris principaliter, quod in ſe eſt, vniuerſorum
patrem priuantes ſua indefeſſa & inexhauſta potentia. Elementa autem & aſtra, hoc eſt,
poteſtates quę adminiſtrant, iuſſa ſunt ea exequi quæ pertinent ad diuiná œconomiam,
eaque parent, & aguntur ab ijs quæ ſunt eis imperata, quò ea duxerit verbum Domini:
quandoquidem diuinæ ineſt potentiæ vt omnia occultè operetur. Qui ergo dixerit ſe
aliquid excogitaſſe vel feciſſe ex ijs quæ pertinent ad creationem, impij & nefarij incœ-
pti dabit pœnas. Doctrina autem oratio eſt de omnibus cupiditatibus. Quomodo ergo
qui concupiſcit ea quæ non decet, cogitur reddere rationem: eodem modo non permit
titur res falſas concupiſcere, neq; exiſtimare, ex ijs quæ ſunt in generatione, animata qui
dem per ſe poſſe, inanima autem omnino non poſſe ſalutem dare vel lædere. Et ſi quis
dicat antidotum non poſſe mederi, & cicutam interimere, latenter callido decipit ſo- F
phiſmate. Nihil enim ex ijs operatur abſque eo qui herba & medicamento vtitur, ſicut
nec ſecuris abſque eo qui ſcindit, neq; ſerra abſque eo qui ſecat. Quomodo autem per ſe
quidem non operantur, habent autem aliquas qualitates naturales, quæ artificis opera-
tione proprium opus efficiunt: ita generali & vniuerſa Dei pronidentia, per ea quæ mo-
uentur propinquius, per ſubmiſsionem tranſmittitur ad ſingularia efficax operatio. Sed
vt videtur, Græci Philoſophi Deum nominantes, non cognoſcunt, quoniam Deum ne-
quaquam colunt vt Deum. Quæ enim ipſi philoſophantur, vt ait Empedocles, vt quæ
per vulgi linguam temerè tranſierint, effuſa ſunt, cùm ora parum nouerint vniuerſi.
Nam vt ars viam excogitat, qua lux quæ à ſole procedit, per vas vitreum aqua plenum
igneſcat: ita etiam Philoſophia, cùm ex diuina ſcriptura veluti qnandã ignis ſcintillam
acceperit, in paucis viſione apprehendit. Certè quomodo eundem aërem ſpirant omnia
animantia, ſed alia aliter, & ad diuerſum quidpiam: ita etiã plurimi accedunt ad verita-
tem, vel potius ad id qnod de veritate dicitur. Non enim de Deo dicunt aliquid, ſed ſuas
affectiones Deo attribuentes exponunt. Agitur enim ab eis vita quęrentibus id quod eſt
probabile, non auté id quod verum. Ex imitatione autem non docetur veritas, ſed ex di-
ſciplina. Nó enim vt videamur eſſe Chriſtũ credimus: quomodo nec ad ſolem, vt in ſole
tantũ eſſe videamur, accedimus: ſed hic quidé, vt caleſcamus, illic aũt, vt viri boni & ho-
Matth.11. neſti ſimus, vt ſimus Chriſtiani, vim facimus. Regnũ enim eſt eorũ qui ſunt maximè vio-
léti: qui ex inquiſitione, diſciplina & perfecta exercitatione hoc percipiũt fructus, qnòd
Reges fiant. Qui ergo imitatur opinioné, oſtendit etiã anticipatã notionem. Quando au
tem quiſpiam accepta rei ſcintilla, eam intus in anima accenderit deſiderio & doctrina,
omnia mouet poſtea vt cognoſcat. Quod quis eñ nó apprehendit, neq; ipſum deſiderat
neq;

Decem ſcribitur per ἰῶτα quæ eſt prima litera nominis Ieſu.

A neq; ſuſcipit eam quæ ex ipſo capitur vtilitatẽ. Poſterius ergo is qui eſt cognitione præ-
ditus, propter finem eorum quæ rectè & ex virtute geruntur imitatur Dominum, quoad
eius fieri poteſt ab hominibus, quadam Dominica accepta qualitate, ad Dei aſsimilatio
nem: qui autem neſciunt cognitionem, nec certa poſſunt regula inquirere veritatẽ. Fieri
ergo non poteſt vt ſimus participes contemplationũ quæ ducuntur ex cognitione, niſi
nos exinaniamus prioribus cogitationibus: ſic enim abſolutè dicitur cõmuniter veri-
tas de quolibet quod intelligentia percipitur, & de ſenſili. Iam verò licet etiam videre ve
ritatem picturæ diſtinctam à vulgari, & muſicæ honeſtatem ſeiunctam ab impudica. Er-
go philoſophiæ quoq; eſt aliqua veritas ſeparata ab alijs philoſophis, & vera pulchritu-
do præter adulterinam. Non eæ ergo quæ ſunt in parte veritates, de quibus prædicatur
veritas, ſed ipſa veritas eſt magna cura & ſtudio indaganda, non quęrendo ſcire nomina.
Quod enĩ de Deo dicitur, non eſt res vna, ſed innumerabiles. Refert autem an Deum di-
cas, an quæ ſunt de Deo. In ſumma autem, cùm de vnaquaq; re dicitur, à ſubſtantia diſtin
guenda ſunt ea quę accidunt: ac mihi ſufficit dicere Deum eſſe eum qui eſt Dominus vni
uerſorũ: per ſe aũt perfectè & abſolutè dico Dominũ vniuerſorũ, nullo reliquo quod ex-
cipiatur. Quoniã ergo duæ ſunt ideæ ſeu ſpecies veritatis, nempe nomina & res, alij qui
dem dicunt nomina, qui in ornatu & elegantia verſant̃ orationis, cuiuſmodi ſunt apud
Græcos philoſophi: res autem ſunt apud nos barbaros. Iam verò Dominus nõ fruſtra vo
luit vti vili & humili forma corporis, ne quis ſpeciẽ laudans, & admirans pulchritudinẽ,
abſiſtat ab ijs quę dicuntur: & attendens ijs quæ relinquuntur, abducatur ab ijs quæ per
B cipit intelligentia. Non eſt ergo verſandũ in dictione, ſed in ijs quę ſignificantur. Atq; ijs
quidẽ quę apprehendi poſſunt, & non mota ſunt ad cognitionẽ, verbum minimè credit̃.
Nam corui quoq; voces imitantur humanas, cùm eius rei quam dicunt nullam habeant
notitiam. Intelligens autẽ apprehenſio fidem proximè conſequitur. Ita etiam dixit Ho-
merus, Hominum pater atq; Deorũ, neſciens quiſnam ſit pater, & quomodo pater. Quo
modo autem ei qui habet manus, ſumere eſt ſecundum naturam: & ei qui oculos ſanos,
lucem videre: ita ei qui fidem acceperit, propriũ eſt eſſe participem cognitionis, ſi iacto
fundamento aurum, argentũ, lapides precioſos elaborare, & ei ſuperædificare voluerit.
Non ergo pollicetur ſe velle eſſe participẽ, ſed imperare: neq; ſe futurũ, ſed eſſe regalem,
& lucidum, & cognitione pręditũ. Neq; nomine, ſed re ipſa res velle attingere cõuenit.
Nam cùm ſit bonus Deus, propter principalem vniuerſæ creaturę partẽ, cùm eam vellet
eſſe ſaluam, ad reliqua quoq; facienda eſt conuerſus, hoc eis primùm præbens beneficiũ
ab initio, vt fierent: eſſe enĩ melius, eſſe quàm nõ eſſe, quiuis confitebitur. Deinde prout
erat capax vniuſcuiuſq; natura, factum eſt & fit vnumquodq; ad ipſum quod eſt melius
proficiens. Quamobrem non eſt abſurdum datam quoq; eſſe philoſophiam à diuina pro
uidentia, prius erudientem ad eam quæ eſt per Chriſtum perfectionem, ſi non erubeſcat
à barbara cognitione diſcere philoſophia profectum ad veritatem: ſed ſunt pili quidem
numerati, & viles motiones. Philoſophia autem quomodo non eſt in Verbo? Atqui Sam
pſoni quoq; data eſt vis in pilis, vt etiam reiectitiæ artes eorũ quę ſunt in vita, quę iacent
& humi manent poſt exceſſum animæ, cogitari non poſsint abſq; diuina poteſtate. Iam
C verò diuina prouidentia, deſuper ex ijs quæ ſunt principalia, tanquam ex capite, perua-
dit ad omnes, Sicut vnguentum, inquit, quod deſcendit in barbam Aaron, & in oram Pſal.132.
veſtimenti eius, hoc eſt, magni Sacerdotis, per quem omnia facta ſunt, & ſine ipſo factũ
eſt nihil non in mundum corporis. Extrinſecus autẽ philoſophia populi, eſt tanquam ve
ſtis: philoſophi ergo qui ad propriũ ſenſum ſunt ſpiritali ſenſu exercitati, poſtquam non
partẽ philoſophiæ, ſed eam quæ eſt per ſe perfectè & abſolutè philoſophia, curioſe inda-
gauerint, & cum quodã amore veritatis, & citra vllam arrogantiã veritati ferentes teſti-
monium, ex ijs quæ apud eos qui ſunt diuerſæ opinionis rectè dicta ſunt profecerint ad
intelligentiã, per diuinã adminiſtrationem & ineffabilem bonitatẽ, quæ ſemper quan-
tum fieri poteſt, ad id quod eſt melius adducit eorũ quæ ſunt naturã. Deinde non ſolùm
cum Gręcis, ſed etiã cum barbaris habuerint conſuetudinẽ, à cõmuni ad ſuam intelligen
tiam exercitatione ducuntur ad fidẽ: tanquã fundamento autẽ ſuſcepta vi veritatis, aſſu-
munt etiam vlteriorem progreſsionẽ ad inquirendum, & exhinc eis quidem gratum eſt
diſcere, cupientes autem cognitionẽ, magno ſtudio contendunt ad ſalutẽ. Ea ratione di
cit ſcriptura, ſpiritum ſenſus datũ eſſe à Deo artificibus: is autẽ nihil eſt aliud quàm pru
dentia, vis animæ quæ contemplatur ea quæ ſunt, diſcernitq; & comparat id quod eſt
conſequens, ſimile & diſsimile, præcipitq; & prohibet, & futura coniectat. Pertinet au-
tem non ad artes ſolùm, ſed etiam ad ipſam philoſophiam. Cur nam ergo ſerpens quoq;
dictus eſt prudens? Quoniam in maleficijs quoq; poteſt inueniri conſequentia aliqua &
diſcretio, & compoſitio, & coniectura futurorum, & ideo latent plurima ſcelera, quo-
niã mali ſibi omni ratione prouident vt poſsint vitare ſupplicia. Cùm ſit aũt multiplex
prudentia quæ extenſa eſt per totum mundũ, & per omnia humana, in vnoquoq; eorum

Deeſt aliquid, vt ſit, non in mundum corporis, ſed animæ: vel aliquid eiuſmodi.

mutat appellationem. Et cùm primis quidẽ cauſis ſe applicauerit, appellatur intelligen- D
tia: qnando autem eam demooſtratiua ratione confirmauerit, nominatur cognitio, ſapi
enria, & ſcientia: quando autem verſatur in ijs quæ tenduot ad pietatem, & à principio
deductam abſq; contemplatione acceperit rationem, per operationis quæ eſt io ipſa ob
ſeruationem, fides dicitur: & ſi in rebus ſenſilibus id qood videtur conſtituerit, tanquam
in his veriſsimum, recta opinio: & in ijs rurſos quę admotis manibus fiunt actiooibus,
ars. Cùm autem abſq; primarum cauſarum contemplatione, ſimilium obſeruatiooe &
traductione ad aliquid agendum impulſionẽ cœperit, & aliqnid conſtituerit, appellatur
experienria: eius eſt proprios ille reuera principalis ſanctus ſpiritus, quam poſt firmã ac
ſtabilem fidem, poſtremò per inſpectionem ac curationem aſſumit is qui credidit. Cùm
ſenſum ergo excellentiorem participarit Philoſophia, vt oſtenſum eſt ex ijs quæ prios di
cta ſunt: quæ de ijs quidẽ quę percepta fuerint intelligentia, ratione fit pertractatio, cum
electione & aſſenſiooe, dicitur dialectica, quæ ea quidẽ quæ dicuntur de veritate, confir-
mat per demonſtrationẽ, eas aotem quæ inferuntor diſſoluit dubitationes. Qui ergo di-
cunt Philoſophiã non venire huc à Deo, videntur omnino dicere, fieri non poſſe vt Deus
videat omnia ſingularia: neq; eum eſſe cauſam bonorum omnium, cùm vnumquodq; eo
rum ſit ex ſingularibus. Nihil autem ex ijs quæ ſunt, omnino conſtiterit, ſi Deus nolit:
qoòd ſi eo volente eſt à Deo Philoſophia, ea eſt cũ talem eſſe qualis eſt eſſe voluerit, pro-
pter eos qoi oon alia ratiooe abſtioerent à malis. Deus enim nouit omnia, noo ſolùm ea
quæ ſunt, ſed etiã quæ futura ſunt, & vt erit vnumquodq;, & eos qui ſunt ſingulares mo-
tus præuidens, intuetur omnia, & omnia exaudit, & nudam animã aſpiciẽs iotrinſecus, E
vniuſcuiuſq; etiam ex ſiogularibus æternã habet intelligentiam, & quod fit io theatris,
& io partibus vniuſcuiuſq;, inſpiciendo, circumſpiciendo, & conſpiciendo, hoc in Deo
ſimul fit & aceruatim. Omnia enim & ſiogula iotuetur vna applicatione, non tamen o-
mnia per principale inſtitutum. Iam enim multa quidem ex ijs quæ ſunt in vita, per hu-
manam quoq; rationem ortum accipiunt, cùm diuinitus acceperint illuminatiooẽ. Ec-
ce enim ſanitas, per medicinam: & booa corporis habitudo, per alipticam, id eſt, vngen-
di artem: & diuitiæ per negotiatiooẽ & rei facieodæ artem orjontur & ſdſuot, per diui-
nam quidem prouidentiam, per humanam autem opem & operam. A Deo autem eſt e-
tiam intelligentia. Atq; diuinæ quidẽ voluntati maximè obedit booorũ virorum liberũ
eligendi arbitriũ, quoniam bonorum qoidem & malorum hominũ multa ſuot cõmoda
cõmunia, ſiuot tamen vtilia ſolis bonis & probis, quorum cauſa Deus hęc fecit. Ad vſum
enim bonorum virorũ, enata eſt vis eorũ quę data ſunt diuinitus: quinetiã cogitata eo-
rum qui ſunt virtute præditi, per diuinã fiunt inſpirationẽ, cùm anima aliquo modo affi
citur, & diuina voluntas io humanas animas tranſmittitur, dum qui ſunt ſingulares diui
ni adminiſtri, ad talia opem ferant miniſteria. Nam per gentes & ciuitates ſuot diſtribu
tæ Angelorum præfecturæ: fortaſſe autem etiã ex ijs ſuot deputati ſingulis. Paſtor itaq;
& ſingularum ouium curam gerit: eos maximè prouidendi & viſendi tenet ſtudium, qui
ſunt & præclaro ingenio, & populo multum poſſunt prodeſſe. Ii autem ſunt qui & ad re
gendum & docendũ ſuot apti, per quos prouideorię euidentia apertè oſtenditur, quan-
do vel per doctrinam, vel per magiſtratũ aliquem, & adminiſtrationem vult Deus bene F
facere hominibus: vult aũt ſemper, & ideo mouet eos qui ſunt apti ad ea vtiliter efficien
da quæ pertineot ad pacem & virtutem & beneficentiã. Quicquid autem eſt ex virtute,
& à virtute oritur, & refertur ad virtutem: & aut ad hoc datur vt ſint boni, aut ſd hóc vt ij
qui ſunt boni, vtantur ijs commodis quę ſunt ſecundum naturam: adiuuat enim & in v-
niuerſis, & in ſingularibus. Quemadmodum ergo ooo eſt abſurdum, vt qui diabolo in
ſolentiam tribuunt & iniuſtitiã, eum rei bonæ & qoæ eſt ex virtute, oempe philoſophię,
datorem conſtituant? Cootrà autem exiſtimo legis eſſe proprium & rectæ rationis, red-
dere quod vnicuiq; conoenit, & quod eſt eius propriũ, & quod ad eum pertinet. Nam vt
lyra eſt ſolius cytharœdi, & tibicinis, ita cõmoda bonorum virorum ſont poſeſsiones: vt
eius qui eſt beneficus, natura eſt benefacere: vt ignis eſt calefacere, & lucis illuminare.
Malum autem oon faciet bonus, vt neque lux tenebras, aut ignis frigefaciet: ita contrà,
vitiũ oon fecerit aliquid quod ſit ex virtute, eſt enim eius operatio male facere, vt tene-
brarum, oculos confundere. Non eſt ergo vitij opus Philoſophia, quæ facit homines vir-
tute præditos: reſtat itaq; vt ſit Dei, cuius ſolum opus eſt benefacere: & quæcunq; à Deo
dantur, rectè & dantur & accipiuntur. Porrò autem ſi vſus philoſophiæ non eſt malorũ,
ſed datus eſt Græcorum optimis & præſtantiſsimis, hinc quoq; clarum, à quo data ſit, à
prouidentia ſcilicet, quæ vnicuiq; diſtribuit pro meritis ea quæ conueniunt. Meritò er-
go Iudæis quidem lex, Gręcis autem data eſt philoſophia vſq; ſd aduentum: hinc autem
eſt vniuerſa ac geoeralis vocatio, ad peculiarem populum iuſtitiæ, per eam qoæ eſt ex fi-
de doctrinam, per vnum cogente Dominum eo qui eſt vnos ſolus Deus amborum, Gręe-
corum ſcilicet & barbarorum, vel potius totius humani generis. Philoſophiam antem
ſæpe

A ſæpe diximus,id quod per philoſophiam aſſequitur veritatem, etiamſi ſit ſingulare: iam
verò ea etiam quæ bona ſunt in artibus, vt in artibus, habent principium diuinitus. Vt
autem artificioſe aliquid facere continetur in artis contemplationibus, ita prudenter fa
cere locatur ſub prudentia: prudentia autem eſt virtus, & proprium eſt eius & alia co-
gnoſcere, & ea maximè quæ ad ipſam pertinent. Et ſapientia quæ eſt facultas, nihil eſt
aliud quàm ſcientia diuinorum & humanorum bonorum. Dei autem eſt terra & eius
plenitudo, bona diuinitus venire ad homines docens dixit ſcriptura,per diuinam virtu
tem ac poteſtatem, perueniente diſtributione ad humanũ auxilium. Iam verò ſunt tres
modi omnis vtilitatis,qua alius alium impertitur: vnus quidem per affectationẽ,vt Pæ-
dotriba qui effingit puerum: alius autem per aſsimilationem,vt qui alterum vt creſcat
hortatur,eò quòd ipſe prior creuerit:& ille quidem adiuuat eum qui diſcit,hic autem ſi-
mul prodeſt ei qui accipit.Tertius autem modus eſt qui fit iuſſu, quando pędotriba non
amplius informans eum qui diſcit, nec per ſe luctam oſtendens puero ad imitationem,
ſed tanquam iam ſatis exercitato nominatim imperat vt luctetur. Is ergo qui eſt cogni-
tione prędit us, cùm à Deo poteſtatem iuuandi acceperit,alios quidem iuuat, effingens
affectatione, alios verò adhortans aſsimilatione, alios verò præceptione docens & eru-
diens.Certè ipſe quoq; pari ratione adiutus eſt à Domino. Sic ergo cognoſcitur vtilitas
quæ à Deo peruenit ad homines,ſimul adhortãtibus Angelis. Etenim diuina virtus præ
bet bona per Angelos,ſiue videantur,ſiue non videantur. Talis etiam fuit modus in ad-
uentu Domini, quando & per hominum cogitationes & ratiocinationes virtus aliquid
inſpirat,& in mentes vim immittit & ſenſum perfectiorem, promptitudinis & animi a-
B lacritatis vehementiam præbens, & ad quæſtiones & ad implenda opera. Exponuntur
autem nobis quoq; nihilo ſecius ad imitationem & aſsimilationem, verè admirabilia
& ſancta virtutis exempla per res geſtas quæ ſcriptæ ſunt.Porrò autẽ genus quoq; actio-
nis eſt manifeſtiſsimum & per teſtamenta Domini, & per leges quę ſunt apud Græcos,
quinetiam per ea quæ ſunt præcepta in philoſophia. Et vt ſemel dicam, omnis vtilitas
quæ ad vitam pertinet,ſuprema quidem ratione, à Deo omnipotente, qui præeſt omni-
bus patre, perficitur per filium, qui etiam propterea eſt Seruator omnium, inquit Apo- 1. Tim.4.
ſtolus,maximè autem fidelium. Proximè autẽ ab ijs quæ ſunt proxima ſingulis,per iuſ-
ſum & præceptionem eius qui eſt propinquus primę cauſæ,nempe Domino.Qui eſt au
tem apud nos cognitione prædirus,ſemper verſatur in ijs quę ſunt pręcipua.Sed ſi quan
do eſt ei otium,& tempus relaxandi animi ab ijs quæ ſunt præcipua,loco alterius recrea
tionis, Græcam quoq; attingit philoſophiam, vt qui ſit bellarium ad cœnam illaturus,
non vt qui neglexerit ea quæ ſunt præſtantiora,ſed vt qui acceperit quantum decet,idq;
propter eas quas dixi cauſas. Qui autem in Philoſophia apperunt ea quæ nõ ſunt neceſ-
ſaria,ſed ſuperuacanea,& ſolùm cõtentioſis vacant ſophiſmatibus, diſcedunt ab ijs quæ
ſunt neceſſaria & præcipua,rationum vmbras verè perſequentes. Ac bonum quidem eſt
ſcire omnia:cui autẽ imbecillus eſt animus ad multarũ diſciplinarũ ſuſcipiendam peri-
tiam, ea ſola eliget quę ſunt præcipua & meliora. Nam quę eſt reuera ſcientia, quã dici-
mus ſolũ habere eum qui eſt præditus cognitione, eſt firma ac ſtabilis cõprehenſio per
conſtantes ac ſtabiles rationes deducens ad cauſæ cognitionem. Qui habet aũt ſcientiã
C eius quod verũ eſt in re aliqua, quæcunq; ea ſit,in eadẽ habet etiã eius quod verũ eſt ſci-
entiã. Illa ergo oratio mihi videtur rectè ſe habere, an ſit philoſophandũ: eam enim hoc
ipſum conſequit̃.Sed etſi nõ ſit philoſophandũ, nõ enim aliquid condemnarit quiſpiã,
ſi non prius nouerit,eſt ergo philoſophandum.Hęc cùm ita ſe habeant,oportet Græcos
diſcere per legem & prophetas,colere vnum Deum qui eſt verè omnipotens.Deinde do
ceri per Apoſtolũ: Nobis autem nullum eſt ſimulachrum in mundo, quoniam in rebus 1.Cor.8.
genitis nihil poteſt Dei referre imaginẽ. Præterea doceri,quòd nec eorum quos colunt
ſimulachra ſunt imagines: neq; enim figura tale eſt genus animarum, cuiuſmodi fin-
gunt Græci ſtatuas. Non cadunt enim animæ ſub aſpectum, non ſolùm quæ ſunt com-
potes rationis, ſed etiam animæ aliorum animantium. Corpora autem ipſarum, nun-
quam fiunt partes ipſarum animarũ, ſed inſtrumenta,vt quibus alię quidem inſideant,
aliarum verò ea ſunt vehicula, aliarum verò alio modo poſſeſsiones. Sed nec fieri poteſt
vt inſtrumentorum expreſſe imitentur imagines.Fingat enim Solem,vt videtur,aliquis,
& Iridis imaginem reprę ſentet coloribus: poſtquam autem ſimulachra reliquerint,tunc
audient ſcripturam: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm ſcribarum & phariſæo- Matth.5.
rum,qui iuſtificantur per abſtinentiam à malis,cum eo quòd cum ea quæ eſt in his perfe
ctione, proximũ quoq; poſsitis diligere & ei benefacere, nõ eritis regales.Augmentum
enim eius, quæ eſt ex lege iuſtitiæ, oſtendit eum qui eſt præditus cognitione. Sic cùm
fuerit aliquis collocatus in capite quod ſuum regit corpus,cùm peruenerit ad ſummum
fidei, ipſam, inquam, cognitionem circa quam ſunt omnes ſenſus, aſſequetur ſimiliter
ſummam hæreditatem.Cognitionem autem obtinere principatũ, apertè oſtendit Apo-

2.Cor.10. ſtolus ijs qui poſſunt perſpicere, hoc modo ſcribens Græcis illis Corinthijs: Spem au- D
tem habentes augeſcente fide veſtra fore, vt magnificemur ſecundum regulam noſtram
in abundantia, vt in ijs quæ ſunt ſupra vos euangelizem. Non dicens extenſionem præ-
dicationis quæ fuit in loco, quoniam fidem quoque dicit abundaſſe in Achaia. Fertur
Act.17. autem in Actibus quoq; Apoſtolorum, Verbum prædicaſſe Athenis: ſed docet cognitio-
nem, quæ eſt perfectio fidei, abundare vltra catecheſim, conuenienter maieſtati doctrinę
Domini, & regulæ eccleſiaſticæ. Quocirca paulò etiã inferius ſubiungit: Si autẽ ſum im
peritus ſermone, ſed non cognitione. Cæterùm qui ex Gręcis gloriantur, quòd ab eis
comprehenſa fuerit veritas, dicant nobis à quonam glorientur ſe didiciſſe. A Deo quidẽ
non, dixerint: ab hominibus autem confitentur. Et ſi hoc ita eſt, aut à ſeipſis ſerò didice-
rint, ſicut certè ex ipſis quoque quidam inſolenter gloriantur: aut ab alijs ſimilibus. Sed
non ſunt fide digni de Deo dicentes homines, quatenus homines: neq; enim qui homo
eſt, poteſt pro dignitate de Deo vera dicere: imbecillus & morti obnoxius, de ingenito,
& eo in quem non cadit interitus: & opus de eo qui fecit. Deinde qui non poteſt de ſe-
ipſo vera dicere, an non multò magis ne de Deo quidem ei credendum eſt? Quantum e-
nim abeſt homo à Dei poteſtate, tantum eſt etiam eius oratio imbecilla, etiamſi nõ Deũ,
ſed de Deo dicat, & verbo diuino. Eſt enim imbecilla natura humana oratio, & quæ non
poſsit Deum dicere, non dico nomen, eſt enim hoc commune non ſolùm Philoſophis,
ſed etiam Poëtis nominare, neq; eſſentiam, neq; enim poteſt fieri, ſed Dei vim & opera.
Quanquã qui Deum ſibi adſcribunt magiſtrum, vix perueniunt ad Dei notitiam, opem
eis ferente gratia ad quantulamcunque cognitionem, vtpote voluntate voluntatem, & E
ſancto Spiritu ſanctum Spiritum contemplari aſſuefacientes, quoniam ſpiritus ſcruta-
1.Cor.2. tur Dei profunda. Animalis autem homo non capit ea quæ ſunt Spiritus. Sola ergo eſt à
Deo tradita, quæ eſt apud nos doctrina, à qua dependent omnes fontes ſapientiæ, qui-
cunque ad veritatem tanquam ad ſcopum feruntur. Venientis certè ad homines Domi
ni qui nos erat docturus, innumerabiles fuere ſignificatores, annunciatores, præpara-
tores, præcurſores ab alto ex mundi conſtitutione, per opera, per verba præſignifican-
tes, prædicentes eſſe venturum, & quomodo, & quando, & quænam ſigna. Eminus
certè lex præmeditatur & prophetia. Deinde præcurſor oſtendit præſentem, poſt quem
Adieci vocabula duo, quæ in Græco videbantur deeſſe, nẽpe, Philoſophi Græcis. prædicatores docentes aduentus virtutem ſignificant. Philoſophi Græcis ſolis, neque
ijs omnibus placuere, ſed Platoni quidẽ Socrates, & Xenocrati Plato, Ariſtoteles Theo
phraſto, & Cleanthi Zeno, qui ſuis ſolis perſuaſerunt aſſeclis. Magiſtri autem noſtri
verbum non manſit in ſola Iudæa, ſicut Philoſophia in Græcia, ſed diffuſum eſt per to-
tum orbem terræ, Græcorum ſimul & barbarorum gentibus & vicis & totis vrbibus per
ſuadens, totas domos & ſeorſum vnumquenque ex ijs qui audierunt, & ex ipſis etiam
Philoſophis non paucos iam traducens ad veritatem. Et Græcam quidem philoſophi-
am ſi quiuis magiſtratus prohibuerit, ea ſtatim perit: noſtram autem doctrinam à pri-
ma vſque prędicatione prohibent ſimul Reges & Tyranni, & ſinguli Duces & magiſtra-
tus cum vniuerſis ſatellitibus, & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligeran-
tes, & nos pro viribus excindere conantes. Illa autem magis etiam floret: non enim e-
moritur vt doctrina humana, neq; flacceſsit vt donum imbecillum. Nullum enim Dei F
donum eſt imbecillum: manet autem eiuſmodi vt prohiberi nequeat, cùm prædictum
tamen ſit fore, vt ea patiatur perſecutionem. Deinde de Poëtica quidem dicit Plato: Res
quædam leuis & ſacra eſt Poëta, nec poteſt verſus facere priuſquam fuerit Deo afflatus
& mente exceſſerit. Democritus quoque ſimiliter: Poëta autem quæcunq; quidem ſcri-
pſerit cum Dei afflatu & ſacro ſpiritu, ſunt valde pulchra. Scimus autem qualia dicunt
Poëtę: Omnipotentis autem Dei prophetas, qui inſtrumenta fuere diuinæ vocis,
nemo ſtupuerit. Eius ergo qui eſt cognitione præditus veluti ſtatuam effin-
gentes, iam quidem oſtendimus, quænam ſit eius morum magnitu-
do & pulchritudo, veluti deſcribentes. Qualis autem ſit in
contemplatione rerum naturalium, poſtea oſten-
detur, cùm de ortu mundi tractare
cœperimus.

FINIS LIBRI SEXTI.

A CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER SEPTIMVS.

IAM verò tempus eſt vt Græcis oſtendamus, ſolũ eſſe verè pium ac religio
ſum, eum qui eſt cognitione prædicus: vt cùm didicerint Philoſophi, qua-
lis ſit is qui verè eſt Chriſtianus, ſuam damnent inſcitiam, vt qui temerè
quidem & inconſideratè nomen perſequantur: nullo autẽ iudicio eos im-
pios, & à Deo alienos vocent, qui nouuut eum qui verè eſt Deus. Oportet
autem ad philoſophos euidentioribus vti rationibus, vt ex ſua ipſorũ doctrina exercita
ti iam poſsint exaudire, etiam ſi ſeipſos nondum dignos præbueriut, vt eſſent facultatis
credendi participes. Dictionũ autem Propheticarũ non meminerimus in pręſentia, tem
pore opportuno poſtea vſuri ſcripturis. Quæ aũt ab eis ſignificantur indicabimus, Chri
ſtianiſmũ ſummatim deſcribentes, ne interrumpamus orationis continuationem, ſi vnà
complectamur ſcripturas, idq; ijs qui nondũ intelligunt earũ dictiones. Poſtquã autem
oſteuderimus ea quæ ſignificantur, tunc eis cùm crediderint, ex redundanti copia ape-
B rientur ſcripturæ. Quòd ſi ea quæ à nobis dicuntur, videantur aliquibus ex vulgo diuer-
ſa à ſcripturis Domini: ſciendũ eſt ea illinc & ſpirare & viuere, & cum ex eis argumentũ
habeant, ſe ſententiam ſolam, non dictionẽ, profiteri adducere. Nimia enim pertractatio
quę non fit in tempore, meritò videri potuerit eſſe ſuperuacanea: & non conſiderare om
nino id quod inſtat & vrget, nimiæ fuerit ſocordiæ & egeſtatis. Verè aũt beati ſunt qui Pſal. 118.
ſcrutantᷣ teſtimonia Domini: iu toto corde exquirent ipſum. De Domino autẽ teſtimo-
nium ferunt Lex & Prophetę. Eſt ergo nobis propoſitũ oſtendere, eum ſolum qui eſt co-
gnitioue prędicus, eſſe ſanctũ, & ritè eum qui eſt verè Deus colere, prout eius decet maie
ſtatem: eum autẽ qui Deum colit vt eius maieſtatẽ decet colere, conſequitur Dei amor,
& in Deũ pietas. Quicquid ergo eſt excellens & ſuperius, exiſtimat eſſe honorabile pro
dignitate: & in rebus quidẽ ſenſilibus, eſſe honorandos magiſtratus & parentes, & om-
nem presbyterũ: in ijs autẽ quæ docentur, antiquiſsimam philoſophiã & vetuſtiſsimam
prophetiã: in his autẽ quæ intelligentia percipiuntur, id quod eſt vetuſtius: in generatio
ne, tempore & principio carens principium: & eorum quę ſunt primitias, filiũ, à quo di-
ſcere eam quæ omnia ſuperat cauſam, nempe patrem vniuerſorũ, quæ quidem eſt vetu-
ſtiſsima, & omniũ beneficentiſsima, & voce uon vtiq; traditur, ſed cultu & ſilentio cum
ſaucta admiratione eſt colenda & veneranda. & perquã propriè quidem dicitur à Domi
no, quanrum poſſunt audire ij qui diſcunt, iutelligitur autem ab ijs qui à Domiuo electi
ſunt ad cognitionẽ, eſt eorũ qui ſunt, vt ait Apoſtolus, exercitati ſenſibus. Dei ergo cul-
tus eſt continua animæ cura ei qui eſt prædicus cognitioue, & eius perpetua in Deo oc-
C cupatio per charitatẽ quæ nunquam intermittitur. Eius enim cultus qui verſatur circa
res hominum, vnus quidem eſt qui reddit meliores: alius verò, qui ſeruit: mediciua qui-
dem corpus, philoſophia verò auimã reddit meliorẽ. Ac patentibus quidem à filijs, ma-
giſtratibus autem ac principibus ab ijs qui parent eorũ ditioni, ſeruiens accedit vtilitas.
Similiter aũt etiã in Eccleſia, eam quidem quę facit meliores, presbyteri ſeruant in eccle
ſia: eam aũt quæ ſeruit, diaconi. Ambobus his miuiſterijs Angeli Deo ſeruiunt in diſpen
ſatione & œconomia rerum terrenarũ: & ipſe qui eſt cognitione prædicus, qui Deo qui-
dem inſeruit, hominibus autem oſtendit eam quæ meliores facit contemplationẽ, quo-
modocunq; ad erudiendũ fuerit conſtitutus, ad hominũ correctionẽ. Ille enim ſolus eſt
pius ac religioſus, qui pulchrè ac citra vllam reprehenſionẽ, in rebus humanis Deo ſer-
uit. Quomodo enim plantarũ cultura eſt optima, per quã naſcuntur & importantur fru
ctus, ſcientia & agriculturæ experientia hominibus vtilitatẽ afferens: ita eius qui eſt co-
gnitione prædicus, pius ac religioſus Dei cultus, eorũ hominũ fructus qui per ipſum cre
diderunt in ſe accipiens, cùm plures ad agnitionẽ veniant, & per ipſam ſalui fiant, opti-
mum importat prouentũ per experientiã. θεοπρέπεια autẽ, ita enim vocatur cultus Dei ma-
ieſtati conueniens, eſt habitus qui id conſeruat quod Deum decet. θεοπρεπὴς, id eſt, qui con
uenienter Dei maieſtati Deum colit, ſolus fuerit Dei amicus. Is aũt fuerit qui nouit quid
deceat & ſcientia & vita, qua ſit viuendũ ei qui eſt futurus, & iam Deo aſsimilatur. Ea er-
go ratione fuerit primũ & Dei amans: nam vt qui patrẽ honorat, amat patrẽ: ita qui Deũ
houorat, Deum amat. Qua quidem ratione mihi quoq; videntur eſſe tria effecta cogno-
ſcendi poteſtatis: res noſſe: ſecundum, id efficere quod verbum ſeu ratio dictauerit: &
tertium, poſſe tradere, prout Dei conuenit maieſtati, ea quæ occulta fuerant apud verita

tem.Is ergo cui perſuaſum fuerit Deum eſſe omnipotentem, & diuina myſteria didice- D
rit à filio eius vnigenito, quemadmodũ fuerit is ἄθεον id eſt impius? nam ἄθεος quidem eſt
qui non putat eſſe Deum: δεισιδαίμων autem, hoc eſt, ſuperſtitioſus, qui timet dæmonia,
qui omnia refert in Deos,& lignum, & lapidem, & ſpiritum,& hominem qui viuit è ra-
tione redactum in ſeruitutem.Fides ergo eſt noſſe Deum,quæ eſt ptima poſt fiduciã do-
ctrinæ Seruatoris, nullo modò iniuſta facere,exiſtimare hoc decere Dei agnitionem. Ea
re in terra quidem res eſt præſtantiſsima homo, qui eſt maxima in Deum pietate.In cœ-
lo aũt res eſt pręſtantiſsima, Angelus, qui loco propius & iam purius eſt æternę & beatę
vitę particeps. Perfectiſsima autẽ & ſanctiſsima,& maximè principalis,& quæ maxime
pręeſt, & eſt maximè Regia,& longè beneficentiſsima, eſt natura filij, quæ eſt ſoli omni-
potenti propinquiſsma: ipſa maxima excellentia, quæ omnia ordinat ex voluntate pa-
tris, & optimè gubernat vniuerſum, indefeſſa & in exhauſta poteſtate cuncta operans,
propterea quòd agit arcanas & abditas reſpiciens notiones. Nunquã enim à ſua excedit
ſpecula Dei filius, vt qui non diuidatur, non diſſecetur, non tranſeat à loco ad locũ, ſit au
tem ſemper vbiq;,& nequaquam contineatur:tota mens,tota lux paterna,totus oculus,
qui omnia videt, omnia audit, ſcit omnia, poteſtate ſcrutatur poteſtates. Ei ſubiecta eſt
vniuerſa militia Angelorũ & Deorũ, Verbo paterno quod ſanctam ſuſcepit œconomiam
ac diſpenſationẽ, propter eũ qui ſubiecit. Per quæ ſunt etiã omnes eius homines: ſed alij
quidem per agnitionẽ, alij verò nondũ:& alij quidẽ vt amici, alij verò vt ſerui fideles, alij
verò, vt abſolutè ſerui. Hic eſt magiſter, qui myſterijs quidẽ erudit eum qui eſt præditus
cognitione:& ſpe bona eum qui eſt fidelis : & corrigente diſciplina per ſentientem ope- E
rationẽ, eum qui eſt duro corde:hinc eſt prouidentia priuatim, publicè,& vbiq;. Dei aũt
eſſe filium,& eum eſſe Seruatorẽ & Dominũ quẽ nos dicimus, apertè diuinę oſtendunt
Prophetię. Hac ratione qui eſt omnium Græcorum & barbarorum Dominus, perſuadet
ijs qui volunt:neminẽ enim cogit ab ipſo ſalutẽ accipere, propterea quòd poſsit eligere,
& omnia à ſe implere ad ſpem accipiendã. Hic eſt qui dat Græcis ſapientiam per inferio
res Angelos. Sunt enĩ iuſſu diuino & antiquo per gentes diſtributi Angeli. Sed pars Do-
mini eſt opinio credentium. Aut enim omnium hominum curam non gerit Dominus,
idq; ei acciderit, aut quòd non poſsit, quod quidẽ eſt nefariũ, eſt enim ſignum imbecilli-
tatis:aut quòd nolit cùm poſsit, non eſt autem boni affectio:non eſt ergo ſocors ob deli-
tias, qui propter nos carnem accepit patibilem. Aut curam gerit vniuerſorum, quod qui
dem pertinet etiam ad eum qui eſt Dominus vniuerſorum. Seruator enim eſt nõ horum
quidem ſeruator, illorum verò non. Pro ea aũt quam habet vnuſquiſq; aptitudine, ſuum
diuiſit beneficium & Græcis & barbaris, & ijs qui ex eis prædeſtinati quidẽ fuerant, ſuo
autem tempore ſunt vocati, fideles & electi. Neq; ergo vnquam aliquibus inuiderit, qui
omnes quidem ex æquo vocauit: ijs autem qui eximiè crediderunt, honores tribuit exi
mios. Neq; ab alio prohibitus vnquam fuerit, qui eſt omnium Dominus,& maximè bo-
ni & omnipotentis patris voluntati ſeruiens. Sed neq; Dominum impatibilem, qui ſine
principio eſt genitus, vnquã tangit inuidia:ſed nec res hominum ita habent, vt eis poſsit
inuidere Dominus. Alius autem eſt qui inuidet, quem etiam tetigit affectio. Sed nec dici F
poteſt Dominum nolle dare ſalutem humano generi propter ignorationem, quòd ne-
ſciat quomodo ſit gerenda cura vniuſcuiuſq;. Ignoratio enim Deũ non tangit, qui ante
mundi conſtitutionem fuit patris conſiliarius : hæc erat enim ſapientia qua Deus dele-
ctabatur omnipotẽs. Dei enim virtus ſiue poteſtas eſt filius, vtpote ante omnia quæ ſunt
genita, Verbũ patris maximè principale,& eius ſapientia, propriè etiã dici potuerit ma-
giſter eorũ qui per ipſum ſunt formati. Sed neq; ab aliqua voluptate abſtractus relinquit
vnquam hominum curationem, qui cùm ſuſcepiſſet carnem quę natura genita fuerat pa
tibilis, ad impatibilitatis habitũ eam erudijt. Quomodo autẽ eſt Seruator & Dominus, ſi
non eſt omnium Seruator & Dominus? Sed eſt quidẽ Seruator eorum qui crediderunt,
propterea quòd ſcire voluerint : eorũ autẽ qui nõ crediderũt eſt Dominus, ſi cùm potue
rint confiteri, propriam & eis conuenientem acceperint beneficentiam. Omnis autem
Domini operatio, relationem habet ad omnipotentem, & eſt filius paterna quædam, vt
ita dicam, operatio. Nunquam ergo ſeruator habet odio homines, qui etiam propter ſuã
excellentem benignitatem,& in homines charitatẽ, non deſpecta carnis humanæ imbe
cillitate, ſed ea indutus, ad cõmunem venit hominũ ſalutem : eſt enim communis fides
eorum qui elegerunt: ſed neq; propriũ opus vnquã neglexerit, quòd ſoli ex alijs anima-
libus homini notio & mentis perceptio indita ſit à creatione, neq; alia melior & conue-
nientior hominũ adminiſtratio Deo fuerit, quàm quæ eſt ordinata. Semper ergo conue-
nit ei quod eſt ſecundum naturam melius ac præſtantius, vt præſit ei quod eſt deterius,
& eius quod non poteſt aliquid rectè regere, ei detur adminiſtratio. Eſt aũt id quod verè
regit & præeſt, diuinũ Verbum & eius prouidentia, quæ omnia quidem reſpicit, nullius
autem ex ijs qui ad eam pertinent deſpicit curationem. Ii autem qui ad ipſum pertinere,

& ei

A & ei eſſe coniuncti elegerunt, fuerint qui per fidem initiantur. Hic omniũ bonorum, vo-
luntate patris omnipotẽtis, autor & cauſa filius, eſt primus effector motus, poteſtas quæ
ſenſu non poteſt comprehendi. Non enim id quod erat, viſus eſt iis qui non poterant ca
pere propter imbecillitatẽ carnis. Cùm ergo carnẽ accepiſſet ſenſilem, venit oſtenſurus
hominibus ſufficientes eſſe eorũ vires, vt poſsint obedire mandatis. Cùm ſit ergo virtus
paterna, facilè ſuperat ea quæ uoluerit, ne minimũ quidẽ relinquens, cuius curã non ge-
rat eius adminiſtratio. Neq; enim totũ ab eo vtiq; rectè eſſet effectũ. Maximæ autẽ, vt ar-
bitror, poteſtatis eſt omnium partium, etiam vſq; ad minimã, accurata examinatio, per-
uadens ad primum uniuerſorum adminiſtratorem, qui ex voluntate patris gubernat o-
mnium ſalutem, alijs ordinatis qui ad alios perfectos reſpiciunt, donec perueniatur ad
magnum pontificem. Ab vno enim deſuper principio, quod conuenienter voluntati o-
peratur, dependent prima, ſecunda, & tertia. Deinde in ſummo fine eius quod apparet,
beati poſiti ſunt Angeli, atque adeo vſq; ad nos ipſos, alij ſub alijs ſunt collocati, qui ex v-
no & per vnũ & ſeruantur & ſeruant. Quomodo ergo vel minima pars ferri vnà moue-
tur ſpiritu lapidis magnetis, extenſa per multos annulos ferreos: ita etiam qui ſunt virtu
te præditi, diuino ſpiritu attracti, cum prima manſione coniunguntur, deinceps aũt alij
vſq; ad poſtremã. Qui aũt ſunt mali ex imbecillitate, cùm propter iniuſtam imbecillita-
tem in malum habitũ inciderint, vt qui nec teneant nec teneantur, circunfluunt circum-
acti animi perturbationibus, humiq; decidunt. Lex enim hæc ab alto data eſt, vt qui ve-
lit eligat virtutem. Quocirca præcepta quoq; quæ & in lege, & ante legem erant, non le
B gibus (iuſto enim non eſt lex lata) ſtatuerunt vt qui elegiſſet quidem, æternam vitam &
beatum præmium acciperet: qui autem rurſus vitio eſſet delectatus, conceſſere vt verſa-
retur cũ iis quos elegerat: & rurſus vt anima quæ aſsiduè euadit melior ad acquirendam
virtutem, & patandam iuſtitiam, meliorem locũ accipiat in vniuerſo, vt quæ per vnum-
quenq; profectũ extendatur ad habitũ impatibilitatis, donec peruenerit ad virum per-
fectũ, nempe ad cognitionis ſimul & hæreditatis excellentiã. Salutares hæ cõuerſiones,
pro ordine mutationis, diuiduntur, & temporibus, & locis, & honoribus, & cognitioni-
bus, & hæreditatibus, & miniſterijs, vſq; ad eam quæ tranſcendit contemplationẽ, & eſt
proxima Domino in æternitate. Quod eſt aũt amabile, adducit ad ſui cõtemplationem,
quemlibet qui ſe totum applicauit ad cognitionem per dilectionem cognitionis. Quo-
circa pręcepta dedit & priora & poſteriora, ex vno fonte hauriens Dominus, nec eos qui
erant ante legem, ſine lege eſſe nihilipendens: nec eos qui non audiebant barbaram phi
loſophiã, ferri effrenatos permittens. Nam cùm illis quidem præcepta, his verò prębuiſ-
ſet philoſophiam, incredulitatem concluſit ad aduentum, quo tempore eſt inexcuſabi-
lis quiſquis non crediderit. Ab alio enim & græco & barbaro profectu, deducit ad eam
quæ eſt per fidem perfectionem. Si quia autem ex Græcis, tranſgreſſus id quod præcedit
Græcæ philoſophiæ, protinus ad veram aggreſſus eſt doctrinã, is etſi ſit planè rudis, lon-
go ſuperauit interuallo, cùm ſalutis compendium per fidem elegerit ad perfectionem.
Quęcunq; ergo nihil impediebant quo minus eſſet homini liberũ eligendi arbitrium,
effecit vt ea ad virtutẽ opem ferrent, vt aliqua quidẽ ratione iis etiã qui poſſunt obſcurè
C & exiliter diſpicere, is qui reuera eſt ſolus vnus omnipotens, bonus appareat Deus, à ſe-
culo in ſeculum dans ſalutẽ per filiũ. Is rurſus nulla ratione fuit autor & cauſa mali: ad v-
niuerſi enim ſalutẽ, ab eo qui eſt vniuerſorũ Dominus, omnia ſunt ordinata, & vniuerſè
& ſigillatim. Eſt ergo officiũ iuſtitiæ ſalutaris, vnũquodque ſemper deducere ad id quod
eſt melius, prout cõtingit & cõceditur: ad ſalutẽ enim & permanſionẽ eius quod eſt prę-
ſtantius, conuenienter ſuorũ morũ proportioni, adminiſtrantur etiam quæ ſunt mino-
ra. Ecce enim quicquid eſt virtute præditũ, mutatur in melius, habens propriam cauſam
mutationis, electionẽ cognitionis, quam habebat anima in ſua poteſtate. Caſtigationes
autem quæ ſunt neceſſariæ bonitati magni qui intuetur iudicis, & per propinquos An-
gelos, & per varia præiudicia, & per perfectum & omni ex parte abſolutum iudicium, co
gunt eos qui doloris ſenſum paulò amplius exuerunt, duci pœnitentia. Alia autẽ taceo,
Dominũ glorificans. Cæterùm dico illas animas cognitione præditas, quæ magnificen-
tia contemplationis, vniuſcuiuſq; ſancti ordinis vitæ inſtitutũ ſuperant, cùm in quibus
beatæ Deorũ definitæ habitationes ſunt diſtributæ, ſanctæ in ſanctis fuerint reputatę, &
totæ ex totis tranſportatæ in melioribus locis meliora loca venerint, nõ in ſpeculis aut
per ſpecula diuinam amplectentes contemplationem, quammaximè autem euidenti &
verè puro ac ſyncero diuinæ cõtemplationis ſempiternę, ſempiterno exceptas cõuiuio,
quo ſatiari non poſſunt quæ ſupra modum amant animæ, & inexplebili fruentes læti-
tia in ſecula nunquã terminanda, permanere, honoratas, vt ita dicam, identitate vniuer-
ſæ excellentię. Hęc eſt cõtemplatio quę cõprehendi poteſt ab iis qui ſunt mundo corde.
Hęc eſt ergo operatio eius qui eſt cõſummatus in cognitione, cum Deo habere cõſuetu-
dinẽ per magnũ pontificem, pro viribus Domino aſsimilatũ per omnẽ in Deũ pietatem

& religionem, quæ tendit ad hominũ ſalutem per curá exercendæ in nos beneficentiæ: D
& turſus per ſacra miniſteria, & per doctrinam, & per bonorum operum effectioné.Iam
verò ſeipſum quoq; creat & fabricatur.Quinetiam eos qui ipſum audiũt, exornat is qui
eſt cognirione prædirus, ei quod natura poſsidet imparibilitatem, id quod ex exercira-
tione eam haber, quoad eius fieri poteſt,maximè aſsimilans, idq; cùm à Domini conſue
tudine & conuerſatione minimè poſsir auelli. Manſuetudo aũt, vt ego quidem opinor,
& benigniras,magnificusq; & maieſtate plenus Dei cultus, ſunt regulæ aſsimilationis
quæ oritur ex cognitione.Has ego dico virtutes eſſe ſacrificium Deo grarũ & acceptum,
cor à ſuperbia & faſtu alienũ cum recta ſcientia,dicente ſcriptura, eſſe Dei holocauſtum,
cùm quiſquis ex hominibus aſſumptus eſt ad ſanctitaré, illuminetur ad eam quæ diſcer-
ni non poteſt vnionem.Nam ſeipſos redigere in captiuitatem,& ſeipſos interimere,ve-
terem hominem qui per cupiditates corrumpitur,inrerficientes,& nouum ſuſcitantes à
veteti mortis conuerſione,& Euangelium iubet & Apoſtolus, depoſitis quidem animi
perturbatiouibus,à peccato autem effectos omnino alienos. Hoc erat quod lex quoque
tacitè ſignificabar, iubens peccatoré tolli de medio,& à morte ad vitam traduci eam quę
eſt ex fide imparibiliraté.Quod cùm non intelligerent ij qui leges docebant,legé autem
accepiſſent vt quę delectaretur rixis & cõtentionibus, dederunt occaſionem ijs qui eam
temerè voluut calumniari.Propter quam cauſam meritò Deo non ſacrificamus,qui nul-
lius indiget,& omnia præbuit hominibus:ſed eum glorificamus qui eſt pro nobis ſacri-
ficatus,nos ipſos ſacrificátes,ad id quod eſt nullius indigés, ex eo quod nullius indiget,
& ab impatibili ad id quod eſt imparibile.Deus eñ ſola noſtra ſalure delectatur. Meritò E
ergo ei non offerimus ſacrificium,qui non vincitur à voluptatibus,cùm inferius, & nec
vſq; ad craſsiſsimas nubes,& longè etiã ab ijs petueniat quę fit per fumũ exhalatio,ſi mo
dò perueniat.Nullius ergo indiget Deus, nec capitur voluprate, nec eſt aut lucri aur pe-
cuniæ cupidus,cùm ſir plenus,& cuilibet quod ortũ eſt & indiget,omnia præbeat. Neq;
ſacrificijs,ſed neq; donatijs,neq; rurſus gloria & honore Deus inuocatur,neq; aliquibus
eiuſmodi allicitur:ſed ſolis viris bonis & honeſtis apparet,qui iuſtum nunquá prodide-
rint vel propter metum intentatũ,vel propter promiſſa magnifica. Qui aũt non perſpe-
xere humanę animę libertatem,& quę quod ad vitę artinet electionem,non poteſt redi-
gi in ſeruitutem,quæ ab inerudita fiunt iniuſtitia ægrè fereutes, Deum non eſſe exiſti-
mant.His conſimili opinione,qui in voluptatum intemperantiam, & vehementes dolo
res,& in infortunia præter expectationem incidunt,& caſus lamentantur, dicunr nó eſ-
ſe Deum:vel ſi ſit,nó omnia intueri.Alij aũt ſunt quibus eſt perſuaſum,eos qui Dij exiſti-
mant,ſacrificijs & donis poſſe placari,aſſentientes & fauentes eorũ libidinibus, & neq;
volunt credere ſolum eſſe eum qui eſt verè Deus, qui eſt in verę iuſtitiæ identitate. Pius
ergo eſt ac religioſus is qui eſt cognitione præditus, qui primùm quidem ſui curá gerit,
deinde proximorũ, vt fiant quam optimi. Etenim filius bono patri grarificatur, ſeipſum
præbens bonũ & patri ſimilem:& principi ac magiſtratui is qui eius ſubiungit imperio.
Nam credere quidé & parêre,eſt in noſtra poteſtate.Malorũ autem cauſam ſi quis puta-
uerit & materiæ imbecilliraté, & nó voluntate adductos ignorationis impetus,& ratio-
nis expertes propter inſcitiam neceſsitates, cùm eos perinde ac beſtias aliquas per diſci F
pliná longè ſuperauerit qui eſt cognitione præditus,diuinũ imirans inſtitutũ,bene facit
pro viribus hominibus qui voluerint:& ſi quando fuerit in magiſtratu conſtitutus, nón
ſecus ac Moſes,præeit ad ſalutem eorũ in quos obtinebit imperium, & manſuefaciet id
quod eſt agreſte & infidele:honore quidem eorũ qui ſunt optimi ac præſtantiſsimi:ſup-
plicio aurem improborum, quod conuenienter rationi adſcriptum eſt ad diſciplinam.
Imago enim valde diuina & Deo ſimilis,eſt viri iuſti anima, iu qua per præceptorũ obe-
dientiam ædificatur & collocarur dux mortaliũ & immortaliũ omniũ,Rexq; & genitor
omnium,bonorum reuera lex & præſcriptũ,& Verbum ęternum,qui & priuatim ſingu-
lis,& cõmuniter omnibus eſt vnus Seruator. Hic eſt reuera vnigenitus, & omniũ Regis
& omniporentis patris gloriæ figura, quæ ei qui eſt cognitione prędirus imprimit perfe
ctam contemplarionem ad ſuam imaginé,vt ſit iam tertia diuina imago,quę quoad eius
fieri poreſt aſsimilatur cauſę ſecundę,ei quę eſt reuera vita, per quam, veram vitam viui-
mus,veluti nobis deſcribentes eum qui eſt cognitione prędirus, qui verſatur in ijs quę
ſunt firma ac ſtabilia,& nec mutari poſſuut & alterari.Sibi ergo & ſuis imperans,firmam
ac ſtabilem poſsidés cõprehenſionem diuinę ſcienrię,germanè ac ſyncerè accedit ad ve
ritaté.Eorum eñ quę intelligentia percipiuntur cognitio & comprehenſio,iurè dicatur
firma ac ſtabilis ſcientia: cuius ea quidem pars quę verſatur in rebus diuinis, hoc habet
munus vt conſideret quidem quę ſit prima cauſa,quid verò ſit per quod facta ſunt om-
nia,& ſine quo factum eſt nihil:& quęnam ſunt ea quę ſunt vt petuadentia, quę autem vt
continentia:& quę ſunt quidem coniuncta,quę verò vt diſiuncta:& quamnam habear or
dinem vnumquodq; eorum, & quas vires,& quod miniſterium afferat vnumquodque.

A Et rurſus in rebus humanis, quid ſit ipſe homo, & quid ſit ei ſecundũ & præter naturam, & quemadmodũ rurſus agere vel pati oporteat, & quęnam ſint eius virtutes, & quęnam vitia, & de bonis & malis & medijs, & quęcunq; tractantur de magni & excelſi animi virtute, de prudentia & temperantia, & de ea quæ eſt poſt omnes omni ex parte parfecta & abſoluta virtute iuſtitia. Sed prudentia quidem & iuſtitia vtitur ad parandã ſapientiam: magni autem animi virtute, non ſolùm in ferendis caſibus, ſed etiam io eo quòd reſiſtat voluptati & cupiditati, doloriq;, & iræ: & in ſumma, cuiuis rei quæ nos vel vi vel fraude aliqua illicit. Non enim oportet vitia & honeſta ſuſtinere, ſed perſuaderi & ea ſuſtiōere, quæ ſunt terribilia. Inuenitur aũt dolor quoq; vtilis, & in medicina, & ad erudiendũ, & caſtigandum: & per eum corriguntur mores ad vtilitatẽ hominum. Magni autem & excelſi animi virtutis ſpecies ſunt, tolerãtia, ingens ſpiritus, magnitudo animi, liberalitas, magnificentia. Propter quã cauſam, nec reprehenſionẽ, nec vulgi malam famam apprehendit is qui eſt cognitione præditus, neq; glorijs ſubijcitur, neq; aſſentationibus: & in ſuſtinendis laboribus ſimul aliquid agens eorũ quæ oportet, & caſus omnes magno & forti animo ſuperans, reuera vir apparet inter alios homines. Et rurſus conſeruans prudentiã, & moderatus ac temperans in quiete animæ, ea quę præcipiuntur excipiens tanquã quę ſibi conueniant: ea verò quę ſunt turpia, vt aliena auerſans, mundanus & ſupermundanus ornatè & decorè ſe gerens, & nullo modo delinquens. Maximè quidẽ diues, ex eo quòd nihil cõcupiſcat, vt qui paucis egeat, & cuiuſuis boni magnis abundet copijs, propter boni cognitionẽ. Eius enĩ iuſtitię eſt primũ munus, amore cõplecti eos qui ſunt
B eiuſdẽ generis, & cum eis agere & verſari, & in terra & in cœlo. Ea ratione lubenter quoque impertit & cõmunicat ſi poſsideat: & cùm ſit comis ac benignus, ſummo odio habet malos, quoduis maleficiũ perfectè abhorrens & auerſans. Oportet ergo diſcere eſſe fidelẽ & ſibi & proximo, & parẽre pręceptis. Hic eſt enĩ Dei ſeruus, qui ſua ſponte ſe ſubijcit præceptis: qui aũt non iam propter pręcepta, ſed propter ipſam cognitionẽ eſt mundus corde, is eſt Dei amicus. Neq; enim naſcimur natura virtute præditi, neq; ea natis, vt aliquę aliæ partes corporis, accedit poſtea naturaliter, nam ſic non eſſet voluntariũ, nec laudabile: ſed nec ex eorũ qui cõuenerunt accedente vſu & conſuetudine, quomodo ſermo, virtus perficitur (vitium enim propémodũ hoc modo ingeneratur) ſed nec ex arte aliqua, ſiue ex ijs quæ proponunt ſibi quæſtum, ſiue ex ijs quæ pertinent ad curam corporis, accedit cognitio. Sed nec ex ijs quę ſunt in orbe diſciplinis: bene enim cum eis ageretur, ſi tantũ poſſent pręparare animã & ei miniſtrare. Nam leges ciuiles malas actiones fortè poſſunt reprimere: ſed neq; ad perſuadendum comparatæ orationes, cùm verſentur in ſuperficie, prębuerint permanſionem veritatis quæ conſtituit ſcientiam. Philoſophia autem Græca veluti præpurgat & præparat animam ad fidem accipiendam, ſuper quam veritas ædificat cognitionẽ. Hic eſt verus Athleta, qui in magno ſtadio, nempe pulchro hoc mundo, coronatur, verã aſſecutus victoriã aduerſus omnes animi perturbationes. Nam & Agonotheta eſt omnipotẽs Deus, & qui brauia ſeu præmia diſtribuit eſt vnigenitus Dei filius: ſpectatores autẽ ſunt Angeli & Dij: variumq; & ex omni genere pugnæ conſtans certamen, non eſt aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritales
C poteſtates quæ per carnes operantur vehementes vitiorum & affectionũ motus. His magnis ſuperatis certaminibus, & veluti proſtrato imminente tentatore, potitus eſt immortalitate: falli enim non poteſt Dei ſententia in iuſtiſsimo iudicio. Ac vocatum quidẽ eſt theatrũ ad certamen, in ſtadio autem decertant athletæ: & ex his vtiq; ſuperat qui aliptę paruerit. Omnibus enim omnia à Deo propoſita ſunt ęqualia, & eſt ipſe alienus à reprehenſione: miſericordiam autem coōſequitur is qui poteſt, & potens eſt is qui voluerit. Hac ratione mentẽ quoq; accepimus, vt ſciamus quod agimus: & illud, Noſce teipſum, hic eſt ſcire propter quid orti ſumus: orti autem ſumus vt eligeremus obedire præceptis ad hoc vt vellemus eſſe ſalui. Hic eſt Nemeſis, per quam Deum nõ licet effugere: eſt ergo officium hominis, Deo parẽre, qui variam annunciauit ſalutem per pręcepta. Grati autem animi ſignificatio eſt confeſsio: benefactor enim prior incipit beoefacere. Qui autẽ cum ijs, cũ quibus par eſt, cõſiderationibus † prompto & alacri animo acceperit, & mandata cuſtodierit, is eſt fidelis. Qui autem pro accepto beneficio pro viribus refert gratias per charitatem, is iam eſt amicus. Vna eſt autem ab hominibus præcipua gratiæ relatio, ea facere quæ Deo ſunt optima. Nam tanquam proprij fœtus, & in aliquo cognati effectus, magiſter & ſeruator accipit vtilitates & correctiones hominum ad propriam gratiã & honorem, ſicut etiam damna & offeoſiones quas accipiunt ij qui ipſi crediderunt, tanquã ingrati animi in ſe admiſſa crimina, propriaq; probra & dedecora exiſtimat. Quod enĩ aliud probrũ ac dedecus Deũ attigerit? Quocirca nec poſſunt omnino referri gratiæ pro dignitate ſalutis, ſi cooferantur cũ vtilitate quæ à Domino proficiſcitur. Quomodo aũt qui vexant poſſeſsiones, dominos iniuria afficiunt: & qui milites, eorũ Imperatorẽ: ita Domini eſt contemptio, eorum qui ſunt illi dedicati vexatio. Quomodo enim Sol nõ

ἀδράστεια Nemeſis, inde dicta, quòd effugi nõ poſsit.
† εὐχαρίστως.

ſolùm cœlum, & totum mundum illuminat, ſuper terrã & mare reſplendens, ſed etiam D
per feneſtram & paruũ foramen, vel in intima penetralia domorũ lucem emittit: ita Ver
bum vndiquaq; effuſum, vel minima reſpicit ex ijs quæ in vita geruntur. Græci autem ſi
cut hominibus forma ſimiles, ita ijſdẽ quoq; quibus ipſi, animi perturbationibus, deos
ponunt obnoxios, & quomodo eorum formas ſibi ſimiles ſinguli deſcribunt, vt ait Xe-
nophanes, Æthiopes quidem, nigros & ſimos, Thraces aũt fuluos & cæruleos: ita etiam
animos quoq; aſsimilant ijs qui eos effingunt, Barbari quidem agreſtes & efferatis mo-
ribus: Græci aũt manſuetiores, ſed in quos tamen cadunt motus & perturbationes. Quo
circa neceſſe eſt quidẽ vt improbi malas de Deo ſuſcipiant cogitationes, probi autem o-
ptimas. Quamobrẽ qui eſt animo verè regio & cognitione præditus, is cùm & piè Deũ
colat, & ſit alienus à ſuperſtitione, perſuaſum habet eum ſolũ qui eſt ſolus Deus, eſſe ho-
norandum, venerandum, magnificũ, beneficentia omnes complectentem, principem &
autorem bonorum, malorum autem non eſſe cauſam. Atq; de Græcorũ quidem falſa re-
ligione ſatis, vt arbitror, oſtendimus in libro qui dicitur Protrepticos, abundè vtentes ijs
quæ ad id faciebant hiſtorijs: non ſunt ergo repetenda ea quę apertè dicta ſunt. Quod ad
notandũ autẽ attinet cùm ad hunc locum peruenerimus, ſatis eſt pauca ex multis addu-
cere, ad oſtendendũ eos eſſe impios qui Deũ peſsimis hominibus aſsimilant. Aut enim eis
Dij læduntur ab hominibus, & qui læduntur ab hominibus, oſtenduntur eſſe ijs inferio
res: aut ſi non læduntur, quemadmodũ cùm nõ lędantur, perinde ac iraconda anicula ad
iram incitata indignantur? vt dicunt Dianã propter Oeneũ iratam fuiſſe Ætolis. Quem-
admodũ enim cùm Dea eſſet, nõ cogitauit, quod non contemnens Oeneus, ſed vel cùm E
eſſet oblitus, vel cùm ſacrificaſſet, neglexit? Bene autem ipſa quoq; cauſam ſuam defen-
dens apud Mineruam, propterea quòd ei ſuccenſeret quòd in templo peperiſſet, dicit:

Cruenta quidem ſpolia gaudes,
Cernens detracta ex mortuis,
Nec hæc ſunt tibi execranda:
Si autem ego peperi graue ducis.

quanquam cætera quoq; animalia quæ in templis pariunt, eis nullam faciunt iniuriam.
Meritò ergo ſuperſtitioſi, cùm tam procliues ad iram pertimeſcant omnia quæ eueniũt,
exiſtimant eſſe ſigna & cauſas malorum. Si mus aram quæ erat è luto conſtructa perfo-
derit, & cùm nihil aliud haberet, lecythum corroſerit, ſi gallus qui alitur veſpere ceci-
nerit, hoc alicuius ſignum eſſe ſtatuentes. Talem quendam ludificatur Menander in Co
mœdia quæ inſcribitur Δεισιδαίμων, id eſt, ſuperſtitioſus:

Quidnam boni mihi accidat ô boni Dei?
Nam dexteri alligans calcei corrigiam Rupi.

Meritò ô nugator, erat enim putrida: tu autem es parcus & ſordidus, qui nolis nouos e-
mere. Lepidum eſt illud Antiphontis. Nam cùm quidam malè præſagiret ex eo quòd ſus
porcellos deuoraſſet, iſque eam vidiſſet ob ſordes eius qui ipſam alebat fame valde atte-
nuatã: De ſigno, inquit, lætare, quòd cùm ſic eſuriret, filios tuos nõ comederit. Quid mi-
rum, inquit Bion, ſi mus calathũ arroſerit, cùm nõ inueniret quod comederet? hoc enim
fuiſſet mirũ, ſi (vt ludẽs argutabat Arceſilaus) murẽ calathus comediſſet. Rectè certè Dio F
genes quoq; ad eum qui admirabatur quòd inueniſſet piſtillum à ſerpente in gyrum cir
cundatũ: Ne mireris, inquit: eſſet enim illud mirabilius, ſi vidiſſes rectum ſerpentem eſſe
à piſtillo circundatũ. Oportet enim animantia rationis expertia currere, pugnare, párere,
& mori: quæ cùm illis ſint ſecundum naturam, prętet naturam nobis nunquam fuerint.

Et volucres multæ veniunt ſub lumina Solis.

Philemon quoque Comicus talia ridet in Comœdia. Cùm videro, inquit, obſeruantem
quis ſternutarit, vel quis ſit locutus, aut reſpicientẽ quis ſit qui pullo procedat, ſtatim in
foro ſternutat vnuſquiſq; noſtrûm, is ſecũ ingreditur & loquitur, dicens ciuibus res non
euenire vt earum fert natura. Deinde ſobrij quidem perunt ſanitatem: ſe autem implen
tes, & in ebrietatibus feſtis diebus volutantes, morbos ad ſe attrahunt. Multi autem ſu-
ſpenſas quoq; timent ſcripturas. Lepidè admodum Diogenes, cùm inueniſſet ſcriptum
ſuper domum cuiuſdam improbi, Inſignis victoria Hercules hic habitat, nihil mali ingre
diatur. Et quomodo ingredietur, inquit, dominus ædium? ſi autem ipſi omne lignum,
& omnem lapidem pinguem, vt dicitur, adorantes, lanas flauas, & fruſta ſalis, & faces,
& ſcillam, & ſulfur timet, incantati à pręſtigiatoribus per quaſdam immundas expiatio
nes. Deus autem qui reuera eſt Deus, ſanctos ſolos nouit, iuſti mores, ſicut iniuſtos, im-
puros & ſceleratos. Videte quidem certè licet oua ab his quæ purgantur ſi fota fuerint, vi
uificari: atqui hoc nequaquã fieret, ſi eius ipſius, quod purgatur, mala participarent. Ele-
ganter certè Comicus quoq; Diphilus per hęc ridet præſtigiatores, Puellas expians Prœ
tidas, & patrem ipſarum Prœtũ Abantiadem, & anum quintam inter eos, face vna, & ſcil
la vna, quot hominũ corpora, & ſulphure & bitumine maris magnũ edentis ſtrepitum,
ex quie-

A ex quieto ſed profundo fluente Oceano. Sed beate aët mirte per nubes Anticyram, vt ex
cimice fucum efficiam. Certè rectè quoq; Menander: Si aliquod quidem verum malum
haberes, hos ribi verum medicamentum adhibere oporteret: nunc autem non habes,
inane medicameutum inueni ad inane: exiſtima autem id te aliquid iuuare. Abſtergant
te circumcirca mulieres, & ex tribus fontibus aquam afferant vt te aſpergant, ſalemq; &
lentem inijcient: quilibet eſt mundus qui nullius eſt ſibi mali conſcius. Iamverò dicit
Tragœdia, Oreſte: Quis te perdit morbus? cōſcientia ipſa, quoniā ſum mihi conſcius me
perpetraſſe grauia. Reuera enim non eſt alia puritas quàm abſtinere à peccaris. Pulchrè
ergo dicit etiam Epicharmus: Mundam ſi mentem habeas, es mundus toto corpore. Por
rò autem animas quoque dicimus oportere prius purgari à malis & improbis dogmati
bus per rectam rationē, & tunc ſic conuerti ad cōmemoranda pręcipua capita: nam ante
myſteriorū quoq; ſeu ſacramentorū traditionem, exhiberi oportere quaſdam expiatio-
nes ijs qui ſunt initiandi myſterijs, vtpote quòd oporteat impia depoſita opinione ad ve
ram conuerti traditionē. Num enim rectè & verè aliquo loco non circunſcribimus eum
qui nō poteſt circunſcribi, neq; in templis manu factis cōcludimus eum qui omnia con-
tinet? Ædificatorū autē & lapicidarū ſordidęq; & illiberalis artis quodnam fuerit ſanctū
opus? Non ſunt ijs meliores qui aërem & id quod continet, vel potius totū mundum &
vniuerſum, exiſtimarunt eſſe dignū Dei excellentia? Ridiculum enim fuerit, vt ipſi di-
cunt Philoſophi, hominem qui eſt ludus Deorum, Deum efficere, & ex ludicra arte Deū
fieri: quoniam id quod fit, fit idem & ſimile ei ex quo fit, vt quod fit ex ebore eburneum,
B & quod ex auro aureum. Quæ autē à vilibus & ſordidis hominibus conficiuntur imagi-
nes & templa, fiūt ex vana & inutili materia: quare ipſa quoq; fuerint vana, inutilia, ma-
terialia, & profana, & vt artem perfeceris, ſordes ſemper participant & illiberalitatem:
non ſunt ergo vtiq; ſacra & diuina artis opera. Quidnam verò poni & collocari potue-
rit, cùm nihil ſit quod nō ſit poſitum & collocatū, quoniam omnia ſunt in loco? Iam verò
quod ponitur & collocatur, ponitur & collocatur cùm prius poſitū & collocatū non eſ-
ſet. Si ergo Deus ponitur & collocatur ab hominibus, fuit aliquando non poſitus, & non
locatus, & nec omnino quidem erat. Id enim erat non locatū & poſitum, quod non erat:
quandoquidē quicquid non eſt, ponitur & collocatur: quod autem eſt, nō poni & collo-
cari potuerit ab eo quod nō eſt, ſed nec ab vllo alio, nam ipſum quoq; verè eſt: reſtat itaq;
vt à ſeipſo. Et quomodo aliquid ipſum ſeipſum generabit? aut quomodo ipſum quod
eſt, ſeipſum eſſe ponet & collocabit? Vtrū cùm prius non eſſet poſitū & collocatū, prius
ſeipſum poſuit & collocauit? Sed ne ſic quidem fuiſſet, quoniam id quod nō eſt, poni &
collocari non poteſt. Et quod exiſtimatū eſt eſſe poſitū & collocatū, quomodo id quod
eſt quod prius habuit, hoc ſeipſum poſtea fecerit? Cuius autem ſunt ea quę ſunt, quomo
do hoc aliquo adhuc opus habuerit? Sed etſi Deus eſt homini forma ſimilis, perinde ac
homo opus habebit nutrimento & tegumento & domo, & alijs quæ conſequenter acci-
dunt. Nam qui eandem habent formam & eaſdem affectiones, eodem quoque victu ege
bunt. Si autem ſacrum accipitur duobus modis, nempe & Deus ipſe, & id quod eſt con-
ſtructum in eius honorem, quomodo non propriè eam quæ in Dei honorem per ſan-
C ctam agnitionē facta eſt eccleſiam, Dei ſacrum dixerimus, quod eſt magni precij, & non
ſordida & illiberali arte conſtructum: ſed neq; manu præſtigiatoris ornatum, ſed volun-
tate Dei templum effectū? Non enim nunc locum, ſed electorū congregationem, appel-
lo eccleſiam: melius eſt hoc templū ad accipiendā Dei dignitatis magnitudinē. Animal
enī quod eſt magni precij, ei qui eſt omni precio dignus, imò cuius precio nihil omni-
no reſpondet, conſecratū eſt propter inſignē ſanctitatē. Fuerit aūt magni precij is qui eſt
cognitione præditus, qui eſt in honore & precio apud Deū, in quo Deus eſt collocatus,
hoc eſt, de Deo cōſecrata eſt cognitio. Hic diuinā inuenerimus effigiem & ſanctā imagi-
nem in iuſta anima, quando ea quidē fuerit beata, vt quę eſt prępurgata, beata aūt effici-
at opera. Hic eſt & quod collocari poteſt, & quod eſt collocatū: hoc quidē in ijs qui iam
ſunt aſſecuti cognitionē, illud ſūt in ijs qui poſſunt fieri, etiamſi nondū ſint digni Dei ſci
entiam accipere. Nam quicquid eſt crediturū, iam fidelis Deo, & poſita in honorē imago
virtute prædita, Deo eſt dedicata. Quomodo ergo Deus loco non circumſcribitur, neq;
animalis figuræ vnquam aſsimilatur: ita nec in eum ſimiles cadunt affectiones, neq; ali-
cuius indiget, ſicut quæ ſunt natiua, vt ſacrificiū inſtar alimenti propter famē concupi-
ſcat. Quæ tangit affectio, in ea omnia cadit interitus, & ei qui nō nutritur, cibum præbe-
re eſt ſtultitia. Porrò aūt Comicus quoq; ille Pherecrates lepidè in comœdia quæ inſcri-
bitur Fugitiui, fecit Deos cū hominibus expoſtulare de ſacris, quòd cū Dijs ſacrificarent,
primū ſecerneretur id quod eorum dedecori aſsignaretur, dicendo: Non cùm femora ad
inguinem vſq; valde circumlinxeritis, & lumbo valde tenues, ipſam deinceps ſpinā tan
quam limatā diſtribuiſtis nobis tanquā canibus? Deinde cùm vos veſtri inuicem pudeat,
multis molis contegitis. Eubulus autem qui eſt ipſe quoque Comicus, hoc modo ipſe

quoq; ſcribit de ſacrificijs: Caudam ſolam & ſemur ſacrificaris, tanquam pædiconibus. D
Et in comœdia Semele introductum Dionyſium facit diſceptantem: Primùm quidem
quòd mihi ſacrificant quidam ſanguinem & veſicam, cordis autem ne ſuperficiem qui-
dem. Ego enim neq; dulci veſcor victima, nec ſemoribus. Scripſit autẽ Menander: Cùm
ſummos lumbos, bilem, & quæ comedi non poſſunt oſſa Dijs impoſuerint, ipſi conſu-
munt alia. An non enim à nidore ſacrificiorum vel beſtijs eſt abſtinendum? Sin autẽ reue
ra nidor eſt munus deorum qui ſunt apud Græcos, cur non prius quoq; coquos in Deos
retulerint, qui æquali dignantur beatitudine, & non ipſum adorant caminũ qui eſt huic
venerabili nidori propinquior? Quinetiam Heſiodus dicit Iouem deceptum à Prome-
theo in diuiſione carnium, accepiſſe

Heſ. in Theo. Arte mala oſſa bouis nitida pinguedine tecta.
Hinc fit vt oſſa viri ſacras adolere per aras
Aſſueti, veteris imitantur originis vſum.

Sed nequaquam dixerint, quæ ex indigentia oritur cupiditate vexatum Deum nutriri.
Eum itaq; efficient plantæ ſimilem, vt qui nutriatur abſq; appetitione: & beſtijs quæ la-
tent in cauernis, eas quidem certè dicunt aut ab ea quæ eſt in aëre craſsitudine, aut etiã
ab ipſa proprij corporis exhalatione nutriri, & citra offenſionem augeri. Atqui ſi citra vl
lam egeſtatẽ eis Deus nutritur, quid eſt opus nutrimento ei qui non indiget? Sin autem
gaudet honorari, cùm natura nullius indigeat, nõ abs re nos Deũ precibus honoramus,
& hoc ſacrificiũ optimum & ſanctiſsimũ cum iuſtitia emittimus, iuſtiſsimo verbo eum
honorantes, per quem accipimus cognitionem, ea quæ didicimus per eum glorifican- E
tes. Eſt ergo quod eſt hic apud nos altare, terreſtris congregatio eorum qui ſunt dedicati
orationibus, qui veluti vnam vocem habent cõmunem & vnam mentẽ. Quæ per odora-
tum aũt accipiuntur nutrimenta, etſi ſint diuiniora ijs quę per corpus, ſignificant tamen
reſpirationem. Quid ergo de Deo dicunt, vtrum perſpirat ſicut genus dęmonum? an in-
ſpirat ſolùm, vt aquatilia per branchiorum dilatationem? an circumſpirat, vt inſecta per
compreſsionẽ pennarũ inciſionis? Sed nulli ex his, ſi ſapiant, Deum aſsimilauerint. Quæ
autem reſpirant per pulmonis ad thoracem obiectam dilatationẽ, ea attrahunt aërem.
Deinde ſi Deo dederint viſcera & arterias, & venas, & neruos, & partes, inducẽt eum ni-
hil differentẽ. Conſpiratio autem propriè dicitur in eccleſia. Eſt enim eccleſia ſacrificiũ.
Verbũ quod à ſanctis exhalatur animis, cùm ſacrificiũ ſimul aperiatur & tota mens Deo.
Sed antiquiſsimã quidem aram in Delo ſanctam vulgò iactarunt. Ad hanc autẽ ſolam di
cunt etiam acceſsiſſe Pythagorã, cæde & morte minimè inquinatam: aram autẽ verè ſan
ctam iuſtam animam, & qui ab ea emittitur ſuffitum nobis ſanctam dicentibus oratio-
nem, non credent? Eſus autem carniũ, vt arbitror, prætextu, excogitata ſunt hominibus
ſacrificia: licebat aũt alioqui abſq; tali cultu ſimulachrorum, ei qui vellet, veſci carnibus.
Quę enim ex lege fiunt ſacrificia, allegoricè noſtram ſignificant religionẽ, vt turtur & co
lumba quæ offeruntur pro peccatis, emundationẽ partis animæ quæ caret ratione, Deo
eſſe acceptam ſignificant. Si quis aũt ex iuſtis eſu carnium animam non onerat, ſatis con
ſentanea vtitur ratione, non qua Pythagoras & eius aſſeclæ, ſomniantes animæ tranſmi
grationem. Videtur autẽ Xenocrates ſeorſum tractans de nutrimento ex animalibus, & F
Polemon in opere de Vita ſecundum naturam, apertè dicere, eſſe inutile quod fit per car
nes nutrimentũ, iam confectũ & aſsimilatũ animis beſtiarũ. Ea ratione Iudęi quoq; ma-
ximè abſtinent à carne ſuilla, vtpote quòd hoc animal ſit maximè ſceleratũ & execran-
dum, quoniam maximè ex alijs fructus effodit & corrumpit. Sin autẽ dicant hominibus
data eſſe animantia: nos quoq; id confitemur, ſed non omnino ad comedendum: ſed ne-
que omnia, ſed quæcunq; non laborant. Quocirca non malè Plato Comicus in Comœ-
dia quæ inſcribitur Feſta, dicit: Ex quadrupedibus autem nullũ deinceps oporteret nos
occidere, præter ſues: carnes enim habent ſuauiſsimas, & nihil ad nos redit ex ſue, præ-
terquã ſetæ & lutũ & clamor. Vnde etiã dicebat Eſſopus, nõ rectè clamare ſues, cùm quã-
do trahuntur, maximè intelligãt ſe ad nihil aliud eſſe vtiles quàm ad ſacrificiũ. Quocirca
Cleanthes quoq; dicebat eos pro ſale habere animam, ne carnes putreſcerent. Alij ergo
eo non veſcuntur, vt qui ſit inutilis: alij verò, vt qui fructus perimat: & alij eo non veſcun
tur, quòd ſit animal procliue ad coitũ. Ea ratione neq; hircũ lex ſacrificat, præterquã pro
pter ſolã malorũ amandationẽ, quandoquidem voluptas eſt vitij metropolis. Iam verò
hircinarum quoq; carniũ eſum dicunt conferre ad morbum comitialem: dicunt autem
maximum augmentũ fieri ex carnibus porcinis. Quocirca ijs quidem qui corpus exer-
cent eſt vtilis, ijs aũt qui ipſam conantur augere animã, propter eam quę ex eſu carnium
ingeneratur hebetudinẽ, non vtiq;. Fortaſſe autem ex ijs qui ſunt pręditi cognitione, ex-
ercitationis quoq; gratia abſtinuerit à carnibus aliquis, & ne caro nimis luxuriet, & ni-
mio impetu feratur ad rem veneream. Vinum enim, inquit Androcydes, & carnis ingur-
gitationes, corpus quidem robuſtum efficiunt, animam verò debiliorẽ: eſt ergo impium

& à

A & à teligione alienum hoc nutrimētum ad perfectam intelligātiam. Quocirca Aegyptij
quoq; in ijs quæ eorum ritu fiunt ſanctificarionibus, non permitrunt Sacerdoribus veſci
carnibus: & auiculis vtuntur quamleuiſaimis: & piſces non tangunt, cùm propter alias
quaſdam fabulas, tum maximè quòd eiuſmodi cibus carnem reddat humidam. Iam verò
animantia quidem terreſtria & volucria, eundem quem noſtræ animæ, aërem inſpirātia,
nutriuntur, vt qui eiuſdem generis aëre habeant animam. Piſces autem ne hunc quidem
dicunt inſpirare aërem, ſed illum qui cum aqua fuit cōtemperatus ſtatim in primo mun-
di ortu, ſicut etiam cum reliquis elementis, quod eriam eſt indicium materialis perman-
ſionis. Oportet ergo Deo offerre ſacrificia, non ſumptuoſa ac ſplendida, ſed quę ſunt pia
& ei accepta, & ſuffitum illum in lege compoſitum, qui cōſtat ex multis linguis & voci-
bus in oratione, vel potius qui ex diuerſis genribus & ſexibus per donū teſtamentorum
conſtruitur in vnitatem fidei, & in laudibus congregatur, mente quidem pura, iuſta au-
tem & recta vitæ inſtitutione, ex ſanctis operibus & iuſta oratione. Nam quis adeò ſtul-
tus, vt ait lepor poëricus, & tam ignaui eſt animi,

Tam credulus vir eſt quiſquam, vt ſperet Deos,
Quæ non habent carnem oſsibus, coſta & bile,
Quæ eſurientes neque ipſi ederent canes,
Lætarier, munus ſibiq́ue hoc poſcere,

& ijs qui hæc faciunt gratiam teddere, ſeu ſint piratæ, ſeu latrones, ſeu tyranni? Nos au-
tem dicimus ignem ſanctificare, nō carnes, ſed animas peccatrices, ignem dicentes non
B illum edacem & omnia conſumētem & planè ſordidum & illiberalem, ſed prudentem,
qui peruadit animam per ignem tranſeuntem. Iubemur autem colere & honorare eun-
dem, quem & Verbum eſſe & Seruatorē & ducem habemus perſuaſum, & per ipſum, pa-
trem, nō ſelectis diebus, vt aliqui alij, ſed cōrinenter per totam viram hoc agentes, & mo-
dis omnibus. Certè genus electum, per pręceptū iuſtificatum, Sepries, inquit, laudem di-
xi tibi. Vnde nec in definito loco, neq; in templo ſelecto, neq; diebus aliquib. feſtis & præ
ſtituris, ſed per totā vitam is qui eſt præditus cognitione, in omni loco, etiam ſi per ſe ſit
ſolus, & ſi habuerit aliquos qui ſimiliter crediderunt, Deum honorat, hoc eſt, agit gratias
propter rectæ vitæ cognitionē. Si autem alicuius boni viri præſentia, propter obſeruan-
tiam & teuerentiā eius quod eſt pręſtantius, eum qui conuerſatur ſemper format & effin
git: quemadmodū is qui cum Deo ſemper eſt præſens, per cognitionem, & vitam, & gra-
tiarum actionem, non iure ſe melior ſemper euadat in omnibus & factis & verbis & affe-
ctionibus? Talis eſt is cui eſt perſuaſum, Deum vbiq; adeſſe, nō autē arbitratu eum certis
ac definitis locis eſſe cōcluſum: vt cùm ſe abſq; eo eſſe aliquando exiſtimauerit, noctu &
interdiu intēperanriæ ſe dedat & libidini. Per totā ergo vitam diem feſtū agētes, vbiq; &
omni ex parte Deum adeſſe perſuaſi, laudātes agros colimus, laudātes nauigamus, & in
omni alio vitæ inſtiruto vt decet ex arte verſamur. Propius autē Deo iungitur & familia-
ris efficitur is qui eſt cognitione præditus, vt qui ſimul quidē grauitatem & hilaritatem
oſtendat in omnib. Grauitatem quidē, propterea quòd ad Deum cōuertatur: hilaritatem
autem, propterea quòd humana bona reputet quæ dedit nobis Deus. Videtur autem co-
C gnitionis excellenriam Propheta ſic oſtendere: Benignitatem & diſciplinam & cognitio
nem doce me, per adſcēſum amplificans id quod eſt principale perfectionis. Hic ergo ho
mo qui eſt verè regalis, ſacerdos, ſanctus Dei, quod quidem nunc quoque ſeruatur apud
eos qui ſunt doctiſsimi ex barbaris, genus ſacerdotale ad regnum prouehentes: hic ergo
nequaquā ſe tradit confuſę turbæ dominæ theatrorū. Quę autem dicunrur & fiunt & vi-
dentur voluptaris illicientis gratia, ne in ſomnis quidē admittit. Neq; has ergo quæ viſu
percipiuntur voluptates, nec eas quæ in alijs fruendis capiuntur varietates: vt ſumptuo-
ſos & magnificos ſuffitus qui odoratū alliciunt, aut cōdimenta ciborū, & quæ ex varijs vi
nis ſentiunrur delitias guſtum ineſcantes: neq; odoriferas ex varijs floribus contexuras,
quæ per ſenſum animam effœminant: ſed honeſtum rerum omnium vſum ad Deum ſem
per referens, & cibi, & porus, & vnctionis, vniuerſorum datori offert primitias, gratias a-
gens & per donū & vnctionē, & per Verbū ei datum, ad conuiuiales epulas rarò veniens,
niſi quòd amicitiā concordiamq; & conſenſionē profiterur conuiuiū, vt veniat ei perſua-
ſerit. Eſt enim ei perſuaſum Deum omnia ſcire & audire, nec vocē ſolùm, ſed eriam cogi-
tationē. Nam auditus quoq; qui fit in nobis per meatus corporeos, non apprehendit per
vim corpoream, ſed per quendam ſenſum animalem, & intelligentiam quę diſcernit vo-
ces aliquid ſignificantes. Nō eſt ergo Deus humana forma pręditus, vt audiat, neq; ei ſen
ſibus eſt opus, vt placuit Stoicis, maximè auditu & viſu, nō poſſe enim vnquā aliter appre
hendere. Sed & aëris ad patiendum facilitas, & acerrimus Angelorum conſenſus, & vis
quæ animæ attingit conſcientiam, inexplicabili poteſtate etiam abſque ſenſili auditio-
ne ſimul cum cogitato cognoſcit omnia. Quòd ſi quis dicat vocem quæ inferius circa aë-
rem voluitur, ad Deum nō peruenire: at cogitata ſanctorum ſecant non ſolum aërem, ſed

rotum mundum. Occupat autem vis diuina perinde ac lux, totam animam perſpicere. D
Quid verò,non etiam vota & inſtituta ad Deum perueniunt,ſuam vocem emittentia?an
non ea etiã tranſmittuntur à conſcientia? Quamnam vocẽ expectauerit, qui ſecundum
propoſitum electum etiam ante ortum, & id quod futurum eſt tanquam quod ſit cogno
uit?An nõ profundum cuiuſuis animę eluceſcere facit lux poteſtatis, cùm penetralia, vt
ait ſcriptura,ſcrutetur lux poteſtatis? Totus auditus, & totus oculus,eſt,vt his nomini-
bus vtar,Deus.Nullam ergo religionem, nec vllum Dei cultum ſeruat, neq; in hymnis,
neq; in ſermonibus,ſed neq; in ſcripturis aut dogmatibus,quæ non conuenit de Deo o-
pinio, ad humiles & indecoras deflectens notiones & cogitationes: quo fit vt multorũ
laudatio nihil differat à maledicto, propter veritatis ignorationem. Atq; quorum quidẽ
ſunt appetitiones, cupiditates,& vt ſemel dicam, animi impulſiones, eorum ſunt etiam
precationes. Quamobrem nemo potum deſiderat, ſed bibere potum: ſed nec hæredita-
tem,verùm eſſe hęredem:ita autem neq; cognitionem,ſed noſſe:neq; enim rectam rem-
publicam,ſed rempublicam gerere. Eorum ergo ſunt precationes, quorum petitiones:
& eorum ſunt petitiones, quorum ſunt cupiditates. Precari autem & appetere fiunt in-
ter ſe inuicem,ad habendum bona & ea quæ adiuncta ſunt cõmoda.Is itaq; qui eſt cogni
tione prędirus,creaturæ & petit & precatur ea quæ ſunt verè bona, nempe bona animę,
ipſe quoq; adiuuans vt perueniat ad habitum bonitatis,vt non amplius habeat bona tan
quam aliquas adiunctas diſciplinas,ſit autem bonus. Quocirca eos maximè decet preca
ri qui Deum norunt vt oportet, & ei rei habent virtutẽ appoſitam & conſentaneam, qui
ſciunt quænam ſint verè bona, & quæ ſint petenda, & quando,& quomodo ſingula. Eſt E
autem extrema inſcitia,ab ijs qui non ſunt Dij tanquam à Dijs petere:aut quæ non ſunt
conducibilia petere, petendo ſibi mala quæ viſione bona eſſe apprehendunt. Vnde me-
ritò cùm ſit vnus bonus Deus, ab ipſo ex bonis alia quidem dari, alia verò permanere,
precamur nos & angeli, ſed non ſimiliter. Non eſt enim idem, petere vt donum perma-
neat, aut ab initio vt id accipiamus contendere. Quinetiam auerſio & depulſio malo-
rum, eſt ſpecies precationis. Sed ea precatione nunquam eſt vtendum ad damnum ho-
minum, niſi iuſtitiæ curam gerens hoc moliatur is qui eſt cognitione præditus, & di-
ſpenſet hanc petitionem ijs qui mali ſenſum exuerunt. Eſt ergo,vt audacius dicam,pre-
catio, cum Deo conuerſatio,& collocutio:licet ergo ſuſurrantes, & nec labra quidem a-
perientes tacitè loquamur, intus clamauimus. Omnem enim intrinſecus paratam col-
locutionem Deus exaudit perpetuò. Ea caput & manus in cœlum extendimus,& pedes
excitamus in vltima acclamatione orationis, promptitudine & alacritate ſpiritus aſſe-
quentes eſſentiam quæ apprehenditur intelligentia: & vnà cum verbo corpus à terra
abducere conantes, erectam & eleuatam animam deſiderio meliorum cogimus in ſan-
cta progredi, magno animo carnis vinculum deſpicientes. Scimus enim optimè, eum
qui eſt præditus cognitione,totum mundum lubenter tranſmittere, vt certè Iudæi Ægy
ptum, apertè oſtendendo ſe Deo quamproximum eſſe futurum. Quòd ſi nonnulli cer-
tas ac definitas horas conſtituunt orationi, vt verbi cauſa, tertiam, ſextam,nonam: at is
qui eſt cognitione præditus,per totam orat vitam,per preces quidem cum Deo ſtudens
verſari.Reliquit autem,vt ſemel dicam,omnia quæ non ſunt vtilia, cùm eò iam peruene F
rit, vt iam hinc acceperit conſummationẽ eius qui agit ex charitate. Iam verò triplicem
horarum diuiſionem, quæ totidem ſunt honoratæ precibus, ſciunt qui norunt beatam
ſanctarum manſionum trinitatem. Hîc mihi venit in mentem quorundam qui diuerſa
ſentiunt, nempe Prodici hęreſis ſectatorum, dogmatum, quæ inducunt non eſſe oran-
dum.Ne ergo de hac impia ſua ſapientia, tanquam noua & aliena hæreſi ſe efferant, ſci-
ant eam fuiſſe quidẽ prius acceptam à Philoſophis qui dicuntur Cyrenaici. Suo autem
tempore aduerſus impiam execrandorum iſtorum dicetur cognitionẽ, ne ſi huic Com-
mentario insereretur contra eos diſputatio, quæ de ijs prolixa futura eſſet pertractatio,
interrumperet cœptam orationem, cùm nos ſolùm oſtendamus verè pium ac religio-
ſum Dei eſſe cultorem, qui ex regula eccleſiaſtica verè eſt cognitione præditus, cui ſoli,
cùm ex Dei voluntate diſpertiat ac diſtribuat,fit petitio cùm petiuerit atque adeo cogita
uerit. Quomodo enim quicquid vult poteſt Deus, ita quicquid petierit is qui eſt cogni-
tione prędirus,id accipit.Omnino enim nouit Deus eos qui bonis digni ſunt,& qui nõ,
vnde dat ea quę ſingulis conueniunt.Quamobrem indignis,etiamſi ſępe petierint, non
dabit: dabit autem ſcilicet ijs qui ſunt digni.Non eſt tamen petitio ſuperflua, etiamſi bo
na dentur abſq; oratione. Iam & gratiarum actio,& petitio eorum quę pertinent ad con
uerſionem proximorum,eſt opus eius qui eſt prędirus cognitione: qua quidem ratione
orauit quoq; Dominus, gratias quidem agens propter miniſterium,rogans autẽ quam-
plurimos eſſe in cognitione,vt in ijs qui ſalui fiunt, per ſalutẽ ex agnitione Deus glorifi-
cetur,& qui eſt ſolus bonus & qui ſolus Seruator, per filiũ ex ſeculo in ſeculum agnoſca-
tur. Quanquã fides quoq; futurum eſſe vt accipiat, eſt ſpecies orationis quę eſt repoſita
vt con-

A vt conuenit cognitiooi. Cæterùm ſi oratio ſit occaſio cum Deo conuerſationis, aditus ad Deum oulla eſt prætermittenda occaſio: eius certè qui eſt prẹditus cognitione, ſanctitas connexa cum beata prouidentia, per ſpontaneam confeſsionem, oſtendit perfectũ Dei beneficium. Eſt enim veluti quædam mutuò reſpoodens prouidentiæ cura, ſanctitas eius qui eſt prædituѕ cognitione, & quæ conuertitur amici Dei beneuoleotia. Neq; enim Deus inuitus eſt boous, quomodo ignis eſt prẹditus vi calefaciendi. Eſt autem voluntaria booorũ impertitio, etiã ſi anticipet petitioné. Neq; verò inuitus ſaluus erit is qui ſit ſaluus: non eſt enim inanimis, ſed omnino voluntariè & libero animi arbitrio cõtendet ad ſalutem. Quocirca præcepta quoq; homo accepit, vt qui ex ſe moueri & incitari poſſit ad vtrum velit ex ijs quæ ſunt eligeoda & fugieoda. Non facit ergo Deus bona ex neceſsitate, ſed libera voluntate bene facit ijs qui ex ſe conuertuotur. Noo eſt enim ſeruilis quæ ad nos venit diuinitus, tanquam à deterioribus ad meliores procedens, prouidentia. Ex miſeratiooe aũt noſtrę imbecillitatis, exercentur quæ ſunt proximæ ac cõtinentes prooidentię diſpenſationes: ſicut etiam paſtores ouium curã gerunt, & Rex eorũ qui eius parent imperio, & nos paremus præfectis noſtris, qui eos regunt qui ſunt eis commiſsi, eo ordine qui fuit eis traditus. Dei ergo ſunt ſerui & cultorea, qui liberaliſsimũ & maximè regalem cultũ exhibent, qui ſit per piã ac religioſam menté & cognitiooem. Eſt ergo omnis quoq; locus verè ſacer, io quo Dei accipimus ootioné & cogitationé, & tempus. Quando auté is cuius eſt bona mens, & bonõ animi inſtitutũ, & qui eſt gratus, petit per orationem, oonnullam aliqua ex parte fert opem, lubenter per ea quę flagitat preci-
B bus, accipiens id quod deſiderat. Quando enim noſtram bonam animi propenſiooé acceperit is qui eſt dator bonorum, eius conceptioné omnia ſimul bona cõſequuntur. Certè per orationé examinatur modus quomodo ſe habeat ad id quod oportet. Si auté vox & dictio nobis data eſt cauſa intelligentiæ, quemadmodũ noo ipſam animã & meotem Deus exaudit, cùm iam certè anima animam, & mens mentem exaudiat? vnde quæ multas eduot voces Deus linguas ooo expectat, vt hominum interpretes, ſed cognoſcit omnium, vt ſemel dicã, meotes, & quod nobis vox ſignificat, hoc Deo noſtra loquitur cogitatio, quã etiam ante creationé ſciebat eſſe veoturam in menté. Licet ergo ne voce quidem emittere orationé, ſed ſolùm quicquid eſt iotrinſecus ſpiritale, intendere io vocem quæ mente percipitur, per indiuulſam ad Deum cõuerſionem. Quoniã autem diei natalis imago eſt oriens, illinc quoq; lux augetur quę primùm illuxit ex tenebris: ſed etiã ijs qui volutantur in ignoratiooe, exortus eſt dies cognitionis veritatis, ea ratione qua Sol in oriente matutino, nempe orationes. Vnde etiã quę erant ex templis antiquiſsima, reſpiciebant ad occidentem, vt qui ſtant vultu coouerſo ad imagioes, doceantur verti ad orienté. Dirigatur oratio mea tanquã incenſum in conſpectu tuo: eleuatio manuũ mearum ſacrificium veſpertinũ, aiuot Pſalmi. Sceleratis ergo hominibus oratio, nõ ſolùm in alios, ſed etiam in ſeipſos eſt pernicioſiſsima: ſiquidé etiamſi quę fauſta & proſpera dicunt, petita acceperint, lędũt eos qui acceperunt, vt qui ſint vſus eorũ oeſcij. Qui eñ orãt vt poſsideant ea bona quæ oõ habent, ea quę videntur booa, oon ea quę ſunt petũt. Qui auté eſt cognitione præditus, eorũ quidem quę poſsidet permanſioné, ad ea aũt quæ eſt Pſal.140.
C ſuperaturus aptitudiné, eorum aũt quę nõ eſt accepturus, petet ęternitaté. Quæ aũt verè ſunt booa quæ verſantur in animo, ea & ſibi eſſe, & ei permanere precatur: neq; aliquid ex ijs quę abſunt deſiderat, cootentus præſeotibus. Neq; eñ eſt proprijs bonis defectus, cùm ſatis iam ſibi ſit ex diuina gratia & cognitione. Sed cùm ſuis quidem ſit contentus, alijs aũt non egeat, omnipotentem autem cognoſcat voluotaté, & ſimul habeat & precetur, maximæ autem proximè adhæreſcat poteotiæ, ſtudens eſſe ſpiritalis, per io deſinitam charitaté eſt vnitus Spiritui. Sic magni eſt & excelſi animi, qui id quod eſt omnium præſtantiſsimum, quod omniũ optimũ, poſsidet per ſcientiam, & facilè quidé mooetur & applicatur ad contemplationem: eorũ aũt quę cadunt in contemplationem, in anima vim habet permanentem, hoc eſt, perſpicacem ſcientiæ acrimoniam. Hanc autem vt poſſideat poteſtatem quammaxima vi contendit, ſe ab ijs quæ menti aduerſantur, & in contemplatione quidem perpetuò reſidens, & io ea ſe exercens exercitatione quę ab ijs quę ſunt iucunda ſe abſtinet, & ea quæ ſunt facienda rectè gerit, & magna pręterea vtens experientia, tam in doctrina, quàm in iis quæ ad vitam pertinẽt, habet dicendi libertatem, noo vim effrenatæ linguæ, ſed vim & facultatem ſimplici oratiooe vteotem, quæ nihil eorum quæ conuenieoti tempore dici poſſunt, & de quibus maximè dicendum eſt pro dignitate, celat, oeq; propter gratiam, neq; ptopter timoré. Qui ergo quæ Dei ſunt accepit à choro myſtico ipſius veritatis, vtitur oratione adhortatoria, quę magnitudiné virtutis, ipſam, inquam, & quę ab ea oriuntur, pro dignitate indicat, cum diuina orationis eleuatiooe, ijs quę percipiuntur intelligentia, & quæ ſunt ſpiritalia, quammaximè fieri poteſt, ex cognitione ſe reddens familiarem. Quo fit vt ſit ſemper benignus, manſuetus, aditu facilis, affabilis, patiens, gratus, bona præditus conſcientia. Is eſt non ſolùm rigi-

dus & auſterus ad hoc vt non corrumpatur, ſed etiã ad hoc vt n no tentetur. Præbet enim D
animũ, qui neq; voluptati neq; dolori cedit, aut ab eis expugnatur. Iudex, ſi vocet ratio,
immobilis, animi motibus nihil penitus largiens, immutabiliter quà iuſtum iubet profi
ciſci, ingrediens, perſuaſum habens omnia pulcherrimè adminiſtrari, & animas ſemper
in melius proficere, donec ad ipſum bonũ venerint, vt quæ in veſtibulis, vt ſemel dicam,
patris, magno pontifici propinquæ euaſerint. Hic cognitione prędit us, qui eſt fidelis, &
cui eſt perſuaſum quæ ſunt in mũdo optimè adminiſtrari, æquo certè fert animo omnia
quæ eueniunt. Meritò ergo nihil requirit ex ijs quę ad vitam pertinent ad vſum neceſſa-
rium, vt cui ſit planè perſuaſum, quòd qui omnia nouit Deus, id quod eſt vtile ſuppedi-
tat bonis etiã non petentibus. Sicut enim artifici artificioſe, & gẽtili gentiliter: ita etiam
ei qui eſt cognitione prędit us, ex cognitione præbet ſingula. Et qui ex gentibus quidem
conuertitur, fidẽ: qui aũt aſcendit ad cognitionẽ, charitatis petet perfectionẽ. Qui autem
ſummũ iam attigit cognitione prædit us, precatur vt cõtemplatio augeatur & permaneat:
ſicut qui eſt homo cõmunis, vt ſit perpetuò ſanus. Iam verò petet etiam vt à virtute nun-
quam excidat, maximè adiuuans & dans operam vt perpetuò maneat eiuſmodi vt non
poſsit excidere. Nouit enĩ aliquos quoq; ex Angelis, qui propter ſocordiam humi lapſi
fuerant, nondũ perfectè ad vnũ illum habitum, ab ea quę eſt ad duplicitatem aptitudine
ſeipſos expreſsiſſe. Is qui hic ad ſummũ cognitionis & excellentẽ viri perfecti altitudi-
nem ſe exercuit, & ita viuere vt nullo loco nec tempore labatur elegit, & in eo ſe exercet
per mentis vndiq; exæquatam & vnius planè tenoris ſtabilitatem. Quibus aũt grauis ali
quia adhuc relinquitur angulus deorſum vergens, vnà quoq; detrahitur id quod per fi- E
dem ſuſtollitur. Ei ergo qui exercitatione profecta ex cognitione parauerit virtutẽ quæ
nõ poteſt amitti, efficitur naturalis habitus. Et quomodo lapidi grauitas, ita huius ſcien
tia euadit huiuſmodi vt amitti non poſsit, nõ inuoluntariè, ſed voluntariè, vi rationis &
cognitionis atq; prouidentiæ. Quoniam aũt amiſſum non eſſe, per cautionẽ fit eiuſmo-
di vt non poſsit amitti: cautionẽ quidem ad hoc vt non peccet, bonam aũt conſideratio-
nem ad hoc vt virtus nõ amittatur, retinebit. Cognitio aũt videtur bonam prębere con-
ſiderationem, docens perſpicere ea quæ poſſunt adiuuare ad hoc vt virtus permaneat.
Res eſt ergo maxima Dei cognitio: quocirca ea quoque ita conſeruatur virtus vt amitti
nequeat. Qui autem Deum nouit, eſt ſanctus & pius: qui eſt ergo cognitione prędit us, o-
ſtenſum eſt eum ſolum eſſe pium & religioſum. Is gaudet quidẽ de bonis præſentibus:
lætatur autem propter ea quæ ſunt promiſſa, tanquam iam pręſentia. Neq; enim eum la
tent tanquã adhuc abſentia, propterea quòd qualia ſint iam antè cognouerit. Cognitio-
ne ergo perſuaſus, quomodo ſit vnũquodq; ex futuris, hoc poſsidet. Quod enim eſt man
cum ac defectum, metiendum eſt ex eo quod ad ipſum pertinet. Si ergo poſsidet ſapien-
tiam, & eſt res diuina ſapientia: qui eſt particeps eius quod non indiget, non fuerit indi-
gens. Non enim ſapientię cõmunicatio fit dum ſe inuicem mouent & retinent operatio
& id quod participat: neq; dũ aliquid aufertur, aut fit alicuius indigena. Oſtenditur ergo
minui nõ poſſe operationẽ per ipſam cõmunicationem. Sic ergo nobis habet omnia bo
na is qui eſt cognitione prædit us, poteſtate: ſed nondũ etiã numero, nam alioqui dimo-
ueri nõ poſſet, quod attinet ad diuinos qui debentur profectus & adminiſtrationes. Hũc F
quoq; Deus adiuuat, propinquiore honorans curatione. An non enim bonorũ virorum
gratia, & vt ea poſsiderent, & illis vſui, vel potius ſaluti eſſent, omnia facta ſunt? Nõ ergo
eis abſtulerit ea quæ ſunt propter virtutẽ, propter quos ſunt quæ facta ſunt. Clarũ eſt e-
nim quòd bonam ipſorum naturã & ſanctũ inſtitutũ honorans, iis qui bene viuere cõſti-
tuerunt, vires inſpirat ad reliquam ſalutem, alios quidẽ ſolùm adhortans, alijs verò qui
ex ſe digni euaſerunt opem ferens. Eſt enim omne bonũ eiuſmodi, vt aduaſcatur ei qui
eſt prædit us cognitione: ſiquidem ei eſt finis ſcire & facere ſcienter vnumquodq;. Quo
modo aũt medicus prębet ſanitatẽ ijs qui ei opem ferunt ad ſanitatem: ita etiam Deus ę-
ternam ſalutẽ ijs qui opem illi ferunt, & cum eo cooperantur ad cognitionem, & ad bo-
nas actiones. Cùm aũt ſimul cum eo quod facimus, in noſtra ſint poteſtate ea quę pręce-
pta imperant, perficitur quoq; promiſsio. Ac mihi videtur illud quoque rectè dici apud
Gręcos. Athleta quidem nõ ignobilis nec puſilli animi inter veteres, cùm longo tẽpore
corpuſculum exercuiſſet ad fortitudinẽ, aſcendens ad Olympia, cùm Piſani Iouis aſpe-
xiſſet ſtatuam: Si omnia, inquit, ô Iupiter, mihi rectè parata ſunt ad certamen, iuſtè mihi
redde victoriã. Sic enim cùm is quoq; qui eſt cognitione prędit us, citra reprehenſionem
& cum bona cõſcientia, quod ad ſe attinet, omnia impleuerit, & ad doctrinã, & ad exer-
citationẽ, & ad bonorũ operũ effectionẽ, & ad hoc vt Deo ſit gratus & acceptus, id vni-
uerſum ſalutem deducit ad perfectionem. Hæc ergo à nobis exiguntur quæ ſita ſunt in
noſtra poteſtate, & eorum quę ad nos pertinent tam præſentium quàm abſentium ele-
ctio, & deſiderium, & poſſeſsio, & vſus, & permanſio. Quocirca verè puram & immacu-
latã oportet habere animã, eum qui cum Deo conſeruatur, ſeipſum bonum perfectè effi-
cientem:

A cientem : ſiu minus, proficientẽ ad cognitionẽ,& eam deſiderantem,à vitij aũt operibus
omuiuo eſſe auulſum. Quinetiam decet eum omnes orationes & probè facere,& cum
probis.Eſt eñ lubricum ac periculoſum vnà adſcribi cum peccatis aliorũ. Vnà ergo cum
ijs qui recentius crediderunt,is qui eſt cognitioue præditus, de ijs precabitur de quibus
vnà etiam agere conuenit. Vniuerſa aũt eius vita, eſt quidam celebris ac ſanctus dies fe-
ſtus. Atq; ei quidem ſacrificia,ſunt ipſæ preces & laudes,& quæ aute cibum fiunt ſcriptu
rarũ lectiones : pſalmi autẽ & hymni,dum cibus ſumitur : antequam eatur cubitũ , quin
etiam uoctu,turſus orationes.Per eas ſeipſum vnit choro diuino,ex memoria continua,
in memoriæ ſemper mandanda poſitus cõtemplatione. Quid verò,non aliod quoq; ſa-
crificium,nempe dogmatũ & pecuniarũ in egenos largitionẽ,cognoſcit? Maximè. Sed
nec ea quæ fit ore vtitur verboſa precatione,vt qui quæ petere à Domino oporteat,didi-
cerit.In omni ergo loco orabit,ſed non vt apertè populo appareat.Is verò dum & ambu-
latione vtitur & ſermone & quiete & lectione, & ijs quæ fiunt ex ratione, omni modo
precatur,& ſi iu ipſius animæ penetralibus ſolùm cogitauerit,etiam inenarrabilibus ge
mitibus Patrẽ inuocauerit : ille aũt propè adeſt eo adhuc loquente. Cùm ſint autẽ tres fi
nes cuiuſuis actionis,propter id quidẽ quod eſt bonũ & vtile omnia operatur : volupta-
tis aũt cauſa aliquid agere,his relinqnit qui vulgarem vitam ſequontur. Longè aũt abeſt
vt qui in tali pietate probatur & dijndicatur,ſit ad mentiendum propenſus & ad iuran-
dum:eſt enim iuſiurandum quidem confeſsio definitiua cum diuina aſſumptione . Qui
eſt aũt ſemel fidelis,quemadmodũ ſeipſum infidelem prębuerit,vt etiam opus habeat iu
B reiurando,& nou ita vitam geſſerit vt ea ſit firmũ ac definitum iuſiurandũ, & fidem con-
feſsionis oſtenderit in conſtanti ſtabiliq; vita & ſermone? Si aũt in iudicio eius qui facit
& loquitur poſitum eſt facere iniuriá,nõ in perpeſsione eios qui patitur perſecutiouem,
neq; mentietur,neq; peierabit,vt qui Deum afficeret iniuria, cùm eom ſciat natura eſſe
huiuſmodi vt minimè lædi poſsit.Sed neq; propter proximũ mentieť, vel aliquid tranſ-
gredietur,quem didicit diligere,etiamſi nõ ſit familiaris. Propter ſeipſum aũt multò ma
gis neq; mentietur,neq; peierabit, ſiquidem nunquá ſua ſponte in ſeipſum iniuſtus in-
uenietur.Sed neq; iurat, ut qui in affirmatione quidem,Næ vel Eſt:in negatione autem,
Non,ponere conſtituerit. Inrare enim eſt iuſiurandum, vel tanquam iuſiurandum men-
te cõceptum proferre affirmatiuè. Sufficit ergo ei vel affirmationi vel negationi addere
illud,verè dico,ad cõprobandum ijs qui non perſpiciunt ſtabilitatem eius reſponſionis.
Oportet enim eum habere,vt ego quidem exiſtimo, apud externos quidem vitam fide
dignam,vt ue poſtuletur quidem ab eo iuſiurandũ:in ſeipſum autem & eos qui conuer-
ſantur,animi æquitatẽ,quæ eſt iuſtitia voluntaria . Iam verò rectè & verè iurans,non aũt
procliuis ad iurandũ,eſt is qui eſt pręditus cognitione,qoi raro quidem accedit ad iuran
dum,ſed ita vt diximos. Quanquam verum eſſe in iureiurando, ſit cum ea quæ eſt in ve-
ro cõſenſioue:cõtingit ergo hoc euenire, quatenus quis ſe rectè gerit in officijs. Vbi nam
ergo eſt amplius opus iureiurando,ei qui ita viuit vt qui peruenerit ad ſummũ veritatis?
Qui ergo ne iurat quidẽ,multũ abeſt vt ſit peieraturus : qui aũt nihil tranſgreditur ex ijs
quæ pacta & conuenta ſunt, is nunquá inrauerit, cũm tranſgreſsionis & perfectæ obſer-
C uationis in factis ſit obſeruatio,ſicut certè mentiri & peierare, in dicẽdo & iurando prę-
ter officium. Qui aũt iuſtè viuit,nihil ex ijs quæ decet fieri tranſiliens, vbi examinatur iu
diciũ veritatis,is factis verè & ſanctè iurat:eſt ergo ei ſuperfluũ linguæ teſtimoniũ . Cùm
ergo ſit ei ſemper perſuaſum Deũ eſſe vbiq;,& erubeſcat non uerum dicere,& falſum di-
cere cognoſcat ſe eſſe indignũ,diuina & ſua ipſius contentus eſt conſcientia: & ideo non
mentitur,neq; præter pacta conuenta facit aliquid.Ea ratione neq; iorat, ſi fuerit roga-
tus: neq; unquam negat,ne falſum dicat, etiamſi moriatur in tormentis. Eius aũt qui eſt
præditus cognitione dignitatem, maximè auget & amplificat, qui aliorũ docendorum
ſuſcepit præfecturam,vt qui maximi quod eſt in terris boui diſpenſationem & verbo &
facto acceperit,per quam intercedit vt fiat cum Deo cõiunctio & ſocietas. Quomodo au
tem qui res terrenas colunt ac venerantur,precantur imagines perinde ac ſi audiant, fir-
ma ac ſtabilia ducentes pacta conuenta quę eis fiunt autoribus:ita autoribus ac ducibus
animatis imaginibos,ſcilicet hominibns,vera verbi magnificẽtia à fide digno magiſtro
accipitur:& quod in eos confertur beneficium, refertur ad ipſum Dominũ,ad cuius ima
ginem docens is qui reuera eſt homo,fabricatur & cõponit,ad ſalutem renouans,homi-
nem catechumenum.Quomodo enim ferrum Martem Græci appellant, & vinum Bac-
chum,per aliquam relationẽ:ita is qui eſt pręditus cognitione, proximorum vtilitatem
propriam ſalutem exiſtimaus,meritò dicatur Domiui imago animata,nõ quo ad formę
proprietatem,ſed quo ad ſymbolum ſignúmoe poteſtatis,& ſimilitudinem prædicatio-
nis. Quicqnid habet in mente,id etiam fert in lingua,apud eos qui digni ſunt audire, ex
aſſenſion e & certa ſententia ſimul dicens & viuens. Vera enim ſimul ſentit & dicit, niſi ſi
quando loco medicinæ,vt medicus ad ægrotantes,ad eorũ qui laborant ſalutẽ, mentie-

Act.6. tur,aut falſum dicet,vt aiunt Sophiſtæ. Ecce enim Timotheũ præclarus circuncidit A- D
Gal.5.6. poſtolus,cùm vociferaretur & ſcriberet circuncisionẽ manu factã nihil prodeſſe:ſed no
repeotè & acetuatim à lege auelleos,ad eam quæ eſt ex fide cordis circũciſionem,adhuc
reluctantes eos qui audiebant Hebræos,à ſynagoga cogeret abrũpere,ſe Iudæis accom-
modans,factus eſt Iudæus,vt omoea lucrifaceret. Qui ergo propter proximorũ ſalurem
quibus ſe accõmodat,ſe ad ſolam demittit accõmodationem, is nullius ſimulatioois o-
mnino cogitur eſſe particeps,propter periculum quod imminet iuſtis ab ijs qui eis inui
dent.Propter ſolam aũt propinquorum vtilitatem,faciet quædã quæ non principaliter
ab eo fierent,ſi non faceret propter illos.Is ſeipſum tradit pro Eccleſia, pro familiaribus
quos ipſe in fide genuit,in exemplum,ijs qui poſſunt ſuſcipere ſummã œconomiã,beni-
gni & pij doctoris,ad oſtendendam verborũ veritatem,ad operationem charitatis in Do
minũ.Is eſt eiuſmodi vt à timore non redigatur in ſeruitutẽ,verus io ſermoue, tolerãs in
labore,nec in ea quæ profertur oratione volens vnquã mentiti, & in ea ſe ſemper ita ge-
rens vt noo peccet:quandoquidẽ ipſum mendaciũ, vt quod cũ aliquo dolo dictũ ſit,non
eſt ſermo otioſus,ſed exercetur ad vitium. Vndiq; ergo veritati teſtimonium fert is ſolus
qui eſt cognitiooe præditus, & facto,& oratione : ſemper eñ in omnibus omnino ſe re-
ctè gerit,& in ſermoue,& io actione,& in ipſa cogitatione. Hæc ergo eſt,vt curſim perſe-
quendo dixerim,Chriſtiani pietas & religio. Si hęc facit vt dicit,& conuenienter rectę ra
tiooi piè facit & iuſtè. Si hęc aũt ita ſe habent,ſolus reuera fuerit pius,iuſtus,religioſuſq;
ac verus Dei cultor,is qui eſt cognitione præditus. Nõ eſt ergo Chriſtianus impius (hoc
enim fuerat propoſitũ oſteodere Philoſophis) quare nullum malum vel turpe, quod eſt E
iniuſtum,nullo modo vnquam operabitur. Cõſequenter ergo nec ſe gerit impiè, ſed vel
ſolus piè ac ſanctè Deum colit,eum, inquã, qui verè eſt Deus,princeps,& Rex omnium,
& omnipotens, ex vera religione purè & caſtè colens. Eſt enim, vt ſemel dicã, cognitio,
quædam hominis,tãquã homiois perfectio,quæ completur per rerum diuinarũ ſcien-
tiam,& modo,& vita,& ſermone,cõgruens & conſentiens ſibi & verbo diuino. Per hanc
enim fides perficitur, vtpote quòd per eam ſolummodo fidelis efficiatur perfectus. Eſt
ergo fides aliquod bonũ intrinſecus poſitũ, & quæ abſq; eo quòd Deum quærat,Deum
eſſe confitetur,& vt qui ſit glorificat : vnde oportet ab hac fide eductum & in ea auctum,
gratia Dei, quoad eius fieri poteſt, eius accipere cognitionẽ. Dicimus antè cogoitionẽ
differre à ſapientia quæ eſt per doctrinam : nam quatenus quidem eſt aliquid cognitio,
hoc omnino eſt etiam ſapientia : quatenus autem eſt aliquid ſapientia, non eſt omnino
cognitio. In ſola enim ſermonis qui profertur cognitione, nomen ſapientiæ viſione ap-
prehenditur. Verumenimuero de Deo non dubitare, ſed credere, eſt fuodamentum co-
goitioois. Eſt aũt vtrunq; Chriſtus,fundameotum,inquam,& ędificium,per quem eſt &
principium & finis. Et extrema quidẽ non docentur, nempe principium & finis,fides,
inquam,& charitas. Cognitio aũt quæ datur ex traditione per Dei gratiam,veluti quod-
dam depoſitum cõmittitur ijs qui ſeipſos doctrioa digoos exhibuerint,ex qua elucefcit
Matth.25. charitatis dignitas, ex luce in lucem. Dictum eſt enim, habenti dabitur. Fidei quidem,
Luc.14. cognitio : cognitioni autem, charitas : charitati autem, hæreditas. Hoc autem fit quan-
do quis pependerit à Domino per fidem,cognitionem,& charitatẽ, & vnà cum eo aſcen F
derit, vbi eſt fidei uoſtræ & charitatis Deus & cuſtos. Vnde in fine traditur cognitio ijs
qui ad hoc ſunt apti & ſelecti, eò quòd maiori præparatione opus ſit & præexercitatio-
ne,& ad ea audienda quæ dicuntur,& ad vitam cõponendam, & ad conſideratè progre-
diendum ad id quod eſt vltra eam quæ eſt ex lege iuſtitiam. Ea nos deducit ad finẽ inter-
minatum & perfectũ, prius docens eam quæ nobis eſt futura,Deo cõuenientẽ cum Dijs
viuendi rationem,cùm ab omni pœna & ſupplicio fuerimus liberati,quę ſuſtinemus ex
peccatis ad ſalutarem diſciplinam. Poſt quam redemptionẽ,præmium & honores dan-
tur cõſummatis,cùm ceſſauerint quidem à purgatione,ceſſauerint aũt etiam ab alio mi-
niſterio,& ſi ſit ſanctum,& inter ſanctos : deinde ijs qui fuerint muodo corde, per proxi-
mam Domino adhæſionem,perpetuę contemplationi permanet reſtitutio:& Dij voca-
ti ſunt appellatione,qui in ijſdem ſedibus ſunt collocati, in quibus alij Dij qui ſunt pri-
mi à Seruatore conſtituti. Eſt ergo cognitio velox ad purgationem, & apta ad mutatio-
nem facilè ſuſcipiendam in melius. Vnde etiam facilè traducit ad id quod eſt animæ co-
gnatũ ac diuinum & ſanctũ,& per cuiuſdam proprij luminis myſticos profectus tranſ-
mittit hominẽ,donec in ſupremũ quietis locũ reſtituerit eum qui eſt mundo corde, do-
cens Deũ ſcieoter & per comprehenſionẽ cõtemplari facie ad faciem. Hic eſt enim vtiq;
animæ cognoſcentis perfectio, vt cùm omnẽ purgationẽ & miniſterium ſuperauerit, ſit
cum Domino, vbi eſt proximè & ei cohærendo ſubiecta. Fides ergo, vt ſemel dicam, eſt
breuis & cõpendioſa eorum quæ vrgent cogoitio. Cogoitio aũt eſt firma ac ſtabilis de-
monſtratio eorũ quæ aſſumpta ſunt per fidem,quæ per doctrinam Domini ſuper fidem
ædificatur,quæ tranſmittit ad id quod non poteſt excidere & mutari,& poteſt compre-
heudi

A heúdi ſcientia.Ac mihi quidem videtur eſſe prima quædam ſalutaris mutatio, quæ fit à
gentibus ad fidem,vt prius dixi:ſecunda aõt, quæ eſt à fide in cognitionẽ. Illa verò traij-
ciens ad chariratem,hinc iam reddit amicũ amico,id quod cognoſcit,ei quod cognoſci-
tur.Er fortaſſe qui eſt eiuſmodi,exhinc iam anticipauit vt ſit ſimilis Angelis. Poſt eam er
go poſtremam quę eſt in carne excellentiam, ſemper prout cõuenit mutatus ad id qood
eſt melius,ad paternam aulam,ad verè Dominicam per ſanctam hebdomadẽ contendit
manſionem,futurus,vt ita dicam,lumen ſtans & manens propriè,quod eſt omni ex par-
te & omnino immutabile,qui eſt primus modos Dominicę operarionis, eius quæ dicta
eſt à nobis remunerationis,conuenienter pietati & verę religioni.Ex multis autem quæ
ſunr reſtimonijs,vnum ſummatim exemplom adducam, quod ſic dictũ eſt à Dauid pro-
pheta: Quis aſcendet in montem Domini, aot quis ſtabir in loco ſancto eius? Innocens Pſal.23.
manibus,& mundo corde,qui nõ accepit in vano animã ſuã, neq; iurauir in dolo proxi-
mo ſoo. Hic accipier benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo Setuatore ſuo.
Hæc eſt generatio quærentiũ Dominum,quærenrium faciem Dei Iacob. Breuiter,vt ar-
bitror,nobis ſignificauit Prophera eum qui eſt præditus cognitione: curſimq; & obiter,
vt videtur,nobis demonſtrauit Dauid,Seruarorem eſſe Deom, dicens eum eſſe faciẽ Dei
Iacob,qui annonciaoit & docuir de ſpiritu.Quocirca Apoſtolos quoq; appellauit filium
charactêrem ſeu typum glorię patris,qui veritatem de Deo docuerit,& expreſſerit quòd
Deus & parer vnus eſt & ſolus omnipotens,quẽ nemo nouir niſi filius,& cui filius reue-
laoerit. Vnum autem eſſe Deum,per eos qui quærunt faciem Dei Iacob,meminit, quem
B ſolum eſſe Deum patrem bonum exprimir Seruator noſter & Deus.Generatio aũt quæ-
rentium eum,eſt genus electum, quod eſt vi inquirendi præditum ad cognitionem. Et
ideo Apoſtolus quoq; dicir: Nihil vobis prodero, niſi vobis locutus fuero aur in reuela- 1.Cor.14.
tione,aut in cognitione,aut in Prophetia,aur in doctrina. Quanquam nonnulla qooque
rectè fiũt ab ijs qui nõ ſunt præditi cognitione:ſed non ex ratione,ſicut eſt in magni ani-
mi virtute.Nonnulli enim cùm ſint natora iracundi, & deinde id abſq; ratione aluerint,
ad multa citra rationem quodam feruntur impetu, & faciunt ſimilia ijs qui ſunt magni
& excelſi animi,adeò vt ſordidi & illiberales opifices eadem nõnunquam rectè gerunt,
quod attinet ad tolerantiam: ſed neq; ex eadem caoſa,ex qua qui eſt præditus cognitio-
ne,neq; idem ſibi proponentes, nec ſi rotum corpus tradant. Chariratem enim non ha-
bent,vt ait Apoſtolus,quæ generatur per cognitionem. Qoæcunq; ergo fir actio à ſcien-
re,ea eſt recta actio: quæcunq; autem ab inſcienre, mala eſt, etiamſi maximè inſtet & vr-
geat, quoniam nõ fit fortis ex conſideratione, neq; dirigit actionẽ ad aliquid vtile ex ijs
quæ cõuertunt ad virtutẽ,& procedunr à virtute. Eadem aũt ratio eſt etiam in alijs virtu
tibus: quare etiam ijs cõuenienter in Dei cultu & religione. Nõ ergo in ſanctitare ſolùm
talis eſt nobis is qui eſt cognitione præditus. Religioni aũt ac Dei cultui qoi fit ex ſcien-
tia,ſunr etiã conſequentia præcepta de alia eius vitæ inſtitotione. Vitã eñ eios qui eſt co
gnitione præditus nunc eſt nobis propoſitũ deſcribere,non aũt adducere dogmatũ con
templationẽ,quam couuenienti repore poſtea exponemus, ſimul etiam ſetuantes con-
ſequentiã. De vniuerſis ergo verè & magnificè diſſetuit,vt qui dioinã conceperit doctri-
C nam. Còm ergo initiũ duxiſſet à creaturæ admiratione, quòd poſsit accipi cognitio do-
mo argomentum afferens, fir alacer & promptus Domini diſcipulus. Cùm primùm au-
rem audiuiſſet Deum & prouidentiam,credidit ex ijs qoę eſt admiratus. Hinc impulſus,
omnibus modis dat operam diſciplinæ,omnia illa faciens,per quæ poterit accipere co-
gnitionem eorum quæ deſiderat. Deſiderium aõr per profectũ fidei,conſiſtit conrempe-
ratum ſimul cum inquiſitione:id aũt eſt fieri dignum rali & tanra contẽplatione. Sic Dei
guſtabit voluntatem is qui eſt prędirus cognitione: non aures eñ præbet, ſed animum,
rebus quæ ſignificantur ab ijs quæ dicũtur. Cùm ergo eſſenrias & res ipſas acceperir per
verba, meritò animã qooq; deducit ad ea quæ oportet,illud, Non mœchaberis, Non oc-
cìdes, propriè accipiens,vt dictum eſt ei qui eſt prędirus cognitione, nõ vt exiſtimatum
eſt ab alijs. Accedit ergo ſe exercens contemplatione quę effecit ſcientiam, vt certamen
ineat cum ijs qoę magis vniuerſè & magnificentios dicta ſunt, rectè ſciens qoòd qui do-
cet hominem ſcientiã,vt air Propheta, eſt Dominus, per os hominis Dominus operans:
ea ratione carnem quoq; accepit. Meritò ergo nunquam iucundũ prefert vtili, nec ſi ca-
ſu aliquo eum præoentum meretriciè vim afferens prouocet formoſa mulier, quoniam
nec Ioſeph qoidẽ ab inſtituto abducere potuit vxor domini. Ei aũr ſe exuir per vim te-
nenti tunicã,vt qui à peccato quidẽ fuerit nudatos, honeſtatis aũt & temperantię orna-
mentum induerit. Nam etſi oculi domini, Ægyptij inquã, Ioſeph non videbant, at om-
nipotentis qoidem certè inſpiciebant. Nam nos vocẽ qoidem audimus,& corpora con-
templamur: Deus aurẽ rem examinat,à qua fertur vocẽ edere & aſpicere. His conſequen
rer,ſi vel morbus,vel caſus aliquis,eum inuaſerit qoi eſt prędirus cognitione,atqoe adeo
mors quę eſt omnium terribiliſsima, manet animo interritus, ſciens quęcunq; ſunt hu-

iuſmodi, eſſe naturæ necéſsitate: ſed ſic quoq; Dei virtute ea effici medicamentum ſalutis, vt quæ per diſciplinam eos beneficio afficiant qui ſunt incompoſitiores, & à ſancta pro meritis verè diſpertiantur prouidentia. Vtens aũt rebus creatis, quãdo dicet & quantum dicet Verbum, ei qui creauit agendo gratias, vſus earum fit Dominus: nunquam acceptę eſt memor iniuriæ, nulli indignatur, aut in eum acerbè inuehitur, etiãſi ſit odio dignus propter ea quę facit: colit enim creatorẽ, diligit autẽ vitę ſocium, eius miſerens, & pro eo orans propter eius ignorantiam. In corpus quoq; ſuum per conſenſionem afficitur, cui quidem natura patibili eſt alligatus, ſed non in ipſum primam ſuſcipit affectionem. In inuoluntarijs quidẽ certè caſibus, à doloribus ſeipſum deducens ad ea quę ſunt eius propria, non abducitur ab ijs quæ ſunt eius aliena: ijs aũt cedit & ſe accõmodat quæ ſunt eius ſolùm neceſſaria, quatenus illæſa conſeruatur anima. Non enim opinione aut exiſtimatione ſolùm vult videri eſſe fidelis, ſed cognitione & veritate, hoc & firmo & ſtabili facto, & ſermone efficaci. Non ſolùm ergo laudat bona & honeſta, ſed ipſe etiam cogitur eſſe bonus & honeſtus, à bono & fideli ſeruo tranſiens ad amicum per charitatem propter perfectionem habitus, quam ex vera diſciplina & multa exercitatione acquiſijt. Vt qui ergo magna vi contendat vt perueniat ad ſummum cognitionis, moribus ornatus, habitu compoſitus, habẽs omnia illa cõmoda eius qui eſt verè cognitione pręditus, pulchras reſpiciens imagines, multos quidem qui rectè & ex virtute ſe antea geſſerunt, patriarchas, plurimos autem prophetas, & innumerabiles Angelos, & poſtremò Dominum qui nos docuit, & oſtendit fieri poſſe vt ſummã illam vitã aſſequamur: propterea omnia mũdi bona quæ ſunt in promptu & ad manũ, non diligit, ne homi remaneat, ſed ea quæ ſperantur, vel potius quę iam ſunt cognita, ſperantur aũt eſſe cõprehendenda. Hac ergo ratione labores, & tormenta, & afflictiones ſuſtinet, non vt qui ſunt fortes apud Philoſophos, propter ſpem quòd pręſentes quidem ſunt ceſſaturi dolores, ſiot aũt ruſus iucundorum futuri participes, ſed cognitio ei perſuaſionem ingenerauit firmiſsimam futurorum ſpei recipiendæ. Quocirca non ſolùm quæ hic ſunt ſupplicia, ſed etiam iucunda cõtemnit omnia. Aiunt certè beatum Petrum, cùm vidiſſet vxorem ſuam duci ad mortem, lætatum quidem eſſe propter vocationẽ, & quòd domũ reuerteretur: valde aũt exhortando & conſolando, proprio nomine eam cõpellantem dixiſſe, Heus tu meme memento Domini. Tale erat beatorũ matrimoniũ, & vſq; ad amiciſsima perfecta affectio. Ea ratione Apoſtolus quoq;, qui vxorẽ ducit, tanquã qui nõ ducat, inquit, volens matrimonium minimè moueri affectione, & nequaquã diuelli à charitate in Dominũ, quam tenere ad Dominum peregrinanti vxori ſuaſit qui verè erat vir. An non eſt ergo eis manifeſta fides ſpei poſt mortem, qui etiam in ipſo tempore tormentorum Deo agunt gratias? Firmam enim & conſtantẽ, vt opinor, fidẽ poſsidebant, quam fideles quoq; conſequebantur operationes. Eſt ergo in quouis caſu fortis ac valida anima eius qui eſt cognitione pręditus, quæ veluti corpus athletę, & optima eſt habitudine, & maximas habet vires. Eſt enim optimi quidem conſilij in ijs quæ ad homines pertinent, quid ſit iuſto faciendum ſententiam exponens, omne quæ ſupernè à Deo procedunt principia, & ad Dei aſsimilationem, voluptatũ & moleſtiarũ corporis acquirit moderationẽ. Audacter aũt inſurgit aduerſus metus, in Deo habens fiduciam. Reuera ergo terreſtris diuinæ virtutis imago eſt anima cognitione prędita, perfecta virtute exornata ex his omnibus ſimul, natura, exercitatione, & quæ ſimul creuit ratione. Hæc pulchritudo animæ fit templum ſancti Spiritus, quando affectionẽ Euangelio conſentientẽ per totã vitã habuerit. Qui eſt eiuſmodi, inſurgit aduerſus omnẽ metũ, omne periculum, & quicquid eſt formidabile, non ſolùm mortẽ, ſed etiam paupertatẽ, & morbum, & ignominiã, & quæcunq; ſunt huius generis, vt qui & à voluptate vinci nequeat, & rationis expertibus dominetur cupiditatibus. Bene enim nouit quę ſint agenda, & quæ non, vt qui ſtrenuè nouerit quænam ſint reuera grauia ac pertimeſcẽda, & quæ non. Vnde ſcienter ea ſuſtinet quæ oportet, & quæ decere ei dictat ratio, ſcienter diſtinguẽs ea de quibus habenda eſt fiducia, hoc eſt, ea quę ſunt bona, ab ijs quæ videnẽ, & terribilia ab ijs quæ apparent, vtpote morte, morbo, & paupertate, quę quidẽ ſunt opinionis potius quàm veritatis. Hic eſt qui eſt reuera vir bonus, qui per habitũ vel affectionẽ animæ virtute præditæ remotus ab animi perturbationibus, vniuerſam vitã ſuperauit affectionibus obnoxiã. Huius omnia à ſeipſo dependent ad finem acquirendũ. Nam quæ fortunę dicunẽ incõmoda, ea viro bono non ſunt formidabilia, quoniam non ſunt mala. Quæ aũt verè ſunt grauia, ea ſunt à Chriſtiano aliena qui eſt pręditus cognitione, vtpote quæ ex diametro pugnant cum bonis, quoniã ea ſunt mala, nec fieri poteſt vt eidẽ eodem tempore ſimul inſint contraria. Qui citra vllam ergo reprehenſionem agit actum vitæ, quem ei Deus agendum prębuerit, quæ ſunt agenda & quæ ſuſtinenda cognoſcit. Nunquid ergo ſi propter eorũ quę ſunt grauia aut nõ grauia ignorationem, conſiſtit puſilli & abiecti animi vitium, ſolus is qui eſt præditus cognitione, audenti fidentiq; eſt animo, vt qui norit bona quę ſunt, & futura ſunt? Cum his autem, vt dixi,

A dixi,vnà ſciens ea quę nõ ſunt reuera grauia,vt qui ſciat ſolum vitium eſſe inimicum, &
exitium afferens ijs qui proficiunt ad cognitionem,armis Domini munitus,aduerſus id
bellum gerit.Non enim ſi quid conſtat propter imprudentiam,& diaboli operationem,
vel potius cooperationem,hoc protinus fuerit imprudentia aut diabolus, quoniam nul
la operatio eſt prudentia:prudentia enim eſt habitus, nulla autem operatio eſt habitus.
Nõ ergo neq; quæ propter ignorationẽ conſiſtit actio, iam eſt ignoratio, ſed vitiũ quidẽ
eſt propter ignorationẽ,nõ tamen ignoratio:neq; enim animi motus,neq; peccata, ſunt
vitia, etſi procedant à vitio. Nullus ergo citra rationem fortis, eſt cognitione prædictus:
nam pueros quoq; ſic dixerit aliquis fortes,qui quę ſunt formidabilia ſuſtinent,propter
eorũ quæ ſunt grauia ignorationẽ: ignẽ quidem certè ſic tangunt : & feras quæ in haſtas
incurrunt,cùm ſint fortes citra rationẽ,vocauerint ratione prȩditas.Fortaſſe autẽ hi quo
que fortes dicent præſtigiatores ſe in gladios rotantes, qui ex quadam experientia pro-
pter vilem mercedem malam artem exercent. Qui eſt autem reuera fortis, cùm propter
multorum inuidiam & æmulationem,manifeſtum videat periculũ,quod accedit confi-
denter accipit,hac ratione ſeparatus ab alijs qui dicuntur martyres,quòd alij quidem ſi-
bijpſis præbeant occaſionẽ, & ſe neſcio quomodo in ipſa pericula inijciant:bonis enim
verbis vti par eſt : hi verò ſe ex recta ratione componentes, deinde cùm Deus vocauerit
prompto & alacri animo ſe tradentes,& confirmant vocationem ex eo quòd nihil teme
rè & præcipitanter de ſe conſtituerint,& virum præbent examinandum in ea quæ eſt ex
veritate rationali fortitudine. Neq; ergo metu maiorum minora tolerant vt reliqui: ne-
B que timentes ne vituperentur ab ijs qui ſunt eiuſdem loci & ſententiæ, in confeſsione
perſiſtunt vocationis,ſed propter ſuam in Deum charitatem lubentes parent vocationi,
nullum alium ſibi ſcopum proponentes, niſi vt Deo placeant, non autem propter præ-
mia laborum.Nam alij quidem propter gloriæ cupiditatem: alij verò quòd vitent aliud
grauius ſuppliciũ : alij verò propter quaſdam lætitias & voluptates poſt mortẽ futuras,
patiuntur:pueri in fide,beati quidẽ,ſed qui nondũ ſunt viri in ea quæ eſt erga Deũ chari
tate,vt is qui eſt cognitione prædictus.Sunt enim,ſunt quomodo in gymnicis certamini
bus,ita etiã in Eccleſia coronę virorũ & puerorũ. Charitas autẽ ipſa propter ſe eſt eligen
da & expetenda,non propter aliquid aliud:ei ergo qui eſt cognitione prædictus,vnà cum
cognitione augetur perfectio fortitudinis,ex vitæ exercitatione, quæ ſemper eſt medita
ta vincere motus animi.Metu ergo & formidine vacuũ,& in Domino confidentem,red-
dit ſuum Athletam,inungens & exercens charitas:quomodo ei tribuit iuſtitia vt per to-
tam vitã verum dicat.Eſt enim iuſtitię compendiũ dicere:erit veſtrũ,Næ næ,& non non.
Eadem ratio eſt etiã in temperantia : neq; enim propter honoris cupiditatẽ, quomodo
Athletæ propter coronas & gloriã:neq; rurſus propter pecuniæ cupiditatẽ,vt nonnulli,
præ ſe ferunt eſſe temperantes ac moderati,graui motu ac perturbatione animi bonum
perſequentes:ſed neq; qui propter ruſticitatẽ eſt continens,& non guſtat voluptates,eſt
vllus verè temperans.Certè cùm voluptates guſtauerint qui in faciendo opere vitam te-
runt,continentiæ inflexam duritiẽ infringunt ad voluptates. Tales autem ſunt ij quoq;
qui lege & metu prohibentur : nam ſi acceperint occaſionem, furtim legem tranſgredi-
C untur, ea quæ ſunt honeſta fugientes. Quæ eſt autem propter ſeipſam expetenda tem-
perantia, vt quę per cognitionẽ perficiatur & ſemper maneat, virum efficit Dominũ, &
qui ſua autoritate imperet,vt ſit temperans is qui eſt cognitione prædictus,& nec afficia-
tur à voluptatibus, nec liquetur doloribus, vt aiunt Adamantẽ igne minimè liqueſcere.
Horum ergo cauſa eſt ſanctiſsima & totius ſcientiæ præcipua charitas. Per cultum enim
eius qui eſt optimus & excellentiſsimus,qui ex vno charactẽrẽ accipit,amicũ ſimul & fi
lium efficit eum qui eſt prædictus cognitione,perfectũ reuera virũ,vt qui creuerit in men
ſuram ætatis.Quinetiam quæ eſt circa eandem rem concordia ac conſenſio,eſt aſſenſio:
quod autẽ idem eſt, vnũ eſt. Amicitia autem perficitur per ſimilitudinem cõmunitatis
quæ ſita eſt in vno.Qui eſt ergo cognitione prædictus, cùm diligat eum qui verè eſt vnus
Deus,& ſit vir verè perfectus,& Dei amicus,in filij locum cooptatus(hæc enim ſunt no-
mina nobilitatis & cognitionis & perfectionis)per Dei contemplationẽ, quam ſummũ
profectum cognoſcens capit anima,munda planè effecta, & facie,inquit, ad faciẽ Deum
omnipotentẽ æternè videre dignata, tota enim effecta ſpiritalis, cùm ad id quod eſt co-
gnatũ proceſſerit in eccleſia ſpiritali,manet ad Dei requiẽ.atq; hęc quidem ita ſint.Cùm
autem ita ſe habeat is qui eſt cognitione prædictus,& quod ad corpus attinet,& quod ad
animam,& quod ad propinquos,ſeu fuerit ſeruus,ſeu hoſtis lege factus,ſeu qualiſcunq;
inuenitur æqualis & ſimilis (non enim conuenienter legi diuinæ deſpicit fratrem eo-
dem patre & eadem matre natum) eum certè qui affligitur alleuat conſolationibus, ad
hortationibus,ijs qui ſunt ad vitam neceſſaria ſuccurrens:dans omnibus egentibus, ſed
non ſimiliter,ſed iuſtè & pro meritis:quinetiam ei qui perſequitur & odio habet,ſi eo in
digeat,parum curans eos qui dicunt,propter metum ei dediſſe: ſi nõ hoc fecerit propter

metum,ſed vt ei opem ferret.Qui enim vt inimicis ſubueniant non parcunt pecuniæ,& D
odio habent improbos,quemadmodũ non fuerit in ſuos maior eorum charitas? Qui ta-
lis eſt,ex hoc progreditur ad perfectè ſciendũ,& cui nam maximè,& quantum,& quan-
do,& quomodo ſit daturus.Quis autem eius viri iurè fuerit inimicus, qui nullam inimi
citiarum cauſam præbet omnino?Nunquid autẽ ſicut de Deo dicimus,Deũ nulli aduer-
ſari, nec eſſe alicuius inimicũ,'eſt enim creator omniũ,& nihil eſt ex ijs quę conſtiterunt
quod nolit?Dicimus autem ei eſſe inimicos eos qui non parent,& ex eius pręceptis non
ambulant,vt qui in eius teſtamentum gerant inimicitias: eodem modò inuenerimus e-
tiam in eo qui eſt præditus cognitione,ipſe enim nulli vnquam vllo modo fuerit inimi-
cus:eius autẽ inimici intelligi potuerint,qui in viã ei contrariã conuertuntur.Et alioquĩ
is qui eſt in nobis diſtribuendi habitus, dicitur iuſtitia: quin etiam habitus diſcernendi
pro meritis aut magis aut minus,in quibus id oportet fieri ex ſcientia,eſt ſpecies ſummę
iuſtitiæ.Ac ſunt quidem quædã quæ vulgi more rectè geruntur ab aliquibus, vt cõtinen
tia à voluptatibus.Quomodo enim inter gentes,& ex eo quòd nõ poſsit conſequi quod
videt aliquis,& ex eo quòd timeat homines:ſunt autem etiam qui propter maiores volu
ptates abſtinent ab ijs quæ ſunt iucunda in præſentia:ita etiam in fide, aut propter pro-
miſsionem, aut propter Dei metum ſe nonnulli continent. Sed eſt quidem fundamen-
tum cognitionis,talis cõtinentia,& quędã deductio ad id quod eſt melius,& ad id quod
eſt perfectũ incitatio.Initiũ enim ſapientiæ,inquit,eſt timor Domini.Qui eſt autem per
fectus,propter charitatẽ omnia ſuffert,omnia ſuſtinet, non vt homini placens, ſed Deo.
Quanquã eum quoq; Iſus ſequitur per conſequentiã,non ad ſuam vtilitatem, ſed ad imi E
tatione & vſum eorum qui laudant. Dicitur autẽ in alio quoq; ſignificato cõtinens, non
ſolùm is qui comprimit animi perturbationes, ſed etiam is qui bona continuit, & fir-
miter ac ſtabiliter acquiſijt ſcientiæ magnitudinem, ex qua producit eas quæ ex virtute
fiunt operationes. Ea facit vt ſi quis caſus euenerit, à proprio habitu nunquã excedat is
qui eſt præditus cognitione:eſt enim ſolida & immutabilis boni quæ ſcientiã conſtituit
poſſeſsio,vt quæ ſit ſcientia diuinarũ rerũ & humanarũ.Cognitio ergo nunquã fit igno-
ratio,neq; bonum mutatur in malum:quocirca & comedit,& bibit, & vxorem ducit,nõ
principaliter,ſed neceſſariò.Vxorem autem ducere,dico,ſi verbũ dixerit,& vt conuenit:
qui enim fuerit perfectus, exempla habet Apoſtolos, & reuera vir oſtenditur, non in eo
quòd vitam elegerit monaſticam , ſed ille viros vincit qui in matrimonio, & liberorum
procreatione,& domus cura ac prouidentia, citra voluptatem & dolorem ſe exercet, &
cum domus curatione eſt indiuulſus à Dei charitate,& inſurgit aduerſus omnem tenta-
tionem quæ affertur per filios, vxorem, & famulos, & poſſeſsiones.Ei autẽ qui domum
non habet, magna ex parte euenit vt nõ tentetur. Qui ergo ſui ſolummodo curam gerit,
vincitur ab eo qui cùm ſit inferior quidem in ijs quæ pertinent ad ſuam ſalutẽ,ſuperior
autem in ijs quæ ad vitæ ſpectant diſpenſationem, exiguam reuera cõſeruat imaginem,
veritatis prouidentia.Sed nobis quidẽ quàm fieri poteſt maximè prius variè exercenda
eſt anima, vt ad ſuſcipiendam cognitionem ſit operatu facilis. Non videtis quemadmo
dum mollitur cera & purgatur æs,vt accedentẽ accipiat characterẽ?Iam verò vt mors eſt
animę ſeparatio à corpore,ita cognitio eſt veluti mors rationalis,abducẽs & ſeparans a- F
nimã à motibus & perturbationibus,& deducens ad vitam beneficentiæ & bonarũ ope
rationũ, vt tunc Deo dicat liberè, viuo ſicut vis. Nam cuius eſt inſtitutum vt placeat ho-
minibus,is Deo placere non poteſt:quoniam non quę conferunt,ſed quę delectant mul
ti eligunt:qui autem Deo placet, bonis hominibus per conſequentiam fit gratus & acce
ptus.Quomodo ergo cibus & potus & venus ei amplius fuerit delectabilis,cùm etiã ſer
monẽ qui aliquam affert voluptatẽ, motumq; cogitationis & operationẽ iucundam,ha
Matth.6. beat ſuſpectam?Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire, Deo & Mammonæ:nõ pe-
cuniam dicens ſic nudè dicit, ſed ſuppeditationem quæ fit à pecunia in varias volupta-
tes.Reuera non poteſt fieri vt qui Deum cognouit magnificè & verè, eis quæ aduerſanẽ
ſeruiat voluptatibus : eſt ergo vnus quidẽ ſolus ab omni cupiditate alienus ab initio,be
nignus & clemens Dominus, qui propter nos quoq; eſt homo. Quicunq; autẽ ſtudent
aſsimilari characteri qui ab ipſo datus eſt, vt fiant expertes cupiditatis magna vi con-
tendunt ex exercitatione.Qui em̃ concupiuit,& ſeipſum continuit,vt vidua quæ eſt rur
ſus virgo per temperantiã,is eam cognitionis mercedem ſeruatori & magiſtro reddidit,
quã ipſe petijt,nempe abſtinentiã à malis,& bonarũ actionũ operationẽ, per quas acce-
dit ſalus. Quomodo ergo qui artes didicerũt, per ea quę docti ſunt alimenta acquirunt:
ita is qui eſt cognitione:prœditus, per ea quæ ſcit,vitã acquirens,fit ſaluus:qui enim no-
luerit perturbationẽ animæ excindere, ſeipſum occìdit.Sed, vt videtur,alimenti quidẽ
defectus eſt ignoratio animæ: nutrimentum verò,cognitio. Hę aũt ſunt cognoſcentes
Matth.25. animæ quas aſsimilauit Euangelium virginibus ſanctificatis, quæ Dominũ expectant.
Nam virgines quidẽ ſunt, vt quę à malis abſtinuerint, expectant autẽ Dominũ propter
charita-

A charitatem:& ſuum lumen accendunt ad rerum cõtemplationem, prudentes virgines
dicentes,ô Domine,iam tandem deſideramus te recipere: conſequenter ijs quæ tu man
daſti viximus,nihil prætermittentes eorum quæ pręcepiſti,quamobrem promiſſa quo-
que petimus.Precamur autẽ quæ ſunt vtilia,vtpote quòd non conueniat à te petere quę
ſunt pulcherrima, & accipiemus omnia ad vtilitatẽ, etiamſi videantur eſſe mala quæ ac
cedunt exercitia,quę quidem nobis tua præbet œconomia,ad ſtabilitatem exercendam
& conſtantiam. Atq; qui eſt quidem cognitione prędictus,propter inſignem ſanctitatem
eſt paratior ſi petat non aſſequi,quàm ſi non petat aſſequi.Precatio quidem eſt ei vniuer
ſa vita, & cum Deo cõuerſatio, quòd ſi ſit mundus à peccatis,omnino quod vult aſſeque
tur. Iuſto enim dicit Deus: Pete & dabo tibi, cogita & faciam. Si ſunt ergo vtilia, acci-
piet protinus:inutilia autẽ nunquã petet,& ideo nõ accipiet:ſic erit id quod vult. Quòd
ſi quis dicat nobis, quoſdã etiã peccatores impetrare petitiones: hoc quidẽ raro fit, pro
pter iuſtam Dei bonitatẽ. Datur autem ijs etiã qui poſſunt alijs benefacere:vnde non fit
donatio propter eum qui petijt, ſed œconomia præuidens eum qui per ipſum eſt ſaluus
futurus,rurſus iuſtam facit donationem:ijs autem qui ſunt digni,ea etiam quę verè ſunt
bona dantur etiã non petentibus. Quando ergo non neceſsitate vel metu vel ſpe fuerit
iuſtus aliquis, ſed ex libero animi inſtituto, hæc dicitur via regia,quã ingreditur regale
genus:ſunt autẽ lubricæ & præcipites aliæ ab ea declinationes. Si quis ergo metũ & ho
norẽ abſtulerit,neſcio an adhuc ſuſtinuerint afflictiones, & præclari qui liberè loquunt
Philoſophi.Cupiditates ergo & alia peccata dicta ſunt tribuli & valli: operatur ergo is qui
B eſt præditus cognitione,in vinea Domini,plantans,putans,irrigans, verè diuinus agri-
cola eorum qui ſunt plantati in fide.Et qui malum quidem non fecerunt, æquũ cenſent
vt otij mercedem accipiant: qui autẽ bona fecit ex nudo ac puro animi inſtituto, exigit
mercedẽ vt bonus operarius. Duplam certè is accepiſſet, & propter ea quæ non fecit, &
propter ea quæ bene fecit. Hic qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus, à nemine tenta-
tur,niſi Deus permiſerit, idq; propter eorũ qui cum eo verſantur vtilitatem: confirmat
certè ad fidẽ per virilẽ adhortans tolerantiã.Et profectò propterea beati Apoſtoli,ad cõ-
firmandas & ſtabiliendas eccleſias, ad experientiam & teſtimoniũ ducti ſunt perfectio-
nis.Cùm ergo habeat is qui eſt cognitione præditus,vocẽ in auribus reſonantẽ quæ di-
cit: Quem ego percuſſero, tu eius miſerere, petit vt ij etiam qui odio habent, ducantur
pœnitentia. Nam quod de maleficis in ſtadijs ſumitur ſupplicium, eſt etiam puerorum
non contemplati: non poteſt enim fieri vt ab ijſdem vnquam doceatur vel delectetur is
qui eſt pręditus cognitione,qui ex libero animi inſtituto vt bonus eſſet & honeſtus ſe ex
ercuit.Et ideo qui voluptatibus minimè eſt liquefactus, nec in peccata vnquã incidit, alie
norũ malorũ exemplis non caſtigatur:multũ aũt abeſt vt terrenis voluptatibus & ſpecta
culis delectetur,qui mundanas,etſi ſint diuinę,cõtempſit promiſsiones. Nõ omnis ergo
qui dicit,Domine,Domine,ingredietur in regnũ Dei, ſed qui facit voluntatẽ Dei. Is au- Matth.7
tem fuerit qui eſt cognitione præditus operarius, qui mundanas quidem vincit cupidi-
tates,licet ſit adhuc in carne.De ijs autem quæ cognouit futuris,& quę adhuc ſub viſum
nõ cadunt,tam certam habet perſuaſionẽ,vt ea magis adeſſe putet, quàm quæ ſunt præ-
C ſentia. Hic eſt aptus & opportunus operarius, qui ijs quidem quæ nouit lætatur. quòd
autem in huius vitæ neceſsitatibus voluetur,animo contrahitur,nondum dignatus ef-
ficace eorum quæ nouit participatione, hac ratione hac vita vtitur tanquã aliena,quan-
tum requirit neceſsitas. Nouit ipſe ieiunij quoq; ęnigmata horũ dierũ, quarti, inquã, &
ſexti: dicitur autẽ ille quidẽ Mercurij,hic verò Veneris.Ecce enim ieiunat in vita,& ab auari-
tia,& à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia.Fornicationis enim iam tres ſupremas ex
Apoſtoli ſententia poſuimus differentias,libidinẽ,auaritiam,idololatriam.Ieiunat ergo
etiã ex lege à malis actionibus,& ex Euangelij perfectione à malis cogitationibus: ei ex
hibentur etiã tentationes,non ad expiationẽ,ſed ad propinquorũ, vt diximus, vtilitatẽ,
ſi laborũ & dolorum periculo facto,eos contempſerit & amandarit.Eadem eſt etiam ra-
tio de voluptate:eſt enim res maxima,cùm quis eam expertus fuerit,deinde abſtinuiſſe:
quid enim magnum,ſi quis ſe contineat ab ijs quæ non nouit?Is cùm executus ſit præce
ptũ quod eſt ex Euangelio,facit illũ diẽ Dominicũ, quando malã abiecerit cogitationẽ,
& acceperit eam quę eſt ex cognitione, eam quæ eſt in ipſo,Domini glorificans reſurre-
ctionẽ.Quinetiã cùm theorematis quod eſt ex ſcientia acceperit cõprehenſionẽ, ſe Do-
minum videre exiſtimat,viſum ſuũ deducens ad ea quæ cadunt ſub aſpectum, etſi videa
tur videre ea quæ non vult videre, caſtigans videndi facultatẽ, cùm ſenſerit ſe voluptate
affici ex applicatione viſus:nam hoc ſolum vult videre & audire quod ad ſe pertinet.Iam
verò fratrũ animas conſiderans, carnis quoq; pulchritudinẽ ipſa aſpicit anima,quæ ſo-
lum idquod eſt honeſtũ conſueuit intueri abſq; voluptate carnali. Fratres autẽ ſunt qui
reuera per electam creationẽ, & morum conſenſionẽ, & operũ ſubſtantiã, eadẽ faciunt
& cogitant & loquuntur opera ſancta & honeſta, quæ Dominus voluit ipſos, cùm ſint

electi,ſentire.Nam fides quidem eſt in eo,quòd eadem eligant: cognitio aũt in eo,quòd D
eadem didicerint & ſentiant:ſpes autem in eo, quòd eadem faciant. Quòd ſi propter vi-
tæ neceſsitatem in ſe nutriendo conſumat aliquid temporis, ſe debitum fraudare exiſti
mat,vt qui à ſuo auellatur negotio.Hinc fit reuera ne ſomnium quidem videat, quod nõ
electo conueniat.Nam reuera is eſt totus hoſpes & peregrinus in tota vita,qui ciuitatem
habitans,contemnit ea quæ ſunt in ciuitate,quæ apud alios habentur in admiratione,&
viuit in ciuitate tanquam in ſolitudine,vt non locus eum cogat,ſed liberũ eligendi arbi-
trium eum iuſtũ oſtendat.Hic qui eſt cognitione præditus,vt ſemel dicã, Apoſtolicã ad-
implet abſentiã,rectè viuens,accuratè cognoſcens,ſuos iuuans neceſſarios,montes pro-
pinquorũ tranſmouens,'& inæqualitates ipſorum animę abijciens.Quanquã vnuſquiſ-
que noſtrûm ſui eſt & vita & operarius. Qui autẽ etiam quæ ſunt optima agens vult latẽ
re homines,Domino ſimul & ſibi ipſi perſuadens quòd viuat ex præceptis,ea præferens
Matth.6. ex eo quòd eſſe credidit: Vbi enim, inquit, eſt mens alicuius,illic eſt etiã eius theſaurus:
ipſe ſeipſum diminuit, ad hoc nunquã cõtemnit fratrẽ qui fuerit in afflictione, propter
eam quæ eſt in charitate perfectionẽ,ſi ſe ſciuerit facilius laturũ egeſtatem quàm frater.
Exiſtimat certè illius dolorem eſſe dolorem propriũ,& ſi ex ſua prębens inopia,propter
beneficentiam aliquo afficiatur incõmodo,id non ægrè fert, ſed adhuc magis auget be-
neficium.Habet enim purã & ſyncerã fidem,eam quæ eſt de rebus,per opera & contem-
plationẽ laudans Euangeliũ. Atqui nõ laudẽ ab hominibus accipit,ſed à Deo,peragens
ea quæ docuit Dominus.Hic cùm attrahatur à ſpe propria,nõ guſtat ea quę ſunt in mun
do pulchra, omnia quæ hic ſunt magno animo deſpiciens, miſerens eorũ qui poſt mor- E
tem caſtigantur, per ſupplicium inuiti cõfitentes,bonam ſemper habens conſcientiã,&
ſemper paratus ad exitũ, vt peregrinus & hoſpes earũ quæ hic ſunt hæreditatũ, memor
tantùm propriorũ, quæ autẽ hic ſunt omnia aliena exiſtimans, nõ ſolùm Domini man-
data admirans,ſed, vt ſemel dicã,per ipſam cognitionẽ particeps diuinę voluntatis,verè
familiaris Domini,& mandatorũ electus vt iuſtus,regendi aũt & regnandi poteſtate prę
ditus,vt cognitione prędittus omne quidẽ aurũ quod eſt ſuper terrã,& ſub terra,& regnũ
quod eſt à finibus ad fines Oceani deſpiciens, vt ſolũ Domini cultum teneat. Quocirca
& comedens, & bibens, & vxorẽ ducens, ſi dicat Verbum, quinetiam ſomnia aſpiciens,
ſancta facit & cogitat, ea ratione ſemper mundus ad orationem. Is verò etiam precatur
cum Angelis,vt qui iam ſit etiam æqualis Angelis,neq; eſt vnquam extra ſanctam cuſto-
diam,& licet oret ſolus, habet chorum Angelorum vnà aſsiſtentem. Duplicem is nouit,
& eius qui credidit operationẽ,& eius quod creditur,eam quę eſt pro digna excellentia.
Nam iuſtitia quoq; eſt duplex,vna quidem propter charitatem,altera verò propter me-
Pſal.18. tum.Dictũ quidem certè eſt,timor Domini caſtus, permanens in ſeculũ ſeculi: qui enim
conuertuntur à timore ad fidem & iuſtitiam,permanent in ſeculum.Iam verò abſtinen-
tiam à malis operaẽ is qui timet.Adhortatur aũt benefacere charitas ædificans ſuper vo-
Ioan.15. luntariũ,vt quis audiat à Domino: Nõ vos amplius dico ſeruos, ſed amicos. Etiam cũ fi-
ducia accedit ad preces.Genus autẽ ipſum orationis eſt gratiarum actio propter præteri
ta,præſentia,& futura,vt quæ ſint per fidem iam præſentia:id autem præcedit, accepiſſe F
cognitionem. Quinetiam ſic quoq; petit vt viuat vitam in carne definitã, vt cognoſcen-
di poteſtate præditus,vt expers carnis,& conſequatur quidem quæ ſunt optima, fugiat
autem quæ ſunt deteriora. Petit autem alleuationẽ quoq; eorum quæ nos peccauimus,
& conuerſionẽ ad agnitionẽ,tam acriter ſequens eum qui vocat in exceſſu,quàm ille vo
cat,vt ita dicam,producens, propter bonam conſcientiã feſtinans ad agendas gratias, &
vt cùm illic fuerit cum Chriſto,vt qui ſeipſum dignum prębuerit propter puritatem,per
contemperaturam habeat Dei virtutem quæ ſuppeditatur per Chriſtum.Nõ enim calo-
ris participatione calidus,neq; ignis,lucidus, ſed vult totus eſſe lux.Is accuratè nouit id
Luc.14. quod dictũ eſt:Niſi odio habueritis patrẽ & matrem,& pręterea propriam quoq; animã,
& niſi ſignũ portaueritis. Nam & carnales affectiones, quæ voluptatis maximas habent
illecebras, & magno animo deſpicit omnia quæ ſunt accõmodata & creationem & nu-
titionẽ carnis: ſed etiam inſurgit aduerſus animã corpoream, imperiũ detrectanti ſpiri-
tui experti rationis fręnũ inijciens, quoniam caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ.Signum
autem portare,eſt mortem circunferre,adhuc viuum renunciantem omnibus:quoniam
non eſt æqualis charitas eius qui ſeminauit carnem,& eius qui animam creauit ad ſcien
tiam.Hic cùm ad benefaciendi habitum peruenerit, dicto citius beneficio afficit, orans
vt fratrũ quidem peccatorum ſit particeps ad confeſsionem & cognatorum conuerſio-
nem, ad propria autẽ bona amiciſsimis cõmunicanda paratiſsimus. Ipſi autẽ ſic ei ſunt
amici.Augens aũt quę apud ipſum deponuntur ſemina,ea quã mandauit Dominus agri
cultura manet quidẽ nulli peccato affinis: fit aũt cõtinens, & degit cum ijs qui ſunt ſimi
li ſpiritu in choris ſanctorũ,etiamſi adhuc in terris detineaẽ.Hic toto die & nocte dicens
& faciens iuſſa Domini,ſupra modum lætatur,nõ ſolùm cùm mane ſurgit & in meridie,
ſed

A ſed etiã cùm deambulat, & dormit, & veſtes induit & exuit, & docet filiũ, ſi ſit genere fi-
lius, inſeparabilis à mãdato & à ſpe: Deo ſemp agens gratias, ſicut animalia glorifican-
tia, quæ allegoricè dicuntur per Eſaiã: tolerans cuiuſuis tentationis, Dominus, inquit,
dedit, Dominus abſtulit. Talis erat Iob quoq;, qui propter in Dominum charitatem, om Iob.1.
nia ſibi externa vnà cũ ſanitate auferenda depoſuit: erat enim, inquit, iuſtus, ſanctus, ab-
ſtinens ab omni improbitate. Sanctũ autẽ ſignificat ea iura, quæ ad Deũ pertinent, & om
nem œconomiam, quæ quidem ſciens, erat prædit⁹ cognitione. Oportet enim neq; ſi
ſint bona, eis eſſe nimium deditum: neq; rurſus ſi mala, nimium ęgreferre, ſed vtriſq; eſ-
ſe ſuperiorem, hæc quidem conculcantem, illa verò ad egenos tranſmittentẽ. In diſpen
ſando autem & ſe demittendo & accõmodando, eſt admodum cautus is qui eſt prædi-
tus cautione, ne fortè non intelligatur, aut pro conſtitutione habeatur diſpenſatio. Nun
quam meminit eorum, quæ in ſe peccata ſunt, ſed ea remittit: quocirca iuſtè etiam orat,
dicens, Dimitte nobis, nam nos quoq; dimittimus. Nam hoc quoq; vnum eſt ex ijs quæ
vult Deus, nihil concupiſcere, nullũ habere odio: eſt enim opus vnius voluntatis, omnes
homines. Nunquid autem eum qui eſt cognitione præditus, perfectũ eſſe volens Serua-
tor noſter, ſicut patrẽ cœleſtẽ, hoc eſt ſeipſum, dicens, Venite filij, audite à me timorem Eſa.33.
Domini, non vult nos amplius opus habere auxilio quod dat̃ per Angelos, ſed à ſeipſo
cùm dignus euaſerit accipere, & à ſeipſo habere præſidium per obedientiã? Qui talis eſt,
exigit à Domino, nõ autẽ petit, & egentibus fratribus nõ petet is qui eſt cognitione præ
ditus, pecuniæ copias ad eis impertiendum: ſed optabit illis ſuppeditari ea quibus indi
B gent. Nam ſic dat etiam preces ijs qui indigent, is qui eſt prędit⁹ cognitione, & non per
preces inſcienter ſimul præbet & ſimpliciter. Sæpe ergo paupertas, & morbus, & tales
tentationes, præbentur ad admonitionem & correctionem præteritorũ, & ad curam fu-
turorum. Qui eſt eiuſmodi, his petens alleuationem, vt qui habeat id quod eſt eximium
cognitionis, non propter vanam gloriã, ſed propter hoc ipſum quòd ſit cognitione præ
ditus, exercet ipſe beneficentiã, vt qui factus ſit inſtrumentũ Dei bonitatis. Dicunt autẽ
Matthiam Apoſtolum inter cætera dixiſſe: Si electi vicinus peccauerit, peccauit electus:
nam ſi ſe ita geſſiſſet vt iubet Verbũ ſeu ratio, eius vitam ita eſſet reueritus vicinus vt nõ
peccaſſet. Quid ergo dicemus de eo qui eſt prędit⁹ cognitione? An neſcitis, inquit Apo 1.Cor.3.
lus, quòd templum Dei eſtis? Diuinus ergo eſt is qui eſt præditus cognitione, & iam ſan-
ctus, qui Deo afflat & afflatur. Iam verò oſtendens ſcriptura eum eſſe alienum à peccato,
eum quidem qui offendiſſet vendit alienigenis. Ne aſpiciat autem ad concupiſcentiam
mulierem alienã, dicens, apertè dicit peccatum eſſe alienum, & præter naturam templi
Dei. Templum autem, vnum quidem eſt magnum, vt Eccleſia: alterum verò paruum, vt
homo qui ſeruat ſemen Abrahę. Non concupiſcet ergo aliquid aliud, qui habet Deũ qui
requieſcit. Iam verò relictis omnibus quę ſunt impedimẽto, & deſpecta tota quę eum ab
ſtrahit materia, cœlum ſecat per ſcientiam: & ſpiritalibus tranſmiſsis eſſentijs, & omni
principatu & poteſtate, tangit ſupremos thronos, ad illud ſolum tendens, propter quod
ſolum cognoſcebat. Serpente ergo cõmixto cũ columba, ſimul perfectè viuit & cũ bona
conſcientia, ſpem fide cõmiſcens ad expectationem futuri. Sentit enim donũ quod ac-
C cepit, vt qui dignus ſit habitus qui conſequeretur, & translatus ſit à ſeruitute in filiorum
adoptionem, cõſequenter ſcientiæ: & neq; non Deum cognouerit, vel potius ſit ab ipſo
cognitus propter finem, & pro gratiæ meritis oſtendat operationes: opera enim ſequun
tur cognitionẽ, non ſecus ac vmbra corpus. Meritò ergo nihil eum conturbat ex ijs quę
accidunt, neq; quicquã veretur ex ijs quæ diuino cõſilio fiunt propter vtile, neq; erube-
ſcit mori, vt qui bonam habeat conſcientiam, vt oſtendatur poteſtatibus, ab omnibus, vt
ſemel dicã, animæ maculis emundatus, & qui ſciat poſt exceſſum ex hac vita fore vt ſe-
cum agatur melius. Vnde iucundum & vtile nunquã pręfert œconomiæ, & diuino conſi
lio, per mandata ſeipſum exercens vt euadat Domino gratus & acceptus in omnibus, &
apud mundum laudabilis, quandoquidem dependent omnia ab vno Deo omnipoten-
te. In propria, inquit, venit filius Dei, & ſui eum non receperunt. Quamobrem etiam in Ioan.1.
vſu rerum mundanarum, nõ ſolùm agit gratias & admiratur creaturam, ſed etiam vtens
vt oportet laudatur, quoniam ei finis deſinit in cõtemplationem per operationẽ ex co-
gnitione profectam, quæ fit conuenienter mandatis. Hinc iam per ſcientiam colligens
viaticum contemplationis, poſtquam magnificè accepit magnitudinem contemplatio-
nis, procedit ad translationis ſanctã remunerationẽ. Audiuit enim pſalmũ dicentẽ: Cir- Pſal.47.
cundate Sion, & comprehendite eam, narrate in turribus eius. Significat enim, vt arbi-
tror, eos qui Verbũ altè ſuſceperunt, futuros altos vt turres, & firmiter & ſtabiliter ſtatu-
ros in fide & cognitione. Et hęc quidẽ quàm fieri poteſt breuiſsimè dicta ſint Græcis in-
ſtar ſeminis, de eo qui eſt prędit⁹ cognitione. Sciendũ eſt aũt, quòd ſi vnum vel alterum
ex his fidelis rectè geſſerit, non tamen geret omnia, neq; cum ſumma illa ſcientia cum
qua is qui eſt prædit⁹ cognitione. Atq; illius quidem, vt ita dicam, impatibilitatis quæ

nobis eſt in eo qui eſt prædirus cognitione,per quá perfectio eius qui eſt fidelis,per cha- D
titatem in virum perfectum procedens ad menſuram peruenit ætatis,Deo aſsimilata,vt
quæ verè facta ſit æqualis Angelis, ſuccurrunt multa alia, quæ ex ſcriptura adduci poſ-
ſunt,teſtimonia.Satius autem exiſtimo hanc laudem propter orationis prolixitatem ijs
relinquere qui voluut laborare,permittentes vt vnà etiam elaborent dogmata per alle-
gationem ſcriprurarũ. Vnius autem breuiſsimè meminero, ne locũ prætermittam non
1. Cor.6. adnotatũ.Dicit enim diuinus Apoſtolus in priore epiſtola ad Corinthios:Audet aliquis
veſtrũ habens negotiũ cum alio,iudicio contendere apud iniuſtos, & non apud ſanctos?
An neſcitis quòd ſancti mundũ iudicabũt? & quæ ſequuntur. Cùm ſit aũt ea pars maxi-
ma,opportunis dictorũ Apoſtolicorũ vtentes dictionibus, paucisſimis perſequeutes, &
dictioné enunciantes veluti metaphraſticè, oſtendemus ſententiá dicti Apoſtolici, per
quam deſcribit perfectionem eius qui eſt prædirus cognitione.Nõ conſtituit enim eum
qui eſt prædirus cognitione,ex hoc ſolũ quòd magis iniuria afficiatur,quàm afficiat:ſed
eum docet etiá obliuiſci acceptæ iniuriæ,nec permittés malè precari ei qui fecit iniuriá.
Scit enim Dominum quoq; apertè iuſsiſſe orare pro inimicis.Dicere enim eum qui eſt
affectus iniuria iudicio cõtendere apud iniuſtos,nihil eſt aliud quàm velle videri vicem
reddere,& velle iniuriá referre,quod quidem eſt ipſum quoq; ſimiliter facere iniuriá.Di
cere autem aliquos velle apud ſanctos iudicio contendere,oſteudit eos qui petunt preci
bus vt ijs qui fecerunt iniuriam par pari referatur,& eſſe quidem prioribus ſecuudos me
liores,ſed nondum planè obedientes,niſi iniurię perfectè obliuiſcentes,ex doctrina Do
mini precentur etiam pro inimicis.Pulchrum eſt ergo quòd bonam mentem ex ea quæ E
eſt ad fidem pœnitentia acceperint.Nam etſi veritas eos videatur habere iuimicos qui in
uident & æmulantur, ipſa tamen nulli eſt inimica : uam & Deus facit Solem ſuum oriri
ſuper iuſtos & iniuſtos.Quinetiam ipſum Dominũ miſit ad iuſtos & iniuſtos,& qui con
tendit Deo aſsimilari,per maximá iniuriæ acceptæ obliuioné,remittens ſeptuageſies ſe
pties, vtpote per totá vitam & vniuerſam mundi conuerſioné quæ hebdomadibus quæ
numerantur ſignificatur,eſt benignus & clemens in quemlibet, etiamſi quis hoc vniuer
ſum in vita viuens tempus,iniuria afficit eum qui eſt præditus cognitione.Nó ſolam eñ
poſſeſsioné vult virum bonũ alijs permittere ex ijs qui ipſum affecere iniuria, ſed etiam
vult iuſtum ab illis iudicibus petere remiſsioné peccatorũ, ijs qui in ipſum peccarunt.
Et meritò,ſiquidem in eo ſolum quod eſt externum, & in eo quod pertinet ad corpus, ſi
vel ad mortem vſq; procedatur,detrimento afficiunt ij qui conantur facere iniuriam, ex
quibus nihil eſt quod ſit propriũ eius qui eſt præditus cognitione. Quemadmodum au-
tem Angelos qui defecerunt iudicabit quiſpiam,qui ipſe defecerit ab illa lenitate, & ac-
ceptæ iniuriæ obliuione, quam præſcribit Euangelium? Cur nou ergo potius, inquit,
iniuria afficimini? Cur non potius fraudamini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis, eis
ſcilicet malè precaures qui peccant per ignorantiam : & fraudatis Dei cleméria & boni-
tate,quantũ eſt in vobis,eos quibus malè precamiui,fratres dicens nó eos ſolos qui ſunt
in fide ſed etiam proſelytos. An enim is qui nunc eſt inimicus ſit poſtea crediturus, nos
nondum ſcimus.Ex quibus apertè colligitur, etſi non eſſe omnes, at nobis quidem ipſis
videri eſſe fratres. Iam verò omnes quoq; homines qui ſuut vnius Dei opus & vna ima- F
go, vna circundati ſubſtantia, etiáſi ſinr alij alijs magis obſcurati, ſolus cognoſcit is qui
ſcit etiam per creaturas operationem, per quam rurſus Dei adoras voluntatem. An ne-
ſcitis quòd iuiuſti regnum Dei non poſsidebunt? iniuriam ergo facit qui refert iniu-
riam,ſeu facto ſeu verbo, ſiue etiam volendi cogitatione, quam poſt legis pædagogiam
circunſcribit Euangelium. Et hæc quidem eratis : tales ſcilicet, quales adhuc ſunt qui-
bus ipſi uon ignoſcitis. Sed abluti eſtis : non abſolutè vt reliqui, ſed cùm per cognitio-
nem abieciſtis animæ affectiones, vt pro viribus aſsimilaremini bonitati Dei prouiden-
tię, & per tolerantiam, & per acceptæ iniuriæ obliuioné. Super iuſtos & iniuſtos, Verbi
& operum benignitatis lucé,ſicut Sol,emittentes, ſiue hoc animi magnitudiue, hoc ſibi
vendicabit is qui eſt prędirus cognitione : ſiue imitatione eius quod eſt melius. Tertia
eſt autem cauſa,Remitte & remittetur tibi, veluti cogente mandato ad ſalutem propter
inſignem bouitatem.Sed ſanctificati eſtis : ei euim qui ad hunc venit habitum, ſanctum
eſſe conuenit, nullo modo cadendo in vllam animi perturbationem, ſed perinde ac ſi
carne careat, & abſq; hac terra ſanctus euaſerit.Quamobré iuſtificati eſtis,inquit,nomi-
ne Domini,facti eſtis, vt ita dicam,ab ipſo,vt iuſti eſſetis ſicut ipſe:& ſpiritui ſancto,quo-
ad eius fieri potuit,commixti & coutemperati eſtis. Num enim omnia mihi licent? Sed
non in poteſtatem redigar,inquit, vt aliquid faciá vel cogitem vel loquar pręter Euange
lium. Eſcę autem ventri, & venter eſcis, quas Deus deſtruet, hoc eſt,eos qui ſic cogitant
& viuunt, tanquam nati ſint vt comedant, nou autem comedunt vt viuant quidem per
conſequenriam, cognitioni aurem attendant principaliter. Et nunquid eos eſſe dicit ve
luti carnes ſancti corporis? Corpus autem allegoricè dicitur Domini Eccleſia, ſpiritalia
& ſan-

A & ſanctus chorus, ex quibus ij qui vocantur ſolùm nomine, viuunt autem non ex ratio-
ne, ſunt carnes. Hoc autem corpus ſpiritale, hoc eſt, ſancta Eccleſia, nõ fornicationi, nec
ab Euangelio deſectioni, quæ nullo modo oportet inire conſuetudinem & familiarita-
tem cum vita gentilium. Fornicatur enim in Eccleſiam, eius quoq; corpus, is qui gentili-
ter viuit in Eccleſia, ſiue in facto, ſiue in verbo, ſiue etiã in ipſa cogitatione. Qui huic ad-
hæret meretrici, ei inquam quæ eſt pręter teſtamentum operationi, fit aliud corpus, non
ſanctum in carnem vnam, & vitam gentilem, & ſpem aliam: qui autem adhæret Domino
in ſpiritu, corpus ſpiritale, diuerſum genus congreſsionis. Filius hic totus, homo ſan-
ctus, impatibilis, cognitione præditus, perfectus, formatus doctrina Domini, vt cùm
facto & verbo & ipſo ſpiritu Domino adhæſerit, recipiat illam manſionem quæ debetur
ei qui ſic vir euaſit. Sufficit hoc ſpecimen eis qui habent aures. Non eſt enim euoluen-
dum myſterium, ſed tantùm eſt oſtendendum, quantum ſufficit ad reuocandum in me
moriam ijs qui ſunt participes cognitionis, qui etiam intelligent quemadmodum di-
ctum ſit à Domino: Eſtote vt pater veſter perfecti, perfectè peccata remittentes, & acce-
ptæ iniurię obliuiſcẽtes, & viuentes in habitu impatibilitatis. Quomodo enim perfectũ
dicimus medicum, & perfectum philoſophum: ita, vt opinor, perfectè cognitione prædi
tum. Sed nihil ex his, etſi ſit maximum, aſſumitur ad Dei ſimilitudinem: nõ enim, vt Stoi
ci valde impiè, hominis & Dei eandẽ virtutẽ eſſe dicimus. Nunquid ergo debemus eſſe
perfecti, vt vult pater? Nequaquã enim fieri poteſt vt ſit aliquis perfectus vt eſt Deus: vult
autem Pater nos ita viuentes vt obediamus Euangelio, perfectos fieri citra reprehenſio-
B nem. Si ergo dicti quod ita prolatũ eſt vt ei aliquid deſit, id quod deficit ſubaudierimus,
ad locum implendum ijs qui poſſunt intelligere: & voluntatẽ Dei cognoſcemus, & pro
dignitate mandati ſimul piè & magnificè viuemus. Quoniam autẽ eſt conſequens re-
ſpondere ijs quæ à Græcis & Iudæis nobis obijciuntur: in nonnullis aũt dubitationibus
ſimiliter atq; prædicti nos reprehendunt quæ aliam ſequuntur doctrinam hæreſes, bene
habuerint vt prius expurgatis ijs quæ ſunt impedimento, parati ad ſoluendas dubitatio
nes, progrediamur ad ſequens Stroma. Primùm ergo hoc aduerſus nos adducunt, dicen
tes non oportere credere propter diſſenſionem hæreſum: retardatur enim ac differtur
veritas, dum alij alia dogmata conſtituunt. Ad quos dicimus, quòd & apud vos Iudæos,
& apud eos qui inter Græcos fuere in maxima exiſtimatione Philoſophos, fuere plu-
rimæ hæreſes: neq; tamen ideo dubitandum eſſe dicitis philoſophari, aut ſe Iudaicæ tra-
dere diſciplinæ, propter eam quæ eſt inter ſe veſtrarũ ſectarũ diſſenſionem. Præterea aũt
fore vt in veritate ſeminentur hæreſes, vt in frumento zizania, prophetice dictũ eſt à Do
mino, & fieri non poteſt vt non fiat id quod prædictum eſt eſſe futurũ. Huius autem cau-
ſa eſt, quòd quicquid eſt pulchrum ſequitur Momus. Num ergo ſi quis pacta conuenta
non obſeruauerit, & tranſgreſſus fuerit eam quæ fit apud nos confeſsionẽ, propter eum
qui nõ ſterit ſuę profeſsioni, abſtinebimus nos quoq; à veritate? Sed vt oportet virũ pro-
bum minimè eſſe mendacem, & nihil infirmare eorum quæ eſt pollicitus, etiamſi aliqui
alij pacta conuenta tranſiliant: ita nos quoq; nullo modo conuenit tranſilire regulam ec
cleſiaſticam: & maximè eam quę fit de rebus maximis profeſsionem, nos quidem obſer-
C uamus, illi verò tranſiliunt. Eſt ergo credendũ ijs quæ firmiter adhærent veritati. Iam ve
rò nobis vt largè vtentibus hac defenſione licet ad eos dicere, quòd medici quoq; quorũ
cõuenienter ſuis ſectis diuerſę ſunt ſententiæ, ex æquo re ipſa curant. Num ergo quiſpiã
ægrotans & vt curetur opus habens, non admittit medicũ propter eas quæ ſunt in medi
cina hæreſes? Neq; ergo qui anima ægrotat, & eſt plenus ſimulachris, pro ſanitate & ad
Deum conuerſione prętexat vnquam hæreſes. Certè propter probatos, inquit, ſunt hæ-
reſes: probatos autẽ dicit, vel eos qui venientes ad fidem, maiori electione accedunt ad
doctrinam dominicam, tanquam probos argentarios qui nummum Domini adulteri-
num diſcernũt ex falſa impreſsione: aut eos qui in ipſa fide iam probi euaſerunt, & in vi
ta, & in cognitione. Propterea ergo maiori cura opus eſt & prouidẽtia, vt examinetur quo
modo ſit exactè & perfectè viuendum, & quęnam ſit vera pietas & rectus Dei cultus. Cla
rum eſt enim quòd cùm veritas ſit ardua & difficilis, propterea certè fuerunt quęſtiones,
ex quibus quæ nimio ſui amore laborant, & ſunt ambitioſæ & glorię cupidę, ſunt hære-
ſes eorum qui nõ didicerunt quidem, neq; verè acceperunt, ſed ſibi cognitionis ſumpſe-
re perſuaſionem. Eſt ergo nobis maiore ſtudio & cura perſcrutanda, ea quæ verè eſt veri-
tas, quæ ſola verſatur circa eum qui verè eſt Deus. Laborem autem conſequitur dulcis in
uentio & memoria. Eſt ergo labor inueniendi ſubeundus propter hæreſes, ſed nõ eſt om
nino deficiendum. Neq; enim ſi appoſitus ſit fructus, vnus quidẽ verus & maturus, alius
verò factus ex cera quammaximè ſimilis, propter ſimilitudinem eſt abſtinendum ab v-
troq;. Simul autẽ diſcernendum eſt cõprehendente contemplatione, & principali con-
ſideratione, verum ab eo quod apparet. Et quomodo ſi vna quidem ſit via regia, & multę
etiam aliæ, ex quibus aliquæ ferunt in præcipitium, aliquæ verò ad fluuiũ rapidè fluen-

tem,aut ad mare profundum,non dubitauerit quiſpiam viam ingredi propter diſſenſio- D
nem,ſed vtetur via regia & trita & ſeiuncta à periculo.Ita cùm alij alia dicant, de veritate
non eſt diſcedendũ,ſed eſt exactius & diligentius inquirenda eius exactiſsima & accura
tiſsima cognitio.Nam cum oleribus hortenſibus vnà etiam naſcuntur herbæ,num ergo
abſtinent agricolæ à cultura hortorũ?Cùm ergo habeamus à natura multa quæ nos inci
tant,& dant occaſioné ad ea quæ dicuntur examinanda,debemus etiá veritatis inuenire
conſequentiá. Qnocirca meritò etiam condemnamur, nó aſſentientes ijs quibus opor-
tet parêre, non diſcernentes id quod repugnat, & indecorum,& præter naturam, & fal-
ſum,à vero & cóſentaneo, & decoro,& eo quod eſt ſecundum naturam: quibus quidem
vtendum eſt,vt quę incitent & ſint occaſio agnoſcendæ eius quæ verè eſt veritatis.Græ
cis ergo eſt inanis hic prætextus: volentibus enim licebit inuenire veritatem. Iis au-
tem qui cauſas adducunt quæ carent ratione, eſt iudiciũ quòd nullam habet excuſatio-
nem:vtrum enim perimunt,an aſſentiuntur eſſe demonſtrationem?Exiſtimo omnes eſ-
ſe confeſſuros præter eos qui ſenſus perimunt. Cùm ſit autem demonſtratio, neceſſe eſt
deſcendere ad quęſtiones, & per ipſas ſcripturas diſcere demonſtratiuè, quemadmodũ
lapſæ quidé ſunt hęreſes: quemadmodũ autem in ſola veritate & antiqua Eccleſia ſit per
fectiſsima cognitio, & ea quæ eſt reuera optima hæreſis, id eſt, electio. Ex ijs autem qui
declinant à veritate, alij quidem ſeipſos ſolos, alij verò propinquos quoq; conantur fal-
lere. Atq; ij quidè qui appellantur Δοξόσοφοι,hoc eſt,opinione ſapientes,qui ſe veritaté in-
ueniſſe exiſtimant,nullá habentes veram demonſtrationé,ij ſeipſos decipiũt,ſe acquie-
uiſſe exiſtimantes,quorum non parua eſt multitudo, & quæſtiones declinantium pro- E
pter confutationes,& doctrinam vitantium propter condemnationem. Qui autem eos
qui accedunt decipiunt,ſunt valde callidi & aſtuti, qui etiamſi ſatis aſſequantur ſe nihil
ſcire,probabilibus tamen argumenris obſcurant veritatem.Alia eſt autem vt opinor, na
tura probabilium argumentornm,& alia verorum. Et quòd neceſſe ſit nomen hæreſum
ita dici vt veritati opponatur,& ab ea diſtinguatur,cognoſcimus:à qua cùm quædam ad
hominum perniciem auulſerint Sophiſtæ,humanis à ſe inuentis ea infodientes artibus,
gloriantur ſe pręeſſe diatribæ ſeu ſcholæ potius quàm Eccleſię.Sed qui in rebus pulcher
rimis laborem impendere ſunt parati,non potius deſiſtent quærere veritatem, quàm ex
ipſis ſcripturis acceperint demonſtrationé.Ac ſunt quidem quidá cómunes hominũ iu-
dices,vtpote ſenſus:alij aũt, eorũ qui conſultarũt & exercuerũt ea quę vera ſunt, nempe
quæ ſunt verarum & falſarum orationum artes,per mentem & ratiocinationem. Maxi-
mum eſt autem deponere opinionem,conſiſtendo in medio accuratæ perfectæq; ſcien-
tiæ,& temerariæ ſapientiæ opinionis, & noſſe quòd qui æterná ſperat quietem, cogno-
ſcit etiam eius ingreſſum qui eſt laborioſus & arctus. Et qui ſemel admiſit Euangelium,
& ſalutare, inquit, quando cognouerit, ne ad ea quæ ſunt retro conuertatur ſicut vxor
Loth,neq; ad priorem vitam quæ dat operam rebus ſenſilibus. Sed neq; recurrat ad hæ-
reſes: aſſuefaciunt enim neſcio quomodo,eum qui nou eſt,noſſe Deũ.Qui eñ diligit pa
trem vel matrem plus quàm me,qui ſum verè pater & magiſter veritatis,qui regenero &
recreo,foueoq; & alo electam animam, nó eſt me dignus,vt ſit,inquit,Dei filius, & Dei
Luc.9 diſcipulus,& ſimul etiá amicus & cognatus:nemo enim ad ea quæ ſunt retro reſpiciens, F
& manũ ſuam mittens ad aratrum,eſt aptus regno Dei.Sed,vt videtur, multis in hodier-
num diem videtur Maria eſſe puerpera propter ortum filij,cùm non ſit pnerpera:etenim
dicunt aliqui eam poſtquam peperiſſet, inſpectam ab obſtetrice, inuentam fuiſſe virgi-
nem.Tales autem ſunt nobis ſcripturæ Dominicæ, veritaté parientes, & manentes vir-
gines cum occultatione myſteriorum:peperit,& non peperit,inquit ſcriptura,vt quę ex
ſe,non ex coniunctione conceperit.Quamobrem ijs qui ſunt cognitione præditi conce
perunt ſcripturæ:hęreſes autem,vt quæ non intellexerint,amandant tanquam quæ non
cóceperint. Cùm autem omnes homines idem habeant iudiciũ, alij quidé Verbũ quod
dictat ſequentes,faciunt argumenta:alij auté cùm ſeipſos dediderint voluptaribus,ſcri-
pturam torquent ad ſuas cupiditates.Opus eſt auté, vt opinor, amatori veritatis robore
animi:neceſſe eſt enim labi in maximis,eos qui res maximas aggrediuntur,niſi regulam
veritatis ab ipſa veritate acceptam tenuerint.Qui autem ſunt eiuſmodi,vt qui à recta via
exciderint,meritò etiam falluntur in plurimis ſingularibus,propterea quòd nó habeant
verorũ & falſorum iudicium planè exercitatum, in ijs quæ oportet eligere:ſi enim habe
rent,parêrent ſcripturis diuinis. Quomodo ergo ſi quis fiat beſtia ex homine, ſimiliter
atq; ij qui fuerant infecti venenis Circes:ita homo Dei eſſe, & Domino fidelis eſſe perdi
dit, qui aduerſus eccleſiaſticá recalcitrauit traditioné, & in humanarũ hæreſum deſiluit
opiniones.Qui aũt ex errore reuerſus obedijt ſcripturis, & vitam ſuam permiſit verita-
ti,Deus quodam modo ex homine efficitur.Principium enim doctrinæ habemus Domi
num,qui & per Prophetas,& per Euangelium,& per beatos Apoſtolos,multifariam mul
tiſq; modis à principio ad finem deducit cognitionis. Principiũ autem ſi quis alio opus
habere

A habere exiſtimauerit,non vtiq; verè potuerit conſeruari principium. Qui eſt ergo ex ſe-
ipſo fidelis,Dominica ſcriptura & voce eſt fide dignus,quę per Dominũ exercetur ad ho
minum beneficium.Ipſa autem iudice vtimur ad res inueniendas:quicquid autem iudi-
catur,non creditur,priuſquã fuerit iudicatum, quare nec eſt principiũ id quod opus ha-
bet iudicio. Meritò ergo cùm fide comprehenderimus principiũ indemonſtrabile, & ex
redundanti quadã copia demonſtrationes ab ipſo principio ſumpſerimus de principio,
voce Domini erudimur ad agnitionẽ veritatis:non enim abſolutè enunciantibus homi-
nibus fidem habuerimus, quibus licet etiã enunciare contrarium. Si aũt non ſatis eſt ſo-
lùm abſolutè dicere quod viſum eſt,ſed oportet etiam probare quod dictum eſt,non ex-
pectamus teſtimoniũ quod datur ab hominibus, ſed voce Domini probamus quod quæ
ritur,quę eſt magis fide digna quàm quæuis demonſtrationes:vel potius quæ eſt ſola de
monſtratio,per quam ſcientiam,qui ſolùm quidẽ guſtauere ſcripturas, ſunt fideles. Qui
aũt etiã vlterius proceſſerunt,ſunt perfecti gnomones veritatis,ij ſcilicet qui ſunt cogni
tione prędıti: quandoquidẽ etiã in ijs quæ ad vitã pertinent, eos qui ſunt rudes ſuperãt
artifices,& per cõmunes notiones exprimunt id quod eſt melius.Sic ergo nos quoq; ex
ipſis de ipſis ſcripturis perfectè demõſtrantes,ex fide perſuademus demõſtratiuè.Quòd
ſi Propheticis quoq; ſcripturis vti auſi fuerint qui perſequuntur hæreſes, primùm quidẽ
non omnibus, deinde non perfectis, neq; vt dictat corpus & contextura Prophetiæ, ſed
eligentes ea quæ dicta ſunt ambiguè,traducũt ad proprias opiniones, paucas voces ſpar
ſim carpentes, non id conſiderantes quod ex ipſis ſignificatur, ſed ipſa nuda dictione v-
B tentes.Nam in omnibus ferè dictis quæ adducunt, inueneris ipſos ſola nomina atten-
dentes,vt qui mutent ſignificata,neq; quemadmodũ dicantur cognoſcant, neq; ijs quas
afferunt allegationibus, ita vt earũ natura poſtulat vtantur. Veritas autem nõ inuenitur
in eo quòd transferat ſignificata, ſic enim omnem veram euertent veritatem: ſed in eo
quòd conſiderent quid Domino & omnipotenti Deo perfectè cõueniat, & eum deceat,
& in eo quòd confirment vnumquodq; ex ijs quæ demonſtrantur per ſcripturas,ex ipſis
rurſus ſimilibus ſcripturis. Neq; ergo volunt conuerti ad veritatem, vt quos pudeat de-
ponere commodum ſui in ſeipſos amoris: neq; ſciunt qua ratione poſsint ſuas ſtabilire
opiniones,ſcripturis vim afferentes.Cùm autem ad falſa in vulgus proferendũ dogma-
ta proceſſerint,cum omnibus ferè ſcripturis euidenter pugnantes,& ſemper à nobis qui
contra eos dicimus confutati, quod reliquũ eſt,nunc adhuc quoq; ſuſtinent, partim qui
dem ex propheticis aliqua non admittere,partim autẽ nos, tanquam qui ſimus alterius
naturæ, non poſſe quæ ſunt illorũ propria intelligere calumniantur. Nõnunquã autem
etiam cùm conuincuntur, ſua negant dogmata, apertè confiteri erubeſcentes quæ ſe ſeor
ſum ſic docere gloriantur:ſic enim in omnibus hæreſibus videre licet,perſequendo ipſo
rum dogmatum nequitias. Nam poſtquã à nobis euerſi fuerint, oſtendentibus ipſos a-
pertè aduerſari ſcripturis, duorũ alterũ videre licet fieri ab ijs qui præſunt dogmati : aut
enim ſuorũ dogmatũ conſequentiã, aut ipſam prophetiã, vel potius ſuam ipſorũ ſpem
deſpiciunt.Semper enĩ ſibi ſumunt id quod eis viſum fuerit eſſe euidentius,quàm quod
dictũ eſt à Domino per Prophetas,& ab Euangelio, & etiam Apoſtolorũ teſtimonio cõ-
C probatũ & confirmatũ.Cùm viderent ergo ſibi imminere periculũ, nõ de vno dogmate,
ſed de conſeruanda hæreſi:non veritatem inuenire(nam cùm quæ ſunt in medio poſita
& in promptu ſunt apud nos legiſſent,ea vt vilia cõtempſerunt) ſed quod eſt cõmune fi-
dei ſuperare cõtendentes,exceſſerunt à veritate.Nam cùm eccleſiaſticę cognitionis non
didiciſſent myſteria,neq; veritatis percepiſſent magnitudinẽ,vt qui in perſcrutando re-
rum profundo fuiſſent ſocordes,& ſuperficie tenùs legiſſent,ſcripturas valere iuſſerunt.
Inani ergo ſapientiæ opinioni elati,perpetuò litigant,apertè oſtendentes ſe magis cura
re vt videantur, quàm vt philoſophentur.Iam verò cùm nõ neceſſarijs rerũ nitantur prin
cipijs,& humanis moti opinionibus, vt finis deinde eis neceſſariò ſequatur comparant,
ſauciantur argumentis eorũ qui verã tractant philoſophiã,& quiduis potius tolerant, &
omnem,vt aiunt, rudentem mouent,etiamſi futuri ſint impij, propterea quòd non cre-
dant ſcripturis,quàm à ſectæ ſibi grato honore traducantur,& à vulgo iactata in eorũ ec-
cleſijs prima ſede,propter quam,illam quoq; conuiuialem, per eam quæ falſo nomine
appellatur charitatẽ,primum accubitũ amplectuntur. Quæ eſt autem apud nos agnitio
veritatis,vt ex ijs quæ iam ſunt credibilia,ijs quæ nondũ ſunt, fides habeatur efficit:quæ
quidem eſt eſſentia,vt ita dicam,demonſtrationis. Sed omnis,vt videtur, hæreſis ab ini-
tio habet aures quæ non audiunt id quod eſt vtile,ſed ſolùm patent ijs quæ dicuntur ad
voluptatẽ.Nam curatus vtiq; eſſet eorum aliquis,ſi tantũ voluiſſet parêre veritati.Eſt aũt
triplex ratio curandi opinionis, ſicut etiam cuiuſuis affectionis: cauſæ cognitio,& quo-
modo ea poſsit auferri,& tertiũ, animæ exercitatio, & aſſuefactio vt poſsit ſequi ea quæ
rectè iudicata fuerint.Quomodo enim turbatus oculus, ita etiam anima conturbata ijs
dogmatibus quæ ſunt præter naturam, non poteſt veritatis lucem perfectè videre,quin

etiam ea quæ ſunt præ pedibus ægrè intuetur. Dicunt itaq; anguillas quoque excęcatas D
capi in aqoa turbida. Et ſicut improbi pueri excludunr Pædagogũ, ita etiã hi arcent Pro-
phetias à ſua eccleſia, ſuſpectas eas habentes propter reprehenſionẽ & admonitionem:
quamplurima certè cõſarciunt mendacia & figmenta, vt iurè videantᷣ noo admittere ſcri
pturas. Hac ergo ratione non ſunt pij, vt qui diuinis præceptis non acquieſcant, hoc eſt,
ſancto ſpiritui. Quomodo autem dicuntur inanes amygdalæ, non in quibus nihil ineſt,
ſed in quibus id quod ineſt, eſt inutile: ita etiam hæreticos dicimus qui ſunt inanes Dei
conſiliorum & Chriſti traditionum, & amareſcunt nõ ſecus ac agreſtis amygdala, & ſunt
principes autoresq; dogmatũ, niſi ſi quæ propter veri euidentiã deponere & occultare
non potuerunt. Quomodo ergo in bello nõ eſt ordo deſerendus quem dedit imperator
militi: ita nec deſerendus eſt ordo quem dedit nobis Verbũ, qoẽ accepimus principem
ac Ducem cognitionis & vitæ. Vulgus autem ne hoc quidem examinauit, an ſit ſequen-
dus aliquis, & quiſnam hic, & quemadmodũ: quale enim eſt Verbũ, talem quoque vitam
eſſe conuenit fideli, vt poſsit ſequi Deum qui ab initio omnia recta via dirigit. Poſtquam
autẽ transgreſſus fuerit Verbum quiſpiã, & per id, Deum, ſi imbecillus quidem fuit pro-
pterea quòd aliqua repentina ſe obtulerit viſio, efficiendum eſt vt ſint prompta viſa quę
ſunt ex ratione. Sin aũt more qui prius inualuit, victus fuerit, vt ait ſcriptura, is qui eſt ex
vulgo, curandũ eſt vt mos cõquieſcat in eo quod eſt perfectũ, & omni ex parte abſolutũ,
& vt contrà cùm dicat, exercenda eſt anima. Si aũt pugnantia quoq; aliqua dogmata vi-
detur attrahere, ea ſunt ſubducenda, & eundũ eſt ad eos qui quieta dogmata efficiunt, &
diuinis ſcripturis eos incantant qui ſunt rudes & imperiti, & ſtrepitũ pertimeſcunt, per E
teſtamentorũ conſequentiã eis veritatẽ explanantes. Sed, vt videtur, magis declinamus
ad ea quę ſunt opinabilia, etiamſi ſint cõtraria, quàm ad veritatẽ: eſt enim auſtera grauiſ-
que ac ſeuera. Atq; cùm ſint quidẽ tres animæ affectiones, ignoratio, opinio ſcientia: qui
in ignoratione quidẽ verſantur, ſunt gentes: qui aũt in ſcieotia, vera Eccleſia: qui verò in
opinione, ij qui ſectantur hæreſes. Nihilo ergo apertius videre licet affirmantes eos qui
ſciũt de ijs quæ ſciunt, quàm hos de ijs quæ opinantur, quod attinet ad affirmandũ abſq;
demonſtratione. Se itaq; inuicem deſpiciunr & irrident, & accidit vt eadẽ intelligentia
ab alijs quidẽ in maximo honore habeatur, ab alijs autẽ damnetur amentię. Atqui didi-
εὐφροσύνη, Lætitia coniuncta prudẽtiæ.
cimus aliud quidẽ eſſe voluptatẽ, quæ eſt attribuenda gentibus: aliud autem, lité ac con-
tentionem quæ præponenda eſt in hęreſibus: aliud gaudiũ, quod, vt proprium, eſt eccle
ſiæ aſsignandũ: aliud autẽ, lętitiam, quæ danda eſt ei qui eſt ex veritate præditus cogni-
tione. Quemadmodũ autẽ ſi quis in Iſchomacho ſtudium poſuerit, eum faciet agricolã:
& ſi Lampidi, nautã: & Charidemo, imperatorẽ: & Simoni, equitandi gnarũ: & Perdici,
cauponẽ: & Crobylo, opſoniorũ conditorẽ: & Archilao, ſaltatorẽ: & Homero, Poëtam: &
Pyrrhoni, contentioſum: & Demoſtheni, oratorem: & Chryſippo, dialecticũ: & Ariſtote-
li, phyſicum: & Platoni, Philoſophum: ita qui paret Domino, & per eum datam ſequitur
Prophetiã, efficitur ad magiſtri imaginẽ Deus qui in carne verſatur. Hanc ergo altitudi-
nem minimè aſſequuntur, qui non ſequuntur Deum eos ducentem: ducit autem per ſcri
pturas diuinitus inſpiratas. Atq; cùm ea quidem ſint innumerabilia quæ fiunt ab homi- F
nibus, ſunt vtiq; duo cuiuſuis peccati principia, ignoratio & imbecillitas: eſt aũt vtrunq;
in oostra poteſtate, cùm nec velimus diſcere, nec cupiditatẽ continere. Ex his autem, v-
num quidem eſt par quod non rectè iudicant, alterũ verò, per quod non poſſunt exequi
quæ rectè ſunt iudicata. Neq; enim ſi quis fuerit deceptus in ſententia, rectè agere potue
rit, etiã ſi ſit ſatis potens vt agat ea quæ fuerint cognita: neq; qui poteſt id quod oportet
iudicare, ſe ab omni reprehenſione alienum præbuerit, ſi ſit ad res gerendas impotens.
Conſequenter ergo duæ quoq; genere diſciplinę traduntur vtriq; peccato vtiles: illi qui
dem, cognitio, & ex ſcripturarũ teſtimonio euidens demonſtratio: huic verò, quæ eſt ex
Verbo exercitatio, quæ à fide & timore tanquã Pædagogis docetur: creſcunt autẽ ambo
in perfectam charitatem. Eius enim qui eſt pręditus cognitione, eſt hic quidẽ, vt arbitror
duplex finis: in aliquibus quidem, cõtemplatio ex ſcientia: in alijs verò, actio. Ac fieri qoi
dem potuerit vt hi hæretici diſcentes ex his Cõmentarijs, corrigantur, & conuertantur
ad Deum omnipotentem: ſin autem tanquam ſurdi ſerpentes (quod nooè quidem dici-
tur, eſt autem antiquiſsimum) nõ exaudianr canticum, à Deo certè caſtigentor, paternas
admonitiones quæ ante iudicium fiunt patienter ſuſtinentes, donec pudore affecti du-
cantur pœniteoria: non autem per immanem inobedientiam ſeipſos inijciant in perfe-
ctum iudicium. Fiunt enim ſingulares quoq; quędam diſciplinæ, quas vocant caſtigatio
nes, in quas multi ex noſtris qui in delicto fuerunt, ex populo Dominico dilabentes in-
cidunt, ſed ſicut à magiſtro vel patre pueri, ita nos caſtigamur à prouidẽtia. Deus autem
non punit: eſt enim punitio, mali redditio: caſtigat autẽ & cõmuniter & priuatim ad vti-
litatem eorum qui puniuntur. Hæc quidem adduxi, volens adhortari ſtudioſos ne facilè
prolabantur in hęreſes: alios autem vt ab hac quæ conſiſtit in ſuperficie ſiue inſcitia, ſiue

ſtultitia

A ſtultiria, ſiue mala habitudine, ſiue quocunq; alio nomine eam vocare oporteat, deſi-
ſtant efficere cupiens: contrà autem perſuaſos conans adducere ad veritatẽ, eos qui non
ſunt omnino immedicabiles, vſus ſum his ſermonibus. Sunt enim qui nec omnino qui-
dem in animũ inducunt vt audiant eos qui hortantut ad veritatẽ, quinetiam nugari ag-
grediuntur, verba in veritatem maledica effundentes, ſibi arrogantes quòd quæ ſunt ex
rebus maxima cognouerint, cùm nec didicerint, nec quæſierint, nec laborarint, nec in-
uenerint conſequentiam, quorũ miſerebitur potius aliquis, quàm odio habebit, propter
talem vitæ eorum rationẽ. Si quis eſt autẽ medicabilis, qui tanquã ignem vel ferrum fer
re poſsit libertatem veritatis, ſecantẽ & vrentem falſas eorum opiniones, præbeat aures
animæ. Hoc autem fiet, ſi nõ otium & ſocordiã amplectentes extrudant veritatẽ, aut glo
riam deſiderãtes, res nouas magna vi perſequantur. Sunt enim ſocordes, qui, cùm liceat
ex ipſis ſcripturis, diuinis ſcripturis conuenientes colligere demonſtrationes, id omni-
no non faciant, ſed quod eorum voluptatibus ſuffragatur eligunt. Gloriæ autẽ tenentur
deſiderio, qui ea quæ ex ſua natura conueniunt ſermonibus diuinitus inſpiratis, tradita
à beatis Apoſtolis & magiſtris, ſua ſponte fallaci ſapientię ſimulatione corrumpunt per
alias tractationes, humanis doctrinis reſiſtentes diuinę traditioni, vt hęreſim cõſtituant.
Nam inter eos viros qui tanti erant in eccleſiaſtica cognirione quid reſtabat dicendum à
Marcione, verbi gratia, aut Prodico, & ſimilibus, qui non ſunt ingreſsi recta via? Neq; enĩ
eos qui præceſſerunt ſuperare potuerunt ſapientia, vt aliquid adinuenirent ijs quę ab il-
lis verè dicta ſunt: ſed bene cum eis actum eſſet, ſi ſcire potuiſſent ea quæ prius ſunt tradi
B ta. Is ergo nobis ſolus qui eſt cognitione præditus, cùm in ipſis ſcripturis cõſenuerit, A-
poſtolicam & eccleſiaſticam ſeruans dogmatum rectitudinẽ, rectiſsimè viuit conuenien
ter Euangelio, & demõſtrationes ita vt quærit inuenit, vt qui emittatur à Domino, à lege
& à Prophetis. Nam vita, vt opinor, eius qui eſt prędirus cognitione, nihil eſt aliud quàm
facta & verba quæ conſequuntur traditionem Domini: ſed nõ eſt omniũ cognitio. Nolo
enĩ vos ignorare fratres, inquit Apoſtolus, quòd omnes ſub nube erant, & ſpiritalis cibi 1.Cor. 10.
& potus erant participes, apertè cõfirmans, nõ omnes qui Verbũ audiunt, facto & verbo
cepiſſe magnitudinẽ cognitionis. Vnde etiã ſubinnxit: Sed non in eis omnibus eſt com
placitũ. Cui nam? Ei qui dixit: Quid mihi, dicitis, Domine, & nõ facitis volunratẽ patris Luc.6.
mei, hoc eſt, doctrinã ſeruatoris, quę nobis cibus ſpiritalis, & potus qui neſcit ſitim, aqua
vitę cognitione prędıtæ. At, inquiũt, dicta eſt inflare cognitio. Ad quos dicimus: Fortaſſe 1. Cor.4.
quidẽ quæ videt cognitio inflare dicit, ſi quis exiſtimet dictionẽ idem ſibi velle quod tu
mefacere & inſolentẽ reddere: ſin aũt, quod magis dicendũ eſt, magnificè & verè ſentire
ſignificat vox Apoſtoli, ſolutũ quidem eſt id de quo dubitatur. Sequentes autem ſcriptu
ras, confirmemus quod dictũ eſt. Sapientia, inquit Salomon, inflauit ſuos filios. Non e- Eccl.4.
nim ijs qni ſunt in doctrina ſingularia, faſtum & arrogantiam ingenerauit Dominus, ſed
in veritate habere fiduciam, & eſſe magnificũ in cognitione quæ traditur per ſcripturas,
efficit contemptorem eorũ quæ trahunt ad peccatũ, quod ſignificat dictio Inflauit, quæ
C docet magnificentiam ſapientiæ, quæ implantatur ijs qui ſunt per doctrinam filijs. Iam
verò inquit Apoſtolus: Et cognoſcam nõ ſermonẽ eorum qui ſunt inflati, ſed virtutẽ, an
magnificè, quod quidem eſt verè, veritate autem nihil eſt maius, ſcripturas intelligatis.
In hoc enim eſt virtus inflatorũ filiorum ſapientiæ. quaſi dicat: Sciam an de veſtra cogni
rione iure vos magnificè ſentiatis. Notus enim eſt, vt ait Dauid, in Iudæa Deus, hoc eſt, Pſal.73.
Iſraëlitis qui ſunt per cognitionem: Iudæa enim exponitur confeſsio. Meritò ergo dictũ
eſt ab Apoſtolo illud, Nõ mœchaberis, Nõ furaberis, Nõ concupiſces, & ſi quod eſt aliud Rom.13.
mandatum, in hoc verbo in ſummam redigitur, nempe: Diliges proximum tuum ſicut
teipſum. Non oportet enim vnquam, vt faciunt qui hæreſes perſequuntur, adulterare ve
ritatem, neq; furari regulam Eccleſiæ, proprię cupiditati & gloriæ inſeruiendo in frau-
dem propinquorum, quos omnino diligentes veritatem, decet docere eam complecti.
Apertè ergo dictum eſt: Annunciate inter gentes ſtudia eius, vt non iudicentur, ſed con- Pſal.9.
uertantur qui prius audierint. Quicunq; autem linguis ſuis doloſè agunt, ſcriptis pœnis
puniuntur: qui impios ergo attingunt ſermones, neq; verbis diuinis rectè, ſed peruersè
vtuntur, neq; ipſi in regnũ cœlorũ ingrediuntur, neq; eos quos deceperũt ſinunt aſſequi
veritatem. Sed nec ipſi ingreſſus clauem habentes, ſed falſam quandam, &, vt dicit con-
ſuetudo, ἀντικλεῖδα, id eſt, aduerſam clauem, per quam, non relaxato velo, vt nos ingredi-
mur per Domini traditionẽ, ſed exciſo oſtio, & muro Eccleſiæ clàm perfoſſo, veritatem
tranſgredientes, efficiuntur principes ac duces myſteriorum animę impiorũ. Quòd enĩ
catholica Eccleſia poſteriora ſua fecerint conciliabula, non opus eſt multis verbis. Nam
Domini quę fuit in aduentu doctrina, cùm cœpiſſet ab Auguſto, medio tempore Tiberij
cõſummatur: Apoſtolorum autem eius doctrina, vſq; ad Pauli miniſterii, Neronis tem-
pore conſummatur. Inferius autem circa tempora Adriani Imperatoris fuerunt qui hæ
reſes excogitarunt, & peruenerunt vſq; ad ætatem Antonini natu maioris, vt Baſilides,

etiamſi Glauciam ſibi adſcribat magiſtrum, vt ipſi gloriantur, qui fuit Petri interpres. D
Similiter autem Valentinum quoq; dicunt audiuiſſe Theodadi: is autem fuit Pauli fami
liaris. Marcion enim cùm natus eſſet eadē qua ipſi ætate, verſabatur vt ſenex cum iunio
ribus:poſt quem,Simon Petrū audijt paululū prædicantē. Quæ cùm ita habeant,clarum
eſt ex antiquiſsima & veriſsima Eccleſia,has recētiores,& quę his ſunt adhnc inferiores,
tempore fuiſſe innouatas,adulterinæ notæ hæreſes. Ex ijs quæ dicta ſunt manifeſtū eſſe
exiſtimo,vnā eſſe veram Eccleſiā, eam quæ verè eſt antiqua, in cuius catalogū referunt̃ ij
qui ſunt iuſti ſecundū propoſitū.Nam cùm vnus ſit Deus & vnus Dominus,propterea id
etiā quod eſt ſummè venerabile, laudat̃ ex vnione,& ex eo quòd ſit ſolū, vt quod ſit imi-
tatio principij quod eſt vnum.In vnius ergo naturę ſortē cooptatur Eccleſia quę eſt vna,
quam conantur hæreſes in multas diſcindere. Et ſubſtantia ergo & cogitatione & prin-
cipio & excellentia, ſolam eſſe dicimus, quam etiam antiquam & catholicam Eccleſiā,
in vnitatem vnius fidei quæ eſt ex proprijs teſtamentis, vel potius ex teſtamento quod
eſt vnum diuerſis temporibus,in quibus Dei voluntate per vnum Dominum congregat
eos qui iam ſunt ordinati, quos prædeſtinauit Deus, cùm eos iuſtos cognouiſſet ante
mundi conſtitutionem. Cæterùm Eccleſię quoq; eminentia, ſicut principium conſtru-
ctionis,eſt ex vnitate,omnia alia ſuperans,& nihil habens ſibi ſimile vel ęquale. Atq; de
ijs quidem dicetur poſtea.Ex hæreſibus autem, aliæ quidem appellantur ex nomine,vt
quæ appellatæ ſunt ex Valentino & Marcione & Baſilide,etiamſi glorientur ſe Matthiæ
opinionem adducere:fuit enim vna omnium Apoſtolorum ſicut doctrina,ita etiam tra-
ditio:aliæ autem ex loco,vt Peratici:aliæ autem ex gente,vt Phrygum hæreſis: aliæ autē E
ex operatione,vt Encratitarum : aliæ autem ex proprijs dogmatibus,vt Docitarū & Hæ
matitarum : alij autem ex poſitionibus, & ijs quæ ipſæ honorarunt, vt qui appellantur
Caianiſtæ & Ophiani:aliæ verò ex ijs quæ nefariè auſę ſunt & perpetrarunt, vt qui ex Si
monianis vocantur Entychitæ. Cùm autem ijs qui ex Eccleſia ſpectandi tenentur deſide
rio,ex lege de ſacrificijs,tum de Iudæis vulgaribus,tum de hæreſibus quæ myſticè diſcer
nuntur, tanquam immundæ, ex diuina mundorū & immundorū animalium diſtinctio-
ne,paruum quoddam foramen oſtenderimus, finiemus orationem. Quæ enim ſunt fiſ-
ſis vngulis & rumināt,hoſtias eſſe mundas & Deo acceptas tradit ſcriptura,vtpote quòd
iuſti per fidem iter ingrediantur ad patrem & filium. Hæc eſt enim ſtabilitas eorum quo
rum fiſſæ ſunt vngulæ, qui Dei eloquia diu noctuq; meditantur & ruminant in animæ
receptaculo diſciplinarū:quam etiam cognitione prędditam exercitationem, mundi anī
m is ruminationē dicit lex allegoricè:quæ autem neq; vtrunq;,neq; ex ijs habent alte-
rum,ſecernit vt immunda. Ac quæ ruminant quidem, bifidam autem non habent vngu
lam,vulgus Iudæorum tacitè ſignificant,qui eloquia quidē Dei habent in ore, fidem au-
tem & baſim non habent,quæ tranſmittit ad patrem per filium,& innititur veritati. Vnà
etiam eiuſmodi genus animantium ſatis facilè prolabitur,vt quorū pedes minimè ſunt
Luc.10. bifidi, neq; duplicitate fidei innitantur. Nemo enim, inquit, cognoſcit patrē niſi filius,
& cui filius reuelauerit.Rurſus autem illa quoq; contrà ſunt ſimiliter immunda, quæ bi
fidas quidem habent vngulas, minimè autem ruminant. Hæc enim indicant hæreticos,
qui ingrediuntur quidem in nomine Patris & filij, accuratam autem eloquiorū declara- F
tionem ſubtiliter exprimere,& in tenues partes cōminuere nequeunt, & iuſtitiæ opera
paulò craſsius, nō autem accuratius & ſubtilius obeant, ſi modò obeunt. Ijs qui ſunt ta-
Luc.6. les dicit Dominus:Cur mihi dicitis,Domine Domine, & nō facitis quæ dico? Sunt autē
omnino immundi, qui nō bifidas habent vngulas, neq; ruminant. Vos aūt Megarenſes,
inquit Theognis,neq; tertij,neq; quarti,neq; duodecimi eſtis,neq; in ratione,nec nume
Pſal.1. ro,ſed tanquam puluis quem proijcit ventus à facie terræ,& tanquam ſtilla à cado.His à
nobis pętractatis,& loco morali nobis ſummatim ſparſimq; deſcripto,vt ſumus pollici
ti, & quæ ad veram excitant cognitionem, ita hic & illic diſſeminatis dogmatibus, vt à
quolibet ex ijs qui myſterijs non ſunt initiati, nō facile poſsint inueniri ſanctæ traditio-
nes,aggrediamur quod ſumus polliciti. Sunt autem libri Stromatum vtiq; ſimiles, non
illis elaboratis hortis in quibus ſunt arbores & plantatæ, & in certū ordinem digeſtę ad
delectandos oculos:ſed alicui potius ſpiſſo & vmbroſo monti, in quo ſimul ſunt planta-
tæ cupreſsi & platani, laurus & hædera,mali & oleæ & ficus,de induſtria cōmiſtis plan-
tis arborum fertilium ſimul & infertilium,propter eos qui quæ ſunt pulchra & matura
ſurripiunt & ſuffurantur,latēre volente ſcriptura. Ex quibus cùm viuiradices ſumpſerit,
& alibi inſeruerit agricola,pulchrū hortum efficiet & nemus amœnū. Neq; ergo ordinē,
neq; dictionem ſpectant libri Stromatum, cùm etiam Græci de induſtria nolint adeſſe
ornatum dictionis,& latenter dogmata inſerant,& non vt rei habet veritas,hoc agentes
vt ſi qui eorum ſcripta legant,ſint laborioſi & acres ad inueniendum. Sunt enim multæ
& varię eſcę propter multas piſciū differentias. Atqueadeo poſt hunc ſeptimū librū Stro
matum,de ijs quæ deinceps ſequuntur tractemus,aliud ſumentes exordium.

A CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER OCTAVVS.

SED neque antiquiſsimi Philoſophi ad contendendū ferebantur & ad dubitandum, nedum nos qui amplectimur eam quæ verè eſt philoſophiam, quos apertè cauſa inuentionis ad perſcrutandum quęrere iubet ſcriptura. Recentiores aūt Græcorum Philoſophi, inani laudis cupiditate cómoti, refelleudo ſimul & conteudendo, ad nugas deducuntur inutiles. Contrà autem barbara philoſophia omnem expellens contentioné, Quęrite, inquit, & inuenietis: pulſate, & aperietur: petite, & dabitur vobis. Luc.11. Atq; pulſat quidé per inquiſitioné, quæ per interrogationé & reſponſionem habetur oratio, veritatis fores, per id quod apparet. Apertè autem perſcrutationem eo quod eſt impedimento, ingeneratur contéplatio quę eſt ex ſciētia. Iis qui ſic pulſant aperitur, vt opinor, id quod quęritur. Et ijs qui ſic petunt interrogationes per ſcripturas, ad quod quidem à Deo contendunt, fit donatio diuinitus datæ cognitionis, comprehendendo per rationalem quę verè elucet inquiſitionem.
B Non enim fieri quidem poteſt vt inueniat, non aūt quęrat: neq; vt quærat quidem, nó autem perſcrutetur, & explicet & aperiat per interrogationem, ad euidentiā deducens id quod quæritur: neq; vt rurſus procedens per omnem examinationé, non deinceps accipiat pręmium, videlicet ſcientiam eius quod quæritur. Sed poteſt quidem inuenire qui quæſierit: quærere autem, ſi prius exiſtimauerit ſe neſcire. Hinc auté ductus deſiderio ad id quod bonū eſt & honeſtum inueniendum, benignè quærit, citra contentionem & citra gloriæ cupiditatem, interrogando & reſpondendo, & ea etiam quæ dicuntur conſiderando. Oportet eñ nó ſolùm eos qui ad diuinas ſe applicant ſcripturas, ſed eos etiam qui communes inſequuntur notiones, ita proponere quæſtiones vt deſinat inuentio in finem aliquem vtilem. Turbulentos enim homines, & forenſes inuentiones, alius excipit locus & alia turba: eum autem qui veritatis ſimul eſt amator & familiaris, decet eſſe pacificum, & in inquiſitionibus, per demonſtrationem quę fit ex ſcientia, non nimio ſui amore laborantem, ſed veritatis amantem, accedere ad eam quæ comprehendit cognitioné. Quænā ergo fuerit alia melior aut euidentior methodus ad principium talis doctrinæ, quàm nomé propoſitū tam apertè oratione perſequi, vt id aſſequantur quicunq; eadē voce vtuntur? Eſt' ne demóſtrationis ergo nomen eiuſmodi, cuiuſmodi eſt Blityri, vox ſolùm nihil ſignificás? Et quomodo neq; Philoſophus, neq; Orator, ſed neq; Iudex, tanquā nomen nihil ſignificans profert demonſtrationē, neq; aliquis ex ijs qui iudicio contendunt, ignorat eſſe ſignificatum? Iam verò Philoſophi excogitant demonſtrationem, vt quæ conſiſtat, alius aliter. De quauis ergo re quæſita ſi quis rectè tractet, non ad
C aliud principium quod ſit certum & extra cótrouerſiam potius deducet orationé, quàm ad id quod quicunque ſunt eiuſdem gentis & ſermonis, ex appellatione fatentur ſignificari. Deinde ab eo progrediendo, neceſſe eſt quærere, exiſtat nec ne id quod oratione ſignificatur. Deinde ſi eſſe oſtenſum fuerit, accuratè quærendum eſt qualis ſit eius natura, & num ordinem datū ſuperet. Si aūt non ſufficit id ſolum quod viſum eſt, abſolutè dicere de eo quod quæritur: licet enim ei qui aduerſatur, ex ęquo contrà quod velit pronunciare, ſed oportet cófirmare id quod dictū eſt. Et ſi eius quidem referatur iudicium ad id de quo ſimiliter dubitatur, & illius rurſus ad alterum de quo dubitatur ſimiliter, procedet in infinitum, & non poterit demonſtrari. Si autem eius quod eſt certum & extra controuerſiam, referatur fides ad id quod omnes confitentur, illud eſt conſtituendū doctrinæ principium. Omne ergo nomen propoſitum, eſt ſumendum ad orationem quæ eſt certa & extra controuerſiam, & manifeſta ijs qui ſunt participes cóſiderationis, futurum quidem doctrina principium, expoſiturum autem inuentionem eorum quæ quæruntur. Agè ergo propoſitum ſit nomen Sol: dicunt itaque Stoici eum eſſe, intelligens vinculum ex aquis marinis. An nó eſt ergo oratio ſeu definitio, ipſo nomine obſcurior, quæ alia demonſtratione indiget an ſit vera? Melius eſt ergo dicere cómuni & aperta oratione, Solem nominari id quod eſt ſplendidiſsimum eorum quæ cœlum obeunt. Eſt enim, vt opinor, fide dignior, & apertior, & quā omnes ſimiliter cófitentur homines, hæc oratio. Similiter autem demonſtrationem quoque omnes homines confeſsi fuerint rationi eſſe conſentaneam, quæ iis de quibus dubitatur, ex ijs quę ſunt certa & extra controuerſiam, facit fidem. Non ſolùm autem demonſtratio & fides & cognitio, ſed etiam pręſcientia ſeu pręcognitio dicitur duobus modis: vna quidé quę eſt ex ſcientia, firma ac ſtabilis:

alia autem ſolùm ex ſpe. Ac propriè quidem dicirur demonſtratio,quę fidem ex ſcientia D
indit animis eorum qui diſcũt: altera autẽ eſt ex opinione. Sicut etiam homo,vnus qui-
dem verè eſt homo qui communem habet prudeotiam: alter verò agreſtis & beloinus.
Sic etiam dixit Comicus:Charies eſt homo,dooec fuerit homo.De boue quoq;,eqoo,&
cane eadem eſt ratio,prout fuerit virtus vel vitium animalis:reſpicientes enim ad perfe-
ctionem generis,veoimus ad ea quæ ſunr præcipua ex ſignificatis. Ecce enim medicum
intelligimus, cui nihil deeſt medicæ facultatis: cognitione autem præditum,eum cui
nihil deficit cognitionis quæ eſt ex ſcientia. A ſyllogiſmo autem differt indicatio,qoa-
tenus id quidem quod indicat,vnum ſignificat,cùm ſit vnum:vt, vterum gerere dicimus
eſſe indicium quòd non ſit amplios virgo. Qood autem in ſyllogiſmo ſumitur,cùm ſit v-
num,plura conſequitur:vt,qoòd Pytho proderet Byzantinos,verbi cauſa,non vnum,ſed
plura ſumuntur quæ id ſignificent.Et conclodere quidem ex ijs quæ quis confitetur, eſt
ratiocinari ſeu ſyllogiſmum conficere. Ex veris autem aliqoid coocludere, eſt demoo-
ſtrare,adeò vt ſit quædam compoſira vtilitas demonſtratioois:nempe & ex eo quòd quę
ſumuntur vera ſumat ad ea quæ quærunrur,& ex eo qoòd inferarur conſequens conclu-
ſio.Quòd ſi noo ſit prius,vel id non conſequatur ſecundom, ooo demonſtrauit quidem,
ſed eſt ratiocioarus, ſeu effecit ſyllogiſmum: aſſumptis enim propoſirionibus conoe-
nientem inferre cooclusionem, ſolùm eſt ratiocinari.Ex aſſumpris autem propoſirioni-
bus eſſe etiam vnamquanque veram, non ſolòm eſt rariocinari, ſed etiam demonſtrare:
concludere aotem,qood eſt περαίνειν,vt etiam paret ex nomine, eſt ad finem deducere. Eſt
autem in vnaquaque oratione finis id quod quæritur, qood etiam vocatur conclusio. E
Nulla autem ſimplex & prima orario vocatur ſyllogiſmus,etiamſi ſit vera, ſed eſt ad mi-
nimum compoſita ex tribus huiuſmodi: duabus quidem,vt quæ ſumuntur propoſitio-
nibus, vna autem, vt concluſione. Aut enim omnia egent demonſtratiooe, aut eriam
quædam ex ijs ſunt credibilia. Sed ſi prius quidem verum eſt: vniuſcuiuſque demonſtra
tionis petentes demonſtrationem, procedemus in infioitom,& ſic euerretur demõſtra-
tio: ſin autem ſecundum, ea ipſa quæ ſunt ex ſe credibilia, erunt principia demonſtra-
tionum. Iam verò Philoſophi fatentur eſſe indemonſtrabilia principia vniuerſorum:
quamobrem ſi eſt demonſtratio, omnino neceſſe eſt prius eſſe aliquid ex ſe credibile,
quod quidem dicitur primum & indemonſtrabile:ad fidem ergo indemonſtrabilem re-
ducitur omnis demonſtratio. Fueriot autem alia quoque principia demooſtrationum
poſt eum footem qui eſt ex fide, nempe ea quæ euidenter apparent ex ſenſu & intelli-
gentia. Nam ea quidem quæ ex ſenſo euenerunt,ſunt ſimplicia,& eiuſmodi vt ſolui ne-
queant: quæ autem ex intelligentia,ſimplicia,rationalia,& prima:qoæ autem ex his gi-
gnuntur,ſunt quidem compoſita,ſed nihilo ſecius euideoria, & credibilia,& primis ma
gis rationalia. Quam ergo propriam orationis facultatẽ habemus omnes natura inſita,
ea eſt ex eo quod conſequens, & eo quod repugnat. Si qoa ergo fuerit eiuſmodi inuenta
oratio, vt ex ijs quæ iam ſunt credibilia, ijs quæ nondum ſunt probabilia poſsit fidẽ fa-
cere,eam ipſam dicemus eſſe eſſentiam demõſtrationis. Dictom eſt aũt fidei quoque &
demõſtrationis genus eſſe doplex:vnũ quidem, quod ſolam affert perſuaſionem animis
auditorum:alterum verò,qood efficit ſcientiam.Si quis ergo inceperit ex ijs quæ ſunt e- F
uidentia ſenſu & intelligentia,& deinde conuenienrem intulerit cõcluſiooem, verè de-
mõſtrat:ſin autem ex opinabilibos ſolùm,ſed nõ primis,hoc eſt,neq; ſenſu euideotibus
nec intelligentia, ſi coooenienrem qoidem inferat concluſiooem,ratiocinabitor qoidẽ,
ſed non quæ ſcieoriam conſtituat efficiet demonſtrationem: ſio autem noo coouenien-
tem,ne omnioo quidem rariocinabitur. Differt autem demonſtrario à reſolotione. V-
numqoodque eoim ex ijs quæ demonſtrantur,demonſtratur per quædam quæ demon-
ſtrantur,illis quoque prius demonſtratis ab alijs, donec recurrerimus ad ea qoę ſont per
ſe credibilia, aut ad ea quæ ſunt euidentia ſeoſo & intelligentia, quod quidem nomina-
tur reſolotio.Demonſtratio autem eſt,qoando à primis venit id quod quæritur,per om-
nia quæ ſunt intermedia. Oportet ergo virum qui eſt prædirus facultate demonſtrandi,
veritatis quidem propoſirionum multam curam gerere,nomina autem non curare, ſiue
quis pronunciata,ſiue propoſiriones,ſiue aſſompriones quis malit eas vocare. Similiter
autem magna quoque cura eſt gerenda, quorum nam ſubiectorum quid concludat: an
autem cõcludentem orarionem, an ſyllogiſticam quis velit appellare, non curare.Dico
enim eum qui demõſtrat,opottere hæc duo obſeruare in omnibus,nempe vt veras qui-
dem aſſumat propoſitiones,eis autem conſequeotem inferat concluſionem, quam qui-
dem nonnulli etiam appellant ἐπιφορὰν, hoc eſt,illationem,id ſcilicet quod in vnaquaque
quæſtiooe infertur propoſirionibus, de eo quod quærirur: atque diuerſis quidem o-
pus eſt propoſitionibos. Ei autem quod eſt propoſitum, id qooque quod eſt ei propo-
ſitum ad orationem, conueoiens aſſumere neceſſe eſt: & hanc orationem oportet eſſe
apud omnes certam & extra omnem controuerſiam. Si ſumantur autem propoſitiones

quæ

A quæ quæſtioni propoſitæ nó conueniant:nó contingit eum aliquid rectè inuenire, cùm
ignoretur tota quæſtio propoſita, quæ etiam quęſtio naturæ appellatur. In omnibus er-
go quæ quæruntur, eſt aliquid quod prius quæritur, quod cùm ſit omnino ex ſeipſo cre-
dibile, creditur abſq; demonſtratione, à quo quidé eſt procedendum ad eorú inquiſitio-
nem, ſtatuendumq; eſt id eſſe iudicem eorum quæ videntur eſſe inuenta. Omnis enim
quæſtio inuenitur ex ea quæ prius conſiſtit cognitione: eſſe aũt cognitionem quæ prius
conſtiterit ante quamcunq; rem quę quęritur, aliquando quidem ſolummodo eſſentię;
cùm eius ignorentur munera & officia, vt, verbi cauſa, lapidum, & omniú animantium,
quorum ignoramus operationes, aut affectionum, aut facultatum, aut, vt ſemel dicam,
eorum quæ inſunt in ijs quæ ſunt. Nonnunquã autem cognoſci quidem aliquid ex his
facultatibus, vel affectionibus, vel aliqua ex his, vt animę cupiditates & affectiones: igno
rari autem & quæri eſſentiam. In multis autem cùm ipſa noſtra intelligentia ſit ſibijpſi
ſubiecta, hęc omnia in quęſtione verſari cui nam ex ſubſtantijs ſic inſint. Nam cùm vtro-
runque, eſſentiæ ſcilicet & operationis, notiones cogitatione conceperimus, ita quæ-
ſtionem aggredimur. Sunt autem etiam aliqua, quorum cùm ſciamus operationes ſimul
cum eſſentijs, ignoramus affectiones. Eſt ergo inuentionis ratio & methodus eiuſmodi:
incipiendum enim eſt à cognitione earum quæ proponuntur quæſtionum: ſæpe enim
decipit figura dictionis, & confundit ac perturbat cogitationem, vt non facilè inueniat
ex qua ſit differentia: vt, exépli cauſa, an non ſit animal fœtus qui geſtatur in vtero. Nam
cùm & animalis & fœtus qui in vtero geſtatur aliquam habeamus notionem, quærimus
B an fœtui qui in vtero geſtatur inſit eſſe animal: hoc autem eſt, an ſubſtantiæ quæ geſtatur
in vtero, inſit vt tunc poſsit moueri, & præterea ſentire. Quamobrem operationum & af
fectionum inquiſitio eſt in eſſentia quę prius cognoſcitur. Statim ergo is qui proponit,
prius eſt interrogandus quidnam vocet animal: hoc enim eſt maximè faciendum, quan-
do viderimus nomen duci ad diuerſos vſus: & perſcrutandum eſt, an de ſignificato du-
bitetur ex appellatione, an ſit apud omnes extra controuerſiam. Si enim dixerit ſe vo-
care animal, quicquid augetur & alitur: rurſus eum rogabimus, an plantas quoque
exiſtimet animalia: deinde cùm ſic quidem dixerit, iam oportet oſtendere quid ſit quod
vtero geſtatur & alitur. Plato enim plantas quoque vocat animalia, vt quæ ſolam ter-
tiam animæ ſpeciem, nempe eam quæ concupiſcit, participent. Ariſtoteles autem cen-
ſet plantas & naturalis & nutrientis animæ eſſe participes, animantia autem non cenſet
eſſe vocanda: quod enim alterius animæ, nempe ſentientis, eſt particeps, id ſolum vult
vocari animal. Stoici autem naturalem ſeu vegetantem facultatem, non nominant ani-
mam. Quòd ſi is qui propoſuit, negauerit plantas eſſe animalia, oſtendemus eum ſecum
pugnantia dicere: nam cùm definierit animal ex eo quod alatur & augeatur, & plantam
non eſſe animal pronunciarit, nihil aliud viſus eſt dicere, quàm quòd id quod alitur &
augetur, eſt & animal, & non animal. Dicat ergo quid velit diſcere. Nam an augeatur &
nutriatur fœtus qui eſt in vtero, aut an ſit particeps ſenſus alicuius, an etiam motus qui
eſt ex appetitione. Nam ex ſententia quidem Platonis, planta eſt animata & animal: ex
ſententia verò Ariſtotelis, nondum quidem eſt animal: deeſt enim ei vis ſentiendi, ſed
C iam animata: eſt ergo, vt ipſe vult, animal, eſſentia animata ſeutiendi poteſtate prædita.
Ex Stoicorum autem ſententia, neque animatum, neque animal eſt planta: eſt enim ani-
mal animata eſſentia. Si ergo animal eſt animatum, anima autem eſt natura vi ſentiendi
prædita: clarum eſt quòd iam animatum eſt ſentiendi poteſtate præditum. Si ergo is qui
quæſiuit, viciſsim fuerit interrogatus, an animal quod eſt in vtero adhuc vocet animal,
quòd alatur & augeatur, habet reſpóſionem. Sin autem dicat eſſe id quod quærit, vtrum
fœtus qui geſtatur in vtero ſit iam ſentiendi vi prędìtus, an etiam per aliquam appetitio-
nem ſit ſe mouendi poteſtate præditus, ſit iam apertè rei perſcrutatio, non manente am-
plius deceptione nominis. Si autem non reſpondeat ad id quod fuit viciſsim rogatus,
neque velit dicere quidnam intelligat, aut cuinam rei tribuens nomen animalis, fecerit
propoſitionem, iubeat autem nos diuidere, potuerit cognoſci eum eſſe contentioſum.
Si autem cùm ſint duo modi, vnus quidem qui ſit per interrogationem & reſponſio-
nem, alter autem perſequendo & explicando latius, negauit alterum: audiat nos omnia
perſequentes quæ pertinent ad quæſtionem propoſitam: deinde poſtquam perfeceri-
mus, tunc licebit ei viciſsim tractare de vnoquoque. Si auté conetur interrogando inter-
rumpere examinationé, planum eſt eum nihil velle audire. Sed ſi malit quidem reſpon-
dere, primùm omnium eſt rogandus, cuinam rei tribuat nomen animalis. Et vbi hoc re-
ſpóderit, rurſus eſt rogandus, quidná ei ſignificet fœtus qui geſtatur in vtero, an quę ſunt
iam formata & animalia, an etiam ſemen deiectum vult ſignificare id quod eſt in vtero,
an ea quæ iam ſunt membris efficta & expreſſa, quæ appellantur ἔμβρυα. Cùm auté ad hoc
quoq; reſponderit, oportet deinceps id quod eſt propoſitum concludere & docere: ſi au
tem ipſe nos velit dicere nó reſpondens, audiat; Quoniam tu non vis dicere de quonam

ſignificato dicas id quod propoſuiſti, ſic enim fieret vt ego non verba facerem de ſignifi- D
catis,ſed iam de rebus ipſis conſiderarem,ſcias te perinde feciſſe, ac ſi propoſuiſſes an ca
nis ſit animal,meritò enim dixiſſem,de quo cane : ego enim & de terreſtri,& marino , &
de aſtro cœleſti, quinetiam de Diogene, & de alijs deinceps loquor canibus : non enim
diuinauerim vtrum de omnibus interrogas,an de aliquo. Quod ergo poſtea es facturus,
hoc cùm iam didiceris, dic apertè de quonam quæras. Sin autem in excutiendis nomi-
nibus lubens verſeris,clarum eſt quòd ipſum nomen fœtus,neque eſt animal,neq; plan-
ta,ſed nomé,& vox,& corpus, & id quod eſt,& aliquid, & quiduis potius quàm animal.
Et ſi hoc propoſuiſti, habes reſponſionem. Sed neque quod ſignificatur ex nomine fœ-
tus,eſt animal:ſed illud quidem eſt & incorporeum,& dicendum eſt id eſſe & rem & co-
gitatum,& quiduis potius quàm animal:fuerit autem quædam alia natura animalis. A-
pertè enim oſtenſum eſt, à re ipſa de qua quæritur, natura, inquam, fœtus qui eſt in vte-
ro,cuiuſmodi ea ſit: alia eſt quæ proponitur quæſtio de ſignificatis huius nominis ani-
mal.Dico ergo,ſi hoc dicis animal quod poteſt ſentire & moueri ex appetitione, eſt ani-
mal non abſolutè,id quod ex appetitione & mouetur & ſentit:nam poteſt etiam dor-
mire,aut ſi non adſint ſenſilia, non ſentire. Quod aũt poteſt vel impelli appetitione, vel
etiam ſentire,eſt à natura datum ſignũ quo animal cognoſcitur: tale quid enim ex his ſi-
gnificatur.Primùm quidé,an fœtus qui in vtero geſtatur, ex appetitione non ſentire aut
moueri poſsit,quod quidé proponitur conſiderandũ:alterum aũt,an fœtus qui geſtatur
in vtero,aliquando ſentire aut moueri poteſt ex appetitione : in quo ſignificato nullus
quærit,cùm ſit euidens.Quæſitum aũt fuerat,vtrum fœtus iam ſit animal,an adhuc plan E
ta:deinde nomen animalis traductum eſt ad definitionem,vt eſſet manifeſtũ, cùm ſenſu
& motu qui proficiſcitur ex appetitione,inueniſſemus ipſum differre à non animali. Id
rurſus diſtinximus à rebus ei adiunctis,dicentes aliud quidem eſſe id quod poteſtate eſt
tale,quod nondum quidem ſentit & mouetur,erit aũt aliquando tale:alterum aũt,quod
actu iam eſt tale . Huius autem eſt aliud quidem quod iam agit,aliud autem, quod agere
quidem poteſt,quieſcit autem vel dormit : hoc eſt autem id quod quæritur. Non enim
ex eo quòd alatur fœtus,dicendum eſt eſſe animal,quod quidem eſt eorũ qui recedunt
ab eſſentia,ijs autem quæ alioqui accidunt mentem adhibent . In omnibus autem quæ
dicuntur inueniri poſita eſt demonſtratio,quæ quidem eſt oratio quę probat aliud ex a-
lijs.Ea autem ex quibus probatur id quod quæritur, oportet eum qui diſcit confiteri &
cognoſcere:horum autem omnium eſt principium,id quod eſt euidens ſenſu & intelli-
gentia.atque prima quidé demonſtratio conſtat ex his omnibus. Quæ autem ex ijs quæ
per hanc prius fuere demonſtrata, rurſus aliquid aliud concludit, & quidem non minus
credibilis quàm prior:non poteſt tamen prima quoque nominari , quoniam neque ex
primis concluditur propoſitionibus.Prima ergo ſpecies differentiæ eorum quę quęrun
tur,cùm tres ſint,eſt oſtenſa:dico autem cùm cognoſcatur eſſentia, ignorari aliquam e-
ius actionem vel affectionem.Secunda autem erat differentia earum quæ proponuntur
quęſtionum,in qua actiones quidem & affectiones omnes cognoſcimus, ignoramus au
tem eſſentiam,vt,exempli cauſa, in quanam parte corporis ſita ſit pars animæ principa-
lis.Eadé autem demonſtrationis pertractatio eſt etiam in hac quæſtione . Dicunt aliqui F
non cõtingere eſſe plura principia vnius animalis: atq; vnius quidem generis principia
non contingit eſſe plura vnius animalis:generibus aũt diuerſa,non eſt abſurdum . Apud
Pyrrhonios, inquiunt,eſt ἐποχὴ,hoc eſt,aſſenſionis ſuſtentatio,quæ vult nihil eſſe firmum
ac ſtabile.Ea ſi à ſeipſa inceperit,clarum eſt quòd primùm ſeipſam infirmabit . Aut ergo
dat aliquid eſſe verum,& non eſt de omnibus ſuſtinenda aſſenſio: aut perſiſtit dicens ni-
hil eſſe veri, & clarum eſt quòd nec ipſa prius verum dicet : aut enim ipſa verum dicit,
aut non.Sed ſi verum quidé dicit,cõcedit vel inuita, eſſe aliquid veri : ſin aũt non verum
dicit, vera ea relinquit quæ volebat tollere de medio. Nam quatenus falſa oſtenditur
quæ perimit epoche, ſeu aſſenſionis ſuſtentatio,eatenus vera eſſe oſtenduntur ea quæ
perimuntur,quomodo ſomnium quod dicit omnia ſomnia eſſe falſa:nam cùm ſeipſam
perimat,confirmat alia.Et in ſumma,ſi eſt vera,ducet à ſeipſa principium, cùm non ſit a-
licuius alterius ſuſtentatio aſſenſionis,ſed primùm ſuijpſius. Deinde ſi comprehendit
quòd ſit homo,vel quòd ſuſtinet aſſenſionem,clarum eſt eum nó ſuſtinere aſſenſionem.
Quomodo autem reſpondit etiam ad rogatum ? nam clarum eſt eum de hoc non ſuſti-
nere aſſenſionem. At qui ſe ſuſtinere aſſenſioné pronunciat, quod ſequendo ſi oporteat
nos de rebus omnibus ſuſtinere aſſenſionem , de ipſa aſſenſionis ſuſtentatione aſſenſio-
nem primùm ſuſtinebimus, ſit ne ei credendum an non. Præterea ſi hoc ipſum verũ eſt,
eum verum neſcire, neque omnino veri quicquam ab illo datur : ſi autem hoc quoque
dicet dubitabile verum ignorare , eo ipſo dat verum cognoſci poſſe,quòd ſuam de ipſo
aſſenſionis ſuſtentationem videatur non confirmare. Quòd ſi hæreſis eſt dogmatum in-
clinatio,aut,vt quidã dicunt,inclinatio quæ multis dogmatibus prębet conſequentiam
inter

A inter ſe & ea quæ videntur,tendens ad rectè viuendũ: & dogma quidem eſt quędam quę
ſit ratione cõprehenſio:cõprehenſio aũt eſt habitus & aſſenſio animi, non ſolùm ephe-
ctici,ſed etiam quilibet dogmaticus, id eſt, qui tradit dogmata in nõnullis ſolet ſuſtine-
re aſſenſionem,aut propter mentis imbecillitatem,aut retũ obſcuritatẽ, aut vires æqua-
les rationum. Ante definitiones autẽ,demonſtrationes,& diuiſiones, prius ponendum
eſt quot modis dicatur id quod quærit:& tractanda ſunt homonyma, & ſynonyma ſunt
apte & diſtinctè ponenda in ſua ſignificatione. Deinde quærendum eſt an ex ijs quę con
ſiderantur relata ad alia, ſit id quod proponitur, an per ſeipſum ſumatur. Poſt hæc,an ſit,
quid ſit,quid ei accidat:aut ſic etiam,An ſit,quid ſit,propter quid ſit. Ad hæc autem con-
templanda confert ſingulorum cognitio & vniuerſorum,& ea quæ ſunt priora, & diffe-
rentiæ,& earum diuiſiones. Atque inductio quidem affert id quod eſt vniuerſum & defi
nitionem:diuiſiones autem,ſpecies, & quid ſit, & indiuiduum. Contemplatio autẽ qua
conſideratur,quot modis dicatur,affert aſſumptionem eius quod eſt proprium: dubita-
tiones autẽ,eas quæ ſunt in ipſis,differentias & demonſtrationes: & alioqui augent con
templationem ea quæ ipſam cõſequuntur: ex omnibus autem oſtenditur ſcientia & ve-
ritas. Rurſus id quod in ſummam redigitur ex diuiſione,appellatur definitio: ſumitur e-
nim prior diuiſionis & poſterior diſtinctio:prior quidem, quando conceſſum vel propo
ſitum fuerit:poſterior autem,quando demonſtratum. Porrò aũt per ſenſum, ex eo quod
eſt ſingulare,in ſummã colligitur id quod eſt vniuerſum ac generale: inductionis enim
principium eſt ſenſus:finis autem,id quod eſt vniuerſum ac generale. Atq; inductio qui-
B dem non oſtendit quid ſit,ſed quòd ſit,vel non ſit:diuiſio autem quòd ſit, & diſtinctio ſi-
militer atque diuiſio,eſſentiam docet, & quid ſit,non autem an ſit. Demonſtratio autem
tria,nempe an ſit,& quid ſit,& propter quid ſit aperit. Sunt autem nonnullæ quoque de-
finitiones quæ cauſam continent. Quoniam autem ſcire eſt,quando cauſam viderimus:
ſunt autem cauſæ quatuor, materia, id quod mouet, forma,finis: erit quatuor modis di-
ſtinctio. Primùm ergo ſumendum eſt genus, in quo ſunt ea quæ ſunt proxima ijs quæ
ſunt ſuprema: poſtea propinqua ac continens differentia. Differentiarum autem conti-
nuatio quæ ſcinditur & diuiditur, implet quid ſit eſſe, ſeu rei eſſentiam ac definitio-
nem. Non neceſſe eſt autem dicere omnes vniuſcuiuſque differentias, ſed eas quæ for-
mam tribuunt. Geometrica reſolutio & compoſitio eſt diuiſioni dialecticæ & definitio-
ni ſimilis. Et à diuiſione quidem recurrimus ad ea quæ ſunt ſimpliciora,& magis princi-
palia. Atque genus quidem rei quæ quæritur diuidimus in eas quæ ei inſunt ſpecies:vt
exempli cauſa,in homine,animal quod eſt genus,diuidimus in eas quę in ipſo apparent
ſpecies,nempe mortale & immortale. Et ſic ſemper genera quæ videntur eſſe cõpoſita,
ſecantes in ſpecies ſimpliciores,accedimus ad id quod non quæritur,& non amplius ſu-
ſcipit diuiſionem. Cùm enim animal diuiſerimus in mortale & immortale, deinde verò
mortale in terreſtre & aquatile, & rurſus terreſtre in volucre & pedeſtre, & ſic propin-
quam ei quod quæritur ſpeciem,quæ etiam cõprehendit id quod quęritur diuiſerimus,
ſecando deueniemus ad ſimpliciſsimã ſpeciẽ, quæ nihil quidẽ aliud, ſed id ſolum quod
quæritur cõprehendit. Rurſus enim pedeſtre diuidimus in rationis particeps & expers
C rationis. Deinde ex ijs ſpeciebus quæ ſumuntur ex diuiſione, eligentes ea quæ ſunt ma-
gis propinqua homini, cùm ea in vnam compoſuerimus orationem, efficimus hominis
definitionem,quæ eſt, animal mortale, terreſtre,pedeſtre, rationis particeps. Quo fit vt
materiæ quidem locum obtineat diuiſio, definitioni quærens ſimplicitatem nominis:
artificis autem & opificis definitio,quæ componit & conſtruit, & eius quod eſt oſtendit
cognitionem. Non harum aũt rerum, nec idearum ſunt definitiones, ſed rerum quarum
habemus vniuerſas & generales in animo notiones. Harum notionum dicimus eſſe o-
rationes quæ eas interpretantur: harum enim notionum fiunt etiam diuiſiones. Ex di-
uiſionibus autem,vna quidem diuidit id quod diuiditur in ſpecies, vt genus: altera au-
tem in partes, vt totum: alia verò in ea quæ accidunt. Atque totius quidem in partes di-
uiſio,vt plurimum conſideratur in magnitudine:quæ fit autem in ea quę accidunt,nun-
quam poteſt tota accipi,ſiquidem oportet vnicuiq; etiam omnino ineſſe eorũ quæ ſunt
eſſentiam. Vnde etiam reprobantur ambę hę diuiſiones:ſola aũt probatur diuiſio gene-
ris in ſpecies,à qua formã charactêremq; accipit quę eſt in genere identitas,& diuerſitas
quæ eſt in differentijs ſpecialibus. Species ſemper in aliqua parte cõſideratur, nõ tamen
contrà ſi quid eſt pars alicuius, hoc erit etiam ſpecies: manus enim eſt pars quidem ho-
minis,non eſt autem ſpecies. Et genus quidem ineſt in ſpeciebus: animal enim ineſt in
homine & boue. Totum autem non ineſt in partibus,homo enim non ineſt in pedibus:
quocirca ſpecies eſt parte magis principalis. Et quęcunque de genere prędicantur,ea e-
tiam omnia prædicantur de ſpecie. Atque optimum quidem fuerit contemplari genus
in duabus ſpeciebus:ſin minus autem, in tribus. Species ergo diuiſæ quidẽ generalius,
charactêrem accipiunt ex eodem & altero. Deinde verò diuiſæ,per ea quæ generaliter

ſignificantur characterem accipiunt. Vnaquæq; enim ſpecies aut eſt eſſentia: vt cùm di- D
cimus,ex ijs quæ ſunt,alia quidem ſunt corpora,alia verò incorporea: aut quantum, aut
quod refertur ad aliquid,aut vbi,aut quando,aut agere,aut pati.Cuiuſcunq; ergo rei ha-
bet aliquis ſcientiam,eius etiam dabit definitionem: quemadmodũ qui non poteſt ora-
tione comprehendere & definire quodlibet,eius rei nunquã habuerit ſcientiã. Ex igno-
ratione aũt definitionis,accidit vt multæ dubitationes oriantur & deceptiones. Si enim
qui rem nouit,habet in animo eius cognitionem:poteſt aũt etiam oratione explicare id
quod habet in animo: eius aũt quod animo cogitatur explicatio,eſt definitio : neceſſe vt
qui rem norit,poſsit eius etiam dare definitionẽ. Aſſumitur aũt in definitionibus etiam
differentia,quæ ſigni locũ obtinet in definitione.Hominis itaq; definitioni adiectum,vi
ridendi præditum,facit totum,animal rationis particeps, mortale, terreſtre, pedeſtre,vi
ridendi præditum. Quæ eñ per differentiã adhibentur definitioni, ſunt ſigna rerũ pro-
priarum,ipſarum aũt rerum naturam non indicant.Iam verò dicunt differentiã eſſe pro-
prij redditionem,& quatenus differt ab alijs id quod habet differentiam,quod ſoli ineſt,
& de re mutuò prædicatur:neceſſe eſt in definitionibus primùm genus aſſumere vt prin
cipale , & quod poſsit conſiſtere.Et in longioribus quidẽ definitionibus, multitudo ſpe
cierum quæ ioueniuntur per decem prædicamenta:in minimis aũt, quæ ex propinquis
& continentibus ſpeciebus ſumptæ fuerint principales,rei eſſentiam & naturam ſignifi
cant. Quæ eſt aũt minima,conſtat ex tribus:ex genere, & duabus ſpeciebus maxime ne-
ceſſarijs:hoc aũt fit propter breuitatem.Dicimus ergo: Homo eſt animal vi ridendi præ-
ditum:tunc aſſumendũ eſt id quod præcipuè accidit ei quod definitur, aut propria eius E
virtus,aut proprium eius munus ac officium,aut aliquid aliud eiuſmodi. Quare defioi-
tio quæ rei exponit eſſentiam, nõ poteſt quidem rei naturam accuratè comprehendere:
per pręcipoas aũt ſpecies declarat eſſentiam. Habet aũt definitio propémodũ eſſentiam
in qualitate.Quæ efficiunt vt ſuſtineatur aſſenſio,cauſę ſunt duæ ſupremę. Vna quidem,
mens humana quæ eſt multiplex & inſtabilis,cui quidem natura eſt inſitum vt generet
diſſenſionem,aut eorum inter ſe,aut ſui ipſorũ à ſeipſis.Secunda aũt, ea quæ eſt in rebus
diſcrepantia,quæ etiam maximè efficit vt ſuſtineatur aſſenſio. Nam cùm neq; omnibus
viſis poſsimus credere propter repugnantiam:neq; omnibus fidem non habere,quòd id
quod dicit omnia eſſe incredibilia, cùm ſit ex omnibus, in numerum etiam omniũ ad-
ſcribatur:neq; aliquibus quidem credere,aliquibus verò non credere,propter æqualita-
tem:eò deducti ſumus vt ſuſtineremus aſſenſionem.Harum aũt principalium cauſarum,
aſſenſionis,ſuſtentationis,cogitationis quidem inſtabilitas,generat diſſenſionẽ : diſſen-
ſio aũt eſt propinqua cauſa ſuſtentationis aſſenſionis . Vnde plena quidem eſt vita iudi-
cijs & curijs,& in ſumma,eorum quæ dicuntur bona & mala, electione,quæ quidem du
biæ mentis & ad oppoſitarum rerum infirmitatem claudicantis, ſunt argumenta. Sunt
itaq; libris plenæ bibliothecę, claſſesq́; & commentationes ijs qui in dogmatibus inter
ſe diſſeotiunt,& ſibi perſoaſerunt ſe in rebus tenere veritatẽ.In voce tria verſantur:nem-
pe & nomina quæ ſunt ſigna eorum quæ animo cogitantur principaliter,per cõſequen-
tiam aũt,etiam ſubiectorum:ſecundò autem,cogitata quæ res ſubiectas referũt & expri- F
munt.Vnde ſunt omnibus eadem cogitata, propterea quòd ex rebus ſubiectis eadẽ for-
ma & typus ingeneretur omnibus:non itidem etiam nomina, propter diuerſos ſermo-
nes.Tertium aũt,ſunt res ſubiectę,ex quibus nobis imprimuntur cogitata.Atq; nomina
quidem reducit Grammarica in vigintiquatuor vniuerſa ac geoeralia elementa:oportet
enim eſſe elementa definita: eorum enim quæ ſunt ſingularia, cùm ſint infinita, non eſt
ſcientia.Eſt autem propriũ ſcientię,vniuerſis ac generalibus theorematibus niti & defi-
nitis,vnde ſingularia reducuntur ad vniuerſa ac generalia. Philoſophorum aũt indaga-
tio verſatur & in ijs quæ animo cogitantur,& in rebus ſubiectis.Quoniam autem ſingu-
laria horum ſunt infinita,horum quoq; ſunt quædam inuenta elementa,ad quæ reduci-
tur quicquid quæritur: & ſi videatur quidem ſubire vnum aliquod,vel etiam plura ex e-
lementis, id eſſe pronunciamus : quòd ſi omnia effugerit, nequaquam eſſe. Ex ijs quæ
dicuotur,alia quidem dicuntur abſque connexione,vt homo, & vt currit,& quæcunque
orationem minimè perficiunt, quæ habet verum vel falſum : alia verò cum connexio-
ne.Ex ijs autem quæ dicuntur abſque connexione, alia quidem ſignificant eſſentiam,
alia autem quale, alia verò quantum, alia autem quæ referuntur ad aliquid, alia autem
vbi, alia verò quando, alia autem ſitum eſſe, alia autem habere, alia verò agere, alia au-
tem pati:quæ etiam dicimus eſſe elementa eorum quę ſunt, quę ſunt in materia & poſt
principia.Conſiderati enim poſſunt hæc ratione.Quę carent autem materia,ſola mente
poſſunt apprehendi per primam applicationem. Ex ijs autẽ quę collocantur ſub decem
prędicamenta,alia quidem per ſe dicuntur, vt nouem prędicamenta : alia autẽ relata ad
aliquid.Et rurſus ex ijs quę ſunt ſub his decem prædicamentis,alia quidem ſunt ſynony
ma,quorum & nomẽ eſt ambobus cõmune,vt animal: & ratio eadem,hoc eſt,definitio,

hoc

A hoc eſt,eſſentia animata. Heteronyma autem ſunt, quæ circa idem ſubiectum ſunt in di
uerſis nominibus,vt aſcenſus & deſcenſus, eſt enim eadē via, ſiue ſurſum,ſiue deorſum.
Eſt autem alia ſpecies heteronymorum, vtpote equus, & niger, quæ & nomen & ratio-
nem habent,alterum ab altero diuerſam,& neq; habent idem ſubiectum : ſunt ea autem
dicenda alteta, non heteronyma.Polyonyma autem ſnnt quæ eandem quidem habent
rationem,nomen autem diuerſum,vt enſis,ſpatha, gladius. Denominatiua antem ſunt,
quę ex aliquo altero ſunt nominata,vt à fortitudine fortis.Homonyma autem ſunt,quę
vtuntur eodem nomine, non habent autem eandem rationem, vt homo, & qui eſt ani-
mal,& homo pictus.Ex homonymis autem, alia quidem habent idem nomen ex fortu-
na,vt Aiax Locrus,& Aiax Salaminius:alia autem ex cogitatione.Et ex his, alia quidem
per ſimilitudinem,vt homo, & qui eſt animal,& qui pictus:alia autē per proportionem
ac conuenientiam,vt pedes Idæ,& noſtri pedes,propterea quòd ſint inferins:alia autem
ex operatione,vt pes nauis,per quem nauis nauigat,& pes noſter, per quem mouemur.
Dicuntur etiam homonyma ab eodem & ad idem, vt à medico liber & ſcalpellum medi
ca,& ex medico qui vtitur,& ad rationem medicam.Ex cauſis,alię quidem ſunt quæ di-
cuntur procatarcticæ, aliæ verò ſynecticę,aliæ autem adiuuantes,aliæ,ſine quibus non. προκαταρκτικὴ, primordiales
Procatarcticæ, quæ primò danr occaſionem ad hoc vt aliquid fiat, quemadmodū pul- συνεκτικὴ, con
chritudo dat incontinentibus occaſionē amoris: eis enim viſa ſolùm ingenerat affectio tingentes.
nem amatoriā,nec tamen neceſſariò. Synecticæ, quæ etiam per ſynonymiā ſeu vniuocè
vocantur,per ſe perfectæ,quandoquidē per ſe eſt efficiēs effectus.Deinceps aūt ſunt om
B nes cauſæ oſtendendæ in eo qui dicit, Pater quidē eſt cauſa procararctica ſeu primordia
lis,diſciplinę,magiſter autē,ſynectica,id eſt continēs.Eius aūt qui diſcit,ingeniū eſt cau
ſa adiuuans: tempus aūt obtinet rationē cauſarum ſine quibus non. Cauſa autē propriè
dicitur id quod agendo eſt aliquid præbens, ſeu præbendi poteſtate præditum : ſicut
etiam ferrum dicimus eſſe τμητικὸν, hoc eſt,ſecandi poteſtate præditum, non ſolùm in ſe-
cando,ſed etiam in nō ſecando. Sic ergo παρεκτικὸν quoq;, id eſt,prębendi poteſtate prędi
tum,ambo ſignificat,& id quod iam operatur,& quod nondū quidem operatur,ſed vim
habet operādi.Porrò aūt alij quidē dicunt cauſas eſſe ex corporibus:alij verò ex incorpo
reis : alij autem dicunt corpus quidem eſſe propriè cauſam,incorporeum autem per ab-
uſionē & veluti cauſaliter.Alij autem connertunt è cōtrario, res incorporeas quidē pro-
prè dicentea eſſe cauſas: per abuſionem autem corpora: vt, verbi cauſa, ſectionem, quæ
eſt operatio,eſſe incorpoream:& eſſe cauſam ſecandi,cùm ſit operatio & incorpores, &
quòd ſecetur ſimiliter gladio & eo qui ſecat,quæ ſunt corpora. Aliquorum autem cauſa
dicitur tribus modis,vna quidem quæ eſt cauſa,vt ſtatuarius: alia autem, cuius cauſa eſt
vt fiat ſtatua: alia verò cui eſt cauſa,vt materia:æri enim cauſa eſt vt fiat ſtatua. Fieri ergo
& ſcindi,quæ ſunt cauſę cuius ſunt,cùm ſint operationes,ſunt incorporea. Qua ratione,
categotematū,vel,vt nonnulli dicunt,dictorū(categoremata enim λεκτὰ,hoc eſt,dicta,vo
cant Cleanthes & Archidemus)ſunt cauſę:vel,quod potius dicendū eſt,alię quidē dicen
tur cauſæ categotematum,vt huius,ſcinditur,cuius caſus eſt ſcindi:aliæ verò,pronuncia
torum,vt huius,nauis fit.Cuius rurſus caſus eſt,nauem fieri.Ariſtoteles autem vocat ap-
C pellationem,nempe eorum quę ſunt huiuſmodi,domus,nauis,vſtionis,ſectionis.Eſt au
tem extra controuerſiam caſum eſſe incorporeū, quocirca illud quoq; Sophiſma ſic ſol-
uitur. Quòd tu dicis tranſit per os tuum, quod quidem eſt verum : domum autem dicis,
domus ergo tranſit per os tuum, quod quidem eſt verum. Neq; enim domum dicimus
quæ eſt corpus,ſed caſum qui eſt incorporeus,quem habet domus.Er ædificatorem di ci
mus ædificare per eam relationem qnæ fit ad id qu od futurum eſt. Sic dicimus texi chla
mydem, id enim quod facit, ſignificat operationem. Non eſt antem alterius quidem, id
quod facit,alterius verò,cauſa,ſed eiuſdem & chlamydis & domus. Quarenus enim cau
ſa eſt vt fiat, ea ratione eſt etiam efficiens quòd fiat: eadem autem eſt cauſa & efficiens,
& propter quod. Et ſi aliquid quidē eſt cauſa & efficiens, hoc quoq; eſt omnino propter
quod:ſi quid autē eſt propter quod,nō eſt id omnino qnoq; cauſa.Multa qnidē certè con
currunt ad vnū effectū, propter quę fit finis,ſed non ſunt omnia cauſæ.Filios enim nō oc
ciſiſſet Medea,niſi fuiſſet irata :neq; fuiſſet irata,niſi laboraſſet zelotypia: neq; fuiſſet ze
lotypa,niſi amaſſet:neq; amaſſet,niſi Iaſon Colchos nauigaſſet:neq; Colchos nauigaſſet
niſi Argo fuiſſet ędificata: neq; Argo fuiſſet ędificata, niſi ligna fuiſſent ſciſſa ex Pelio. In
his enim omnibus cùm ſit propter quod,non ſunt omnia cauſæ cædis filiorum, ſed ſola
Medea.Quamobrē id quod non prohibet,non operatur: quocirca non eſt cauſa id quod
nō prohibet,ſed id quod prohibet:in aliquid em̄ agendo & operando cauſa intelligitur.
Pręterea qnod non prohibet,ſeparatum eſt ab eo quod fit,cauſa autē refertur ad id quod
fit:non fuerit ergo cauſa id qnod non prohibet.Propterea quidem certè perficitur,quòd
non adſit id quod poteſt prohibere.Quatuor autem modis dicitur cauſa:efficiens,vt ſta-
tuarius : & materia, vt æs:& forma, vt character:&finis,vt honor gymnaſiarchæ. Eorum

ergo ſine quibus non, rarionem æs tenet,ad hoc vt fiat ſtatua,& eſt ſimiliter cauſa.Nam D
quicquid eſt ſine quo non contingit fieri effectum, cauſa eſt neceſſariò : cauſa autem
non abſolutè,non eſt enim ſynectica ſeu continens cauſa,id ſine quo non, ſed adiuuans.
Quicquid autem operstur,effectum reddit cum eius quod patitur aptitudine: nam affi-
cit quidem cauſa, patitur autem vnumquodq; prout ei fuerit aliquid à natura inſitum,
cùm ſit ea quæ id præbet aptitudo,& eorum ſine quibus non,rarionem obtineat. Eſt er-
go cauſa inefficax abſq; aptitudne: nó eſt autem cauſa, ſed cauſa adiuusns. Omnis enim
cauſa conſideratur in agendo.Seipſam autem nó fecerit terra : quare nec fuerit cauſa ſui
ipſius. Ridiculum eſt autem dicere, non ignem eſſe cauſam vſtionis, ſed ligna:neq; gla-
dinm,ſectionis,ſed carnem:neq; quòd victus ſit Athleta,vires aduerſarij,ſed ſuam imbe-
cillitatem.Cauſa continens non opus habet tempore: nam cauterium ſimulac carni fue
rit applicatum, præbet dolorem. Ex procatarcticis aliæ quidem tempore opus habent,
donec ad finem perductus fuerit effectus : aliæ autem non indigent,,vt caſus in fractura.
Num ergo hęc non dicunt̃ expertia temporis per eius priuationé, ſed per diminurioné,
vt etiá repentè,quod nec ipſum quidé factũ eſt abſq; tempore? Omnis cauſa quę tanquá
cauſa comprehendi poteſt cogitatione, eſt alicuius,& verſatur in aliquo. Alicuius quidé
effectus,vt gladius ſecandi:in aliquo auté verſat̃,nempe in eo quod eſt aptum & accom-
modatum, quemadmodum ignis in ligno,nó vret enim Adamanté. Cauſa eſt ex ijs quæ
referuntur ad aliqnid:mente enim concipitur per eam quæ eſt ad alterũ habitudinem &
relationem. Quo fit vt duobus ſibi inuicem applicatis, cauſam vt cauſam intelligamus.
Eadem autem eſt ratio opificis, effectoris,& patris.Nó eſt aliquid ipſum,ſuijpſius cauſa, E
neq; eſt aliquis pater ſuus: nam ſic primũ, futurum eſſet ſecundum.Cauſa quidem certè
agit & afficit: quod à cauſa factum eſt, patitur & afficitur. Non poteſt autem idem à ſei-
pſo ſumptum,operari ſimul & affici, neq; eſſe filius & pater. Et alioqui id quod eſt cauſa
eius quod fit ab ipſa,eſt prius tempore quo ad eſſentiá, vt gladius inciſionis. Non poteſt
autem idem ſimul & tempore eſſe prius quo ad materiam,quatenus eſt cauſa:& tempo-
re eſſe poſterius,qnatenus eſt opus cauſę.Et differt eſſe ab eo quod eſt factum eſſe:ſic etiá
cauſa quidem eius quod fit,pater verò filij.Non contingit enim idem per idem & eſſe ſi-
mul & fieri:nihil eſt ergo ſua ipſius cauſa.Cauſæ non ſunt altera alterius inuicem,ſed al-
tera alteri.Spleniaca enim quæ prius exiſtit affectio, nó eſt cauſa febris, ſed vt fiat febris:
& quæ præcedit febris, non ſplenis cauſa eſt, ſed vt augeatur affectio. Sic etiam virtutea
ſunt ſibi inuicem cauſæ ne ſeparentur, propter mutuá conſequentiá: & qui ſunt in forni
ce lapides,ſunt ſibi inuicem cauſæ manendi, non ſunt auté ſui inuicem cauſæ. Magiſter
quoq; & diſcipulus ſunt ſibi inuicem cauſæ proficiendi. Dicuntur sutem alteri alterius
inter ſe cauſę,aliquando quidé eorundem,vt mercator & caupo ſunt ſibi inuicé csuſæ vt
proficiant:aliquando auté alterius & alterius,quemadmodũ enſis & caro:ille quidé car-
ni,vt ſcindatur:caro auté gladio,vt ſcindat.Oculũ pro oculo, & animá pro anima.Qui e-
nim alicui vulnus inflixit letale, is ei cauſa eſt mortis, aut vt ei mors accidat : qui auté ab
ipſo eſt viciſsim letaliter ſauciatus,eum viciſsim cauſam habuit, nó quatenus ei fuit cau
ſa,ſed per aliud:ipſi em̃ fit cauſa mortis:non auté mors mortale ipſi vulnus viciſsim intu
lit,ſed ipſe ſauciatus. Quare ipſe quidé fuit alterius cauſa, aliam auté cauſam habuit. Et F
qui alij fecit iniuriam, cauſa quidem eſt alterius, nempe eius cui facta eſt iniuria. Lex au
tem quę contrà iubet eum ſupplicio affici,non iniurię ac maleficij,ſed alteri quidem vin
dictę, alteri verò diſciplinæ cauſa eſt. Quamobrem non ſunt ſui inuicem cauſę vt cauſæ,
ſi cauſæ ſunt. Pręterea quęritur an multa fiant multæ cauſæ vnius per congreſſum.Con-
iuncti enim homines cauſa ſunt vt nauis attrahatur,ſed cum alijs,niſi ſit etiã aliqua cau-
ſa adiuuans, quæ concauſa dicitur. Alij autem dicunt, ſi multæ cauſę ſiunt, ſeorſum vna
vnius cauſa,eius qnidem quod eſt eſſe beatum, quod vnum eſt, cauſæ ſunt virtutes quæ
ſunt multę:& eius quod eſt calefieri, & dolere,multæ ſunt cauſæ ſimiliter.Nunquid er-
go multæ virtutes ſunt vna poteſtate,& quæ calefaciunt, & dolore afficiunt: & multitu-
do virtutum quæ eſt vnum genere,ſit cauſa vnius,nempe eius qnod eſt eſſe beatum? Re-
uera autem procatarcticæ quidem cauſæ ſunt vnius plures & genere & ſpecie:& genere
quidem,vt cuiuslibet morbi, exempli gratia, algor, reſolutio,labor,inconcoctio,ebrie-
tas:ſpecie autem,febris.Conrinentes autem cauſæ,genere ſolùm, non itidem etiam ſpe
cie.Eius enim quod eſt bene olere,quod eſt vnum genere,multæ ſunt cauſæ ſpecie,vtpo
te thus,roſa,crocus,ſtyrax,myrrha,vnguentum.Roſa enim non fuerit adeò odorifera,vt
myrrha. Idem autem fit cauſa contrariorum,aliquando quidem ob cauſæ tum vim,tum
magnitudinem, aliquando autem ob eius quod patitur aptiudinem. Ob certá quidem
vim, nempe eadem chorda ob intenſionem aut remiſsionem, acutum aut grauem edit
ſonum:ob aptitudinem autem eorum quæ patiuntur, mel quidem ſanos dulcedine affi-
it, amarore autem eos qui febre laborant : & vnum & idem vinum, alios quidem ciet ad
iram, alios verò exhilarat: & idem Sol, ceram quidem liqnefacit, lutum autem exiccat.
Porrò

A Porrò autem ex cauſis aliç quidem ſunr apertç, aliæ verò obſcuræ:& aliæ quidem conſi
deratione comprehenduntur, aliæ ratiocinatione. Ex obſcuris autẽ,aliæ quidẽ ſunt ob
ſcuræ ad tempus, vt quæ aliquo quidem tempore abditç fuerint, aliquando autem rur
ſus apertè videantur: aliç autẽ obſcuræ natura, quæ nullo tempore poſſunt eſſe apertæ.
Et ex his quidẽ quæ ſunt natura,aliæ quidẽ poſſuut cõprehendi, quas quidem vocabant
nõ obſcuras,quæ per ſigna ſumuntur reputando ac ratiocinando,quemadmodũ ſymme
tria dubiarũ orationum quç cadunt in contemplationem: aliæ autem quæ compreheu-
di nequeunt,quç nullo modo poſſunt cadere ſub comprehenſionem,quç etiam omnino
dicuntur obſcuræ. Et aliç quidẽ ſunt procatarcticæ ſeu primordiales,aliç verò ſynecticç,
id eſt, continentes,aliæ autẽ concauſæ, aliæ verò adiuuantes.Et aliæ quidem, eius quod
eſt ſecundum naturam,aliç verò,eius quod eſt prçter uaturam. Aliæ autem morbi,& per
accidens, aliæ quidem affectionum, aliæ verò earum magnitudiuis : aliæ autem tempo-
rum & occaſionum. Atq; ſi tollantur quidem cauſæ primordiales, manet tamẽ effectus.
Continens autẽ cauſa eſt, quç ſi adſit,manet effectus:& ſi tollatur,tollitur. Continentem
per ſynonymiam appellant, etiam per ſe perfectam, quandoquidem eſt ſufficienter per
ſe efficiens effectus. Si autem cauſa per ſe, perfectam ſignificat operatiouem, adiuuans
cauſa ſignificat miniſterium,& munus quod obit cum alio. Atq; ſi nihil quidem præbe-
tur, ne dicetur quidem adiuuans:ſin autem præbetur, eius fit omnino cauſa cuius etiam
præbetur,hoc eſt,eius quod fit per ipſam.Eſt ergo cauſa adiuuans, quæ cùm adeſt fit effe
ctus, aperta quidem apertæ, obſcura autem obſcurç. Porrò autem concauſa quoque eſt
B ex genere cauſarum, quemadmodũ cõmilito eſt miles, & coëphebus eſt ephebus: atque
adiuuans quidem cauſa, fert opem cauſæ continenti, ad intenſionem eius quod ab ipſa
fit. Concauſa autem non ita mente concipitur:poteſt enim eſſe concauſa, etſi non ſit ali-
qua cauſa continens. Intelligitur enim concauſa cum alio, quod nec ipſum per ſe poteſt
effectũ efficere, vt quæ ſit cauſa cum cauſa. Differt autẽ adiuuans cauſa à concauſa, quòd
concauſa quidem, ei quod ſeorſum nõ efficit, prçbeat effectum : adiuuans autem, in eo
quòd ſeorſum quidem non efficiat, alteri autẽ accedens quæ ſeorſum efficit,
ei ferat opem ad hoc vt fit effectus vehementiſsimus. Maximè au-
tem ex primordiali cauſa factam eſſe cauſam adiuuantem, ad
vim cauſæ intendendam adducit.

OCTAVI ET VLTIMI LIBRI STRO-
MATVM FINIS.

Fol.1.F.uerſ.5. *Eſt autem uetus.*) *Adæ eſt error uetus, res autem noua eſt ſalus per Chriſtum.*

2.B.6. Ex columna.) De columna ignis loquitur, quæ Iſraëlitis exeuntibus ex Aegypto duce Moſe apparuit.

2.D.13. *Statue aleuromantes.*) ἀλευρομάντεις in *farina*, κριθομάντεις *in hordeo diuinat.*

2.E.15. *Siue Dardanus.*) *Dardanus Iouis quidem filius, Phrygum autem Rex, primus dicitur incœpiſſe myſteria Cereris.*

Ibid.16. Ab Odryſo.) Odryſus Rex Thracum, *cum quo gens habet idem nomen.*

Ibid.F.10. *Et Phallus traditur.*) φαλλὸς lignum *efformatum in ſpeciem membri uirilis.*

2.F.13. Appellata eſt Brimo.) βριμὼ ἀπὸ τοῦ βριμᾶν, quod eſt fremere & iraſci.

2.F.15. Et Cybelæ.)*Rhea dicitur Cybele, Cybela enim ſunt montes Phrygiæ, in quibus ea colitur.*

3.A.2. Sabaziorum.) *Sabazia myſteria quæ fiebant Dionyſo, quem ex Ioue ſuſcepit Proſerpina, quem nominabant Sabazium & Zagreum.*

3.A.7. Collegerit Proſerpina.) Proſerpina Zagream Dionyſum Tauri formam ſeu Taurina ſpecie appellauit, propterea quod eſſet ualde agreſtis.

3. A.13. Pinea nux.) κῶνος καὶ ῥόμβος, quæ & nucem pineam & trochum ſignificant: ſunt etiam genera ſaltationis.

3.B.12. *Theſmophoria celebrant.*) *Theſmophoria eſt feſtus dies Cereris, ſic appellatus, quoniam unà cum inuentione fructuum Cereris excogitatæ ſunt leges, quæ* θεσμοὶ *dicuntur, cùm prius ferarum inſtar uiuerent.*

3.C.2. *Super puteum.*) *Hunc puteum ueteres appellabant* καλλίχορον. *Dicit enim Callimachus,* καλλιχόρῳ ἐπὶ φρητὶ καθίσσατο παιδὸς ἄπαυστος.

3.D.9. *Dionyſi Baſſari.*) *Baſſara dicitur indumentum Bacchicum.*

3.E.7. *Vt Menagyrtes aliquis.*) *Menagyrtæ uocabantur Rheæ Sacerdotes, quòd pecunias ſingulis menſibus colligebant, pagos, urbes & domos obeuntes ac mendicantes, & ſimulacbra ferentes in humeris. Hi etiam uocantur* μητραγύρται, *quòd matrē Deorum ferentes humeris, colligerent pecunias.*

3.E.9. *Et fœmininum morbum.*) *Fœmininum, ut puto, morbum dicit, qui conuenit fœminis: uel uoluptatem, ut quæ emolliat & effœminet corda uirorum fortium.*

3.E.10. *Euemerum Agrigentinū.*) *Euemerus eſt hic, quem quidam dicunt Meſſenium, cuius meminit Callimachus in Choriambis, dicens,* γέρων ἀλαζὼν ἄδικα βιβλία ψύχει, *qui male audiebat ut ἄθεος.*

3.E.11. *Et Diagorā.*) *Diagoras Philoſophus fuit Melius genere, qui cùm eſſet pius à principio, conuerſus eſt poſtea ad impietatem. Hac de cauſa, cùm is qui depoſitum acceperat eſſet inficiatus, dixit, id quod eſt præſtantius nō reſpicere res humanas, neq; enim tam improbum hominem fuiſſe paſſurū. Huius meminit* Ariſtophanes, *cùm dicit Socratē Melium, id eſt, Diagoram. Hipponis autem, qui ipſe quoq; fuit impius, meminit Cratinus.*

3.F.11. *Conijcere eſt difficile.*) *Græcè eſt* δυστόπαστος, *id eſt, coniectu & comprehenſu difficilis. Deriuatur autem à* τόπος, *quod eſt locus: alludit uerò ad id quod dixerat, continet.*

4.A.4. *Priſcus quoq; Epimenides.*) *Is Epimenides purgauit Athenas: erat autem Cretenſis, ſapientiſſimus, cuius meminit Menander in Cozeanomenis.*

4.A.15. *Ad uiuum oſtendere.*) *Ad uiuum,* ἐν χρῷ *in cute, id eſt propè uel uerè. Sic Hieremias, Deus appropinquans ego ſum, id eſt, uerus.*

4.C.16. *Menſibus is dolio.*) *Doliū, Græcè* κέραμος. *Fuit autem* κέραμος *carcer: ſic enim uocatur lingua Cypriorum.*

4.D.19. *Poëmata Cypriaca.*) *Cypriaca poëmata quæ ſunt dicuntur cyclica. Cōtinent autem raptum Helenæ. Ignoratur autē ſcriptor horū Cyclicorū. Cyclici autē dicuntur, qui quæ ſunt circa Iliadē uel priora uel poſteriora, ex ipſis conſcripſerunt Homericis.*

4.E.6. *Dicæarchus autē gracilē.*) ἰσχνὸν *gracilis apud Atticos, ut ait Diogenes, ſeu tenuis ac ſubtilis.*

4.E.11. *Macar autem.*) *Meminit etiam Macaris Homerus, cùm dicit,* ὅσσον Λέσβος ἄνω μάκαρος ἕδος ἐντὸς ἐέργει.

5.B.2. *In Sagra myſteria.*) *Sagra urbs Italiæ, à qua etiam prouerbium, Veriora ijs quæ in Sagra.*

5.B.16. *Qui Ilotes uocantur à Lacedæmonijs.*) εἵλωτες *uocantur Meſenij, uel à palude quæ ſita eſt prope Lacedæmonem, uel à uerbo* ἑλεῖν. *Lacedæmonij enim cùm eos cepiſſent, condemnarunt eos colere paludem, quod eſt uile & ſeruile officium. Sicut Peneſtæ apud Theſſalos, et Thetes, id eſt, mercenarij, apud Athenienſes, ſic apud Lacedæmonios Ilotes.*

5.E.1. *Ex quercúue petráue.*) *Petra, ut ex qua natos eſſe homines ſit in fabulis.*

5.E.18. ἀφιδασίη.) *fortè leg.* ἀναβασίη *Venus, quæ facit aſcendere. Scholia interpretantur* ἀσχημονοῦς, *id eſt, quæ turpes efficit figuras.*

5.E.20. χοιροψάλαν.) χοιροψάλας *Dionyſus colitur in Sycone Bœotiæ, ut dicit Polemo in epiſtola ad Attalum. Accipitur autem* χοιροψάλαν *pro* ψάλλον. *Eſt autē* χοῖρος *pudendū muliebre, ut teſtatur Ariſtoph. in Achar. dicens,* χοῖρε χοῖρε καὶ κοί, τρίχωσιν ἀποφθίσεις

3.F.14. *Thebani autem muſtelas.*) *Continet hiſtoria quòd cùm in partu laboraret Alcumena, acceſsit muſtela et ſtatim peperit Herculē, & ideo eum colunt Thebani.*

5.F.18. *Quos ipſi appellant* σμίνθους.) *Cùm Cretenſes expeditionē feciſſent aduerſus Troianos, & ea ſtrametati eſſent prope Troadem, mures noctu arrodebant lora clypeorum. Hinc factum eſt ut templum extruerent Apollini: ſua autē Cretenſiū lingua eum uocarunt Smynthium: mures enim Cretenſes appellant Smynthos.*

6.A.7. *Colitur autem quidam quoq; heros Phalereis*

leris in puppi.) Phalereus erat portus Atticæ. Qui autem in proris erat Heros, is erat Androgeus filius Minois, ſic nominatus, quoniam collocabatur in proris nauium. Et Callimachus meminit in quarto Cauſarum.

6.A.13. *O Bœotie non te pigeat dicere.)* Bœotie, id eſt, ô Heſiode: erat enim Bœotius genere.

6.B.10. *Ithomete Ioui trecentos mactauit.)* Ithome eſt urbs Lacedæmoniæ, quā etiam dicunt eſſe Meſſenem, uel potius ubi eſt arx Meſſenæ, ſicut olim arx Argorum dicebatur Lariſſa.

6.B.17. *Et Lesbios Dionyſo.)* Hæc eſt libri inſcriptio, qui continet reditum eorum qui reuerſi ſunt ex Troia.

6.C.17. *Prodidit Crœſum.)* Super pyram enim cùm eſſet Crœſus, ſic dixit, ut ait Herodotus: Quæ autem mihi acciderunt, ingrata quidem, ſed docuerunt uerū eſſe quod dicit Homerus, ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω, Paſſus autem ſtultus cognouit.

6.D.5. *Phoroneus erat genere Argiuus,* Merops autem Cous. Oraculum circa Lebadiam Bœotiæ fuiſſe primùm à Phoroneo inuentum, cùm ijs qui Dij cenſentur ſacrificaſſet. Scribitur ſimiliter etiā à Merope.

6.D.8. *Inter Deos antiquiſsimos.)* Antiquiſsimum Deorū Amorem cum Chao & Terra fuiſſe natum dicit Heſiodus, cùm dicit, ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα γαῖ' εὐρύστερνος, ἠδ' ἔρος.

6.D.12. *Diceret Philippides.)* Hic Philippides erat ἡμεροδρόμος, id eſt, tabellarius ſeu ueredarius, ut dicit Herodotus. Deinde cū Xerxes in Græciā fecisſet expeditionem, is profectus ad annunciandum Laconibus aduentum Xerxis, in monte Parthenio uidet ſpectrum Panis eo in loco, & audit cuiuſnam dæmonis eſſet uiſum, & quòd ueniret laturus opem Græcis, & ab eo tempore Pan eſt exiſtimatus Deus ab Athenienſibus: & cùm ſpeluncam quæ eſt ſuper Areopagum ei ædificaſſent, coleatum hircum ei quotannis ſacrificabant.

6.E.5. *In Didymæo.)* Didymæus enim Apollo Mileti colitur, uel propterea quòd ſimul cū ſorore Diana natus ſit, uel quòd ſint illic duplicia eius ſacrificia.

6.E.5. *Hic Leucophrynes.)* Leucophryne uocatur Diana in Magneſia.

6.E.6. *Zenonem Myndiū.)* Myndus eſt urbs Cariæ, & Telmiſſus urbs Cariæ, quæ optimos habuit Vates: unde erat Ariſtander, qui cum Alexander uerſabatur, quando ædificauit Alexandriam.

7.A.3. *Qui uocatur Phellata.)* Phellatas lapides uocant quidam à monte Phelleo, lapides aſperos, ut Ariſtophanes Comicus αἶγες ἐκ φελλέως, capras ex Phelleo, utpote loco aſpero.

7.A.7. *Dianæ Munychiæ.)* Munychia Diana colitur in Piræo. Vnde etiam pars portus uocata eſt Munychium.

7.E.13. *Mineruæ Poliadis.)* Dolias Minerua colitur Athenis, quæ etiam πολιοῦχος, id eſt, præſes ciuitatis. eſt autem poſita in arce.

7.F.5. *Liberalis autem.)* Liberalis Dionyſus, qui colebatur Liberis. eſt autem is locus Bœotiæ.

7.F.9. *In Iouis Olympij digito.)* Alij dicunt in digito Mineruæ, ex quibus eſt etiam Gregorius Theologus, cùm dicit, καὶ φειδίας τὰ παιδικὰ ἐν τῷ δακτύλῳ τῆς παρθένου γράφοντα παντάρκης καλός. Et Phidias qui puſionem pingit in digito Pantarces pulcher. Libanius autem Sophiſta dicit Phidiam pinxiſſe in digito Veneris.

7.F.15 *Ad Alcibiadem.)* Alcibiades dux exercitus Athenienſiū, uir & forma elegans, & ætate iuuenis, adeò ut multæ fœminæ eum inſanè amauerint.

8.A.11. *Demetriū ipſum.)* Demetrius fuit Rex Macedonum & Græcorum. Quodam autem à ratione alieno œſtro incitatus, Mineruam uxorem ambijt.

8.A.14. *Lamiam meretricem.)* Lamia quidem hæc fuit, propter quam laruæ quæ fiunt appellantur lamiæ, quæ fuerit terribilis infantibus, nam cùm ſuos perdidiſſet filios, ueluti quodam inuidiæ œſtro percita, ferebatur in cædem alienorum.

8.A.16. *Hipponi inuidendum.)* Hippo quidam fuit ex ueteribus ſapientibus: exiſtimauit autem non eſſe deos, ſed exiſtimari ſolùm ab hominibus.

8.D.7. *Illexit in barathrum.)* Barathrum eſt locus Athenis profundiſsimus, in quē inijciebantur damnati, quorū ne corpora quidē apparebant amplius. Erant autē alibi quoq; loca ſupplicio deputata, quēadmodum Ceatas Lacedæmone, Carcer autē Romæ.

9.D.16. *Democritus Abderitanus.)* Abdera eſt oppidum Thraciæ, ſic appellatum ab Abdero uno ex ſocijs Herculis, qui fuit illic deuoratus ab equis Diomedis, quos quidem equos interfecit Hercules, & ab Abdero qui ab eo amabatur uocauit oppidū. Eadem etiam ſcribuntur de Perithoo, qui fuit etiam amatus ab Hercule, & ab illo illic mortuo & ſepulto ab Hercule, nominata eſt urbs Perinthus.

13.B.7. *Tertiumdecimum Macedonem.)* Antiquiſsimi enim apud Græcos, ſi audiendus eſt Herodotus Halicarnaſſeus, ex Aegypto comparata fabula, octo primùm in Deos relati ſunt. Deinde cùm in nimiam Græci redacti eſſent ſuperſtitionem, duodecim omnes ſunt exiſtimati.

13.B.15. *Gorgopin & Ergatin.)* γοργῶπιν & ἐργάνην epitheta Mineruæ, quorum primum ſignificat oculis trucem, ſecundum quæ delectatur operibus.

14.A.8. *Maligni cōmoda.)* Maligni commoda dicit cæteros ſenſus, quoniam ingrediens per ſenſus hominem afficit iniuria.

15.C. *Et uerbo incruentum.)* Non eſt enim, inquit, nobis pugna aduerſus carnem & ſanguinē, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates tenebrarum, aduerſus ſpiritualia nequitiæ.

15.E.8. *In inceſta uiſceratione.)* Crudas enim carnes comedebant, qui Dionyſo initiabantur, hoc peragentes indicium dilaniationis Dionyſi quæ facta eſt à Mænadibus.

17.E.11. *Et cū figura.)* Illud, in figura, non eſt accipiendū, ut uolebant qui inducebant phantaſiam ſeu uiſionem, ſed ut Paulus, qui ipſe quoq; dicens: Habitu inuentus ut homo, liberat nos ab errore Docitarum, ſeu phantaſticum corpus in Chriſto ſtatuentiū. Significat autem Paulus, ut uerus fuit homo, ueram quoq; formam hominis ſuſcepiſſe.

17.F.9. Ea autem ſedem.) Ratiocinandi ſiquidem facultas locata eſt in cerebro, ira in corde, cupiditas in iecore.

18.B.8. Si ergo homo eſt propter.) Quoniam enim ſua qui comprehendi non poteſt ſapientia, præuidit hunc mundũ declinare ad interitum, & neceſſariò opus habere ut corrigatur: ne tantum opus fruſtra conſtituiſſet, cenſuit id nõ aliter futurum, niſi per ſuæ unius creaturæ tractationẽ, ea ueluti inſtrumento uſus, ut id quod lapſum erat corrigeret. Prius ergo hominem conſtituit, opus dignum ſua reformatione, per quem eius quæ rationẽ ſuperat œconomiæ peracta eſt uoluntas.

18.B.20. Verbum fidei.) Id eſt, eorum quæ dicuntur confirmatio Dominus.

18.F.7. Neq; uerò ita.) Non ſic habet Euangelium: dicit enim, Generationem hanc cui aſsimilabo? & ſubiungit parabolam puerorum ludentiũ in foro.

18.F.14 Agnelli ſtent à dextris.) Nec hoc ſic habet liber Domini: non dicit enim agnellos ſtetiſſe à dextris, ſed oues.

19.A.10. Et pullum.) Ligans ad uitẽ pullũ ſuũ, & ad uineæ capreolũ pullum aſinæ ſuæ: pullũ uocat nouũ populũ Chriſtianæ reip. Vitẽ, gentem quæ ex lege Moſaica, et illius plantatione, ſe iactabat de Dei cognitione. Et quòd ita ſit, Eſaias filius Amos, & Dauid filius Ieſſe poſſunt eſſe teſtes fide digni: ex quibus alter Milech dicit, Vites Domini domus Iſraël: Dauid autem Ieſſe filius, Vineam ex Aegypto tranſtuliſti. Ad hanc uitem pullum ſuum ligare dicit id quod eſt in manibus eloquium, illũ ipſum qui deficientibus ijs quibus ex tribu Iuda obtingebat imperare, ipſe erat præfuturus, futurus quidem expectatio Gentiũ, nec tamen eum eſſe expectationẽ Gentiũ, quæ ueteris teſtamenti confirmatam gloriam alienet & abroget, ſed quia gentilem ſuperſtitionem ſperans fore ut comprimeret, legalium rituum nullum abrogauit. Vnde primi quidem prædicatores fidei in Chriſtum, ut qui adhuc dicerentur eſſe Moſaicæ pædagogiæ, exiſtimabãt nihil oportere aboleri Veteris teſtamẽti à Nouo, nõ Circunciſionẽ, non Sabbatiſmum, nõ ab aliquibus cibis abſtinentiã, illud ipſum præ ſe ferentes, eſſe pullum ad uitem alligandum. Et hæc quidem ita ſe habuerunt, donec Iacobus frater Domini ſecundũ carnem, & Paulus diuinus Apoſtolus, Legi quidem nimiam purgationem, & nimis anxiam de cibis curam reſecauerunt, Gentilem autem nauem pauciſsimis agitari permiſerunt, nempe ut ſe abſtinerent à fornicatione, immolatis & ſuffocato: quandò qui prædictus eſſet ad uitis capreolos alligandus, pullus uenit ad opus, et qui ex uno ex Moſaicis præceptis, nempe de diuinitate, colligabatur uiti, et ex Moſaicis inſtitutionib. uelut ab obſtetrice primò eductus fuerat, ex meliori rurſus, nempe Apoſtolica quæ eſt in Chriſto cognitione ſcilicet, prodit in lucẽ, liberatus à iugo Legis, & in liberã adductus rempublicam. Ac de uite quidẽ & ad uitis capreolũ alligato pullo quod adducit eloquiũ, ſatis aptam, ut exiſtimo, habuit contemplationem.

19.C.5. Gratia, illuminatio.) Ex his tractandi rationem ſumpſit Gregorius cognomine Theologus in Oratione, quæ inſcribitur εἰς φῶτα.

20. D. Ipſi enim uos.) Hoc quoq; congruit cum Prophetia Hieremiæ, quæ dicit: Omnes me noſcent à paruo uſq; ad magnum eorum.

21.E.7. Sed illud.) Quod dictum eſt ab Apoſtolo de uerbis quæ non licet homini loqui, non ita accipiendum eſt, quòd quæ dixit ſint tacenda. Quomodo enim, cùm ipſe in ſuis multa proferat Epiſtolis? Qui enim non erat Apoſtolus cùm Chriſtus in hac noſtra uita ageret, quomodo dicit, Ego accepi à Domino, quod & tradidi uobis? Et rurſus: De Virginib. præceptum Domini nõ habeo? Non ſignificat itaq; non eſſe enunciandum, ſed, Non licet, ſignificat cum tanta autoritate & dignitate ea dicta eſſe, quanta aſſequi nequeat humana natura. Huius rei fides fit ex ijs quæ dicuntur in Euangelio de doctrina Chriſti, quòd docebat turbas cum poteſtate, ſed non ut Scribæ & Phariſæi, ſcilicet cum adulatione.

27.A.19. Duplex.) Duplex eſt metus: unus quidem qui inchoat, qui etiam conuertit, ut eſt metus eorum qui metu ſuppliciorum cõuertuntur à peccatis: alter uerò perficiens, de quo etiam dicit Dauid: Timete Dominum omnes ſancti eius, quoniam nihil deeſt metuentibus eum.

17.E.2. Et dixeritis, pater.) Et quomodo Gregorius Nyſſenus in expoſitione orationis Dominicæ, dicit eos qui tenẽtur peccatis, ſi dicant Pater noſter, non bonum Deum uocare patrem, ſed aduerſarium? quòd uel nõ conuertentur labijs, ut uocent Patrem, uel non ex toto corde.

30.A.19. Caſus eſt.) Sicut indigna res eſt charitatem à cœlo detrahere, ita etiã ſumptuoſam cœnam in charitatem, nempe agapen conuertere.

31.C.2. A uerbi floribus.) Florum non meminit intempeſtiuè, ſed quia paulò pòſt & plantarũ & fontis & irrigationis erat uſum adducturus, iurè prius accepit florem qui naſcitur ex plantis.

33.F.13. Therideí calices.) Sunt hæc genera poculorum. Theracleum eſt quod fundo ſphærico impoſitum habet inſtar infundibuli, ex quo eſt facile bibere. Antigonium, quod abſq; fundo ſphærico deſinit in acutum. Cantharus autem eſt peluis quidem ſimile, ſupernè autẽ tectum operculo, cuius os in medio iuſta patet ſymmetria, et in extrema parte circumferentiæ oſtiolum, ex quo bibere poteſt qui id aperit. Labronium eſt poculum factum in formam aſpidis, ex quo pleno hauſtu poteſt ingurgitare qui bibit. Lepaſte eſt in formam ollæ, & una anſa apprehenditur. Pſycter eſt figuræ cylindricæ ſegmentum, quod ſectionis cylindricæ innititur columellæ, qua & ſtare & apprehendi poteſt. Prochois, quæ etiã dicitur œnochoë, eſt uas quoddam ſphæricum, anſa una et uno ſaliente inſtructum, ex quibus anſa quidem apprehenditur, ſaliente uerò humidum quod eſt intus reconditũ effunditur.

36.A.4. Nam neq; genu.) Per hæc uidetur tale quid ſignificare, quòd nec in nominibus membrorum cõſideratur turpitudo: neq; enim tibia, nec genu, uerbi gratia, turpe quid ſignificant, ut neque os nec lingua, ſic nec uerendũ: ſed ſi rem accuratè oportet perpendere,

pendere, honeſtas quædam nomini tribuitur, ſignificans uerendum id de quo dicitur. Sic etiam patrem et ſuperiorem aliquem uerendum dicimus, ut etiam Helena apud Homerum ſuum ſocerum.

36.E.19. *Sermonem ne iteraueris.)* Et quomodo Samuelis Anna eadẽ ſæpe in ſua oratione repetit, & nos ſæpe repetentes Kyrieeleiſon, minimè improbamur? Sed exiſtimo eloquium minimè hoc dicere, ſed quòd quæ Deo uouerimus, ea eſſe Deo ſtatim reddenda, nec expectandum ut idem rurſus promittas, perinde ac ſi putaremus uerbis adimpleri gratiam, et acceſſione præſtiti promiſſi uellemus noſtrorum morum oſtentare inſolentiam.

37.C.11. Brenthiũ.) A quodam ſuaui genere floris ſic dictũ. Metalliũ, à quodã Metallo qui inuenit.

Ibid. Plangonium, ab inuentrice Plagone.

37.C.13. Et baccari.) Baccari genus unguenti Barbarici.

41.A.2. Crobulo.) Huius Crobuli meminit etiã Thucydides in proœmio quarti Peloponneſiaci. Erat genus reticuli crobylus, ab extremis crines extendens ad uerticem, deinde eos deducens in acutum, qui perforata aurea cicada conſtringebantur ne deorſum diffluerent.

41.A.12. Ipſo mundo.) κόσμος mundum & ornatum ſignificat, ſicut etiam muliebris mundus latinè dicitur.

42.E.1. Xyſtides.) Xyſtis eſt genus ueſtis admodum ſubtile, unde etiam dictum eſt ἀπὸ τοῦ ξύειν, quòd ſit uelut raſum propter tenuitatem. Ephaptis autem idem eſt quod lena. Eſt enim utrunq; genus ueſtis penulæ ſimile, quod indutis ueſtibus imponitur. Eſt autem ephaptis lena precioſior.

42.E.20. Trahere autem ueſtes.) Vt inſani Nicolaitæ, qui ipſum cacodæmonem ducem imitantur.

42.F.5. Talarem Domini ueſtem.) Legis dicit ueſtem ſacerdotalem: ſed hoc erat ſignum myſticum, ſignificat enim, ut arbitror, nihil eſſe diuinorum myſteriorum prophanis euulgandum: ſiquidem pedes ſignificant tranſitum actionum, ſicut etiam Dauid dicit, obſeruari calcaneum ab improbis. Et alibi dicit, in malo die ſe timere iniquitatem calcanei.

41.F.10. Sicut Lacænas uirgines.) Quæ eò quòd fœmora oſtenderent, uocabantur φαινομηρίδες.

42.F.13. Pulcher cubitus.) Hoc dixit quiſpiam intuitus cubitũ mulieris Lacedæmoniæ: quæ reſpondit, Sed non publicus: nam & ſine manicis ſaltabant, adeò ut ab humeris uideretur et brachium et corpus, idq; adhuc uidetur in ueteribus ſtatuis. Quæ manicis autem non utebantur, dicebantur δωρίζειν: erant enim Dorienſes Lacedæmonij. Quæ autem utebantur, ἰωνίζειν, ut uxores Athenienſium. Vocabantur autem Athenienſes Iones, ob miſſam coloniam. Hoc autem faciebant Lacedæmonij, ut uiriles efficerent mulieres, Athenienſes uerò ut effœminarent.

43.C.3. Fuſcas aut uirides.) Fuſcus color dicitur qui non eſt admodum albus: tales autem ſunt qui uocantur Sardonychi, qui quidẽ ſunt naturales, non habent enim album ualde lucidum, ſi nõ ſint artificiales. Quinetiam addantur his Sapphiri, nam illi quoque ad album cum fuſco uergunt. Sunt autem multi quoque uirides, Iaſpides, & Smaragdi, & alij multi. Quæ ab externi autem maris æſtu expelluntur, ſunt quæ dicuntur margaritæ: enaſcuntur enim ex oſtreis ſinus Perſici. Terræ autẽ ramenta ſunt omnes gẽmæ: tales enim ſunt, Lychnitæ, & Carbunculi, & Amethyſti. Præterea autẽ Berilli & Smaragdi, & Hyacinthi, & omnes ferè gemmæ. Topazij autem, ſi credendum eſt Agatarchidi, qui ſcripſit de rubro mari, inueniuntur in medijs quæ in eo ſunt cautibus.

43.D.3. Quæ ergo.) Hoc referendum eſt ad id quod ſuperius dictũ eſt, ut ſit, Et non erubeſcunt non intelligentes ſpiritaliter ea quæ ſymbolicè dicta ſunt, utpote quòd mulieres adducerent ea quæ dicta ſunt, creaturas, gemmas, & gemmarum colores.

44.A.9. Ariſtophanes oſtendit.) Sunt hæc nomina ornamentorũ mulierum apud Ariſtophanem: quæ & cuiuſmodi fuerint ignorantur, nec poſſunt reddi Latinè.

44.C.1. Si ſunt enim.) Si ſint pulchræ, ſufficit natura, ne cõtendat ars cum natura. Sin autẽ ſint natura turpes, ſeipſas arguunt, ex eo quòd applicant quod non habent.

45.E. Depreſſior eſt.) Eſt quidem hic locus græcè corruptus, ſed hanc eſſe exiſtimo ſententiam.

46.C.13. Maſtichen rodentes, ut ſordes ſcilicet ex dentibus emundent.

46.C.14. Metopoſcopus, qui ex frontis inſpectione hominis naturam coniectat.

47.A. Et coxarum.) Coxarum, græcè λορδουμένας, id eſt, poſteriores lumborum partes conſtringendo, anterius protendere pectus. Id enim ſignificat λορδὸς, quod eſt contrarium dictioni κυρτὸς, id eſt, conuexus.

47.B.2. Muliebria.) Sceleratas intelligit Tribades, quas uocant etiam Leſbias & Eteriſtrias.

47.F.17. Circulatoribus, græcè eſt μητραγύρταις. Sunt autem Metragyrtæ qui matri Deorum Rheæ dedicati, & præſtigias inducunt, & philtra cõponunt, quos etiam Gallos uocant, qui ſibi abſciderunt uirilia, & ſunt ad turpia patienda paratiſſimi.

48.B. Melitæo catello.) Melitæus catellus paruus & humilis, quem ναννάριον uocant, ex eo quòd in altum non aſſurgat. Eſt enim ναννάριον diminutiuum à νάνος, quod paruũ hominem ſignificat. Dicitur autem Melitæus, à Melite inſula in mari Tyrrheno.

48.E.5. Cynira ditior.) Cyniras fuit Cypriorum Rex longè ditiſſimus. Is fertur ab irata Venere impulſus, filiæ ſuæ Myrrhæ ſtuprum intuliſſe, ex qua natus eſt Adonis.

49.A.18. Sub rhamno.) Scriptura dicit ſub iunipero, & patens ἀρκεύθου. eſt autem ἄρκευθος quod multi uocant βράθυν.

50.C.18. Qui phenis dicitur.) Phenis ludus eſt eiuſmodi. Ex ludentibus pueris quis ſphærã tenens, deinde eam alij prius oſtendens, eam ad alium mittebat. Ita autem dictus eſt uel à Phenicida qui prius inuenit, uel à uerbo φενακίζειν, quod ſignificat decipere. Decipiebat enim, ut qui alij quidem oſtenderet, alij uerò traderet.

SCHOLIORVM FINIS.

IN CLEMENTIS ALEXANDRINI OPERA RERVM MEMORABILIVM INDEX.

ABRAM & Abraam quid ſignificent fol. 113.d
Abrahã nõ operibus, ſed fide iuſtificatus 60.e
Abel Chriſti typus 22.f
Abominatio deſolationis ex Daniele 71.c
Acephalus apud Mathematicos, temulentos deſignat 33.e
ἀκροθώραξ Græcis quis dicatur 32.c
Actiones duplices 140.d
Adamas igne non liqueſcit 152.c
Adam formatúſ ne fuerit perfectus, an imperfectus 136.a
Admonitionis etymologia 28.a
Eius utilitas 24.e
Adhortatorius ſermo duplex 17.d
Adoleſcentulæ imago à Zenone deſcripta 52.e
Adraſtus filiorũ Crœſi pædagogus exul 23.d.e
Aegyptiorum pia reprehenſio 3.e
Aetion Samothracum Orgia inſtituit 2.f
Agricultura duplex 57.c
Aleuromantes 2.d
Amicitiæ triplex genus 84.c
Amphion & Arion cantores 1.a
Anacharſis rex Scytharum landatus 3.e
ἀνδραγαθία athletica 29.e
Angelorum præfecturæ diſtributæ ſunt ſingulis 142.e
Anima ſicca ſapientiſsima 33.b
Animæ triplex genus 44.e
Animæ tres affectiones 156.e
Animi perturbationes quid ſint In genere 85.b
Annulus quo in articulo uiris ferendus 51.c
Annulis ſignacula cuiuſmodi imprimenda 51.c
Annulus cur non niſi unicus cõcedatur 51.a.b
Ante cibũ & ſomnum agendæ gratiæ 35.a
Antiphanes Delius medicus 29.e
Antiſthenis de Deo dictum 10.b
Apellis pictoris dictum 44.b
Aqua è petra manans ueteribus Hebræis potus 32.a
Aquæ Choaſpiæ laus 33.c
Aratus de Deo rectè ſentiens 10.c
ἀμφοτέρου laudati 99.f
Arete Ariſtippi mater philoſophaſtrix 107.c
Ariſtippus μητροδίδακτος 107.c
Ariſtippi de unguento ſententia 37.f
Ariſtoteles in Lycæo docuit 63.b
Ariſtotelis Deus uniuerſi anima 9.e
Ars quid ſit 59.c
Ars Sophiſtica morbus 60.f
Artes liberales nõ repudiandę Chriſtianis 61.b
Artorij de uino præceptum 32.c
Atæas Scytharum Rex ad Byzantinos 116.a
Athenienſium ornatus delicatiores 42.a
Athletarum præmia apud Græcos 18.b
Attica ab Actæo dicitur 67.c
Aſinus ſolus cor habet in uentre. 31.f
Aſinus ὑπερκανθήλιος ab Epicharmo dictus. Ibidem
ἀρείων, quaſi ἀρείων 11.b
Aſpaſiæ auditor Socrates in philoſophia, Pericles in rhetorica 107.c
Aſtra inſtrumenta temporis 8.b
Aues mutantes uocem & colorem 39.e

B

BAlneorum frequentes uſus 50.a
Balnei quatuor de cauſis expetuntur 50.a
Barba quur uiris addita, & pili 46.f
Barba ad cutem non tondenda 51.c
Barnabas Apoſtolus citatus 78.a.c 81.c 82.f 85.e 119.c 133.c
Baſilidis ſectatores 75.f
Beatificatio pædagogiæ genus 27.e
Benedicere, benefacere, utrũq; eſt iuſtitiæ 61.e
Beroſus Sibyllæ pater 9.d
Bibere ſanguinem Chriſti quid ſit 32.a
Bocchoridis indicis hiſtoria 107.e
Bombyx quid 42.b
Bonorum cogitationes lucernæ quæ non dormiunt 41.c
Bonorum duplex ordo 136.e
Brachmanes 94.a

C

CAdmea uictoria, prouerb. 61.e
Cadmus Græcarum literarũ inuentor 67.e
Calices qui à mulris ſumuntur per aures, anſas amittunt, prouerb. 114.a
Canticum ſpirituale Pſalmus eſt apud Apoſtolum 15.a
Cantica amatoria in epulis uitanda 35.b
κάρυα nux unde dicta 38.b
Capilli non radendi, ſed tondendi 51.d
Caro hircina ad morbum comitialem confert 147.f
Capitolium fulmine ictum 7.f
Caſtalius fons 2.d
Caſtigat Deus tribus de cauſis 111.a
Caſtigatio utilis 25.c
Caſtigatio diuina 78.c
Cœlibes in magiſtratus ſummos non admittũt Lacedęmonij 88.b
Ceres unde Brimo appellata 2.f
Cereris myſteria Ibid.
Cereris fabula 3.c
Certamina Græcorum 5.a
Charitas quid 79.a
Charitas bona nutrix 30.b
Charitatis uis & officia 83.b.c 107.c.d
Charitatis diuinitas 134.c
χρησμολόγοι à dæmonibus incitati 69.f
Chriſtus quo menſe ac die natus, baptizatus, ac paſſus 71.b
Chriſtus non diuiditur 14.f
Chriſtus terrã in cœlum mutans agricola 15.a
Chriſtus nouum canticum 1.f
Chriſtus uerbum Ibid.
Chriſtus medicus bonus 2.b
Chriſtus ægrotis antidota præbet 28.e
Chriſtus paſsionis ſuæ complementũ abuſiuè

pocu-

poculum appellauit 22.d.e
Chriſtus tribus pulcherrimis rebus eſt ornatus fol.28.c
Chriſtus uniuerſorum pater 22.b
Chriſtus conſolatioue peccata minuit 27.e
Chriſtus humanæ naturæ medicus 18.a
Chriſtus auriga hominum pulcherrimus 15.f
Chriſtus pædagogus noſter 17.e 23.c
Chriſti ad Salomen reſponſum 94.c 92.f
Chriſti doctrina preſſa ualennor 143.c
Chriſtianus qui quantusq́ ſit 162.b
Chriſtiani quo pacto ſe gerant in cōuiuijs 31.b
Crithomautes 2.d
Chromaticæ harmoniæ à conuiuijs ablegandæ 35.b
Cibi Chriſtianis aptiſsimi quibus abſque igne utimur 31.d
Ciborum uarietas morborum cauſa 29.e
Cibo frater nou offendendus 30.f
Cinyras Rex Cyprius 2.f
Cinyras Veneris libidinoſa myſteria oſtendit fol.2.e
Cleanthis rectum de Deo iudicium 10.b
Clementis liber de continenna 40.e
Clementis liber de reſurrectione 41.f
Clementis Apoſtoli epiſtola ad Coriuthios 60.e 106.f 133.d
Coitus Epicuro etiam reprehenſus 41.a
Colophonis fons 2.d
Cognitio quid 82.a
Cognitio eſt mentis oculus 92.e
Cognitio à ſanitate quid differt 27.d
Cognitionis partes 145.f
Cognitio duplex 79.e 127.c
Cognitio primas obtinet apud Apoſt. 143.d
Confeſsio Chriſtiana duplex 104.b
Cognitionis tres effectus 144.c
Congreſſus matrimonialis quo modo temperaudus 41.a
[illegible] eſſe optimè conuenit uiris 43.b
Coniugij commoda 107.d
Conſilium quid 81.d
Conſortium bonorum 52.e
Conſortium malorum 52.e
Conſuetudo fugienda 15.d
Conſulendi partes tres 27.d
Contentio pro uerborum uictoria inanis 36.e
Continentia quibus in rebus ſita 93.f
Continentia quid 82.d
Continens quis 82.d
Contemplationis duæ partes 136.a
Continentia ebrietatis miniſtra 36.a
Coronarum conſuetudo Græcis etiam ignota fol.38.b
Corouarum uſus explodendus 38.b
Corpus quo pacto ſit exercēdum, & in quibus 59.c.d
Corpus inſtrumentum animæ. 143.c
Corpus natura non malum, uec anima natura bonum 111.f
Corpus & anima diuerſa, uon contraria 111.f
Corporis quatenus cura gerenda 100.a.134.d
Corybantum orgia 3.b
Corrigendi duo modi 111.a
Creatio in tempore, & cum ipſo tempore facta fol.141.a
Creationes cur diuerſis diebus factæ dicantur fol.141.a
Cubili ſimplici & frugali utendum 39.a
Cultus diuini uaria ratio 144.c
Cupiditas quid ſit 28.f
Cynicam induxit Antiſthenes 63.b

D

DArdanus matris deorū myſteria inſtituit 2.e
Dauid citharœdus 1.e
Dei cultus quid 144.b
De auſtera uitæ ſeueritate aliquid nonnunquā remittendum 51.a
Deus unus eſt, Orpheus 120.f Xenophanes 124.b.d
Demonſtratio duplex 79.e
Definitio quid 160.d
Deus prodeſt in omnibus 24.d
Deus nunquam malorum cauſa 126.e
Deus quo pacto quieuit 141.a
Deus uon eſt cauſa peccati ſeu condemnatiouis noſtræ 25.b
Deus nou eſt cauſa uitij 65.b
Deus nullo, uir bonus paucis indiget 82.c
Decalogi explicatio 140.d.e.f
Deus nos, ut nos filios, caſtigat 25.f
Decalogus terræ naturalis 140.b
Deus bonorum cauſa dupliciter 59.d
Deus explicari non poteſt, Plato 120.f
Deus nunquam ceſſat facere 141.a
Dei benignitas 82.d
Dei imago Verbum 22.c
Dei ſobria inquiſitio 110.a
Decalogus cœli naturalis 140.b
Deum ſemper conſequitur iuſtitia 10.a
Delicata quorundam ingluuies 29.e.f
Deorum gentilium impudicus amor 5.a
Deliciarum nō uſus, ſed ſtudium uitandum eſt fol.30.e
Demonſtratio quid ſit 79.e 157.d
in Demouſtratione duo obſeruanda 157.f
Diagoræ piè factum 3.e
Diuitiæ ueræ penuria cupiditatum 34.d
Dialectus quid 70.f
Dialectica quid 74.c
Dialectica ſcholaſtica 60.f
Dialectices materia 59.c
Dialecti apud Græcos quinque 70.f
Dialecti & brutis tributæ 70.f
Dicens ſæpe audit unà cum ijs qui ipſum audiunt 57.f
Dictio tanquam ueſtis in corpore, res, caro, & nerui 61.f
Dijs unde ſua nomina 7.f
Diuitiæ ſerpenti ſimiles 48.e
Diouyſii fabula 5.b
Diouyſii myſteria 3.a
Diouyſus Atis unde dictus 3.b
Diues quis propriè 146.a
Docentes interdum plus diſcunt 57.f
Docentium quæ eſſe cura debet 57.b
Docetarum ſecta 96.f
Doctrinæ ſtudia quatenus accipiēda Chriſtianis 135.f
Dodonæum æs 2.d
Dolor quaudoq; utilis 146.a
Duæ ad perfectam ſalutem uiæ 101.e

E

EBrietas quid ſit, quid à debacchatione & crapula differat 32.f
Ebrietatis ſcita [illegible] 32.e
Ebrietate quæ gentes potiſsimum notantur 35.d
Eccleſiæ uniuerſorum mater 21.b
Eleuſinæ ſeu Cereris myſteria 3.c
Eloquentiæ immodicum ſtudium reprehenditur 61.f
Epicharmi diuina ſententia 111.b
[illegible] etymologia 110.a
Euchariſtia temperatura potus & uerbi 32.a
Euangelium ſecundum Aegyptios 94.b 96.f
Euangelium annunciatum ijs qui erant apud inferos 151.d.f
Euangelium ſecundum Hebræos 79.e
Eunomi Locrenſis & Cycadæ Pythicæ fabula fol. 1.a
Eunuchorum duplex genus 88.f 95.b
Euripides irridens deos 10.f 11.a
Euripides de Deo 10.c
Exercitus ducendi ratio 72.f
Experientia quid 82.a
Expoſtulatio quid ſit 26.c.d
Eſaiæ Prophetæ uilis amictus 42.e

F

FAbarum natura 90.f
Famulis nec arridere permiſit Ariſtoteles 35.e
Famulis quo pacto utendum 32.d
Fides aures animæ 112.e
Fides quid 77.d.e 134.a
Fides cibus 21.e
Fides & fiducia 121.e
Fides duplex 79.e 80.a
Fides, ſpes, charitas, ſancta trinitas 102.f
Fides doctrinæ perfectio 20.e
Fidei nihil deeſt 20.e
Fidei uis 79.e
Fide ſola Deus omnia uendit 15.a
Fidelis quis ſit 77.d
Fiducia quid 77.e
Filius character patris 131.a
Fines actionis tres 150.a
Fœlicitas in uſu uirtutis ſita 31.d
Fœminarum uirtutes literæ & ſtratagemata 107.
Fortis non qui monachus eſt, ſed qui in matrimonio citra uoluptatem uiuit 152.e
Fortitudo quid 82.e
Fortuna à Romanis dea in ſterquilinio poſita fol. 7.d
Fornicatio punita 41.d
Fornicationis tres differentiæ 153.e
Fons Caſtalius 2.d
Frater quis 82.f

G

GAudium quid 81.e
γαστριμαργία 31.a
Gemmæ precioſæ 45.c
Generatio duplex 110.f
Gomor menſura 79.f
Gratiæ agendæ ante cibum & ſomnum 35.a
Gratiæ relatio 146.e
Græci ex alijs barbaris multa mutuati 130.e
Græci ſcriptores quo pacto à ſeipſis mutuò furantur, Libro 6. Stromatũ.
Græci philoſophi ſacrorum librorũ furunculi. Lib. Stromatũ 1.2.3.4.5
Gymnoſophiſtæ Indorum 94.a 100.a

H

HAereſis quid 159.f
Hæreſes apud Iudæos 155.b
Hæreſes apud Philoſophos 135.b
Hæreſeõn diuiſio 156.f
Hæreticorum diſtinctio 135.d
Hebdomadarum Danielis ſupputatio 69.b.e
Heuia Hebræis quid 2.e
Heracliti dictum 98.f
Hercules muſcarum depulſor à Romanis colitur 5.e
Heſiodus de Deo 16.c
Hieroglyphicæ ſcripturę uaria ęnigmata 114.f 117.
[illegible] carmen unde dictum 34.e
Hodie quouſq; porrigatur in ſcripturis 11.f
Homerus cum Heſiodo quo uixit tempore, & ubi natus 68.d
Homo paruus mundus 1.e
Homo cithara, tibia, & templum Dei 1.e
Homo planta cœleſtis 3.f 13.d
Homo maxilla, prouerb. 29.f
Homo ſimilis centauro, figmento Theſſalico 99.b
Homo duplex in ſcripturis 94.e
Homo animata imago Dei 13.e
Homo benefaciens imago Dei 84.e
Homo quo pacto ad imaginem Dei factus 140.d
Homo unde dictus φὼς 20.d
Homines dijs gentilitijs ſacrificati 6.b.c
Hominis natura cum Deo coniunctio 13.d
Hominum quæ eſſe cura debet 17.e
Hominum cum Deo omnia communia ut amicorum 16.a
Honeſta iucundiſsima 110.e
Honeſti & utilis diſcrimen 27.e
Humanæ naturæ calamitas 90
Hygna cur prohibita Hebræis, eiusq; natura 39.e

I

IEſus adumbratio Domini 24.b
Ieiunia 137.b
Ieiunium euangelicum 153.c
Ignorantiæ non Deus autor 56.f
Indignatio quid ſit 26.d
In menſa quo pacto te geras 36.c.d
Inſitio quatuor ſit modis 138.e
Intelligentia quid 82.a
In uictu & ueſte ſolicitudo & uarietas excluditur 41.e
In ueſtitu ſpectanda neceſsitas 42.a
In uendendo aut emendo ſemel dicendum precium 33 a
Inuentores artiũ & rerum uariarũ 64.c.d.e.f
Inſtitutio uitæ Chriſtianæ 54.a.b.c.d.e.f
Ioues tres 4.b
Ioannes uox uerbi adhortatoria 2.b
Iſaac typus Domini 20.a
Iſaac quid ſignificet 19.f
Iſthmia certamina 5.a

Iupiter

Iupiter draco 3.a
Iupiter taurus Ibidem
Iupiter cum matre congreſſus 3.a
Iupiter cum filia Proſerpina congreſſus 3.a
Iulius Caſsianus cum Tatiano refutatus 96.f
Iudices & Prophetæ quibus temporibus incla ruerunt 68.a.b.c.d.e
Iurare quatenus licet Chriſtiano 150.b
Iuſiurandum quid 150.a
Iuſiurandum in emendo aut uendendo abſit 53.a
Iuſtitia quadrata 137.b
Iuſtitia Dei 125.a.b
Iuſtitia Deo acceptior quàm ſacrificium 81.e
Iuſtitia duplex 153.e
Iuſtitiæ munus proprium 146.b
Iuſtitiã nemo tam magnus ut ſuperet, nec etiã tam paruus ut lateat 125.c
Iuſtus uetus, noui iuſti typus 22.f
Iuſto nunquam deeſt panis, niſi ubi non alius iuſtus 49.c

L

LAcedæmonę uirgines ſupra genu ueſtitę fol. 41.f
Lac nutrimenti ſons 23.a
Lac unde prægnantibus 22.a
Lactis cum aqua cognatio 23.a
Ἀμαργία 31.a
Lætitia & exultatio quid 136.f
Lætitia ſapienti conuenit 19.f
Lebes Theſprotæus 2.d
Lecti duriores ſunt aptiores concoctioni 38.f
Leonides Alexandri magni pædagogus fuit 23.d.e
Leporis eſus quur prohibitus in Moſe 39.d
Leporis natura 40.a
Lex quid ſit 73.d Lex inſana 21.e
Lex omnium Rex
Legis uſus 74.e
Lex non facta propter bonos 78.c.f
Lex decem hominis partibus imperat 99.e
Libera animæ electio peccata inchoat 140.e
Literæ hieroglyphicæ 65.e
Locus Deut.14. Non coques agnum in lacte matris, enarratus 71.f
Legis humanitas 83.e
Locus Matth.10. Quãdo nos perſecuti fuerint in una ciuitate &c̃. explicatus 83.d.e.f
Locus, Ne ſoliciti ſitis quid &c̃. expoſitus 104.d
Loci, Accipite & bibite, expoſitio 41.e
Ludus talorum prohibitus 33.d
Lyſidiſſæ pudicitia 52.e
208.b

M

MAledictum quid ſit 26.c.
Maledictio diuina medicamentum hominibus 15.e 26.c
Marcioniſtarum error 89.f
Μαδίαμα, ἀρχιμαγεὶς, ἀγχιμαγεὶς quid Græcis differant 35.c
Marcionis dogma 113.a
Margarita ubi naſcitur 43.c
Mara unde dictus ἄρα 9.c
Martyres, ſi Deo curæ ſint, cur tam atrocia patiuntur mortis genera. 104.e
Martyres Dei quum ſufferunt, cur ab eo non adiuuantur 104.f.
Martyrium quid 104.e
Martyrij occaſio, quæuis eſt tentatio 101.f
Matrimonium quid 87.f
Matrimonij finis liberorum procreatio 39.d
Matrimonij defenſio 97. 98
Matrimonium monaſticæ antepoſitum 151.e
Matrimonio uel iungi, uel omnino purum eſſe à matrimonio oportet 40.e
Matthias de traditionibus 79.c
Media inter uirtutem & uitium 78.b
Media inter bonum & malum 111.f
Medium eſt quod non eget rebus neceſſarijs 31.e
Medicina quid 18.a
Medicamentum pæonium 20.f
Mel bilem, bonum contemptum parit 28.b
Melampus feſtum Cereris in Græciam ex Aegypto tranſtulit 2.f
Melchiſedech, Rex iuſtus 111.e
Melius labi pedibus quàm oculis 35.e
Menander de Deo 10.e
Mendeſij hircum colunt 5.f
Merces Deo grata 15.a
Μετὰ τὰ φυσικά, poſtnaturalia Ariſtotelis 74.c
Metus duplex 27.a.b
Metus quid ſit 28.f
Mineruæ quinque 4.b
Miſericordia quid 81.e
Miſericordia lactis adeps 23.b
Moderatio cùm ubiq; bona, tum in conuiuijs optima 31.e
Mors quid 99.d
Mors in ſeruitutem redacta 14.e
Moſaica philoſophia quadrifariam diuiditur 74.b.c
Moſes quo tempore floruit 67.b.c
Moſes primùm uocatus Ioachim 71.f
Moſes unde nomen ſortitus 71.f
Moſis prophetis de Chriſto 24.b
Moſis locus de ſtatera portanda 13.a
Motus generales ſex 140.f
Mulieres quo pacto in potu ſe temperent 33.e
Mulierum aſpectus auerſandus 53.d
Muliebris uanitatis in forma colenda deſcriptio 45.d.e
Multis benefacere, quàm magnificè habitare, glorioſius 41.e
Mundus genitus ponitur à philoſophis 122.e
Mundus templum iuxta Platonem 120.f
Mundus duplex apud philoſophos 122.d
Muſæ Sirenibus collatæ à Pythagora 61.f
Muſicum inſtrumentum unicum eſt Chriſtianis uerbum pacificum 34.f
Muſica inſtrumenta in Pſalmis quo pacto accipiuntur 34.f
Myſterium unde dictum 2.e

N

NAſcimur ad uirtutem, ſed non cum uirtute 136.d
Natura ſaluum eſſe aliquem uult Valentinus 112.f
Natura eſſe aliquem fidelem & dectum uult Baſilides 112.f
Natura ipſa circumſcribitur ſufficientia 31.e
Nauſithous Philippi Macedonis pædagogus 23.d.e

Neceſſaria quæ ſunt, paratu ſunt facilia à Deo 10.d
Nemea certamina 3.a
Nemeſis 146.c
Nemo ad res neceſſarias pauper eſt 51.c
Νεῦσις ſignificatio duplex 21.a
Neptunus ποσειδῶν unde dictus 9.c
Nicolai hæreſis 91.a
Nihil omnino peccare Dei proprium 17.f
Noë uinolentia quorſum in ſcripturis expreſſa 33.f
Nomen in Deũ nullum cadit propriũ 121.e.d
Nomen tetragrãmaton quid ſignificet 116.e
Nonnna Myconis, prouerb. 74.d
Numa Romanorum rex Pythagoreus à Moſe adiutus 64.a
Numa Pythagoreus rex Rom. primus tẽplum fidei & pacis dicauit 113.a
Nutrices quando maximè lacte abundant 22.e
Nux κάρυα ob torporem dicta 56.b

O

OCuli in primis caſtigandi 51.b
Obtrectatio quid ſit 26.d
Oleum apibus & inſectis inimicum 57.d
Olympia certamina 5.a
Omnes indigent Ieſu 26.e.f
Omnes ante Dominũ fures ſunt & latrones, quo pacto intelligendum 63.c
Opinio non eſt ueritas 62.d
Orandi modus 137.a
Orationis duplex genus apud Peripateticos 119.a
Ornamentũ unicum fœminę, uerecundia 42.d
Ornamenta uera Chriſtiani hominis 44.c
Orpheus de Deo 10.d.c
Orphei de Deo teſtimonium 115.c
Orgia Bacchi 2.e
Orgiorum etymologia 2.e
Oſanna quid ſignificet 18.e
Oſtrea ſenſu carent, uiuunt tamen 7.d
Ouem colunt Samij 5.f
Ouem colunt Saitæ & Thebani 5.f

P

PAedagogus uelut animi medicus 17.c
Pædagogiæ etymologia 18.e
Pædagogia multiplex 23.d
Pædagogia quid ſit 23.d
Pædagogus unde liber hic appellatus 17.d
Pædagogus hic quid 18.a
Pallas unde dicta 5.b
Panem accepit, panemq́ fregit Chriſtus ad manducandum 61.d
Pæonium medicamentum 20.f
Parabola quid ſit 135.d
Parua epilepſia coitus, ait Sophiſta Abderites 40.c
Pauli locus citatus in Scriptura non extans 131.e
Pauli coniunx 93.c
Paupertatem ſortitur ſapientia 100.d
Peccatum mors æterna 13.b
Pecuniæ amor Spartam cepit 106.d
Peccatum, infortunium, ſcelus, quid differant 81.a
Peccatum inuoluntarium duplex 80.f
Peccatum inuoluntariũ ſiue ignorantiæ apud Moſen 17.f
Peccandi tres modi 81.d
Peccatis non immorari omnium hominũ proprium 17.f
Pedibus melius labi quàm oculis 55.c
Per oculos prima ſunt cupiditatis præludia 52.b
Perfectus quis 23.b.c
Perfectiſsima demonſtratio eſt eorũ quę damnantur, cognitio 58.e
Peripateticorum in Deo ſtatuendo hęreſis 9.e
Perſarum regij pædagogi quatuor 23.e
Perſecutio quatenus declinanda 104.d
Petrus uxorem cum ad mortem duceretur conſolatur 151.e
Petri locus præter ſcripturas 139.c 131.a.c
Philoteræ uerecundia 108.b
Philautia 132.e
Philippus Macedo unde dictus Pellæus 23.e
Philoſophia barbara omnem expellit contentionem 138.a
Philoſophi à barbaris plęraq; hauſerunt 63.e.f
Philoſophi qui dicantur 132.d
Philoſophorum ſucceſſores 63.c
Philoſophorum uariæ de principijs opiniones 4.c
Philoſophorum uariæ ſententiæ de bonorum finibus 86.e.f 87.a
Philoſophia & doctrina quo pacto à Deo profecta 60.d
Philoſophia quæ habenda 60.d
Philoſophiæ non probata defenſio 58.d.e
Philoſophiæ ancillæ 59.c
Philoſophiæ materia 59.c
Philoſophia in quammultis cũ ſcriptura concinit 121.122.123.124.125
Philoſophia mortis meditatio 119.f
Philoſophia quorſum & quibus utilis 59.c
Philoſophiæ tres ſucceſsiones 63.b
Philoſophia uineæ Chriſti apta ſepes 67.a
Philoſophia quid ueteribus dicta 14.f
Philoſophia Græcis uice pædagogi uſque ad Chriſtum 59.d
Philoſophia Græcorum ſcirpo collata 115.f
Philoſophandum an ſit. 143.c
Philoſophia quid ſit, quidq́ profitetur 59.e 60.a
Philoſophum tria conſequuntur 79.d
Philoſophorum apud uarias gentes uariæ appellationes 64.a
Philoſophiæ domina ſapientia 59.e
φῦκα piſciculi 12.a
Phœnix pædagogus Achillis amore infectus 23.d
Pittacus Rex Mitylenæorum in mola ſe exercet 50.d
Πίστις etymologia 110.a
Pius quis dicendus 145.c
Platonis frugalitas 51.f
Plato in Academiam ſeceſsit 63.b
Plato Moſes Atticus 71.e
Platonis de Deo ſententia 9.f
Platonis ſententia cum Moſe cõſentiens 113.c
Platonis dictum 61.b
Poëtæ etiam à Paulo citati 62.f

Poëtæ

Poëta quę ſcribit afflatu dei,ſunt pulchra 143.f
Pœnitentia tarda cognitio 77.d
Pœnitentia fidei officium & opus 77.d
Pœnitentiæ duplex modus 101.d. 136.e
Poëticæ materia 59.e
Populus nouus quis 19.e
Poſtgæ pudica continentia 108.b
Potentia Dei 123.e 126.a.b
Prædicatio lac 21.e
Præſtigiatores ac præſagia irriſa 146.e.f
Prandiola ἀγάπαι antiquitus appellata 29.f
Precatio quid 148.c
Propheticæ cognitionis triplex materia 80.b
Proſerpinæ raptus 3.a
Prouidentiam ſtatuit Ariſtoteles uſque ad lunam. 122.b
Prouidentia diuina manifeſta ex effectis. 113.b
Prouidentia Dei quouſq; ſe diffundat 144.e
Prudentia duplex 77.b
Pſalmi 150. expoſitio 34.f
Pſalterium decachordum myſticè Ieſum ſignificat 35.a
Pudicitiæ in ueteribus Romanis ſtudiũ 47.b
Pudor cum tunica non exuendus 41.e
Pueri apud Deum qui 18.e
Puerorum corpora creſcunt in longitudinem, ſi deſit nutrimentum 31.f
Pueritia uer uitæ 19.e
Purpura in Tyro & Sidone optima. 43.a
Pythagoræ ſana de Deo opinio 10.e
Pythia certamina 5.a
Pythagoræ ſilentium 119.f
Pythagorei cur iubent cum uoce precari 112.e

Q

QVadraginta quinq;, numerus quid 135.d
Quadriremem qui primi conſtruxerunt 64.e
Qualis domina, talis catella 52.d
Quales ſermones & conſilia, talis uita 16.b
Qualitates ciborũ multiplices reſpuendæ 31.d
Quatuor uirtutum fontes dati Græcis ab Hebræis 136.c.d
Quærere de Deo non ad litem, ſed ad inuentionem, ſalutare 114.a
Quæſtionum aliæ ſenſu indigent, aliæ admonitione, aliæ increpatione 113.b.c
Quærendi modi quatuor 160.a
Quæ idola apud quos colantur 5.e.f
Quæſtuoſa olim non erat muſa 114.f
Quæſtui ſeruire doctor omnis nõ debet 57.d
Quæſtiones Alexandri Gymnoſophiſtis propoſitæ 130.f
Querela quid 26.a
Quinquaginta numerus quid 135.e
Qui uilioribus utuntur eſcis, fiunt robuſtiores 30.a

R

RAchel paſcebat oues patris ſui 50.e
Rebecca quid ſignificet 19.f
Regnandi peritia quadruplex 72.d.e
Regula eccleſiaſtica quæ 139.e
Religio quid 79.d. 82.f
Reprehenſio quid 24.e. utilis. f.
Res quæ naturales ſunt, non ab hominibus tollendæ, ſed modus in eis ponẽdus eſt & tempus 35.e
Reſurrectionẽ mortuorum aſſeruit Plato 123.f
Reſpectus timoris aut mercedis non cadit in perfectum uirum 109. 110
Rhetoricæ materia 59.e
Rhetoricæ principium & finis 60.f
Rex eſt lex animata 76.e
Riſus nunquam mouendus, comprimendus interdum 35.b.c
Riſus in adoleſcentulis & fœminis procliuis ad calumniam 35.d
Ridendum neq; ſemper, neq; ob omnia, nec ſi adſint ſeniores 35.d
ῥίζα quid 38.b
Romanorum Imperatorum tempora 71.a

S

SAcrificium quodnam Deo gratum 145.d
Sacrificia Chriſtiana 150.a
Sacrificium Deo acceptum 119.f
Sacrum duobus modis accipitur 147.b
Saluare hominem, ſolum Chriſti opus 12.f
Sadoc primus in templo ſacrificauit 68.b
Sanguis animæ ſubſtantia 21.f
Sanguis prægnantibus in lac mutatur 22.a
Sanguis uinum allegoricè dictum 22.e
Sanguis Chriſti duplex, carnalis & ſpiritualis. fol. 22.a
Sanguis Domini in potu datus, quid allegoricè ſignificet 33.d
Sapientia animi medicina 18.a
Sapientia quid ſecundum Xenocratem 77.b
Sapientes Græciæ ſeptem, eorumq; dicta 62.f
Sapientes & perfecti iuxta Iſocratem 120.a
Sapientum Græcię tempora longè infra Moſis ætatem 63.e. 64.b
Scientia quid 143.b
Scientiæ diffinitio 75.f
Scorpionum proprietas 70.f
Scorpionis natura 115.a
Senex nullus eſt Græcus, Plato 63.e
Senſus baſis ſcientiæ. 76.b
Senſuum inſtrumenta ſeptem 141.b
Septenarius numerus Ibid.b.c
Septimus dies ſacer apud Philoſophos & Poëtas 123.f. 124.a
Sermo triplex, exhortationis, pręceptionis, cõſolationis 17.a
Sermo cogitationis eſt fructus 35.b
Serpens ſeductor quid allegoricè deſignet. fol. 14.e
Silentium in fœminis & adoleſcentibus laudi datur 36.d
Sicinnus, Themiſtoclis liberorum pædagogus ignauus 23.e
Sicinnis genus ſaltationis 23.e
Sirenibus Muſæ comparatæ 61.f
Spinea corona domini typus fidei 18.e
Spelunca quædam in Britannia 130.d
Spes quid ſit 77.d. 78.f
Spes conſiſtit ex fide 77.d
Spes fidei ſanguis 21.f
Spiritus intelligẽtię & ſenſus ſolũm à Deo 59.b
Spiritus ſenſus ſeu intelligentiæ duplex 59.e
Spiritus uerbi uirtus eſt, ut ſanguis carnis 22.a
Somnus non ſolutioni, ſed remiſsioni corporis ſeruiat 39.a
Somniorum differentia 107.e.f
Sol adulterinas arguit aquilas 12.d

Somnus non ſolutioni ſed remiſsioni corporis ſeruiat 39.a
Sola in anima omnis pulchritudo & turpitudo eſt 43.c
Sophiſtica inſectata 60.e
Sophiſtica aes morbus 60.f
Sophiſticæ principium, officium, & finis 60.f
Sophiſticæ officium duplex 60.f
Sophocles de Deo 10.c
Stateram non tranſilire, Pythagoras 82.c
Statuæ quæ ἀγάλ. dicunt quando cœperunt 6.f
Statuæ quæ à quibus ſtatuarijs fabræfactæ fuerint 6.f
Stimulus pugnæ eſt dominans oratio 61.f
Stoicus ſapiens digitum temerè non mouet 40.b
Stromata unde dicta, & quid continent 58.d 98.f
Stupor quid 78.d
Sudor ante uirtutem poſitus 98.f
Sues Eubulæi deuoratæ à deabus 3.a
Suis etymologia 84.c
Sufficientia quid ſit 44.c
Summa beatitudo ſecundum Platonem 84.b
Summa felicitas iuxta Stoicos 84.c
Supplicia eueniunt Deo non uolente, ſed non prohibente 105.c
Supplicia poſt mortē ſtatuūt Philoſophi 122.b
Supplicia fidelium maxima 137.f
Symbola Pythagorica 115.d.e.f

T

TAcere quàm contradicere ſatius 36.b
Talares compedes in fœminis 43.f
Temperantia quid 82.c
Temporum poſt Moſen ſupputatio 67.68.
Templum in Argis combuſtum cum ſacerdote Chryſide 7.f
Templum Epheſi combuſtum Ibidem
Templum Delphicū prius procella, tum igne dirutum Ibidem
Templum Dei tribus ſubnixum fundamentis 114.a
Templi ueteris deſcriptio & declaratio 116
Terrigenæ ſeu terræ filij 3.c
Terror Dei bonus 25.a
Teſſerarum ludus prohibitus 52.e
Thaletis de Deo reſponſum 122.f
Theano Pythagorica philoſophaſtrix 107.b
Themidis ſymbola 3.d
Theocritus irridens deos 13.b
θεὸς unde dicitur 74.f
Theſmophoria celebrantes quibus abſtineant fol.3.b
Theſmophorij ſacrificantes quamobrem expellunt porcos 3.a
Θεσμοὶ etymologia 73.d
Theſſali ciconias coluere, & quare 5.e
Iidem & formicas colunt Ibid.
Titanum ſabula 3.b
Timæi Locri teſtimonium de uno principio 124.e
Timet quis non Deum, ſed à Deo excidere 78.f
Timor pœnitentiam & ſpem parit 78.f
Timor quid 78.d
Timor Dei cum amore temperandus 80.b
Tincturæ uariæ 42.c
Tonderi num deceat uiros 46.e
Torques aureus, colli uinculum 47.f
Translatio Septuaginta quando facta 71.d
Tres uirtutes in homine, ſapientia, iuſtitia, ſanctitas 111.f
Tria ſpectanda in homine 17.c
Triplex bonorum gradus, Simonides 100.c
Tripos Cirrhæus 2.d
Tropi definitio 139.e
Tuba Chriſti, Euangelium 15.c
Turpiloquium eſt de uitioſis factis oratio 36.a

V

VAlentiniani 75.f
Varia ſcribendi ratio apud antiquos 114.f
Venus unde dicta ἀφροδίτη 22.f
Venus φιλομμειδὴς unde dicta 2.f
Veneris cataplaſma fames 86.b
Veneris myſteria 2.f
Ventridæmon, dæmonum peſsimus 31.d
Verbum Dei dux optimus 18.c Iudex 25.a nutrimentum 28.e panis 22.e poſſeſsio cui nihil deeſt 49.b.c ſancta gemma 43.c
Verbum uniuerſorum principium 1.f
Verbum liberi arbitrij pædagogus 20.f
Verbum pædagogus 23.d
Verbum lac 23.a
Verbum mel 23.b
Verbum pæonius medicus 18.a
Verbum gladius 24.f
Verbum Dei facies 23.f
Verbi nouitas non exprobranda 24.a
Verbum quietis nutrimentum 28.e
Verbi imago homo 83.c
Verbi efficacia 55.a
Verbo nemo maior 20.b
Verbi cum baptiſmo ſocietas 23.b
Verbo ueritatis uita accipitur 15.c
Veritas in tribus potiſsimum ſita 14.d
Veritas quid 82.b
Veritatis adhortatio 15.c
Veritatis duæ partes 136.a
Verum in quatuor eſt rebus ſitum 76.b
Veſpere & cœnæ tempore uino utendum, ſed exiguo 32.c
Veſtes floridas & aurū, ſolis meretricibus permiſére Lacedæmonij 41.f
Veſtitus Lacænarum uirginum 42.f
Veſtium tincturæ aſpernandæ 42.b
Veſtis candida in ſcripturis 42.b.c
Veterum facta nobis in exemplum ponenda 40.b
Victus Chriſtianorum qualis 29.e 30.b
Vigilijs noctu uacandum Chriſtianis 39.c
Vinum aqua permiſcendum 32.d
Vinum erat quod à Chriſto diſcipulis proponebatur 33.d
Vini commoda 32.d
Vini uſus grauiori ætati concedendus 31.c
Vini immodici incommoda 32.d
Vinorum uarietas 33.b
Vino quouſq; indulgendum 32.c
Viros à prægnantibus abducit Moſes 40.d
Virtus laudata ut arbor creſcit 28.a
Virtus an ex natura 146.c
Virtutes duæ potiſsimum neceſſariæ 62.b
Vitij duplex genus 77.d

Vita auſtera laudata 32.b
Vita ex duobus conſtituitur 29.e
Vitæ ſalubris agendæ ratio 51.f
Voluntas Dei quæ ueré dicatur 20.c
Voluntas diuina tribus modis, eſt accipienda 74.d
Voluntarium quid 81.a
Voluntarijs abſtinere maleficijs, ſapientis proprium 17.f
Voluptas quid 84.f 428.f
Voluptas ſeductrix hominis 14.e
Vnguentum roſaceum ſcarabæis eſt inimicum 37.d
Vnguenta nõ olere, ſed uitæ probitatem, Chriſtiani eſt 37.d
Vnguenta ad utilitatem, nõ ad luxuriam facta 38.e
Vnguentorum confectio & natura 38.e
Vnguentorum uaria genera & differentiæ 37.c
Vnum lauté uiuere, cùm multi eſuriant, abſurdum 43.e
Vſura illaudata 82.f
Vtilitatis tres modi 143.a
Vxor an ducenda 87.f
Vxor Abrahæ quo pacto ſoror dicta Gen. 20. 87.f
Vxor tribus de cauſis ducenda 88.a
Vxor & uirgo ambæ ſunt ſanctæ in Domino 100.d
Vxor non oſculanda coram famulis 53.d
Vxorem habuit Petrus & Philippus 97.f
Vxorem qui non duxerit, gerere magiſtratum non permittitur 92.e

X

XEnophon timens pharmacum 10.b
Xenophontis tacitum de Deo teſtimoniũ 10.b
Xiara quid 6.e

Z

ZAchariæ ſilentium quid ſignificauit 2.c
Zaleucus Locrus unde leges ſuas acceperit 73.f
Zaps quid 117.e
Zeno nec templa cenſet facienda, nec imagines 120.e
Zopyrus pædagogus Alcibiadis ſcortationem reprimere nequiuit 23.e
Zoroaſter mortuus reuixit 123.d
Zorobabel aduerſarijs ſapientia uictis Hieruſalem ædificat 69.a

INDICIS FINIS.

PALMA ISING

6 4

4-3-2

Fe. anno prxi° mon compesed

anno passo. Contenne